

LE MAHÂVASTU

SOCIÉTÉ ASIATIQUE

COLLECTION D'OUVRAGES ORIENTAUX
SECONDE SÉRIE

महावस्तु अवदानं

LE MAHÂVASTU

TEXTE SANSKRIT

PUBLIÉ POUR LA PREMIÈRE FOIS

ET

ACCOMPAGNÉ D'INTRODUCTIONS ET D'UN COMMENTAIRE

PAR É. SENART

TOME TROISIÈME

PARIS

IMPRIMÉ PAR AUTORISATION DU GARDE DES SCEAUX
À L'IMPRIMERIE NATIONALE

M DCCC XCVII

तमसो मा ज्योतिर्गमय

SANTINIKETAN
VISWA BHARATI
LIBRARY

2554

2554-5

M 143

V.3

PRÉFACE.

Ce volume termine, après de trop longs retards, l'édition du *Mahāvastu*. Il a, comme ses aînés, bénéficié de l'utile concours du docteur F. Hartmann. Il me reste à remercier la Société asiatique une fois de plus des sacrifices qu'elle a consentis pour l'impression d'un livre coûteux, à souhaiter surtout que la manière dont j'ai pu m'acquitter de ma tâche ne fasse pas regretter sa libéralité à une association dont l'honneur et la prospérité m'intéressent si profondément et à laquelle me lient tant de vieux et chers souvenirs. Je ne dois pas oublier non plus l'obligeance avec laquelle mon jeune et savant confrère, M. Finot, est venu en aide à mes mauvais yeux en relisant une épreuve du texte.

J'ai tenu à accompagner cette dernière partie d'un index. Il embrasse, bien entendu, les trois volumes.

Ce n'est pas un index grammatical : les flexions irrégulières, prâcritisantes et autres, n'y figurent que par exception. Le dépouillement d'un idiome aussi flottant, aussi instable que la langue de notre ouvrage, s'accommoderait mal d'un pareil cadre. Même pour ce qui est des mots, des formes thématiques, je ne me suis pas proposé d'être complet. Il ne pouvait être question de cataloguer les mots de la langue courante, employés

dans leur sens et sous leur forme ordinaires. J'ai tâché de n'oublier aucun vocable, aucun emploi nouveau, particulier ou obscur. Si je n'ai pas, dans chaque cas, cité tous les passages, j'ai eu le dessein de n'en omettre aucun qui pût être caractéristique. De même pour les termes techniques connus; je les ai ordinairement donnés avec au moins une ou deux références qui serviront à contrôler quelle application ils reçoivent dans le *Mahāvastu*. L'abréviation *al.* après une ou plusieurs citations, indique que le mot se retrouve en nombre d'autres passages qu'il m'a paru superflu d'énumérer.

Cette table n'est pas analytique; je ne pouvais lui attribuer une place démesurée; et j'ai rarement indiqué le motif qui m'avait décidé à relever l'emploi de tel ou tel mot. Il sera d'ordinaire assez apparent; mais il est clair aussi qu'un choix comme celui que j'avais à faire est parfois inspiré par des raisons assez subjectives. Je me contente à cet égard de remarquer que j'ai, sous certains mots, multiplié les références afin de fournir des points de repère et de permettre de suivre les répétitions de la formule où ils sont incorporés.

En somme, j'ai voulu être large dans l'admission des articles; j'aime mieux, dans l'espèce, être accusé de surabondance que de parcimonie. J'ai volontiers songé aux éditeurs à venir, à la commodité qu'ils pourraient trouver dans mes références soit pour établir d'autres textes, soit même pour corriger mes erreurs. Dans ma pensée, cet index devrait former comme un premier embryon de ce lexique du sanscrit bouddhique que le progrès de nos études rendra quelque jour possible et nécessaire.

En ce qui touche les noms propres, je n'en ai volontairement laissé aucun de côté. Il va sans dire que, pour tels récits qui ramènent fréquemment le même nom, je me suis contenté

de citations intermittentes, sans m'astreindre à énumérer une à une toutes les lignes où il reparait. Je n'ai considéré comme noms propres et écrit par la majuscule initiale que les noms vraiment individuels, historiques ou géographiques, humains ou divins. Tous les noms de catégories sont écrits par la minuscule. Au reste, comme la distinction entre les deux classes est souvent délicate et douteuse, j'ai préféré les confondre dans une suite alphabétique commune.

Grossi de cette table, le volume ne me laissait pas de place pour entrer dans les questions grammaticales, littéraires, religieuses, qui se rattachent au *Mahāvastu*. Elles sont trop obscures encore et trop complexes pour se prêter à un examen sommaire. Elles ne se peuvent guère davantage examiner isolément.

Plusieurs observations répandues dans les introductions et dans le commentaire montrent assez que je considère le *Mahāvastu*, dans la forme sous laquelle il nous est parvenu, comme fait de morceaux d'âge et d'origine très divers, chargé d'énormes interpolations souvent bien mal assemblées. S'il devient possible d'en reconstituer, dans ses grands traits, la teneur primitive, ce ne sera qu'en s'éclairant par la comparaison des livres similaires qui appartiennent à d'autres écoles; plusieurs, le *Lalitavistara*, le *Mahāvagga*, nous sont connus; mais d'autres ne nous seront sans doute jamais accessibles que par les versions chinoises; le *Fo-pen-hing* traduit par Beal en est pour nous le type. La langue même ne nous fournit pas un point de repère certain. Je la considère, ainsi que je l'ai dit ailleurs, comme une manière d'idiome littéraire qui a été arrêté dans ses traits généraux à une époque déterminée, probablement aux environs de l'ère chrétienne, mais qui a pu, qui a dû être ensuite employé longtemps par tradition.

C'est ainsi que, dans l'état présent de nos connaissances,

l'étude de la date, des origines, de la composition d'un livre bouddhique déborde singulièrement l'objet précis qu'elle a tout d'abord en vue. J'en ai éprouvé d'autant moins de scrupule à réserver pour quelque autre occasion les recherches qui, à plusieurs égards, eussent formé le couronnement naturel de la présente publication.

INTRODUCTION.

Seconde version, en grande partie métrique, de l'histoire de Kuça. — Le roi Ikshvâku, n'ayant pas d'enfant, donnait trois fois par quinzaine aux femmes du harem loisir de se répandre dans la ville (p. 1, l. 2). Çakra, qui ne paraît pas approuver¹ cette conduite inspirée au roi par son purohita, revêt l'aspect d'un brâhmane vieux et infirme et vient demander au roi, qui la lui accorde, l'autorisation de se choisir une femme dans le harem (— 2, 18). Il choisit et, malgré les objurgations de la Bossue, les répugnances de la reine et les hésitations d'Ikshvâku, il emmène Alindâ, la première reine (— 5, 17). Dans la nuit, s'étant révélé à elle sous sa vraie forme, il lui accorde un vœu. Elle demande un fils, et Çakra lui remet une drogue qu'elle devra goûter du bout de la langue; mais, en punition de ses répugnances, son fils, fort et sage, sera d'une extrême laideur (— 7, 4). La reine revient raconter l'aventure à Ikshvâku; le roi furieux de la laideur prophétisée, lui enlève la drogue; mais elle en recueille une parcelle sur la pierre où on l'a écrasée pour la distribuer entre les autres reines. Les cinq cents femmes donnent naissance chacune à un fils (— 8, 1). A la mort d'Ikshvâku, Kuça, le fils d'Alindâ, lui succède; il réclame de sa mère une reine que, malgré les représentations, il veut belle (— 8, 21). On lui amène Sudarçanâ, la fille du roi des Madrakas. Mais les époux ne se rencontrent que dans l'obscurité, et, aux réclamations de la princesse, Alindâ répond qu'ils ne doivent se voir que quand elle aura un fils de douze ans (— 10, 8). Cependant, pour calmer son impatience, on lui

¹ On attendrait à la ligne 1 de la page 2 quelque épithète de blâme, qui marquât expressément cette pensée du dieu.

montre dans une réunion de la cour un prétendu Kuça, qui n'est autre que Kuçadruma, revêtu des insignes royaux, tandis que Kuça porte l'étendard royal. Sudarçanâ, horrifiée de la laideur de ce porte-étendard, profite du tête à tête conjugal pour réclamer son éloignement (— 11, 17). A la visite de l'étang aux lotus, elle prend Kuça pour un rākshasa des eaux, et pour un rākshasa des bois à la visite du jardin des manguiers (— 13, 2). Les écuries des éléphants ayant pris feu, Kuça lui-même, éteint l'incendie. Son adresse et sa vigueur lui valent les louanges de la Bossue, et la reine découvre alors avec désespoir combien laid est son époux; elle se résout à fuir (— 14, 9). Kuça, se faisant suppléer dans le commandement par Kuçadruma, se met à sa poursuite (— 15, 6). Après un arrêt chez la Vieille qu'il effraye par sa voracité (— 15, 18), il arrive à Kanyakubja; là il est introduit dans le harem par le roi, pour servir de jouet aux femmes; mais il ne parvient pas à se concilier Sudarçanâ, qui repousse ignominieusement et ses avances et ses menaces (— 19, 17). Ici une lacune. Le roi Mahendraka reproche à sa fille d'avoir abandonné un époux puissant, il la menace de la mettre en sept morceaux et d'en donner un à chacun des prétendants qui assiègent sa ville. Sudarçanâ, effrayée, se rapproche de Kuça, dont elle révèle à sa mère le vrai nom et la puissance (— 22, 19). Le roi apprend à son tour la présence de Kuça, qui se laisse aisément fléchir; après avoir fait boucher dans la ville les oreilles de tous les hommes et de tous les animaux, il pousse son cri de guerre, qui suffit à mettre les assiégeants à sa merci (— 24, 3). Il les renvoie, non sans faire donner à chacun en mariage une fille de Mahendraka (— 24, 12). Kuça quitte Kanyakubja avec sa femme. Frappé en route de sa laideur en se mirant dans l'eau, il va se tuer quand Çakra lui donne la pierre *jyôtiṛasa* qui, portée sur sa tête, fera de lui le plus beau des hommes, et, couverte de la main, lui laissera sa première apparence. Ainsi heureusement transformé, il rentre dans sa capitale après avoir mis à l'épreuve l'efficacité du talisman (— 26, 5).

D'où venait à Kuça cette laideur? C'est que dans une existence antérieure, il avait conçu d'injustes sentiments de jalousie en trouvant sa

jeune femme avec un pratyekabuddha auquel elle venait de faire une offrande (— 27, 15).

Ce n'est pas la seule fois que Māra ait guetté le Bouddha, cherchant à le surprendre, mais sans y réussir. Histoire du chacal Girika qui poursuit le taureau dont il espère que les testicules vont se détacher et devenir sa proie, et qui est détrempé par un autre chacal (— 28, 18).

Autre cas. Histoire du singe qui dans l'Himālaya remarque que, quand sa troupe va boire à un certain étang, elle revient toujours moins nombreuse. Il s'avise que c'est le fait d'un ākshasa des eaux, et il met ses compagnons à l'abri en les faisant boire au moyen de roseaux et à bonne distance de la rive (— 30, 1°).

Ce n'est pas la première fois que, grâce à son intelligence, le Bodhisattva échappe aux prises de Māra. Histoire du singe chef d'une troupe de sirges. Il voulait boire dans un étang; une pierre s'est cassée, et il est tombé à l'eau, tout près du trou d'un ajagara qui s'apprête à le dévorer. Le singe, pour trouver un point d'appui, détourné la convoitise de l'ennemi sur les nombreux singes qui l'accompagnent, et, au moment où le maladroit tourne le cou pour les voir, lui met le pied sur la tête, saute à terre et lui échappe (— 32, 18).

Ce n'est pas la seule rencontre où Bhagavat ait fait l'éloge du mérite accumulé.

Puṇyavantajātaka. — Puṇyavanta, le fils du roi Añjanā de Bénarès, faisait toujours l'éloge du mérite moral. Il avait pour compagnons les fils de quatre officiers de son père : Viryavanta, qui mettait au-dessus de tout la force physique, Āilpavanta, l'habileté dans les arts; Rūpavanta, la beauté, et Prajñāvanta, l'intelligence. Ils partirent pour le royaume de Kāmpilya afin d'éprouver en fait lequel avait raison dans ses préférences (— 34, 4). Puṇyavanta tire du Gange un tronc précieux de santal (— 34, 16); Āilpavanta gagne beaucoup d'argent par son habileté à jouer de la viṇā (— 35, 13); Rūpavanta se fait aimer d'une courtisane qui, à sa requête, distribue de grosses sommes d'argent à ses amis (— 36, 20); Prajñāvanta s'attire l'admiration générale et de

larges présents par un jugement ingénieux : il fait payer du *son* de l'or la courtisane, dont le fils du marchand n'a goûté les faveurs qu'en rêve (— 38, 15). Quant à Punyavanta, ayant gagné à première vue l'amitié du fils d'un officier, il est aperçu au palais par la fille du roi; elle s'éprend de lui et finalement le reçoit pour époux de la main de son père qui, s'étant assuré que son origine répond à sa bonne mine, lui transmet avec sa fille son royaume et ses trésors (— 40, 16).

Une autre fois encore Bhagavat a fait l'éloge du mérite accumulé.

Histoire de Vijitâvin. — Jadis régnait à Mithilâ un roi Vijitâvin, d'une générosité infatigable (— 42, 8). Exilé par son peuple pour ses libéralités ruineuses, il vit dans un ermitage qu'il se construit dans l'Himâlaya, donnant encore aux *ṛishis* les prémices de sa récolte de fruits. Çakra, pour l'éprouver, lui apparaît, le détourne de l'aumône et lui montre un enfer magique où serait punie l'aumône. Vijitâvin, loin de se laisser convaincre, proteste que, dût-il en être châtié dans un enfer, il ne saurait se résoudre à ne plus donner, et Çakra se retire en le louant (— 44, 2). Le roi est rappelé par ses sujets sur lesquels, après son exil, ont fondu toutes les misères (— 44, 7). Rédaction en vers. Elle se poursuit régulièrement jusqu'au milieu de la réponse qu'oppose Vijitâvin au langage des prétendus damnés qui affirment être punis pour leurs trop grandes largesses (— 46, 21). A ce point le récit est brusquement interrompu; suivent trois strophes : la première se rapporte au Buddha, au moment où il atteint l'intelligence parfaite, les deux suivantes à une exhortation que, le septième jour, il aurait adressée à l'univers : «Excellent est le fruit des bonnes actions; le vœu (qui en accompagne la pratique) réussit (toujours); rapidement il aboutit à la paix suprême et à la délivrance¹ » (— 47, 8).

Le sūtra de l'ordination de Mahākācyapa. — Trente disciples d'Ânanda se sont par faiblesse défroqués. Apprenant la chose, Mahākācyapa

¹ Ainsi que je l'ai fait remarquer dans les notes, cet éloge du *punya*, des actions méritoires, complètement dépaycé ici, serait bien mieux placé avant le Punyavantajātaka.

arrive; il explique à Ânanda que le Buddha a interdit aux moines de manger par bandes et leur a ordonné de manger à trois à la fois pour ménager les ressources des familles et pour prévenir les intrigues et les coteries. Il le blâme, avec une suite de disciples mal affermis dans la sainteté, de faire de sa tournée de mendiant comme une véritable moisson dans toutes les familles, anciennes, nouvelles et moyennes, et le traite par trois fois d'« enfant » (*kumāraka*). La bhikṣuṇī Sthūlanandā, qui se trouve présente, reproche à Kāc̣yapa une violence de langage qui lui convient mal à l'égard de celui qui été le serviteur personnel du Buddha. Par trois fois Ânanda prie Kāc̣yapa de pardonner cette intervention à une femme dépourvue de lumières (— 50, 5).

Kāc̣yapa raconte alors à Ânanda sa conversion. Il avait renoncé à une existence brillante pour se vouer à la vie religieuse et suivre les Arhats. Il n'y en avait pas alors d'autre dans le monde que Bhagavat. Il le rencontra un jour au Bahuputraka caitya, et aussitôt une pensée unique s'empara de son esprit : voir le Buddha parfaitement accompli, voir Bhagavat (— 50, 21). Il s'approcha de Bhagavat et le proclama son maître; ce que Bhagavat confirma, déclarant qu'il était le Buddha parfait, le détenteur de la vraie doctrine, et il instruisit Kāc̣yapa de telle sorte que, après avoir été élève [*çaiḱṣha*] pendant sept¹ jours, le huitième, il obtint la science [*ājñā*] (— 53, 9). Le Buddha, après avoir consenti à s'asseoir sur sa robe dont il lui a fait un siège, lui a donné une robe faite de haillons (— 54, 14). Il a donc reçu sa robe de Bhagavat; il est le fils spirituel de Bhagavat. Ce serait folie de vouloir contester sa science ou ses pouvoirs surnaturels. Tous les disciples d'Ânanda s'en montrent convaincus (— 55, 17). En se retirant Kāc̣yapa fixe Sthūlanandā; mais comme elle résiste à ce regard et ne se laisse pas toucher par la grâce, elle meurt sur place et va renaître en enfer (— 56, 4).

¹ Les sept jours correspondent aux sept degrés de Çaiḱṣhas, les sept Āryapudgalas (cf. Childers, s. v. *sekho*). L'obtention de la science correspond à la dignité d'Arhat, au huitième degré par lequel on sort de la situation de *çaiḱṣha* pour devenir *açaiḱṣha*.

Conversion de Ārīputra et de Maudgalyāyana. — Upatishya, du nom de sa mère Ārīputra, était fils d'un riche brâhmane de Nâlanda; il eut pour maître à Kolitagrâma un riche brâhmane chez lequel il se lia étroitement avec son fils Kolita (— 57, 3). Leurs études finies, ils restèrent grands amis; un jour, assistant à Rājagriha à la fête annuelle du Giriyagrasamāja, ils ressentirent l'un et l'autre, grâce à leurs mérites passés, le dégoût du monde et se confièrent mutuellement leur désir de renoncer au siècle (— 59, 8). S'étant mis sous la direction de Sañjayin Vairāṭīputra, ils en reconnaissent l'insuffisance et se séparent à la recherche de la bonne discipline (— 59, 19). Bhagavat était au Veṇuvana; le moine Upasena vint de là un matin mendier à Rājagriha; Ārīputra le rencontre, le questionne sur son maître, et, aux premiers mots d'Upasena, la lumière se fait dans son esprit (— 61, 11). Ārīputra va trouver Maudgalyāyana qui, rien qu'à son air, devine la bonne nouvelle et qui, à la seule énonciation de la formule *ye dharmā hetu-prabhavā*, etc., se détache des fausses doctrines et se sent pénétré des dispositions les plus favorables (— 62, 13). Les deux amis se rendent au Veṇuvana, après avoir vainement essayé d'entraîner Sañjayin, mais suivis de tous ses cinq cents auditeurs (— 63, 14). Le Buddha, prévoyant l'arrivée de ses deux principaux disciples, a fait préparer des sièges. Ārīputra et Maudgalyāyana aperçoivent le Buddha, lui rendent hommage, et lui demandent l'ordination, qu'il leur confère ainsi qu'à leurs cinq cents compagnons (— 65, 7). Sur une question de Ārīputra, Bhagavat lui fait part, sur les conditions dont l'enchaînement produit l'existence et la satisfaction des sens, sur le vide et l'inanité de ces conditions, d'un enseignement qui conduit tous les auditeurs à la dignité d'Arhat. En sept jours Maudgalyāyana entre en possession de toutes ses facultés surnaturelles; Ārīputra, en quinze, obtient la plénitude de la science (— 67, 7).

Déjà en une autre rencontre les cinq cents bhikshus ont été sauvés par Bhagavat (— 67, 16).

Histoire des cinq cents marchands et des Rākshasīs. — Cinq cents mar-

chands partis du Jambudvîpa sur un vaisseau font naufrage; les survivants abordent à une île délicieuse, où ils sont accueillis par des femmes séduisantes. Après quelques moments donnés au regret de la famille et de la patrie perdues, ils s'abandonnent aux enchantements auxquels on les invite, au sein du luxe, de la magnificence et de tous les plaisirs, tant que leurs compagnes, les jugeant tout à fait sous le charme, n'hésitent pas à leur découvrir tous leurs trésors et les mettent à leur disposition, leur recommandant uniquement de ne pas se porter au midi de la ville (— 71, 2). Mis en éveil par cette recommandation, le chef des marchands se dirige secrètement de ce côté. Il trouve là enfermés dans une enceinte de fer, exténues de misère et de faim, deux cent cinquante marchands, le reste de cinq cents qui accueillis, eux aussi, après un naufrage, ont été moitié noyés, moitié jetés dans cette geôle à l'approche des nouveaux venus. Ces prétendues femmes sont des Rākshasīs (— 72, 14). A la pleine lune de kârttika le merveilleux cheval Keçin vient de l'Uttarakuru et appelle par trois fois ceux qui veulent être rapatriés dans le Jambudvîpa. En s'attachant à lui en grappes, ceux qui répondront à son appel seront sauvés. Quant aux prisonniers, aucun effort ne peut les délivrer (— 73, 18). Le marchand revient sans être éventé et garde prudemment son secret. Puis, le moment venu, il réunit mystérieusement ses compagnons, et leur fait part de sa découverte (— 75, 15). Et, en effet, Keçin sauve à travers les airs tous ceux des marchands qui refusent d'ajouter foi aux adjurations des Rākshasīs accourues pour les retenir (— 76, 17).

La rédaction en vers (77, 8; — 89, 20) suit très exactement dans toutes les parties essentielles le récit en prose, mais se termine par une intervention des Devas qui célèbrent la charité du cheval, prévoient qu'il deviendra bientôt Buddha, et que de même il sauvera ceux qui auront une foi absolue dans sa parole et ne se laisseront pas retenir par les attaches de la famille.

Sañjayin répand le bruit que Gautama est venu au Girivraja: il cherche à semer la défiance contre la séduction qu'exerce le Docteur.

Bhagavat averti fait honte à qui oserait se plaindre d'une séduction exercée uniquement par la vérité [littéralement : la loi] (— 90, 17).

Les Çâkyas apprennent que Bhagavat réside à Râjagriha; Çuddhodana envoie pour l'amener à Kapilavastu Chandaka et Kâlodâyin, leur recommandant d'obéir en tout au Buddha. Celui-ci les invitant à devenir moines, ils n'osent, malgré leur répugnance, refuser et ils sont ordonnés (— 92, 12). Des Çâkyas que leurs vertus ont fait renaître parmi les devas viennent alors prier Bhagavat, qui, depuis sept ans qu'il en est parti, n'a plus pensé à sa ville natale, de prendre en pitié sa famille. Connaissant ses bonnes dispositions, Udâyin le supplie (en vers) de venir vers les Koliyas et les Çâkyas (— 93, 21).

Bhagavat décrit (en vers) à Çâriputra la marche du Buddha Çikhin¹, tous les bienfaits et tous les prodiges qui l'accompagnent; quand il eut accompli cette marche et converti de nombreuses créatures, le Buddha parfait, le rishi qui avait détruit pour lui toute renaissance, entra dans le nirvâna (— 97, 7). *Supplié par Çâriputra, Bhagavat, après quinze jours de jeûne, reproduit les merveilles de cette « marche ».* C'est ainsi qu'il se rend à Kapilavastu (— 101, 13).

Bhagavat étant au Nyagrodhârâma, au pays des Koçalas, Çuddhodana s'apprête à aller le saluer avec tous les Çâkyas (— 102, 3). Mais il rencontre les bhikshus qui viennent mendier, et choqué par leur aspect misérable, image de l'état où il va revoir son fils, il les renvoie et retourne sur ses pas (— 102, 18). C'est Kâlodâyin qui est destiné à le ramener à d'autres sentiments; mais, quoique averti par Maudgalyâyana, il hésite, les rois kshatriyas étant d'un difficile abord (— 104, 6), jusqu'à ce que Bhagavat lui en donne la mission, en lui rappelant que, dans une existence antérieure, il a rendu le même office à Matisâra auprès de son père, le roi Satyavardhana, qui était lui aussi mécontent de la vocation religieuse de son fils (— 106, 18). Çuddhodana revenu au palais est tout à coup surpris et charmé par la vue de Kâlodâyin qui arrive à travers l'es-

¹ Cet épisode présenté ainsi de la façon la plus inattendue, a sans doute été amené ici comme illustration de la « marche » de Gautama vers les siens.

pace et, accueilli par lui, lui vante son bonheur d'avoir un tel fils (— 108, 9).

Suivent des strophes qui, à travers une certaine incohérence et un évident désordre¹, semblent contenir les restes d'un éloge du Buddha qu'Udāyin adresse à Cuddhodana (— 109, 22) en le rassurant sur la fermeté d'âme du prince (— 110, 13). Le roi offre de la nourriture au saint homme et annonce sa visite à Bhagavat qu'Udāyin s'empresse d'en aller informer (— 111, 15).

Cuddhodana fait inviter tous les brâhmanes, les maîtres de maison, les artisans et les artistes de Kapilavastu à l'accompagner au-devant du Buddha qui se trouve dans les jardins voisins de la ville (— 112, 3)². Le roi se met en route avec les Gâkyas (— 114, 7). Bhagavat, ne pouvant se lever, en signe de respect, devant aucun être, d'ailleurs ne voulant pas choquer l'orgueil des Gâkyas par un manque d'égards apparent, se promène au-dessus de terre, en attendant son père qui, de loin, l'aperçoit ainsi avec admiration et le signale à sa suite (— 115, 8).

À l'arrivée du roi, Bhagavat déploie la série des prodiges juméaux, et Prajâpati Gautamî retrouve la vue au contact de l'eau que, par un de ces prodiges, il fait miraculeusement jaillir de la moitié de son corps. Tous, le roi, Yaçodharâ, le harem, embrassent les pieds de Bhagavat et le roi s'informe de sa santé (— 117, 4).

Suit une rédaction en vers qui, après avoir décrit les respects du roi pour son fils, met en scène un dialogue où le roi lui demande successivement s'il ne souffre pas d'être privé des douceurs de son ancienne vie de pompe et de mollesse, d'avoir renoncé à ses perspectives de grandeur profane. A quoi le Buddha réplique, de point en point, en opposant les préoccupations et les gloires de sa mission religieuse

¹ Le fragment 108, 10-12, semble faire un retour à l'histoire de Matisâra. La suite (109, 4) est une glorification de l'Espérance (*dâd*) assez imprévue et nullement préparée. Peut-être a-t-elle été amenée par l'allusion qui est faite plus loin à la Foi (*craddhâ*) du Buddha, les deux vertus étant fréquemment associées.

² La convocation est répétée (112, 4-19) en vers sous forme d'hymne en l'honneur du Buddha. Le v. 7 place l'événement, contrairement à ce qui a été dit plus haut, dans la douzième année (depuis le départ du prince).

dont les privilèges défient toute comparaison (— 124, 10). En réponse à son père qui lui demande de lui montrer la bonne voie, Bhāgavat fait comprendre à Çuddhodana le caractère auguste de la vie monastique. Ainsi finit la rencontre (— 125, 3).

Ce n'est pas la première fois que Udāyin ait apaisé Çuddhodana.

Histoire du Corbeau. — La femme, Supārçvā, du roi des Corbeaux, Supâtra, avait envie de morceaux sortis de la cuisine du roi de Bénarès, Brahmadatta (alors Çuddhodana). Un serviteur (alors Udāyin) de Supâtra, sans s'arrêter à la peur qui avait fait refuser cet office à tous les autres, apportait chaque jour quelque morceau emporté des cuisines royales; les cuisines ayant été couvertes d'un filet, il en prenait dans les plats mêmes que l'on allait servir au roi, puis, les plats ayant été munis de couvercles, dans les mains des femmes qui portaient aux reines les mets envoyés par le roi, jusqu'à ce qu'un jour il fut pris par l'une d'elles à laquelle il prétendait faire lâcher, en l'effrayant et la blessant au nez, le plat qu'elle couvrait de son vêtement. Le roi, instruit de son courageux dévouement et admirant un si bon serviteur, sentit sa colère désarmée et lui fit assigner chaque jour par la suite un plat de ses cuisines (— 129, 16).

Ce n'est pas la seule circonstance où Prajâpatî ait perdu la vue à force de pleurer Bhagavat et l'ait recouvrée en le retrouvant.

Histoire de l'Éléphant femelle. — Il y avait sur le mont Candagiri un jeune éléphant qui, plein de piété envers sa mère, chaque jour lui apportait sa nourriture et lui rendait tous les soins. Signalé pour sa beauté au roi de Bénarès, il fut pris par lui et amené dans les écuries royales. Mais, malgré tous les égards, il pleurait, se desséchait. Il expliqua enfin au roi inquiet la cause de sa conduite et qu'il avait résolu de se laisser mourir de faim. Le roi plein d'admiration le fit mettre en liberté (— 132, 2). Rendu à sa forêt, il retrouva sa mère aveugle, errante, couverte de poussière. Il la soigna si bien qu'elle recouvra la vue dans la joie du retour (— 132, 18). Bhagavat était alors ce jeune éléphant, et sa mère était Prajâpatî.

Rédaction en vers (— 137, 15).

Bhagavat convertit beaucoup d'êtres par les trois prodiges qu'emploient les Buddhas : le prodige du pouvoir surnaturel, le prodige de l'instruction, le prodige de l'enseignement de la loi. Soixante nagutas d'Asuras venus pour rendre hommage au Buddha sont convertis et, sur leur désir (*prañidhi*), reçoivent la promesse de devenir un jour autant de Buddhas. A ce moment Bhagavat sourit et avec ce sourire jaillissent des rayons de toutes les couleurs qui illuminent tout le Buddhakshetra (— 139, 4).

Le vénérable Ācāvika vient demander la cause de ce sourire; Bhagavat la lui révèle. Rédaction en vers (— 141, 6). L'Asura Sambara émet le vœu de se retrouver toujours avec des amis qui l'imitent et l'aident à honorer le Buddha. (— 141, 9).

A la suite de cette prédiction aux Asuras, Bhagavat prêche Āuddhodana et les Ākhyas, qui s'éloignent après l'avoir salué (— 141, 13).

Le lendemain même Āuddhodana introduit en grande pompe Bhagavat à Kapilavastu et dans le palais, et lui donne l'hospitalité; le jour suivant, Mahāprajāpati le reçoit, puis Yaçodharā, puis les femmes du harem, puis tout le cercle des Ākhyas (— 142, 8).

Yaçodharā prépare un gâteau; elle le remet à Rāhula en lui enjoignant de le donner à son père et de lui réclamer l'héritage paternel. Bhagavat lui dit d'entrer dans les ordres et qu'alors il recevra l'héritage paternel. Le roi et les Ākhyas sont tout heureux de cette réponse : l'admission de Rāhula prouve en effet que Yaçodharā est sans reproche (— 143, 2).

Yaçodharā se couvre de toutes ses parures pour décider Bhagavat à rentrer dans le monde, mais inutilement. Le repas pris, et après avoir instruit tous les siens, il se lève et repart (— 143, 7).

Ce n'est pas la seule circonstance où Yaçodharā ait tenté Bhagavat avec un gâteau.

Histoire de Nalinī. — Le ṛishi Kācyapa vivait jadis dans l'ermitage Sāhañjanī. D'une gazelle qui absorba un peu de sperme émis par le

saint homme naquit un enfant que le rishi reconnut pour sorti de lui et recueillit dans son ermitage (— 144, 9). Il reçut le nom d'Ekaçrînga; nourri par sa mère, vivant en camarade avec tous les jeunes animaux de l'ermitage, ses compagnons de jeu, il devint ensuite le serviteur du rishi et, sous sa direction, atteignit les quatre dhyânas et les cinq abhijñâs (— 145, 17). Cependant le roi de Bénarès, qui n'avait pas de fils, conçut la pensée de faire d'Ekaçrînga son gendre et de lui donner sa fille Nalinî (— 146, 9). Par ses ordres, son purohita emmena à l'ermitage Sâhañjanî Nalinî et ses jeunes compagnes. Ekaçrînga, les découvrant au milieu de leurs jeux, crut avoir affaire à de jeunes rishis, dont il admira le costume, beaucoup plus brillant que le sien, et goûta fort les gâteaux, qu'il estima être des fruits bien savoureux. Malgré les caresses de Nalinî, il refusa pourtant de monter dans leurs « huttes roulantes » en les voyant traînées par des animaux qu'il prit pour des gazelles; mais en se séparant de la princesse qui regagnait Bénarès, il rentra à l'ermitage tout rêveur, tout ému de ces nouveaux venus que, dans leurs privautés, il avait vus si différents de lui; il commença d'en négliger ses devoirs ordinaires (— 148, 20). Instruit par l'enfant qu'il questionna, Kâçyapa reconnut vite ce qu'étaient ces visiteurs; il lui apprit que c'étaient non de jeunes rishis, mais des femmes, les ennemies de la pénitence, et il le mit en garde contre toute relation avec elles (— 149, 14). Cependant Nalinî revint à l'ermitage, mais sur des barques richement ornées: cette fois Ekaçrînga, séduit par ses caresses et ses friandises, consent à la suivre dans ces « ermitages qui vont sur l'eau », et le purohita les marie. Les deux jeunes gens demeurent ensemble, mais sans s'unir encore, Ekaçrînga croyant toujours avoir affaire à un simple camarade (— 150, 16). La gazelle, mère d'Ekaçrînga, le voyant apparaître avec Nalinî et entendant son récit, était en peine de trouver qui l'éclairerait. Ce furent des pénitentes dont l'ermitage était situé au sud de Sâhañjanî et qui lui en refusèrent l'entrée, interdite aux hommes, l'instruisirent sur leur sexe et lui apprirent que Nalinî lui avait été donnée pour femme dans toutes les règles. Le rishi près duquel il arriva enfin, voyant qu'il n'y avait plus

à séparer ces deux êtres qui s'aimaient, les renvoya à Bénarès, où par la suite Ekaçrînga devint roi. Il eut beaucoup d'enfants, et après un long règne se consacra à la vie d'ascète. Il passa en mourant parmi les dieux Brahmas (— 152, 3). Yaçodharâ était alors Nalinî et Bbagavat Ekaçrînga.

Ce n'est pas la seule circonstance où, sans aucun tort, Yaçodharâ a été, sans examen sérieux, vouée par Çuddhodana à un supplice immérité (— 153, 6).

Histoire de Padmavati. — Dans l'ermitage de Mâṇḍavya naquit à une gazelle, du sperme émis par le rishi, un enfant merveilleuse. Sous chacun de ses pas un lotus sortait de terre; le nom de Padmavati lui en fut donné (— 155, 8). Son enfance se passa à jouer avec les jeunes animaux de la forêt, puis à vaquer aux soins de l'ermitage et du rishi (— 156, 11). Un jour, en chassant, le roi Brahmadatta de Kâmpilya la rencontra qui venait chercher de l'eau, et s'émerveilla de son miraculeux privilège (— 157, 9). Il apprit d'elle qu'elle était la fille de Mâṇḍavya et conçut le désir d'en faire sa femme. Voyant sa naïveté et comme elle le prend pour quelque ascète, il lui fait goûter des gâteaux qu'il emportait sur sa selle, et l'envoie dire à son père qu'elle sera l'épouse du rishi dans l'ermitage duquel il pousse de tels fruits (— 159, 6). Le rishi comprend à ses naïfs récits ce qui est advenu et l'accorde au roi pour femme, recommandant au prince de ne lui causer aucun déplaisir à la légère et sur le témoignage d'autrui (— 160, 6). Brahmadatta la prend en croupe, et regagne Kâmpilya, que, dans son ignorance, Padmavati considère comme un autre ermitage; il fait parer sa fiancée et lui ménage dans la ville une entrée solennelle (— 161, 14). On procède aux cérémonies du mariage, et le privilège merveilleux de Padmavati s'y révèle à la grande admiration de tout le peuple. Le roi, uniquement épris de sa nouvelle épousée, néglige ses autres femmes (— 162, 12). Elles imaginent de se venger et d'éloigner cette rivale. Au moment qu'elle doit accoucher, les femmes du harem lui bandent les yeux, enlèvent les jumeaux auxquels elle a donné le jour et, les

enfermant dans une boîte de métal munie du sceau royal, les livrent aux flots du Gange. Elles barbouillent à la mère le visage de sang et annoncent au roi qu'elle a dévoré ses propres enfants. Le roi, convaincu qu'il a affaire à une Fiçaci, ordonne de la tuer (— 164, 4). Mais l'officier devine en la questionnant toute la machination et la garde en sûreté dans sa demeure, tandis que les femmes du harem emploient tous leurs soins à charmer le roi (— 165, 8). Cependant un deva qui aime Brahmadata vient du ciel lui reprocher de n'avoir pas suivi les recommandations du rishi; les femmes sont forcées de confesser toute la vérité (— 166, 9). La boîte est sauvée du Gange par des pêcheurs, et on en retire les deux enfants. Brahmadata désespéré de son injustice retrouve Padmavati saine et sauve. Elle réclame l'impunité pour les coupables, que le roi veut châtier; quant à elle, elle reprendra près de son père la vie ascétique (— 168, 11). Mais Māṇḍavya est mort; elle se voue à la vie errante d'ascète mendiante, et arrive à Bénarès où le roi Kṛikin essaie en vain de la séduire (— 169, 10). C'est dans son palais que Brahmadata la retrouve; il explique qu'elle est sa femme et la remmène à Kāmpilya. Au moment où elle avait été envoyée au supplice par le roi, des lotus avaient cessé de naître sous ses pas; ils reparaissent au moment où avec le roi elle repart pour Kāmpilya (— 170, 2).

C'est une bonne action antérieure qui lui mérita ce privilège et qui en explique aussi la suspension temporaire (170, 17) : elle avait, dans une existence passée, offert un lotus à un pratyekabuddha, puis le lui avait redemandé, puis, prise de remords, le lui avait finalement rendu (— 171, 13).

Par suite de quelle faute antérieure Rāhula est-il demeuré six ans dans le sein de sa mère? (— 172, 7.) Śūrya et Candra étaient les fils d'un roi brâhmane de Mithilā. Le trône devenant vacant, Śūrya imposa la royauté à son frère et se fit ermite. Mais, ayant fait vœu de ne rien prendre, fût-ce une goutte d'eau, qui ne lui eût été donné, il viola un jour par inadvertance son vœu en buvant de l'eau au vase d'un ascète. Se considérant comme un voleur, il exigea de ses disciples

d'abord, puis de son frère, le châtement qu'il méritait. Candra, pour lui complaire et le débarrasser de ses scrupules, le fit demeurer six jours dans un bosquet d'Açokas qu'il munit de la nourriture la plus délicate. Au bout de six jours il proclama une amnistie générale qui délivra Sûrya (— 175, 14). C'était Râhula qui était alors Candra; ce fut pour ces six jours de réclusion qu'il avait infligés à Bhagavat (Sûrya) qu'il fut condamné à rester six ans dans le sein de sa mère (— 175, 18).

Sur l'ordre de Çuddhodana, on tire au sort parmi les Çākya de façon que chaque famille qui compte deux ou plusieurs fils en consacre un à la vie religieuse, et constitue ainsi une suite de cinq cents kshatriyas à Bhagavat (— 176, 13).

Des fils d'Amṛitodana, Anuruddha, après une vie de délices, questionne son frère Mahânâma sur les devoirs de la vie profane et de la vie religieuse, et se consacre à la seconde (— 178, 1).

Ces cinq cents Çākya se rendent près de Bhagavat au Nyagrodhârâma; Devadatta partait sur son éléphant; son turban est renversé par un ornement de la porte, ce qui lui attire les rires de la multitude et les fâcheux pronostics d'un astrologue (— 179, 5).

Upâli est donné par sa mère à Bhagavat pour remplir près de lui son office de barbier, et ce faisant il atteint les quatre dhyânas (180, 3). Les cinq cents Çākya, au moment de partir, font présent à Upâli de leurs vêtements et de leurs parures. Cet exemple inspire à Upâli le désir d'entrer dans la vie religieuse. Il va demander cette faveur à Bhagavat, qui l'accorde aussitôt, tandis que les autres prennent congé de leurs familles (— 180, 18).

Les cinq cents Çākya, à l'exception de Devadatta, reçoivent l'ordination (— 181, 9); puis, sur l'invitation de Bhagavat, ils vont tous saluer les pieds d'Upâli, leur aîné dans la vie religieuse, et avec eux Çuddhodana et toute sa cour (— 182, 3).

Ce n'est pas la première fois que Upâli, quoique de basse caste, a reçu les hommages d'un roi et de sa suite (— 182, 9).

Histoire de Gaṅgapāla. — Deux pauvres garçons ayant jadis donné leur repas à un pratyekabuddha qu'ils rencontrèrent, obtinrent, en récompense, de renaître à Bénarès, l'un comme Brahmadatta, fils du roi, puis roi lui-même, l'autre comme Upaka, fils du purohita (— 184, 9). Upaka était épris d'une jeune fille qui, après l'avoir repoussé d'abord, revint à lui et lui offrit de célébrer ensemble une fête que ramenait la pleine lune du Câturmâsya. Il avait reçu un jour un mâsha en aumône, et l'avait déposé sur le bord du Gange. Il se mit tout joyeux et chantant en devoir de l'aller chercher, malgré la chaleur de midi, en vue de la circonstance (— 185, 2). Le roi l'aperçut et conçut pour lui une soudaine affection; il se le fit amener. Il le plaignait de courir ainsi sous le soleil, malgré les protestations d'Upaka qui déclarait ne connaître d'autres peines que sa peine d'amour (— 186, 11). Brahmadatta apprenant l'objet de sa course lui offrit, pour l'en détourner, un mâsha, puis plusieurs; mais l'autre ne voulait toujours pas renoncer à aller chercher son mâsha à lui, tant que le roi finit à force d'enchérir par partager avec lui son royaume, son harem et ses trésors (— 188, 16). Ils régnaient donc ensemble quand un jour Upaka résista à grand'peine à la tentation de régner seul en tuant Brahmadatta; il fit part de la chose au roi et, reconnaissant par là combien le désir est insatiable, il résolut de renoncer au monde (— 190, 14). Il se rendit à l'ermitage d'un potier devenu rishi, et acquit bientôt une haute puissance magique (— 191, 1). Brahmadatta enviant sa fortune y faisait souvent allusion dans une stance qui intriguait fort les femmes du harem. Elles en obtinrent la clef par Gaṅgapāla, le barbier du roi, qui, ayant, pour son adresse, reçu de son maître la permission de choisir un village, l'échangea contre l'interprétation de ce vers. Et quand les femmes voulurent le dédommager par de riches présents, à son tour Gaṅgapāla conçut le projet et obtint la permission de renoncer au monde (— 193, 14). Il se joignit aux deux autres ascètes et atteignit la même sainteté (— 193, 18). Brahmadatta conçut le désir d'aller visiter ces saints personnages, et, malgré leur basse extraction, il n'hésita pas à se déplacer, non plus qu'à justifier contre les récrimi-

nations de ses officiers la familiarité de Gaṅgapāla qui l'interpellait par son nom (— 195, 16). Cependant, fidèle à son mari absent, la femme de Gaṅgapāla résistait aux tentatives de séduction et aux présents d'un deva venu pour l'éprouver (— 196, 14).

Gaṅgapāla le barbier n'était autre, à cette époque, qu'Upāli en personne (— 197, 3).

Ce n'est pas la seule circonstance où un grand nombre de gens ont suivi Bhagavat dans la vie religieuse.

« Ici, dit le texte, Bhagavat expose le Mahāgovindīya sūtra » (— 197, 10).

Bhagavat étant sur le Grīdhra-kūṭa, le gandharva Pañcaçikha vient en illuminant la nuit lui raconter ce qu'il a entendu de la bouche de Çakra et de Brahmā (— 198, 6). Les dieux, voyant de nouveaux venus parmi eux surpasser les anciens par leurs divers privilèges et apprenant que c'étaient des auditeurs du Buddha, expriment le vœu qu'il y eût à la fois plus d'un Buddha, pour que les bienfaits de sa mission en fussent multipliés; Çakra leur apprend qu'il était impossible qu'il y eût à la fois plus d'un Buddha (— 199, 13).

Çakra expose aux devas les huit privilèges (*dharmas*) merveilleux du Buddha : la grandeur des bienfaits qu'il répand sur les êtres; les vertus de la loi qu'il enseigne; l'isolement dans lequel il vit, écartant ses disciples et vivant dans des lieux déserts; son détachement de toute sensualité dans la nourriture; l'intelligence profonde qui dirige son enseignement; son affranchissement de tout doute; la perfection de sa parole¹. Ces supériorités, Çakra ne les a jamais trouvées que dans le seul Bouddha parfaitement accompli (— 202, 2). Il porte au comble la joie des Devas en leur répétant cet exposé une seconde, puis une troisième fois (— 203, 17).

Brahmā s'apprête à faire connaître aux Devas la « Grande exposition » (*mahāprajñapti*) de Bhagavat (— 204, 7).

Jadis régnait le roi Diçāmpati. Il avait pour purohita et pour con-

¹ Cela ne fait que sept; il manque un *dharma*.

seiller principal le brâhmane Govinda. La mort le lui ayant enlevé, il suivit le conseil du prince Reṇu, son fils, et le remplaça par le propre fils du brâhmane, Jyotipâla, que l'on appela Mahâgovinda (— 206, 13). Les six kshatriyas électeurs royaux (*râjakartâraḥ*), à la mort de Diçâmpati, assurèrent sa succession à Reṇu moyennant la promesse de distribuer le royaume entre eux sept. Le moment venu ce fut Mahâgovinda qui procéda à ce partage de la terre, assignant à chacun sa capitale; il demeura chargé de leurs affaires à tous; en même temps il instruisait sept mille brâhmanes et sept cents snâtakas (— 209, 11). Le bruit courait que Mahâgovinda s'entretenait familièrement avec Brahmâ et se réglait sur ses avis. Jaloux de justifier une opinion si favorable, Mahâgovinda se soumit pendant les quatre mois des pluies à une vie de méditation intense, au bout de laquelle Brahmâ lui apparut (— 212, 14). Brahmâ lui promettant de répondre à ses questions, Mahâgovinda lui demanda la manière d'obtenir le brahmaloka : « C'est en dépouillant tout égoïsme, en concentrant son esprit, en étant compatissant, retiré, sans souillure, détaché des plaisirs des sens, qu'un homme atteint l'immortel brahmaloka » (— 212, 18). De l'interprétation qu'il donne à ces paroles, Mahâgovinda conclut qu'il faut embrasser la vie ascétique (— 215, 3).

Interpellé ici par le gandharva Pañcaçikha qui lui demande si, comme on le dit, il était alors Mahâgovinda, Bhagavat le lui confirme et continue le récit (— 216, 7). Mahâgovinda fit part de son dessein successivement à Reṇu, aux six autres rois, aux sept mille brâhmanes, aux sept cents snâtakas, à ses femmes, les invitant à chercher un autre conseiller, un autre maître, à retourner dans leurs familles, et comme il résista à leurs objections, aussi bien qu'aux offres prodiguées pour le tenter et le rattacher au monde, tous finalement — soit en somme plusieurs milliers de personnes — prirent avec lui le septième jour la livrée de la vie ascétique (— 223, 3). Récompenses obtenues par les disciples qui suivent les enseignements de Mahâgovinda; châtiments de ceux qui font opposition à lui ou à ses disciples (— 223, 21).

A la suite de ce récit, Pañcaçikha obtient la vue de la loi.

Dans ce temps-là, Bhagavat était Mahâgovinda (— 224, 8).

Bhagavat étant à Āṣṭavastī dans le Jetavana, pendant trois mois, loin de tous, avec un seul vase de nourriture, passe par les états d'esprit (*vihāra*) des Buddhas antérieurs (— 225, 14).

Au sortir de cette retraite, Bhagavat déclare à Ānanda qu'il aurait pu vivre ainsi des kalpas entiers; car tel est le privilège des Buddhas parfaitement accomplis qui ont atteint les pāramitās. « En ce temps-là, il y a un nombre infini de kalpas, vivait le Buddha Indradhvaja dans sa capitale Indratapanā ». Partant de là, Bhagavat énumère une longue série de Buddhas qui se sont annoncés successivement les uns les autres jusqu'à lui-même (de qui il parle à la troisième personne) et au Buddha futur, Maitreya, auquel il a prédit sa mission. L'énumération donne place à une ou deux descriptions typiques de la capitale du Buddha (ou du Cakravartin) et est coupée pour quelques-uns des Buddhas de résumés métriques (— 240, 20).

Suit un passage en vers. La scène se passe dans l'Aṣṭakārāma. Ānanda demande à Bhagavat d'où lui vient l'éclat dont il illumine le monde. Bhagavat l'explique par les respects qu'il a rendus à des Buddhas passés, depuis Dīpaṅkara jusqu'à Kāśyapa (— 242, 4). Ānanda veut savoir quand et combien de temps ont vécu ces Buddhas et loue en Ākāśamuni leur égal (— 242, 18). Bhagavat lui explique tour à tour à combien de kalpas remonte dans le passé chacun de ces Buddhas (— 243, 19), le temps que chacun a passé sur la terre (— 244, 11), l'étymologie de leur nom jusques et y compris le Buddha futur, Maitreya (— 246, 16); dont les trois assemblées sont énumérées en prose (— 247, 2), puis la classe, kṣhātriya ou brāhmane, à laquelle a, suivant les circonstances, appartenu chacun d'eux (— 248, 2), les conjonctures dans lesquelles il a rendu à chacun des respects en vue d'obtenir la bodhi (— 249, 8). Il termine en parlant de l'héroïsme qu'il a dû déployer pendant quatre-vingt-dix kalpas pour parvenir dans le quatre-vingt-onzième à la bodhi (— 250, 6). — C'est le *Baḥubuddhakasūtra*.

Suit une strophe en l'honneur du Mahāvastu et pour vanter le bonheur qu'il y a à entendre la Loi (— 250, 13).

Récit en vers. Sarvaṇḍada mena jadis une existence de sagesse, de charité et d'austérité; Çakra en fut effrayé et, craignant pour son pouvoir, chercha à l'en détourner en le persuadant que l'excès de libéralité menait en enfer. Mais à ces insidieux conseils, Sarvaṇḍada répondit qu'il ne se souciait pas du bonheur de Bhagavatī, qu'il voulait seulement s'affranchir de la vieillesse, de la maladie et de la mort, que nulle perspective de plaisirs sensuels, nulle crainte de souffrances et d'épreuves ne pouvait le faire renoncer au vœu d'obtenir la bodhi (— 254, 6).

Quddhodana ¹ voyant au Nyagrodhârâma les miracles du Buddha et la conversion des chefs des Asuras, manifeste son admiration et sa joie, et invite le Buddha à prendre sa nourriture au palais tout le temps qu'il demeurera à Kapilavastu (— 255, 4). Le lendemain, le Buddha ayant fait son entrée solennelle, accompagnée des miracles coutumiers, les Çâkyas font proclamer défense, sous peine de mort, de révéler à Râhula qu'il est le fils de Bhagavat (— 256, 12).

Mahâprajāpatī Gautamī, le Buddha ayant accepté de se nourrir d'une façon continue au palais, demande et obtient la faveur de recevoir à son tour le Buddha; elle est prêchée et éclairée par lui avec les femmes du harem (— 257, 16).

Râhula, atteint par l'ombre du Buddha, se sent plein pour le nouveau venu d'une tendresse inexplicquée. Pressée de questions, Yaçodharâ se résout à braver la colère des Çâkyas et à lui avouer que le Çramaṇa est son père (— 259, 3).

Répétition en vers (— 260, 1) augmentée de la réponse de Yaçodharâ, qui révèle à Râhula son père, avec force comparaisons laudatives, et comment il revient vers les siens après avoir accompli une partie de sa mission (— 262, 15).

¹ Ceci reprend et double un récit antérieur (p. 141) et semble se référer à un état du texte où toute la partie intermédiaire, de 141, 10 à 254, 6, n'était pas intercalée.

Râhula apprenant qu'il est le fils du Çramaṇa, se presse contre lui, s'enveloppe dans un pan de sa robe et déclare qu'il veut devenir moine. Çuddhodana, désolé, s'incline devant la parole de son fils qui déclare que, par ses mérites antérieurs, Râhula est forcément destiné au viraṇa; il demande seulement un sursis de sept jours (— 264, 3).

Yaçodharâ, par ses caresses, par le tableau des souffrances de la vie ascétique qu'elle oppose à la vie du palais, cherche à détourner Râhula de la carrière religieuse. Comme il persiste, elle alléguant l'exemple de son père, elle revient à la charge en énumérant les pénibles pratiques de la perfection morale dont il assumera l'obligation (— 266, 2).

Çuddhodana fait faire des préparatifs extraordinaires pour la sortie de son petit-fils (— 266, 19). Description en vers de la suite brillante qui accompagne Râhula jusqu'au Nyagrodhârâma où Bhagavat l'accueille avec tendresse par des paroles d'exhortation (— 268, 4).

Bhagavat charge Çâriputra d'ordonner Râhula, lequel récite les formules du triçaraṇa et du daçaçila et est emmené par Çâriputra et Maudgalyâyana (— 269, 2).

Ici une lacune; puis viennent des vers qui sont dans un désordre évident : Bhagavat donne mission à ses deux principaux disciples d'ordonner Râhula, qui est admis dans la vie religieuse (— 269, 12). Cette strophe : «Celui qui porte des bracelets et des colliers d'or ne saurait supporter la souffrance : ce sont ceux qui souffrent qui pensent à Bhagavat», est suivie de la description des caresses et des conseils par lesquels Yaçodharâ cherche à détourner de la vie religieuse Râhula, qui repousse ses avis (— 270, 10). Le barbier coupe les cheveux de Râhula, tandis que Bhagavat(?) l'exhorte à la perfection. Yaçodharâ caresse tristement les cheveux enlevés à son fils, et tandis qu'elle se désole, Maudgalyâyana et Çâriputra confèrent l'ordination au jeune prince (— 271, 5). Râhula, sous la direction de Çâriputra, commence sa carrière monastique. Honneur à lui! (— 271, 13.)

Pour le dernier jour, Yaçodharâ invite le Buddha; elle lui prépare une réception brillante, et cherche, mais en vain, à le séduire et à

changer ses dispositions par les parures dont elle se couvre et les friandises qu'elle lui offre. Bhagavat s'éloigne après avoir instruit le roi et les femmes (— 272, 12).

Ce n'est pas la seule circonstance où Yaçodharâ ait cherché à éblouir le Buddha par la parure et à l'entraîner par la gourmandise. « Ici, dit le texte, il faut répéter l'histoire d'Ekaçriṅga » [cf. plus haut] (— 272, 17).

En ce point nous reprenons, avec l'histoire des sept semaines qui ont suivi l'obtention de la bodhi, le développement chronologique de la carrière du Buddha, interrompu par les récits précédents qui appartiennent à une période ultérieure. Ceci devrait à tout le moins faire immédiatement suite à l'histoire de Vijitâvin (p. 47).

Pendant sept jours, après avoir atteint la bodhi, Bhagavat reste assis immobile se félicitant de son triomphe (— 273, 3). Description en vers des prodiges qui se produisent dans tout l'univers dès que Bhagavat a obtenu la bodhi (— 277, 16). Qui ne se réjouirait d'entendre les enseignements du Buddha? Bonheur de ceux qui entendront ce sūtra, qui se montreront fidèles à la loi du Buddha (— 278, 20). Bonheur de ceux qui rendront de grands honneurs à Maitreya, au Buddha Siṃha, etc.¹ (— 279, 20). Effroi des méchants, joie des fidèles, surtout de ceux qui sont destinés à devenir Buddhas (— 281, 3).

Le Buddha passe la seconde semaine dans la joie à considérer, sans cligner des yeux, l'arbre de bodhi (— 281, 10).

Il consacre la troisième semaine à la « grande promenade » (qui, d'après *Lal. Vist.* 488, 16, embrasse le grand chiliocosme, *trisāhasramahāsīhasralokadhātu*).

En ce temps-là voyant Māra désolé de sa défaite, ses filles, Tantrī

¹ Bien que tous ces vers soient au futur, ce qui s'explique assez dans le cas de Maitreya, ils s'appliquent pour ceux qui suivent à des Buddhas passés, entre autres (v. 19) aux quatre Buddhas du présent kalpa. A quelque contexte qu'ils aient appartenu à l'origine, il est clair qu'ils n'ont pas été composés pour la place qu'ils occupent actuellement dans notre texte.

et Aratî¹, malgré les avis décourageants de leur père, essayent de triompher du Buddha, d'abord par la sensualité en l'entourant d'apparitions séduisantes qui le laissent insensible, puis en lui posant des questions auxquelles il répond de manière à les confondre. Elles se retirent vaincues, et Mâra lui-même proclame leur défaite (— 286, 8).

Ce n'est pas la seule circonstance où les filles de Mâra aient ainsi vainement tenté de séduire Bhagavat (— 286, 15).

Histoire de Dharmalabdha. — Un marchand de Bénarès, Dharmalabdha, avait fait sur mer beaucoup de voyages heureux. Malgré sa résistance, cinq cents marchands voulurent une fois l'accompagner. Il allait dans l'île des Râkshasîs; il leur recommanda, s'ils voulaient éviter les plus grands malheurs et revenir au Jambudvîpa, de ne céder à aucune de leurs séductions, de n'accepter ni la nourriture qu'elles leur offriraient, ni les trésors qu'elles feraient miroiter à leurs yeux (— 288, 15). — Répétition abrégée en vers (— 289, 14). Les Râkshasîs, les prenant chacun par son penchant particulier, firent si bien que, malgré les admonestations de Dharmalabdha, les marchands refusèrent de s'éloigner avec lui (— 290, 10). Lui parti, les Râkshasîs dévorèrent les marchands; puis elles tinrent conseil et une d'entre elles se proposant pour séduire Dharmalabdha, le poursuivit jusque dans le Jambudvîpa de ses vaines obsessions (— 291, 7). Quand il fut de retour à Bénarès, elle lui présenta un enfant, produit de sa magie, se prétendant abandonnée, avec son fils, par l'homme qui, pour la séduire, lui avait tenu un tout autre langage, et ameutant le peuple contre sa dureté (— 292, 3). — Suite de la répétition en vers (— 295, 12). — Le roi informé fait comparaître Dharmalabdha; il s'éprend à première vue de la prétendue délaissée et, malgré les avertissements, l'introduit dans son harem. Aussitôt, elle endort tout le palais et, avec son fils et les Râkshasîs qu'elle appelle à la rescousse, elle dévore tout ce qui y a vie (— 297, 2). Le matin venu,

¹ Dans la strophe finale (286, 6) Mâra semble parler de *trois* filles, Tanti, Aratî et Rati; mais le reste du récit ne mentionne que les deux premières.

on pénètre dans l'enceinte tout enveloppée d'un silence inaccoutumé, et on trouve un spectacle qui donne trop raison aux prévisions de Dharmalabdha. De l'avis unanime des officiers et du peuple, il est, comme le plus digne, sacré roi (— 298, 18). Bhagavat était alors Dharmalabdha et les filles de Mâra, les principales des Rākshasīs (— 299, 6). — Suite et fin (très écourtée) de la rédaction en vers (— 299, 15), et formule finale des Jātakas versifiés (— 300, 9).

Le Buddha, invité par le nâga Kâla pendant la « grande promenade », passe dans sa demeure la quatrième semaine (— 300, 15).

Il passe la cinquième dans la demeure du nâga Mucilinda qui le protège de ses chaperons étendus contre un orage qui se déchaîne (— 301, 7).

Du temps où Bhagavat se livrait à ses austérités, un chevrier avait planté un nyagrodha en émettant le vœu qu'il servît au Buddha après la bodhi. Du ciel des Trāyastriṃśas où il a repris naissance, il vient rappeler à Bhagavat l'espoir qu'il lui a permis de concevoir. Pour lui complaire, Bhagavat passe au pied de ce « nyagrodha du chevrier » la sixième semaine (— 302, 21).

Il passe la septième dans le Kshīrikāvana au Bahudevātācaitya (— 303, 3).

Les marchands Trapusa et Bhallika venaient d'Ukkala, dans le Sud; leurs taureaux Sujāta et Kīrtika, en refusant de continuer leur route, les avertissent de la présence de Bhagavat au Kshīrikāvana. Sur l'ordre des devas les deux amis lui offrent, après son jeûne de quarante-neuf jours, sa première nourriture, le délicieux Madhutarpaṇa; Bhagavat le reçoit dans les vases en pierre que lui apportent les quatre Lokapālas et qu'il fond miraculeusement en un seul (— 305, 2).

Récit en vers : Trapusa et Bhallika donnèrent le tarpaṇa à Bhagavat, qui en revanche leur récita le « Sauvastika maṅgala », les strophes de bénédiction qui protègent dans toutes les régions (— 310, 6).

Les deux marchands reçurent le triṣarapa. A leur requête le Buddha leur donna, comme reliques, quelques cheveux et des rognures

d'ongles sur lesquels ils construiront à Keçasthâli le Keçastûpa, à Bâluksha le Nakhastûpa, et à Çiluksha, sur la pierre à laver du Buddha (cf. 313, 1-4), un monument avec les pierres qui vinrent d'elles-mêmes s'amonceler par la magie de Bhagavat (— 310, 16).

Çakra vint à son tour offrir à Bhagavat une harîtaki dont il planta la queue qui se transforma aussitôt miraculeusement en un arbre couvert de fleurs et de fruits (— 311, 6).

Pendant les austérités de Bhagavat, Gavâ, l'étendense de linge, lui avait offert une robe faite de lambeaux pour lui servir après la bodhi. Du ciel où elle avait repris naissance comme Apsaras elle vint rappeler sa promesse à Bhagavat qui préféra ces haillons aux robes que lui offraient les dieux (— 312, 14). Çakra creuse de ses mains le fleuve Pânikhâta et les quatre Lokapâlas lui apportent des pierres pour que Bhagavat puisse laver et recoudre cette robe (— 313, 6).

Bhagavat se baigne dans le Pânikhâta et en sort en s'appuyant sur le bras du dieu Kakubha qui réside dans un kakubha voisin (— 313, 17).

Retiré sous le nyagrôdha du chevrier, Bhagavat se décide à garder pour lui la Loi; elle est trop profonde pour être comprise et acceptée par le monde (— 314, 12).

Répétition (— 315, 1). Connaissant ces dispositions de Bhagavat, Brahmâ avec Çakra et d'autres dieux viennent lui demander de promulguer sa doctrine, mais ils n'obtiennent aucun succès et s'éloignent (— 316, 11). Répétition abrégée : démarche également repoussée de Brahmâ seul (— 317, 4).

En ce temps-là de fausses doctrines régnaient au Magadha; Brahmâ en prend occasion pour prier Bhagavat d'éclairer les hommes. Bhagavat réfléchissant que, des trois catégories d'êtres, ceux qui sont tout à l'erreur, ou tout à la vérité, ou qui ne sont exclusivement inféodés ni à l'une ni à l'autre, la troisième, tout au moins, profitera de son enseignement, se rappelant ses résolutions passées et cédant aux supplications des dieux, promet à Brahmâ de faire tourner la roue de la

loi. De ciel en ciel la nouvelle s'en répand jusqu'au Brahmaloça (— 319, 19).

A ce moment, Bhagavat considère quelles sont les qualités d'un Buddha qui le rendent capables de faire tourner la roue de la loi, il les énumère et constate qu'il les possède toutes, qu'il est donc autorisé à faire tourner la roue de la loi (— 322, 7).

Il cherche qui est capable d'entendre l'enseignement, et, à défaut d'Udraka Râma et d'Ârâça Kâlâma qui sont morts, il trouve que ce sont les cinq Bhadravargiyas qui l'ont suivi pendant ses austérités (— 323, 4).

Les dieux s'offrent à préparer et à orner de splendeurs prodigieuses la route qui sépare la bodhi de Bénarès, et, en effet, Bhagavat se met en chemin à la tête d'armées innombrables de dieux et de nâgas qui font la garde autour de lui (— 324, 19).

Bhagavat gagne successivement Gayâ, Aparagayâ où il est l'hôte du nâga Sudarçana; Vaçâlâ où il prêche le brâhmane Nadin; Cunda-dvilâ où il annonce au mendiant Upaka que, sans maître, il est devenu Arhat, Jina, Buddha et qu'il va promulguer la loi. Reçu par le yaksha Cunda, puis à Sârathipura par le nâga Kamaṇḍaluka, à Lohitavastuka¹ par le yaksha Kandha, il arrive par Sârathipura au bord du Gange, traverse en volant le fleuve au delà duquel le passeur ne veut le mener qu'à prix d'argent, arrive à Bénarès, et attend à Saṅkhamedhi que l'heure de mendier dans la ville soit venue (— 328, 19).

En rentrant de sa tournée, Bhagavat retrouve au Rishipatana les cinq Bhadravargiyas, Kaundinya et les autres, qui, malgré leur projet concerté, ne peuvent s'empêcher de se lever à son approche et sont ordonnés moines par lui (— 329, 1). Bhagavat reconnaît le lieu où les précédents Buddhas ont fait tourner la roue de la loi. Il² énumère aux cinq moines les dimensions du nimbe d'un certain nombre de Buddhas (— 330, 16).

¹ Il faut, dans cette ligne, p. 327, l. 19, effacer चारुपुत्रे.

² Le texte est ici défiguré par une lacune.

Ici commence le Dharmacakrapravartanasûtra, annoncé par la formule initiale **एवं मे श्रुतं**. — Bhagavat enseigne les cinq moines : la *voie du Buddha est la voie moyenne qui s'éloigne et de l'abandon au désir et des macérations inutiles, la voie aux huit parties* (— 331, 16). Les quatre vérités (— 333, 17). La vue de la loi se révèle à Kaundinya et à dix-huit koṭis de devas. Miracles (— 335, 9).

Bhagavat, à Bénarès, enseigne les cinq moines : la forme (*rûpa*), la sensation (*vedanâ*), le concept (*sañjñâ*), les dispositions préexistantes (*saṃskâras*), l'intelligence (*viññâna*), c'est-à-dire les cinq skandhas, sont sans substance (*anâtma*) ; ils ne sont pas nous ni à nous. Âjñâtakaundinya se dépouille sans retour des âçravas, les quatre autres et, avec eux, trente koṭis de devas reçoivent la vue pure de la loi (— 337, 8).

Bhagavat, à Bénarès, au Rishipatana, enseigne les cinq moines : ce sont les cinq skandhas qui sont l'origine de la douleur (— 337, 19). Les skandhas sont impermanents ; en reconnaissant leur impermanence, on supprime la douleur dont ils sont la source (— 338, 12). Les skandhas ne sont ni nous ni à nous [comme plus haut] (— 338, 18). Âjñâtakaundinya obtient « la maîtrise des forces » (*balavaçibhâva*), les quatre autres se dépouillent sans retour des âçravas, et des koṭis¹ de devas reçoivent la lumière de la loi (— 339, 3).

Bhagavat est au Rishipatana ; il enseigne trois bhikshus qui partent pour Bénarès afin de mendier : il faut se considérer soi-même pour découvrir l'origine de la souffrance. Ce sont les skandhas qui sont l'origine de la souffrance. En en reconnaissant l'impermanence on détruit les souffrances dont ils sont l'origine. Il faut donc savoir que la forme, etc. (les skandhas) ne sont ni nous ni à nous. Les trois bhikshus obtiennent la « maîtrise des forces » et quatre-vingts koṭis de devas la vue pure de la loi (— 340, 15).

C'est le douzième jour de la deuxième quinzaine d'âshâdha, l'ombre ayant une fois et demie la hauteur des objets, sous le nakshatra anu-

¹ पंचांगिकानां du texte (339, 2) cache un nom de nombre se rapportant à °कांटीनां, probablement पंचाशत्तिनां, d'après 345, 11.

râdha, à l'heure appelée *Vijaya*, que *Bhagavat* fait tourner la roue de la loi qui consiste dans les quatre vérités. Miracles qui se produisent (— 341, 17.)

La voix du Buddha, quand il fait tourner la roue de la loi, pénètre soixante et un grands chiliocosmes et, au delà, des buddhakshetras; en l'entendant, les Buddhas qui enseignent s'arrêtent et se taisent (— 342, 13). Les soixante qualités de la voix du Buddha (— 343, 13).

Mahâbrahmâ constate les prodiges qui se produisent quand Bhagavat met en mouvement la roue de la loi. Apprenant que le « corps de la loi » est proche, il vient et loue Bhagavat (— 345, 2).

Dans le premier dharmacakrapravartanasûtra¹ Bhagavat a converti dix-huit koṭis de devas, trente dans le second, cinquante dans le troisième, quatre-vingts dans le quatrième; tous ces dieux vont se porter la bonne nouvelle les uns aux autres (— 345, 15).

Le dieu tushita Çikharadhara (ou, d'après la demi-stance 345, 18 qui contredit cette indication, Brahmâ lui-même) vient faire hommage au Buddha en prononçant des stances en son honneur (— 347, 13).

Pourquoi Âjñâtakaundinya a-t-il joui du privilège d'entendre le premier la loi? C'est pour avoir donné, dans une autre existence, ses soins à un pratyekabuddha atteint d'une maladie bilieuse. Le vœu qu'il exprima alors est répété en vers (— 349, 3).

Ce n'est pas la première fois que Âjñâtakaundinya a reçu de Bhagavat un grand bienfait.

Jadis régnait sur le Koçala un roi vertueux et généreux; il abandonna son royaume au roi de Bénarès plutôt que de provoquer les malheurs d'une guerre (— 350, 9). Il vivait dans la solitude au Dekhan, quand un jour il vit venir à lui un marchand ruiné par un naufrage qui, sans le connaître, lui apprit qu'il allait demander à la

¹ D'après ce passage, il faudrait distinguer comme premier dharmacakrapravartanasûtra le passage de 330, 17 à 335, 9, comme second, de 335, 10 à 337, 8, troisième, de 337, 9 à 337, 19, quatrième de 337, 19 à 339, 3. Mais c'est là une façon de parler par trop incorrecte. Toutes ces parties sont comprises dans un sūtra unique, et c'est très probablement धर्मचक्रप्रवर्तने au lieu de "प्रवर्तनसूत्रे, qu'il faut lire.

libéralité bien connue du roi de Koçala de réparer ses pertes (— 357, 6). Dans son dénuement, il ne veut pas que le solliciteur soit déçu et il le décide à le livrer, chargé de chaînes, au roi de Bénarès¹, qui a mis sa tête à prix (— 353, 2). Celui-ci, touché de tant de générosité, rend le Koçala à son ancien maître (— 353, 7).

A cette époque Bhagavat était le roi de Koçala et le marchand n'était autre qu'Ājñātakaupḍinya (— 353, 12).

Ce n'est pas la seule circonstance où Bhagavat eût sauvé les cinq moines (— 353, 20).

Jadis Bhagavat, alors marchand, fut avec les cinq moines — alors marchands eux-mêmes — victime d'un naufrage. Pour permettre à ses compagnons de s'attacher à un cadavre et d'être rejetés avec lui sur la terre ferme, il n'hésita pas à se tuer. La terre en trembla et les dieux célébrèrent son héroïsme (— 355, 2). Rédaction en vers (— 356, 13).

Ce n'est pas la première fois que Bhagavat ait instruit une grande assemblée composée d'hommes et de devas (— 357, 3).

Jadis un roi de Bénarès, Kalabha, trouva que son harem, pendant son sommeil, s'était éloigné pour entendre les instructions du rishi Kshântivâdin. Furieux, le roi soumit le saint homme aux tortures les plus raffinées sans pouvoir lui arracher autre chose que l'éloge de la patience. Et, malgré les conseils des dieux, le rishi ne voulut attirer sur le pays témoin de son martyre aucun châtement² (— 360, 15). — Court résumé en vers (— 361, 2). — Le roi Kalabha alla expier son crime dans l'enfer Avîci (— 361, 3).

Le roi Arjuna de Hastinâpura tue à coups d'épieu le rishi Gautama et d'autres sâdhus (— 361, 11).

Le roi Nârîkeja de Dantapura, en Kaliṅga, fait mordre les moines par des chiens (— 361, 15).

Le roi de Kâmpilya, Brahmadatta, avait un purohita dont le fils mérita par son habileté au tir de l'arc le nom de Çarabhaṅga. Entré

¹ P. 352, l. 18, il faut, bien entendu, séparer त्रिविधे न.

² La fin du récit est tronquée.

dans la vie religieuse sous le ṛishi Kāçyapa, il descendit avec ses disciples vers le sud et fonda l'ermitage de Kapitthaka sur les bords de la Godavari (— 363, 2). — Un autre disciple de Kāçyapa, Vatsa, vint pour sa santé vers le sud, avec ses cinq cents disciples, à la ville de Govardhana. Le roi Daṇḍakin l'y enterra vivant. Sept jours après, ville et royaume, à l'exception du ministre Vighuṣṭa qui chercha à sauver le ṛishi et protesta de son innocence, furent réduits en cendres (— 363, 18). — Kāçyapa offrit un sacrifice entre Gange et Yamunā : huit mille pénitents y vinrent assister (— 364, 2).

Le roi Udgata de Dantapura accompagné de Bhîmaratha de Sañjayanti et de Aṣṭamaka de Hastinâpura, ayant connaissance des terribles aventures de ces quatre rois (Kalabha, Arjuna, Nârîkela et Daṇḍakin), se mit en route pour en entretenir les ṛishis. De son côté Çakra faisait de même (— 364, 11).

Récit en vers : rédaction versifiée de l'histoire de Vatsa (— 365, 13). Çarabhaṅga vient lui rendre les derniers devoirs (— 365, 17). Les trois rois Aṣṭamaka, Bhîmaratha et Udgata viennent consulter les ṛishis (— 366, 2). Les ṛishis renvoient les rois et Çakra¹ à Çarabhaṅga, qui consent à répondre aux questions qui lui seront posées (— 368, 12). Après avoir annoncé les châtiments que souffrent dans l'autre monde les quatre rois coupables de violences contre les ṛishis (— 369, 21), il continue avec ses visiteurs un dialogue édifiant sur la patience, la définition de l'homme vertueux, du sage, etc. (— 374, 21). Formule terminale des jâtakas versifiés : Bhagavat était alors Çarabhaṅga (— 375, 9).

Trente compagnons de Bénarès amenés au Ṛishipatana par la mère de l'un d'eux qui, ayant repris naissance parmi les devas, a assisté au Dharmacakrapravartana, sont convertis et reçoivent l'ordination (— 376, 16).

Trente autres hommes qui passent sur la route près du Ṛishipatana sont de même conquis à la foi (— 377, 6).

¹ Qui fait, 366, 11, dans cette version, une apparition soudaine et que rien ne prépare.

Histoire de Pârṇa Maitrāyaṇîputra. — Pârṇa était fils d'un riche brâhmane à Droṇavastuka en Koçala, et de Maitrāyaṇî. Ayant entendu parler de Siddhârtha et de ses hautes destinées, il se voua à la vie religieuse, et, après la bodhi, il vint avec ses vingt-neuf disciples au Rishipatana, rendre hommage à Bhagavat qui les ordonna tous les trente et leur conféra la maîtrise des forces (— 379, 19). Strophes que Pârṇa adressa alors à Bhagavat pour le célébrer en rappelant toutes les étapes de sa carrière (— 382, 6).

Histoire de Nâlaka. — Nâlaka était le fils cadet d'un brâhmane du pays d'Avanti, purohita du roi Ujjhebhaka Toṇehâraka; il était neveu du rishi Asita établi dans le Vindhya. Merveilleusement doué, il se voua à la vie religieuse sous la direction de son oncle (— 383, 10). Averti par lui de l'apparition d'un Buddha, et sur son conseil, il vint à Bénarès pour se faire ordonner et éprouva l'insuffisance des six docteurs, Kâcyapa Pûraṇa et les autres (— 383, 18). Il y avait tous les mois à Bénarès une fête du Saṅkha, un des quatre grands trésors, à laquelle les Nâgas gardiens des trésors étaient invités (— 383, 20). Le nâga Elapatra pose des questions pour la solution desquelles il promet sa fille et beaucoup d'or. Bhagavat y répond et est glorifié par un deva (— 385, 6). Suivent des vers où est exalté l'enseignement du Buddha, et annoncé le châtimement terrible de ceux qui le dédaignent; mais on ne voit pas clairement dans quelle bouche ils sont mis et ils trahissent un certain désordre (— 386, 7)¹. Nâlaka Kâtyâyana se présente à Bhagavat et lui demande l'ordination (— 386, 16). Une fois ordonné, (Nâlaka) Kâtyâyana prie Bhagavat de lui expliquer les lois essentielles

¹ Toute cette intervention d'Elapatra est ici abrupte, écourtée; on pourrait croire à une interpolation accidentelle, si le même nâga n'était mêlé à la version de cette histoire que nous donne le Fo pen hi tsi king (Beal, p. 276 sqq.), et d'une façon plus intelligible. Le rôle qui y est attribué au Buddha Kâcyapa dans l'existence antérieure du nâga nous fait voir que c'est à lui que devait être adressée par le nâga la strophe qui commence à la l. 7 de la p. 385. Or cette strophe n'est préparée par aucune explication, pas même par une indication sommaire. Cela donne la mesure du trouble qui règne dans le texte tel qu'il nous est parvenu.

de la vie religieuse du muni (*mauneya*). Suivent des strophes de Bhagavat sur ce sujet (— 389, 11).

Histoire de Sabhika. — Un riche marchand de Mathurâ eut une fille qu'il voua dès son enfance à la vie religieuse. Elle se distinguait par son savoir et son habileté dans les discussions. Un brâhmane étant venu à Mathurâ défier quiconque oserait disputer contre lui, on lui oppose la savante ascète (— 391, 3). Mais ayant voulu, avant le colloque, voir son adversaire, il conçoit pour elle une passion qu'elle lui rend, et ils conviennent qu'elle restera court et que, conformément aux conventions de la lutte, elle le suivra comme disciple, ce qui les rapprochera sous un prétexte avouable (— 392, 3). Le jour de la discussion arrivé, le brâhmane pose les conditions du tournoi, et, après des péripéties qui passionnent toute la ville, le dénouement arrangé se produit; le brâhmane emmène sa nouvelle disciple (— 394, 2). Ils gagnent le Dekhan; c'est là que, à Çvetavalâkâ, elle met au monde un garçon qui reçoit le nom de Sabhika. Arrivé à l'âge de raison, il cherche partout le Buddha et arrive finalement au Rishipatana (— 394, 12). Alors Sabhika pose une série de questions à Bhagavat qui lui explique tour à tour ce qu'est un vrai bhikshu, un homme maître de soi, un Buddha, le vrai brâhmane, un Çramaṇa, etc. (— 400, 16). Sabhika adresse des stances d'éloge au Buddha qui l'ordonne et lui confère la maîtrise des forces (— 401, 17).

Histoire de Yaçoda. — Bhagavat est à Bénarès, sur la rive de la Varanâ. Or sur les bords de cette rivière se trouvait un nyagrodha auquel la crédulité publique attribuait la puissance d'exaucer les vœux (— 402, 9). Un riche marchand de Bénarès qui n'avait pas de fils fut induit par sa femme à faire un vœu à cet arbre; quant à elle, elle menaça de si belle sorte, au cas où elle ne serait pas exaucée, le dieu du nyagrodha, que celui-ci, effrayé, s'adressa à Çakra; le chef des devas lui promit de le tirer de ce mauvais pas (— 403, 18). Un dieu des Trâyastriṅças arrivait au terme de son existence divine; il con-

sentit à renaître comme fils du marchand moyennant la promesse de Çakra qu'il deviendrait moine à la suite de Bhagavat (— 404, 16). Il reçut le nom de Yaçoda et fut l'objet des soins les plus attentifs (— 405, 17). Un parent de sa mère, de passage chez son père, lui fit connaître le Buddha par un éloge enthousiaste (— 407, 13). Yaçoda conçut ainsi le désir de joindre Bhagavat; le harem lui apparut comme un objet de dégoût; les dieux favorisèrent et accompagnèrent sa fuite (— 408, 7). Il reçut l'enseignement de Bhagavat et atteignit aussitôt, avec la maîtrise des forces, un haut degré de pouvoir magique (— 409, 3). Cependant ses parents, partis à sa recherche, trouvent sur le bord de la Varanâ ses sandales qu'il y a laissées et viennent jusqu'à Bhagavat réclamant leur fils; car, par sa puissance magique, il est devenu invisible à tous. Sur l'invitation que lui adresse mentalement Bhagavat, Yaçoda déploie alors en toutes sortes de miracles son pouvoir surnaturel (— 412, 6). La vue de ces prodiges convertit la çramaṇâ Uḷḷ-kapakshikabhaginî et d'autres hérétiques, et Bhagavat prononce deux stances pour affirmer que c'est la vertu intérieure, non la pratique extérieure, qui fait le vrai moine (— 412, 22). Bhagavat prêche et convertit, entre beaucoup d'autres, les parents de Yaçoda avec l'autorisation desquels il lui confère l'upasampadâ (— 413, 15).

Les privilèges matériels et spirituels de Yaçoda s'expliquent par l'accueil que, dans une existence antérieure, fils d'une famille ruinée à Bénarès, il fit au pratyekabuddha Bhadrîka (— 415, 4).

Bhagavat, étant au Īṣhipatana, enseigne aux cinq moines qu'il faut se disperser autant que possible pour porter l'enseignement au plus grand nombre possible d'auditeurs. Quant à lui il va aller à Uruvilvâ pour convertir les ascètes jaṭilas, c'est-à-dire les Kâçyapas (— 415, 11).

A deux reprises Mâra cherche à affirmer son pouvoir sur le Buddha; par deux fois il est confondu et se retire attristé (— 418, 7).

Double udâna, louange du Buddha, définition du vrai moine, que rien n'amène ni n'annonce (— 418, 16).

Bhagavat enseigne aux bhikshus que, quand ils vont mendier leur nourriture, il ne doivent rien demander, mais se présenter en silence.

(— 418, 18). Histoire d'Asthisena, le fils du purohita et l'ami d'enfance du prince royal; il embrasse la vie religieuse et, malgré les instances de son camarade devenu roi de Bénarès, refuse de lui rien demander; il est comblé de présents par le roi charmé de ses enseignements (— 420, 4).

Bhagavat apprend aux bhikshus que, en mendiant leur nourriture, ils n'ont pas plus à remercier qu'ils ne doivent demander (— 420, 13).

Les bhikshus ayant quitté le Rishipatana après le varsha, les divinités du lieu se désolent; Bhagavat leur déclare que les bhikshus doivent se disperser dans tous les pays et vivre isolément¹ (— 421, 7).

En quittant le Rishipatana, Bhagavat arrive sur les bords du Gange; il adresse au batelier qui lui fait passer le fleuve des strophes qui le convertissent; il ne le congédie qu'après l'avoir ordonné et l'invite à se proclamer un vrai brâhmane, un vrai connaisseur du veda, un vrai passeur (— 423, 14).

Çakra, prenant la forme d'un jeune disciple, suit le Buddha en se déclarant son serviteur. Bhagavat le congédie (— 424, 3).

Histoire des trois Kâçyapas. — Bhagavat, voulant se rendre près du jaṭila Uruvilvâkâçyapa, s'était entouré de mille jaṭilas créés par sa puissance magique. Mais voyant que Kâçyapa redoutait leur concurrence sur les habitués de son ermitage, il se présenta seul et sous son aspect de Buddha (— 425, 10). Les respects dont la foule s'empresse d'entourer le Buddha inquiètent Kâçyapa; il souhaite que ce rival s'éloigne, et aussitôt Bhagavat disparaît, pour reparaître non moins soudainement sur le vœu de son retour que conçoit Kâçyapa. Malgré tout, l'ascète se croit encore supérieur à Bhagavat en pouvoir. Mais Bhagavat affirme la supériorité du Buddha sur tout l'univers (— 426, 11). En dépit de nombreux prodiges par lesquels Bhagavat lui fait sentir sa puissance, Kâçyapa persévère dans sa présomption (— 428, 8). Un dernier miracle va le convaincre. Malgré ses avertissements, Bha-

¹ Cf. un peu plus haut, 415, 4 et suiv.

gavat persiste à entrer dans la chapelle du Feu, qui est habitée par un nâga redoutable. Bhagavat en ressort ayant dompté et tenant dans son vase à aumônes le nâga devenu inoffensif. Les trois Kâçyapas se convertissent (— 429, 12). Description versifiée de la sortie du Buddha, de l'émerveillement de Kâçyapa, des respects rendus et des excuses présentées à Bhagavat par le nâga vaincu (— 430, 11). Bhagavat ordonne les trois Kâçyapas et tous leurs disciples (— 430, 19).

Upasena, neveu des Kâçyapas, occupait un ermitage sur les rives de la Nairañjanâ. Voyant passer au fil de l'eau tous les vêtements de ses oncles et leurs accessoires d'ascètes, il accourt à leur ermitage; à son tour il est converti et ordonné avec ses élèves; Bhagavat se trouve ainsi à la tête de douze cent cinquante disciples (— 432, 6).

Pour expliquer l'histoire des trois Kâçyapas, Bhagavat raconte aux moines comment autrefois ils étaient trois frères, régnant ensemble à Dantapura, dans le Kalinga, comment, le buddha Pushya étant à Hastinâpura l'hôte du roi Mahendra, ils avaient obtenu de le recevoir pendant le varsha et, après son nirvâna, avaient honoré ses restes et lui avaient élevé un stûpa (— 433, 3). Rédaction versifiée (— 434, 6).

Quittant l'ermitage d'Uruvilvâkâçyapa, Bhagavat suivi de ses disciples se rend à l'ermitage du Dharmâranya, où résident sept cents jaïlas très âgés et très avancés dans la perfection. Il leur prêche « le Sahasravarga des Dhammapadas », et leur confère la maîtrise des forces; ils entrent dans le nirvâna; Bhagavat leur édifie des stûpas, puis il se rend au nyagrodha du Chevrier (— 436, 20).

Bhagavat était sur les bords de la Nairañjanâ au pied du nyagrodha du Chevrier. A ce moment Bimbisâra entendant son purohita réciter les trente-deux signes du Mahâpurusha, éprouva le désir de voir un Buddha et de connaître son enseignement (— 437, 8). Accompagné de son harem et de ses officiers, il se rendit dans un parc voisin de la ville d'où il embrassait du regard Râjagriha et ses environs, et, concevant le dégoût des objets du désir, il se mit à songer à ses ancêtres disparus (— 438, 3). Réflexions (en vers) du roi sur la fragilité des existences humaines et sur la mort, terme inévitable de toutes les

destinées (— 439, 13). Un des officiers, voyant la mélancolie du roi, cherche à le rasséréner en louant la beauté de Râjagṛiha, ce qui ne fait qu'irriter sa tristesse (— 440, 10). Le purohita mieux inspiré lui parle du Buddha; le roi le loue et le récompense (— 441, 12). Bhagavat s'était approché de Râjagṛiha, au jardin Yashṭivana sur l'Antagiri. Bimbisâra se prépare à aller solennellement à sa rencontre (— 442, 5). Tous les corps d'état l'accompagnent et l'on se rend en grande pompe au Yashṭivana (— 443, 15). Comme les arrivants, voyant Uruvilvâ-kâçyapa près du Buddha, se demandent qui des deux est le maître et qui est le disciple, Bhagavat engage avec Kâçyapa un dialogue où celui-ci reconnaît l'inanité de ses anciennes pratiques, proclame que le Buddha est son maître, et lui rend tous les témoignages de soumission et de respect (— 446, 8). Bhagavat instruit alors les gens de Râjagṛiha sur l'origine et la destruction des skandhas (— 447, 8), leur apprend qu'il n'y a pas de personnalité en dehors des saṃskâras et du karman d'où ils découlent (— 448, 11), et leur énumère le pratītya samutpâda des douze nidânas (— 449, 4). A la suite de ce sermon, conversion générale (— 449, 10).

Ce n'est pas la première fois que Bimbisâra a généreusement récompensé son purohita pour avoir entendu par lui prononcer le nom du Buddha (— 449, 15).

Histoire du roi Arindama. — Il y avait jadis au Videha un puissant roi de Mithilâ, du nom d'Arindama. Le fils du purohita, son compagnon de jeux, Çronaka, renonça au monde et se fit ṛishi (— 450, 11). Longtemps après, il se rapprocha de Mithilâ, et vint miraculeusement au parc des Manguiers, où le purohita du roi s'aperçut de sa présence. Le roi avait justement ce jour-là conçu le dégoût des objets du désir et promettait une récompense à qui lui ferait voir Çronaka (— 451, 6). Conduit par le brâhmane auprès de l'ascète (— 451, 19), il s'apitoie sur ses privations et veut l'emmener à la ville, mais il essuie les refus du ṛishi qui lui énumère les privilèges de son état (— 453, 7), et, comme le roi avoue les liens qui l'at-

tachent au désir, Çronaka le compare au corbeau qui s'établit sur un cadavre d'éléphant qu'entraîne le Gange et se laisse ainsi inconsciemment emporter au milieu de l'Océan où il périt (— 454, 4); puis il lui dépeint les supplices infernaux réservés à ceux qui n'observent pas la loi (— 457, 4). Le roi fait appeler aussitôt son fils Dîrghâyu, lui annonce qu'il va renoncer au monde et lui transférer son pouvoir; car il ne veut pas imiter la folie du corbeau et personne ne peut échapper à la mort (— 459, 18). Dîrghâyu veut suivre l'exemple de son père; mais, il est emmené par les officiers (— 460, 10). Le roi résiste aux séductions d'une femme du harem qui veut le retenir, et il devient disciple de Çronaka (— 461, 3). Bhagavat était alors Çronaka, et Bimbisâra le roi Arindama (— 461, 10).

« Ainsi parla Bhagavat, et les Devas, Asuras, Garuḍas, Kinnaras, Mahoragas et toute cette assemblée approuvèrent la parole de Bhagavat. »

« Ici finit le Mahāvastuavadâna dans le texte des Âryamahâsâṅghikas de la section des Lokottaravâdins » (— 461, 14).

महावस्तु अवदानं

अमूचि राजा इत्थाकु वाराणस्यां महावसो ।

महावसो विजितावी तस्य पुत्रो न प्रजायिष्य ॥

तस्य अमूचि चित्तं स्य तस्मिं काले महर्षिकं ।

सं गूणाहं स्त्रीयागारं ओसिरेयं चिः पक्षतः ॥

चतुर्दशं पंचदशं यावत्पक्षस्य अष्टमिं ।

5

सो स्त्र्यागारमोशिरति प्रजार्थं सो नराधिपः ॥

ता इष्टमनसंकल्या सर्वाजकारभूषिता ।

मृगिका इव संवृताः द्वारे द्वारे उपागमि ॥

काचित् जल्पन्ति यो लोभेति अपरा च हसन्ति यो ।

अपरा च धावमाना उस्त्रावचमनुधावति ॥

10

सर्वा प्रचलिता आसी सर्वा आसि प्रमूर्छिता ।

इत्थाकुराजनगरं राजपत्नीहि मूर्छितं ॥

काले विकाले आगच्छे ब्राह्मणो मम सन्तिके ॥

✓ प्रतिवेद्यथ मे चित्रं अपि याचनको सिया ।

15

अपि याचनको अस्व यच्च दिप्तं महाफलं ॥

ततो शक्नो विचिन्तेति चयस्त्रिंशानमीश्वरः ।

1. C yathā 'bhūmā' B 'hānagaro viji'. — 2. BC vijitāvi mahāyaço ta° B °ta putro prajā-
piṭha ॥ C °tro pra°. — 3. C tasyābhū° BC °cittasya tasmiñ C °rddhiko | B °rddhikā
yam°. — 4. C °hānā striyā° B °osareyañ tripakshataḥ catu° C °osare tripakshakāḥ | . —
5. C °rdaciñ ca pañ° B °rdaciñ pañcada° BC °sṭamī ॥ .

6. B so styāgā° C so styogāram oṣṭi prajāthe so na° B °paḥ tā hri°. — 8. C mri-
gikā i° trastā dvā°. — 9. C kvacikkalpantiyo loke apa° B kācit kalpayantiyo loke apa°
C °hasanti ca a° B °santiyo a°. — 10. C °rā ca dhācāvācantam anu° B °nā vo vācantam
asudhāvanti ॥ .

11. C sarvā pracaritā ā° si pramurcchitā ॥ . — 12. C °kurājāna° B °patthiñhi mār-
chitañ kā° C °tañ | kā°. — 14. B °cche | brā° C °hmanā ma° B °mama sātike pra°. —

15. C °pi yocana°. — 17. C °cvaro ॥ B °raḥ pu°.

- पुरोहितस्त्रिमं कर्म च राजा कर्तुमिच्छति ॥
 सो च जीर्णो भवित्वाज्ञ भयो दण्डपरायणो ।
 वेपमानेहि गात्रेहि राजद्वारमुपागतः ॥
 ततो संचारकं दूतं ब्राह्मणो एतदब्रवीत् ।
 प्रतिवेदेहि मे क्षिप्रं द्रष्टुं इच्छे नराधिपं ॥
 ततः संचारको दूतः राजानमेतदब्रवीत् ।
 ब्राह्मणो देवमनुष्यान् राजानं द्रष्टुमिच्छति ॥
 स्वागतं ते महाब्रह्म अस्म ते अनुरागतं ।
 किमिच्छसि क्षिप्तेषां केषां किं ददामि ते ॥
 श्रुतं मे एवं इच्छातु जनस्य इह भाषतो ।
 राजा स्यान्नागरमोक्षिरति चिः पचस्व नराधिप ॥
 चतुर्दशं पंचदशं याव पचस्व अष्टमिं ।
 पुत्रार्थिको नरश्रेष्ठो एवं मे श्रुत भाषितं ॥
 सो हं च तं घोषं श्रुत्वा हृष्टप्रमुदितेन्द्रियः ।
 स्यार्थिको इह इच्छेयं तेन मे प्रतिमानय ॥

राजा आह ॥

- एहि क्षिप्रं कंचुकीय नारीयो दर्शये लज्जं ।
 याय से स्वादमिप्रा[260^b]यो तायव तमनुयहे ॥
 सो दानि कंचुकीयेन ब्राह्मणो व्रजन्तःपुरं ।
 प्रवेशितो तस्य देवी अक्षिंदा तद् वुचति ॥

1. C °hitasya ima yañ° B °karme yañ° C °echasi | . — 2. C mo ca ji°. — 3. C °dvāra samu°. — 4. C °etam abra° B °etadam abra°. — 5. B prative° C °demi mañ kshiprañ drashtum ide narādhipaḥ | .

6. C .taṭo sañ° ko dūto rājānam etam abra°. — 7. P °hmaṇa de° C °hmaṇa vedam anuprāptaḥ rā°. — 8. C °hābāhme artha te anu° B °brahme aṭha te asurāgamañ | . — 9. C °dadamyabañ | . — 10. B °eva i° C °evam ikshvā° BC °shale | .

11. BC °jā styāgā° C °m oçira° BC °ti tripaksha° C °dhipaḥ | B °dhipaḥ catu°. — 12. C °rdaçi pañ° B °rōdaciñ pañcada° C °daçi yāvat paksha° B °ashṭhamiñ | . — 13. BC °ko vara çreshṭo e° B °shito || . — 14. C so mahāntañ gho°. — 15. C striyo-styāgārarthika iha gacchate me pra° B styārthiko iha gacche te me pra°. — 17. BC °cukiya° nā° C °laghuñ | . — 18. C jāya se° BC °se sarvam abhiprāyo tā(C °prāya tāñjyādyā (B °dyā sa)manusaha || . — 19. B °ni kāmçukl° C °ni kāmçuktyehi brā° BC °ṇo antahpurañ pra°. — 20. C °çitaḥ tasya° B °to | tasya° BC °dā vuccati || .

ब्राह्मणो आह ॥

एषा एव मे भवतु चेयं तिष्ठति मागिनी ।
तिष्ठमाना अगवथांगी मुखमश्रूहि स्विपति ॥

कुञ्जका आह ॥

इच्छसि तुवं स्वविर युवतीहि परिचारितं ।
न च त्वां काचियुवति पाणिनापि परामृशे ॥
इच्छसि तुवं स्वविर युवतीहि परिचारितं ।
न च त्वां काचियुवति पादेनापि परामृशे ॥
पूतिवन्धी पक्षितमुखी वदरीकुसुमो व वासो दुर्गन्धः ।
हृगलो व गन्धप्राप्तो अपगच्छ न मे स्वया कार्यं ॥

5

10

राजा आह ॥

वृत्तिं वो देमि धनं वा धान्यं वा ग्रामवराणि वा ।
तमेव दाणिं भुञ्जाहि किं अलिन्दाय काहिसि ॥

ब्राह्मणो आह ॥

कासनो मूर्च्छितो चाहं मूर्च्छियामि मुञ्जमुञ्जः ।
ओमचेमि स्वकां श्रद्धां एषा मे उत्थपेय्यति ॥
तूष्णीं भोहि तुवं कुञ्जे वर्णकमेव पीषहि ।
प्रियो अहं अलिन्दाये न तुवं मनसीकर ॥

15

१. BC °shā evaṁ me bha° C°tu yoyāṁ tiṣṭhāti māni tiṣṭha° B°nī tiṣṭha°. — ३. C°nā anuvadyāṁ° BC°mukhaṁ aṣruhi sīm°. — ४. C kubjā āha. — ५. C icchami tuṁ-
raṁ theca yuvati taṁ pa° B°vaṁ theca yuvatiṁ pa° BC°rivaritaṁ.

६. BC°mṛishe i°. — ७. B°vaṁ theca yu° C°yam theca yuvatiṁhiṁ pa°. — ८. B°
kācit yuva° C°mṛishe | B°mṛishe yuvati°. — ९. B yuvati valipali° C°pūṭivali parimukhi
vadalikusumeṇa vā | dugandho cchaga° B°mo ca vāso durgandhaḥccha°. — १०. B°lo ca
gandha° C°lo gandhaprāptaḥ apa°.

१२. C°ttiṁ vā de° B°devi dha° mavaro tha vā kiṁ° C°mavaro 'tha vā kiṁ°. — १३. BC
kiṁ ali si | sa(C ma)rve rājakulaṁ piṇḍaṁ brāhmaṇe mo(C°ṇo bho)ktum icchasi | tam
evaṁ dāniṁ bhuñjāhi kiṁ aliṁdāya karishyasi ॥. — १४. BC°hmanā āha ॥. — १५. C
ākāṇo mucchiṁto cohaṁ mūrechayā°.

१६. B omutresi sva° B°svakaṁ ceyyāṁ° B°eshām me° C°utthiyeshyati |. — १७. B
tushṇīm° B°m eva piṣhahi | C°pīvahi. — १८. B°dāye tā° (p. suiv., l. १) C°piye ahaṁ
aliṁdāye° (p. suiv., l. २).

तुष्णीं मोहि तुवं कुञ्जा माक्षामेव च गृहसि ।
प्रियो अहं अर्लिंदाये न तुवं मनसीकर ॥

राजा आह ॥

सचेद्वावकुले पिण्डं ब्राह्मण भोक्तुमिच्छसि ।
तमेव दानि भुंजाहि किमसिद्धाय काहिसि ॥

ब्राह्मणो आह ॥

मा मवान् राजा इच्छाकु दत्तं समनुतप्यथे ।
प्रियं यदि प्रवारेत्वा पश्चात्समनुतप्यसि ।
आमन्त्रेमि च गच्छामि यं न देसि निमन्त्रितं ॥

10 राजा आह ॥

न ब्रह्म अनुतप्यामि भोहि त्वं तुषितो पुनः ।
सर्वा पि ते उपस्थान्तु अर्लिंदाये सह इमा ॥
इमां च वृषलिं कुञ्जां मैषुगार्थं ददामि ते ।
दासी वा ते अयं भोतु नेहि नां येन इच्छसि ॥

15 कुञ्जा आह ॥

विषं खादिय मरिष्यं सचेन्ने देव दास्वसि ।
इमं वा घेरं मपागं मारविष्यं रहोगतं ॥

ब्राह्मणो आह ॥

सर्वकुञ्जाहि मे वैरं या काचित्पृथिव्याश्रिता ।
यचायं वृषली कुञ्जा मम इच्छति हिंसितुं ॥

20

1. B °lañ guhavi pri°. — 2. B priye | aham aliñ ° BC ° nast tathā || . — 4. C sarve .
rāja ° BC ° hmañ bho°. — 5. C °m evañ dā° BC ° ndāya karishyasi || .

7. B °n rāja i° C °n rājan i° B °tapyayam | C °tapyasi. — 8. B priyam pra ° pyati | .
— 9. C āmatremi ca gacchāmi yam na demi nimanṭitañ || B °si vimantriyam || . —

10. *Mānque dans les mss.*

11. C na brāhme a° B °brahme anuśaṣyāmi ° C °bhoti tvañ ° BC ° tvañ pishabho(C °bha)
punah || . — 12. BC °sthātum a° C °ye maha° BC °imam | . — 13. C °shat ku°. —
14. BC °nehi nam ye°.

16. C °śhyam ca sacet me de° BC °deva paçyasi | . — 17. C °theca nam bhagnam
mācayī ° B °bhagnamkañ māra° — 19. BC sarvam ku° C °cin prithivyām shito | B °vyā-
sritā | . — 20. C yatroyam ° B °ti hisitum || .

राजा आह ॥

ते यच्च धर्मधरा स्तु सर्वजीवेहि ब्राह्मण ।
गच्छसि मा मे गर्ह्यो मद्वां करोहि भयङ्गन ॥
मृतो व जीर्णो विध्वंसी मुदवासी च ब्राह्मण ।
एते स्त्रीके प्रतिकूला कृष्णसर्पो व रोषितो ॥
[सचे राजकुले पिण्डं ब्राह्मण भोज्जुमिच्छसि ।
तमेव ब्राह्मण मुञ्जाहि किमलिंदाय काहिसि ॥]

5

ब्राह्मणो आह ॥

आसांप्रतं न [261^a] इत्थाकु यं वरं नो लभामय ।
यं मे स्त्रियं प्रवारेत्वा पञ्चात्समुत्पयसि ॥
आमन्त्रेमि च गच्छामि दत्त्वा राजानुत्पयसि ।
यो मे स्त्रीभिः प्रवारेत्वा मिथ्याकरोषि याचनां ॥

10

राजा आह ॥

न ब्रह्म अनुत्पयामि भोहि नो तदृथो पुनः ।
सर्वा पि ते उपस्थान्तु अलिंदाय सह इमा ॥
इमां भद्र रमापेहि ब्राह्मण यावदिच्छसि ।
आसूतस्त्रिं शयने भोहि सा तव स्था वशानुगा ॥
सो तां हस्ते ग्रहेत्वा न सुश्रोणितनुमध्यमां ।
वदन्मुखीमश्रुकण्ठीं राजद्वारातो निष्क्रमे ॥
राजकुलातो निष्क्रम्य अनुप्राकारे कुटि निर्मिता ।

15

20

1. C rājo āha ॥ — 2. C tañ va° BC °rinma vairasya sarva° C °hmano ॥ — 3. BC gacchā(C °ccha)mi mama gēhāto vāhyañ ka°. — 4. C mṛityu iva° B mṛityu va° jiraño dhadhati guruvāsi ca brāhmaṇo ॥ C °rṇṇo dhamani guruvāsiñ ca brāhmaṇo ॥ — 5. C °lokapratikūlo kṛi° B °tishkulo kṛi° C °shitah ॥

6. BC saca rā° hmano bho°. — 7. BC °dāya karishyasi ॥ — 9. BC °yañ vayanā na la°.

11. C āmantrayāmi gacchāmi °BC °datvā rā°. — 12. BC yē me° C °strībhi pra° BC °thyā kurushu yā°. — 14. C na brāhme a° B °brahmā a° C °bhoti no°. — 15. B °sthāntuñ a° C °sthātum a° BC °imāñ ॥

16. BC imañ bhadre ramāpe(C °ye)hi brāhmaṇaṃ yā° C °cchati ॥ — 17. C āsti-tasmīñ śayane bhoti sa tañ tasya vashanugā ॥ B °hi se tvañ tasya vaçā°. — 18. B °suçṇi° C °suçṇi°. — 19. B udanmu° BC °nmukhi açrukaññhi rāja °shkramo ॥ — 20. C °prākāra ku° rmiñitvā ॥ B °rmitva ॥

शक्रो आह ॥

- सुनिवस्त्रा भवित्वाण इहि भद्रे रमामय ॥
 अमिमुखी रमापिहि मा मवाहि पराकुम्भी ।
 ग्रहृष्टा मे रमापिहि वरतो रामितो अहं ॥
 5 इसक्ती मे रमापिहि वरतो रामितो अहं ।
 एहि भद्रे रमापिहि वरं ते रामितो अहं ॥
 विना तस्माय उत्तेहि अस्मिन् युजितो अहं ।
 गर्त्वा राजानं वेदेसि प्रीतो भोहि वितं मया ॥

- शक्रश्च तं ब्राह्मणवेषमन्तरहायित्वा स्वकेन रूपेण स्थितो । सर्वा दिशां वर्णेन
 10 ओमासयित्वा स्थितो । अस्मिन्दाये दृष्ट्वाथ विपर्ययावस्थानमुत्पन्नं ॥ सा दानि
 शक्रश्च वरेण प्रवारिता । ताये पि पुत्रो वरितो पुत्रं मे वरं देहि ॥ शक्रो आह ॥

शक्रो ह्रस्वि देवेन्द्रो ऋषिर्ज्ञानमीश्वरः ।
 वरं वरेहि कस्यापि यत्किञ्चित् मनसीच्छसि ॥

देवी आह ॥

- 15 शक्रश्च मे वरं दद्यात्तयस्त्रिज्ञानमीश्वरः ।
 पुत्रं अहं वरं याचामि एतं शक्र वरं दद ॥

शक्र आह ॥

- सचेत्सुमनसा . . . अस्मिन्दा रमयासि मे ।
 उत्पद्ये याचितो पुत्रो सुजातो राजवर्धनो ॥
 20 सिंहबाहु सुबलवान् वर्णरूपेण शोभनः ।

2. C °vishyámah e °máratha | . — 3. BC °paránmukhi | . — 4. C °hi vale ta rá° B °varan ta rá° . — 5. C °hi caran te° .

6. C °hi caran te rá° B °rañ te námi° — 7. BC vinā tañ dāhi u° . — 8. C gaccha rájānañ vandemi prto bhoti ji° . — 9¹. C °ntarbāyalvá° B °hāyatvá° C °sthitaḥ | . — 9². B °raṇena bhā° to a° . — 10¹. C °shṭvā °tha° BC °tha na parya(B °ryaya)vasthāno(B °na u)tpannañ | . — 10². °BC °ritā tāye° .

11¹. C °pi putrañ ve varañ° B °pi putrañ varitā putrañ me° . — 11². C ṣakra āha ॥ . — 12. BC °m asmiñ de° C °ṣvaro | . — 13. C valañ vāre° B °t me nam icchati ॥ . — 15. BC ṣakraḥ ca me° B °rañ datvā traya° C °ṣvaro | .

16. B °putro ahañ° C putravarañ ahañ° B °ṣakrañ varañ da° . — 18. BC saca suraṇasā a ° mayasi me u° . — 19. BC °yācate pu° B °rāshṭravarddhano siñ° . — 20. BC °bāho bala° C °ṇa varddhano | .

उत्पत्तिश्चति ते पुत्री सुअतो राप्रवर्धनो ॥

सिंहासुपीडो बलवां सो भविष्यति पापको ।

कुशसमन्नी सप्रधानो परराष्ट्रप्रमर्दनी ॥

शक्रेण देवीय भेषज्यगुडिका दिन्ना । इमां श्रीघृषित्वा जिह्वायेण स्वादेसि
ततः ते पुत्री भविष्यति ॥ सा दाणि देवी तां भेषज्यगुडिकां अंगुलकोणके बधित्वा
राजकुलं गता । गत्वा राज्ञो आख्यासि ॥ शक्रो सो देवानामिन्द्रो तेन ब्राह्म-
णवेण्य आगतो स च मे सुष्ठु उपवीर्यो इयं च मे भेषज्यगुडिका दिन्ना निघृषित्वा
जिह्वायां स्वादेसि ततो ते पुत्री भविष्यति ॥ राजा आह ॥

प्रसन्नमुखवर्णा त्वं सित[261^b]पूर्व च प्रेक्षसि ।

भोति खलु उत्तमार्थाय एदृशी वर्षसम्पदा ॥

देवी आह ॥

इन्द्रेण मे महाराज पुत्री दत्तो महाबलौ ।

सिंहासुपीडो बलवां परराष्ट्रप्रमर्दनी ॥

राजा वधितो आह ॥

इमां गले गृहीत्वान् नाशेय विजिता मम ।

या मे आयां प्रतिक्रीशे न तामिच्छामि प्रेषितुं ॥

15

सो दाणि गुलिकामाच्छिन्दित्वा तासां एकूनानां पंचदेवीशतानां दिन्ना । सा
एव न खमति अस्या विरूपो पुत्री भविष्यति ॥ सा पुच्छति कर्हि सा गुडिका श्री-
घृष्टा । अत्र निषिदायां ॥ ताये दाणि उदकेन स्नेदयित्वान् गुलिकाय खेयं कु-

1. C °putraḥ su ° B °rāsthṛava°. — 2. BC siṃhāsūpīṭho(C °ṭhā) ba°. — 3. BC °sa-
mānapra ° B °rāsthṛapra°. — 4°. C °deti tatas te pu ° B °si | tataḥ°. — 5. C °deviṃ tāṃ
bhai ° guṭikāṃ aṅguloṇake ba ° laṃ ṇata | B °gatā gatvā°.

6°. C gatvā ca rājñā ca ākhyāhi ṇa ° B °rājñā ākhyāhi ॥ . — 6°. C °kro ṇo de ° BC °gato
na ca me sūsthu ° u ° C °guṭikā di ° deti ta ° B °desi | ta°. — 9. BC °khavarṇṇo smiṃ
taṃ (C °taṃ ca) purvaṃ ca pre ° C °preshasi | . — 10. C °lu bhata ° rṇṇasāṃpradā | .

12. BC °lo siṃ°. — 13. B °pīṭho ba ° C °pīṭhā balavāṃ pararoshṭapra ° B °rāsthṛa-
pramardanno ॥ . — 15. B °jitā nāme | .

16. B yā māṃ ānapra ° C yā prāṇāpratikoṇe na yan na icchā ° B °pratikoṇe na na icchā-
mi | pre ° C °preshitum | . — 17°. BC °guli(C °ṭi)kā eṇhi ° C °kūṇāpaṃcānām de ° B °kū-
nānām de ° C °dinnoḥ sā ° B °dinno | . — 17°. C sā °evaṃ na lebhati | masya vi ° B °ti
masya vi ° . — 18. C °guṭikā ° BC °shṭā atra°. — 19°. C °nishīdayām | . — 19°. C °guṭi-
kāṃ careṇa ku ° B °gulikāṃ ca le°.

शायिक स्वादितं ॥ एवं सर्वेहि पंचहि देवीज्ञतेहि कुचि प्रतिलब्धो नवानां वा दद्या-
नां वा मासायामन्वयेन सर्वा पंच देवीज्ञतानि प्रसूताः पंच कुमारश्रुता सुजाताः ॥
चावदिस्ताकुक्षिं चावगते कुशेन राज्यं प्रतिलब्धं ॥ सो दानि कुशो मातर-
माह अमात्राणि च ॥ भार्या मे अयमहिषीमानेति ॥ माता तमाह ॥ को ते
पापकक्ष भार्या प्रतिक्रियां दास्यति पापिकां ते आनयिष्यामि ॥

पापिकां यदि मे अयमे भार्यारमानयिष्यसि ।
न ते हं पापिकां भार्या पाणिनापि परामृशे ॥
मम त्वं पापिकां भार्या अत्र आनयितुमिच्छसि ।
न ते हं पापिकां भार्या पादेनापि परामृशे ॥

10 अलिंदा आह ॥

सुखो पुत्रक संवासो अन्योन्यसमलक्षणा ।
समानवर्णा उभये नान्योन्यमभिनिंदति ॥
अभिमन्यति कक्षाणी पतिं वृद्धान पापकं ।
वरं ते पापिका भार्या पापकी हि सि पुत्रका ॥

15 राजा आह ॥

न मे श्रुतं वा दृष्टं वा राजानो भोन्ति दुर्जनान् ।
पापिकाहि वा नारीहि प्रविचारेति नरपंथो ॥
राजा अहमस्मि चक्षियो विजितावी महाबलौ ।
प्रभूतकोशो बलवां द्रव्यकामा हि नारियो ॥
परराष्ट्रेहि नारीयो सर्वास्कारभूषिताः ।
आनीयन्ति धनक्रीता येषां दूरं पितुर्गृहं ॥

20

१. C °tyayena sa °catā pra° B °rasutā sujā°. — ३^१. BC °kshvāku kālāgatena kuçe°. — ३^२. B °kuçam mātaram āha ॥ a° BC °ni ca bhā°. — ४^१. BC °bhāryā me a° C °mahishi āne-
tha ॥ B °shi ānetha ॥ . — ४^२. BC °bhāryā pra° B °dāsyāti pāpi°.

६. BC °kāñ ca me° C °me bhāryārañ ānayishyāñi | B °ambe bhāryarañ ānaya°. —
७. C °bhāryā pāpi° B °ryāñ pāpinā° C °mṛishe | . — ८. C °ambe ā°. — ९. C °hañ pāpi
parāmpri°.

११. C °trakam vāso°. — १२. B °nānyānya° BC °bhinañdati | . — १३. BC °lyāpi patim
(C °ti) dri°. — १४. BC °te pāpikāñ bhā° C °bhāryāñ pā° BC °pāpiko hi°.

१६. C °durmarbhagā pā°. — १७. C pāpako hi nārī °rehi nararshabhañ | . — १८.
C rājāham asmiñ kshetriyo vi° B °m asmiñ ksha°. — २०. C °shṛeshu nārīyo° B °sarvā-
lāmākāravibhā°. — २१. BC nāriyanti° C °dhanakṛitāñ ye° B °kṛitāñ ye° BC °dūre pi°.

तस्य भार्यारामेसि मद्रकराजस्य धीतरं ।
सर्वाचारेहि संपन्ना सर्वाङ्गपेतां प्रजापतीं ॥

सा दानि कन्वा श्रुयुय उक्ता ॥ अस्माकं हस्त्राकुक्षे धर्मं द्वादश वर्षाणि
मर्ता न द्रष्टव्यो इति ॥ तेषां दानि श्रयणगृहे प्रदीपा न दीप्यन्ति ॥ सुदर्शना
आह कुशस्य राज्ञो ॥

5

इदं राजकुलं स्वीतमनन्तरतनाकरं ।
अथ दिवा वा रात्रौ वा प्रदीपं न लभामहे ॥
नैव रात्रिं वा दिवं वा पश्याम इतरेतरं ।
अन्य[262]मन्यमपश्याता आसामहे रहोगता ॥
इह मो तमसंयहे वसामो अन्धकारके ।
अन्धानां विय संवासी तथा मे प्रतिभायति ॥

10

राजा आह ॥

अहं एतं न जानामि को अर्थो किस्व वा पुनः ।
अस्मां मे गत्वा पृच्छाहि सा ते तं व्याकरिष्यति ॥

सा दानि प्रभाताये रात्रये श्रुयुये पादानि वन्दित्वा आह ॥

15

इदं राजकुलं स्वीतं अनन्तरतनाकरं ।
अथ दिवा वा रात्रिं वा प्रदीपं न लभामथ ॥
नैव रात्रिं वा दिवा वा पश्यामो इतरेतरं ।
अन्यमन्यं न पश्याता आसामथ रहोगता ॥

1. B gatasya bhāryaram ānasa ma° C tasya bhāryāraṇi ānerasa ma° BC °rājñāsya dhi°.
— 2. C sarvārehi sampannāḥ sarvāṅgapetaṁ pra° B °hi sampannā sarvāgope° BC °jāpa-
tiṁ | . — 3°. C °çvaçruyoktā BC °ktā a°. — 3°. B °ritā na draṣṭavyā iti || C °na dri-
shṭavyā iti || . — 4°. C °çayanahe pradipā na dīpyati || B °pā na diyati || . — 4°. BC
°āha || ku °jño idam°.

6. B °sphitaṁ a° C °sphitaṁ ananta° BC °ratnākaraṁ || . — 7. C °bhāmātha | . —
8. C naivaṁ rātriṁ B °triṁ na di° C °divā vā paçyāmi ca tarotārāṁ | B °çyāma etarā-
tarā a°. — 9. C anyamanyāṁ na pa °sāmātha rahogatāṁ | . — 10. B idamo° C iha so-
ttamaham° gehe vasāmāndha° B °saṁ gehe vasā°.

11. B °vira saṁ C °thā mam pratibhāṣati | çva° (p. 10, l. 3). — 13. B °rtho kiṁ vā
punah | . — 14. B ambā me ga °shyasi | . — 15. C °çvasruye pā°.

16. B °ratnākaraṁ | . — 18. B °çyāmitarātārāṁ | . — 19. B anyamanyan na
paçya°.

इह नो तमसंयहे संवसामी व्यकारणे ।

अन्धानां विधे संवासी तथैव प्रतिभायति

अथ नामाह ॥

यदा द्वादशवर्षयो पुत्रं द्रष्टुं प्रजापति ।

तदा द्रष्टव्यं अन्वीत्य देवा मे उपयाचि

सुदर्शना आह ॥

पापकं पुनरार्या च देवानामुपयाचितं ।

दीर्घरात्रं न द्रष्टव्यं अन्वमन्वसमागमं ॥

- देवीये कौतूहलमुत्पन्नं राजं पश्चितुं ॥ सा दानि अशुं विज्ञपेति ॥ अशुं नां
 10 आह ॥ पुचि भुवे ते दर्शनं दत्तं पश्चाहि ॥ अलिन्दाये कुशद्रुमो राजाकृत्वा
 राजासने उपविशापितो । कुशो पि च्छत्रं धारेति कुमारा पि अमात्या पि
 नेगमजानपदा पि स्वकस्वकेषु आसनेषु उपविष्टा ॥ सुदर्शना राजं पश्चित्वा
 सर्वास्त्र परिषदं तुष्टा छत्रधारं बृहद्वा मनसं प्रतिहृतं ॥ सा दानि सुदर्शना अशुं
 माह ॥ शोभनो राजा शोभना राजकुमारा शोभना च परिषा छत्रधारो पुन-
 15 रदेष्टियो । एतेन ताये सराजिकाये परिषाये श्री उपहन्वति । यदि एष छत्र-
 धारो अच न दृष्टे एवमेवा परिषा सराजिका शोभेत् ॥ अशु इमामाह ॥ मा
 पुचि एवं ज्ञप्स्याहि न त्वमेतस्य छत्रधारस्य माहात्म्यं जानासि । महात्मा एष

1. B iba mottamasamgehe samvasat. — 2. B °bhāsati ॥. — 3. BC °çvaçruram āha ॥. — 4. B °varshā te pu° C °varshāṇi putram okshe prajāpatiḥ |. — 5. B tathā dra° C °drakathā anyonyam evam me u° B °devam me u° BC °citam |.

7. B °punar ācāryā ye de° C °r āryā ye de°. — 8. C digharātraṁ BC °anyamanyam sa°. — 9°. C °jam paçyatu yathā mama |. — 9°. B °çvaçru nam āha ॥ C °çvaçruram āha ॥. — 10°. C putri suve nam darçanam ca paçyehi | B °çuve nam darçanam detum paçyahi |. — 10°. B °kuçodrumo rājā kṛtvā rā° C °drumo rājāsa° BC °çayito |.

11. BC °chatraṁ dhā° B °rā pi atyā pi nai° C °tyā yi nai° BC °kasvake āsa° C °vi- shṭe |. — 12. B °jam paçyatyā° BC °sarvaṁ ca pari° shā chatradhā° B °manase prati° C °manase pravahitaṁ ॥. — 13. C °çvaçruram āha ॥. — 14. BC °çobhanā rājā (C °jā kuço) °çobhanā (B °nā rājā) kumā° B °shā | chatradhā°, C °shā chatradhā° BC °kahiyo e°. — 15°. BC °nyati ya°. — 15°. C °esha cāhatradhā° B yadi esha cchatradhā° BC °bhaya çva°.

16°. BC °çvaçruram āha°. — 16°. BC °cchatradhā°. — 17. C °çilavām mahātmā esho çilavām mahādha °yam sarvaṁ su°.

महाबली एवो वीर्यां महाधनो एतस्मानुभावेन वयं सर्वे सुखिता ॥ सा दानि
अथनगता राजानमाह ॥

न मूनं त्वं तमे चान्नं लोकाणि हस्तधारकं ।
चाहुरो ते अयं देव अहिरीको अनोचरो ॥

राजा आह ॥

5

किमु रूपेण [262^b] कखाणि अपि चायं महाबली ।
महाबली ति कृत्वान एवो खाकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कखाणि अपि चायं महाधनी ।
महाधनी ति कृत्वान एवो खाकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कखाणि अपि चायं गुरो सिधा ॥
स गुरो इति कृत्वान एवो खाकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कखाणि अपि चायं सुशीलवान् ।
सुशीलवानिति कृत्वान एवो खाकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कखाणि अपि चायं महाखरो ।
एतस्मिन् अनुभावेन वयं सर्वे जीवामस्य ॥
सुखमिषो च मे सहायो प्रियो प्रायसमो च मे ।
एतस्मिन् मे विनाभावे उभये पि न भवेमस्य ॥

10

15

देवी दानि सर्वो च अन्नः पुरो पद्मसरः प्रेषितुं गता ॥ तत्र राजा प्रकृतेव
पद्मसरजोत्तरित्वा आसति । देवी श्रोतीर्णमात्रा तेन गृहीता । देवी जानति द-

1. B °gatā || rā°. — 3. B na nūtañ alabhe° C °nañ alabhe° BC °chatradhā°. —
4. C °rīko apatrayo |.

6. BC °balo ti kṛi°. — 7. BC ti kṛitvā esho°. — 8. C ki nū rū° BC °peṇa api° C
°hādha ti kṛi° B °dhenō kṛi°. — 9. B kṛitvāna° C ti kṛitvānaisho °amā° BC °smākam
ro°. — 10. C kiñ nū rū° B °yañ suçuro ti çyaçuro kṛi° C °yañ suçūro kri°.

11. B çyaçūro kṛi° C kṛitvā çureti paçya naisho° BC °sho °smākam ro°. — 12. C kiñ
nū rū° B °iyānt api° C °çilavān iti kṛi° B °vān su°. — 13. B suçalavāññ iti° C ti kṛitvā
o° BC °kam ro°. — 14. BC °svaro e°. — 15. BC etasyānubhā° C °vena veyāññ° BC °yañ
jivā°.

16. B sukhāñ mitrā ca me° C sukhāññ ivā ca me° BC °hāyā ca pri° B °ṇasamā ca
me | C °ṇasamā ca re |. — 17. BC °bhāvo u°. — 18°. B °ni sarvā ca° C °ni sarvāñ ca
antaḥ padmasaro pre° BC °tuñ etā |. — 18°. BC °pratikṛityo(C °tya) ca pa° B °dmas-
sarom o° C °dmasaro ca olari°. — 19°. C devīm oṭṭhṇamātā te° BC °hītā de°. —
19°. C devīm jānati | uda° BC °hītāni.

कराचसेन गृहीता ति । अन्तःपुरिकाहि पुष्पवृष्टि पि मोचिता ॥ राजा आह ॥

अगमासि देवी उद्यानं वापिपद्मिनिप्रेक्षिका ।

न मे पद्मानि आनेसि न खु ते हं प्रिये प्रियो ॥

देवी आह ॥

अगमं देव उद्यानं वापियोदके स्नायितुं ।

पिशार्चं अहर्षिं तव मूर्छिता प्रपते भृशं ॥

यो च ते क्खं धारेति यो च पद्मवने अमू ।

मन्वे एकिना स्त्रिया जाता तादृशमस्य लक्षणं ॥

- 10 देवी च अपरकालेन अन्तःपुरेण सार्धं आस्रवनं प्रेक्षिका निर्गता ॥ राजा प्र-
कृतेव आस्रवनं गत्वा आस्रवद्यानि स्थितः ॥ तत्र तेन देवी अस्वप्नी गृहीता ॥ देवी
जानति वनराचसेन गृहीता ति । अन्तःपुरिकाहि पुष्पवृष्टि पि मोचिता ॥ राजा
शयनगृहे देवी आह ॥

अगमासि देवि आस्रवनं वर्धमानं निरीक्षिका ।

न मे आस्राणि आनेसि न खु ते हं प्रिये प्रियो ॥

- 15 देवी आह ॥

अगमं देव आस्रवनं वर्धमानं निरीक्षिका ।

पिशार्चं अहर्षिं तव मूर्छिता प्रपते भृशं ॥

1. C °vr̥ṣhṭi hi mo° B °shṭi hi mo°. — 2. B °vā padmaniprekshika | C °vā padmāniṃ
prekshita | . — 3. C °ni āsanesi na khu te haṃ priyo priye | . — 5. B āgamā devaṃ
udyānam vā pi codaka snāpituṃ pi° C āgamo de° vāpiyodaka snāpituṃ | .

6. C °caṃ adarci tatra° B °ddarci | tatra°. — 7. C °cchatra dhārayati° B °chatraṃ
dhā° bhū ma° C °bhūt || . — 8. C anye ekinā jā° B °ekinā jā° C °driṇaṃ asya°. —
9¹. BC devīya(C °yo°) para° C °pureṇa āmra° kshita° ni°. — 9². B °pratikṛitye cāmra-
naṃ° C °pratikṛityevaṃ cāmraṇaṃ° B °āmlaūttayena sthi° C °mraūttāyena sthi°. —
10¹. B tatra tāṃ de° ṇvati gri° C °tra tāṃ devī ṇvati gri° BC °hita° tu sā°. — 10². *Omis
dans BC.*

11¹. B sā antaḥ° C sāntaḥ° BC °vr̥ṣhṭi hi mo°. — 11². C °jā samayenagrihe devīm
āha || . — 13. C °si davīm āmravanāṃ marddhamāṃ nīrkkāḥ tena āmrāni āne°
B °nīrkkshitukāmena āmra° C °haṃ priyo priye || .

16. B āgamā de° C āgamo devī ā° rikshika° BC °kā pi°. — 17. C °caṃ tātra addarci
mā° B °ddarci ta°.

मन्त्रे शक्तिना स्त्रिया जाता यो तव च्छत्रं धारये ।
यो च पद्मवर्णे आसि यो च आस्रवणे अमू ॥

हस्तिशाला दाभि आदीप्ता । राजा स्वयं कच्छं बन्धित्वा हस्तिनो मुचति ।
असिना बन्धनानि छिन्दति पटलानि बाह्यतोमुखं चिपति ॥

नारायणसंघटनो राजा बलेन हस्तिनः ।
पाणिना गृह्य चिपति हस्ताभ्योचिता दीप्तका ॥

5

अन्तःपुरिका राज्ञी वर्षं भावति । अहो राज्ञो पराक्रमो ति । अन्यतरापि
कुब्जा राज्ञो वर्षं भावति ।

सिंहासुपीडो बलवां शोभे सुविपुलो महान् ।
खे चन्द्रो हव आभाति समन्तपरिणखलं ॥
चकोरताम्रनयनः कामदेवो व शोभति ।
हस्तिनो मोचये राजा स्थाभोपेतो नरवर्मनः ॥

10

राजा आह ॥

मद्रिका खु अयं कुब्जा या राजानं प्रशंसति ।
[२६३] काशिकानि ते वस्त्राणि ददामि चतुरो अहं ॥
महेन्द्रकराजधीता राजानं वृक्ष दुःखिता ।
अयं नाम मम भर्ता एवंप्यो ति (शोकिता) ॥

15

1. BC ^{ave} e° B° nā sriyo jā° C° nā sriyo jātaḥ yo tava cchatra dhā° B° cchatrañ
dhā° BC ^{ave} yo ca°. — 2. B° āsi | yo ca ā° ne abhūḥ | C° bhūtaḥ ha°. — 3°. BC ^{ptā}
rā°. — 3°. C° stinā muñ°. — 4. BC asinā baṁdhanā° C° cchidanti pa°. — 5. B° sañ-
ghatano rā° stināḥ pā° C° sañghattāno° stino pā°.

6. C° hya kshiyanti no mokshitāḥ āsīptakāto a° B° panti hastinā mokshitā | ālittakāto
a°. — 7°. C° krameti. — 7°. B° rājñā va° C° varṇṇa bhā°. — 9. BC sīmḥāsūpīthā ba°
C° çobhate vi° B° bhe vi° hām mukhañ candro°. — 10. B mukhañ candro va ā° C su-
khañ candraiva ābhāshati sa° B° lañ cako°.

11. C cakolatā° deva ca ço° B° devī ca ço°. — 12. C° kshato rā° petā nararshabho ॥
— 14. BC ^{drikā} ca (B° kā de) vyañ kubjā yo rā° C° prasañçati | B° ti kāci°. —
15. C kauçikāni ca va°.

16. C° rājā dṛiçyanti dñḥ°. — 17. BC ayañ mama bha° C° rttā caivañ rūpeti mar-
ddakarā° B° po ti madra°.

मद्रकराजधीता आह ॥

न मावन्तीये कुञ्जाये विद्वाये अक्षि वीद्वो ।
सुतीक्ष्णेन शस्त्रेण वा राजानं प्रशंसति ॥

कुञ्जा आह ॥

प्रतितर्जेनि राजानो बध्नेन च वध्नेन च ।
तस्यास्य वर्ष्य मायामि रचं जीवितमात्मनो ॥

देवी आह ॥

न पञ्चामि न द्रक्षामि को अर्थो जीवितेन मे ।
अथैवाहं गमिष्यामि पुरा प्राणा जहन्ति मे ॥
सा दानि कुपिता देवी मद्रकराजस्य आत्मजा ।
कुञ्जाद्वितीया धामेन स्वयं ज्ञातिकुलं गता ॥

मातापि पुत्रशोकेन तालघटीव मया भूय्यां निपतिता ।

सा च साक्षस्य व दष्टि च्छिन्ना परशुना यथा ।
एवं मेदिनियं पति पुत्रशोकसमन्विता ॥

राजा भार्याशोकदुःखितो गन्तुकामः भार्यामन्वेषितुं माता दुःखिता राजानं
कुत्र गच्छाये प्रत्यभाषति ॥

अहो मम मन्दमाय्याये अर्थो पर्याहतो कुले ।
पञ्चशतभोजनातो महिम्नधीता इहामता ॥
शत्रुमया जनपदा गित्वं कम्बलप्रावृता ।
ब्रह्मभुक्ता ब्रह्मकर्मा कथं मार्गं नमिष्यसि ॥

1. C marddakarā. — 2. B °bhāsīyāye ku° C° shiyāye ku ° hvāye asicche° B ko ti°. —
3. BC tikshṇe° ṇa yo (C °ṇa ca yo ca) rājā. — 5. C °no bandhanena ca bandhanā | .

6. BC tasyāśya varṇṇa bhāshāṇi (C °shyāmi) rakṣe ji°. — 8. BC, °cyāmi na tā (C °na
ca) kalyā° B °ko rtho jivitātēna me | C °jivitona me | . — 9. BC °prāṇāṁ jaha°. —
10. BC °pitā duhitā madra° C °tmajāḥ || .

11. C °tiyā jāne° B °gato | . — 12. BC rājānam āmantrayati mātā °laya-
shṭi ca bhagno || abhū° B °layashthiva bhagnā abhū°. — 13. C sā ca āśasya °ashṭi°. —
14. BC evaṁ ceta (B °ceya) siyāṁ vālī (C °li) pu° C °çoko sa°. — 15. C °jā bhāryāye
sokeduḥ° B °çokeduḥ° BC °maḥ || bhā° C °ryyāṁ anyeshi°.

17. C aho ma manda° ye anartha paryāhritaḥ kalām | B °ryākrito kali | . — 18.
BC °çatājātā mabe° B °hāgataḥ | . — 19. C °kambaraprā° B °vritā id°. — 20. B lūha-
bhaktā divā karmā kathām | C lūhakarmā divā karmā kathām°.

राजा आह ॥

नृत्तगीतवाद्यक्रीडाये चित्तमायाशतेन वा ।
विविधेहि उपायेहि वृत्तिं कल्पेयमात्मनो ॥

राजा आतरं कुशकुम्भं राज्ये स्थापयित्वा अमात्यानि संदिशित्वा

मातरमभिवादयित्वा कुलान् च प्रदक्षिणं ।

5

ततो वीर्यां नृहीत्येव प्राक्रमे उत्तरामुखः ॥

सो दानि अत्र कविषयस्य अन्यस्मिं यामि वासोपगनो अन्यतराये वृद्धाये प्रतिश्रयं
दिशं । तस्मै च तप यामे वीर्याबाधेन आराधितो । तस्य प्रभूतं खाद्यभोज्यं
दिशं । तस्मै गोपिटकं खण्डकस्य महती च अलिन्दा भक्तस्य दधिघटकं च नाना-
प्रकाराणि च व्यञ्जनानि ॥ वृद्धाये एतद्भूयि । एष असौ एकमाहारं कृत्वा भुवे 10
गमिष्यति एतं च मम हेमासिकं भक्तं भविष्यति । कुशनापि वृद्धाये आलापं आ-
नयन्तेन तं खण्डकस्य गोपिटकं एकदुकाये सर्वं खादितं । सा च ओदनस्य महती
अलिन्दा यो अष्टानां वा नवानां वा तस्युल्लोदनानां पाको सर्वं भुक्तं । तानि
व व्यञ्जनानि तं दधिकस्य । वृद्धा निराशा ॥

अविधाविधं प्रविशिष्य अन्तर्द्वो इह आगतो ।

15

पिश्याचो मानुषरूपेण यो [263^b] मामिच्छति खादितुं ॥

सर्वे वसन्ति ग्रामस्मिं ये च कायेन पापका ।

एकराशिं वसित्वान् भुवे वंसामि अम्बिके ॥

2. B note vādya° C nāte vādya° BC °ḍaye cyutamā(B °māpa)gatena va |. — 3. B
lpetham ā° C °lpeashyam ātmane |. — 4. B mājapratāraṇi ku °taraṇi avādeyitvā kṛitvā
a pra° C °tanam avāditvā ca pra°.

6. C tato dhīnām grahetvāna° BC °na parākra°. — 7. C °drakarājāvishayasya anya-
arasmiṇ grā °pataḥ anyatarasmiṇ anyatarāye vṛiddhāye praviṣayaṇi°. — 8°. BC °dhīto
asya°. — 8°. C °nnaṇi | mahāntaṇi goṣṭhakaṇi svajja °liṇḍā bha° dhigbataṇi ca nā° BC
janāni vṛi°. — 10°. C esho °sau° BC °mishyati || etaṇi° C °dvaumā°.

11. C °dukārye sarvaṇi°. — 12. C °hatim aliṇḍāṇi ashtā° B °hatim aliṇḍā ye ashtā°
daṇḍāṇi pā°. — 13. BC °caṇi vṛi°. — 15. B °prativēṣikā anta° C °praviveṣitā || antako
hāgato pi iccha° B °ihāgato |.

16. B °yo māṇi itthaṇi icchati°. — 18. B sarve ca śanti° C sarvo ca śanti grāme-
miṇi° B °smiṇi yecche kā° BC °ye va pā°. — 19. BC °vaṇḍā°.

सो दानि एकराशोभितो कम्बकुञ्जं गतः मालाकारमल्लीनो तथा पूर्वे शिखिक-
जाती पञ्चात् महानसं । रात्राणि आराधितो यावद्वाञ्छो प्रियोति कृत्वा अन्तर्पु-
रिकाहि अन्तःपुरं प्रवेशीयति क्रीडापनको भविष्यति ॥ अन्तःपुरिका पि महिम्न-
कक्षापि धीतरी पृष्ठेन वहति । सुदर्शनापि तेन वाहियमानेन असाता वारिति ।

- 5 किं दानि अहं करोमि कस्य वा गरहाम्यहं ।
उत्तासयति माम्बुद्धा समुद्धे राक्षसो यथा ॥
किं दानि अहं करोमि कस्य वा गरहाम्यहं ।
उत्तासयति माम्बुद्धा मृगी धान्ता व सुब्धकं ॥
अनूर्वको येनागतो रात्रिदिवमनुव्रजन् ।
10 अक्ख कुश स्वर्कं राज्यं नेहामि दुर्वर्णं अहं ॥

राजा आह ॥

- अहं सुप्रियो ते खामि सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
तव कामेहि महन्तं राज्यं पि नाभिप्रार्थये ॥
गहं गमिष्यामि सुसंवृतोर
15 दिशं न जानामि यतो सि आगतो ।
संमूढरूपो विचरामि लोके
मत्तो सि कामेः मृगमन्दलोचने ॥

देवी आह ॥

विषेपो तव चित्तस्स यं अनिच्छन्तिमिच्छसि ।
अकामां राज कामेसि जेतत्पण्डितस्स वयं ॥

1. C °tropito kaṁnyakubjaṁ gato mālākāraṁ mūle alli° B °kālam alli °jāti °pa° C °ccata mahā° BC °saṁ rā°. — 2. BC °priyeti kri° C °tvā antaḥpuri °hpurikaṁ praveṇiya kri° B °dāyanako°. — 3. BC °rikāhi pi mahe °ro prishṭena vāha(C °haya)nti | . — 4. C °amātā vā°. — 5. B °dānahaṁ° C °dānyahaṁ°.

6. C uttrasyaṁti māṁ dṛishṭvā° C °mudrarā°. — 7. B °dānahaṁ° C °dānyahaṁ° BC °romi kasya kasya°. — 8. B uttrasishyasi mān dṛi° C uttrasyaṁti° ca māṁ dṛishṭvā° BC °ntā ca lu°. — 9. B anurjjako yo na hato° C anujjako na hato° B °divā evam anuvra-janto | C °vrajet | . — 10. BC °kuṇa kuṇa sva° mi duvarṇṇam ahaṁ | .

11. B aṁḡarālā rājāhaṁ su° C aḡaro rājāhaṁ su°. — 12. BC haṁ sukri(C °kri)yate° C °te suṇṇeṇi° B °me suṇṇeṇi°. — 13. B °mehi samantato rājyaṁ° C °mehi samantato jyaṁ° vinā pi pārthivo | B °rthayet | . — 14. B na gami saṁhato ru° C °saṁhato ca di° BC °nāmi | ya° C °to smiṁ āgato B °smin āgato saṁmū°.

16. B °mūḍharūḍho yo vi° C °mūḍho yo ca vi° B °mi | lo° C °ke mahatto° BC °tto smiṁ kāmehi(C °māir) mṛiga° B °loca ॥ C °locanaiḥ ॥ . — 19. B °po bodhitā ci° C °po bodhicittesya yam anicchanti icchasi | B °nti icchasi | . — 20. BC akāmaṁ bhaja kame°.

कुशो आह ॥

अकामां वा सकामां वा श्रो नरो ब्रमेते प्रियां ।
सामं तत्र प्रशंसन्ति अकामो तत्र पापको ॥

देवी आह ॥

प्रभोसि स्त्रीसहस्रं पि एकरात्रेण रामितुं ।
एकस्त्रियाये कामेन महदुःखं निगच्छसि ॥

5

राजा आह ॥

नेत दुःखं प्रवानामि यशस्विनी वर्णनाभिनी ।
यं सुचीर्ये ब्रह्मचर्यं त्वं मे भार्या भविष्यसि ॥

देवी आह ॥

धिगन्तु ते ब्रह्मचर्यं अचन्ते मोतु पापकं ।
सुनखीं वा शृगालीं वा परत्र कामयिष्यसि ॥

10

कुशो आह ॥

मा एवं अवच भद्रे सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
अमया पि हिमे साधु ब्रह्मचर्येण शोभते ॥
ते पि भद्रे सुचीरेण इह चीरेण शोभते ।
स्वर्गेषु उपपद्यन्ति चिदये कामकामिनो ॥
तन्ते भद्रे अहं ब्रूमि सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
न ते अन्यो पति अस्ति इति सिंहस्वरो कुशः ॥

15

देवी आह ॥

सचेद सत्यं वचनं नेमित्तानां भविष्यति ।
न ते भार्या भविष्यामि कामं हिन्दाहि खण्डशः ॥

20

2. BC akāmaṁ vā sakāmaṁ v°. — 3. B °praveçanti°. — 5. C °sraṁ ti ekarātre rāmi°.

6. C °mahaduḥkhaṁ°. — 8. BC etaṁ duḥ °jāpati(C °tiḥ) ya ° rṇṇavilobhinīṁ(C °niṁ) | . — 9. B tuvaṁ suci° C tuvaṁ sutiṇṇaṁ bra°.

11. C adhigantu te bra°. — 12. C °khiṁ ca ṛigālāṁ vā pa ° marishyati || . — 14. B °suçopī° C °suçrepi° BC °me çra°.

16. C °dre sutiṇṇena i°. — 17. B °ntis trida°. — 18. B °haṁ krumi suçopī° C °haṁ kruhi suçrepi°. — 19. B °te anyā pa° C °kuço || .

21. C sacaivaṁ satyavacanaṁ naimittina bha° B °naṁ nemittena bha° BC °shyasi | .

22. B °shyāma ká° C °shyāma cchandāhi ca akhaṇḍaçaḥ || .

राजा आह ॥

माहं केतुं तपेक्षामि सुग्रीणि तनुमध्यमे ।
अच्छिन्ना येव त्वं भ[264]द्रे मम भार्या भविष्यसि ॥
महान्तं च मम राज्यं बह्वर्चं बहुपौत्र्यं ।
अनन्तवज्रप्रदानं बहुवैश्याद्वनभोजनं ॥
सो हं राज्यं च राष्ट्रं च च्छीरयित्वा इहागतः ।
तव कामेहि समन्तराज्यं न अभिप्रार्थये ॥

देवी आह ॥

पाषाणे खनसे कूर्पं कर्षिकारेण कर्षिकां ।
वार्तं जालेन बन्धसि अनिच्छन्ती यमिच्छसि ॥
अकान्तो किं कामयसि ।
गच्छ कुश स्वकं राज्यं आत्मानं किं क्लामसि ॥

राजा आह ॥

न एतं क्लामयं मह्यं ब्रह्मचर्यं इदं मम ।
परच मे तुवं भार्या मह्यं भद्रे भविष्यसि ॥

देवी आह ॥

एतन्तव ब्रह्मचर्यं उपाप्तं भीतु पापकं ।
सुनखीं वा शुनाखीं वा गर्दभीं वाभिप्रार्थये ॥
राजपुत्रो शूरो वीरो युद्धक्षिं अप्रतिपुत्रखी ।
कुशो ज्यमाच्छुद्रप्रज्ञो इदं वचनमब्रवीत् ॥

2. BC °cchetum tave° C °sugreṇi° B °croni tanu°. — 3. BC acchinmā ye ca te bha°. — 4. BC °jyaṁ ca bahvaṣvabahupau°. — 5. C °husaṁpadāṁ ca bahvā°.

6. B °jyaṁ ca rāsthraṁ ca ccho° C °jyaṁ ca rāsthraṁ ca ccho° gato ॥. — 7. C °sa-manṣeli rā° BC °jyaṁ nābhi°. — 9. C pākhaṇe khaṇase kupaṁ° BC °kāro ca ka°. — 10. C °anicchintīham icchati | B °niechantīma icchasi |.

11. C akrānto krāntam āyāmi sugreṇi tanumadhyame ॥ B °ato kātāmāyasi gaccha°. — 12. BC °rājyam ātmā° B °naṁ kilāmayi ॥ C °naṁ ca kilāyasi ॥. — 14. B °lāmarthaṁ mahyaṁ° C °lāmatha rājyaṁ bra° B °mama pa°. — 15. C °me turvo bhāryā mahyaṁ tveivaṁ bha° B °hyaṁ bhavi°.

17. C evaṁ te bra° B etan te bra° BC °ryaṁ aprāptaṁ bho°. — 18. C °gālāṁ vā garādhāṁ vābhi° BC °rithaye ॥ kuṣo āha ॥. — 19. B °cūro yu° C °yuddhesmiṁ vādi-puṁgavo | B °smiṁ puṁgavo ku°. — 20. BC kuṣo sarāḍha su(C °sa)prejño ida va°.

गच्छन्ती ते अहं भद्रे सुखीणि तनुमध्यमे ।
निगडेहि ते बन्धेयं किन्तो कुरु सजातयो ॥

देवी आह ॥

तमेव धर्ममपराध्य चन्ते उत्पादितं पुरा ।
तमेव धर्मं स्मरमाणो त्वं मे बन्धितुमिच्छसि ॥

5

राजा आह ॥

प्रभोमि ते अहं भद्रे बन्धयित्वा प्रजापती ।
येनिच्छकं प्रचारेतुं पिता ते किं करिष्यति ॥
प्रभोमि स्त्रीसहस्रं पि एकराचेण रागितुं ।
त्वमेव मे वरं भद्रे शुद्धदन्ति प्रजापति ॥

10

देवी आह ॥

जानामि ते महाराज बलवां त्वं नरवध ।
दुर्वर्णो दुर्दृशो चासि दुःसंयुक्तो च महीपति ॥
खूलोष्ठो खूलशिरो च खूलाङ्गो सि महोदरो ।
पश्यतु त्वां न इच्छामि मा आत्मानं क्लिप्तमये ॥

15

देवी आह ॥

एते उद्विग्नप्राकारा अट्टाट्टालकखोलका ।
यो वा वहति नागेहि एतं हि वारयन्ति ते ॥

एते शक्तीहि युध्यन्ति तोमरेहि शरेहि च ।

20

असीहि च सुतीक्ष्णेहि त्वां लभेयं प्रजापति ॥

1. C °sugroni °. — 2. BC °galehi B °nte kutya sajnātayo ॥ C °sajñātaye | . — 4. C °dharmañ parā° BC °parādhyāya yan te (C °ya yatañ) n°. — 5. C tañ dharmma sma °no yañ evamadhitum i° B °yañ evañ dhuikshatum icchati ॥ .

7. BC bhavāmi ° C °patih | . — 8. BC yenicchikam pravāretu pi°. — 9. BC prabho (B °bha)smiñ strisahasresmiñ e°. — 10. C tvam evañ me °danti pra° BC °jāpatih | .

12. BC °rshabhah | . — 13. B duvarñño durdriço vāsi nisparço ma° C °si nisparço si ma° BC °patih | . — 14. C sthuloshtho sthulāciro sthulāngo so ma° B °loshtho sthulāciro sthulōngo se ma° C °darañ | . — 15. C °cyitu tvāñ ° B °tuñ tvā na°.

17. C °prākāre attatālakashodakā B °attatālakakho°. — 18. C yo vāhanti nā° B °hanti nā° BC °ete yo vāhane yute | . — 20. C ete śaktihi yu° marehi ca çarehi ca | . — 21. C asihi ca su° BC °kshñehi hatvā labhe° C °bhaya prajā ॥ pa° BC °patih rā°.

राजा दामि महेन्द्रको भीतर परिभाषित । किंत्वा तादृश राजान यस्य प्रति-
राजानः यस्मिन् तं लोडिला रहानता । अथ चाह सप्तहि राजानि उपर्युक्तौ
तव कृतेन । एषो दामि ते एतेषा सप्तानां राजां सप्त खड्गानि कुत्वा दास्या-
मीति ॥

सा दागि भीता राजधीता अत्रुकण्डा सदभुखी ।

वारिपूर्णोहि मेवेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥

सचेत् मामग्न्य घातेऽसुः श्रित्या दूरगामिनो ।

अस्थीनि मे समानेत्वा एकमन्ते दहाम्ये ॥

एकमसौ दहापेत्वा एषूकं मम कारये ।

एतत्कं मे करित्वान् कर्णिकारमारोपये ॥

ततो च पुष्पिते सन्ते वसन्तसिं हिमान्तके ।

ततो मे शब्दे सारेयासि एवंवर्णा ममात्मजा ॥

ततो च सो राजपुत्रो युद्धस्थि कोविदो कुशो ।

संख्यप्रज्ञानो अस्ति समादाय इति स्थिता ॥

इमां बन्धित्वान् भागभागं करित्वान् शत्रिया ।

संग्रामं च ददित्वा ततः श्रेयं भविष्यति ॥

1. B *shatīm | . — 12. C *tirājāna trasanti ca tañ cchodayivā ihāgataḥ | B *cchod-
 dītvā. — 2. B *ddho kṛi C *ddho tūvañ kṛi. — 3. B *rājā sapta kha. — 5. BC sā
 dāni bhītā rājā dā(C *jā tāni ete (B *ni rājā) parigharshayanto(B *ghaparyante) dṛidha
 attālakhotakā(B *kā |) kuñjarehi va mantrē(C *hi ramante)hi ete paçya prajāpati(C *tū |)
 bhītā açruka(C *kañ)ñthā rudanmukhi(B *khi |) vāripūrñgehi netrehi. ~~tañ~~ vacanam
 abravīt | asinā va yathā çāra(C *ro) yathā te kuṭṭaye ahañ | sacē(C *sarve) tūvañ na
 gacçesi kuça rājaniveçāñ | sarve ca rājāno trasanti(C *nti, bhīṣaṭra) naraarshabhōḥ
 (C *bhaḥ) | sacē(B *cet) tūvañ ācare(C *reyañ) kumārāñ priyadarçāñ | jāitkulīnañ(C
 *mañ) kṣha[264]triyāñ parasenāpamarddakañ | kuçāya rūpañ prajānāñ(C *lañ)
 gaṭāye yamaçāsanāñ | tato sā rājadhī°.

7. B sacet sañ amba ghātetsuḥ kṣha° C sacet so adya ghātetsuḥ kṣetriyo dū°. — 8. B°ni mānsam āne° C°ni hi samāne° nte dadāpayet |. — 9. C°dadāpe° BC°tvā elukañ B°kālaye |. — 10. BC elukañ me ka° rñnikārontaropayet |.

11. BC 'shpitañ santañ va' C 'vesantesmiñ himāraye | B 'himāraye | — 12. C 'smarayāsi evaṃvarṇa mamā'. — 13. B tato ca rāja' C tato sau ca rā 'tro yuddhesmiñ ko' B 'yuddhesmi'. — 14. B sarūpaprajāṇo āsi ādayam utthito || C sarūpaprajāṇoñ āsi samādāpaya iti sthita |. — 15. C imāñ vaṃshito ca pushpitañ samantañ smiñ himāraye | tato me ambe smarayāsi evaṃvarṇa mamāmajā | tato sau ca rāgaputro yuddhesmiñ kovide kuco | surupaprajāṇo āsi samādāya iti sthita | imāñ vaṃshitvā ca bhāgañ' B imañ ābadhitvā ca bhāga' C 'trivā na dadi'.

16. BC na daditvana tataḥ kṣhe (C° tato kṣha)mañ bhaviṣyasi |

ततः च (सा राजपुत्रं) चशियाणी यशस्विनी ।
वेपमानेहि गात्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
सत्त्वन्ते प्रतिजानामि राजपुत्र महाबल ।
यदि ते कोचिदपराध्ये आचरे व नराधिपः ॥

कुशो आह ॥

5

अहं पि ते प्रजानामि शुद्धदन्ति प्रजापति ।
यदि ते कदाचिद् भूयो पि आचरेद्यं इतो परं ॥
ततो प्रजापतीमाता अशुक्लदी इदमुक्ती ।
वारिपूर्णेहि नेत्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
को नु वेणो वा पाणो वा अथ वा पुनर्पुक्कसो ।
किंस्व राजकुले जातो किं स्वं कुर्वन्ततो मुखं ॥

10

सुदर्शना मातरमाह ॥

न एष वेणो न चण्डालो अथ न पुनः पुक्कसो ।
पुत्रो इत्थाकु राजस्व तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
मयूरक्रौंचाभिहतं वादिचध्वनिनिषेवितं ।
चचियस्स कुलं स्मीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
शंखपाण्डरसंकाशं नारीसंघनिषेवितं ।
चचियस्स कुलं स्मीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
सुवर्णभाजनप्रभुं नारीसंघसमाकुलं ।
चचियस्स कुलं स्मीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥

15

20

1. C tato ca rājaputra kshatriyāṇi ya° B talaḥ ca kshatriyāṇi ya yaça°. — 2. BC vepa-
(B°ya)mānhi gā°. — 3. B saptaṇ te° C satyaṁ te pra° B°balaḥ | . — 4. B yadi te kácid
a° C°te kácid aparādhe ácare vā na° B°ákāre vā na°.

6. BC °patih | . — 7. C °bhúye pi á°. — 8. BC °patimā° C°tā ayaṁ rājaputra
mahābalaḥ | yadi te kácid aparādhe idaṁ vacanam abravít | tato prajāpatimátā aśru°
B°khi vā°. — 10. B°veṇo tapā° C°punah pukkaso | B°kkase | .

11. BC kasya rá° B°jāto kasya kurvanano mu° C°jāto kasya pūrvamano mu°. — 13.
B°lo arthe na punaḥ | C°tha na punar pukkaso | . — 14. C°sya na tvaṁ° B°tvaṁ
doso°. — 15. B°cāpiru°.

16. C katri° B°triyaç ca ki° C°sphitaṁ na tvaṁ° B°sphitaṁ.na tvaṁ°. — 17. C°ni-
sevitam | . — 18. C kshettriyasya ku sphitaṁ na tvaṁ° B°sphitaṁ ta tvaṁ°. — 19. C
omet les lignes 19-20 et 1-2 de la page suivante.

षष्टि मयसहस्राणि स्त्रीतं राज्यमकच्छकं ।
 चचियस्य कुलं स्त्रीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
 षष्टि नायसहस्राणि सुवर्णस्यैवामभूयिता ।
 सुवर्णस्यैवामभूयिता इषादत्ता समुद्रताः ॥
 आरुढा ग्रामणीयेहि खड्गतीमरपाणिभिः ।
 चचियस्य कुलं स्त्रीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
 षष्टि रथसहस्राणि खड्गिषोषालंकृता ।
 अयोसुषहनेमिका द्वीपिषर्मपरिच्छदा ॥
 आरुढा ग्रामणीयेहि पायहस्येहि वर्मिहि ।
 चचियस्य कुलं स्त्रीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
 षष्टि अश्वसहस्राणि आजावेया ह्योत्तमाः ।
 सुवर्णस्यैवामभूयिता खड्गिषरतनामया ॥
 आरुढा ग्रामणीयेहि कशाहस्येहि वर्मिभिः ।
 चचियस्य कुलं स्त्रीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
 विंश ब्राह्मणसहस्राणि राज्ञो भुञ्जति नित्यकं ।
 दिवा वा यदि वा रात्रौ सदा सत्कृतपूजिता ।
 चचियस्य कुलं स्त्रीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
 कुमारारणां शता पथं उपेता मातृपितृतो ।
 चचियस्य कुलं स्त्रीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥

15

20 राजा दानि शृणोति देवीये जामाता आगतो त्ति इहिव अन्तःपुरे ति ॥ राजानि
 भीतो च यं बाहिरं राजेहि मयं भवेद्या इमं अन्धन्तरे मयं जाना ॥ राजानि शृणोति ॥

1. B shashṭīm naga° akaṇṭhakaṃ | . — 3. C shashṭīm nā° B shashṭīm nā° varṇaṇ-
 kā° C °rṇāṇkāra°. — 4. C °rṇacchandaṃātāṅga i° dgatā | . — 5. B °grāmaṇiye° BC
 °khaḍgato° C °pāṇiḥ | .

6. C °sphṭāṃ na tvaṃ° B °sphṭān taṃ tvaṃ°. — 7. B shashṭīm ratha° C shashṭhi
 ratha°. — 8. BC suba° C °dvīpīdvīpicarma°. — 9. B °grāmaṇiye° stehi carṇiḥi° C
 °rṇiḥiḥi | . — 10. C kshetri° laṃ sphṭāṃ na tvaṃ° BC °nyati | .

11. C shashṭhim aṇva° ttamo | . — 12. B °mekhalodha° C °mekharādharo kha° BC
 °khaḥli ca ratanā°. — 13. B °grāmaṇiye° stehi carṇiḥiḥi | . — 14. B kshetri° C °sph-
 ṭāṃ na tvaṃ° B °nyati | . — 15. C viṃśad brāhma° BC °bhāṃjati m°.

16. BC °trau yadā°. — 17. C °sphṭāṃ na tvaṃ°. — 18. C °ṇatāṃ paṃ°. —
 °sphṭāṃ na tvaṃ°. — 20. C rājā grī° gato ti ihaivaṃ antah° B °gato nti || iha
 antah°. — 20. C °bhīto ca yo vāhi° B °bhīto ca yo vāhirakṛtvā johi bhayaṃ bh
 BC °veya || i° taṃ ku°.

21. C °shyasi.

किं त्वमुत्तमकृत्या व विधिप्रविता च भामसि ।
कीदृशो सौ कुक्षो कक्षादनुपक्षेमच वयं ॥

देवी आह ॥

एष देव अभ्यन्तरतो घोरमभ्यन्तरे तिष्ठति ।
आमच्छति राजपुत्रः अभिनिष्क्रम्य तिष्ठति ॥
तस्यासौ वचनं श्रुत्वा भीतो संविप्रमानसो ।
प्रियञ्जनुमतेकांसो कृत्वा अञ्जलिं तिष्ठति ॥
त्वं चमाहि महाराज त्वं चमाहि नरर्षभ ।
न वयमेवं जानाम सिंहस्वर इहानतः ॥
त्वं चमाहि महाराज त्वं चमाहि नरर्षभ ।
न वयमेवं जानाम महास्वर इहानतो ॥
त्वं चमाहि महाराज त्वं चमाहि महाराज ।
न वयमेवं जानाम मञ्जुस्वर इहानतो ॥

राजा दानि पुनर्धीतरं परिभाषति ॥ एतत्को कासो मम जामातु आगतस्व
न च त्वं मम निवेदेसि ॥ सौ दानि तत्त्वणं श्रुतपाकेहि सहस्रपाकेहि च तेलेहि 15
अभ्यक्षित्वा खापितो महारहेहि विलेपनेहि विषितो महारहेहि आच्छादनेहि आ-
च्छादितो आमुत्तमकुटो पञ्चाङ्गिकेन तूर्येणोपस्थिहीयति ॥ कुक्षो श्वशुरं आह ॥

यत्तत्का ते हृसी अश्वा च सर्वेषां कर्षा पिधीयन्तु ।
मा मम सिंहनादेन स्वकं सेन्यं भजिष्यति ॥
चित्रं च अश्वा चोवेष्ट सुवर्णचञ्चितध्वजां ।

1. C °tvam uttama- B °rūpā vā kshī. — 2. C °drigo rājā ku° BC °kuṣo asmā° C °paçya yathā ॥ — 4. C °esho devam abhyantarako ve° B °devam abhya° BC °veṇḍa antaratishthati ॥ — 5. C antarañ tishthati | 3° B agacchantiko ra° C °echantiko rājaputro a° B °traḥ açi nishkra°.

7. BC priyam anu(C °yañ ma)matañ ekāñ C °kāñço kṛi° shthato | — 8. C tvañ kshamāhi mahārā° B °rshabheh | — 9. BC °ñ jānāma mahārāja siñ C °gata | — 10. BC tañ ksha° C °ja tañ ksha° BC °rshabheh |

11. B na vayanñ eva jā° C na vayanñ eva jā°. — 12. BC tañ ksha° C °ja tañ ksha°. — 13. B °vayanñ eva jā° C °vayanñ eva jā° gatah ॥ — 14°. C °gatasā tatra tvañ B °sya tatra tvañ C °vedayasi | — 15. BC °bhyañg(C °ñge)tvā snā° C °pilo mahārāhehi lepanehi vili° hehi āchoditah āmu° sthihiyati ॥

17. C °vacañram āha ॥ — 18. C yattakās te asti aṣvā° B °hasti aṣvā° BC °shañ ma- dhūsittihena karṇo pidhiyantu mā°. — 19. C °nyañ bhañjishyati | — 20. BC °prañ caraṣva° C °yojyetha suvarṇṇam ucchri°.

सो विहगादं नन्दे भूरो युवसि ईसरो ।

सिंहगादं नदिस्वान परिमुक्कति चचिया ॥

ते दानि सप्त चचिया वीवसाहं गुह्य अशुरस्य चक्षीपिता ॥ ते राजा आह-
न्तुः ॥ किं करोमीति ॥ कुशो आह ॥ पादेहि मम अशुरं चक्षीयष पुष्टिं च
करोष ॥ ते दानि पादेहि च महेन्द्रकस्य राज्ञो अभिगता जयपुष्टि च से कृता ॥
मद्रकराजा आह ॥ किं करोमि ति ॥ कुशो आह ॥ करिष्यसि [265^b] मम व-
चनं ॥ अशुरो आह ॥ करिष्यन्ति ॥ अस्मि ते धीतरो सुवर्णसहस्रमण्डितां कृ-
त्वा एकमेकस्य राज्ञो एकमेकां धीतरं देहि जामातरो भोन्तु । सुखं अनुदिपं
वसिष्यसीति ॥ राज्ञा महेन्द्रकेन तेषां चचियाणां सर्वेषामेकमेका सुवर्णसहस्रप्रति-
मण्डितां धीता दत्ता सुवर्णसन्धीव पुनपीचा ॥ ते दानि स्वकानि राज्यानि वि-
सर्जिता ॥

एतेषु सप्तराजानेषु अशुरं कुशो आमन्त्रयति ॥ अहमपि गमिष्यामीति ॥ म-
द्रकराजा आह ॥ पुष्टि सुदर्शने त्वं एवं पराक्रमयुक्तं राजानं शूरं दीर्घदर्शिनं
इत्थाकुपुषं महाबलं महाकुलीनं अरहसे प्रेक्षेन च गौरवेन च उपस्थिहितुं । यं
गूणाहं सपरिवारो सर्वो च अधिष्ठानो संश्रयातो मोक्षितो ॥ साधूति धीता
पितुः वचनमश्रोषीत् ॥ राजा दानि महेन्द्रको महता सत्कारेण प्रभूतं इन्द्रदानं
दत्त्वा जामातुकस्य सुदर्शनाये च चतुरंगवल्काय संगाहयित्वा विसर्जिता ॥

सो दानि यथैक्षिते जनपदे आवासितो । तत्र पद्मसरे स्नानाय शोचन्ते ॥

1. C antehpu ° ndrakasya° B °ndraka pa° BC °paçyato | . — 2. B °nanade° C °nade nanade çûro yuddhesmiñ içva°. — 3. B °dañ nadatvá° C °dañ nádētvāna prati-
gñ° BC °grihñati ksha°. — 4¹. BC °pta kshetri° B °grāmañ grih° C °grāho grihya çvaçru-
ra° B °çvaçrura°. — 4². C °hatsuh | . — 5¹. B °romi ti | . — 5². B °çvasurañ° C °çvaçrurañ°.

6. C °dehi mabe° B °gato | jayavuddhi ca so kṛitā || C °gato jayañvuddhi ca so kṛi-
to | . — 7¹. C °rājaç ca āha || . — 7². BC °minti || . — 8¹. B °çvasuro° C °çvaçruro°.
— 8². C °kāñ dhitarāñ dehi jāmatāñ bho°. — 9. BC °abuvignañ° C °vaçishyati iti |
B °shyattiti || . — 10. C °rājño mahe° BC °teshān te ksha° C °pḍitāñ kṛitvā ekamekasya
rājño dhitarāñ dinnā | su° BC °pautrañ || .

11. C °jyāni vi° BC °rjñitāni. — 13¹. C °rājeshu sapta rājāneshu°. — 13². C °gami-
shyāmñiti || . — 14. B °rçane te evañ pa° C °rçane taivāñ pa° jānañ ikshvā° lināñ
aharāse premneña ca gaureña ca u°. — 15. B °hañ ahañ ca sapari° BC °ro satvā ca
adhi°.

16. C °sādhu ti pituh° C °vacanañ ma°. — 17. BC °bhūtañ ratnañ (C °tanañ) dā-
nañ datvā jā° B °rçanāye ca || catu°. — 19¹. BC °yalhecchito ja°.

तच्च स्थापयन्तेन आत्मानो प्रतिबिम्बं कृष्टः । स तं दुर्बलं दुर्बलं आत्मानो प्रतिबिम्बं
 कृष्टः दुर्बलो आसि । तेन हि मे महेन्द्रराजधीता परिभवति । आत्मानं उप-
 क्रमिष्यामि ॥ सो दानि शक्येण देवेन्द्राय समन्वाह्यतो ॥ अथ कुशो बोधिसत्त्वो
 दुर्बलतायै आत्मानमुपक्रमितुकामः तेन तस्य ज्योतीरस एकावधिका मणिरत्नं दिप्तं ।
 इममावन्वाहि ततः ते रूपेण सर्वजम्बुद्वीपे समसमो न भविष्यति । यच्च काले पी- 5
 राखिकं रूपं अभिकांचसि तदेतं मयि पाणिना पिधियथासि ॥ सो दानि तेन
 मणिरत्नेन आवृत्तेन राजकुलं प्रविशति दिव्येन रूपेण प्रतिहाररूपेण च वारि
 मा प्रविश्याहीति ॥ सो दानि आह ॥ अहं कुशो ति ॥ प्रतिहाररूपो आह ॥
 भद्रं कुशो राजा एकशो रूपेण भवेया ति ॥ राज्ञा कुशेन तं मणिरत्नं हस्तेना-
 पिहितं । तस्य यथापीराखो वर्णरूपं संवृत्तं ॥ प्रतिहाररूपो कृष्टा मूर्धेन प्रशिप- 10
 तितो ॥ सो दानि प्रविष्टो देवीय मूले ॥ देवी आह ॥ मा राजकुलं अवमर्दा-
 हीति । किंस्व त्वं राजकुलं प्रविष्टो ॥ सो आह ॥ अहं कुशो ॥ देवी आह ॥
 कुशो राजा [266⁴] एकशेन रूपेण भवेया ॥ राज्ञा तं मयि हस्तेन अपिहितं ।
 सो दानि यथापीराखो संवृत्तो ॥ देवी आह ॥ अतो मणितो हस्तमपनेहि ॥
 राज्ञा मणितो हस्तो अपनीतो दिव्यं चास्त्रं पुनः रूपं संवृत्तं ॥ आत्मानमेव उप- 15
 संक्रमितुकामो । ततो मे इमं ज्योतीरसं नाम मणिरत्नं शक्येण दिप्तं ॥ कुशो
 राजा आगच्छतीति श्रुत्वा एकूना पंच कुमारशतानि अमात्या च भटवसाय च
 सर्वे प्रबुधता । पश्चान्ति कुशं राजं हस्तिस्त्रांधवरगतं दिव्येन रूपेण आदित्यमिव
 प्रतपन्तं चतुरंगेन बलकायेन संपरिवृतं आगच्छन्तं । ते दानि न प्रत्यभिजानन्ति ।

1¹. C °ntena āvasito ātma ° mbañ dṛishtvā so tañ°. — 1². C so tañ duvaṇṇadriṇṇaṁ
 BC °shṭvā dutmano ° B °āsi te°. — 2¹. B °bhavanti | . — 2². BC ātmanañ°. — 3¹. B
 °samañnvā ° B °hṛitaḥ. — 3². B °duvaṇṇa ° C °rvaṇṇo durdriṇṇo tāye ā ° sya jyotirasa°.
 — 5¹. BC imañ āba ° C ° bi | tato te rūpeṇa sarvañ ja ° samasamā no bha ° B °jambū-
 dvīpe samasamā bha°. — 5². C yañ kālañ paurāṇakāñ rū ° B ° kālañ pau ° BC °ksasi
 | tad etañ mañi pa ° B ° pithiye ° C °pihiye°.

6. B °ni te mañi ° BC °ṇati | di ° B °pena prati ° C °kṣheṇa dhāri māñ puvi ° B °kṣheṇa
 ca dhāri mā pravisāhiti | . — 8¹. BC °ti pra°. — 8². B °tiārarakṣho°. — 9¹. BC bhadre
 ku ° B °driṇṇa rū ° C °rūpeṇā na bha°. — 9². C °stena āhitañ | . — 10¹. B °na prapatito | .

11¹. C °ha | ato mañito hastam apanehi rājā mañthasto | mā ra°. — 12¹. BC °kuṇḍo
 jā. — 13¹. BC rājā(C °jo) edri ° B °ṇa ca bha°. — 13². B rājā tañ mañi ha ° C rājā-
 nañ mañiratnañ na āpi ° B ° apyihitañ | . — 14¹. BC sā dā ° C °rāṇañ sañ°. — 14². B
 ato mañito ha ° C ato mañito divyañ°. — 15¹. B rājā mañito ha°. — 15². B ātmānañ
 me u ° C ātmānañ evañ u ° kāmāḥ.

16¹. B tateḥ so imañ ° C °jyotirasañ°. — 16². C °gacchantiṭi ṇu ° kṛdnapaṇṇaṇṇaṇṇa ku-
 māramātyo bhattabalāgrañ sarvañ pra ° B °tyntagatā pa°. — 18. BC °nti | ku ° C °stin-
 dhavara ° tyam iva prapantañ | catu ° B °tapantañ | catu ° C °harakā°. — 19. B °nti te°.

तेन दासि रराजा नखि हस्तेन पिहितो यथापीरस्य च रूपं संवत्तं तत्तः च सर्वे प्र-
क्षिपयित्वा ॥ एवं भवता समुदयेन कुशो राजा देवीचे सुदर्शनाय सार्धमन्तःपुरं
प्रविष्टो ॥

एवं पुण्यवतो अर्धा सर्वे भोजि प्रदक्षिणाः ।

5 यथा नाम कुशो सार्याय ज्ञातीहि च समगतो ॥

पूर्वेभिर्ज्ञासं भगवान्पूर्वजातिमनुसरन् ।

जातकमिदमाख्यासि शास्ता मिषूणमन्तिके ॥

ते च स्तम्भा ते धातवः तानि आयतनानि च ।

आत्मनो चैव भगवानेतमर्थं विधाकरे ॥

10 अगवराग्रक्षिं संसारे यच्च मे उषितं पुरा ।

कुशो अहं तदा आसि सुदर्शना यशोधरा ॥

माया माता तदा आसि महानामो महेश्वरको ।

मारो अन्यतरो राजा एवं धारेथ जातकं ॥

एवमिदमपरिमितं बहुदुःखं

15 उच्चनीचचरितं पुराणं ।

विगतज्वरे विगतमयो अशोको

स्वजातकं भाषति मिषुसंघमध्ये ॥

मिषू भगवन्तमाहन्तुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन कुशो राजा कुर्वणे
दुर्दृशो प्रतिकूलदर्शनी अभूषि ॥ भगवानाह ॥

20 भूतपूर्वं मिषवः अतीतमध्वानं नगरे कम्पिक्षे पंचाक्षजनपदे कुवे प्राथपतिका
तद्वर्णाभिरूपा परस्परानुरक्ता भवेन्तुः । ताये इक्षिमे वारुण्यं वचं वृहं निःशब्दकं

1. C te dāni rājānāṃ maṇihastena āpili ° rājānāṃ sañ ° B ° rūpa sañ ° B ° ttañ | ta °
C ° ttañ | tato ca te sa ° titañ | . — 2. B ° jā deye su ° . — 5. BC ° ttañ na me kuṣo bhartā
jñā ° C ° gatā | .

6. C ° nivāsa bhagavān pūrvejā ° . — 7. BC ° bhikshusa (C ° kshuṣa) mautike | . —

8. C ° ndhās te ca dhātavaḥ tānyāya ° B ° tānyāyanatanā ° . — 9. B ātmārthañ bha ° C
ātmānārthañ ca bha ° rthañ ca vyākara || B ° rthañ vyākara | . — 10. C ° varāgresmiñ ° .

11. B kuṣo hañ ° C ° āsit | su ° . — 12. C ° tadā āstī cūddhodana ikshvāku ca | ma-
hendrakō cakya gopāraḥ māro sapta rājikāḥ | evam idañ aparimitaṃ evaṃ dhā ° B ° nāma
mahe ° . — 14. C ° duḥkhitañ u ° BC ° niyacari ° B ° nañ vi ° .

16. C vigatabhayo vigatajvara ° B ° aṣokañ sva ° . — 18¹. C bhikshur bhaga ° hatsuḥ | . —

18². C ° jā duvarāṇo durdri ° tikulo da ° bhūmi | . — 20. C ° kshavo a ° dhvāne nagarañ
kañpīlye pañcārāja ° B ° re kañpīlye ° C ° tikās taru ° B ° nāhira ° C ° sparāgānu ° BC ° vetsuḥ | .

21. C tāye indriye sā ° B ° striye sodri ° tra griha niḥcāyakañ ° C ° grihāni niḥcāpakañ °
BC ° kañ tādrīcāñ siddhañ | .

सिद्धं ॥ बुद्धानामनुत्पादे प्रत्येकबुद्धो लोके उत्पद्यन्ति तूष्णीकशोभना खड्गविद्या-
यकस्या । एकमात्मन इमेति श्रमेति परिनिर्वाचयन्ति ॥ ताये स्त्रियाये तथा-
हारं सिद्धं ॥ प्रत्येकबुद्धो च तं गृहं प्रविष्टो पिण्डाय तद्व्याभिमुखो प्रासादिकेन
ईर्यापथेन ॥ प्रासादिकाभिप्रसन्ना देवमनुष्याः ॥ तस्याः स्त्रियाये प्रत्येकबुद्धं दु-
[२६६^b]द्वा प्रसादमुत्पन्नं । ताये तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पिण्डपात्रो च दिप्तो ॥ सो 5
चास्या कुटुम्बिको प्रविष्टो पञ्जति तं च प्रत्येकबुद्धं गृहे भार्या च ॥ तस्य दानि
शंका उत्पन्ना । तद्वयो यं प्रव्रजितो मा हेव मे कलत्रा श्रीलोकिका भविष्यति ॥
सो ताये भार्याये पदवषाचाये आह ॥ मुक्तपूर्वो ते एषो यथा त्वमेतस्य भोजनं
देसि ॥ सा आह ॥ शान्तं पापं प्रव्रजितो एषो महाभागः अपूर्वो एषो अथ गृहं
प्रविष्टः प्रसादेन मे एतस्य मित्रा दिप्ता ॥ ततो सो प्रत्येकबुद्धो तस्य पुरुषस्य च 10
कुशलं चित्तोत्पादं ज्ञात्वा अनुग्रहार्थं ततो येव गृहातो हंसराजा विय वेहायसं
क्रान्तो ॥ तस्य दानि पुरुषस्य तं प्रत्येकबुद्धं वेहायमगतं वृद्धा प्रसादमुत्पन्नं महा-
भागो अयं ऋषि इति ॥ तेन सा भार्या अनुग्रहमापिता प्रणिधानं च उत्पादितं ।
अन्ये पि मे जाति त्वं भार्या भवेसीति अन्वराष्ट्रं पि गता नान्यस्य वशे वर्तेसि ना-
न्यस्य मम येव न्ति ॥ 15

भगवानाह ॥ स्यात्त्वस्य पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन
समयेन कपिले नगरे पुरुषो अभूषि येन भार्याये ईर्ष्याप्रकृतेन दुष्टचित्तेन प्रत्येक-
बुद्धो अभ्याचिञ्चितो । कुशो राजा तेन कालेन तेन समयेन कपिलनगरे सो पुरुषो
अभूषि ॥ अन्या सा भार्या अभूषि । सा सुदर्शना महेन्द्रनाथधीता ॥ तस्य
भिषवः कर्मणो विपाकेन कुशो राजा विरूपो अभूषि ॥ 20

कुशजातकं समाप्तं ॥

1. BC °tpādā pra(C °dān pra)tye° C °buddho ° dyati tūshṇishago° B °nti tushṇi°. —
2. BC °tūhānan dameñti ca° C °damenti pari°. — 3. C °pā-
yas tarūṇā° B °kena iryā° BC °thena prā°. — 4. B °kābhīh pra°. — 5. BC °shtyā prāsā
°nnañ tā°. — 5. C °tāye tatpratye° tro ca dinnā | . — 5. BC °cāsyā ku° C °viṣiṣṭaḥ |
paṇya° B °ti | tañ ca° C °bhāryārtha ca.

6. C °cañktā u° BC °nnā ta°. — 7. C °haivañ me ka°. — 8. BC °purushāye
abhu°. — 8. BC bhuktapūrvā ye(C °rvā te) ete esho(C °shāñ) yathā° C °demi || . —
9. C °jito esho bhāgo apī° vishṭo prāsā° B °shtaḥ praçāde°. — 10. B °rthañ | tato ye
gri° C °rthañ | tato gri°.

12. C °tyekañbu° hāyasañ gatañ°. — 13. BC tena so bhā°. — 14. B °rāshṭhirañ
pi ga° C °shṭhirañ pitā ga° sya vaçavartte° BC °rtteti | nānyasya(B °nyatra) mama° ye
ca (C °mama eva) nti || .

16. BC °vo asmākam e° C °lena kālena tena sa° rāshā abhū° BC °shi | yena bhā° B
°ryāye irshyā° BC °bhārikshito || . — 18. C °kañpille naga°. — 19. B anyā so bhā°. —
19. C °kshavo karma°. — 21. C iti çrtmahāvastuavādāne kuça°.

- मिषू भगवन्नामाहन्तुः ॥ अथ भगवन् मारो पापीनां भगवतो दुष्करं चरन्तस्य
पृष्ठिमेन पृष्ठिम् समनुबद्धो अवताराधीं अवतारं भवेयी अक्षममानी निर्विष
प्रत्यवक्रान्तो ॥ भगवन्नाह ॥ अन्यदापि मम एषो पृष्ठिमेन पृष्ठिम् समनुबद्धो
अवताराधीं अवतारं भवेयी अक्षममानी अवतारं निर्विष प्रत्यवक्रान्तो ॥ मिषू
5 भगवन्नामाहन्तु ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवन्नाह ॥ अन्यदापि मिषवो ॥
भूतपूर्वं मिषवः अतीतमध्वानं अक्षमो गवांपतिः गौमक्षसमनुबद्धो ॥ तस्य दानि
वृषमस्य वृषडा खंवा शिचिखा च सो वृषमो खंभितेहि वृषणेहि गोगणस्य पृष्ठि-
मेन पृष्ठिम् अयत्यति ॥ तर्हि च अरक्षायतने गिरिको [267] नाम शृगालः प्रति-
वसति ॥ तेन सो वृषमो दृष्टो गोगणीन सार्धं अयत्यन्तो खम्भेहि वृषणेहि ॥ सो
10 तस्मात्पुनः पृष्ठिम् बह्विनि वर्षाणि समनुबद्धो ॥ तस्य अपरो शृगालो वयस्यो ।
तस्मात्पुनः गिरिको दृष्टो तस्य वृषमस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिम् समनुबद्धो दृष्टा च पुनसं नि-
क्षिप्तं गावाये अय्यभावति ॥

कति वर्षाणि गिरिक अनुबद्धो सि गवांपतिं ।

मुकुमुकुञ्च यससि भीतभीतं च पञ्चसि ॥

इमे खूला च खम्बा च सुनिबद्धा शिचिखा चिमे ।

इमा न पि पतिष्यन्ति ततो ऽमचो भविष्यसि ॥

मयापि समनुबद्धो द्वा वर्षाणि पंच च ।

शिचिखा व सुबद्धा च नास्ति सार्धं पततां भयं ॥

1¹. B bhikshu bha° C bhikshur bhaga° hatsuh ॥. — 1². C bhagavan mārō BC° sya prishṭimena prishṭimāñ° B° baddho | ava° C° baddhah avatārārthi avatārañ gaveshi | B° shi ॥ ala°. — 3¹. C enya° BC° sho prishṭimena prishṭimāñ sa° ddho | avatārārthi(C° rthi) avatārañ gaveshi | ala°. — 4. C bhikshur bhaga° hatsuh | B° nsu kadā°. — 5¹. B kadāpi° C° gavāñ ॥. — 5². BC° vo bhū°.

6¹. C° kshavo 'ti° B° vañ tita° C° nañm řishabha bhogavāñ° B° gogañañ sama°. — 6². C° ni řrishatasya° so řrishā lañvřitehi řrishañe° B° so řrisho lañbitehi řrishañe° sya prishṭimena prishṭimāñ° C° ñasya prishṭimāñ aṇvati |. — 8. C° aricṇyāya° riko ma çri°. — 9¹. B° rdham aṇvati lañbehi° C° ñvati lañcakehi řri°. — 9². BC° sya prishṭimena(C° ña) prishṭimāñ bahú(C° hu)ni°. — 10. C° ro mřigarājsya te° B° gālā vayasyo te°.

11. BC° bhasya prishṭimena prishṭimāñ°. — 13. C° pati°. — 14. C muhumpuhu citracñiñ bhita° B° rmūhuç cit tasasi bhita°. — 15. B imāñ sthūlā ca lambā su° C imāñ shulāñ ca ravāñ su° BC° baddho çithilā ca me |.

16. C imāñ na pi patatişhyanti tato bhā° B° nti | tatañ bha° C° shyati ॥. — 18. C° sti çānañ tato bhāşañ ॥ B° patato bhayañ ॥.

भगवानाह ॥ आत्मसु पुनर्निषवी युष्माकमेवमस्माद्व्यः स तेन कालेन तेन
समयेन वृषभो अभूत् । सोऽहं वृषभोऽभूवी ॥ यः निरिष्वो नाम भृगुलोऽयमेव
मारो अभूवि ॥ तदापि अवताराधी अवतारमसम्भतो विविक्षापकात् ॥

समाप्त वृषभजातकं ॥

निषू भगवन्माहन्तुः ॥ कथं भगवन्मारो पापीनां न शक्नोति भगवतो वतार- 5
मधिगन्तुं ॥ भगवानाह ॥ न निषवी एतर्हि एव मारो पापीनां न शक्नोति ममा-
वतारं अधिगन्तुं । अन्यदापि एषो मम न शक्नोति अवतारमधिगन्तुं ॥ निषू
आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि निषवी ॥ मृतपूर्वं
निषवी अतीतमध्वानं अनुहिमवन्ते प्रत्युद्देशे वानरो महान्तं वानरयूषं परिह-
रति । तर्हि च अनुहिमवन्तप्रत्युद्देशे महन्तो उदकहृदो यच्च वानरयूषं अमीक्ष्यं 10
पानीयं पायकी ओतरति । तच्च च उदकहृदे उदकराक्षसो प्रतिवसति ॥ यो
तचोदकहृदे ओतरति पानीयपायो मृगो वा पक्षी वा वानरो वा मनुष्यो वा तं
तचोदकराक्षसो ओकडति ॥ सोऽपि वानरयूषो तमुदहृदं पानीयपायो ओतरति ॥
सो दकराक्षसो दकगतो तानि वानराणि निधायित्वा अकृष्टो तेहि वानरेहि
ततो वानरमेकमाकडति ॥ एवं सो दकराक्षसो पुनपुनः यं चेत् तं वानरा उदक- 15
पायाः लोकास्ता भवन्ति ततो निधायित्वा अकृष्टो ओकडति ॥ सो दागि वान-
राणि गतिः यानि वानराणि तचोदकहृदे ओकडितानि तानि न पश्यति । तस्मिन्
भवति । कर्हि ते वानराणि मा अन्यर्हि गता भवेन्तु ति । समन्ततोऽलोकेति न च
पश्यति ॥ सो पण्डितो यूथपतिः तेषां [267^b] वानराणां [उदकहृदमोतरतानां]

1². C °lu bhikshuṣu yu° B °ślmākam evānyah°. — 2¹. C °bho abhūshi yo gi°. —
2². C yo gi° gāro aṣṣu evaṁ mā°. — 3. C tadāpyavatārārthi avātāra° dyāprakrānto ॥
— 4. C iti ṣṛimahāvaṣṭuavadāne vṛṣabha-jātakaṁ samāptaṁ ॥ o ॥ . — 5¹. C bhikshur
bhaga° hataṣu ॥ B °nuṣu ka°. — 5². C °thaṁ bhagvān mā° gato vatā°.

6¹. B °āha ॥ anya° (8³). — 6². C °rhi evaṁ māro pā° tāro dhi°. — 7¹. C bhikshu
āhaṁsuḥ | .. — 8². C °pi bhavagānā°. — 8³. BC °vo bhū°. — 8⁴. C °dhvāne anu° B
°dhvānam anu° C °tyudece° B °ddecena vānaro° C °ro mahā | ntaṁ yuthaṁ vānarayā°
B °haranti | . — 10. BC tahiṁ ca bi° C °tyupadece mahānto u° brada tatra vā° yū-
tham abhi° yaṁ pāyo oṭarati | B °rati | so daka°.

11¹. B remplace par : so dakarākshaso dakagato nāni vānarāṇi nidhyāyitvā adrishto
tehi vānarehi | tato vānaram ekadriṣo kṛttati | . — 11². C so tatro° B tātra ca uda°
C °niyapāyah mṛi° shyo vā taḥ uda° B °shyo vā tatoda° BC °okattati | . — 13. C °niyaṁ
pāyo°. — 14. Omis par B. C °rehi | tato° m ekasākattatiṁ | . — 15. C °kshaso puntar-
punaḥ° BC °pāyo okastā bhavanti | tataḥ(C °to) ni° kṛttati | .

16. BC °ṇi tatodakahrade okattitā(B °tāni tā)ni na pa°. — 17. BC °ti ka°. —
18¹. C °rāni mā a° BC °anyehi ga° B °vetsu ti sa° C °vetsuḥ sa°. — 19. C °ṇḍito yutha

येन हेनैव तं उदकं दृष्टं प्राप्नीचयात्त आतरन्ति तच्च आतरन्तानां उत्तरन्तानां पा-
दानि प्रत्यवेक्षति आतरन्तानां वर्धन्ति उत्तरन्तानां परिहीयन्ति । तस्य बुद्धि-
त्यज्ञा । अथ एते ओकक्षियन्ति दकराचसेन ततो न प्रक्षामि एतेषां । अहं
मुखेन स्वयमुदकं पिबितुं ॥ यं च तेन दृष्टा ओकक्षियन्ता ततोदके दकराचसेन
वानरा आणन्ता ॥ गच्छथ अतो नलवनातो नलप्राप्तानि गृह्णथ येनोदकं पा-
स्वथ । ततः दकराचसो न प्रक्षेति अवकक्षितुं ॥ तेहि मच्छिय नलवनातो स्व-
कस्वका नलप्राप्ता गृहीता दीर्घदीर्घा यथा दूरतो स्त्रितका उदकं पिबमाना च न
दकराचसः ओकक्षेया ति ॥ यं वेत्तं उदकपाया मच्छन्ति ततो स्वकस्वकानि
नलान्वादाय आतरन्ति ततः दूरतो भोक्ता तेन नलेन उदकं पिबन्ति । न शक्नो-
10 ति दकराचसो भूयो वानरमोकक्षितुं ॥

आतरन्तस्य दृशन्ति पादानि उत्तरन्तस्य न ।
नलेन पानं पातव्यं नास्ति जागरतो भयं ॥

भगवानाह ॥ स्वात्स्वसु भिषवो युष्माकमेवमन्वः स तेन कालेन तेन समयेन
यो वानराधिपतिः । अहमेव तदा अभूत् ॥ यो दकराचसो अभूदयमेव मारो
15 अभूत् ॥ तदापि न शक्नोति आवतारमधिगन्तुं ॥

समाप्तं वानरखातकं ॥

"ntāni yañ yena hecena tam uda" BG "niyapāyo otaranti (C "rañti) tato C "ntarantā-
nām pādā " tyavekshati ottarantānām varddha" BC "hlyanti ta".

2. B "r unpañnamā atra" C "tpannamā ॥ . — 3¹. BC "okattiyā C "ntā udararā B "se-
na | ta " teshām pa". — 3². B parā mukhe " C parān mukhe" — 4. BC "drishṭvo (C
"shṭo) okattiyanto (C "nto |) tato" C "tro udako udakarākṣa" BG "uā ga". — 5. BC
"echalṭa | a " nāto nalapotāni grihnatha | ye " B "nodakadeñ yāsetha | C "kañ paṇya-
tha | .

6¹. C tato da" B "kshase na ṣa" C "kshase na ṣakyañṭyavakartitūm | B "kattitūm | .
— 6². BC "echiye nalavanāto svakasvakā nila (C "ni naṣa) prā" C "ntāni grihito dirgha"
BC "pibemāna ca ma dakarā " kattiyāti | . — 8. BC "echanti | tato sva" C "otalamti ॥ tato
dūrāto bhonto te" BC "hanti na". — 9. B "knoti | da" C "rāso bhū " naro o" BC "ka-
tītūm.

11. C ottarantasya na drishṭvāni pādāni nareṇa pā" B "ni utarantasya na drishṭāni pā-
dāni | . — 12. C nareṇa pāññi pātavyaṇ nā" B "lena pāññi pātavyaṇ" BC "jāgalato".
— 13¹. C "shmākam evam aśyād anyah " B "dhipatir aham e" C "dhipar aham e". —
14¹. BC "m evan tadā". — 14². C ye uda " so "bhūd ayam evaṇ mā" BC "ro "bhūt | .
— 15. C "ti sma ava".

16. B iti cṛtmahāvastuavadāne vā "kañ samāptam ॥ .

भिषु भगवन्महाहन्तुः ॥ कथं भगवाननुत्तरायै सव्यकांबोधिये प्रज्ञाविशेषेण
मारुख विषयातो अतिक्रान्तो ॥ भगवानाह ॥ न भिषवो एतरहिमवाहं प्रज्ञा-
विशेषेण स्वस्तिना मारुख विषयातो अतिक्रान्तो अन्यदापि अहं वानरभूतो सन्तो
प्रज्ञाविशेषेण एतस्स मारुख विषयातो मूर्धे पादां कृत्वा स्वस्तिना अतिक्रान्तो ॥
भिषु आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिषवः ॥

भूतपूर्व भिषवो अतीतमध्वानं अनुहिमवन्ती वानरो महान्तं वानरयूथं परिह-
रति ॥ सो दानि श्रीष्माणां पश्चिमे मासे तेन वानरयूथेन सार्धं ततो हिमवन्तातो
नानाप्रकाराणि फलाणि परिमुञ्जित्वा तृपितो उदकह्रदं पानीयपाचो आगतो ॥
सो च उदकह्रदो क्षभितकूषो नास्ति ओकाशो क्षीतरितुं नत्थितुं ॥ सो यूथपतिः
तस्य उदकह्रदस्य समन्तो विकारां मार्गन्तो अनुक्रमन्तो पानीयतृपाक्षे ततः उप-
लानां पटां कृत्वा तर्हि उद[३६८]कह्रदे पतितो ॥ तस्य च उदकस्य अभ्यन्तरे
अजगरस्य विषं । तत्र विषे सहाजो अजगरो प्रतिवसति ॥ तत्र तस्य प्रतिवस-
न्तस्य अक्षयकिशरेण आहारो उत्पद्यति । यी तत्र उदकपाचो आगच्छति मृगो वा
पक्षी वा वानरो वा तं सो भक्षयति ॥ तेन सो वानराधिपो तर्हि उदके पतन्तो
वृष्टो । तेन ततो बिलतो यीवा निष्क्रान्तिता इतं वानरं ग्रहीष्यामीति । तं वा- 15
नरं गाथायै अद्यभाषे ॥

उत्पन्नो पुनरयं भक्ष्यो वानरो वनगोचरो ।

यो यं बिलान्ते कूलस्थं पानीयं पातुमिच्छति ॥

सो दानि वानराधिपो तर्हि उदके न किञ्चित्प्रतिष्ठां लभति यत्र पादं प्रतिष्ठा-

14. C atha khalu bhikshur bhaga° hatsuh ॥ — 2. C °bhagagan ann° B °rāye bodhiye
pra° C °rāye saññāpya° BC °abhikrānto ॥ — 3. BC °vāham anuttarāye bodhiye prajñā-
viṣeṣheṇa sva° C °to abhikrānto | anya° B °sheṇa | e° C °to mūrdhanna pa° BC °sina
vishayāto ati(C °abhi)krānto ॥ — 5. C bhikshu āhatsuh ॥ — 5. B °kshavaḥ ati° C
°kshavo ati°.

6. BC atita° C °vantāṁ vānaray° — 7. C °māṣeṇa vānaray° °vantato nānapra° hra-
de pānti° — 9. C °hrade nīlāmbhakulo° B °do nirahhrakū° C °ṣo ottari° — 9. C so
yuthapatis tasya udakahra° °trishāto tataḥ° B °trishāye | tataḥ° BC °lānāṁ paṭaṁ cchitvā
labhiṁ°.

11. BC °galasya vi° — 14. C tasya tatra° BC °galo pra° — 12. B °lpaviṣaṇa°
C °lpakīṣaṇa a° — 13. B °cchati | mṛi° BC °pakshi vā vāna° — 15. C °bilanto grivā
nishkārito e° BC °rañ grahe(C °grihi)shyāmi | so ajagara tāṁ vānarañ grahe(C °grihi)-
shyāmi° — 15. B °gāthā a°.

17. C °tpane pu° BC °bhaksho vā° — 18. B °hiraṇ tu kū° C °bilan tu kūlesmiñ° —
19. B °vānaredhi° BC °kiñcin pratishthāṁ(B °sthāṁ) labhati | ya° B °pratishthāpe° C
°krame | B °krameyañ ॥

यत्ना उदकातो खलं क्रमेण । तच्छेवं भवति । यथैव अजगरो ग्रीवां पराङ्मुखीं
परिवर्तय एतस्य एवाचनरस्य मूर्ध्ने पादं कृत्वा यत्नं क्रमेण ॥ सो दागि अजगरं
ग्रीवाद्यैः शब्धमावे ॥

अहमेव न ते भव्यो हमा न पञ्चसे पृषू ।

5

यो मामभिमुखं तर्जे यं भाषसि निरामिमां ॥

तेन दागि अजगरेण येन ते वागरा द्युषपतिना उपदर्शिता ततःमुखं से ग्री-
वापरिवर्तिता तागि वागरायि द्रुहु । समनन्तरं तेन अजगरेण पराङ्मुखी ग्रीवा
परिवर्तिता सो च वागराधियो तस्य अजगरस्य पराङ्मुखस्य मूर्ध्ने पादं कृत्वा
ततः उदकातो स्वक्षिणा खलं प्रक्रान्तो ॥ सो दागि अजगरो तस्य वागरस्य बु-
द्धिचिन्तयेय विचिन्तये ॥ एतस्य वागरस्य इह उदकाद्दे पादस्य प्रतिष्ठानं नास्ति
यच्च पादं प्रतिष्ठयित्वा इतो उदकातो यत्नं प्रक्रमेय । ततो तेन मम एते वागरा
उपदर्शिता । तथा एव अतो मुखं परिवर्तयेति मम च ग्रीवा येन एते वागरा तेन
परिवृत्ता । एषो च बुद्धिचिन्तयेय मम एव मूर्ध्ने पादां कृत्वा खलं प्रक्रान्तो ॥
सो तं वागराधिपतिं ग्रीवाद्यैः शब्धमावे ॥

15

खलं च स्वये चिन्तये च निश्चयं पुनर् चिन्तितं ।

यो मां पराङ्मुखं ज्ञात्वा गूरो वीरो अजायिषा ॥

यच्छेमे चतुरी धर्मा वागरेण यथा तव ।

वीर्यं बुद्धिः क्षुतिः प्रज्ञा सो दुःखमपवर्तति ॥

स्वात्स्वेषु पुनः निश्चयः युष्माकमेवसंखादन्वः स तेन काचित् कृतं कृतं च

11. BC °ti yadye°. — 12. C °dyeahah ajagalo grivām parivartayāḥ | eta-
sya evaṁ ajagasya mū° tvā sthalaṁ°. — 4. B °m evaṁ sa te bhakṣya imāṁ na pa° BC
°prithuṁ | . — 5. B so maṁ a° C yo maṁ a° B °kham, arja yaṁ bhāṣasi° C °hasi
imāṁ girāṁ ॥ .

6. B °galena ye° C °galena yato te vānarayū° B °rā yutha° BC °ṛita | tataḥ° C °rtito |
tani vā° shtuṁ sa° B °rtitā | tani° shtuṁ sa°. — 7. C °samarataraṁ tena aṣṭāṅgale parā-
ṇmukhā grī° B °gare parā° BC °rtitā | so° C °galasya pa°. — 9. C °galo te° shena vi°. —
10. C °de pādasya pratisthānaṁ nāsti | yatra pratisthāpayetvā itaḥ udakāto sthalaṁ
prakra° BC °krameyaṁ | .

11. BC tato na mama e° C °vānaro u° ṛcitāḥ tatā°. — 12. C °esho a° vartitāntā
mama ca° B °rtento mama ca° C °ṛitā e°. — 13. C °evaṁ mūrdhni pā°. — 14. C
°dhipaṁ gā° B °dhipatiyaṁ gā°. — 15. C °sghuṁ ca paryyakṣipaṁ m° B °praṁ ni° C
°punaḥ cinti°.

16. C °kham dṛṣṭvā cūto viro ajānetha ya°. — 18. C °buddhiṁ smṛitīm prajñāḥ so
yaṁ duhkha pravartitī ॥ — 19. C °kham bhi°.

हिमवन्तो वाणराधिपो अभूवि । सो ह तेन कालेन तेन समयेन वाणराधिपो अभूवि ॥
अन्यः स तत्र उदकद्रुदे अजगरो अभूवि । न खल्वेतदिव द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः ।
[२६८^b] एष मिश्रवः पापीमां मारो तेन कालेन तेन समयेन तर्हि उदकद्रुदे अज-
गरो नेवासिको अभूवि ॥ तदापि अहं एतस्य उदकद्रुदातो बुद्धिविशेषेण मूर्ध्नि
पादं कृत्वा खलमतिक्रान्तः । एतरहि पि अहं एतस्य मारस्य विषयातो बुद्धि- 5
विशेषेणातिक्रान्तः ॥

वाणरजातके समाप्तं ॥

मिषू भगवन्तमाहन्तुः ॥ पञ्च भगवान्कथं पुण्यानां वर्णवादी ॥ भगवानाह ॥
न हि मिश्रवः एतरहिमेवाहं पुण्यानां वर्णवादी । अन्यदाप्यहं मिश्रवो पुण्यानां
वर्णवादी ॥ मिषू आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि 10
मिश्रवः ॥ भूतपूर्वं मिश्रवो अतीतमध्वानं गुरो वाराणसी काशिवनपदे
अंजनको नाम राजा राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिवर्जो
दानसंविभागशीलो महाबल्यो महाक्रोशो महावाहयो । तस्य राज्यं अर्धं च
स्थीतं च सुमिश्रं चाकीर्णजनमगुण्यं च सुखितजनमगुण्यं च ॥ तस्य दानि राज्ञो
अंजनस्य पुत्रो पुण्यवन्तो नाम कुमारो सर्वकालं पुण्यानां वर्णवादी । तस्य दानि 15
कुमारस्य चत्वार अमात्यपुत्रा वयस्या ॥ एको अमात्यपुत्रो वीर्यवन्तो नाम सर्व-
कालं वीर्यस्य व वर्णवादी वीर्यं लोके अनुत्तरं ति ॥ द्वितीयो अमात्यपुत्रो शि-
ष्यवन्तो नाम सर्वकालं शिष्यस्य व वर्णवादी शिष्यं लोके अनुत्तरं ॥ तृतीयो
अमात्यपुत्रो रूपवन्तो नाम रूपस्य वर्णवादी रूपं व लोके अनुत्तरं ॥ चतुर्थो
अमात्यपुत्रो प्रज्ञावन्तो नाम सर्वकालं प्रज्ञाये वर्णवादी प्रज्ञा व लोके अनुत्तरं ॥ 20
ते दानि तेन कुमारेण पुण्यवन्तेन उच्यन्ति ॥ नास्ति पुण्येहि समं पुण्यं लोके अनु-

३^१. C anyo so tatra u ° jagalo nāma a°. — ३^२. C °shṭavyo | . — ३^३. BC °toḥ c°. —
3. C °kshavo māro pāpimāñ tena kā° B °garā nai°. — 4. C °eta uda° BC °tvā visha-
yāte(C °to) stha° C °lam abhikrānto | . — 5. C etarahiñ pi a°.

7. C iti °ṣṛimahāvastuavadāne vānarjā°. — 8°. C aṭha khalu punar bhikṣum āhatsuh |
B °nsuh pa°. — 8°. C °gavan ka°. — 9°. C na bhikṣavo etarahiñ eva°. — 10°. C
bhikṣu āhatsuh || . — 10°. BC °bhagavān || . — 10°. B °kshavañ bhū° C °kshavo bhū°.

11. B °vārāṇaci kāci° BC °de añjanako° B °yati || kṛi° BC °hano tasya°. — 13. C
°jyañ sphītañ ca subhi° B °cākīrṇājanamanushyañ ca | sukhi°. — 14. BC °ro sarvā-
kālañ° B °rñṇavādi ta°. — 15. B °tvā ca a° C °putro yayasyo | .

16. B °amātyāpu° C °sarvākā° BC °sya ca va° C °di viryya lo°. — 17. C °sarvākā°
BC °sya ca va° C °rñṇavādi ci°. — 18. C °sya va varṇṇa° BC °dt rūpavāñ lo°. — 19.
C °sarvākā° BC °dt prajñāye lo°.

२१°. B °nāsti puṇyo hi sa° BC °ttare hi ya°.

नरं ति । यदि बी जानितुं न शक्यं परराष्ट्रं गच्छाम तत्र शास्त्रामः को वि-
शेष्यति पुण्यवां वीर्यवां शिल्पवां रूपवां प्रज्ञावानिति ॥ ते दानि वाराणसीतो
कम्पितं नगरं गता यावत् शास्त्राम को लोके विशिष्यति पुण्यवां वीर्यवां शिल्पवां
रूपवां प्रज्ञावां ॥

- 5 ते दानि कंपिततो निर्गम्य गंगायां स्नापनाय गता पञ्चानि च नदीये गंगाये
स्रोतेन महान्तं दारुस्कन्धं ओरुह्यन्तं ॥ ते दानि अमात्यपुत्राः सो च पुण्यवन्तो
राजपुत्रो तं वीर्यवन्तममात्यपुत्रमाहन्तुः ॥ वीर्यवन्त अत्र त्वया दारुस्क[269]²-
धे वीर्यं दर्शयितव्यं यं शक्नोसि इदं दारुस्कन्धं नदीये गंगाये ओरुह्यन्तं ओक-
षि ॥ ततः सो वीर्यवन्तो तेन दानि महाबलस्थाम संजनिता तं दारुस्कन्धं
10 नदीये गंगाये ओरुह्यन्तं खले ओकषितं ॥ ते दानि तं प्रत्यवेक्षन्ति पञ्चानि च
महारहं चन्दनकुम्भं ॥ सो दानि तेन वीर्यवन्तेन अमात्यपुत्रेण गन्धिकाणां हस्ते
पुराणानां शतसहस्रेण विक्रीतो ॥ तेन तं पुराणानां शतसहस्रमानेत्वा तेषां वय-
स्सकानां दत्तं । तां वयस्सकां गाथाय अधभाषे ॥

वीर्यं लोके प्रशंसन्ति वीर्यं लोके अनुत्तरं ।

- 15 पञ्च वीर्यप्रभावेन धनस्कन्धो मे आहृतो ॥

ते दानि आहन्तुः ॥ दृष्टं वीर्यस्य फलं । शिल्पवन्तस्य शिल्पफलं पञ्चामः ॥
सो दानि शिल्पवन्तो वीणामादाय वयस्सकानां मूलातो निर्धावित्वा अमात्य-
पुत्रेहि च श्रेष्ठिपुत्रेहि च सार्धं वीणायै कुशलेहि वीणां प्रवादितो ॥ तत्र महा-
जनकायो सन्निपतितः यत्तका पि कंपिले नगरे वीणावाद्येषु शिचिमा ते हि सर्वे

1. C yadi vā jā° BC °jānitu na ça° B °rāshthrañ ga° ^{अहन्तुः} pu° C °viryyavān çilpa-
vān rupavān prajñāvān iti ॥ — 2. C °gatāh yāva jñāsyā° BC °shyati ॥ pu°. — 5. C °snā-
vanāya ga° nti ca nadiye gañgāye gotrena mahā° B °diye gañgāye çotena° C °dāru-
skañpdmā°.

6. C °ni amātyaputro so ca puñya° ryamantam a°. — 7. B viryyavavanta° C viryyavantañ
atra° B °vyañ ye çaknosi | i° C °vyañ | ya ça° kattiñ | B °okattiñ ॥ — 9. C tato
so viryyavantañ te° B °tañ se viyavanto° C °diye oruhya° B °gāye ohyantañ° BC °sihalañ
okatti(C °ti)ñ ॥ — 10. B °kshanti | paçya° C °hañ candranadrumañ |.

11. C °ryavantañna amā° B °putrena gandhi° srena vikrito te° C °krīyato |. —
12. B °ttañ tāñ° C °ttañ gā°. — 13. C °syakānāñ dattañ gā° syakā gā°. — 15.
B °viryañ pra° skandhā me ā° C °skandhāto āhri°.

16. B tena dā° BC °nsuñ dri°. — 162. C driḍhañ viryasya yat phalañ. — 17. C
°çilpivanto° B °nāñ sthūlato ni° BC °nirdhā(C °niddhā)vitvā° C °tyaputrohi ca çre°
BC °çreahṭiputre° C °sārdha viṇā° lehi viṇā° pra°. — 18. C °janakāye sannipatitāñ
yatta° B °kañpille° C °kshitāñ te pi çru° titāñ te°.

श्रुत्वा सन्निपतिता ॥ तेन अमात्यपुत्रेण सार्धं परस्परस्य विस्मये वीणां वादयन्ति ।
न च कोचिरशक्नोति तस्य अमात्यपुत्रस्य वीणाये अभिमवितुं ॥ अथ खलु अमा-
त्यपुत्रोऽसौ शिष्यवन्तो सर्वेषां वीणावाद्येन विशिष्यति ॥ तेन दानि शिष्यवन्तेन तां
वीणां वादयन्तेन तस्मा वीणाये एका तन्त्री क्षिप्ता तादृशो एवं च ताये वीणाये
स्वरो निश्चरति । तस्य द्वितीया तन्त्री क्षिप्ता तादृशो एवं च वीणाये स्वरो नि- 5
श्चरति । तस्य तृतीया तन्त्री क्षिप्ता तादृशो एवं च ताये वीणाये स्वरो निश्चर-
ति । एवमेकमेका षट्पन्तीयो क्षिप्ता एका तन्त्री अवशिष्टा । ततस्त्राये एकाये
तन्त्रीये तादृशो एव स्वरो निश्चरति ॥ सर्वा परिषा तस्य शिष्यवन्तश्च अमात्य-
पुत्रस्य वीणावाद्येन विस्मयमापन्ना ॥ तेन दानि प्रभूतं हिरण्यसुवर्णं आच्छादो च
लब्धो । तेन तं हिरण्यसुवर्णं आहरित्वा तेषां वयस्त्रकाणां दिप्तं । अथ पि मम 10
शिष्यस्य फलं ॥ सो दानि तां वयस्त्रकां गायामे अध्वनाय ॥

शित्यं लोके प्रशंसन्ति शित्यं लोके अनुत्तरं ।

सुशिक्षितेन वीणायां धनस्तन्वो मे आहूतो ॥

ते दानि आह्वयः ॥ दृष्टं इमस्य शिष्यवन्तस्त्रापि अमात्यपुत्रस्य शिष्यस्य फलं ।
रूपवन्तस्य पि रूपस्य फलं पञ्चमः ॥

15

सो दानि रूपवन्तो अमात्यपुत्रो ततो वयस्त्राणां मूलातो निर्धावित्वा [269^b]
अन्तरापणवीथीमोकसो ॥ सो दानि अन्तरापणे वीथीयं अयवन्तो अयगणि-
काये दृष्टो प्रासादिको दर्शनीयो अशुद्रावकाशो परमाये शुभाये वर्णपुष्कसताये

1. B °treṇa para °sparddha vi° BC °dayoti | . — 2¹. C na ca kvaciṇṇa °bhavatu | .
3². C °khala so amā °tro nilpa °dyena viṇṇakshyati | B °dyena ṇikshyati | . — 3. C te
dā °lpavantena tāṃ viṇṇā vāda° BC °ntena tasya viṇṇāye e° B °kāṇ tantri° C °cchinnāḥ tādrī
°vaṃ ca tāya viṇṇāye svarā ṇiṇṇa° B svarāni ṇiṇṇa°. — 5. B °dvitri tantri° C °dvitriya
tantri cchinnās tādrī°.

6. C °tīyo tantri cchinnāḥ tādrī°. — 7¹. BC evam ekaṃekāṃ evaṃ sha° B °shaṭtri (?)
yo cchinnāṃ ekā ta° C °shattantriyā cchinnā | ekā ta° ṇiṇṇāḥ ta°. — 7². C tato te pi ekā°
B tatas te pi ekā °drīṇā eva° C °drīṇā evaṃ sva°. — 8. C sarve pari °pannāḥ | . —
9. B °hiranyaṃ su °bdho te°. — 10¹. B °hiranyaṃ su° C °rṇṇaṃ āgacchādo ca labdhaṃ
taṃ hiraṇyaṃ suvarṇṇaṃ āha °syakāṃ dinnāṃ.

11. C °bhāshye | . — 12. B °nti ṇipaṃ to a°. — 13. B susicchinnena vi° C suvi-
cchinnena vi° °naskamḍho me āhrītaḥ | B °naskamḍhe me ā°. — 14¹. B tena dā° BC
°nsuḥ drī°. — 14². drīḍhaṃ i° °tyasya pu°. — 15. C so dāni rūpavantasāpi° B rūpaṃ
tasya pi°.

16. B °tyapu tato yasyānāṃ rūpānāṃ mū °ntapaṇavīthiyoka° C °vīthim okasto | . —
17. B °ntarāyṇaṃ vi° C °ntarāpaṇavīthiyaṃ akaṇṭhako āgra° B °drīṣṭho prā° C °dike
darṇa° B °niyo | akshu °nvāgato ta°.

- समन्वानतो ॥ तस्मा तच्च दृष्टमात्रे चत्वार्षं प्रेक्षं संजातं । ताये चेटी प्रेषिता ॥
 १० अत्राहि एतं पुरुषं मम वचनेन शब्दापेहि ॥ सो दानि ताये चेटीये शब्दावितो
 आर्षधीता तव आर्यपुत्र पञ्चतुकामा ॥ सो दानि ताये चेटीये सार्धं तस्मा अ-
 यगणिकाये गृहं प्रविष्टो ॥ अयगणिकाये अमात्यपुत्रो अभिनन्दिता । स्वागत-
 ५ मार्चपुत्रस्व इमने गृहमनुसरव्यसनं तं कक्षायां मया सार्धं पंचहि कामगुणेहि
 समर्पितो क्रीडाहि रमाहि परिचारेहि ॥ सो ताये, अयगणिकाये एकपर्यवेन
 उपविश्यापितो बज्रप्रकारं च अर्धेन लोमितो । तस्मै स्नानगृहं प्रवेशित्वा गंधतेलेन
 अभ्यंगो दत्तो उदारेहि स्नानचूर्णेहि स्नापितो उदारेहि च आलेपनेहि अनुलेपितो
 महारहाणि च काशिकवस्त्राणि परिधापितो ॥ ताये अयगणिकाये सार्धमुपवि-
 १० द्वा महारहं भोजनमुपनामितं ॥ सो दानि ताये सार्धं आसन्नो आह ॥ अमु-
 कच मे गृहे मम चत्वारो वयस्मा आसन्ति तेषां शब्दावित्वा अर्थमात्रा दातव्या
 यथा ते न विह्वेन्नु ॥ अयगणिकाये वचनमात्रेण शतसहस्रं पुरतो यपितो इम-
 नोषां कृत्वा देहि ॥ तेन दानि ते वयस्मा शब्दाविता । ते दानि ताये
 १५ अयगणिकाये गृहमागताः पञ्चानि रूपवन्तं अमात्यपुत्रं महतीये श्रियाये अयग-
 णिकाये अंकगतमासन्तं ॥ सो दानि रूपवन्तो तां वयस्मां दृष्ट्वा गाथाये अ-
 ध्यभाषे ॥

रूपं लोके प्रशंसन्ति रूपं लोके अनुत्तरं ।

गणिकाय च अङ्कगतो धनस्त्रांघी मे आहती ॥

इमं शतसहस्रं गृह्य व्ययं करोय ॥ ते दानि शतसहस्रं नृणां स्वस्वमां

20 ता ॥

1¹. B °shtamātrā atya° C °shtamātro atya° B °jātām tā°. — 1². BC °ṭiye preshitā ga°. — 2¹. B gacchehi e° C °cchāhi | evaṁ pu° cane caḍdā°. — 2². BC °tra paṇyatukāmāḥ (C °mah |) so dā°. — 3. B °shto agra°. — 4¹. B °ndito svā°. — 4². C svāgata ārya-putrasya snānagrihaṁ pravecitvā gandhataisena imaṁ te gri° sanaṁ kalyāṇaṁ grihaṁ mayā sā° rpitā kri° māhi anulepanehi parivārehi | B °ricārāhi | .

6. B °ekaparyake° C °paryāṅkena upaviṣṭāyitaḥ | ha° B °rthena tābhi° BC °bhito ta°. — 7. B °tālaṁ na atyāṁgo di° C °lena abhyaṅgo di° BC °nno | udārehi snānacū(C °cu)-rṇne° B °snāpito | udārehi ca alepane° C °snāpito udārehi ca anulepito ma° B °lepito | ma° BC °rihāyito | . — 9. C °sārdha upaśtāḥ tasya°. — 10¹. C sā dā°. — 10². B °vyā || yathā° C °vyā ya yathā te na vihanyetsuḥ | B °nyetsu | . — 13¹. C te dā° BC °bdāvitvā | . — 13². C °grāganiganikāye gri° BC °cyaṁtaṁ rū° C °ṇikāye aṅkegata°. — 15. C °rūpavantaṁ tāṁ°.

18. C °ca aṅdegato dhanaskandha ca me hṛitaḥ | . — 19¹. B °sraṁ gaccha vya° C °sraṁ accha vāyayāṁ karotyatha || . — 19². C °svakam āharagatā | B °gato || .

ते दानि आहन्तुः ॥ दृष्टं रूपमन्तस्यापि अमात्यपुत्रस्य रूपमन्तं । प्रज्ञावन्त-
स्यापि प्रज्ञाये फलं द्रष्टव्यं ॥

प्रज्ञावन्तोऽपि ततोऽबोहारातो निर्गम्य अन्तराण्यक्षवीधिमोकसो । तत्र यस्मिन्
श्रेष्ठिपुत्रे अयगणिकायाः सार्धं विवदन्तं महतो जनकायस्य मध्ये । श्रेष्ठिपुत्रेण सा
अयगणिका उक्ता । आगच्छ [270] मम अथ रात्रिमुपस्थापनकारि । अहमे 5
शतसहस्रं दास्यामि ॥ अयगणिका आह ॥ आर्यपुत्र नास्ति मम अथ रात्रीं चणो
अन्यस्याहमथ रात्रीये गृहीतवेतना । अथ तं उपस्थिहिष्याम । शुभे आर्यपुत्र
आर्यपुत्रस्य सकाशभागमिथं ॥ सा दानि तस्य पुत्रस्य तां रात्रिमुपस्थापनकारि
गता ॥ श्रेष्ठिपुत्रोऽपि तानेव अयगणिकां संकीयन्तो श्रुतितो ॥ तेन दानि ताये
अयगणिकायाः सार्धं स्वभ्रान्तरे सर्वरात्रीं यथामिप्रायं क्रीडितं रमितं प्रविचारितं ॥ 10
सा दानि अयगणिका तां रात्रिं तेन पुत्रेण क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारित्वा प्र-
माताये रात्रीये तस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य सकाशं गता । एषाहमागता आर्यपुत्रस्य उप-
स्थापनकारिका ॥ श्रेष्ठिपुत्रो आह ॥ अद्याहं स्वभ्रान्तरे त्वया सार्धं सर्वा रात्रिं
यथामिप्रायं क्रीडितो रमितो परिचारितो गच्छ न मे त्वया कार्यं ॥ यदि आर्य-
पुत्रो मया सार्धं स्वभ्रान्तरे सर्वरात्रिं यथामिप्रायं क्रीडितो रमितो प्रविचारितो 15
देहि मे शतसहस्रं ॥ श्रेष्ठी आह ॥ या दानि त्वमन्वेन पुत्रेण सार्धं सर्वरात्रि-
माश्रिता किञ्च तवाहं शतसहस्रं दास्यामि ॥ सा आह ॥ आर्यपुत्र स्वयं जल्पसि
यथा सर्वरात्रिं एव त्वया सार्धं स्वभ्रान्तरे यथामिप्रायं क्रीडितं रमितं प्रविचा-
रितं दातव्यं आर्यपुत्रेण शतसहस्रं माटकं ॥ तत्र तेषां तं विवादं ॥ महाजनका-

1¹. B °nsulā dī°. — 1². B dṛṣṭā rūpamāntasya° C °śhṭām rūpavāntasya° trasyāpi rū°
B °sya rūpān phalaṁ | . — 3¹. C °jñāvantasyāpi ta° BC °ohārito ni° ntarāyaṇa° B °ṇa-
vithin o° C °vithi oka° BC °sto tatra pa°. — 3². BC °ṣyati || ṣreṣṭhīpn° C °putram agra
BC °dhye ṣre°. — 4. BC ṣreṣṭhīpn° C °putraṇa° BC °ktā ā°. — 5¹. BC °sthānakāni
(B °ni |) a°. — 5². C ahaṁ te ṣa° sraṁ dāsvāmi || B °dāsyāpi | .

6¹. C °sli mama adya rātrīm me gṛi° BC °hltacelanā | . — 7. C adya tvam upa°
mah | ṣve āryaputrasya sa°. — 8. C °rātrīm upasthapanakā nirgatāḥ | B °gatā ṣre°. —
9¹. B ṣreṣṭhīpn° C ṣreṣṭhīputrā pi° BC °pi tam evam agra° C °kān sakriḍanto ṣa°. —
9². C °sārdha sva° re sacarātrīm yathā° yaṁ kṛidi°.

11. C °mitvā parivāritvā prabhā° BC °ṣreṣṭhīpn°. — 12. B esho ha āryaputro° C esho
ham āgato ārya° °sthānakārītā | . — 13¹. C ṣreṣṭhīpn°. — 13². B °avapnānta° rito
gakara me tvayā kārya | . — 14. C °mito parivārito de°.

16¹. B ṣreṣṭhī ā° C ṣreṣṭhī ā°. — 16². B °ni tvām anye° C °ni tvām anye° rddhaṁ
sarvām rātrīm āsitā ki° B °sarvārātrīm ācṛi°. — 17¹. C °putro sva° B °lpasi | yathā sa°
C °trīm evaṁ tva° mitāṁ paricā°. — 19¹. B °śhṭām tam vivā° BC °dām ma°. — 19².
C °kāye samāgato na ca tān kvacit te° B °tām kācit te° BC °dām nivindī° B °tām samar-
thā so°.

- नो समागतो न च तं कोपितेषां विवादं विच्छिन्दितुं समर्थो ॥ सो तत्र स्थितको
प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो । एतेहि कपिलेहि नेगमेहि वुञ्चति ॥ यद्यपि कुमारं तं पि
यको अप्य प्रतिमायति किं दातव्यं एतेन त्रेष्ठिपुत्रेण एतस्या अद्यगणिकाये शतसहस्रं
अथ न दातव्यमिति ॥ प्रज्ञावन्तो आह ॥ यद्यपि त्रेष्ठिपुत्रेण एताये गणिकाये
5 समागमः आसि तथापि त्रेष्ठिपुत्रेण एताये गणिकाये भाटकं दातव्यं ॥ ते आ-
हन्सु ॥ निर्दिशतु कुमारे यथा दातव्यं ॥ तेन प्रज्ञावन्तोन महन्तो आदर्शमण्ड-
लो आनापितो शतसहस्रं च । त्रेष्ठिपुत्रो वुञ्चति । गुरू एतं शतसहस्रकं करण्डकं
एतस्य आदर्शमण्डलस्य अभिमुखं धरेहि ॥ त्रेष्ठिपुत्रेण तं शतसाहस्रिकं करण्डकं
उत्तिपित्वा एतस्य आदर्शमण्डलस्य अभिमुखं स्थापितं । आगच्छ भद्रे यो इमस्य
10 शतसाहस्रिकस्य करण्डकस्य [270^b] अप्य आदर्शमण्डले प्रतिबिम्बं एतं गृह्णाहि ।
एषो ते भाटको ॥ एवं तस्य प्रज्ञावन्तस्य अमात्यपुत्रस्य निर्दिशिते महाजनकायेन
हस्ताद्यो दिप्तो प्रभूतं च हिरण्यसुवर्णमाच्छादयन्ति ॥ तेन तं हिरण्यसुवर्णं तेषां
हस्ताभ्यां दिप्तो ॥ सो तां वयस्यां गाथाये अद्यमाये ॥

- प्रज्ञां लोके प्रशंसन्ति प्रज्ञा लोके अनुसरा ।
15 सुचिन्तिताये प्रज्ञाये धनस्तन्वो मे आहृतो ॥

ते दानि अमात्यपुत्रा आहन्सुः ॥ वृष्टं वीर्यवन्तस्य अमात्यपुत्रस्य वीर्यप्रभावो
शिल्पवन्तस्य शिल्पप्रभावो रूपवन्तस्य रूपप्रभावो प्रज्ञावन्तस्य प्रज्ञाप्रभावो । अ-
धुना कुमारस्य पुण्यवन्तस्य पुण्यप्रभावं पश्येमः ॥

सो दानि पुण्यवन्तो राजपुत्रो तेषां वयस्यानां मूलातो निर्धाषित्वा नेन राज-

1. C tatra ° B °sthitaḥ ko pra ° tro sā te°. — 2¹. C sā tehi kaṁ ° C so tehi kaṁ°. —
3². BC ° creshṭipu° etasya (B °sya a)gra° C °hasram arthaṁ na dātavyaṁ ti ॥ B °sraṁ
arthaṁ dāta°. — 4². B athāpi ° B athāpi creshṭipu° māgato āsi | tathā° B °mah āci ta-
thā° BC °pa etasya gani°. — 5. C ° āhalaḥ ॥ .

6¹. B nirvāṇa māro° C °tu māro°. — 6². BC °ntena mahato ā° C °ṇḍalā ā° sraṁ
cre° B °sraṁ | . — 7¹. BC creshṭipu°. — 7². BC grihna etaṁ° B °hasraṁkaṁ kalaṇ-
ḍaka etasya ā° C °sraṁkaṁ etasya ā°. — 8. BC creshṭipu° C °hasrika ka° BC °raṇḍakaṁ
e(C °ṇḍakasya e)asya cātasāhasrikasya ukshipitvā tasya āda° pitaṁ ā° — 9. B °rāna-
maṇḍa° BC °grihāhi ॥ .

11¹. BC eśā o bhātako tena ta°. — 11². BC tena ta° C °nirvāṇa° B °dinnā |
prabhū° cchādayaṁti | C °cchādayati taṁ tena hi°. — 12. C taṁ tena hi° nāṁ dinnāḥ
so°. — 14. BC °jñāṁ loke prasaṁcanti°. — 15. B sucintaya pra° C sucintaṁ ye va pra-
jñā me dhanaskāṁdhaṁ ca āhrīḥ | B °hrītā te dā°.

16¹. C °putro ā°. — 16². B °shtaṁ vīryaṁ ca tasya a° C °shtaṁ vīryaṁ vāyaṁ tasya
a° BC °ryaprabhāvaḥ gilpava° C °jñāprabhāvaḥ adhu°. — 17. C °ntasya prabhāvaṁ paṇyā-
mah | . — 19 C °nto rājakumāro te ° nāṁ nilāto nirdhā° B °natā | .

कुलं तेन प्रणतो । सो तत्र राजकुलसमीपे आसति ॥ अपरेण अमात्यपुत्रेण
 वृष्टो । सह दग्धेन तस्य अमात्यपुत्रस्य पुत्रवन्तस्य राजपुत्रस्य मूले प्रेक्षं निप-
 तितं । सो तेन भक्तेन निमन्त्रितो स्वकं गृहं भीमो आयागशाले प्रवेशितो ॥
 आयागं कृत्वा खानोपनिर्गतो भक्तखज्वमुपविष्टो ॥ तत्र सो राजपुत्रो तेन अमात्य- 5
 पुत्रेण सार्धं तं दिवसमुपस्थितो प्रणीतिं राजर्हिष्यं अन्नपानेन ॥ सो च अमा-
 त्यपुत्रो राजकुलं यानशालां अभिबृहत्पयित्वा शयायितो । ताये राज्ञो ब्रह्मद-
 त्तस्य धीताये वृष्टो ॥ तस्मा एव भवति । एषो अमात्यपुत्रो जायते ॥ सा
 दानि विकाले राजकुलातो निर्घावित्वा निर्गम्य यानशालां प्रविशित्वा तत्र एव
 यानभूमिबृहत्त्वा यत्र सो पुत्रवन्तो राजपुत्रो शयितो । जानाति इदानीं मुहूर्तं
 पि विबुद्धियति ॥ ततो मया सार्धं रमिष्यति ॥ कुमारो पि खादितपीतो सुखं 10
 शयितो । सापि राजधीता कामवितर्कैर्हि विषमना इदानीं विबुद्धियति मुहूर्तं
 पि विबुद्धियति इति बहुकेन राशीविभवाक्रान्ता ओसुप्ता ॥ सा दानि सूर्ये उन्नते
 ततो यागातो ओतरित्वा राजकुलं प्रविष्टा अमात्येहि च वृष्टा ॥ तेषामेतद्भूषि ॥
 इयं राजधीता यानशालातो ओतरित्वा विनिद्रा राजकुलं प्रविष्टा मा अत्र
 याने केनचित्पुत्रेण सार्धं आसितं भवेया ॥ ते च तथा विचिन्तन्ति पुत्रवन्तो 15
 च कुमारो ततः यागातो ओकसो ॥ तेषाममात्यानां एवं भवति । कुतो अयं
 [27] राजपुत्रो हि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य धीतरेण सार्धं अत्र यानशालायामासितो ॥
 सो राज्ञो यानशालातो गृह्णीय राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपनामितो । अयं महा-
 राजपुत्रो राजकुलं यत्र सार्धं यानशालायां शयितो ॥ सो पुच्छियति ॥ कथमिदं
 ति ॥ सो ब्रह्म ॥ महाराज अमुकेन अमात्यपुत्रेण गृहे निमन्त्रितो हं खादित- 20

1¹. B °kule sa° C °kulañ samīpem āsanti ca ॥ — 1². C °driṣṭhvo sa° B °shṭo sa°. —

3. B sā to° C °svayañ grihañ nītaḥ vyā °veçayito. — 4¹. C °liptaḥ bha°. — 4². C °sārdha tañ di °jārarheṇa a°. — 5. BC °jakyā yānaçā(B °sā)lam abhi° C °çayito |.

6. B °driṣṭo ta° C °driṣṭaḥ ta°. — 7¹. B °ti e°. — 7². C °gato | B °taḥ sā°. —

7³. B °çālā praviçitvā | ta° C °tra evañ yānañ a° B °yatra sā puñya° BC °yito jā°. —

9. BC °nāti ॥ i° C °dāniñ muhurttam api bu° B °pi buddhiṣhya°. — 10¹. BC °ditopi°.

11. BC °rājadhītā kāmaki(C °kāmevi)tarke° B °rkehi | vidya° C °idāni vibuddhiṣhya-
 to ottaritvā vinidrā° B °niñ vibuddhiṣhyati | muhurttañ pi vibuddhiṣhyati iti | bahukena
 rātriñ vibhāvakāmata supto |. — 12. B so dāni sūryo udgate tato jānāto o °viṣṭo amā-
 tyehi ca driṣṭvā te°. — 14. B °praviṣṭo mā° C °praviṣṭaḥ mā°. — 15. BC °vicinīti
 pu° C °ro tato yā°.

16¹. B teshāñ a° C teshāñ amā° BC °ti ku°. — 16². C kuto yañ pu °sya dhītarō
 sā °lāyāñ çayito | so pri°. — 18¹. B °hīto grihniya° rā°. — 18². B °yito so pri°. —
 19¹. C °pricchīya° BC °ti ka°. — 19². BC kathedāñ ti ॥. — 20¹. C °rāja muke° BC °di-
 to pi° B °pīto avikāle nikkāle nikkācitvā° C °pīto avikāle nishkāle nishkācitvā° sthitaḥ so°
 B °sthito so°.

पीतो विकारो निष्कासित्वा ओहारं प्रक्षितो । सो तेन विकारदोषेण च चान-
 शाखायानमिदं हित्वा शयायितो खादितपीतो नाथेव तत्र चन्दो को वि द्वितीयो
 विद्विती ॥ राज्ञापि धीता पृच्छिता । कथमेतन्नि ॥ ताये पि तु ब्रह्मदत्तस्य
 यथामृतं आविचिंतं । यथैव जल्पति पुरुषो तथा एव नान्यथा जल्पति ॥ राजा
 5 ब्रह्मदत्तो पुण्यवन्तस्य राजकुमारस्य प्रीतो संवृत्तो पृच्छति च तं कुमारं प्रासादिकं
 दर्शनीयं बुद्धिमानं च सुखितं च । तस्य एतदभूवि न एतेन प्राकृतपुरुषेण
 भवितव्यं महाकुलीनेन एतेन कुमारेण भवितव्यं ॥ सो दानि तं कुमारं पृच्छति ॥
 कुमार कुतः स्वन्ति ॥ कुमारो आह ॥ वाराणसीतो अंजनस्य काशिराज्ञो
 पुत्रो ॥ तस्यापि कपिलस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सह दर्शनेन पुण्यवन्तस्य कुमारस्य
 10 पुत्रप्रेमं निपतितं तस्य च राज्ञो पुत्रो नास्ति । तेन सा धीता सुवर्णसहस्रमण्डितां
 कृत्वा महता राजानुभावेन महता राजर्षये सर्वस्य अधिष्ठानस्य पुरतो पुण्यव-
 न्तस्य कुमारस्य दिग्वा राज्ये च प्रतिष्ठापितो अमात्यानां च नेमजानपदानां च
 राजाह ॥ एषो मे पुत्रो जातो ताव एषी भवे राजा अहं वृद्धो ॥ तेन दानि
 पुण्यवन्तेन राज्यप्राप्तेन ते वयस्या शब्दाविता गाथाये अद्यभाषि ॥

15 पुण्यं लोके प्रशंसन्ति पुण्यं लोके अनुत्तरं ।
 राज्यं च राजकन्या च पुण्येहि मम आगता ॥

भगवानाह ॥ स्यात्पुनर्निश्चयः युष्माकमेवमस्यादन्ते तेन तेन तेन
 समयेन वीर्यवन्तो नाम अमात्यपुत्रो अभूवि । नेतदेवं द्रष्टव्यं तस्मात्तेन तेन
 एष मिश्रवो श्रीणकोटिविंशो तेन कालेन तेन समयेन वीर्यवन्तो अमात्यपुत्रो
 20 अभूवि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन शिल्पवन्तो अमात्यपुत्रो अभूवि ।

i. B *so te vikā* C *so me vikā* BC *°kālo doshe* B *°khādāti pīto* tra anyā kāci dvi-
 tiyo C *°khādito pīto nāpyevaṁ tatra anyo kvacid dvi*. — 3ⁱ. C *rājño pi dhītāpi pri* B
°priechatī tā ka. — 3². BC *°nti tāye*. — 3³. C *tāye pituḥ bra*. — 4¹. C *yathaiśho*
jātpati puruṣaḥ tathā nānyaṁ yathā ja B *°evaṁ nānya*. — 4². B *°gyati* | na ca taṁ
 ku °dika darṣa BC *°ddhivanto ca sugr̥hito ca ta*.

6¹. B *°shi na e*. — 6². B *°pushiṇa* Bha BC *°kulīnena e*. — 7. BC *°ti kumā*. —
 8¹. B *°māro kutaḥ* C *°māro kuto tvaṁ ti* || . — 8². BC *°sīto aṁ* (C *°a*) *jakasya*. —
 9. BC *°titaṁ* | ta °sti te. — 10. C *°srapratimaṇḍi* B *°ṇḍitā kri* C *°bhāvena mahatā*
rājapiddhiye sa B *°dhiśthāne purvato puṇya* C *°śthāne pura* °nyavandasya kumārasya
 diano rājye BC *°dānāṁ ca rājāhaṁ e*.

13¹. C *esho me pūtro* BC *°tro jāto tā* (C *°jātā*) *ca esho me rājā* (B *°rājā a*) *haṁ*. —
 13². C *°bhāpitā gā* — 15. B *°prasam̐canti*.

16. C *°jakam̐nyāṁ ca pu*. — 17¹. C *°khalu bhikshavo yu*. — 18¹. C *°hetor ahaṁ*
so bhi. — 19. C *°tīvaṁṇo tena kā*. — 20. C *anyas sa tena kā*.

नेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्त्र हेतोः । एष मिश्रवः राष्ट्रपालो कुलपुत्रः तेन कालेन तेन समयेन शिष्यवन्तो अमात्यपुत्रो अभूवि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन [२७१^१] रूपवन्तो अमात्यपुत्रो अभूवि । नेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्त्र हेतोः । एषः स मिश्रवः सुहृदरन्ध्रः स्वविरो तेन कालेन तेन समयेन रूपवन्तो अमात्यपुत्रो अभूवि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो अभूवि । नेतदेवं द्रष्टव्यं । 5 तत्कस्त्र हेतोः । एष स मिश्रवो शारिपुत्रो स्वविरो तेन कालेन तेन समयेन प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो अभूवि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन अञ्जनस्त्र काशिराजो पुष्यवन्तो नाम काशिराजपुत्रो अभूवि । नेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्त्र हेतोः । अहं स मिश्रवः तेन कालेन तेन समयेन अञ्जनस्त्र काशिराजो पुष्यवन्तो नाम राजपुत्रो अभूवि ॥ तदापि अहं पुष्यानां वर्षवादी । एतरहिं पि अहं पुष्यानां 10 वर्षवादी ॥

समाप्तं पुष्यवन्ताजातकं ॥

अपि च मिश्रवः न एतरहिं एवाहं पुष्यानां वर्षवादी । अन्यदापि अहं पुष्यानां वर्षवादी ॥ मिश्रू आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि मिश्रवः ॥ भूतपूर्वं मिश्रवो अतीतमध्वानं मिथिलायां राजा विजितावी 15 नाम राज्यं कारयति कृतपुत्रो महेशास्त्रो सुसंगृहीतपरिजणो दानसंविभागशीलो ॥ तस्त्र न किञ्चिदपरित्यक्तं अमयेहि ब्राह्मणेहि कृपणेहि वनीपकेहि । यस्त्र हस्तिना अर्थो तस्त्र हस्तिं देति । यस्त्राश्वेनार्थो तस्त्राश्वं देति । यस्त्र रथेनार्थो तस्त्र रथं देति । यस्त्र यादृशेहि यानेहि अर्थो तस्त्र तादृशानि यानानि देति । यस्त्र नारीहि अर्थो तस्त्र सर्वास्त्रकारविमूषितां नारिं देति । यस्त्र दासीहि अर्थो तस्त्र 20

१. C esho bhikshavo rā° B °rāsthīrapā° C °putro tena kā° lpavanta amā°. — 2. C anyo sa tena kā° yena rupa° BC °shi nai°. — 3. C °hetor o°. — 3. C esha sa bhikshavo su°. — 5. C anyas sa te°.

6. C °hetor esha°. — 6. C °kshavaḥ ānandasthaviro tena kā° B °cāliputro stha° C °jñāvanta amā°. — 7. C anyo sa tena° nāma rājapu°. — 9. C esha so bhi° BC °aṁjakasya° C °nyavanto rāja° bhūshi | naitad evaṁ drashtavyaṁ | tat kasya hetor ahaṁ so bhikshavo tena kālena tena samayena aṁjakasya kācīrājño punyavanto nāma rājaputro abbhūshi | 10. C °dāpi°. — 10. C etarasi pi a°.

12. C || iti cṛimahāvastuavadāne punyavanto nāma jātakam saṁśrāptaṁ || . — 13. C aṭhāpi ca bhikshavo naita° haṁ na puṇyā° B °rṇavādi || . — 14. C °bhikshu ā°. — 14. B °gavān || . — 14. B °kshavo bhū° C °kshavo atī°. — 15. C atītamadhvāne mi° BC °cilo ta°.

17. C °craṇaṇeḥi brā°. — 18. C yasyā °cānārthe tasya aṇvaṁ°. — 19. BC yasyā yādṛiḥ ° rtho tādṛiḥ°.

दासीषो देति । यस्स दासेहि अर्थो तस्स दासानि देति । यस्स वस्त्रेहि अर्थो तस्स वस्त्राणि देति । यस्स यादृशेहि भाजनेहि अर्थो तस्स तादृशानि भाजनानि देति । यस्स धेनुहि अर्थो तस्स धेनुयो देति । यस्स बलिबदेहि अर्थो तस्स बलिबद्दे देति । यस्स हिरणेनार्थो तस्स हिरणं देति । यस्स सुवर्णार्थो तस्स सुवर्णं देति । यस्स रूप्येण कार्यं तस्स रूप्यं देति । यस्स यस्स येन येनार्थो तस्स तस्स तं तं देति । न च स किंचिदपरित्यज्यं न चास्स अन्यथाभावो भवति ॥ अथ खलु ददन्तो परित्यजन्तो आत्तमनो भवति न च दत्त्वा पश्चादनुतप्यति । अथ खलु [272] प्रीतिप्रामोद्यवज्जलो भवति ॥

- सो दानि अतिदानं ददाति कोशानि शीयन्तीति । गणकेहि च महापात्रेहि
 10 च कुमारामात्रेहि च नैगमजानपदेहि च महाजनकायेन च संगिपतित्वाण ततो राज्यतो विप्रवासितो समानो अनुहिमवन्ते महावनपण्डे ॥ तत्र गतो तत्र वन-
 पण्डे आश्रमं मापेत्वा तुणकुटिपर्णकुटीनि कृत्वा वासं कल्पेसि ॥ तत्रापि आश्रमे प्रतिवसन्तो मूखानि च पत्त्राणि च पुष्पाणि च नानाप्रकाराणि च फलानि संहरित्वा प्रथमं ऋषीणि भोजेति पश्चादात्मनाहारं करोति सर्वकालं धर्मकामः ॥ अथ
 15 शक्रो देवानामिन्द्रो राज्ञो जिज्ञासनार्थं वनपण्डमुपसंक्रान्तो दिव्येन वर्णेन अन्तरीचे स्थित्वा वेदेहराजं दानातो विवेचेति ॥ महाराज न एतं दानं पण्डितेहि वर्णितं सर्वकालं दानं पण्डितेहि विगर्हितं ॥ यो दानं ददाति सो दृष्ट एव धर्मे दुःखितो भवति । मनुष्येषु चवित्वा नरकेषूपपद्यति । यथा महाराजो एतेन दानेन राज्यतो विप्रवासितो दृष्टधर्मेषु राज्यहीनो दुःखेन संयुक्तो परं च पि एतेन
 20 दानप्रभावेन नरकेषूपपद्यति ॥ यदि मे महाराज मम न अहंघासि यथा

1¹. C °sehi tasya dāsā°. — 1². C °arthas tasya vastrā°. — 2. C °cchi bhāmjanāni deti | B °ādricehi bhājanāni deti | . — 4¹. C yasya hiraṇyanārtho °B °tasya hiraṇṇyañ°. — 5¹. BC yasya rūpeṇ°. — 5². C yasya yasya yeṇārthena ta ° sya tañ deti | B °nārthe ta ° sya tañ tan deti | .

6². B °tyajyanto ā ° C ° āntamanā bhavanti na ca° BC ° datvā paçcā°. — 9¹. BC ° koçāni kshiyatiti | . — 9². BC °kumārāmātrehi ca nai° C °kāyehi ca sañ | tvāna tato rājāto vi ° sito | so dāni rājyāto vipravāsito sa° BC °ntena mahāvanasha(C °kha)ṇde tatra°.

11. C ° gataḥ tatra vanakhaṇḍe āçrama mape° B °çrama māpetvā triṇakutaivarnṇa° C °triṇakuttiparnṇakuttini kri°. — 12. C °me praviçato mū ° mañ rishini bhojayati | pa° B ° ātmaābhā°. — 14. C °ndro rājñā ji ° rtham vanakhaṇḍa° to vicareti | .

16. C °ja naitaṃ dā° B °etaṃ dānañ paṇḍatehi va° BC °vigahitañ || . — 17. C °dādāmi so° BC °driṣṭa evaṃ dha° C °lkhita° bha°. — 18¹. C °shu cyavi° dyanti | . — 18². BC °vāsito | driṣṭa° C °kto paratreṇa etena pra° B °dānena prabhā° C °bhāve nara° B °shūpapadyaṃtishyati | . — 20. B yadi me mahārāja mama çraddadhāsi | yathā°

इह दानं दत्त्वा परलोके नरकेषूपपद्यसि तमहं महाराजस्य प्रत्यक्षं उपदर्शयिष्यं
यच्च दायकदानपतियो उपपद्यन्ति ॥ शक्येण आदीप्तो संप्रज्जलितो सज्जोतीमूतो
महानरको निर्मितो । तच्च बह्विनि प्राणसहस्राणि संपन्नमाना संदर्शिता भोष्मखरं
क्रब्धमानाः ॥ सो दानि राज्ञो आह ॥ महाराज नष्ट एताम्रके सत्त्वानुपपन्नां
क्रब्धानां पृच्छाहि केन कर्मण्येन च नरके उपपन्ना इति ॥ राजा तानि निरयिष्यामि 5
पृच्छति ॥ किं युष्मानिर्मेनुष्यभूतेहि पापकर्म कृतं येन भोष्मखरं क्रब्धमाना
एकृशानि नरके दुःखानि अनुभवन् ॥ ते दानि निर्मिता आहन्तुः ॥ महाराज
वयं मनुष्यलोके दायकदानपतियो आसी अस्मानिः अमरप्रदाहणेषु कृपयवनीप-
केषु च उदारानि दानानि दिन्नानि विपुलानि विस्तीर्यानि । ते वयं तस्य प्रभावेन
मनुष्येषु चवित्वा इह नरकेषूपपन्ना ॥ राजा आह ॥ न भार्य एवं एतं यथा यूयं 10
जल्पथ । न हेतु न प्रत्ययो यं दायकदानपतिर्दानं दत्त्वा नरकेषूपपद्येय ॥ अथ
खलु दायकदानपति दानं दत्त्वा दानप्रभावेन कायस्य भेदात्स्वर्गेषूपपद्यन्ति । ते
तच्च [२७२^b] नानाप्रकारानि दिव्यानि सुखानि अनुभवन्ति । ते देवेषु सुखानि
दिव्यानि अनुभवित्वा आयुश्च देवेषु चवित्वा मनुष्येषु आद्येषु कुलेषूपपद्यन्ति ॥
अपि च कौशिक यदा ते च याचनका मम सकाशातो लब्धत्वा परिपूर्णसंकल्पा
प्रतिगच्छन्ति तेन मम उदारो प्रीतिप्रामोद्यो भवति ते च प्रीता भवन्ति । अहं 15
यदि नरकेषूपपद्यामि ततः उत्सहामि दानं दातुं ॥ एवं शक्रो देवानामिन्द्रो तं
वेदेहराजं जिज्ञासित्वा संराधितो ॥ शोभना महाराज उदारा ते चेतना जिज्ञा-

BC °datvá paraśo °C °lokesbúpapaditi || tam ahañ ° B °dyati || tam ahañ ° C °tyakāham
upada ° BC °shyañ || yatra ° B °napatiyo °.

२. C °dīpta sañ °. — 3. BC °bahuni prā ° ñi sañyacca ° B °rçitā ahrisvarā kra ° C °rçi-
tā ° ahiçvarā kañdarpyamāno || . — 4¹. C °ni taṣya tasya rā °. — 4². BC °kameṇa atra
narakē upapannā(C °nno) ti | . — 5. BC rājāni nai °.

6. C kim asābhi ° hi pāpañ karma kṛitām ahrisvarañ kra ° B °yena ahrisvarañ kra °.
— 7². BC °nushyālo ° napatiyo ās(C °st |) asmā ° C °çravaṇabrāhmaṇeṣhū kṛipānavan-
pake ° B °ñiyake ° BC °rññāni te va °. — 9. C °shu çyavi ° sbūpapannāḥ || . — 10². B na
esha evaṁ ° C naisha evaṁ °.

11¹. C °hetu pra ° kadānapatīḥ dānañ ° BC °datvá narake ° dyeyam || . — 11². C °ka-
dānapatīr dānañ ° BC °datvá dānapra ° C °dyati | . — 13. C °ksbayāya deveshu çyavi °. —
15. C °çika padā yācanakā mama ṇakāsāto labdha ° pūrṇṇaṁ kalpāṁ pratigacchanti | te
deveshu ° (13, *suit une répétition correcte jusqu'à 15* :) °kā mama çakāçakāsāto labdhalābhā
paripūrṇṇakalpaṁ pratigacchanti | tena ma ° B °cchanti | tena ma ° modyo bhaviṣyati te °
C °modya bhaviṣyanti te ° BC °tena prīto bha °.

16. C °dyāmi taḥ u °. — 17. B °çakreṇa de ° BC °indreṇa taṁ ° B °jañ vijñā ° C °tvā
mamrā ° BC °dhito ço °. — 18. BC çodhanañ(B °nañ |) unahārāja(C °jo) u ° B °cetana
vijñā °.

समर्थं महाराजस्य इहागतो ॥ एवमुक्त्वा शक्रो देवानामिन्द्रो ततः वनवञ्छातो
नार्हति चयस्त्रिंशमवने प्रत्यस्नासि ॥

तस्य दानिं तर्हि राज्ये मिथिलायां यदुपादाय राजा विप्रवासितो तदुपादाय
देवो न वर्धति दुर्मिचं संवृत्तं चौरिहि च प्रतिराजानिहि च उपद्रुतं ॥ तेहि दानि
5 कुमारामात्येहि गणकमहामाचेहि च नेगमजानपदेहि च तं वनवञ्छं मत्वा तं वेदे-
हराजं अनुचमापेत्वा महता राजर्द्धिं महता राजानुभावेन पुनः मिथिलायां
प्रतिष्ठापितो तदा सुमिचमासि ॥

मनस्यमाह ॥ स्थात्स्वसु पुनर्मिचवो युष्माकमेवमस्मादन्यः स तेन कालेन तेन
समयेन मिथिलायां विजितावी नाम वेदेहराजा अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं ।
10 तत्कास्य हेतोः । अहं स मिचवः तेन कालेन तेन समयेन मिथिलायां विजितावी
नाम वेदेहराजा अभूषि ॥ तदापि अहं पुष्पानां वर्णवादी एतरहिं पि अहं पु-
ष्पानां वर्णवादी ॥

अभूषि राजा विजितावी वेदेहो मिथिलाधिपः ।

दिशासु विश्रुतो दाने मुक्तत्यागो अमत्सरी ॥

15 हस्तश्चरयथानं नारीयो च अलंकृता ।
जातकूपं हिरण्यं च न किंचिद्ग परित्यजेत् ॥
प्रीतिप्राप्तोयवज्जलो जनेय सीमनस्यतां ।
दत्त्वा आत्तमनो मोति दत्त्वा च नागुतयति ॥
अमर्णं ब्राह्मणं वृद्धा कृपणमथ वनीपकं ।
20 तर्पितो अन्नपानेन वस्त्रशय्यासनेन च ॥
गणका महामाचा च कुमारामात्या च नेगमा ।
जनकायो समागत्वा राज्यातो विप्रवासयेत् ॥

1. B evam uktvā (ou °ptkā) ça ° C °m ukte ça ° ndro tato vanakhaṇḍāto 'ntarhito tra-
yastriṃṣadbhavane ° B °rbito | traya ° C ° pratyusthāsi | . — 3. C °dāni tahiṃ ° B °yām ya
upādāya rā ° sito upādāya de ° C °sito yadapādāya de ° . — 4. BC °kumārāmātye ° C °tyehi
gaṇakamahāmātyehi ca naigamajanapa ° C °vanakhaṇḍām ° B °nukshe māpe ° C °punar
mithi °.

8². C khāt khalu bhikshavaḥ yu ° m evaṃm esyā °. — 10¹. C °hetor ahaṃ °. — 10². C
°kshavo tena kā ° bhūshi na khalvetad evaṃ drashtavyaṃ tadā °.

11. C tadāpyaham puṇyānām varṇavādī || abhū °. — 13. C °thilāya adhipatiḥ dī ° B
°paḥ dī °. — 15. B °thayāna ca nā ° C °naṃ ca nā ° kṛitāḥ | B °kṛito | .

16. C °rūpo hi ° B °hiraṃṇyaṃ ° BC °kiṃcid aparī °. — 17. B °neyama sau °. — 18.
B danto 4 ° C °ttamanā bhonti datvā ca ° B °datvā °ca °. — 19. C °pravapaṃ brā °. —
20. C tapito a °.

21. C gaṇyakā ° rāmātya ca naigamāḥ | .

खो च विप्रवासितो सन्नो वनवण्डमुपागमे ।
 आश्रमं [२७^३] मापयित्वा तत्र वासं प्रकल्पये ॥
 तस्मिं च वनवण्डस्मिं संहरित्वा पञ्चापकं ।
 सन्तर्पयित्वा श्वयो पञ्चाद्र भुञ्जति आत्मना ॥
 शक्रो दिव्येन वयोऽन राजानमुपसंक्रमे ।
 अक्षरीचं स्निहित्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥
 न पण्डिता प्रशंसन्ति दानं विगर्हितं सदा ।
 एतेन अतिदानेन राज्यातो सि प्रवासितो ॥
 वृष्टधर्मे सि दुःखितो राज्यहीनो सि चचिय ।
 परलोकं गतो सन्नो नरकं गन्ति पार्थिव ॥
 सचे मम न अहंभासि यत्र गच्छति दायको ।
 संदर्शयिष्य तानुद्यं दायकानानु या गतिः ॥
 सज्योतीभूतं ज्वलितं निरयं शक्रो च निर्मिषि ।
 वज्रप्राणसहस्राणि पञ्चमानानि दर्शये ॥
 स्वयं पृच्छ महाराज दह्यमानां इमां प्रजां ।
 केन ते व्यसनं प्राप्ता दुःखां वेदथ वेदनां ॥
 भीष्मस्वरा क्रन्दमाना दुःखां वेदथ वेदनां ।
 एतमर्थं हि पृच्छाहि किं पापं अकरो पुरा ॥

5

10

15

ते कथयन्ति ॥

वयं दानपती आसि मनुष्येषु जनाधिप ।
 वज्र दानं ददित्वा अगुभोम इदं दुःखं ॥

20

1. C so vipra° B °pravasi° C °nakhaṇḍa°. — २. C ācrama prāpayi° B °crama māpayi° C °lpayel | . — 3. BC tasmiñ vana° C °nakhaṇḍesmiñ sīmha°. — 4. C °cca bhujati ātmanāḥ | B °janti ā°.

7. BC °vigahitañ. — 8. C °rājyato pīrivāsito | B °to si nivāsito | . — 9. B °dharma si duḥ° C °dharma rājyato si duḥkhito si ca kshetriyo | B °triye | . — 10. BC °lokañ gatā santo° C °kañ gañsi pa° BC °rthivāñ | .

11. B na ce mama° C na mayā na cca° BC °cchasi dā° C °yakaḥ | . — 1२. C °ṛçayati ca tūhyañ dāyikā° BC °ntu yo gatiḥ | . — 14. C °ṇi yacca°. — 15. C °hyamānā iyañ prajāñ | .

16. BC °prāptañ duḥ° C °khāñ vedeti vedanāñ | . — 17. Omis dans C. B abhīvarā krandaṁānāñ duḥ°. — 18. C °rthañ pi prī° karo purāḥ | . — 19. BC °nti va°. — २०. C va dānapatīr āsi manu° BC °dhipaḥ | .

२1. C °dadatvāna anubhoma duḥkham idañ | .

राजा कथयति ॥

- न एषो अस्ति प्रत्ययो न एतं स्थानं विव्यति ।
यच्च दानपति सन्तो श्रुतो गच्छेय दुर्गतिं ॥
मनुष्येषु अविश्वान स्वर्गं गच्छन्ति दायका ।
5 तच्च अमानुषां चर्द्धिं अनुमोन्ति स्वयंकृतां ॥
कामं पि दुःखं नरकेषु . . .
अनल्परूपमीदृशं . . .
. नरेन्द्र
ब्रह्मा न तं याचनकं प्रमोमि ॥
10 कथं गिरां वियाहरन्तो दास्यं
संपूर्णसंकल्पमनोरथो स ।
मां प्राप्य प्रीतो कथं प्रतिक्रमेति
सा मे रतिर्भवतु सहस्रजेव ॥
न तं भवेद्यं न ददेह दानं
15 अहरहं व पूरये तर्पये हं ।
परायणं अहं स कल्पवृक्षो
. पर्णफलोपपत्तो ॥
न मे मनो कुप्यति याचितस्य
दत्त्वा न सोचामि नाशुतप्यामि ।
20 न तं उपश्रुतं यन्न प्रयच्छे
यं च श्रुतं क्षिप्रमुपाश्रयामि ॥

1. BC °ti naisho°. — 2. BC naisho sti paryāyo° B °yo naitaṁ° C °yo sthāna vi°. — 3. B °pattī santo°. — 4. BC °cchati dā°. — 5. C °nushīṁ ri°.

6. BC °keshu analparūpam | (C °lpaṁ ca rūpaṁ)drīṣṭvā | sanamudre lokena (B °dre rākarapaṁ) narendraṁ dṛishṭvā°. — 8. BC dṛishṭvā ca taṁ yā° kaṁ prabho | . — 10. BC °rāṁ vyāharantaṁ dāsyā saṁpā° B °pūrṇaṁ saṁka° rathāṁ sa māṁ° C °ra-

thāṁ | sa māṁ°.

12. BC °pratikramanti sā (C °so) me ra° C °netro na taṁ°. — 14. C °bhaveyaṁ yan na dade° BC °naṁ aharaha iva pūraye | tarpaye haṁ | parā°.

16. BC parāyaṇa ahaṁ saṁkalpavṛiddho vā triṇapalla (C °llava)phalo pi vā na me°. —

18. B °pyati | yāci° BC °datvā na socāmi na tapyā (B °pyo)mi | (C °mi). — 20. C taṁ tam upa° B tan taṁ upa° BC °paṣruṇiya yan na° C °prayacchaye yaṁ BC °pram upa-nayā° B °yāmi eva°.

एकचणे सर्वमनोरथा मे
 पूर्णा मङ्गलं संजितो च स तत्त्वं ।
 सप्ताहं पर्यन्ते सुखोपविष्टो
 स्थितः मुनि शैल इवाप्रकण्ठो ॥
 सप्तमे दिवसे नाथो निर्गतो व्याहरे गिरां ।
 लोकाधातुसहस्राणि विप्रपेक्षो महामुनिः ॥
 सुखी विपाको पुष्पानां अभिप्रायश्च स्रज्यति
 शिप्रं च परमां शान्तिं निर्वृत्तिं चाधिगच्छति ॥
 समाप्तं विजिताविस्त्र वेदेहराज्ञो जातकं ॥

एवं मया श्रुतमेकस्मिं समये भगवतो शिष्यो आयुष्मानानन्दो मगधेषु चारिकां 10
 [273^b] चरमाद्यो महता भिक्षुसंघेन सार्धं पंचहिं भिक्षुशतेहिं येन मगधानां राज-
 गृहं नगरं तद्वसारि तदनुग्राप्तः तत्रैव विहरति वेणुवने कलन्दकनिवापे ॥ तेन
 खलु पुनः समयेन आयुष्मतो आनन्दश्च त्रिंशं सार्धं विहारिका शिषां प्रत्याख्याय
 दीर्घस्रमाविष्कृत्वा हीनायावर्तन्ति कामेहि ॥ अत्रोषी आयुष्मां महाकाशपो
 आयुष्मतो आनन्दश्च त्रिंशं सार्धं विहारिका शिषां प्रत्याख्याय दीर्घस्रमाविष्कृत्वा 15
 हीनायावर्तप्रवृत्ता कामेहि ॥ अथ खल्वायुष्माश्च महाकाशपो येनायुष्मानानन्दो-
 नोपसंक्रमित्वा आयुष्मता आनन्देन सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सा-
 रायणीयां कथां वीतिसारयित्वा एकान्ते नेषीदि । एकान्तनिषखी आयुष्मां म-
 हाकाशपो आनन्दमेतदवोचत् ॥ पृच्छेम वयमायुष्मन्ममानन्दं किंचिदेव प्रदेशं

1. B evaksha° C °pūrṇṇo vayan̄ sāji° B °rṇṇā vayasāji° BC °sa tathā saptā°. — 3. BC °khopraviśto° B °ni maula ivā° C °sthito muni maura icāprakaṁpyo | . — 5. B °se nā-
 the nirga°.

6. B °dhātūsaha° jñāpyanto°. — 7. BC °pākapyayā° cca rishyati | . — 9. C || iti cṛi-
 mahāvastuavadāne vijitāvi vaideharājno jātakam̄ samāptam̄ || . — 10. B °cṛutām̄ eka°
 M °kasmin samaye° B °samaya kha° M °bhagavān rājagṛīham̄ nagaram̄ tad avasāri tad a-
 nuprāptah̄ || tatraiva vihaṁrati || bhagavato śiṣyā āyushmānando° ṇo mahatā bhikṣusatehi
 yena° prāpto tatra evam̄ viharati sma || tatra veṇu° B °ti | veṇuvāne kalakani° M °kalan-
 dakani°.

12. B °yena āshma° M °triṁṇat sārddham̄vihārikā. śiṣyāṁ pra° BM °khyāya cikṣhā-
 dau° M °lyam āmishkṛi° BM °hīnāyam̄ va° B °rtanti | kāmehi a°. — 14. B °shī |
 āyushmantaṁ ma° M °aśrośhid āyushmān ma° śhmanto ānanda° B °śhmantaṁ ānanda°
 M °triṁṇat sārddham̄vi° khyāya dauryālam̄ ā° BM °hīnā(B °nāya)varṭtapravṛitti kāmehi || .

16. M °po āyushmān ānando nopa° dayitvā cālāpaniyāṁ kathāṁ vīthigāra° B °dayitvā
 sarāpaniyāṁ kathāṁ vīthigāra° BM °shidi e°. — 18. BM °sharṇṇo ā° M °yushmān mahā°. —
 19. M °cid evam̄ pra° BC °sacet me āyu° B °karonti pra°.

सचेत्तो आयुष्मानानन्दो वकाशं करोति प्रसन्नाकरणाद्यै ॥ एवमुक्तं आयुष्मानान-
नन्दो आयुष्मन् महाकाश्रपं एतद्वोचत् ॥ पृच्छायुष्मं काश्रपं यदाकांक्षसि श्रुत्वा
प्रवेदयिष्यामि ॥

- एवमुक्ते आयुष्माश्च महाकाश्रपः आयुष्मन्मानन्दमेतद्वोचत् ॥ सचेद्ममसि
आयुष्मानानन्दं कति अर्धवशां संपन्नमानेन तथागतेर्नाहता सम्यक्संबुद्धेन श्राव-
काणां गणभोजनं प्रतिषिप्तं चिकभोजनं च अनुज्ञातं ॥ एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो
आयुष्मन् महाकाश्रपमेतद्वोचत् ॥ दूरतो खलु वयं आयुष्मन्महाकाश्रप आ-
कच्छेम आयुष्मन्तो येन महाकाश्रप एतमर्थं परिपुच्छनाथ ॥ साधु पुनरायुष्मन्तो
महाकाश्रपस्य एवो अर्थो प्रतिभायतु ॥ एवमुक्ते आयुष्माश्च महाकाश्रपो आ-
युष्मन्मानन्दमेतद्वोचत् ॥ हे आयुष्मानानन्द अर्धवशां संपन्नमानेन तथागते-
र्नाहता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं च प्रतिषिप्तं चिकभोजनं च अनु-
ज्ञातं ॥ कतमे हे । यावदेव कुलानां च रचाये गुप्तीये फासुविहाराये पापानां
च पक्षपरिच्छेदाये मा पापा अभिवेष्य गणं बन्धित्वा संघे कलहमण्डनवियहवि-
वादं अधिकरणं कौकुब्धं उत्पादेन्तुः ॥ इमे खलायुष्मानानन्द हे अर्धवशां संप-
15 न्नमानेन तथागतेर्नाहता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं च प्रतिषिप्तं चिक-
भोज[274]नं च अनुज्ञातं ॥ सो त्वं आयुष्मानानन्द इमाये पर्षाये नवाये दहराये
तषायाये इन्द्रियेष्वग्न्युपहाराये भोजने अमात्रज्ञाताये पूर्वरात्रापररात्रं जागरि-
काद्योगमनन्युक्ताये अग्नौरवाये सत्रज्ञचारिषु स्थविरेषु नवकेषु मध्यमेषु कुलेषु
चारिकां चरसि शस्त्रघातं विय मन्ये करोन्तो नार्थं कुमारको माचमाज्ञासि ॥
20 एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन् महाकाश्रपमेतद्वोचत् ॥ अपि हि मे आ-

1. M °kte ānandar āyushmantāñ e ° cat sace° (l. 4). — 2. B °yushmantāñ kācya°. —
4¹. B °pañ āyushmantāñ ā°. — 4². BM °ced anyasi° B °yushmantāñ ā° BM °nando kati°
M °thāgatāñā° B °tā sañmya° M °grāvakāñā gāñā BM °ptañ tika(M °ko)bho° M °jñātāñ
ca | .

7. B °yañ āyushmāñ ma° M °yañ āyushmā kācyaapa āyushmantāñ yena° B °ahmantāñ
yena ° cyaapañ e° M °cyaapañ yeta° pricchatāye | . — 8. BM °shmanāto evañ ma°. —
10. BM °āyushmāñ ānanda(M °ndo) a° M °rthavaçā sañ° B °tā sañmya° M °tribhoja-
nañ cānu°.

12¹. B °dve yā°. — 12². B yācad e° M yāvad evañ ku° BM °lānāñ ca lakshāye gupti(M
°pti)ye cchāsu° BM °mā pāpā ami° M °ghe karabha° B °ṇḍalavigra° M °grahaviśhādāñ° BM
°detsuḥ || . — 14. BM °yushmāñ ā° M °rthavaçā sañ° thāgatārha° B °rhatā sañmya°
M °kāñāñ gāñābhōjanañ ca pravikshi° B °trikabhōjanañ a°.

16. BM so tañ āyushmāñ ā° M °rshāye(?)tāye da ° ṇāye dri(?)driyeshva° B °ndriyeshu
gu° M °athanātra° B °tṛaṇḍatā° BM °yogam anu° M °madhyeme° B °carasi sacyaḡhā° M °
ghātāñ yī° roto nā°. — 20. BM °ndo āyushmantāñ mahā° M °si vi paritāni jā° BM °
ni || aṭha° M °ca punar me ā° BM °yushman ma° M °cyaapañ ku° ritavya manyasi | .

युष्मन्महाकाशपो शिरसि पि पक्षितानि जातानि अथ च मे पुनः आयुष्माकहा-
काशपो कुमारवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ द्वितीयकं तृतीयकं पि आयुष्मां
महाकाशपो आयुष्मन्तं आनन्दमेतद्वोचत् ॥ तथा त्वमायुष्मानन्द इमाये
परिवाये इन्द्रियेष्वनुसङ्गद्वाराये भोजने अमाचक्षाताये पूर्वरक्षापररात्रं आगरि-
काद्योगमननुयुक्ताये अगौरवाये सत्रह्यचारीहि स्वविरेहि नवकोहि मध्यमेहि कुलेहि 5
चारिकां चरसि शस्त्रघातं विय मन्ये करोन्तो न चाहं कुमारको माचमाज्ञासीत् ॥
द्वितीयकं तृतीयकं पि आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाशपमेतद्वोचत् ॥
अपि हि मे आयुष्मन्महाकाशपो शिरसि पक्षितानि जातानि अथ च पुनर्मे महा-
काशपो यावत्तृतीयकं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥

तेन खलु पुनः समयेन खूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मतः आनन्दश्च अनतिदूरे 10
स्थिता अभूयि ॥ अथ खलु खूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मन्तं महाकाशपमेतद्वो-
चत् ॥ किं पुनरार्यमहाकाशपो अन्यतीर्थिकपूर्वो समानो आर्यमानन्दं वेदेहमुनिं
भगवतो उपस्थायकं भगवतः सन्निवावचरं भगवतो संमुखं धर्माणां प्रतिग्रहेतारं
यावत्तृतीयकं पि कुमारवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ एवमुक्ते आयुष्माकहा-
काशपो आयुष्मन्तं आनन्दमेतद्वोचत् ॥ सा हि नूनाय आयुष्मानानन्द भगिनी 15
अक्षरमाणरूपा भाषति । किं पुनः आर्यो महाकाशपो अन्यतीर्थिकपूर्वो समानो
आर्यानन्दं वेदेहकमुनिं भगवतो उपस्थायकं भगवतो सन्निवावचरं भगवतो संमुखं
धर्माणां प्रतिग्रहेतारं यावत्तृतीयकं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥
एवमु[२७४^b]क्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाशपमेतद्वोचत् ॥ यम आ-
युष्मन्तं महाकाशपो बालो मातृग्रामो अव्यक्तो अकुशलो अचेचक्षो ॥ एवं यावत्तु- 20
तीर्थं पि आयुष्माकहाकाशपो आयुष्मन्तमानन्दमेतद्वोच ॥ सा हि नूनायमा-

२. B dvitīyakatṛi. — 3. BM °yushmān ā ° B °māye indri ° M °jāgarikāyo ° BM °gam
anuyu ° hmacārihi(M °ribhi) sthaviṛāya nava(M °vame)ke ° kām carati sasya ° M °ghātān
viya manyaū karo ° haū kumāro mātṛajñāmāsīt | B °kumārakā mātṛam ajñāsīt | .

7. B dvitīyatṛi ° M °pi āyushmānando ā ° °yapañm e°. — 8. BM °yushmān ma ° M °ci-
rañsi paritāni jā ° B °ātāni || alha ° M °ni || ava punar me āyushmān roahā ° BM °manyeti
ti || . — 10. B °sthūlāna ° BM °bhikshūni ° °shmato ā ° nabhidūte ethi°.

11. BM °bhikshūni°. — 12. B °punar ārya ° M °°yapa anyā ° niū bhagavato santi-
kāñva ° rmāṇa pra ° BM °hetvārañ ° M °yāvattṛit° B °vyañ anyeti || M °manyeti || . —
14. M °m ukto ā°. — 15. BM °nūnañ yañ āyushmān ā ° ramāñāñ(B °nām) rūpām
bhā°.

16. M °punar āryama ° BM °pūrve sa ° M °ryānañmāñ vaidehamu ° grahetvā nañ
yā ° B °hetvārañ yā ° kañ pi āyakañ kumāreka ° M °rakāvādeṇa°. — 19¹. M °nandar-
āyu°. — 19². M °yushmañ ma ° mātugrā ° BM °°alo akshatṛeño e°. — 20. M °yāva-
tṛitīyakañ pi ° °yapañ ā°.

21. BM sā hi nu(M °nū)nañ yam āyushmān ā ° ramānarā°.

युष्मन्महाकाशपो भगवतो उपस्थायकं भगवतो सन्निवाचरं भगवतो संमुखं
धर्माणां प्रतिपहितारं संमुखा येव यावत्तृतीयं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं
मन्यति ॥ तृतीयकं पि आयुष्मानानन्दो आयुष्मन् महाकाशपमेतदुवाच ॥ चम

5 आयुष्मन्महाकाशप बाहो मातृयामो अश्वतो अकुशलो अषेचघ्नो ॥

एवमुक्ते आयुष्मन्महाकाशपो आयुष्मन्मानन्दमेतदवोचत् ॥ न खलु पुनर-
हमायुष्मानानन्द अभिजानामि पूर्वं प्रव्रज्यायां प्रव्रजितो इति वहिर्धा अन्यं शा-
स्त्रारं व्यवदिशितुमन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन । मह्यं ख-
ल्लायुष्मानानन्द पूर्वं प्रव्रज्यायामप्रव्रजितस्य एतदभूषि । संवाधो पुनरयं गृहावासी

10 राजसामावासी अश्वकाशं प्रव्रज्या । तं न लब्धं अगारमध्यावसन्तेन एकान्तसं-
निकान्तमनगवयं परिशुद्धं एकान्तपर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं । यन्नूनाहं अ-
गारस्थानगारिणं प्रव्रजेयं ॥ स खल्वहमायुष्मं आज्ञन्द अलूषं गृहावासं प्रहाय
अशीतिं हिरण्यसुवर्णस्य शकटवाहानवहाय पञ्च च दासशतानि पञ्च च दासीशतानि
पञ्च च पशुशतानि पञ्च च ग्रामश्रेष्ठशतानि एकून् च हलसहस्रं मद्रां कापिलेयां
15 सुवर्णसीरकां अवहाय एकं कर्पासिकं पटपिलोतिकमादाय ये लोके अरहन्तो
तेषामुद्दिश्य अनुप्रव्रजेहं ॥ तेन खलु आयुष्मानानन्द समयेन न कोचिदन्यो लोके
अर्हन्तो अभूषि अन्यत्रैव तेन भगवता सम्यक्संबुद्धेन ॥ स चाहमायुष्मन्मानन्द
तथा प्रव्रजितो समानो संवत्सरपरमाये रात्रीये अद्राचीद् भगवन्तस्य अश्व
राजगृहस्य बज्रपुच्छे चेतिये । इद्वा च पुनर्मे अद्वयसंज्ञा उदपासि अश्वकर्तृवुद्धं
20 पक्षेयं भगवन्तमेव पक्षेयं स[275]र्वज्ञं च पक्षेयं भगवन्तमेव पक्षेयं सर्वदर्शि च
पक्षेयं भगवन्तमेव पक्षेयं अपरिशेषज्ञानदर्शनं च पक्षेयं भगवन्तमेव पक्षेयं ॥

1. B °vaidoha ° khañ dhamāṇāñ ° M °khāye yāva ° B °ritaviya manyanti | . — 4¹. M °nandar āyushmaññtañ ma ° B °ntañ kācya°. — 4². M °kācya bāro pāṭṭiggramar ayya ° B °hālā mātri ° ṣalo akshatrajñō | M °lo akshayajñō || .

6¹. BM °yushmān āna ° B °jānāni pā ° M °stāra vyaññvadiṣatu ° B °nyatrañ ca tena bha ° nāhatā sa ° ddhenā ma°. — 8. M °yushmān ānanda pūrvappravrajyem apravrajī°. — 9. M saññbodho ° B °sāmāvaśe a°. — 10. M °ntena ekāntañ-saññ ° dyaññ ekāntapari ° BM °ddhaññ | e°.

11. M °syānagārariyañ pravrajeyyañ | . — 12. B °yushmam āna ° M °yushmān ānanda atukhañ grihavaśa pra ° B °ya aṭṭitūñ hi ° ṣakatā vāhana vāhāya pa ° M °ṣakatāvāhana va-
hā pañca va dāsa ° B °traṣṭāni | ekūna ca ha ° M °ni | ekona vaññhala ° bhaddrañ kā °
rāṣaṣaṣṇvika° ava ° B °rāṣaṣaṣṇvika° ava ° karshāṣikam paṭa ° M °rpāṣikañ ° BM °ya || ye °
M °arhanto teshāñ udiṣya anupravvijjehañ || B °vrājyehañ || .

16. BM °yushmān ā ° B °yena koci ° M °yena na kvaci ° BM °shi | a°. — 17. BM °yushmān ā ° M °jitañ samā ° BM °no samvatsa ° B ° ntarā ca rāja ° BM °ke ceṭṭiye | . — 19. B °udu-

स खल्वहमायुष्मन्नानन्द येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्त्य भगवतः पादौ शिरसा च-
 ष्चिह्वा एकान्ते अस्त्रासि एकान्ते स्थितौ हमायुष्मन्नानन्द मणवकमेतदबोधत् ॥
 शास्ता मे भगवां आवकौ ऽहमस्मि सुगते ॥ एवमुक्ते आयुष्मन्नानन्द भगवां भम
 एतदुवाच ॥ एवमेव काश्चप अहं काश्चप शास्ता त्वं ८ मे आवकौ । यौ
 हि कोचित्काश्चप एवं सर्वचेतोसमन्वागतं आवकं लभित्वासम्यक्संबुद्धौ एव समानो 5
 सम्यक्संबुद्धौ ति प्रतिजानेय असर्वज्ञो येव समानो सर्वज्ञो ति प्रतिजानेय असर्वद-
 र्शावी येव समानो सर्वदर्शावीति परिशेषज्ञानदर्शनो येव समानो अपरिशेषज्ञा-
 नदर्शनो ति प्रतिजानेय सप्तधा वास्य मूर्धा भवेया ॥ अहं खलु पुनः काश्चप
 सम्यक्संबुद्धौ इति येव समानो सम्यक्संबुद्धौ ति प्रतिजानामि सर्वज्ञो येव समानो
 सर्वज्ञो ति प्रतिजानामि सर्वदर्शावी येव समानो सर्वदर्शवीति प्रतिजानामि 10
 अपरिशेषज्ञानदर्शनो येव समानो अपरिशेषज्ञानदर्शनो ति प्रतिजानामि ॥ अ-
 भिज्ञाय अहं काश्चप आवकाणां धर्मं देशयामि न अनभिज्ञाय । सनिदानं अहं
 काश्चप आवकाणां धर्मं देशयामि न अनिदानं । सप्रातिहार्यं अहं काश्चप आ-
 वकाणां धर्मं देशयामि न अप्रातिहार्यं ॥ तस्य मे काश्चप अभिज्ञाय आवकाणां
 धर्मं देशयतो न अनभिज्ञाय सनिदानं आवकाणां धर्मं देशयतो न अनिदानं 15
 सप्रातिहार्यं आवकाणां धर्मं देशयतो नाप्रातिहार्यं करणीयो बोवादो करणीया
 अनुशासनीति वदेमि ॥ तस्मादिह ते काश्चप शिञ्चित्यं ॥ किं त्वहं प्रातिभोष-

pá BM °ddhañ paçeyeyañ bhagavatam eva(M °vañ paçye °ntam eva(M °vañ ca) pa °
 darçī ca pa °ntam eva(M °vañ ca) paçye °M °riçyesha°.

* 1. M °ham ānanda āyushmān ā° B °yushmān ā° M °gavānstenopasañkramitva bhagavato
 pá °si ekāñtasthitaḥ aham ā° BM °yushmān ā° M °nandam eta°. — 3°. B °vakaḥ °ham
 asmiñ su °C °ko ham a °gataḥ ॥ . — 3°. B °yushmān ā°. — 4°. M °evaññam evaññā ká°
 B °m evaññā káçyapo a° BM °ko yo°. — 4°. M °hi kvaci° B °çyapam evaññā M °ceto si
 sa° B °tosamaññvā° M °tvāsamyaksañbuddham e/a° BM °buddheti prajā° M °neya ॥ alha
 sarvajño yeva sarvajñeti° BM °pratiñānāni ya (B °nomi yañ) asarvadarçivī ye ca samā°
 M °rvadarçivī ti pratiñānāmi | ye ca pariçeshaññāñānadarçanāye ca samāno aparīçeshaññā-
 nadarçano ti prajāñāmi | a° (l. 11) B °rçāvīti aparīçeshaññānadarçanā ti pra °dhā cāsma
 mārddhnā bha°.

8. B °pa samyaksāñbodhi iti | ye ca samā° mi sarvajño ye ca samānā sarva° darçavī
 ye ca samā° rçano yeva samā° prajāñāmi | . — 11. M °dharma de° B °mi | na° M °mi
 nābhi° B °ya sa°. — 12. M °dharma de° B °mi | na° M °anidāñnāñ B °nañ sa°. —
 13. B °prābhāryañ a° M °dharma de° B °mi | na° M °hārya B °ryañ ta°. — 14. BM
 °pa abhijñāye grā° M °dharma de° BM °jñāya sannidā° kaññāñ dhamañ(M °dharma)
 deçayato (M °toḥ |) ani° B °nañ sāñprā° BM °to na prāti° B °do arañño anu° M °çasattī°.

17. M ki ca hañ B °prātinomokshasamvara° M °kshasamvavṛinto vi °mpannaññi
 anumā° B °anumātreshvevadye° M °treshvabandheshu° BM °kshishyan ti çikshā° M °ddhe-
 ña pa° B °jivā ॥ .

- संवरसंयुक्ती विहरित्वं आचारगोचरसम्यक्तो अणुमात्रेष्वावेषेषु मयदर्शावी समा-
दाय शिचित्वं ति शिचापदेसु कायकर्मवाचाकर्ममनोकर्मेण समन्वागतः परिशुद्धेन
परिशुद्धाजीवो ॥ एवं ते काश्चप शिचित्वं ॥ तस्मादिह ते काश्चप एवं शिचि-
तत्वं ॥ किं त्वहं बहु इन्द्रियेषु गुप्तद्वारो विहरिष्यामीति आरचास्मृति निध्याप-
नकृतः समव[२७५]स्त्राविहारी आदीनवदर्शावी निःशरणः प्राज्ञो अरक्तेन
चेतसा समन्वागतः । सो चक्षुषा रूपं दृष्ट्वा न च निमित्तयाही भविष्यन्न चानुव्यं-
जनयाही । यतो अधिकरणं च मे चक्षिन्द्रियेण असंवृतस्य विहरन्तस्य अभिध्या
दौर्मनस्यमनेके पापकाः अकुशला धर्माः चित्तं अनुप्रावेन्सुः तेषां संवराय प्रतिप-
दिष्यामि रचिष्यामि चक्षिन्द्रियेण संवरमापदिष्यामि इति ॥ एवमेव काश्चप शि-
चित्वं ॥ ओचेय शब्दां श्रुत्वा घ्राणेन गन्धां घ्रायित्वा जिह्वया रसां स्वादयित्वा
कायेन प्रष्टव्यां स्मृशित्वा मनसा धर्मा विज्ञाय न च निमित्तयाही विहरिष्यामि न
चानुव्यंजनयाही विहरिष्यामि । यतो अधिकरणं च मे मवेन्द्रियेण असंवृतस्य
विहरतो अभिध्या दौर्मनस्य अनेके पापकाः अकुशला धर्मा चित्तमनुप्रावेन्सुः
तेषां संवराय प्रतिपदिष्यामीति रचिष्यामि मनिन्द्रियं मनिन्द्रियेण संवरमापदि-
ष्यामीति ॥ एवमेव काश्चप शिचित्वं ॥ तस्मादिह काश्चप एवं शिचित्वं ॥
किन्ति मे कायगता स्मृतिः सुखसहगता सततसमितं कायं न जहिय्यामीति ॥ एवं
ते काश्चप शिचित्वं ॥ तस्मादिह ते काश्चप एवं शिचित्वं ॥ किन्ति अहं ये
केचित्कुशला धर्मा पर्यापुण्यिष्यन्ति सर्वन्तं आत्मदमयश्मयपरिनिर्वाणार्थं ति ।
एवं ते काश्चप शिचित्वं ॥ तस्मादिह ते काश्चप एवं शिचित्वं । किन्ति मे

3'. B °kācya ci° M °tavyah | B °vyañ ta° — 3°. B °ha to kâ°. — 4. BM kiñ nva-
ham° B °dvāre vi° M °shyāmi iti ā° BM °papakasmṛitih° M °samavasyāvi° dīpavāñ
da° BM °hṣaranah(M °ṇa) prājño ārekshe(M °ksha)ṇa ce° nvāgatah(M °to) so ca°

6. B °ttagrāhi bha° M °vishyañ | na cānuyyañjanāñgrāhi ya° B °hi ya°. — 7. B °to
abliikara° M °cakshveñdriyena asañ° BM °vṛittasya vi° M °ntasya avidyā daurmanasyā-
neke pāpakāc cittañ° BM °anuprā(M °pra)vetsuḥ | teshāñ samvarā° M °cakshvadriyena
sam° B °ṇa samvaram āpayishyā° M °mi dati | . — 10. B °croteṇa ca° kāyenañ prashta°
M °kāyena praspriṣṭa° BM °manasāñ dharmāñ(M °vyañ) vijñā° M °ttagrāhi viha-
riṣyāmi | na vāñ°.

12. BM °bhavendriyāññ sañ(M °sa)hatasya vihatō abhi° M °pāpakā aku° nupre-
vetsuḥ | te° B °vetsuḥ te° BM °shāñ samvarāye pratipa(B °padyi)shyāmiti ramishyāmiti
(B °shyāmi manindriyāñ) manī(B °nt)ndriyēṇa sañva(M °ṇa sava)ram ā°. — 15°. B
°vyañ ki°.

16°. M kiñti me° B kintu me° M °kāmaga°. — 17°. M °cypa ci°. — 17°. M kiñti°
rma° paryayishya° B °ryāprañ° M °madamathaparinirmāṇā° B °ti e°. — 19°. BM °kācya
ci°. — 19°. M °cypa ci°. — 19°. M ki me caturbi parishyāhi° B °shyati || a° M °hri
yāpaprāpyañ° sthitāni | B °tāni e°.

इ परिवाहि भविष्यति अधिमानं प्रेक्षं च गीरवं च द्वी चापचयं च भावना
 मनुपस्थिता ति ॥ एवमे काश्चप शिचित्वं ॥ तस्यादिह ते काश्चप शिचि-
 ॥ किन्त्वहं पंचसु उपादानस्त्वेषु समुदयासंगमाम्पञ्ची विहरिष्यं । इति
 इति रूपसमुदयो इति रूपस्त्रासंगमो इति वेदना इति वेदनासमुदयो इति
 सासंगमो इति संज्ञा इति संज्ञासमुदयो इति संज्ञासंगमो इति संस्कारा इति 5
 मरसमुदयो इति संस्काराणामसंगमो इति विज्ञानं इति विज्ञानसमुदयो
 विज्ञानासंगमो इति ॥ एवमे काश्चप शिचित्वं ॥ स खल्वाहमायुष्मन्ना-
 भगवता इमिना ओवादेन ओवादितो अष्टाहमेवाभूषि श्रेयो सकर[276]-
 यो नवमे येवाहमाभारागये ॥
 तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवां इमिना ओवादेन ओवादित्वा उत्थायासनातो 10
 ामि ॥ स खल्वाहमायुष्मन्नानन्द भगवन्तं गच्छन्तं पृष्ठिमेन पृष्ठिं समनुब्रवी
 ॥ तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवन्तं पृष्ठिमेन पृष्ठिं समनुब्रूयस्व एतदभूषि ।
 ॥ भगवां पुनर्भागादपक्रम्यान्वतरं वृषभूलं निश्चाय तिष्ठे । प्रज्ञापयेयं अहं भग-
 नो कर्पासिकपटपिलोतिकसंघाटीं ॥ तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवानिदमेव रूपं
 यो परिवितर्कमाज्ञाय मार्गादपक्रम्यान्वतरं वृषभूलं निश्चाय अधिष्ठासि ॥ 15
 ापयेदहमायुष्मन्नानन्द भगवतो कर्पासां पटपिलोतिकसंघाटीं निषीदे भगवां
 स एवासने ॥ निषेध खल्वायुष्मन् आनन्द भगवां एतदुवाच ॥ सखि सा

1. BM kinvaḥauḥ M ° upādanaska ° mupādāyastāṁ B ° mudayādastāṁ M ° shyaṁti°.

3. M iti rūpaṁ samu B ° paṁ i rūpaṁ ° danā iti | vedanāsamu ° jñā iti saṁjñāḥ iti
 jñā samudayo iti saṁstāṁga M ° rā iti saṁskārāsamudayo iti saṁskārām astāṁgamō
 vijñānasamudayo iti vijñānāstasamudayo iti ||.

7. M evaṁ te kha°. — 7. M ° yushmān ānanda itinā o° B ° shi || çai° M ° shi | çikshā
 reṇiya na ca me° B ° yo na ca me° BM ° ye ājñā°. — 10. B ° yushmān ā° M ° yushmā-
 nda bha ° Uḥāyāsānāne pra°.

11. B ° Ivaṁ ā° BM ° yushmān ā° ntam prishṭime ° bandhe(M ° ndho) baṁ ||. —

12. B ° yushmān ā° M ° yushmān āna° BM ° gavato(B ° nto) prishṭinena prishṭhi(B ° shṭi)-
 paṁ B ° bandhāsyā° M ° bandha santad a°. — 13. M ° punaḥ mērgā° B ° r māgād a°

14. I ° laṁ viçrāyati | ti° BM ° shṭhe pra°. — 13. B prañepayeyāṁ | a° BM ° rpāsikatāpilā-
 kasaṁ M ° ghātī | B ° ṭhū nishi° (I. 16). — 14. M ° me | āyushmān ā° jñāya māñād

pa° laṁ ṭiçāya a°. — 16. M ° prañā° yushmān ā° rpācām patapilotikasaṁghātī ni-
 bidet | bha° B ° shida bha° BM ° sane ni°.

17. B ° shadya | kha° M ° dya || atha kha° BM ° yushmān ā°. — 17. BM ° khud ayaṁ

M ° yai° kācyapa karpā(B ° parkā)çānāṁ paṭā(M ° ta)piloti(M ° tika)saṁ M ° ghātī la° (I. 4)

18. ghātī mridukādayaṁ kācyapa karpāsānāṁ paṭāpilotikasaṁghātī masinādāyaṁ kācyapa

karpāsānāṁ paṭāpilotikasaṁghātī sukhamādāyaṁ kācyapa karpāsānāṁ paṭāpilotikasaṁghātī

mukādayaṁ kācyapa karpāsānāṁ paṭāpilotikasaṁghātī BM ° jahu(M ° ghu)kādayaṁ(M ° ya)

- मुदः काक्षप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी मृदुकादयं काक्षप कर्पासानां पट-
पिलोतिकसंघाटी मसिनादयं काक्षप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी सुखमादयं
काक्षप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी तनुकादयं काक्षप कर्पासानां पटपिलोति-
कसंघाटी लज्जकादयं काक्षप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी मुकुतिकादयं का-
5 क्षप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी स्रग्धादयं काक्षप कर्पासानां पटपिलोतिकसं-
घाटी शोभनादयं काक्षप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी स्रग्धन्नादयं काक्षप
कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी ॥ स खल्वहमायुष्मन् आनन्द भगवन्तमेतदुवाच ॥
लामा मे भगवन्सुखम्भा भवेत् यन्मे भगवान्कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटीं प्रति-
गृह्ये ॥ एवमुक्ते आयुष्मन् आनन्द भगवान्मम एतदुवाच ॥ इच्छसि पुनः त्वं
10 काक्षप तथागतस्य सन्निके शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं धारयितुं ॥ एवमुक्ते
हं आयुष्मन् आनन्द भगवन्तमेतदुवाच ॥ लामा मे भगवन्सुखम्भा भवेत् यन्मे
भगवां शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं ददेय ॥ अदासि खलु मे आयुष्मन्नानन्द
भगवां शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं प्रतिगृह्णे अहमायुष्मन्नानन्द भगवतो शा-
णानां पांशुकूलानां संघाटीं ॥ सचे खल्वायुष्मन्नानन्द सम्यग्ब्रह्मणा वदेन्सुः
15 भगवतो ब्रह्मको शास्त्र संमुखं शाणं पांशुकूलं प्रतिग्रहे एवमेव ते सम्यग्ब्रह्मणा
वदेन्सुः । तत्कस्य हेतोः । अहमायुष्मन्नानन्द शास्त्र संमुखं शाणपांशुकूलानां प्र-
तिग्रहेता[276^b]रो ब्रह्मको ॥ यत्तदानन्द सम्यग्ब्रह्मणा वदेन्सुः भगवतो पुत्रो

kācyapa karpāsānām (M °cānām) paṭa° M °karpācānām pa ° ślakṣhṇada ° karpācānām ṣo°
BM °bhanādayaṁ (M °daṁ) kācyapa karpāsā (M °cā)nām paṭapilotikasaṁ (B °nām saṁ)ghā°.

7. M °Ivāham ānandam āyushmān bhagavaṁtam e° B °yushmān ā°. — 8. M °bha-
gavat sulabdhā° bhavetsuḥ yaṁ me bhagavā° B °bhavetsuḥ | yan te bhagavan ka° M °rpā-
cānām° BM °grihneya ॥ — 9¹. BM °yushmān ā°. — 9². BM °ṣyapas talhā° M °ntiko
keṇṇānām pāṁdukulān saṁ B °kulān saṁ M °ghāṭi dhā°. — 10. M °kte ā° BM
°yushmān ā°.

11. M °vat sulabdhā bhavetsuḥ yaṁ me bhagavan keṇṇā° B °vensuḥ | yaṁ me bhaga-
vaṁ keṇṇā° BM °deya | (M °yā) avāsi (M °si |) kholvāham ā (B °m āyushmān ā)nanda
karpāsā (M °cā)nām paṭapiloti (M °ṭi)kasaṁghāṭiṁ prāṭigrihne (M °hne |) āyushmān āna-
da bhagavān karpāsā (M °vān karpācā)nām paṭapilotikasaṁghāṭiṁ adā°. — 12. BM °si |
kha° M °me ānanda āyushmān bhagavān kaṁṇācānām pāṁ °grihate | a° B °grihne |
āham ānandam āyushmān bha° M °yushmān ā° vato kaṁṇācānām pāṁ B °to cānām
pāṁ BM °cukulā° ṭiṁ same | (M °samo |) kha°. — 14. M °yushmān ā° B °gvadamā-
mānā° BM °detsuḥ bha° °cāvaka cā° M °khaṁ keṇṇām° BM °kulānām pra° M °tigrīhne |
ayam evaṁ te° B °he | ayam e° M °damāna va° BM °detsuḥ ॥

16¹. M °hetor aha°. — 16². M °yushmān āna° khaṁ keṇṇām pāṁcukulānām° B °cā-
ṇam pāṁ M °tigrīhe ° vakāṁ | . — 17. BM °detsuḥ ॥ bha° M °tro osaro mu ° jāto
dharmayo dharmānirmito dharmadāyodā na ā° BM °do mama evaṁ (B °va) te sa° B °de-
tsuḥ ॥ .

ओरसो मुखतो जातो धर्मजो धर्मनिर्मितो धर्मदायादो न आभिषदायादो एव-
मेव ते सम्यग्दमाणा वदेन्तुः । तत्त्वस्य हेतोः । अहमायुष्मन् आनन्द मगवतो
पुनो ओरसो मुखतो जातो धर्मजो धर्मनिर्मितो धर्मदायादो न आभिषदाया-
दो ॥ कुंजरं पि सो आयुष्मन् आनन्द षष्ठिहायनं बलशक्तिकाचे द्वादितयं मन्येच
यो मे तिस्रो विद्यां षड्भिक्षा बलवशीभावं द्वादितयं मन्येया । नदीयो पि 5
सो आयुष्मन् गंगाचे स्रोतं रजमुष्टिना आवरितयं मन्ये यो मे तिस्रो विद्यां षड्भ-
भिक्षां बलवशीभावं द्वादितयं मन्ये । वातं पि सो आयुष्मन्नागान्दं जालेन
बन्धितयं मन्ये यो मे तिस्रो विद्यां षड्भिक्षां बलवशीभावं द्वादितयं मन्ये ।
आकाशं पि सो आयुष्मन् आनन्द पद्मांगुलं कर्तयं मन्ये यो मे तिस्रो विद्यां षड्भ-
भिक्षां बलवशीभावं द्वादितयं मन्ये ॥ यस्य पुनः खलु आयुष्मन्नागान्दं इमेवां 10
पंचानां भिक्षुशतानां स्वात्मयि कांशा विचिकित्सा वा सो प्रश्नं पृच्छतु अहं प्रश्नस्य
व्याकरणेन एवमेतं सम्यक्सिंहनादं नदामि ॥ एवमुक्ते ते भिक्षू आयुष्मन् महाका-
शपमेतदुवाच ॥ यस्य खलु पुनरायुष्मन्महाकाशप स्वात्कांशा वा विचिकित्सा
वा सो आयुष्मन्महाकाशप प्रश्नं पृच्छेया संभावमे च वयमायुष्मन्महाकाशप एवं
च अनवृत्ता अतो च उत्तरि भूयो अतो च त्रेयो ॥ अथ खलु आयुष्मां महा- 15
काशपस्यां भिक्षू धर्म्या कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्र-
हर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥

अत्रिप्रक्रान्तो च आयुष्माअहाकाशपो सर्वावन्तेन कालेन नागावलोकितेन
खूलनन्दं भिक्षुणीं अवलोकेति अपि नाम चित्तं प्रसादेय तस्य चेदं शकटचक्र-

१. M °hetor a° B °toḥ a°. — २. BM °yushmán ā° M °tro osaro mukhato dharmayo dha°
B °jāto dharmajño dha° M °rmadāyādo nā ā° BM °do kuñ°. — 4. BM °yushmán ā° M °sha-
shṭhīhā ° vyañ anye | yo° B °vyañ anye ca yo ° shatvābhi° BM °balañ va° B °ṣibhāvāḥ
cchā° M °bhāvāḥ ° vyañ anye | ākā° (l. 9) B °vyañ anyeyā na°. — 5. B °yushmán
gaṅgāye srotāñ ° ācaritavyān anyo yo ° shatvābhi° vañ ca cchā° tavya manye vā°.

7. B °tavya manye yo ° shatvābhijñāñ balañ vañ | . — 9. BM akāṣe
pi° karttavya manye° B °shatvābhi° BM °balañ va° M °ṣibhāvāḥ cchā° tavya manyate |
B °tavya manye | . — 10. BM °yushmán ā° B °vicitkitsā° M °pṛicchatī | a° B °na etam
etan sañmya° M °evañm e° BM °nadāti || .

12. M evañm u°. — 13. M °cyapa syāñ kāmīkshā vicikitsāyā sa vā so ā° B °kitsayā
vā so° BM °yushmán ma° bhāvēma ma va° M °vayaspa āyu° B °shman kācya° BM °pa
mā e° M °vṛitta || ato ca uttari ato ca greyo || B °vṛito ato ca uttari bhūyo ano ca uttari ato
ca greyo || . — 15. M °bhikṣuñāñ karmapathayā°.

18. BM °cyapo° (°pa) sarvantañ tena kāle (B °kāye) na nā° B °bhikṣuñāñ° M °kṣu-
ñāñ avalokite | a° B °ti | a° M °praṇḍeya ° mātrāñ prithivīm anuvarteta ca tañ°
B °mātrāñ prithivīm anuvarteta ca tañ° sthūlānandāñ bhikṣuñāñ ci° M °nandāñ bhi-
kṣuñā cittañ praṇḍesi | B °si pra°.

माया पृथिवी अनुपरिवर्ते न च सा खूलनन्दा मिश्रणी चित्तं प्रसादिसि । प्रदु-
ष्टचित्ता खूलनन्दा मिश्रणी आयुष्मतो महाकाशपस्य सन्निके विवरमदासि
समनन्तरं कालगता च पुनरायुष्मते महाकाशपे चित्तमाघातेत्या अन्यतरन्धिं
महानरके उपपन्ना एवमेतं श्रूयति ॥

5 [277°] समाप्तं महाकाशपस्य वस्तुप्रव्रज्यासूचं ॥

राजगृहस्य अर्धयोजने गालन्द्यामकं नाम यामं ऋद्धौ च स्त्रीतो च समृद्धौ

। तत्र ब्राह्मणी महाशाली आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतचिचस्वापतेयो
प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्तस्वगज-
नवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो ॥ तस्य दानि ब्राह्मणमहाशालस्य शारी

10 नाम ब्राह्मणी भार्या प्रासादिका दर्शनीया । तस्य दानि शारीये ब्राह्मणीये पुत्रा
धर्मो उपधर्मो शतधर्मो सहस्रधर्मो तिष्ठो उपतिष्ठो एते सप्त पुत्राः षट् निविष्टाः
सप्तमो उपतिष्ठो कनीयसो अग्निविष्टको गुडकुले वेदमन्त्रानधीयति ॥ राजगृ-
हस्य अर्धयोजने कोलितयामकं नाम यामं ऋद्धौ च स्त्रीतो च समृद्धौ च वज्रज-
नाकीर्णो च । तत्रापि ब्राह्मणमहाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतध-

15 नधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्तस्वगजनवेडको
प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो मौनब्रह्मचर्यनगोचेण ॥ तस्य कोलितो नाम पुत्रो
प्रासादिको दर्शनीयो पण्डितो निपुणो मेधावी । तत्रैव गुडकुले वेदमन्त्रानधी-
यति । तत्रैव उपतिष्ठो अन्यानि च पंचमात्राणि माणवकशतानि ॥ सर्वप्रथमं

1. B °ndāye bhikṣhūṇīye ā° M °ndāye bhikṣhūṇīya ā° BM °si(M °si |) samanātara
kā °shmate mahā° M °cyapa cittaṃ āghātetvā° upapannāḥ, ettham e° B °nnā ettham e°.

— 5. M °traṇi samāptāṃ ॥ .

6. M aṭṭha rā° landaṃ nāmaṃ eka grāmaṃ asti ri° B °mṛiddho ka la°. — 7. B °cā-
lā ādhyo° M °lo ādyo mahā° bhoge prabhūtatittasvā° B °cittasypate° BM °cakoshtāgā°
M °styacvāgaja° BM °shēyo ta°. — 9. M °sya cālī nā° BM °niyā ta°. — 10. BM tasya
dā° M °cālīye bra° ye putro dha° rmo cāradharṃ sa° shaṭ vinishṭhā° shyo anīya ani-
dhishtako gu° B °anivishṭhako gu° M °manthro dhīyati | .

12. B °māṃ riddho ca sphī° M °sphīto ca sa° BM °rṇno ca ta°. — 14. B °cālā ādhyo°
M °lo ādyo mahādhano° BM °cakoshtāgā° M °ro prabhūtarūpajā° vedakā pra° BM °shēyā
mauṅgalyāyana(M °ṇato)gotreṇa ta°.

16. M °niyo paṃḍito ni putro me°. — 17. M °le medamantrān dhīya°. — 18¹. M
°traivam upa° B °trāni māpa° BM °ni sa°. — 18². BM sarve pra° likena u° B °manthro
a° M °ntān adhi° yogena ca dinnāḥ āryyasya ca ācāryyasya cūcrushā° B °cusrushā° M
°ryyadhanasya niryyā° BM °cchatraṃ u° M °pānahaṃ yasṭi° B °yasṭiṃ ka° M °ṇḍalushā
cānaçānāṃ | B °ṇasāṭāṃ ॥ .

कोलितेन उपतिष्येण च वेदमन्त्रा अधीता अनुद्योनी च दिव्यो आचार्यस्य च
आचार्यमुश्रूषा कृताचार्यधनो च निर्यातितो ह्यत्र उपानहा चट्टि कमण्डलूषा
शालशट्ट ॥

ते दानि उभये संमोदिका प्रियमाणा अभीष्टचिन्ता । उपतिष्ठोऽपि नालन्-
द्यामातो कोलितग्रामकं गच्छति कोलितस्य दर्शनाये । कोलितग्रामातोऽपि कोलितो 5
नालन्द्यामकं गच्छति उपतिष्ठस्य दर्शनाये ॥ राजगृहे समसमं गिरिययसमाजं
नाम पर्वं वर्तति पंचानां तपोश्रतानां ॥ तत्र दानि पञ्चहि तपोश्रतेहि पंच उद्या-
नश्रतानि । सर्वाणि पंच उद्यानश्रतानि अनेकेहि जनसहस्रेहि भरितानि भवन्ति
दर्शनश्रतानि वर्तन्ति संगीतिश्रतानि वर्तन्ति अपराणि च नटनर्तकमृदङ्गमहृषा-
णिस्वरकानि डिम्बरवल्लभकुम्भधूनिश्रतानि ॥ ते दानि ब्राह्मणमहाशालपुत्रा 10
उपतिष्ठो च [277^b] कोलितो च चतुर्घोटेहि अश्वस्येहि युक्तेहि चेतसहस्रेहि
संपरिवारिता गिरिययसमाजं प्रेषका गता ॥ ते दानि सत्त्वा सकुशलमूलपुण्या
वरपरीत्तगृहा कृताधिकारा पुरिमकेषु सन्त्यक्संबुजेषु प्रत्येकबुजश्रावकमहेशाख्येषु
च उप्तसत्त्वाधिकारा हिरण्यवन्धना भव्योत्पत्तिका आर्यधर्माणां आराधनाये चरम-
भविष्याये हेतुप्रत्ययचारिका सत्त्वा ॥ तेषामुभयेषां तत्र गिरिययसमाजं प्रेषन्तानां 15
पीराणेन कुशलमूलेन हेतुमुपदर्शितं ॥ शारिपुत्रस्य तं जनकायं कृत्वा अनित्यसंज्ञा
उत्पन्ना इमं एतत्कं जनकायमभ्यन्तरा वर्षशतस्य अनित्यताय सर्वं न भविष्यति ॥
मौद्गल्यायनस्यापि जनकायस्य तस्य हसन्तानां हृद्भारं च क्षिपन्तानां दन्तमालानि

4¹. M °moditā priyamānā a° BM °bhikṣṇāṇāṁ cittā | u(M °ttam u)pa°. — 4². M °ti-
shyati | nāladagrāmāto kolito° B °tishyo ti nāladagrāmā°. — 5. BM °nāladagrāmā° B
°cchati upadarṣa° M °cchati utpattishyadarṣa°.

6. B °grihaṁ sama° M °he samasa giriṁagra° ma parvatāṁ varttati pañcānāṁ ca ta-
poṣatā° B °cānāṁ capoṣatagātānām ta°. — 7. BM °hi tapota(M °tapa)gate° BM °tāni
sa°. — 8. M °dyaṇaṣatānāni° ṛṇaṣatāni varttati saṁ °ni varttati parā° B °gitiṣatāni
varttanti | apa° ḍimbalāṁvalambakakumbhatūṇika° M °mbaravalambakakumbhatūṇikaṣa-
tāni varttati | saṁgitiṣatāni varttati aparāṇi ca naṭanarttakaṣiṇṇamallapāṇisvarekāni ḍimba-
ravalambakakumbhatūṇikaṣatāni | . — 10. BM °putro u° B °to ca cātughātehi a° M °to
ca cāturgrotehi a° B °vārito gi° M °vārito girimagra° B °kshakā matā || M °kshakā ma-
tāḥ | .

12. M °ni satvāḥ kuṣa° tyekabuddhamāheṣākhyācārvakeshu ca uttaptā° BM °tūikā ||
āryadharmānāṁ āraḡaṇāye carama(M °ye vacarma)bha° B °tyayabālikā satvā te°. —

15. B °girigra° M °girimagra° darṣayituṁ | B °ṛṣituṁ .

16. BM ṣālipu° B °anityāsaṁ °tpanno i° M °tpanno so dāni maudgalyāyano ṣālipu-
traṁ paridīnamukhavarpṇa dṛishṭvā āha || imaṁ ekantaṁ jana° sya avityatāya sarvaṁ
bha°. — 18. B mauḡalyā° BM °yaṇasyāpi° B °tasya sahaṇtā° M °hasaṁtānāṁ ha° naṁ
daṁtāmā°.

इहा अस्मिन्ना उत्पन्ना । सो दागि मौनव्यायनो शारिपुत्रं परिदीनमुखं च
इहा आह ॥

मनोज्ञ तन्त्रीस्वरगीतघोषा
विपुष्करस्तीटिकसार्यभाषाः ।
श्रुयन्ति शब्दा मधुरा मनोघ्रा
रने भवां किं परिदीनवक्त्रो ॥
हृष्टस्य कालो न हि शोचितस्य
रमितस्य कालो अरतिं जहाहि ।
शृणोहि संगीतिमिवाप्सराणां
हृष्टाननो अस्मिं मनुष्यनन्दने ॥

अथ खलु शारिपुत्रो माणवो मौनव्यायनं माणवमेतदुवाच ॥

एते विषयसरक्ता विषयाश्च चलाचला ।
मवेषु च द्रव्येषु च का रतिर्बालबुद्धिनां ॥
अचिरं मुनिसा सर्वे अतृप्ता कामलोक्षुपाः ।
व्यसगात्रा गमिष्यन्ति मृता मत्स्यपरायणाः ॥
तयो संज्ञा न रमेति मौनव्यायनं न मे रती ।
विपुला प्रतिमा चैव भाविता मतिर्या रतिः ॥
समयो खु धर्मं चरितुं नरकिन्नरा सुरासुरसुचरा पि ।
कामरतीभिर्लोलिता अतृप्तमनसा गता विलयं ॥
यो वने कायविवेकं रतो अधिगच्छे मदकालोपगतो ।

1. M alha mau° B° mauṅgalyāyaṇo cāliputraṁ paridī° M° lyāyaṇa cāliputra āha ॥ . —
3. M° jñatratrasva ° tika āryamā° B° tika āryanāmā | . — 5. M° pratyasli ca° BM° jñā
raṅge bhavāt kiṁ(M° vā ki) pa°.

7. B° hrishthesya kā° M° hrishthesya kā° jahohi ॥ . — 9. M° su iva apsa° BM° hrishṭā
narā(M° rānya)sya ma° B° nusheṇa nandano ॥ M° ndano ॥ .

11. BM° cāliputro° mauṅgalyāyaṇamānava°. — 12. M° cca calācalaḥ | . — 13. M°
caleshu dra° B° veshu dravyeshu kā° M° rati bhā° BM° nām a°. — 14. BM° cirā sunise
(M° sa?) sarve° M° lupā | . — 15. M° vyastagōyā gami°.

16. B° etan me° M° etaṁ me° BM° mauṅgalyāyana(B° ṇa) me rati(M° ti |) vi°. —
17. B° pratibhāvikā rameti | yo sa° M° bhāvitā matiyo ra°. — 18. M° samayeshu ca dhar-
maçaraṇaṁ cari° B° rinaṁ caraṇaṁ cari° M° naraḥ ॥ surāsurasucali pi B° rāsurasucari pi
kā°. — 19. B° ratibhi lli° M° ratibhirhlitāḥ | a° M° gataḥ vi° BM° yaṁ samayo khu
(M° yeshu) dharmāṁ caraṇaṁ(M° ṇa) carituṁ yo°. — 20. BM° yau(M° jau)vane° yo kā-
mavivekarato adhi(M° toḥ dhi)gacchati (B° ti ||) madakālo(M° ro)pagatā spri°.

सूहयन्ति तस्य देवः पि मन्त्रवीर्यं हि दुष्करं चरितं ।

समानं सुखदुःखेषु रतीषु भरतीषु च ।

यं नेमिन्ता प्रशंसन्ति सो हं शारिसुतो मवे ॥

सो दानि शारिपुत्रमाणवको तं मौन्रल्लायनमाणवकमामन्त्रयति ॥ प्रब्रज्या
मे अमिप्रेता प्रब्रजिष्यामि ॥ मौन्रल्लायनो आह ॥ यं भवती इष्टं तत्कमा [278]- 5
पि इष्टं अहमपि प्रब्रजिष्यामि ॥ मौन्रल्लायनो आह ॥

या गती भवती इष्टा अस्माकमपि रोचति ।

त्वया सार्धं मृतं अर्थं न च जीवितं त्वया विना ॥

तेन खलु पुनः समयेन राजगृहे नगरे संजयी नाम वैरट्टीपुत्रो परिव्राजको
पंचाशपरिवारो परिव्राजकारामे प्रतिवसति ॥ ते दानि शारिपुत्रमौन्रल्लायन- 10
माणवका परिव्राजकारामं गत्वा संजयिस्व वैरट्टिकापुत्रस्व परिव्राजकस्व सकाशे
परिव्राजकप्रब्रज्यां प्रब्रजिता ॥ शारिपुत्रेण सप्ताहप्रब्रजितेन सर्वाणि परिव्राजक-
शास्त्राणि अधीतानि मौन्रल्लायनेनाप्यर्थमासेन सर्वाणि परिव्राजकशास्त्राणि अ-
धीतानि ॥ ते दानि आहन्तुः ॥ नायं धर्मो नैर्याणिको तत्करस्व दुःखसयाय
संवर्तति गच्छाम पृथक्पृथक्स्वाख्यातं धर्मविनयं पर्येथ्यामः यच्च दुःखस्य अवाक्रिया 15
प्रवर्तति । यो मं प्रथमतः स्वाख्यातं धर्मविनयं तेन अपरस्व आख्या-
तत्वं । ततः सहिता आर्यधर्मविनये प्रब्रजिष्यामः ॥ ते दानि तानि परिव्राज-
कशास्त्राणि संगीतीकृत्वा राजगृहं प्रविष्टा अन्येन शारिपुत्रो परिव्राजको अन्येन
मौन्रल्लायनो ॥

1. M *sprīhaṁti* | *ta*° BM *°sya daṇḍa pi maruji* (M *°ki*) *rṇṇehi dushkaram ācaritum sa*°. —

2. BM *°māna* (M *°nā* |) *sukha*° M *°duḥkheshu aratishu cāhaṁ nai*° B *°ca haṁ nai*°. —

3. B *°mittaṁ praçasanti* | *so haṁ cālisuto bhavā so dā*° M *°mittikaṁ praçamāsati* | *so haṁ cāliputro bhavān so dā*°. — 4¹. B *°cāliputra māṇavakā taṁ*° M *°cālipu māṇavako*° BM *°mauṅgalyāyaṇamā*° M *°kam ātraṁyati* | . — 4². M *°shyāṁti* || . — 5¹. BM *mauṅgalyāyana* (B *°ṇa*) *āha* || . — 5². B *°bhagavato*° M *°bhavata iṣṭaṁ ta*°.

6. BM *mauṅgalyāyaṇo* (M *°ṇa*) *ā*°. — 7. B *°bhagavato iṣṭā smākaṁ a*° M *°iṣṭo asmākam abhiro*°. — 8. B *°rddhaṁ smṛitaṁ*° M *°çreyaṇ na ca*° BM *°vituṁ tva*°. — 9. M *°nāma veratipu*° *pañcaçataparivā*°. — 10. BM *°cāliputro mauṅgalyāyana* (B *°ṇa*) *ma*° *°jayishya vairatīkaputra*°.

12. BM *cālipu*° M *°hapravṛjite*° BM *°mauṅgalyāyaṇenāpya* (B *°ṇenāpyā*) *rddha*°. — 14¹. B *°dharmaṁ nai*° M *°dharma nairyaṇiko* | *taṭkasyataradukhakṣhayāya samvarita*° cchāmi *pri*° B *°ryeshāmaḥ*° M *°antarkriyā*°.

16. M *°syā khyā*°. — 17¹. B *tato sa*°. — 17². BM *°gtiṁ kri*° *cāliputro* (B *°tṛeṇa*) *pa*° *mauṅga*° B *°yaṇo* || .

- तेन खलु पुनः समयेन भगवानन्तरागिरिस्थिं यष्टीवने उषाने यथाभिरभ्यं वि-
हरित्वा वैष्णवमनुप्राप्तो तत्रैव विहरति वैष्णवे कलङ्ककनिवापे महता मिश्रसं-
घेन सार्धमर्धचयोद्देशमिर्भिषुशतैः ॥ अथ खल्वायुष्मानुपसेनो कल्याणैव निवास-
यित्वा पाचचीवरमादाय राजगृहमगरे पिण्डाय प्रक्रमे ॥ अद्राक्षीत् शरिपुत्रः
5 परिब्राजको आयुष्मन्तं उपसेनं दूरत एवागच्छन्तं प्रासादिकेन अभिक्रान्तप्रतिक्रा-
न्तेन आलोकितविलोकितेन संमिञ्जितप्रसारितेन संघाटीपाचचीवरधारणेन नागो
विय कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अवहर्गितेन मानसेन स्थितेन धर्मता-
प्राप्तेन युगमात्रं प्रेषमाणो वृद्धा च पुनः अतिरिव मानसं प्रसीदे ॥ कल्याणा
पुनरियं प्रव्रजितस्य ईर्या । यद्वृणाहं तस्य उपसंक्रमेयं ॥ अथ खलु शरिपुत्रो
10 परिब्राजको येनायुष्मानु[२७८^b]पसेनसेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मता उपसेनेन सार्धं
संमोक्षणीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारेत्वा एकान्ते अस्था-
सि ॥ एकान्तस्थितः शरिपुत्रः परिब्राजको आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥ शास्ता
ममैवानुत आवको ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शरिपुत्रं परिब्राजकमेतदुवाच ॥
आवको हं आयुष्यं ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्शरिपुत्रो परिब्राजको आयुष्मन्तमुपसे-
15 नमेतदुवाच ॥ किंवादी भवतो शास्ता किमाख्यायी कथं पुनः आवकाणां धर्मं
देशयति केवल्पा चास्य आवकेषु ओवादानुशासनीं बहून् प्रवर्तनीयं भवति ॥
एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शरिपुत्रं परिब्राजकमेतदुवाच ॥ अल्पश्रुतौ हमसि आ-
युष्मन्तं अर्थमात्रं कल्येयं ॥ एवमुक्ते शरिपुत्रो परिब्राजको आयुष्मन्तमुपसेन-
मेतदुवाच ॥

20

अर्थेन मह्यं कारियं किं भवेति विजने चक्रे ।

अर्थगुणको ह्यर्थविज्ञौ अर्थेनार्थं चिकीर्षति ॥

1. M °traivaṃ vi° BM °nc kala(M °ra)ṇḍakani° B °sārdḍhaṃ arddhatra° M °sārdḍha arddhatra°. — 3. B °kālasyaī° M °lyasyeva ni° re piṇḍiṇya caritvā pra° B °me a°. — 4. B °kṣhit | ṣā° M °t ṣāliputro pari° M °kena abhiprakrānto prati° tena samīḥji° B °tra ciradbāreṇ° M °no dripvā ca punar atiri° B °side ka°.

8. M kalpānām pu° sya irshyā | B °sya iryyā | . — 9¹. M vaṃ nūnā°. — 9². BM °ṣālipu° utyām kṣhā saṃmoda(M °dana)ṇitvā sārā(M °ṣālā)paṇḍiṇām(M °nṇiṇā) ka° sthāsi c°.

12¹. M °stḥito ṣāliputro pa° B °ṣālipu° M °sena eta°. — 12². B °n utā ṣrā° M °u utāhi ṣrā°. — 13. M °ṣālipu°. — 14². M °n ṣāliputraḥ pari° B °ko āyushmam upa°. — 15. M °kḥyāhi kṣhām punaḥ | ṣrāvakanām dha° B °yati kecarā° M °pā vāsyā B °rttanīye bha°.

17¹. M °senāḥ ṣālipu°. — 17². BM °to ham asmiṃ ā°. — 18. M °ṣālipu° B °ślmam upa°. — 20. M °kiṃ hoti vyaṃjjanakām subahukām artha° B °janaṃ subahukām pi a°.

21. BM °ruko hi arthaviḥṇo arthe° M °rthām viciryati B °rshati va°.

वयमपि एतसंभारं वाचायन्तं निरर्थकं ।

आयुश्च बह्मिर्दिषतेः वक्षिताः पूर्वं वक्षिताः ॥

एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ प्रतीत्यसमुत्पन्नां धर्मां खल्वायुष्मन्शास्त्रा उपादाय प्रतिनिःसर्गं विज्ञपेति ॥ अथ खलु शारिपुत्रस्य परिव्राजकस्य तत्रैव पृथिवीप्रदेशे स्थितस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मेषु च 5 विशुद्धं ॥

अथ खलु शारिपुत्रो परिव्राजको प्राप्तधर्मे प्रहीणदृष्टिः तीर्थकांषो विगतकथं कथो ऋजुचित्तो मुदुचित्तो कर्मणीयचित्तो निर्वाणप्रवणो निर्वाणप्राग्भारो आयुष्मन्मुपसेनमेतदुवाच ॥ कहिं आयुष्मं उपसेन शास्त्रा विहरति ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ शास्त्रा वेणुवने कलन्दकनि- 10 वापे ॥ इत्थं वदित्वा न आयुष्मानुपसेनो राजगृहे नगरे पिण्डाय प्रविचरे ॥

शारिपुत्रापरिव्राजको येन मौनसंन्यायनः परिव्राजकसेनोपसंक्रमे । अद्राक्षीत् मौनसंन्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकं दूरतो एवागच्छन्तं परिशुद्धेन मुखवर्णेन पद्मवर्णेन विप्रसन्नेहि च इन्द्रियेहि दृष्ट्वा च पुनः [279] शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ परिशुद्धो भवतो शारिपुत्रस्य मुखवर्णो पर्यवदातो 15 विप्रसन्नानि च इन्द्रियाणि । अथ खलु ते आयुष्मं शारिपुत्रं अमृतमधिगतं अमृतगामी च मार्गो विकसितमिव पद्मं शुद्धं प्राप्तुस्य वक्त्रं प्रसन्नमुपशान्तानि इन्द्रियाणि अमृतं समाप्तं क्वचित्ते येन ते तं दिगुणशुभचिह्नपरिमज्जालं विसीर्य ॥

1. BM "py eta saññbhā(B °sadbhā)rañ° M °vacāgrañ ittha ni°. — 2. B agrihya° M °bahubhi diva° M °vañcītā pūrvāñ vāñcito e° B °rvañ vāñcito e°. — 3¹. M °çālipu°. — 3². M °dharmaññāñ° B °tpaunnāññāñ dharmaññāñ kha °shmañ | çastā° M °yushmañ çā °jñāyati ॥ — 4. BM °çālipu° M °traivañ pri °deçañ sthi°.

7. M °çālipu° M °shññ | ti° B °thaññkathā riju° M °thaññkathā ñituvinto mpiducinto karmanñiacinto ni°. — 9¹. BM °yushmañ(M °shmaññāñ) çāriputra çā°. — 9². M °shmañ upaseto çālipu°. — 10. M °karaññakani° BM °pe i°.

11. BM itthaññ° vedi° M °tvā āyu° pasorā rāja° B °pasono°. — 12¹. M °çāliputra° parivirājako° BM °mauñgalyāyanañ(M °no) pari° B °jakos teno°. — 12². M °kshññ mauñgalyā° B °t mauñgalyāyano parivirāko çā° M °ko çālipu° cchatā ñrīshñvā pariçu° B °mukhevarññena pa° BM °dmavarññena prasanne° M °ca idriyehi ca dñi° nah° çāliputra pari° tad uvāca |. — 15. M °bhagavato çālipu°.

16. M °yushmañ çāliputro amṛitam a °gāmini ca° B °gāmi ca mā° kaçitam i° ddaññ vñittajya vaktrañ° M °sya vāstrañ pra° BM °m upagatāni indriyāni tāñndriyāni amṛita-rasamāptāñ | ke(M °kañ) cinte yena te taññ vīgu° cīttarasamijāññāñ(M °lā) vīstīrñña (B °vikarññāñ ॥).

एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौनब्रह्मचर्यमेतदुवाच ॥ अमृतं मे आयुष्मन्महा-
मौनब्रह्मचर्यं अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ।

यो सो युज्यति शास्त्रे पुष्पमिव उदुम्बरं वने बुद्धा ।
उत्पन्नानि शिरिषाणां उत्पन्नो लोकप्रबोतो ॥

- 8 ' एवमुक्ते मौनब्रह्मचर्यो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ किंवादी
आयुष्मं शारिपुत्रं शास्ता किमाख्यायि ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौन-
ब्रह्मचर्यमेतदुवाच ॥

ये धर्मा हेतुप्रभावा हेतुनेषां तथागतो आह ।
तेषां च यो निरोध एववादी महाश्रमणः ॥

- 10 ' अथ खलु मौनब्रह्मचर्यस्य परिव्राजकस्य तत्रैव पृथिवीप्रदेशे स्थितस्य विरजं
विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुः विशुद्धं ॥ अथ खलु मौनब्रह्मचर्यो परिव्राजको प्राप्त-
धर्मो प्रहीणदृष्टिः तीर्णकांचो विगतकथंकथो उदयमानसचित्तो मृदुचित्तो कर्म-
शीलयचित्तो निर्वाणनिष्ठो निर्वाणप्रवणो निर्वाणप्राग्भारो ॥

- अथ खलु मौनब्रह्मचर्यो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ कहिं
15 आयुष्मं शारिपुत्रं शास्ता विहरति ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौनब्रह्म-
चर्यं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ एष आयुष्मं शास्ता वेणुवने विहरति ॥ एष आयुष्मं नि-
वापे महता निषुसंघेन सार्धमर्धकयोद्दशभिर्मिशुश्रूतः गच्छाम संजयिष्यामस्मै
शास्तरं वेणुवने भगवतो सन्तिके ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः ॥ एवमुक्ते मौनब्रह्मचर्यो

1. M evaṃm u° BM °çālipu° B °ko mauṅgalyā°. — 1°. M °yushmān mauṅgalyā° B °shmān mahāmauṅgalyā° M °dhigata amṛi° BM °rgo yo°. — 3. B °so çruya° M °so çrū-
yati | çāstreshu pu° BM °m ivodu° M °mbaro vano buddhān utpadya° B °mbare vane
buddhā u°. — 4. B ° utpadya° M °çiriviyoma ntpa° B °çirigghāmo u° lokadyāto ||. —
5°. M °kle mahāmauṅgalyā° B °mauṅgalyā° BM °yaṇo parivā° M °çāliputra pari° B °putra
pari°. — 5°. M °çāliputra ° khyāyi | khyāhi ||.

6. BM mauṅgalyā°. — 8. M yo dharmo hetuprabhāvo hetus tesāṃ B °vā hetu te-
sāṃ. — 9. B °di mahāçra° M °mahāçravaṇaḥ ||. — 10. BM mauṅgalyā° B °kasya |
tatrai° M °traivaṃ pri° kshur viçuddhaṃ ||.

11. BM °mauṅgalyā° M °hīnadṛiṣṭiṣ tīrṇakāṃkshā vigatakathāñkārtho° B °thāñka-
thā u° BM °gramanasāñ citto(M °nto) mṛi° M °rmakarāṇi°. — 14°. BM °mauṅgalyā°
M °yaṇo çālipu°. — 14°. M °yushma çālipu°. — 15. M °çālipu° BM °mauṅgalyā° M °m
cat uṣṭa | B °cat eṣa°.

16. B °ti | ka° M °laṇḍakanishāye maha° BM °tvā çāstrā(M °stā) ve° B °shyāmaḥ e°. —
18. BM °mauṅgalyā° M °çālipu°.

परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ गच्छ आयुष्मन् शारिपुत्र इतो वि-
युन्नन् किं मे संजयिना कुटुहिना दृष्टेन ॥ शारिपुत्रो तमाह ॥ न हि आयुष्मन्
मौनव्यायनं सोऽपि चक्ष्मां संजयी बहूपकरो यं आगम्य वयं गृहावो निनि-
ष्क्रान्ता ॥

ते दानि परिव्राजकारामं गत्वा संजयिं आमन्त्रेन्ति ॥ गच्छाम भगवति महा- 5
श्रमणे ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः ॥ एवमुक्ते संज[279^b]यो परिव्राजको शारिपुत्रमी-
न्द्रव्यायनां परिव्राजकानेतदुवाच ॥ मा भवन्तो श्रमणस्य गीतमस्य ब्रह्मचर्यं
चरथ । इमानि मम पंच परिव्राजकशतानि तेषां भवन्तो अर्धपरिहारा ॥ ति
आहन्तुः ॥ न हि गच्छाम वयं भगवति महाश्रमणे ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः । स्था-
ख्यातो भगवता धर्मे विनयो विप्रतो दयो क्षिन्ना पिप्पलीतिका अक्षमर्थिकस्य अप्र- 10
सादेन ॥ ते दानि संजयिमांस्त्वेत्वा परिव्राजकारामातो येन वेणुवनन्तेन प्रणता
तानि पि पञ्च परिव्राजकशतानि शारिपुत्रमीन्द्रव्यायनेहि परिव्राजकेहि सार्धं ग-
च्छन्ति ॥ संजयी शारिपुत्रमाह ॥ एकं न दानि तेहि दुवे वा चीणि वा अथ वा
चत्वारि अथ सर्वे पंचशता उपतिथ्यो आदाय प्रक्रमति ॥

भगवां वेणुवने निष्पुणामामन्त्रयति ॥ प्रज्ञपेथ मिश्रवः आसनानि एते शा- 15
रिपुत्रमीन्द्रव्यायना परिव्राजका पंचशतपरिवारा आगच्छन्ति तस्मागतस्यान्तिके
ब्रह्मचर्यं चरितुं यो मे भविष्यति आवकाशमययुगो मद्रयुगो एको अयो महा-
प्रज्ञानां अपरो अयो महर्षिकानां ॥ अद्राचीच्छारिपुत्रो परिव्राजको भगवन्तं

1. M °yushman çalipu° BM °kiñ māñ sañjayanā(M °jayitvā) kú°. — 2¹. M çaliputra āha ॥ . — 2². M °yushman mauñgalyā° B °mauñgalyāyana so° BM °pi yushmākāñ sañjayi bahukaro° M °nishkrāñto | . — 5¹. M °vrājaka çaliputrañ kāmāñ gatvā sajayi ā° B °vrājaka kāmāñ ga° BM °mantreti | . — 5². M °gavato mahāçravaṇe bra° B °maḥ e°.

6. M °jayi pa° çalipu° BM °mauñgalyāyanañ(B °ñññ) pa°. — 7. M °çraṇaṇasya° brahmacarmanāñ cara°. — 8¹. M °rddha parihaṛet ॥ B °rddha parihara ॥ . — 8². B °āhañsuḥ ॥ M °āhatsu. — 9¹. M °hāçravaṇe bra°. — 9². BM °khyātā bḥa° M °dayo pi cchinne pi° B °cchinne pi° M °lothikā alañ arthikisya apraçādena | .

11. M °vrājaka āra° natāḥ tāni pi vañça pari° çalipu° BM °mauñgalyā°. — 13¹. BM °çari(M °li)putra āha ॥ . — 13². B ekañ ca dāni duvehi tripi° M °ekañ va dāni tehi ive tripi° vā atha catvāri vā atha sarve°. — 15¹. B °ne bhikṣuḥāmantra° M °ne bhikṣuḥāmantrayate pra°. — 15². M °kshava āsanāni | ete çalipu° BM °mauñgalyā° M °hmacarayya caritum | mā me° B °tum | yo° M °grayugo eko agro prajñā° B °ekā ago mahā° kánāñ a°.

18. M adrāṣhita çalipu° B °kṣhicchāri° M °eshāgacchato veṇuvana ma° skṛito pari° rmaḍeça° BM °ñtañ ॥ ā° M °dau kalyāṇa madhye° svartha su° BM °kevalāñ paripā° M °ryaṇ sāpra° BM °kāçayitum ॥ dvā° M °kṣhaṇohi sa° çītibhi anu° M °vāñ catuḥi vaiçāradayohi viçāradāñ ॥ çāteñdriyo çāntamānasañ uttamadaçamamathapānāmaprāpto° B °attamadamaça° BM °indriyehi avarhigatena mānase° M °kṣhamāṇo gu° hramam iṇa

- पुरतो ह्यभामच्छन्तं वेद्युवने महतीये परिषाये पुरस्कृतः परिवृतो धर्मन्देशयन्तं
 कदौ कक्षात् मध्ये कक्षात् पर्यवसाने कक्षात् स्वर्गं सुव्यञ्जनं केवलपरिपूर्णं परि-
 मुक्तं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयन्तं द्वाविंशतीहि महापुरुषवत्त्वयेहि समन्वागतं
 आशीतीहि अनुव्यञ्जनेहि उपशीमितशरीरं अष्टादशेहि आवेष्टिकेहि बुद्धधर्मेहि
 5 समन्वान्तं दशहि तद्यागतवलेहि बलवाद्यतुर्हि वैशारद्येहि विशारदो शान्तिभ्यो
 शान्तमानसो उत्तमदमश्शमथपारमिताप्राप्तो नागो यथा कारितकारणो अन्त-
 र्गतेहि इन्द्रियेहि अवहर्गितेन मानसेन सुस्थितेन धर्मताप्राप्तेन शृङ्गुना युगमात्रं
 प्रैक्षमाणः मुक्तो नागो जितेन्द्रियो हृदमिव अच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयु-
 पमिव अशुद्धतो सुवर्णबिम्बमिव भासमानं तेजराशिमिव श्रिया ज्वलमानं द्विती-
 10 यं अशुद्धमिव उदयन्तं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये मुक्तो मुक्तपरिवारो दान्तो
 मुक्तपरिवारो तीर्णो तीर्ण[280°]परिवारो पारगतो पारगतपरिवारो स्थलगतो
 स्थलगतपरिवारो चेमप्राप्तो चेमप्राप्तपरिवारः श्रमणो श्रमणपरिवारः बाहित-
 पापो बाहितपापपरिवारो ब्राह्मणो ब्राह्मणपरिवारः श्रोत्रियो श्रोत्रियपरिवारः
 स्नातको स्नातकपरिवारः बाहितपापधर्मो बाहितपापधर्मपरिवारः ॥
 15 अथ खलु शारिपुचमौ ब्रह्मायना परिव्राजका पंचशतपरिवारा येन अन्तर्गत-
 नोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अश्रमस्थः ॥ एकमने
 स्थितो शारिपुचो परिव्राजको भगवन्तमेतद्वोचत् ॥

उषितं सागरसलिले उषितं गिरिद्वन्द्वमननवनेषु ।

अदर्शनात्तुह्यं मुने उषिताः कश्चिन् कुतीर्येषु ॥

20

कुमारो निवृत्तो पश्येत्ते प्रवृत्ता महासार्धवाह प्रतीर्णा ।

तं संसारकान्तारद्वारीष्वधीराः विरक्ता न रज्यन्ति भूयः ॥

अथ खलु शारिपुचमौ ब्रह्मायना परिव्राजका भगवन्तमेतद्वोचत् ॥ प्रव्राजेतु

a° B °hradam iva kaccho° M °ccho anāviro vipra° tanayutham iva a° nañ tejorāci° BM
 °ñtam aseca(M °seva)nakañ a(B °kam a)pratikulañ darāṇāye | mukto° M °ktaparivāro
 cāro cāntaparivāro dānto dāntaparivārah tīrṇo tīrṇaparivārah pāragatoḥ pāragatapari-
 vārah stha° sthalagataparivārah kshe° ptaparivārah cṛavaṇo cṛavaṇapṛāptaparivārah bāhi-
 tapo bāhitaparivārah brāhmaṇo°.

15. BM °mauṅgalyāya(M °ye) parivrā° M °yena bhagavān teno° sithāsuh || B °sthāsuh || .

16. M °to cālipu°. — 18. BM usitāñ sā° B °raçali° BM °shitāñ gi° M °riḡraha°. —

19. BM °rçanāt tava mū° M °usitā° BM °shu ku°. — 20. BM °mārganivritta(M °tte ||)
 yatho(M °thā) tava prasa° M °prakīrṇe B °tīrṇo sañ°.

21. BM sañsā° B °rāḥ || vi° M °jyati bhuyah || B °yah a°. — 22°. M °cālipu° BM °mau-
 ṅgalyā° || . — 22°. B pravāje° M pravraje° sañpadyetu° B °detu mān suga° M °gatah || .

मां भगवानुपसंपादेतु मां सुगतो ॥ अथ खलु भगवां शारिपुत्रमीन्द्राद्यनप्रमुखां
पंच परिव्राजकशतां एहिभिषुकाये आभाषे ॥ एष भिषवः चरन् तथागते ब्रह्म-
चर्य ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिषुकाये आभाषाणां यं किंचि परिव्राजककिंचं
परिव्राजकमुप्तं परिव्राजकध्वजं परिव्राजककल्पं सर्वेषां समन्तरहितं विधीवरा
सानं प्रादुर्भवेत्सुः सुखका च पाषा प्रकृतिस्वभावसंस्थितका च केशा रीयापयो 5
सानं संस्थिहे सज्जषापि नाम वर्षशतोपसंपत्तानां मिथूणां । एष आयुष्मन्तानां
शारिपुत्रमीन्द्राद्यनप्रमुखानां पञ्चशतानां प्रव्रज्या उपसंपदा मिषुमात्रो ॥

अथ खलु आयुष्मां शारिपुत्रो भगवन्मेतदुवाच ॥ किं भगवं प्रश्नयेतो प्रश्नयेति
किं तिष्ठमानं तिष्ठति किं विमज्जमानं भज्यति किं पटिसंधेत्तं पटिसंधेति ॥ एव-
मुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् ॥ चत्वारो शारिपुत्र धातवः प्रश्नयेन्ता 10
प्रश्नयेन्ति चत्वारो धातवः तिष्ठमानावो तिष्ठन्ति चत्वारि धातवो भज्यमाणीयो
भज्यन्ति चत्वारो पटिसंधेन्ता पटिसंधेन्ति ॥ एवमुक्ते आयुष्मां शारिपुत्रो भगव-
न्मेतदवोचत् ॥ किंप्रत्यया म[280^b]र्गं तिष्ठति किंप्रत्यया भज्यति किंप्रत्यया
सन्वेति किंप्रत्यया न प्रतिसंधेति ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवो-
चत् ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र जायतीति अविद्याप्रत्यया तृष्णाप्रत्यया कर्मप्रत्यया 15
इदंप्रत्यया शारिपुत्र जायति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र तिष्ठति । आयुःकर्मप्रत्यया
आहारप्रत्यया शारिपुत्र तिष्ठति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र भज्यतीति । आयुर्बया
कर्मबया आहारोपच्छेदा इदंप्रत्यया शारिपुत्र भज्यति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र
प्रतिसंधेति । अविद्याये अप्रहीणत्वात् तृष्णाये वशीकृतत्वात् कर्म चास्य भवति

1. BM °gavañ çāri(M °lī)putramauṅgalyā° M °mukhañ pañ° kāye bhāshave | . —

2. M chi bhikshavaç cara°. — 3. M °bhagavatā yeli bhi ° shtānāñ yat kiñcit parivrāja-
kañ hiñ ° guptiñ pa° B °guptiñ pa° BM °lpañ | sarve ° rā sanañ prā° M °velsuñ | suñ-
bhakāya pa° B °lakāra keçā | iriyā° M °çā iriyā° sadyathāpi ° çatosapannā°.

6. M °çālipu° BM °mauṅgalyā° nāñ pañcānāñ(M °nāñ parivrājakaçatānāñ) pra°. —

8¹. M °çālipu°. — 8². M °gavañ prajñapento° B °gavañ pra° BM °tishta(M °shttha)mānañ
kiñ vi° M °nañ bhajjati kiñ patisarvantañ paṭisañbhañdhamti | B °jjati kiñ paṭisañ-
vantañ sañpaṭisañdheti kiñ apatisañdheti || . — 9. M °çālipu°. — 10. B catvāra çā°
ñpento prajñapeti ca° M °çāliputra dhātavo prajñapyento prajñapemi catvāro dhātavo ti°
BM °nāvo tishthanti(B °nti ||) kiñpratyañ çāri(M °lī)putra(B °trā) catvāri dhātavo bha°
B °sandhento pa° M °tvāri pāthisarvanto paṭisañbhañdheti | .

12. M °kte bhaga° (I. 14). — 14. M °çālipu°. — 15. M °çāliputra jāñti a° B °pu-
trā jāñti° M °çālipu°. — 16¹. M °çāliputra tishthamtiñ. — 16². BM °ākāra° M °çālipu°. —
17¹. M °çāliputra bhakshatiñ | . — 17². M °yuhkshaya° karma° BM °ccheda i° M °çā-
lipu°. — 18. M °çālipu° BM °ti avi°. — 19. B °pranātvāt tri° M °prehātvāt tri° B °kri-
tatvāt | ka° M °kṛitatvā karma cā° ti pakshañ a° B °pakshañ | a° M °çālipu° BM °sañ-
veti || .

- यत्कृत्वा इदमवस्था शारिपुत्र प्रतिसंवेति ॥ किंप्रवक्ष्या शारिपुत्र न प्रतिसंवे-
तीति । अविद्याये प्रहीणानामुपाधये च्छन्तीकृतत्वात्कर्म नास्ति भवति पक्षं नास्ति
इदमवस्था शारिपुत्र न प्रतिसंवेति ॥ चक्षुष शारिपुत्र आध्यात्मिकमायतनं अप-
रिमित्रं भवति रूपो च बाहिरं आयतनं चक्षुषः आमासमागतं भवति । मना-
5 पासेचनसमुत्पन्नं तस्य ततो निदानं उत्पद्यति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च
प्रीणयति । ये पि शारिपुत्र धर्मा प्रतीत्य उत्पादयति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रिया-
णि च प्रीणयन्ति ते पि शारिपुत्र धर्मा जाता भूता संस्कृता वेदयिता प्रतीत्य समु-
त्पन्ना नेवात्मा नेवात्मनीया शून्या आत्मेन वा आत्मनीयेन वा ॥ अथ एवमन्यत्र
कर्म कर्मविपाकं च हेतुं चैव हेतुसमुत्पन्ना च धर्मा ॥ एवं श्रोत्रं घ्राणं जिह्वा
10 शब्दा मनस्य शारिपुत्र आध्यात्मिकमायतनं अपरिमित्रं भवति धर्मा च बाहिर-
मायतनं मनस्य आमासमागता भवन्ति । मनापासेचनसमुत्पन्नं तस्य ततो निदा-
नमुत्पद्यति प्रीतिसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयति ॥ ये शारिपुत्र धर्मा प्रतीत्य
उत्पादयन्ति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयन्ति ते शारिपुत्र धर्मा जाता
भूता संस्कृता वेदयिता प्रतीत्य समुत्पन्ना नेवात्मा नेवात्मनीया शून्या आत्मेन वा
15 आत्मनीयेन वा । अथ एवं अन्यत्र कर्म चैव कर्मविपाकं च हेतुं चैव हेतुसमु-
त्पन्ना च धर्माः ॥

इदमवोचद्भगवानिममिं पुनर्वाकरणे माध्यमाणे सर्वेषां शारिपुत्रमौद्गल्यायन-

1. M °çālipu° BM °sañvēti°. — 2. M °hīnatvā trīṣṇā ° nīkṛitatvā karma cāśya°
B °t karmañ cāśya bhavati | pa° BM °pakṣhañ nā° M °çālipu° BM °sañvēti° | . —
3. M °çāliputra adhyātmakam ā° B °m āyatanañ | apalibh° hīnañ āya° M °kashuṣo
ābhāsam āyatanañ bha° B °ti ma°. — 4. B manapāsemanasa° M °sasamamutthānikā
tasya° B °nakā tasya tato niyātūñ u° M °niryātūñ u° B °ñayanti | .

6. B ce pi cā° M °çāliputra dharmañ ca pra° B °dharma pra° BM °utpadyan(M °dyañ)-
te pri° M °sukhañ sau° ñi prīṇayati | te° B °yanti | te° M °çālipu° BM °tra dharmā pra-
tītyan(M °tīya)ti prīṭisauṃmanasyañ indriyāñi ca prīṇayan(M °yañ)ti te pi cāri(M °ti)putra
dharma jāta prabhūtañ sasañ(M °ta sañ)skṛi° B °vetayi° M °yito pra° BM °tpanno nai-
vātmanivātmanīyo cūnyā ātmyena(M °tmano) vā ātmani°. — 8. M °enam anyatra kar-
mañ ca evañ karmavi° B °kañ na he° BM °caiva hetuñ samu° M °dharmam e° B °rmā
e°. — 9. B °grotuñ ghrā° M °gṛotañ ghrā° çāliputro ā° BM °ti | dha° M °rmā va bā-
hiraya° B °hiṇam ā° M °gato bhavañti.

11. BM manāpo(M °pā) sauṃmanasyañ sthānāñ(M °nī)ya tasya° M °tatañ ni° nasya
idriyāni ca°. — 12. M °çāliputrasya dha° tītya dyañti prīṭisu° B °tītya dharmā utpa-
dyanti prīṭisu° M °idriyāñi° B °ñayati | te° M °ñayati | ye çāliputrasya dharmā jā° BM
°skṛitā cetayī(M °si)lā° M °tmā naivāñātmanīya° B °tmēna vā ātmye° M °tmanāyena°. —
15. M °tra karma caivañ karma° ccaitusamutpannāc° ca dha°.

17. B °vān imesmiñ° M °puna vyā° çālipu° BM °mañgalyā° M °vebhya cittā°.

प्रमुखाणां मिश्रशतानां अनुयायाद्यन्वेष्टितानि विमुक्तानि । आयुष्मन्त्र-
हामीत्रकायनो सप्तहोषवन्मन्त्रो अक्षिप्रशतं अक्षिप्रशितं च अनुप्रापुषे चत्वारि
च प्रतिशंविदाणि साधीकरे । आयुष्मां च शारिपुषो अर्धमासं प्रश्रितो अर्ध-
मासोपशंपन्नो अभिजावशितं प्रज्ञापारमितां च अनुप्रापुषे चत्वारि च प्रतिशं-
विदाणि साधीकरे । आयुष्मां च मौनकायनो अक्षिप्रप्रशितो अक्षिप्रोपशंपन्नो
तिस्रो विदा साधीकरे दिवं चतुः पूर्वजिवासं आचमयत् ॥ इत्यनेनं मुच्यति ॥
दीर्घमस्तस्य परिव्राजकस्य सूत्रं कर्मणं ॥

मिषू मगवन्तमाहन्तुः ॥ यज्ञ मगवं कर्षं मगवता आयुष्मन्शारिपुषमौन-
कायनप्रमुखानि यज्ञ मिश्रशतानि संजघिपरिव्राजकस्य दाक्ष्येषु वृद्धियतेषु विधि-
वर्तयित्वा अनवरामातो जातिवरामरक्षसंसारगहनकान्कारातो कारिता ॥ मग- 10
वानाह ॥ न मिषवो हतरहिं एव मम एते शारिपुषमौनकायनप्रमुखा यं
मिश्रशता संजघिस्त परिव्राजकस्य दाक्ष्येषु वृद्धियतेषु विनिवर्तयित्वा अनवर-
यातो जातीवरामरक्षसंसारगहनकान्कारातो तारिष्य ॥ अन्वदापि एते यज्ञा
दाक्षयातो राक्षसीक्षीपातो राक्षसीनां हस्त्यता विनिवर्तयित्वा श्रेष्ठेभ्यः महारक्ष-
द्रातो उत्तारयित्वा जमुदीपे प्रतिष्ठापिता ॥ मिषू आहन्तुः ॥ अन्वदापि यज्ञ- 15
वन् ॥ मगवानाह ॥ अन्वदापि मिषवः ॥

सूतपूर्वं मिषव जतीतजन्मानं जमुदीपातो यं वाक्षिप्रशतानि समुद्रमागच्छे
महन्तं समुद्रमवगाढा धनस्य अर्थं । तेषां तं यावत्पात्रं समुद्रमध्ये वर्तं यच्छरेण

1. M °yushmān ca ma° BM °mauṅgalyā° M °vasi tān ca anuprāpaṇe catvāri apra°
B °tvāri ra pra° BM °kare itthañ etañ cru(M °crū) yati dirghanakhasya parivrājakasya
sū(M °su) trañ kṛtvā tasya bhagavato vyākaraṇe bhāṣyamāṇe dirghanakhasya parivrāja-
kasya tatraiva prithivīpradeṣe sthitasya virajān vigatamañān dharmeshu dharmacakṣhor
viṣuddhañ || shashṭīnān bhikṣhū(M °kṣhū) nām(M °nām) anupādāgravebhyaḥ cittāni viṣṇu-
(M °ni mu) ktāni | āya°. — 3. M °cālipu° B °nno bhijñān vaçitām prajñāvarṇitām
prajñā° M °tām canu°. — 5. M °yushmatām ca° BM °mauṅgalyā° kare | di° kṣhayañ i°.

7. M °kasya sūtrañ. — 8¹. M bhikṣur bhaga° katsuḥ | B °nsuḥ pa°. — 8². M °ga-
van kathañ BM °shmatām ca° M °cālipu° BM °mauṅgalyā° B °mukhānām pa° M °mu-
khāñ pa° BM °kṣhucātānām sañ B °vrājaka dṛṣṭigate avini° M °dārūṇeshu dṛi° to
jātijarā° B °sāragraha° M °sāragrahaṇakāmītārā° B °rito || .

11. BM °tarahiñ(M °hi) evañ mama ete cāri(M °i) putramauṅgalyā° jayishya pari°
M °dārūṇe° rtayitvā jātijarā° B °sāragrahaṇakā° M °sāragrahaṇakāmītārā° taritā | B °to

13. B anyedā° BM °stagaṭāto vi° B °rtayitvā kṣhame°. — 15². M bhikṣu
ahatsuḥ | .

16². M °kṣhavo || B °vaḥ bhū°. — 17. B °rvañ ati° M °kṣhavaḥ ati° BM °nañ bhi-
kṣhavo jañ M °ñijakaṭā° ye mahāsamun avagā° B °mahatā samu° M °aribhā te° B °ar-
thā te°. — 18. B °tām matkare° M °tām makaragaṇa matkare°

- मित्र ॥ ते दानि तेन यानपावेण विपन्नेन देवदेवां नमस्त्वन्ति यो
यहि देवे अभिप्रसन्नो । केचित्स्त्रिवं नमस्त्वन्ति केचिद्वैषवशं नमस्त्वन्ति केचित्स्त्रान्दं
केचिद्वैषवशं के ॥ २४१ ॥ चिन्मं केचित्कुवेरं केचित्कर्कं केचिद्रुद्रं केचिद्दृष्टं दिशं नम-
स्त्वन्ति यथा इतो महासमुद्रातो जीवन्ता उत्तरेम ॥ ते दानि तेन यानपावेण
५ विपन्नेन नानाप्रकाराणि भवानि आदाय समुद्रमध्ये पतिता केचिद् घटिमादाय
केचित्फलकं केचिद्वानुश्रेष्ठियं । केचित्परस्परस्व जीविताद् व्यपरोपित्वा तं कुणपं
आलम्बन्ति न महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं संवसति अथ खलु तं कुणपं विप्रमेव
स्वर्गं वा द्वीपं वा विपति ततः वयं पि एतेन कुणपेन सार्धं द्वीपं वा स्वर्गं वा
उत्तरिस्थामः ॥ ते दानि वाणिजका तत्र महासमुद्रे भवन्ता वातेन राक्षसीद्वीपं
१० चिन्ता ॥ ते तहिं राक्षसीद्वीपे नानाप्रकाराणि नानाद्रुमसहस्राणि पश्यन्ति ।
यथा यक्षः वातेन तन्तीरमल्लीपियन्ति ततो ततो प्रमदाशतानि पश्यन्ति मा-
नापिकानि दर्शनीयानि नानारंगरक्तवसनानि सालंकारभूषितानि आमुक्तमणि-
कुण्डलानि विचरन्त्यो काचिन्नववधुकम्कारा काचिद्विप्रसूतिकाकारा काचिद-
ध्वमस्त्रीकाकारा बह्वनि राक्षसीशतानि मानुषीरूपाणि अभिनिर्मितित्वा । समुद्रं
१५ ओतरित्वा एकमेको वाणिजको गृहीतो ॥ स्वागतमार्घ्यपुचाणां आर्घ्यपुचा अस्मा-
कमपतिकानां पतिका भविष्यथ अनाथानां नाथा भविष्यथ अवन्धूनां बन्धू भवि-
ष्यथ । अस्माकं पि स्वामिका महासमुद्रे विपन्नयानपाचा सर्वे अनयातो व्यसन-
मापन्ताः । ध्रुवमस्माकं जलधरो प्रसन्नो येन यूयं इमं द्वीपमानीता ॥ ताहि
ते वाणिजा अंशेहि आरूपिता समुद्रातो उत्तारिता स्थले प्रतिष्ठापयिष्यामि तेषां

१. M tadānīñ tena° BM °syanti | yo ° nno ke°. — २. M kecicchhatrañ nama-syanti
kecid vai° B °çramapañ namasyanti | ke° BM °t-skandhañ ke° M °rūpa-kecid ya ° rañ
keccichatrañ kecid bra° BM °çāñ namasyanti | ya° M °drato java ° samā. — ४. M °dra-
madhyañ pa° B °tā kecid vṛttim ā° M °kañ kecid ātamburetyañ B °yañ ke°.

६. M kecit puraspa° vitād yañparo ° kunapañ B °nū na °mrītasamu° M °mudrāto mṛi-
takūpeṇa sā° B °rddhañ samvasati || a° M °tañ mṛitakāra° B °pati | ta° M °tato vayan°
shyāmi | . — ९. M °tra mahasa° ° kshiptvā. — १०. BM te tahiñ(M °tarhi) rākshasīdvipe
kshiptā te tahiñ(M °hi) rākshasī(M °si)dvipe°.

११. M yathā yathā ca tāvena tañ tilam ātripiyañti | tathā tathā tato pra° B °yanti |
ta° °cyanti | mānāyikā° M °cyati mānāpikāpikāpi darçanīyānāñ ragarakta° lañkālābhā°
caranto cit na va cadhūtakākārā kācid evañ sutikākārā kācit madhyamastrokākārā° ba°
B °kācin na ca vadhūkākārā kāciddevañ prasū° cid adyamantrikākārā° BM °bahumā rā°
M °rūpam abhi° BM °tvā sa°. — १४. M °drañ ottari° meka vā° BM °to svā°. — १५. M °nāñ āryyaputra asmā° BM °kā bhavishyatha | anāthānāñ nāthā(M °tho) bhavishya-
tha | a°.

१७. M °pātro sarve° m āpano. — १८. M °nītāñ | B °tā tehi to° — १८. BM tehi te
vañijāñ aññe° M °rūpinā sa° uttaritā° B °shāñ yānikānāñ°.

वाणिजकानां समासासयन्ति ॥ मा आर्यपुत्रा उत्कण्ठस्य मा परित्यज्य महार-
तनदीपं आर्यपुत्रा अनुप्राप्ताः वज्ररत्नमनसरत्नं वज्रचक्रपार्श्वं वज्रपुष्पकलं वज्र-
ज्वालामयविलेपनं वज्रवस्त्रं वज्रास्त्ररत्नमावरणं ॥ इह आर्यपुत्रा अस्मानि श्रीकृष्णा
रमन्ता प्रविचारयन्ता मधुवासवं च पिबन्ता आदीनवपरां सुखा सुखानि अनु-
भव ॥ ते दानि वाणिजा आहन्तुः ॥ मर्षय मुहूर्तं याव शोकं विनोदेमः ॥

ते दानि सर्वे पंच वाणिजकशता तासां स्त्रीणां भूषातो एकान्तं प्रत्युत्क्रान्ता
एकान्तं प्रत्युत्क्रान्तिना रोदेन्तुः शोचेन्तुः परिदेवे[282]न्तुः ॥ हा अग्ने हा तात
हा पुत्र हा आता हा भगिनी हा चिचवज्जुहीपिकाहो उज्जमभराहो ॥ रोदित्वा
शोचित्वा परिदेवित्वा परस्परस्व समासासित्वा स्वकस्वकानि स्त्रीयो अस्त्रीणा ।
ताभिः स्त्रीभिः सार्धं महारहेण मार्येण हरितशादलितेन अप्रपततृष्यकण्ठकलण्डकेन 10
अपगतशर्करकण्ठकेन नीरजेन समेन अविस्मयेन महावनपण्डमनुप्राप्ता सर्वपुष्प-
लोपेतं । सर्वोत्तुकानि सर्वकाशिकानि तत्र वनखण्डे पुष्पाणि नानाप्रकाराणि
सुरभीणि सुगन्धानि सर्वोत्तुकानि सर्वकाशिकानि तत्र वनखण्डे नानाप्रकाराणि
पञ्चचूर्णाणि गन्धरसोपेतानि शुद्धमधुसदृशानि वापीयो च पुष्करिणीयो च सुख-
सलिलानि हंसकारण्डवदन्तानि उत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकसंस्कृताणि ॥ ततो वनातो 15
निर्गम्य तासां राक्षसीनां भवनानि अहशेन्तुः उद्दीच्याणि महेशास्थानि श्वेतानि
पाण्डुराणि तुषारसन्निभानि निर्यूहसिंहपंजरगवाचताराचन्द्रसुविचित्राणि राक्ष-
सीनगरं च वैश्रवणभवनसंनिभं पश्यन्ति ॥ ते दानि वाणिजका ताहि राक्षसीहि
दीपे प्रवेशिता स्वकस्वकानि भवनानि दिव्यविमानसन्निभानि ॥ ते दानि वाणि-

1. M °putro utkañṭha mā pa° B °tkaṇṭha mā pa° plāḥ | ba° M °ntaravana bahua °
idhamālyañ vilepanañ vāstrañ ° prāvarañ | B °ṇañ i°. — 3. M °kṛidatā ramantā pari-
ārayatā madhu° B °hantāñ ādinaparāñmukhāni anu° M °hantām ādinavañ parānmukhā-
ni anu° B °tha te°. — 5¹. M tadāni vāñijā āhatsuh | . — 5². M marshata muhurtañ°.

6. M °vāñijaṭatāni tāsāñ BM °to ekāntā pratyutkrā(B °tyukrā)ntā ekāntapratyutkra(B
tyukra)mi ° detsuh °cece(M °tsuh °cocate)tsuh paridevetsuh || . — 7. BM °tāte hā putra
B °tre) hā bhīrā° M °dvipakā udyā° BM °rāho ro°. — 8. B °samāsetvā svaka° M °cā-
atvā svakāsvakā° BM °ni strimūlātā(M °to) | . — 10. BM tābhi strībhiḥ sārddhañ(M
rddha) ma° M °māgeṇa° cāvali° B °tṛiṇakañṭhakakha° M °ṇṭakakhañḍakena apa° B °car-
kalakathalyana ni° M °ṭhollaka nijalena samena -visamena ma° B °viṇcamena ma° M °hā-
anakañḍañ anuprāptāḥ | sa° B °pto | sa° BM °lopetā sa°.

12. BM sarvodakāni ° surabhīñi(M °mīni) sugandhāni sarvodakāni sa° M °cūṇṇagandha°
3 °pushkiri° M °pushkarañye ca su° B °sukhaṇḍilā° BM °varūtāni u° M °rīkasacchannā°.

15. M °vanāñito nirgama tātāsāñ BM °cetsuh || u° M °dvikshāmi mahe° B °kshyāni
na° M °cvetāni pañḍulāni tu° B °siñṣhañjara° M °vākshamarā°. — 18. BM °dvipañ
raveci(M °pravāsi)tā° M °divyāvimānasaniḥḥā°. — 19. M °neshu pañcyati paryyakāni

जन्मा तेषु राक्षसीमण्येषु पञ्चानि पर्यैकानि सुप्रज्ञप्तानि लोमशनीलकाक्षरज्ञानि
अवदातपटप्रत्याक्षरज्ञानि उभयतोऽलोहितविम्बोद्भूतानि सुवर्णमयानि स्व्यमया-
नि हनूमयानि अश्लोकवनिकादेशरमणीयानि सर्वपुष्पकलोपेतानि आधामशा-
ज्ञानि सुरमणीयानि अन्नपाणभोजनविधानानि सुप्रणीतानि ॥

- 5 तेषां हानि रतनामयेषु मद्रपीठेषु निबीदापयित्वा कल्पवृक्षैश्च अमिरमयूषि का-
रितानि आधामशालेषु आधामकारापितानि ज्ञानशालेषु च कल्पयित्वा धौत-
मृष्टानि गात्राणि प्राञ्जयित्वा लोहितचन्दनकालानुसारं हि विष्णुं तानि कृत्वा
महाभूतानि च परिवारयित्वा वरमात्महमेहि चालंकृतानि महारहाणि च भक्तो-
क्तवर्णानि उपनामितानि प्रत्यक्षाणि च प्रणीतानि खादनीयभोजनानि उपनामि-
10 तानि नानाप्रकाराणि च व्यञ्जनप्रकाराणि उपनामितानि खण्ड्यायाणि खवयाया-
णि [282^b] मधुरायाणि तिक्तायाणि कटुकायाणि काषायाणि नानाप्रकाराणि
मांसप्रकाराणि उपनामितानि तद्यथा वराहमांस्तानि मत्स्यमांस्तानि तित्तिरमा-
ंस्तानि वर्तकमांस्तानि लावकमांस्तानि कपिजलमांस्तानि एण्डेयमांस्तानि ॥ वि-
विधेषु च सानं नृत्त्यगीतवाद्यप्रकारेषु अमिरमापेति मृदंगवाद्येषु आलिङ्गवाद्येषु
15 सिन्धववाद्येषु पणववाद्येषु एकादशिकावाद्येषु वीणावाद्येषु नकुलकवाद्येषु सुधोष-
वाद्येषु माण्डकवाद्येषु च वेषुकवाद्येषु अपरा प्रयेन्तुः । अपरा तु मधुरं प्रगाये-
न्तुः ॥ वदा जानेन्तुः ता राक्षसीयो संविशन्ता इमे वाणिजका अज्ञामिरिति
ततो सानं संवृष्टानि रत्नकोशानि संप्रदर्शेन्तुः । आर्यपुत्राणां वयं च प्रणीतं च
सारं । मधुरं च आसनं प्रज्ञापेन्तुः । अमिरमन्तु आर्यपुत्राः इह रतनद्वीपे

su° B °ptāni ṣoḍaṣaṇṇikāsta° M °ptāni shodaṣaṇṇikāsta° patrapra° BM °lohitabi(B°mi)-
mbopahatāni(B°ni ||) su° M °nikānivaḍeṣa°.

5. M te dāni ratnama° BM °śmaṣruṇi kā° M °ritāni vyāyamaṇṇaḥeshu ca vyāyamaṇṇarāpi°
BM °dhautapā(M °pa)trāṇi grā° M °trāṇi pāṇucayitvā lo° ndanakārānu° B °lānuṇṇālehi°
parivāpayitvā va° M °mehi ca abākṛi° dhānāni upanāpitāni pratyapātāni ca praṇi° B °tyapṛāṇi
ca praṇi° M °khādanīkhādanīyabhojanīyāni ca upa° ni mānāprakā° javanāpṛāṇi° B °nāgrāṇi |
madhu° M °madhurāgrāṇi madhurāgrāṇi tiktā° BM °nsaprakārāni upanāmitāni | tadya-
tā || varā° M °tittibamānsāti vakamā° B °vakshyakamā° BM °nsāni lā° B °ṇeyasānsāni || .

13. M °dheshu ca | sātaṁ nṛi° dyapravādyeshu abhīramāṇṇyeci° mṛigaṇṇavādyeshu ā°
BM °paṇa(M °ṣa)varādyeshu | e° M °kulakavādye sughoshavādyeshu veṇu° B °bhātaka°
M °aparā prāpuṇṇesuh a° B °ṇṇesuh || .

16. M °rā pi ma° gāyetsuh | . — 17. B °jānetsuh tā° M °jānetsuh tāh
rā° B °visvastō | i° M °ṣvabho i° B °r iti | tā° BM °sānaṇṇi(B°naṇṇi sānaṇṇi) sāvri° M °ra-
tanako° B °pradaṇṇesuh | M °ṛyetsuh | . — 18. BM °vayaṇṇi vā pra° B °sānaṇṇi ma°. —
19¹. BM °naṇṇi ca prāpe(M °ye)isuh a°. — 19°. B °manta ā° M °mantā ā° BM °trāh | iha
rana(M °tā)dvī° M °ruputā pi pramatto hi pi āryaputrena nagara° B °api pramehi pi
Aryaputre nagara° rgeṇa ganta°.

नन्दनता वा मन्त्रपुत्रा अपि तु प्रमत्तेहि पि आर्यपुत्रेहि नगरस्य दक्षिणेन मार्गेण
न गन्तव्यं ॥

अथ खलु मित्रवो यक्षोवां पंचानां वाणिज्यकृत्तानां सार्ववाहो पण्डितो सप्र-
ज्ञवातिको तस्य एतद्भूषि ॥ किं नु खलु इमा स्त्रियो अस्माकं नगरस्य दक्षिणातो
मार्गातो वारेन्ति । यत्नूनाइ जागेयं नगरस्य दक्षिणेन किं चाप कथं वा ति ॥ 5
अथ खलु मित्रवः सार्ववाहो स्त्रियः श्रयिता वा मत्तप्रमत्ता वा विदित्वान अशि-
पडुमादाय नगरातो निर्बन्ध तं दक्षिणं मार्गमनुगच्छे । यथा यथा च गच्छति
तथा पश्यति आवाग्रे शरणं च प्रतिमयं बहूनां च पुत्रवायां रवन्तानां शब्दं श्रुयो-
ति ॥ सो द्वावि तेषां पुत्रवायां तं शब्दमनुसरको पश्यति अयोमयं नगरं तास-
प्राकारपरिधिम् ॥ सो दानि तस्य नगरस्य द्वारं मार्गानो समन्तेन मदक्षिणीक- 10
रोति न च तं द्वारं पश्यति बहूनां च पुत्रवायां रवन्तानां शब्दं श्रुयोति ॥ हा
अन्वेति क्रन्दन्ति हा ताता ति क्रन्दन्ति हा पुत्रेति क्रन्दन्ति हा धातेति क्रन्दन्ति
हा स्वसेति क्रन्दन्ति जम्बूद्वीपकाहो उद्यानवराहो ति क्रन्दन्ति ॥ सो तं शब्दं
श्रुण्वतो तं नगरं पर्यागच्छन्तो नगरस्य उत्तरे पार्श्वे प्राकारस्य अनुस्रिष्टं उच्चं
शिरीषवृक्षं पश्यति । सो दानि शिरीषवृक्षमभिब्रुत्वा नगरे पुत्र[283]शतानि 15
पश्यति सोपवासिकानां दीर्घकेशनखस्त्रमश्रूणां पूतिखण्डवसनानां वातातपदग्धस्व-
चमात्सानां कृष्णानां मलिनानां मलिनकेशानां क्षुत्पिपासासमर्पितानां । गन्ध-
कीहि पानीयार्थं भूमिं खनन्ति पृथिवीतो उत्कृष्टानि दौर्बल्येन पुनर्धरण्यां पतन्ति ॥
ते दानि तस्य शिरीषस्य शाखापत्रपखाशशब्दं श्रुत्वा सर्वे अञ्जलिं कृत्वा उत्थिता ॥
को आर्यपुत्रो देवो वा नागो वा किन्नरो वा गन्धर्वो वा यक्षो वा कुम्भाण्डो वा 20
ते वयं शरणं गताः । इतो संबन्धनातो दुःखितानि मोचेहि यथा मं पुनः स्वदे-

3. M °kshavaḥ ya °ṇijaḥ BM °prajñāḥ M °ko tasyaitad a°. — 4. M kin tu kha°
BM °imāñ stri° M °rgāto cārenti | .

6. M °kshavo sã °ho tāñ stri° BM °çayito va matla(M °ntã) pramattã(M °ntã)nāñ
vidi° M °sipatram ā°. — 7. BM °cchati atha pa° B °kāṣaṇṇara° M °kāṣa ṣabdam ca pra°.
— 9. M °nāñ ravantānāñ ṣa °nusmaranto° BM °çyati | a°. — 10. B sã dā° M °rgako
sa° BM °roti | na° M °ṣabdanāñ ṣri°.

11. BM °mbe kiñ krandanti | hã tãtã kiñ krandanti hã pu° B °tra kiñ krandanti ṣvã-
koṇe ti kra° M °tra ti krandanti hã bhrãteti kramãdanti hã putreti kramãdanti svãakoṇe-
ti krandanti jambudvi°. — 13. M °bdañ ṣṛiṇvanto °garasyottare° B °anuṣiṣṭaṇñ | u° M
°riṣhañ vṛi° B °ti so°. — 15. B °çyati | sã so° M °çyati | susvãso° B °ṣṛiṇāñ yotli-
khaṇḍavaṣṇāñ vã° M °nāñ yontikhaṇḍavanasañāñ vã° BM °tpipãsasama° nāñ na°.

17. B nakharibi° BM °yãrthe bhũ° M °tkrippani dau° B °shyanti | dau° tanti te°. —
19. BM °trapalã(M °la)ṣaṇñ ṣabdam° M °kṛilatva u° B °lthitã ko°. — 20. M °nãgo vã
gandharvo vã kinnaro vã yaksho° te vamo ṣa° B °te vayo ṣa°.

21. BM °thã māñ pu°.

- शवासी भवेय भिन्नजातिसमागमो च भवेय ॥ अथ खलु स सार्थवाहो शिरीष-
गतो अश्रुपूर्णयमो तां वाणिजकानेतदुवाच ॥ नाहं देवो न यक्षो न क्षिप्रो न
गन्धर्वो न शक्रो न ब्रह्मा न विष्णुको महाराजो वयं पि जम्बुद्वीपातो धनार्थाय
यानपात्रेण समुद्रमवगाढा विपन्नयानपात्राः । एताहि स्त्रीहि उद्धृता वाणिज-
कशतानि । ततः अस्माभिः सार्धं क्रीडन्ति रमन्ति प्रविचारन्ति अपि सानं च यं
अग्रियं न करोम ता चास्माकं विप्रियं नेच्छन्ति ॥ ते दानि अभ्यन्तरवाणिजका
आहन्तुः ॥ वयं पि मारिष जम्बुद्वीपातो धनार्थाय यानपात्रेण समुद्रमवगाढा
अस्माकं पि सागरमध्ये गतानां यानपात्रं विपन्नं । ततः मं एताहि स्त्रीहि उद्धृता
पंच वाणिजकशतानि अस्माकं पि सार्धं क्रीडन्ति रमन्ति प्रविचारयन्ति यथा
10 एतरेषु युष्माभिः सार्धं । यदा युष्माकं यानपात्रो विपन्नो वातेन च येन राक्ष-
सीनां तेन चित्तो ततः एताहि राक्षसीहि यूयं दृष्ट्वा अस्माकं पंचानां वाणिज-
कशतानां अद्भुतिया वाणिजकशता आखायिता ये प्यस्माकं मूलातो दारका
जाता ते पि सानं खायिता वयं अद्भुतिया वाणिजकशता इह ताम्रनगरे प्रचिन्ता ।
न एता मारिष मानुषिका राक्षसीयो एतायो ॥
15 सो दानि सार्थवाहो शिरीषगतो तेषामभ्यन्तरिमकानां वाणिजकानां ताम्रन-
गरप्रचिन्तानां तं वचनं श्रुत्वा भीतो चखो संविप्रो अंजलिं कृत्वा पृच्छति ॥ आचि-
च्छ किं उपायं यथाहं तासां राक्षसीनां मूलातो स्वस्तिना मुञ्चेय ॥ ते दानि
आहन्तुः ॥ कार्तिकपूर्णमास्यां केशी नामाश्वरा[283^b]जा उत्तरकुब्जद्वीपातो अकृ-
ष्टोऽंशं शालिं अकणं अतुषं सुरमितण्डलफलं परिभुंजित्वा इमं राक्षसीद्वीपमागच्छति ।
20 सो इहागत्वा त्रीणि वारां मानुषिकाय वाचाय श्रद्धं करोति । को इह महास-
मुद्रस्य पारं गन्तुमिच्छति अहं स्वस्तिना उत्तारयिष्यामि । तं हयराजं शरणं

1. M °nijakām eta°. — 2. M °dhanārthaya° B °gādhā vi° BM °pannā yānapātrāḥ (M °trā) | . — 4. B °ddhṛito vā° BM °ni ta°. — 5. M °asnābhi sā° chreṇi api sānaṁ vayanā a° BM °priyaṁ karoma na cā(M °ma || na co)smākām°.

6. M °āha | . — 7. M °jambudvi° B °nām pānapā° nnaṁ ta°. — 8. M tato me ekā- bhi stri° B °taḥ me etā° M °ñijaçatā° B °tāni kasmā° BM °kaṁ pi sārddhaṁ e(M °rddhan) tābhiḥ sribhiḥ kri° M °nanti paricārayanti | yathā etarhi yushmābhi sā° BM °rddhaṁ ya°. — 10. M °dviṇe te° BM °na kshiptā ta° B °dṛishṭvā kasuā° BM °cānām vāñija(B °ja- ka)çatānām āvri(M °vṛittima vāñijaçatānām āvri)ṭṭiya vāñija(B °jaka)çatā khādita te (B °tān ākhāyita ye) pya° dāarakajā° M °naṁ khāyitāḥ vayanā ca atātīya vāni° B °yaṁ atātīya vāni° M °kshiptāḥ || .

14. M na etām māri° B °riṣha mānashikā°. — 15. M °teshām abhya° aṁjali kri°.

16. M āvishyatha kim upā° BM °thā ca tāsaṁ° B °mūlato°. — 17. M °hatsuh | . —

18. BM °keço nā° M °rñnamāsyā ke° liṁ açaṇaṁ atu °ṇḍulaṁ pha° B °siddvipaṇṇa ā°. — 20¹. M °tvā triṇi°. — 20². M °uttarishyā° BM °mi taṁ°.

प्रपद्यथ । सो युष्माकं इतो राक्षसीदीपातो समुद्रस्य पारं प्रापयिष्यति ॥ तेषां
पंचानां वाणिज्यकशतानां यो वा तस्य ह्यराजस्य बालेष्ववर्त्तयिष्यति अन्यतरा-
न्यतरे वा जंमजाते तेषां पि च पुरुषाणां परस्परस्य अवर्त्तयिष्यति महाकारपृष्ठि-
स्मिन्तस्य जगुलभिष्यति शतं वा सहस्रं वा अनुपूर्वेण जम्बुद्वीपं प्रापयिष्यति । एषो
व उपायो इतो राक्षसीदीपातो स्वस्तिना जंबुद्वीपं गमनाय नास्ति अन्यो ॥ सो 5
दानि सार्धवाहो तेषामवशद्धानां वाणिज्यकानामाह ॥ आगच्छ यूयमपि सर्वे
जम्बुद्वीपं गमिष्यामः । एवं तावत् नगरप्राकारं संघयथ हेष्ठतो ऽ खनय ॥ ते
तं आहन्तुः ॥ न त्वं जानासि कीदृशी राक्षसीनगरं नातो वयं श्रद्धामः संघयितु ।
तुम्हे पुनः यदि इच्छथ पलायय एवं वो मोक्षो भविष्यति । अथ दानि तास्त्रनगरे
प्रचिष्यथ नास्ति वो मोक्षो ॥ गच्छथ यूयं चेमेतु स्वकं देशं जम्बुके च नगरे अ- 10
स्माकं पितृज्ञातयो तेषां अस्माकं वचनेन पृच्छित्वा वक्तव्यं देथ दानानि करोथ पु-
स्त्रानि । अपि खण्डकपालेन कुलेकुलेषु भिजेना जंबुद्वीपे वसथ मा च पुनः समुद्रं
ओतरिष्यथ यचेमान्येदृशानि दुःखानि परस्य वा प्रेष्यकर्म कृत्वा जीविकां कल्ये-
ष्यथ मा च समुद्रमवतरणाय चित्तं करोथ यच इमानि एवंरूपाणि दुःखानि ॥
सो दानि आह ॥ मारिष आत्मना गमिष्यामि पुरा मे राक्षसी श्रयिता विबुधेत 15
मा मे जनेद्या इह आगमनं ॥ सो दानि सार्धवाहो ततो शिरीषातो ओतरति
इमेहि च अभ्यन्तरिमकेहि वाणिज्यकेहि खादिता वयं राक्षसीहि अविधाविधा ति
विकृष्टं इदमस्माकं पश्चिमं ज्ञातीनां दर्शनमिति ॥

सो दानि सार्धवाहो ततो शिरीषातो ओतरित्वा यथागतेन मार्गेण गत्वा तत्र
राक्षसीये श्रयने श्रयितो ॥ सो त[२८४] च श्रयनगतो चिन्तयति ॥ कथमेतेषां 20

1¹. M °kshasidvi° B °ti te°. — 1². BM te purushāḥ pañi° rājasya cāle(M °re)shvava-
lāmbiṣhyati | anyatarā° M °re shu aṅgajā° BM °sparasya anulāmbi(M °lagnayi)shyañti |
mahā° M °kālapriṣṭhesmi° B °priṣṭhismi° gnishyanti °ca° M °gnishyañti | °ca° dvipaṃ pro-
shayishyati | B °yishyanti | . — 4. BM esho ca n°. — 5. BM °teshāñm a°.

6. M °shyāmi | . — 7¹. M °tāvan naga° gḥayitha le° B °heshṭato° natha te°. —
7². B teshām āha° M °teshāñm āhatsuh || . — 8. M °tvāñ yānāsi° B °nagarāto va° M °na-
garāto ti vayañ cākāmah° B °mah° || lañ° tuñ tumbhe°. — 9¹. M °tushphe pu° vañ sho
moksho°. — 9². M °mokshā° °ksho ga°. — 10. BM gacchatha | yu° kañ pitor jñāta°
B °pṛicchetha va° M °pṛicchatha va°.

11. M °na kulokuleshu bhikshetāmbudvi° drañ ottarishyatha | yatre° parasparo pre-
shyakarma kṛi° BM °rotha yathā yatra°. — 15¹. M °ātmavo ga° B °āmavo gamishyā-
mi || pu° kshasayitā vi° M °kshasāyitāni bu°.

16. B °tato ca cishāto° M °tato cishāto otarivā vābhyā° B °ima ca abhya° BM °ntara-
ma° B °dito vayañ° M °ditāḥ va° BM °sihi āvi(M °bhi)dhāvidhā trivikushtam i°. — 19. B
°kshastdvipe °ṣaya° M °sipe °ṣayana °ṣayi°. — 20¹. M °tapra °ṣa°. — 20². B kathañm etc°
M °i kārya sañ° B °dṛishṭvo ca °ṣru° B °dhyetsuh c° M °turyo kā° B °kāryā ya°.

वाणिजकानां एतत्कार्यं संबोधेयं यथा मे स्वयं वृष्टो च श्रुतो च न च इमे रा-
 चसी बुध्नेभ्यः एषो च तुल्यो कार्यो ॥ यदि एतेषां वाणिजकानां इदानीं एव अ-
 र्प्रभ्राप्तेन ह्यहराजेन एतं कार्यं आचिषिष्यामि ततो एतेषां पंचानां वाणिजकशतानां
 चत्वारोऽप्येव वाणिजको भवन्ती वा प्रभन्ती वा राचसीनामाचिषेया ततो अनु-
 5 तप्यनीयं भवेत्सर्वं च अन्वयातो व्यसनमापदियेम ॥ तत्र पण्डिता प्रशंसन्ति ।
 यस्तु कस्तपि गुह्यं समाख्यातं दुर्लभा ते सत्यवया ये शक्नोन्ति गुह्यं धारयितुं ॥
 यं नूनाहं स्वयमेव एतं गुह्यं धारयेयं यावत्कौमुदी चातुर्भासी ततः सामं ह्यरा-
 जेन इमं राचसीदीपमनुप्राप्तेन एतमादीनवं आचिषिष्यामि ॥ सो दानि तं गुह्यं
 ननु ह्येन धारयति न कस्तपि आचिषति यावत्कौमुदी चातुर्भासी ॥ कौमुदी
 10 च उपस्थिता ह्यराजो राचसीदीपमनुप्राप्तो । ततो सार्धवाहेन तेषां पंचानां
 वाणिजकशतानामारोचितं ॥ मा अथ प्रमादं करोष स्त्रीषु वा अन्नपानेन वा
 भीतबाहेन वा अस्ति किञ्चिदर्थमात्रो यो भवन्तीहि मम सकांशातो श्रितव्यो ।
 अमुको प्रदेशो प्रतिगुप्तो तत्र सर्वे समागच्छन् ताहि स्त्रीहि शयिताहि ॥
 ते दानि सर्वे वाणिजकशता ताहि स्त्रीहि शयिताहि तत्र प्रतिगुप्तप्रदेशे सर्वे
 15 समागता समागच्छन्ता तं सार्धवाहं पृच्छन्ति ॥ जल्पथ सार्धवाह यं ते किञ्चि-
 द्दृष्टं वा श्रुतं वा ॥ सार्धवाहो तेषां वाणिजकानां वर्तमानो सर्वामाचिषति ॥
 एतं मम एवं चित्तमुत्पन्नं किञ्च एता स्त्रियो अस्माकं नगरस्य दक्षिणपंचातो नि-
 वारेन्ति । ततः कौतूहलेन महता सहस्रोपिनीये शयिताये असिपथं गृह्य नगरस्य
 दक्षिणेन पथेन गतो ॥ तत्र मे तास्रमयं नगरं दृष्टं अद्वारं न चास्त्र द्वा रं पश्चा-
 20 त् नि षङ्गजनस्य च क्रन्दनशब्दं शृणोमि ॥ सो हन्तं नगरं अनुप्रदक्षिणीकरोन्तो

2. M °ryam ānicchishyā° B °ācikkshyā° BM °mi | tato e° M °ro vāñijakā matto° BM °si-
 nām ācaksheyā(M °ya) tato a(M °to°)nu° M °padyiyāmañ | . — 5. M °tra paññitā pra-
 çāmsamī ya° B °pañdi praçasanti | .

6. M °cid guhyam samākhyāntam || durllabhā ya satpu° B °khyāntam dullabhā° M
 °knotti gu° B °tuñ yañ°. — 7. M °m evam etam° BM °yeyam | yā° B °tañ smenam
 ha°. — 8. BM °svakamhi° M °sya cid ācikkshishyati | yā° B °ācishyati°. — 9. M °sthi-
 tāñ ha° prāptāñ ta°. — 10. M °citām | .

11. M °prasādam° B °rotha | stri° M °gita vā asti° B °gitavādye vā asti° M °tro vo yo
 bhavantohi° B °bhavente° BM °grotavyā | . — 13. M °ko padeço° B °tha || tā° M °tha |
 tāñhi strībhiñ çayibhāñhi B °yitāñhi te°. — 14. M °kaçatāñi tāñhi strībhiñ çayitāñhi
 tatra° guptopadeço° B °rveña samāga° M °rveña samāgatocchitvā° BM °pñicchatī ja°. —
 15. M °kiñci dñishām°.

16. M °rttamāñm savañ āci° B °sarvam āci°. — 17. M etam mamevañ° B °cittam
 u° BM °sya ete stri° M °kshīnepam°. — 18. M tato kau° B °hato siyinidhiye çayitāe
 a° M °hato sipitidhiye çā° ñena patthena ga°. — 19. B °dñishvām a° M °shtām advā-
 ram cā° krandaçabdam°.

तस्य नगरस्य उत्तरे पार्श्वे उत्तरीरिवमद्रासीत् । सो हं तं शिरीषं अभिरुहित्वा
तन्नगरमवलोक्येति ॥ तत्र च मे बह्वि वाणिज्यकशतानि उपवहानि कृष्टानि
शुष्कानि धमनीसन्तवातातपदग्धत्वचमान्सानि कृष्णानि मलिनकेशानि पानी-
धार्षं नखसीहि मूर्ध्नि खनन्ति पुत्पिपासासमर्पितानि । अपराणि वंकाशशतानि
वि[२८४^b]विज्ञानि दशदिशो विकीर्णानि । तत्र च अमुकातो अमुकातो नगरातो 5
अमुकी च अमुकी च वाणिज्यो ते च वाणिजा सर्वे च आगता । तेषां वाणिज-
काणामाविष्टी ॥ ये तत्र जीवन्ति राक्षसीहि खादितावशेषा अपरे पि अह-
तिथमावाशि वाणिज्यकशतानि ये एताहि राक्षसीहि खादिता ॥ ततो एता न
मानुषिका सर्वाः एता राक्षसीयो ॥ यदि वयं यत्नं न करोम स्वदेशगमनाय एव-
मेव सर्वे अनघातो वसगमापविष्याम एतेन राक्षसीगणेन ॥ यदि इच्छ्व राक्ष- 10
सीनां हस्तातो मोक्षं चेमेन च जम्बुद्वीपं गमनाय केशी अश्वराजा उत्तरकुब्जी-
पातो अकटोत्तं शालिं भुञ्जित्वा अकणं अतुषं सुरनितम्बुलफलं कार्तिकपूर्वमास्यां
इह राक्षसीद्वीपमागच्छति इमस्य राक्षसीद्वीपस्य उत्तरपार्श्वेण समुद्रतीरे स्थित्वा
को पारगामीति घोषेति । ततस्तत्र हृद्यराजस्य समीपं गच्छामः । सो आकं
चेमेन स्वदेशं प्रापयिष्यति ॥

15

ते दानि पंच वाणिज्यकशता सार्धवाहेन सार्धं राक्षसीनगरस्य उत्तरपार्श्वे गता ॥
तेहि केशी अश्वराजा समुद्रतीरे तिष्ठन्तो कृष्टो श्रीवमुज्जामेत्वा को पारगामीति
घोषन्तो ॥ ते दानि सर्वे पंच वाणिज्यकशता कृताञ्जलिपुटा तं केशिमश्वराजमुप-
संक्रान्ता ॥ महाकाव्यशिक तव श्रवणागता स्य वयं पारगामी गतो अस्माकं तारे-

३. BM °drishtvāni ṣu ° B °santantavā ° M °santaptavātāpada ° B °malnake ° rtham na-
kharthi bhūmi khananti | kshu ° M °miñ khañanti kshu ° BM °tpipāsasama °. — 4. BM °ni
karañ(M °lam)kaçatā ° ptāni diçodiça viki(M °stirññā ° B °ni ta °. — 5. BM tatra ca amu-
kātō nagarā(B °rāto amukātō nagarā)to amuko(M °kā) ca amuko(B °kā) ca vā(M °ca
pā)ñijo tāthā amuko(B °mukātō) pi nagarāto tena vāñijā sarvena mārgena te °.

6. M °kshitā B °kshitāye | ta °. — 7. B tatra ° M °nti rākshasibhi khyādītā °vace ° BM °re
pi atātīya ° M °etābhi rākshasibhi khyādītāh B °ditā ta °. — 8. M °to ete mānu ° B °to
etena mā ° M °sarve ctām rā ° B °rvāh | etā rā ° BM °yo ya °. — 9. M °nāya | evañm
evañ sarveñ a ° B °m evañ sarve ° M °padishyāmāh || ete rā ° B °shyāma | e ° pena ya °. —
10. M yadi dñicchatā || rā ° ksham kshamena ca ° B °ksham kshamena ca ° rudvipātō
ākri ° liñ cavitvā ° M °liñ cyavitvā ° ṇḍulanīpha ° iha rākshasidvipasya uttareña pārçve °
B °iha rākshasidvipañm āgacchati i ° ttare pārçve °.

14¹. M tato tatah ha °. — 14². M so °smā ° BM °kañ kshamena sva °.

16. M °ni sarve pañca vāñijaçatāni sārtha ° ttare pārçve gatāh B °gatā te °. — 17.

BM tehi çokehi açva ° shthato(B °shthanto |) drishtvā gri ° M °tvā kañ pā °ghoshañte |. —

18. M nijaçatā ° çvagajañ upa °. — 19. M °çaranagatā sma ° B °gāmiñgatā a ° M °mi-
gatāh a °.

- हि ॥ सी दानि अश्वराजा तेषां वाणिजकानां समनुशासति ॥ यं वेलं अहं इतो
राचसीदीपातो युष्माकं गृहीत्वा चिष्कृत्यं हीयित्वा खगपथेन प्रक्रमिष्यं ततो राच-
सीयो ये युष्माकं भवन्ति दारका वा दारिका वा तानि आदाय आममिष्यन्ति
बहूनि कवणकवणानि प्रलपिष्यन्ति मा आर्यपुत्रा परवचनेनास्माकं परित्यज्य
5 मा च इमं रमणीयं रत्नदीपं बजरत्नमनन्तरत्नं परित्यज्य ॥ ततः युष्माभिः तेषां
राचसीनां वचनं नाभिग्रहधित्वं यो च तेषां वचनं अभिग्रहधियति सापेक्षो
ममिष्यति एषा मे भार्या एषो मे पुत्रो एषा मे धीता ति भूयो राचसीनां वशमा-
मिष्यन्ति मम पृष्ठतो धरण्यां प्रपतिष्यन्ति । ये च तेषां राचसीनां वचनं
नाभिग्रहधियन्ति [285] न मे एषा भार्या न मे एषो पुत्रो न मे एषा धीता ति
10 ये च निरपेक्षा ममिष्यन्ति ते बालमपिसिष्टा मे स्वस्तिना जंबुद्वीपं गमिष्यन्ति ॥

- एवं भिचवः स केशी अश्वराजा तेषां वाणिजकशतानां समनुशासित्वा चिष्कृत्यो
हीयित्वा सर्वं वाणिजगणं आदाय खगपथेन प्रक्रान्तो ॥ ता राचसीयो तस्य
केशिख्य अश्वराजस्य हीयणशब्दं श्रुत्वा स्वकस्वकानि दारकदारिकानि आदाय आ-
गता । मा आर्यपुत्रा परवचनेन अस्माकं परित्यज्य मा च इमं रमणीयं रतन-
15 द्वीपं बजरत्नं अनन्तरत्नं परित्यज्य ॥ ये खलु भिचवः तेषां वाणिजानां राच-
सीनां मूले सापेक्षा अभून्तुः ते दानि पृष्ठतो महिं पतिता ये निरपेक्षा अभून्तुः
ते स्वस्तिना राचसीदीपातो जंबुद्वीपमनुग्राप्ता ॥

स्यात्खलु पुनः भिचवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन काचैन तेन समयेन केशि
अश्वराजा अभूयि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिचवः तेन

1. M °nuçāsayati | . — 12. BM °lañi ahan te i °pāto asmākañ ° B °trikṛittyañ hi°
M °tyañ hihi° B °shitvā shagapathena krami° BM °shyañ | ta° M °slyo yo yushmām-
kañ bhavati | dāça° B °bhavati dāra° M °rikā kā tā° BM °mishyanti | babuni karuṇa°
B °ni ca yalapi° M °ni ca palāyishyañti | mā ā° BM °putra para° M °kañ parityajatha
mā ca imāni dārakadārikāni parityajatha | mā ca imañ° BM °hurañnam a(B °m°)nanta-
rañ parityajatha | . — 5. M °shmābhis tesbāñ ° nām vacananañ nā° BM °ksho bhavi-
shyati || eṣā me bhā° tro esho me dhi° M °tāni bhūyaḥ rā° BM °çam āgatā bhavi-
shyanti ma° B °prishṭato dha° M °dharānyañ pra°.

8. BM °dhiṣhyanti(M °nti |) na me bhā° M °ryā na me putro esho na me yeshā dhi-
tāni ye ca ni° viṣhyati me bālam aḥi° B °viṣhyanti | te° M °svasti jambūdvī°.

11. M °kshavo sa ke ° nijaça° B °shkṛittya hi° M °shkṛitvā hiṣitvā sarvañ°. —
12. M °tāḥ rā° BM °keçishya a° M °jasya bhīṣhaṇa° dāya gatā ā° B °tā mā°. — 14. M
āryya° BM °kañ parityaja(M °jya)tha | mā ca sva° M °ni parityajatha | mā ca j° yañ
ratnadṛi° tnañ parityajathā || . — 15. M °kshasāññāñ mūle çāpekshā abhūtsu | te dā°
B °prishṭato ma° M °mahī patitāḥ ye nirapekshā abhūtsu te sva° B °litā | ye nirapekshā
abhūtsu | te sva°.

18. BM °shi nai°. — 19. M °hetor nhañ°. — 19. M °lena tena ke° B °bhūshih | .

कालेन तेन समयेन केशी अश्वराजा अभूवि । स्वात्स्वमु पुनः मिश्रवो युष्माक-
मेवमस्मादव्यः स तेन कालेन तेन समयेन पंच वाणिजकशतानि अभूवि । न
खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्काल्य हेतोः । एते ते मिश्रवस्तेन कालेन तेन समयेन पंच
वाणिजकशतानि अभूवि ॥ तदापि एते मया दाहयतातो राक्षसीदीपातो उद्ग-
रित्वा चेमेण महासमुद्रं तारयित्वा जंबुद्वीपे प्रतिष्ठापिता । एतरहिं पि एते ६
मया दाहयेषु वृष्टीगतेषु निवर्तयित्वा अनवरायातो जातिब्रामरखसस्सारगह-
नकान्तारातो तारिता ॥

सर्वेण जनयित्वान उद्देजेत्वान मानसं ।

शृणोथ एकाग्रमना सुप्रसन्नेन चेतसा ॥

धर्मार्थयुक्तं आद्यानां रोमहर्षणसंजनं ।

10

पूर्वं चरितं भगवतां शृणोथ चित्तं प्रसादेत्वा ॥

अथ तस्मिं काले अश्वराजा बभूव अहं कश्चलामी ।

तारेसि वाणिजगणां राक्षसीदीपास्तवणतोयात् ॥

तेन खु पुन समयेन समुद्रमुपयातो वाणिजकगणो ।

जर्मीतरङ्गमा[285^b]लं बद्धरत्नवन्तं धनार्थाय ॥

15

अथ मकरमत्सेन भिञ्जे तं यानपाचं लवणतोये ।

अभिद्रवति वेगतुणो गरुडो च पचवातेन ॥

तस्मिं विकीर्यमाणे रवन्ति आर्जस्वरा उद्धिमध्ये ।

देवां च नमस्वन्ति यो यादृश अस्ति अधिमुक्तो ॥

केचिच्छिवं केचिद्वैश्रवणं स्कन्दं यमं कुबेरं च ।

20

अपरे सहस्रनयनं विरुढकं च दिशां च परे ॥

1. M °punar bhikṣavah yu° BM °śhmākañm eva°. — 2. M °drashtañ | . — 3¹. M °hetor etc°. — 3². M °kṣhavo tena kā° çālipu° BM °mauñgalyā° M °bhūshi na khalv etad evañ tad eva drashtavyañ | . — 4. BM °ritvā kshameṇa° M °mudra tāra° pitāḥ. — 5. BM °teshu vivarita° M °jātijarā° BM °nsāragrahaṇakāntārā(M °kānānā)to°.

8. M sañghegañ. — 9. B sa çri° M sañçri° gramanāñ su°. — 10. M °yukta çra-ddhā° harṣhasaṁ B °sañjananañ | . — 12. M °tasmin kāle tasmi samaye açva° B °le tasmiñ samaye açva° BM °bhūvāhañ B °lābbih tā°. — 13. B °kshasidvi° M °kshasidvi-tyanā bhi° (l. 16). — 14. B tena kho pana sa° m upajāto vāñjānāñ gaṇāñ | . — 15. B harmitarañgamalīnañ ba°.

16. BM °bhijyate yā° B °tōyena a°. — 17. M nābhilavanagavatirṇe ga° B abhila-vaṇave° BM °tena ta°. — 18. M °ryamāne ra° svarāñ u°. — 19. B devā ca na° M devā na-masyanti | yā yādriça asmiñ adhimuktāḥ B °driçam asmiñ adhimukto | . — 20. M °vañ keci varuṇañ kecid vai° B °skandha varuṇañ ya° M °skandha ya° rañi apa°.

21. M °hasrañ canayañ na vi° B °rūdhakañ°.

- तेषां च परार्थाये उपकरणानि अभून्तुः पाषाणि ।
 ते तानि ग्रहेत्वा न खणजलधरं समवगाढा ॥
 केचिदक्षानुश्रेष्ठियो अपरे पुनः सिम्बलीमयां फलकां ।
 अपरे वृत्तिं ग्रहेत्वा तूलस्य च राशियो अपरे ॥
 5 अपरो परं वक्षित्वा आर्त्तवति जीवितस्य अर्थेन ।
 न हि मृतकुण्डपेन सह खणजलधरो वसति राशिं ॥
 ते तर्हि परिश्रवन्ता तां राशिं जलधरे खणतोये ।
 अथ संदर्शेन्तु तीरे तीरबहां पादप्रवरां ॥
 यथायथमुपेति तीरं अथ पश्चति शतानि प्रमदानां ।
 10 दिव्यधूसदृशानां रत्नाम्बरवस्त्रवसनाणां ॥
 काचित्कन्यासदृशा अपरा पुन नववधू व शोभन्ति ।
 वरमाख्यदामशिरजा जाम्बुनदज्वलितकुण्डलमुखीयो ।
 हरिपिंगलसदृशनयना शोभन्ति ता सरिपतितीरे ॥
 ता च अवगाह्य सलिलं सकण्ठमधुरां गिरामुदीरेभ्युः ।
 15 यथार्यपुत्रा चपलं भवथा नाद्या अनाद्यानां ॥
 अस्त्राकं अपतिकानां अबान्धवानां वने वसतीनां ।
 ध्रुवं जलधरो प्रसन्नो येन वो तीरमानीता ॥
 असेहि तां ग्रहेत्वा परस्परमुद्धरेन्तुः सलिलातो ।

1. BC °shām cāparārthāya u° M °nsuh | yāni te asmin clā° B °nsuh yāni te asmin te
 tā°. — 2. B °lavaneja° M °gādhah. — 3. BM °d alāmbucre° B °nah snigdhasalilamaya° M
 °nah snigdhasalilamaya° phalikām B °phalākām pā°. — 4. M paratāmīti° grihitvā°
 B pare dritiim° BM °sya varāmhiyo apara(M °re) parañ bandhivā°. — 5. M °āravañ-
 ti jivitarthenā B °ti | jivitarthāye na hi°.

6. M yena hi mri° M °takūpeṇa lava° B °pena lava° M °ti rāmri te° B °rātrīn te ta°.
 — 7. B °plavañ vāhati yayām rā° M °plavañ vāhati yāmyā rātri ja° BM °reṇa lava°. —
 8. M °daçetsuñ tire° B °rçetsu tire° M °rudāhām°. — 9. M yathayatham upeti rama-
 thapa° BM °dānām di°. — 10. M °dhūmasa° B °dhūsādri°.

11. BM kā(M kác)cit tatra ka° M °nyāsātādriçālānām aparā punaḥ navadhū° B °nyā-
 sātādriçām | a° punar navavadhū° BM °çobhanañ bhavati(M °ti |) vara°. — 12. B °çi-
 rajā jāmbūna° M °bunañmūndajvalitakuñḍale° B °jvalite ku °yo ha°. — 13. M haritapiñ°
 BM °nti | tāñ saritpatidhira tāñ°. — 14. B tāñ ca mavagrāhya salilasaka° M tāñ ca
 avagrāhye salile sasakarūṇaṁ ma° B °giri udiretsuñ ya° M °retsuh |. — 15. B °putra ca°
 M °putro aparañ bhavethā nāthā a° BM °nām asmā°.

16. M °ndhakānām vane vasanti | B °ne vaçantinā dhru°. — 17. M no dhru° dha-
 rañ pra° yena vaḥ ti° B °yena vā ti° BM °nītā añ°. — 18. B añsetsuh | tāñ M añ-
 setsuh tāñ grihitvā° BM °retsuh sa°.

आश्वासेन्ति च बज्रशो आर्यं विषादं न कर्तव्यं ॥
 अस्मेहि सह प्रमदाहि आर्यपुत्रा वसथ मा विषीदेथ ।
 प्रियवान्धवं वा त्यजित्वा मित्रां पितरं च पुत्राणि ॥
 अस्मेहि दाणि पुत्रवा अभिरमथ नन्दनवने मधुसंधाः ।
 मधु आसवं पिबन्ता द्वीपवरसुखानि अनुमोच ॥ 5
 ते अश्रुपूर्जनयना तां प्रमदां अवचु सानरोचक्षि ।
 ईषत्क्षयं प्रतीक्षथ यावत्शोकं विनोदेम ॥
 ते गत्वा नातिदूरं समागता बाणिषा समान्धसा ।
 रोदन्ति च क्रन्दन्ति च दुःखिता विय विप्रयोगेन ॥
 हा अम्बा हा ताता हा पुत्रा हा स्वदेश रमणीय । 10
 हा जम्बुद्वीपकाहो उद्यानवराहो रम्याहो ॥
 सुखिता खो ये कदाचि समागता स्नातिबान्धवजनेन ।
 एकां रजनीं वसित्वा [286^a] शरीरनाशं करिष्यन्ति ॥
 किं शक्य निराश्रये मध्ये समुद्रस्य जवणतोयस्य ।
 कर्म मनसीकरेन्ता अशोचमानेहि वसथ ॥ 15
 रोदित्वा च क्रन्दित्वा आश्वासेत्वा च अन्यमन्यस्य ।
 अगमासु येन तासां निवेशनानि रमणीयानि ॥
 हरिणतृणसंप्रकृष्टं अपणतपाषाणसर्करकटस्थं ।
 अरजं समं अविषमं आक्रम्य महिं उपेन्ति वनं ॥
 नानाद्रुमं अशीकातिमुक्तचम्पकप्रियंगुशाखानि । 20

1. BM °ryaputra vishā°. — 2. M aspehi pramadāsaptahi ā° B °sapta pra° BM °putra
 va ° vishādañ (B ° dañ {). — 3. BM priyāñ vā bā° M °vañ votpatriṭvā° BM °trāñi ca
 a°. — 4. BM °ghāḥ ma°. — 5. B °dvīpavanasu°.

6. B °pūrṇṇonayanāñ tām pramadām avoca sāgarogho | M °nayanāñ pramadām avocat
 sāroghe. — 7. M kshīṭṭhāññ | B °ishikshāññ ° yāva cōkaññ vinodevaññ | M °nodet | .
 — 8. M °stāroradi | B °stā ro°. — 9. BM rodati ca krāndati ca duḥ° M °viyati pra°. —
 10. M hā ambe hā tāte hā pu° BM °deçaññ sasuramaññiḥ hā ja°.

11. B °pakāhā u° M °pakāhā uyānavarāho | . — 12. M sukhitā shu e ka° BM °dācit
 samā°. — 13. BM ekaññ ra° B °janīm aḥi cā° M °vaçitvā° BM °shyati | . — 14. M °ça-
 kyā ni° BM °laññbamadhye° M °mudre la° B °dravanato° BM °sya ka°. — 15. M karma
 manasikareññtā a°.

17. BM °gamāsi ye ° ramyāñi (M °ñi) ha°. — 18. M °ritatṛi ° pāṇaṇaṇaṇka° BM °llaññ
 a°. — 19. M °samaññ acapañññ ākramahiññ B °shamaññ | ā° BM °vacanaññ (B °naññ {).
 — 20. BM nāma dru ° cōkaññ ati° M °muktakaññ campakaññ pri° B °mpakā priyāññ-
 cūçā°.

तिलकवकुलां कुलवकां पुनागतासीसयहानानि ॥
 करीर चाच कुसुमिता कुलत्थ करमर्द जीवकलता च ।
 नवमालिका मृदुलता पाटलककरेणुकावारा ॥
 वर्षकधातुः कारी नवमालिकमल्लिकाणि प्रियंमु चा ।
 5 कुयकवार्धिकमल्लिकमदगन्धिकगुण सुविचित्रा ॥
 सारेहि च तारेहि च अलंकृतं चम्यकेहि च उपेतं ।
 रत्नेहि पीतकेहि च संप्रज्वलितं अशोकेहि ॥
 आश्रकर्णिकारकुरवकतिलकवकुलशोभितं सुरमणीयं ।
 10 अभ्यधिकं स्वशरीरैः वनं वरं शोभेति सुयामा ॥
 पुण्या च नागवृक्षा भव्या पालेवतपिप्पलकपित्था ।
 श्रोतक ससप्तपर्णा मुचिलिन्दवनानि च शुभानि ॥
 चम्यकद्रुमान्तफुल्ला सहकारवनानि संकुसुमितानि ।
 नानाद्रुमा कुसुमिता मधुकरिधमरेषु परिगीता ॥
 15 विल्लारनारिकेरा मोचा पनसा च तालखर्जूरा ।
 जंबीरा च मातुलुंगा न कंचि कालं न दृश्यन्ति ॥
 अचोडा च तमाला च मोचा किंशुका मृदीका च ।
 भव्या च दाडिमा च न कश्चि कालं न दृश्यन्ति ॥
 केचिद्भुजकुसुमाद्या अपरे पुनपक्ता स्नापिता परे ।

1. M °lām punnāgatālīcavanagrahanāni | B °lisavanagrahanāni ka°. — 2. M kalila
 cātra° B karīra rātra° kuraññīlakārabāññīdhūjirakālātā ca nava° M °kulaññībakārabāññīdhū
 jiraka°. — 3. B °likā nidurā pā° M °dulā pāta° B °relukāvalā varsha° M °relukāvara°. —
 4. BM °tuḥ kārinavamālikāmali°. — 5. B °rshikamahnikamada° M °likamadaññīgañ-
 dhikā gulmā su° B °ndhikā gulmā su° trā sā°.

6. M lelehi ca tālehi ca a° B °kritā | campa° M °kritā | ramyehi ca upeta B °peta dra°.
 — 7. B drakte° M °piteli ca sañ°. — 8. B aprakarññi° M °śnakarññīkarakulavakati-
 lakakulaḥ° BM °bhita su°. — 9. M °kaññi suḥaraiḥ karevaraññi cōḥamāññi sumāyā | B °raiḥ
 karevaraññi cōñti su°. — 10. M °vrikshabli° B °bhavyapālēcata° M °tapiyācālākapatithā
 B °tithā mro°.

11. M āmrā || sapta° B °ka saptavarññamu° M °varññamuviliññidava° BM °nāññi cūbhāññi
 campa°. — 12. M °phulā sa°. — 13. M °bhramitāññi bhramare°. — 14. M °lvāññīnālīkera
 mo° B °rikera mo° M °panaḥ ca tā° B °panaso ca tālakharjūrā jaññi° M °kharjūrā.
 — 15. BM °luññīga ca na kaññit kā(B °kaññi vikāññi)lena dññi° B °ññi a°.

16. B aktivā(?)dā ca tamālā ca° M aptvāḍā ca vācā kiññi° B °lā ca vocā kiññīcukā ca
 vññiddhikā || M °cukā ca mññidikā | . — 17. M °vyā ca trādimā ca na kaññit kālāññi dññi° B
 °dātrīmā°. — 18. B kecīd bhuktasumitrāgrā° M kecīd bhuktakusumitrāgrā° r pakvamā-
 pitā vā paro B °r pakvamacitā vā parā apare°.

अपरे कलापशाखा न कश्चित्कालं न दृश्यन्ति ॥
 एतानि च अन्धानि पुष्पाणि फुल्लिता पादपवरेषु ।
 सर्वतुल्यकालिकानि न कंचि कालं न दृश्यन्ति ॥
 पुष्करिणीयो वनवरे सुखसलिला हंससारसामिभता ।
 पद्मोत्पलसंख्या अन्ये च चक्षुरभसीया ॥
 अथ केचि कालपटकोपशोमिता नीलकंठुकमनीया ।
 सलिलकिं समुदृत्ता नाशेति विरागतं शोकं ॥
 ताहि च वनरासीनिः पद्मसरा कुसुमिता उपशोभेति ।
 अधिकतरं नाशयन्ति शोकां घातस्य च विनाशं ॥
 निर्गम्य वनवरातो अथ पश्यन्ति तुषारसदृशानि ।
 भवनानि राक्षसीनां साप्सरभवना यथ सुराणां ॥
 घट्टपरिमृष्टक अन्तो मरुभवने वासवस्य वा भवनं ।
 भवनानि राक्षसीनां नभायसंस्थानि तिष्ठन्ति ॥
 निर्युहसिंहपंज[२८६^b] रगवाचतारार्धचन्द्रसुविचित्रं ।
 अधिकतरं तं पुरवरमालोक्यति राक्षसीनगरं ॥
 अथ तच्च प्रविष्टानां महति महाआसने निषण्णाः ।
 स्नानं उपनामेति कल्पितनखकेशरमश्रूणां ॥
 स्नानसमादानानां अलंकृताणां वरदामधारिणां ।
 भोजनमुपनामेति अनेकरसव्यंजनमुपेतं ॥

5

10

15

1. M are kalā° BM °pamābhyā kiñcit kālām°. — 2. BM °pi phalitā° M °pādaprava° BM °shu sa°. — 3. M sarve dushkarañ karakāni° B sarvodka° BM °na kiñcijjālañ° nti pu°. — 4. B pushkiri° M puskarantiyo vanavareshu kañ salilo hañsasasārasāni rūtāni B °nacareshukhasalinolāhañsasārasānirutā pa° — 5. B °cchanno a° BM °ñīyehi ॥ .

6. BM atha ko(M °kva)cid dārapathakopa° M °bhitāni nilakāmbukamanojñā B °nojñā sa°. — 7. M çalile sa° B °lile samuddhritā nāç° M °muddhritā nyāçantitī āga° BM °kañ tā°. — 8. M tābhil° vanarājhi pa° B °vanarākshasihi padmaçarā° BM °nti a°. — 9. M °ta-rā nāçayanti | ço° B °larā nāçayanti | ço° BM °çañ ni°. — 10. B °mya vanacarāto | a° M °rātro | a° driçyā° çāni bha°.

11. M bhavanāñ nāni rā° nāñ sasarkarasāravatā su° B °nañ | sasakvasāravatā su° BM °nāñ gha°. — 12. BM ghaṭṭapavimashtaçañ(M °sa)to maru° M °ne rā | sarvasya bhavanāñ B °sya bhavanāñ bhavanā°. — 13. B °nām na tañ grasantāni ti° M °nām na-bhagasumitāni ti°. — 14. B °kshatārā ca candra° M °kshatārāsucāmndra° ci B °citrā a°. — 15. B °karatañ pu°.

16. B °viṣṭhānām° M °ti māsane nivasyo B °sharṇṇa snā°. — 17. B snāna upana-minti° M snānam upanāmeti ka° B °lpikanakha° BM °çmaçrunām snā°. — 18. BM snā-nātsa° B °samānānām°.

- वराहमत्स्या महिषा अवेदकधावककुटुडमधुरा ।
 तित्तिरवर्तकसावक कपिजलदारस पि प्रमूता ॥
 या तच प्रजांनन्ति मृदङ्गमालिगसेन्धवां पशवां ।
 एकादशीं च वीणां वादेन्ति वल्लकिगुणकां च ॥
 5 वल्लकितूलां नकुलकां परिवादिनीमीसुखीं चच त्रि वेवु ।
 अपरे च प्रवाहयन्ति मधुरं च प्रणीदन्ति अपरे ॥
 विश्वस्ता च तां ज्ञात्वा उद्यानवैराशि संप्रदश्येन्ति ।
 रत्नां च सुप्रमूतां श्रद्धासनभोजनविधानं ॥
 एतं च वो वयं च क्षमिरमं च जेव्हे व मद्यसंघाः ।
 10 अपि तु प्रमत्तकेहि दक्षिणैर्मार्गं न गन्तव्यं ॥
 यो तेषां सार्ववाहो सप्रज्ञो सकुशलो सवुदीको ।
 एको रहो निवसो किं नु खु पंचातो वारेन्ति ॥
 यं नूनाहं सुप्ताये सहसोपिनीये क्षसिं गृहीत्वान् ।
 15 नगरस्व दक्षिणेन तं पन्थसिक्खं उपनयेहं ॥
 सो ताये प्रसुप्ताये सहसोपिनीये क्षसिं गृहेत्वान् ।
 नगरस्व दक्षिणेन तं पन्थसिक्खं उपगमासि ॥
 यथ यथ उपेति पन्थं चच श्रृयति दूरतो व उत्क्रोशं ।
 सो शब्दमनुसरन्तो चच संप्रकृति नगरं ताम्रमयं ॥
 संप्राप्तो च समन्ततो मोर्नति द्वारं न च क्वचि पश्यति ।

1. BM °matsya mähisha ajapaçavasaku °yüra ti°. — 2. B littaravattakalavaka kapiñ°. M tittaralāvaka kapiñ° BM °sārasā pi ca pra° M °bhūtāḥ | B °tā yā°. — 3. BM °ṅga-mālañ(M °rañ)gasai °ṇavāñ e°. — 4. B °daça ca viṇāñ vevāḍhā(su tā?) vallihi gu° M °daçañ ca veṇāñ velāvāhivallakīhi gu° BM °kāñ ca va°. — 5. M vallakītūlāñ ca kulakāñ yadi vādini gomukhi apare velum apa° B °tūlāntakulakēñ pari °khiñ || aṭha re velum apa°.

6. BM apare tra praṇamanti ma° M °gāyatyapare B °yāntyapare vi°. — 7. BM °ca na jñātvā vādyā° M °pradaçeti. — 8. M ratatāñ ca° BM °nañ ca e°. — 9. M °tañ ca vāva-yañ° B °ndane ca marusañghāḥ | M °rusañghār api°. — 10. BM °pi supra° M °matehi°.

11. BM ye te° B °prajñāsaku° M °prajñāsaku° BM °buddhiko e°. — 12. B °ho vi-sharṇṇo | kiñ° M °ho viśarṇṇo | kiñ nu shu pañ° BM °nti yañ°. — 13. BM °sahasā-pi° B °asiñ grihitvā naga° M °siñ grahetvā. — 14. M °tañ pañṭharikam upa° B °likam upa° BM °naye | . — 15. B °ptāha sasāpi° M °sahasāpi° siñ grihitvā B °hetvā naga°.

16. M °tañ ca pañṭharikañ° B °tañ ca panthalike upagamosi | . — 17. M yathā yathā upe° BM °çṇipoti(M °ti |) dūrato varukroçañ çravaṇaṇi sahapratibhayañ bahāñāñ çabdo manushyā(M °shyāñ)ñāñ | . — 18. B °çabdom anu° M °nusmara° BM °nto | aṭha paçyanti na °yañ sañ°. — 19. BM °pto bhayañikarañ sa° M °rganti dvā°.

निष्कर्मन्तं कुरुते च शब्दं बहूनां मनुष्याणां ।
 हा अग्निं हां तातो हां पुत्रा हां स्वदेशं रमन्तीति ।
 हा जम्बुदीपकाही उद्यानवराही : : : : ।
 सुखितां शुभं . . . : समानेतां प्रतिवाग्वचनम् ।
 एकैर्यनीं वसित्वा शरीरनाशं करिष्यन्ति ।
 किं शक्यं निराश्वे नखे समुद्रस्य खलतीत्यस्य ।
 कर्म मनसीकरीतां शरीरनाशं करिष्यामः ।
 सो दागि प्रक्षयितानि मुशमानी सुप्रक्षी सुमुखी ।
 नगरस्य उत्तरेण उच्चं आसीदयि शिरीषं ।
 अभिरुह्य तं शिरीषं पश्यति नगरे शतानि मनुष्यानां ।
 मासोपवासिकानां विरुद्धनखकेशरमश्रूणां ।
 घ[२४७]मनिसक्तगाथा वातातपद्विधैवमास्थानां ।
 पूतिकखण्डवसर्गानां तृष्णातीं मलिनविज्ञानां ।
 केचित्पाणीयाथ . . . भूमिं गच्छेद्विखिलम् ।
 उत्प्रेक्ष्यन्ति धत्तानि पतितो महीधं विवेष्टन्ति ।
 अपराणि करैकानि विचित्रानि दिशो विकीर्णानि ।
 पश्चिन्व सो क्रुमन्तीं वृद्धो निधक्षी व समाहिता ।
 तस्य शिरीषस्य यथा अविन अवलम्बितां विदित्वान् ।
 पश्चित्त्वा न दुर्गवर् प्रजलिका . . . सर्वं ।
 को त्वं अर्थिपुत्र देवी गंगी गङ्गा गङ्गा सुवर्णी वा ।

5

10

15

20

1. M °shkrantāntāni paçyati en ça° BM °hāñ hā a°. — 2. B °rñbe hā tāte hā putre hā sva° M °mbe hā tāto hā putro hā sva° B °ñyo jambu°. — 3. M jambudvī° B °ñv-
 pakāhā u° BM °rāho sukhi°. — 4. BM sukhitā su ye samā° BM °nenā e°. — 5. BM °jñti
 vaçitvā çariravā(M °vāñ)sam karishyatiti | .

6. BM °çaktu nirānābe mā °sya ka°. — 7. B °rñrāñi hā° M °rñrāñi nāçam karirañ
 nāçam kari° BM °ko na°. — 8. M °lambitāni çriñtumā° BM °no sakuçalo supra° M °jño
 sabu°. — 9. BM °ñā uça° 1. M °ñāha paçya°. — 10. BM °ñāñ mā°.

11. M °vāsaka° B °nāñ | vi° BM °rūhā nakha° çmaçrññāñi dha°. — 12. B °manī-
 santa° M °manīsemanīta° BM °trāññāñi vā °nām paññi°. — 13. BM paññikhaññakavāñ-
 nā(B °samā)nām triṣṇā(M °shā)rttānām malīñehi keçehi keci°. — 14. BM °yārthe bhā°
 M °khe vñi° BM °nti u°. — 15. B uttheshya° B °tanñi pññā mā° M °veññāññi | .

16. BM °rññāñi pa°. — 17. M °so trumō gato virāññiñi° B °to rūbāññiñi° BM °vā
 ramahñto | . — 18. M °trāpi javena cā na° B °vetā cā vāññāñi vi° BM °tvāñā pā°. —
 19. BM °çyitvām dru° B °liññ karentā sarvañ | M °liññ karontā sarve | . — 20. BM °de-
 vo vā nāgo vā garuḍo vā guhyako vā su°.

- अथ वा सहस्रनयनो विरूढको अन्यो वा यचो ॥
 मोचेहि मो सुदुःखितां भवतु ते कारुण्यं नरार्थम् ।
 ५ शैविषां पुनर्भवन्तु स्वदेशप्रियबन्धु प्राणीनां ॥
 सो अश्रुपूर्णनयनो प्रतिभणति वाणिजो शिरीषगतो ।
 नाहं आर्यपुत्र देवो नागो गरुडो गुह्यको सुवर्णो वा ।
 न चाहं सहस्रनयनो विरूढको नैव यचो वा ॥
 वयमार्या धनार्थाय ओगाढा सखिलपतिं ।
 भिन्नयानां स संजाता ते स इस्त्रीहि उद्धृता ॥
 ता मं सम्यक्प्रतिवर्तन्ति शुश्रूष्युषुचां न मातरौ ।
 10
 यं प्रियं मो मानुषीयो न ता इच्छन्ति विप्रियं ॥
 श्रुत्वा भयंकरिं वाचां इदमाहुन्सु वाणिजा ।
 वयं पि जंबुद्वीपातो ओगाढा सखिलपतिं ॥
 भिन्नयानां स संजाताः ते स इस्त्रीहि उद्धृता ।
 15 ता मो सम्यक् प्रतिवर्तेन्सु यथा युष्माकं मारिष ॥
 वाणिजानां श्रुता पंच ये स एताहि उद्धृता ।
 ततो अङ्गातिया एत्य अवशेषा तु खायिता ॥
 ये पि मं पुत्रका आसि बालका मञ्जुमाणिनो ।
 ते पि खायिता एताहि रसगृह्णाहि मारिष ॥
 20 नेता मारिष मानुषीयो राक्षसीयो भयाणिका ।
 असिपट्टधराहृदया राक्षसियो मानुषीरूपा ॥

1. M atha saha° B°rūdhako° BM°anye vā yaksho moce°. — 2. BM°tu te karuṇaṁ nararshabha i°. — 3. BM°bhavatu deçavāsa priyabandhu(M°yaṁ baṁdhu)vipra(M°prava)ṇi(M°si)nām | so°. — 4. BM°ṇati prativāpi°. — 5. M°deva vā nā°ko suvarṇṇe vābha na° B°suvarṇṇo vā na cā°.

6. BM°naivāhaṁ yaksho vā va°. — 7. BM°māyā dha° M°līlayatiṁ B°līlapati bhi°. — 8. M°jātāḥ te° B°jātā | te° M°sribhi,uddhṛito |. — 9-11. M°tāsaṁ sa° B°kpratīvarttetsu | yathā° M°kpratīvarta pratinivartati | çurushā putra mātaro ca api sānaṁ api ye priyā mi mānushīye icchāmi na sā icchanti | vipriyaṁ çru°. — 12. M°nsuḥ | vā-ṇijā va°. — 13. M°tiṁ bhi°. — 14. M°nnajānā sīna saṁjātāḥ tāsaṁ samya°. — 15. M°rttetsuḥ | ya°kaṁ pāri° BM°sha va°.

16. B°çatānām paṁ B°ddhṛitā ta°. — 17. M°tataḥ aśatikā eshā ava° B°to aṭṭatikā eshā ava° M°çeshaṁ tu khāyitāḥ |. — 18. M°bhāṇito B°ṇino te°. — 19. M°te shi khāyitāḥ e° B°etāhi ra° M°rasamṛiddhā hi māriṣā. — 20. M°me te māri° B°naite mā° M°shīyo kshakshasi°.

21. M°asipatradha° B°nusharūpā || M°rūpāḥ.

ततः भूयस्त्रा मात्राय संविभो आसि वाणिजो ।
 सो तां पृच्छीय मेधावी राक्षसीदीपातो निःसरं ॥
 हन्त मारिष आख्याय कथं मोक्षो भविष्यति ।
 जीवितान्तकरा घोरा कथं गच्छेम स्वस्तिना ॥
 ते च तस्य समाख्येन्सु हितेषी अनुकम्पकाः ।
 यथा दृष्टं श्रुतं चैव राक्षसीदीपातो निःसरं ॥
 कार्तिके मासे कौमुदीपूर्णमास्यां आगमिष्यति ।
 बलाहो तुरगो श्रीघ्नो मञ्जुकेशो हयोत्तमो ॥
 अनुपूर्वं सुवचिरांगो विशुद्धकायो सुगन्धो धृतबालो ।
 बलवां जवेनुपेतो वातजवसमो अनिलयायी ॥
 काकशिरो पद्मनेत्रो बालाहकुलेन अग्निनिर्वृत्तो ।
 हिमवन्तशिखरसदृशो मेघस्वनितदुः[२४७^b]कुमिनिनादो ॥
 सो भुक्त्वा अतुषमकाणं स्वकेषहं तण्डुलफलं शाखिं ।
 स्थितो सागरस्य तीरे राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥
 उन्नामितउत्तमांगो भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।
 को वो गन्सति पारं समुद्रस्य खलणतोयस्य ॥
 कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम ऋध्यतु वचनं नाम ।
 तं वो उपेय शरणं सो नेष्यति स्वस्तिना पारं ॥
 एष मारिष युष्मे पि उपेय ह्यसाङ्ग्यं ।
 आयसं नगरं ताम्रं लघेय राक्षसीपुरं ।

5

10

15

20

1. M tato bhū ° mātrayā sañ°. — 2. B ° niḥsārañ || M ° niḥsārañ kārṭti° (l. 7, les vers 7 et 8 sont transposés devant 3 et répétés à leur place). — 3. M ° āshyātha mokṣho° BM ° shyāta | . — 4. BM ° ntakarāñ ghorā(M ° rāñ) ka°. — 5. M ° mākhyaśu hi° B ° khye-
tsu hi°.

6. B ° niḥsārañ | . — 7. BM kārṭṭike(M₁ ° kai) kau ° māsyām āga°. — 8. B vārāho° M₁ ° turaṅgo ḥi ° ttaṃaḥ | anupūrvañ hañta mā°. — 9. M ° pūrva soruvirāñ ° gandhaḥ || dhautabālo B ° ndo dhautabālo ba°. — 10. B ° vām vātenu° M ° javanu° samaḥ | anilayāmi B ° mo | anilayomi ká°.

11. B kākēṣyo pa ° kulāni bhinivṛitto hi° M ° kujyānibhinivṛitto | . — 12. BM ° kha-
raça(M ° sa)drīçameghasunitambaduñdubhi° B ° nidāno | . — 13. BM ° Liñ sthi°. — 14. BM ° tīre | rākṣhasinagarasya uttare bhāge u°. — 15. M unnami° BM ° go bhāṣita-
(M ° śhati) vācām tura(M ° rañ)ga°.

16. BM ko gansati pā°. — 17. B ° sya mama riddhyantu vacanañ || M ° riddhyāntu vaca-
nañ tañ vq°. — 18. B tañ ve u° M ° uñā ḥa° B ° nā yārañ | . — 19. B esha mā° M esho
mā ° hayamāhvayam | . — 20. BM ° lañgetha°.

- अथ स्वस्य द्विजातो जतो नमस्य सावित्रा
 हुता मार्गं न ज्ञातापि संवसतो वि वर्धति ।
 आसीयति स्वस्ये वि हृदं ताम्रजघं वुरं ॥
 नासि मोषो ह्यो ज्ञातं कर्मजघान सावित्र ।
 5 स्वयंकृतेहि कर्महि अंबुदीपाप्रवर्धित ॥
 स्वचित्तयमदूतेहि प्रेषिता प्रवक्ष्यामि ।
 युष्मे खु दासि जन्तेष्वप्यममादेव स्वं हृदं ॥
 ज्ञातयो च मो वदेष देव दास्यति सावित्र ।
 मा च मो चित्तमप्यये समुद्रमममाहितुं ॥
 10 अपि खड्गकमालेन सिचयतो मुक्तात्पुलं ।
 स्वजनेन सहवासो न तु यत्तादृशं दुःखं ॥
 याचितं न घटेत्तस्य वचनं प्रेषकापि च ।
 स्वजनेन सहवासो न तु एतादृशं दुःखं ॥
 हुता मारिष बंसामि युता साध न कुप्यति ।
 15 योगं मा धूर्ता वाप्नोति प्रीत्येषं ह्यहमता ॥
 तस्य च श्रीहृदंतस्य तिसृषा अविधाविधा ।
 स्वदेशं मनसीकृत्वा मुक्ता ह्यस्तेन वेधिता ॥
 सार्धको श्रीहृदितान् वज्रा मार्गं यथागतं ।
 सहस्रोपिनीआसबद्धिं प्रयत्नो अमिसंविद्ये ॥
 20 सो च तत्र विचिन्नेति कथं बोधेय वाणिजां ।

1. BM *khana(M *khalu) heshtā tato gamśatha(B *sasa) sva° M *stipurañ | . — 2. M hañta mā° BM *yanto pi vaddhāti ā°. — 3. B *nanti dri° M *nantiti dri°. — 4. M *dāpam akarshto | B *dvpāto karshito | .

6. B *Itajamad° BM *prekshito yamaçā°. — 7. BM yushma kha(M *sha) dāni° M *pramode svayam gri°. — 8. M *ca me va° B *rishe | M *rishah | . — 9. B *dye ye samu° M *dyeyam samu°. — 10. B *ṇḍakapōlena kulā° M *ṇḍakapōlena svajanena kulā°.

11. M sahvāsā na tvaivaivam tādri° B *so natvihaitādri° M *dulikkhayācītañ | . —

12. BM yācītena gharitī(M *na aparti)tvā vacanañ° M *ni cā | . — 13. M *hasamvāso na tu dukkham etādrīçañ | . — 14. B hantu mārisha gamśami° M hantu gam mārishah su°.

— 15. B yuga me dhūrta jā° M yugare dhūrta jā° paurūsheyā i° B *paurushāyā i°.

16. M *ca gṛoruhāntasya cikrushtā abhidhāvidhā | . — 17. M *cāyāna vikshito | B *na vikṛito | . — 18. M so rthato o° B sārthato o° M *mārgaya°. — 19. B *pīatye ā° M *sannesmiñ cāyatī abhi° B *cāyanti abhisañviçesho ca | M *viçesha ca | . — 20. B ta-tra° M tatraiva ca vi° B *tham bādhe° M *bodhāya°.

एतमर्थं यचामृतं च च जायेन्सु धूर्तका ।
न च गुह्यं प्रथमं प्रति प्रकाशित्यनं प्रसिद्धता ।
मत्ता प्रमत्ता अपेक्षुः तत्रा च अनुताप्रिका ।
तेष्वस्य विय मिश्रु च त्रिवर्त्तति प्रकाशिता ।
तं मत्तं गुह्यं 5
अर्धानर्धविश्ववारो दुर्बला सन्ति ते मरा ।
यं नूनाहं स्वयं गुह्यं धारयं यावकीमुदि ।
ततो त्वत्तं आख्यामि पञ्चा संग्रामे हज्जसाहये ।
तस्मिं च समये प्राप्ते ज्ञातमासे उपस्थिते ।
सहाया वाणिजा आह प्रसादो वो च कारिषो । 10
स्त्रीषु भोजनपानेषु अर्धमाचो भविष्यति ।
तस्य दिवसस्यत्ययेन ब्रह्मसोपिनीभिः तद्वा ओसुप्तभिः ।
अगमेन्सुः तं प्रदेशं प्रतिगुप्तं वाणिजा सर्वे ।
ते च तच्च समागम्य . . . , पृच्छन्ति वाणिजा ।
मणतु आदौ एतमर्थं यचा दृष्टं सुप्तं च ते । 15
सो च तेषां समाख्यासि हितेषी अनुकम्पको ।
यथा दृष्टं सुतं चैव राजसीदीपातो निःसरं ।
अथ वाणिजा भयन्ति ता सर्वा राजसी[288°]मणं एवं ।
असिपट्टद्वयं
. राजसिन्धरोसरे भागे । 20
स्थितो सागरस्य तीरे भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।

1. M enam etañ ya° B °netsuḥ dhū° M °netsu dhū° BM °rttayo | , — 2. B °hyañ pra-
amcanti° M °camśanti prakā° BM °ntañ ca pa°. — 3. BM °prame(M °ma)llā āpetsyuḥ
athañ ca a° pikañ | . — 4. M °lasya ca yad vidubhiḥ vikasāti ti guhyañ pra° B °cati
uhyañ pra° BM °citañ | . — 5. B °guhyam arthā° M °guhyam arthañ°.

6. M arthañ athāpi yato du° B arthānarthā niyātāro° M °narāḥ | . — 7. M °hañ
vañ gu°. — 8. M tato ca sātañ ā° BM °khyāsi pa° M °ccāt sañprāpte haya yācakaumu-
i | tato ca sātañ ākhyāsi paçcāt sañprā°. — 9. B °smiñ sama° pte jāta° M °pte jā-
amātre u°. — 10. M °hāyāñ vāñijo ā° BM °ha || pramode(M °do) na ca kāryo stri°.

11. BM °pāne | artha° B °shyati ta°. — 12. BM °divasātya° hasāyi(M °ya)ni° M °ptā-
hir aga° B °bhiḥ a°. — 13. BM °metsuḥ | tañ°. — 14. BM °mya pri° M °pijāḥ | . —
5. BM °rthañ yathābhūtañ yathā° M °ca me | .

16. M °māshyāsi hitaishī a° B °teshi a°. — 17. M °caivañ rākshasādvipito° B °niḥ-
ārañ | . — 18. M °pijāñ bha° sarvevañ rā° gaṇaṇ | . — 19. M asipatrārākshasāhri-
āye naga° B °daye rāksha°. — 20. BM °garasya uttare bhāge sthi°.

21. B sthito | sāga° M sthitaḥ | sāga° tūre vācāñ tu° B °vācā turaṅgarajā | .

- को गंसति वो पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ॥
 कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम ऋध्यतु वचनं ।
 तं वचमुपेम शरणं सो नेष्यति स्वस्तिना पारं ॥
 तस्य ते वचनं श्रुत्वा सार्धवाहस्य वाणिजा ।
 5 समया सहिता सर्वे अगमु उत्तरां दिशं ॥
 ते गम्य नातिदूरं पश्चन्ति तं वाणिजा तुरंगराजं ।
 स्थितं सागरस्य तीरे राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥
 उन्नामितउत्तमांगो भाषति वाचां इमां तुरंगराजा ।
 को गंसति वो पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ।
 10 कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम ऋध्यतु वचनं ॥
 तस्य ते वचनं श्रुत्वा हयराजस्य वाणिजा ।
 अञ्जलिं प्रगृहीत्वान इदं वचनमब्रवीत् ॥
 शरणं ते प्रपद्याम सर्वे लोके हितावह ।
 अस्माकं च नेहि पारं तव वचनं ऋध्यतु ॥
 15 आह च तुरंगराजा इदानीं बासायां याहेत्वान् ।
 तूर्णं प्रपलायिष्य एतं वो मनसि कर्तव्यं ॥
 यदि युष्माकमेवमस्मात् ममैष भार्या ममैष पुत्रो वा ।
 ममैष धीतरो वा अवशावशमेष्यथ भयो ॥
 अथ युष्माकमेवमस्मात् न ममैष भार्या न ममैष पुत्रो वा ।
 20 न ममैष धीतरो वा तं गंसथ स्वस्तिना पारं ॥

1. BM °toyasya kañ. — 2. BM °sya ma(M °sa)ma rituva(M °rva)canāñ. | . — 3. B °pemi caraṇaṇ so | ne° M °pemi trāraṇa so°. — 4. M °tasyā te°. — 5. M saḡrā sahi° BM °gamo uttarādiṇaṇ | .

6. M °mya tānatidū° BM °nti vāṇi° BM °rājañ sthi°. — 7. BM sthitañ | rājasya dhitaro(M °re) rākshasīnagara(M °siḡaṇa)sya uttare bhāḡe | . — 8. B °mitu utta° M °bhāsheti vālañ turañga°. — 9. M °ti vaḡ pañrañ°. — 10. M °najāmi° BM °sya mama ridhya°.

11. M °vāñiñjañ | . — 12. M añjaññiñ. — 13. BM sara° M °padyama° B °sarvañ lo°. — 14. B °kañ nehi pārañ asmākañ ridhyatu vacanañ M °pārañ asmākañ ca vacanam adhyatu || . — 15. BM nāma(M °mañ) ca° M °turaḡarā° BM °dāññiñ dārakañ grahe(M °grihi)tvā ca | .

16. BM karuṇaṇ prapalayishyanti tañ vo°. — 17. M °vam asyā mamaisha dhita° B °syāt mamaisha mamaisha putro vaḡ dhi°. — 18. B °ro vo avasāvaḡa° M °ro avasāvasaṇ eshya°. — 19. M °vam asthā na mamaisha bihā° tro vo B °tro vaḡ na°. — 20. M na mamai dhitaro vo tuto tañ gamyatha° B °ro vaḡ talo tañ gamyatha° svasti pā°.

एवं समनुशासित्वा वाणिजानां हृद्योत्तमो ।
 अनुकम्पया काश्चिकी इदं वचनमब्रवीत् ॥
 एहि मारिष भद्रं वः वाणिजा भद्रमस्तु वो ।
 अहं वोत्तारयिष्यामि दाक्षणाश्रयमेव वात् ॥
 सो वाणिजां ग्रहेत्वा प्रक्रान्तो मेदिनीयं खनयथेन ।
 आकाशे निरालम्बे मरुपक्षविहंगवायुपथे ॥
 देवगणा दानवगणा भुजगगणा यक्षराक्षसा भवने ।
 वस्त्राणि धामयेन्तुः साधु साधु महासत्त्व ॥
 निःसंशयं भविष्यसि शास्ता नचिरेण लोकप्रबोतो ।
 तारेष्यसि जगदिदं जरामरणसागरात्पारं ॥
 येषां च एवमासी ममैष भार्या ममैष पुत्रो वा ।
 धीता वा हृद्यपृष्ठाङ्गान्ताः मर्हि अभितो नृदिताः ॥
 येषां च तच्च आसी न ममैष भार्या न ममैष पुत्रो वा ।
 न ममैष धीतरो वा ते स्वस्तिना पारमुत्तीर्णा ॥
 एवमेव इह जम्बुद्वीपे समागता ॥
 ये नैव अहधिष्यन्ति वचनं धर्मराजिनो ।
 व्यसनं ते निगंस्यन्ति राक्षसीहि व वणिजा ॥
 ये तु पुनः अहधिष्यन्ति वचनं धर्मराजिनो ।
 स्वस्तिना ते गमिष्ये[288^b]ति वालाहेन इव वाणिजा ॥
 पूर्वनिवासं भगवान्पूर्वेजातिमनुस्मरन् ।
 जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ॥
 ते स्कन्धाः ते च धातवः तानि आयतनानि च ।

5

10

15

20

1. M °çāsavitv°. — 3. M °sha bhañdrañ vo vā° — 5. M °nijañ gra° BM °thena ā°.
6. M °kāçe khagapathena nilāibe marūpakshavihvañga° BM °the de°. — 7. BM de-
vagaṇā dānavagaṇā bhujañgamā(B °jañgagaṇā) ya° M °rākshasa bha° BM °vane va°. —
8. BM °bhrāme(B °maye)tsuḥ ॥ sâ ° tva niḥ°. — 9. M °shiyati | çastā ci° B °si | çā°.
11. M °shāñ na mahyañ āsit sadāḥ | mamaisha bhā° B °ca nahya āsi mamaisha bhā°
BM °trō vā mamaisha dhi°. — 12. BM dhītarō vāle ha(M °la he)yapriṣṭā(M °shtād)
bhrāntāḥ mahiñm aninditāḥ(M °tā) ye°. — 13. BM °āsi na mamaisha(M °shāñ) bhā°
tro vā na°. — 14. BM °ro vā sva° B °ram utīrṇo ॥ e° M °rṇā ॥ e°.
16. M °m evaṁ i° gatāḥ | . — 17. B °nti | va° BM °jinañ | . — 18. B °nañ tañ
nigasya° M °nigamyanti° BM °sthi ca vā° M °ñijāḥ | . — 19. BM yena pu° B °jinā | M
°jinañ | . — 20. M °ñijāḥ | .
21. M °nivāsa bha°. — 23. BM °ndhāḥ te dhātavaḥ ātmāna°.

आत्मानमभिवृत्त्य भगवानेतत्सर्वं तु व्याप्करे ॥
अनवराद्यस्मिं संसारे यत्र मे उचितं पुरा ।
वासाहो हं तदा आसी मञ्जुकेशो हृद्योत्तमो ।
वाण्डिजानां श्रुता यत्र आसि संजयिनी तदा ॥

5

एवमिदं अपरिमितं वङ्गदुःखं
उच्चनीचचरितसिद्धं पुरार्थं ।
विगतज्वरो विगतमद्यो अशोको
स्वजातकं भाषति मिष्टसंघमध्ये ॥

10

समाप्तं शारिपुत्रमौल्लखायनप्रमुखानां पंचानां मिष्टश्रुतानां
राचसीक्षीपक्षिप्तानां जातकं ॥

अथ खलु संजयी त्रैरटिपुत्रो परिव्राजको राजगृहे नगरे चत्वरधृंगाटको अवसा-
मुखेषु आह ॥

आगतो अमखो जीतमो मगधानां गिरिव्रजं ।
(सर्वे संजये) नेत्वान् कं सु नाम नयिष्यति ॥

15

एतं प्रकरणं मिष्टु भगवतो आरोचयन्ति ॥ भगवानाह ॥

नयन्ति वे महावीरा सद्यर्मेण तथानता ।
धर्मेण नयमानानां का असूया विजानतो ॥

20

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा राजगृहे विहरति
शास्ता देवानां च मनुष्याणां च ॥ अश्रोषीत्खलु कपिलवासाया शास्त्रशास्त्रा-
यनीयः । भगवां किञ्च प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रः राजगृहे विहरति देवमनुष्याणां

1. M °rtham vyā°. — 2. M °purāḥ ॥ . — 3. M vālohaṁ ahaṁ āsi mauñjikako° B °haṁ
āci mañ°. — 4. BM °yinaḥ tadā | . — 5. BM °idaṁ u °duḥkha u °ṇaṁ vi°.

7. M vigatahvāro °ṇam svajātaṁ bhā°. — 9. M iti ṇṇamahāvastuavadāne ṇalipu°
BM °mauṇḍalyā° B °yaṇapra°.

11. M °tvaraṁ ṇṇam°. — 13. B āgamo ṇṇa° M °ṇṇaṇo gaudhamo° BM °gadhā ca gīriva-
yaṁ sañ(M °rigahvara sa)janeivā tāhinsu(M °tahiṁsu) nāma°. — 15. M °bhikṣubhi bha°.

16. BM mayatīyā mahā° M °gato | tathāgatavaraṁ prāpto prāptā saṁbodhim utta-
māṁ ॥ B °gatā | tathāgatavaraṁ prāptā sambodhiññānam uttamāṁ ॥ . — 17. B °kā āsu-
jā vijānatā | M °kā āsujānito nato | . — 18. B °yadarṇtha sa° M °dartha sa° BM °gato |
ta °ṇam ca a°. — 19. BM °sht ॥ khalu° M °pilavastuvāsta° B °lavāstuvāsta° M °kyaṇā-
kyapatniyo bha° B °kyāpaniyāḥ bha°. — 20. M °rmacakro rā° BM °ti | de° B °rthacarya°
cara° M °rthacarya° camāṇo ॥ .

अर्धचर्या चरमाक्षी ॥ अथ खलु कपिलब्राह्मणा शाक्या येन राजा शुद्धोदनी
तेनोपसंक्रमित्वा राजानं शुद्धोदनेतदबोधत् ॥ भगवान्महाराज अनुत्तरां सम्य-
क्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रः देवमनुष्याणां अर्धचर्या चरन्तो राजगृहे
विहरति । साधु महाराजा भगवतो दूतं प्रेषयतु । अनुकम्पिता भगवता देव-
मनुष्या । साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकंपतु ॥ राजा शुद्धोदनी आह ॥ एवमसु 5
विसर्जयतु ॥ तेषां शाक्यानां भवति । कीं प्रतिक्रिया भगवती दूती योस्यो
च ॥ शाक्या आहन्तुः ॥ महाराज अयं ताव हृन्दको स येव भगवती कुमा-
रभूतस्य उपस्थायकी एतेन सार्धं कुमारी अभिनिष्क्रान्ती अयं पि उदायी पुरोहि-
तपुत्री भगवती कुमारभूतस्य दारकवयस्यो [289^a] अभूयि सहपांशुकीडनको ।
एते प्रिययन्तु ॥ ते दानि वृक्षन्ति । हृन्दककालोदायि गच्छथ राजगृह भगवतो 10
सकाशमुपसंक्रमेथ भगवतो वन्दन्तां वदेथ एवं च वदथ । अनुकम्पिता भगवता देव-
मनुष्याः साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकंपये । यं च वः भगवां ज्ञेय्यं तं कुर्याथ ॥
ते दानि राज्ञो शुद्धोदनस्य प्रतिश्रुत्वा कपिलवस्तुतो नगरातो निर्गम्य अनुपूर्वेषु
राजगृहं अनुप्राप्ता वैष्णवं कलन्दकनिवापं ॥ अथ खलु हृन्दककालोदायि येन
भगवान्शिनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्मु ॥ 15
भगवान्स्थानं आह ॥ हृन्दककालोदायि किं वो आगता ति ॥ ते आहन्तुः ॥
भगवन्तं कपिलवस्तुं नयिष्यामः ॥ भगवानेतस्मिं वस्तुस्मिं एतस्मिं निदाने एतस्मिं
प्रकरणे ताये वेत्ताये इमां धर्मपदां भाषति ॥

यस्य जितं नाथ जीवति जितं अस्य न जिनाति अल्लको ।

तं बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥

20

1. B °lavasta°. — 2. BM °ttarā saṁñya° M °rmacakraṁ de ° rthacaryyā cara°. —
4¹. BM °rāja bha° dūto pre°. — 4². M °mpito bha°. — 5¹. B °jñātāṁ pi° M °jñātū pi
anukāṁpitu ॥ — 5². BM °sarjjayitu te°.

6¹. M °bhavatu B °ti ko°. — 7². BM °ndako samayo ca bha° M °sārdḍha kumáro°
B °udayi ° shi sahasrapāṁ° BM °ḍanako e°. — 10¹. B °ntu te°. — 10². M °vucyati. —
10³. M °cchandako kā° BM °kramet | (B °meta) bhagavato vandanāṁ (B °nā) vadetha ॥ e°
dāttha e°.

11. M °mpitā bhagavato de° B °shyāḥ | sā° M °dhu bhagavāna jñātūṁ pi° B °kaṁpā yaṁ
ca° M °kaṁpaye ca°. — 12. M ca vo bha° lpeyā taṁ° B °lpe jātaṁ ku°. — 13. M °nu-
kanāṁ°. — 14. M °yeno bhagavān | steno ° sthānsuḥ ॥ .

16¹. M °n sānam āha ॥ B °āhansuḥ ॥ . — 16². B kaṁ ccha° M °yi kim vo āgato ti
B °kiṁ vā ā°. — 17¹. M °stuṁ namayi° B °shyāmaḥ bha°. — 17². M bhagavan etas-
miṁ vastu° B °gavān etasmiṁ kapilavastusmiṁ | etasmiṁ pra°. — 19. M yasya jinaṁ
nātha ji° BM °jitam asya na jinānāti ji° B °ntakau taṁ°. — 20. BM °raṁ | a ° tha ya°.

यस्य जालिनी समूहता तृष्णा नास्व कहिं पि नेत्रिका ।
तं बुद्धमगन्तविक्रमं अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥

ते दानि भगवता वुच्यन्ति ॥ छन्दकउदायि किं प्रव्रजिष्यथ ॥ ते दानि न
प्रव्रजितुकामाः यं च राज्ञा शुद्धोदनेन सन्दिष्टा यं वो भगवां जल्येय तं कुर्याथ
5 पश्यन्ति च नाय्यच काषायाणि नाय्यच कल्पको यो केशश्मश्रुमवतारयेय ते
दानि भगवतः गौरवेण अकामका आहन्तुः ॥ भगवं प्रव्रजिष्यामीति ॥ ते दानि
भगवता एहिभिचुकाय आमाष्टा । एष भिचवः छन्दककालोदायि चरथ तच्चा-
मते ब्रह्मचर्यं ॥ ते दानि भगवता एहिभिचुकाये आमाष्टा यत्किंचिद्बृहिल्लिङ्गं
गृह्णिगुप्तं गृह्णिध्वजं गृह्णिकल्पनं सर्वं समन्तरहितं चिचिवरवसनं प्रादुर्भूतं सुभाकं च
10 पाचं प्रकृतिस्वभावसंस्त्रिता च केशा ईर्या च सानं संस्थिहे संस्थथापि नाम वर्षश-
तोपसंपन्नानां भिचूणां ॥ एष आयुष्मन्तानां छन्दककालोदायीनां प्रव्रज्या उप-
संपदा भिचुभावो ॥

भगवां दानि यतो अभिनिष्क्रान्तो यतः अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो
नापि जानाति भगवां सप्तहि वर्षेहि जातिभूमिं ततःमुखनिषकपूर्वो अन्तमसतो
15 आसप्रश्वासधर्मो [289^b] पि ॥ सप्तानां वर्षाणामत्ययेन कपिलवासस्थानां शा-
क्यानां पूर्वं ज्ञातिसालोहिता मनुष्येषु च्यवित्वा कुशलस्य कर्मस्य विपाकेन देवेषूप-
पन्नाः देवभूता भगवन्तं याचन्ति । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्याः साधु भगवां
ज्ञातीं पि अनुकम्पतु । समयो भगवतः ज्ञातीनामनुकम्पाय ॥ अधिवासेति
भगवान्तासां देवतानां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु देवता भगवतो तूष्णीभावेन

1. BM °mūhato tṛiṣṇā nāsti kaḥiṃ vinetṛi(M °hiṃ cinneti)kā taṃ. — 2. B °dḍham anta ° tha te°. — 3¹. BM °nti ccha°. — 3². M °dāyi kiṃ. — 3³. B °rājño cu° M °vo bhagavān jāpe° BM °ryātha na paṇyanti ca nāpyanyatra kāshāyāṇi(M °ni) nāpyanyatra kalpa ° tārayeyāṃ | te dā° M °gavato gauravena a°.

6¹. M °shyāmi iti | . — 6². M °gavatāḥ e° B °gavato ebhikkhukā° M °bhāshāḥ. — 7. B esha bhi°. — 8. M °kāye bhāshāshā ya° B °bhāshāḥ | ya° d gṛihāḥiṃgaṃ gṛihaguptaṃ gṛihadhivajāṃ gṛihākālpa° M °d gṛihāḥiṃgaṃ gṛihaguptaṃ gṛihadhivajāṃ gṛihakalpāṃtaṃ sarve samāntaraṃhi° B °rvaṃ samananta° BM °civarāvasānaṃ pra° M °taṃ | samābhakaṃ ° traṃ ca pra° B °cā iryā° M °cā iryā ca sātaṃ sthiliḥ | sadyathidaṃ nā° bhikkhunaṃ e° B °ṇāṃ e°.

13. B °jānāti | bhagavāṃ° M °jānāti | bhagavānāṃ cākya° (1. 15) B °rmo pi sapta°. — 15. B °rshānāṃ aṭya ° pilavasta ° pūrvaṃ jñā° M °pūrvaññātisālōlitā ° cāladharma-vipā° B °lasya dharmaṣya° BM °nnāḥ de°.

17. BM °shyāḥ || sādhu bhagavāṃ° M °jñātiṃ pi° BM °tu ka°. — 18¹. M °gavato jñā°. — 18². M °vāsayeti | bha° BM °nāṃ tushṇi°. — 19. BM °tvā tushṇo ā° M °nā bhagavato pā° B °trairvāntarahāyetsuḥ | .

अधिवासनां विदित्वा तुष्टा आत्तमना भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्
प्रदक्षिणीकृत्य तत्रैवान्तरहायेष्टुः ॥ भगवता दानि जातिभूमिय अभिमुखं आसनं
प्रज्ञापयितं ॥ आयुष्मां दानि उदायी भगवतो निमित्तज्ञो । तस्य एतद्भूषि ॥
यथा भगवता कपिलवस्तु अभिमुखं आसनं प्रज्ञापयितं ज्ञातीं भगवां अनुकम्पितु-
कामो ॥ सो भगवन् याचति ॥

5

इदं अविचिप्तमना शृणोष
यथा जिनं अप्रतिमं अनेयं ।
निपात्य जानू शिरसापि वन्द्य
कालोदायी याचति अप्रमेयं ॥
अंगारिणी दानि (द्रुमा) मदन्
फलेसिनो ।
ते अर्चिमन्तो व प्रभासस्वति
समयो महावीर मगी रसानां ॥
वनानि फुल्लानि मनोरमानि
समन्तो सर्वदिशा प्रवान्ति ।
पुष्पं त्यजित्वा फलमादियन्ते
समयो इतो प्रक्रमितुं ते शास्त्रु ॥
न चातिशीतं न च अतिउष्णं
अतुसुखं अध्वनि ते भवेय ।
पञ्चन्तु ते कोलिया शाकिया च
मुखं रोहिणीमिव तारकाणि ॥

10

15

20

2. BM °prajñāpāyi(M °jñaptāpi)tañ | te(M °ye)na kapilavastuyañ kāyagatā smṛitīye
(B °ye duve) ca varshāṇi(B °ṇi ya) pañca || sumedha santā (M °sumadharā sañto) tañ
sukhañ na vijāhe tañ a(M °he tam a)nabhiratin-añ(M °tiñ na) vande † āyu°. — 3°. M
udāyi bha° B °jñā ta°. — 3°. M tasyaita°. — 4. M °prajñāpnāpitañ | jñātiñ bha° B
°prajñāpāyi °kāmo so° M °kāmaḥ so°.

6. M °dañ abhikṣhi° BM °ṇoṭha | yathā jīnam apra° M °neya ni°. — 8. M tipā°
BM °tya jañbū cīrasā hi vandiya kālodāyi(M °yi) yācati | a° B °meyam aprameyañ añ°. —
10. M aṅgāṇi dā° B °ni tadata phalesiṇo pa° M °ni tada praphalesino pa° BM °par-
ṇa pātaka ci(M °vi)ya te abhi°.

12. B te abhisanto ya ca pra° M te abhisanto yañ ca pra° BM °bhāsanti° M °samaya
ma° BM °ra bhagīrathānāñ | . — 14. BM balāni phu °māni samanta°.

16. BM °yanta sama° tañ cātuno | . — 18. BM nātyātiṭitañ nātyātiuṣṇaṇ° °adhvā-
(M °dhyā)niyañ tañ bha(B °tam bha)gavantañ pa°. — 20. M °cyaṭu te °khañ lohīṇi
ca tā° B °liñiñ ca tā° BM °rakam || .

अथ खलु भगवानाद्युक्तो शारिपुत्रस्तु भगवतो शिखिस्तु चारिकां दर्शयति ॥

उदारं पुनरभूवि शारिपुत्र इतः पुरा ।

चारिकां प्रतिपन्नस्तु शिखिस्तु लोकनायके ॥

यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।

5

तहिं तहिं सोपानीयं भोति अष्टांगसंमितं ॥

यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।

तहिं तहिं सुमनीयानं प्रत्युञ्जच्छे चतुर्दिशं ॥

यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।

स्थानेष्वपुष्पिता वृक्षा संप्रवान्ति चतुर्दिशं ॥

10

यस्तु यस्त्वैव वृक्षस्तु मूले तिष्ठति नायको ।

सो सो मुंचति पुष्पाणि ओमासित्वा द्रुमोत्तमो ॥

यस्तु यस्त्वैव वृक्षस्तु मूले तिष्ठ[२१०]ति नायको ।

सो सो मुंचति फलानि प्रतिपूर्णाणि सर्वशी ॥

मानुष्यका च धे वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।

15

चारिकायतनानि वृक्षेभ्यः शिखिस्तु लोकनायके ॥

अमानुष्या च धे वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।

चारिकायतनानि वृक्षेभ्यः शिखिस्तु लोकनायके ॥

तत्रेयं पृथिवी कस्मिं समुद्राश्च संपर्वता ।

चारिकां प्रतिपन्नस्तु शिखिस्तु लोकनायके ॥

20

मन्दारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।

चारिकां प्रतिपन्नस्तु शिखिस्तु लोकनायके ॥

महामन्दारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।

चारिकां प्रतिपन्नस्तु शिखिस्तु लोकनायके ॥

कर्कारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।

1. M °çālipu ° khisya bhagavato çikhisya cā° BM °yanti | . — 2. BM °punar āsi çāri-
(M °li)putra itaḥ(M °ito) pūrve cā°. — 3. M °nna çikhi°. — 4. M °gamañ upa° B °nā-
yakos tahiñ°. — 5. M °pāni bhoṭishṭhāñgasañmelañ | B °sañmalañ | .

6. B °grāmam vā nagaram vā u° M °grāmañ vā nagarañ vā u° B °kramanti nāyako
ta° M °omet les lignes 7-10. — 7. B °tahiñ samanujānetyu°. — 8. B °mañ upa° ko
stā°. — 9. B °stāneshvapu ° kshā sāmpratābhimate diçañ ya°.

13. M °muñcañti phalāni paripūrṇani sa°. — 14. M °shpāni pha°. — 15. B °kā-
yanāni dṛiçyetsulḥ çì° M °çyetsu çì° yake | samanta° (page suiv. ligne 16).

16. B amānu ca ye°. — 17. B °çyetsu çì°. — 20. B °tathā | .

21. B °cārikāpratipannasya lo°. — 22. B °ravāni de° tathā | . — 24. B °kakāra° tathā | .

चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
महाकर्कारवाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
रोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	5
महारोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
मंजूषकानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
महामंजूषपुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	10
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
मीष्पाणि चापि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
महामीष्पाणि च पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	15
समन्तगन्धानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
महासमन्तगन्धानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
पारिजातानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	20
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
सुवर्णकानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	
रूप्यमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।	
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्तु लोकनाथके ॥	2

१. B mahākakāra°. — 3. B °cishisya lo°.

6. B mahāmandāravāṇi pu°. — 7. B °nāyako | . — 9. B cārikāpra ° yake mahā°.

12. B °shmāṇi ca pu°. — 13. B °caramānasya cikhi lo°. — 15. B °caramānasya ci°.

16. M °ntagaṃdhāni° B °ndhā pu°. — 17. M cikikāṃ pratipannasya ci° B °caramānasya°. — 18. B °shpāni de°. — 19. M °kāṃ pratipannasya ci° B °mānasya ci°. —

20. B pāriyātrāṇi pu° M °devoḥ saṃ° B °praki tadā | .

21. M vāri° BM °mānasya ci°. — 22. M °kāni ca pu° B °shpāni de°. — 23. BM °mānasya ci°. — 24. M °pyamānāni pu° B °shpāni devā saṃpraki tadā | . — 25. M cārikā cara° BM °mānasya ci°.

- रत्नामयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 चन्द्रस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 चारिकाश्चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 5 अगुरुस्य च चूर्णा[१९०^b]नि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 केशरस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 तमाक्षपचचूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 10 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 दिव्यरतनचूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 तूर्यकोटीसहस्राणि संप्रवाद्येन्सु अम्बरे ।
 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 15 अन्तरीक्षसि मेरीयो संप्रवाद्येन्सु अघट्टिताः ।
 चारिकाश्चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 चैलचेपाणि अक्रेन्सु अन्तरीक्षे स्थिता मरू ।
 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 नागराजा सुपर्णा च अभिक्रान्ता च मानुषाः ।
 20 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्थ लोकनायके ॥
 इमे पि बहवो यज्ञा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
 चारिकामनुबन्धेन्सु शिखिस्थ लोकनायके ॥
 षडाशीति सहस्राणि गृहपतीनां समागताः ।

1. M ratnama°. — 2. M °mānasya çi°. — 4. M cārikāñ ca°. — 5. M aguru ca śā-
 kshmacūṛṇṇāni dadhāḥ sañ°.

6. M °mānasya çi°. — 7. B keçalasya° M °devāḥ sañpra°. — 8. M °mānasya çi°. —
 10. M °mānasya çi°.

11. B divyā ca ratnacū° devās sañpra°. — 12. M °mānasya çi°. — 13. M °koṭisa°
 vādyetsu a° B °vādyansu a°. — 14. M °mānasya çi°. — 15. BM °rikshesmiñ bhe° B
 °vādyansu° M °dyetsu aghāṭitā |.

16. M °mānasya çi°. — 17. M vairakshapām akaretsu antarikshe° B cailakshapā° sthito
 maru | M °maruḥ |. — 18. M °mānasya çi°. — 19. BM °suvarṇṇā ca (M °ṛṇṇasya)
 atikrāntā(M °nto) ca mā°. — 20. M °mānasya çi°.

22. B cārikāñ anu° M °dhetsuḥ çi°.

चारिकामनुबन्धेषु चरन्ते लोकायायके ॥
 न तत्र बुधा पिपासा वा नापि च हानि वर्धिता ।
 चारिकां चरमायस्य शिखिस्तु लोकायायके ॥
 न तत्र शीतमुष्णं वा दंष्ट्रा वा मशका पि वा ।
 चारिकां चरमायस्य शिखिस्तु लोकायायके ॥
 सो चारिकां चरित्वान विनयित्वा बह्वं जनां ।
 संवृद्धो परिनिर्वाये चरन्ती चरितुमुत्तमो ॥

अथ खल्लायुष्मां शारिपुत्रो उत्थायासनातो एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं
 जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठापयित्वा येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवन्त-
 मेतद्वोचत् ॥ भगवानपि भगवतो शिखिस्तु समशीलो समप्रज्ञो बलेहि वेशार- 10
 वेहि बुद्धधर्मेहि । भगवतो पि एदृशा येव चारिका भविष्यति यथापि भगवतो
 शिखिस्तु ॥ भगवां चारिकां चरे बह्वजनहिताय बह्वजनसुखाय लोकानुकंपाये
 महतो जनकायस्त्वार्षाद्य हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च ॥

ततो करित्वा एकांसं प्रणामित्वान अञ्जलिं ।
 चारिकामात्र याचेसि शारिपुत्रो तद्यागतं ॥
 एतस्य दाणि समयो यं दाणि भगवां पि हि ।
 चारिकां प्रक्रमे शास्त्रा अनुकंपाय प्राणिनां ।
 याचिता भावितधर्मा शरीरान्तिमचारिणो [291] ।
 प्रकरेयु अवकाशं अनुकंपाय प्राणिनां ॥
 इतो विनयित्वा करित्वान उपोषधं ।

15

20

1. M cārīkā... cikhisya lo° B °dhetsu ca°. — 2. M °pipācā shā nāpi
 3. M °rūpītāh... anasya ci°. — 4. BM °citta ushṇām vā daṇṭṭe vā ma°. —
 5. M °mānasya...
 6. M °bāhū...
 7. M °rishi kshī°
 8. B °... M °cāliputra utthā° BM °ttarāṇ sa° M °kshīpa jānumaṇ-
 9. M °...
 10. M °jūo carehi vai°.
 11. M °... ca cārīkāṁ bhaviṣyati | ya° B °sya bha°. — 12. M sā-
 13. M °... ananahi° M °pāya mahato janakasyā°. — 14. M tatah ka°
 15. M °kāṁ... aṁ°. — 15. M cārīkāṁ tāmitra yāveṣi cāliputras ta-
 16. BM °...
 17. M cārīkā prakrame |
 18. B °vitāmau cāriyāntimacārīṇo ye ka° M °vitā-
 19. BM °...
 20. BM °tvāna

चारिकां प्रक्रमिष्यन्ति अनुक्रमाय प्राणिनां ।
ततो च अर्धमासेन तं कृत्वा उपोषधं ।
चारिकां प्रक्रमे ह्यस्मा अनुक्रमाय प्राणिनां ।
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमन्ति गीतमः ।
तद्दिं तद्दिं समवका प्रत्युपेक्षन्ति चतुर्दिशं ॥
यं सो ग्रामं वा विजयं वा उपसंक्रमन्ति गीतमः ।
स्थानस्य पुष्यिता वृक्षा संप्रवन्ति चतुर्दिशं ॥
यस्य यस्मैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति गीतमो ।
सो सो मुंचति पुष्याणि शोनमित्वा कुमोत्तमो ॥
यस्य यस्मैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति गीतमो ।
सो सो मुंचति फलानि प्रतिपूर्णाणि सर्वशो ॥
मानुषका च ये वृक्षा पुष्याणि च फलानि च ।
चारिकान्तानि वृक्षेभ्यु चरन्ते लोकनायके ॥
अमानुषा च ये वृक्षा पुष्याणि च फलानि च ।
15 चारिकां तानि वृक्षेभ्यु चरन्ते लोकनायके ॥
ततो यं पृथिवी कम्पे मृसमुद्रा सपर्वता ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
मन्दारवाणि पुष्याणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
20 चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महामन्दारवां पुष्यां देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
कर्कोरवाणि पुष्याणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥

2. M °tañ ca kṛi° BM °tvāna po°. — 3. M °prakramishyāmi anukramāya prāṇicāñ
tato ca arddhamāseṇa nañ na kṛitvāna poshadhañ | cārīkāñ prakrame° B °me pāsto a°
— 4. B °gauttamañ | . — 5. B tarhiñ tehiñ samanujā° M °pratyanti°.

6. B °gauttamañ | M °gauttamañ | . — 7. M sthānesya pu °kshā yañ pra° BM °ṣaṇ
yasya°. — 8. B °kshasya pure ti° M °śiṣṭhānti gauttame | B °gauttamo | . — 9. M °ñ
ana°. — 10. BM °gauttamo | .

11. M °phalāni paripā°. — 12. BM mānuksha(M °shya)kā° M °pushpavi° B °lān
ca cā°. — 13. BM dṛiṣyetsu(M °tsuḥ) carante lo°. — 14. M amānushīyā ca ye°. —
15. BM °dṛiṣyetsu(M °tsuḥ) ca°.

16. B °mudrasapa° M °mudraparvatāḥ || . — 17. M cārīkāñ tāni dṛiṣyetsu cara°. —
19. M °caranto lo°. — 20. M °ndārapushpāni devāḥ sañpra°.

21. B °ke | mahākarkā° (p. suiv. l, 1). — 23. M °kāñ caramānasya°.

महाकर्दारवां पुत्रां देवाः संप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां प्रतिपन्नक चरन्ते लोकनायके ॥
 रोषमानाणि पुण्याणि देवाः संप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां प्रतिपन्नक चरन्ते लोकनायके ॥
 महारोषमानाणि पुण्याणि देवाः संप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां प्रतिपन्नक चरन्ते लोकनायके ॥
 मञ्जुवकाणि पुण्याणि देवासंप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां प्रतिपन्नक चरन्ते लोकनायके ॥
 महामञ्जुवपुण्याणि देवा संप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां प्रतिपन्नक चरन्ते लोकनायके ॥
 भीष्माणि च पुण्याणि देवासंप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां चरन्नायक चरन्ते लोकनायके ॥
 महामीष्माणि च पुण्याणि देवासंप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकाश्चरन्नायक चरन्ते लोकनायके ॥
 समन्तगन्धाणि पुण्याणि देवासंप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां चरन्नायक चरन्ते लोकनायके ॥
 महामन्तगन्धानि पुण्याणि देवाः संप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां चरन्नायक चरन्ते लोकनायके ॥
 परिजातानि पुण्याणि देवाः संप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां चरन्नायक चरन्ते लोकनायके ॥
 सुवर्णमयानि पुण्याणि देवाः संप्रक्षिरे तदा ।
 चारिकां चरन्नायक चरन्ते [२९^१] लोकनायके ॥
 रूप्यमयानि पुण्याणि देवाः संप्रक्षिरे तदा ।

5

10

15

20

1. M mahākardavām pu°. — 2. M °kāñ varamānasya°. — 4. M cāripām caramānasya°. — 5. M °camānā pushpām de°.

6. M °kāñ caramānasya°. — 7. M mañjusha °devāḥ saṃpra°. — 8. BM °kāñ caramānasya°. — 9. M °mañjusha °devāḥ saṃ°. — 10. M °kāñ caramānasya° BM °caramāṇte lo°.

11. M bhīṣhmāni pu °devāḥ saṃpra°. — 12. BM °mānasya°. — 13. M °shomāni pu °devāḥ saṃpra° tadāḥ |. — 14. M cārikām caramānasya°. — 15. M °devāḥ saṃpra°.

16. M °mānasya°. — 17. M °ntagaṃdhapushpā°. — 18. M °mānasya varante°. — 19. B °jātrāni°. — 20. M cārimkāñ°.

21. BM °mānasya°.

- चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 रत्नमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 चन्दनस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 5 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 अमुकस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 केशरस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 10 तमाक्षपचूर्णानि देवास्संप्रकिरे तदा ।
 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 दिव्या च रत्नचूर्णानि देवास्संप्रकिरे तदा ।
 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 तूर्यकोटिसहस्राणि संप्रवाद्येन्सु अम्बरे ।
 15 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 अन्तरीचक्षिं मेरीयो संप्रवाद्येन्सु अघट्टिता ।
 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 चैलचेपाणि करेन्सु अन्तरीचे स्थिता मरु ॥
 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 20 नागराजा सुपर्णा च अभिक्रान्ता च मानुषाः ।
 चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
 इमे पि बहवो यथा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
 चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
 इमे पि बहवो देवाः वर्णवन्तो यशस्विनः ।

1. M °mānasya°. — 3. M °mānasya°. — 5. M °mānasya°. —
 6. B agaru° M °śya va nūṛṇā°. — 7. BM °mānasya°. — 8. M °ca varṇāni°. —
 9. M °mānasya°. — 10. B °rṇā de° M °devāḥ saṃpra°. —
 11. M °mānasya°. — 12. M divyā ratanacū° B °tṇapūrṇā° M °devā saṃpra°. —
 13. M °mānasya°. — 14. BM °dyetsu a°. — 15. M °mānasya°. —
 16. M antīkshe ca bhe° B °rikshesmiñ bhe° BM °dyetsu a°. — 17. M °mānasya° ran-
 te°. — 18. M vairakṣhapām akaretsuḥ antarīkshe° B °retsu a° maru | M °maruḥ | . —
 19. M °mānasya°. — 20. B °suvarṇasya atīkrāntā ca manu° M °suvarṇasya atīkrāntāḥ
 ca mā°. —
 21. M °mānashṭa cara lo°. — 23. M cārikāñ caramānasya ca° B °nubāñdhetsu ca°.

चारिकामनुबन्धेषु चरन्ते लोकनायके ॥
 विसाहसा विभू देवा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
 चारिकामनुबन्धेषु चरन्ते लोकनायके ॥
 षडाशीति सहस्राणि ब्राह्मणानां समागता ।
 चारिकामनुबन्धेषु चरन्ते लोकनायके ॥
 षडाशीति सहस्राणि गृहपतिनां समागता ।
 चारिकामनुबन्धेषु चरन्ते लोकनायके ॥
 न तत्र बुधा पिपासा नापि च हासि वर्धिता ।
 चारिकां चरमाश्रय्य चरन्ते लोकनायके ॥
 न तत्र शीतमुष्णं वा दशा वा मसकानि वा ।
 चारिकां चरमाश्रय्य चरन्ते लोकनायके ॥
 सो चारिकां चरित्वा न विनेत्वा च बह्वं जनां ।
 उपानमे लोकनाथो शाक्यानां कपिलाह्वयं ॥

5

10

अथ भगवां व्योधारामे विहरति महता भिक्षुसंघेन सार्धं अष्टादशभिर्भिषु-
 शतेहि ॥ अश्वीषी राजा शुद्धोद्गो भगवान् कौशलेषु चारिकां चरमाश्रयो महता 15
 भिक्षुसंघेन सार्धमष्टादशभिर्भिषुशते[292]हि येन कौशलानां नगरं तदनुसारे
 तदनुप्राप्तो तत्रैव विहरति व्योधारामे ॥ ते दानि सर्वे कपिलवास्तव्याः शाक्या
 शाक्यधिन्यस्य भगवतो दर्शनकामाः स्वकस्वकानि युग्ययानानि योजयन्ति । भग-
 वतो दर्शनाय गमिष्यामः ॥ अश्वीषीत्खलु राजा शुद्धोद्गो कपिलवास्तव्याः
 शाक्या शाक्यधिन्यस्य स्वकस्वकानि युग्ययानानि योजायन्ति । व्योधारामं 20

1. B °ndhetsu ca° M °ndhetsuḥ ca°. — 2. M °hasro vi° B °srābhibhū° M °devāḥ va°. — 3. M °kām anuvante lo° B °ndhetsu ca° M °yakeḥ | . — 4. M °nām camāgatāḥ | . — 5. B °nubandhetsu ca° M °nubandhetsuḥ ca°.

6. M °patinām samāgatāḥ | . — 7. B °bandhetsu ca° M °badhetsuḥ ca°. — 8. M °pā-
 ṣā nāpi hāryyanta varṇato | B °nāpi hāyante varṇato | . — 9. M °mānasya°. — 10. M °ṣṭān usmān vā darṣaṇa maṣakāni ca.

11. M °mānasya rante°. — 12. B °viksheptā ca bahujanām | M °vitetām ca babuṁ
 jānām | . — 13. M °nām ṣākya mahavyaṁ || . — 14. B °sārdhdham aṣṭada° M °sār-
 ddham aṣṭādaṣṭhi bhikṣusaṁghehi B °tehi agra°. — 15. M °shīt | rā° BM °koṣareshu°
 M °gheṣa sārddha aṣṭā° B °rddham aṣṭāda° tehi | ye° BM °sāre | tad anuprāpto (M °ptaḥ)
 tatrai° ti || kapilavastusmiṁ nyagro° B °rāme te dā°.

17. B °sarvaṁ kapi° M °sarva kapilavāstavyā ṣā° kyayināgra bha° B °ṛṇe kāyāḥ sa-
 kāni yu° M °māḥ evakāni yu°. — 19. M °stavāḥ ṣākya ṣākyaīṁnyaṣ ca° B °ṣca | eva°
 M °nāni yājāpa° B °nāni niyopāpayanti | . — 20. B °maḥ | bha°.

ममिष्यामः भगवन् दर्शनाय ॥ तेन हानि कपिलवसुतिं वीरणा कारयिता ॥
न केनचित्प्रथमं भगवतो उपसंक्रमितम् । सर्वेहि मया सार्धं न्ययोधारामं
प्रकृतं भगवन् दर्शनाय ॥

- अथ खलु राजा शुबोदणो सार्धं सर्वकेनाकापुरेण यशोधराप्रमुखेन सार्धं
5 कुमारमात्रेहि च सार्धं श्राव्येहि समरिवारेहि सार्धं अनुसहरबाचारेहि सार्धं
यण्डिसार्धवाहेहि सार्धं मेहिप्रमुखेहि निजमेहि महता रावानुभावेन महता रा-
जर्षीचि कपिलवसुतो नगरातो निर्धोषि भगवन् दर्शनाय ॥ राजा शुबोदणो
कपिलवसुतो चतुर्वेदेन शक्रिण निर्धोषि शक्रिणमष्टसुपरिवृतो न्ययोधारामं
भगवन् दर्शनाय । मिशुसंघो च कपिलवसुनगरं पिण्डाय प्रविशति । राजा
10 शुबोदणेन मिशुसंघो वृष्टी ॥ सो हानि अमात्यानां पृच्छति ॥ मो मणे अमात्या
किं इमानेदृशा परिव्राजका ॥ अमात्या आहन्तुः ॥ देव कुमारस्य एषो परि-
वारो ॥ सो हानि तां कुशशरीरां मिशू चक्रिप्रप्रजितां उद्वित्स्वाकाश्चपयदीका-
श्चपयथाकाश्चपयारिपुत्रनीलकायना च सपरिवारा तपतपितशरीरां मुक्ता पाच-
पाथीं वृद्धा परिदीनमुखवर्णो संवृत्तो ॥ मम पुत्रो यदि न प्रजिज्जि राजा
15 भविष्यति चक्रवर्ती चातुर्दीपी विजितावी धार्मिको धनेराजा ससमन्वितो
राजसहस्रपरिवृती मेदिनीमध्यावसिष्यत् । इमेनेदृशं परिवारं निवर्तेष अहं न
तं इच्छामि द्रष्टुं ॥ ते हानि मिशू अमात्रेहि वुच्छन्ति ॥ राजा वो न द्रष्टुकामी
निवर्तेष ॥ ते हानि निवर्तित्वा न्ययोधारामं गताः ॥ न मो भगवन् राजा शु-
बोदणो इच्छति द्रष्टुं । अस्माकं च वृद्धा प्रतिनिवर्तितो ॥ भगवानाह ॥ इमहि
20 [292^b] एवं सर्वस्य मिशुसंघस्य आहारं भविष्यति ॥ उद्वित्स्वाकाश्चपो भगवन्-

1. M "pitāḥ na". — 2. B "cin pratha". — 4. B "svakenāntapureṇa" M "ṇa yaçādhara-
pranukhena sārddhañ kumā" tyehi ca sārddha çāktyehi ca saparivārehi sārddhañ dhenu"
BM "graharathā" B "rohehi sārddhañ çre" M "sārddha çre" B "çreṣṭhipramu" M "khehi
naigame" B "mehi mahato rājānubhāvena mahatā rājārdhhiyena | kapi" M "jariddhiye"
bhagavānañ da".

7. BM "stuto cātā" M "rddhāvanti | cā". — 9¹. B "saṅghā ca" M "saṅghe ca" pīḍāya".
— 10². M "imāṃ eḍḍi" BM "çā pravrajyā ||".

11¹. M "āhatsuh". — 12. B "kriçaçarānāñ bhi" M "bhikṣum riṣhi" B "tāñ | uru"
M "tāñ | utuvitvākāçapaçāḍipū" BM "mauṅgalyā" B "rivārāḥ ta" M "vārā tapatappiṭṭaça"
B "tapatappiṭṭaça" M "dīnamukhyāvarṇṇasañ" B "varṇṇa saṃvritto ma". — 14. BM "ji-
jyati | rājā" M "nvāgataḥ rājasa" B "to rājasa" M "vritāḥ me" BM "dhyāvasiṣṭhyan |".

16. M "drīçyañ parivārañ tivattetha rathañ ta nañ i" B "rttetha | rathañ na". —
17¹. BM "bhikṣu a" M "vuccati |". — 18¹. M "nivartitvā" B "rāmagataḥ ||".

18². M "itobhemi dā". — 19¹. M "drīṣṭavā pra" BM "rtitto ||". — 19². M "imehi e".
— 20. BM "yushmān uru".

मासकयति । मन्त्रानि भगवन् राजानं मुञ्चोदन् निवर्तेति । भगवान्नाधिवा-
सेति । नदीकाशपो पि यथाकाशपो पि उपसिनी पि सर्वे ते महद्भिक्षा मिषु
मनवन् याचन्ति । भगवान् भगवन् राजानं मुञ्चोदन् प्रसादयेत् यथा भगवत्सु-
पसंक्रमेत् । भगवानोत्रां पि नाधिवासेति ।

अथ सत्यायुष्मतो महामौत्रव्यायनक इतिदम्बु । १. भगवानाकांचति मिषु 5
यो राजानं मुञ्चोदन्ममिप्रसादेया । अद्वाचीत् महामौत्रव्यायनो दिक्वि चपुषा
विमुञ्जेनातिक्रातमानुष्यकेन भगवतो चित्तं कालोदायिषिं मिषुषिं प्रतिष्ठितं ।
कालोदायी मिषु राजानं मुञ्चोदन्ममिप्रसादयिष्यति । इद्वा च पुनः येनायुष्मां
कालोदायी तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मतो कालोदायिष्य एतदुवाच ॥ खामा ते
आयुष्मं उदायि सुखत्वा खामा यस्म ते शास्त्रा आकांचति उदायी मिषु राजानं 10
मुञ्चोदन् अभिप्रसादयिष्यति । अस्ति अन्ये स्वविरस्वविरा मिषु याचन्ते न
लभन्ति । त्वं बह्व आयुष्मन् उदायि राजानं मुञ्चोदन् अभिप्रसादेहि । एवमुक्ते
आयुष्मां कालोदायी आयुष्मन्तं महामौत्रव्यायनमेतदुवाच ॥ दुरासदा आयुष्मं
महामौत्रव्यायन राजानः चत्रिया मूर्ध्नाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ता ॥ सव्य-
थापि नामायुष्मं महामौत्रव्यायन समिद्धो महापिस्तन्वो पुरुषस्य दुरासदो भवति 15
उपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मं महामौत्रव्यायन राजानो चत्रिया मूर्ध्नाभिषिक्ता जन-
पदस्थामवीर्यप्राप्ताः दुरासदा उपसंक्रमणाय ॥ सव्यथापि नामायुष्मं महामौत्र-
व्यायन कुञ्जरो षष्टिहायनो दुरासदो भवति उपसंक्रमितुं एवमेवायुष्मं महामौत्र-
व्यायन चत्रिया मूर्ध्नाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः दुरासदा उपसंक्रमणाय ॥
सव्यथापि नामायुष्मं महामौत्रव्यायन सिंहो मृगराजो दाठी बली केशरी मृगाधि- 20

1. M °gava rājā° B °rttemi bha°. — 1². BM °gavā hādhi°. — 2. BM na
āha || ga° M °rddhiko bhikshur bhagava° BM °centi gacchā°. — 3. B °demah | ya°
M °meyah. — 4. M °teshām api tādhi°. — 5¹. BM °mauṅgalyā° M °nasyaita°. —
5². B kiṁ bha° M kittaga° B °ti | bhikshu° yo° M °bhikshu yo° B °deyā a°.

6. B °kshat || ma° M °kshāt mahā° BM °mauṅgalyā° B °kena | bhagavatā ci° M °gava-
tā cintaṁ kā°. — 8¹. M °dāyī bhikshuh rājānaṁ abhi°. — 8². M °puna yēnāyushmān
kālodāyī te° B °dāyīn teno°. — 9. B lābhā te yushmaṁ° M °āyushmān udāyī sulabdhā-
lābhā ya° B °kshati | udāyī bhi° M °ti udāyī bhi°.

11. M °bhikshur yācanti na labhante B °nti tvaṁ°. — 12¹. BM °yushmān u° M °dāyī
rā°. — 12². M °yushmā kā° BM °mauṅgalyā°. — 13. M °yushmantāṁ ma° BM °mau-
ṅgalyā° M °jāno kshetri° B °naḥ kshetri° M °prāptāḥ ||. — 14. B °māyushmantāṁ ma°
BM °yana imasya ma° M °mahān agniskamdhō° BM °rāsadā bha° M °kramānya° BM °vam
evāsmiṁ ma° M °yanah rājāno kshetri° shikto ja°.

17. Omis par M . B °nāmāyushmāṁ mahāmauṅgalyāyana . kuñjaro shahā° tuṁ | e°
mauṅgalyāyanah ksha° kramānya° ||. — 20. BM °nāmāyushmāṁ mahāmauṅgalyāyana
siṁho mahārājō(M °jā) dātī ba° M °dhipatī durāsadā bhavati purushasyo° B °ti | pu°

- ५ रासदा भवति पुरुषस्त्रीपसंक्रमणाय एवमेवायुष्म महामौन्यायन राजानः
विद्या मूर्धन्यायिता जनपदस्त्रामवीर्यप्राप्ताः पुरुषसिंहा दुरास[२९३]दा भवन्ति
उपसंक्रमणाय ॥ संज्ञायां नामायुष्म महामौन्यायन शार्दूलो श्रीहीनकायो
मुहदर्शनी दुरासदो भवति पुरुषस्य उपसंक्रमणाय एवमेवायुष्म महामौन्यायन
५ विद्या राजानो मूर्धन्यायिता जनपदस्त्रामवीर्यप्राप्ताः पुरुषशार्दूला दुरासदा भ-
वन्ति उपसंक्रमणाय ॥ अथ सद्यु भगवानायुष्मन् काशीदायिं गाथाय अथभावि ॥

- शुभ्र मम उदायिभद्रा परमकुशप्रसादानां स्वमयी ।
शास्त्रकुशलन्दिजनं राजवरं सद्यु प्रसादेहि ॥
न हि अन्धो कोचि मिषु समर्थो राज्ञो प्रसादयितुं चित्तं ।
१० गान्धर्व स्वया उदायि सभागचरितेन भगवतो ॥
मृतपूर्वं उदायि अतीतमध्वानममू मूमिपती ।
गानेन सत्यवर्धनो विघुष्टशब्दो धरणिपालो ॥
धार्मिको धर्मराजा संपूजितः प्राणकोटिनयुतेहि ।
धर्मेण ह्यमं वसुमतिं समुद्रपर्यतां अनुग्रासे ॥
१५ तस्य च अनूयि राज्ञो पुनो दर्शनी पूर्वबुद्धानां ।
गानेन मतिसारो गुणगणपरिचारितमती च ॥
कामेषु दोषदर्शी अनर्थिको सर्वकामभोगेषु ।
शोभनकुशलमूलो गृहे न रमति विवेकरतो ॥

ṇayā || e° M° ṇāya | sayyathāpi nāmāyushmañ mahāmaudgalyāyana kuñjaro shashṭhihāyano
durāsada bhavati upasāṁkramituṁ | evaṁ eva° BM° mauṇgalyā° M° jāno ksha° prāptā
puru° durāsada upasāṁkramaṇāya | evam evāyushmanta mahāmaudgalyāyanaḥ kshaṭṭhiyā
mūrdhnaśhishikā janapadasthāma viryapraṇāptā puruṣasiñho durāsada bhavanti | .

3. B° nāmāyushmañ mahāmauṇgalyāyana cārdurā orinakāyo° M° nāmāyushman ma-
hāmauṇgalyāyano cārdulo orinakāyo gurudarṇamā durāsado° B° rṇanā durāsado° sya bha-
vati upasāṁkramaṇāya | evam anye cāyu° M° ṇāya | evaṁ eva° BM° mauṇgalyā° M° tri-
ya mū° shiklo ja°.

6. M° gāthā adhya°. — 7. B° dāyīm bha° BM° dakānām tvam evāgro cā°. — 8. B° cā-
kulanandīja° BM° laghuṁ prasādehi na°. — 9. M° anye kvacid bhikshu° B° nyo kvacid
bhikshu° M° rājñā pra° tuñ citraṁ B° tuñ | cittaṁ nā°. — 10. B° nānyayitu u° M° tra
a° BM° carito bha(M° bhaga)vati || .

11. M° dāyi atī° abhūshi bhūmi° B° nañ abhūshi bhūmipatir nāme°. — 12. B° dha-
raṇipālo dhā° M° dharanipāro. — 13. M° rājo saṁpūjito prā° B° jā | sañ° koṭṭha°
BM° hi dha°. — 14. BM° rmehi i°. — 15. BM° pūṇva(B° rve) buddhānām nā°.

16. B° mena sālī° M° timāro gu° B° cārīlamati ca kā° M° tiva kā°. — 17. BM° rṇi |
a° M° narthako° BM° shu o°. — 18. M° orūptakuṣalo gri°.

तं अवयव सत्यवर्धनो पुत्र मुञ्जाहि प्रणीतकामगुणं ।
वैश्ववसमवयवसदृशे अमरमवयवसन्निभे वेरमे ॥
तं अवयव मतिसारो दंशानुलिं चञ्चलिं प्रक्षामयित्वा ।
नेतामि अरक्षिपास धनानि पण्डितस्य भाव्यानि ॥
अनुभववयवसमर्चितानि सरामवयवानि हि तानि विवक्षितानि ।

5

विं कारणं अण्वो अण्वस्य वशेन उत्पद्यं नृके ।
बुद्धांतस्य वेकनतो कथं सुहेया अर्षाण्यस्य ॥
बह्वस्य कथं मुक्ती वचनेन काराध्वमभिक्रमेय ।
विषमस्यस्य समागमं कथं सुहेया नरो विद्वां ॥
प्रतिमासि मे नरपति अण्वो बुद्धवतो चिरनष्टो च ।
बुद्धसि कामोद्येन अहं च कामां जुगुप्सामि ॥
तस्य च वसवन्तस्य पितुनो आश्चाये स मतिसारो ।
प्रव्रजे अहित्य राज्यं कुमारो कामां च अनपेक्षो ॥
उरगो वा कीर्त्यत्तव पङ्कखेटपिण्डमिव त्वजे राज्यं ।
सागरात्ममहिं सर्वा सो कामेषु दोषदर्शावी ॥
अतिक्रम्य कामधातुं मतिसारो ब्रह्मविहारमाचरे ।
..... कुमारो ब्रह्मत्वगमनाये ॥
प्रव्रजितस्मिं कुमारे अनुव्रतो स्य पुरोहितकुमारो ।
जीमेन सोमदत्तो अनुप्रव्रजेसि मतिसारं ॥

10

15

20

1. BM tam ava° B°putrañ bhuñjati pra° M°putrañ bhuñje prañtakamā guṇa B°kā-
mā guṇaṁ vai°. — 2. B°nabhavane sadṛṣe ca a° M°çena a°. — 3. M°guliñ pra°. —

4. B°vaitā M°nañ tā° BM°dharanipā° B°sya bhavanti | M°sya bhavati | . — 5. BM°ja-
nasamanā(M°ntāñ) sarāgavaça(M°vasa) hi tāni vijñe(M°jñape)nti || kiñ°.

7. M°nañ anondho agasya vasena u° BM°grihne vu°. — 8. B°yā | antānasya ha°
M°yā | antānasya. — 9. BM°bandhasya° M°vacanasya kārañhvañ | a° B°kārāhvañ | a°
ya vi°. — 10. M°vishamasya° thañ naro sprihe na vijña B°sprihe naro vijña pra°.

11. M°si mo na° yuhyo cira° B°vuhyañ(ou jyañ) cira°. — 12. B°moghe ca a°
M°moye ca kāmāñ cugupesyasi | . — 13. M°tasya ca pakhtantasya pi° BM°tuno rājña-
sya matisáro pra°. — 14. M°vrajahitvañ rā° B°hitvañ rā° ksho u°. — 15. B°urogā
ca jñrño tva° M°go ca ji° BM°tyaje jahitva(M°tvañ) rājyañ sá°.

16. B°mahiñ sarvo sau kā° M°sagarāntā mahi sarvāñ 'sau kā° darçī B°darçī | .

— 17. BM°krame kā° M°dhātu mati° B°ro brāhmañ viháro áçaye | ku° M°m áçaye |

ku°. — 18. B°ro brāhma° M°ro brāhmañ gā° BM°nāye pra°. — 19. B°vrajito

smiñ° M°jitatasmñ kumáro anuvratasya purohitasya ku° BM°ro ná°. — 20. BM°mena
saumada° B°je sye matisáro pra° M°je | so matisáro.

- प्रप्रक्षितकिं कु³मारे पिता अकासि स तकिं अप्रसाद ।
 गत्वान सोमदेतो प्रसादयेसि धरणीपात्रं ॥
 तकिं मन्वसे उदायि मत्सिारो अन्वः तेन कालेन ।
 तेन सन्वसेहमेव अनर्थिको कामनीयेहि ॥
 तकिं मन्वसे उदायि अन्वो सो सत्त्ववर्धनी आसि ।
 अयमेव सो नरपतिः शुद्धोदगो सो तदा आसि ॥
 तकिं मन्वसे उदायि अन्वो सो अनुव्रतो सोमदेतो ।
 तुवमेव सो अमृषिं प्रसादये सत्त्वमई नाम ॥
 तस्माद्दानीं उदायि रात्रं शुद्धोदनं प्रसादेहि ।
 मेधति महासमुदयो प्रसन्ने तकिं महीपात्रे ॥
 मेधति अनन्ताफलस्य उपचयः महमानुषाणां कुक्षपुत्र ।
 राजवरप्रसादेन नरवरं स्वरितं प्रसादेहि ॥
 संप्रति शास्त्राधिपती अतिमानहतो बितर्कमयितो च ।
 तिष्ठति सविबलमती गिरितटपतितो यथ नागो ॥
 ओजहरेण बलवन्तो पुत्रवो यथ राक्षसेन परिचिह्नो ।
 जेवात्मा न प्रजा जानति परमेव भूमिपतिः ॥
 ऐश्वर्यहानिमनुस्सरन्तो ऐश्वर्यं च विचिन्तो ।
 मम कासि अप्रसादं गत्वा त्वं लज्जं प्रसादेहि ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदगो कपिलवसुस्य नगरद्वारातो प्रतिप्रवर्तित्वा सर्वेषु

1. M prajitasmiñ kumáro pi° BM °aśasi || sa° B °apramádañ ga°. — 2. M °dayasi ° párañ B °pálaš ki°. — 3. BM kim anyasi | ndáyi(M °yi) ma° M °anyo sa te° BM °lena be°. — 4. BM °sáneyena aha° B °m eva abhúshi a° M °ni evábhúshi | a° — 5. B °anyá so ° ási a°.
 7. B kiññi ma° M kim asya udási anyo so °nu° B °dáyí anu° BM °to tra°. — 8. B tvam eva° M °tvam eváñ mo abhúshi | pra° BM °náma ta°. — 9. B tasmát kácitáñ u° M ta-smát káci idái rájañ° BM °dehi bhe°. — 10. M °mudrayo prasáde ta° B °prasáde ta-smín samudayo tasmiñ ma° BM °le bhe°.
 11. BM °ti | a° B °ntapáram upacayañ ma° M °ntapáram upacayo marumanushyáññ° BM °putrañ rá°. — 12. BM rájá vara° B °sádane° BM °hi saññi°. — 13. B °kyádhiti || a° M °dhipatehi a° BM °mánaheto vi° va ti°. — 14. BM °shṭhati(B °ti |) viśhamamati gi° go v°. — 15. M °kavato pu° B °yathá rá° M °yathá ráksheśe° kshiptáñ B °kshiptá nai°. — 16. BM °naññi prejánáti param evañ bhú° M °pati B °patih°. — 17. BM aicvaryábhá-nññ anusmāre ai° M °ryyañ ca deyañ vicintyānto B °ntento ma°. — 18. BM °káci apra-sá(M °pramo)dañ gatvá lahuñ(M °ghuññ) prasádehi || . — 19. M °cákriyamaññdālena sárdha svakáyañ darṣa°.

शाकियमण्डलेन सार्धं स्वस्वार्थं दर्शयन्नाकाशां प्रवक्ष्यासि ॥ तत्र राजा शुद्धो-
दयो शाक्या शाक्याधिपत्यं आमन्त्रिषि ॥ महन्तातो पि ऐश्वर्याधिपत्या मर्धश्रित्वा
कुमारी प्रव्रजितो । यदि न कुमारी प्रव्रजितो जमविष्य सो राजा भवे चक्रवर्ती
चानुवीपो विजितावी धार्मिको जर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो तस्य इमानि सप्त
रत्नानि भवेयुः । तथाच । चक्ररत्नं इक्षिरत्नं अश्वरत्नं मणिरत्नं स्त्रीरत्नं गृह-
पतिरत्नं परिचायकरत्नं एवं सप्तरत्नं । पूरं चास्य पुत्रसहस्रं भवेत् शूराणां वीराणां
वरानरूपिणां परसेन्यप्रमदकाणां । सो इमानि चत्वारि महाद्वीपा समरगिरि-
पर्यन्ता अखिलानकण्डकां अदण्डेनाशस्त्रेण अनुत्पीयेन धर्मेण नामिनिर्षित्वा
अध्यावसिष्य राजान सहस्रेषु च परिवृद्धो भवेय तेषामस्माकं हस्तोक्तं चक्रवर्तिराज्यं
अमविष्यते वयं कुमारेण प्रव्रजितेन महन्तातो ऐश्वर्याधिपत्यातो भ्रंशिताः ॥ 10

अथ खत्यायुष्मानुदायी वृषीष्वा[294] रामातो वेहायसमभ्युदय्य राज्ञो शु-
द्धोदयस्य शाकियमण्डलपरिवृतस्य पुरतो तासमां वेहायसमन्तरीचे अस्त्रासि ॥
अद्राचीद्राजा शुद्धोदयः आयुष्मन् उदायि तासमां वेहायसमन्तरीचे तिष्ठन्
वृद्धा च पुनः वृद्धो तुष्टो सौमनस्यजातो उत्थायासनातो एकात्मसुत्तरासङ्गं कृत्वा
येनायुष्मां उदायि तेनाञ्जलिं प्रशामित्वा आयुष्मन्नुदायि नाथाये अध्यामि ॥ 15

कुतस्त्वमागच्छसि रक्तचीवर
केन स्वमर्थेन हहानुप्राप्तो ।
किं वाच आकाञ्चसि तं उदायि
सुदुस्समं सिद्धव्रतान दर्शनं ॥

1. BM °no çākya çā° M °yinyasya ā° BM °mantresi ma°. — 2. B mahāntato pi°
M mahānto pi° tyā pātayitvā° B °tyā pātraṁsitvā ku° M °jitaḥ B °to ya°. — 3. B °vi-
shyaṁ | 4. M °vishyaṁ so° B °kravartī cā° M °imāni sapta ratanāni bhavetsuḥ B °tāni
bhavetsuḥ | — 5. M °septamaṁ ratnaṁ B °ptaratnam pu°.

6. B pūrā cāya° B °bhavet | çārāpāṁ varāṇām° M °bhavet | çū° rūpīnām pa° pra-
mārda° BM °kānām so°. — 7. B imām catvā° M °divpānām sāgarāṁgīriparyantānām
akhiṭām akantḥakām ada° BM °tpīḍadha° M °rmeṇa vā abhijīnikvā° B °dhyāvaçishyaṁ rājā°
M °sihyaṁ | rājā° veyo tēshāṁ asmā° B °stoptaṁ cakra° BM °vishyan te vayaṁ kumā-
(B °māro)ṇa pra° M °mahātato ai° dhipatāto bhraṁ°.

11. M °danasya kiyaṁḍalasya pari°. — 13. B °kaḥlī rārā çu° M °dano āyushma-
tani udrāyi tāmla° B °udāyi tāla° M °rikshaṁ tishṭhantāni dṛi° B °shṭhateṁ dṛi° naḥ
dṛiṣṭo° M °syaçātā utthā° ekāṁçam u° BM °ttarāṁsaṅgaṁ M °yi netāṁja° tvā āyu-
shman udāyīm gā°.

16. M kuto tvam ā° cīvaranteṇa tvam a° prāptah B °pto kim°. — 18. B kim vā
tvam ākāṁkshisi tvam° M °kivānuprāptah ākāṁkshisi tvam udāyi su° B °dullabhā siddha°
M °durilabhā siddhadvratān darçanaṁ ||

ज्ञानस्य रात्राधिपते शिरीमते

यस्य तव पुत्र नरायणमुत्तमः ।

तेजोऽभीमासति सर्वलोके

सहस्ररक्षीव उदेत् मेदिनी ॥

- 5 एवं दामि स्त्रविरेण उदाधिना तावमात्रं वेदायसमन्तरीये क्षितेन वज्रनि
बुद्धसाहाय्यानि परिकीर्तितानि तानि च राजा बुद्धोदयो अत्रा प्रीतो संवृत्तो ॥
अत्राणि शाक्वा शाक्वायिन्त्यत्र आमन्त्रयति ॥ सत्ययापि नाम वासिष्ठाही सूर्यस्य
अभ्युदेनास्य एतं पूर्वमममेतन्निमित्तं यदिदं अत्रा उदाधी नो सर्वसंशयच्छेत्ता
सुगतस्य आचक्षो ॥

10

बुद्धस्य पुत्रो परमार्थदर्शी

उपागतो शाक्वकुलं तदन्तः ।

प्रसादये सत्यमहं इत्येवं

15

आशाय कृष्यते चेत्तं बीजमाशाय यष्यते ।

आशाय वाणिजा यान्ति समुद्रं धनहरका ।

यो यस्य आशाय तिष्ठामि सा मे आशा समृध्यतु ॥

पुनर्पुनः क्षिप्र वपन्ति बीजं

पुनर्पुनः वर्धति देवराजः ।

पुनर्पुनः वर्धति बीजघानं

20

पुनर्पुनर्लभं लभन्ति कर्षिका ॥

1. M rābhāstu rā° B lābhastu rāshṭhrādhi° BM °to | ya° M °narāpāñ uttanañ je°
B °mañ te°. — 3. M jeta na te bhā° B °jena te bhā° M °loke saba° B °kañ sarasara°
M °raçmi iva udayati me° B °udeti me° BM °dinī | . — 5. M °ntarikshe ° hālmāni pari°
BM °lto so°.

7¹. B °ni çākyo çā° M °ni çākyo çākyayi°. — 7². B °nāma sarvāçishṭā sū° bhyuddenta°
M °bhyuddanāttasya enañ pū° m etañ pūrvatimittañ yam idañ° B °n nirmittañ yad idañ°
āryodāyi° M °dañ āryya udāyino ° çayakshettārañ su° vakye bu° B °vako bu°. —
10. BM °rthadarçino upā(B °pa)gamo çākyakulo tadanta(M °taratta)ra pra°.

12. B praçādaye çākyamahānty evañ | ā° M °ye çākyamarubhāvañ ā°. — 14. BM °trañ
vija(B °jañ)m āçāya vāpyate || . — 15. M āçāya vāñijā yāni sa° B °dhanahāyakā | M °na-
bhārakā.

16. M ye yasya āçāya tishṭhāmi | sā me āçā sa° M transpose ici les lignes 1-4, p. 109,
avant la ligne 17, puis répète la ligne 1, p. 109. — 17. M °rpunar kshipra° BM °vayanti
vijañ(M °jañ |) puna° M °rājañ | . — 19. M °mañ | pu° nañ lābhañ labhañni ka°.

पुनः पुनर्यथायनका उपेति
 पुनर्पुनः सत्पुण्या ददति ।
 पुनर्पुनः सत्पुण्या पि दत्त्वा
 पुनः पुनस्सर्वमुपेति स्नानं ॥
 कुक्ष्मो पुण्याजम्बो न सो सर्वत्र जायते ।
 यत्र सो जायते वीरः तं कुक्षं सुखमेधति ॥
 वीरो हि वै सप्त युगां मुनाति
 यस्मिं कुक्षे जायति मुरिप्रज्जो ।
 पितेव शाक्या नयति देवदेवो
 स्वयापि जातो मुनि सत्त्वनामः ।
 मुञ्जोदगो नाम पिता जिनस्स
 बुद्धस्स माया क्लिप्प नाम माता ।
 या बोधिसत्त्वं परिहार्यं कुबिण्ण
 कायस्स भेदात्स्वर्गेषु मोदति ॥
 सा मोदति कामगुणेहि पञ्चहि
 इट्ठेहि कान्हेहि बुद्धस्स माता ।
 अतिरिव पुष्पकामा
 परिवारिता अप्सरसां गणेहि ॥
 पुष्पस्स बुद्धस्स असह्यतायिनी
 अंगीरसस्साप्रतिमस्स तायिनी ।
 प्रीतः पिता हर्षित एष शाक्य
 [294^b] धर्मेण त्वं गौतम आर्यको सि ॥

10

15

20

राजा आह ॥

यस्मान्निके प्रव्रजितो सि भिषु
 अजाय सो चरति ब्रह्मचर्यं ।

25

1. B °r yācakā u° M punarpu°. Dans la répétition de ce vers M lit : punarpuṇaḥ yā ° upeti. — 3. BM °rusheñi datvā(M °tvā |) punaḥ° M °nañ | pu°. — 5. M durilabho°.

6. M °viro tañ° BM °m evati ||. — 7. M °purāti yasmiñ° B °jāyate bhūripajāno pi° M °prajāñāḥ pi°. — 9. M pite cākya na ° vadevañ tvayā hi yāto ° nāmo |.

13. BM °rihārya(M °hāya) nāpi so kukshi°. — 15. M so mo°.

17. BM °riva pu ° psarasam ga°. — 19. BM putresmiñ bu° M °añgāra° BM °rasa-sya pra°.

21. BM pituḥ pitā(B °to) me tvañ si(M °mi)tum eshu ° rmeṇa gauttama° M °komi ||. — 24. M °vrajite si° BM °so brahmācāryam so°.

न सो भीतो नापि मयं भवेति
एको पि सो रसति वृक्षमूले ॥

उदायी आह ॥

5

यस्मान्निवे प्रवृत्तितो किं राज
यज्ञाय सो चरति ब्रह्ममूर्तिः ।
न सो भीतो नापि मयं भवेति
एको पि सो रसति वृक्षमूले ॥

10

एकं चरन्तं मुनिप्रमत्तं
निन्दामात्रं कुरु चक्षुषमात्रं ।
सिंहो ॥ शब्देषु प्रसक्तकर्म
वातं च वाक्छिन्नं प्रसक्तमानं ।
नेतारं चक्षुषे चक्षुषेण
भीष्टं जिज्ञासायै चक्षुषेण ॥

15

यं वेदयज्ञि चक्षुषेण
मह्यं पुण्यं यथा पिता वि ब्रूमि ।
पुत्रस्य तस्य मह्यं पुत्रो भोजि
मुत्कान्तिं ह्युत्कान्तिं प्रियं प्रियं ॥
एषाम् वयं अपि ह्यर्जुनस्य
वुद्धं चक्षुषेण वितीर्यमाणं ।

20

लोके उदयासि स सप्तसारी
युवं मह्यं यथा वदेसि जिह्वुः ॥
मुत्कान्तिं भोजनं यावदर्थं
शुद्धिं प्रणीतं रसस्वादुपेतं ।

1. BM so bht ° peti | e°. — 4. BM ° rājā cṛa°.

6. M na cōbhito° B °bhayam a°. — 8. BM ekam varām muni° M °ttam | niṁdāpra-
cāñcāsu aveyamānaṁ B °cāñcō aveyamāna siñ°. — 10. BM °ho ca cā° B °asantasan-
tañ° M °asantasantañ | vātañ ca jālosmiñ asajyamānaṁ B °jālosmiñ°.

12. BM °yañ (M °yañ | yañ) bhruḍinañ° demi | . — 14. M °prajña mahyañ |
pitā ni me brumi B °hyañ pitā ni krumi | .

16. BM °tahiñ ma° B °bhuktā bhi° BM °bhuttā hi bhi° M °kshu hapa pi°. — 18. M
yasyāma° B esyāma° BM °vayañ pi° M °rañ vivarañ vistirṇakāñkshā | B °rañ vistirṇa-
kāñkshāñ lo°. — 20. B °si satvasāro | pu° M °si satvamāra putro ma° BM °bhikshuḥ.

22. M guptvā ca so bho° B bhuptkā ca bho° rihāñ | cū° M °cucipra° B °rasaṁ svā-
dupetañ so° M °svādrupetañ | .

सो प्रक्रमे पिण्डपार्श्वं यहेत्वा
 उपसंक्रमे येन विनो अनेयो ॥
 सो तं प्रदेशं उपसंक्रमित्वा
 उपनामये पिण्डपार्श्वं विनस्य ।
 बन्दिष्य पादां अवचि तचानतं
 यास्तन्नि ते ज्ञातयो दर्शनाय ॥
 एदृशां गुणां मुखिल मूभिपाक्षौ
 विक्षुत्तमुदानयति सुखया जामा ।
 मद्वां अनन्ता यं विसाहस्राय
 लोकधातूये विने जीवमाने
 भविष्यति संभो नायकेन ॥
 संपुष्पिता क्रुमसता कुसुमावकीर्णा
 आसेविता च द्विजसंघनिगादितेन ।
 एवं पि मद्वां हृदयं प्रीतिसंकुसुमितं
 श्रुत्वान पुचं मम सर्वगुणोपपेतं ॥

5

10

15

सो खलु राजा शुद्धोदनः अन्यतरं राजामालमामन्त्रयति ॥ भो मयै अमात्य
 सर्वार्थसिद्धौ कुमारो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिममिसंबुद्धित्वा प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रो
 कपिलवस्तुपवनेषु अनुप्राप्तो । ततः पुचस्व सर्वार्थसिद्धस्व कुमारस्याभ्युन्नमनं करि-
 ष्यामि ॥ ततो कपिलवस्तुनगरे घोषणां कारापेहि । सर्वेहि शाक्येहि ब्राह्मण-
 प्रभृतिकेहि सर्वेहि च गान्धर्विकेहि सर्वेहि च श्रेणीहि सर्वेहि च शिल्पायतनेहि 20
 सर्वे सार्धं सर्वार्थसिद्धस्व प्रत्युन्नमनं कर्तव्यं ॥ साधु महाराजेति ॥ सो राजा-
 त्तमो शुद्धोदनस्व प्रतिश्रुत्वा क्षिप्रमेव कपिलवस्तुनगरे चत्वरश्मृगदकश्चत्तरापण-

1. M so pakra° B° upanāmāye yena jane a° M° upanāmāye pimda° (l. 4). — 3. M° ye piñ-
 āpa° B° trañ | ji° BM° sya va°. — 5. B° nditvā pa° BM° tañ | paçyanti° nāya imedri°.
 7. BM imedri° nitvā bhūtipālā | trikhuttam (M° lo trishkrityam) u° ti lābhā sulabdhā-
 M° dāha) ma°. — 9. BM mahyam anantāya tri° ya loke dhātūya jīva° B° shyati | sm°
 chasām°.

13. BM° kusumitā (B° tāva) kīrṇa āsevanti dvi° ditāni ||. — 14. BM edṛiçāñ pi°
 māmāñ | çru° BM° tvā putrāñ sarvaḡuṇopetañ ||.

15. M° dano a°. — 16°. B ho bha° M ho bhaṇe astatya° ksañbodhi sañbu° lavastu-
 anuṇeshu anuprāptaḥ ta°. — 18. M tato pu° nañ kartavyaṇ ||. — 19°. M sādhu ma-
 nujek kārāyati B° nām kārāyati |. — 19°. M° gṛihapalehi so rājā° (21°) B° ca gandhar-
 yañ sa°.

20. B sādhu ma°. — 21°. B° lavastuñ nagarañ catva° M° lavastuñ mahānagarañ
 22. M° çrīmḡgātakañ antarāyeṇa mu° B° utarāyaṇamu°.

मुखेषु घोषयां कारयति ॥ भगवतो सर्वार्थसिद्धकुमारो अनुत्तरां सम्बन्धनीधि-
ममिसंनुद्धित्वा कपिलवस्तूपवनेषु अनुप्राप्तो । [295¹] ततो सर्वभवतोहि राज्ञा
शुद्धीदनेन सार्धं भगवतो प्रत्युन्नमनाय गन्तव्यं ॥

- 5 शाक्यानां वंशगतो मेध्यति यो ह्य चाण्ड
स्त्रिङ्गामिप्रायो तृषभावविरक्तचित्तो ।
शीलाश्रयो विगतरागो समंतचक्षुः
द्रष्टामथ द्वादशवर्षे अनन्तप्रज्ञं ॥
आनन्दमेरिरिव श्रुत्वा शाक्यराष्ट्रे
संगीतिं देवगणवादिनं सुखिनीये ।
10 येन प्रतिज्ञा कृता बुद्धो भविष्य लोके
सो एष्यति भूतवचनो विगतान्धकारो ॥
प्रकान्तो सप्तपदं यो ह्य सुविनीये
बोधवृत्तसप्तरतनानि अबुध्यै येन ।
यो सिंहनादं नदते अहं लोके ज्येष्ठो
15 सो एष्यति परवादं प्रमंजमानो ॥
येनेदं अपकृतं गर्भशय्यं अशेषं
उच्छ्रोषितो च से पुनः भवहेतुः सर्व ।
उच्छ्रोषिता तृषलता च दुःखस्य मूलं
सो एष्यति बन्धप्रमोचं करोन्तो लोके ॥

- 20 ते दानि कपिलवस्तुतो शाक्या शाक्याधिन्यस्य तं घोषं श्रुत्वा क्षिप्रमेव राजकुलद्वारे

1. M bhavanto sarvā B °ttarāyā sañmya M °lavastuupēva ° prāptah. — 2. M tato sarve bhavante BM °hi | rājā cū M °na sārddha bha°. — 4. BM cākyānāñ(M °vāñ) cābdo gato bhesyati | jagasya trāñam(M °sya rināñ) si ° yo tribhavāna vi(M °vān vi)ra ° tto kshl°. 6. B °kshuh dakshām atha M °kshuh ukshām atha BM °rshehi anantaprajñām ānāñda°. — 8. BM °bherirava cūtvā cākyārāshtrañ sañgiti devatayava(M °yaca)hatañ lu B °niye ye°. — 10. M °krito bhavishyam | lokeṣo bhavishyati bhā B °vishyam lo° BM °kāro yo pra°.

12. B °nto | sapta padāni yañ i° M °padāni | yo i° BM °ratnāni anubudhya(B °dhyo) tena yo°. — 14. BM °siñhanadīte ahañ B °jyeshṭho so° BM °māno ye°.

16. BM °dañ prakṛitā garbbhaçayanañ navase(M °sa)hañ uposhitañ] (B °shishito) me punaḥ bha(M °nar bha)ya B °sarvañ u° M °sarvam uccho°. — 18. B uchhvopitvā tri- shpālātā jālini duḥ M °shītvā trishpālātā jālini duḥ BM °ti bandhanapra ° karoti lo°. — 20. M °stuto mahānagaṛāto cākyācākyayi° BM °dvāre sañnipatīte sva(M °te | so) ku° B °hitapramukhāyā brāhma BM °çreshṭipramukhā vañi M °ggrāso sarve B °kapirāvā° M °vāstasā ga°.

सन्निपतिता सकुमारामात्रा भटवलाया पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणाः त्रेष्ट्रिप्रमुखी
 वशिष्ट्यामी सर्वे च ये कपिलवास्तवा गन्धर्विका । तद्यथा चक्रिकवेताशिकानट-
 नर्तकश्चलमहापाणिस्त्रिका शोभिका लघका कुम्भतुणिका वेलम्बका द्विस्त्रलमा-
 णका पंचवटुका गायनका माण्डविका हास्यकारका मेरीशंखमृदंगपटहिका
 तृणवपणववेणुवक्त्रकीएकदशीवीणावादा च बज्रवायका च सर्वे राजकुले 5
 सन्निपतेन्तुः । सर्वे च कपिलवास्तवा त्रेष्ट्रियो । तद्यथा सौवर्णिका हेरयिका प्रावा-
 रिका शंखिका दम्भकारका मणिकारका प्रसारिका गन्धिका कोशाविज्ञा तैलि-
 का घृतकुण्डिका गौलिका वारिका कर्पासिका दधिका पूषिका खण्डनारका
 मोदककारका कण्डुका समितकारका सक्तुकारका फलवाणिजा मूलवाणिजा
 चूर्णकुट्टगन्धतैलिका आशीवनीया आविष्का गुडपाचकाः खण्डपाचकाः शुष्टि- 10
 काः सीधुकारकाः शर्करवाणिजा । एते चान्ये च बज्रव्यवहारिका सर्वे राजकुले
 सन्निपतेन्तुः । सर्वे च कपिलवास्तवा शिष्यायतना । तद्यथा लोहकारका ताम्र-
 कुट्टा सुवर्णकारका तडुकारका प्रधोपका रोषिणी चपकारका शीशपिष्टकारा
 जनुकारका मालाकारा पुरिमकारका कुम्भकारा चर्मकारा ऊर्ण[२९५^b]वायका
 वक्ष्यतन्त्रवायका देवतातन्त्रवाया चैलधोवका रजका शुचिका तन्त्रवाया चिच- 15
 कारका वर्धकिकूपकारकाः कासपाचिकाः पेलसकाः पुसकारकाः पुसकर्मकारका
 नापिता कल्पिका छेदका लेपका स्त्रपतिसूचधारका उन्नकोष्ठकारका कूपखनका
 मृत्तिकावाहका काष्ठवाणिजा तृणवाणिजा संववाणिजा वंशवाणिजा नाविका
 ओलुम्बिका सुवर्णधोवका मीष्टिका ! एते चान्ये च उच्चावचा जनता हीनोत्कृष्ट-

२. B °thā ca kritra te tali° M °ca kridate tarikanatā° pāṇitvaritvaricobhi° BM °mbha-
 tunjikā velam̐ba(M °velācu)kāḥ dvistri(M °dviṭri)lā °tukā cāya° BM °daṁgapatā(B °tā-
 hi)kā tūnapaṇavavīṇa(M °vakīnā)vallakīekadarṣvīnā ete vādye ca ba °dyakānām sarve rā°
 B °nnipatitetsuh | sa° M °nnipatetsuh sa°.

6¹. M °lavāstuvā creniyo || B °lavastuvyā creshṭiyā || . — 6². M °sauvarhikā hai° pra-
 stārakā gandhikā nāvi° B °ndhikā koṇāvikā tai° M °gaurikā vā° BM °rpāsika dadhyi°
 B °modakāna° M °modakārakā kaṁdruka samitakārakā caktu° B °gulapācakāḥ kha°
 M °ṇḍapācakāḥ cūṁṭhipācakāḥ sūṁdhurakārakā cā° B °sīdhūkārakāḥ cā° M °rkkaravāṇijāḥ.

11. B °patetsuh || . — 12¹. M °yatanālḥ || . — 12². M °lobhakārakā māmra° BM °ddhu-
 (M °ddhura)kārakā prabhopa(M °pradhvopra)kā roṣiṇo tra(M °ḍa)kārakā cīṭapittitā
 jantu(M °ttikā jaṁtu)kārakā mālakārā(M °lākārakā) purimakārakā kumbha(M °rakām
 kuṁbha)kārā(M °rakā) carmakārā turṇṇa(M °rām tuḍa)vāyaka varūtāvetra vā° M °caira-
 dhovakā raja° B °cailadhocakā raja° kārapatri° M °citrakārakā vaddhakirūpakārakāḥ kāla-
 patri° rmakārakā nāvika kalpikā cchedakārakā sthapatissūrakārakā oddā gosṭhāpūrakā°
 B °sthapatissukārakā occhragosṭhāpūrakā° B °ttikāvāhaka kāsṭhāvāṇijā tṛi° M °tṛiṇavāṇijā
 vāṁcāvāṇijā stāmbavāṇijā nāvika āluvikā su° B °vikā āluvikā su° M °dhovika mausthikāḥ.
 — 19. BM °uccavacā° M °kuledvā° BM °patetsuh || .

- मध्ममा सर्वे राजकुलदारे सन्निपतेषुः ॥ एवं दानि राजा शुद्धोदनो हमेन च
जयकायेन अन्तःपुरेण सार्धं कुमारामावेहि परिवृतो धनुकरथिकहस्तबारीहेहि
सार्धं चतुर्घोटरचमभिरुहित्वा श्रेष्ठिप्रमुखो निगमो सार्धवाहप्रमुखो वाणिजयामो
पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणा अष्टादश श्रेणीघो पुरस्कृतो परिवृतो महता राजञ्जघ्नीये
5 महता राजानुभावेन महतो जनकायस्व हृक्कारहृक्कारभेरीमृदंगपटहशंखसंनिगा-
देन कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यात्वा येन न्ययोधारामस्तेन प्रस्थितो भगवतो
दर्शनाय ॥ भगवतो दानि एवं भवति ॥ अभिमानिगो शाक्याः यदि सानं
स्वके ज्ञासने निषण्णो प्रतिसंमोदयिष्यामि अथ सानं भविष्यति चित्तस्त्रान्वयात्वं
कर्म हि नाम यो कुमारो चक्रवर्तिराज्यमपहाय पत्रजितो अनुत्तरां सम्यक्संबोधि-
10 मसिंबुधित्वा धर्ममधिगंतो धर्मस्वामी आत्मानं प्रतिजानाति सो पितरं च वृद्धत-
रकां च गुरुस्थानीयां च न प्रत्युत्तिहति । नास्ति च सो सत्त्वो वा सत्वकायो वा
यस्य तथागते प्रत्युपस्थिहन्ते न सप्तधा मूर्ध्न स्फलेया । यन्नूनाहं पीरुषमाचं वेहा-
यसमनारीचे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमेयं ॥

- अथ खलु भंगवां पितु राज्ञो शुद्धोदनस्य शाकियमण्डलस्य च मानातिमानं
15 ज्ञात्वा आगमनं विदित्वा पीरुषमाचं वेहायसमनारीचे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमति अस्यू-
ग्रन्तो पादतलेहि भूमियं ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो दूरतो एवं न्ययोधारामे
भगवतं पश्यति पीरुषमाचं वेहायसमनारीचे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमन्तं अस्यूग्रन्तं पाद-
तलेहि भूमियं दृष्ट्वा च पुनः आश्चर्यामृतसंहृष्टरोमकूपजातो आश्चर्यं यादृशं कुमारेण
च[२१६']मौ अभिगमितो यथा सर्वलोके द्विपदानमुत्तमो ॥ अथ खलु राजा
20 शुद्धोदनो शाक्यो शाकियानामामन्त्रयति ॥ पश्यथ भवन्तो येन कुमारेण संकल्पो

1. M °kumāromātye ° dhanukārāprithakārāhe° B °dhanukārathikāthikārohe° M °gho-
tācca abhi° B °ghotācca abhi° °creshtipramukho ni° M °shtiprakho ni° °hapramukho° vañi°
BM °hitiapramukho brā° B °rājariddhi° M °riddhiye° BM °vena mahatā janakāyaaya ha-
kkā(B °kvā)rapikkā(B °kvā)rabhe° B °grodhārāmes te°.

72. B °ābhima° M °çākya yadi° B °mi | atha° M °athā sātañ bhavishya ci° °rutitājyañ
apahā° B °bhisañbodhitvā dharmam abhiga° M °sambuddhitvā dharma adhi° °guraññāñ
gurusthāñiyañ ca na° BM °pratyuṣṭhihati° ॥ .

11. B °tvako yo vā° M °tyuṣṭhi° °mūrdhā sphāleyā ॥ B °riddhuan sphālayā ॥ . —
12. B °rikshañ dī° M °rghañ cañkramaññāñ°. — 14. B °lasya ca nāmātināmañ jñā°
M °dirgha cakramaññati | aspiṇṇante pādātarehi° B °ti | aspi°.

16. M °dharāma bha° B °çyati | puru° M °dirgha cañkramaññāñ cañkramaññati | aspi°
B °maññ cañkramati | aspiṇṇanto pa° M °çante pādātarehi bhūmiyaññāñ° °punar āccarya°
BM °hriṣṭāromakū(M °ku)pajā° M °to āryaññ yādri° °reṇa amo abhigamito ॥ ya°. —

19. BM °no çākya çāki° B °ti pa°. — 20. B °bhagava° M °po vicintyo prā° BM °rthayato
dra° M °shtuñ sarvajño sarvajño sarvadha° B °bhijñāta saññikalpaññāñ° BM °ddhārthaṣa°
B °rvasaññsiddhapātraññ dñi° M °siddhiṣaññ°.

चिन्तितो प्रार्थयता द्रष्टुं सर्वज्ञं सर्वधर्मेष्वाभिज्ञातसंकल्पं सर्वसिद्धं नरेन्द्रं सो पश्यतु
सिद्धार्थं सर्वसिद्धिसंप्राप्तं ॥

बृहान् पुत्रं परिपूर्णकायं
सुलक्षितं लक्षविलिखितांगं ।
पञ्चममासे यथ एव चन्द्रो
परिवृतो लक्षणतारकेहि ॥
बृहद्वा सुख्यं असमानकायं
तमायतार्थं शिरिय ज्वलमानं ।

अथ खलु राजा शुद्धोदनी यावत्तर्कं यानस्व भूमि तावत्तर्कं यानेन यात्वा 10
यानातो प्रत्नोदह्य स्वन्नन्तःपुरेण सार्धं शाकियमण्डलेन च पदसा येव न्ययोधा-
रामं प्रविष्टो येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा मूर्ध्ना भगवतः पादौ वन्दित्वा नाथा-
मध्यभाषि ॥

इमं तृतीयं तव भूरिप्रज्ञ
पादानौ वन्दामि समन्तवशुः ।
यं च ते नैमित्तिका व्याकरेणुः
यं जम्बुच्छाया न जहे इमं च ॥

15

अथ खलु भगवां न्ययोधारामे तात्तमात्रं वैहायसमन्तरीचे स्थित्वा विविधविवि-
चाणि यमकप्रतिहार्याणि करोति । हेष्ठिमं कायं प्रज्वलति उपरिमातो कायातो 20
शीतस्व वारिस्व पंच धाराशताति अवन्ति । उपरिमे काये प्रज्वलिते हेष्ठिमातो
कायातो शीतस्व वारिस्व पंच धाराशतानि अवन्ति ॥ अथ खलु भगवानृषभ-

3. BM °kāyaṁ | su° M °kāyaṁ | sulakṣhaṇasurakṣhitavici° B °taṁ lakṣhaṇavi° BM °tām-
ga pa°. — 5. BM pañcamātre(M °tra) yathaiḥ candro° BM °vṛitelakṣha°.

7. BM °paṁ prasamānakāmaṁ ta° M °ṣīriyaṁ jvaramānaṁ || B °mānaṁ || atha°. —

10. M °no yāvatakaṁ yānasya bhūmi tāvantakaṁ yāne° B °yātvā yāmāto pratyurn° M °pra-
tyāru° BM °hya sa antaḥ° B °rddhaṁ sākiyamaṇḍa° M °padavyāyena ca nya° B °sā yeca
nya° M °rddhnā bhagavato pādau ṣirasā vandi° thām adhyebbhāṣati || .

14. BM °bhūmiprajña vādān te(B °n te |) vanda° °kṣuḥ yaṁ°.

16. BM yaṁ ca naimittikā vyākareṣu(B °tsuḥ |) yac ca jambucchāyā na jahetsur i-
(M °tsuḥ i)maṁ ca tṛitīyaṁ(M °yāṁ) || . — 18. M °dhārāmaṁ tā° ryāni karo° B °roti
he°. — 19. B °hesṭīmaṁ° M °jvarati uparimātro kāyā°. — 20. BM uparimaṁ kāyaṁ
pra° B °hesṭīmā° M °ṣatāniṣatāni ṣra°

21. M °gavāna pishabhaṁ varṇaṣṭiddhiye a ° tvā caratkakudavarṇa° B °kubhava°

- वर्णमृद्धिरे अभिनिर्मित्वा चलत्ककुम् वर्णरूपसमुपेतो पुरस्तिमायां दिशायां
अन्तरहितो पश्चिमायां दिशायां प्रादुर्भवति । पश्चिमायां दिशायां अन्तरहितः
पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति । उत्तरस्यां दिशायां अन्तरहितो दक्षिणा-
यां दिशायां प्रादुर्भवति । दक्षिणायां दिशायां अन्तरहितो उत्तरायां दिशायां
5 प्रादुर्भवति ॥ एवं दानि महाप्रातिहार्यं विस्तरेण कर्तव्यं ॥ तच्च दानि बह्वनि
प्राक्षिकोटीशतसहस्राणि भगवतो एकृशं चक्षिप्रातिहार्यं नृद्धा प्रमुदिता प्रीतिसौ-
म्याता संवृत्ता आचर्यान्नुतप्राप्ता हङ्कारसहस्राणि प्रवर्तन्ति ॥ महाप्रजाप-
तीय दानि गौतमीय यदा भगवानभिनिष्क्रान्तो तस्या दक्षेण शोकेन च अक्षी-
णि पटलेहि व संक्रान्ता अन्धा संजाता । तर्हि च न्ययोधारान्ने भगवतो विविधानि
10 विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोन्तस्व हङ्कारसहस्राणि वर्तन्ति महाप्रजापती
गौतमी यशोधराये पृच्छति । किं एते हङ्कारसहस्राणि कुर्वन्ति ॥ यशोधरा
आह ॥ एषो भगवां वै [296^b] हायसमन्तरीचे विविधानि विचित्राणि यमकप्रा-
तिहार्याणि करोति नापि त्वं पश्चसि ॥ यशोधरा आह ॥ आगमेहि अहन्तथा
करिष्यामि यथा त्वं पश्चसि ॥ ताये दानि यशोधराये यच्च भगवतो प्रातिहार्याणि
15 करोन्तस्व कायातो पंच धाराशतानि श्रवन्ति ततः उदकांजलिं पूरेत्वा महाप्रजा-
पतीये गौतमीय अक्षीणि आचालितानि तानि च पटलानि बुद्धानुभावेन भिन्ना-
नि । तस्या दानि यथापीराणा शुद्धा विमला दृष्टि संजाता ॥

- अथ खलु भगवां वैहायसमन्तरीचे विविधानि विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि
कृत्वा बह्वनि प्राणिसहस्राणि चक्षिप्रातिहार्याणि दर्शयित्वा आर्यधर्मेषु प्रतिष्ठा-
20 पयित्वा प्रज्ञप्त एव आसने निषीदे ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनी श्रावणं च भग-

M °purastimāyām diçāyām prādurbhavati | paccimāyām diçāyām antarahito purastimāyām diçāyām prādurbhavati || u°.

3. B uttarasyāyām diçāyam antarahito uttarā° (ligne suiv.) M °syāyām diçām antarahito dakshināyām diçām prā°. — 4. M dakshināyām diçāyam anta° B °ttarāyām diçāyam prā°.

— 5¹. M °hārya vi°. — 5². BM °bahuni prā° M °koṭisahasrāṇi bha° B °vṛittho ā° M °vṛi-
ttāḥ B °ptā hāvāra° varttanti | M °varttanti.

7. B °jāpati | ya °dāni M °gauttamiyām yadā bha° B °syā ulleneva ço° M °syā unne-
maiva ço° B °akshinī pātalehi ca sañccha° M °tālena ca sañcchantā aṁdhā sañjātāḥ. —

9. B °trāni yama° sya hāvāra° M °sya hākāra° ti gauttami | yaço°.

11¹. BM °hāvāra° M °kurvati. — 12. B °trāni yama°. — 13². BM māgame°. —

14. M tāyām dā° dharāye yataṁ bha° B °dharāye yattaṁ bha° hāryā ka M °to pra-
tīhā° nti | tato u° B °nti | tataḥ° BM °liṁ pure° gauttamiye akshinī ācchādītāni°.

17. BM tasya dā° rānām guddhā(B °ddho) vi°. — 18. BM °yamakaprātīhāryāṇi
kṛtāni ba° B °srāṇi riddhiprātīhāryāṇi da° M °rçayitvā aryaadha° pta evāsa° BM °ne
nīhide ||. — 20. M °çākyaḥ ca bhagavato pādau° sushṭum ca pra° deṣuḥ B °de-
tsuḥ |.

वतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन् साधु च सुष्ठु च प्रतिसम्मोदित्वा एकमन्त्रं
निधीदन्तुः । महाप्रजापती गीतमी च यशोधरा च सार्धं च अंतःपुरेण भगवतः
पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन् प्रतिसम्मोदित्वा एकमन्त्रं निधीदन्तुः । अथ खलु
राजा शुद्धोदयो वेगजातो भगवतो हितार्हितं अपृच्छे ॥

तं देववर्णं सुकुमाररूपं
उद्यानभूमिं अनुचक्रमन्त्रं ।
पिता पुत्रं प्राञ्जलिकी उपागमे
इच्छं च देवा त्रिदशा च शक्रं ॥
इदं तृतीयं तव मूरिप्रज्ञ
पादान्ते वन्दामि समन्ताच्चक्षुः ।
यं च ते नेमिनिका व्याकरेन्तुः
जन्तुच्छाया न विजहे इमं च ॥
ते देववर्णा उभये समागता
बुधो च बुधस्त पिता च राजा ।
उपशोभति साख्यने निषयो
चक्री यथा अध्वगया प्रमुक्तो ॥
अथाप्रनेयस्त पितुरभूषि
चिरस्त दृष्ट्वा प्रियं मनापं ।
पुत्रं स्वकं प्राणसमं निषण्णं
हितार्हितं पृच्छति वेगजातो ॥
पुरा तव कम्बलपादुका च
सुविचा सूक्ष्माक्षरसंस्त्रितासु ।

10

15

20

2. M °pati gau° B °gautami° M °rddham cāntahpureṇa bhagavato pā° BM °shide-
tsuḥ | . — 3. BM °tañ ca pricche | (M °cchet). — 5. BM °ntañ pi°.

7. B °indro ca deva tṛiṇā ca cakro° M °indro cañ de ° ṣā ca cakrah. — 9. BM °yañ
ca ta° M °bhūmiprajño pā° BM °n te vanditvā sa°.

11. BM pañcānye nai° M °mitikā vyākaretsuḥ jañ° B °retsuh | jañ° BM °jahe | i°
B °ñañ ca de°. — 13. M °tā buddhaṣca buddha° BM °jā u°. — 15. BM °lavane ni°
M °sharṇṇo candro B °atraga° M °mukta.

17. M atha pra° BM °dṛisṭvātānīpri°. — 19. M °nisharṇṇañ hitāhitābitañ pricchanti
ca ve° B °echanti vegajāto pu°.

21. M purañ bhuvañ kañbalapādūka ca su° B puro tuvañ ka ° dukā ca sucitrā su-
kshomāstarāñ sañ° M °citrā suksheṇottasasañ°.

अभिदद्या तां चक्रमखे च वीर
 जेतस्मिं कृत्स्नस्मिं धरीयमाने ॥
 सो दानि तासमृदुजास्मिणीहि
 समन्तनेमीहि सहसरेहि ।
 कुशकण्टकशर्करमाक्रमन्तो
 कश्चित् पादौ न वृजन्ति वीर ॥

5

भगवानाह ॥

सर्वाभिम् सर्वविद् हम्भि
 सर्वेषु धर्मेषु अनोपशितः ।
 सर्व जहे तृष्णाक्षया विमुक्तो
 न मादृशो संप्रजनेति वेदना ॥

10

राजा आह ॥

पुरा तव लोहितचन्दनेन
 शशिस्य रक्तोपनिभेन काले ।
 मनोज्ञगन्धेन सुग्रीतलेन
 क्षपका विलिपिन्सु ते स्नापयित्वा ॥
 सो दानि ग्रीष्मासु खरासु रात्रिषु
 वनाद्वनं ईर्यसि चक्रमन्तो ।
 ओदातश्रीतेन सु[२१७]खेन वारिण्या
 को दानि ते स्नापयते क्लिन्त ॥

15

20

भगवानाह ॥

शुद्धा नदी गौतम शीलतीर्था
 अनाविष्ठा सन्निः सदा प्रशस्ता ।

1. BM °hya tañ cañ ° ca vara ° cchaṭra dhariyamāna | (M °ná). — 3. BM °tāmrehi mṛidu(B °dūhā)jā° B °hasrārehi ku°. — 5. BM kuṣakaṇṭhakaçakara akra° M °nto kvacicca e pá° B °ccike pá° vīrā ॥.

8. BM °bhā sarvavidu tam asmiñ sarve ° ptaḥ sa°. — 10. B sarve ja° M °kto ne mādrigñ upajāneti yevā ॥ B °na mānasāñ upajāneti ve°.

13. B puro tava rohitacandranena saçishya rakto° M °va rohita° na çasisya raktopa-ribhedakāre B °le ma°. — 15. B °anayī a° M °anayakā viliñyesu te° B °petsu te°.

17. B °vanāddhana irya° M °vanāndhana irya°. — 19. BM tato tena çī° M °kilatañ ॥.

22. BM °gauttama çī° M °lā sadbhis sadā praçastāḥ.

यस्मिं हृदे देवगणेहि स्नातो
ओगाढगात्रो प्रतरामि पारं ॥
धर्मो हृदो गीतम शीलतीर्थो
अनाविर्लो सन्निः सदा प्रशस्तो ।
यस्मिं हृदे देवगणेहि स्नातो
पृथिवीं प्रवाहति स्वपुष्पगन्धां ॥

5

राजा आह ॥

यदा तुवं काशिकवस्त्रधारी
पद्ममुत्पलचम्पकवासितानि ।
शुद्धानि वस्त्राणि निवासयित्वा
सो शोभसि शाकियमण्डलस्थिं
शक्नो व साहस्रगतान मध्ये ॥
सो दानि शाणानि च पटुकानि च
रक्तानि वस्त्राणि द्रुमत्वचानि ।
धारेसि तं च अजुगुप्समानो
इदं पि ते आचरियं भदन्त ॥

10

15

भगवानाह ॥

न चीवरे शयने भोजने वा
अनुधापिता भोन्ति जिना नरेन्द्र ।
लब्ध्वा मनापं अथवापि अप्रियं
उपेक्षका भोन्ति जिना प्रजानका ॥

20

राजा आह ॥

पुरा तव अजन्मरथा विचित्रा
सुवर्णकंसवचिरा महार्हा ।

1. BM *sná(M *snāya)to anātragā. — 3. BM *gauttama çi° M *lo saddhi sadā pra-
sasto | . — 5. B *thivī pra° M *prīthivī pravāhañti sapu° B *ti sapu°.

8. BM yadā tvañ kā° B *dhāri pa° M *ri padumutparañ cañmmpa° B *tpalañ ca°.

10. M *ndalosmiñ | çakro ca sahavratāni madhye B *smiñ | çakro va sahavratāna ma-
dhye ॥ .

13. M *dāni sānāni ca mantakāni ra° B *nāni ca mattakāni ca ra° BM *tvacena dhā°.

15. BM *tañ ca | avi(M *abhi)ju° idan te āçarya bha°.

17. B *ha civa°. — 18. B civa° M cīvare çayana bho° anadhyā° nti timā narendrā | .

— 20. BM labdhā ma°.

23. M *tava anajanya° B *rñṇakāñcaru° M *rñṇakāñcaru° BM *rbā çve°.

चेतं च च्छत्रं मखिखण्णचामरं
ध्रुवं ग्रहेभ्यु ते दिशं प्रयायतः ॥
पुरा तव वातजवो उदयो
हृद्योत्तमो कण्डको शीघ्रवेगो ।
आजानेयो काशनवालच्छत्रो
अभीक्ष्ण सो वहति धेन कामं ॥
यो युग्ययानेहि तुवं उपेती
रवेहि अश्वेहि च कुंजरेहि च ।
रात्रेण रात्रं अनुचक्रमन्तो
कश्चिन्न आन्तो सि तदद्य ब्रूहि ॥

140

भगवानाह ॥

रथो मे च्छत्रिपादो स्वचित्तवाहनो
धृती च प्रज्ञा च स्मृती च सारथी ।
सम्यक्प्रधाना चतुरो मे अश्वा
समं प्रयातो हं पदं सुसंस्कृतं ॥

15

राजा आह ॥

पुरा तुवं रूपियभाजनेषु
सुवर्णपात्रेषु च भुञ्जियान् ।
शुचिं प्रणीतरसकं च भोजनं
राजानुभावेन उपस्थिहेभ्यु ॥
सो दानि क्षीणं च अक्षीणकं च
सूखं अक्षूखं अरसं सरसं च ।

20

1. BM °echatrañ ma° M °khadgacāmarañ | dhruvañ sugghina- di° B °grahetsu di° M °yato | . — 3. M °haryotta° B °vego ā°. — 5. M °bhikshana so°.

7. M °nehi yena kāmāñ | yo yugyayānehi bhūṣhañ upe° reki | . — 9. BM °kañcin na cānto si° M °tahida bruhi || B °tad iha kruhi || .

12. B °me riddhi° M °cīptavā° B °dhrītī pra° M °sārathi || . — 14. M °myaksupradhā ° cīvā pravañ pra° B °cīvā pamañ ° hañ pradamasañ M °padamasañ°.

17. B puro tu° M °rā tava rūpiyabhāñja° BM °rñapatre° M °jīyātāh | . — 19. BM °ñi- tañ rasa° B °nañ | rā° M °helsuḥ || B °helsu so°.

21. M °ni lolañ ca alopakāñ ca lukham ca alushañ ca asarañ ca sarasañ | B °kañ ca lūkhañ ca alūkhañ ca arasañ ca sarasañ pari°.

परिभुञ्जसि ते च जुगुप्समानो
इदं पि ते आश्चर्यं भदन्त ॥

भगवानाह ॥

ये चापि बुद्धा पुरिमा अतीता
अनागता यो पि चहं अनेयो ।
खूखं अखूखं अरसं सरसं च
दमार्थिको लोकोहिताय भुञ्जति ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं गोष्ठिकतूल्निकासु
अविनाश्रुते चोमसुखोपधाने ।
सुवर्णपादे शयने महान्ते
त्वं मोदसे मुक्तपुष्पावकीर्णे ॥
सो दानि दुर्गीय खराय भूमिये
तृणानि पचाणि च संस्तरित्वा ।
त्वं मोदसे सत्वसारो
कश्चित्ते गाचाणि वजन्ति धीर ॥

10

15

भगवानाह ॥

नास्मद्विधा शाक्य दुःखं स्वपन्ति
सर्वे च मे शोका[२९७^b]ज्वरा प्रहीणा ।
सो हं सदा निर्व्वरथो विशोको
जयाम्यहं सर्वभूतानुकम्पी ॥

20

1. B °bhuñjāsi tvam atra ju° M °bhuñjāsi tvañm atra sujugupsamānte idam pi te āryya bha°. — 4. BM °gatā ye(M °tā cá)pi yo cahañ° B °neyo lā°.

6. M lukbañ alusbañ asarañ sa° B °ca | idam arthi° M °ca imarthi°. — 9. M puro bhuvañ° B °goshika ° su ajānastri° M °su ājānastri°.

11. M °ne mahañ° tvañ°. — 13. M °bhūmira tri° sañtaritvā B °tvā tvañ°. — 15. M sañmodaye satva° B °se satva° M °ro kvacinte gā° rudañti dhīrah ॥.

18. M °dukkha svapati sarve° BM °me so jva° M °prahīṇā ॥. — 20. BM so hañ aṣoko nirjvaratho viṣoko(M °vikoṣo) ja° kampi ॥.

राजा आह ॥

पुरा तुवं गीतम स्वके अगारे
अन्तःपुरे देवविमानकल्पे ।
प्रदीपखद्योतगणामिकाशे
5 कूटागारे पिषितवातपाणे ॥
विचित्रमास्त्राभरणाश्च नारियो
अलंकृता अस्त्रसन्निकाशा ।
उपस्थिता किंकरसीया उत्सुका
मुखं उदीचन्ति किमार्य आह ॥

10 भगवानाह ॥

अद्यापि मे शाक्य स्वके विहारे
देवा च ब्रह्मा च प्रभास्वरा च ।
चित्तं धेष्वां मद्वा यशेन वर्तति
यहिं च इच्छामि तंहिं वपेमि ॥

15 राजा आह ॥

भेरीमुद्गंतुरियाभिगीतो
पाणिस्वराख्यानविदूहि तत्त्वं ।
स शोभसि शाकियमण्डलसिं
शक्नो व साहस्रगतान मध्ये ॥

20 भगवानाह ॥

सूचान्ते वैद्याकरणाभिगीतो
विद्याविमुक्तिप्रतिबोधनो ह ।

2. M puro tu° BM °gauttama°. — 4. M °çe kuṭāgāre vīlhitavā° B_u°vātayāne vici°.

6. M nārīyo° B °nārītha nārīyo | a° BM °kāçā u°. — 8. M °yā samutsakā sukhāñ °
nti kiñ ārya āha ॥ .

11. BM °svakā vihārā divyā ca bra°. — 13. BM °ttsañ pi meva ma° M °hya vasena
varttati° B °yahiñ icchā° M °thapetha ॥ .

16. BM °gatūryābhigīte pā° M °khyāṇavidheyatatvañ | B °vidho ete tvañ | . —

18. BM so cobhati çā° M °yamañḍa° BM °kro ca sāhasragatā°.

21. M sūtrānta vai āka° B sūtrānta vai āka° M °dhanāha | B °hañ so°.

सोभाम्यहं मिश्रसंघमथ्ये
ब्रह्मा व साहसगतान मध्ये ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं भीम स्वके अगारे
अन्नःपुरे देवविमानकल्पे ।
रक्षन्ति ते वर्मधरा मनुष्या
सुसंविताः खड्गहृदा प्रहारिणो ॥
सो दानि एको विहरे अरखे
उलूकमेरुखकसंनिनादे ।
अनेकव्याख्याचरितासु राक्षिषु
क्वचित् न भीतो सि तदद्य ब्रूहि ॥

5

10

(भगवानाह ॥)

सर्वे पि चे यच्चगणा समागता
चण्डा पि हस्ती गिरिदुर्गचारी ।
न मादृशे रोमहर्ष जनेषु
मयं प्रहायामयमस्मि प्राप्तः ॥
एको चरामि मुनि अप्रमत्तो
निन्दाप्रशंसासु अवेपमानो ।
सिंहो व शब्देषु असन्नसन्नो
वातं व जालेषु असज्यमानं ।
नेतारमन्येषु अगन्धनेयं
भीष्टं जिनं शाक्य कथं वदेसि ॥

10

26

1. B °hmá sāha° M °hmá saha°. — 4. BM °lpe ra°.

6. BM °te dharma° M °nushyaḥ sarvāmitāḥ khadgadri° B °shyā sarvāmitāḥ kha ° ri-
nā | . — 8. B °bbelaṇḍa ° nāde a°. — 10. BM °vyālānucari° M °kvacin na bhī° tad
ivya bruhi | sarve° B °tad idya kruhi || sarve°.

13. BM °pi ca ya° M °samāvṛitāḥ caṇḍa pi hasti ḡi° B °ṇḍa pi hi hasti ḡi° BM °rga-
dhāri | . — 15. BM na mā(M na tā)dr̥iṣṭāṁ romaharshaṁ(M °rsha) nujāneyā bhayaṁ
prahāya abhaya(M °ye)smiñ prāptah(M °pto) | .

17. BM eka caranto(M °nto a)nindā° M °caṁḍāsu° BM °pamānaṁ | . — 19. B siṁhe
ca ḥabde° M siṁhe va ḥa° BM °ntirasantaṁ vātaṁ ca jā° sahyamānaṁ | .

21. M netāvam anye° BM °bhiruhi(M °rūha)ti sañjāḥya va°.

राजा आह ॥

पृथिवी च ते विजिता सर्वकल्या
पुत्राण ते पूरसहस्रमसि ।
रत्नानि च सप्त परित्यजित्वा
आमलमेवाभिगतो सि वीरा ॥

भगवानाह ॥

पृथिवी च मे विजिता सर्वकल्या
पुत्राण मे पूरसहस्रमसि ।
रत्नानि च अष्ट इमानि सन्ति
एतादृशं रत्नमन्यं न अस्ति ॥
तं वीतरागं सुसमाहितेन्द्रियं
सम्यक्प्रभुत्वं अखिलं अनाश्रयं ।
पुत्रं पिता प्राञ्जलिको उपागमे
देशेहि मे मार्गं मनुष्यहिताये ॥
तमेनं ज्ञानेन परित्यज्य शास्ता
शुद्धोदनं पितरं एतद्व्रवीत् ।
अमीश्वरं सो लोचय भिषुदर्शनं
मा प्रमाद्यि मेष्यति तुह्य धर्मे ॥
अथाप्रमेयस्य पितु अभूवि
संवर्णितं तायिनो भिषुदर्शनं ।
समनन्तरं सत्पुत्रो मज्जतो
अथोत्तरीधर्मचक्षुं विशो[२१४]धये ॥
एतादृशो आसि तदा समागमो

२. BM °viditā° B °rvakalyā putrāṇa te purasaha° M °trāna te puraḥsaha° BM °sya ra°.
— 4. M °vīrah ॥

7. B °vi te ca vi° M °vi ra te vi° BM °viditā° B °rvakalyā putrā° M °trāna me purasa°
B °me purasa°. — 9. M ratanāni ca° BM °santo e° M °tanaṁ anya nāsti | B °anyan nāsti | .

11. M °ndriya sa° B °yaṁ saṁmya° M °khile a°. — 13. M °jaliṁko u° BM °ceti
mamāryaṁ ma° B °nushyāhitā°. — 15. BM °phalitvā cā° B °danapi°.

17. M abhikṣṇaṁ saroṭi | bhi° B °abhikṣṇe so rocyati bhi° M °pramāyipyati tvasa
dharma | B °dharmā ॥ . — 19. M °pitur abhūshi saṁvāhitaṁ° B °shi samvārṇnataṁ tā°.

२१. M samanta° BM °rushā bha° B °nto | a°. — २३. M °driṣaṁ āsi sadā° B °āsi sadā
sa° M °traṇ ca ha°.

पितुश्च पुत्रस्य च हर्षशीयो ।
तन्माहर्षं सुगतमनुस्मरन्तो
निरामिषां को न लभेय प्रीतिं ॥

पितापुत्रसमागमो समाप्तो ॥

मिषू भगवन्तमाहंसुः ॥ पञ्च भगवं कथं आयुष्मता उदायिना अयं राजा 5
शुद्धोदगो अभिप्रसादितो ॥ भगवानाह ॥ न हि मिषवो एतरहिमेव एतेन
उदायिना एषो राजा शुद्धोदगो अभिप्रसादितो अन्यदापि एष एतेन उदायिना
राजा शुद्धोदगो अभिप्रसादितो ॥ मिषू आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भग-
वानाह ॥ अन्यदापि मिषवः ॥

भूतपूर्वं मिषवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसीये काशिवनपदे राजा ब्रह्मदत्तो 10
नाम राज्यं कारयति कृतपुष्को महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो
महाबल्यो महाकोशो महाबलवाहनो । तस्य तं नगरं वाराणसी काशिवनपदं
अर्द्धं च स्वीतं च चेमं च सुमिषं च आकीर्णजनमनुर्थं च बहुजनमनुर्थं च सुखि-
तमनुर्थं च प्रशाक्तद्विभ्रमरं सुनिगृहीततस्करं व्यवहारसंयतं ॥ तत्र सुपाचो
नाम काकराज्यं प्रतिवसति अशीतिसहस्रपरिवारो । तस्य दानि काकराज्यो 15
सुपार्श्वा नाम काकभार्या । तस्या काकीये राजभोजनेन दोहल्यो । सा तस्य
सुपाचस्य काकराज्यो तं दोहल्यं आचिचति ॥ सो आह ॥ अहं आनापयिष्यं
राजभोजनं मुञ्जाहीति ॥ सो दानि काकराज्यं अमात्यमाह ॥ सुपार्श्वाये राजभो-
जनेन अभिप्रायो आणापेहि काकानां यं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभो-
जनमाहरिष्यन्ति ॥ सो अमात्यो आह ॥ स्वामि आनयिष्यामि राजभोजनं 20
पि ॥ सो दानि अमात्यो तेषां काकानामाणापेति । गच्छ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य

2. BM °smarantā ni° B °shām ko la°. — 4. M iti çrimahāvastuavadāne pitā ° māptām ॥ .

— 5¹. BM bhikshu bha° M °m āhansuḥ ॥ . — 5². B °bhagavām ka° M °bhagava ka° bhiprāsā°.

6². M na bhi° tarahiṇm eshaṁ etena udāyina | esho° BM °pi esha etinā u°. —

8¹. BM bhikshu ā° B °hatsuh ॥ . — 8². M °gavan ॥ . — 9. M °kshavo B °vaḥ bhū°.

— 10. M °hmadanto nā°.

12. BM °vārāṇasi kāci° M °sphīṭam ca kshemaṁ cākīrṇa° dīnavadama° hitatakarasañ-
pannam | . — 14. BM °vasati | aṇṭikā(B °kāka)saha° vāro ta°. — 15. M °dāni kāka
supācvo nāma bhāryyo B °bhāryā ta°.

16¹. BM tasya kakt° M °doharako B °lako sā°. — 16². B °doharaṁ ā°. — 17². M ayaṁ

nāmāpayi°. — 18¹. B °amātyāṁ āhansuḥ ॥ M °amātyā āhansuḥ ॥ . — 18². M supārçvo-

yaṁ rājabhojane° yo āśāpāhi° hānaso rājabhojanenam āharishyati ॥ B °shyati ॥ . —

20¹. M °mātyā ā°.

21¹. BM °nām ānapeti ga°. — 21². BM °tha | rājño bra°.

- महानसातो राजभोजनमानेय सुपाचस्य काकराक्षो भार्या परिभुजिष्यति ॥ ते काका आहस्युः ॥ राजकुलं इष्वस्त्रशिषितेः रक्षीयति । परिसमन्तेन राजकुलस्य पक्षी न शक्नोति अतिक्रमितुं ततो न शक्याम वयं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभोजनमानयितुं ॥ अपरे पि आणाप्यन्ति न च उत्सहन्ति । अशीतिहि
- 5 काकसहस्रेहि न च कोचिदुत्सहति राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभोजनमानेत्तुं मा तत्र गता काण्डेन वा गुडिकाये वा हन्येम ॥ तस्य दानि काकराक्षो अमात्य[298^b]स्य एतदभूषि ॥ अहं सुपाचस्य काकराक्षो अशीतिषां काकसहस्राणां अमात्यो यदि च अहं न शक्नोमि एतं सुपाचस्य काकराक्षो आणत्तिकं कर्तुं न पुत्रवकारकं भवति अस्माकं गच्छामि स्वकं राज्ञो सुपाचस्य निवेदितुं ॥ महा-
- 10 राज अत्र स्वकं महानसातो राजभोजनं अनेमि यदि हन्यामि घट्टं भवतु एकशरीरेण न पुनः सुपाचस्य काकराक्षो भार्याये भोजनं नानेमि ॥ सो दानि तेषां राजपुरुषाणां इष्वस्त्रशिषितानां प्यालुप्तचित्तानां नाज्ञातो । ततः राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो नानाप्रकारं राजभोजनं प्रत्ययं वर्णरसोपेतं तुण्डेनादायापगच्छति । दिवसे दिवसे पुनर्पुनः हरति ॥
- 15 तेहि तेहि सुपेहि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निवेदितं ॥ अत्र महानसे काको अपराध्यति राजभोजनमुच्छिष्टीकरोति विट्ठालेति विध्वंसेति वयं कर्मे प्रसूता तेहि कर्मेहि उत्पिप्ता स निवारयितुं ॥ राज्ञा अमात्या आणत्ता ॥ एवं महानसं जालेन पिधपिध यय सो काको न महानसे शक्येय अपराध्यितुं ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां

20

नचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति ॥

1. M °āhaṁsuḥ | . — 2¹. B °ḥikshite ra° M °ḥikshite rakshayati. — 2². B °knoti | a° M °knoti abhikra°. — 4¹. B °āpeshyanti | na° M °āpeshyanti na° B °hanti a°. — 4². BM °hi na ca kvacid u° B °janam ānituṁ | mā° M °janam ānayituṁ | yo tatra° B °tā kaṁḍena vā guṣikāye vā hanyema | M °tā kaṁṭhena vā guṭikāye vā hanyema | .

6. M °tyasyaita°. — 7. B °knomi | e° M °knomi | etaṁ rājño su° ānantikaṁ ka° BM °vati | asmā° M °svakāṁ rājño supātraṁsya kāke niveditaṁ B °sya kākāniveditaṁ | . — 9. BM °tra sekā mahāna° B °di haṁṇyā° M °di haṁṇyāmi ishtaṁ° BM °vatu | e° M °bhāryāye nānyesi || B °naṁ nānesi || .

11. B °kshitānāṁ vyākiptaci° BM °nāṁ vājñātvā ta°. — 12. M °grāṁ varharaso° pde-nādāya ga°. — 14. M °naḥ hariti | . — 15¹. M °tehi supe° veditāṁ | . — 15². BM °ko aparadhya° M °cchishṭrikaroti viltāreti vilhvaṁ° prasūtās tehi karmehi utkshiptām ativāra° B °prasūtā te° ukshiptāmanivāra°. .

17¹. M °rājā a° panti || . — 17². B °petha so kāke na mahā° M °petha || yathā° pa-ridhyituṁ | B °paradhyituṁ | . — 19. M °renādyānāṁ°.

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य वचनमात्रेण सर्वान् महानसं जालेन अपिहितं ॥ सो काको
तत्र महानसे न शक्नोति ओपतितुं नापि शक्नोति अपराधितुं ॥ सो पितृकैति
कथं अहं अतो राजभोजनं हरिष्यन्ति ॥ तस्य काकस्य एतद्भूयि ॥ यन्नूनाहं
एतं पन्थं रचयेयं येन पथेन महानसातो राज्ञो भक्षणीययति ॥ यतः पन्थातो
तं पश्यति राज्ञो अक्षणीययन् ओदनं वा व्यञ्जनं वा मांसप्रकाराणि वा खल्वकं
वा तिलकृतं वा अन्नं वा कंचिदन्नं ततः तण्डेनादाय गच्छति ॥ राज्ञा आणत्तं
सर्वेषामेतेषां परिवेषकानां वर्षवराणां च भोजनमाजनानां पिधानानि देय ॥ ते
दानि परिवेषका तं भोजनं पिधानेहि अपिहित्वा महानसातो राज्ञो अक्षणीयन्ति ॥
ततो सो काको न भूयो शक्नोति हर्तुं ॥ तस्य दानि काकस्य एतद्भूयि ॥ कथमहं
शक्नोयं काकराज्ञो भार्याये भूयो राजभोजनं हर्तुं ॥ सो दानि यं राजा ब्रह्म- 10
दत्तो चेटीनां हस्ते अर्पयन्तो देवीनां कवलाणि प्रेषति ततः चेटीनां हस्तातो
हरति ॥ राज्ञा ब्रह्मदत्तेन श्रुतं । अतः [299^१] देवीनां कवलेहि प्रवेशीयन्तेहि
सो काको चेटीनां हस्तातो भोजनं हरति ॥ राज्ञा आणत्तं ॥ सर्वासां चेटीनां
कवलाणि प्रवेशयन्तानां अपिधानानि देय ॥ तत्र च राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य गुह्यं
अमर्षं संजातं ॥ अहो यादृशो एवो काकः धृष्टो मुखरो प्रगल्भो च साहसिको 15
च धनुहस्तेहि न शक्यति रक्षितुं अन्तर्द्वरद्वारो ओपतति ॥ राज्ञा आणत्तं ॥ यो
मे एतं काकं जीवन्तं गृहीत्वा अक्षणीय तस्य विपुलं अभिक्षादनं ददेयं ॥ सर्वस्य
परिवारस्य आणत्तं एवं राजा ब्रह्मदत्तो जल्पति ॥

1^१. M °sarve tañ ma °lena āpīhiti | . — 1^२. B °opayitum nā °aparidhyitum | M °apa-
radhyitum. — २. B °takeṭi° M °takehi kathāñ °rishyañ ti. — 3^१. M °bhūmi | B °shī
ya°. — 3^२. M yañ nūnāhañ evañ patthā raksheya ye° B °hañ | etañ panthā raksheya
ye° M °ktañ astripiyati | . — 4. BM yataḥ panthā(M yato yathā)to tañ paṇyati rājño
allipiṇṇi talaḥ panthā(M °līpiyati | tato pañthā)to tañ paṇya° B °ntañ | ° M °piyañtañ
odanañ vyaññjanañ va mānsaparakāci va khajakañ °nyañ va kañcid bhakshyañ | ta°
B °nyañ va kəcīd bhajyañ va || ta°.

6. M °āṇantañ eteshāñ sarveshāñ pa° B °bhojananabbhā° M °bhojanabhāñjanānāñ
vidhā°. — 7. BM °bhojañ(B °janañ) pariveṇakehi āpīhita°. — 9^१. B °to saḥ kā° M °kā-
kena bhūyo na ṇa°, — 9^२. BM °shī ka°. — 9^३. B °bhāryāyo bhū° M °ye bhūtā rā°. —
10. B °ni yañ rājā° BM °ste apakrānto de° M °valābhi pre° BM °shati | tato(M °taḥ)
ce° rati rā°.

1३^१. M ato de° kavarehi pra° B °veniya°. — 13^२. M °āṇantāñ. — 13^३. M °veṇiyañ-
tāñ api° B °veṇiyantāñāñ apyidhā° dethaḥ || . — 14. BM °jño kāko bra° B °gurushañ
a° M °marsha sañ°. — 15. M °sho kāko dhūro mu° B °sāhasriko° M °stehi puruṣhehi
na ṇa° B °ṇaketi ra° M °tuñ | anantarañ dṛi°.

16^१. BM °tlañ yo°. — 16^२. B °līyeyan tasya° M °līyeyah tasya vipulañ abhicchā-
danañ tasya dadeyañ° B °ecchādayañ tasya dadāyeyāñ sa°.

- अपरा दानि चेटी राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अर्पयतो स्वकाये देवीये कवचं आदाय
वस्त्रेहि अपिहित्वा गच्छति । सा दानि तेन काकेन दृष्टा । तस्य एतद्भूषि ।
कथं अतो चेटीय इह्यातो भोजनं हरेयं । यन्नूनाहं अस्या चेटीये नासाये लपेयं
ततः सा चेटी चत्ता इमं भोजनं उज्जिष्यति ततो अहं यं तं भोजनं गृह्य गमिष्या-
मि ॥ सो दानि येनाभूवासी अपितित्वा ताये चेटीये नासे लपो । तच्च नासे
ब्रह्मो चतो । चेटीये भीताये भोजनमुज्जित्वा सो काको उभयेहि हस्तेहि गृहीतो ॥
सा दानि चेटी काकमादाय नासाय बधिरेण घरत्तेन राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसं-
क्रान्ता । अयं सो दुष्टकाकः गृहीतो ॥ सो दानि राजा ब्रह्मदत्तो तस्या चेटीये
प्रीतो संवृत्तो । शोभनं ते कृतं यं स्वया एषो काको गृहीतो ॥ तेन दानि राज्ञा
ब्रह्मदत्तेन ताये चेटीये विपुलो आच्छादो दिप्तो ॥ सो च काको परिभाषिय-
ति । न शोभनं यं त्वं राजकुलं पि धर्षयसि ॥ सो दानि काको राजानं ब्रह्मदत्तं
गाथाये अर्धभावे ॥

- वाराणस्यां महाराज काकराजा निवासितो ।
अशीतिकाकसहस्रेहि सुपात्रो परिवारितो ॥
तस्य दोहलिनी भार्या सुपार्था मान्समिच्छति ।
राज्ञो महानसे पक्कं प्रत्ययं राजभोजनं ॥
तस्याहं वचनं श्रुत्वा करन्तो अनुशासनीं ।
मर्तुरपचितिं कृत्वा नासाये अकरि व्रणं ॥

- अथ खलु मित्रवः राजा ब्रह्मदत्तो तस्य काकराजामात्यस्य प्रीतो संवृत्तो ।
इमस्य काकराजामात्यस्य तस्य काकराजस्य सकाशतो नैव ग्रामो न भोगो नापि

1. M *apara dā ° sya aparakāte sva° B °sya apakāte sva°*. — 2^a. BM *°kālēna dṛṣṭivā ta°*. — 3^a. M *tasyaita°*. — 3^a. B *°reyañ ya°*. — 3^a. BM *yannū(M yañ nū)nāhañ asya ca ye nāsā ° gneyañ | tataḥ° B °ujhishya° M °ujhishyati tataḥ a° BI °hañ yato bhoja- nañ gri°*. — 5^a. B *°ni yenābuddhasyo o° M °ni yenābudhasya o° nāso ta° BM °gno ta°*. — 5^a. M *°vraṇo kṣhaṇo B °kṣhaṇo ce°*.

6. M *°bhojanañ ājhitvā || so° B °bhojanam ojhitvā || so° BM °stehi sā dā°*. — 7. B *°tī kākāñm ā° BM °nācāya ru° B °krānto | M °krāntāḥ ||*. — 8^a. M *°so deva dusto kākō gri°*. — 8^a. BM *°tasya ce° B °vṛitto ṣo°*. — 9^a. M *sobhanañ° BM °to te°*. — 9^a. M *°rā- jño bra°*. — 10. M *°shiyanti | B °yati na ṣo°*.

11^a. M *na sobhana yañ° B °dharshayesi |*. — 11^a. B *°ko rājñāñ bra° M °ko rājñāñ- bra°*. — 13. BM *°kājarājanivāsiko || (M °site)*. — 14. B *°suyātro° M °suprāpto pa°*. — 15. M *°dohariñ bhāryā supārṣve mā°*.

18. M *bhartu apacitūñ kri° B bhartuñ apacintūñ kṛtvā nācāye akari prañāñ | M °nā- cāyeshu kari vṛaṇa ||*. — 19. M *°kshavo rājā brahmadanto tasya kākasya rājāmā° B °tto i°*. — 20. M *imañsya kākārājā° pi ca atya kvaci° BM °tīḥ sva°*.

च अन्या काचिद्वृत्तिः । स्वकेन तुष्टेन वृत्तिं पर्येषन्तो आत्मत्यागं तस्य काकरा-
जस्य कार्यं करोति ॥ अथ भिचवो राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपार्थव्यां ग्राह्याय
अर्घ्य[299^b]भाषे ॥

एतादृशो अरहति राजभोगं हि भुञ्जितुं ।

यथायं काकराजस्य प्रह्व आमरणाद्विजो ॥

5

तस्य दागि काकस्य राज्ञा ब्रह्मदत्तेन देवसिकं राजभोजनं अनुज्ञातं । राज-
भोजनस्य प्रत्ययस्य नानाप्रकारस्य पूर्वं भाजनं कृत्वा तस्य काकस्य अर्घ्याये एकान्ते
क्षिप्यति अतः तं देवसिकं स्वयं च भुञ्जेति काकराजस्य च हरेति ॥ परिवारस्य
आणत्तं । न केनचिदेतस्य काकस्य राजकुलं गच्छन्तस्य वा आगतस्य वा किंचिद्वा-
घातं उत्पादयितव्यं ॥

10

भगवानाह ॥ स्थात्स्वल्गु पुनर्भिचवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन
समयेन सुपाचो नाम काकराजो अभूषि । न खल्वेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः ।
अहं स काकराजो अभूषि ॥ या काकराजस्य भार्या सुपार्था नाम सा एषा
यशोधरा अभूषि ॥ यस्य काकराजस्य अशीतीनां काकसहस्राणाममात्यो अभूषि
एष स कालोदायी स्वविरः ॥ यो भूद्राजो ब्रह्मदत्तः स एष राजा शुद्धोदनी 15
अभूषि ॥ तदपि एषो एतेन प्रसादितो एतरहिं पि एष एतेन प्रसादितः ॥

काकजातकं समाप्तं ॥

भिषू भगवन्माहन्तुः ॥ पञ्च भगवन् कथमियं महाप्रजापती भगवतो शोकेन
अन्या संजाता भगवन्तं चागम्य अनन्या संजाता ॥ भगवानाह ॥ न भिचवो
एतरहिमेव एषा महाप्रजापती मम शोकेन काकस्थेन च अन्या संजाता मम एव 20

1. B °vṛtitiyaṁ pa° M °ttiṁ saṁparye°. — 2. M aṭha khalu bhi°. — 4. BM °ṣo
aharati(B °ti |) rājabhogaṁ(M °gaṁ |) hi °tuṁ ya°. — 5. BM °sya prāṇamāraṇādvijo |.

6¹. M °kākarājño bra° B °ttena devasi° M °anusājñātaṁ |. — 6². M rājabhājanasya
pratyaṁgra° BM °prakāraṁtasya pūraṁ bhojanaṁ M °ekānte prakshipati ato taṁ dai°
harati |. — 8. M °āpantaṁ B °ttaṁ na°. — 9. M °gacchantaṁsya vā ā° B °cchantaṁ
tasya vā agentasya vā kiñcid vyā° M °kiṁ vidyāghrātaṁ u°.

11². M °kshavaḥ yu° B °bhūshi na kha°. — 12¹. M °vaṁ taṁ devaṁ drashṭu tat ka°.
— 13¹. M °rāja a°. — 13². M so dāni kāka° rçvā nāma esho yaṣo° abhū yo°. —
14. M yasya kākarā° ṣṭinām° BM °shi || e° M °sthaviro B °raḥ yo°. — 15. M °hma-
danto sa°.

16. M °hiṁ pi esha etena prasādirati iti ||. — 17. M iti ṣṛimahāvastuavadāne kā°. —
18¹. M bhikṣur bhaga° m āhaṁsuḥ ||. — 18². M °saṁjāto ||. — 19². BM °him evam
eshā° ruṇye(M °ṇe) na sa saṁjātā(M °to) mama eva° M °jāto ||.

चार्णम्य अनन्धा संजाता । अन्यदायेषा महाप्रजापती मम आगम्य अनन्धा
संजाता ॥ भिषू आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि
भिषवः ॥

- भूतपूर्व भिषवः अतीतमध्वाने हिमवन्तपार्श्वे चण्डगिरिर्नाम पर्वतो तस्य दानि
5 पार्श्वे महन्तो वनखण्डो वृषसहस्रेहि पुष्पफलोपेतोहि संकन्नो पद्मिनीहि च आश्र-
मेहि च उपेतो अषिगणानुचीर्णो प्रान्तो प्रविशितो ॥ तत्र महान्तं हस्तियूथं
प्रतिवसति षड्भक्तकुलं ॥ तर्हि आजगियो हस्तिपोतो जातो षड्भक्तो इन्द्रगोपक-
10 शीर्षो सप्तांगसुप्रतिष्ठितो कुमुदचर्णो । सो यदा संवर्धितो तदा मातां मुद्गनौरवेण
प्रेक्षेन च परिचरति । तस्या पूर्व भोजनं पानीयं च दत्त्वा पश्चादात्मना परिभुं-
ति कालेन च तां कालेन उद्धतशरीराया वन[300]लताया परिमार्जति स्ना-
पयति ॥ एवं सो हस्तिपोतो सावहितं प्रसादेन प्रेक्षेन च गौरवेण च सर्वकालं
जनेषु परिचरति ॥ सो दानि कदाचित्तां मातुं स्नापयित्वा परिवेषित्वा आ-
सितां ज्ञात्वा गजगणैः सार्धं चरन्तो बाह्येन निर्गतो ॥ सो दानि मृगलुब्धकोहि
मुगल्यं अखन्नेहि वृष्टो तेहि गत्वा काशिराजो निवेदितं । देव अमुच वनखण्डे
15 एकृशो गजपोतको प्रतिवसति प्रासादिको दर्शनीयो देवस्य योग्यो भवेय ॥

अथ खलु भिषवः काशिराजा तेषां लुब्धकानां श्रुत्वा सबलवाहनो तं वनख-
ण्डभागमे ॥ तेन स हस्तिपोतो वनखण्डातो निगृह्य अपराहि करेणुहि परिवा-
रितो वाराणसीं प्रवेशितो हस्तिशालायां च आवितो ॥ तस्य दानि राज्ञो

1. B °pyesho mahá° M °pyeshātū mahá°. — 2¹. BM bhikshu á° M °bhañsuh ॥ . —
2². B °dābhi bha° M °gavān ॥ . — 2⁴. M etacahim evañ eshā mahāprajāpati mama ṣo-
kena kārūnyena ca sañjāto mama eva cāgama anañdhā sañjāta ॥ anyadāpyesha mihā-
prajāpatiḥ mama āgama anandhā sañjātāḥ ॥ bhikshu āhañsuh ॥ anyadāpi bhagavan ॥
bhagavān āha ॥ anyadāpi bhikshavo bhū° B °kshavaḥ bhū°. — 4. M °ntapārṣve cañḍagiri
nāma parvato ॥ tasya °rṣve mahānto vana° B °ni pārṣve mahato vanakhaṇḍe vpi° M °pha-
lepe °gramehi ye u° B °rishiga° BM °kto ta°.

6. M °ti ॥ shaddam̐taku° B °lam̐ ta°. — 7. M teli á° pota japto sha °saptāge su°
BM °pratishṭito °rṇṇo so°. — 8. M °to ntadā so tāñ gu° B °dā matā gu° M °ya ca pre°.
— 9. BM tasya pū °cā datvā pa °bhuñjanti ká °rīrā yāva na (M °nna) lābhāyām pa °
rjati sthāpayati | .

11. B °stipāto sarvehitō pra° M °stiposo sarvehitām pra °premanena ca gau° B °ja-
nestriṁ pa°. — 12. BM °cit tañ mā °vicitvā āsitañ jñā° M °ṇena ca sá° BM °hyena
ni°. — 13. B °vyañ aṇṭhakehi dṛishṭvā te° M °vyañ akañṭhakehi dṛishṭā te °rājñā ni°.
— 14. M °amuka vana °gajayoto pra° B °gajapātako °ti ॥ pra° M °veyā ॥ .

16. M °kshavo kāpi °balo savāha° B °balo havāha° khaṇḍa āgame te° M °khaṇḍa
āgamantena so ha°. — 17. B °vanashaṇḍā° M °vanakhañḍāto° apare kareṇu° B °apare
vareṇu° BM °veçitvā hastiçā °ca dhāvito ta°.

भवति । भद्रको मे अयं पानो भविष्यतीति ॥ सो दाणि सर्वसत्कारेहि सत्कि-
यति स्वयं राजा तस्य भोजनं च पानीयं च ददाति । तस्य तं सर्वसत्कारं न
प्रीणयति शोकेन तां मातरं अनुस्मरन्तस्य गभीरं च निश्चसति अश्रूणि च पातयति
शुष्यति च मिलायति च ॥ सो दाणि राजा प्रेक्षानुगतो चञ्चलिं प्रगृहेत्वा तं
गजपोतं पृच्छति ॥ सर्वसत्कारेहि ते गजोत्तम सत्कारोमि अथ च पुनस्त्वं शुष्यसि 5
च मिलायसि च परिहायसि च वर्णरूपतो न च ते पञ्चामि उदयमात्तमनं प्रहृष्ट-
मुखवर्णं । देहि मे वाचं आख्याहि केन ते उपकरणेन वेकस्यं उपस्थापयिष्यामि
प्रियो च मे त्वं गजोत्तम मनापो च आख्याहि मे केन त्वं परिहायसि भोजनं च
पानीयं च न प्रतीच्छसि ॥ सो दाणि गजपोतो राज्ञा पृच्छीयमानो मानुषिकाये
वाचाये आह ॥ देव न मे केनचिद्वेकस्यं उपकरणेन नेवमाहारेण मम कृत्यं मम 10
माता तर्हि वनखण्डे प्रतिवसति जीर्णा वृद्धा गतवया चक्षुर्विहीना दुर्बलकाया
यदा विद्याप्राप्तो सि नामिजानामि मातृपूर्वं अदत्त्वा भोजनं वा पानं वा स्वयं
परिभुञ्जितुं । एष मे समादानो मम मरणं इहेव भविष्यति । न पुनरहं अदत्त्वा
माताये स्वयं परिभुञ्जेयं भोजनं वा पानीयं वा ॥ सो दाणि काशिराजा धार्मिको
च सकृपो च परानुग्रहप्रवृत्तो च । तस्य एतद्भूषि । आश्चर्यमिदं इमस्य हस्ति- 15
पोतस्य याव मातृञ्चो च धार्मिको च आजानेयो च यस्य अथ एतकानि दिव-
[300^b]सानि भोजनं अप्रतीच्छन्तस्य पानीयमपिबन्तस्य मातृशोकेन । एतत्पु
मनुष्येषु जेते गुणा सुलभरूपा ये इमस्य गजपोतस्य । नेतमस्माकं साधु न प्रतिरूपं
यं वयं इमानेवरूपा कल्याणसत्त्वा विहेताम ॥ सो दाणि महामात्राणामाह ॥
मुंचथ एतं हस्तिपोतं गच्छतु वनखण्डं यतो स्मामि आनीतो मातृवर्तको मातरे 20

1². M °hi satkriya°. — 2. B °ṇayati | çokena tañ mā° M °ṇayati keçena tañ mā°
BM °çvasati açruṇi(M °ṇiya) ca pá°. — 4. M °grīhitvá°. — 5. M °roti || atha° B °ro-
mi | atha° M °çushyati ca milāyati ca pari° B °shyasi ca pilā° M °rṇṇarupāto° BM °çyā-
mi | u °rṇṇaṇ de°.

7. M °cañ ākhāhi kena te upaka° me kenā tvañ° B °me kena tva pa° yasi || bho°
pāṇiyañ ca pra° M °yañ ca pra°. — 9. M °pricchimāno°. — 10. B °hiñ vanashaṇḍe°
M °hiñ vanakhaṇḍe pra° ti || jirṇo vñ° B °jirṇo vñ° M °vayā cakshuḥvihīno du°
B °pto smiñ nābhi° M °mi || mātu pūrvañ° BM °adatvá bho°.

13¹. M evañ me samādānañ mama mara° haivañ bha°. — 13². BM adatvá mā°
M °pānañ vá ||. — 14. M °satkripo° B °kripā ca pa° BM °to ca ta°. — 15¹. M °bhū-
shih || B °shi A°. — 15². M °yāvat pāṭrijño ca sārmi° BM °ko ca āyāne° M °yo ca asya
adya° BM °pratichha° M °pāṇiyam epi pibentasya mā° BM °kena e°.

17. M eśhashyeshā mā° BM °shyeshu caite°. — 18. B neta° M na eta° BM °imām
evarupā° M °ṇasatvāḥ vi°. — 19. BM °m āhansuḥ ||. — 20. M muñcati hastipotāñ
rācchatu vanakhaṇḍa yato smābhir ānto mātavako mātare sagapācchatu mām iha°
BM °shyati | ta° B °rthako a° M °rthakam adharameṇa samujjeyma ||.

समागच्छतु मा इह अनाहारो मरिष्यति ततो वयं निरर्थका अधर्मेण संयुज्येम ॥
सो दानि राजाणत्तीये तस्मै वनखण्डस्य समीपे नेत्वा मुक्तो ॥

सो दानि तं वनखण्डं गत्वा जैवाहारं करोति न पानीयं पिबति तां मातरं मा-
र्गति ॥ तस्य दानि सा माता शोकेन रुदमाना च तं पुत्रकं अपश्यन्ती अन्वीभूता ॥

5 सो दानि गजपोतको तां मातरं अलभन्तो पर्वतशिखरमभिदृष्ट्वा कुंजररावां
मुंचति । तस्य महान्तं कुंजररावं मुंचतो ताये मातरे तं स्वरं प्रत्यभिज्ञातं पुत्रस्य
मे ह्यो स्वरो ति ताये पि महानिनादं मुक्तं ॥ ततः तेन मातुस्वरो प्रत्यभिज्ञातो ॥

सो दानि तस्या मातु मूले उपसंक्रमे ॥ तस्य सा माता उदकद्रुदस्य मूले आसति
अन्धा परिभ्रमन्ती पुत्रशब्दं श्रुत्वा रेणुगुण्डितशरीरा ॥ सो दानि गजपोतको

10 ततः ततो वनखतां सुकुमारं भंजित्वा तां मातरं परिमार्जति रेणुं चास्या शरी-
रातो अपनेति । ततः च उदकद्रुदातो शुण्डं उदकस्य पूरेत्वा हृष्टो तुष्टो आत्त-
मनो प्रीतिसौमनस्यजातो तां मातां स्थापेति ॥ सा दानि स्नाता च तानि च
अक्षीणि धौतानि सर्वमलं अर्चितं अशुच्यपगतं विमला चास्या परिशुद्धा कृष्टी
संवृत्ता ॥ सा दानि हस्तिनिका तं पुत्रकं पश्यित्वा प्रीतिसौमनस्यजाता पृच्छति ।

15 पुत्र कर्हि सि गतो मम भेक्षित्वा अनाथाये दुर्बलचक्षुयेति ॥ सो तस्या माताये
तां प्रकृतिं विस्मरेण आचिचति यथा गृहीतो यथा च ओसृष्टो ॥ सा तं पुत्रकं
आह ॥ एवं पुत्र आनन्दतु काशिराजा सपरिवारो यथा अयं तव कृद्वा अहं
नन्दामि ॥

स्वात्खलु भिषवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन काशि-

20 राजा अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एषो गन्धो मम

2. M °rājā āṇa° B °nashaṇḍesya° M °nakhaṇḍesya samipe nītvā°. — 3. BM °bati tāṁ māta° B °rañ māgati° | . — 4. M °nā cañ tāṁ pu ° paṇyānti a°. — 5. M °ni rājapotako mātaraṁ° B °kuñjaravarāñ mūñcati ta°.

6. BM °mūñcato tasya tāye mā° M °ro ti | tāme pi° B °nināda mu°. — 8¹. BM °la-sya mā°. — 8². M °mātār uda° B °bhramanti pu° M °bhramati pu°. — 9. M °ni rājapotako tato tataḥ shalanatām sukumālāñ bhañ° BM °lvā tāñ māta° M °ṇuñ cātra ṇa° B °cāśya ṇa°.

11. M tataḥ udakabra° B °sya pure° M °ātamo pri° B °jāto tān mātāñ°. — 12. BM °ak-shī(M °kshī)ñi dhotāñ sarvaṁ alaṁ(M °m ahāñ) akshī | mucya° cāśya pa° M °drishṭi sañvṛitāḥ. — 14. M °hasinikā ° jāto tāñ mātāñ pri°. — 15¹. M °kathañ vihato° B °hiñ siñhato ti mama me° M °durbale ca°. — 15². BM °tasya mātāye tāñ pra ° ksha-ti | yathā gri° M °oshūṣṭo° ॥ .

16. B so tāñ M so tāñ putrakam āhansuḥ° ॥ — 17. M °tra nanda°. — 19. M °ksha-vo yu ° d anyo sa tena kāle° BM °shi na°. — 20¹. M °drasṭuñ ta°. — 20². B °ndo ma-ma putriyapu° M °pitriyatro bhātā°.

पिबिचपुनो धाता सो काशिराजा अभूवि ॥ यो गजपोतको अहमेव त[301]-
दा अभूवि ॥ या गजपोतस्स माता अभूवि एवा सा महाप्रजापती गौतमी तदापि
मम शोकेनान्धा संजाता मम एवागन्ध्य अगन्धा संजाता । एतरहिं पि एवा महा-
प्रजापती गौतमी मम शोकेनान्धा संजाता मम येव चागन्ध्य अगन्धा संजाता ॥

समाप्तं हस्तिनिजाजातकस्य परिकल्पं ॥

5

जीवरणं विजहत्वा शृणोथ एकाग्रमानसा सर्वे ।

यच्च बोधिसत्त्वचर्या सुदुष्करा हर्षणीया च ॥

तिर्यग्योन्यगतस्त्रापि गजस्स खमातरे सौहृदमासि ।

किं पुनः मनुष्यमूतो गुहं परिचरेय तं विप्रं ॥

कामं पि बोधिसत्त्वा सर्वजगति वत्सत्वा प्रकृतिस्त्रिधा ।

10

अतिवत्सत्वा तु गुरुषु यथा श्रुतं कीर्तयिष्यामि ॥

हिमवन्तपादपार्श्वे चण्डोमे चण्डपर्वते रम्ये ।

तापसकुलआश्रमेहि क्वचित्क्वचि कृताभ्यसंकारे ॥

किन्नरकुंजरवानरवराहशार्दूलस्त्राघ्रगणकीर्णे ।

इहमहिषसरभचरिते वृषभचमरिशम्भराकीर्णे ॥

15

मोरशुकजीवजीवकचकोरकरविंशकुनमिशुनेहि ।

समन्तां हि तं वनवरं शोभति मधुरं रवनेहि ॥

2. BM yo gaja° B °shi esho sã ° prajāpati tadā° B °sañjātō ma° M °ma eshāga° jā-
tāh | . — 3. M °pi eyā mahā° B °çoke andhā sañjātā tān mama ye° M °kena añdhā
sañjātā mamaiva cā ° jātāh. — 5. M °ti çrīmahāvastuavadāne ha° BM °jātasya° M °lpañ
samāptañ || .

6. M alha ni° B °gramanasā° BM °rve ya°. — 7. BM yathā bo ° tvacaryāñ dushkarāñ
ha°. — 8. M nirya° B tiyagyo ° sya mātrā sau° M °sya mātā sau° BM °hridañ ñei | . —
9. M °punar manu° BM °guru pa° M °care tañ° B °care tañ citrañ | . — 10. M °dhi-
satvañ sarva ° tsarā pra° BM °gdhā a°.

11. B °tsarā tu khu | yathā guruçru° M °lā guruśhu | yathā guruçru° BM °shyāmī hi°.
— 12. M hībhava° BM °rçe ca caṇḍore caṇḍa° B °ramyo tā°. — 13. B °kulāçra° M °kulā
anehi kva° B °t kvacit kṛityalāñkārañ | M °t kvacit kṛitāyalañkālañ | . — 14. BM ki-
nnarañ kuñ° M °jarañ vā° BM °narañ va° M °rdūlañ vyā ° cirṇṇañ B °cirṇṇa ruru°.
— 15. M urumahi° BM °serabbacaritañ vṛishabbacamarirurṇa(M °rṇa)kākirṇañ |
(M °rṇañ).

16. M °çukajivañjivakacakorakaraviraça° M °kunañ mi° BM °hi sa°. — 17. BM sa-
mantehi tañ° M °dhurañ ramante dvi ço° B °ntehi ço°.

- शोभन्ति च क्वचिक्वचित्पद्मसरा राजहंसपरिपूर्णा ।
 कलहंसलीलगलिता गजयूथविलोखिताश्च परे ॥
 क्वचिन्मरमधुकरिभिः शूर्णितकुसुमेहि प्रादपसमीपं ।
 कृतसंस्तरा विचित्रा हरिणशृङ्गलीखिता स्थान्ति ॥
 5 क्वचिद्वृक्षतापसेहि ध्यानरतिरतेहि निर्झरगतेहि ।
 संशोभते वनवरं स्वाध्यायरतेहि च परेहि ॥
 क्वचि दृष्टकुमारेहि दीर्घजटाश्रजिनवत्कलधरेहि ।
 संशोभते वनवरं विचित्रफलमूलहरोहि ॥
 तस्मिं प्रवणे भिरामे परिहरति जनेषां नेत्रप्रहीणां ।
 10 जीर्णा दुर्बलगात्रां गजोत्तमो सर्वभावेन ॥
 सो गजगण्येन सार्धं रमन्तो अपनिर्गतो महद्वरं ।
 राजा च सह बलेन गजग्रहणकारणं प्राप्नो ॥
 दृष्ट्वा न तं गजवरं राज्ञः सूतो पि हर्षितो भवति ।
 गजवरो लक्ष्युपपेतो गजोत्तमो पार्थिव यूथे ॥
 15 गजगण्यगतं गजेन्द्रं तं दृष्ट्वा बाह्वन् उदारं तं ।
 संगृहीत् काशिराजा वनात्पुरवरं निबन्धित्वा ॥
 सो नैव पिबति पानं न च मुञ्जति श्वसति च सो भीक्षुः ।
 तं भवत्तु मधुरगिरया स हस्तिरत्नं पृथिवीपादो ॥
 नागवर मा कृशो भव प्रतीक्ष्य भक्तं पिबति पानीयं ।
 20 अभिरामयिष्यामि इध पुरोत्तमे मा खु शोचिष्ठाः ॥

1. BM °bhanti | kvacit kvacit padmasa(M °dmama)rarāja° M °pūrṇaḥ B °pūrṇo ka°.
 — 2. M karaham āsalilagaritā gaja° B °salila° thanilolitāḥ cāpare | M °lolitaḥ cāpare | .
 — 3. B °dhukaribhiḥ °pādasamīpam kri°. — 4. B kṛitām sastarā° M kṛitām mastarā°
 BM °citrahari° kuna(M °na)lilitā sthātī(M °sthāni) | . — 5. BM kvacid vṛiddhatā-
 (M °ddhasta)pa° gatehi sam°.

6. BM °yarate(M °rase)hi parehi kva°. — 7. BM °cid dṛṣṭa° dharehi sam°. —
 9. BM °vanābhi° traparibhāṣāṁ | . — 10. M jṛṇṇo durbalām gā° ttamām sa°.

11. M °sārdha ra° BM °nto upa° BM °raṁ rā°. — 12. M °jaganena kā° B °grahena
 kā°. — 13. BM °rājasuto harshi°. — 14. M gejavara la° BM °kṣaṇopa° M °jotamaṁ
 pā° yūtho B °yūtho | . — 15. M °taṁ gajandraṁ° BM °vāhanam udāraṁ taṁ grī°.

16. BM gṛihni kā° B °vanāt | puravare ni° M °vanāt | punarvare ni° BM °tvā so°. —
 17. M °naivām pi° BM °prāṇiyām na ca bhuñjati(M °li |) tanati hi cva°. — 18. BM tam
 avaca madhurasiragi(M °sivani)rayā° thivlpālā(M °pāro). — 19. B nāmava° pāṇiyām
 a°. — 20. B °me | mā ku socisthā ga° M °çocitvā || .

गजोत्तमो आ[301^b]ह ॥

न खु शोचामि नरपते बन्धनमुपरोधनं बुधपिपासां ।
इतो च मे दुःखतरं नरेश्वर तेन शोचामि ॥

राजा आह ॥

किन्तव इतो गजवर दुःखतरं दुःखतरं पुनरन्यं ।
येन ते न प्रतिभाति पानीयमशनं च आख्याहि ॥

5

गजपोतको आह ॥

माता मम गतवया जीर्णा अतिवत्सला नयनहीना ।
सा मया विना मरिष्यति नरेश्वर तेन शोचामि ॥
तस्याहं विसमृणालं पूर्वं उपानयामि अनयनाये ।
मुञ्जामि पश्चात्तना साद्य अनसना ति शोचामि ॥
यीष्मि परिदग्धगात्रा शीतलवनच्छादितोदकं चैवं ।
उपनामेमि स्त्रपेमि च साद्य अनाथा ति शोचामि ॥
संप्रति वने अनयना परिभ्रमति रेणुगुण्डितशरीरा ।
हा पुत्रेति च वदति तदद्य दुःखतरमासाद्य ॥
श्रुत्वा गजेन्द्रवचनं मनुजैर्द्वी सुमधुरं सुकवणं च ।
अश्रुपरिपूर्णवदनो नरवरो वारणमध्यभाषित ॥
एकल्येषु मनुष्येषु सुदुस्समा एदृशा गुणा सम्यक् ।
येन तव इमा गजवर हृदयस्त्रिं जायते पीडा ॥
मुच्य लघु गजवरं चरतु वने गुरुजनं परिचरन्तो ।

10

15

20

3. BM °kshudhāñ pipāsāñ(M °sān) i°. — 3. BM idañ ca° B °tena cṛvācāmi || M °tena carāmi ||. — 5. M kiññ tuvo i° B kin tuvañ ite ga° BM °vara duh° khataro punar a(B °naḥ a)nyāñ ye°.

6. BM °niyañ a(M °ā)sanañ°. — 7. M °pottako°. — 9. M so maye vi° B cāsaye tinā mari° M °ra teñna ço°. — 10. BM °hañ biçamri° pūrvam upetāmi ānayanāye-(M °nāya) bhuñ°.

12. BM °cchāyodakañ cai°. — 13. BM °memi snāpe° M °mi va sā° B °cāmi sañ°. — 15. M °pupreti vadati ca vadati° BM °d adya naravara duh° M °khata-rām ā°.

17. BM °pūrṇṇañ vadano naravāraṇa adhya° M °shito ||. — 18. BM ckeshvama° M °driçī gu° BM °ṇā | (M °ṇā) sañmyak yena°. — 19. BM °ime ga° dayasya janenti (M °netri) piḍāñ |.

भवतु जननी आश्रयता नन्दतु सह पुषरतनेन ।
 सा गजवरस्य माता दुःखार्दितशोकशब्दसंशीर्षा ।
 गणमिव कालमेघो नादयति वनं परिचरन्ती ॥
 भवतु जननी सवत्सा नन्दन्तु वनमृगा च वनदेवता ।
 आख्याते नन्दतु मे अगयना माता रतनकेन ॥
 इष्टं कुम्भेहि दनहेतोः व्याघ्रेहि रुधिरमान्साय ॥
 नीतं व राजधानिं गजोत्तमं काशिमाविषे ॥
 वनदेवता भणन्ति गजोत्तमो प्रवरलक्षणसमंगी ।
 तं गृहे काशिराजा वनात्पुरवरं निबन्धित्वा ॥
 10 तं खु मरणं भविष्यति मह्यं अनाथाये नष्टनयनाये ।
 सोऽपि च गजो मरिष्यति सुवत्सलो मह्यं शोकेन ॥
 यो विचरे गिरिवरेषु वनेषु प्रवरेषु फुल्लशिखरेषु ।
 स खु मरिष्यति नांगो मम चोपवनं च शीचन्तो ॥
 अथ तव न जातु गजवर जनेवी त्वयि रोषिता न परिश्रष्टा ।
 15 प्रेक्षेन अनुचरित्य तथ तुह्य विमोक्षणं भवतु ॥
 अथ त्वय न जातु वीर अदत्त तव जननिये प्रथमभक्तं ।
 फलमूलभोजनं वा तथ तुह्य विमोक्षणं भवतु ॥
 अथ गजवरो त्वरितो मातरमुपगम्य आलपति स्निग्धं ।
 सुकुमारल[302]ताये च परिमार्जति रेणुपरिशुद्धां ॥

1. B °ni savastā° M °ni sarvatāmrandatu sa°. — 2. B °javalasya° M °rditā °co° BM °l̥yaçarīro | . — 3. B °ti vanam̐ civamāni paricaranto | M °ti vanam̐ ivā māni paricaranto. — 4. BM °ni vatsā nandantu(M °ndañ̐ bhu)vanāçakunakā vanagajā m̐ri° M °devatā ca || B °devatā ca ā°. — 5. BM ākhyātum̐ na° B °anayenā° BM °ratnakena d̐ri°.

6. BM d̐r̥iṣṭam̐(M °s̥ṭam̐ |) lu °ntakārapahetoḥ(B °toḥ |) vyā° B °d̥hiutamātmārtha vi° M °nsārtha. — 7. BM vltam̐(M °tiñ̐) ca rājadhāni ga° mañ̐(M °mañ̐ |) kāçi āvi(B °ci)-kshe va°. — 8. M °bharañ̐ti || ga° B °nti | gajottamañ̐ pra° M °samanvagi B °g̐i tañ̐. — 9. BM °g̐rihya kāçirājā vanavare(M °nacale) ni°. — 10. M tañ̐ shu mara°.

11. B °shyati | su° BM °tsalo mama çokena putraçokena(M °traçokena |) yo°. — 12. B °vicara virivareshu vaheshu pravaneshu phūllaçikhaleshu na° M °rivareshu vahaseshu pravaneshu phullagishareshu. — 13. BM na khu° B °ti | nā° BM °go mama copa° M °nañ̐ çopavanam̐ °co°. — 14. BM atha tvayi na jā° B °ra gajane° M °ra janane° BM °s̥ṭā pre°. — 15. BM °rithe(M °ris̥ṭaḥ) | tatha° bhavatum̐ atha°.

16. BM °tvayā na jā° adatva mama(M °mamañ̐) jananiye(M °ye |) pra° B °k̐tañ̐ pha°. — 17. M °vā tathā guhya° B °vā te tha lu°. — 18. B °ro svarato mā° ālashaṭi | snigdham̐ su° M °Alavati°. — 19. BM °yc ca pramārja° çuddham̐ | .

बद्धो हि काशिराजा पुरोत्तमे दास्येहि पाशेहि ।
तव तु कृतेन अनयना मुक्तो पुन धर्मराजेन ॥
सा गजवरस्य घोषं श्रुत्वा स्पर्शं च तस्य उपलभ्य ।
प्रीतमनसा उद्ध्या पुनः सनयना गजं लब्ध्वा ॥

हस्तिनिका आह ॥

5

एवं गच्छतु गच्छतो काशिराजा सवान्धवो ।
यथाहं अथ गच्छामि पुच्छेयं नयनेहि च ॥
एतं पुच्छं यथा पूर्वं शैलवने मृगान्विते ।
सपुत्रा अथ नेत्रेहि पश्यति वरकुंजरं ॥

पूर्वजातिमभिज्ञाय संबुद्धो वदतां वरो ।
जातकमिदमाख्यासि शाखा मिश्रणमन्तिके ॥
अहं गजवरो आसि माता सा आसि हस्तिनी ।
तेजावाप्यस्त्रा पुत्रो हं गाढस्नेहा च गौतमी ॥
एवं दीर्घसिं संसारे स्नेहद्वेषेण दुःखिता ।
स्नेहद्वेषप्रहाणार्थं धर्मं चरथ निर्ममा ॥

10

15

हस्तिनीजातकं समाप्तं ॥

त्रिभिः प्रातिहार्यैर्बुद्धा भगवन्तो सत्वां विनयान्तं । तद्यथा च्छद्धिप्रातिहार्येण स-
नुशासनीप्रातिहार्येण धर्मदेशनाप्रातिहार्येण ॥ भगवता इमेहि त्रिहि प्रातिहार्येहि

1. BM baddho smiñ kâçirâjño(M °jâ) pu° M °ttame kâçirâjâ dâ°. — 2. BM °anayena mukto punah dharma°. — 3. BM °bhya prî°. — 4. BM °tamanâ u° B °labdhâ ॥. — 5. M °stinkâ°.

6. BM °tu nando(M °ndâ)to kâ° B °jâ subâ°. — 7. M °ndâsi pu°. — 8. BM ete putra yathâ(B °tha)pû° BM °çailâva° B °mṛigagandhâ su° M °mṛigondhakâ ॥. — 9. B suputrâdya ° hi yasyasi varam kuñ° M °hi yasyâsi va° B °jaram pû°. — 10. M pû-rvam jâ° jñâye sambuddho varatâm varam ॥.

12. BM °varâ âsi mâ°. — 13. B °dyâpi putravaçâ° M °dyâpi putra evâpi gâ° BM °sne-he ca gauttami |. — 14. BM °sâre samсарanto na prâpinâm(B °nâm |) sne° B °haduḥ-khena dveshena sne° M °sheṇa atiduḥ°. — 15. M °shaprâhâ° BM °rmamâ(B °mâ ॥) ni-miḷaçaile pishisañghasevito na(M °vite ni)rvânti dhirâ vatibhûtashanḍe gharo(M °ṇde ye ca ghano)ttamam echiñdiya mañḍa(M °mañḍa)lâçayan ॥.

16. M iti çṛimahâvastuavadâne hastiyâ°. — 17°. M atha tribhir prâti° B °hârye bu-ddhâ° M °vantañ sa ° nayati ॥. — 17°. B °dharma ° ryena bha°. — 18. BM °gavalo i° M °mehi trihi prâti° B °hûni ca prâ°.

- न्याधाराम बह्नि प्राणिसहस्राणि आर्ये धर्मे विनीता ॥ अथ खलु राज्ञा-
सुरेन्द्रो वेमचिनी च असुरेन्द्रो मुचिलिन्दो च असुरेन्द्रो षष्ठीहि असुरगयुतेहि
सार्धं प्रभूतं गन्धमाद्यमादाय बह्नि असुरसहस्राणि च बह्नि च असुरकन्यासह-
स्राणि सर्वालंकारभूषिताणि आमुक्तमणिकुण्डलानि महता असुरानुभावेन महता
5 असुरच्छद्दीये येन कपिलवस्तुन्ययोधारामस्त्रेणोपसंक्रमित्वा न्ययोधारामस्य उपरि
वैहायसमन्तरीचे स्थित्वा भगवतो पूजासत्कारमकरन्तुः । सर्वगन्धेहि सर्वमास्त्रेहि
सर्वनृत्त्रेहि सर्वगीतेहि सर्ववादितेहि सर्वतूर्यताडावचरेहि भगवन्तं सत्कृत्वा गुरुकृत्वा
मानयित्वा पूजयित्वा अप्रपयित्वा अनुत्तराये सत्यक्षंबोधये चित्तमुत्पादेन्तु ।
अहो सुखर्वयं पि भवेम अनागते अर्ध्वाने तथागता अर्हन्तः सत्यक्षंबुद्धा विद्याचरण-
10 संपन्नाः सुगता लोकविदनुत्तरा पुरुषदम्यसारथयः शास्त्रारो देवमनुष्याणां यथायं
भगवानेतर्हि एवं द्वाविंशतीहि महा[302^b]पुरुषलक्षणेहि समन्वागता भवेम अशी-
तिहि अनुव्यंजनेहि उपशीमितशरीरा अष्टादशहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि सम-
न्वागता दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदा यथा भगवां
एतरर्हि एवञ्च अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तेम यथापि भगवता एतरहि । एवं च मो
15 देवमनुष्या श्रोतव्यं श्रद्धातव्यं मन्त्रेभ्यः यथा व भगवतो एतरहि एवं च समग्रं आ-
वकसंघं परिहरेम यथा भगवां एतरर्हि । एवं तीर्णा तारयेम मुक्ता मोचेम
आश्वस्ता आश्वसेम परिनिर्वृता परिनिर्वापेम । एवमेतं भवेय वज्रजनहिताय
वज्रजनसुखाय लोकानुकम्पाय महतो जनकायस्य अर्थाय हिताय सुखाय देवानां
च मनुष्याणां च ॥ अथ खलु भगवान्तेषामसुराणामिदमेवंरूपं चेतोप्रणिधानं

1. M °hulaçcā ° tri vāsuraendrah mucilinda vāsuraēndro sha° BM °dāya bahūni asurāya
ca(M °rañi) bahūni ca asuraka(B °kañ)nyā° B °lañkālābhū° BM °ddhiye na kapilavastu-
(M °stañ) nyagrodhārāmas te(M °mañ te)no° M °hāyasavanta° retsuḥ B °retsuḥ | .

6. M °ttaroyo sa° B °ttarāye sañmya° BM °detsuḥ | . — 9. BM °yañ pi bhaveya anā-
gate(M °tam) a° M °dhvānāñ tathāgatām arhantas samyaksañbuddho vidyā° BM °nnāḥ
(M °nno) sugato lo° M °ttaraḥ purushada° çastā devānāñ ca manushyā° BM °ñehi
samanvāgatā(M °to) bhavema | açi° M °riro ashtādaçehi A° BM °dyehi viçārado yathā
(M °thāyañ) bhagavañ° M °ñ ca samagrañ anuttaradha° rtteyañ || ya° B °rtteyañ ya°
M °vato etarahiñ.

14. BM evañ ca so de° BM °çrotavyañ (B °vyañ çraddhātavyañ) manyatsuḥ(B °tsuḥ |)
yathā ca bhagavato etarahi e(M °tarhiim e)vañ ca so(M °sa) devamanushyā çrotavyañ
çraddhātavyañ manyatsu(M °nyetsuḥ |) yathā(B °thā ca) bhagavataḥ e(M °tor e)tarahiñ
e(M °him e)vañ ca samagrañ(B °gryañ) çrā° rema | ya° M °thā ca bhagavān etarahim
evañ ca ti° B °gavañ etarahiñ evañ°.

16. BM °tīrṇno(M °rṇo) tā° mukto mocema āçvāsto āçvase(B °sa)ma parinirvṛtaḥ
(M °to) parinirvāpeyam(M °rvāpadyañ) e°. — 17. BM evam etañ bhaveyañ bahujana-
hi° M °shyāñāñ || . — 19. M °vañrupañ udārañ ca prañi° BM °smintañ prādushka°

विदित्वा तस्माद्ये वेलाये क्षितं प्रादुष्करो समनन्तरं प्रादुष्कृते च भगवतो मुख-
द्वारातो नानावर्णा अनेकवर्णा अर्चिषो निश्चरित्वा नीक्षपीतमाञ्जिष्टा रक्तश्वेता-
वदाता कनकवर्णा सर्वं बुद्धयेच ओमासयित्वा यावदक्षिणा देवनिकाया भगवन्तं
त्रिषुप्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पुरतो अन्तरहिताः ॥ ५

अथ खल्लायुष्मान्श्वकी धेन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा 5
भगवन्तमेतदुवाच ॥ गृहीतुं नाप्रत्यक्षं कथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः क्षितं
प्रादुष्करोन्ति । को भगवं हेतुः कः प्रत्ययो क्षितस्व प्रादुष्करणाथ ॥ अथ
भगवानायुष्मता अश्वकिना पृष्ठो त- [असुरा यावदक्षिणा देवनिकाया भगवन्तं
त्रिषुप्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पुरतः अन्तरहिता] असुराणां चेतोप्रणिधानं ना-
द्याभि व्याकर्षि ॥ 10

तत्रमकासि क्षितं द्विपदेन्द्रो
दागवचित्त विदित्समुदारं ।
पृच्छति अश्वकि प्राञ्जलिं कृत्वा
इह क्षितं सुगतस्व मुखातो ॥
नेह अहेतुक लोकप्रदीपो
प्रादुकरोति क्षितं परमर्षि ।
ब्रूहि नरोत्तम हेतु क्षितस्व
यत्ते कृतं इह लोकहितेयी ॥
अथ निःसंशय बोधिद्वारा
केनच संजनिता परिषायां ।
यस्य तथागत आशय आ[303]त्वा
प्रादुकरोति क्षितं रमणीयं ॥

15

20

ntara(M °re) prādurkṛito(M °shkṛitām) yañ bhagavato mu.° M °rei niṣca° B °ñjishṭā ra-
kta° M °ñjishṭaraktagvetavadā ° sarvabu° BM °trañ Abhāsañ obhā° B °d akanishṭā de°
BM °kāyena bbagavantāñ trittam(M °ntañ trishkṛityaṃ) pra° M °purato antarhitā ॥ .

5. B °ṣvaki ye°.

6. B °ntah sañmya° BM °prādushkaro(M °roñ)ti | . — 7¹. M °gavan hetuḥ° B °yo
sniññita°. — 7². BM °tañ asura° akanishṭā(B °shṭā) de° B °ntañ trikshu° M °trishkṛi-
tyaṃ pra° purato antarhitā° a° B °hitvā a° M °gāthāñ vyākāṣhit | .

11. BM tatram ahākāsi smitañ dvijendro(M °dvipeñdro) tāna° M °citta viditvāñ u°
BM °rañ pri°. — 13. BM °ti | a° B °dṛishṭasmiñ su° M °dṛishṭe smi°. — 15. BM °prā-
dushkaroti | smṛi(M °ti smṛi)lūñ paramarishi brū(B °kru)°.

17. B kruhi° kṛitoṣmi valo° M °kṛitāsmi sarvalokahiteshi ॥ . — 19. B °ṣaya bo°
BM °dhim udārañ(M °ra) kena citta sañjanito parishāyañ ॥ .

21. B °galasya āṣa° BM °prādushkaro°.

संशयितो पि अयं इह अथ
इह क्षितं सुगतस्य मुखातो ।
ब्रूहि नरोत्तम मा चिरमसु
क्षिब्धहि संशयितान विलेखं ॥
यं अकारि क्षित लोकप्रदीपो
दानवपूर्वं विदित्सुदारां ।
आकारणं भण आसुरकायं
यं व श्रुणित्व भवेय उदयो ॥

साधु ते अशक्ति पृच्छिता प्रश्ना
यस्य कृते क्षितं लोकहितस्य ।
तस्य ते वक्ष्यं फलं निखिलेन
एकमनो भणतो मे श्रुणेहि ॥
पूजा इह मे कृता असुरेहि
बोधिमनुत्तरं प्रार्थयमाना ।
ते विजहत्स्व तमासुरकायं
स्वर्गगता रमिष्यन्ति चिरं पि ॥
देवपुरायं चिरं निवसित्वा
पंचहि कामगुणेहि समंगी ।
मानुषलोकमिमं पुनरेत्वा
पूजयिष्यन्ति जिनां द्विपदेन्द्रां ॥
कल्पसहस्रशतानि बहूनि
कृत्व पुनः पुन पूज जिनेषु ।

1. B *ṣaṁṣa*° BM *°yitāpayāmi*(M *°mī*)ha *°dṛṣhṭvā smi*° *khāto brū*(B *°kru*)°. —
3. B *kruhi*° M *°ttamañ aci*° B *°ma maccira*° BM *°m asti cchi*°. — 5. BM *°pūjā vi*°
M *°ditvām u*°.

7. BM *bhaṇa vyākaraṇaṁ asu*(M *°suravyākaraṇaṁ asu*)*ragaṇā yañ ca ṣru*° B *°pitvā bha*° BM *°dagrā* ॥ . — 10. BM *°te pṛicclati aṣvaki*(M *°ki*) *pri*° *ṣṇā yañ me kṛita smi*°
hitāya(M *°ya* ॥) *ya*°.

12. BM *yasya*° M *°bhagato*° B *°ṇehi pū*°. — 14. B *°ha vyākṛitā* | a° M *°ha vyākṛito*
a° B *°dhim uttamañ prā*° M *°mānāḥ te*°.

16. M *°surakoyañ*°. — 18. B *°ṇehi sāmañgi mā*° M *°samanvagi mā*°.

22. M *°tva punar punaḥ pūjati ji*° B *°naḥ punar pūja ji*°.

कांचनसंगिमलचणधारी
सर्वे जिना भविष्यन्ति जितारी ॥
श्रुत्व च व्याकरणं असुराणां
तुष्ट उदयो सदेवकलोको ।
प्राणसहस्रशतानि बहूनि
प्रस्थित तच्च अनुत्तरयाने ॥

5

अथ खलु संबरो असुरेन्द्रो ताये विलाये इमां गाधामध्यभाषि ॥

एदृशेहि मे मिचेहि सदा भोतु समागमो ।
यं निशाम्य यमागम्य पूलेम द्विपदोत्तमं ॥

अथ खलु भगवान्नातानि षष्ठी असुरनयुतानि अनुत्तराये सम्यक्संबोधीये व्या- 10
करित्वा बहूनि च प्राणिसहस्राणि आर्यधर्मेषु प्रतिष्ठापयित्वा राजानं शुद्धोदनं
च सपरिवारं च उद्योजये ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो सपरिवारो उत्थाया-
सनातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा प्रक्रमे । तथा सर्वो जनकायो ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो तस्मैव रात्रिये अत्ययेन प्रभूतं खादनीयं भोजनीयं 15
प्रतिजागरित्वा कपिलवस्तुनगरं सित्तसंमृष्टं कृत्वा अपगतरत्नं अपगतपाषाणशर्कर-
रकटक्षं मुक्तपुष्पावकीर्णं गन्धघटिकाधूपितधूपनं चित्रपरिचितं विततवितानं श्री-
सक्तपट्टदामकलापं । यावच्च कपिलवस्तुं यावच्च न्ययोधारामं नटनर्तकच्छलमल-
पाणिस्त्रिकां कुम्भतूष्णिकशोभिकां द्विस्त्वलवेलम्बकां देशदेशेषु स्थापयित्वा महता
राजानुभावेन महता राजच्छद्दीयेन भगवतो नगरं प्रवेशितं करोति ॥ अथ खलु
राजा शुद्धोदनो भगवन्तं [303^b] सश्रावकसंघं पुरस्कृत्वा राजकुलं प्रवेशति ॥ 20

1. BM °sarva jina° M °tāri B °tāri çru°. — 3. BM °ṇāṃ uda° devakulaloke(B °ke |).
5. BM °sthita(M °taḥ) tatranu° M °rajanē ॥
7. M °lu sambehulo a° B °lu sambaro a° verāye i°. — 8. M °etādri° B °driço hi me°.
- 9. B °niçāya yadāgamasya pū° M °çāmya yad āga°. — 10. M °shasthi nayu° B °tta-
rāye sammya° M °srāṇi ca āryya° B °āryedha° M °vāraṃ udyojeya ॥ B °dyojeyam ॥
12. B °gavatoḥ pā° M °gavatā pā° sā vaṃditvā°. — 13. BM °kāyo | atha°. —
14. M °syaiva rātriye a° stumahānaga° ktasaṃsṛishṭam° B °siktasaṃmishṭam° BM °shā-
ṇam çarkarakā(B °rkkala)ḥballamukta° M °rṇṇam gaṃdhagha° B °citram parikshiptam°
vigatavitanam° oçaktapatta° M °ptam° vitatavimānam° oçaktapatradā° B °lāpam dhūpaṃ
dhūtam° muktapushpāvakirṇam° | M °kalapam dhūpanadhūpaṃ pushpapushpāvakirṇam° |
17. B °rittakam° ri° M °sarakām° kumbhatūṇikām° ço° B °kumbhatūṇikaço° BM °dvi-
stavala(M °vara)velamcākām° praveçinam° ka°. — 19. BM °ntam° çrāva°.

अथ खलु भगवां शुद्धोदनस्य निवेशनं प्रविशित्वा प्रक्षप्त एवासने निषीदे यथासनी च भिक्षुसंघो ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो भगवन्तं सहस्रं प्रणीतेन प्रभूतेन खाद-
नीयभोजनीयेन सन्तर्पयति संप्रवारयति मित्रामात्रा च भिक्षुसंघं ॥ अथ खलु
भगवां भुक्तावी धौतहस्तो अपनीतपाचो राजानं शुद्धोदनं धर्म्या कथयां संदर्श-
यित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥ अपरं दिवसं
महाप्रजापती गौतमी भगवतो सञ्चावकसंघस्य भक्तं करोति । अपरं दिवसं यशो-
धरा ॥ करोति । अपरं दिवसं अन्तःपुरिका । अपरं दिवसं शक्तिमण्डलं
भगवतो सञ्चावकसंघस्य भक्तं करोति ॥

- यशोधरायै दानि भगवतो सञ्चावकसंघस्य मोदकं सञ्जीकृतं सर्वं ज्ञातिवर्गं
10 निमन्त्रितं ॥ भगवां कालश्चो वेलश्चो समयश्चो पुत्रसपरापरश्चो काव्यस्त्रैव नि-
वासयित्वा पाचवीवरमादाय भिक्षुसंघपरिवृतो भिक्षुसंघपुरस्कृतो यशोधरायै
निवेशनं प्रविशित्वा निषीदे प्रक्षप्ते एवासने यथासनी च भिक्षुसंघो ॥ अथ खलु
यशोधरा राज्ञसमाता महाप्रजापतीगौतमीये सार्धं ज्ञातिवर्गेण च भगवन्तं सञ्चा-
वकसंघं प्रणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति संप्रवारयति ॥ ताये दानि
15 यशोधरायै राज्ञस्य हस्ते प्रत्ययो प्रणीतो मोदको वर्णगन्धरसोपेतो दिप्तः गच्छ
इमं मोदकं पितुर्देहीति ॥ तेन गच्छित्वा भगवतो पाचे प्रक्षिपित्वा भगवतो
कायायां निषीदित्वा मातरमेतदुवाच ॥ सुखा खल्वम्ब श्रमणस्य इयं काया ॥
अथ खलु यशोधरा राज्ञसं कुमारमेतदुवाच ॥ याच पुत्र पेतृकं धनं ॥ अथ
खलु राज्ञो कुमारो भगवन्तमेतदुवाच ॥ देहि मे श्रमण पेतृकं धनं ॥ भगवा-
20 नाह ॥ राज्ञस्य प्रजाहि ततो पेतृकं धनं दास्यामि ॥ अथ खलु राजा सान्तः-

1. M °vām rājā cūddho° BM °thāsane ca° M °saṃghe ॥ — 2. B °gavaññitañ sva°
M °khādaniyena bhojaniyena saññitarpa° B °rpayanti saṃpracāreti ॥ mi° M °pracārayati
mi° kshusaṃghaṃ ॥ — 3. M °haste apa° B °danañ dhāryakatha° M °danañ dhamyā
katha° B °dāyayitvā samu° utthāsana°. — 5. B °diva mahā° gauttami°.

6. M °dharā divasañ ka° B °roti a°. — 7¹. M °rikāḥ. — 7². M °kiyamāñḍalañ. —
9. BM °to cāva° B °kañ sarjijikṛi° M °kañ sarjijikṛi° nimaññitritañ |. — 10. BM °ve-
lajño samayejño puññala(M °gava)parāparañño kālya(B °la)syaī thāsane ca(M °va) bhi-
kshusañgho(M °ghaḥ) ॥

12. B °gauttami° M °gavaññitañ saṅgā° B °khādaniye bho° M °khādaniyena bhojaniyena
saññitarpa° pracārayati | B °rayati tā°. — 14. BM °hulas tasya° M °ste pratyaḅgre graṇi°
to digro gaccha° B °gaccha | imañ mokañ pi°.

16. M °cchitvā bhagavato cchāyā° B °prakshitvā bha°. — 17. M °cāvaṇa°. —
18¹. M °dharā rāhulamātā rāhu°. — 18². M °yāvat putra°. — 19¹. M °cāvaṇa° B °cā-
vaṇaṃ pai°. — 20². M °rivāro hpi° B °abhunṣuḥ M °bhūtsuḥ ta° hulaḥputro° doshañ
ti | B °doshonti |.

पुरो शास्त्रा च सपरिवारा हृष्टा अभून्तुः तृष्टा जदया भगवतो राज्ञो पुत्रो
विनये यशोधरायै किं दीवो पितॄ ॥ यशोधरा दानि सर्वाङ्कारेहि आत्मानम-
लंकृत्वा भगवन्तं परिविवसि क्वं पुनरा[304]र्यपुत्रो अगारमध्यावसति न च
भगवतो चित्तस्थान्ध्याभावो ॥ अथ खलु भगवां मुक्तावी धौतपाणि अपनीत-
पात्रो राजानं शुद्धोदणं सान्तःपुरं महाप्रजापतीं गौतमीं च यशोधरां च राज्ञ- 5
मातरं सपरिवारां धर्म्या कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा
संप्रहर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥

मिषू भगवन्तमाहन्तुः ॥ पश्य भगवं यशोधरा मोदकेहि लोभेति ॥ भगवा-
नाह ॥ न मिषवो एतरहि एव एवा यशोधरा मम मोदकेहि लोभेति ॥ मिषू
आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि मिषवो ॥ 10

भूतपूर्वं मिषवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिकनपदे तस्य उत्तरेण
अनुहिमवन्ते साहजनी नाम आश्रमपदं शास्त्रं विविक्षं विगतजलपदं मनुष्यरहस्यं
प्रतिसंलयनसारीष्यं मूलोपेतं पत्रोपेतं पुष्पोपेतं पानीयोपेतं ॥ तर्हि काशपो नाम
ऋषिः प्रतिवसति पंचामिषो चतुर्थानलामी महर्षिको महानुभोगो ॥ तेन यी-
ष्माणं पश्चिमे मासे बुद्रपाकानि फलानि भुक्तानि तृषितेन च बज्रतरं पानीयं 15
पीतं । अथ अभिषेका वातातपा संवृत्ता । तेन उपलकुण्डके सशुक्रं प्रस्त्रावं
कृतं ॥ अमराये मृगीये तृषिताये तं प्रस्त्रावं पानीयसंज्ञाय पीतं ॥ ऋतुमतीये
ताये मृगीये अशुचिस्त्रचितेन मुखतुण्डेन सशुक्रं योनिमुखं जिह्वाय प्रसीढं । ताये
संमूर्च्छयित्वा कुचिं प्रतिलब्धं ॥ सो च ऋषि मैत्रीविहारी तस्य मृगपत्नी पि न

2. B °rehi | 4° M °āna alaṅkṛtvā bhagavaṁtān parivipati ka° B °na ca bhagavatā
ci° M °ttasyāṁnyathābhāvah ॥ — 4. M °vi dhotapātro apanitapāni rājā° B °dhautapu-
tro apanitapāni rājā° M °danaṁ syāntaḥ° BM °prajāpāti gauta(M °tta)mi ca yaço ° dharmā
katha°.

8°. M atha bhikshu bha° B bhikshu bha°. — 8°. M yaçya bhagavan yaço° B °kehi
lābhehi ॥ — 9°. M °rahiṁ evam eśhāṁ yaço° B °hi evam eśhā° kehi lābheti | M °bhe-
ti | °anyadāpi eśhā mama modakehi lobheti ॥ — 9°. BM bhikshu ā°. — 10°. M °ga-
van ॥ — 10°. BM °kshavo bhū°.

11. M °kshavaḥ atitām adhyānaṁ ° çāntāṁ praviviktaṁ BM °bhaṁkāṁ prati° M °ro-
ghaṁ mulopetaṁ phalopetaṁ patropetaṁ pāni° B °mūlāpetaṁ patrāpetaṁ pushpāpetaṁ
pāni° BM °yopetaṁ tahiṁ°. — 13. M °shih vasa° B °lābhi māha° BM °go te°.

16°. B °abbipannā vā° M °abhisheṇā vā° vṛittāḥ B °ttā te°. — 16°. M °ke suçu°
B °kraṁ pramrāvaṁ kri° BM °taṁ a°. — 17°. M °taṁ çukraprasrā° B °taṁ pramrāvāṁ°. — 17°. B °ritugatīye tāni mṛi° M °tiye tāni mṛi° khatuṁḍikena°. — 18. B °saṁmūcchrā-
yesvā ku° M °rechayetvā°. — 19. M °rī tasya mṛigapakshi pi na santrasyaṁti mṛigapakshi-
çatāni āçramasya parisamantena caranti pravisanti va so pi mṛigī° BM °traiva(M °vaṁ)
pratīkramanti ॥ .

- सत्त्वसन्ति मृगपक्षिशतानि आश्रमस्य परिसमन्ते चरन्ति प्रतिवसन्ति च सापि मृगी तस्यैव आश्रमस्य परिसमन्तेन चरति तत्रैव परिक्रमति ॥ सा दानि कालेन समयेन दारकं प्रजायति ॥ तेन ऋषिणा दृष्टा तस्यैतद्भूषि । कुतो इमस्या तिरिच्छानगताये मृगीये मानुषो अपत्यो ति ॥ समन्वाहरित्वा ऋषीणां ज्ञानं प्रवर्त-
- 5 ति । सो दानि ऋषि समन्वाहरति । अमुकं कालं मये अधिमात्रं सुद्रुपाकानि फलानि परिमुक्तानि बद्धतरकं च मे पानीयं पीतं ततो मे अभिष्यसेहि धातूहि उपलकुण्डको सशुकं प्रसावं कृतं । एताये मृगीये तृषिताये पानीयसंज्ञाये [304^b] पीति ऋतुमतीये ततो च ताये कुक्षिं प्रतिलब्धं । ममेवैषो अंगनिस्त्रावो ति । तेन दानि गर्भरूपं अजिनकेन गृह्णीय तं आश्रमपदं प्रवेशितो ॥
- 10 सा दानि मृगी पृष्ठतो अन्वेति । तेन तस्य गर्भरूपस्य फलकेन नामि च्छिन्ना तेल्लेन सा अभ्यंगितो सुखोदकेन तं गर्भमलं परिधौतं ॥ सो ऋषिं तं गर्भरूपं तस्या मृगीये स्नाने अक्षिपेति सापि मृगी पायेति । ऋषिणापि तस्या मृगीये स्नानं तस्य दारकस्य मुखे प्रक्षिपति ॥ यं कालं सो दारको आसितो भवति ततः सा मृगी तस्य आश्रमस्य परिसमन्तेन चरित्वा पानीयं च पिबित्वा पुनः गर्भरूपं स्नानं पायेति
- 15 जिह्वायेण नं परिलेहति ॥ यं कालं सो गर्भरूपो पादेहि पि अखितः ततो स्वयन्तस्या मृगीये स्नानं गृह्णित्वा पिबति ॥ एकचरं शृङ्गकं जातन्ति तेन ऋषिणा एकशृङ्गो ति नामं कृतं ॥ सो दानि यथा से माता मृगेहि सार्धमखति तथा सो पि एकशृङ्गको ऋषिकुमारो अखति मृगेहि च मृगपोतकेहि च सार्धं क्रीडमानो । यतो यतः सा माता मृगयणेहि सार्धं अखति ततः ततो सो पि एकशृङ्गो ऋषिकु-

2. BM so dā° B °jāpati te°. — 3¹. BM °driṣṭvā ta°. — 3². BM kuto imasya tiri° M °sho apatyē pi sa°. — 4. M °vartteti ॥. — 5¹. BM °li a°. — 5². BM °ye adbhīma- trañ° M °pitañ ॥ tataḥ me° BM °bhīprasavehi dhā° M °utparaṇḍake° B °ṇḍalake° pramrāvañ°.

7. B °ritumatītatārakāye kukshi pra° M °to ratāye ku°. — 8. M mamevai° BM °ni- grāvo ti te°. — 9. M °dāni rd° gṛīhniya tam āgra° ṣṭaḥ. — 10¹. M so dā° BM °nve- ti tena°. — 10². M °phalakenābhicchināt taile° B °khodakona tañ° BM °dhautāñ so°.

11. B so rishi tañ° BM °tasya mṛi° B °līyeti sā° M °līyanti sāpi mṛigi prāpeti ॥. — 12. BM so pi rishi pi tasya mṛi° M °ye stamnañ° kashishyati. — 13. M yañ kārañ so° vati ॥ tato sā° B °vati ॥ tataḥ° BM °yeti ॥ jihvāyena carañ pari° B °batā yañ°. — 15. M °hi pi amñthito tataḥ sva° BM °n tasya mṛi° M °giye svanañ° BM °gṛīhniṭvā° B °batī e°.

16. M ekañ carañ° B ekañ varañ cṛimṅrikañ° BM °jātan tena° B °go hi nāmañ°. — 17. BM° yathā me mātā mṛigeḥi sārddhañm aṇva(M °m amñṭha)ti ॥ tathā so pi (M °thā- pi so) e° M °kumārāḥ aṇva° B °ḍamo vo yato°. — 19. M mataḥ yato so tañ mṛigaga- nebi yataḥ yataḥ sa mātā mṛgagaṇehi sārddhañm aṇvati ॥ tato tataḥ so° ekañcṛimṅgako ṛi° B °rddhañm aṇvati ॥ tataḥ°.

मारो अखति । मृगपोतकोहि सार्धं क्रीडन्तो अखिय अखिय मृगेहि मृगपोत-
कोहि च सार्धं पुनर्यं अखिस्स आश्रमपदं आगच्छति । ततो न अखि बुद्धबुद्धाणि
फलानि वर्णगन्धरसोपेतानि देति ॥ यदा सो अखिकुमारो आश्रमपदे श्यितो
भवति ततो बह्व मृगा च मृगपोतका च तमृषिकुमारमनुपारेवारेखा श्यन्ति ॥
यं वेत्तं ते मृगा च मृगपोतका च चरितुकामा भवन्ति ततः तमृषिकुमारं श्यमानं 5
मुखतुण्डकेण प्रतिबोधयन्ति ॥ एवन्ते मृगा च मृगपोतका च नानाप्रकारा च
पक्षी तेन अखिकुमारेण सार्धं तत्र आश्रमपदे अभिरमन्ति ॥ यं कालं सो एक-
शृंगको अखिकुमारो विज्झप्राप्तः संजातो तस्स अखिस्स तं आश्रमं सिंचति संमार्जति
मूलानि नानाप्रकाराणि आनेति पचाणि आनेति उदकं आनेति काष्ठानि आनेति
तमृषिं परिमर्दति ज्ञापेति अपिहोचं प्रतिजागरेति । तमृषिं परिविसति नानाप्र- 10
कारा[305]हि मूलविकृतीहि पचविकृतीहि पुष्पविकृतीहि फलविकृतीहि पानीयं
उपनामेति । प्रथमं तं अखिं परिविसित्वा तां च मृगीं मातरं पञ्चात्सल्यमाहारं
करोति ॥ तेन अखिणा तस्स अखिकुमारस्स ध्यानानां च अभिज्ञानां च मार्ग-
मुपदिष्टं ॥ तेन दानि अखिकुमारेण पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन
विहरन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंच चाभिज्ञा साक्षी- 15
कृता ॥ सो दानि अखिकुमारो चतुर्थानलामी पंचाभिज्ञो कौमारब्रह्मचारी
महर्षिको महानुभावो संजातो अभिज्ञातो देवमनुष्याणां ॥

एकशृंगको अखिकुमारो अनुहिमवन्ते गंगाये नदीये कूले साहज्जनीआश्रमपदे
प्रतिवसति । वाराणसीयं च नगरे काशिराज्ञो पुत्रो न भवति ॥ तेन दानि बह्व
इष्टप्रक्रियास्थानानि कुतप्तिं पुत्रार्थाय यथा मे पुत्रो भवेयं न चास्स पुत्रो संभवति 20

1. BM *mṛigipo* "M °dante | añviya mṛige" B "nto añviya añviyo mṛige" M "kehi sā °
gramasya padañ". — 2. M *tataḥ tañ ṛishiñ kshudra* B "to mañ ṛi ° lāni va" M "ṛṇa-
gaṇḍhara" B "tāni | deti ya". — 3. BM "bahu mṛigī ca mṛiga" M "parishāretvā cayañ-
ti" || . — 5. B "lañ tañ mṛigā" M "gā ca mṛigā ca mṛiga" BM "tukāmo bha" M "vanti |
tataḥ tam ṛishi" ° kṣāṇḍake" BM "dhayanti(M °yati) mṛigapakshihi e".

6. M *eva te mṛigā ° potakā vaca nānapra* "pakshi te". — 7. BM "ro āvijña" B "ṛishi
tañ" M "ṛishi tam ācṛitañ siṃca" B "catī sanmārja" M "rjayati | mū ° prakārāpi mūla-
prakṛitīhi āneti patrāpi āneti kāshtāni āneti || tam ṛi" B "jāgaroti | . — 10. M *tañ ṛi-
shiñ* ° B "rivivasati nānaprakārāpi mū" M "prakārāpi mūlaprakṛitīhi pushpa ° nīyam upa"
B "meti pra". — 12. M "mañ tam ṛishiñ" BM "riviṣṭvā ° mṛigī māta" M "rañ paṣya
svayañ dhā". — 14. B "viharatena gha" M "viharantena vyā ° tpadayitā".

16. M "cābhijñā kaumarabha" ° ri maharshiko" B "jñātā de" BM "shyāññ e". —

18. BM "diye kule sāhañjana(M "nñ)m āra". — 19. B "hū yashthopayā kritakāni
kṛi" M "hū yashṭupakriyās te tāni kṛi" B "sañbhavati | vi" M "stirṇā antah" BM "ro ca
asti | .

विखीर्षे अन्तःपुरे धीतरो व अस्ति ॥ तेन दानि काशिराज्ञा श्रुतं । गंगाया कूले
साहंजनी नास आश्रमपदं तत्र काश्रपो नाम ऋषिः प्रतिवसति तस्य राजर्षिख्य
तत्र आश्रमपदे प्रतिवसन्तस्य मृगीये सकाशातो एकशृंगको नाम ऋषिकुमारो
उत्पन्नोति ॥ यन्नूबाहं नलिनीधीतरां राजकुलकुमारीं एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य
३ ददेयं सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥ अथ खलु भिषवो स काशिराजा
ब्राह्मणपुरोहितसाह ॥ तत्र काश्रपो नाम ऋषिः प्रतिवसति । तस्य राजर्षिख्य
तत्र आश्रमपदे प्रतिवसन्तस्य मृगीये सकाशातो एकशृंगको नाम ऋषिकुमारो
उत्पन्नोति ॥ यं नूबाहं नलिनीधीतां राजकुमारीं एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य
३ ददेयं सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥

१० अथ खलु भिषवः स काशिराजा ब्राह्मणं पुरोहितं राजाचार्यं आमन्त्रयति ।
गच्छ पुरोहित इमां नलिनीं राजकन्यां एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य देह । सो मे
पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥

अथ खलु भिषवो ब्राह्मणपुरोहितो राजाचार्यः नलिनीं राजकुमारीं सपरिवारां
अश्वरथे आरूढयित्वा प्रभूतं चाम्नपानं मोदका[३०५^b]नि च नानाप्रकाराणि खाद-
१५ नीयभोजनीयानि आदाय साहंजनीं आश्रमपदं आगमे ॥ ते च दानि साहंजनी-
माश्रमपदं गत्वा आश्रमस्य नातिदूरेणापि समीपे गता ॥ तत्र नलिनी राजकुमारी
सखीहि सार्धं क्रीडति हसति तानि च क्रीडमानानि दृष्ट्वा तानि मृगपक्षिगणानि
सन्तसन्ति दिशोदिशं परिधावन्ति ॥ अथ खलु भिषवः एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य
एतदभूषि ॥ किं नु खल्विमे व मृगपक्षिगणाः सन्तसन्ति दिशोदिशं च परिधाव-
२० न्ति ॥ अथ खलु भिषवः एकशृंगो ऋषिकुमारः येन नलिनी राजकुमारी तेनागमि ॥
अद्राचीस्त्रिषव एकशृंगको ऋषिकुमारो नलिनीं राजकुमारीं सखीहि सार्धं क्रीड-

१. BM °tañ gañ . — १. M °gāye kule sahañ. BM °rīshieya | tañ. M °de pṛatīca-
santa. — ४. M yaññ nūnā. B °hauñ nalinidhī. ° tasya dādeyañ. ° śṛaṅgati | jā. M °shyati
yāmā. — ५. B °bḥāmanabrahmanapū. —

६. B °çāto | e°. — ८. M yannunā. B °raçya dādeyañ. M °shyati yāmā. —
१०. M °kshavo sa kā. —

११. B gaccha ta pu ° māñ nandalini rājakanvā e°. — १३. BM °rohita ra. M °jācā-
ryyo nali ° tañ cānteyānañ modakāni khā. B °dāya sohañ. M °hanjauñ āçra ° dañ
ām̐gama B °game te°. — १५. M te ca | tāni sā. B °ca tāni sohañ. M °gatah | B °gata
ta. —

१६. M °pāni sañtrasaṁti diço ° dhāvañti | . — १८. M °rasyañta a°. — १९. M °nāh
sañtrasaṁti diço ° dhāvañti || B °dhāvayanti || . — २०. BM °go rishu. M °māro ye°
B °rājakañnyā. —

२१. M °kshavañ e ° lini rājakumārī sa°. B °hehi ca vastrehi ca dhī. M °strohi ca dhī. —

मतीं खल्वंकृतां सुभूषितां महारहेहि वस्त्रेहि । दृष्ट्वा च पुनः तस्मैतदभूषि ॥ शोभना
खल्विमे ऋषिकुमारा उदाराणि तासां अजिनानि जटाणि च अजिनमेखलानि
च ॥ निधायति राजकन्यानां । सो दानि राजकन्यानां अजिनमेखलानि अति-
रिव काये विमलसन्तानि पश्यति ॥ सो दानि एकशृंगको नलिनीं पृच्छति ॥ शो-
भनानि युष्माकं अजिनानि जटाणि मेखलानि च कण्डसूचाणि च ॥ सा दानि 5
नलिनी राजकुमारी एकशृंगं ऋषिकुमारं हस्ते गृह्य आह ॥ एतानि एदृशानि
अस्माकं अजिनानि च मेखलानि च कण्डसूचाणि च हस्तसूचाणि च ॥ सा दानि
तस्य ऋषिकुमारस्य मोदकानि पानं च अनुप्रदासि इदमस्माकं हस्ते मेदकं परि-
भुंजाहीति ॥ तेन दानि तानि मोदकानि परिभुक्तानि पानकं पि च पीतं ॥ तस्य
तर्हि आश्रमपदे कटुकषायेहि फलफलेहि जिह्वेन्द्रियप्रत्याहृतस्य तेहि मोदकेहि परि- 10
भुंजमानस्य अतिरिव रसेषु आस्वादो नुगृहीतो ॥ तानि च पानकपिवनानि पीत्वा
सो दानि आह ॥ शोभनानि युष्माकमिमानि फलाफलानि पानीयं च अजिनमे-
खलानि च कण्डसूचाणि च हस्तसूचाणि च उदाराणि न भोजनानि अस्माकं आश्रमे
एदृशानि ॥

अथ खलु मिश्रवो नलिनी राजकुमारी एकशृंगं ऋषिकुमारं एतदुवाच ॥ 15
आगच्छ ऋ[306]षिकुमार इदमस्माकं उटजानि संचारिमानि येन इच्छाम तेन
एतानि उटजानि आदाय गच्छाम आगच्छ अस्माकं उटजं प्रविश आश्रमं ते च
उपदर्शयिष्यामि ॥ सा दानि नलिनी तत्र यानं अभिवहिला एकशृंगस्य हस्तं
प्रणामि आगच्छ प्रविशहि इदमस्माकं उटजं आश्रमं प्रवेक्ष्याम त्ति ॥ सो दानि
तत्र याने अश्वानि आयुक्तानि दृष्ट्वा आह ॥ मम मृगी माता इमं च उटजं मृगा 20

1¹. M °punar asyai°. — 1². BM °me řishih ku °lāni ca ni°. — 3¹. B °dhyāyanti rá°. — 3². M °bhā sayamānāni paśyānti || B °śyanti || . — 4¹. M °ptīm paśyati || so dāni eka-
grīṃgako nālīni pricchatī | . — 4². M °yushmāṃkaṃ ajināni ca mekhalāni ca kaṇṭhasu-
trā°. — 5. B °grīṃgasyā pi°.

6. M °lāni ca kaṇṭhasutrāni ca ha°. — 7. B °pradāni i° M °pradāni | i° B °hasto
mo° BM °bhuñjati | . — 9¹. BM tena dāni kāṇirājā paribhuñjāhi(M °ti)ti | tena dāni
tā °kaṃ pi vānaṃ ca pi° B °taṃ ta°. — 9². BM °dehi kaṭu° M °lehi dvijihvendriyehi
pratyā° sū āvādānugrihitā || B °svādānugriḍḍhatā tā°.

11. M °jñāni ca pā° BM °pibānāni pītva || so°. — 12. M °māni phalaphalāni pā° kha-
lāni ca kaṇṭhasutrāni ca hastasutrāni ca u BM °rāni bhoja° M °smākaṃ āra°. —
15. M °vācat || .

16. B °kaṃ udapāni saṃ° M °kaṃ udapāni sacāri° BM °etāni uda(M °du)pānāni ādā°
kaṃ udayaṃ pra° BM °çramāni te(M °me) na upadarçayishyami || . — 18. B °ṇāti ā°
M °udayam āra° BM °maṃ pravishyāman ti || . — 20. M °māma grīṃmī mā° BM °ca
udayaṃ nriḡā° M °vahaṃti nā°.

वहन्ति नाहं अत्र प्रविशामि ॥ सा दानि नलिनी एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य हस्ते
लपति कष्टे लपति आलिंगति चुम्बति प्रलोभेति च ऋषिकुमारो च ताये नलि-
नीये मूर्धातो उपादाय यावत्पादेषु निमित्तं पश्नति । अन्यादृशा स्वकानि जटानि
अन्यादृशानि नलिनीये अन्यादृशं रूपं पश्नति अन्यादृशं नलिनीये अन्यादृशं
स्वकं मुञ्जमेखलं अन्यादृशं नलिनीये अन्यादृशानि स्वकानि हस्तसूत्राणि पश्नति
अन्यादृशानि नलिनीये ॥ सा दानि ऋषिकुमारेण सार्धं आलापसमालापं कृत्वा
विश्वासं च संभावयित्वा प्रेक्षं च संजनयित्वा यथोक्तं भगवता ॥

पूर्वेवासनिवासेन प्रद्युत्पन्नहितेन वा ।

एवन्तं संजायते प्रेक्षं उत्पलं वा यथोदके ॥

यत्र मनं निवसति चित्तं वापि प्रसीदति ।

निष्ठां पण्डितो गच्छेया संतुष्टा मे पुरे सह ॥

- तेषां संसारे सत्सरन्तानां दीर्घरात्रं जक्सहस्रकोटीभिः परस्परेषां समागमो आसि
भार्यापतिषां तस्मात्तेषां सह दर्शनेन परस्परं प्रेक्षं निपतति ॥ सा दानि नलिनी
एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य प्रलोभनाभिप्राया राजार्हाणि मोदकानि खादनीय-
15 मोजनीयानि च परिमुञ्जयेत्वा प्रणीतानि च पानकानि पायेत्वा आलम्बित्वा
च चुंबयित्वा च कण्ठसमालपतो च कृत्वा अश्वयानं अभिरुहित्वा वाराणसीं
प्रत्यागता ॥ एतां प्रकृतिं विस्तरेणारोचयति ॥ एकशृंगको ऋषिकुमारो पि
आश्रमं गत्वा तां नलिनीं राजधीतां मूर्ध्नातो समुपादाय यावत्पादेषु रञ्जनीयानि
निमित्तानि मनसिकरोन्तो आसति नैव मूलफलानि आनेति न उदकं न काष्ठानि
20 न आश्रमपदं समार्जति अपिहोत्रं पटिजागरेति ॥

1. M °ñthe lagneti á ° to udupādāya° B °çyati a°. — 3. BM °jatāni anyādrīṇāni° nali-
niye anyādrīṇāni rā° M °pañ paçyati anyādrīṇāni nalinīye anyādrīṇāni rupañ paçyati
anyādrīṇāni svakañ muñjamekhalāni anyādrīṇāni svakāni hastasūtrāni paçyati || anyādrī-
ṇāni nalinīye || B °sūtrāni pa°.

6. M sa dāni tena pīṣhā kñ° BM °ālāpañ samā° B °pañ vāñ° BM °viçvastañ ca sañ-
bhā°. — 8. M °tpannehi°. — 9. M °tparañ vā°. — 10. M °vasaṃti || ci° B °vasanti ci°.

11. M nishṭhā pañḍito gacchemā sañ° B nishṭhā pañḍi° tustā me ° sabhā te°. —

12. M teshāñ saūsāre saūsārañtānāñ° B °rgharātrajātmasa° BM °hasrā koṭibhi(M °bhih)
paraspāre° M °gamah° ā° BM °bhāryā(B °ryāñ)patishām abhūt teshāñ° B °nīpyutanti |
M °nīpātyaṃti || . — 13. B so dā° M bho dā° Jobbenāpi abhimāyā rājārha° bhojanimāni
ca pari° BM °ñitāni ca pānakāni ca pāyatvā alambi(M °ālāmibhi)tvā ca cuñ° M °bayitvā
ca kaññthe sa ° çvayānam abhiruṣhīya vā ° gato e°.

17°. M °naivañ mulapha° kaññ na kāmshṭhāni° B °dāñ samārjati | agni° M °trañ
pratipākaroti | B °tipākaroti | .

सो दानि ऋषिः [306^b] तं कुमारं चिन्तापरं वृद्धा पुच्छति ॥ न ते काष्ठानि
भिन्नानि न ते उदकं आहृतं अभिहोचं न जुहितं किन्तु वं ध्यानं ध्यायसि ॥ ऋषि-
कुमारो आह ॥ इह अन्यातो आश्रमातो ऋषिकुमारो संबल्लेहि ऋषिकुमारेहि
सार्धं आगतो प्रासादिको दर्शनीयो शोभनेहि जटेहि अजिनेहि शोभनेहि कण्ठस-
चेहि हस्तसूचेहि शोभनेहि मुञ्जमेखलेहि मृष्टानि च सानं फलफलानि पानीयं च न
एदृशं यथास्माकं मृगयुक्ते पि उटजे अण्वन्ति ते मया आश्रमस्य अमुकसि प्रदेशे
दृष्टा तेन च मे ऋषिकुमारेण सार्धं प्रीति संजाता कण्ठे च सो गृह्य मम प्रकाशं
वक्त्रेण वक्त्रं प्रणिधाय शब्दं करोति तं मे जनये प्रहर्षं तमहं स्मरन्तो ररिदीनव-
क्त्रो तेन विना न रमामि आश्रमे ॥ ऋषिणो दानि ऋषिकुमारस्य श्रुत्वा तदभू-
षि ॥ यादृशं अयं ऋषिकुमारो तेषां वर्णसंस्थानं आचिञ्चति न ते ऋषिकुमारा 10
स्त्रीहि ताहि भवितव्यं ॥ सो दानि ऋषि तं एकशृंगकं ऋषिकुमारं आह ॥ पुत्रं न
ते ऋषिकुमारा स्त्रियास्त्रायो ऋषीनालोभेन्ति तपातो वारयन्ति । ऋषिभिस्तायो
दूरातो परिवर्जयितव्या अन्तरायकरायो ब्रह्मचारिणां । मा तेहि सार्धं समं
करोहि आश्विषसमा तायो विषपत्रसमा तायो अंगारकर्षूपमा तायो ॥

सो दानि काशिराजा तं पुरोहितं आह ॥ नावासु अशोकवनिकानि रोपेत्वा 15
पुष्पफलोपेतेहि वृचेहि गंगाये प्रतिश्रोतेन तं आश्रमपदं गच्छाहि नलिनीये सपरि-
वाराये सार्धं ततो तमृषिकुमारं नावायमारूपित्वा आनेहि ॥ सो दानि पुरो-
हितो काशिराजः प्रतिश्रुत्वा नलिनीं राजकन्यां पुरिमंतांगिकचेतिष्ठाहि नावाहि
विततवितानाहि चिचदुष्यपरिचिप्ताहि ओसत्तपट्टदामं कलापाहि धूपनधूपिताहि

1. M °rishiḥ taṁ ku° BM °echatī na°. — 2. M °hṛitaṁ || agni° taṁ kiṁ tu vadhya vadhyaṁ || B °kintu . . . vyāvadhyaṁ || . — 3. M °bahulehi sārddhaṁ °niyo °obhanehi ja° jinehi °obhanehi kaṇṭhasut্রে° stasut्रेhi °obhanehi muṁ B °meshalehi mṛi° M °shṭāhi ca sātaṁ phala° B °naṁ phalephala° M °yaṁ ca naidṛiṇaṁ yatha° BM °kaṁ mṛigayukte (M °yithe)hi udaye arthanti (M °rtheṇti) te mayā °deḥe drishyā tena ca me ri° B °saṁjāto kaṇṭhe° M °saṁjāto kaṇṭhe° °caṁ jātehi grihya ma va nānāvakhena vaktraṁ BM °ṣrame ri°.

9. BM rishinā dā° M °ni kumā° tvā eta°. — 10. M °ayam rishi° B °āśishyati | na° M °tābhi bhavi°.

11. B °dāni rishin taṁ M °dāni vāshi tam etaṣṇiṅgakaṁ rishikumāram āha || . — 12. M putra naṁ te° s tāvo rishinālo° B °s tāvo ri-shi° M °lobheṇti tapāto cāryyaṁti || B °to cāryenti | . — 13. BM °s tāvo dū° yakarāvo bra° ṇaṁ mā°. — 13. BM °rohi asi (M āci)-vishasamā tāvo vishapatra (M °panna)samā tāvo aṇṇākarakarshopa (M °rshasa)mā tāvo | . — 15. BM dāni° M °hita āha || . — 15. BM °kāni rāpetvā pu° M °lopetāni vṛi° B °lope tehi kakshe° M °ṣrotena tam āgra° BM °yam āru (M °ruvu)hivā ā°.

17. M °ṣirājño pratiṣṇ° purimataṁgiṅgakeṭimāhi nāvāhi yi° B °purimataṁgiṅgakeṭi-māhi nāvāhi vi° M °cīptadushya° BM °kshiptā o° M °lāpāna dhupitāhi mu° saporivāṇam āruhitvā °ṣrotena tāhiṁ sāhaṁjanin āgra°.

मुक्तपुण्यावकीर्त्याहि सपरिवारां आरुपित्वा गंगाये प्रतिश्रोतेन तं साहजनिं आश्र-
मपदं गतो ॥ तेन दानि तस्य आश्रमपदस्य समीपे नावानि स्थापित्वा सा नलिनी
राजकुमारा एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य सकाशं विसर्जिता गच्छ खं ऋषिकुमारमा-
नेहि ॥ सा दानि नलिनी राजकुमारी नावातो ओरुहित्वा सपरिवारा तत्राश्र-
मपदे नानाप्रकाराणि वनकुसुमानि च वनकिसलयानि च प्रलावेन्ती आसति ।
तां पि च दृष्ट्वा ततो आश्रमातो मृगपक्षिगणा स्वक[307]स्वकाणि वृत्तानि मुच-
न्ताणि दिशोदिशं प्रधावन्ति ॥ ऋषिकुमारो पि तानि मृगपक्षिगणानि सन्तस-
क्य दृष्ट्वा तं प्रदेशं गतः । ततो तां पश्यति नलिनीं राजकुमारीं सपरिवारां
कुसुमानि च वनकिसलयानि च प्रलावेन्ती ॥ दृष्ट्वा च पुनर्येन नलिनी राजकु-
मारी तेनोपसंक्रान्ती ॥ नलिनीये ऋषिकुमारो भूयो अभिनन्दितो कण्ठे च
लपा भूयो च आलिंगितो चुंबितो च मोदकानि च खज्जकप्रकाराणि च परिभुंजि-
त्वा राजार्हाणि च पानकानि पिबित्वा नलिनीये सार्धं तान्नावां आरुढो ॥
नलिनी आह ॥ इमे अस्माकं आश्रमे उदके संचरन्ति ॥ सो ताये प्रलोभेत्वा
नावायानेन वाराणसीमागतीतो । पुरोहितेन ऋषिकुमारस्य नलिनी पाणिग्रहं
15 कृत्वा दिष्टा ॥ सो ताये नलिनीये सार्धं आसति क्रीडति न पन संयोगं गच्छति ।
जानाति वयस्यो मे ऋषिकुमारो ति ॥

सो दानि ताये नलिनीये सार्धं तस्यां नावायां साहजनिमाश्रमपदं गतः ताये
च मातरे मृगीये एकशृंगको ऋषिकुमारो नलिनीये राजकुमारीये सार्धं आग-
च्छन्तो दृष्टः ॥ सा दानि पुनं पृच्छति । पुन कहिं सि गतो ति ॥ सो दानि
20 आह ॥ इमस्य मे वयस्यस्य आश्रमं गतो ति ॥ एषो मे वयस्य अग्निं प्रदक्षि-
कृत्वा उदकेन पाणिना गृहीतो ति ॥ तस्या दानि मृगीये एतदभूषि ॥ न खलु

2. BM °pe nāvā nishapo(M °nipate)tvā sā ° jakāmnyā e° M °rjita gacchāntān pi°
B °cchantān pishikumāra ānehi sā°. — 4. BM °to ān° M °de nānāprakāraṇā°vanaku°
BM °sumānāni ca vanakīḷalakāni ca pralobhenti āsanti (M °pralobhenti āsanti) | .

6. BM tāni ca dri° munīcatāni digo° M °dhāvānti || B °nti pi°. — 7. B °ṇāni satra-
santā° M °ṇāni saṁtrasaṁtāni dri° B °gataḥ ta°. — 8. BM °to tān paṇya° kīḷāni(B °ni
ca) pralāpenti dri°. — 9. M °saṁkrānto B °nto na°. — 10. M °ndito kaṁthe lagnu
bhūyo ca ā° kāni ca shajja° rhāni ca pā° rddhaṁ tān nāvān ānui āsati || .

13¹. M °kṛīḍati nālī°. — 13². BM °ācramo u° M °craṁti. — 13³. B °pralābhe°. ...
14. BM °līniye pāṇi°. — 15. B °ḍati na vana saṁ° M °ḍati na va saṁ°.

17. BM so dāni tāye nalīniye sārddhaṁ tān nāvān sā° M °janīm ācra° B °craṁam-
padaṁ° M °daṁ gato tāye ca mṛigīye mātare e° B °mātarampi° M °dṛiṣṭo B °shṭaḥ sā°.
— 19¹. B °cchati pu°. — 19². M °putra ko esho hiṁ si°. — 20¹. M °vayasya ācra°
B °vayasyāsa ā°. — 20². M °vayasyo agniṁ ° kshīṇīṁkṛi° B °gṛihitaṁ ti ta°.

21¹. BM tāya dā°. — 21². M °khalu ° ro vayasya saṁjā° BM °tema to esha(M °sho)
bhāryā a° M °kshīṇīṁkṛi° pānigri°.

पुनरपमृषिकुमारो वयसं जानाति भार्या वा इयं च कन्या अथ च ऋषिकुमारो
पुष्योत्तमो एतेन तु एषा भार्या अपि प्रदक्षिणीकृत्वा उदकेन पाणिगृहीता भार्या
लब्धा ति ॥ तत्र को से ऋषिकुमारस्य एतमर्थं संबोधये यथा न एष ऋषिकुमारो
काशिराजो एषा धीता नलिनी नाम तव भार्या दिन्ना ति ॥ तत्र च साहज-
निस्य आश्रमपदस्य हेष्टा गंगाकुले प्रतिव्रतानां तापसीनां आश्रमपदं प्रविशन्तो 5
ऋषिकुमारो तापसीहि वारियति ॥ मा तुवं अत्र आश्रमपदे प्रविशाहि त्वं
पुष्यो एषो च स्त्रीणां प्रतिव्रतानां ब्रह्मचारिणीणां आश्रमो ति न लभ्यं अत्र
पुष्येण प्रविशितुं ॥ सो दानि ऋषिकुमारो तां तापसीं पृच्छति ॥ को वा स्त्री
पुष्यो वा ति ॥ तस्य ताये तापसीये स्त्रीधर्मा च आचिन्तिता न एष तव वयस्यो
न एष ऋषि[307^b]कुमारो एषा स्त्री नलिनी नाम राजकुमारी काशिराजो 10
धीता त्वं च पुष्यो मृगीतो उत्पन्नो ततो त्वं न जानासि एषा तव उदकेन भार्या
दिन्ना त्वं च एतस्या पति नो लब्धा युष्मभिः अन्यमन्यं त्वजितुं ॥

सो दानि ऋषिकुमारो तासान्तापसीनां श्रुत्वा नलिनीये सार्धं साहजं
आश्रमपदं पितुः काश्यपस्य ऋषिस्य सकाशं गतो पितुः पादां वन्दित्वा सार्धं नलि-
नीये एतां प्रकृतिं सर्वा आरोचयति ॥ ऋषिस्य एतदभूषि ॥ न शक्यति ऋषि- 15
कुमारो नलिनीये विना इह आश्रमपदे प्रतिवसितुं परस्परस्य एते बद्धसंजाता
स्नेहसंजाता ॥ सो दानि तं पुत्रं एकशृंगं ऋषिकुमारं आह ॥ पुत्र एषा तव
नलिनी राजकुमारी अपिदेवं साचीकृत्वा उदकेन पाणिगृहीता दिन्ना । एषा ते
भार्या त्वं च एतस्या पतिः । न लब्धा युष्मभिः परस्परस्य त्वजितुं । गच्छ एताय
सार्धं वाराणसीं नगरं ॥ ते दानि ऋषिस्य पादां वन्दित्वा प्रदक्षिणीं च कृत्वा 20

3. BM "tra ko me pi" evam arthañ "yathā va na esha" ro rācīrājū° B "nāma tatva
bhāryā dinnā ! . — 4. M "hañjanīsyā ā° B "gañgākule" M "gañgākule pativra" B "dāni
gacchāma | tena dāniñ tan tāpasināñ āgramepadāñ gatā tatva ca tāpasināñ āgramepadāñ
pravi" BM "hi vārayati mā".

6. M mā bhuvo a° BM "tvañ puruṣo eśhāñ ca" M "strīnāñ pativra" cāripāñ ā°
B "bhyañ | a° M "rūṣāñiṇa praviṣatūñ || B "tuñ so". — 8°. M "ro tān tāpa". —
8°. B "sho vā yāti ta° M "sho vā pi ta". — 9. M "siyañ strīdharṇā ca ācikṣhātī naishā
tava vaya" B "cīrājñā dhi" mo tato tañ na jā° M "dinnāñ tvañ cāsyā".

13. M "ro tāsañ tāpa" BM "cūtvā nalīnīyena(M "yeta) sārddhañ sāhañjanīñ āgra"
B "pade pītuh kācya" BM "rīṣi sakā° M "niya c° B "ekāñ pra" M "līñ sarvañ āro°
BM "ti pi". — 15°. M "cākya pi" prataviṣatūñ paraspa c° B "prataviṣatūñ" M "ddhasañ-
jñātasnehasañjātā B "ddhasañjātāsnēhasañjātā | .

17°. M "cīrājñā pi" maram āha || . — 17°. BM "esha ta° M "va nalāni° BM "devāñ
sā° udakāñ ca pā° M "dinnāñ || . — 18. M eteshāñ bhāryāñ tvañ° patir na la°
B "pātīñ na". — 19°. M "labhya yu". — 20. M "dāni vāñditvā pra" BM "ñiñ ca māta°
M "siñ gato gatvā kācīrājñā upasañkrāntā rā° B "ntā rā".

मातरं च अमिवादेत्वा वाराणसीं गता गत्वा काशिराष्ट्रो उपसंक्रान्ता ॥ राश्या
अधिकुमारस्तु अनुकूलं गृहं दिप्तं परिवारं च उपस्तरणप्रत्यास्तरणं च सर्वाणि च
उपभोगपरिभोगानि च युवराज्येनाभिषिक्तौ ॥

सर्वे चयान्ता निचयाः पतनान्ता समुच्छ्रयाः ।

संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तां पि जीवितं ॥

सो दानि काशिराजा कालधर्मेण संयुक्तो कालगतो एकशृंगेण वाराणस्यां राज्यं
प्रतिपद्यते ॥

तेन दानि नलिनीये मूलातो यमजाता द्वाचिंशत्मुखा जाता । अपराणां पि
देवीनां मूलातो सातिरेकं पुत्रशतं जातं ॥ धर्मेण राज्यमनुशासयित्वा चिरं
10 दीर्घराजं ज्येष्ठपुत्रं राज्ये भिषिंचित्वा पुनः ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेन दानि
पूर्वराजापरराजं जागरिकायोगसमनुयुक्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन बाहि-
तकेन मार्गेण चत्वारि ध्यानानुत्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षात्कृता ॥ सो दानि
कामधातुं समतिक्रमित्वा कायस्तु भेदात् ब्रह्मदेवनिकाये उत्पन्नो ॥

भगवानाह ॥ यस्मिन् कालेन काश्यपो ऋषिरेष स शुद्धोदनो अभूषि । या
15 सा मृगी एषा सा मिचवो महाप्रजापती अभूषि । यस्य काशिराजो भूदेष्ट एव
महानामो शाक्यो भूत् । यस्यैकशृंगको ऋषिकुमारस्तदाहं एव बभूव । या च
नलिनी ना[308]म राजकन्या एषेव यशोधरा अभूषि ॥ तदापि एषा आत्मानं
अलंकृत्वा मम प्रलोभेति । एतरहिं पि एषात्मानं अलंकृत्वा मम प्रलोभेति ॥

नलिनीये राजकुमारीये जातकं समाप्तं ॥

1. M rājño ri ° starasya pratyācarāṇām° B °tyāvara°. — 4. B °yāntā vica° M °nicayā
pa° BM °ccbrayāḥ sañ°. — 5. B °ṇanta hi ji° M °ṇānta hiñ ji°.

6. B °rmeṇa sañko kā° M °kto kāsagato rākaṣṭrīm° B °ṣṣiṅgeṇa vā° M °pratilañ-
bhañ° ॥. — 8¹. B °lāto — matuñghā triñ° M °yamaparā dvā °jātāḥ ॥. — 8². M °vi-
ṇām mūlāto sotire°. — 9. M °ṇa rājyañ anu° B °ṇa rājyañ anu° M °sayi cirañ°
BM °jyeshtapu° M °jye °bhi° shipravrajito ॥. — 10. M °yogam anuyuktena pūjya° vyā-
yamañtēna vā° B °vyāyapantēna vā° M °sākshikṛitā ॥.

12. M °dhātu sama° bhedād brāhmaṇo de° B °brāhmo de° M °tpannañ ॥. —
14². M °lena tena samayena kācyapo nāma ṛishiḥ esha° ॥. — 14³. M mā sā mṛigī evā sā
bhi° B °pati gau° M °gauttāni°. — 15. B °rājño bhūd e° M °d eshaivañ mā °cākyo
°bhūt ॥ B °cākyā bhūt ॥.

16¹. M °ṣṣiṅgo ri° evañ ba°. — 16². B °rājakañyā°. — 17. M °esha ānañ a°. —
19. M iti ṣṛimabhāvastuavadāne nali°.

भिषू भगवन्तमाहन्तुः ॥ पञ्च भगवन् कश्चमिथ यशोधरा राज्ञा शुद्धोदनेन
अननुयुज्यित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या ति ओसृष्टा ॥ भगवानाह ॥
न भिषवः एतरहिमेव एषा यशोधरा राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुज्यित्वा अनप-
राधी वध्या ओसृष्टा । अन्यदापि एषा यशोधरा इमिना राज्ञा शुद्धोदनेन
अननुयुज्यित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या ओसृष्टा ॥ भिषू आहन्तुः ॥ 5
अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिषवो ॥

अतीतमध्याने अनुहिमवन्ते महावनखण्डं तच्च माण्डव्यस्य ऋषिस्त आश्रमपदं
चतुर्ध्यानलामिनः पंचामिश्रस्य महाभागस्य मूलोपितं फलोपितं पुष्पेपितं पक्षीपितं
पानीयपितं मृगपक्षितसहस्रेहि निषेवितं ॥ अथ खलु भिषवो माण्डव्येन ऋषिणा
योष्माणां पक्षिणे मासे बुद्रपाकेहि फलेहि परिभुक्तेहि वज्रतरेण च पानीयेन 10
पीतिन अभिष्येहि धातूहि उपलकुण्डके सशुक्रं प्रसावं कृतं ॥ अथ खलु भिषवो
अन्यतरा मृगी अतुमती तृषायां भ्रान्ता पानीयसंज्ञाय ततो उपलकुण्डकातो
तमृषिस्त सशुक्रं प्रसावं पीतं । अशुचिभक्षितेन च मुखतुण्डकेन स्वयं योनिमुखं
परिलेहसि । अचिन्त्यो सत्वानां कर्मविपाकः । ताये मृगीये तं शुक्रं रुधिरं च
संमूर्च्छित्वा कुचिं प्रतिलब्धं ॥ सा दानि तस्यैव आश्रमपदस्य परिसामन्तेन चरति 15
परिभ्रमति च ॥ सा दानि कालेन च समयेन च दारिकां दर्शनीयां अचुद्रा-
वकाशां परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागतां गौरीं नवनीतपिण्डसंनिभां प्रसू-
ता ॥ सा दानि मृगी तां दारिकां प्रसूता च तेन च ऋषिणा तं द्रव्यं दृष्टं ॥
तस्यैतदभूयि ॥ कुतो इमस्यान्तिरच्छानगताये मृगीये मानुषं अपत्यन्ति ॥ सम-
न्वाहरित्वा ऋषिणां पंचामिश्रानां ज्ञानं प्रवर्तति ॥ सो दानि ऋषि माण्डव्यो 20

1. B bhikshu bha° M bhikshur bhagavanitam aha° B° vanta abhansu pa°. — 12. M° yu-
jyitva aparyavagabhetva ana° B° jyitva parya° M° osrishto || anyada° (1. 4). — 3. B° yu-
jyitva ana°. — 4. M° pi eva ya° dharā etina° B° dharā emina° M° neva anyunijitva
aparyya°. — 5. BM bhikshu ā°.

6. M° gavan ||. — 63. M° kshavali B° kshavo °. — 7. M° atitam adhyāne° B° hā-
vanashande tatra maṇḍa° M° hāvanakhaṇḍe tatra maṇḍavya° B° mūlopetaṁ | pha° M° ga-
pakshigāṇa°. — 9. B° vo maṇḍa° M° vo maṇḍavye° shyandehi dhā° B° shyande dhā°
M° utparakundake° B° ṇḍakehi sa° M° cūkraprāmṛāvaṁ°.

11. M° pāniyaṁ sañjñāya tatali utparakundakāto taṁ rishi° B° ṇḍalākāto° B° pramrā-
vaṁ° M° pramrāvaṁ titaṁ. — 13. M° tuṇḍake° B° parilekhasi | M° parilekhesi. —
14. B° acintyaṁ sa° M° acintya sa° pāko to°. — 142. M° toye mṛi° B° mṛigī taṁ° BM° cū-
krarudhi° M° samānurechitvā° B° kukshi pra°.

16. M° lena ca dā° drāvakaṇḍaṁ pa° B° paramapāṇḍubha° M° śhkaratayā° BM° gauri
nava° M° nṭapimḍasaṁ° prasutāh |. — 18. M° kām dyasutām ca te° B° sūtām ca
lena cā rishi° BM° dravyena drishyā ta°. — 19. M° syā tiricchā° | jalyaṁ ti B° n ti
sa°. — 20. B° shi maṇḍa°.

- पंचाभिज्ञो महामागो समन्वाहरति ॥ इह मम [308^b] अत्र आश्रमपदे अन्वस्य
पुत्रस्य प्रचारो नास्ति । एषा च मृगी इमं हि एव मम आश्रमपदे जाता संवृत्ता
तथाभ्यान्वपि मृगपक्षिगतानि इह वनखण्डे संवृत्तानि नैव मम क्वचित् मृगो वा
पक्षी वा अन्ववनखण्डं गच्छति न चान्वातो वनखण्डातो कोचित् मृगपक्षी इहा-
5 गच्छति । इह एते वनखण्डे मृगपक्षिगता जाता च संवृत्ता च संवृद्धा च अभिरता
च अमनुष्यचरितं च वनखण्डं । अनुकाले मया ग्रीष्माणां पक्षिमे मासे पक्का-
सुपङ्काणि च फलफलाणि परिमुक्तानि सुशीतलं च बद्धतरं पानीयं पीतं । ततः
मे निम्नं धातूहि उपलकुण्डके सशुक्रं प्रसावं कृतं एताये मृगीये तृषिताये तं
सशुक्रं प्रसावं पानीयसंज्ञाये पीतं । ततो एताये मृगीये कुचं प्रतिलब्धं । मम
10 एतं अंगनिस्त्रावो ॥ तस्य अविष्य माण्डव्यस्य तत्र दारिकाये अतिप्रेक्षं संजातं ॥
तेन सा दारिका अजिनकेन गृह्य आश्रममानीता । सायस्य मृगी पृष्ठतो ज्वेति ॥
तेन दानि अविषा ताये दारिकाये तं नाभि फलशस्त्रकेन च्छिन्नं मानुषिकाये
च नं केलायनाय केलायन्ती ताये वनमृगीये स्नाचूषणं आसति । सोऽपि नं
अविषि बुद्रपाकानि फलानि मुखे पीडति कालेन कालं तैलेनाभ्यगति सुखोद-
15 केन खपति ॥ संवर्धयमाना च सा दारिका ताये मृगीये तेन च अविषाणा
अतीव तं वनं शोभेति सा च नां माता जिह्वाये परिलिहति ॥ यत्र काले सा
दारिका विवर्धमाना पादेहि पि अखति ततो यत्र यत्र पादा निक्षिपति तत्र तत्र
ताये दारिकाये पूर्वोपचितेन शुभस्य कर्मस्य विपाकेन पद्मानि प्रादुर्भवन्ति ।

1. B iha mama putra ° pracāra nāsti | . — 2. BM °imañbi evañ mama ā° B °pra-
mapadañ jā° M °jātāḥ || sañvritāḥ ta° BM °thānyānapi mṛi° M °naivam mama kva°
B °go vā pakṣī vā anyavanashaṇḍaṁ M °kṣhi vā anyavanakhañḍaṁ gacchati || tadānya-
nto vana° B °cānyanto vanashaṇḍā° BM °to kvaci° M °t mṛigāpakṣhi i° 3. 4. B °ete
vanashaṇḍe° M °ete vanakhañḍe mṛi° tā ca abhi° BM °manu(B °nushya) ta° ca vana-
khañḍe amu°.

6. M °śhmāyāñ pañci° BM °lāni ca pari° M °hutalañ pā°. — 7. M tato me bhishya-
ndañdehi dhā° B °shyantehi dhā° M °utpalakundake caçukrapracārañ B °udake saçukrañ
pramārañ kri° M °tṛishitāye° vañ piniya°. — 9¹. B °kukṣhi pra°. — 9². B °nim-
rāvo ta°. — 10. B °shisya mañḍa° M °shisya mañḍavya°.

11¹. B °āçramapadañ ā°. — 11². M °prishtaḥ anuēti || . — 12. M te dā° B °tañ
nālapalañ çastra° M °tañ nālapalaçasukena° nushya° vacanañ kelāyanakelāyanti |
tā° B °nañ kelāyanāya kelāyanti tā° stanamūcanañ ā° M °stanasucanam āsati | . —
13. BM so pi tam pishi(B °shi) kshu° B °çeti | kālēna kā° M °kena snāpeti B °peti
sañ°. — 15. M samvaddhamānā° B °varddhamānā° M °etena ca ri° tivañ tañ vanañ
çobhati || sā ca tāñ mātā° B °çobhati so ca nañ mātā° BM °likhati ya°.

16. M °vivaddhamānā° B °ñvati | tato° M °ñvati | tataḥ yatra yatra pā° ti tatra tatra
tasyā dārikāyā pūrvopariteṇa çu ° rbhavañti sa°.

समन्तेन च आश्रमपदे तस्य ऋषिस्तथाये दारिकाये पर्याहिण्डन्ति ये पद्मपङ्की
उत्थापिता पद्मचणमिष शोभन्ति तेहि च पदेहि सा दारिका क्रीडन्ति ह्येनापि
गृह्य अश्वति ॥ तस्य दानि ऋषिस्तथा दारिकाये तंशुमकर्मविपाकतो क्रमेण
पद्मानि प्रादुर्भूतानि वृद्धा विस्मयं संजातं अहो दारिकाये ऋषिन्ति यच्च यच्च क्रमा
निश्चिपति तच्च तच्च प्रासादिका[309]णि दर्शनीयानि पद्मानि प्रादुर्भवन्ति कृतपु- 5
ष्पाये इमाये दारिकाये भवितव्यं पूर्वं दक्षिणीयेषु चोत्तरपुष्पेषु कुशसमूहाये
यस्या इमं एवमं अनुभावं ॥ तेन दानि ऋषिणा तथाये दारिकाये पुनमावतीति
नामं कृतं ॥

सा दानि संवर्धमाना तथाये मातरे सार्धं तस्याश्रमस्य परिसमन्तेन अश्वति ।
यतो यतो सा मृगी चरमाणा अश्वति ततो ततो सापि दारिका तथाये मातरे 10
सार्धं अश्वति मृगेहि च मृगपोतकेहि च सपरिवारा क्रीडन्ती अश्वति ॥ यदा
च बुभुक्षिता भवति ततो तथाये मातरे सार्धं तमाश्रमं आगच्छति अपरेहि मृगेहि
मृगीहि च मृगपोतकेहि च सपरिवारिता । ततो सो ऋषि आश्रमगताये मृगीये
मृष्टमृष्टानि फलानि देति मृष्टमृष्टानि च पानकानि देति ॥ सा दानि फलफलानि
स्वयं पि खादति अपरेषां मृगपोतकानां देति ॥ यदा सा दारिका तत्राश्रमे 15
शयिता भवति ततो ते मृगपोतका च मृगपोतिका च चारिकां अनुपरिचरित्वा
शयन्ति यदा च चरितुकामा भवन्ति ततो तां दारिकां मुखतुण्डकेन प्रतिबोध-
यन्ति ॥ यतो यतो मृगा चरन्तो अश्वन्ति ततो ततो सा दारिका तेहि मृगेहि
मृगपोतकेहि मृगपोतिकाहि च सार्धं क्रीडन्ती अश्वति । यतो यतो सा अश्वति

1. BM "cramapadañ tasya pi ° ryāhiñḍantiye padmehi paktiñi u° B °ntiye padmehi
shaki u° M °dmehi sa dā°. — 3. M °smaya sañ° B °jātāñ | aho° BM °kāye riddhiti-
(B °) yatra yatra(M °tra cañ)kramāñi kshi° M °dikā darṣa ° rbhavañti kṛitapunyāni
imā° B °nti | kṛitapunyāñi imā° BM °vyāñ | pūrvañ(M °rva) da° B °ñiyashu° M °olupta°
BM °lāye yasya i° BM °nubhavañ te°.

7. M °ye padmāva°. — 9. M °rddhamāni tāye° B °mānāni tāye° M °mātarañ s°
B °paribhrama°. — 10. BM °gi caramāni aṇvati | tato tato(M °taḥ) sà pi° M °kṛidāñti
a° B °ḍanti a° BM °ṇvati ya°.

11. BM °vati tato tāye(B °to tato ye) mā°. — 13. M tataḥ so° B °so rishi° M °cra-
mapadañ gatā ° lāni phalāni deti° BM °ca phalapānikā(M °nakāni) ca deti | . —
14. M °lāni ca svayañ° B °yañ vikḥa°. — 15. M °sā dirikā tatrā° BM °ti | tato°
B °te mṛigapotakā ca cārikāñ M °ṣayañti || yadā ca caritukāmā bhavañti tataḥ tāñ°
B °lukāmo bhavanti | tato° M °dhayañti.

18. M yataḥ yato mṛigo caramāñ aṇvati tataḥ tato sà dā° B °nto aṇvati | tato tato sà
dā° M °kehi ca sārddhañ kṛidati aṇvati B °kehi mṛigapotikehi ca sārddhañ kṛidanti
aṇvati | . — 19. M yato yataḥ sà aṇvati tato tataḥ sa° B °ti | tato tato sa° kramanteshu
pa° M °krameshu pa ° rbhavañti || .

- ततो ततो समन्तेषु क्रमकेषु पद्मानि प्रादुर्भवन्ति । सापि दारिका तत एव नाना
पद्मानि गृह्य स्वयं च आबन्धति तेषां च मृगपोतकानां पद्मानि आबन्धति ॥ एवं
सा तेहि सार्धं क्रीडन्ती तर्हि आश्रमपदे संवर्धते परस्परं विनापि न रमन्ति ॥
यत्र काले सा दारिका विज्ञप्राप्ता ततो तमूषिष्य आश्रमं सिंचति शोधेति नाना-
5 प्रकाराणि मूलविकृतीनि आनेति पत्रविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति पुष्पवि-
कृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति फलविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति उदक-
मानेति काष्ठं वा समिधानि वा आनेति । तं च ऋषिं तैलेनाभ्यगिति स्नापेति ।
अभिहोचं से पटिजागरेति तं च ऋषिं नानाप्रकारेहि मूलेहि च पत्रेहि च पुष्पेहि च
[306] फलेहि च परिविसति । नानाप्रकाराणि च फलपानानि आनयति । यतो
10 यतो न तत्राश्रमपदे अस्त्विति यतो यतो गच्छति मूलहारिका वा पत्रहारिका वा
पुष्पहारिका वा फलहारिका वा ततो तेहि मृगपक्षीहि परिवारिता आगच्छति ॥
कदाचित्सा पदुमावती तेहि मृगपक्षीहि परिवारिता उदकहारिं गता का-
म्पिल्लको च राजा ब्रह्मदत्तो बलायेण सार्धं मृग्यं अस्वन्नः तं प्रदेशं उज्जितो
वातजवसमेन तुरंगेन मृगमनुजवन्तो । तेन मृगेन सो राजा ब्रह्मदत्तो वनखण्ड-
15 मुपनीतः ॥ यथोक्तं भगवता धर्मपदेषु ॥

गतिर्मृगाणां भ्रवनं आकाशं पक्षिणां गतिः ।

धर्मो गतिर्द्विजातीनां निर्वाणं महती गतीति ॥

सो मृगो तत्र वनखण्डे नष्टो ॥ तेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वनखण्डे तं मृगं मार्गे-

1. M sā dārikā tadā evaṃ tāni padmāni grī° B °rikā tatah c° BM °yam ca ābandha-
(M °badhnañ)ti | teshāñ mṛi ° bandhēti | . — 2. B °kṛīḍanti ta° M °kṛīḍanti tēhiñ°.
— 4. BM °ḥodbeti | nānāprakārāṇi mū ° neti(B °ti ||) pushpavikṛitīni āneti phalavikṛiti-
(M °ti)ni nānāprakārāṇi āneti(M °ti ||) udakam ā(M °dakā)neti(B °ti ||) kashṭam vā
(M °shṭhāni vā) sa°.

7. BM °rishi tai° M °bhyañgi snāyeti. — 8. BM °trañ me pati(M °ti)pākaroṭi
(M °ti ||) tañ° B °rishi nānāpra° M °rishiṇā nānāprakārehi mulehi ca phalehi ca patrehi
ca parivīḇati B °viḇati | . — 9¹. B °pānāni vā ā° M °ni ca ā°. — 9². B °ḥramepade°
M °ṇvati yato yataḥ gacchāti mūlahārikā vā pushpahārikā vā phalahārikā vā patrahārikā
vā gacchati || tato° B °trahārikāri vā pu ° phalahārikā vā gacchati tato ° mṛigapakshīhi
parivārīto ā° M °kshīhi saparivārīkā ā°.

12. M °sā paīmā° BM °tehi mṛiga(B °ge)pakshīhi pari ° riñḡgatā kā(M °tā || kañ)-
pilla° vyañ anvatāh(M °to) tañ° B °ujhītvā vā ° tvā ° ujhivātajavesa° M °turagavegena
mṛiga° B °rañgena mṛiga anu°. — 14. B °tto vanashanḍa° M °tto vanakhañdam upant-
to || . — 15. B tatho° BM °shu ga°.

16. M gatir mṛi° BM °plavanam ā°. — 17. B dharmā gatiṛ vibhātī° M °rmo gati vibhātī°
mahatām gattiti | . — 18¹. M °mṛige tatra vanakhañḍe nashṭo° B °shṭo te°. — 18². M tatra

कोन तहिं उदककुले पदुमावती वृष्टा कृष्णाभिनेन निवस्ता उत्तरासंगिका च
उदककुलेन गृहीतेन पद्मेन च शोभनेन हस्तगतेन प्रासादिका दर्शनीया परमया
वर्णपुष्कलतया समन्वागता । यच्च यच्च च क्रमाणि निक्षिपति तच्च तच्च पद्मानि
प्रादुर्भवन्ति मनोरमाणि सुदर्शनीयानि । वृष्टा च पुनर्भूषवो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य
पदुमावतीं अधिकुमारीं एतदभूषि ॥ अहो कन्यायाः रूपवन्तं अस्त्रनुभावं यच्च 5
यच्च क्रमाणि निक्षिपति तच्च तच्च पदुमानि प्रादुर्भवन्ति अतीव चक्षुरभूषीयानि
प्रासादिकानि दर्शनीयानि का नु खल्वियं भविष्यति देवकन्या वा नागकन्या वा
किन्नरकन्या वा मानुषी वा इयं भविष्यति अमानुषी वा । यं नूनःहं उपसंक्रम्य
परिपृच्छेयं ॥

अयं खलु भिषवो राजा ब्रह्मदत्तो येन पदुमावती अधिकुमारी तेनोपसंक्रमित्वा 10
पदुमावतीं अधिकुमारीमेतदवोचत् ॥ भद्रे का त्वं कस्य वासि ॥ एवमुक्ते
भिषवः पद्मावती अधिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदवोचत् ॥ अहं खलु अषि
पद्मावती नाम अधिकुमारी माण्डव्यश्चषिष्य धीता मूलफलभोगिकस्य वनवा-
सिष्य ब्रह्मचारिष्य ॥ एवमुक्ते भिषवः राजा ब्रह्मदत्तो [310] पद्मावतीं अषि-
कुमारीमेतदवोचत् ॥ केवरूपा ते भद्रे भोजनविधानानि उपवने निवसन्तीये 15
येनासि एवं उपचितशरीरा कीदृशानि ते वस्त्रविधानानि येन ते चैवं सुकुमा-
रवर्णनिभा ॥ एवमुक्ते भिषवो पदुमावती अधिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतद-
वोचत् राज्ञो वस्त्राणि परामृशन्ती ॥ मूलफलानि अस्माकमाहारं अजिनानि
प्रावरणानि एवं सूत्राणि यादृशानि इमानि न च अजिनानि ॥ एवमुक्ते भिषवः

tena rā ° ttena vanakhaṇḍe tañ ° kule padmāvati ° B ° dṛishṭvā kṛi ° M ° shṇām āji ° nivastra
utta ° B ° nivasta utta ° M ° ṣobhaṇena hasta ° B ° bhaneva ca hasta ° M ° niyā paramāye pu-
shkalavarṇatāye samanvāgatāḥ B ° pushkarata °. — 3. BM ° yatra cañkra ° M ° rībhavañti
| manoramāni su ° B ° ṇi sahadarṇānyānī dṛi ° M ° ṛṇānānyāni dṛi °. — 4. B dṛishlvā
ca | pa ° M ° puna bhi ° sya padmāvatiñ rājakumārīm eta ° B ° tiñ rājaku °. — 5. M ° nyāyā
rūpavatiñ ° addhyānu ° B ° ntañ rīdhyānu bhā ° BM ° yatra yatra cañkra ° M ° rībhavañti |
ati ° B ° nti | atīva ca cakshu ° lviyañ bhavishyati | devakañnyā vā nā ° narakañnyā vā mā °
BM ° iyañ rūpañ bha ° B ° shiyati | a ° M ° amānushā ca °.

8. M yañ nūnāsyāhañ °. — 10. M ° yena padmāvati nāma ri ° tvā padmāvatiñ ri °
B ° tvā padumāvati ri °.

11. M ° sya cāpi e °. — 11. M ° kshavo padmāvati ri ° mā rājā ° tad uvāca ||. —
12. M ° ṇḍavyo rīshisyā dhītā mulaphalabhogika °. — 14. M ° kshavo rā ° B ° hmadatta
padmāvati ri °. — 15. M ° bhadro bho ° B ° santiye na yēnāsi ° M ° nti yena yena si ° rīro
ki ° caiva sukumārō varṇa ° B ° kumārā varṇa °.

17. M ° ri rājāna bra ° BM ° cat || rājño ° M ° xartrāpi parāmṛiṇati ° B ° mṛiṇati mu °. —
18. M ° mula ° B ° prāvarāṇāni evañ sūksmāni yā ° M ° māni ca a °. — 19. M ° kshavo
rātā bra °.

- राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य एतद्भूयि ॥ अविधिज्ञा इयं अषिकुमारी राज्ञो राजाह्णायां
वा वस्त्राणां नैव अविश्व विशेष अभिजानाति न राजानस्य नैव अविजानां
विशेषं जानाति नापि राजाह्णायां वस्त्राणां विशेषं जानाति नापि मम तुरंगस्य ।
एषा च अषिकुमारी राजकन्या समैषा भार्या अनुरूपा भवेया न शक्वा मया
5 माण्डव्येन अविष्णा अनभ्यनुज्ञाता पाणिनापि प्रष्टुं कुतो पुनरितो आश्रमातो
कम्पितं नगरं गतितुं । माण्डव्यो अघि महाभागो शापेन मे सपरिवारं मक्षी-
करेय । यं नृणां पद्ममावतीमृषिकुमारीमुपायेन प्रलोभयेयं ॥ पौराणानां च
मिषवो राज्ञां मृगव्येन गच्छन्तानां मधुसर्पिसंयुक्तानि सक्तूनि राजाह्णाणि च मो-
दकाणि च उक्कारिकानि च यमलकं पूरेत्वा अश्वपृष्ठे पल्लवस्य पृष्ठतो बन्धयन्ति
10 मा शब्दा अश्वेन एको अद्वितीयो वनेषु हतो समानो वृमुत्वाय मरेय ॥ तेन
खलु पुनर्मिषवो समयेन राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य मधुसर्पिसंयुक्तानि सक्तूनि मोदकानि च
उक्कारिकानि च यमलकं पूरेत्वा अश्वपृष्ठे पृष्ठतो पल्लववध्रेण बद्धमभूयि ॥ अथ
खलु मिषवः राजा ब्रह्मदत्तो यमलकातो मोदकं उक्कट्टेत्वा पद्ममावतीये अदा-
सि ॥ हन्त मद्दे इमानि अस्माकं फलानि ॥ सा दानि आह ॥ जाने कतमानि
15 शोभनतराणि फलानि युष्माकं वा अस्माकं वा ॥ सा दानि तं मोदकं परिभुं-
जित्वा आह ॥ मगवं शोभनानि इमानि युष्माकं फलानि मृष्टानि रसवन्तानि
अस्माकं पुनः फलानि कटुकवायानि ॥ राजा आह ॥ एदृशानि अस्माकं आश्रमे
वृक्षेषु फलानि यदीच्छसि [310^b] ईदृशानि परिभुंजितुं ततो तं मम आश्रमपदं
गच्छाहि ॥ एवमुक्ते मिषवः पद्ममावती अषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदु-

1. M °ri rājñā rājārhanāñ vastrā° BM °shisya viśeṣhañ nābhijā(M °jñā)nāti na nai-
vañ ajinānāñ viśeṣhañ nābhijānāni na rājānasya naiva ajinānāñ turagasya°

4. BM ośhāñ ca rīṣhikumārī(M °rīm) rājakanyā nāmesha bhā° veyā ca° M °kāt mayā
mañḍa° pāninā° BM °kuto pu ito ācra° M °rañ napitūñ B °yitūñ qe°

6. BM mañḍa° M °rañ bhāsmi° BM °reyañ | . — 7°. M °kumārīm upā° M °kumārām
upā° M °lobheyañ | . — 7°. BM paurāṇāñ ca bhi° M °vyena gacchēntānāñ madhusar-
ppisañyuktānāñ madhumarpisañyuktānāñ madhusarpisañyuktāni caktukāni rājārha°
B °ntānāñ madhusarpisañyuktānāñ madhusarpiyuktāni caktū° rhāñ ca mo° M °yama-
rakañ pā° BM °cvapriṣṭhapallā(M °lā)ṣasya° M °do bañdhayati || mā rā° B °ndhyati mā
rā°. — 10. B °ktāni caktū° M °ktāni caktumo° B °ukvaritāni yamala° M °kkārikāni
yamarakañ rūpetvā° to palāḍe baddhena baddha° B °llāḍabaddhatena baddha°.

12. M °yamarakāto modako u° BM °kkaṭṭetvā° B °si ha°. — 14°. B °imāni a °lāni
sā°. — 15. BM °dāni tato mo°.

16. B °bhāgavām ṣo° M sarvaṣo° punaḥ phalā° BM °lukāśhā°. — 17°. M etādriṣāni
asmākaññ ācra° BM °lāni icchasi idriṣā° B °tuñ | tato° M °dañ āgacchāhi || . —
19. M °kshavo yaimāñvati° dattañ eta°.

वाच ॥ इच्छामि अहं एदृशानि फलानि परिभोक्तुं आगमे मुहूर्ते इदमस्माकं
आश्रमं न दूरं यावदिमं उदकं हरामि तातस्य आश्रमेति ततः तव आश्रमं
गमिष्यामि ॥ अथ खलु भिषवो राजा ब्रह्मदत्तो पदुमावतीये अपराणि मोद-
कानि अदासि ॥ इमानि पितृवपनामेहि एवं च वदेहि । यस्य ऋषिस्त आश्रमे
एदृशानि फलानि तस्याहं भार्या भविष्यामीति । सः त्वं च आगच्छेहि एष अहं 5
इह नदीतीरे आसामि ॥

अथ खलु भिषवः पदुमावती ऋषिकुमारी येन माण्डव्यस्य आश्रमपदं तेनोपसं-
क्रमित्वा पानीयमाण्डं निक्षिपित्वा तानि मोदकानि पितृमाण्डव्यस्य अनुप्रदासि ।
इमानि तात फलानि खादाहि यस्य ऋषिस्त आश्रमे एदृशानि फलानि तस्याहं
भार्या भविष्यामि ॥ अथ खलु भिषवो माण्डव्यस्य ऋषिस्त एतद्भूषि ॥ नूनं 10
पंचाक्षराजा ब्रह्मदत्तो मृगव्येन अप्वन्तः इमस्याश्रमस्य समीपं अनुप्राप्तो तेन
इमानि मोदकानि दिद्मानि परिभुक्तानि पदुमावतीये राजार्हाणि मोदकानि न
एषा शक्यति भूयो इहाश्रमे कटुकषायेहि फलाफलेहि यापयितुं पदुमावती च राज-
कन्या । यस्मूनाहं अस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य भार्या प्रयच्छेयं ॥ अथ खलु भिषवो
माण्डव्यो ऋषिः पदुमावतीं ऋषिकुमारीमेतदुवाच ॥ न खलु पदुमावति एवं- 15
रूपाणि फलानि भवन्ति को ते ज्वलनसमेहि कामेहि प्रलोभेति ॥ अथ खलु
भिषवो पदुमावतीये एतद्भूषि ॥ भवितव्यं कामा नाम ते वृत्ता येषां इमानि
एदृशानि फलानि ॥ अथ पदुमावती एवं पितरमेतदवोचत् ॥ यदि तात काम-
फलानामेदृशो आस्वादो तान्यहं परिभुञ्जिष्यामि न मे इमानि महत्फलानि रोच-
न्ति ॥ अथ माण्डव्यो ऋषिः पदुमावतीमेतदुवाच ॥ को ते पदुमावति इमानि 20
फलानि अदासि केवरूपो वा सो ऋषिकुमारी कतराणि वा प्रदेशे तिष्ठति ॥

1. M "abam edri° B "hūrtte i° M "kañ āgramañ nānidūre yā° B "dūre yāvad cmañ
u° M "rāmi tāntasya āmañtremi tato tavāgra°. — 3. M "to padmāvati° BM "kāni deli
ada°. — 4°. M "evañ vademihi B "dehi ya°. — 4°. M "syārha bhā° B "mīti la°. —
5. M laghu ca āgacchesi esho hañ i° B "cchesi e°.

7. M "vañ padmāvati° yena mañḍavyasya ā° tur mañḍa° B "tur mañḍavyasya apradā-
si |. — 9. B imāni tato phalāni khā° M "tāto phalāni khā° shisyāgra° tasyañhañ°. —
10°. BM "vo mañḍa° M "shisyaita°. — 10°. M "vyena acento imasyā° B "anvatañ imasyā°
M "prāptañ || te° ktāni padmāvatiye rājā° B "rhāni mo° M "kāni naishā° lāphaleyāhi pa-
ribhuñjayitūñ padmāvatiñ ca rājakanyāñ || B "lāphale yāpayi° vatiñ ca rājakanyā ya°.

14°. M ye nūnā°. — 14°. M "vo mañḍavyo rishi padmāvati rishiku°. — 15. M "pa-
dumāvati evañrūpāni phalāni bhavañti ko te jvaranasamayehi kā°.

16. M "padmāva° BM "shi bha°. — 17. M "yeshañ imā°. — 18°. M "ti pita°. —
18°. B "ço ācvādo° M "ço ākhyāto tān padvañ pari° rocañti ||. — 20°. M "rishi padmā-
va°. — 20°. M "padmāvati i° B "vati i° BM "si ko ca rūpo vā(M "vo) so ri(B "ri)shi°
M "māri ka°

एवमुक्ते पद्मावती माण्डव्यं चविमेतदुवाच ॥ सूक्ष्माजिनो तात चविकुमारी
दक्षतीरे स्थाति [311] मृगमभिहृष्टा तेन मे इमानि फलानि दिप्तानि तस्य च
तात आश्रमे एहृशानि फलानि ॥ अथ माण्डव्यो चविः पद्मावतीये सार्धं येन
राजा ब्रह्मदत्तस्येनोपसंक्रमित्वा राजानं ब्रह्मदत्तं प्रतिसंमोदेत्वा पद्मावतीं राज्ञी
5 ब्रह्मदत्तस्य उदकेन अदासि ॥ एषा ते महाराज भार्या भवतु महाराजस्य च
एषा अनुरूपा मा च परस्व वचनेन अननुयुजित्वा विप्रियं कुर्यासि ॥

अथ राजा ब्रह्मदत्तो पद्मावतीं अश्वपृष्ठमारूपेत्वा माण्डव्यस्य चविस्थाभिवा-
दनं कृत्वा तत्रैव अश्वपृष्ठे अभिरुहित्वा येन कपिलं नगरं तेन प्रक्रमे ॥ अद्राक्षी-
द्राक्षी ब्रह्मदत्तस्य बलायं दूरत एवागच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनर्येन राजा ब्रह्मदत्तो
10 तेनोपसंक्रमे ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो ततो अश्वपृष्ठतो ओतरित्वा पद्मावतीये
चविकुमारीये सार्धं हस्तिपृष्ठमभिरुहित्वा येन कपिले नगरे स्वकमुद्यानं तेन
प्रयासि ॥ अश्वोषीत्यप्रावती कपिले नगरे महतो जनकायस्य निर्घोषं नगरं च
कपिलमद्राक्षीत् उद्विष्टाकारं अट्टालगोलकतोरणं रमणीयं च ॥ दृष्ट्वा च पुनः
राजानं ब्रह्मदत्तमामन्त्रयसि । कस्य एतं वत वनविवरे निर्घोषो श्रुयति चविणां
5 एतं वनमृगाणां च उटजानि एतानि उद्विजानि दृश्यन्तीति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो
पद्मावतीमेतदुवाच ॥ एतमृषिणां वनमृगाणां च निर्घोषो एतानि चास्माकं उट-
जानि उद्विजानि दृश्यन्तीति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो येन स्वकमुद्यानं तेनोपसं-
क्रमित्वा हस्तिपृष्ठतो प्रत्योरुहित्वा पद्मावतीये उद्यानं प्रवेशे ॥ अथ खलु राजा
ब्रह्मदत्तो अमात्यपारिषद्यानामन्त्रयसि ॥ हो भण्ये यामणिका क्षिप्रं पुरोहित-

1. M °padmāvati māṇḍavyaṁ. — 2. M sukshmo jino tātaḥ ri° B sukshma° M °māri
uda°. — 3. M °shih padmāvati° detvā padmāvatiṁ. — 5. B. ~~अत्राक्षी~~ ~~तेनोपसंक्रमे~~ ~~द्राक्षी~~ ~~हो~~ ~~भण्ये~~ ~~यामणिका~~ ~~क्षिप्रं~~ ~~पुरोहित-~~

7. M °padmāvatiṁ ° shīham āruhetvā māṇḍavya° B °shīham āruhetvā māṇḍavya° BM °sya
rishi° B °prishṭe abhi°. — 8. BM °d rājā bra° M °durāṭa eva° punah° ye° dattas leno°. — 10. M atha khalu rā° tto tataḥ aṣva° B °cvaḥprishṭāto o° M °ottaritvā padmāva°
B °stipriṣṭam abhi° BM °yena kaṁpillaṁ nagaraṁ sva°.

12. M °shita padmāva° kshid udvi° BM °aṭṭalagola(M °gora)kato° yaṁ ca dri°. —
13. M °puna rājā° ttam °āmaṁtra° B °yasi ka°. — 14. M kasyetaṁ° BM °bhavanaṁ
vanavi° B °shīṇa etaṁ vanamṛi° M °ṇaṁ evaṁ canamṛi° BM °gāṇāṁ udayā(B °pā)ni etā°. — 15. M °dmāvatiyam e°.

16. M °m rishiṇāṁ° B °kaṁ udapāni udvi° M °kaṁ ulayāni udvridhāni driṣyaṁ-
titi | . — 17. B °prishṭāto pratyāru° M °pratyāruhitvā padmāvati° prāviçet || B °pravi-
ça || . — 18. M °shadyānāṁ āmantra°. — 19. M ho maṇe grāmanikā kshi° B °kshipra
puro° M °nelha | padmāvati° strāni cābharaṇāni ca yāvac ca rājakulaṁ yāvac ca udyā°
B °dyānaṁ na taṁ atrā° M °raṁ sarva alaṁkāraṁ kā° B °laṁkārapetha | vitatavita°
M °naṁ vicitra° oçaktapaṭṭa° paṁ bhūpitadhiṭṭpanaṁ osiktasaṁprishṭhaṁ mu° B °paṁ

मानेच पदुमावतीये वस्त्राणि चामरानि च याव च राजकुलं याव च उद्यानं
तमन्तरे सर्वं अलंकारापेक्षं विततवितानं चित्रपुष्पपरिचित्रं ओसत्तपद्दामक-
क्षापं धूपनधूपितं सिक्तसंमृष्टं मुक्तपुष्पावकीर्णं देशेदेशेहि नटनर्तकचलमलकपाणि-
स्वर्चशोभिकविस्वलक्षणेन्यवनद्वधराणि उपलपेय ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
नचिरिषाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति

वचनभाषेण राज्ञो अमात्येहि यथा[311^b]शक्तं सर्वं पट्टिवागूतं ॥ अथ पदुमा-
वती राजानं ब्रह्मदत्तमेतदबोधयत् ॥ कर्हि ते भगवं शरणं समिधा वा उरहोदकं
कमण्डलु वा समयो वा मे अपिहीयं जुहनाय ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो पदुमाव-
तीमाह ॥ आगमेहि मुहूर्तं सार्धं ते सूत्राणि अजिनाणि आनीयन्ति ततः मंगायां 10
स्नात्वा सहिता अपि जुहियामः ॥ अथ राज्ञो अमात्यपारिषदा तत्त्वार्थं तत्सुहर्तं
अन्तःपुरं तमुद्यानं आनयेन्तुः पदुमावतीये वस्त्राणि चामरानि चानयेन्तु ब्राह्मणं
च पुरोहितं राजाचार्यं आनयेन्तु श्रेष्ठिप्रमुखो च निगमोऽपि निर्यासि सार्धवाहप्र-
मुखो वशिजग्रामो निर्यासि सर्वाणि चाष्टादश श्रेणी निर्यान्तुः ॥

अद्राक्षीद्राक्षो अमात्या पारिषदा नेगममहत्तरका च ब्राह्मणा च पुरोहितो 15
च राजाचार्यो ब्रह्मदत्तस्व देवीं पदुमावतीं सर्वालंकारविभूषितां प्रासादिकां दर्श-
नीयां परमवर्णपुष्कलतया समन्वागतां । राज्ञा ब्रह्मदत्तेन सार्धं अपिप्रदक्षिणीं
करोति । यच्च यच्च च क्रमाणि निक्षिपति तच्च तच्च पदानि प्रादुर्भवन्ति प्रासादि-
कानि दर्शनीयानि । दृष्ट्वा च दृष्ट्वा तुष्ट्वा हर्षसंजाता राजानं ब्रह्मदत्तमामन्त्र-
येन्तुः ॥ नास्मानिः महाराज कदाचित्कस्वचिदेदृशी अङ्गी दृष्ट्वा वा श्रुता वा 20

dhāpanāmdhūpitāni oṣkṭasaṁśṛīṣṭāni° M° rñam deçedohi ca° BM° rillamallakripanisva-
ryāñço° B° bhirudv° M° bhitaūdvriddhastvalakakevalaṁbhanattadharāni upathapetha | .

6. M° rmanāni dan° thānantaṁ sa° B° sarva pa° BM° ūyākṛitaṁ || . — 7°. M° padmā-
vatīye rā°. — 8. M° karhi te bhavāni° ca° B° gavāni° ca° BM° unmodakaṁ M° kamaṁ-
dalu vā samaya vā me° B° samaye vā me°. — 9. M° padmāva°. — 10. M° apāme° rddham
te suksmāni aji° B° kshamāni aji° nīyanti | ta° M° nīyānti tato gaṁ° shyāmi || .

11. M° alha rājā amātya° B° tyasya pāri° M° hūrtta a° B° naṁ ānayetsuḥ padu° M° naṁ
ānayetsuḥ | padmāvati° B° nāni cānayetsu brā° M° nāni cānayetsuḥ brāhmaṇapurohitaṁ ca
rājācāryaṁ ānayetsuḥ creshṭhipramukhā ca nigamehi niryāsi sā° B° ryaṁ ānayetsu creshṭi-
pramukho ca nigamo bhiniryāsi sā° BM° mukhā vaṇi° B° cāsthādaça çreni niryāmsuḥ | .
— 15. M° rohitā cā rājācārye bra° devī padu° laṁkābhūḥitaṁ prājādi° nīyaṁ para-
maçubhavarīpashkaratayā sa° B° nvāgato | .

17. M° rājā bra°. — 18. BM° yatra yatra caṁkra° B° māni nikshi° M° rbhavaṁti prā°.
— 19. BM° hṛīṣṭā ca tu° M° dattaṁ āmañtrāyetsuḥ B° yetsuḥ nā°. — 20. M° smābbir

यथा हमखा पदुमावतीये देवीये । साधु महाराज पदुमावती देवी पादेहि
राजकुलं प्रवेशयतु ततो महाजनकायो देवीये हमां एवस्यां अर्चिं दृष्ट्वा प्रीता
मवेत्सुः ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो सान्तःपुरः पदुमावतीये देवीये सार्धं अमात्य-
पारिव्यपुःस्कृतो महता जनकायेन सार्धं महता राजसखीये महता राजानुभावेन
उद्यानातो राजकुलं प्रवेशि ॥ अद्राणीत्सो जनकायो यावच्च उद्यानं यावच्च
राजकुलं पदुमावतीये पदवीतिहाराणां उभयतो पदुमानि प्रासादिकानि दर्श-
नीयानि ॥ दृष्ट्वा पुनः महाजनकायो उद्यानं उदानेसि ॥ कृतपुष्पो महाराजा
सन्तो यस्य हममेवंप्रसूतं स्त्रीरत्नं प्रादुर्भूतं ॥ अथ राजा पदुमावतीये सार्धं
परिप्रासादवरगतो पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समङ्गीभूतः क्रीडति रमति
प्रविचारयति पदुमावतीं च देवीं म[312]देहि चवेहि च गीतवाद्येहि च श्रेयति
तावदन्या देवीयो न समन्वाहरति पदुमावतीये प्रमत्तो । पदुमावती च राज्ञा
ब्रह्मदत्तेन सार्धं संवसती आपन्नसत्त्वा संजाता ॥

यत्र काले देवीप्रजननवेला ततः राज्ञा ब्रह्मदत्तेन या अन्तःपुरिकायो कुश-
लायो स्त्रीधर्माणं ता आणत्ता पदुमावतीमुन्नेय । राजा चं हिरण्यसुवर्णं अयतो
कृत्वा नानाप्रकाराणि च वस्त्राणि निषखो ये मे निवेदयिष्यन्ति चेमेण पदुमावती
प्रजाता ति तेषां आह्वाहं दास्यामि ॥ तासां पि देवीनामेतदभूषि ॥ यदुपादाय
पदुमावती आनीता तदुपादाय अस्माकं राजा न समन्वाहरति । अथ एषा
प्रजायमानी अस्यामि अनयव्यसनमापादयितव्यं ॥ ता दानि तां पदुमावतीं

mahā° B °d edriṇāni riddhiḥi dṛiṣṭvā vā ṣru° M °riddhiṁ dṛiṣṭvā vā ṣrutvā ya° B °imasya
pa° M °imasya padmāvatīye devime B °viye sā°.

1. M °hi rājakule praveṣatu ॥ tadā ma° B °mahāni janakā° M °imāni janakāni
riddhiṁ° B °pām riddhiṁ dṛi° BM °vetsuh ॥ — 3. M °mahāpuruṣaḥ° B °mahāpuruṣakṛito
mahato janakā° pradeśi ॥ — 5. M °yo yāvaccā udyānaṁ yāvatcā udyānaṁ padmā-
vatī° vithihārā° BM °to padmāvatī prāsādikāni dṛiṣṭvā vā ṣru°.

7¹. M °kāya udānaṁ°. — 7². M °m evarūpaṁ°. — 8. M °jā padmāvatīye sārddham
upari° guṇe samarpi° B °rpito samaṅgābhū° M °kṛiḍito ramati pravi° B °kṛiḍanti ramanti
pravi° BM °yati padmā(B °dumā)vatī ca devī ca adehi akshe° ṣekhōti(M °ṣesheti) tāva-
dedya devī yena samāha° M °ti ॥ padmāva° BM °tto pa°.

11. M padmāvatīm ca° B °riddhāni samvasanti ā° M °vasanti ā° jātāḥ B °jātā ya°. —
13. BM yatra kālāni devī prajānavelā° M °tato rājāno bra° B °tlena yo a° M °pāni nānāgatā
padmāvatīm unnathā B °tha rā°. — 14. B rājā va hi° suvarṇa agra° M °sharṇāye
me° BM °yishyati | kshe° M °na padmāvatī prajānāni te° B °prajānāti te°.

16¹. B °bhūṣhi pu°. — 16². B pudupādāya asmā° M yad upāya padmāvatī ā° rājā-
nām sā°. — 17. M °smābhir anaya° B °yitavya | C °yitavyā |. — 18. BM te dā°
M °rikānāni padmāvatīm pricchānti jā° B °pricchati jā°.

पृच्छन्ति ॥ जानसि कथं स्त्रियो प्रजायन्तीति ॥ सा दानि आह ॥ न जाना-
मीति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका आहंसुः ॥ स्त्रीये प्रजायमान्ये अक्षीणि
पटुकेन बध्यन्ति ॥ सा दानि आह ॥ मर्त्यां पि प्रजायमान्ये अक्षीणि पटुकेन
बध्यन्ति ॥ तस्या दानि यं वेत्तं प्रजायिष्यतीति ततो अस्मि अक्षीणि पटुकेन बद्धा-
नि ॥ सा दानि द्वौ दारकौ प्रजाता प्रासादिका दर्शनीया ॥ तासां दानि 5
एतदभूषि ॥ अपुत्रा तावेष्टं देवी राक्षो ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बद्धमता च आसि
किं पुनः सपुत्रा अपुत्राणि राजकुलानि । इमां द्वौ दारका जाता ततो अधिमार्च
राक्षो ब्रह्मदत्तस्य प्रिया भविष्यतीति वयं च न समन्वाहरिष्यति ॥ ताहि दानि
अन्तःपुरिकाहि ते दारका तपनानि चैलकं उपस्सरित्वा तत्र प्रक्षिप्ताः ॥ तं तपनं
स्वपिहितं सुबद्धं कृत्वा राजकीन तापनीयेन तापयित्वा मुद्रयित्वा नदीये गंगाये 10
प्रक्षिप्ता । पदुमावतीये च स्वकेन गर्भमलेन मुखं सञ्चितं ॥ सा दानि पदुमावती
अन्तःपुरिकां पृच्छति किं मे जातन्ति ॥ ताहि पि अन्तःपुरिकाहि दुवे उल्लव-
कानि गर्भमलेन प्रस्रवयित्वा पदुमावतीये अक्षीपितानि ॥ इमानि प्रजातासि ॥
सा दानि आह ॥ मुञ्चथ एतानि किं एतेषां करिष्यामीति ॥ राजा दानि
ब्रह्मदत्तो पृच्छति ॥ किं देवी प्रजाता ति ॥ ता आहंसुः ॥ महाराज दुवे दारका 15
प्रजाता प्रासादिका दर्शनीया ते [312^b] च न जातमात्रा ताये खादिता ।
कुतो महाराज ब्रह्मचारिस्व च्छविस्व अपत्यन्ति पिशाची एषा स्वया आनीता त्वं
दिष्ट्या जीवन्ती मुक्ता ॥ ताये पिशाचिनीये मूलातो आगच्छ पश्चाहि तां यदि
अस्माकं न ग्रह्णासि ॥ सो दानि तां देवीं पश्चनाय प्रविष्टो पश्यति च पदुमावतीं

1. B °si | ka° M °thañ striyo prajānañti || . — 2. B te dā° M °antāhpurika āhansuh
stri°. — 3. M °kshīñ pa° dhyati. — 4. M °akshīñ pa° B °kena bañdhetha | . —
5. B tasya dāni iyañ vo° M tasya dāni yañ° B °titi | tato asya akshīñ pa° M tato °sya
akshīñ pa°. — 6. M °jātāt prā° BM °niyā tā°. — 7. B tāsañ dārikāni e° shi a°.

8. M apuṭro tāva yañ° sya dṛiṣṭā° BM °bahumatā° sapuṭro apuṭresmiñ rāja° BM °ku-
lesmiñ i°. — 9. B °dārikā jāta | tato adhiṁā° M °darakau jātas tano adhiṁā° priyo bha°
B °titi | va°. — 10. B °darakā tapaneshu cai° M °darakā tapesu cailakañ upatvaritā te
darakā tatra° B °upatvaritvā te dārikā tatra°. — 11. M °kyena tāpasīyena dāpayitvā mu°
B °dīpe gañ° M °kshiptāñ tañ°.

12. M padmāva° rbhamaḥ mu° BM °khañ prakṣhitāñ | . — 13. M °padmāva° jā-
nañ ti | . — 14. M °kāhi iva uddhānakā ga° B °uddhārinakā ga° M °lena praçrakṣha-
pitvā padmāva° B °allipitāni | . — 15. BM muhyatha° M °ni kim ete° B °ete ka°. —
16. B °cehati kiñ°. — 17. M devī° B °jātāni || . — 18. M °āhansuh | . — 19. M °ja
ive dā° prajātāñ prā° BM °yā tena tañ jāta° B °mātroye khādito ku° M °mātrañ ye khā°.

20. M °apatyañ ti pi° esho tva° B °shā | tva° M °ntāñ tāñ dṛiṣṭvāsi° B °ntā tā
dṛiṣṭvāsi° BM °kto tā°. — 21. B °çācīñ | hi tañ ya° M °hi || tañ ya°. — 22. M °vññ
praçya° vati ru° B °dhirapraṁkṣi°.

बधिरमचित्तं वायुशी राक्षसी ॥ सो दानि तान्मुह्यता मीतो संजातो ॥ अमा-
त्यानामाह ॥ नक्षत्रं तां जातायेषां नामुधिका ति कृत्वा एषा मयागीता यदि
एषा पिशाचिणी वा राक्षसी वा न मे ताये कार्य ॥ सा दानि ततो राक्षकुजातो
निष्कासिता ॥

- 5 सा दानि तेषाममात्यानां पृच्छति ॥ कहिं मे नविष्यथ ॥ ते आहन्तुः ॥
राक्षसि ब्रह्मदत्तेन वध्वा ओसुष्टा ॥ सा दानि तेषां अमात्यानां पृच्छति ॥
किं मये राक्षो ब्रह्मदत्तस्य अपराधं वेनाहं वध्वा ओसुष्टा ॥ ते अमात्या
आहन्तुः ॥ त्वया दुवे दारका जन्मिला खादिता ततो राक्षो पिशाचिणीति
कृत्वा वध्वा ओसुष्टा ॥ सा आह ॥ न मे दारका जाता पृच्छामि अन्तःपु-
10 रिकां ता आहन्तुः दुवे ते उत्सवका जाता ते पि तत्रैव मेक्षिता नेव दारकानि
पञ्चामि नेव खादामि ॥ ते दानि अमात्याः पण्डिता स्त्रीमायानां श्राव्यानां
चाभिज्ञाः ॥ तेषामेतदमूषि ॥ इयं पदुमावती राक्षो ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बह-
मता च स्नानं विषयति यं एताहि अन्तःपुरिकाहि एषा पदुमावती अज्ञानमानी
खलीकृता मवेय विप्रसन्धा वा ॥ ते दानि अमात्या तां पदुमावतीं पृच्छन्ति ॥
15 कथं सि प्रजाता ति ॥ सा दानि तेषां अमात्यानां तां प्रकृतिं विस्तरेण आचि-
यति ॥ ताहि मे अन्तःपुरिकाहि प्रजायमानाये अचीणि पटुकेन वज्रानि नेव
दारकान्पञ्चामि नेव खादामि । यं कालं च प्रजाता ततो पृच्छामि तानि अन्तः-
पुरिकानि किं मे जातं ति ताहि दानि मम दुवे उत्सवका अज्ञीपिता ते जाता
ति ॥ तेषां दानि अमात्यानामेतदमूषि ॥ इयं देवी अन्तःपुरिकाहि ईर्ष्याप्रकृतेन
20 विप्रसन्धा इयं च देवी ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहमता च मा पश्चाद्राजा ब्रह्मदत्तो

1¹. M °ni tān drishyā°. — 1². B amātyenā° M °tyā āha ॥ — 2. B gacchatha tañ
ghātāyetha mā° M gacchatha tañ ghātāyetha mā° BM °nushikāni kri° M °tvā ekā mayā
nīta | yadi yeshā pi ° me tāya kāryyañ ॥ — 3. M °shkāsina | B °shkācītā sā°. — 5¹. M °te-
shām amā° B °shām asmākañ amā° BM °ti ka°. — 5². M °hiñ te me na°. — 5³. M °āha-
māñ ॥

6¹. BM °na vadhvā o° M °srishtāñ | . — 6². B °amātyasamātyā° ti kiñ°. — 7¹. B °apa-
raddham | ye° M °aparādham ye° BM °vadhvā o°. — 8. M tvayā ive dā°. — 9¹. B °ha
na°. — 9². M °cchāmi | amāthapurikā te ā° B °kāñ | te ā° M °nsuñ | dave te uddharikā
jā° B °dudve te udvanikā jā° BM °mellitvā naiva dā° M °naivañ khā° B °khādāmi te°.

11. M °amātyā pañḍitā stri° ° cākyānām cā° B °cāthyānām cā° M °jñās teshā°. —

12¹. B °shi iyañ°. — 12². B °sthāna vidya° M °dyati | yam etāni antah° B °etāni antah°.

14. M °tyā nām padmāva° BM °cchati ka°. — 15¹. BM °nām tān prakri°.

16. M °akshipt pa° naivañ dāraakāñ paçyāmi naiva ravādāni | B °dārikān pa°. —

17. M °mi tāni amāthpu° ve uddhānakā ullayitā te jānāti te° B °ve udvānakā ullapitā |
te jānāti te°. — 19¹. B °hi irshyā° M °sya drishyā° BM °çokena ca glainānyañ°.

देवीये यन्मावतीये अत्ययेन विप्रतिसारी भवेय श्रीजेन च वेत्तान् पतेव । तेहि
[3:3] दानि अमावेहि सा देवी पदुमावती स्वये नृदि नोपिता राज्ञी ब्रह्मदत्तस्य
विवेदितं चातिता देवीति ॥ ता दानि देवीयो चातिता पदुमावतीति सुखा
तस्य राज्ञी ब्रह्मदत्तस्य चतुर्वायन्ति घृतं च परिधिषन्ति सर्वपाणि च अपी प्रधि-
पन्ति चतुर्दिशं च वशिं निष्कासयन्ति शान्तिं च करोन्ति दिव्यासि महाराज 5
जीवन्ती मुक्ती राक्षसीहस्तातो ॥ तं मुहूर्तं राजा क्वातो विलिप्तो निम्बुद्वेष
नाटकेन प्रकीर्तितो । तावदन्तःपुरिकायो काचिद्दीयां प्रवदित्वा काचित्सुघोषं
काचित्सुदृगं काचिदेगुं काचित्सुधृत्यन्ति काचिन्नायन्ति ॥

अथ खलु निबधो अन्यतरा देवता माण्डव्यस्य अविस्व अमिप्रसन्ना देहावसम-
नारीये स्थित्वा राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ दुःश्रुतन्ते महाराज अपरिष्ठातं 10
ते महाराज अविज्ञातन्ते महाराज यो स्वमननुयुजित्वा अपर्यवगाहेत्वा अनप-
राधीं पदुमावतीं वध्यामवसिरसि तादृशस्य महाभागस्य अविस्व वचनं न सम-
नुस्मरसि ॥ अथ राज्ञी ब्रह्मदत्तस्यान्तःपुरिका देवताये अनारीचंगताये तं घोषं
श्रुत्वा सुधुतरं गायन्ति वादेन्ति च यथा राजा ब्रह्मदत्तो एताये देवताये वल्य-
नीये न श्रुयेयाति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो अन्तःपुरिकां निस्त्रपेति आगमेव 15

। यथापञ्चानाम किमेषा देवता अनारीचंगता वल्यतीति । ता दानि अन्तःपु-
रिका राज्ञी वचनेन तूष्णीभूता संवाता देवता राज्ञी ब्रह्मदत्तस्याह ॥ दुःश्रुतन्ते
महाराज यो स्वमननुयुजित्वा अपर्यवगाहेत्वा अनपराधीं पदुमावतीं देवीं वध्यां
ओसिरेसि तादृशस्य महाभागस्य अविस्व संदिशं न समनुस्मरसि ॥ राजा दानि

1. B °tañ yohitā devitī | M °tañ yohitāñ devitī | . — 3. M °ghātītā padmāva °sya
catillāpeti ghri° B °sya catillāpeti ghri° M °parikshipaṃ sarshapāni ca agnau prakshipemūti
catu °shkāśeyamūti || dṛishtvāsi mahā° B °cānti ca karoti dṛishtvāsi mahā° BM °kashastto
ha° B °stāto tañ° .

6. M muhūrta rā° B °vilupto° BM °nihpurusheṇa° dīto tā° . — 7. B °kañ || kācī
mṛi° M °gañ kācī durdarañ kācīd ve° B °num kācin pra °kācī gāyanti || M °tyamūti kācī
gāyanti-|| . — 9. BM °tā maṇḍa° M °sthītvā rā° . — 10. B duṣṛuta° M duṣṛutañ me
mahārāja aparijñātan te mahārāja avijñātañ te mahārāja yo tvañ ananu° B °tañ te mahā-
rāja abhijñātan te mahārāja yo tvañ ananu° BM °hetvā anaparādhiñ padumā(M °dmā)va-
tiñ vadhyā° B °smarati | .

13. M °ttasāmāhparikāye de° B °purikā de° M °rīkshe ga° B °sushṭutarañ° M °gā-
yamūti vādyenti ca yathā °tto ye tāye de° . — 15. M °purikā nīstha° kim eshya de°
B °kahagato ja° M °lpantīti | .

16. B °nena tushni° M °jātāh de°syāhuḥ || . — 17. B duṣṛuta° M duṣṛutañ te mahā°
yo svañ amanu° B °yo tvañ amanu° M °bitvā anaparādhiñ padmāvatīñ devitīñ vadhyā
josiresi || tā° . — 19. M °kāye pri° .

- ब्रह्मदत्तो ताये देवताये मुखा अन्तःपुरिकायो पुच्छति ॥ सर्वं यथाच किञ्चि
दाणि दारका ये पद्मावतीये जाताः ॥ ता दाणि अन्तःपुरिकायो राज्ञा ब्रह्म-
दत्तेन पृच्छियमाणीयो वा पञ्चभिः ॥ पद्मावती राजाक्षणीये चातिता प्रभवति
राज्ञा अस्माकं पि परित्वजितुं चाचिधानं नं सर्वं यथामृतं ति ॥ ता दाणि
5 अन्तःपुरिका आहवतुः ॥ महाराज पद्म[3.13^b]मावतीये दुवे दारका जाता ते
चाक्षानिः तपनाये प्रविष्टित्वा राजकाये मुद्राये मुद्रत्वा सतपना गदीये गंगाये
प्रविष्टित्वा नापि तथापि वृष्टा नापि साधिता पि ॥ तस्य दाणि राज्ञी ब्रह्मदत्तस्य
दीर्घमखं उपसं ॥ अगपराधी तादृशी स्त्रीरत्नं मया घातापितं तादृशस्य च
महामात्रस्य अविश्व मया संदिशं न कृतं पुत्रा लब्धता च परिभ्रष्टा ति ॥
10 नापि दाणि मंजूषा गदीये गंगाये पुद्गली केवतकेहि मत्स्याम्बन्धनेहि उत्ति-
प्ता ॥ ते दाणि केवट्टा तां मंजूषां पञ्चन्ति राजकाये मुद्राये मुद्रितां ॥ तेषां केव-
ट्टानामेतद्भूषि ॥ मा हेव चीरेहि राजकुले अपराधं ततो इमा मंजूषा प्रष्टा भवि-
ष्यति सर्वस्य मुद्गं प्रकाशीभवति गच्छाम इमां मंजूषां राज्ञी ब्रह्मदत्तस्य उपनामेम
मा चयं चीरा ति कृत्वा ज्येष्ठेन दृष्टेन ज्ञासीयेम ॥ ते दाणि तां मंजूषामादाय
15 राज्ञी ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रान्ता महाराज अस्माभिर्नकां गंगायां मत्स्याम्बन्धनेहि
इयं मंजूषा उदकेन पुद्गली उत्तिप्ता राजमुद्राये मुद्रिता तां देवो प्रत्यवेक्षतु ॥
चच खलु निषयो राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपारिवशानामन्ययति ॥ हो मये

1. M 'tha kiñ te dārakā ye padmāva° BM 'jātāh tā°. — 2. M 'kha° bra°
BM 'ttena pricchati pricchī° nīyo vo paçyañti B 'niyo vo paçyañti |. — 3. M paramā-
vati rājā āṇantiye gḥātītā pra° B 'jāṇantiye gḥā° BM 'vati | rājā a° M 'kshāma tañ na
sa° bhātān ti || B° tañ ti tā°. — 5. M 'jātāh te smābhi tapanāye° pra° BM 'kyā(B° kye)ye
mudrā(B° dre)ye mudre(M° dri)tvā sā tapanā nadi° hātā nāpi tenāpi dṛiṣṭvā nāpi khā°.

7. M tasyā dā° daumanasyam utpa°. — 8. M 'ghātāyitañ || tādri° BM 'deçañ kri-
tañ || putra labhyanto ca paribhrashṭo ti |. — 10. M 'mañjushā° hyanti || kaivartte
dvimatsyā° BM 'matsyā bandhanehi nādiye gañgāye vuhyanti° prakshipto |.

11°. M 'ni kaivartakā tañ mañjushaṁ paçyañti rā° B 'kevaṭṭa tañ mañjushaṁ pa°
M 'drāca mudritañ || B 'dritañ |. — 11°. M 'shām kaivartānām e° B 'kevaṭṭānām°
shi mā°. — 12. M mā haivañ co° B 'haiva cāre° le aparārdhañ ta° M 'le aparā-
rdhañ || ta° BM 'to imañ mañjushā(B° sho) prashṭā(M° shṭhā) bhavi° M 'shyati || sarve
ca gu° cchāma || imañ mañjushaṁ rājño° B° cchāma imañ mañjushaṁ rājño° M° me-
ma || sā vayañ caure ti kri° B 'jyeshṭhena da° M 'shṭhena dañḍena çā°. — 14. BM 'ni
tañ mañjū(M° ju)ṣham ā° B° sañkrāmantā° M° sañkrāmītā mahā° yāñ matsyabandha°
B° yāñ matsyā bandhanātohi | i° M° yañ mañjushā° B° kena muhya° M° vuhyañti utkahi°
BM 'drāyāñ mudritā tañ de° B° vekshitu |.

17°. M 'dārtto amātyā pārshadyā° yasi |. — 17°. BM 'tha | ki° M° mañjushāyan
ti || B° yañ ti sā°.

जानच किमच मञ्जूषायंति ॥ मा दानि मञ्जूषा अमात्रेहि मुक्ता पञ्चमि च
 तानि पद्मावतीये कुपे दारका प्रासादिका दर्शनीया ॥ ते आहंसुः ॥ महा-
 राज इमहि मञ्जूषायां कुपे दारका प्रासादिका दर्शनीया पद्मावतीये पुत्राणि
 महाराजस्य सङ्गृह्णानि । अनपराधी महाराज पद्मावती देवी देवेन अवनु-
 जित्वा अपर्यवगाहिला वध्या ओसुष्टा ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो तानि दारकानि
 ब्रह्मा पद्मावतीये च वह्निं गुणगणानि समनुस्मरन्तो मूर्च्छित्वा भूम्यां पतितो हं
 स्त्रीरत्नातो भट्टो ॥ अथ तेषाममात्राणामेतद्भूमि ॥ मा हेव राज्ञो देवीये
 उत्कण्ठनस्य किंचिदेव शरीरस्त्रावाधं भवेय ॥ ते दानि आहंसुः ॥ महाराज
 मा पद्मावतीये कारयेण उत्कण्ठेहि अस्माभिरेवं देवार्थं उपलभित्वा साहसं न
 कृतं देवी स्थापिता न घातिता अनागतं अर्थपदं ज्ञात्वा ॥ यो दानि राजा ब्रह्म- 10
 दत्तो एतम[314]मात्राणां क्वचनं सुत्वा प्रह्लादितो संजातः ॥ अमात्रानाह ॥
 कहिं पद्मावतीति ॥ अमात्रा आहंसुः ॥ अमुच गेहे ति ॥ राजा दानि तत्र
 देवीये पद्मावतीये सकाशं गतो ॥ गत्वा राजा पद्मावतीं देवीं वज्रप्रकारं
 संघ्रपेति दिव्यासि देवि तादृशातो वसनातो य मुक्ता दिव्यासि मया च पुत्रेहि
 च समंगीभूता । सपत्नीहि सि च न घातापिता किने अमिप्रायं किनेषां तव 15
 अमिषाणां दापयामि कीदृशं वा व्यसनं निगच्छन्तु श्रेयं भवे यदि राजाण्यथा
 सर्ववक्ता निगडबद्धा शाणशाटकनिवन्ता अटनं परिचरन्तु ॥ अथ खलु भिषवो
 पद्मावती देवी वदमानी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ मा महाराज तासां
 देवीनां किंचिद्विप्रियं करोहि ॥ एता ज्येष्ठायो अहं कनीयसा या च एतेषां

1. M °mamjushā a° B °jūsho a° M °mukto pacyamti ca° B °nti | ca° M °ni padmā-
 vatiye ive° B °rpanā te°. — 2°. BM °imāñhi mamjū(M °ju)shāyām(M °yam) du° M °yā
 padmāva° sya edri°. — 4. B anuparādīnām ma° M °ja padmāva° nurujyitvā aparyye°
 B °vaddhyā o°. — 5. M °shtvā padmāva° BM °ganāni ca sa° B °nto | mū° bhrashtā ॥ .

7°. M °teshām amā° B °teshām amā°. — 7°. M °utkañthasya kiñ° BM °cid devasya
 çari° M °bādham bha° BM °veyam ॥ . — 8°. B tā dā°. — 8°. M °ja padmāva° B °ja
 mo padu° M °labhisvā sā° B °pitā na dyātītā anā° M °ghātītā ॥ anā°. — 10. B sā dā°
 ditā sam° M °jāto ॥ .

11. M °tyānām ā° B °tyā āha ॥ . — 12°. M °padmāva°. — 12°. M °āhansuh ॥ . —
 12°. BM °he ti rā°. — 12°. BM rājā(B °jāh) dāni(M °ni) ta° M °padmāva° B °to ga°.

— 13. M °padmāva° B °jñāyeti dṛishṭyā° M °peti dṛishṭvāsi ॥ devi° ktā dṛishṭvā ca ma-
 yā° B °ktā dṛishṭyā° M °samanvagibhūtāh sa° B °bhūtā sa°. — 15. BM °ntihi seça(B °va)-
 nam° B °ghātāyitā kin te abhi° M °miyānām° B °nam nirgacchatu çre° M °cehatu çreyañ°
 BM °bhavo(B °va) yāda rājānām tā sarvā vo kiñ nigaḍabaddhāsana(M °sane) çāṭakani-
 vastrātana paricarantah(M °nto) ॥ .

17. M °kshavaḥ padmāva° damāni tā kiñ te rājā°. — 19. BM etām jyeshṭhā(M °shtho)-

कल्पिता वृक्षी तां सान् अमिषधेहि मा परिहामेहि सर्वाणि च अनुवर्तोहि ।
 यथाकृतानां कर्मणां सत्त्वा विषाकमनुभवन्ति कालं कालमासाद्य यथा हुमाणां
 सुषुप्सवाः ॥ मया एवं महाराज तानि कर्माणि कृतानि यदहं त्वया सत्कृता च
 क्षान्तिता च मया एवमेतानि कर्माणि कृतानि यदहं त्वया वधा ओषुष्टा ॥ अथ
 5 राजा ब्रह्मदत्तो पदुमावतीं देवीमेतदुवाच ॥ मा देवि अश्रूणि प्रपतिहि सर्वज्ञे
 राज्ञि निःसृजामि पुत्रेहि समन्वीभूता अमिरमाहि चमाहि च मे एतं अपराधं ॥
 अथ पद्मावती देवी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ किं मे महाराज विज्ञानस्तीये
 राज्ञेन पुत्रेण वा धनेन वा नंसामि अहं प्रव्रजित्वा पुनः तातस्व सकाशं ॥ उक्ताहं
 तातन कोऽहं पदुमावति ज्वलनसमेहि कामेहि प्रलोभेति ते मे तातस्व वचना
 10 रदानां विप्रसृजामि यथाहं तातेन आश्रमपदे उक्ता यं तव महाराज मृगीव आश्र-
 मात्प्रसृजतुः संकाशातो अगपराधी वधा ॥

अथ पदुमावती देवी पुनस्तापसी प्रव्रजित्वा धातुरक्तानि वस्त्राणि प्रावरित्वा
 माण्डव्यस्व अविस्व आश्रमं आनमे ॥ माण्डव्यो च अपी कालगतो अमुषि ।
 तुलकुटीपर्यकुटीनि विशीर्णानि अमूसुः ॥ अथ पदुमावतीये देवीये एतदमु-
 15 तादृशेन मे निर्बन्धेन विनाशयेती राजा ब्रह्मदत्तो प्रत्याख्यातः पितामो देवीये
 कालगततो अथ परिधृष्टा ॥ यं नृणां मिषाचारं परादिमं विद्वान् राजा च
 राजधानीयो च अश्वन्ती ॥ अथ पदुमावती देवी यामि विराजमाना यामि
 स्ती वाराणसीं राज्ञी कृत्स्न नगरं गता ॥ अक्षीप्यद्वाराणसीयको काशिराजा

yo abhām° M° karaniya° BM° sá yañ ca ete° M° vṛittiñ tañ mānañ° B° tñiñ tañ mānañ°
 BM° bhāyehi sa° rtāhi ya°.

2. M° bhavañti || kālañ ká°. — 3. M° mānitāni ca || mayā evañ tāni ka°. — 4. M° pa-
 dmāva°. — 5. M° devī aśruṇi° B° aśruṇi° M° rājyañ niñ° BM° māhi na me ekañ apa°.

7°. BM° vijānātaye rā° M° na bhāñdhavena mārgaṃsā° punas tātasya sakācam ukā°
 B° nañ tāstasya sakācam u°. — 8. BM° ko tena padumātī(M° māvati) jva° M° samayehi
 ká° BM° bheti | te° B° me tāntasya° BM° hanti || yathā ceyañ yathāhañ° B° ktā yañ
 me mahā° M° ktā yañ tena mahā° parādhiñ vadhyā° || B° parādhiñ vadhyāñ ||.

12. M° aṭha padmāvattñ devitñ pu° B° vatitñ devī° s° tāpasitñ pra° M° s° tāpasitñ pra°
 BM° rñivā mañḍa° M° shisyaçra° B° āgamañ |. — 13. BM° mañḍa° M° rñishi ká°. —
 14°. M° tñiñakutñiparnakutñiñ vi° B° rñipakutñ vi° M° abhāñsuñ ||. — 14°. M° padmā-
 vatñ devitñ eta° B° shi tā°. — 15. M° me nibāñdhana nivasāvetau° B° ndhena nivasā-
 vetan° M° khyāto pi° BM° lagato vayan°.

16. BM° rañi taranti ja° rāshṭradhāñishu ca anvayanti(M° yati) ||. — 17. M° padmāva°
 B° marāshṭradhā° M° marāshṭrarājadhā° kṛitīya°. — 18. M° siko kāçirajā padmāvattñ
 devitñ purādanta° B° purādanta° M° padmāva° BM° yañ tarunyaē jātiru° M° pushpāni
 phalāni prā° B° tāni phalāni prasādikāni prasādāni° M° kāni prasādītāni mano° B° ehi
 anukāñantarañtare abhi° M° mukāñantarañ abhi° BM° shyāmi ||.

पद्मावतीं देवीं पुराकरे वृद्धा च पुनः काशिराजा पद्मावतीं देवीं वज्रप्रकारं
प्रबोधितीति किं तव मन्त्रे प्रप्रज्जायं तवयायै जातरूपायै अभिरूपायै इमानि पाद-
धानि पुष्पितानि फुल्लानि प्रासादिकानि प्रसादनीचानि मनीरमकराणि एहि
अमुककनकनाकरे अभिरमिष्याम ॥ एवमुक्ते पद्मावती तापसी काशिराजान-
मेतदुवाच ॥ अपि महाराज इच्छसि प्रवेष्टुं यं प्रप्रजितायै सार्धं इच्छसि रमितुं 15
धर्मस्थिताय नाहं महाराज कामेषु अर्थिका ति ॥ काशिराजा आह ॥ यदि
मन्त्रे न इच्छसि ततो बलसा ते यहिष्यामि ॥ पद्मावती आह ॥ यदि बलसा
मे गृह्णसि ततो ते तपसा अपीव शुष्कतृणं दहिष्यामि ॥ सो दानि राजा तं
मुखा भीतो प्रत्यागतो च सा च इह रात्रे यथासुखं यथाफासु ॥ अहं ते निम-
न्नेमि सर्वहितोपस्थानेन ॥

10

अथ ब्रह्मदत्तो राजा ब्राह्मणवेषेण काशिराजो गृहं प्रविशित्वा अहं पि महा-
राज अवेहि कुशलो ति । सो पि राज्ञी देवीहि सार्धं क्रीडन्त्य क्रीडते पद्मा-
वतीं च सम्भाषति । केन क्रीडिष्य इहागता ॥ पद्मावती आह ॥ तव एव
महाराज अपराधेन इहागता ॥ ततो काशिराजा संशयितो राजानं ब्रह्मदत्तं
पृच्छति ॥ न मे कदाचिददृष्टापदस्य एतादृशी नीति श्रुतपूर्वा कस्त्वं का ते एषा 15
ति ॥ राजा ब्रह्मदत्तो आह ॥ अहं ब्रह्मदत्तो पंचालराजा एषा मे पद्मावती
भार्या इहागता ॥ एवमुक्ते काशिराजा ब्रह्मदत्तं राजानमेतदुवाच ॥ स्वान्तर्ने
महाराज अनुरागतो महाराज नेहि देवीं अहं बलायेण संविमथ्य नेमि ॥ अथ
राजा ब्रह्मदत्तो पंचालराजा पद्मावतीं देवीं वाराणसीतो चतुरग्रेण बलकायेन
सार्धं हस्तिपृष्ठे आरूपयित्वा महता राजानुभावेन महता राजश्रद्धये पुनः कपिशं 20
नगरं आनेसि ॥ पद्मावतीये च देवीये राज्ञा ब्रह्मदत्तेन असृष्टवध्याये च

4. M °padmāva°. — 5. B °eṣṭuṃ | yaṃ° M °sārdham iccha ° sthītā | ye nā°
BM °rthikā ni ॥ .

6°. M °te grihishyāmi ॥ . — 7°. M padmāva° B padumātī°. — 7°. BM °grihnasi
(M °si ॥) tato °naṃ dehi°. — 8. B °pratyāyagato° BM °phāsu a°. — 9. B °haṃ | te°.

11. B °bradatto° M °gīrājō grihaṃ praveṣitvā° B °pravitvā° M °hārājā eksheli kuṣa-
lehi tti | . — 12. B °sya kṛdāto pa° M °sya kṛdako padmāvatiṃ ca saṃvāsānti ke°
B °vatīṃ ca saṃvāsanti | . — 13°. M padmāva°. — 13°. M °evaṃ ma°. — 14. M tataḥ
kā° B °cchati na°. — 15. M °śhṭāpanādhasya° BM °driṣṭāni giti ṣru° B °s tvaṃ kante e°
M °te esho ti ॥ .

16°. M °jā eṣhā me pañcālārājā ॥ eṣhā me padmā° B °eṣhāṃ me°. — 17°. B °devī a°
M °haṃ ca balāgreṇas taṃ vi° BM °bhajānāmi ॥ . — 18. M °padmāvati de° B °vatidevīṃ
vālāna° M °turaṃgana ha° prishṭha āruhitvā° B °prishṭe ārupiyitvā° M °piddhlyena kaṃ-
pillanaga°.

19. BM padumā(M °dmā)vati ca devī rājō bra °śhṭāvadhyaḥ caṃkra° B °rhitāni
abhuṃsuḥ ॥ .

क्रमेण तानि पदुमानि अन्तरहितानि अभून्तुः । पुनश्च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंषिखं आनीताये भूयो क्रमेण पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥

भगवानाह ॥ न खलु मिश्रवो व्यो स माण्डव्यो च[315] विरहमेव तदा माण्डव्यो च विरभूव ॥ न खलु मिश्रवो व्यो पदुमावती देवी । एवैव यशोधरा तदा पदुमावती देवी अभूवि ॥ न खलु मिश्रवो व्यः स राजा ब्रह्मदत्तो मू । एष राजा शुद्धोदगसदरा राजा ब्रह्मदत्तो अभूत् ॥ तदापि एतेन राज्ञा शुद्धोदगेन एषा यशोधरा अनगुयुजित्वा अपर्यवगाहित्वा वध्या असृष्टा । एतरहि एतेन राज्ञा शुद्धोदगेन अनगुयुजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या

10

पदुमावतीये परिक्रम्यो समाप्तो ॥

मिश्र भगवन्तमाहन्तुः ॥ कस्य भगवं कर्मस्य विपाकेन पदुमावतीये क्रमेण पद्मानि प्रादुर्भवन्ति यदा च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वध्या निसृष्टा ततो ह्य तानि पदुमानि अन्तरहितानि भूयो च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंषिखं आनीताये सन्तीये पुनरस्या क्रमेण पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥ भगवानाह ॥ एतस्या एवेदं 15 मिश्रवो पदुमावतीये कर्मणो विपाकं अभूवि येनास्या क्रमेण पद्मानि प्रादुर्भूतानि अभून्तुः राज्ञा च ब्रह्मदत्तेन वध्याये निसृष्टाये अन्तरहितानि भूयो राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंषिखं आनीताये सन्तीये प्रादुर्भूतानि ॥

भूतपूर्व मिश्रवो अतीतमध्वाने नगरे वाराणसीय अपरकृत्यो निसृष्टाये वध्याये पद्मिनीतो उदकचटमादाय पदेन च हस्तगतेन वहिर्बभूव ॥ अतो नगरं प्रवि-

1. M 'ç ca rájá bra' B 'ántáye' M 'ntá || ye bhúyo pakra ° dmáni bhú'. — 3^a. M 'kshavo 'nyo' m'evam tadá' B 'm evan tadá' M 'shir abhút. — 4^a. M 'vo anyá sá padmáva'. — 4^a. B 'rá tadá tadá pa' M 'padmáva'. — 5. M 'vo anyo so rá ° datta 'bhút || B 'bhú esha'.

6^a. M 'ddhodana tadá brahmadattarájbhút ||. — 6^a. M 'pi etena rájūa çu' B 'pi rájá ete' BM 'gáhetvá vadhya'. — 7. B 'tena rájño çu' M 'tena rájá çu' B 'nena anayumjyitvá anaparádhiñ va' M 'nusañji' gáhetvá anaparádhiñ va'. — 10. M 'iti çrtmahāvastuavadāne padmáva ° kalpañ samāptañ ||.

11^a. M 'bhikahur bhagavañtan evam áhatsu || B 'hatsuh ||. — 11^a. M 'gavan karma ° kena padmáva ° rbhavati || bhaga' (L 14) B 'nti | yadá ° to sya tani padmāni antarahi- tāhi bhúyo ca so rájūa ° punar asya kra'. — 14^a. M 'padmáva ° rmanāñ vi' B 'rmanā vi' BM 'shi | yenásyā kra ° nsuh || rájño(B 'jūa ca) brahmadattena vadhyaeye nisri- (M 'dhyātenotsri)shāye anta(M 'aūta)rahi' B 'yo ca rájño bra' M 'yo ca rájá bra' pīlam ántāye sañtiye prā'.

18. M 'stye amukasya gri' B 'ri predminito u' M 'padmāni ° tani āniya padmena va hastajātēna cehiñ nagerāto aūtonagarañi' B 'stagate ca vahi'.

श्रुति । अपरो च प्रत्येकबुद्धो वाराणसीये नगरे पिच्छाय चरित्वा वह्निर्नरं
निर्धावति प्रासादिकेन ईर्ष्याघनेन अमित्रात्मेन प्रतिक्रान्तेन प्रासादिको अमित्र-
सन्ना च देवमनुष्याः । तस्माद्दारिकाये प्रत्येकबुद्धं ब्रूयाच्चित्तप्रसादमुत्तमं । प्रस-
न्नचित्ताय तं पद्मं तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिप्तं । प्रत्येकबुद्धेनापि अनुग्रहार्थं प्रतिगृ-
हीतं ॥ सा दानि दारिका तं पद्मं तस्य प्रत्येकबुद्धस्य हस्तौ शोभमानं पश्यति ॥
स्वकं च हस्तं चीणितं पश्यति ॥ ताये दानि भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य सकाशातो तं
पद्मं चाचितं भगवं देहि मे तं भूयो पद्मं ति । प्रत्येकबुद्धेन तं पद्मं भूयो तस्मा
दारिकाये दिप्तं हन्त मद्दे ति ॥ ताये पद्मं भूयो प्रत्येकबुद्धस्य [१५^b] हस्तातो
गृहीतं ॥ सा दानि स्वकं च हस्तं पश्येन शोभमानं पश्यति प्रत्येकबुद्धस्य हस्तं ची-
णितं पश्यति । ताये विप्रतिसारं संजातं । न शोभनं मया कृतं यं मे प्रसन्नचि-
त्ताये एतस्य चक्षिष्य इमं पद्मं दत्त्वा पुनः आच्छिन्नं । ताये दानि तं पद्मं
भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिप्तं ॥ प्रतिगृह्णाहि मे भगवन्भूयः इमं पद्मं अनुकंपा-
मुपादाय ॥ सो दानि पद्मो तस्माद्दारिकाये तेन प्रत्येकबुद्धेन पुनर्गृहीतं ॥

भगवानाह ॥ स्थाप्यस्त्वपुनर्भिचवो युष्माकमेवमस्मादन्या सा तेन कालेन तेन
समयेन वाराणसीयं दारिका अभूयि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कालं हेतोः । १५
एषा सा भिचवो पद्मावती वाराणसीयं दारिका अभूयि ॥ यं से तं प्रसन्नचि-
त्ताये प्रत्येकबुद्धस्य पद्मं दिप्तं तस्य कर्मस्य विपाकेन पद्मावतीये क्रमेषु पद्मानि
प्रादुर्भवन्तुः । यं से तस्य प्रत्येकबुद्धस्य हस्तातो तत्पद्मं भूयो आच्छिन्नं तस्य
कर्मस्य विपाकेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वध्याये आणत्ताये तानि पद्मानि क्रमेषु चक्र-

1. BM °sīto nagare° M °rddhācati || prā° BM °dikenā abhikrānte(M °krāmīte)na prati-
krānte(M °krāmīte)na prāsādikābhiprasannā(M °saṁnā) ca de° M °nushyāḥ B °shyā ta°. —
3¹. M °citaprá°. — 3². M °ttāya naṁ padmaṁ pra° B °taṁ papadmaṁ°. — 5. B so dāni°
M sā dārikā° BM °naṁ paṇyati | svakaṁ ca hastaṁ kṣha(B °kṣhe)nikaṁ pa°.

6. M ye dāni bhūyo° ta° to taṁ padmaṁ yānvitaṁ | bhagavan dehi me bhūyo padmaṁ
ti. — 7. M °padmaṁ bhū° nnaṁ || haṁitaṁ bha° BM °ti tā°. — 8. M °padmaṁ bhū°
B °tyekasyā ha°. — 9. BM so dāni ca svayaṁ °sya hastaṁ kṣha(B °kṣhe)nikaṁ pa°. —
10¹. BM °taṁ na°. — 10². M °bhana mayā kṛitaṁ yaṁ me pra° cittaḥ e° B °cittā e°
M °padmaṁ da° nar ācchinnaṁ | B °nnaṁ tā°.

11. M °padmaṁ bhūyo tasyā dārikāye tasya pra° BM °nnaṁ pra°. — 12. BM °gri-
hñāhi maḥ(M °mo) bha° M °gavaṁ bhūyo imaṁ padmaṁ a°. — 13. M °padmo ta°
B °tasya dā°. — 14¹. M °lu bhikṣha° BM °śhmākāṁm e° B °d anyo so tena kā° M °d
anyaḥ sa tena kā° siye dā°. — 15¹. M °ivetaṁd e°.

16¹. B eśhāṁ sā° M eśhā bhikṣavaḥ padmāvati nāma vā°. — 16². M yaṁ so naṁ
prasannaṁ ci° dinnāṁ tasya karmasya vipākena padmāvati° rblhavanu | B °vansuḥ yaṁ°.
— 18. B °stāto padumaṁ M °t padmaṁ ācchi° rājā bra° ttena cadhyā° B °ttena va-
dhyāye ānattiye | tāni pa° M °nattiye tāni padmāni krameṣu aṁtarhi°.

हितादि । यं ते तं पदुमं भूयो तस्य प्रत्येकमुत्सृज्य हिसं तस्य कर्मस्य विपाकेन
भूयो राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो क्षयिष्मानीताये पुनः क्रमेण पद्मानि प्रादुर्भू-
तानि ।

सम्राज्ञं पदुमावतीये पूर्वयोगं ।

5 मिच्छू भगवन्मनाहन्तुः । कस्य भगवन्कर्मस्य विपाकेन राज्ञस्य कुमारस्य
बहुधाणि गर्भोपासी भवन्ति । भगवानाह । एतस्य तेषां मिच्छवो राज्ञस्य
कुमारस्य पौराणं कर्मविपाकं ।

अतः पूर्व मिच्छवो तीतमध्वानं वेदेहवनपदे मिच्छिन्नायां राजधान्यां ब्राह्मणो राजा
भवन्ति । तस्य द्वे पुत्रा भवन्तुः चन्द्रो च नाम कुमारो सूर्यो च नाम कुमारो ज्येष्ठो
10 सूर्यो कनीयसो चन्द्रो । अथ खलु मिच्छवो सो वेदेहको ब्राह्मणराजा आयुष्ययास
कर्मयथास काश्मकावी । चन्द्रो सूर्यमाह । तं ज्येष्ठो तुवं राज्यं प्राप्स्येहि ।
अहं क्षत्रिप्रव्रज्यां प्रव्रजिष्यामि । अथ सूर्यो कुमारो चन्द्रं कुमारमेतदुवाच ।
किं राज्ञां कर्तव्यम् । चन्द्रो कुमारो आह । राज्ञा जगस्य आयुषीति ।
अ[316] च खलु सूर्यो चन्द्रमेतदवोचत् । अहं कुमार राजा तव कर्तव्यम् । तं

15 राजा भवति अहं च क्षत्रिप्रव्रज्यां प्रव्रजिष्यामि । अथ चन्द्रो मिच्छवः सूर्यं
कुमारो चन्द्रं कुमारं मिच्छिन्नायां राज्येनामिषिचित्वा क्षत्रिप्रव्रज्यां प्रव्रजसि ।
तेन दानि पूर्वराजापरराजं जागरिकाद्योगमनुयुक्ते विहङ्गकेन चत्वारि ध्वानानि
निष्पादितानि पञ्च चामिञ्चो साचीकृता महर्षिको महागुभावी क्षत्रि संजातो ।

1. M °tañ padmañ bhūyo tasya pra° B °anañ | tasya ka° BM °kena bhūyo rājā bra°
M °ye mura krameshu prā°. — 4. M iñ primahāvastuavadāne padmāvatīye pūrvayogañ
samāptañ || . — 5¹. M bhikshur bhagavatam ā° B °vanta ā°. — 5². B °bhagava karma°
garbhavāso°.

6². BM etasya caisho° M °paurāṇāñ ka°. — 8. B °pūrva bhi° M °kshavo atī°. —
9. M tasya dvau putrau abhūtāhi cañdro ca nāma kumāro sū° mārah° jye° BM °shtho
candro kanyaso sūryo (M °kanashtho sūryya) || . — 10. M °vo sau vai° hmaṇo rājā āyul-
kshayāc ca karmakshayād ya kālam akāśhit || .

11¹. B sūryo cañdrañ āha || M sūryo cañdram āha || . — 11². B °shtho tava rā°
M °shtho na ca rā°. — 12¹. M āham rishi°. — 12². B °sūryo kumāro° M °ro cañdram
kumāre etad avocāt | . — 13¹. M °rttavyān ti | . — 13². M °mārāha || . — 13³. B °ja-
na āpa° M °āpanāti dā°. — 14¹. M aha sūryyo candra°. — 14². B °nāpesi tvañ° M °nā-
pehi tvañ° vāksho bhavāhi° B °hi | abhāñ° M °shipravrajyāmi | . — 15. M °kshavo sūryo-
kumāro cañdra kumārāñ° B °ro candra kumārāñ° M °tvā pīpravrajyāñ° B °jyāñ pra-
vrajyest | .

17. M tete dānāñ pā° rikoyo° B °rikāyom anu° haranti ca catvā° M °harañtu catvā°.

ये पि सूर्यस्य कुमारकाभजारे परिवारा अमुषि ते पि सूर्यस्य सार्धं अविप्रवृज्यां प्रवृजिता सर्वे च चतुर्ध्यानकामी यंचामिञ्चो महर्षिणा महाकुमावा संजाता । अथ सूर्यस्य अविस्व एतदमुषि ॥ अहं खलु चतुर्ध्यानकामी यंचामिञ्चो अयं च मे परिवारी सर्वो चतुर्ध्यानकामी यंचामिञ्चो यं नृणां उत्तरविशेषं आरमेयं ॥ तेन दाणि समादानं कृतं न मया अदिप्तं उदकं दन्तकाष्ठं पि परिमोक्तव्यं ॥

अथ खलु मिश्रवो सूर्यो अविपरकाशेन अतिसम्भोहेन अपरस्व अविस्व उदकभाजनातो अदिप्तं उदकं पिबे ॥ तेन पीतेन अस्व अतिसम्भोहेन मम व्रतसमादानं न मया अदिप्तं उदकं दन्तकाष्ठं पि परिमोक्तव्यं इति । इमं च मकर इमस्य अविस्व उदकभाजनातो अतिसम्भोहेन उदकमदिप्तं पीतं । चोरो अहं किं तस्य कौकृत्यमुत्पन्नं चौर्यं मया कृतं ति यं मे परस्व उदकभाजनातो अदिप्तं उदकं पीतन्ति ॥ 10 सो दाणि दुःखदीर्गमसंजातो आसनातो उत्थाय पृथिव्यां मिश्रवो ॥ अथ खलु ते माणवका येन सूर्यो अविस्वो नोपसंक्रमित्वा सूर्यं अविममिवादेभ्युः ॥ अथ खलु मिश्रवो सूर्यो अवि तां माणवकानेतदवोचत् ॥ मा धूयं माणवका मम अभिवादेव ॥ अथ खलु मिश्रवस्तो माणवका सूर्यमुषिमेतदवोचत् ॥ भो उपाध्याय किं वयं उपाध्यायं नमिवादिष्यामः ॥ सूर्यो अवि आह ॥ अहं खलु 15 माणवका चोरो ति ॥ माणवका आहन्तुः ॥ किं वा कथं वा उपाध्याय ॥ सूर्यो अवि आह ॥ अमुकस्य माणवकस्य उदकभाजनातो अदिप्तमुदकं पीतं ॥ ते दाणि माणवका एतमाहन्तुः ॥ मा भवन् उपा[316]ध्याय एवं वदेहि । न भवां चोरो यमस्याकं उदकं उपाध्यायस्य स्वकं ते उदकं पीतं मा कौकृत्यं जनेहीति ॥ सूर्यो अवि आह ॥ जानन्ति माणवका मम व्रतसमादानं न मया 20 कदाचिददिप्तं उदकं दन्तकाष्ठं पि मुक्तं पूर्वं मया अदिप्तपूर्वं उदकं पि पीतं ।

1. BM °shi | te° B °rve ca catubbirdhyā°. — 3¹. M °shisyaita°. — 3². M °ayaṁ ca parivārad sarve catu° B °ro sarve catu° M °bhijñā yaṁ ut° shaṁ ālabhayaṁ | . —

5. M °tena dānīm sa° BM °udakādanta° M °kāshihā pi°.

6. M °kālaṁ na smṛitīm saṁmohā aparasya ṛishasya uda° dakā dantaka pi ca tena yasya smṛi° B °pibe tena°. — 7. B °pītena yasya° M °smṛiti utpa° dāna na mayā° kaṁ dāntakā°. — 8. B °shisyā udakāṁ bhā° M °shisyā udakabhāṁjanāṁto smṛitīm saṁmohē° BM °dinnaṁ | pītaṁ cau°. — 9. M °me parasya udakabhāṁja° kaṁ pibānti | .

11¹. M so dānīm duḥ° syasamjātaṁ ā° shanṇah. — 11². M °tvā sūrya ṛishi° BM de-
tsuḥ || . — 12. M °ṛishi tāṁ māṇavakāṁ eta°. — 13. M °kā mamābhi°. — 14¹. M °kha-
lu te mā°. — 14². M °nābhicādo°. — 15². M °vako cau°.

16¹. M °vako āhatsu | . — 16². M °katha upā°. — 17². M °dakabhāṁjanāmo a°. —
18¹. M tā dā° BM °evam ā° M °hatsu || . — 18². BM mā bhavān upā°. — 18³. M °ro
yaṁ asma° dakam uvyādhyāyasya ke.te uda°. — 20². M jānānti mā° cid dinnam uda-
kaṁ dāntakāshihāpi° paribhoktaṁ pūrṇaṁ mayā° B °nnaṁ udakāṁ M °anapūrvam
udakāṁ pīm pi°.

सो हं चोरी बन्तुतो इच्छकर्म करोय यथा चोरस्य क्रियति तस्य मे ॥ मायवका
आह्वयः ॥ मो उपाध्याय न वयं उत्सहाम उपाध्यायस्य इच्छकर्म कर्तुं । एषो च
मे चङ्गो राजा आता तस्य सखायं गच्छाहि ॥ सो ते इच्छकर्म दास्यति ॥

- अथ खलु सूर्यो ऋषिर्देव मिथिला राजधानी तेन प्रयासि राज्ञी चङ्गस्य
5 सखायं ॥ अश्वीवीद्वाजा चङ्गो आता मे सूर्यो ऋषि मिथिलायां आनच्छतीति ॥
अथ चङ्गो राजा चतुरन्वेष वसवाधेन सार्धं सूर्यस्य ऋषिस्य प्रबुद्धमनाय निर्धा-
ति ॥ अथ खलु चङ्गो राजा येन सूर्यो ऋषिसिनोपसंक्रमित्वा युगातो ओषष्ट्य
सूर्यं अभिमिवादयति ॥ अथ खलु सूर्यो ऋषि चङ्गं राजानमेतदुवाच ॥ मा
खलु भुङ्क्स्व महाराज मम अभिवादेहि ॥ एवमुक्ते मिथवः चङ्गो राजा सूर्यं
10 अभिमितदुवाच ॥ किंसाहं भगवं व्यष्टं आतरं सूर्यं ऋषिं दृष्ट्वा अभिवादिष्या-
मि ॥ एवमुक्ते मिथवः सूर्यो ऋषिचङ्गं राजानमेतदुवाच ॥

अहं चोरी महाराज अदिहं उदकं पिबे ।

तस्य करोहि मे दण्डं यथा चोरस्य क्रियति ॥

- 15 अथ खलु मिथवः चङ्गो राजा अभिमृषिमितदुवाच ॥ अनुजानास्यहं भगवं
स्वया उदकं पीतं स्वविजितातो तमुदकं पीतं, यं मम राज्यं तव सि मे राज्यं मम
येन इच्छित्वा ममवं वीकृतं करोहि ॥ अथ सूर्यो ऋषिचङ्गं राजानं मायां
अध्वमाधे ॥

नाहं शक्तो महाराज वीकृतं प्रतिविनोदितुं ।

- 20 साधु मे क्रियतु दण्डो यथा चोरस्य क्रियति ॥

1¹. M mo ha cau° B °vṛitāṁ tasya karmaṁ M °tto tasya karma karotha | yathā
B °tha | yathā° M °rasya kṛiyati° BM °me mā°. — 1². B °ābāṁseuh°. — 1³. B °ntse
hādhyāma° M °sya dāṁḍakarma karttuṁ | . — 2⁴. M eśāṁ ca te caṁdro rā°. —
4. M atha sūryyo ṛi° B °thilāyā rā° M °thilāyāṁ rā° B °prayāsi | rājño° M °jño caṁdra
B °caṁ a°. — 5. M °jā caṁdro bhrā° B °lāyām āga°.

6. M atha caṁdro °sūrye ṛi° BM °dgamaṇāṁ mryāsi(B °ryāsyati) | . — 7. M °lu
caṁdro rā° °sūryya ṛishi teno° tvā yānāno āruhya sūryya ṛishiṁ abhi°. — 8¹. M atha
sūryyo ṛishi caṁdraṁ rā° tad avocat | . — 9. M °vah caṁdro rā° BM °sūrya ṛi° M °tad
avocat | . — 10. M kasyā° B kiṁsyā° M °gavan jyeshtāṁ B °jyeshtāṁ bhrā° M °sūryya ṛi°.

11. M °ṛishi candraṁ rājānaṁ eta°. — 12. M °dinna u°. — 13. B °thā vāraasya kri-
yanti° M °kriyasi | . — 15¹. M °vaḥ caṁdro rājā sūryyāṁ ṛishum etad avocat | . —
15². B amukajānā° M °haṁ bhagavan yaṁ tvayā udakaṁ pibe naṁ rājyaṁ gaccha ya°
B °pītaṁ svavijitāto tam udakaṁ pītaṁ yaṁ mama°. M °gavan kaukṛi°.

17. M °śhiḥ caṁdraṁ rā°. — 19. BM °çaktu ma° B °tyaṁ parivno°. — 20. B °dhu
mā kri° M °dhu mo kriyatūṁ da°.

अथ खलु चन्द्रस्य वेदेहस्य राज्ञो पुत्रो च भागिनेयो च चन्द्रं वेदेहराजमेतदु-
वाच ॥ कियत्तु देव ऋषिस्त दण्डकर्म कौकृत्यस्य प्रतिविमोदनाय मा ऋषि
कौकृत्येन कियन्वतु ॥ अथ चन्द्रस्य राज्ञो एतदभूषि ॥ कीदृशमहं सूर्यस्य ऋ-
षिस्त दण्डकर्म कुर्येयं येन ऋषि निःकौकृत्यो भवेत् ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा
अशोकवनिकां सितसंमृष्टां कारापेत्वा प्रणीत च [३१७] आसनं प्रपन्नं खाद्य- १५
भोज्यं च प्रवेशयित्वा राजार्हाणि मोदकानि वृक्षशाखेषु बन्धापेत्वा सूर्यं ऋषिमे-
तदुवाच ॥ गच्छ भगवं अथ अशोकवनिकायां आसाहि यं चाप खाद्यभोज्यं
शब्दाविधावं च ततो यद्यासुखं परिभोगं अनुजानामि ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा
सूर्यं ऋषिमशोकवनिकायां यद्वाचं वारसि ॥ अथ चन्द्रस्य राज्ञो ब्रह्मनात्ययेन
एतदभूषि ॥ कथमहं सूर्यमृषिं निःकौकृत्यं कृत्वा विसर्जेयं ति ॥ तस्मैतदभूषि ॥ १०
यं नूनाहं सर्वबन्धनप्रमोचं कारापेयं ॥ कारापेसि खलु मिषवः चन्द्रो राजा
सप्तमे दिवसे सर्वबन्धनप्रमोचं ॥ सूर्यो च ऋषि अमृत्योहि उतौ ॥ यच्छृणु भगवां
उद्धृतदण्डो ति । राज्ञा चच्छ्रेयं सर्वबन्धनमोचं कारापितं ॥ सो दानि निष्क्री-
कृत्यो पुनः आश्रमपदं गतः ॥

भववानाह ॥ स्वात्खलु मिषवः युष्माकमेवमस्मादन्यः स तेन कालेन तेन सम- १५
वेद्यं चन्द्रो राजा । एष तदा राजसमद्रकुमारो अभूषि ॥ यः सूर्यो ऋषिस्तदा
अहमेवामूषं ॥ यत्सूर्यो ऋषि अशोकवनिकायां यद्वाचं उपवचः तस्य कर्मस्य
विपाकेन राज्ञो कुमारो यद्वर्षाणि गर्भावासस्थितो अभूषि ॥

राजसमद्रस्य पूर्वयोगं ॥

१. M °lu caṁdrasya vaideharājū °yo ca caṁdraṁ vai °tad avocat | . — २. M kri-
ya °ndakarma kau° . — ३^१. M °tha caṁdrasya° . — ३^२. M °driṣaṁ ahaṁ sūryasya ri-
shidandakarma ku °shi nikau° B °krityaṁ bha° . — ४. M °lu caṁdro rājā a° B °ktasam-
rīṣhṭāṁ kālāpe° M °saṁrīṣhṭāṁ kārāpe° B °taṁ ca ā[३१७]āsa °bandhāyetvā sūrya ri°
M °sūryya rīshim etad avocat | .

७. M °gavan atra a° naṁ ca tataḥ ya °gaṁ atujā° — ८. M °lu caṁdro rājā sūryyam
rīshi aco° B °traṁ dhāresi | M °traṁ dhāresi | atraṁ dhāresi | . — ९. M atha caṁdra
shatratrasyaatyena e° . — १०^१. M °sūryya rīshi niḥ° B °shim kau° M °sarjayeyaṁ ti B °ti ta° .

११^१. M yaṁ nūmāhaṁ° B °sarve ha° BM °peyaṁ kā° . — ११^२. B kārāropesi | kha°
M °vaḥ caṁdro rā° . — १२^१. M sūryyo pi ri° B °kto gaccha° . — १२^२. M gaccha bhayān
uddhri° B °tha | bha° udhrita° BM °qdo si | . — १३^१. B rājūe ca° M °jā caṁdreṇa sarva-
bāṁdhana° B °kāropitaṁ || . — १३^२. M °dāni nikaukritya punar ācra° . — १५^१. M °ksha-
vo yushmakāṁam e° B °yena tadā candro° M °yena caṁdro rā° BM °jā e° .

१६^१. B °esha rāhu° M °esha ahaṁ evābhūt | . — १६^२. M ya sūryyo rīshi rahulakumāro
abbūshi tadā yo sū° . — १७. M yo sūryyo° B °rīshim ācakayanikā° M °drātram uparuddho
ta° hulaku° B °huro ku °ni garbhavā° . — १९. M iti grīmahāvastuavadāne rā° gaṁ sam-
māptaṁ || .

- राजा दानि शुद्धोदयः शाक्यं संविपातयित्वा चाह ॥ भगवतो यदि च कुमारी
सर्वार्थविदो जगारातो जगमारिणं प्रव्रजितो तं राजा चक्रवर्ती भवेय चक्रपां
रत्नमण्यसहस्राणां ईश्वरो भवतो पि सर्वे अनुयाता भवेय सचे चक्रवर्तिराज्यमप-
ह्वय चरियकुशातो जगारातो जगमारं प्रव्रजितो अनुत्तरां सम्बन्धोभिर्ममि-
5 संकुली सो च चरियो ब्राह्मणपरिवारो च तं नो अनुसृत्य भवेत् ॥ ते दानि शाक्या
आहन्तुः ॥ आशपेतु देवः किं क्रियतूति ॥ राजा शुद्धोदयो चाह ॥ कुशातो
कुशातो एकः चरियकुमारो प्रव्रजतु । यच एकः सो एकपुत्रको मा प्रव्रजतु ।
यच इति भातरो ततो एको प्रव्रजतु । यचापि संवज्जला भातरो ततो पि एको प्रव्र-
जतु ॥ शाक्याकानि चारेण कथं योभूयेन शाक्यगणस्य उत्पद्यतु प्रव्रजितुं शाक्यकु-
10 मारं ॥ कुलपुत्रवर्णेन तच शाक्याकानि चारीयन्ति योभूयेन शाक्यगणस्य उत्प-
द्यति ॥ यदा राजा शुद्धोदयेन आणत्तं प्रव्रजन्तु शाक्यकुमारा कुलपुत्रवर्णेन यो
च एकपुत्रको सो मुच्यतु तच दानि तेन कुलपुत्रवर्णेन पंच कुमारशता अभिनि-
ष्क्रमन्ति प्रव्रज्याय ॥ राजा शुद्धोदयस्य भगवां च पुत्रो सुंदरनन्दो च । भगवता
प्रव्रजितेन सुन्दरनन्दो [317^b] मुच्यति ॥ शुद्धोदयस्य पुत्रा आगंदो च उपधानो
15 च देवदत्तो च । तेषां देवदत्तो अभिनिष्क्रमति ॥ आनन्दो पि इच्छति प्रव्रजितुं
माताये मृगीये शाक्यकन्याये नानुजानीयति ॥ सो वेदेहं जनपदं गच्छात्

1^a. M atha rājā cūddhodano cākya saṃmi. — 1^a. M bhāgavato yadi ° dho agārāto
ānagāri ° taṃ rājā cakravartir bhaveya bahū° BM °cvaro bhavaṃto (B °bhagavanto) pi
sarve anujātā bhavetha so (M °so na) ca cakra° B °hāya kshettriya kulāto agārāto anagāri
pravrajito (après ce passage, qui depuis °taṃ rājā° est ajouté à la marge, suit : dvā oguri-
sata dvātayā, séparé de ce qui précède, mais rapporté à la même ligne; je ne sais qu'en
faire.) M °kulāto agārāto anagāriyaṃ pra° B °ttarā saṃmya° M °myaksabodhim abhi-
saṃbodhim abhi ° dho sa va kshatriyabrāhmaṇo pa° B °dho sa ca kshetri° BM °vāro
ca tato anu°. — 5. M °hatsuh |

6^a. M ānanyato deva kiṃ° B °ānayatū de° M °kriyati || . — 6^a. B kulāto ekaḥ kshe-
tri ° vrajitu yatra ekaḥ so °ekaputro mā pravrajitu | . — 7^a. Omis par M. B °vrajitu. —
7. M yatraḥ ve bhrāta° BM °to eka pravraja (B °ji) tu yatra ekaḥ so (M °ka ṣo) eka° M °pu-
trāko māṃ pravrajayatu | B °vrajitu | . — 8. BM °hulo bhrā° M °vrajitūṃ B °tu ṣa°. —
9. B °lākā pi nidhāretha° M °nidhāretha | kathaṃ bhūyo na °tpadyetu°. — 10. M puru-
shaṇa ta° B °shakena ta° M °nivāriyaṃti | °yobhū° kyamaṇpa(?)ya° B °gaṇaṃsya°.

11. M rājā ṣa° B °rājño ṣu° M °danāna ā° vrajaṃtu ṣa° B °vrajaṃtu ṣa° BM °sha-
kena yo ca (M °ca na) ka° M °ko sā utpadyatuḥ tatredāni kulapūruṣaḥkena paṃi° B °so
muhyatu | ta° M °bhiniḥkramaṃti pra° BM °jyāya rā°. — 13^a. M °bhavāṇ ca putro
suṃdarado ca B °ndo ca bha°. — 13^a. M °tena suṃdaranaṃdo praccati | B °do yucca-
ti | . — 14. BM °putro ā° M °datto. — 15^a. M abhi°. — 15^a. M ānāṃdo°.

16. BM °eti ṣu°.

प्रतेन आसति । शुभोदनस्य पुत्रा नन्दो व नन्दको व एते अभिनिष्क्रमन्ति ।
अपरे च दुवे पुत्रा बृहि क्षिता । अनुतोदनस्य पुत्रा अनुबद्धो व महानानो व
मट्टिको व । अनुबद्धो व महानामेन पृच्छीयति । किं त्वं प्रव्रजिष्यसि गृहकार्यं
वा विनाशियिष्यसीति । सो अनुबद्धो पुत्रवन्तो न वृक्षति किं गृहमध्यावसन्तेन
करणीयं किं वा प्रव्रजितेन करणीयं पुत्रवन्तो निष्पुत्रवेण नाटकेन क्रीडन्तो
आसति पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समंवीमूतो । तस्य अस्मिन्ने आदित्ये सहस्रं
दीपवृक्षाणि निशि प्रदीप्यन्ति । मीहजस्य जिज्ञासनायै एकून् दीपवृक्षसहस्रं
प्रदीपापितं । तस्य दानि ताव विशुद्धं माप्स्यन्तु यं तं एकून् दीपवृक्षसहस्रं तस्य
चित्ते नास्ति संपूर्णं दीपवृक्षसहस्रानि । तस्य दासपरिवारो सर्वो विक्षितो ।
अहो परिशुद्धं कुमारस्य चक्षुः । यच्च नाम दीपवृक्षसहस्रातो एकेन दीपेन ऊनं
अविशुद्धानि दीपानि संजायन्ति ।

सो दानि तं ज्येष्ठधातरं महानामं पृच्छति । किं गृहमध्यावसन्तेन करणीयं
किं वा प्रव्रजित्वा करणीयन्ति । सो न आह । गृहमध्यावसन्तेन कस्यतो एवो-
त्थितेन राज्ञो सुखराज्ञी दातव्या शाक्यमहत्तरकानामपि सुखराज्ञी दातव्या ये
पि कान्ता ते पि अचक्षोकेतव्या कासगतानां पि मृतकरणीयेहि स्थातव्यं गृहजना
वेष्टेतव्या दासीदासकर्मकरपीडयेया वेष्टेतव्या भोजनाच्छादनेन सर्वेहि च उत्सवेहि
समन्वाहरितव्या व्ययकमेन उत्सविकेन पारिव्यधिकेन च हस्तस्य अजगवेदकानि

1. BM *çukloda* °putro nanda° M °no ca nandako° B °shkramantā || M °shkramañto.
— 2^a. B °sthiita a°. — 2^a. BM °putro a° M °nubuddho °nāma ca bhaṭṭikā ca B °ko ca
a°. — 3^a. M °anubuddho mahā pricchati B °yati kiñ°. — 3^a. M °va ciñṭayī° —
4. M °ddho punyavañte pri° BM °ccati kiñ grihe adhyavasa° B °ntena kaṇṭhā kiñ vā°
M °nyavañto nihpurushena nā° B °ṇa nāḍake °ti | pañ° M °pañvahi kā° BM °bhūto
ta°.

6. M °ashtam i° BM °te na ādityasahasrañ ti dipavṛkṣhāññāñ ni° M °dīpyañti | B °di-
pyañti mo°. — 7. M °māharase tījñā° B °moharese vijñā° M °ekūññāñ dipa° pādītum | .
— 8. M °dāññiñ tānad viçu° nsacakshushañ tam etasya ci° B °m ekonadipavṛkṣhasa-
hasrañ tasya citta nā° M °pūrpṇa di° hasrañ ti B °nti ta°. — 9. M °sya dāññiñ pari°
sarva vi° B °to a°. — 10. M °pena unnamativicuddhañ dipā°.

12^a. M °dāñi tañ° B °jyeshṭhabhrā°. — 12^a. B kiñ adhyā° M kiñ grihe adhyavasāñ-
tena° kiñ pra° ṇiyeti | . — 13^a. B sā nañ° M sā nam āha || . — 13^a. M °vasaññtena
kalpato evosthitena rājñā sukharāṭṭri dātavyā çā° ttaraññkāmām api su° B °ye pi krantā
te° M °pi acalokāyitavyā kālagaṭāñ api mṛi° grihajana veshṭitavyā | dāst° sheya veshṭe-
tanmā | bhonanācchādanena sarve ca unsahehikena pā° B °nena sarve ca utsavaiñ sama-
nvāharitavyā | vayanñ karṇe ca utsavi° M °vyayakena ca hastya° BM °çvañjāga° M °ḍakā
niceshṭāpayitavyā | ratthayugayāññāñ veshṭāpayitavyāñi niveṣṭitavyāñi pratyavekshītavyāñi
ca kā° B °bhogañi ca pari° pratyavekshītāñi ca | .

वेद्यापचितव्यानि रघुगुणव्यानि वेद्यापचितव्यानि आत्माणि च मोक्षानि च परि-
पाद्यितव्यानि कर्मव्यानि आत्मानुकाशं प्रत्यवेचितव्यानि फलानि वाह्यितव्यानि
व्याप्यप्रकाराणि धान्यजातीनि रोपयितव्यानि निवेष्टितव्यानि प्रत्यवेचितव्यानि
च । आत्मानुकाशं च यथाप[3:8]ज्ञानि च धान्यजातानि स्वापयितव्यानि
5 स्वकथनेषु संहारापयितव्यानि ओपुनापयितव्यानि । यत्किंचिद्गृहकार्यं अभ्य-
चारवाहिरं सर्वं कर्तव्यं ॥ अनुवृत्तौ आह ॥ प्रव्रजितेन पुनः किं कर्तव्यं ॥ महा-
जानो आह ॥ प्रव्रजितेन पूर्वाह्ने निष्ठा अखितव्या खूखं वा प्रणीतं वा आहारेण
आहारं कृत्वा एकं आत्मानं हमेतव्यं हमेतव्यं परिनिर्वापयितव्यं ॥ अनुवृत्तौ
आह ॥ प्रव्रजितेन गृहकार्येण युयं करेय आह प्रव्रजिष्यामि ॥

- 10 दानि पंचमाया शाकियकुमारशता महता राजानुभावेन महता राजश-
चीये स्वकस्यकेहि विमवेहि अभिनिष्क्रमेत्सुः । केचिद् हस्तिपृष्ठेहि सुवर्णच्छत्रेहि
सहस्रप्रवारेहि केचित्सुवर्णशिविकाहि नानारत्नसंस्त्राहि केचित्सोवर्णेहि रथेहि
चतुर्वेदेहि नानारत्नवाससंस्त्रेहि सवेजयनिकेहि सनन्दिघोषेहि उच्चितच्छ-
ध्वजपताकेहि । केचिदश्वपृष्ठेहि सर्पासंस्कारविभूषितेहि हेमजाससंस्त्रेहि । देव-
15 दत्तो च हस्तिपृष्ठे स्वर्णकुतेन हेमजाससंस्त्रेन उच्चसिंहासने निष्ठा विधीयते ।
तस्य निर्धावन्तस्य तोरणायै कर्कटकशिं मकुटं कर्कटं च । तं मकुटं
देवदत्तस्य शिर्षातो उत्त्थितं महाजनकायेन । तं मकुटं विमत्तिकेन च
होरपाठकेन च व्याकृतो येन कार्येण देवदत्तो कुमारो अभिनिष्क्रमति तं कार्यं न
प्रापयिष्यतीति । उत्तमार्थे परिहाययिष्यतीति यमेतं उत्तमांगतो मकुटं तोरणा-
20 पातो कर्कटकेन उत्त्थितं ॥

4. M °lāt kālām ° tāni ca lāmāpāyachavyāni khalahāneshu° B °khalahāneshu sēhā°
M °ośhunā° B °opunapāyitavyāni ya°. — 5. M °abhyamtaravāttitām sa°.

6°. M anubaddho°. — 7. BM °lūkham va prañtām va āhāreṇa āhāra kā° ekam ātmā°
B °nañ tametavyaṁ pari° M °damenavyaṁ ca° — 9. M °kārya yā° — 10. M tadānīm
pañcamātrāni ca° °catāni mahatā rā° jarddhiye ca sva° kehi abhinishkrāmetṣu | B °me-
tsuh ॥ .

11. B °prishṭhehi suvarṇpacchatrehi sukhulapravālehi kecit su° M °prishṭhe kecit su-
varṇpacchatrehi saravurapravārehi suvarṇpaçivikāhi nānāratnasasāñchaññiti | kecīñ suvar-
ṇparathe° B °nnāhi ket sau° M °turgatikehi nānāratnājālañ sañ° BM °nnehi vai°
M °jayañtikehi sa° B °sanañdighoshe°. — 14°. B °prishṭhehi sa° tehi | he° BM °nnehi
de°. — 14°. B °prishṭena sva° M °svarañkri° shasya nirddhāvi B °sharṇṇo nirddhāvi
lasya°.

16°. M °rddhāntarddhāvitasya to° B °rddhāvinta° kute la° M °kuta la°. — 16°. M °ta-
kena nañ maku° prahāsa kshī° B °pāthakena ca° M °pāthena vyāhṛitā ye° bhiniḥkrama-
ti | tañ kāryena prā°. — 19. M uttamārthe pa° tīti | yaye tañ° B °tīti ॥ ya° M °kena
kshiptaṁ ॥ .

अथ खलु ते पंच शाक्यकुमारश्रुतामि महता राजानुभावेन महता राजश्रद्धाये सर्ववृत्तेहि सर्वगीतेहि सर्वतूर्यताडावचरेहि कपिलवसुतो नगरातो निर्वात्वा येन न्ययोधारामं तेन प्रयासि ॥ अथ खलु ते पंच शाक्यकुमारश्रुता यावदेव यानानां भूमिष्वावदेव यानेहि याला यानेषु प्रलीचंश्च येन भगवान्कीनोपसंक्रमित्वा अने क्वचनसहस्रपरिवारिता भगवतः पादौ शिरसा वाद्धत्वा एकानो अक्काम्भुः ॥ 5

तेषां दानि शाक्यकुमाराणां उपासिर्नाम नापितदारको उपस्थानकरो कृतकुशलमूलो पुरिमकेहि सम्बक्संबुद्धेहि वासितवासनो हित्तबन्धनो ज[318^b]वृत्त-
्तिको आर्यधर्माणां चरममविको जामी ध्यानानां चामिज्जानां च ॥ सो दानि मातरं भगवतो उपनामितो अयं भगवतो केशानि ओतारेथति ॥ भगवतापि ऽधिवासितं ॥ सो दानि उपासि भगवतो केशानि ओतारेति ॥ सा दानि उपा- 10
सिह्य माता भगवन् पृच्छति ॥ सुखं भगवं उपासि केशानि ओतारेति ॥ भग-
वानाह ॥ सुखं केशानि ओतारेति अपि च तच्चागतं अभ्यासादेति ॥ सा दानि
आह ॥ मा दारक भगवन् अभ्यासादेहि ॥ सो दानि प्रथमं ध्यानं समापन्नो ॥
सा ताव नं पुनर्भवन् पृच्छति ॥ सुखं भगवं उपासिदारको केशानि ओता- 15
रेति ॥ भगवानाह ॥ सुखं दारको केशानि अवतारयति अपि तु खुरं
पिप्पिपलिपायेति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक खुरं पिप्पिपलिपायेहि ॥ सो
दानि द्वितीयं ध्यानं समापन्नो ॥ सा पुनः उपासिह्य माता भगवन् पृच्छति ॥
सुखं भगवन् उपासिदारको केशान्ववतारयतीति ॥ भगवानाह ॥ सुखं उपा-
सिदारको केशान्ववतारयति अपि तु आश्वासप्रश्नासेहि तथागतं उपहनति ॥ सा
दानि आह ॥ मा दारक आश्वासप्रश्नासेहि भगवन् उपहन ॥ सो तावत्तिक- 20

1. M °lu çakumārapañca ° nṛtyehi sarvagi° B °tūryetāḍāvacarehi | kapi° M °ryya-
tādāvararehi kapi ° stuni naga ° grodhāmañ. — 3. M °pañca ku ° çalā yāvad eva
yātānañ bhūmiñ tāvad e° B °s tāvaddeva yānehi yāta yānesu° BM °pratyāru° M °saha-
srehi pa° B °parivārito bha° M °vato pa° B °dau sira° BM °sā vaññitvā° M °ekāñite a°
BM °sthāsuh | .

6. M °lir nāmā pitadā ° sthānakaro° B °sitavāsinoçchi° M °sitakāsana° cchinnañāsi-
dhano na utpatiko ā° B °jñānañ ca so°. — 8. M °aho dā° B °keçāri uttarisyañti | M °otā-
rehi api°. — 9. M °api ca talhā vā siddhañ | B °vato pi°. — 10. M °sā dā° B °pālī
bhagavatā keçāri otārehi | M °çāmiñt tārehi. — 10. B so dā° M °gavaññitañ pri°.

11. M °gavan upā° B °gavaññ u°. — 12. B °tārehi a° M °bhyaññādeti | . —
13. M °gavaññitañ abhyaññādeti. — 13. M so dāññiñ pra° B °pannañ sā°. —
14. M °gavatañ pri°. — 14. M °gavan upā°. — 15. M °sukhañ° B sukha dā°. BM °yati a° M °tu shurañ pilipāyati | .

16. M °piliparipāyehi | . — 17. B punaḥ° M °punar upāriya°. — 18. M °sukhom
upāridā° BM °yati | āçvāse° pra ° gata upalane(M °hareñti | . — 20. M °gavaññitañ
upahatañ | . — 20. M °tuttha° dhyā° pannaḥ.

मित्रा तृतीयं ध्यानं चतुर्थं ध्यानं समापन्नो ॥ भगवांश्चिषूषामाह ॥ गुरुष एतं
मित्रं च उपासिहस्यतो चुरं मा भूमिं प्रपतिस्यति ॥ सो दानि चुरो उपासिह
हस्यतो मिषुभिर्गृहीतो ॥

ते दानि शाक्यकुमाराः स्वकसकानि वस्त्राभरणानि उज्जित्वा उपासिह पुर-
तो निचिपेयुः । इमन्ते उपासि धनं भवतु । अस्याकं प्रव्रजितानां नेतेन कार्यं
ति । भगवतो सन्तिके वयं प्रव्रजिष्यामः ॥

उपासिहस्यापि एतदभूषि ॥ इमे शाक्य कुमारा राज्यमवजहिय इमानि च
वस्त्राभरणानि मम इत्या अगारातो अनगारियं प्रव्रजन्ति किंपुनरस्याभिः चुर-
वृत्तिं प्रव्रजितव्यं भवेय । अहमपि प्रव्रजिष्यामि । न एतेवां वान्तन्तं परि-
मिति ॥ अथ खलूपासिः कल्पको येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ
शिरसा वंदित्वा भगवन्तमेतद्वोचत् ॥ प्रव्रजेतु मे भगवां उपसंपादेतु मे सुग-
तो ॥ अथ खलु भगवां उपासिकल्पकं [319] एहिमिषुकाए आभावे । एहि
मिषु उपासि चर तद्यागते ब्रह्मचर्यं ॥ तस्य दानि भगवतो एहिमिषुकाये सहो-
त्तेन यत्किंचिद्गृहीतं गृहीगुप्तिं गृहीध्वजं गृहीकल्पं सर्वमन्तर्हितं शिषीकं चास्य
प्रादुर्भवे सुभक्तं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा र्द्योपपद्ये च प्रव्रजं संस्थिहे
सख्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य मिषुस्य आयुष्मतो उपसंपदा उपसंपदा
मिषुभावो ॥ येनान्तरेण पंच शाक्यकुमारशताः प्रव्रजपितृणां निषङ्गातिसातो-
हितानां च प्रतिसंनोदन्ति तेनान्तरेण उपासि प्रथमतः प्रव्रजितो ॥

1. M °kshun. āha ॥ . — 1. BM grihnaṭha ° M °kshavar ūpālihasatā kshuraṁ ta
bhū°. — 2. M °dāniṁ kshuraṁ upā ° bhikṣur grihitaḥ. — 4. M tadā ° mārā svaka-
svakāni casvābha° BM °ṇāni mudritā ° petsuḥ ॥ . — 5. M imaṁ te upāli vanaṁ ° B °li
yanaṁ°. — 5. M °tānā nai ° kārya ti ॥ .

6. M °to saṁnikke°. — 7. B °kumāro rājyam avagāheya i° M °jyam avagāhāya vātrā°
BM °datvā° M °vrajati kiṁ ° vyaṁ vayam āha° B °bhaveyam āha°. — 9. M naite°
B °shāṁ vānnaṁ taṁ° M °shāṁ vāṁnataṁ pā ° shyāmah ॥ . — 10. M °khalu upā ° mi-
tvā pādaṁ M °gavaṁtam e°.

11. BM pravraje° M °gavān upasaṁvādet sugataḥ | B °saṁvādetu me sugata ॥ . —
12. M °gavān upā ° lpako chibbhikṣumkāye ā° B °kalpaṁka elibbhikṣukoe ā° BM °she
e°. — 12. M °caratha tathā°. — 13. M °dāni bhagavatā e° BM °ye sahasrehi yat kiṁcid
grihaliṁgaṁ grihiguptiṁ (M °ptaṁ) grihidhva (M °hishvaṁ) jaṁ grihi (M °hi) kalpaṁ sar-
va (M °sara) m anta° B °rbhavetsuḥ subhakaṁ pātraṁ ca pra° M °rbhavensu | sukaṁ ca
pātra pra° BM °bhāvaṁ saṁsthitā° M °cā iryāpathe cā° B °sthihe | sayya° M °sthihe |
tadyathā° nṇasya bhikṣukasya ā° jyā saṁpadā bhikṣubhāvaḥ ye° B °padā bhikṣavo
yena°.

17. BM yānāntācācivi (M °cirvi) na cākya (B °cāke) kumāreṇa° satā (M °tāṁ) mātā° B °ṇāṁ
maitrajānā° M °modēṁti | tenāṁtare° B °nti | tenā° pālī pra° M °jitah ॥ .

अथ खलु पंच शाक्यकुमारश्रुता येन भगवान्क्षेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्रजेतु मे भगवां उपसंपादेतु मे सुगतो ॥ अथ खलु भगवां तांनि पंच कुमारश्रुतानि स्थापयित्वा देवदत्तं एहिभिषुकाये आभाषि ॥ एष भिषवः शाक्यकुमारा चरथ तथागते ब्रह्मचर्य्य ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिषुकाये आमाष्टानां यत्किंचि गृहिलिङ्गं गृहियुति गृहिध्वजं गृहिकल्पकं तत्सर्वमन्तरहाये त्रिचीवराणि च सार्गं प्रादुर्भवेन्तुः सुभकानि च पात्राणि प्रकृतित्त्वभावसंस्थिता केशा ईर्यापयो च सार्गं संस्थिहे सव्यथापि नाम वर्षशतोपसं- 5 पत्तानां मिषूणां एव आयुष्मन्तानां शाक्यकुमारश्रुतानां प्रव्रज्या उपसंपदा मिषु-भावी ॥

ते दानि भगवता वृक्षन्ति ॥ उपालि मिषु युष्माकं वृद्धतरको एतस्य पादां 10 वन्दित्वा सर्वे पटिपाटिकाये तिष्ठत । यो च प्रथमतः तस्यागतस्य उपालिस्त्र च पादां वन्दित्वा पटिपाटिकाये स्थास्यति सो वृद्धतरको भविष्यति ॥ ते दानि भगवतो उपालिस्त्र च पादां वन्दित्वा सर्वे मिषुश्रुता पटिपाटिकाये स्थिता ॥ अपि चिञ्चितं महाजनकायो एवमाह ॥ जितमानक्रोधा शाक्या निहतमानदर्पा शाक्या त्ति ॥ राज्ञापि शुद्धोदनेन सपरिवारेण शाक्येहि च उपालिस्त्र मिषुस्त्र 15 पादा वन्दिता । आयुष्मांश्च उपालि एवमाह ॥ स्वागतं राज्ञो शुद्धोदनस्य अनुरागतं राज्ञो शुद्धोदनस्य ॥ अथ खलु राज्ञो शुद्धोदनस्य अमात्यपारि- [319^b]षया आयुष्मन्तं उपालिं तं राजानं शुद्धोदनं आत्मना आभाषन्तं दृष्ट्वा तं विभावयेन्तुः ॥ कथं नाम उपालिकल्पको हीनजात्यो राज्ञा शुद्धोदनेन भाषति ॥

1. M °catāni sthāpayitvā° (l. 3). — 2. B pravraje ° sugata ॥. — 3. M °ttañ nahi°. — 4¹. BM esha bhi° B °ryañ te°. — 4². M °bhāsbhāñām yat kiñcid grihaliñgañ grihaguplām grihāñdhvajañ grihakalpañ tant sarvañ antarhāye tri° B °kiñci grihaliñga grihaguplām grihadhvajañ grihakalpa° M °rāñi va sā° BM °rbhavetsuh(M °tsu) | suñbhakāñi ca pā° BM °bhāva(M °vā) sañsthitō keṣā iryāpathasampattā(B °sañpannā) sañ° M °sthihe tadyathā° B °sthihe | sayya° M °yushmamāñtāñām pañcānāñām ṣa° sañpada bhikshubhāvah |.

10¹. M tadāni ° vucyati B °ccati u°. — 10². M °bhikshuh yu° B °sya pāda va° M °dām vañditvā sarve pratipāṭikā tishṭhāñti | B °pāṭikā pra°.

11. BM yā ca pra° M °lisya ca pādau vañditvā patipāṭikā° B °sthāsyati | so°. — 12. M tadāni bha° BM °lisya pādāñ vandi(M °vañdi)tvā° M °catā pratipāṭikāye° BM °sthitā api°. — 14¹. M °jituñ mahājanakāyaivam āha ॥ B °jitu mahāñ ja° ha ji°. — 14². BM jita mānakro° M °rpā cākya ti B °ti rā°. — 15. B rājāpi ṣu° M °lisya ca bhikshusya pādāñ vañditvā B °kshusya pādāñ vanditvā ā°.

16¹. M °pālīm eva°. — 16². M svāgatañ rājño cūddhodasyānu° M °sya upālī | B °nurāga° sya upālīsyā ॥. — 17. M °yushmamāñtām upālī tañ rā° B °upālī tañ rā° danañ nātmana ābhāyantañ kshavas tam bhavikāyatsuh ka° M °danañ ātmeja ā — shāñtāñ bhikshavañ tam bhāvikāyetsu. — 19. BM °rājā ṣu°.

राजापि मुञ्चोदगो तेषां पारिवर्त्तमानात्मानमाह ॥ मा भवन्ती आर्यस्य उपासिष्य
हीनजात्येन समुदाचरय । अन्यस्य पुरिमा जाति अन्य एतरहि अनस्य
राजस्यसि न एष भूयो हीनजात्यो ति वक्तव्यः ॥

मिषू भगवन्तमाहन्तुः ॥ पञ्चम भगवं कथमापुष्मतो उपासिष्य हीनजात्यस्य
5 भगवन्तमागन्त्य सराजिकाय परिषाय पादा वद्धिता ॥ भगवानाह ॥ न मिषव
एतरहिमेव एतस्य उपासिष्य हीनजात्यस्य भगवन्त्य सराजिकाय परिषाय पादा
वद्धिता अन्यदापि एतस्य उपासिष्य हीनजात्यस्य भगवन्त्य सराजिकाय परिषाय
पादा वद्धिता ॥ मिष भगवन्तमाहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥
न मिषवो ॥

भूतपूर्व मिषवो अतीते ध्वनि नगरे वाराणस्यां काशिनजनपदे द्वे दरिद्रा दारका
कुष्मापुटकानि भक्तं गृह्य काष्ठहारका गच्छन्ति प्रत्येकमुञ्चो च वाराणसीं पिण्डाय
प्रविशति प्रासादिकेन ईर्यापथेन अभिक्रान्तप्रतिक्रान्तेन आलोकितविलोकितेन
संमिञ्जितप्रसारितसंघाटी पात्रचीवरधारणेन नाभो पि विद्य कारितकारणी
चत्तर्गतेहि इन्द्रियेहि चत्तर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मताप्राप्तेन स्मृतः संप्रजानो
15 समाहितो एकाग्रचित्तो संवृतेन्द्रियो अविचिन्तवृष्टी । ते खु तं वृद्धा भगवन्समुप-
संक्रमन्ति ॥ ते दानि प्रसन्नचित्ता अन्योन्यं एवमाहन्तुः ॥ ये केचिद्दाराका कच्छ-
वृत्तिका अशनवसनविप्रहीना मनुष्यदुर्गता मनुष्यकृपणा मनुष्यकृपाका कथा वयं
धान्ये च सर्वे एवृशेषु द्विपादकेषु पुष्पेष्वेवेषु कुशसमूहानि ॥ कुशसमूहेषु केचित्पुष्प-

1. BM 'shāñ vāhyamātyānam ā(B 'nās ā)ha | 2. — 1. M 'bhavañto ā ° jātera sa°.

2. BM anyasyā pu° B 'jāti anya eta° M 'anyālarahīṇā śravaṇa° B 'cramāṇo sya rājari-

ddhī yo na esha° M 'ddhī ye na esho bhūyo hinamāñteti va° B 'hānasamñyeti va°.

4. M 'atha bhikshur bhagavañtām āhansu || B 'bhikṣu bha°. — 4. M 'paçyata bhagavan

katha° bhagavañtām ā° dā varñdita || bhi° (l. 81). — 5. B 'va etarahim evaṁ e° ta-

syā upāli hīna° ndita bhi°.

8. M 'bhikshur bhagavañtām āhatsuh || B 'gavañtām ā°. — 8. M 'gavan bhaga°.

9. M 'kshavaḥ B 'vo bhū°. — 10. B 'dhvani nānagarāto vārāṇasyāñ M 'dhvani śāma

nagarāto vārāṇasyāñ° de daridra dāradā ca kākulmāshapūta° B 'hya kashṭhā° M 'ga-

cchanṭi praty° nasyāñ piṇḍa° kenā īrya° BM 'pathena etikrānta(M 'krānta)prati-

krānte(M 'krānte)na° ālokita(M 'kīna)vīlokiteṇa saṁmijjita(M 'jīna)pra° B 'ghāti pātra°

M 'gō viya° ṇo antargatehī indriye° B 'samāhito | e° BM 'driṣṭo pa°. — 15. BM pa-

rahā tañ° B 'kramantena dā° M 'kramantena nishprapanna°.

16. M 'cittāḥ | anyonyāñ evaṁ evaṁ āhatsu | B 'nsuḥ ye°. — 16. B 'ddārakā kri-

cchavṛi° M 'pañacasānaviprahāta manusyadurgatā macashyākṣipāṇa manusyacaṛakā ya-

thā° B 'pañā manusyavarākā yathā° BM 'yañ yañ cānye ca(M 'va) sa° M 'sarvam

edriçeshu dvipādayeshṭha puṇyakshe° B 'dhano mahābhogo kṣha° vā anyā vā ke° M 'e-

vañrd°.

राट्वा महाधना महाभोगो चरियमहाशाला वा ब्राह्मणमहाशाला वा अन्ये वा
 वेधितसुखिता सर्वे ते एवम्पेयु द्विपादेयु पुण्येष्वेयु कुशलानि कृत्वा । यं नूनं वयं
 इमां कुलापां रमस्य चरिष्य पात्रेषु प्रतिष्ठापयेम ॥ तेहि दाणि ते कुलापा
 तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पात्रेषु प्रति^[320]ष्ठापिता ॥ प्रत्येकबुद्धो पि तेषां दारकानां
 तां भिषां प्रतिगृह्य हंसराजा विय वैहायसेन प्रक्रमितो ॥ ते दारका तं प्रत्येक-
 बुद्धं वैहायसेन गच्छन्तं वृद्धा प्रीतिसंजाता महाभोगो अस्मानिः चरिषिः पिण्डपा-
 चेषु प्रतिमानितो ॥ ते दाणि प्रीतिसौमलस्यजाताः प्रणिधानं उत्पादेति ॥
 एको आह ॥ अहं अनेन कुशलमूलेन राजा भवेयं चरियो कूर्धामिवित्तो ॥
 द्वितीयो आह ॥ अनेन कुशलमूलेन ब्राह्मणमहाशालकुले उपपत्तयेयं आट्वा महा-
 धनो महाभोगो ॥

10

न हि चित्तप्रसन्नेन स्वल्पिका भवति दक्षिणा ।

तथागते च संवुद्धे ये च बुद्धान् आवका ॥

सर्वे चयान्ता निवध्याः पतनान्ताः समुच्छ्रयाः ।

संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तं हि जीवितं ॥

ते दाणि दारका आयुषयास कर्मचयास कालगता समागता तत्रैव वाराण- 15
 सीयं गच्छे । एको पि राजकुले राज्ञो अग्रमहिषीये उपपन्नो द्वितीयो पि
 पुरोहितकुले पुरोहितस्य भार्याये कुचिषिं उपपन्नो ॥ कालेन समयेन राज-
 भार्या पुरोहितभार्या च प्रजाता । उभये दारका जाता ॥ उभयेषां सप्ताहं
 रमणीयानि जातकर्मणि कृतानि सप्ताहस्याख्येन राजपुत्रस्यापि ब्रह्मदत्तो ति

2. M °vayam imañ kulmāshām imasya pi °sthāpayenayena | . — 3. M tehi dāni
 ku° B °sthāpi pra°. — 4. M °kānām nām bhikshuñām bhikshām °bāyastena pra°
 BM °to te°. — 5. BM otari(B °ri)tvā kāyañ pra° M °gacchañtañ dṛishṭvā prītā sañjā°
 B °prisañprajātā° M °smābhi pi °mānito | .

7. M te dāniñ pri °dhānam utpādañti B °tpādañti || . — 8°. BM eśhām ahañ°. —
 8°. M °anye ku° BM °triya mū°. — 9°. M °upapadyañte | ā° BM °go na°.

11. M °hi viprasa° bhavadakshināḥ | . — 12. M °ye. nvabuddhān cṛāvaka° ca B °kā
 sa°. — 13. M °kshayāñtā nicayāḥ yānañtāḥ samucchrayo B °cchrayāḥ sañ°. —

14. M mañyogāviprasañyogānta maraññtāñ li°. — 15. M te dāniñ dāraka āyuksha-
 yacca punyakshayacca kālagato samāgatāḥ | tatrai° B °yukshayacca kālagato samāgato |
 tatrai° BM °re e°.

16. B °jakula rājño° BM °shiye upapanno | (M °nnaḥ) dvi° M °upapannā | . —
 17. M °yena navānāñ māśānām atyayana rā° BM °jātā u°. — 18°. B ubhayo dā °tā
 u°. — 18°. BM °ñṭyāñi jā° M °hmadato pi nāmañ kṛitāñ puro °nāmañ kṛitāñ |
 B °ko ti nāma kṛitāñ anu°.

कृतं पुरोहितपुत्रस्यापि उपको ति नाम कृतं ॥ अनुकृपा भावी उपस्थापिता
राजपुत्री च पुरोहितपुत्री च यथा उत्पलं वा पद्मं वा कुमुदं वा पुष्करीकं वा
तथा संवर्धन्ति ॥ यद्योक्तं मन्वन्ता ॥

कृतपुष्पा हि वर्धन्ति न्ययोधा विद्य सुभूमिं जाता ।

5 अनुपन्यसे विद्य द्रुमा अल्पपुष्पा विहीना ति ॥

ते दानि यत्र काले विवृद्धा विज्ञप्राप्ता संजाता ततो क्षिपीयं पि खेखिन्ति
लेखाश्चिन्त्यनां धारणमुद्रां ॥ राजपुत्री पि ब्रह्मदत्तो हस्तिक्षिं, अश्वक्षिं धनु-
क्षिं, कर्णक्षिं धावितक्षिं लक्षिते ज्विते इष्वस्त्रज्ञानेषु सर्वत्र गतिगतो संजातो ॥
पितृभ्यः कालगतैः ब्रह्मदत्तो कुमारो अमात्येहि वाराणस्यां राज्येनाभिषिक्तो ॥

10 यत्रो च माणवको अन्यतराये माणविकाये सार्धं प्रतिबद्धचित्तो अभूषि ॥ सो
दानि ताये माणविकाये कश्चिदिव स्थाने कचित्कालं अवसादितो अभूषि न
तं बोधोकेति । वाराणसीयं च कौमुदी चातुर्मा[320^b]सी उपस्थापिता सापि
माणविका उपकस्य माणवकस्य भावानुरक्ता प्रत्यागता ॥ माणव कौमुदी चातु-
र्मासी उपस्थिता गन्धमाखं मे उपस्थापेहि यथा कौमुदी चातुर्मासी रमणीयं
15 करेयाम् ॥ सो दानि माणवको तस्या माणविकाये श्रुत्वा तुष्टो आत्मनो
अभूषि । दिष्ट्या मे माणविका प्रत्यागता ति ॥ तस्य दानि उपकस्य माणवकस्य
गंगाकूले माष अपरस्य पुष्यस्य सकाशातो याचनकं लब्धं । सो च न माषो
तत्रैव गंगाकूले गोपितको अभूषि ॥ सो दानि तस्य माणविकाये श्रुत्वा

1. M °lañi vā padmañi vā puṇḍa ° rddhayañi | . — 3. BM °tā kṛi°. — 4. M °puṇyo
hi ° dhā vipa subhūmyañ jā°. — 5. B °ntaka vi° M °nthakā ciya dru ° hinañ ti |
B °hinanti | .

6. M tadāni yana kālañ vivri° B °kālañ vivri° BM °piyañ yañ sekiyanti(M °yañti)
vikshipaça(M °sā)ga° M °ṇanā dhā°. — 7. M °to histismiñ aṅvesmiñ dhausmiñ
sarūsmiñ dhāvitesmiñ lañghite jiveta i° B °dhanūsmiñ sarūsmiñ dhāvitesmiñ iñghi°
M °shu ca sarva°. — 10¹. M °vako iṣa anya ° prativarddhanvito a° B °prativarddhaci°. — 10².
M °tāye māṇavakāye kasmicidveva sthāne° B °d evañ sthāne° shi | narañ
ālaśheti vā° M °shi na tam ālesati | .

12. M °sīyañ kau ° rñāśya upasthāpitāḥ so pi° B °upasthāyitā so pi° BM °nurakto
pra° M °gatāḥ || . — 13. M sā tam āha | māṇava kaumudī cāturmāsī upasthitā gaṇḍham
ā° BM °sthapeti | ya°. — 15. M °dāniñ māṇavake ta° BM °shi dri°.

16¹. BM °driṣṭvā me° M °galeti | . — 16². M °dāni u ° sakāsato vāca° B °ṇato
vāca°. — 17. M °traivañ gaṇḍgākūla go°. — 18. M °rñhāya vidyate madhyā° dhurāye
kaṇḍanāriye gi° B °dhurāye karṇe nāriye gi° M °gāyañto gaṇḍgākūlañ kūlañ ta°
B °kūlañ ta° M °māśhañśya a°.

मध्याह्ने वर्तमाने हर्षेण मधुराणि किन्नरीय गीतानि गायन्तो गंगाकूले [तस्य मा-
षस्य अर्षाये] गच्छति ॥

अह्नाचीन्निचवः राजा ब्रह्मदत्तो उपरिप्रासादवरगतः उपकं माणवकं मध्याह्ने
विधने मधुरेण खरेण गायन्तं अन्तोन्नगरातो वहिर्नगरं गच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनरस्य
उपके माणवके प्रेक्षं निपतितं ॥ यद्योक्तं भगवता ॥

5

पूर्वे वासनिवासेन प्रत्युत्पन्ने हितेन वा ।
एवन्तं जायते प्रेक्षं उत्पन्नं वा यद्योदके ॥
यच्च मनो निविशति चित्तं वापि प्रसीदति ।
निष्ठां पण्डिता गच्छेयुः संवृत्या मे पुनः भवे ॥

एवं तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य तच्च उपके माणवके सह दर्शनेन प्रेक्षं निपतितं ॥ 10
तत्र राज्ञा ब्रह्मदत्तेन उपकस्य माणवकस्य दूतो प्रेषितो ॥ गच्छथ यो एषो मा-
णवको गायन्तो अन्तर्नगरातो वहिर्नगरं गच्छति एतं आनेय ॥ सो तेहि गत्वा
उच्चति ॥ आगच्छ माणवक राजा ते शब्दापेतीति ॥ सो दानि तेहि राजपु-
त्रेहि राज्ञो सकाशमुपनीतो ॥ देव अयं सो माणवको आनीतो ॥ अथ खलु
राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गायामे अध्वभावे ॥

15

मध्यन्तिके वीतिनते कुकुलवत्ततो मही ।
अथ गायसि वक्त्राणि न तः पयति आतपो ॥
उपरि तपति आदित्यो हेष्टा तपति बालिका ।
उदयचित्तो सुमनो अथ वक्त्राणि गायसि ॥

3. BM °davaragataḥ (M °to) upakaṁ māṇa (B °na) vakaṁ madhyā° B °hne vidyane ma-
dhu° M °hne vidyane madhurena gāyakaṁ aṇṭonagārāto vahnirna ° gacchamāntaṁ dṛi°
upaka māṇake pre°. — 5. BM °tā pū°.

6. BM °rve nivāse (B °sa) nivāse°. — 7. M evam tāṁ jā ° premaṁ u° B °ke ta° M °ke
ya°. — 8. B tatra mamo ni° M °nivasaki ci°. — 9. M nishṭhā piṇḍata gaccheyuḥ vusto
me itaḥ puro bhavet evaṁ° B °ṇḍite gacchet saṁvutto me ito pure bhaved evaṁ°. —
10. B °lasya bra ° darṣamne°.

11°. BM °rājño bra ° shito ga°. — 11°. M gacchathah | yo° B °gacchatha | yo° M °ko
gāmāyānto aṇṭonagārā° B °antānagārā° BM °cchati | e ° tha so°. — 12. M °ucyati |
B °ti ā°. — 13°. M °navika° BM °bdāvatiti | . — 13°. M °tehi rājñā sakāsam u° B °to
de°. — 14°. B °yaṁ sā mā° M °nitāḥ || . — 14°. B °māṇakaṁ gāthāye bhāshe | .

16. M madhyamāntike viṭhinate kukkulavanatā mukhe | B °kkulāvantato mukhe | . —
17. M °gāvase vaktrāṇi na te tāpi ā° B °trāṇi na te tāpi ātapo u°. — 18. M tāpayaṁti
amta tāpayaṁti tām amtakā ātapo uparipatrāhi ādityo hrishṭā na pati calīcca te° B °ri
lapati | ādi° kā u°. — 19. B °no | a°.

अथ खलु मिश्रवः उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

- न आतपो तापयति अन्तका तापयन्ति मां ।
अन्तकाश्च विघ्नाताश्च ते तापेन्ति न आतपो ॥
इत्वरं खु अयं तापो यो खु कायं प्रतापये ।
5 का[321]र्या नाम विवादा च ते तापेन्ति न आतपो ॥

राजा हानि ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

किन्ते जनेति संक्षोभं अयं केन प्रतप्यति ।
तापेन पीडितो कायो तं त्वं आख्याहि पृच्छितो ॥

अथ खलु मिश्रवो उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

- 10 वृषणी देव कान्ता मे कुम्भदासी अरिंदम ।
तस्या उपस्थितो सर्वो तयास्मि उपतापितो ॥

अथ मिश्रवो राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं आमन्त्रयति ॥ अहिं माणवक
गमिष्यसीति ॥ अथ खलु मिश्रवः उपको माणवको ब्रह्मदत्तं गाथाये
प्रत्यभाषति ॥

- 15 माषो मे याचनालब्धो गंगान्तीरस्थं गोपितो ।
पुरस्तिमे नगरस्थ तदर्थाय ब्रजाम्यहं ॥

अथ खलु मिश्रवो राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं आमन्त्रयति ॥ आगमेहि

2. B °mām a°. — 3. M °peti na ā°. — 4. B °po khu tāyañ° M °po yeshu tāpañ
pra° B °paye kā°. — 5. BM kārya nāma° B °vādeva te° M °vādevañ te tāpeti na ā°.

6. M °dāniñ bra °shati | vṛisha°. — 7. B °jānanti sañkshobhañ kāyañ prata°. —
8. B kena tepena piḍito ayañ kāyo tañ te ā°. — 9. B °jāna bhrahmadatto gā°. —
10. BM °devi(M °deva)kā me °dāsi ariñ(M °liñ)dama ta°.

11. BM °sthito parvatayasmīñ u(M °smi vu)pa°. — 12. M °āmañtraya°. —
13. BM °bhāsheti | . — 15. M mārho me vāca° B °me vāca° M °labdhañ gañgātīresmi
go° B °tīresmiñ°.

16. BM °śya arthā° B °ya pravra° M °ya pravrajāsyahañ ॥ . — 17. M °āmañtra-
yiti | . — 17. M °hi tāhi tāva° B °ka mūhū°.

तावत् माणवकं मुहूर्तं शीतलके गमिष्यसि ॥ अथ खलु उपको माणवको राजानं
ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

येहि अर्थी अयागस्स ऊर्ध्वं तिष्ठन्ति तिष्ठतो ।
याने तु बह्ममाणस्स पुरतो धावन्ति धावतो ।
गंसान्यहं महाराज तस्स माणस्स कारणा ॥

(अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये प्रत्यभाषे ॥)

सचे ते अर्थी माषेण अहं माषं ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेण उष्णे माणव मा ब्रज ॥

उपको माणवको आह ॥ यदि देवो माषं दास्यन्ति एतं द्वितीयं माषं एतेहि
माषेहि तुष्टा भवे पि वृषली कौमुदीयं च अविघ्नं भविष्यति ॥ अथ खलु उपको 10
माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

यं च माषं देवो दद्यात्तं द्वितीयं भविष्यति ।
एतेहि द्वीहि माषेहि तुष्टा सा वृषली भवे ॥

राजा आह ॥ अहन्ते माणव दुवे माषाणि दास्यामि मा च उष्णेन पच्यन्तो
गच्छाहि ॥ राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

15

सचे ते अर्थी माषेहि दुवे माषा ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेहि उष्णे माणव मा ब्रज ॥

1. M °hmadatāñ gā°. — 3. BM °arthā seyāna(M °yāta)sya°, B °ūrdhanti tishṭhato anyā° M °ūrdhanti nishṭhato mudā | . — 4. BM anyā te ayya(M °te appa)mānasya purato dhāvati dhāvato(M °taḥ |); — 5. M gaṃgāmya° B gaṃsāmahañ° M °tasya māṛsha-sya kāraṇa || sa° B °ṇa sa°. .

7. M °cet te artha māṛsheṇa° māṛshañ da° B °te ka°. — 8. M °tyañ māṛsheṇa°. — 9°. BM yañ vadethā māṛshañ(M °māṛsha) dāsyati yañ ca tañ dvi° M °tiyam māṛshañ etehi māṛshe tu° B °tehi māṛshe tu° mudriyañ°. — 10. M upako māṇavako attha khalu rā° gāthaye a°.

12. M pañca māṛsho devasya tañ dvi° B °devasya tañ dvi°. — 13. M °māṛshehi tu°. — 14°. M ahañ te māṇava iva māṛshāpi°. — 15. M °udakañ mā° B °she sa°.

16. BM sarve te° B °rtho māṛshāhi dve māṛshā° M °rtho māṛshāhi dve ca māṛshā da° B °te ka°. — 17. M °tyañ māṛshāhi a° B °ṇavakā vra°.

उपको आह ॥ एते च द्वे माषा तं च तृतीयं भविष्यति आमन्त्रणं च भविष्यति ।
एवं वृषलीये रमणीयं कीमुदिकं भविष्यति ॥

भवतश्च दुवे माषा तं तृतीयं भविष्यति ।

एतेहि चीहि माषेहि तुष्टा सा वृषली भवे ॥

5 राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं एवमाह ॥ माणवक उष्णे मा गच्छाहि [321^b]
अहं ते चयो माषां दास्यामीति ।

सचे ते अथौ माषेहि भूयो माषां ददामि ते ।

करोहि कृत्यं माषेहि उष्णे माणव मा ब्रज ॥

माणवको आह ॥ देव एतानि च चयो माषा तं चतुर्थं भविष्यति आमन्त्रणं
10 तत्र भूयो भविष्यति । एवं वृषलिकाये सार्धं रमणी कीमुदीयं भविष्यति ॥

भवतश्च चयो माषा तं चतुर्थं भविष्यति ।

चतुर्हि देव माषेहि उदया वृषली भवे ॥

एतेन क्रमेण राजा ब्रह्मदत्तो शतसहस्रं उपकस्य माणवकस्य दत्तं तं च माषं
न मुञ्चति । यावदपराधीनं ततो माषातो न निवर्तितो ॥ तेन दानि राजा ब्रह्म-
15 दत्तेन अर्धराज्यं तस्य उपकस्य माणवकस्य दिन्नं । अन्तःपुरातो अर्धं दिन्नं ।
कोशकोष्ठागाराणां पि दिन्नमर्धममात्यमट्टबलायाणां पि अर्धं दिन्नं ॥

ते दानि उभये राज्यं कारयन्ति । उभौ अर्थानि समनुशासन्ति ॥ सो दानि
माणवको पंचहि कामगुणेहि समर्पितो ऋद्धति रमति परिकारयति ॥ सो दानि

1^a. M °mārshā tañ ° yañ bhavishyati | āmañtrāṇāṃ. — 2. BM °li rama° M °mu-
dikāṃ. — 3. BM bhavāñ dve māshāñ tañ (M °mārshāt tañ) tri°. — 4. M °mārshehi
tu°. — 5^a. M °vakam e°. — 5^a. M °yo mārshā dāsyāmitti.

7. M sañcaite ar-mārshehi ° mārshā da° B °te ka°. — 8. M °tyañ mārshehi°
BM °ushpāñ māṇa°. — 9^a. BM deva e (M °vai)tena ca tra° M °mārshā tañ ° āmañ-
trāṇa ta° shyaty evañ. — 10. BM °shalikāye° B °ramaññi kau° BM °mudi na bha°.

11. M bhagavataṣca° BM °mārshā tañ° M °turtha bha° BM °ti ca°. — 12. M °turbbi
° deva mārshehi° bhavet | . — 13. BM °tto rājā ṣa° M °upakvasya māṇa° ° ca mārsha na
muñcati | B °ca māsha nañ muñcati | . — 14^a. BM yāvad apa (B °aya) rājyena ta°
M °mārshāto na° BM °rttito te°. — 14^a. M °dāññi rājñā° datena a° B °rddharājyena-
sya u° M °jyaññi asya u°. — 15. BM °rāṇāñ pi dinnañ a (M °nnaññi a) rddha° M °lā-
grām api arddha dinnañ | .

17^a. M tadāññi ubhayañ rā ° yañti u°. — 17^a. M °cāsayañti | . — 17^a. M °kō
yañca° mārpiyo kri° BM °kridito rama° M °cāreti | . — 18. BM sā dāni°. M °tto
anyartham atica u° B °ke citvastvo° M °di karhi cid api ° tato u° BM °datvā°.

राजा ब्रह्मदत्तो अत्यर्थं अतीव उपकस्य माणवकस्य सन्निके विम्वसो यदि कहिंषि
पि गच्छति ततः उपकस्य माणवकस्य उत्सर्गे शीर्षं दत्त्वा शयति ॥ तस्य दानि
उपकस्य राज्ञा शयितेन एतदभूषि ॥ कथं एकराज्येन दुवे राजानो यं नूनाहं
हमं राजानं ब्रह्मदत्तं घातेत्वा अहमेव एको राजा भवेयन्ति ॥ तस्य दानि भूयो
एतदभूषि । न एतन्नम साधु भवेय न प्रतिरूपं यमहं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य कृतञ्चस्य 5
अकृतञ्चो भवेयं ॥ द्वितीयं तृतीयकं पि एतदभूषि । न एतं साधु भवेय न
प्रतिरूपं यं एके राज्ये दुवे राजानो यं नूनाहं राजानं ब्रह्मदत्तं जीवितातो
व्यवरोपयित्वा अहमेव एको काशिराजा भवेयं ति ॥ तस्य दानि द्वितीयकं तृती-
यकं पि एतदभूषि । न एतं मम साधु भवेय न प्रतिरूपं यं अहं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य
कृतञ्चस्य अकृतञ्चो भवेयन्ति ॥ सो दानि अविधाविधन्ति प्रव्रजितो तेन राजा 10
ब्रह्मदत्तो प्रतिबुद्धो ॥ सो तं आह ॥ उपक अविधाविधन्ति वधि ॥ सो दानि
आह ॥ एवंरूपो मे देव चित्तो अभूषि । यं नूनाहं ब्रह्मदत्तं जीवितातो व्य-
वरोपयित्वा अहमेव एको काशिराजा भवेयं [322] ति ॥ तस्य सो ब्रह्मदत्तो
राजा न पत्तीयति ॥ सो दानि उपको आह ॥ एवमेतं देव यथा तं जञ्जा-
मीति ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अद्यभाषे ॥ 15

दिदो मे अर्धराज्यं ते स्त्रोकस्तोकेन माणव ।

एकं मुचसि न मायं कथं अन्तो भविष्यति ॥

अथ खलु उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न हि अन्तो अनन्ताये तृष्णाये इह विद्यति ।

प्रव्रजिष्याम्यहं राजन् न राज्येन रतो स्मि च ॥ 20

2. M °yitenaitad a°. — 3. M °nūnāmhañ imañ rāja bra° B °rājāñ bra° M °ghā-
tētvā aham evam eko bha°. — 4. M tasya idāniñ bhū° B °shi na e°. — 5. M naitaṃ
ma° BM °bhaveyañ na° M °tasya krita | sya° B °veyaṃ dvi°.

6¹. B °tṛitīyañkañ M °tṛitīyañke pi°. — 6². M na rājye du° B °tañ mama sā bha-
veyaṃ na °yañ ahañ eke° M °rājāto anurūpo yañ B °jāno anurūpo yañ M °rājātañ
bra° B °rājā bra° M °vyaparo° rājō bhaveya ॥ . — 8. M tasyedā° B °tīyaka tṛi° shi na°.
— 9. M naitaṃ sādhu mama bha° B °sā bha° BM °veyaṃ na° M °pañ yam a° BM °da-
tta kri° M °veyaṃ ti | . — 10. M sā dāni abhidhāvidhañ ti °rājñā bra°.

11¹. M so tam ā°. — 11². M °abhidhāvidhañ ti vucyati ॥ B °ti vakshati ॥ . —
12¹. M °po ye devadatto abhū° B °devaṃ ci°. — 12². M °m evam eko ká°. —
13. M °datto patṭiyasi B °tṭiyāyati ॥ . — 14². M etam e°. — 15. M upa° abhyabhlāshate ॥ .

16. M dinnā me° B °rājye stoka° M °jyañ tokastoke° B °va kena muñ°. — 17. M °ke-
na mucasi na mārshañ katham aṃto bha° BM °shyati ॥ . — 18. BM °rājāñ bra° M °da-
tañ gā°. — 19. BM nāsti anto(M °aṃto) ana° dyati pra°. — 20. B °shyāmi ahañ°
jyena naṭāpi va | M °jyena tārayaṃti ca ॥

- बह्वि कामेहि अलं मे येहि वालो न तुष्यति ।
 अलं मे सर्वकामेहि प्रव्रजिष्यामि नवारियं ॥
 काम जानामि ते मूलं संकल्यात्काम जायसे ।
 न कामं कल्पयिष्यामि ततो मे न भविष्यसि ॥
 5 अख्येषु वालो कामेषु बह्वपि न तुष्यति ।
 अपहाय सर्वकामानि प्रतिबुद्धो व पश्यति ॥
 इच्छामि दानं प्रभवन्ति च ते
 इच्छा प्रशान्ता च न भोक्ता एवं ।
 एतं व इच्छाय फलं विदित्वा
 10 न प्रार्थये पुत्रपशु धनं च ॥

- अथ खलु उपको माणवको ब्रह्मदत्तं राजानमेतदुवाच ॥ अनुजानाहि मे देव
 प्रव्रजिष्यामि ॥ राजा आह ॥ मा प्रव्रजाहीति सहिता राज्यं कारयिष्यामः ॥
 उपको आह ॥ न महाराज राज्येन अर्थो अनुजानाहि मे प्रव्रजिष्यामि ॥ सो
 दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन अनुज्ञातो यदि एवं अभिप्रायो प्रव्रजाहीति ॥
 15 तर्हि दानि काशिशु उत्तरेण कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य ऋषिस्य युवाकस्य
 आश्रमपदं ॥ सो दानि उपको माणवको तमाश्रमपदं गत्वा तस्य कुम्भकारस्य
 प्रव्रजितस्य ऋषिस्य सकाशतो प्रव्रजितो ॥ तेन दानि पूर्वरामपरारिणो जाग-
 रिकायोगमनुद्युक्तेन विहरन्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि
 उत्पादितानि महर्षिको महानुभावो ऋषी संजातो ब्रह्मसङ्गलं सूर्यमण्डलं आश्रमे
 20 पर्यन्तेन निषखो पाणिना परिसार्जति परामृषति चापद्रुह्यलोकं कायेन वशे

1. M bahuli kamehi anaro ca ye° B °mehi analo ca ye° M °hi bāro na tripyamīti | .
 — 2. M °shyāmyabam nagā° B °mi nāgā°. — 3. BM kameñ jānā° M °mi tam ālañ° .
 — 4. M °mi tano me nañ bha° B °me nañ bha°. — 5. M °irishyati | .

6. M ayañā° kameshu prativivridho la paçyati || B °ddho tva paçyati | . — 7. M °bha-
 vamīti° BM °icchā a(M °icchā)sannāya na bhonti(M °bhavamīti) | . — 9. B etañ ete
 anicchā° M etena evam aticchā°.

11¹. B °datta rājām eta° M °datta rājānena uvāca || . — 11². M amujātāhi°. —
 12¹. M °prajāhiti° BM °yishyañ || . — 13¹. B °ja | rājyena anartho° M °prajishyāmi | .
 — 13². B °vrajyāhiti | . — 15. M tamrā dāniñ kāci° itareshu kumbhakāra pra°
 B °mbhakārañ pra°.

16. B °pavako māpavako tam āçramañpa° M °navako nam āçra° tvā tasya kumbha-
 kāra°. — 17. M tadāni pā° B te dāni pūrvañ rātrā° M °viharañtēna pāyamañtēna gha-
 tañtē | na vyāpamañtēna catvāri dhyānān pratyādītā° B °vyāpamantēna carivā dhyānāñ
 utpā° bhāvā° i° M °bhāvā° i° sañjātā cañdramañḍalañ sūryyañ mañḍalañ āçra-
 pamañkēna nisharṇṇo pā° yena vasa vartteti | .

वर्तेति ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकस्य माणवस्य सुहृद्यन्तो अमीर्य
इमां गाथां भाषति ॥

अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्वगमे महान्तमर्थे ।
सुलब्धं लामा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजे कामरतिं प्रहाय [322^b] ॥

5

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अन्तःपुरिका पुनर्पुनः इमां गाथां राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सका-
शतो शृण्वन्ति न चास्वार्थं विजानन्ति ॥ तस्य दानि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य गंगपालो
नाम कल्पको । राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य स विश्वतो यथासुखं अन्तःपुरं प्रविशति उप-
स्थानकरो ॥ सो दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन उक्तः ॥ गंगपालक केशरमश्रु मे करो- 10
हीति ॥ एवं वदित्वा ओसुप्तो ॥ तेन तस्य शयितस्य केशरमश्रु कृतं राजापि
विबुद्धित्वा आह ॥ गंगपाल आगच्छ करोहि मे केशकर्म ॥ गंगपालो आह ॥
कृतं ते देव केशरमश्रु शयितस्य ॥ सो दानि गंगपालो आदर्शकं गृह्य राज्ञो
ब्रह्मदत्तस्य अस्त्रीनो निधायतु देवो ति । राजा आदर्शकेन केशरमश्रु निधायन्तो
गंगपालस्य कल्पकस्य प्रीतो संवृत्तो ॥ राजा आह ॥ गंगपाल तुष्टो सि तव 15
एतेन शिल्येन अभिराज्ञो यामवरेण प्रवरेण प्रवारिमे गृह्ण यामं सद्यदि इच्छसि ॥
सो दानि आह ॥ यावत्समन्त्रेति ततो देवस्य सकाशतो यामवरं ग्रहेष्यामीति ॥
सो दानि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अन्तःपुरिकानां आचिचति ॥ अब मया
राजा ब्रह्मदत्तो शिल्येन आराभितो यामवरेण चाहं प्रवारितो गृह्णामि यामव-

1. M °hayañito a° B °bhishṇaṁ i° M °gāthā bhā°. — 3. M °vipākaṁ upako adhva-
gate mahāntam arthaṁ B °ko adhva game mahanta artha su°. — 5. M sulabdhē lā°
BM °nāvakasya° M °vrajitu kā° BM °lāya tapati rā°.

7. M rājño brahmadatṭaśya aṁṭahpurikā punaḥ ināñ gāthā rā° ṇvati na° jā-
nañti | . — 8. B °gaṁgāpā° BM °ko rā°. — 9. M °sya sañviçvastā yathāsukhañ aṁ-
ṭahpu°. — 10¹. M so dāniñ rājño brahmadatto ukto B °rajñe bra ° ktaḥ gañ°. —
10². M °pāraka keçaṁmaçrutva ca rā° (l. suiv.) B °keçaṁmaçruñ°.

11¹. B °vañ viditvā ° pto te°. — 11². B °çmaçrutva ca rā° M °rājño pi vibuddhatvā°.
12¹. B °gaṁgāpā° M °pāra ā° BM °ccha karo me° M °karma | B °rmañgañ°. —
13¹. M °tañ tad eva keçaṁmaçru ca°. — 13². B sā dā° M °dāniñ gaṁgāpā° B °gaṁgā-
pā° sya alino midhyā° BM °vo ti rā°. — 14. B rājñā ā° M rājño ādarçatakēna keçaṁsna-
çru° vṛitaḥ || . — 15¹. M °pālā tushṭo si ta° bhirājño grāma° B °ddho grāma valēṇa
prava° BM °grihna grāmañ°.

17¹. M yāvātṣasamañtremi° B yāvat samantre° M °rañ grihiṣyā°. — 18¹. M °lta
aṁṭahpu° BM °kānāñ ācakṣati | . — 18². M °yā rājñā bra ° dhito grāmavaṇa ca°
BM °grihnāmi° M °grāma cariti | .

रन्ति ॥ अन्तःपुरिका आह्वयुः ॥ मर्षेहि यामवर एषो राजा अभीष्टमिमां
गाथां भाषति ।

अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्वगमे महान्तमर्थं ।
सुखञ्च कामा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजे कामरतिं प्रहाय ॥

अर्थश्च एताये गाथाये अर्थं न विजानामस्य । ततो गच्छ राजानं ब्रह्मदत्तं जत्या-
हीति अलं मे देव यामवरेण यं देवो अभीष्टं इमां गाथां भाषति ।

10 अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्वगमे महान्तमर्थं ।
सुखञ्च कामा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजेत्कामरतिं प्रहाय ॥

एतस्य मे महाराज अर्थं आविचाहीति ॥ सो दानि गंगपालो राज्ञो अर्थं
उपसंक्रमित्वा आह ॥ देव अलं मे यामवरेण यं देवो अभीष्टं इमां गाथां
15 भाषति ।

अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्वगमे महान्तमर्थं ।
सुखञ्च कामा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजेत्कामरतिं प्रहाय ॥

20 इमस्मा देव गाथाये अर्थमाप्स्याहि ॥ इतं मे वरं भवतु ॥ राजा आह ॥

1. B °hatsuh || M °hatsu || . — 1². M madehi grā °gāthā bhā°. — 3. M alpasyemañ°
vipāka upako mahāvīpāko adhvagame mahāntam arthañ B °adhvagame mahāntam arthañ
su°. — 5. BM °lu brāhmaṇasya yo°.

7¹. M °ca yetāye artha vijānāmītha | . — 7². BM °rājañ bra° BM °ti | alañ° M °yañ
devā abhi° BM °gāthā bhāsha(M °shañ)ti | . — 9. B °sya mahāvīpāko adhvagame°
M °vipāke adhigame-mahāntam a° B °hāntañ arthañ su°.

11. M °vraje kāma° BM °hāya e°. — 13¹. M °artham ovikshā°. — 13². BM °gañ-
gāpā°. — 14. M °yañ devā abhi° gāthā bhā° BM °ti | a°.

16. B °sya mahā° adhvaga° M °mahāntañ artha B °rthañ su°. — 18. B °lu brā-
hmaṇasya yo° M °bhā mahābrāhmaṇa khala yo pravraje kāmara° B °t kāmāra° BM °hā-
ya i°. — 20¹. BM imaśya devo gā°. — 20². M °me bhavatuñ || . — 20³. M °jā āha || .

उपको [3२3] माणवको अर्धराज्यमपहाय कामेषु आदीनव इहा अविप्रव्रज्यां प्रव्रजितो सो च पंचामिज्ञो महाभागो अवि संवृत्तो अहं च कामेषु प्रमत्तो । सो इ तस्य उपकस्य माणवकस्य सुहृद्यन्तो अमीर्ण एतां गाथां भाषामि ॥ सो दानि गंगपाको राज्ञो भुत्वा अन्तःपुरं प्रविशित्वा अन्तःपुरिकाणांश्चसेति ॥ तस्य मा उत्कण्ठश्च न राज्ञा प्रव्रजिष्यति । तस्य उपकस्य माणवकस्य सुहृद्यन्तो 5 राजा अमीर्ण एतां गाथां भाषति ॥ इदानीं अन्तःपुरिका इष्टा तुष्टा आन्तमना हिरण्यस्य सुवर्णस्य च वस्त्राभरणानां च महान्तं राशिं कृत्वा गंगपालनाहन्तुः ॥ गंगपाल इदन्ते अभिच्छादं भवतुति ॥ तस्य दानि गंगपालस्य एतद्भूषि ॥ सो च नाम उपको माणवको आद्यो गृहमपहाय प्रव्रजितः किं पुनर्मया न प्रव्रजितव्यं भवेय । यं नूनाहं पि प्रव्रजेयं किं मे परेषां चित्तेन कार्यं ॥ सो दानि अन्तःपु- 10 रिका आह ॥ अहं मे तेन हिरण्यसुवर्णेन अहं पि प्रव्रजिष्यामि ॥ सो दानि ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रमित्वा आह ॥ देव अनुजानाहि मे प्रव्रजिष्यामि इति ॥ राजा आह ॥ कस्य सन्तिके प्रव्रजिष्यसि ॥ सो आह ॥ उपकस्य अविष्य सन्तिके प्रव्रजिष्यामि ॥ राजा आह ॥ अनुजानामि प्रव्रजाहीति ॥

सो दानि गंगपाको उपकस्याश्रमं गत्वा प्रव्रजितो ॥ तेनापि पूर्वराजापरराजं 15 जागरिकाद्योगमनुयुक्तेन विहरन्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चलारि ध्या-
नानि निष्पादितानि पंचामिज्ञा साचीकृता चन्द्रमण्डलसूर्यमण्डलपरिमार्जको अवि संवृत्तो ॥ अत्रोषीन्निचको राजा ब्रह्मदत्तो सर्वे ते चयो अषयो पंचामिज्ञा संवृत्ता ते महर्षिका महानुभावा ! तस्य दानि तेषां अषीणां दर्शनकामता

1. M °jyam avahāya ° āditavām ° so yaīm pañcā° B °vṛitto | ahaīm° M °haīm ca kā-
meshu pravṛitto B °pramatto so ahaīm°. — 2. M ahaīm° B °sprihavanto° M °sprihayañto
a ° gāthā bhāsheti | B °bhāshyasi |. — 3. M °gaṃgāpā ° ṣrutvā aṃtāhpuraīm ° ṣitvā
aṃtāhpurikātām ācvāsati | B °cvāsati |. — 5¹. M °ṇṭhana rājā pravrajirshyati |. —
5². M °sprihañyañto rā° BM °gāthā bhā°.

6. M idāntīm aṃtāhpurikāīm citā tu° B °rikā cittā tu° M °nām ca mahāñtām rā° ha-
tsu | B °nsuḥ gaīm°. — 8¹. B °asicchā° M °cchādacaīm bha° B °ti ta°. — 8². M tasyedā-
niīm gaṃgāpālasyaīta°. — 8³. M sā ca tāma u° B °nāmaīm u° BM °āgho grī° M °hāya
pravrajito kiīm ° na prajitavyaīm BM °veyaīm |. — 10¹. M °shām cito na kārya |. —
10². M °dāniīm aṃtāhpu°.

11¹. M me tena rūpavarṇeta ahaīm pi pra | vra° B ayaīm me°. — 11². M °dāniīm
bra° B °bradatta°. — 12. M °hi mema pra ° shyānti |. — 13¹. M °sya° śāntike°. —
13². M °shisya śāntike°. — 14¹. BM °vrajyāhīti |. — 15¹. M °dāniīm gagapālo upa-
karishisyā°. — 15². M °pūrvarājāpara° ktena pōjyañtēna ghaṭañtēna vyāyamañte catvā°
kṛitā caṃdramaṇḍalasā° vṛito. — 18. M °bhijñō saṃpravṛite pi maha° B °vṛitā ti ma°
BM °rddhiko ma° M °bhāvo B °bhāvā ta°. — 19. M tasyedāniīm te ° kāmānā u°.

उद्गासि ॥ सो दानि अमात्यपारिषदाजामन्वयति ॥ गच्छाम तेषां ऋषीणां
दर्शनाय कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य च उपवास्य च गंगपाशस्य पात्रमं खर्वे ते यद्यो
ऋषयो चतुर्ध्यानकामी पंचामिच्छा महर्षिका महानुभावा ति । सो काशी
तवास्त्रपायां दक्षिणेयानां दर्शनायोपसंक्रमन्नाय पर्युपासनाय ॥ अमात्यपारि-
5 यथा [323^b] आहन्तुः ॥ मा देवो तेषां सकाशं गच्छतु ते नाम इह आन-
यित्वा ॥ [सो दानि गंगपाशो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य आस्रवनं गतो नापितमाश्रं
अस्रवित्वा प्रव्रजितो ॥ अथ खलु अन्तरौ राजाभात्यो राजानं ब्रह्मदत्तं गा-
चाये अथभावे ॥

अथमेव सो आस्रवनो ब्रह्मदत्तस्य श्रीमतो ।

10 यच चुरं च भाण्डं च अश्रवित्वा प्रव्रजितो ॥]

न देवेन हीनजात्यानां सकाशं गन्तव्यं ति । तेहि नाम देवस्य सकाशमागन्तव्यं ॥
राजा आह ॥ न एष धर्मो यं दक्षिणेया वृक्षेभ्यः इह आगच्छ्य राजानं दर्शना-
येति । अस्माभिः तत्र गन्तव्यं ऋषयो दर्शनाय ॥ अथ खलु राज्ञो ब्रह्मदत्तो
कुमारामात्यसंपरिवृतो येन ते ऋषयस्तेनोपसंक्रमे ॥ अथ खलु राज्ञो
15 अश्रवित्येन राजा ब्रह्मदत्तस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं गच्छतु तेषां सकाशं ॥ स्वागतं
राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निषीदतु राजा ब्रह्मदत्तो ॥ अथ खलु राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य
अमात्यपारिषदा गंगपाशं ऋषिं वाचाये अश्रवित्वा सच्छ्रितं करेभ्यः । विं

1¹. M °tyamāri ° dyām āmañtrayati | B °dyām āma ° ti ga°. — 1². B °rishiṅgāñ °
M °ya kuṁbhakārasya pravrajitasya upakasya māṇḍavakasya gaṁgāpā ° rve te rishayo trayo
catu ° B °lābhi pañ ° M °bhāveti | . — 3. BM sā khalu tathā ° M °neyānā da ° B °ryupā-
senāya a°. — 4. M °pārishamāñi āhatsu || mā devas teshāñ ° ihāñayi ° B °vyā so°.

6. M so dāñiñ gañ ° datasya ācrame ca te te taññ nā ° B °sya ācramavane te taññ nā °
M °jitañ | . — 9. M °m evañ so ācramavane bra ° BM °to ya°. — 10. B yatra ca kshuro
ya bhā ° M yatra ca kshuro ca bhā ° BM °tvāna pra ° B °jito ca de°.

11¹. M °gañ gañtavyeti || B °ntavyeti || . — 11². B tahiññ nā ° M tahi nā ° B °kāṇañ
āga ° M °kāsañ āgañtavyañ || . — 12¹. M °jā āha || . — 12². M naiyo dha ° nepā yu-
cyeṣu | i ° B °ccelsuñ i ° M °cchatu rājañ da ° B °rājañ da°. — 13¹. M asmābhir nāma
gañtavyañ, — 13². B °kumārōmatya ° M °rivritāñ ye ° rishayo tenopasañkrameṣu | .
— 14. M °bhīr yyena rājā brahmadatto teno ° hmadatam etad avocat | . — 15. M °shi-
datu | rā °.

16. M °amātyā pārishadyāñ gañ ° cāye sañtarjayatsu || sacchañ ° B °rjayatsuñ sacchañ °
BM °reṣuñ kiññ. — 17. B kiññ ca vade ° M kiññ cadesi gaṁgāpālāñ hi ° māñañ rā °
hmadatitto samudācareti || B °hmadatte nāme°.

वदेसि त्वं गंगपाक्षं ह्रीनजात्वं समानो राजानं ब्रह्मदत्तं नामेन समुदाचरसि ॥
अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो तां अमात्यपारिषदां गाथाये अध्वभाषे ॥

मा किंचि वदथ गंगपालं
मुनिनां मौनपदेहि शिष्यमात्रं ।
एषो अतरे तमर्णवीर्यं
यं तरित्वा न भवन्ति वीतरागाः ॥
तपसा प्रवहन्ति पापकानि
तपसा विधमन्ति अन्धकारं ।
भावन्तपसा अभिभूय गंगपालो
नामेन अभिभाषे ब्रह्मदत्तं ॥
सांस्कृतिकं पञ्चच यावदेवं
चान्तिस्तौभ्यस्मिदं विपाकं ।
लोकस्य सदेवकस्य प्रब्रज्यं
देवान मनुजान वन्दनीयं ॥

5

10

अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो सार्धं अमात्यपारिषदेहि तेषां अध्वीणां पादौ शिरसा 15
वन्दित्वा एकाको निषीदे ॥

तस्य दानि गंगपाक्षस्य या गृहस्थभूतस्य भार्या अभूय सापि पतिव्रता अन्नं
पुरुषं मनसापि न प्रार्थयति ॥ तस्या गंगपालो जिज्ञासनार्थं दिव्येन रूपेण
निर्मितेन सुवर्णभाजनमादाय उपसंक्रम्य प्रलोभयति इमं सौवर्णं भाजनं गृह्णाहि
मया च सार्धं परिचारेहि ॥ सा दा[324]नि आह ॥ न हि पतिव्रता अहन्ति ॥ 20

2. M °rājā amātyopāri° BM °shadyā gā° M °ye prabhāshate | . — 3. M °kiñcid vada°
BM °muninā mau°. — 5. B esho nanture tvam ahañ tamō yañ caritvā° M eśhānañ
tarena mahañto māyañ yañ caritvāna bhavañti | vitarāgā B °gāḥ ta°.

7. M °jahañti pā° °dhamañti | aṁdhakāra B °rañ bhā°. — 9. M bhāvañ tapa°
B °bhūya | gañ° M °bhūya | gañgāpā° °bhībhañ brahmadatañ B °ttañ māñ°.

11. B māñdri° M °tha | yāvad ekañ kshāñtisau° B °kshāñtiñ sau° BM °rabhyam
idañ vishākañ(M °vipāka) lo°. — 13. M °vāññāñ manujāññāñ vañdantañ || . —
15. M °hmadato sā° tyaspapāri° B °tyapāripadye° M °teshā triṇā pādau gīrasā vañditvā
ekāñte nī°.

17. M °gañgāpālasya grīhasthasya bhā° B °lasya yo grī° shī sāpi prativra° M °vrata
atyañ pu° pi na prarthayati | B °ti ta°. — 18. BM tasya gañ° B °lo vijñā° dishvena
rā° M °suvārṇyañ bhājanam ā° kramitvā pralobheti | imañ sauvarṇabhāñjanañ°
BM °grihñāhi mā° ricarehi || . — 20°. B so dā° M so dāni āha | . — 20°. M nahiti
pa° B °hi prativra° BM °tā bhavishyati | .

सो दाणि देवपुत्रो तं दिवसं प्रत्याचिञ्चितो अपरं दिवसं ह्यभाजनमादाय उप-
संक्रान्तो इमं ह्यभाजनं प्रतिगृह्णाहि मया च सार्धं परिचारेहि ॥ सा दाणि
आह ॥ न हि पतिव्रता अहन्ति ॥ तं पि दिवसं प्रत्याचिञ्चितो अपरं दिवसं
कांसभाजनमादाय उपसंक्रमे इमं कांसभाजनं प्रतिगृह्णाहि मयापि सार्धं प्रविचा-
रेहि ॥ अथ खलु सा नारी तं देवपुत्रं गाथायै ध्यामहे ॥

नारी नरो जिह्वये वारणेन
उत्कर्षये यत्र करोति च्छन्दं ।
विप्रत्यनीकं खलु देवतानां
प्रत्याख्यातो अल्पतरेण एष ॥

10 ~~अथ~~ खलु देवपुत्रो तां नारीं गाथायै प्रत्यभाषे ॥

आयुं च वर्णं च मनुष्यलोके
प्रहीयते मनुजानां सुगात्री ।
तेनैव वर्णेन धनं पि अर्ज्यं
परिहीयसे जीर्णतरासि अथ ॥

11 भगवानाह ॥ स्वास्वखलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्मादन्वः स तेन ~~काश्चि~~ तेन
समयेन उपको नाम ऋषि अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं ~~संस्कार~~ हेतुः । अहं
स उपको नाम तदा ऋषि अभू ॥ नान्यः स ब्रह्मदत्तसंराजो । ~~एवं सुखोद~~ दनसदा
ब्रह्मदत्तो नाम काशिराजा अभूषि ॥ नाम्ने भिक्षवसदा गंगधारी नाम नापितो

1. M °tyāvīkshito aparāṁ divasāṁ kāmśa° (L. 4) B °nto iyaṁ rū °grihnāhi na°. —
2. B so dā°. — 3. B na hi preti° n ti taṁ°. — 3. BM °grihnāhi mayā (B °yā hi) sā°
M °rddhaṁ paricārehi | . — 5. M °traṁ na hi pativratā ahaṁ pi tam api divasāṁ pra-
tyavikshitaḥ | aparāṁ divasāṁ rūpyabhāṁjanam ādāya upasāṁkrame | imaṁ rūpyabhāṁ-
janaṁ p. atugrihnāhi sārddhaṁ paricārehi | so dānt āha || atha khaluṁ sā nārī taṁ deva-
putraṁ gāthāyē adhya°.

6. B °10 nijhapayena dhānena u° M °jihmapayena dhānana u° BVI °utkarshopa yatra°
M °ti cchaṁdāṁ B °ndaṁ vi°. — 8. M °tyanikaṁ °khyānā alpa°. — 10. M °tro nām
nāmīrītū gā°.

11. M aṛya ca varṇaṁ BM °ke na hi °gādhi te°. — 13. BM tena nai° B °naṁ pi
uhyāṁ pa° M °naṁ pi dravyaṁ pa° BM °rṇnatanaśi°. — 15. M °punah bhikshavo yu°
BM °m evantasyā° M °d anyo sa tena kālena samaye°.

16. M °lvevaṁ tad evaṁ drashtāṁ | B °vyaṁ ta°. — 16. M °hetor ahaṁ°. — 16. M sa
tadāpi upako nāma ṛishi abhūshi. — 17. M nānya sa bra°. — 18. B °kshavos tadā gaṁ°
M °pitā ṛishipravrejito bhūt | esha° BM °s tadāpi etasya bhinajātyasya mama āgamya sarāji-
kāya (M °jākāye) parishāya pādāya vanditā (M °vaṁdītā ||) etarahiṁ pi | (M °tarhi pi)

अधिप्रव्रजितो भूदेष उपासितदापि एतस्य हीनजात्यस्य मम आगम्य सराजिकाय
परिषाय पादा वन्दिता एतरहिं पि एतस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सराजिकाय
परिषाय पादा वन्दिता ॥

समाप्तं उपासिगंगपासानां जातकं ॥

मिथू भगवन्तमाहंसुः ॥ पञ्च भगवन् कथं भगवता प्रव्रजितेन महान्तो जनका- 5
यो अनुप्रव्रजितो ॥ भगवानाह ॥ न मिथ्वो एतरहिमेव मया प्रव्रजितेन महा-
जनकायो अनुप्रव्रजितो ॥ मिथू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥
अन्यदापि मिथ्वो ॥

भूतपूर्वं मिथ्वो अतीतमध्वाने राजा दिशांपती नाम अभूषि महागोविन्दीयं
सूचं विस्तरेण व्याकरोति ॥ 10

भगवान्सत्यकर्सुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभानयित्वा राजगृहे विहरति
गृहकूटे पर्वते शास्ता देवानां च मनुष्याणां च सत्कृतो गुरुकृतो मानितो पूजितो
अपचितो विस्तरेण कर्तव्यं निदानं याव चेतीवशिप्राप्ता च बुद्धा भगवन्तो येहि
ये [3.4^b] हि विहारेहि आकांचन्ति तेहि तेहि विहारेहि पिहरन्ति ॥ अथ खलु
पंचशिखो गन्धर्वपुत्रो अभिक्रान्तवर्णो अभिक्रान्तकायो राचीयं केवलकस्यं गृहकूटं 15
पर्वतं वर्णेन ओभासयित्वा येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा
वन्दित्वा एकान्ते अस्थायि एकमन्तस्थितो भगवन्मेतदुवाच ॥ आरोचिमहं भदन्त

etasya binajātya(M °jāti)sya samāga(M °gama) sarājikāya(M °ya sa) parishāya pādā van-
di(M °vaṁdi)tā. ॥ .

4. M iti mahāvastuavadāne upā °kaṁ samāptaṁ ॥ . — 5¹. M bhikshur bhagavaṁtam
āhatsu ॥ B °ntaṁm ā°. — 5². M °tena mahāṁto ja° B °anuvrajito ॥ .

6¹. B °etarahiṁm eva° M °ya pravrajāṁtena°. — 6². M °ya pravrajāṁtena°. —
7¹. B °bhikshu āha ॥ . — 7². M °gavān bhaga°. — 8. BM °vo bhū°. — 9. B °rājā viṁ-
ṣāpatī° M °rājā viṁṣayati lāma abhūtsi | mahāyivistīrṇaṁ bhūtaṁ vista° B °shi mahā-
bhāgo viṣṭyaṁ sū° BM °ronti ॥ .

11. M °ksaṁbodhi ya° mudāgato nam artha° griddhakute° naṁ yāvadyetovaci°
BM °prāptā ca bu° M °bhagavaṁto hi yehi viharehi ā° BM °kāṁkshati | tehi tehi vi°
M °haraṁti ॥ . — 14. M °paṁcāśho gaṁdhacaṁputrau atikrāntavarṇo atikrāntakāyo°
E °tro atikrāntavarṇo atikrāntakāyo° M °rātriyo kevalaṁ kalpaṁ° B °kevalaṁ kalpaṁ°
M °gridhrakū° yitvā ye ca bhagavāns te° mitva bhagavāna pādau° nditvā ekāṁte asthāsi
ekāṁte sthi° gavaṁtam etad avocat aro°.

17. M aroce °muhaṁ bhagavan bhagavato pra° haṁ bhadaṁta bhagavato yaṁ° M °kra-
sya devānām iṁdra° B °ndrasya ca mahā° M °hmanā ca sudharmāṇāṁ devasabhāyāṁ
nisbaṣyānā saṁmukhacchru° B °nnisharṇānāṁ saṁ° mukhān prati° bhāshemāṇānāṁ ॥
M °bhāshyamāṇāṁ | .

- भगवती प्रतिवेदेमहं भदन्त भगवतो यं मया त्रयस्त्रिंशानां देवानां शक्रस्य च देवानामिन्द्रस्य महाब्रह्मणो च सुधर्मायां देवसमायां सन्निषत्थानां संमुखाच्छ्रुतं संमुखात्प्रतिगृहीतं भाषमाणानां ॥ एवमुक्ते पंचशिखं गंधर्वपुत्रं भगवानेतदुवाच ॥ आरोचेहि मे त्वं पंचशिखं प्रतिवेदेहि मे त्वं पंचशिखं यं त्वया त्रयस्त्रिंशानां देवानां शक्रस्य च देवानामिन्द्रस्य महाब्रह्मणो च संमुखाच्छ्रुतं संमुखात्प्रतिगृहीतं भाषमाणानां ॥ एवमुक्ते पंचशिखो गंधर्वपुत्रो भगवन्तमेतद्वोचत् ॥ एकमिदं भगवन्समयं त्रयस्त्रिंश देवा शक्रो च देवानामिन्द्रो महाब्रह्मा च सुधर्मायां देवसमायां सन्निषत्था अभून्तुः सन्निपतिता केनचिदेव देवानां करणीयेन ॥ तेषां च भगवं एके देवपुत्रा पञ्चादुपपन्ना समाना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अभिभवन्ति आयुषापि बलेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ एके देवपुत्रा एवमाहन्तुः ॥ इमं तावत् मारिष पश्यथ पञ्चादुपपन्ना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अभिभवन्ति आयुषापि बलेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ तत्र भगवं एके देवपुत्रा एवमाहन्तुः ॥ एते खलु मारिष भगवतो ब्राह्मणा भवन्ति । ब्रह्मचर्यं चरित्वा कायस्य मेदात्परं मरणात्सुगतिं स्वर्गं कायं त्रयस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्नास्ते । एते पञ्चादुपपन्ना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अतीव शोभन्ति आयुषापि [वर्णेनापि] बलेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ तत्र भगवन् एके देवपुत्रा एवमाहन्तुः ॥ अहो पुन मारिष चत्वारस्तथागताः ~~अहो पुन मारिष चत्वारस्तथागताः~~

3. B omet les phrases 3 et 4. M °pañcaçirśhā gaṃdharvaputram etad u°. — 4. M °cehi me tvañ pañcaçirśho prativedehi me tvañ pañcaçirśhañ ya tvañ °krasya ca devānām iṃdrasya ca mahā °tañ sañmukhān prati °bhāshyamā°.

6. M °pañcaçirśho gaṃdharva °gavañtam e°. — 7. BM °striñçān de(M °çānāñ de)-vānām indro(M °m idro) mahā° B °yāñ sannisharṇṇā abhū° M °yāñ nisharṇṇā abhūtsu ॥ sañnipatitāḥ kenā cid eva tañghaniñ karāñ B °cid devadevānāñ BM °yena tatra°. — 9. B °bhagavāñ e° M °bhagavāñ eka devaputrā maçā u° nñā sañgatāḥ anyā pūrvopapannāñ devaputro di° B °nnāñ devaputrā di° M °vyehi parahi sthā °bhavañti āyushe-ñāpi ca ba° B °nti | āyushāpi ca ba° M °çriyenāpi pari°.

11¹. M ekade °m āhansu ॥. — 11². M °tāvan māri° d upapannāñ devapu° B °rvopapannā devapu° M °bhavañti ॥ ā° B °nti | ā°. — 13. M °gavan ekañ devaputro evam āhatsu |. — 14¹. M °gacato çrāvako bhavañti | B °nti bra°. — 14². M °t para mara-ñā °upapannā B °s te e°. — 15. M anyāñ pū° B °d upapannā anyā pūrvopapannāñ de° M °rvopapanno de °çobhañti ॥ ā° B °bhanti | ā°.

17. M °gavan aikena de° B °n ekena de° M °m āhatsu ॥. — 18. M °punar māriśha catvārāḥ | tathāgatārhasamyā BM °buddho lo° M °tpadyaṃśsuḥ ॥ dha° B °tpādyetsu dha° çayetsuḥ hitam esyā° M °çayetsuḥ ॥ hitasmā devāññ bitaṃ mānushāhi | yetsu° ॥ āsu° B °hāyatsuḥ āsurā kāya abhivarddhayetsuḥ ta° M °rddhayetsu |.

उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमस्माद्देवानां हितं मनुष्याणां हायेन्सुः आसुरा
काया दिव्या काया अभिवर्धयेन्सुः ॥ तत्र च भगवन् एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥
दुष्कर्मो मारिष चतुर्थी तथागतानामर्हतां [325] सम्यक्संबुद्धाणां लोके प्रादु-
र्भावः । अहो पुनर्मूर्धं चयसाधागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं
च देशयेन्सुः हितमस्माद्देवानां हितं मनुष्याणां च हायेन्सुः आसुरा काया दिव्या 5
काया अभिवर्धयेन्सुः ॥ तत्र भगवन् एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥ दुष्कर्मो मारिष
चतुर्था तथागतानां अर्हतां सम्यक्संबुद्धाणां लोके प्रादुर्भावः । अहो पुनर्मूर्धं दुवे
तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमेव स्माद्दे-
वानां हितं मनुष्याणां हायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धयेन्सुः ॥
एवमुक्ते भगवन् शक्रो देवानामिन्द्रस्त्रयस्त्रिंशकां देवानामन्वयति ॥ अस्त्राणां 10
खलेत मारिष अनवकाशं यदेककाले द्वौ तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके
उत्पद्येन्सुः धर्मं देशयेन्सुः ॥ एवमुक्ते चयस्त्रिंशा देवाः तुष्टा हृष्टा अभून्सुः आ-
त्तमनाः प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥

अथ कसु भगवन् शक्रो देवानामिन्द्रस्त्रयस्त्रिंशकां देवां तुष्टां हृष्टां आत्तमनां
प्रमुदितां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा आमन्वयति ॥ रुचेद्वि धूयं मारिष तस्मै 15

2. M *tatra bhagavan aike de ° hatsuñ* | B *° nsuñ du°*. — 3. M *durlabbo°* B *dullabbā māri°* M *° turññā tathāgatānāñ tathāgatānāñ arhatānāñ samya°* B *° thāgatānāñm arhatāñ sañmya°* M *° rrbhāvāñ* | . — 4. M *° r mārisas trayas tathāgatārhan samya°* BM *° buddho lo°* M *° dyetsuñ* || dha° B *° dyensuñ* | dha° *° çayetsuñ hitam asyāñ devānāñ hi manushyāññāñ hāyetsuñ* | āsu° M *° çayetsu* || hitam asyāñ devānāñ ca manushyāññāñ hāyetsu āsurā kāyāñ a° yetsu | B *° rddheysuñ* | .

6¹. M *° gavan aike de ° hatsu* B *° nsuñ du°*. — 6². M *durlabbā māri°* B *dullabbā māri-sba trayānāñ tathā°* rhanta *samya°* M *° nām°rhatāñ* B *° vañ a°*. — 7. M *° punañ mārisa iva tathāgatārhatā samya°* dddhānāñ lo° dyetsuñ || dha° B *° dyetsuñ dha° çayetsuñ hitam e°* M *° çayetsuñ* | hitam evam asyā devānāñ ca manu° BM *° hāyetsuñ āsu°* M *° divya kāyā abhivarddhayetsuñ* | B *° rddhelsuñ* || . — 10¹. M *° gavan çakro devānām iñdoras tra°* BM *° triññāñca de°* M *° vānāñ maññtrayati* | B *° vānāñ mantra°*. — 10². M *aspānañ °* çañ yadai — kāle° rhatasamya° B *° ntañ sañmya°* M *° buddho lo°* dyetsu || hi° B *° dyetsuñ dha° çayetsuñ hi°* BM *ajoutent* : hitam asyāñ (M *° m eva syā*) devānā (M *° nāñ*) hitam manushyāññāñ (B *° nāñ bhāvayetsuñ*) hāyetsur (M *° yetsuñ* ||) āsurāñ (M *° rā*) kāyāñ divyā kāyā (M *° yāñ*) abhivarddhe (M *° rddhaye*) tsuñ | .

12. B *° tusthacittā abhūtsuñ utta°* M *° tusthacittā prabhūtsuñ* | ālamanāñ pramuditapri° jātā | . — 14. M *° gavan çakro devānām iñdro trayastriññakā ca devā tusthā cittā ālamanā pri°* B *° triññāñ ca devā tusthacittā ātta°* M *° tvā āmaññrayatiñ* | . — 15. M *saced yuyāñ māri° to°rhañita sañmya°* B *° ntañ sañmya°* lām dhamāññ gñepetha | arvādā yd° M *° lām dhamāñ gñipetha* | arvādā yūyāñ vibhave° B *° tusthacittā ā°* M *° tusthā cittā ā°* di-tapriti°.

- भगवतो ईतः सम्यक्संबुद्धस्य अष्टावाचर्याश्रुतां धर्मां युषेव अथ यूयं पि भवेव
 मूयस्मा माचया तुष्टा हृष्टा आत्ममना प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥ एवमुक्ते
 भगवन्स्त्रायस्त्रिंशच्च देवासं शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवीचत् ॥ तेन हि मारिष
 कौशिक प्रतिभातु ते तस्य भगवतो अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्याष्टावाचर्याश्रुतां धर्मा-
 5 नुदाहर ॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतो अष्टावाचर्याश्रुतां धर्मां भाषे ॥
 यदा खलु मारिष भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नो हायन्ति आसुराः काया
 दिव्या काया अभिवर्धन्ति ॥ एवं च बड्जजगद्दिताय प्रतिपन्नं पुनर्मारिष शास्त्रारं
 लोके उत्पन्नं जैवातीतं वा समनुपश्रामि नेतरहिं वा प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव भगवता
 अर्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ स्वाख्यातो खलु पुनर्मारिष तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य
 10 धर्मविनयः सांनृतिक अकालिको एहिपश्विकः [325^b] औपनयिकः प्रत्यात्मवे-
 दितव्यः विज्ञेयः यमिदं मदनिर्मदं पिपासाप्रतिविनयो आस्यसमुद्भातो धर्मेप-
 श्वेदो तुष्णाच्यो विरागो निरोधो निर्वाणं एवं स्वाख्यातं धर्मविनयं । न पुनः
 मारिष शास्त्रारं लोके उत्पन्नं जैवातीतं समनुपश्रामि नेतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव
 तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ जामी खलु पुनर्मारिष भगवां अर्हं सम्यक्सं-
 15 बुद्धो आचकानां शैचाणां प्रतिपदं अर्हतां च अक्षोषधर्माणां । तेषामपि च स
 भगवां अर्हं सम्यक्संबुद्धो प्रनुय आरक्षकानि श्रय्यासमान्यध्यावसति प्रान्तानि वि-
 वित्तानि गतजनपदानि भगुत्थरहसेव्यकानि प्रतिसंलयनसारोप्यानि एको गणाञ्च-

2. M °gavān trāya °vānām iṃdra | m cta°. — 3. B °kauçikaṃ pra° M °gavato bhavato samya° B °gavataḥ arhantaḥ saṃmyaksaṃbasyāśṛitamācca° M °buddhesyāśṛitamācca° dharmāṃ udāhare | B °dharmaṃ udāhare ॥. — 5. M °nāma iṃdro kha° BM °gavata-mācca° B °dharmaṃ bhāṣhe || M °dharmaṃ abbāṣhe ॥.

6. M °rhaṃ saṃmya° B °nno | hā° M °tipanna | bhāṃti āsura kāyāḥ divyā kā-yār abhivarddhamāṃti |. — 7. M °evaṃ ba° tipanno pu° B °tipannaḥ pu° M °sha cāraṃ loke utpannaṃ tehi naivāti° B °titaṃ cā samanupacyāma | nai° M °cyāmi | naitāhiṃ na pratyū° B °hiṃ na pratyū° M °gavatā °rhatā°. B °rhatā saṃmya° M °buddhona B °ddhena svā°. — 9. M °shas lasya tatthā° BM °taḥ saṃmya° shtika akāriko(M °rito) ehipacyi-(M °cya)kaḥ aupanayikaḥ(M °ko) pratyā° M °vyaḥ | vijjāir yam idaṃ yadanirmadana piyāsā° laye samudyāto dharmopatī° B °dghā dharmopacchedatī° BM °rvāṇa evaṃ° yaṃ ca pu°.

12. BM ca pu° M °vātitaṃ samanū° BM °hiṃ na pratyutpannaṃ | anya° rhatā saṃmya° °ddhena lā°. — 14. B lābhi | kha° M °sha sa bhagavāṃ arhan samya° BM °pratipādāṃ arhatāṃ(B °hantāṃ) ca āko° M °dharmaṇāṃ te° B °nāṃ te°. — 15. M °teshāṃ api ca sa bhagavān arhan saṃmya° B °rhaṃ saṃmya° M °dya pranudyāranayākāni cāyāsanaḥ dhyāvasati | prāntāni vivi° B °āraçcakāni cāyāsanaḥ dhyāvasati | prā° M °shyarahe cāyākāni pra° B °seyyākāni pra° BM °shto eko ekā nāmo eko(M °mo ekā)nāmanāmatā°.

पक्वष्टो एको नाम एकनामनामतामनुयुतो । एवमेकनामतामनुयुतं पुनर्माषा
 शास्त्रारं लोके उत्पन्नं जैवातीतं समनुपश्यामि नेतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यैव तेन भग-
 वताहता सम्यक्संबुद्धेन ॥ सामी खलु पुनर्माषा भगवां अही सम्यक्संबुद्धो प्रणीतानां
 खादनीयभोजनीयानां अन्नुरसानां प्रत्ययरसानां । तेषामपि च स भगवानहं
 सम्यक्संबुद्धो आहारमाहरेति । अगध्यवसितो अगधिमूर्च्छितो आदीनवदर्शावी 5
 निःसरणप्रक्षः कामेषु विगतमदो आहारमाहरेति । एवं विगतमदं आहारमा-
 हरन्तं च पुनः माषा शास्त्रारं लोके उत्पन्नं जैवातीतं समनुपश्यामि नेतरहिं प्रत्युत्पन्नं
 अन्यैव तेन भगवताहता सम्यक्संबुद्धेन ॥ अभिज्ञाय खलु पुनर्माषा स भगवानहं
 सम्यक्संबुद्धो आवकाणां धर्मं देशयति नानभिज्ञाय । एवमभिज्ञाय धर्मदेशनाप्र-
 तिपदासंपन्नं च पुनः माषा शास्त्रारं लोके उत्पन्नं जैवातीतं समनुपश्यामि नेतरहिं 10
 प्रत्युत्पन्नं अन्यैव तेन भगवताहता सम्यक्संबुद्धेन ॥ तीर्णविचिकित्सः खलु पुन-
 र्माषा स भगवानहं सम्यक्संबुद्धो विगतकर्धकथो वैशारद्यप्राप्तः कुशलेषु धर्मेषु ।
 एवं तीर्णविचिकित्सं च पुनः माषा शास्त्रारं लोके उत्पन्नं जैवातीतं समनुपश्यामि
 नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं 326 अत्र अन्यैव तेन भगवता तथागतेनाहता सम्यक्संबुद्धेन ॥
 संखन्दति खलु पुनः माषा तस्य भगवतः अहंतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं निर्वाण- 15
 गामिनी च प्रतिपदा सख्यथापि नाम माषा गंगोदकं च जमुनोदकं च संखन्दमानं
 संखन्दति महासमुद्रे एवमेव माषा तस्य भगवतः सम्यक्संबुद्धस्य संखन्दति निर्वाणं
 च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितमुपपन्ननिर्वाणगामिनीप्रतिपदा-

1. BM *evam ekāṃ nā° B °yuktāṃ pu° M °ktaṃ ca pu° mi naitarhi pratyau° B °tyu-
 tpannaṃ | a° M °traivaṃ te° B °rhatā saṃmya° BM °ddhena lā°*. — 3. B *lābhi | kha°
 M °punah māṃsha bhagavāt arhan saṃmya° janyānā° pi° B °janyānāṃ riju° BM °grava-
 sānūn teshāṃ (B °n tesā) m api°*. — 4. M °vān arhan saṃmya°. — 5. BM *anavadhya°
 M °dinacadarçāvā niḥçaraṇaprajñō kā° B °darçivī | niḥ° M °haretī |*

6. M °hāraṃ āhāraṃtāṃ ca pu° B °utpannaṃ | naivā° çyāmi | naitarahiṃ° M °mi
 naitarhi pratyau° BM °nnaṃ | a° M °traivaṃ teca bha°. — 8. M °vān arha samya° B °rhā
 saṃmya° M °dharma de° B °yati | nā° BM °jūāya e°. — 9. M *evam anabbi° saṃpūṇṇaṃ
 ca pu° nupaçyīmaḥ naitarahi na pra° B °çyāmaḥ naitarahiṃ na pra° BM °traiva bha°
 rhatā saṃmya° M °ddhenā ti°*.

11. M *tiṇṇaṃ vicikitsā | kha° vān arhan saṃmya° B °rhā saṃmya° BM °gatakathaṃ-
 (M °thāṃ)kathā vai° shu e°*. — 13. M °tiṇṇo vicikitsāṃ ca punar māṃshā çātāraṃ
 bho u° çyāmaḥ nāpyetarhi pra° B °çyāmo | nāpyatarahiṃ na pra° BM °nnaṃ | a° M °ga-
 vato tathā° BM °ddhena sa°. — 15. BM *saṃspada (B sasyandaya) ti | khalu punah māṃshā
 (M °rsha) tasya bhagavataḥ (M °vatasya) arhantaḥ sa (M °rhan saṃ) mya° M °sya nirvāṇa-
 gāmini ca pratipadā | sayathā nā° kaṃ ca yamuno° saṃsyaṃda° saṃsyaṃda° BM °ti |
 mahāsasumudre° M °m evaṃ māṃshā° gavato saṃmyaksambuddho saṃsyaṃdati nirvāṇaṃ ca
 nirvāṇagāminiṃ ca pratipadā e° B °padā samyaṃ naṃ ca puna° (p. suiv., l. 1).*

18. M °çitā suprajñaptā nirvāṇa nirvāṇagāmini ca pratipadā saṃpanna ca punah māṃshā°

संयत्नं च पुनर्मायां शास्त्रारं लोके उत्पन्नं जैवातीतं समनुपश्यामि नाथेतरहिं प्रत्यु-
त्पन्नं चान्वयेव तेन भगवता तद्वागतिगार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥

एवमुक्ते मनवं भूयस्त्रायस्त्रिंश देवा भूयस्या माचया तुष्टहृष्टा आत्तमना प्रमु-
दिताः प्रीतिसीमनस्त्रयाताः शक्रं देवानामिन्द्रमामन्त्रयन्ति ॥ तेन हि मार्षं
5 कौशिकं पुनरेवं प्रतिभातु ते तस्य भगवतो ऽर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य पुनरेवाष्टावाचर्या-
भूतां धर्मा ॥ अभ्युदाहरे खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतः पुनरेवाष्टावाचर्या-
भूतां धर्मा ॥ यदा खलु पुनर्मायां स भगवानर्हता सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नः
ह्यप्रतिपत्तिं आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धन्ति । एवं वज्रवज्रहिताय प्रतिपत्तिं
एवं वज्रवज्रसुखाय प्रतिपत्तिं च पुनर्मायां शास्त्रारं लोके उत्पन्नं जैवातीतं समनुप-
10 श्यामि नाथेतरहिं प्रत्युत्पन्नं चान्वयेव तेन भगवता अर्हता सम्यक्संबुद्धेन । एवं
पेयासं यावत्संस्त्रयन्ति खलु पुनर्मायां तस्य भगवतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च
निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । संस्त्रयापि नाम मार्षा गंगोदकं च जमुनोदकं च
संस्त्रयमानं संस्त्रयन्ति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भगवतो ऽर्हतो सम्यक्संबुद्धस्य
निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितसुप्रज्ञप्रनिर्वाणधर्मदेशना-
15 प्रतिपत्तिं च पुनः मार्षा शास्त्रारं लोके उत्पन्नं जैवातीतं समनुपश्यामि नाथेतरहिं
प्रत्युत्पन्नं चान्वयेव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ एवमुक्ते चयस्त्रिंश देवा
भूयस्या माचया हृष्टा आत्तमनाः प्रमुदिताः प्रीतिसीमनस्त्रयाताः ॥

अथ ख[326^b] भगवन्महाश्रया चयस्त्रिंशं देवां भूयस्या माचया हृष्टां आत्तम-
नां प्रीतिसीमनस्त्रयातां विदित्वा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ तेन हि मार्षं कौ-

cyāmaṃ nāpyetarhi pratyū B °cyāmi | nāpye M °traivaṃ tena bha° B °rhaṭā māmīya°.

3. B °bhagava bhūyas trā M °bhagavān bhūyas tra °bhūyasya mōcaryā° (L-B) B °su-
shṭa cittā ā°. — 4. B °to °rhanṭaḥ samya °dharmāṃ a° M °dharmaṃ a°.

6. B apyudāhare || aṭha kha° M apyudāharet. | kha° gavato punar evāṣṭau ācca° B °r
evāṣṭāṃv ācca° BM °dhamāṃ |. — 7. M °punah mā °arhan saṃmya° B °rha saṃmya°
ke utpannaḥ | hā° M °utpanna bhāyānti āsu °redhātyeti. — 8. BM °hitāya pratipannu
(B °nno |) evaṃ B °tipannaṃ ca pūrva mārsbhā cā° M °cyāmaṃ nāpyenarhi pra° B °tyu-
tpannaṃ | a°. — 10: M evaṃ yepālaṃ jāvat saṃsyaṃdate kha° B °ndate kha° M °pusa
mārsbhā° gavato samya° gāmīnī°.

12. M tadyathā° B °godakaṃ ca sasyandamā° M °godakaṃ ca saṃsyaṃdamāna saṃ-
syaṃdati | ma° B °ti | ma° M °dre vam e° B °mevaṃ mā° M °to °rhaṭa sa° B °rhaṭā
saṃmya° M °ddhasya saṃsyaṃdanti | nirvāpaṃ B °ddhasya | evam ukte trayastriṃṣā devā
bhūyasya mātrayā cittā ābhūtsuḥ || nirvāpaṃ. — 14. M °desitasu° nah mā cāstā° nnaṃ
ca naivāntaṃ B °nnaṃ ca naivāditaṃ M °pyetarhi pra° traivaṃ te° gavato °rhanasmya°.

16. M °syā mātrayanvītā ābhūtsuḥ | ātamanāḥ B °syā mātrayā cittā ātamanāḥ prīti-
pramuditāḥ sau°. — 18. M aṭha bha° BM °gavān mahābrāhmaṇas trayastriṃṣāṃ devī
bhū(M °cā devān bhū)ṃyasyā° yā cittāṃ ātamanā prī° B °m indraṃ e°. — 19. M °hi

शिक प्रतिभातु ते एतस्व भगवतो हंतः सम्यक्संबुद्धस्य पुनरेवाष्टावार्थानुतां धर्मा ॥
अम्बुदाहरे खलु शक्नो देवानामिन्द्री भगवतः पुनरेवाष्टावार्थानुतां धर्मा ॥ यद्वा
खलु पुनः मार्षा स भगवांस्तथागतो हँ सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नो हाथन्ति आसुरा
काया दिव्याः काया अभिवर्धन्ति । एवं बहुजनहितसुखाय प्रतिपन्नं च मार्षा-शा-
स्त्रारं लोके उत्पन्नं नेवातीतं समनुपश्यामि नाथेतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यच्च तेन तथा- 5
गतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन । एवं पेयालं यावत्संखन्दति खलु पुनर्मार्षाः तस्य भगवतो
हंतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । सद्यथापि नाम मार्षा
गंगोदकं च यमुनोदकं च संखन्दमानं संखन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भग-
वतो हंतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशित-
सुप्रवृत्तनिर्वाणधर्मदेशनाप्रतिपन्नं च पुनर्मार्षा शास्त्रारं लोके उत्पन्नं नेवातीतं सम- 10
नुपश्यामि नाथेतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यच्च तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ एवमुक्ते
चयस्त्रिंशा देवा भूयस्त्रा माचया हृष्टा आत्तमनाः प्रीतिसीमनस्वजाता अभून्तुः ॥

अथ भगवन्महाब्रह्मा चयस्त्रिंशां देवां भूयस्त्रा माचया हृष्टां आत्तमनां प्रमुदितां
प्रीतिसीमनस्वजातां विदित्वा गाथाभिरध्वभाषि ॥

मोदति भो पुनर्देवाः चयस्त्रिंशां सशक्राः ।

15

तथागतं नमस्त्रेता धर्मस्य सुखधर्मता ॥

ततश्च देवता प्रमुदिता प्रीतिसीमनस्वजाता ॥

māṇava kau ° bhāgate etasya bhagavatā'rhansamya° B °taḥ saṁmya ° dbhutaṁ dharmaṁ |
M °dbhutaṁ dharmaparyāyemāṁ | .

1. B athodā° M athodāraiḥā kha ° gavaṭo pu ° dbhutaḍkarmā. — 2. M °rshā ma bha-
gavan tathāgato 'rhan saṁmya ° loka u° B °nno | hā° M °nno hayaṁti āsura kāyāḥ divyā
kāyāḥ abhivarddhaṁti. — 4. B °sukhāya pratipannaḥ | evaṁ bahujanehitāya sukhāya
pratipannaṁ ca | māṛshā ° cyaṁe nāpye° M °pyetarhi ta pratyū° B °hiṁ na pratyū°
BM °nnaṁ | a° M °traivaṁ tena ta° B °tā saṁmya°.

6. B °laṁ pālaṁ jāvat saṁsyandaṁti | kha° M °laṁ pāraṁ jāvan saṁsyadaṁti | khalu
punaḥ māṛshā cāstāraṁ tasya° rhaṭo samya ° ṇaṁ ca nirvṛitau ca nirvāṇagāmi ca pra° B °dā
sa°. — 7. M tadyathā ° godakaṁ ca pi yamumoda ° naṁ syāṁdayati mahā° B °naṁ saṁ-
syandayati mahā° BM °dre || B °māṛsha ta° M °to 'rhaṭo sa° B °to rhaṁtiḥ° M °ddhasya
saṁsyāṁdati nirvāṇaṁ. — 9. B °cītā supra° M °cīnā supra° BM °cānāpratiṇāpāpratiṇā-
pnaṁ ca pu° M °utpanne naivāṇamaṁ samanupacyāmo nāpyetarhi na pratyū° B °cyaṁa
nā° hiṁ na pratyū° BM °nnaṁ | a° M °traivaṁ tena bhagavato rhansamya°.

11. BM °cā deva bhūya° B °yā citto ātta° M °yā tve(?)tā ātamanā pri° syatā a°
BM °bhātsuḥ || . — 13. M atha khalu bhagavān ma° BM °hābrāhmaṇa tra(M °pas tra)ya-
striṇṇāṁ(M °cānāṁ) devāṁ(M °vānāṁ) bhū° B °yā cittāṁ ā° M °yā citittā ātamanāṁ
pramuditā pri° BM °thābhi a°. — 15. M °puna devā tra °cā maṇṇakā ta° B °kāḥ ta°.

16. M °masyāntāṁ dharmasya° B °masyantāṁ dha ° rmatā na°. — 17. B naratācca°
M naratācce devā pramuditāḥ pri°.

अथ खलु भगवं महाब्रह्मा चयस्त्रिंशान्देवां भूयस्त्रा माचया हृष्टां प्रमुदितान्
प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा मन्त्रयेसि ॥ सचेद्वि यूयं मार्षास्त्रस्य भगवतो र्हतः
सम्यक्संबुद्धस्य दीर्घरात्रं महाप्रज्ञतिं शृणोष शुद्धा यूयं मवेध भूयस्त्रा माचया
[327] हृष्टा आत्तमनाः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥ एवमुक्ते भगवं चय-
5 स्त्रिंशा देवा महाब्रह्माणमेतदबोचत् ॥ तेन हि मार्ष महाब्रह्म प्रतिभातु ते तस्य
भगवतो र्ततः सम्यक्संबुद्धस्य दीर्घरात्रं महाप्रज्ञतिं । अभ्युदाहरे खलु महाब्रह्मा
भगवतो दीर्घरात्रं महाप्रज्ञतिं ।

भगवन् भवन्तो तीतमध्वानं राजा दिशांपती नाम अभूषि ॥ राज्ञः खलु
पुनर्मवन्तो दिशांपतिस्य गोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि पुरोहितः राजाचार्यो
10 पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ राज्ञः खलु पुनर्मवन्तो दिशांपतेः पुत्रो
रेणुर्नाम अभूषि प्रियो मनापो पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ गोवि-
न्दस्य खलु पुनर्मवन्तो ब्राह्मणस्य ज्योतिपात्रो नाम माणवको अभूषि एकपुत्रको
प्रियो मनापः पण्डितः निपुणः मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ अथ खलु पुनर्मवन्तो
दीर्घस्त्राध्वनो त्वयेन गोविन्दो ब्राह्मणः कालमकार्षीत् ॥ अथ खलु पुनर्मवन्तो
15 राजा दिशांपतिः गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते शोचति क्लाम्यति परिदेवति उरसाडं
क्रन्दति सम्मोहमापद्यति ॥ हंसो यस्मिं दानि वयं समये गोविन्दस्य चर्षाचरानि
सम्यग्विधातयित्वा पंचहि कामगुणेहि समर्पिता समंगीभूता क्रीडाम रज्ज्वरि-
चारेम तस्मिं समये गोविन्दो ब्राह्मणः कालगतो ति ॥ अत्रोक्तं खलु भगवन्तो

1. M °gavān mahābrahmās trayastriṃcāśān devān bhūyasyā mātrayā abhātāu ॥ cīmā pra°
B °yā cittāṃ pra° M °tvā āmañtrayāmi sa° B °ntrayāśi° | . — 2. M °rshā tasya bha° to
°rhan sañmya° B °°rhanatā sañmya° BM °jñaptāṃ cripotha | cū(M ° | cā)ddhā° M °bha-
vatha bhū° B °yā cittā ā° M °yā citānāmatām prī° jātām ॥ . — 4. B °gavān tra° M °ga-
vān traya° BM °hābrāhmaṇam eta°. — 5. B °hābrāhmaṇa pratibhātu te | ta° M °bhānum
etasya bha° to °rhan sañmya° B °taḥ sañmya° BM °jñaptāṃ a°.

6. BM °hare | kha° jñaptāṃ(M °ptāṃ |) bhū°. — 8°. M °bhagavato atī° B °rājān
di° M °jā viçāṃ. — 8°. M °rātro kha° r bhadañtito viçāṃ °govimdo nā° shi | purohito
rājā° B °taḥ rājā ācā° M °ñdito mipuno me° BM °vī teshu arthesu rā°. — 10. M °rājño
khalu punaḥ bhavañto viçāṃpate putro °r nāmo a° B °r nāmā a° M °yo manāyo pañdīto
nipuno me°.

11. M °govimda° r bhadañto brā° jyotihpā° mānava° B °shi | e° M °traka priyo ma-
nāpo papuno medhāvī teshva°. — 13. M °r bhavañto di° B °rghasyadhrvanātya° M °dhva-
lātya° °govimdo nāma brāhmaṇa kā°. — 14. M °r bhavañto rājā viçāṃ °govide brā°
BM °çoca(M °çova)ti krāmya° M °dāṃ kṛīḍati | sañmo° B °ndanti sa° M °padyeti | .

16. M °dātīṃ ca samaye govimdasya° B °dāni cayaṃ M °ni sañmyagannirghāta°
B °nirghātayitvā yaṃ cahi kāmāgu° M °pañcamī kāmāgu° rpitā samanvañgi° dāparamā
samparī° BM °rema | tasmiñ° M °govimdo brāhmaṇa kālagateni ॥ B °gate ti | . — 18. M °bha-

रेणुमारो राजा किञ्च दिशांपतिर्गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते शोचति क्लाम्यति
परिदेवति उरस्ताडं क्रन्दति संमोहमापयति ॥ अथ खलु भवन्तो रेणुमारो येन
राजा दिशांपतिस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं दिशांपतिमेतद्वोचत् ॥ मा महाराज
शोच मा क्लाम्य मा परिदेव मा उरस्ताडं क्रन्द मा संमोहमापय । तत्कस्य हेतोः ।
अस्ति महाराज गोविन्दस्य ब्राह्मणस्य ज्योतिपालो नाम माणवको पुत्रो प्रियो म- 5
नापः पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेज्वर्येषु पितुः पण्डिततरो निपुणतरो व्यक्तत-
रस्य । यं पि च पिता किञ्चित्संजानाति सर्वं [327^b] ज्योतिपालेन माणवकेन रहो
वम्भसं ॥ तं महाराजा स्वके पेटुके स्थाने स्थापयतु यदिदं पीरोहित्वे गोविन्द्ये ॥
अथ खलु भवन्तो राजा दिशांपतिरन्यतरं पुरुषमामन्त्रयति ॥ शृहि त्वं पुरुष
येन ज्योतिपालो माणवकस्तेनोपसंक्रमित्वा ज्योतिपालं माणवकमेवं वदेहि ॥ रा- 10
जा दिशांपतिर्भवन् ज्योतिपालमामन्त्रयति । उपसंक्रमतु भवां ज्योतिपालो येन
राजा दिशांपतिः ॥ साधु महाराज त्वि स पुरुषो दिशांपतिराजस्य श्रुत्वा येन
ज्योतिपालो माणवकस्तेनोपसंक्रमित्वा तं ज्योतिपालमेतद्वोचत् ॥ राजा दिशां-
पतिर्भवन् ज्योतिपालमामन्त्रयति उपसंक्रमतु भवां ज्योतिपालो येन राजा दिशां-
पतिः गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते ॥ साधु भवन्ति ज्योतिपालो माणवो तस्य पुरु- 15
षस्य प्रतिश्रुत्वा येन राजा दिशांपतिस्तेनोपसंक्रमित्वा राजा दिशांपतिना सार्धं

vañto re ° B °jā kile di ° M °la viçāñpati govide brā ° gate ti | atha ° (l. 2) B °ndanti
sañ ° padyeti | hañbho tasmīñ dāñī ramaye govindo brāhmaṇo kālañgāgeti || .

2. M °bhavañto re ° yena rājā viçāñpatitteno ° nañ viçāñ. — 3. B °çoca mo klā-
mya mo parideva mo u ° M °mā klāmya mā ° ðañ krañda mā nañ samo ° B °nda mo
sañ ° M °padye || . — 4. M °heto || . — 5. M °govindasya brā ° jyotishpālo ° yo manāpo
pañdito ° śeshvateshvarthe ° ñḍitatarā ñipu ° ktataro kaspā yāñ ° B °ktataro kaçca yāñ °.

7. B yāñ pi sa pitā ° M yāñ pi pāso pitā kiñcit sañjātā ti sarvañ ° B °jāñāti | sarvañ °
M °pālona māṇa ° BM °ho numāsāstañ tañ(M °stañ) ma °. — 8. M mahā ° BM °rāja
sva ° B °payita ° M °tu | yadimañ paurohitya govindaye | B °rohitasya go °. — 9¹. M °bha-
gavañto rājā viçāñ ° m āmañtrayati. — 9². M °tvañ bho pu ° jyotihpālo ° BM °ñavako
teno ° M °jyotihpālāñ māñavakañ evañ ° BM °hi rā °. — 10. M rājā viçāñpatir bhavāca-
tañ jyotihpālam āmañtrayati | B °ntrayati upasañkramitvā jyotipālāñ māñavakañ evañ
vadehi rājā viçāñpatir jyotipālāñ māñavakam āmantrayati u °.

11. M °kramitu bhagavāñ jyotipāla ye ° B °tu | bha ° M °jā viñçāñ ° BM °tiḥ sā °. —
12. M °hārāñ ti sa ° B °hārājanti sa ° M °sho viçāñpati rājñasya ° na jyotihpāla māṇa °
tañ jyotihpā °. — 13. M rājā viçāñ ° B °r bhagavantañ ° M °r bhagavata jyotihpālam
āmañtrayati | u ° kramitu jyotihpālo ° jā viçāpatih govindo brāhmaṇa kā ° B °tiḥ | go-
vindabrā ° BM °te sā °. — 15. M °bhavañ ti ° B °van ti jyo ° M °jyotihpālo māñavako ta °
shasya çru ° jā viñçāpatis te ° BM °rddhañ samodani ° B °dayitvā sārāpañyāñ kathāñ
vya ° M °dayitvā mārāpañyāñ kathāñ vyātesārayitvā ekāñte nishādi e °.

- संनोदनीयां कृपां संनोदयित्वा सत्परायणीयां कृपां ज्योतिषारयित्वा एकांनो जि-
घीदि । एकांनो निषण् ज्योतिषाणं माणवो राजा दिशांपतिरेतद्वोचतु । ओ-
चद्वतु मे भवां ज्योतिषाणो अनुशासतु मे भवां ज्योतिषाणो मा च भवां चिरायतु
अस्माकं ओवादानुशासनीये । एते च वयं भवन्तं ज्योतिषाणं स्वके पेतुके स्थाणे
5 स्थापेम यदिदं पीरोहित्ये नोविन्दीये । अथ खलु भवन्तो ज्योतिषाणो माणवः
स्वके पेतुके स्थाणे स्थापितो पीरोहित्ये नोविन्दीये यदप्यस्य पिता कर्म कारापयति
तदपि कर्म कारापयति यदप्यस्य पिता कर्मान्ताणि अभिसंभुजोति तां पि ज्योति-
षाणो माणवो कर्मान्तां अभिसंभुजोति यदप्यस्य पिता अर्धार्थं समनुशासति तं
ज्योतिषाणो माणवो अर्धार्थं समनुशासति यदप्यस्य पिता अर्धार्थं अभिसंभुजोति
10 तदपि ज्योतिषाणो माणवो अर्धार्थमभिसंभुजोति । अपि हि जितं ब्राह्मणगृह-
पतिवो जेगमजानपदा एवमाहन्तुः । नोविन्दो पुनर्मवन्तो ज्योतिषाणो माणवो
महागोविन्दो ज्योतिषाणो [328] इति । अपि हि जितं ज्योतिषाणस्य माण-
वस्य नोविन्दो महागोविन्दो ति एवमचरमपित्यं उपनिषते ।
अथ खलु भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ते अचियाखेनोपसंक्रमित्वा तेषां
15 अचियाखामेतदुवाच । एतु भवन्तो एतु भवन्तो येन रेणुकुमारखेनोपसंक्रमित्वा
रेणुं कुमारमेवं वदेच । संसुखी भवां रेणु; तंसुखी वयमपि चंदुःखी भवान्
रेणु; तंदुःखी वयमपि । अयं भो रेणु राजा दिशांपति जीर्णो वृद्धो महस्रको
अध्वगतो वयमनुप्राप्तो दुर्जयं खलु पुनः तं भो रेणु यमिदं जीवितं मरणान्तं ॥

3¹. M ekānte nisharṇṇah | jyotiṣpālām °jā viçāṁpa°. — 2². BM opa(B ova)tu me bhavām jyoti(M °bhagavāṁn jyotiḥ)pālo(M °lah) anuṣāsa(B °si)tu me bhavām jyoti(M °jān jyotiḥ)pāla mā ca bhavā(M °mā ra bhavām)ṇ āgirāyatu | asmā° B °ovādyanu° BM °nīye e°. — 4. M °bhavaṁtām jyotiḥpālām svapai° B °pema | ya° M °d imām paurohitya go- viṁdiye | . — 5. M °bhavaṁto jyotiḥpā° ṇavo sva° M °ḥityagoviṁdiye | yad apyasya pitā karma kārāpayati tam jyotiḥpālo mānavako karmaṁ kārāya | te yad apyasya pitā° (l. 8) B °ḥitya gauvindiye yad apyasya pitā karma kārāpayati | yad apyasya pitā karmāntānyabhi- saṁbhūṇoti tam pi jyotiḥpālo mā° ṇasati | tam jyo° M °ṇasati tam jyotiḥpā° BM °ṇasati | ya° M °noti | tadāpi jyotiḥpā°.

10. BM °jidaṁ brā° B °hapatinā nai° M °hapati nai° evam āha | evaṁm ahatsu go°. — 11. M goviṁdo punar bhagavaṁto jyotiḥpālo mānavo goviṁdo jyotiḥpāleti | . — 12. B °jidaṁ jyo° M °jyotiḥpā° kaṣya goviṁdo yena akṣha° B °ti yenam akṣharam agni- ṁṇyām upaniyate || . — 14. M °bhavaṁto mahāgoviṁdo brā° B °yena te kṣhetriyās te° śhām kṣhetriyāṇām e° M °śhām kṣhetriyāṇām e°. — 15. M yeṁtu bhavaṁto yenu(?) kva(?)māro teno° tvā reṇuku°.

16. M yaṁsukhi bhavān re° BM °reṇuṁ tamso° n reṇuṁ tamdaḥ°. — 17. B ahaṁ bho reṇu rā° M ayaṁ bho reṇuḥ rājā viçāṁ° BM °dhvagata vaya° M °prāptaḥ du° punas tam bhā reṇu° maraṇatām sa° B °ntām sa°.

सवेष्टि भी रेणु राज्ञो दिशांपतेरत्नचम राजकर्तारो भवन्त रेणु राज्येनाभिधि-
चिष्यन्ति वृष्यन्ति भवां रेणु अस्माकमपि राज्येन संभवितां । एवमुक्ते भवां रेणु-
कुमारो षट् वचिष्यानेतद्वचोचत् ॥ सचेत् मां भवन्तो राज्ञी दिशांपतेरत्नचम
राजकर्तारो राज्येनाभिधिचिष्यन्ति संभविष्याम्यहं भवन्तो राज्येन ॥ अथ
कोचि दानि अस्माकं राज्ये अन्यो नास्तेवं सुखमेधिष्यति अन्यथैव भवद्भिः ॥

5

अथ खलु भवन्तो दीर्घस्वाध्वनो त्वयेन राजा दिशांपतिः कासमकार्षीत् ॥
अथ खलु भवन्तो राजकर्तारो येन रेणुकुमारखेनोपसंक्रमित्वा रेणुकुमारमेत-
दुवाच ॥ राज्यं सि कुमार प्राप्नो राज्येन त्वामभिधिचाम ॥ एवमुक्ते भवन्तो
रेणुः कुमारो तां राजकर्तारां एतद्वचोचत् ॥ तेन हि भवन्तो सुखी भवथ वस्त्र-
दानि कासं मन्त्र ॥ अथ खलु स रेणुराजा राज्येनाभिधितो पंचहि कामगुणेहि 10
समर्पितः समंगीभूतः क्रीडति रमति परिचारयति ॥ अथ खलु भवन्तो महागो-
विन्दो ब्राह्मणो येन ते षट् वचिष्या तेनोपसंक्रमित्वा ताम् षट् वचिष्यानेतद्वचोचत् ॥
एतु भवन्तो अथ हि भवन्तो रेणुराजा राज्येनाभिधितो पंचहि कामगुणेहि सम-
र्पितो समंगीभूतो क्रीडति रमति परिचारयति कामा च नाम एते भवन्तो मद-
नीया ॥ एतु भवन्तो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानमेवं वदेथ । 15
स्मरति भवां रेणु तं वचनं ॥ साधु भवन्ति एते षट् वचिष्या महागोविन्दस्य
ब्राह्मणस्य प्रतिश्रुत्वा येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानमेतद्वचोचत् ॥

1. M °jño viçāñ ° B °tyayena rājā kartāro bhavantañ reṇuḥ rājyenābhishicishyanti
çakyati bhavāñ ° M °ro bhavañtāñ reṇuḥ rājyenābhishicishyanti | çakshyati | bhavāñ °
sañvihajitañ || . — 2. M °in uktañ bhagavān reṇuñ kumāro yo kshatri ° B °bhavāñ
reṇu ° . — 3. M sacen māñ bhavañto rājño viçāñ ° BM °tyayena rājā kartā ° M °ro rā-
jyonābhishicishyati sañbhavishyā ° bhavañto rājyena | . — 4. M °dāniñ asmākañ anyo-
nyape ° B °sukhañ snedhishyati | anya ° M °sukhañ svapishyati | anyatraivañ bha ° .

6. M °bhavañto di ° rājā viçāñ ° . — 7. BM °bhavanto (M °vañto) rājā kartā ° M °yena
reṇukumāro teno ° tvā reṇuñ ku ° tad avocat | . — 8¹. B °jyena tvabhi ° . — 8². M °bha-
gavañto re ° māñ tām ° rtāram e ° . — 9 ° M °hi bhavañtaḥ su ° B °khi bhavatha | ya °
M °dāniñ kā ° . — 10. M °ṇu kumāro rājāñā rājye ° pañcabhi kā ° rpito samanvañgibhū-
taḥ sukhī bhavatha yasyedāniñ kālañ manyatha | atha khalu sa reṇukumāro rājāñā rā-
jyenābhishikto pañcabhi kāmaguehi samarpito samanvañgibhūtaḥ kṛīḍati ramate paricā-
rayati | kāmā ca nāma bhavañto mardaniyā eñtu bhavañto | atha ° .

11. M °bhavañto mahāgovindō brā ° BM °ṇo yena te shaṭ kshetriyāñ e (M °shaṭ kenni-
yām e) tad a ° . — 13. M eñtu bhavañto ayañ hi bhavañto re ° B etu bhavanto ahañ hi
bhavañto re ° M °rpito samanvañgibhūtaḥ kṛī ° B °yati | kā ° M °kāmā ca se naite bhavañto
yena ° B °niyā e ° . — 15. B etu bha ° M yena ° rājāñāñ e ° deḥā | B °tha sma ° .

16¹. M °ṇu nañ va ° . — 16². B °bhavanto ti e ° M °bhavañte ti | e ° B °shaṭ kshetri °
M °govindasya brā ° B °yena reṇurājāñ etad a ° .

करति भवां रे[328^b]णु तं वचनं । एवमुक्ते भवन्तो रेणुराजा तां षट् वचिद्या-
 नेतद्वोचत् ॥ कराम्यहं भवन्तो तं वचनं । अथ को पि दानिभिमां महापृथिवीं
 सप्तधा भाजयिष्यति ॥ एवमुक्ते भवन्तो षट् वचिद्या रेणुं राजानमेतदुवाच ॥
 अथ को हि दानि भो रेणु तेन भगवता महागोविन्देन अन्यो पण्डिततरो वा
 5 व्यक्ततरो वा य इमां महापृथिवीं सप्तधा भाजयिष्यति ॥ अथ खलु भवन्तो रेणु-
 राजा अन्यतरं पुरुषमामन्त्रयति ॥ एहि त्वं भो पुरुष येन महागोविन्दो ब्राह्म-
 ण्यस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मण्यं एवं वदेहि । राजा रेणुर्भगवन्तं महा-
 गोविन्दमामन्त्रयति ॥ साधु महाराजेति स पुरुषो रेणुस्व राज्ञः प्रतिश्रुत्वा येन
 महागोविन्दो ब्राह्मण्यस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाच ॥ राजा
 10 रेणुर्भगवन्तं महागोविन्दं आमन्त्रयति । उपसंक्रमतु भवां महागोविन्दो येन
 राजा रेणुः ॥ साधूति महागोविन्दो ब्राह्मणः तस्य पुरुषस्य प्रतिश्रुत्वा येन रेणु-
 राजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुना राज्ञा सह संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारा-
 यणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदि ॥ एकान्ते निषण्णो महागोविन्दो
 ब्राह्मणो रेणुं राजानमेतदुवाच ॥ इमा भवन्तो महापृथिवीं सप्तराज्यविस्तीर्णा ।

15 दक्षिणेन संक्षिप्ता शकटमुखसंस्थितं ।
 अण्डमध्यं रेणुस्व राज्ञः आसि अतः पुरं ॥
 कलिङ्गानां च अस्सकानां यो ।
 माहिष्मती च सौवीराणां च रोहकं ॥

1^a. M evaṁ ukte bhavaṁto re° BM °shaṭ kshetri°. — 2^a. M atha kvacid idā imāṁ B° ko ci hi dāni° BM °thivi sa° M° bhavaṁto re° — 3. M° bha-
 vaṁto shaṭ kshatriyāṁ reṇurā°. — 4. M atha kvacid idānti B° ko ci hi° M° reṇu-
 te° govide BM °thivi saptadhāya bhā(M° bho°)ja°. — 5. M° bhavaṁto re° sham āmaṁtra°. —
 6. M° govindo brā° B° hmaṇo teno° B° dehi rā°. — 7. M° r bhagavaṁtaṁ mahāgo-
 viṁdaṁ āmaṁtrayati | B° vindaṁ ā°. — 8. M° ti satpuru° B° reṇasya° M° reṇuṣa rājño
 pra° yena mahāgovido brāhmaṇe teno° govindaṁ brā° m etad avocat |. — 9. M° reṇuṁ
 bhavaṁtaṁ mahāgovindaṁ āmaṁtrayati |. — 10. M° kramitu bhavān mahāgovindo ye°
 BM °ṇuḥ sā°.

11. M° govindo brāhmaṇo tasya pu° BM °niyāṁ kathā saṁmodayitvā sārāpaṇi(M° pa-
 ni°)yāṁ M° ekāṁte ni° B° aṁhidi e°. — 13. M° ekāṁte nisharṇo mahāgovindo brā° re-
 purā°. — 14. BM imāṁ bhavanto(M° vaṁto) ma° B° ptaḍhā rāje vistrṇaṁ dakshi°
 M° rāje vistrṇo dakshi°. — 15. B° dakṣiṇadakṣiṇe° pta° sakatamukhasaṁsthitaṁ a°
 M° tamukheṣu sasthita a°.

16. B° jñāḥ asi a° BM °si an(M° aṁ)taḥpu° BM °raṁ ka°. — 17. B° yo tanaṁ mā°
 M° yo tanaṁ mā°. — 18. BM māhi(M° moha)shyati ca vartti(M° rti)naṁ sau° M° ṇāṁ
 ca lolakaṁ B° kaṁ mi°.

मिथिनां च विदेहानां . . . अंगेषु मापये ।
वाराणसीं च काशिशु एतं गोविन्दमापितं ॥

अथ खलु भवन्तो गोविन्दो ब्राह्मणस्यां षट् चरियां स्वकस्वकेषु राक्षेषु प्रति-
ष्ठापये ॥

अचिरामिथिनां च षड्वाजानः चिप्रमेव संनिपतिता येन महागोविन्दो ब्राह्म- 5
णक्षेत्रीपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदनीचत् ॥ अथेदत्तु मो भवां महा-
गोविन्दो अनुशासतु मो भवां महागोविन्दो यथा च भवां महागोविन्दो रेणुस्य
राज्ञः अर्धाधीनि समनुशासति तथा इमेषु [329] षड् राज्येषु अर्धाधीनि सम-
नुशासतु ॥ तेन खलु पुनस्तमयेन महागोविन्दो ब्राह्मणः सप्तानां राज्ञां अर्धा-
धीनि समनुशासति । सप्त च ब्राह्मणशतसहस्राणि मन्त्रां वाचेति सप्त च स्वात- 10
क्यशतानि मन्त्रां वाचेति । वदतो मे नृवदथ ॥

अपि हि जितं ब्राह्मणगृहपतिनो नेमजानपदा च महाभागं गोविन्दं ब्राह्मणं
एवं संजानन्ति ॥ पश्नति आर्यो महागोविन्दो साचात्पश्नति ब्राह्मणं महाब्राह्मणा च
पुनः सार्धं विज्ञेयं मन्त्रिय मन्त्रिय अर्धाधीनि समनुशासति ॥ अत्रोषीत्खलु 15
भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो । मम क्विन् ब्राह्मणगृहपतिनो नेमजानपदा एवं
संजानन्ति आर्यो महाभागो गोविन्दो साचात्पश्नति ब्राह्मणं महाब्राह्मणा च पुनः
सार्धं चिन्तयति यान्यर्धाधीनि समनुशासति । न खलु पुनरहं पश्नामि साचात

1. BM °dehām ca yā aṅge° M °shu māmaye B °ye vā°. — 2. B °ṇasi ca° M °rāṇaṁsi
ca °govīṇdam āropitaṁ ॥ — 3. M °bhavaṁto govīṇdo brā° B °shat kshetri° BM °jyehi
pra°. — 5. M °cīrādbbishi° shaḍ rājā° kshipraṇiṁ evaṁ sannipatitānām ca mahāgovīṇdo
brāhmaṇaḥ teno° B °nipatitānām ye° M °govīṇdaṁ brā°.

6. BM pravadatu bhavāṁ ma(M °vān ma)hāgovīṇdo(M °vida) a °tu me bhavāṁ ma-
(M °vān ma)hāgovīṇdo(M °viṇda) yathā° M °bhavān mahāgovīṇda re° rājāno arthārthaṁ
samanu° ḥṣati tena° B °ḥṣati |. — 9. B aśrohit tena kha° M °lu samaye° govīṇdo
brā° rājānā a°. — 10. M °srāṇi tatrá vāceti sa° B °srāṇi māṁtrām vāceti sa° M °tāni
tāmtrā vāceti.

11. BM vadatu me bhavām ā(M °vān ā)ha ॥. — 12. BM °patinām(M °nā) naiga-
majā(M °ja)napadena mahā° B °bhāgo govi° M °govīṇdaṁ brā° jānaṁti B °nti pa°. —
13. M paḥyati | āryamaḥā° B °ārye mahā° M °govīṇdo sākshāt mahābrāhmaṇa puṇah°
B °kshān mahābrāhmaṇo mahābrāhmaṇa ca °rddhaṁ dinneyam amantreyasṁ mantriyaṁ
a° M °rddhaṁ dinneyaṁ māṁtreya māṁtriyaṁ a° B °ti a°. — 14. M °lu puna bha-
vaṁto mahāgovīṇdo brā° B °hmaṇa ma°. — 15. M sama ki° BM °patinā nai° M °jānaṁ-
padā evaṁ saajānaṁti | āryā mahābhogo govīṇdo sā° BM °ḥyati(M °ti |) brāhmaṇamahā-
brāhmaṇa° M °rddhaṁ cīntayati yo arthārthāni° B °yati yo °rthārthā sa°.

17. M na khalu punar aṁhaṁ mahābrāhmaṇena sārddhaṁ viṇḍaya māṁtriya a° B °t
mahābrāhmaṇaṁ °hābrāhmaṇena sārddhaṁ vindiyati vindiya mantriya a° BM °ḥṣati ॥.

वेदायसमकारीणे क्षितिं कृत्वा च पुनर्यत्र महाब्रह्मा तेजांश्चरिषि ब्रह्ममेत्वा महाब्रह्माय गाथाये अभ्यभवति ॥

यसं वा चयं वा क्षुति वा क्षिमुप्रमसि सारिष ।

संजानन्ती ते पृच्छामि कथं जानेम ते यथं ॥

एवमुक्ते भवन्ती महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभवति ॥

5

यं कुमारी ति संजानन्ति ब्रह्मलोके सनातन ।

देवा पि संजानन्ति एवं एवं गोविन्दं जानय ॥

एवमुक्ते भवन्ती महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्माय गाथाये भावति ॥

आसनं उदकं पायं मधुरकल्यं च पायसं ।

प्रतिगृह्णेहि मे ब्रह्म कथं चमिहरासि मे ॥

10

अथ खलु भवन्ती महाब्रह्मा महाब्राह्मणं महागोविन्दं गाथाय प्रत्यभवति ॥

आसनं उदकं पायं मधुरकल्यं च पायसं ।

प्रतिगृह्णामि गोविन्दं कथं चमिहरासि मे ॥

एवमुक्ते भवन्ती महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्माय गाथाये भावति ॥

दृष्टे धर्मे हितार्थं वा संपरायमुखाय वा ।

कृतावकाशो पृच्छेयं यं मे मनसि प्रार्थितं ॥

15

mahāgovīṇḍo brā ° ūrdhha ullo° B ° ūddhañ u° BM ° kento (M ° keñto) mahābrāhmaṇaṁ u° M ° hāyasam aṁtari° praname° BM ° tvā mahābrāhmaṇaṁ gā° M ° bhāsheti | .

3. BM ° cañ vā cyutiñ vā kin (M ° kiñ) tu tvañ asi ° sha a°. — 4. M ° ajānānto ne pri° B ° ma | te°. — 5. M ° bhavañto ma ° govīṇḍaṁ brā ° bhāshaye.

6. M ° kumā° B ye ku° BM ° ro ti tañ jā° M ° jānānti | bra° BM ° nañ de°. — 7. M ° devāñ pi sañjānānti e° B ° nti evañ go° M ° govīṇḍa jā°. — 8. M ° bhavañto mahāgovīṇḍo brā° BM ° po mahābrāhma (B ° hmañ) ṇaṁ ° shati | balañ vā (M ° cā) yaçañ vā cyutiñ vā kiñ tvam asi mārisa ajānanto (M ° nañto) te pricchāmi kathaṁ jānema te vayan || aha khalu bhavanto (M ° vañto) mahāgovīṇḍo (M ° viṇḍo brāhmaṇo) ā°. — 9. M ° āhanam uda° BM ° sañ pra°. — 10. BM ° grihnehi me brahme a° M ° grañ aha°.

11. M ° bhavañto mahābrahmā mahāgāthāye pratyabhāsheti | . — 12. B ° omē 12, 13. et 14. M ° kañ vādyañ madhuka° sañ pra°. — 13. M ° grihāmi govīṇḍe agraṁ abhihasami te | . — 14. M ° viṇḍe brāhmaṇa mahābrāhmaṇa mahābrāhmaṇaṁ gāthā shati | . — 15. M ° dṛishtve vañ me hi° B ° shṭe varne° BM ° rthañ sañ° M ° parāni su° B ° khāni vā kri°.

16. M ° kāçe priccheyañ | pañca me manami pra° B ° ccheyañ me°.

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

दृष्टधर्मे हितार्थे वा संपरायसुखाय वा ।

कृतावकाशः पृच्छाहि यं भवत्यभिप्रार्थितं ॥

अथ खलु पुनः भवन्तो महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्येतद्भूषि ॥ प्रवारितं मे खलु
5 महाब्रह्मणा प्रश्नव्याकरणेन किं दानि महाब्रह्माणं पृच्छेयं दृष्टधार्मिकं अर्थमारभ्य
[330^०] उताहो सांपरायिकं ॥ अथ खलु भवन्तो महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्येत-
द्भूषि ॥ अस्मि तावदयं दृष्टधार्मिको अर्थो यमिदं पंच कामगुणानारभ्य । यं
नूनाहं महाब्रह्माणं सांपरायिके अर्थे प्रश्नं पृच्छेयं ॥ अथ खलु महागोविन्दो
ब्राह्मणो महाब्रह्माणं सांपरायिके अर्थे प्रश्नं पृच्छे ॥

10

पृच्छामि ब्रह्माणं सत्कुमारं
कांशी अकांशं परिचारियेषु ।
कथं करो किं करो किमाचरं
प्राप्नोति मनुजो ऽमृतं ब्रह्मलोकं ॥

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा गोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

15

हित्वा ममत्वं मनुजेषु ब्रह्म
एकोतिभूतो कश्चो विविक्तो ।
निरामगन्धो विरतो मेधुनातो
प्राप्नोति मनुजो ऽमृतं ब्रह्मलोकं ॥

1. B evaṁ u° M atha khalu punar bhavaṁto mahābrāhmā govīṁda brāhma° bhāshe.
— 2. M dṛiṣṭībadha° sukhāyāni vā | B° khāni vā | . — 3. M° kāṇa pri° BM° yaṁ bhā-
vasyābhi° M° prārthaye | . — 4¹. M° punar bhavaṁto mahāgovīṁdasya brā°. — 4². BM° lu
mahābrāhmā praṇa° B° dāniṁ emama brāhmaṇaṁ M° nīṁ maṁ mama brāhmaṇaṁ°
kam artha ārabhya jāto sāṁ°.

6. M° bhavaṁto mahāgovīdasya brā°. — 7¹. M pravāritaṁ me khalu tā° dṛiṣṭvā-
dhārmikorthā yam i° nānāṁ rabhya B° rabhya yaṁ°. — 7². BM° hābrāhmaṇaṁ M° artha
praṇa pri°. — 8. M° govīṁdo brā° BM° ṇo mahābrāhmaṇaṁ (M° ṇa) sāṁparāvikaṁ
arthaṁ pra° B° cchehaṁ pṛicchā° M° ccheyaṁ || . — 10¹. BM° mi brāhmaṇaṁ
(M° satya) ku° B° raṁ kākshi akāṁkshi paricāryeshu ka° M° raṁ kāci akākshi parivā-
rayeshu ka°.

12. M kakaroti kiṁ ca karohi māṁ vāro prā° B° thaṁ karoti mā vāro kiṁ ca karohi
prā° BM° pnoti anyo ampi°. — 14. M evaṁ ukte bhavaṁto mahāgovīṁdo mahābrāhmā-
ṇaṁ gāthā° bhāsheti || B° bhāsheti || . — 15. B° shu brāhme e° M° brahme e° BM° ruṇe
vivikto (M° kte) | .

17. M° magavīṁdo vi° B° viratā mai° ti manyo amṛitaṁ brāhma° M° ti manye ampi°.

एवमुक्ते भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्मणमेतदवीचत् ॥ हित्वा
ममत्वं ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम यदेकतो अ-
गारस्त्राणगारिचं प्रव्रजे अत्वं भोगस्तन्धं प्रहाय महान्तं वा भोगस्तन्धं प्रहाय
अत्वं वा ज्ञातिवर्गं प्रहाय महान्तं वा ज्ञातिवर्गं प्रहाय । उच्चकुलादा गीच-
कुलादा संभवति अपहतगृहिव्यञ्जो संघाटीपाचचीवरमादाय शिष्यति शिष्या-
पदेषु कायकर्मवाचाकर्मणा समन्वागतो परिशुद्धेन परिशुद्धाजीवो हित्वा म-
मत्वं ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थं जानाम ॥ एकोतीमावं
भवन्तो महाब्रह्मणो एतमर्थमाजानाम ॥ यदिहेकतो वितर्कविचारानां व्युत्प-
मादध्यात्मसंप्रसादास्तेतस एकोतीमावादवितर्कमविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं
ध्यानमुपसंपद्य विहरति एकोतीभूतो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य 10
एतमर्थमाजानाम ॥ कश्चो विविक्तो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य
एतमर्थमाजानाम ॥ यदिहेकतो कश्चापरेण चेतसा एकान्दिशां स्फुरित्वोप-
संपद्य विहरति विपुलेनमुन्नतेन अद्वयेनाप्रमायेनावैरेणाव्याबाधेन तथा द्वितीयं
तथा तृतीयं तथा चतुर्थमिति ऊर्ध्वमधो तिर्यक्चैवैह सर्वचताये सर्वावन्तं लोकं
स्फुरित्वोपसंपद्य विहरति कश्चो [330^b] विविक्तो ति वयं भवन्तो महाब्रह्मणो 15

1. M °bhavañto mahāgovido brā° B °hābrāhmaṇa° M °brahmam e°. — 1°. B °tvā
mammatveti yañ yañ bhavanto mahābrāhmaṇo° M °tvā mammatveti yañ ya dravañto mahā-
brāhmaṇo° etam arthañm ājānām | yathedañ ekanyo a° B °jāma yadañ BM °je analpañ
bhogaskandhañ(M °skañdhañ) pra(B °prahāyama)hāya mahāntañ(M °hāmāñ) vā bho-
gaskandhañ(M °skañdha) prahāya(B °ya |) alpañ vā jñā° M °jñānāvargañ prahāya ma-
hāmāñ vā dāvaku° B °prahāya ucca°. — 4. BM °kulād(M °le) vā nicakulād(M °le) vā
sambhavati | (B °ti) a° grihavyañjanā(M °janañ) sañghā° B °ṇa samatvāgato° BM °cu-
ddho ji° M °jīvo hitvāñ mammatvan ti | vayam api matvanti | vayam api mahābrāhmaṇo°
B °hitvā mammatva ti ° hābrāhmaṇo° etam arthe jānāma eko°.

7. B °tvayañ bha° M °tīcayāñ bhavato mahābrāhma° B °hābrāhma° tam arthañm
ājā° M °tam arthañm jā°. — 8. B °haikatya vitarkavicārā° M °camād adhyānmasañm°
B °dāc caitasa° M °bhāvad avitarkam avive° harāmi | ekonibhūto ni vyañ bhavañto
mahā° B °harati | ekotibhū° hābrāhma° tam arthañm ājānāma ka° M °tam arthañ
jānāmāh ka°.

11. M karāṇo vimukteti cayañ bhavañto mahābrāhmaṇasya e° B °ruṇo vimukto° hā-
brāhma° BM °tam arthañm ājā°. — 12. BM °haikatyo(M °tye) karu(M °rū)ṇo pano na
ce (M °paro nā ca) tasya ekān diṣāñ sphāritvo(M °kā diṣāñ sphārayitvā u)paśaṃpadya
viharati | vipulena madga° pramāṇenāvairē(M °nāvairē)ṇāvāyabaddhe(M °rddhe)na tathā
dvi° rtham iti urddham a(M °ūrdhañ a)dho tīryat sa(M °tīryag sa)ṇve° M °rvāvañtāñ
lo° B °saṃpadyati viha° BM °ruṇe vivikte ti vyañ bhavanto(M °vañto) mahābrāhmaṇo°
bhā° B °rtham ājāne āmaga° M °rtham ātone ānma°.

मायमाणस्य इतमर्थमात्राणाम् ॥ निरामगन्धं यत् भवन्ती महाब्रह्मणो मायमा-
यस्वार्थं न जानाम ॥

के आमगन्धा मनुजेषु ब्रह्म
एतं न विन्दे तदीर ब्रूहि ।
येनावृता वारिवहा कुक्कूल
आपायिका निर्वृता ब्रह्मलोके ॥

एवमुक्ते महाब्रह्मा महामोविन्दो ब्राह्मणं गात्राये प्रत्यभाषति ॥

श्रीधो मुवावाद कर्कवा च
..... अतिमानी..... ।
ईर्ष्या च हिंसा परवादरोषणा
ते आमगन्धा मनुजेषु ब्रह्म ।
येनावृता वारिवहा कुक्कूल
आपायिका निर्वृता ब्रह्मलोके ॥

10

एवमुक्ते भगवाण्महागोविन्दो महाब्रह्मण्यमेतदुवाच ॥ आमगन्धो ति यत्
15 भवन्ती महाब्रह्मणो मायमाणस्य इतमर्थं जानाम ॥ तं न मे शक्यमगारम-
ध्यावसता एकात्मसेलिखितं एकान्ताभवत् एकान्तपरिशुद्धं पर्यवेदार्तं च ब्रह्मचर्यं
चरितुं । अल्पकं जीवितं गमनीयो सांपरायः नास्ति जातस्त्वाङ्गार्यं तस्माच्छातव्यं
मन्तव्यं बोधव्यं कर्तव्यं कुशलं कर्तव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिद्भोके पापं कर्म करणीयं ॥

1. M ātmagāṁdhāṁ vayaṁ bhavaṁto mahābrāhmaṇasya bhāṣamāṇāśyā° B °hābrāhma
bhā° BM °rthāṁ jānāma c°. — 3. B eke ā° M ete ātmagāṁdhā yanuje° B °shu brā-
hmaṇa evaṁ na° M °shu brāhmaṇa eva na vimde tad vanaṁ kruhi B °d vira kruhi me°. —
5. B menāvri° M yenāpūto pāripahā° BM °kukkula° M °āyāpikā°.

7. M evaṁ ukte mahābrāhmaṇa mahāgovindāṁ brā° B °kte mahābrāhma° vindo
brā°. — 8. BM °tā ca kariyaṁ ātmana ti andhā(M °mato ni āndhā) i°. — 10. BM ir-
shya hīṁsā ca pa° B °pā ete ātmagāṁdhā manu° M °pā ye te ātmagāṁdhā manujeshu
brāhmaṇeṇā B °brahme ye°.

12. M yana nirvṛtā vā° BM °kukkula° M °pāpikā° B °rvṛtā bra°. — 14¹. M evaṁ
u° govindo mahābrāhmaṇa° B °ndo mahābrāhmaṇa° M °tad avocāt ॥ . — 14². M āma-
gāṁdho ti° B °bhavanto(M °vaṁto) mahābrāhma° nāma taṁ. — 15. M taṁ ta me°
satā ekoṁtasealikhitāṁ prkāṁtam anevayaṁ kṛitapari° B °satā ekāntāṁ saṁli° dyaṁ
kṛitapari° M °ryavaddāṁ bra° B °tuṁ a°.

17. BM āpākaṁ° M °jivituṁ ga° BM °niyaṁ sāṁparāyāḥ(M °yo) nāsti(B °nāsmiṁ)
jā° M °sthāt jñātavyaṁ māṁtavyaṁ bodhakartavyaṁ ku° B °ryaṁ na kiñcilo°.

प्रव्रजिष्यामि दानि इतो महाब्रह्म अगारखानगारियं सचेत् मे भगवां महाब्रह्मा
अनुशस्येय ॥ एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ तेन
हि मो महागोविन्दं सुखीभव चखेदानिं कर्षं मन्यसि ॥

श्रुतं च मे तं भगवां किल तेन समयेन महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूवि
स्मरति भगवां ॥ एवमुक्ते भगवां पंचशिखं गन्धर्वपुत्रमेतदवोचत् ॥ एवमेतं पंच- 5
शिखं अहं तेन समयेन महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूवि स्मरामि चाहं न च
ते पुनः पंचशिखं श्रुतं यथा सो महागोविन्दो ब्राह्मणो अगारखानगारियं प्रव्र-
जितो ॥ अहं खलु सो पंचशिखं महागोविन्दः ब्राह्मणो येन रेणुराजा तेनोपसं-
क्रमित्वा रेणुं राजानं गाथाये अर्धभाषि ॥

आमन्त्रेमि महाराज रेणु भूमिपते तव ।

10

प्रव्रजामि प्रव्रजित्वा राज्यं पीरोहिष्यं च मे ॥

एवमुक्ते पंचशिखं रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाय प्रत्यभाषति ॥

सचेद्[331]क्षि ऊनं कामेहि वयन्ते पूरयामथ ।

को वा भवन्तं हेतेति वयन्ते धारयामथ !

भवां पिता वयं पुत्रो मा गोविन्दं प्रव्रजाहि ॥

15

एवमुक्ते पंचशिखं महागोविन्दो ब्राह्मणो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं
राजानं गाथाये अर्धभाषति ॥

न अस्मि ऊनं कामेहि हेठयिता न विषयति ।

अमनुष्यवचनं श्रुत्वा कथं वर्तेम अन्वथा ॥

1. B °bho mahābrahṃe agā° M °bho mahābrahṃe satrioyeñ me bhagavān mahā° B °sa-
cet se bha° hābrahmā° BM °seyasñ ॥ . — 2°. M °bhavañto mahābra° govindā brā° tad
uvāca ॥ . — 3°. M °govindō sukhībhavasya dāli kālāñ manyami | B °kāla manyasi | .
— 4. M °me bhagavā kila° govindō nā° shi | smarati bhavān | B °ti bhagavām - vām u°.
— 5°. M °gavāmñ pañcaçishamñ gamādhavā° B °ndharvaiñpu°. — 5°. BM °nañ pañca-
çikha(M °çishamñ) çrutarñ(B °tañ |) yathā(M °thā ço) so mahāgovindō(M °viñdō) brā°.

8. BM evaññ(M eve) bhagavāmñ ahaññ° B °çikho mahāgovindāñ brā° M °çisha mahāgo-
viñdō brā° . — 10. M āmañtremi° B °ntresi mahā° tava pra°.

11. M prajānāmi prajānāti prajānām sarvasvarā° B °vrajāmi prajānasvarā° . — 12. M e-
vaññm ukte° govindāñ brā° thāye pra° . — 13. M °hi vayaññ ne pū° BM °tha ko° . —

14. M °bhavañtaññ heññeti capaññ te dhā° B °ññeti caya° M °mathā | B °tha bha° . —

15. B °pitā ca yaññ putra mā° M °putra mā° govindam avrājā(?)ñi | .

16. M evaññm u° çisha mahāgovindō brā° tvā reñurājā° B °ññm rājāññ gā° . —

18. B nāsti° M nāsti ūtaññ kāmehi viññetha°.

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अमनुष्यो कथं वर्यो किं वा अर्थं अभावत ।

यस्य वाचं श्रुत्वा जहासि अस्माकं गृहं च केवलं ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविंदो ब्राह्मणो रेणुराजानं गाथायाध्यभाषति ॥

5 सर्वतो घट्टकामस्य उपनुस्यस्य मे सतः ।

अपि प्रज्वालितो आसि कुशचीरपरिच्छदो ॥

ततो हंमि प्रादुरङ्ग ब्रह्मा लोके सनातनो ।

यस्य वाचं श्रुत्वा जहामि युष्माकं गृहं च केवलं ॥

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

10 अहधाम वयं भवतो यथा गोविन्दो भाषति ।

अमनुष्यवचनं श्रुत्वा कथं वर्तेम अन्यथा ॥

अन्यापि वचना भवां महागोविन्दो कुशलानि येव आचिषति । या च भवतो गोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकं अपि गतिर्भविष्यति ॥

यथा आकाशे विमलो शुद्धो वेदलियो मणिः ।

15 एवं शुद्धो चरिष्यामि गोविन्दस्नानुशासने ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो रेणुराजानं गाथामिरत्यन्यभाषति ॥

सचेज्जह्य कामानि यच्च रक्ताः पृथग्जनाः ।

शसं भवेद्दृढीभवथ चान्तिवत्समाहिता ॥

1. M °goviṃdañ brá°. — 2. M °kiñ vāmarthañ° BM °shati ॥ . — 3. BM yasya tvañ vacanañ çru° B °tvā jānesi asmā° M °tvā asmākañ grihake°. — 4. B °gāthāyā° M °gāthāye adhya°. — 5. B sarve te yashṭu° M sarve te yañstukāmasya omayrasta° B °masya opavu° M °satām | B °satah a°.

6. B °si kūsaci° M °çalicaṃari—dā | . — 7. B °hañ pi prā° BM °r ahi brahma° nātanañ | . — 8. BM yasyāhañ vacanañ çru° M °shmāka gri°. — 9. M evaṃñ u °ṇuyatā mahāgoviṃdo brá°. — 10. M °dhāmeti vayanñ° B °yañ bhagavato° M °to yabha° goviṃdo bhā° B °vinda bhā°.

11. BM °vacanañ(M °cato) bha° M °goviṃda kuçalena evañ 4° B °kuçalena ye °ti yā°. — 12. M yā ca bhagavato goviṃdasya gatiṛ bhaviṣyati | . — 14. BM °kāça vi° B °ddho ruli° M °ddho ca rucire mañi | . — 15. M °goviṃdasya°.

16. M °çikho mahāgoviṃdo brá° reṇuñ rá°. — 17. M °māni yatra çaktā pri° B °māni putrā çaktāh pri° BM °thakjanāh sa(M °ça)°. — 18. B sastañ° M °ve dṛidhi° B °d dṛidhā bhava° M °tha kṣaṃñçarasamāhitah | .

एव मार्गे ब्रह्मपुरे एव मार्गः सनातनः ।

सर्वमविश्विराख्यातो ब्रह्मलोकोपपत्तये ॥

अथोषीत्खलु पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दो ब्राह्मणो अगारस्थानगारि-
रियं प्रव्रजिष्यतीति । ते क्षिप्रमेव संनिपतेन्सुः ॥ अथ खलु पंचशिख महागोवि-
न्दो ब्राह्मणो येन ते षड्राजानस्तेनोपसंक्रमित्वा तां षड्राजां एतद्वोचत् ॥ एतु 5
भवन्तो एतु भवन्तो अन्यं दानि आचार्यं पर्येषथ यो वो स्वकस्वके[331¹]षु राज्येषु
अर्थार्थानि समनुशासिष्यति ॥ तत्कस्व हेतोः ॥ प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्थानगारि-
रियं ॥ श्रुतं हि मया महाब्राह्मणो संमुखादामगन्धं माषमाणस्य । त न शक्यं
अगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितमेकान्तानवयं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं च-
रितुं अल्पं जीवितव्यं गमनीयो संपरायो नास्ति जातस्यामरणं तस्माद् ज्ञातव्यं 10
प्राप्तव्यं बोद्धव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न च किंचिद्लोके पापं कर्म कर्तव्यं ॥

अथ खलु पंचशिख तेषां षष्ठां राज्ञामेतदभूषि ॥ ब्राह्मणा हि नामैते भोग-
लुब्धा भवन्ति । यं नूनं वयं महागोविन्दं ब्राह्मणं भोगेहि उपनिमन्त्रयेम ॥ अथ
खलु पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं भोगेहि उपनिमन्त्रेन्सुः ॥ संवि-
दन्ति सो महागोविन्द इमेषु षड् राज्येषु प्रभूता मानुषका भोगा धार्मिका 15
धर्मलब्धा धार्मिकेन बलेन अभिसाहता अभिसमूढा ततो भवां महागोविन्दो
धनमादियतु मा भवां महागोविन्द अगारस्थानगारियं प्रव्रजतु ॥ एवमुक्ते पंच-

1. B °hmapare e° M °hmayāne eva mārga samamāntaram B °samāmalanah sa°. —

2. BM °rmashaḍbhir ākhyā(B °khyāto) bra° M °lokaprapattaye | . — 3. M °cikho te shaṭ
rājāto mahāgovimdo brā°. — 4¹. M °samnimatetsu | B °tetsuh | . — 4². M °pañca-
cīrsha mahāgovimdo brā° B °brāhma ye° M °te shaṭ rājāno teno °ḍ rājānam eta° B °ḍ
rājā eta° . — 5. B °etubhavantō etu bhavanto a° M °ettra bhavāntō yetu bhadañtah | dāpi
ācārya yaryepratha° BM °yo vā svaka° M °keshu arthārthāni °cāsati | .

8¹. M °yā brāhmaṇaḥ sañ° B °hābrāhmaṇo sañ° M °d āmagamātha bhāvamā° BM °pa-
sya tañ° . — 8². M tañ° na cūkshma° agārasyāriyañ° agā° B °kyañ° nagā° M °dhyavasitā
ekāñtasañli° M °kāñmānava° BM °tuñ(M °tu) alpa jīvalavyañ(B °vyañ |) gamaniyañ
sañ° M °ñañ tasyā jñātavyañ prā° B °smād dhātavyañ prā° ryañ° ca na kiñ° M °ryyañ
ca | na | kiñ° pañ° kartavyañ || .

12¹. M °rājñāñ yatad a° . — 12². M °hmapo hi °bhavānti | . — 13¹. M °nañ ceyañ
mahāgovimda° brāhmaṇo bhogeha upanimañtrehi || B °vindo brāhmaṇo bho° . — 13². M atha
khala pañ° B °cīsha te° M °govimdañ brā° nimañtretsuh | B °ntretsuh | . — 14. M sañ-
vidyañti bho mahāgovido i° tā | manu° bddhā dhārmakena ba° BM °bhiṣṭhitā abbisañ-
mu(M °mū)dhā° M °dhā tataḥ bhavāñ mahāgovimdo dhanam ādiya° govindo agārasyāca-
gāri° .

17. B °cīsha ma° M °govimdo brā° ḍ rājñam eta° B °ḍ rārā eta° .

- शिव महागोविन्दो ब्राह्मणो यद्वाजां एतदवोचत् ॥ संविद्यन्ति खलु भवन्तो
अस्माकमपि प्रभूता मानुषका मोमा धार्मिका धर्मसत्त्वा धार्मिकेन बलेनामिसा-
हता अभिसम्भूता तानपि चाहं अपहृयागारस्त्राणगरिणं प्रव्रजिष्यं ॥ तत्कस्य
हेतोः ॥ श्रुतं हि महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । तं न शक्यं अगार-
5 मध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवयं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं
अस्यकं जीवितव्यं गमनीयं सांपरायं नास्ति जातस्त्राणमरणं तस्माच्छातव्यं प्राप्तव्यं
मोक्षव्यं कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचित्कोपे पापं करणीयं ॥ अथ खलु
यैवशिव तेषां यथां राक्षसमितदभूषि ॥ ब्राह्मणा हि नाम एते स्त्रीलुब्धा भवन्ति ।
यं भुजं वयं महागोविन्दं ब्राह्मणं स्त्रीभिरुपनिमन्त्रयेम ॥ अथ खलु पंचशिव
10 यद्वाजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं स्त्री[332]भिरुपनिमन्त्रेत्सुः ॥ संविद्यन्ति मो
महागोविन्द इमेषु षट्पु राज्ञेषु प्रभूता स्त्रियः प्रासादिका दर्शनीया अशुद्रावकाशा
परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागता ततः भवां महागोविन्दो स्त्रियः आदिचतु
मा भवां गोविन्द अगारस्त्राणगरिणं प्रव्रजतु ॥ एवमुक्ते पंचशिव महागोविन्दो
ब्राह्मणो तां षड्पु राज्ञां एतदवोचत् ॥ संविद्यन्ति खलु भवन्तो अस्माकमपि चत्वा-
15 रिंशत्सहस्रीचो भार्या प्रासादिका दर्शनीया अशुद्रावकाशा परमया शुभवर्णपुष्क-
लतया समन्वागता ता पि चाहमपहृय अगारस्त्राणगरिणं प्रव्रजिष्यं ॥ तत्कस्य
हेतोः ॥ श्रुतं हि ब्रह्मणो संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । तं न शक्यमगार-
वसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवयं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं अस्यकं

1. B savidya° M saṁvidyāṁti khalu bhavaṁto a° B°bhoga dharmaṁto bhavaṁto° BM°ba-
lenā(M°je)bhyāhrītā abhisamūmū° M°bāya agārasya° B°hāyogārasya° M°jishyati | . —
4¹. BM°hābrāhmaṇaḥ(M°ṇo) saṁ° M°d ānagāṁdham bhā° BM°aya taṁ°. — 4². M tān
na° BM°dhyāvasatā(B°to |) ekāntaṁ(M°kāṁtāṁ) saṁlikhitaṁ ekānto(M°kāṁtā)navā-
dyaṁ° M°sāmparāyo nāsti jātamaṇaṁ tasyā jātavyaṁ prā° B°smat jātavyaṁ prā° ryaṁ
na hi na hi kiṁ°.

7. M°cikho teshāṁ śhaṇṇā dātām eta° B°rājāṁm eta° BM°shi brā°. — 8. M°bha-
vaṁti | . — 9¹. M°nūnāhaṁ vayaṁ mahāgovindāṁ brā° BM°bhir ūpa° M°niyamtra-
yema | . — 9². M°shaṭ-rājāno mahāgovindabrā° B°d rārāno mahārājāno mahāgo°
BM°bhir ūpa° M°nimaṁtrayetsu B°ntreṣuḥ || . — 10. M saṁvidyāṁti mahāgovinda
i° BM°bhūtā prā° M°cā paramāye cū° latāye sa° B°samatvāga° M°taḥ bhavān mahā-
govindaḥ striyo ādiyatu māṁ bhavāṁ mahāgovida agānagāri° B°agārisya° vrajitu | .

13. M°rājāṁ e° B°shaṭ rājāṁ e°. — 14. M saṁvidyāṁti° bhavaṁto a° riṁcān
sa° ramāye cū° gatā pi cāhaṁ apa° B°gatā pi cāha | agārisya° BM°jishyaṁti || .

17¹. M gr̥ṣṭvā taṁ hi mayā brāhmaṇaṁ saṁ° B°hi brāhmaṇaṁ saṁ° M°d ātma-
gāṁdhaṁ bhāvaṁ° B°gāṁdhāṁ bhā° BM°ṇasya taṁ°. — 17². M taṁ na cākyaṁ
agā° dhyāvasitāṁ ekāṁtāṁ saṁ° | likhitaṁ ekāṁtānavadyaṁ° B°satā ekāntaṁ saṁlikhitaṁ |
ekāntā° jīvitavyaṁ mēmaṁ | M°gamanīyaṁ nāsti° brahmarīyaṁ° B°llokaṁ pā°.

जीवितम् गमनीयः संपरायो जाति जातस्योभरणं तच्छाण्डातम् प्राप्तम् बोधम्
कर्तव्यं कुशलं चरितम् ब्रह्मचर्यं न च किंचिदोक्ते पापं करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख
ते षड्जाजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतद्वोचत् ॥ तेन हि महागोविन्दं प्रतिपालेहि
सप्त वर्षाणि यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रधातृकां स्थापयित्वा आगमिष्याम वा
च भवतो महागोविन्दस्व गतिर्भविष्यति सा चास्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते 5
पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणस्यां षड्जाजां एतद्वोचत् ॥ अतिचिरं स्वलेतं भवतां
यमिदं सप्त वर्षाणि प्रव्रजिष्याम्यहं जगत्स्थानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं
हि मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाषमायस्व तं न शक्यं पापं कर्म कर-
णीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्जाजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतद्वोचत् ॥ तेन
हि त्वं महागोविन्दं प्रतिपालेहि षड्वर्षाणि । एवं पेयासं पंच वर्षाणि चत्वारि 10
वर्षाणि त्रीणि वर्षाणि द्विवर्षाणि एकवर्षं । सप्तमासानि प्रतिपालेहि [33a^b] या-
वद्वयं महागोविन्दं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रधातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः वा
च भवतो गोविन्दस्व गतिर्भविष्यति सा चास्माकं पि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते
पंचशिख महागोविन्दः ब्राह्मणस्यां षड्जाजां एतद्वोचत् ॥ अतिचिरं स्वलेतं भव-
तो यमिदं सप्त मासा प्रव्रजिष्याम्यहं जगत्स्थानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं 15
मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाषमायस्व तं न शक्यं पापं कर-
णीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्जाजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं एतद्वोचत् ॥ तेन

2. B °çisha te° M °jāto mahāgovindam brā° B °hmapañam e° M °m etad avocat | . —

3. M °mahāgovindā pra° B °śhyāmi yā° M °śhyāma | yāvad bhagavato mahāgovindasya °
smākaṁ gati°. — 5. M evañam u° govindaṁ brāhmaṇaṁ strinaḍ rājñam e° B °d rājñam
eta°.

6. M khalvena bha° pta ca va° BM °agārisyā°. — 7°. BM °hābrāhmaṇaḥ(M °ṇa) sañm°
M °d āmagandhañ ° sya tañ cākyañ ° B °cākyaṁ agā° M °dhyāvasinā ekāntasañ °
ekāntaanaavadyaṁparivad° Ipajivitañ ga° B °jivitañ ga° M °ṇaṁ jñātavyaṁ prāptabo°.
— 9°. M °cikha śhaḍ rā° B °govindo brā° M °govindaṁ brāhmaṇaṁ e°. — 9°. B °hi to
mahā° M °hi bho mahābhovida prampā° B °nda prātipā°. — 10. M °peyātañ | pañica
varshāṇi trīni varshāṇi catvāri varshāṇi hi varshāṇi e° B °catvāra va°.

11. M °yañ mahāgovindaṁ svaka° bhrātrīpāñ sthā° śhyāmiḥ yāvad bhagavato govind-
dasya° B °mah | yā ca bhagavato go° BM °ti | sā (M °ti so) cā°. — 13. M °vindo brā°
B °d rājñā e° M °d rājñam eta°. — 14. M °ivedaṁ bhavañto yam idaṁ sa māsāñ pra°
B °māsāñ pra° hañ | a° riyāñ ta°. — 15°. BM °hābrāhmaṇaḥ(M °ṇa) sañmu° M °d
āmagandhā bhā° sya nañ ta na ca° dhyāvasita ekāntasañ BM °khitāñ ekānta(M °kā-
nta)navadyaṁ M °jivitañ gamanīyañ sāmpa° B °nīyaḥ | sāmpa° ṇaṁ | tasāñ M °prā-
ptañ bo° kiñavillo°.

17. M evañam u° d rājāto mahāgovindaṁ brāhmaṇam eta° B °d rārāno mahāgovindo
brā°. — 17°. M °govinda pra° śhañ mā yāvad va° bhrātrīṇkāñ°.

- हि महागोविन्द प्रतिपालेहि चरमासां यावद्वयं स्वकस्वकोहि राज्येहि पुत्रधातृकां
स्नापयित्वा आगमिष्यामः । एवं सर्वेषु कर्तव्यं पेयासं पंच मासां चत्वारि मासां
षीत्ति मासां द्वे मासां एकमासं याव वयं स्वकस्वकोहि राज्येहि पुत्रधातृकां स्नाप-
यित्वा आगमिष्यामः या च भवतो महागोविन्दस्व गतिर्भविष्यति सा चास्माकं पि
5 गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महाब्राह्मणो महागोविन्दस्तां वद्वान् एतद-
वोचत् ॥ अतिचिरं खल्विदं भवन्तो यमिदं अर्धमासं प्रव्रजिष्यामि अहं अगा-
रस्नानगारियं ॥ तत्कस्व हेतोः ॥ श्रुतं हि पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते
पंचशिख ते वद्वानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ तेन हि मो महा-
गोविन्द प्रतिपालेहि सप्त दिवसानि यावद्वयं स्वकस्वकोहि राज्येहि पुत्रधातृकां
10 स्नापयित्वा आगमिष्यामः या च भवतो गोविन्दस्व [333] गतिर्भविष्यति सा
चस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणस्तां वद्व-
ान् चरियागेतदवोचत् ॥ अल्पकं खल्विदं भवन्तो यमिदं सप्त दिवसानि तेन हि
भवन्तो सुखीभवथ यस्तेदानीं कालं मन्यथ ॥
अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन तानि सप्त ब्राह्मणमहाशाल-
15 सहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि तेनोपसंक्रमित्वा एतदवोचत् ॥ एतु भवन्तो
एतु भवन्तः अथ दानि उपाध्यायं पर्येषथ यो वो मन्त्राणि वाचयिष्यति । ब्रह्म-
जिष्याम्यहं अगारस्नानगारियं ॥ तत्कस्व हेतोः ॥ श्रुतं हि मया महागोविन्दो
संमुखादामगन्धं माषमाणस्व पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख

2. M °triṇi māsār dve māso ekamāsāṁ yāvad vayaṁ ° B °shyāmaḥ | yā ° M °shyāma |
yāvad bhavaṁto mahāgovinda ° ti | so cāsmākam api ° B °vishyati e°. — 5. M evaṁ u °
B °ṣiṣha mahābrāhma mahāgovindas tāṁ ° M °ṣikha mahābrāhmaṇas tāṁ śhaḍ rājñāṁ
eta°.

6. M °khalvedaṁ bhavaṁto ya ° jishyāmyahaṁ°. — 7°. M °hi tayā ° BM °hābrāhmaṇaḥ
(M °ṇa) saṁmu ° gaṁdhā bhā ° M °ṣakyaṁ agāraṁ adhyā ° tā ekāṁtasaṁlikhitaṁ | ekāṁtāna-
vadyaṁ ° Ipajī ° sāmparāyaṇaṁ tasmā ° ṣalaṁ nvaritavyaṁ bra°. — 7°. M °govindaṁ brā-
hmaṇaṁ e°. — 8. M °bho govinda pra ° BM °lehi yāvad va(M °d dha)yaṁ ° M °maḥ
yāvad bhagavato govindasya ° gatir bhavishyati | so alokam api°.

11. M °govinda brā ° śhaṭ satri ° B °śhaṭ kshetri°. — 12. M °lvidaṁ bhagavato ya ° BM °sa-
hā di ° M °hi bhavaṁto sukhbhavagha yasya idāṁti kā°. — 14. M °govinda brāhmaṇa ye °
B °ndo brāhmaṇe ye ° eta vocat || . — 15. M etu bhavanto entu anyadāpi u ° B entu bhavato
entu bhavataḥ anya dāni u ° ryepeṭha ° M °ryepatha yāpa maṁtrāni vā ° B °ntrāni vā°.

16. B °yaṁ ta°. — 17°. BM °hābrāhmaṇaḥ sa(B °ṇa saṁ)mu ° M °d āmagāṁdhā bhā °
B °gaṁdhāṁ bhā ° kyaṁ agāramadhye vasa ° M °satā ekāṁtasaṁlikhitaṁ | ekāṁtāna-
vadyaṁ ° BM °sāmparāyo nāsti jātasya(M °ṣya)marāṇaṁ(M °ṇaṁ |) tasmā ° M °bodhavyaṁ
kartāvyāṁ brahmacāryaṁ caritavyaṁ na kiṁ ° pāpaṁ karaṇīyaṁ || . — 18. BM °hāsa-
(M °ṣa)lasahasraḥ sapta(M °srāṇi saptaka) snā ° M °govindaṁ brā°.

तानि च सप्त ब्राह्मणमहाशासहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि महानोविन्दं ब्राह्म-
णमेतद्वोचत् ॥ मा भवां गोविन्दो अगारस्नानमारिद्यं प्रवक्तु प्रव्रज्या हि
नामेषा ते महानोविन्दं अल्पार्थिका च अल्पयोगा च अल्पेशास्त्रा च अल्पानुग्रंसा
च ब्राह्मणं पि नामेत मो महानोविन्दं महार्थिद्यं च महाशास्त्रं च महेशास्त्रं च
महानुग्रंसं च ॥ एवमुक्ते पंचशिख महानोविन्दो तानि च सप्त ब्राह्मणसहस्राणि 5
सप्त च स्नातकशतानि एतद्वोचत् ॥ मा भवन्तो एवं वदित्य प्रव्रज्या हि नामेषा
भवन्तो महर्द्धिया च महाशामा च महेशास्त्रा च महानुग्रंसा च ब्राह्मणं पि नामेत
भवन्तो अल्पार्थिद्यं च अल्पशामं च अल्पेशास्त्रं चाल्पानुग्रंसं च यं पि ताव भवन्तः
किंचित्संज्ञान्ति सर्वन्तं अस्माकमेव निदानं ॥ एवमुक्ते पंचशिख सप्त ब्राह्मणस-
हस्राणि सप्त च स्नातकशतानि महानोविन्दं ब्राह्मणमेतद्वोचत् ॥ एवमेतं मो 10
उपाध्याय एवमेतं प्रव्रज्या नामेषा महर्द्धिया च महाशामा च महेशास्त्रा च महा-
नुग्रंसा च ब्रा[333^b]ह्मणं पि नामेत मो उपाध्याय अल्पार्थिद्यं चाल्पशामं
चाल्पानुग्रंसं च यं पि तावद्वयं किंचिदाज्ञानाम सर्वन्तं तवोपध्याय निदानं या
च भवन्तो उपाध्यायस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते
पंचशिख महानोविन्दो ब्राह्मणो तानि च सप्त ब्राह्मणमहाशासहस्राणि सप्त च 15
स्नातकशतानि एतद्वोचत् ॥ तेन हि भवन्तो सुखीभवच यस्त्रेदाणि काश्च मन्यन् ॥

2. M °vām goviṇḍa agāraśya° BM °jyā hi nāmeshān(M °shām) to mahāgovindo
(M °viṇḍo) alpārthikā(M °ko) ca aipabhogā ca alpasaṁkhyā ca alpānu(M °lpātusaṁ)çā
ca brāhmaṇyaṁ(M °hmanāṁ) hi nāmai(M °nāme)lām° M °bho mahā bho goviṇḍa,
maharddhikaṁ ca mahāçālaṁ° B °vindaṁ maharddhiyaṁ ca mahāçaraṁ ca mahe° M °nu-
çāsaṁ ca ॥ B °çāmeṣa ca ॥ — 5. M °evaṁ u °çisha mahāgovinḍo tā °snānaka°.

6. M mā bhavaṁto evaṁ carishyatha pra° B °evaṁ carittha° jyā hi nāmeshā° M °jyā
hi nāmeshāṁ bhavaṁto maharddhiko yāvat mahālābhāṁ ca mahānusaṁçā° ca mahābrā-
hmaṇāṁ hi nā° B °nyaṁ hi nā° M °bhavaṁto alpārthikāṁ ca alpālābhāṁ ca alpasaṁkhyā
alpanusaṁçā ca(ou va?) yaṁ pi° B °bhaṁ ca alpasaṁkhyā cā° M °bhavaṁto kiṁ° jānaṁti
saṁrva° kam evaṁ ni°. — 9. M °ni sapta ca stātakaça° goviṇḍa brā°. — 10. B evam
etaṁ bho upādhyāye evam etaṁ bho pra° M °evaṁ etaṁ bho prajyā meṣo mahar-
ddhikā ca mahālābhā° B °shā upādhyāya maharddhi° M °khyā ca mahānusaṁçā ca brā°
B °hmanāṁ hi nāmai° M °nyaṁ dvi nāmetaṁ upādhyāyaṁ nidānaṁ yāvad bhagavato bho
upādhyāya alpārthikaṁ cālpalā° lpānusaṁçā ca ya pi tāva vayaṁ kiṁcid ājānīma sarvā-
vaṁtāṁ bhaṁvataṁ evaṁ taṁ evopādhyāya ni° B °rvan taṁ evopādhyā° M °dānaṁ | yā-
vacca(?) bhavaṁto upādhyāya nidānaṁ yāvad bhavaṁto upādhyāyasya gatir bhavishya | sā
cāsmākaṁ pitā gatir bha° B °dānaṁ yāva bhavato upādhyāyasya gatir bhavishyati | sā
asmākaṁ api°.

14. M °govinḍo brāhmaṇo °hmasāmahā°.

16. M °bhavaṁto su °tha | yasya idāni kā° B °dāni kāla manyatha ॥ .

- अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ता चत्वारिंशत्सदृशी भार्या
तेनोपसंभविता चत्वारिंशत्सदृशी भार्या एतद्वोचत् ॥ एतु भीतीषी का
इच्छन्ति स्वस्वकानि ज्ञातिकुलानि नृच्छन्तु या इच्छन्ति चत्वं भर्तारं पर्येषन्तु या
इच्छन्ति ता इमस्मिन् एव ब्राह्मणकुले वसन्तु ॥ संविद्यन्ति इमस्मिन् ब्राह्मणकुले
5 प्रभूता मानुषका भोगा धार्मिका धर्मसत्त्वा धार्मिकेन बलेनामिसाहता अभिस-
मूढा । प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्थानगारिण्यं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ सुतं हि मया
महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाषमायस्य तं न शक्यं अगारमध्यावसता एकात्म-
संविधितं एकात्मनवत्वं परिशुद्धं पर्यवहार्तं ब्रह्मचर्यं चरितुं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥
ब्रह्मचर्यं जीवितं गमनीयं सांपरायं नास्ति जातस्त्वामरणं तस्मात् ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं
10 प्राप्तव्यं वर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न विंक्षिद्योक्ते पापं कर्म करणीयं ॥ एव-
मुक्ते पंचशिख तावत्त्वारिंशत्सदृशी भार्याया महागोविन्दं ब्राह्मणमेतद्वोचत् ॥
आर्यो खल्वस्माकं गोविन्दो भर्ता भर्ताकाले सखा सखीकाले या च आर्यस्य महा-
गोविन्दस्य गतिर्मविष्यति सा चस्माकमपि गतिर्मविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख
महागोविन्दो ब्राह्मणो तां चत्वारिंशत्सदृशी भार्याया एतद्वोचत् ॥ किं हि
15 भीतीयो सुखीभवथ यस्य दानिं कालं मन्यथ ॥

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तदहो सप्त[३३४] वि विचिरे के-
रमश्रूखवतारयित्वा काषायाणि वस्त्राणि आच्छादयित्वा अगारस्थानगारिण्यं
प्रव्रजितः ॥ तथा प्रव्रजितं पुनः समानं सप्त च रक्षितो अनुप्रव्रजेत्सुः सप्त च

1. M 'govimdo brā' BM 'yena sā (M 'so) catvāriṃṣat (M 'ṣatān) sadriṣṭ bhāryā te'
M 'kramitvā riṃṣat bhāryān eta'. — 2. B ento bhotiyo yāvad itāti | svaka' M entu bho
bhrātṛiyo yāvadi svaka' BM 'lāni icchantu (M 'cchamtu) yo icchanti (M 'cchati) anyam'
B 'rañ payesha' M 'rañ preshayamti yā icchamti tā imasmim evam brā' B 'smin evam
brā' M 'le vasmāntu B 'sentu sam'. — 4. M samvidyamti | i' bhūta manu' kena cale'
BM 'nābhisāhitā abhisamūdhā'.

6. BM 'hābrāhmaṇaḥ' B 'gandhām bhā' M 'magamdhā bhāshamāna tan na ṣa' sa-
tām ekāmītasam' ekāmīnāṇavadyam' BM 'ddham payavadā'. — 8. M 'hetor alpa'. —
9. B 'tam vamanāyam sam' BM 'smāt | jñātavyam prā' M 'ptavyam prāptavyam bo' hma-
caryam ca kiñ'. — 10. M 'kha tām catvā' ṣṭyam bhāryām ye mahāgovimdo brā'.

12. M ārya khalvasmākaṁ mahāgovimdo devo kāle bhartā bharte kālam sakha sakhakā-
le yāvad ārya' B 'ndo kāle bhartā bhartakāle sakha | sakhi' M 'govimdaya' B 'shyati |
sā' B 'sā casmākaṁ pi'. — 13. M evam u' govimdo brā' riṃṣa sadri' ryāyo(?) e'. —
14. B 'hi yo bhoti' tha | ya' M 'sya idānīm kā' B 'kāla manyathā ॥

16. M 'govimdo brā' B 'cmaṣrunya' M 'cmaṣrunyavatā' ahāyānyācchā' agānagāriyam'
B 'agāriyā' M 'jito'. — 18. M 'naḥ samāno sapta rājā' BM 'no anupravrajetsuḥ (M 'tsu ॥
sapta ca brā' ṣatāni anupravrajetsuḥ tā (M 'tadh ॥) catvā' ryāyo (M 'ryāyo) anupravraje-
tsuḥ | kaḥ (B 'tsuḥ kaḥ) pu' M 'jananāye B 'janatāye sā a'.

ब्राह्मणमहाशाकसहस्राणि सप्त च क्षातकथयन्ति अनुग्रजेषुः ता चत्वारिंशत्-
दृशीषो भार्याषो अनुग्रजेषुः चः पुनर्वाहो अन्वाये वेत्ताधिकार्ये अनताये ॥
सा अभूय परिवा अनेकयता अनेकसहस्रा ॥

महागोविन्दो खलु पुनः पंचशिख ब्राह्मणो बाहिरको कामेषु वीतराजो लो
ब्रह्मलोकसहस्रताये आवकायां धर्मं दैवयति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख महागो- 5
विन्दस्य ब्राह्मणस्य आवकाः सर्वेण सर्वं धर्मं दैशितमाजानन्ति ते ब्रह्मलोकसह-
स्रताये उपसंपद्यन्ति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्य आवका
न सर्वेण सर्वं धर्मं दैशितमाजानन्ति ते कामावचरेषु देवेषूपपद्यन्ति ॥ अथैकत्या
चतुर्मेहाराजकाधिकानां सहस्रताये उपपद्यन्ति अथैकत्या चयस्त्रिंशानां देवानां
अथैकत्या यामानां अथैकत्या तुषितानां अथैकत्या निर्माखरतीनां अथैकत्या 10
परनिर्मितवशवतीनां देवानां सहस्रताये उपसंपद्यन्ति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख
स्त्रियो वा पुष्या वा महागोविन्दे ब्राह्मणे पक्षचित्तानि आवकेषु चास्य ते कायस्य
भेदात्परं मरणादपाचदुर्बलतिविनिपातं नरक्षेषूपपद्यन्ति ॥ ये खलु पुनः पंचशिख
स्त्रियो वा पुष्या वा महागोविन्दे ब्राह्मणे . . . चित्तानि आवकेहि चास्य ते
कायस्य भेदात्परं मरणात् सुगतिं स्वर्गं कायं देवेषूपपद्यन्ति ॥ यं खलु पुनः पंच- 15
शिख महागोविन्दो ब्राह्मणो यामं वा निगमं वा उपनिआय विहरति तचापि
भवति राजा वा राष्ट्रस्य देवो वा गृहपतिकाये ब्रह्मा वा ब्राह्मणानां ॥ यचापि
निष्कृमार्गं प्रतिपद्यति तचापि भवति राजा वा राष्ट्रस्य देवो वा गृहपतिकाये
ब्रह्मा वा ब्राह्मणानां ॥ अपि हि जितं ब्राह्मणगृहपतिका निगमजानपदा उत्ख-
लिता इमं उदानमुदानयन्ति ॥ नमस्तस्य आर्यस्य महागोविन्दस्य नमो आर्यस्य 20
सप्तपुरोहितस्य ॥

3. M sya abhūshi | pa° B°rīsho anekāṣa° M°catā anekaha° BM°srāni ma°. — 4. M°hā-
govido kha° B°ndo || kha° M°go sa bra° B°loke sa° BM°ṣṛavakāye dha°. — 5. M°puna
pañ° govīṁdasya brā° ṣṛavakā sarve° citā jānānti te° B°citām ajā° M°saṁpadyānti |

7. M°govīṁdasya ṣṛavakā sarve° B°ṣṛavakāñ sarve° M°jānānti | te° B°jānanti | te
M°shūpadyānti | . — 8. M°yikanāñ saḥavratāya upapadyānti | apyekanyā
BM°ṣṇānāñ devānāñ apyekatyāñ(M°kanyā) yāmānāñ tushitānāñ apyekatyāñ nir-
ratī(M°kanyā nimātarani)nāñ apyekatyā(B°tyāñ) para° M°saṁpadyānti |

11. M°ṣikha striṁyo° BM°puruṣho vā mahā° M°govīṁde brā° B°nde karuṣha°
M°ne karuṣha° cāsyānti kā° B°cāsyānte kā° M°keshūpadyānti | . — 13. B°ṣi-
kho stri° M°ṣikha mahā° (l. 16) B°puruṣho vā mahā°ne cittā°. — 15. M°govīṁdo
brā° upaviṣṭrā° BM°rati(M°ti |) tatra°ca bhavati rājā(M°jo) vā rāṣṭra° M°patir brā-
hmaṇā vā brāhmaṇena vā api hi° (l. 19) B°kāya brāhma vā brāhmaṇena |

17. B°dyati | tatrāpi° patiko vā bra°nāñ vā api°. — 19. B°tati brā° uakhali°
M°imam udānam udānayaṁti || . — 20. M°govīṁdasya tato sapta° BM°hitasya ||

इदमवीचझगवान् राजबुद्धे विहरन्तो गृध्रकूटे पर्वते इमस्मिन् पुनर्बोद्धरथे
भाष्यभाष्ये पंचशिखस्य गन्धर्वपुत्रस्य विरजं विगतमसं धर्मेषु धर्मचतुर्विंशत् आस-
न्नमः पंचशिखो गन्धर्वपुत्रो भगवतो भाषितमभ्यनन्दे ॥

भगवानाह ॥ स्वात्स्वसु पुनर्भिषवो युष्माकमेवमस्मादन्यः स तदा महागो-
विन्दो नाम ब्राह्मणो अभूत् । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हितोः । अहं स
भिषवः तेन कालेन तेन समयेन महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूत् । तदापि
मया प्रव्रजितेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो । एतरहिं पि मया प्रव्रजितेन महा-
जनकायो अनुप्रव्रजितो ॥

समाप्तं गोविन्दीयं भगवतो पूर्वनिवाससंयुक्तं खूबं ॥

10 भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्धं समुदागतस्तमर्थमभिसंभावयित्वा आवास्तां विह-
रति जेतवने अनाद्यपिण्डस्थारामे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च सत्कृतो गृह-
कृतो मानितो पूजितो अपचितो विस्तरेण निदानं कृत्वा यावत्सेतोवशिप्राप्ता च
पुनर्बुद्धा भगवन्तो येहिं येहिं विहारेहिं आकांक्षन्ति विहरितुं तेहिं तेहिं विहारेहिं

(M °sya) idam avocad bhagavān idam vaditvā [334^b] sugato athāpamāṃ (M °pare) etad
uvāca || cāstā (M °stā ||) bhūtapūrvam cūtam bho brahmadatte (M °tto) ca vecyā abhū ||
(M °bhūt |) atha bharataruṇadhītarāśhīro (M °rājño) ityete ashta bhrātaro ||

1. BM °harato gri° M °ddhakūṭe °imasmiṃ ca punar vyā° M °sya gaṃdha° BM °virajo
vigatamalaṃ dharme (M °dhame) shu° M °kshuṇḍe °ātamano paṃ° kho gaṃdharva° bhya-
naṃdān iti ||. — 4². M °d anya sa tena kālena tena samayena mahāgovindō nāma
mahābrā° B °shi | na°. — 5¹. B °lvevaṃ dra°. — 5². M °hetor ahaṃ°. — 5³. M °yena
mahābrāhmaṇa a°.

7. M °etarhi pi mayā pravraṃjāntēnā ma °vrajato ||. — 9. M °iti mahāvastuava-
dāne govindō bha° B °ndiye bha° M °pūrvani °traṃ samāptam ||. — 10. M °atha khalu
bhagavān samya° B °ddho yadārtha samupāgatas ta° M °ddho yadārtha samūdagatasya tam
artham abhi° yitvā irāvastyāṃ °piṇḍādasya° B °cīprāpta ca punar bu° M °cītaprāpto
ca puna buddhā bhā bhagavaṃto yehi yehi vihareti ujja° B °kāṃkshati viharitum°
BM °jju (M °jja) cittaṃ mriducittā (M °ducitā) karmaṇyarihāhita (M °hina) cittaṃ maitra-
° (M °tracittā maitra) cittaṃ dānta (M °dānta) cittaṃ cānta (M °cānta) cittaṃ muktacittā cūddha-
cittā vimalacittā paṇḍa (M °pāṇḍa) viniva (M °nica) raṇacittā ri° °sthitacittā (M °sthi-
racitā) supratishthi (B °tisthi) tacittā asaṃgacittā asa (M °ca) ktacittā aduṣṭacittā amū°
prithivīsamacittā āpa (B °āyo) samacittā tejō° B °vāyusamacittā || kūci° M °spaṇopamacittā
indrakīlopamacittā suvimuktaprajñā° pīpārīshā āvetīprākārāṇiragau ārya° B °ptapānikhā
āvetīprākā niragaḍa ārya° M °dharmaṃ dhvaja °gramacottamā brāhmaṇotamā ksha° BM °tri-
yasnāta (M °snāpa) kā ve° M °tyavādino martha° paritavādino tathāvādino avitatha° smā
tathāgataḥ avitathāvādino ti vācati | B °t tathāgato ananyathāvādino vuccati ||

विहरन्ति उज्जुचित्ता मृदुचित्ता कर्मशीयसमाहितचित्ता मेघचित्ता दानचित्ता
ज्ञानचित्ता मुक्तचित्ता शुद्धचित्ता विमलचित्ता पाण्डुचित्ता प्रमास्वरचित्ता
विनीवरञ्जित्ता अजुचित्ता स्थितचित्ता सुप्रतिष्ठितचित्ता असंज्ञचित्ता असक्त-
चित्ता अदुष्टचित्ता अमूढचित्ता पृथिवीसमचित्ता आपोसमचित्ता तेजोसमचित्ता
वायुसमचित्ता काचित्तिदिकमृदुस्यशोपमचित्ता इन्द्रकीलोपमचित्ता सुविमुक्त- 5
चित्ता सुविमुक्तप्रज्ञा उत्तिष्ठपरिष्ठा आवेष्टितप्रकारा निरर्गटा आर्यधर्मध्वजाय-
मणोत्तमा ब्राह्मणोत्तमा चरित्रा ज्ञातका वेदपारणा सत्यवादिनो सर्ववादिनो
न्यायवादिनो अविपरी[335]तवादिनो अतितथवादिनो अनन्यथावादिनो
(तस्मात्तथागतो अनन्यथावादीति वुचति) ॥

तत्र खलु भगवानायुष्मन्तमानन्दमामन्त्रयति ॥ एकपिण्डपात्रेणाहं आनन्द 10
चेमासं निषीदित्वं पुरिमकानां तथागतानां अर्हतां सम्यक्संनुज्झानां विहारेहि
विहरित्वं मा मे कर्षंश्चिदुपसंक्रमितत्वं अन्येन ॥ साधु भगवन्निति आयुष्माना-
नन्दो भगवतः प्रत्यग्रीषीत् ॥ अथ खलु भगवान्नेमासं निषीदेत् एकपिण्डपात्रेण
पुरिमकानान्तथागतानामर्हतां सम्यक्संनुज्झानां विहारेहि विहरन्तो ॥

अथ खलु भगवां चेमासस्त्वात्ययेन सायाहसमये प्रतिसंलयना व्युत्थाय विहा- 15
रातो निर्गम्य पर्यंके निषीदेत् ॥ अद्राशीत्खलु आयुष्मानानन्दो कुटीप्रच्छेद-
नायां पर्यंके निषण्णं भगवन्तं बृद्धा च पुनः येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः
पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदि । एकान्ते निषण्णो भगवन्तमेतदवोचत् ॥
उपशान्तप्रणीतानि भगवत इन्द्रियाणि परिशुद्धी क्विवर्णौ शुभजातो मुखवर्णौ ।
अथ खलु भगवां प्रणीतेहि विहारेहि विहरन्तो ॥ एवमुक्ते भगवानानन्दमेतद- 20
वोचत् ॥ एवमेतं आनन्द आकाशमागो आनन्द तथागतः एकपिण्डपात्रेण कल्पं

10¹. M yan khalu °yushmaññañ ãnañdam ãmaññtrayati | . — 10². M ekapipapā°
BM °trenãhañ° M °ãnañda trai° B °nishidishyañ° M °shyañ pūri° tãgatā °nãñ °rha-
tãñ° B °rhatā sañmya° M °vyañ atyayā B °vyañ anyeyā sã°.

12. M °dhu bhagavān i | ã° B °shmañando° M °n ãnañdo bhagavato pra° . —

13. B °shidet | e° M °shide e° B °trena pu ° rhatā sañmya° M °hãre viharãñto | . --

15. M °bhagavān traĩmã° B °sãyaññhna° M °samaya pra ° yanãd vya ° mya paryyañke
ni°.

16. B °yushman ã° M °yushmañ ãnando kuttipracchannãyañ paryyañke nayañ bhaga-
vaññañ dri° B °kuttipracchannãyañ paryyañke nisha° M °punar yena bhagavan teno °ekãñte
ni° BM °di e°. — 18. M ekãñtanisapañ bhagavaññtam e° B °sharṇṇo bha°. — 19. M u-
paçãññatapa° gavañto i° B °cchavivarṇṇo bhãñjanatamu° M °cchavivarṇṇo bhãññanasuva-
rṇṇeñ (?) | . — 20¹. M °gavān prapñ° harãñto | . — 20². M °vãñ ãnañdam e°.

21. M °m etam ãnañda ãkãññ° B °tañ ãna ãkãññ° M °gato ekapi° B °tañ | ekapi°
M °shiditvã kalpa°.

वा निबिद्धे कस्याप्येवं वा । तत्तत्काले हेतोः ॥ एवमेत आनन्द मरुति पुरि-
कानां तथाप्राप्तानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि विहरतानां यथा दानपा-
रमिताप्राप्तानां शीलपारमिताप्राप्तानां शान्तिपारमिताप्राप्तानां वीर्यपारमि-
ताप्राप्तानां ध्यानपारमिताप्राप्तानां प्रज्ञापारमिताप्राप्तानां ॥ तदा आनन्द
असंख्येयकल्ये अप्रमेये असंख्येये कल्ये इन्द्रध्वजो नाम तथागतो ई सम्यक्संबुद्धो
अमूषि ॥ इन्द्रध्वजस्य खलु पुनरागन्द तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य इन्द्रतपना
नाम राजधानी अमूषीत् । इदंश्च योजनानि आयामेन पुरस्मिमेन पश्चिमेन च
योजनानि विस्तारेण सप्तहि प्राकारेहि परिचिन्ता अमूषि सौवर्णेहि सौवर्ण-
कमेहि । इन्द्रतपना खलु पुनः [335^b] आनन्द राजधानी सप्तहि तालपंक्तीहि
परिचिन्ता अमूषि विचित्राहि इश्वरीयाहि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रजस्य
मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगलस्य कोहितिकाये । सौवर्णस्य तालस्र्गंधस्य
रजसमया पचा च फला च अमूषि रजसमयस्य तालस्र्गन्धस्य मुक्तामया पचा च
फला च अमूषि मुक्तामयस्य तालस्र्गंधस्य वैडूरिकामया पचा च फला च अमूषि
वैडूर्यमयस्य तालस्र्गंधस्य मुसारगलमया पचा च फला च मुसारगलमयस्य कोहि-
तिकायमया पचा च फला च अमूषि कोहितिकामयस्य तालस्र्गंधस्य सुवर्णमया
पचा च फला च अमूषि ॥ तेषां खलु पुनरागन्द तालस्र्गंधाग्रां परिचिन्तानां
वातसंघट्टितानां धीवो निश्चरति वल्लु मनोज्ञः असेचनवः अप्रमितः अस्वराच ।
सख्ययापि नाम पंचाङ्गिकस्य तूर्यस्य कुशलेहि वादकोहि सम्यक्संबुद्धस्य धीवो
निश्चरति वल्लु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकलः अवयवाये इन्द्रतपनन्द तेषां ताल

1. M °hetor e°. — 1^a. M evam evam ānagata° BM °bhāvati tathāgata(M °gate)nām arhatān samyaksāmbuddhānān puri° M °gatanān arha ° ddhānān | tadā° (1. 4) B °hara-
ntānān | yathā°. — 4. M °ānāgata° BM °khyeyakalpa° (M °ipān a)prameyā asaṃkhe-
(M °khye)va asaṃkheye(M °khye)va kalpe i° M °to rhan sa° B °rhaṃ saṃmāya°.

6. M'ānāmāda tathā^o r̥hata sañmya^o B'taḥ sañmya^o dhāni abhūshit | M'bhūshi |
— 7. M'prākāreṇa pari^o shi suvarṇe^o cchannāni^o i. — 9. M'indrapatano kha^o
B'ndratayano kha^o M'pūṣa^o ānāmāda rājadhāni sapta^o BM'tālapakti^o shi | vi^o M'
citrārṇava^o B'ktāva^o M'sya sphāṭikaśya musāgalvaśya lohitaḥkapi B'lohitaḥkāye sau^o.

11. BM sau(M suvarṇasya tālaskāṇḍhasya rūpyamayāṁ ca patraṁ ca phalaṁ ca abhūṣi rūpyamayasya tālaskāṇḍha(M *skāṇḍha)sya nu *vaiḍṛyya(B *duhikā)maya patra ca phala ca abhūṣi vai *muśā(B *sāra)śivamayā ca (B *yā patra muśāgalamayasya) lo *sbi | lohi *M *rnamaya ca pa*.

16. M *punar ānanda tā ° dhānām vātari° B °dhānām vātenari° ghoṣā nīṇcarati°
M *nojan asocanako apratikulo gra°. — 18. M tadyathā° B °kehi saṁsārya° BM °tūkolāḥ
(M °lo) cūvanāye | evam evānanda(M °nāṁda) teshām(B °shām) tāla° M °ndhāvānām
vāte° B °ndhānām vātari° M °ti | vālgū°.

खान्धानां वातेरितानां वातसंघटितानां जीवी निश्चरति वस्तु मनोव्री असेचनको
अप्रतिकूलो भवत्यस्य ॥ तेन खलु पुनरागच्छ समयेन इक्ष्वातपनायां राजधान्यां
सोऽहमनुवायेषां ते तेन तासपचनिर्विचिष पंचहि कामगुहोहि समर्पितो समंजी-
मूता प्रीतिस्तु रमेत्तुः परिवारयेत्तुः ॥

इक्ष्वातपना खलु पुनरागच्छ राजधानी सप्तहि वेदिकाजालेहि परिधिना अमूषि 5
विचाहि दर्शनीयाहि सप्तार्णा वल्लीनां सुवर्णस्य रुप्यस्य मुक्ताये वेदूर्यस्य स्रष्टिकस्य
मुसागल्यस्य लोहितिकाये । सीवर्णस्य पादस्य रुप्यमयी सूचिका आलम्बनं
अधिष्ठानकं च । रुप्यमयस्य पादस्य मुक्तामयी सूचिका आलम्बनकमधिष्ठानकं
चामूषि । मुक्तामयस्य वेदूर्यमयी सूचिका आलम्बनकमधिष्ठानकं च । वेदूर्य-
मयस्य स्रष्टिकामयी सूचिका आलम्बनकमधिष्ठानकं चामूषि । स्रष्टिकमयस्य 10
पादस्य मुसागल्यमयी सूचिका आलम्बनकमधिष्ठानकममूषि । मुसागल्यमयस्य
पादस्य लोहितिकामयी सूचिका आलम्बनकमधिष्ठानकं चामूषि । लोहितिका-
मयस्य पादस्य सीवर्णिका सूचिका आलम्बनकमधिष्ठानकं चामूषि ॥
ते खलु पुनरागच्छ वेदिकाजाला द्विहि द्विहि हेमजालेहि प्रतिच्छेदा अभूत्तु ।
सीवर्णस्य हेमजालस्य रुप्यमयी किङ्किणीका अभूत्तु । रुप्यमयस्य हेमजालस्य 15
सीवर्णिका किङ्किणीका अभूत्तुः ॥

इक्ष्वातपना खलु पुनः आगच्छ राजधानी समन्तेन नीणि द्वाराणि अमूषि वि-

9. BM khalu punar ānanda (M °nāṇda) tenā samaye ° B °nyāṁ sauṇḍamanushyāyeyā te
tenā tāla ° M °nyāṁ sauṇḍamanushya peyālā tenāto kulaputra nirgho ° B °shena paṁ °
M °rppitā sauṇḍamanuṁ ° B °kṛdētsū rametsuḥ ॥ M °detsu rametsu paricārayetsu | . —
5. B °tapano kha ° M °tapana kha ° vedikākālehi pārikā abhūshi ॥ citrāṇi dārṇanyāni
saplā ° B °ptānām | varṇā ° kāye satī °.

7. M suvarṇasya vedikalpa rū ° B °ṛṇasya vedikasyarū ° M °sūcika ālambanāmbanām
a ° BM °dhishtānakām ca (M °cā) rū °. — 8. M °pyamāyī pāda ° ālambā ° BM °dhishtāna °
B °shi ma °. — 9°. B °ālambanākam adhishtānakām ca vai ° M °shthānām cābhūshi | lo-
hitikāmayasya pādasya sauvarṇikā sūcika ālambanākam adhishtānakām cābhūshi | mu-
ktāmayasya vaidūryasya sphāṭikasya sūcika ālambanākam adhishtānakām cābhūshi |
lohitikāmayasya pādasya sauvarṇikā sūcika ālambanākam adhishtānakām cābhūshi |
muktāmayasya vaidūryasya sphāṭikasya sūcika ālambanākam adhishtānakām ca vai °. —
9°. B °ryamāyā sphāṭi ° M °tikāsyamāyī ° banām adhishtāna ° B °shthānāmkām °. —
10. M sphāṭi ° dayasya musākhala ° BM °yī trisāgalvamāyī sū ° M °dhishtāna °.

11. M musākhala ° dayasya lo ° banām adhishtāna ° shi ॥ || tena kha ° (1. 14). —
14. BM tena kha ° dikājāla dvīhi dvīhi hemajālehi apra ° M °bhūtsu | . — 15°. B °pya-
māyā kiṅkiṇikā ° M °yī kiṅkiṇi ° bhūtsuḥ | . — 15°. BM rūpāmāyā ° M °varṇakā kiṅ-
nikā abhūtsuḥ | B °kiṅkiṇi °.

17. M °punar ānanda ° B °dhāni samante ° M °ni samāntena tri ° BM °shi | ci ° M °rāṇā-
nām suvarṇarūpyasya muktāyā vaidūryasya sphāṭi °.

- चाणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूपमयस्य मुक्ताये वैदूर्यस्य स्फटिकस्य मुसागलस्य बोहितिकाये ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्वित्रां वर्णानां इष्टका अभूषि सुवर्णस्य रूपस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्वित्रां वर्णानां सोपाना अभूषि सुवर्णस्य च रूपस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्वित्रां वर्णानां धरणीयो अभूषि सुवर्णस्य च रूपस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्वित्रां वर्णानां तुला अभूषि सुवर्णस्य च रूपस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्वित्रां वर्णानां प्रतिमोदका अभूषि सुवर्णस्य च रूपस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्वित्रां वर्णानां प्रतिकूल अभूषि सुवर्णस्य च रूपस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां चतुर्णां वर्णानां फलकफलकानि अभूषुः सुवर्णस्य च रूपस्य च मुक्ताये च वैदूर्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्वित्रां वर्णानां फलकसारा अभूषुः सुवर्णस्य च रूपस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्वित्रां वर्णानां एलूका अभूषि सुवर्णस्य च रूपस्य च ॥ तेषां द्वाराणां पुरतो ह्यीकानि मापितानि अभूषुः चिपीरुषनेखन्यानि चिपीरुषोच्चानि द्वादशपुरुषउद्घेन चिचाणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूपस्य मुक्ताये वैदूर्यस्य स्फटिकस्य मुसागलस्य बोहितिकाये च ॥ तानि खलु पुनरानन्द द्वाराणि द्विहि द्विहि हेमजालेहि प्रतिकृन्ना अभूषुः सौवर्णमयेन च रूपमयेन च हेमजालेन । सौवर्णस्य हेमजालस्य रूप-

2. M °ṇāṁ bhinnā varṇā° B °nnāṁ varṇāṁ i °shi | su° M °bhūtsuḥ || su° BM °rṇṇa sya rūpyasya ca te°. — 3. M °nda dvinnā varṇānāṁ sāpānāṁ B °sopānāṁ a° BM °shi | su° M °rṇṇasya rū° BM °pyasya ca te°. — 4. BM °dvinnā varṇā° M °ṇya a° BM °shi | su° M °pyasya B °pyasya ca te°. — 5. M °dvinnā varṇā° B °shi | su° M °rṇṇasya rū° BM °pyasya ca te°.

6. M °teshā chinnānāṁ chinna varṇā° B °nāṁ paṭimo° BM °shi | su° M °pyasya dvā° B °pyasya ca te°. — 7. M °dvārāpiṁ cchinna varṇātāṁ pra° BM °shi || su° M °rṇṇasya rū° BM °pyasya ca te°. — 8. M °punnā ānaṁḍa dvārāṇāṁ chinnā varṇā° B °ṇāṁ dvinnāṁ varṇā° BM °phalikhahalaçāri(M °çāli)tu abhūtsuḥ(M °tsu) | su° M °pyasya muktāya vai° B °ktāye vai° M °ryasya te° B °ryasya ca te°. — 10. M °rāṇāṁ phala° B °divarṇā° bhūtsuḥ | su° M °bhūtsu | suvarṇṇasya rū° BM °pyasya(B °sya ca) teshāṁ dvārāṇāṁ catuṛṇāṁ(M °shā dvārāṇāṁ ca su)varṇānāṁ paṭimodakā abhūtsuḥ(M °tsu) | suvarṇṇasya rūpyasya muktāye vai(M °ye ca)dūrya(M °dūrya)sya ca te°.

11. M °ānaṁḍa dvārāṇāṁ cchinna varṇānāṁ elukā° B °lūka a° BM °shi | su° B °rṇṇa rūpyasya ca te°. — 12. M °ishikāvinā māpi° B °bhūtsuḥ || stripurushanakhanyāni stripaurusharocçā° M °bhūtsuḥ suvarṇṇasya rūpya ca stripurushanakhanyā pi stripurusharoddhā dvādaçapurupurushaudvehana ci° B °uddehena ci° M °ptānāṁ varṇṇasya ca rū° B °pyasya ca muktā° M °ktāyo vai° B °tikasya ca musā°. — 15. BM °teshāṁ kha° M °ānaṁḍa dvā° B °dvārāhi dvi° M °ṇi dvehi divi he° ticchinna abhūtsu | sau° B °nsuḥ | sau° BM °pyamayena he° B °lena sau°.

16. M °suvarṇāhe° BM °yio kiṁkiṇi(M °ni)kā abhūtsuḥ(M °tsu) | teshāṁ°.

मयीञ्चो किंकिणीका अभूत्तुः कथ्यमयस्स हेमजासस्स सौवर्णिका किंकिणीका
अभूत्तुः ॥ तेषां खलु पुनरागन्द हेमजासानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां
घोषो निश्च[336^b]रति वल्लु मनोञ्चो असेचनको अप्रतिकूलः अवणाय ॥ तस्य-
चापि नाम पंचांगिकस्स तूर्यस्स कुशलेहि वादकेहि संन्यक्प्रवादितस्स घोषो निश्च-
रति वल्लु मनोञ्चो असेचनको अप्रतिकूलः अवणाय एवमेवागन्द संघट्टितानां
निश्चरति वल्लु मनोञ्चो असेचनको अप्रतिकूलः अवणाय ॥ इद्धतपना खलु
पुनः आगन्द राजधानी अविश्रुत्वा अभूषि रमेहि एवंरूपेहि शब्देहि सव्यधीदं
हस्तिशब्देहि अश्वशब्देहि रथशब्देहि पत्तिशब्देहि मेरीशब्देहि पणवशब्देहि शंख-
शब्देहि वेणुशब्देहि वीणाशब्देहि गीतशब्देहि वादितशब्देहि [गीतवादितशब्देहि]
अग्नश्च खादथ पिबथ देथ दानानि धर्मे चरथ अमणत्राहणेषु भद्रमसु वो ति 10
शब्देहि ॥

इद्धतपनायां पुनरागन्द राजधान्यां वलया नाम यष्टी अभूषि चिचा दर्शनीया
सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्स कथ्यस्स मुक्ताया वैडूर्यस्स स्फटिकस्स मुसागत्त्वस्स लोहि-
तिकाया द्वादश योजनानि उद्वेधेन चत्वारि योजनानि अभिनिवेशेन ॥

इदं अवोचन्नगवानिदं वदित्वा

15

ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ।

इद्धज्जो नाम अभूषि शास्ता

सुवर्णवर्णो शतपुच्छलक्षणी ॥

महानुभावो अयि संघनायको

विनेति सो कोटिशतानि सप्त ।

20

2. M °ānaṃda he °ritānāṃ vātavātasamghaṭṭitānāṃ gho °pratikulo ṣṇavaṇāya ca | . —

3. M °pañcaṣṭhasya tūryya° BM °kehi aṇmyakpravā(M °kpraca°)di° M °manojñā aseva-
nako apratikulo ṣṇa° B °pratishkūlah° M °ṇāya evaṃ evānaṃda samghaṭṭitānāṃ° B °ti | va°
pratishkūlah° M °kūlo ṣṇa° B °ṇāya i°.

6. M iṃdra° B indratapā kha° M °punar ānaṃda rājadhānīṃ aviṇyā° B °dhāni aviṇ°
shi || i° M °imaṇhi lokehi evaṃ °rathaṣabdehi bhe° BM °ṇavaṣabdehi ṣaṃ(M °ṣa°)khaṣa-
bdehi(B °hi veṇuṣabdehi) viṇaṣabdehi gitaṣabdehi vāditaṣabdehi gita(M °hi aṇva(?)tha°)-
vāditaṣabdehi aṣva(M °hi | aṇva)tha vādatha pibatha detha(M °pitratha datha ṣabdehi) dā°
M °dharma ratha ṣṇavaṇabrā° vo ti mastu ṣabdehi | .

12. M iṃdrata° ānaṃda rāja° B °nyāṃ ca vala° M °citrāni darṣantyāni sapta° ktāyā
sphatikasya vaiḍūryasya musāgarasya musāgarasya lo° B °vaidūrya° ṣena j°. — 15. BM °vān
ida vadi(M °n idaivaṃ hi)tvā sugato jyathā°.

17. M idradhva° BM °kshaṇo mahā°. — 19. B °saṃhanā° BM °viṇeti | so °saptati
pu°.

परस्कृतोऽसम्बन्धश्च तावको
सो प्राप्तिरेव तत्प्राप्तिं सुनिर्दितां ॥

- इन्द्रध्वजो आनन्द तथागतो ई सम्बन्धबुद्धो महाध्वज तथागतमहर्षि सम्बन्ध-
बुद्धं व्याकाशीत् ॥ महाध्वजो आनन्द तथागतो ई सम्बन्धबुद्धः ध्वजोत्तमं तत्रा-
5 न्तमहर्षिं सम्बन्धबुद्धं व्याकाशीत् ॥ ध्वजोत्तमो आनन्द तथागतो ई सम्बन्धबुद्धो
ध्वजध्वजिरं तथागतं व्याकाशीत् ॥ ध्वजध्वजो आनन्द तथागतो ई सम्बन्धबुद्धो
ध्वजोत्तमं तथागतं व्याकाशीत् ॥ ध्वजकेतुरानन्द तथागतो केतुध्वज तथागतं
व्याकाशीत् ॥ केतुध्वजो आनन्द तथागतो ई सम्बन्धबुद्धः ध्वजध्वजं तथागतं
व्याकाशीत् ॥ ध्वजध्वज आनन्द तथागतः ध्वजमपराजितं तथागतं व्याकाशीत् ॥
10 ध्वजमपराजित आनन्द तथा[337]गतो अपराजितं तथागतं व्याकाशीत् ॥
अपराजितो आनन्द तथागतो सुप्रतापं तथागतं व्याकाशीत् ॥ सुप्रताप आनन्द
तथागतः प्रदीपं तथागतं व्याकाशीत् ॥ प्रदीपो आनन्द तथागतो सुप्रतिष्ठितं
तथागतं व्याकाशीत् ॥ सुप्रतिष्ठितो आनन्द तथागतो नागमुनिं तथागतं व्याका-
शीत् ॥ नागमुनिरानन्द तथागतो महामुनिं तथागतं व्याकाशीत् ॥ महामुनि-
15 रानन्द तथागतो मुनिप्रवरं तथागतं व्याकाशीत् ॥ मुनिप्रवर आनन्द तथागतः
संवृतस्कांथं तथागतं व्याकाशीत् ॥ संवृतस्कांथ आनन्द तथागतो बंधुमं तथागतं

1. M °craṇaṇaṇa ° so viprama indratapanam sunirmitam ॥ B °so praviṇe°. — 2. M °to
rhan sammyaksaṇṇibuddho ° jaṇṇi tathāgataṇṇi vyā°. — 4. M °jo ānaṇṇda tathāgato rhan
sammyaksaṇṇibuddho ° B °rhaṇṇ sammyaksaṇṇi ° M °tamaṇṇa tathāgataṇṇi vyā°. — 5. M °tama
ānaṇṇda samyaksamibuddho tathāgato rhaṇṇi dhvajaru°.

6. M °cira ānaṇṇda tathāgato rhan samya° B °ānaṇṇda tathāgato°. — 7. M °tur ānaṇṇda
tathāgato rhan samyaksamibuddho | ketudhvajam°. — 8. M °dhvaja ānaṇṇda tathāgato
rhan sammyaksaṇṇibuddho dhva°. — 9. B dhvajadhvajam ānaṇṇda ° M dhvajadhvajo ānaṇṇda
tathāgato rhan samyaksamibuddho dhvajama°. — 10. M °ānaṇṇda tathāgato rhan samya-
ksamibuddho a ° B °ānaṇṇda tathāgato°.

11. M °ānaṇṇda tathāgato rhan samyaksamibuddho su°. — 12. M °tāpo ānaṇṇda tathā-
gato rhan sammyaksaṇṇibuddho pradī°. — 13. M °to rhan samyaksamibuddho su°. —
14. M °ānaṇṇda tathāgato rhan sammyaksaṇṇibuddho sunipravara tathāgataṇṇi vyākāreṇṇi ॥
munipravara tathāgato ānaṇṇda samvrittasamādhamaṇṇi tathāgataṇṇi vyākāreṇṇi | samvritta-
samādhamaṇṇi ānaṇṇda tathāgato rhan samyaksamibuddho nāgamuṇi tathāgataṇṇi vyākā-
reṇṇi | nāgamuṇi ānaṇṇda tathāgato rhan samyaksamibuddho mahāmuniṇṇi tathāgataṇṇi vyākā-
reṇṇi ॥ mahāmuni tathāgata ānaṇṇda samyaksamibuddho rha munipravara tathāgataṇṇi vyā-
kāreṇṇi | munipravara ānaṇṇda tathāgato rhan samyaksamibuddho bāṇṇdhumataṇṇi ta-
thā° (1. 16) B °muni tathāgataṇṇi vyā°. — 15. B °pravara tathā°. — 16. B °reṇṇi | sam-
vrittasamādhamaṇṇi vyākāreṇṇi | .

आकाशीत् ॥ बन्धुमस्तथागत आनन्दारिहं तथागतं आकाशीत् ॥ अरिहस्त-
थागत आनन्द विजितानिं तथागतं आकाशीत् ॥ विजितानी तथागत आनन्द
क्रकुच्छन् तथागतं आकाशीत् ॥ क्रकुच्छन् तथागतो आनन्दासमसमं तथागतं
आकाशीत् ॥ असमसमस्तथागत आनन्द प्रमंकरं तथागतं आकाशीत् ॥ प्रमंक-
रस्तथागत आनन्द ओघञं तथागतं आकाशीत् ॥ ओघञस्तथागतो आनन्द महा- 5
वर्णं तथागतं आकाशीत् ॥ महावर्णस्तथागत आनन्द सुवार्तं तथागतं आकाशीत् ॥
सुवार्तस्तथागत आनन्द पारंवरं तथागतं आकाशीत् ॥ पारंवरस्तथागत आनन्द
महामसादं तथागतं आकाशीत् ॥ महामसादस्तथागत आनन्द सुखेन्द्रियं तथागतं
आकाशीत् ॥ सुखेन्द्रियस्तथागत आनन्द नक्षत्रराजं तथागतं आकाशीत् ॥
नक्षत्रराजस्तथागत आनन्द शतपुष्पं तथागतं आकाशीत् ॥ शतपुष्पस्तथागत आनन्द 10
विरवं तथागतं आकाशीत् ॥ विरजस्तथागत आनन्द ब्रह्मस्वरं तथागतं आका-
शीत् ॥ ब्रह्मस्वरस्तथागत आनन्द शिरसाद्भयं तथागतं आकाशीत् ॥

शिरसाद्भये खु आनन्द तथागते पुष्पावती नाम राजधानी अभूषी द्वादश
योजनानि आधामेन पुरस्त्रिमेन पश्चिमेन च सप्त योजनानि विस्तारेण दक्षि-
णेनोत्तरेण च सप्तहि प्राक्करेहि परिचि[337¹] प्रा सीवर्णेहि सीवर्णच्छन्दनेहि 15
सप्तहि तालपङ्कीहि परिचिप्रा चित्रा दर्भनीया सप्तहि वर्णेहि पूर्वतथावत्सुवर्णस्य
तालस्तन्वस्य ह्यमया पचा फला च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द तालस्तन्वानां
वातेरितानां वातसंघट्टितानां वल्लु मनीषः घोषो निस्सरति ॥ ये पुनरानन्द

1. M °ndhumano ānañḍa tathāgato rhan samyakseṁbuddho ariṣṭaṁ. — 2. M ari-
ṣṭha tathāgata ānañḍa vijitāvi tathāgataṁ. — 3. M °ānañḍa krakucchañḍa tathāgataṁ
B °cchanda tathāgataṁ. — 4. M °kucchañḍa tathāgata ānañḍa samañ samañ BM °ga-
tagaṁ vyā. — 4. M °s tathāgataṁ ānañḍa pra. — 4. M °bhañḍakaraṁ ānañḍa o°
B °bhañḍakara tathāgata ānañḍa oghañjanaṁ tathāgataṁ. — 5. B ojañjanas ta° M oghato
tathāgata ānañḍa mahā B °lañ vyā.

6. M °bala tathāgata ganeñḍa su° gata vyā. — 7. M °jāto tathāgato ānañḍa pā°
B °jātaṁ tathāgata. — 7. M °pāraṁ tathāgato ānañḍa mahāpradyotaṁ tathāgataṁ
B °hāpramādaṁ. — 8. B °pramāda° M °pradyotaṁ tathāgata ānañḍa su° BM °gata
vyā. — 9. M suravendri° ānañḍa nakṣatrarāja tathāgataṁ. — 10. M °ānañḍa °ca°
— 10. M °shpa tathāgata ānañḍa vi°.

11. B virañḍaṁ tathāgataṁ ā° M °ānañḍa bra° B °hmaçvaraṁ. — 13. M °hvayas
tathāgato ānañḍa pu° bhōshi || dvā° BM °ca jojanāni ā° M °stimeta paçci° stāreṇa ca
saptahi prakārehi parikṣiptāhi suvaraṇe° B °kṣhipotta° BM °cchadanehi saptahi tāla-
(M °bis tāra) pakṣīhi pari° B °pāṇi ci° M °citrāni dargastāyāni saptavarṇehi pūrvavāvad
yā° laskañḍhasya rū° trā ca pha°.

17. M °laskañḍha° nojña gho. — 18. M ānañḍa° pushpā° B °shpātyaṁ° M °tyāñ

- तत्र पुष्पावल्यां राजधान्यां शुक्लामनुष्वापिया ते तेव तालपत्रफलनिर्घोषेय पंचहि
कामगुणेहि समर्पिता समन्वयमिता श्रीहेस्तु रमेस्तुः प्रविचारयेस्तुः ॥ पुष्पावली
स्तु पुनरागन्द राजधानी सप्तहि वेदिकाजालेहि परिचिता चिवा दर्शनीया
सप्तानां वर्णानां इन्द्रतपनाराजधानीवत् ॥ तत्र पुष्पावल्यां राजधान्यां अशुक्ला
5 अमूषि इमेहि एवमेहि शब्देहि सव्यवीदं हस्तिशब्देहि अश्वशब्देहि रथशब्देहि
पत्तिशब्देहि मेरीशब्देहि मृदंगशब्देहि पणवशब्देहि शंखशब्देहि वेणुशब्देहि वी-
णाशब्देहि गीतशब्देहि वादितशब्देहि अम्रष खादथ पिबथ देथ दानानि धर्म
चरथ समणब्राह्मणेषु मद्रमस्तु वी ति शब्देहि पूर्णा ॥ तस्यां राजधान्यां वलया
वल्गु चट्टी अमूषि चिवा दर्शनीया सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य स्वर्णस्य मुक्ताया
10 सुवर्णस्य स्वर्णस्य सुसारागलस्य लोहितिकाये । द्वादश योजनानि उद्वेधेन
चत्वारि योजनानि अभिनिवेशं ॥

इदं अवीचमगवानिदं वहित्वा

ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ।

एतेषां बुद्धान् परंपराये

15

शिरसाङ्गयो पच्छिमको अमूषि ॥

महानुभावो ऋषि संचनायको

विनेति सो कोटिशतानि सप्त ।

पुरस्कृतो अमणगणस्य नायको

सो प्राविशत्पुष्पवतीं सुनिर्मितां ॥

- 20 शिरसाङ्गयो आनन्द तथागतो नागकुलोत्तमं तथागतं आकाशीम् ॥

sudānāma manushyāyeyā te tena tālapa° B° phalā nirgho° M° rāṭhā nimanvāyeyā de-
nsoḥ rametsu paricārayetsu ॥ B° detsu rametsuḥ pravācārayetsu ॥

2. M° ānaṁda rā° B° jārehi pari° M° nīyāni saptavarāṇāni idānata°. — 4. M° shpā-
vaṇāṁ rājadhā° evaṁrūpaṇabdehi sayya° B° rūpehi paṇabdehi ॥ sayya° daṁḡgaṇabdehi pava-
ṇaṇabdehi caṁkhaṇabdehi veṇuḥi veṇu° dītaṇabdehi | aṇa° M° dītaṇabdehi aṇutha khā°
detha dhammadānāni carathā cṇavaṇabrā° dram asta vo ni paṇde°.

8. M° dhātīyāṁ vala° BM° pṭānāṁ varṇā su° M° pyasya ca muktā° dūryyasya sphāti-
kasya musāgalva°.

12. M° n idam viditvā sugato jyathā° B° vadi sugato jyathā° M° vāca | cāstā teshāṁ°. — 14. B° teshāṁ° M° hvaye paṇcimako° B° shi mahā°.

16. M° yaka vineti ko° pṭati B° pṭatiṁ pu°. — 18. M° skritāni cṇavaṇa° B° cṇama-
nasya nā° BM° praviṇat pushpāvatīṁ (M° tiṁ) su° M° rmināṁ cī°. — 20°. BM° sāhvaye
ānanda (M° naṁda) tathāgato nāma ku° B° vyākāshīt | . — 20°. B° vāsavaḥ tathāgataṁ
candrimāṁ tathāgataṁ | M° lotamaḥ tathāgataṁ ānaṁda kshamottamaṁ tathāgataṁ°.

कुलीत्तमस्तथागत आनन्द चमोत्तरं तथागतं व्याकाशीत् ॥ चमोत्तरस्तथागत
आनन्द नागोत्तमं तथागतं व्याकाशीत् ॥ नागोत्तमस्तथागतः आनन्दनागोत्तमं
तथागतं व्याकाशीत् ॥ चङ्गोत्तमस्तथागतो वासवं तथागतं व्याकाशीत् ॥ वासव-
स्तथागतस्तन्निम्नं तथागतं व्याकाशीत् [338] ॥ चङ्गिमस्तथागत आनन्द हेतुमन्तं
तथागतं व्याकाशीत् ॥ हेतुमन्तस्तथागतो जिनेन्द्रं तथागतं व्याकाशीत् ॥ जिनेन्द्र-
स्तथागतो आनन्द जाम्बुनदं तथागतं व्याकाशीत् ॥ जाम्बुनदो आनन्द तथागत-
स्तरश्शिखिं तथागतं व्याकाशीत् ॥ तरश्शिखिरानन्द तथागतः पदुमं तथागतं
व्याकाशीत् ॥ पदुमस्तथागतः कौण्डिन्यगोचं तथागतं व्याकाशीत् ॥ कौण्डिन्य-
गोचो आनन्द तथागतो कौण्डिन्यगोचमेव तथागतं व्याकाशीत् ॥

इदं अवीचम्वगवानिदं वदित्वा

10

ह्यथापरं एतदुवाच शास्त्रा ।

एतेषां बुद्धानां परंपराये

कौण्डिन्यगोचो पश्चिमको अभूवी ॥

चयो इमे बुद्धशता उदारा

कौण्डिन्यगोचा नाम अभूषि सर्वे ॥

15

महानुभावा अधिसंघनायका

एकच कस्ये उपसाहस्रसिं ।

चयो चयो कीटिशतानि तेषां

महासंनिपातो अभूषि आवकाणां ॥

1. M kshamotaro tathāgato ānaṃda nā° B °mottara tathāgataṃ ā°. — 2. B nāgottama tathāgataḥ° M nāgottama tathāgatar ānaṃdaḥ āngottamaṃ° rshīt āngotta°. — 3¹. B °tta-
ma tathāgato° M °to ānaṃda vā°. — 3¹. M °s tathāgata ānaṃda caṃdrimaṃ° B °s tathā-
gataṃ° ca° M °gata vyā°. — 4. B candrima tathāgata° M °ānaṃda hetuṃ tathāgataṃ°. — 5¹. M hetuṃmaṃ tathāgataṃ ānaṃda jiteṃdraṃ° B °nta tathāgato jinendras la°. — 5². M jinendro tathāgata ānaṃda jāmbu° B °to jāmbu°.

6. M jāmbunaṃde tathāgato ānaṃdas tagara tathāgataṃ cīkhiṃ | . — 7. M °cīkhis tathāgataṃ ānaṃda padu°. — 8¹. M padupas tathāgataṃ ānaṃda kauṇḍīnyas tathāgataṃ vyākārmī | . — 8². M °ānaṃda ta° nyakhetriyaṃ tathāgataṃ° B °nyakhetriyenaṃ tathā-
gataṃ°. — 10. BM idam avocad bha(M °cat bha)ga° tvā sugato jyāthā° B °param eta° M °vāca | cāstā e°.

12. M °nāṃ paraparā°. — 14. M —ya ime° B traya ime° BM °gotro nāma nāmena a° M °shi | marvaṃ B °rve mahā°.

16. BM °nāyako ekatra(M °tre)yakalpa u° smiṃ tra°. — 18. M traya trayo koṭṭa° B °shi | grā° BM °kānāṃ tra°.

वसो वसो वर्षयता च तेषां
आयुःप्रमाणं चयुःप्रमाणम् ।
चेविमवर्षयता च तेषां
सकर्मो चयुःप्रमाणं परिनिर्वृताम् ॥

- 5 पश्चिमको आनन्द कौशिल्यसमीची तथागतः चन्द्रं तथागतं व्याकरोति ॥
चन्द्रो आनन्दं तथागतो चिरं तथागतं व्याकरोति ॥ विरज आनन्दं तथागतो
हितेषि तथागतं व्याकरोति ॥ हितेषी आनन्दं तथागतः सुपाचं तथागतं व्याका-
रोति ॥ सुपाचं खलु पुनरागच्छं तथागते अभयपुरा नाम राजधानी अभूवी
वसन् योजनानि आयामेन सप्त योजनानि विस्तारेण दक्षिणेनोत्तरेण सप्तहि
10 सप्तहिप्राकारेहि परिचिन्ता सप्तहि तालपंतीहि चिन्ताहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि ।
सुपाचतीराजधानीवत्सर्वप्राकारेहि वर्णनीया ॥ तत्रापि वसत्या नाम बटी चिन्ता
दर्शनीया सप्तवर्णेहि ॥ सुपाच आनन्दं तथागतः सत्त्वप्रसङ्गो धर्मेनेषीमवलोक्य-
कथनो परिपूर्णकथनं चयुःप्रमाणं ॥ स वरुणं तथागतं व्याकरोति ॥

इदं अवीतसप्तवर्णानिदं वदित्वा

- 15 हाथापरं एतदुवाच आनन्दः ।
सुपाचशाखा परसहितपुत्रस्यको
सकर्मनेषीमवलोक्यकथनो ।
अस्मासि वी प्रमाणं चयुःप्रमाणं
हाचिन्ताकोटीनृप [338] विनिश्चि ॥

- 20 अभयपुरसि चेमवेस्तारिकं प्रावचनं करित्वा वरुणोत्तमं व्याकरोति ॥ वरु-

1. M trays trayo varshaçatāni pañca tēpām āyuppramā° B °çatāni yañ ca tēshāñm
āyuh° ° abhūt | çrāvakanān trevīm° M °abhūt çrā°. — 3. M trayasātriṇça° dharma a°
BM °nām pa°. — 5. M °ānañḍa kau° tro tathāgato cañḍaneñ°.

6°. M °ānañḍa tathāgatañ virajāñ ta°. — 6°. M virajāñ tathāgatañ ānañḍa hi° gata
vyā° B °rehit hi°. — 7. M hiraishā tathāgata ānañḍa su°. — 8. M supātrañ tathāgata
ānañḍa khalu punaḥ abha° bhūshi | dyā° āyāmeta ma sapta yo° stāreṇa saptahi sau°
prākāreṇa parikṣiptahi tālapakṣihi ci° B °lapakṣihi ci° M °raṇiyādgi sapta°.

11°. B pushpāvalirā° M °nīyan° sarvapṛakā° B °rvapṛakā° — 11°. BM °nīyā ashtava-
rṇe°. — 12. M °ānañḍa tathāgato rha sañmya° rmanetrīm° avalokayañte pari° sthā-
si | anā° (1. 18). — 14. B °tvā sugato jyathā°.

16. B °rmanetrīm a° nto a°. — 18. B °si | so° M anūnakam° koṭiṇa° BM °yutāni
çrāvakanām vīno(M °nesa°)si |. — 20°. M abhavapurasañm kshemañ vai° B °kañ pra |
vaca°. — 20°. M °ānañḍas tathāgato°.

योत्तमो आनन्द तथानतो धुतराङ्गं तथानतं व्याकाषीत् ॥ धुतराङ्गो आनन्द
तथानतो चेतुराङ्गं तथानतं व्याकाषीत् ॥ चेतुराङ्ग आनन्द तथानतः शिखिं
तथानतं व्याकाषीत् ॥ शिखी आनन्द तथानतः शिखिं एव तथानतं व्याकाषीत् ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
द्वाषष्टि बुद्धा शिखिनामसाङ्गया ।
सर्वे अभूवि पदुमकिं कस्ये
महानुभावा अरिसंघसूदना
विनेहि ते आवकां सत्पचा पृथु ॥

5

पश्चिमक आनन्द तथानतो विच्छेदकं तथानतं व्याकाषीत् ॥ विच्छेदकस्तथानतः
सुनेषं तथानतं व्याकाषीत् ॥ सुनेषस्तथानतः सुजातं तथानतं व्याकाषीत् ॥ सु- 10
जात आनन्द तथानत एकिना दिवसवारेण चतुरशीति सहस्रमयुतानि आवकाणां
विनेत्वा तमेव दिवसं परिनिर्वृती ॥ तस्य खलु पुनरानन्द तथानतस्य चिंशद्वर्ष-
सहस्राणि सन्नमो अस्सोसि ॥

इदं अपोचम्वगवानिदं वदित्वा
अथापरं एतदुवाच शास्त्रा ॥

15

सुजातो आनन्द तथानतो उत्पलं तथानतं व्याकाषीत् ॥ उत्पलस्तथानतो
ब्रह्मोत्तमं तथानतं व्याकाषीत् ॥ ब्रह्मोत्तमो आनन्द तथानतो सुदर्शनं तथानतं
व्याकाषीत् ॥ सुदर्शने आनन्द खलु पुनः तथानतो देवपुरा नाम राजधानी
अभूवि द्वादश धोवनाव्याथामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सौवर्णप्रा-

1. M °ānaṁdas tathāgata cveturāṅgīho tathāgataṁ°. — 2. M cvetusaṅgīro ānaṁdas ta-
thāgato ci°. — 3. M cikhis tathāgata ānaṁdaṁ tathāgataṁ vyā°. — 4. BM teshāṁ bu-
ddhānaṁ(M °ddhāye) paraṁ °shashṭhi bu° B °shī buddha ci° BM °hvayā sa°.

6. BM °shi | pa° M °dumesmiṁ °sūdanāni vine° BM °vakān(M °kānāṁ) sa yadā pri-
thu ||. — 9°. M °mako ānaṁda tathāgato°. — 9°. M °thāgato su°. — 10°. M °thāgato
su°. — 10°. M sujātā ānaṁdas tathāgato e° sacareṇa° B °savareṇa° BM °vakānāṁ vi°.

12. M °ponar ānaṁdas tathā °pi saddha(?)rme a°. — 14 BM idam avo °tvā sugato
jyathā° M °vāca | cāstā.

16°. M °ānaṁdas tathā°. — 16°. M °thāgataḥ bra°. — 17. M °ānaṁdas tathāgato°
— 18. B °raṇaṁ ā° M °ānaṁda kha° thāgata devapuraṁ nā° BM °ni abbūshi | dvā°
janā vyāvā° M °prākārehi saptaḥis tālapaṁkṭibhiḥ pari °shi | citrāpi darṇa° M °niyāni
sapta°.

कारेहि सप्तहि तालपंतीहि परिचिन्ता अभूषि चिन्ताहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि
अमयपुरा इव वर्णनीया ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
सुदर्शनी पश्चिमको अभूषि ।
महानुभावो गरसंघनायको
विनेसि सो कोटिसतानि बीणि ।
पुरस्कृतो अमयगणस्य नायको
सो प्राविशे देवपुरां सुनिर्मितां ॥

- सुदर्शनी आनन्द तथागतो अर्धदर्शिं तथागतं व्याकाषीत् ॥ अर्धदर्शी आनन्द
10 तथागतो मूलं तथागतं व्याकाषीत् ॥ मूलो आनन्द तथागतो औषधिं तथागतं
व्याकाषीत् ॥ औषधी तथागतो आनन्द हितैषित्तथागतं व्याकाषीत् ॥ हितैषी
आनन्द तथागतो आम्बुनदं तथागतं व्याकाषीत् ॥ आम्बुनद आनन्द तथा[339]-
गतः सालं तथागतं व्याकाषीत् ॥ साल आनन्द तथागत अभिजितं तथागतं
व्याकाषीत् ॥ अभिजि आनन्द तथागतो जिनवत्तमं तथागतं व्याकाषीत् ॥
15 जिनवत्तम आनन्द तथागतः समंतभद्रं तथागतं व्याकाषीत् ॥ समंतभद्र
आनन्द तथागतः शशिविमलं तथागतं व्याकाषीत् ॥ शशिविमलसुखवत्तः पीण्ड-
रीकं तथागतं व्याकाषीत् ॥ पीण्डरीकसुखवत्तः चन्द्रिमं तथागतं व्याकाषीत् ॥
चन्द्रिमो आनन्द तथागतो भावितात्मं तथागतं व्याकाषीत् ॥ भावितात्मा तथा-

2. M abhayaṃpurāṇiva varṇṇa°. — 3. BM °rçanā pa° shi mahā°. — 5. B °yako viro-
si ॥ so° M °yako virosi sārasaṃghanāyako virosi sā kōṭṭiça° BM °triṇi pu°.

7. B °so praviṇa devapuram su° M °so pravi devapuri su°. — 9°. M °rçanā ānaṃdas
tathāgato arthaharaṇi tathāgataṃ°. — 9°. M °daṇi ānaṃdas tathāgato° B °nda tathāgataṃ
mā°. — 10. M mūla tathāgatar ānaṃda aupadham tathāgataṃ°.

11°. M aushadhi ānaṃda tathāgato hiteishi tathāgataṃ° B °ānando hiteishin ta°. —
11°. M °ānaṃdas tathāgato jāmbūnaṃdaṃ°. — 12. BM °nada(M °das) tathāgata(M °to)
ānanda(M °naṃda) tathāgataḥ°. — 13. M sēlam ānaṃdas tathāgato abhijit tathāgataṃ°
B °nda tathāgataṃ a°. — 14. M °ji tathāgato ānaṃda jina° B °ndan tathāgato° M °maṃ
ānaṃdas tathāgato samaṃ°. — 15°. B °ānanda samaṃtabhadraṃ tathāgataḥ ṇa° (l. suiv.).
— 15°. M °naṃda ṇa°.

16. M °mala ānaṃdas tathāgato puṇḍa°. — 17. M puṇḍarikaṃ ānaṃdas tathāgato
caṇḍrimaṃ°. — 18°. M caṇḍrimo tathāgata ānaṃda bhavi°. — 18°. M °tmā tathāgata
ānaṃda o° B °oghajanaṃ ta°.

गतो श्रीधरं तथागतं व्याकाशीत् ॥ श्रीधरस्तथागतो आनन्दानयं तथागतं
 व्याकाशीत् ॥ अभयस्तथागत आनन्द स्वयंप्रभं तथागतं व्याकाशीत् ॥ स्वयंप्रभ
 आनन्द तथागतो महाबलं तथागतं व्याकाशीत् ॥ महाबलस्तथागत आदित्यं
 तथागतं व्याकाशीत् ॥ आदित्यस्तथागतः प्रतापवन्तं तथागतं व्याकाशीत् ॥ प्रता- 5
 पवन्तस्तथागतो हितेधि तथागतं व्याकाशीत् ॥ हितेधि आनन्द तथागतो ध्वजो-
 त्तमं तथागतं व्याकाशीत् ॥ ध्वजोत्तमस्तथागतो ध्वजध्वजं तथागतं व्याकाशीत् ॥
 ध्वजध्वजस्तथागतः केतुं तथागतं व्याकाशीत् ॥ केतुस्तथागतः केतुत्तमं तथागतं
 व्याकाशीत् ॥ केतुत्तमस्तथागतो असह्यं तथागतं व्याकाशीत् ॥ असह्यस्तथागतो
 जाम्बूनदं तथागतं व्याकाशीत् ॥ जाम्बूनदस्तथागतः साक्षराजं तथागतं व्याका-
 शीत् ॥ साक्षराजस्तथागतो आनन्दाकुतोभयं तथागतं व्याकाशीत् ॥ अकुतोभयः 10
 तथागतः निर्मितं तथागतं व्याकाशीत् ॥ निर्मितस्तथागतो उपशान्तं तथागतं
 व्याकाशीत् ॥ उपशान्तस्तथागतो जिनेन्द्रं तथागतं व्याकाशीत् ॥ जिनेन्द्र आनन्द
 तथागतो जिनेन्द्रमेव तथागतं व्याकाशीत् ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये

जिनेन्द्रनाम पश्चिमको अभूषि ।

15

चयो हमे बुद्धशता उदारा

जिनेन्द्रा नामेन अभूषि सर्वे ॥

महानुभावा ऋषिसंघनायकाः

एकस्मिं कल्पस्मिं महायशसिं ।

चयसूयो कोटिशतानि तेषां

20

महासन्निपातो अभु नायकानां ॥

1. M oghajaṃ ta ° ānaṃda abha° B oghajanas ta°. — 2¹. M abhayam tathāgato ānaṃda° B °tathāgata sva° M °prabhā tathā°. — 3². B °prabhā ā° M °prabhā ānaṃdana mahā°. — 4³. M °s tathāgato ānaṃda ādi°. — 5⁴. M ādityaṃ tathāgato ānaṃ da pratāpatathāgataṃ B °ntaṃ tathāgato vyā° M °rshī | dhvajadhva jaṃ (1. 6).

7⁵. M °ketu tathā°. — 8⁶. M ketūtama tathāgataḥ a°. — 9⁷. M asahyaṃ tathāgata jāmbunāṃdaṃ° B °mbūnada tathā°. — 10⁸. M jāmbunāṃdas tathāgata sā°. — 11⁹. M °s tathāgatar aku°. — 12¹⁰. B °rmittaṃ tathā°.

11. B nirmittaṃ ta° M °rmito tathāgataḥ upaśānta tathā°. — 12¹¹. M upaśānto tathāgataḥ ji°. — 13¹². M °ndras tathāgataṃ evaṃ ānaṃda ete°. — 14¹³. B °paiṣimo a°.

16. M °nendranāmanāmetābhūshi | sa° B °ndrā nāma nāme° BM °ve mahānu°. — 18. BM °nāyakah(M °ko) ekasmiṃ kalpesmiṃ ma °smiṃ tra°. — 20. B trayaḥ ko° M °pāto bhūt || nā° B abhūt nāyakānāṃ tra°.

वयस्त्रयो वर्षसहस्राणि तेषां
आधुःप्रमीलं समु नायकाणां ।
वयस्त्रिंशद्वर्षसहस्राणि [339¹] तेषां
सर्वमै चक्ष्माणि परिनिर्भूतानां ॥

- पश्चिमको जिनेन्द्रसंघागतः सर्वार्थदर्शिवत्संघागतं व्याकाशीत् ॥ सर्वार्थदर्शी
तथागत आनन्द धर्मनेषीमवलीकयन्तो कस्यसहस्रं कोकि अस्या अशीलं च तथा-
गतं व्याकाशीत् । अशीको तथागतो ध्वजोत्तमं तथागतं व्याकाशीत् ॥ ध्वजो-
त्तमसंघागतो ज्योतिधराजं तथागतं व्याकाशीत् ॥ ज्योतिधराजसंघागतो विमु-
क्तयशं तथागतं व्याकाशीत् ॥ विमुक्तयशो आनन्द तथागतो जयन्तं तथागतं
10 व्याकाशीत् ॥ जयन्त आनन्द तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकाशीत् ॥ शाक्य-
मुनिं खलु पुनरागच्छं तथागते सन्त्यक्तबुद्धे सिंहपुरी नाम राजधानी अभूवि
द्वादश योजनाभ्यासात् सप्त योजनाणि विस्तारिण सप्तहि सुवर्णप्राकारिहि
परिचिता सप्तहि तालपंतीहि चिवाहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि ॥ पूर्ववदिन्द्र-
तपना इव वर्णनीया ॥ तत्र सिंहपुरी वसथा नाम अष्टिरभूवि । पूर्ववद्वर्ण-
15 नीया ॥

एतेषां बुद्धाणां परंपरायै
शाक्यमुनिः पश्चिमको अभूवि ।
महानुभावो अविस्मयनायको
विनेसि सो कोटिशतानि बीजि ।
20 पुरस्कृतो समणसंघस्य नायको
सो प्राविशे सिंहपुरीं सुनिर्मितां ॥

1. M cayas tra ° pramāṇa bhūn nāya ° B ° pramāṇaṁ abhūn nāya ° BM ° kánāñ tra °. —
3. M ° striñçavarsha ° dāharne a ° rivritā ° B ° nām pa °. — 5¹ M ° rthadāginiñ tathā °. —
5² M ° rthadarcina tathāgato a ° netriñ avalokāyañto ka ° sthāsuh || āpo ° tañ dhva °.
7² M ° thāgatañ nya ° B ° jañ gathāgatañ °. — 8. M ° thāgata vi °. — 9. M ° ānanda
tathāgato jayañtāñ °. — 10¹ M ° jayañtas tathāgato ānanda cākya °. — 10² M ° smiñ
punar ānandas tathā ° puriñ nāma rājadhāniñ a ° BM ° shi | dvā ° B ° janā vyāyā ° M ° ṣa
yojanāni āyāpe ° prakāreṇa pari ° B ° kshiptā sapta tālapaktiñ ci ° M ° tālapaktiñ cātēñi
darṣantyañi sapta ° B ° ntyā sapta °.
13. M ° ndrapātānāyo i ° B ° tapanāyā i °. — 14¹ M ° ryyāñ va ° B ° ryyāñ valāvā
nāma °.
16. BM ° nir ānanda paçci °. — 18. B ° si | so ° tēpi pu °. — 20. M ° ṣṛaṇagagasya
nāgako ° BM ° so pravi ° M ° puriñ praviçetsuñ parinirmitāñ ṣā °.

दीपकर आनन्द तथागतो सर्वाभिमुं तथागतं व्याकाशीत् ॥ सर्वाभिमुखधगतः
 पद्मुत्तरं तथागतं व्याकाशीत् ॥ पद्मुत्तरस्यधगतो अत्युच्चगामिं तथागतं व्या-
 काशीत् ॥ अत्युच्चगामी तथागतो यशोत्तरं तथागतं व्याकाशीत् ॥ यशोत्तर-
 स्यधगतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकाशीत् ॥ शाक्यमुनिस्यधगतः अर्धदर्शिं तथा-
 5 गतं व्याकाशीत् ॥ अर्धदर्शिस्यधगतस्तिष्यं तथागतं व्याकाशीत् ॥ तिष्यस्यधगतो
 पुष्यं तथागतं व्याकाशीत् ॥ पुष्यस्यधगतो विपश्चिं तथागतं व्याकाशीत् ॥ विपश्ची
 तथागतः शिखिनं तथागतं व्याकाशीत् ॥ शिखी तथागतो विश्वभुवं तथागतं
 व्याकाशीत् ॥ विश्वभूस्सधगतः क्रकुच्छन् तथागतं व्याकाशीत् ॥ क्रकुच्छन्-
 स्यधगतः कोनाकमुनिं तथागतं व्याकाशीत् ॥ कोनाकमुनिस्यधगतः काञ्चपं तथा-
 10 गतं व्याकाशीत् ॥ काञ्चपस्यधगतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकाशीत् ॥ शाक्यमु-
 निं तथागतः मेघेयं तथागतं व्याकाशीत् ॥ मेघेये खलु पुनराणन्द तथागते
 केतुमती नाम राजधानी अभूवि द्वादश योजनानि आयामेन सप्त योजनानि
 विस्तारेण सप्तहि सौवर्णप्राकारेहि सप्तहि तालपंतीहि चिषाहि दर्शनीयाहि सप्त-
 वर्णेहि परिचिता । सर्वं पूर्ववद्वर्णनीयं ॥

15

एतेषां बुद्धानां परंपराये
 मेघेयो पञ्चमको भविष्यति ।
 महानुभावो ऋषिसंघनायको
 विनेष्यति कोटिशतानि सप्तति ।
 पुरस्कृतो श्रमणगण[340^b]स्य नायको
 20 प्रवेक्ष्यति केतुमतीं सुनिर्मितां ॥

1¹. M °ānaṃdas tathāgata sa° BM °bhikkhū tathāgatañ°. — 1². M °padumañ tathā-
 gatañ°. — 2. M °ttara tathāgataḥ atyuccagāmis tathāgatañ°. — 3¹. M °gāmis tathāgato°
 B °gāmīñ tathāgato°. — 3². M °ttarañ tathāgataḥ cākyaṃunis tathāgatañ°. — 4. M °darṣi
 tathāgatañ° B °rṣiñ tathāgato vyā°. — 5¹. M °darṣi tathāgataḥ tiṣhyañ°. — 5². M tiṣhyañ
 tathāgataḥ pushpañ tathāgatañ° B °pushpañ tathāgatañ°.

6¹. B pushpas tathāgatañ vipaṇyī tathāgatañ° M pushpañ tathāgataḥ vipaṇvinañ tathā-
 gatañ°. — 6². M vipaṇvinañ tathāgataḥ ṣikhiñ tathāgatañ°. — 7. M ṣikhiñ tathāgataḥ
 vi°. — 8¹. M viṇvabhus ta°. — 10². M cākyaṃunis tathāgataḥ.

11. BM maitreyañ kha° M °r ānaṃdas tathā° BM °shi | dvā° M °stāreṇa saptahi prā-
 kārcchi saptahis tālapaktūhi ci° B °kārehi sapta tālapaktūhi ci° ptaṇvṇehi | sa° M °varne-
 hi pū°. — 14. BM °nīyā || — 15. BM °treya paṇci° B °ti mahā°.

17. B °bhāvo ti pi° BM °ptati pu°. — 19. M °craṇaṇaga° B °craṇaṇaṇasya°
 M °kshyate ketumaññi su°.

आवन्दितबुद्धानां आख्यातां पुरुषदम्बसारथिनां ।
 इन्द्रध्वजातो याव अनगतो वापि मेचेयो ॥
 शास्ता आदित्यवत्तपति प्रतपन्त तेजसा पुरुषसिंहं ।
 पृच्छति अशोकारामे आनन्दो जिनं जितक्लेशं, ॥
 अद्भुत कीर्तिं भगवतः . . . यशो चाद्भुतो दशदिशासु ।
 किं कर्म करि भगवां येन तपसि लोके सदेवके ॥
 श्रुत्वा च सो महर्षिः संशयशब्दान्तकनिर्घाती ।
 प्रतिभणति सत्वसारो आनन्दमसंगवचनाये ॥
 आनन्द श्रूयतु मे यादृशमारोपितं कुशलमूखं ।
 बुद्धेहि आवक्षेहि च तद्दिं तद्दिं संसरन्तेन ॥
 बोधिं अभिप्रार्थयता प्रार्थयमानेन अच्युतं स्थानं ।
 समहन्ता अधिकारा मया कृता हृष्टचित्तेन ॥
 दीपंकरे च बुद्धे सर्वामिमुषिं बुद्धे आनन्द ।
 पदुमोत्तरे च बुद्धे अत्युच्चसाहये ॥
 यशोत्तरसिं च शाक्यसिंहि च अर्धदर्शिसिं तिथे ।
 पुण्ये चापि नरुत्तमे विपश्चिसिं चापि संबुद्धे ॥
 शिखिसिं पि क्रकुच्छन्दे महाप्रज्ञे कोनाकमुनि काश्यपे ।
 समहन्ता अधिकारा कृता मया हृष्टचित्तेन ॥

5

10

15

1. M āvaṃditānām bu° B °ndikām bu° M °khyāto pu° B °shadaṃmyaṇārathīnām i°. — 2. M iṃdradhva° yāvad anāto cāpi° B °gato cāpi° BM °treyo ṇā°. — 3. B °dityeva tapantaṃ pra° M °tapaṃtām pratapaṃtām te° siṃho B °siṃhaḥ pri°. — 4. BM °ti (M °ti ||) aṇokarāme ānanda(M °naṃda) jinaṃ °ṇaṃ a°. — 5. B °gavataḥ yaṇo° M °gavato daṇa°.

6. BM -kiṃ karma kari(M °ri) lha° M °ke ca B °ke ca | ..— 7. M °tvā ca maha° lyānaṃtaka° BM °ryghāti pra°. — 8. M °ānaṃda asaṃ° B °ānanda asaṃ°. — 9. M ānaṃda° BM °da ṇruya° ḍṇiṇaṃ mayāro° lamu(M °mu)laṃ bu°. — 10. M °kehi tarhi saṃ° BM °saratena ho°.

11. B °prārthayanto prārtha° M °prārthayaṃto prārtha° BM °sthāpitaṃ su°. — 12. M suḥ mahatā a° B sumahatā adhikā° kṛitā kṛishṭāci° M °kṛitā kṛishṭhaci°. — 13. M °kareṇa sarvaviḥbusmiṃ ānaṃda B °sarvaviḥbusmiṃ ānanda pa°. — 14. M para-motta° BM °ddhe | arthaṃ ca sāhvaye yaṇo°. — 15. BM °ttare ca ṇā° B °rthadishiyiṃ | tishye ca pu° M °rṇishyaṃ tishye ca.

16. B pushye cāsi naru° M °shye ca amiruttare vipaṇvinnasmi° pi saṃ° B °vipasmiṃ pi saṃ° BM °ddhe ṇi°. — 17. M °smiṃ pi° B °smiṃ kra° BM °hāprājñe° M °ṇyapo B °ṇyape sa°. — 18. B samahantā mayā hṇi° M samaṃtā mayā bhṇtā hṇi° BM °ttena e°.

एते महानुभावा अनन्ता लोकविश्रुता ।

उदारा सत्कृता मया तेन प्रभवामि आनन्द ॥

तेन यशो अतुलिया च कीर्ती अभ्युन्नता दशदिशसु ।

तेन अहं विरोचामि सदेवके सत्रह्यके लोके ॥

5 अस्वान च सो वचनं अवितथवचनस्य लोकनाथस्य ।

आनन्दितो हृष्टचित्तो आनन्दो उत्तरं पृच्छेत् ॥

केवचिरमतीता ते संबुद्धा एति लोकसि उच्यतां ।

केवचिरं अस्त्रांसु हिताय सर्वस्य लोकस्य ॥

एवं कनकप्रकाशो हृष्टो संबुद्धो मुदितमानसो ।

10 चिरकास्त्रमत्यतीतान् कीर्तयति महर्षिणो बुद्धान् ॥

एष परमार्थदर्शी समतुल्यो समसमो च बुद्धेहि ।

दर्शयति प्रातिहार्यं बुद्धो तथ सर्वबुद्धेहि ॥

बुद्धानामेष विषयो अचिन्तियो अतुलियो असंख्येयो ।

संहृष्टो सि भगवं अस्वा वचनं अमृतकल्पं ॥

15 अनन्तो अधिगतो अर्थो सदेवकब्रह्मकस्य लोकस्य ।

बुद्धानां एष विषयो अचिन्तियो एष अन्येहि ॥

एको शाक्यकुमारो शाक्यसुतो शाक्योत्तमकुलीनो ।

शाक्यकुलनंदिजननो बुद्धो तथ बोधयति लोकं ॥

दीपंकरस्य अत्यये परिपूर्णं कल्पकोटी आनन्द ।

1. M °te nubhāvo anaṁtā lo° B °ntā lo° BM °tā u°. — 2. M °ānaṁda B °nda te°. —

3. M tena me yaṣo atulayo kirtir abhyu° B °liyo kirtir abhyu° M °ṣaḍiṣoṣuḥ | . —

4. M tenāhi virocati sade° B °deveshu brahmaloke | M °hmake ṣru°. — 5. B ṣrutvā ca so vacanam avitathavacana lokanāyakasyānaṁ M °lvā va so vacanaṁ abhitathavacanāmsya lokanāyakasyāna°.

6. B naṁditamana hrī° M nanditamata hrishthacitā ānaṁdo u°. — 7. BM °tīlā saṁ° M °buddho yeti loke ucyatā B °eti loke ucyatāṁ ke°. — 8. M °asthāsu hi° rvalokasya || . — 9. B °ditanāmena ci° M °ditatomena ci°. — 10. BM °tīlo kirtta(M °kirta)ya° ṇo (B °ṇo ||) buddho e°.

11. M °rthadaṣi sa° BM °lyo samasamaṁ ca° hi da°. — 12. BM °ti(B °ti ||) buddha-prā° tha sarva(M °rvaṁ)saṁbuddhehi bu°. — 13. BM °esha yo acinti(M °ciṁti)yo a° saṁkhyeyo saṁ°. — 14. B °hrishtesmiṁ bha° M °hrishtesmiṁ bhagavan ṣrutvā vacanam amṛi° BM °kalpānāntu(M °nāntu) a°. — 15. B °gatom artho° BM °devakasya bra° lokasya bu°.

16. M °ntiyo || esho anyehi B °nyehi e°. — 17. B ekaṣākye ku° M ehi ṣākyā B °yo-ttakulino ṣā°. — 18. BM °kulanaṁ(M °na)dija° tathā bo°. — 19. BM °atyaṇena pa° M °pūṇakasya koṭi ānaṁda B °ṇṇa kalpākoṭi ānanda sa°.

सर्वाभिभू दशबलो दीपालोके समुत्पद्ये ॥
 अस्तंगते च तस्मिन् सर्वाभिमुनायके ।
 पद्मोत्तरो द[341] शबलो कल्पशतसहस्रे उत्पद्ये ॥
 तस्य परिनिर्वृतस्य पद्मोत्तरस्य सुगतस्य ।
 अत्युच्चगामि भगवां कल्पशतसहस्रे उत्पद्ये ॥ 5
 अत्युच्चगामिनाथे परिनिर्वृते लोकविश्रुते पुरा वै ।
 पंचहि कल्पशतेहि यशोत्तरो बुद्ध उत्पद्ये ॥
 निर्वृते यशोत्तरस्मिन् तमोन्धकारे प्रगष्टे लोकस्मिन् ।
 शाक्यमुनि बुद्धवीरो कल्पशतेन समुत्पद्ये ॥
 निर्वृते शाक्यमुनिस्मिन् संबुद्धे अर्षदृशि उपपद्ये । 10
 नचनवते कल्पस्मिन् आनन्द इमस्मिन् उपपद्ये ॥
 पंचनवते च कल्ये तिष्ठो उपपद्ये लोकप्रवीतो ।
 दानवते च पुण्यो नरर्षभः लोक उत्पद्ये ॥
 एकूननवते च कल्ये विपश्ची . . . लोके उपपद्ये ।
 विंशे च कल्ये शिखी विस्मभूयेव उत्पद्ये ॥ 15
 क्रकुच्छन्दो महालोको कोनाकमुनी च काश्चपशिरी च ।
 अहमेव चानन्द उत्पन्नो मद्रकल्पस्मिन् ॥
 व्याकृतो मया महात्मा भविष्यति बुद्धो अनागते ध्वाने ।
 मेत्रेयो महानुभावो आनन्द इमस्मिन् कल्पस्मिन् ॥
 कल्पमशेषं भगवां दीपकरो बुद्धो लोके अस्थासि । 20
 सर्वाभिभू च कल्पं अस्थासि हिताय लोकस्य ॥
 प्रतिपूर्णा वर्षकोटिं पद्मोत्तरोऽपि लोके अस्थासि ।

1. B °dye a°. — 2-3. M °bhibhūtāyake añtarākshābalo° B °bhibhūnāyake astarā ḍaṣa° BM °dye ta°. — 4. M °vṛitasya padmotta° BM °gatasya atyu°. — 5. M °gāmi bhagāmi bhagavān nātho° (l. suiv.) B °gāmi bha °sre su utpadye atyu°.

6. BM °purā dve pañ°. — 7. BM °buddho u° B °dye ni°. — 8. BM °ttarasmiñ samandha° M °kāle prapa lokesmiñ B °pranashṭa lokasmiñ ṣā°. — 9. B °ddhabuddhavi °dye ni°. — 10. M °munismiñ sañbu° B °ddhe | arthadarci upapadye na°.

11. M °kalpesmin ānañḍa i° B °dye pañ°. — 12. M °pradyeti ||. — 13. BM °pu-shpo nara° M °rehabho lo° B °dye e°. — 14. M °vipaṇci lo° B °ṣyi lo°.

16. BM °ndo ca mayā loko(M °loke ko)nā° M °muni ca kā° BM °ri ca aha°. — 17. M °m evañ cānañḍa u° kalpesmiñ B °smiñ vya°. — 18. BM °shyati | bu ° te dhvani mai°. — 19-20. M °ānañḍa i° BM °masmiñ kalpānaṣeṣhāñ(M °shañ) | bhagavān dipañ° B °si sa°.

21. B °sya pra°. — 22. M paripā° BM °koṭi pa° M °ttamo lo° B °ttaro lo°.

अत्युच्चगामि भगवां वर्षशतसहस्रमस्त्रासि ॥
यशोत्तरो नवति वर्षसहस्राणि अर्धदर्शी अस्त्रासि ।
पंचनवति च तिथ्यो द्वावनवति पुथ्य अस्त्रासि ॥
अशीति वर्षसहस्राणि बुद्धस्य विपश्यिनो पुरा आयुः ।
5 सप्तति वर्षसहस्राणि शिखिस्य आयुस्तदा आसि ॥
षष्टि च विश्वभुवस्य पंचाशत्क्रकुच्छस्य पुरायुः ।
त्रिंशत्कोनाकमुनेर्विश्वतुनः काश्रपशिरिख्य ॥
अस्त्राकमपि आनन्द एतरहिं परीत्तक अस्त्रिं लोके ।
वर्षशतमात्रमेव आयुः शाक्याधिराजस्य ॥
10 [एके अस्त्रान्मु ऋद्धीये एके अस्त्रान्मु कर्मणा ।
ऋद्धिकर्म स्त्रपेत्यान अन्तरा परिनिर्वृता ॥]

आदित्यो व तपन्तो शरदस्त्रिं उन्नतो यथाकाशे ।
योजनशतं प्रभाये दीपंकरो स्फुरित्वास्त्रासि ॥
प्रभासयन्तो दशदिशं धर्मं देशयन्तो दुस्तभोत्पादं ।
15 लोकान्दीपेति तेन दीपंकरो ति से सा संज्ञा ॥
सर्वाभिभू दशबल्यो अभिभूय प्राणिकोटिसहस्राणि ।
अमृतपदस्त्रिं वि[341^b]नेसि तेन से संज्ञा अनभिभूता ॥
पदुभोत्तरो पुरवरे उद्यानगतो सरे अभिरमन्तो ।

1. BM °gāmi bhagavāṁ ca va(M °vān va)rsha °sthāsti ॥ . — 2. BM °ttaro(M °ttamo) cākyaśiṁho varshaçataṁ(B °taṁ |) navati °darçī(M °rçi)no a°. — 3. M pañcanavati ca ti °vati pushya loke a° B °pushyo loke a°. — 4-5. B aṭṭiṁ ca varsha° M aṭṭiṁ varsha° BM °buddho vipaṇi(M °paṇi)no paro sahi (M °puro saba) aṭṭiṁ varsha° M °çikhisyaṁ tadā āsi ॥ B °çikhisya ayaṁ āsi ॥ .

6. M śhaṣṭhiṁ ca viçva° BM °bhu(M °bhuv)a sya aṭṭiṁ krakucchandasya puro santi (M °saṁti) catvāriṇṇat ko°. — 7. B °muni viṇṇat pu° M °mune viṇṇat pu° çirisya ॥ . — 8. M °ānaṁda etarhi parittakaṁ lo(?)kaṁ B °ttakaṁ sokaṁ va°. — 9. B °çataṁ atramevaṁ āyuh | çā° M °mātraṁ evam āyuh° BM °kyaḥbhiraḥjasya(M °sya ॥) aṭṭivarsha-sahasraṇi ajito sthāsyati buddho | (M °ddho) e°. — 10. M eke asthāsu ṛi° ekam adhyāsuḥ karma° BM °ṇā ṛi°.

11. B ṛiddhika° M °rma sthāpatvāna aṁtarā° BM °rvpitā ā°. — 12. BM °tyo ca tapa° dgate ya° B °kāço yo°. — 13. BM °ro sphāritvā asthāsi pra°. — 14. B °bhāsento da° M °bhāsaṁto daça diço dharman deçayaṁtaṁ ॥ durllabhātpādā B °dharma deçayantaḥ du-llabhotpādā lo°. — 15. BM lokānud:itvā upa(M °uma)gato tena di°.

16. M °lo abhibhūpa prāṇako° BM °ṣṭatāni a°. — 17. M °dasmin vine° B °jñā | a° M °bhūtāḥ ॥ . — 18. M °ttamo pu° to saced abhiramaṁte B °nto a°.

अदर्शिं रथचक्रमाचं सरस्विं अभुन्नतं पदुमं ॥
 सो तच्च अभिबुद्धिं निषीदि पर्येकं आभुजित्वा ।
 स्पर्शसि पंचाभिज्ञा मिलायमाने महापदुमे ॥
 पंचाभिज्ञो भूत्वा अद्विजे वेहायसमभुन्नस्य ।
 उपश्रित्य बोधिमूलं दशवलो सर्वज्ञतां प्राप्तः ॥
 उन्नम्य तालमाचं अंखासि अत्युच्चगामी भगवां ।
 तेन अत्युच्चसाह्रयो ति संज्ञा ॥
 वैस्तारिकं अभूषि प्रावचन . . . अदान्तदमकस्य ।
 अपरिमितयशो भगवतो तेन यशोत्तरो ति अभु संज्ञा ॥
 अद्वस्फीतपुरवरा निष्क्रम्य शाकियो गौतमगोचो ।
 अपहाय रत्ना सप्त सो शाक्यमुनीति अभु संज्ञा ॥
 अर्थस्मिं अर्थदर्शिं अरहत्वे विनेसि श्रावकशतानि ।
 तेन समज्ञा लोके अभूषि जिन अर्थदर्शीति ॥
 तिथ्यमहे वर्तन्ते तिथ्यो उत्पद्ये लोकप्रद्योतः ।
 तेन समज्ञा लोके तिमिरापनुदस्य तिथ्यो ति ॥
 पुष्यमहे वर्तते पुष्यो उत्पद्ये लोकप्रद्योतो ।
 तेन समज्ञा लोके नक्षत्रसाह्रयो स पुष्यो ति ॥
 अनिमिषसमन्तचक्षुर्विपश्ची रूपाणि पश्यति अनीयौ ।
 विपश्चीति विशुद्धनयनो तेन विपश्ची अभूत्संज्ञा ॥

5

10

15

1. B addarçi° M adarçi rathacañkra° BM °smiñ abhudgato padumañ çesho | . —
2. B tatra° M tatrābhi° BM °slidiya paryañka(M °ryañka)m ābhujitvāna spa°. —
3. B °sparçeti pañ° M °bhijñā'mi° B °dume yañ°. — 4. B yañcābhijño bhutvā° BM °ri-
 ddhiye° mya u°. — 5. B °çrityañ bodhimūle da° M °dlimule da° prāpto B °ptaḥ u°. —
6. BM °si | abhyucca° vām te°. — 7. BM tesāñ abhyucca° M °sāhvaye ti sañ°. —
8. B °nañ || adā° M °nañ adāñitadama° BM °kasya a°. — 9. BM °mitayaçasya bha°
 M °ttareti° BM °abhūshi sañjñā(M °jñāḥ) ri°. — 10. BM °sphitā pu° M °varāṇi ni-
 shkra° BM °çākiyottamo gautamo(B °gautama) sagotro | .
11. M avahāya saratno sa° BM °pta yo çākyamuni(M °ni)ti abhūshi sañjñā | . —
12. M arthesmiñ arthadarçi arahatve ca nivesmi çrā° B °tve ca vine ° tāni te°. —
13. BM tena sañjñā° jino artha°. — 14. BM tishye mahe varitā(M °rte)ti tishyo utpa-
 (M °upapa)dye° M °loke pradyote || B °taḥ te°. — 15. M °samayejñā° B °timilāpadanu°
 M °timilāpadatusya tishyeti || .
16. B °varttate pushye u° M °pushye ityaye lo° dyote B °dyote te°. — 17. M °samā-
 yajñā° hvaye sañpushyati B °yo sañpushyo ti | . — 18. M °samañtaca° B °kshu vipaçyi
 rū° M °r vipaçvi rūpāni paçyati || ānaryo B °aneryā vi°. — 19. M vipaçvili° BM °nayanā
 te° M °vipaçvi abhūtsuḥ sañjñā B °abhūtsuḥ sañjñā a° | .

- अर्थं पि अर्थकराणि विधीनि अनुशासते पृथिविपालो ।
 तेन . . . भगवतो विपश्चीति अभु समञ्चा ॥
 अभिसंबुध्यित्व जिगो ओलोकेति विपश्ची यं लोकं ।
 केशरिधर्मं दृष्ट्वा तेन विपश्चीति अभु संञ्चा ॥
 5 यस्तुत्यादा लोके ऊतासगो व प्रज्वलितो समाहृतो ।
 अतिरिव शिखी प्रदीप्यते तेन शिखीति अभु से संञ्चा ॥
 उत्पन्ने च जिनेन्द्रे देवो तदा प्रवर्षति अच्छिन्न ।
 धाराहि तेनुन्नमासि घोषो विश्वमुख आसि संञ्चा ॥
 ऋकुच्छन्दस्य भगवतो कोनाकमुनिस्त्य काश्चपशिरिस्त्य ।
 10 कुलवंशात्मभूतानि मातापितृनामधेयानि ॥
 आदित्यगोत्रो तेजस्वी इत्साकुलसंभवो ।
 जातीतः चचियो अयो भगवां अयपुद्गलो ॥
 अजिते ब्राह्मणकुले अनेकारत्नसंचये ।
 अपहाय विपुलां कामां प्रव्रजिष्यति ब्राह्मणो ॥
 15 अद्विस्कीते कुले चैव सुमतिप्रतिमण्डिते ।
 पृथिवीमण्डे मैत्रेयो भविष्यति अनागते ॥

प्रथमसिं सन्निपाते षषवति कोटियो भविष्यन्ति सर्वेषां [342] मेव अर्हतानां
 वशिभूतानां धृतराजानां । द्वितीये पि सन्निपाते चतुर्नवति कोटियो भविष्यन्ति

1. M arthāpi° BM °vidhinisha(M °nimeya) anuśāsatē(M °sane) prithivīpāto te°. —
 2. BM tena bhavati vi° M °paçvīti abhūt sa sañjñā ॥ B °abhū samajñā a°. — 3. M °bu-
 ddhitvā jinā o° BM °ketvā vi° M °paçvi yañ loka B °çyīya lokāñ ve°. — 4. BM vepari-
 dharmāñ(M °rmmañ) vṛṣṭi tena° M °paçvīti abhūt sa sañjñā | B °abhū samajñā | .
 — 5. M yasyotpā° BM °loke hutāsane ca pra° M °jvali samarutesmiñ B °rutasmiñ a°. —
 6. B °kḥiti abhū samajñā | M °abhūt sa sañjñā ॥ . — 7. M °nendro devī tadā° rshati
 avicchi° BM °nna dhā°. — 8. B °tenurggamā° M °tenugamā° BM °çvabhuvasya abhis-
 majñā(M °jñāh) | . — 9. BM krakutsañ(M °kucchañ)dasya bha° risya ku°. —
 10. BM °vañçān prabhṛiti mā°. —
 11. B °tejasvi i° vo jā°. — 12. M jātiyo kṣha° bhagavān agrapuñgavo B °grapuñgalo
 aji°. — 13. B °sañcayam apahā° M °sañcaya samahā°. — 14. B samahāya° BM °shyati |
 brāhmaṇo pi°. — 15. M °sphṭakule ca vasumate pra° B °le ca vasumati° BM °te pri°. —
 16. M °vimañḍale mai° shyati ॥ maitreyā anā° B °shyati maitreyā ॥ ॥ anā° BM °gate
 adhvañe pra°. — 17. M °masmin sanipāte navati ko° BM °shyati | sa° B °rveshāññ evam
 arhatāññ M °shāñ evañ arhatā° BM °jāññ dvi°. — 18. BM dvitīyañ pi (M °yañ
 vi) sanni° B °pāte | catu° M °vishyañti ॥ sarve arhatāññ vaçibhū° B °shyanti | sarve
 arhatāññ vaçi°.

सर्वेषामर्हन्तानां वशिभूतानां धुतरजानां । तृतीयस्त्रिं संनिपाते दानवति कोटियो
भविष्यन्ति सर्वेषामर्हतां वशिभूतानां धुतरजानां ॥

दीपंकरो महाप्राज्ञो जातीये आसि चचियो ।
सर्वाभिभू दशबलो सो जातीये आसि ब्राह्मणो ॥
पदुमुत्तरो दशबलो जातीये आसि चचियो । 5
अत्युच्चगामी भगवां जातीये आसि ब्राह्मणो ॥
यशोत्तरो शाक्वमुनिर्जातीये आसि चचियो ।
अर्थदर्शी च तिथ्यो च पुष्यो चापि नरत्तमो ।
जातीये ब्राह्मणा एते भावितात्मा महर्षिणो ॥
विपक्षी च शिखी चैव विश्वभू चैव चचिया । 10
क्रकुत्सन्द्दो कोनाकमुनि काश्चपश्चापि ब्राह्मणा ॥
शुद्धोदनस्य राज्ञो हस्ताकुजस्य पुत्रो मायाय ।
शाक्वकुलनन्दिजननो शाक्वो भूत्शाक्वसुकमारो ॥
कोटीशतपरिवारो स्फुरित्व समुरेश्वरलोकं विरजो ।
विमुक्तो विमुक्तचित्तो मेत्रेयो भविष्यति समक्षा ॥ 15
द्विहिमेव ते कुलेहि उत्पद्यन्ति नरोत्तमाः ।
चचियकुले च प्रथमं अथवापि ब्राह्मणकुले ॥
यदा हि अया आख्याता लोकास्त्रिं भोज्जि चचिया ।
तदा चचियकुले बुद्धा उत्पद्यन्ति नरोत्तमाः ॥

1. M °tiyesmin sañtipā ° vishyañti sarvesbhāñ dhu° B °rhatāñ dhu°. — 3. B °si kshetriyo | . — 4. BM °so jātiyo brāhmaṇo a(M °ā)si | . — 5. M padamuttamo da° B °jātiye asi kshetriyo | M °kshatriye.

6. BM abhyucca° B °gāmi bha° ye asi brāhmaṇo yaç°. — 7. B °munir yātiye asi° M °muni jā ° āṣṭ ksha°. — 8. B athadarçi° M °darçi ca ti° BM °pushpo ca°. — 9. M °hmaṇo ete tāñ bhā° B °ete tā bhā° rshipā || M °rshipāḥ | . — 10. M °vipaçvi ca° B °çikhi caiva vi° caiva kshetriyo° | .

11. M °krakucchadā ko° B °ndo nāka ° hmaṇaḥ | M °hmaṇo || . — 12. BM °kshvāku(B °kuça)tasya putro vāryādya çā°. — 13. M °īanañdija° BM °no çākyabhūto çākyasu° ro ko°. — 14. B °çatañpā ° tvā çāçureçva° BM °virajo vi°. — 15. M °vigatavimuktā vimuktaci° B °vimuktavimuktaci° M °treyati bha° B °shyati | sa° BM °jñā dvi°.

16. M °tpadyamti na°. — 17. B °mañ | aha° kulasmimñ | M °kulesmimñ. — 18. BM yadā agra ākhyātā(B °to) lo° M °bhontu kshatriyāḥ ta°. — 19. BM °kule kule bh° M °tpadyamti na°.

- यदा तु गुणसंख्याता लोकस्मिं भोन्ति ब्राह्मणाः ।
तदा ब्राह्मणकुले बुद्धा उत्पद्यन्ति महर्षिणः ॥
चतुर्माहापथे बृद्धा लोकज्येष्ठं दीपकरं ।
जटिलं प्रसवे बृष्टो बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
5 सुवर्णपुष्पं यहेत्वान कृताञ्जलि ।
सर्वाभिर्भुं ओकिरेसि बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
हेमपिण्डसंकाशां पुष्पां यहेत्वा पुष्पाण अञ्जलिं ।
पद्मुत्तरं चोकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
अत्युच्चगामी भगवां लोकस्य अनुकम्पको ।
10 हिरण्येन ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
यशोत्तरं महाभागं भिक्षुसंघपुरस्कृतं ।
उपासनेन प्रतिमाने बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
गंधां यहेत्वा . . . सुरभिर्गन्धा महारहां ।
शाक्यमुनिं ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
15 सुवर्णरूप्यवैडूर्यं यहेत्वान कृतञ्जलि ।
अर्थदर्शि ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
तिथ्यं चाहं लोकनाथं संमुखा हं अभिस्तवे ।
प्रत्युत्पन्नप्रयोगेन बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
पुण्यं चाहं समापन्नो सहृष्टो प्राञ्जलीकृतो ।
20 नमस्तमानो अस्मासि बोधिं प्रार्थेन्तो नु[342^b]त्तरां ॥

1. B °sañkhyāto lokesmiñ° M °lokesmin bhontu brā°. — 2. M °buddho utpadyānti maharshipoh ॥ . — 3. M cañdramahā°. — 4. BM jāṭila(M °lo) prasāre pramudito bodhiñ prārthayed anu°. — 5. B °tvāna sarvā° M °pushpāñ grahe°.

6. B °bhībhañ o° M °bhībhu o° bodhi prārthayate a° B °prārthayato a° BM °rām he°. — 7. M °ndasakāṇaṃ pushpāñ pushpāṇa° B °cañ pushya pushyāṇa°. — 8. M °ttamañ vikirahañ° B °rañ cākire° prārthayed anu° M °prārthayātānu°. — 9. BM abhyucca° M °bhagavā lokasmā anu° B °lokasyānu° BM °ko hi°. — 10. B °kiretsu bo° M °kiretsuḥ | bo° BM °prārthayatā(B °tā a)nu°.

11. BM °ttara mahā°. — 12. BM upa(M °pā)ṣramena° prārthayatā(B °tā a)nu°. — 13. BM °hetvāna su° M °dhā marharhā B °dhā mahārhañ çā°. — 14. B °niñ | o° M °kiretsuḥ ahañ bo° BM °prārthayato(B °to) nu°. — 15. B °rñasasya rūpyasya vaidūrya gra° M °dūryasya gñihṭvā° BM °jaliñ | .

16. B °darçī o° M °darçi okiretsuḥ bodhi prārthayātānu° M °prārthayatā anuttarāñ ti°. — 17. B °mukbārthañ abhistare | . — 18. BM °bodhiñ(M °dhi) prārthayātānu°. — 19. M °pannañ sañ° kṛitah B °kṛitā ॥ . — 20. BM °prārthayātānu(B °tāru)ttarañ | .

विपक्षिं दृष्ट्वा आगतं पूर्णमासी च चन्द्रम् ।
 अजिगं प्रसरे मार्गे बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
 शिखिनं लोकार्थचरं भिक्षुसंघपुरस्कृतं ।
 तर्पेसि खाद्यभोज्येन बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
 विश्वभुवं च महार्हेहि चीवरेहि सञ्चावकं ।
 आच्छादये संप्रहृष्टो बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
 चिहि च लोकनाथेहि ब्रह्मचर्यं चरे अहं ।
 काश्चपो मां वियाकार्षीं बोधिं प्राप्स्यसि अनुत्तरां ॥
 आपंचहि कृती येव चीहि प्रार्थयामि निर्वृतिं ।
 चीहि च वासितो लोके विंशको च विवर्तितः ॥
 एकनवतिस्त्रिं कल्पे यदा लोके निवर्तितो ।
 अथ अन्ये बोधिसत्त्वो नव कल्पानि संसरे ॥
 वीर्यकायेन सम्पन्नो प्रज्ञापृथुसमाहितो ।
 नव कल्पानि स्थायेसि वीर्येण पुरुषोत्तमः ॥
 वीर्यन्तु यन्नेति बोधिं अनन्यभाषितं बलं ।
 न च वीर्यं न प्रशस्तं बोध्यंगबलमिन्द्रियं ॥
 प्रधानदानद[मसंय]मेन समुदागच्छन्ति नरोत्तमा ।
 विवर्तमाने लोकस्त्रिं भवन्ति पुन पुंगवा ॥
 ते बोधिं कल्पशतेन समुदानेन्ति नरोत्तमा ।
 अथ एकनवते कल्पे संबुद्धो शाक्यपुंगवो ॥

5

10

15

20

1. B vipaṇyāṁ dri° M vipaṇvīṁ dṛiṣṭvā āgaṁtāṁ ° si va caṁḍramā ॥ B ° si ca candra-
 mām | . — 2. M alitaṁ prasta° B ° mārgaṁ bo° BM ° prārthayatānu° . — 3. M ṭikhiṁ ca
 lo° skṛitaḥ ॥ . — 4. M tarpeṣi khā° BM ° prārthayatānu° . — 5. BM ° ca marharshehi ci° .

6. BM ° prārthayātā(B ° to a)nu° . — 7. M anutarāṁ loka° hmacarya care° . —
 8. BM ° māṁ vyākā° B ° prāpiṭkhi anu° M ° prāpsyati anu° . — 9. B ° kṛīṭye ca trehi
 trehi prārthayemi nirvṛtīṁ ॥ M ° cahi prākṛīṭye ca tāhiṁ prārthaya nirvṛtīṁ | . —
 10. B trihi ca ṭito loka triṁṣṭako na viva° M ° rtiṭā ॥ B ° rtiṭaḥ e° .

11. M ° lpe yathā loka vivartitāḥ ॥ B ° loka vivartīte | . — 12. M anye bodhimatvā
 na° B ° dhisatvā na° M ° lpāṇi saṁsaret | . — 13. B viryaṁ kā° M viryyakāreṇa saṁ-
 panno ° hitaḥ | . — 14. B ° sthānesi° M ° sthāpesu viryena susamāhitaḥ ॥ nava kalpāni
 sthāpesi° ttama ॥ . — 15. M viryaṁ tu yatana bo° B °ntu yatneti bodhiṁ anyamabhā°
 BM ° shitaṁ daṇabalo(B ° bale |) .

16. B na viryaṁ na prasastaṁ ° M ° bodhiṁgabalam iṁdriyaṁ ॥ B °bala indriyā pra° | .
 — 17. M prabhayadā° BM ° samudā(M ° dāya)gaccheti naro° . — 18. M vivartane lokesmin
 bhavaṁti puṅgavā B °nti puṁgarāto | bo° . — 19. M to bo° B bodhi kalpa° BM ° dānehi
 naro° . — 20. B °buddhe ṣā° M ° buddha ṣā° B °gave dā° .

दानशीलं परिगृह्य बोधिसत्त्वा महायथा ।
दानं शीलं च प्रज्ञां च वर्णयन्ति महर्षिणां ॥
बुद्धानां दानं सुगतेन देशितं
अनोमन्यायेन अनोमबुद्धिना ।
तादृशं सुगतमनुस्मरन्तो
निरामिषां को न लभेत प्रीतिं ॥

5

इदमवोचन्नृणां सदेवमनुष्यासुरलोको भगवतो भाषितमभ्यनन्दत् ॥
समाप्तं बहुबुद्धसूत्रं ॥

10

महान्तं धर्मसंभारं महाजनहितावहं ।
महावस्तुं महाज्ञानं भदन्तसुगतेन हि ।
सर्वसत्त्वानां हिताय संबुद्धेन प्रकाशितं ॥
ये च देशेन्ति सद्धर्मं शृणोन्ति ये च देशितं ।
सर्वे ते अधिगच्छन्ति निर्वाणपदमच्युतं ॥
सर्वददस्व पुर जातिरभूषि सिद्धा
आचारदानदमयैर्जगतीहितेषी ।
सविघ्नरूपचरितो तदभूषि शक्रो
मा च्यावयिष्यति ममेष इतो ग्रस्थानात् ॥
सो निर्मिणित्वं नरकं सर्वददस्व तस्य
ये दानशूरगुणवां प्रपतन्ति अत्र ।

15

2. M °rṇayaṃti°. — 3. B buddhā ca dā° M buddhāya dā° B °taṃ anomanāye°
M °taṃ anopanopena anomabuddhiṃ | . — 5. M taṃ tādṛi° smaraṃto ni° B °nirāṇ-
mishāṃ kā na labhate prītiṃ || M °labhateya prītiṃ || .

7. M idaṃ a° gavaṇ sade° bhyanaṇḍeli || . — 8. M iti ṣṛimahāvastuavadāne ba°
B °ddhakaṃ sū° M °traṃ samāptam || . — 9. M mahāṃtaṃ dha° B °haṃ ma°. —
10. M °bhadaṃte sugaṇṭhena hi | hitāya le | khitaṃ sarvaṃ hitāya sarvasatvānāṃ hi |
tāya lekhitāṃ hitāya sarva°.

11. B sarvasarvasatvānāṃ | hitāya sarvasaṃbu° M sarvasatvānāṃ saṃbuddhena hitāya
na pra°. — 12. B ye ca deṇanti sa° M °ddharmmaṃ ṣṇvaṃti ye ca deṇanti | . —
13. M °gacchaṃti ni° B °echantu ni°. — 14. B siddhaṃ sarvaṃdada puriṃmajātir
abhūshi āryānedam etrataraṃ jagati° M siddhaṃ sarvaṃ ca daṃdaṃ ca purijāti ca bhūshi
ca || ācāryān edam eva taṃ tatraraṃ jagatūhite pi ca || B °teshi saṃ°.

16. M saṃvighna° B saṃvijānarūpaca° shi | ṣakra mā cāvarayishya° M °ṣakraṃ mā
cāvara | yeshyati maisha graṃ thānām ito || . — 18. B so nimipi° BM °kaṃ adāśya ta-
sya ye° M °ṣiro gaṇavāṃ prapataṃti || atha san° B °prapattanti | atra so°.

संहत्य वीर वत तं दुःखमेवरूपं
दानं निदानं सर्वसत्त्व सुखी भवन्तु ॥
शक्रो ब्रवीत्प्रश्नदानदमेन वीर
किं प्रार्थयेत् भगवतीसुखतां परम् ।
सो [343°] ह्यब्रवीत् भगवतीपुरे नास्ति कायः
प्रागेव खो भगवतीपुरार्थिकेषु ॥
यच्च न जानति जरां न च मृत्युं व्याधिं
न च . . . प्रियजनः प्रियविप्रयोगः ।
शान्तं निरास्य निरन्तरदुःखमोचं
प्रार्थयामि पदमच्युतं निर्वृतिं च ॥
सो ह्यब्रवीत्परमदुष्कारमेतत्स्थानं
बोधीविबोधनकं कामरतिप्रहाणं ।
निवर्तय मतं स्वकं जनयाहि हृद्
कामसुखे विषमभोगसुखे च रम्ये ॥
शक्रासनं यदि भवे मम नित्यकालं
सर्वेष्ट कामरतिभिः न च विप्रयोगः ।
न स्वेव कामगुणसौख्यनिबद्ध बुद्धि
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
दिव्यानि मानुषसुखानि च यानि लोके
यं चेह जन्मनि सुखास्ति सुखं यमूर्ध्व ।
ते कल्पकोटिनयुता सुखितो भवेयं

5

10

15

20

1. BM so(M sau)hricca viryavañ ta (B °ryavanta) duḥkham evaṃrūpañ sarvañ dānañ
ni° B °rvasatvañ su° M °bhavañtu B °ntu ca°. — 3. BM °vit || praçadāmadamena vira
(M °meta viro) kiñ prārthayate bhagavatīñ su° M °para? | . — 5. B sâ liya° M so hye-
bravit paramabhaḡavatipura me sti° B °t bhagavatipura me sti° BM °prāgreva sukke bha-
gavati puri(M °tīshu ni)arthakeshu | .

7. BM °jānati jarā(M °ti narā) na ca mṛityu vyādhīñ na ca priyajanah(M °jato) priya-
(M °yo)vi° M °yogo || B °gaḥ ca°. — 9. M çāntā nilāraya nirañtaraduḥ° B çānta nirā-
laya niranta° BM °mi padacyuti nibhā ca (M °bhā va) | .

11. BM °bodhivibodhanāñ kāmerati(B °tīm)pradhānāñ | . — 13. B hantūñ vivartta°
M hañtūñ vibharta° °eva janayāhi echañdañ kâ° B °cchanda kâ° M °gasukhañ ca°. —

15. BM çakrāçanayavibhave(B °bhate) ma° M °nihilakâ° B °lañ sa° M °tibhir na° B °yo-
gañ na°.

17. B °khyaviba° M °khyavibuddha buddhiḥ || sa° B °dhiñ na vivartta°. — 19. M °sha-
mukhâ° ke || yañ B °jatmani° BM °khañ ūrdhhañ(B °rddhañ |).

21. BM °koṭi(M °ti)nayutā sañ(M °sa)jjūtā prapīdhiñ(B °dhi) na viva°.

- सर्वज्ञताये प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
 दुःखानि यानि च हहासि च श्रूयते च
 ये कल्पकोटिनयुतेषु बज्रप्रकारं ।
 ते दुःख कल्पनयुता दुःखितो भवेयं
 5 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
 यावन्तरेण परमार्थविदू भवेयं
 तावन्तरं यदि अवीचिगतो वसेयं ।
 वीर्यं च मे न प्रतिसंहरणाय शक्यं
 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
 10
 यच्च बाल ।
 मुञ्जिय अयोगुडं पिबेय विलीनलीहं
 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
 पातालमध्ये निवसे वधकोहि सार्धं
 15 खज्जे शरीरं च पुनः पुन संजनेय ।
 तद्दुःखं तादृशकमुद्धितुं समर्थो
 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
 शरशक्तिवर्षं यदि वर्षयि तीक्ष्णशरीरं
 सर्व शरीरं यदि किञ्जति तं अशेषं ।
 20 तद्दुःखं तादृशकमुद्धितुं समर्थः
 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥

2. BM °çruyate ca kalpeshu nayu(M °nayatra)te°. — 4. BM °khitā bha° B °jñatā prañidhiḥ na ni° M °jñatā prañidhi naṁ vivartta°.

6. BM vārajinaṁ pūrve cahaṁ (M °pūrvavahaṁ) parihareyaṁ hi varshakoṭiṁ yāvanta- (M °varñta)reṇa° B °vidu bha° M °vidur bhaveyaṁ || tāvañtaraṁ° B °raṁ yāva avi° M °cigate vaseyaṁ vi°. — 8. B °pratisāha° kyaṁ | sa° BM °dhiṁ na vivarttayeyaṁ | yacca bāla(bāra) bhuñjaya a°.

12. BM °beya°ca lohaṁ sarva° M °dhiṁ na vivartta°. — 14. B °madhyānivasema vadhā° M °madhya tivaseya vadhā° khajja çariraṁ punar va se janeyaṁ B °riraṁ punaḥ na ca sañjaneyaṁ tad duḥ°.

16. M ta duḥkha tādrīçakaṁ udva° B tad duḥkha tādrīçakaṁ udva° marthā sarva° M °marthaṁ sarva° dhiṁ na vivartta°. — 18. BM saṁ(M sa)raktaṁ çakti° B °rshayi ti-kshudhāraṁ sa° M °cchidyati açeṣha du° B °cchijjapi açeṣhaṁ du°. — 20. BM duḥkhaṁ (M °khaṁ ||) tādrīçakaṁ(M °çakaṁ) samu° B °martha sarva° M °marthaṁ sarva° B °ñi-dhi na ni° M °ñidhi na vivarttayeṁyaṁ ||.

यदि गङ्गवालुकसमेषु करित्व पूजां
 बुद्धेषु पञ्चहं समेयमिममद्यबोधिं ।
 तं तावद्दीर्घं भवं संसरितुं समर्थः
 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
 गर्भासये यदि भवे महकल्पकोटी
 जातश्च जातिशतं खिक्वेयं ऋग मे सो ।
 तद्दुःखं तादृशं शरीरगतं सहेयं
 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
 यानि च दुःखा नरके तथ तिर्यग्योन्यां
 प्रेतमनुष्यकमवेषु बह्वप्रकारं ।
 तं दुःखं सर्वं निपते यदि मे शरीरं
 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
 यावन्ति प्राणनयुता विनयेयं लोके
 तावन्ति कल्पनयुतां नरके वसेयं ।
 तं दुःखं तावचिरमुद्ग्रहितुं समर्थः
 सर्वज्ञताय प्रणिधिं [343^b] न निवर्तयेयं ॥
 नाहं पुनः इतो निवर्तयितुं समर्थः
 एषो सो निश्चयं कृतो जगतो हितार्थं ।
 यावन्न प्राप्तममृतं परिपूर्णमासा
 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
 संनाह एष दृढ वज्रमयो संनद्धो
 दाने दमे व्रततपे न मे अस्ति खेदो ।

5

10

15

20

1. BM °lukasamañyeshu ka ° paçya(M °çyañ)hañ labheyañ imam agra° B °dhiñ na°.

— 3. B na tãvad di° M na tãva dirghañ° BM °bhava sañ° ñidhiñ(M °dhi) ti niva°.

— 5. B °mahatkalpa° M °koñiñ jãtaç ca° BM °çata khi(B °ta cchi)jjaya añgamañ | .

7. B duḥkha tã° M duḥkhañ ca tã° dhiñ na viva°. — 9. M yãti ca° ke tathã tiryya-gyonibhyañ pretema° B °ke tathã tiryagyobhyañ pro° BM °nushyanti bha°.

11. M duḥkha sa° te ca yadi° tãyañ prañidhiñ na viva°. — 13. M yãvattañ prã° B yãvatañ prãṇanayutã vineyayañ lo° M °nayutãñ vineya loke tãvañti ka°. — 15. B °duḥkha tãvacirañ udva° M °duḥkha tãvacciram u° ñidhiñ niva°.

17. M mãhañ punar itã nivartta° esha sq°. — 19. M yãvacca prãptam asya amṛi° B °ptam asya tañ pa° M °jñãñãya prañidhi na ni°.

21. M sañtãha e° B °dṛidha ca jãmayo° M °jramayo sannaddho dãme dame vra° pe na asti° B °pe na me °sti°.

सत्त्वान मोचयितुं ह अपुनःभवाय
सर्वज्ञताये प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
एवं निश्चितमती सुविनिश्चितार्था
बोधीनिबद्धहृदया विचरन्ति लोके ।
लंघितवज्रमिरिव पारगता समुद्रं
प्राप्नोन्ति बोधिं सबलं नमुचिं निहत्वा ॥

5

- अथ खलु राजा शुद्धोदयो यदा भगवां न्ययोधारामे पीरुषमाचं वेहायसम-
नविषे विविधविचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोति यदा राजरसुरेन्द्रो
केचिषी असुरेन्द्रो मुचिलिन्दो असुरेन्द्रो अन्ये च षष्टिरसुरनयुतानि अनुत्तरां
10 सन्ध्यां बोधिं व्याकरित्वा बहूनि च प्राणकोटिसहस्राणि आर्ये धर्मे प्रतिष्ठाप-
यित्वा आत्मना च श्रोतापत्तिफलं साक्षात्कृत्वा दृष्ट्वा ते अविपरीतपर्ययो शास्तुः
शासने उत्थायासनातो येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवतो पुरतो इमं
उदानं उदानयति ॥ लब्धा मे पुत्र सुलब्धा लामा यस्य मे एदृशो पुत्रो द्विपदा-
नामुत्तमः सर्वगुणैरुपेतः । अमोहन्ते पुत्र सफलं चक्रवर्तिराज्यमपहास्य महान्तं
15 च ज्ञातिवर्गं विजित्वा अभिनिष्क्रमणं । अमोहं ते सफलं षड्वर्षाणि दुष्करं
शीर्षं अहो अमोहं ते सफलकृतेन बोधिः प्राप्ता । अमोहन्ते सफलं च धर्मे
प्रकाशितं यस्य ते सदृशो नास्ति सदेवके लोके समारके समन्वयब्राह्मण-
वर्णीके प्रजायां सदेवमानुषासुरायां ॥ ममापि पुत्र अमोहं सफलं च जीवितं

1. M satvāna muñcayitūñ abhāñ punarbhavāya sarvajñatāya praṇidhi na nivarttayepa.
— 3. M °çcitam abhisuniçcitārtha bodhini° B °matih su °tārtham bodhiñ niba °vicarehi
loke ॥ M °vicarañti loke ॥ — 5. M °pārama asamudra prāpnoti bodhisabalañ B °pnoti
bodhisamvarañ namuñci ni°.

7. M °vaihāyase amātarāye vividhavi° BM °roti | yadā° M °rāhulasureñdro° BM °ve-
macitri(B °tri) ca sure °ndro anye(M °atye) ca shashti(M °shti)r asuranayutāni anu-
tta(M °nuta)rāñ M °ksañbuddho vyā° B °bahuni ca prā° M °srāni āryya dharma pra-
tiṣṭhā° B °tmano ca çro° M °tkṛitā dṛiṣṭasatyā° B °shtasatvā a° M °rīlapratyayā çastuḥ
çasahe utpāyāvanāto ye °vāñ tenāñ° BM °mañ udārañ udānayati ॥

13. M lābhā me su °sya me idri° dānam uttamo sarva° peto. — 14. M amohañ te
pu° BM °phalā cakra° M °ya mahāñtañ ca jñā° B °ñañ a°. — 15. B amohañ | te sa-
phalāñ sha° M °shaṭ varṣhā° rañ tīrañ° hañ ta sa° BM °phalākṛi° M °bodhi prā-
ptāḥ a°.

16. M amoha te sapha° dharma praṭā° BM °çitañ | yasya° B °te sañdriço nāsti
sañdevake io° M °çravaṇabrāhmaṇake brāhmaṇike praṭā° B °hmaṇavanipa° M °shāyāñ
sarāyāñ ma°. — 18. B °pi yatra °sya me me vishayo c° M °sya me vishayo sadriço pu°
sarve loke° B °sa loke° M °ñāñ agre.

यस्य मम विषये एकृशो पुत्रो उत्पन्नो असदृशो सर्वलोके देवमनुष्याणामयो ॥
साधु पुत्र सर्वलोके अर्थसमहितीषी अनुकंपको अनुकंपामुपादाय ममापि पुत्र
अनुकम्पामुपादाय यावत्कं कपिलवस्तुं वासं वसितुकामः तं देवसिकं राजकुले
भुञ्जति ॥ अधिवासये खलु भगवां तूष्णीभावेन ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदगो भगवतो तूष्णीभाविनाधिवासनां विदित्वा इष्टो 5
प्रोतो सौमनस्यजातो संवृत्तो भगवतः [344] पादौ शिरसा बन्धित्वा चिक्कत्वं
प्रदक्षिणीकृतत्वा येन भिक्षुसंघं तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा प्रक्रामि ॥ अथ खलु राजा
शुद्धोदगो तस्मैव राज्याख्येन प्रभूतं खादनीयं भोजनीयं प्रतिजागरित्वा कपिल-
वस्तुनगरं सिक्तसंमृष्टं कृत्वा अपगततरङ्गं अपगतपाषाणशर्करकटहं मुक्तपुष्पावकीर्णं
गन्धघाटिकाविधूपितं चित्रदुष्यपरिधिप्रं विततवितानं ओसक्तषट्पदामकलापं याव 10
च कपिलवस्तुं याव च न्ययोधाराम अचान्तरे नटनर्तकचल्लमल्लपाणिस्वरिका कुम्भ-
तूणिका वेषुवंशस्वरद्विसूक्ष्मशोभिकखेलुकभाणकगायनकपंचवटुका देशे देशे स्थापि-
ता यथा भगवतो महता राजानुभावेन महता राजस्त्रज्जीयेन नगरप्रवेशो भवेया ॥

भगवां दानि अपरेष्णुकातो न चातिकाले न चातिविकाले मागधके प्रातराशे
निवासयित्वा च प्रावरित्वा च भिक्षुसंघपुरस्कृतः भिक्षुसंघपरिवृतो दक्षिणेन शा- 15
रिपुत्रो वामेन मौत्रस्त्रायणो नृपृष्ठतो आनन्दभिक्षु । द्वयोपराजिकं गच्छन्ति ।
हंसप्रडीनं बुद्धा भगवन्तो गच्छन्ति ॥ धर्मता खलु पुनर्वुद्धानां भगवतां नगरप्रवेशे

2. BM sādhu(M sādha) putra arthasamāhi° M °shi anukampām upādāya mamā° M °yā-
vattakam ka° BM °sam vacitu° M °mah ta daivasi° B °devasikam rā° BM °kulam bhum°.
— 4. M °gavan tushni°. — 5. M °ddhodato bhagavato tu° pritisau° tto bhagavato pa-
dau girasa vaditva trishkritva prada° B °shkritam prada° BM °gham tanamja(M °tenam-
jam)lin pranamayi° M °prakami ॥ .

7. M °ddhodana tasyai° BM °tjagaritva kapilavastunagaram siktasamsrishitam
(B °shta) kritva apagata(M °gatalam)rajam° M °shanaçakamitakathallam muktakusumāva-
kirnam° BM °gandhaghā(M °gha)kikanidhūpitam | citra(M °tam citta)dushyaparikshi-
ptam(B °pta) vitatavitānam osaktapatādama(M °oçaktam dāmapatta)kalāpam yāva ca
(M °vacca) kamvapilavastum yāva ca (M °stu yāvacca) nyagrodhārāma(M °rāmañ adra-
kshīt ॥) atrāntarā nañanartta(M °trāntare nañanata)kari° M °pānisvarakā kumbhabhūnikā
ve° B °venuvamkā dvi° BM °bhitakhe° pañcabahukā deçe deçe sthāpitā(M °tā ॥) yathā
bhagavato(B °tā) mahato rājā° M °piddhiyena nagaram pra° veñam ॥ . — 14. M bha-
gavan dāniñ aparajjukato na cātikālam na cātivikālam māgdadhakā pratarāçe° BM °yitva
ca prava(B °praca)ritva ca bhikshusañghe puraskritam(M °to) bhikshusañgha(B °gham)-
parivri° M °çalipu° B °putra vame° BM °manūgalyāyanānupri° M °ānām dābhi° BM °kslu
dva°.

16. BM dvayo(M °ye)pi rāçikam° M °cchamti. — 17¹. BM ham pralinam(M °litam)
bu° M °bhagavan to gacchamti | . — 17². M °buddhātām bhagavatām nagarapradeça

जदा भगवान्नगरं प्रविशति अन्धा हेयन्ति हस्तिनः क्रौञ्चनादं मुचन्ति मोरा नृत्यन्ति
कोकिला तुणुतुणायन्ति अघट्टितानि वायानि वायन्ति पेडागतान्याभरणानि
रसन्ति । अन्धा चक्षुं तन्मुहूर्तं प्रतिलभन्ति । वधिराक्षं मुहूर्तं श्रोतं प्रतिलभन्ते ।
उष्णक्षकाक्षं मुहूर्तं स्मृतिं प्रतिलभन्ते । विषपीतका निर्विषा भवन्ति । ये जना
5 अन्धा मन्दप्रसादास्ते दानि प्रतिसंविदिता भवन्ति ॥

अथ भगवां नगरं प्रविशति ॥ समनन्तरं भगवता कपिलवस्तुनगरद्वारे पादत-
का उपशिष्टा तदियं महापृथिवी षष्ठिकारं कर्म संप्रकर्म्ये संप्रचले संप्रवेधे पुरस्तिमं
उन्नमति पश्चिमकं शोनमति पश्चिममुन्नमति पुरस्तिमं शोनमति दक्षिणं उन्नमति
उत्तरा शोनमति उत्तरा उन्नमति दक्षिणा शोनमति ॥ भगवां दानि कपिलवस्तुं
10 नगरं प्रविष्टः अनुपूर्वे[344^b]ण पितुर्निवेशनमनुप्राप्तः ॥ तेहि दानि कपिलवा-
स्तवेहि हस्तिवेहि शाक्यां संनिपातेत्वा घोषणा कारापिता भवन्तो न केनचिद्राज-
स्यस्त्विति तव्यं त्वं भगवतः पुत्रो ति यो आचिन्थियति तस्य वधो दण्डो ॥

भगवां दानि नित्यकं राजकुले भुञ्जति ॥ अथ खलु महाप्रजापती गीतमी
राजानं शुद्धोदनं विज्ञापयति ॥ महाराज यदि एव अनुकूलं भवेया ततः भगवां
15 मम कुले भुञ्जिया ॥ राजा आह ॥ गीतमी एवं करोहि ॥ अथ खलु महाप्र-
जापती गीतमी येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा बन्धित्वा

yadā° BM °rañ viṣa(M °ṣaṇ)ti ॥ aṣvā hesanti ha° M °stino kroñcaṣabdanā uḍāmañti ॥ māra
nṛityaṇti kokilā bhuṇṇabhuṇṇāyaṇti | agha° B °dañ mucanti | māra nṛi° yañti | agha°
M °dyāni vādyāṇti pe° B °dyanti yetraṅga° ramanti ॥ M °ramañti ॥ .

3¹. M añdhā cakshuṃśhi tatmuhū° B andha ca° M °labhañti | . — 3². B °s tañ-
mūhū° M °labhañte u° . — 4¹. B utmatlakās tañtmūhū° M °labhañte | . — 4². M vi-
shayita° bhavañti . — 4³. M °ddhā mañdaprasā° bhavañti | .

6¹. M atha khalu bhagavān nagarañ pravekshyañti B °pravekshyanti | . — 6². M sa-
manamāntarañ bha° stunagare dvāre yāvadañtarā upakshipātā tad i° B °dvāre yādataḥ
upakshipāt | tad idañ mahāpri° BM °dvikārañ kampe(M °mpe prakāñmpe) sañpraka-
(M °kañ)mpe sañpracārañ sañpravedheyi(M °vedhati |) purastimañ(M °stimena) unna-
mati paṇci(M °pacchi)mako onamati paṇcinam u(M °mañ u)nnañti(B °ti |) purastimañ
onati dakshinam u(M °kshiyāñ u)nnañti(B °ti |) uttarā onamati uttarā (M °ti |) utta-
rañ unnañti dakshinā (M °ti |) dakshinā onamati | . — 9. M bhagavān dāni° vishṭho
anupḍ° . — 10. B te dā° M te dāniñ kapila° BM °vye(B °vyehi) ṣākhyeli ṣākya (M °kya)
ṣākhyehi yehi sañnipatitvā° M °pitā | bhavañto na ke° syādvikṣitāvayañ | tva bha° tro ti yo
cikshipati ta° dho dañḍo ॥ B °dho dañḍa bha° .

13¹. M °dā nityakañ° kulañ bhuñ° . — 13². BM °jāpati gau° M °vijñāpayati ॥
B °vijñēpayati ma° . — 14. M °ja yadaivañ anukulo bhavyā talo bhagavān mama mū°
B °veyā | tataḥ° . — 15². M °mitvā bhagavata pādan ṣirasā vañditvā yena bhagavān te-
nāñ° gavañtam e° .

येन भगवांस्तेनोजसिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ अधिवासयतु भगवां
 श्रुतेनयाये भक्तेन स्वके निवेशने ॥ अधिवासयति भगवां तूष्णीमावेन ॥ अथ खलु
 महाप्रजापती गीतमी भगवतः तूष्णीमावेनाधिवासनां विदित्वा प्रभूतं खादनी-
 यमोजनीयं प्रतिजागरित्वा तस्मैव राज्ञ्या अत्ययेन स्वकं निवेशनं सित्तसमृद्धं का-
 रापितं ओसक्तपट्टदामकलापं मुक्तपुष्पावकीर्णं धूपितधूपनं । भगवतो महाई 5
 आसनं प्रक्षपितं यद्योपकं च भिबुसंघस्य ॥ अथ खलु भगवां काश्यमेव निवास-
 यित्वा पाचचीवरमादाय भिबुसंघपुरस्कृतो येन प्रजापतीये गीतमीये निवेशनं
 प्रविष्टो । निषीदि भगवान्प्रक्षप्त एवासने यथासनं च भिबुसंघः ॥ अथ खलु
 महाप्रजापती गीतमी स्खहस्तमेव प्रभूतेन खादनीयमोजनीयेन वृद्धप्रमुखं भिबुसंघं
 संतर्पयि संप्रवारयि ॥ भगवां दानि यं कार्षं मुक्तधौतपाणिरपनीतपाचो भिबु- 10
 संघो च ततो भगवां महाप्रजापतीगीतमीये अन्नःपुरिकानां च अनुपूर्वीयधर्मदे-
 शनां प्रणामेति । यत्तद्बुद्धानां भगवतां अनुपूर्वीयधर्मदेशना । तद्यथा दानकथां
 शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां ॥ प्रसीदि महाप्रजापती गीतमी
 प्रसन्नचित्ताय पुनः भगवां चत्वार्यार्यसत्त्वानि प्रकाशयति । दुःखं दुःखसमुद-
 [345]यं दुःखनिरोधं मार्गं ॥ महाप्रजापतीये दानि गीतमीये तचासने निष- 15
 खाय विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं ॥

राज्जसो दानि भगवतो ह्यायाये स्पृष्टः । तस्य दानि सर्वरोमाणि हृष्टानि
 सर्वगात्राणि प्रक्षिप्तानि सर्वशरीरं च प्रीणितं । भगवतः ह्यायाये निषीदित्वा

1. BM °çucetanā °çane a°. — 2¹. B °yati || bha° M °gavān tūṣṇī°. — 2². M °bha-
 gavato tūṣṇībhā° B °dliuvāsanāñ vi° BM °ditvā tasyaiva(M °vañ) rātryā prabhū° M °khā-
 daniyañ soja° ktasāñśrīṣṭāñ° B °ktasanmrīṣṭāñ°. — 5. M °pitañ | yayopa° B °sya a°.

6. M °gavān kālyani eva nīṣayitvā°. BM °jāpati gau° B °miya nive° M °vishṭo B °sṭho
 nīṣi°. — 8¹. M nīṣīdi || bha° B °dī | bha° thāsamañ ca bhi°. — 8². M °jāpati gautā-
 mañ svāstastam evañ prabhūteṣṭma khādāniyeṣṭma bho° B °khādāniyañ bho° M °rppayi
 sañprācārayi | . — 10. M bhagavān dāni° bhuktāñdhautapāñi apānitapātrañ bhī° gho
 ca || tato bhagavān dāni yañ kālāñ bhuktadhautapāñi apānitapāco bhikṣhusaṃglo ca ||
 tato bhagavān mahā° B °jāpatigautamiyañ antaḥ° M °miyañ aṃṭaḥpurikānāñ ca anu-
 pūrvā ca dha° B °kānāñ cam anu° M °praṇameti | .

12¹. M °pūrvāya° BM °deçānāñ || . — 12². BM °vipākakathāñ pra°. — 13. B °si-
 dīsuḥ mahā° M °sīdīsuḥ || mahāgau° nīcītā ca pu° gavān ca° B °tvāryasatyī°. —
 14. B °rgaṃ mā°. — 15. M prajāpatīñ dāniñ gau° B °pati dāni gautami yat tatrā° ṇṇāya
 vilajañ°.

17¹. M rābulāñ dāniñ bha° cchāyāyañ prīṣṭho ta° B °cchāyāyi sprīṣṭaḥ ta°. —
 17². B °dāni sarvalomāñi hṛī° gātrāni praklīmāni sa° BM °rīrañ ca prāṇitāñ ca bha°. —
 — 18. M bhagavato cchāyāyāñ nīṣīdi° B °cchāyāyi nīṣi° M °bhagavata animi° B °m
 anīrmīṣaṃ°.

- ममवन्ममनिमिषं निधायति ॥ राज्ञो दाणि मातरं पृच्छति ॥ अन्वे कहिं
पिता गतो ॥ यशोधरा आह ॥ पुत्र दक्षिणापथं गतः ॥ राज्ञ आह ॥ अन्वे
केवालेन दक्षिणापथं गतः ॥ यशोधरा आह ॥ वाणिज्येन गतो ॥ राज्ञ
आह ॥ किं दाणि सो मम तामो न किंचित्शोभनं प्रेषयति ॥ यशोधरा
आह ॥ पुत्र चरित्येहि मार्गे विव्रतः । तस्मिन् आगच्छति तदा स्वयं आगमि-
ष्यति ॥ राज्ञो आह ॥ अन्वे किं एष अमणको मह्यं ज्ञातिको भवति । न
कहिंचित् मम एवमो मनो निपतति यथायं अमणो । मन्वामहं हृदानीं मे
सर्वहृदयं हरति । तं नाहेतुकं वचनम् इत्यस्य अमणस्य सह दर्शनेन ईदृशं प्रेमं
अतिरिच्य (उत्पादितं) यथा नान्येषां शाकानां । तन्मन्वामहं पिता व सो मम ॥
10 आ दाणि यशोधरा आह ॥ पुत्र न एषो तव पिता ॥ राज्ञो दाणि मातृक-
दण्डकटिकाय याचति ॥ अन्वे अत्यवशं मे आचिषाहि को मम एष अमणको
भवति ॥ तस्मा यशोधरायै प्रेक्षस्तेहेन हृदयं परिपीडितं । पश्यति किं से करि-
ष्यामि । यदि ताव आचिषिष्यं वधो दण्डो । अथ दाणि नाचिषिष्यं स्वको मे
पुत्रो परिवंचितो भविष्यति । जाने किं भवतु आचिषिष्यं अहं ॥ कामं खलु मे
15 शाक्या तीक्ष्णेन शस्त्रेण अंगमंगानि छिन्देन्सुः संप्रदासेन्सुः न त्वेव राज्ञश्चिरिस्व
स्वकस्य पुत्रस्य नाचिषिष्यं ॥ कामं खलु मे शाक्या कायं कीदृशेन शस्त्रेण वध-
ट्टिकायं पाठयेन्सुः न त्वेवाहं राज्ञश्चिरिस्व स्वकस्य पुत्रस्य नाचिषिष्यं ॥ कामं
खलु मे शाक्या कायं तीक्ष्णेन शस्त्रेण कर्हामंगानांसिक्कं पि छिन्देन्सुः न त्वेवाहं

1¹. M °dāniñ mā° B °mātalañ pri°. — 1². M °gato || pu°. — 3¹. M °gatañ || . —
3². M °rāhulo āha || . — 4¹. M °kasyedāni ° tātena kiñ° BM °cit °caucakarañ pre°. —
4². B °yehi māgo vi° M °mārga vi°. — 5². B °di āgaccheti tadā° M °gacchati || tadā sva-
yañ ārayasihyati || .

6². M °kiñ deca °ra° M °kiñ deva °raṇa° a bhagati | B °vati na°. — 6³. M °t mama
sagri °raṇa° B °raṇa° ma°. — 7. M °nyāmahe | idāniñ me° B °hañ | i °rati tañ°. —
8. M °tan nāhetuka esho mama i° B °hetuka esha mama i° M °raṇaṇa° ° nena idri°
BM °riva yathā ° nāñ ta°. — 9. M °ta manyomahañ° BM °pi te yāme mama || . —
10¹. M °dāni ya°. — 10². M °lo °ṇa mā°.

11. M °anye atya °hi ko mamaia °raṇeko bha°. — 12². BM °mi ya°. — 13¹. M °tā-
vad ācikshañ vadho° B °cikshañ vadho°. — 13². M °athedāniñ nā °svakañ me pu°. —
14¹. M °āvikshi° BM °hañ kā°. — 14². M °gāni cchiñdetsuñ sañ° B °ñdetsuñ sañ°
BM °letsuñ na tveca(M °tvaiva) rā° M °ṇirasya sva °nāvikshishyañ.

16. M °ṇākya tikṣhe° B °kṣheṇa vaddhapaṭikā° M °vaddhapaṭikāyañ pāṭayetsuñ na
tve° B °nub | na tve° M °lasya ṇirasya svakavakasya putrasya nāvikshi°. — 17. M °kā-
mañ | khalu me ṇākya khalu me ṇākya kāyañ° BM °kṣheṇa °ra° M °ṇa kahāyena rāci-
kañ vicchiñdetsuñ | na caivā° B °cchiñdetsuñ | na caivā M °ṇirasya sva °nāvikshi°.

राजलशिरिख स्वकख पुत्रख नाचिचिखं ॥ कामं खलु मे शाक्काः काये अपि
बि[345^b]लशतानि पाटिंसुः न त्वेवाहं राजलशिरिख स्वकख पुत्रख नाचि-
चिखं ॥

अथ दृष्ट्वा आगतं तं गणवरपरिवारितं पुरुषसिंहं ।

मीलितविगतः अमिमनो निधायति राजलो सुगतं ॥

5

वारणचकोरनयनां अंजनपूरेहि मुदितनयनेहि ।

मातरमवलोकयन्तो निधायति राजलो सुगतं ॥

तं दृष्ट्वा उपनिषत्सं गणवरपरिवारितं पुरुषसिंहं ।

वत्सो इव क्षीरपको उपागमे येन संबुद्धो ॥

सो च मुदितो नरोत्तमो निषली . . . सुगतच्छायायां ।

10

आमन्त्रयति जगतीं सुखं अमणस्त्रियं छाया ॥

बज्रका शाक्यकुमारा दृष्ट्वा मया गता दशसु दिशासु ।

आभरणभारभरिता नो मह्यं मनं प्रसीदेति ॥

यथेमं काषायधरं दृष्ट्वा तूर्णं प्रीष्यति मे गात्रं ।

भाषन्तं मधुरवचनं श्रुत्वा प्रीणितं मे गात्रं ॥

15

जालमृदुहस्तपादो समन्तप्रासादिको प्रदर्शयिष्ये ।

प्रेषन्तोऽपि नन्दाम्यहमसेचनकदर्शनोऽसु अयं ॥

तुष्टो भवामि दृष्ट्वागच्छन्तं दूरतोऽनकवर्णं ।

प्रतिगच्छन्तोऽसु अहं दुःखितो भवामि अभावेन ॥

पश्यन्तो नाहेतुकं मह्यं यमसंस्तवं कनकवर्णं ।

20

1. BM °kyāḥ kāyaṁ a(M °yaṁ khalum a)pi bila(B °lla)catāni kāyetsuḥ ॥ na caivāhaṁ rāhulaçilikha(M °çiri)sa sva°. — 4. B gāthā dri° M °gāthāṁ dri° BM °Āgataṁ gaṇa° M °sīmhaṁ vivāritaṁ puruḥasīmhaṁ |. — 5. M omet les lignes 9-11. B vilitavi° dhyā-yeti rā°.

6. B °koraṇayanaṁ aṁjanapurehi mallaṇapurehi mā°. — 8. B °gaṇapari° haṁ vatso°. — 9. BM °kshiravako° ddo so°. — 10. BM °sharṇo sugatacchāyaṁ(B °yaṁ ॥).

11. M āṇaṁtrayati janani sukhaṁ çravaṇa° BM °cchāya° ba°. — 12. BM °huke(M °ke-çāṁ) çākya° dṛiṣṭivā ma° daçadīçasu ॥. — 13. BM °ritā na mahyaṁ°. — 14. BM ya-thāyaṁ kà° rṇaṁ prapeti me gātraṁ bhā°. — 15. M bhāshaṁtāṁ ॥ madhu° B °dhu-raṁ va° BM °naṁ mu(M °su)kheṇa prapitaṁ me°.

16. M °stapādā samaṁtāprā° BM °rṇaniyo pre°. — 17. B prekshyanto pi nandasyāpi ase° M prekshaṁto di nandasyāpi ase° BM °canako darçano khu ayaṁ(M °asaṁ) tu°. — 18. BM °mi | dṛiṣṭivā āgacchan(M °cchaṁ)taṁ dū° rṇaṁ pra°. — 19. B °gacchanto haṁ duḥ° M °gacchaṁto haṁ duḥ° BM °mi | abhāya pa°. — 20. M paçyaṁto nāhe° B paçyantaṁ nā° hyaṁ yaṁ asaṁ° M °hyaṁ yaṁ asatavaṁ° BM °rṇaṁ sa°.

- सहदर्शनाद् अतिरिच मनं प्रसादयति ॥
मन्त्रामहं पिता मम भ्राता ततः तर्हि तर्हि जातीषु ।
आसीद्यम अमलको तथा ह्ययं प्रीणयति गात्रं ॥
आचिषे मह्यं वननि यदि ते दृष्टं सुतं पि वा पूर्व ।
5 कस्तार्थाये मम सो अतिरिच चित्तं प्रसादेति ॥
तस्य वचनं सुखित्वा स्वकस्य पुत्रस्य माषमाखस्य ।
उष्यमिव निश्चयतो राज्ञलमाता अतो अभवीत् ॥
परिदह्यते मे हृदयं परिपुच्छति वाचाय मधुराय सो ।
न शक्यं राज्ञलशिरिख स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
10 कामं खु मह्यं कायं किन्देत्सुः सुनिश्चितेन शस्त्रेण ।
न शक्यं राज्ञलशिरिख स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं शाक्या वज्रपट्टिकायं पाटेत्सुः ।
न शक्यं राज्ञलशिरिख स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं कहापणमासिकं पि किन्देत्सुः ।
15 न शक्यं राज्ञलशिरिख स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं काये शाक्या अपि बिजयतानि पाटेत्सुः ।
न शक्यं राज्ञलशिरिख स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्ण ।
कर्णिकारं व संकुसुमि[346]तं सुवर्णवर्णं प्रसादनिधं ॥

1. BM °rçanād a(M °d i)ti° prasādaya°. — 2. M manyāsahañ °jātīyu B °tāhu ā°. — 3. BM āsi me çra° M °maṇo gautamo tathā° BM °hyañam prī°. — 4. BM ācikshya-(B °kshyañ) mahyañ(M °hyañ pi) janani ya° B °tāñ pī cāpūrvam ka°. — 5. BM °ye mama atiriva(M °riya) cittañ prasādanti(M °dayati) | .

6. M °svakasvakasya pu °bhāshyamā° BM °ṇasya u°. — 7. B °çvasatī rā° M °çvasano rā° BM °mātā etad abhūshi(M °shi |) pari°. — 8. BM °pricchantañ(M °cchañtām) vācāya vā madhurāya so (M °ya ço) çā°. — 9. BM çākya(B °kañ)nyā rāhuleçiri(M °ri)-sya sva(M °svakaya)kasya pu°. — 10. M kāmeshu mahyañ kāyo kāryyopanamām si kāyañ cchiñdetsuḥ sunimitena çakreṇa B °hyañ kāryo kāyā cchiñdetsuḥ su°.

11. M °çirīsa sva°. — 12. B kāmā khu me yañ kāyo va° M kāmeshu ayañ kāyo va° BM °ddhapatikāyañ kātetsuḥ na°. — 13. BM na caiva(M °vañ) rā° M °çirasya sva°. — 14. B omet les lignes 13, 14. M kāmeshu mahyañ kāyo kāryāpanamāñsi kāyo cchiñde-tsu || . — 15. M na caivañ rā°.

16. BM kāmeshu mayañ kāyo api billaçatāni kāyetsuḥ(M °tsu) | . — 17. BM na caiva (M °vañ) rā°. — 18. M °pitā yaç caishāñ prabhā niçcara | esho te putra pitā yañ paçyati dā° B °rṇam ka°. — 19. M omet la ligne 19 et les lignes 1, 2 de la page suivante B °rañ ca sañku °suvamṇavarṇṇa | prasādaniyañ ya°.

यस्मैवा शंसधवला ममुक्ताम्तर कर्णा दक्षिणवर्ता ।
 एषो ते पुत्र पिता यस्मैवा प्रमा च निश्चरति ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 कालानुसारिसदृशं प्रवार्यतं ग्रीष्मर्धेन ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 हिमवां व शैलराजा प्रतिष्ठितं ध्यान चत्वारि ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 नाग इव हेमवन्तो अभ्युन्नत आर्यसंघस्य ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 सिंह इव दाढी बली विभोक्तयन्तं दशदिशासु ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 श्वभो इव गोगणस्य परिवारितमार्यसंघेन ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 चन्द्रो व पूर्णमासी प्रभाय लोकं विरोचयति ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 सूर्यो व उदयन्तो अन्वाग जनेति ओमासं ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 शक्रो व देवराजा पुरस्कृतो देवतागणेहि ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 ब्रह्मा व ब्रह्मलोके उदीरयति अद्भुतं घोषं ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।

5

10

15

20

1. B yasyesha cañi °lātramukhā °rṇā ca dakṣiṇāvartto | . — 2. B °syaisha prabhā niṣca°. — 3. BM °çyati dū °rṇaṁ ká°. — 4. BM kārānu °vāyati(M °ti |) çl°. — 5. BM eshā te° B °rṇaṁ hi°.

6. M hinavāñ ca çai° B °vāñ ca çai° B °pratishṭitañ °BM °tvāri e°. — 7. M °çyati dū° B °varṇa nā°. — 8. B °iva himavanto° M °iva himavañto abhyañgete āryyañ°. — 10. BM °iva dāṭṭi bali(M °lañ) viloketi daça°.

11. B °putre pi°. — 12. BM °bho ca go° vāritu ā°. — 13. M eshā te °çyati dūrātāñ ka° BM °rṇaṁ ca°. — 14. M cañdro° BM °rṇamāsi pra° M °loke virocasi | . — 15. BM °rṇaṁ sū(M °su)°.

16. M suryyo ca u° BM °dayato aṁdhāna ja(B °jā)nati°. — 17. BM °rṇaṁ ça°. — 18. BM çakro devarā° M °to devagañehi. — 19. B °varṇa | . — 20. B °hmā ca brahma° M °lokañ dradīra °dbhutagho°.

21. BM °rṇaṁ sá°.

- सालवनं व संकुसुमितं द्वात्रिंशलक्षयश्चचिरांगः ॥
 एषो ते पुत्र पिता यो नगरवरं त्वां चापि ममं च ।
 अवहाय निष्काक्यो अनपेक्षी ज्ञातिसंघस्य ॥
 एषो ते पुत्र पिता यं पञ्चसि दूरतो कनकवर्णं ।
 5 शयने सुखप्रसुप्तं कण्डकमभिषृज्य निर्यातो ॥
 एतस्य देवता हि द्वारं विवरेन्सु लोकनायकस्य ।
 शब्दं चान्तरहाये मा कोचि जनो श्रुणे शब्दं ॥
 सो तत्र मल्लविषये आमन्त्रेसि च्छन्दकमासीनो ।
 चूडा सा परिगृहीता आहर शुद्धोदनसकाशं ॥
 10 आभरणा कण्डकं च . . . उपनामय पृथिवीपाले ।
 अभिवादनं च ब्रूहि मातुस्य ममं नरपतिं च ॥
 अनिवर्तितं गमिष्यं कृतस्वकार्षस्य आगमिष्यामि ।
 ओहितभारविशस्यो पुण्यक्षेत्रो भवे लोके ॥
 ओहितभारविशस्यो कृतस्वकार्षो जितक्लेशो ज्ञाति ।
 15 गणं अनुकम्पमानो इह आगतो व कपिलवस्तु ॥

राजस्यो दानि मातुः सकाशातो श्रुत्वा एषो मे पिता ति ततः भगवतो चीवरकोणके स्निष्ट आह ॥ अन्वे यदि एष मम पिता भवति [346^b] चण्डारखानगारियं प्रव्रजिष्ये पेतृकं मार्गं अन्वेष्यं ॥ समनन्तरं राजस्यो भगवत्तः चीवरकोणके संस्निष्टः । ताहि दानि अन्तःपुरिकाहि रावो बृद्धो ॥ रावा दानि शुद्धोदनी

1. BM °nañ sañku° B °ṇadbhir aksha° M °ṇadbhi la° cirāgaḥ ॥ — 2. BM °va-rañ(M °ra) tvañ ca mama ca ava°. — 3. M °hāyañti nihkrāñto anape°. —

4. BM °rññañi ṇa°. — 5. M ṇayana su° ptañ kañṭha° B °niryāta | .

6. B °retsu lo° M °retsuh | lo° BM °sya ca°. — 7. M °cām̐tarahāya mā kvacijjāne ṇune ṇabdo B °cāntarayañm̐ kocijjāne ṇune ṇabde so°. — 8. B °tra mallāñ vishayañ āmantresi | cchandākam asina bu° M °vishayañ āmañtrayeti ॥ cchañḍakam asina bu°. — 9. BM buddhi parigñilnābharaṇāni upanāmaye ṇu° ṇaṃ ā°. — 10. BM ābharaṇa kañṭhakañ ca upa° pāle(M °lo) a°.

11. B °nañ ca kruli° BM °ṇca mama narapatiñ(B °lūñ ca) a°. — 12. M °tañ ma-mishyañ kṛitañ svakārthañ ca ā° B °shyañ | kṛi° BM °shyañi o°. — 13. M °bhāro vi° BM °ṇalyañ pu° M °kshetre bha° B °keṇā o°. — 14. BM °bhāro kṛita° jñātiga°. — 15. BM gaṇa anukampya(M °anuñkampa)māno ihāgato kapi°.

16. M °ti tato bha° ṇishṭha āha ॥ . — 17. M °esho mama pi° B °ti ॥ āgarisya° shye | pai° BM °shyañ sa°. — 18. M samanēnarañ rā° gavato ci° ṇishṭi tā° B °shṭah tā°. — 19. M °dāni añṭahpu. ikohi rā°.

तं रवं युत्वा भीतो पृच्छति ॥ कस्यैव पापको शब्दः महतो जनकायस्य निर्घोषो
यादृशो सर्वार्थसिद्धिं अभिनिष्क्रान्तो ॥ ततः अपरेहि आख्यातं ॥ देव राजल-
कुमारो भगवतः चीवरकोणके संस्रिष्टो अहमपि प्रव्रजिष्यामीति ॥ राजा दानि
शुद्धोदनो उत्कण्ठितो उत्कण्ठं उत्सृजति राजवंशे ॥ राजा दानि शुद्धोदनो
प्रचण्डो यदा राजा प्रचण्डो तदा सर्वं शाक्यमण्डलं प्रचण्डं । एवं दानि अभ्य- 5
न्तरतो बाह्यतो च एकोरोदनं वर्तति ॥ राजा शुद्धोदनो रोदित्वा अश्रूणि
परिमार्जयन्तो येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ वन्दित्वा एकांसमुत्त-
रासंगं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठापयित्वा येन भगवान्स्तेनाञ्जलिं
प्रणामयित्वा भगवन्तमेतद्वोचत् ॥ पर्याप्तं यं भगवां चक्रवर्तिराज्यमवहाय महान्तं
च एको अभिनिष्क्रान्तो तत्साधु भगवं राजलकुमारं अनुजानाहि यं न 10
प्रव्रजिष्यति मा अयं राजवंशो उद्दिञ्चिष्यति ॥ भगवानाह ॥ चरमभविष्यो
महाराज एषो सत्त्वो कृताधिकारो वासितवासनो अन्येहि बुद्धेहि अभव्यो एषो
गृहकलचमध्यावसितुं । एतेहि एव स्कन्धेहि परिनिर्वापयितव्यं ॥ राजापि शुद्धो-
दनो श्राद्धप्रसंगो श्रद्धाति भगवतो वचनं आह च ॥ यतो भगवानभिनिष्क्रान्तो
ततो एकेहि अस्माभि न श्रुतं किंचिद्राजलस्य अधिकारं कर्तुं न जातकर्मापि न 15
जटाकरणकर्मापि न कुण्डलवर्धनं । यदा भगवं राजलेन अत्यवशं प्रव्रजितव्यं
तत्साधु भगवां आगमेतु सप्त दिवसानि सप्तमे दिवसे अभिनिष्क्रमणं करिष्यति
तमेव से भविष्यति जातिकर्म तमेव चूडाकरणं तमेव कुण्डलवर्धनं तमेव अभिनि-

1. M °çabdo maha° B °driçe sarvārthasiddho upanishkrānto | M °ddha upaniḥkrānto.
— 2¹. M °aparīhi° BM °tañ de°. — 2². M °bhagavato ci ° shyāmi iti || . — 3. M °dā-
niñ cuḍḍhodano ro° (l. 6) B °to utkañṭham utsriyyate rājavanñçaḥ | . — 5. B °rodana-
dāni va°.

6. BM °aṣṣuñi° M °rjayañte ye° M °dau ciresā vañḍitvā ekāññam uttā° B °ekāsañ
uttarāññasaṅgañ kpi° M °jānunaññalañ ° shīhāpya ye° gavañṭam e°. — 9. M paryāpta
yañ bhagavāñ cakravartīrājyem avahāya mahāññtañ ca e° B °ntañ ca e° M °nishkrānto
tat sādhur bhagavāñ rāhu° B °dhu bhagavāñ rāhu° hi yo na pra° M °hi yena pravraji-
shyāmi mā a° javaço utsikshishyānti || B °ço utmiddhishyanti || .

11¹. B varamabha° M °grihakatra° B °dhyāvaçitum | . — 13¹. M etehi evañ skañ-
dhuhi pa° B °dhehi etehi parivārayitavyañ | . — 13². B rājāni çu° M rājā dāni cuḍḍho-
dano sāriddhañ prasanno çraddadhāsi bha° BM °nañ || āha ca yato°. — 14. M °bhini-
krāto talaḥ ekohi asmābhiḥ na çlakshi°. B °nto | tato ekehi astābhiḥ ° jātakamāni na
jātakaraṇakāmāpi kuṇḍala° M °jātakarmāni na jātakaraṇako nāpi kuṇḍa°.

16. BM yadā bhagavāñ rā° M °huleñna atya° B °tyaye(°e effacé après coup)vakāça
pra° BM °vyañ | tat sā° B °dhur bhagavāñ ā° M °dhu bhagavāñ āgametu° se abhini-
çṣumaṇaṇi kari° B °shkramanañ kari° BM °rishyāmi tañ evañ me.bha° M °rma tam
evañ cū° nañ tam evañ ku° BM °nañ tam evañ abhi°.

कमणं ॥ अथ खलु भगवां राज्ञसमामन्त्रयति ॥ निवर्ताहि राज्ञस यथा ते
अथको [347] आयपेति तथा करोहि ॥ राज्ञसः दानि भगवतो वीवरकोणका
ओसृष्टो ॥

- यशोधरायै दानि राज्ञसं हस्ते गृहीत्वा अन्तःपुरं प्रवेशितो उत्संगेन गृहीत्वा
5 निषसा आह ॥ पुत्र राज्ञस मा प्रव्याहि दुरभिसंभुयं नाम दानि पुत्र मन्यसि ।
पुत्राणि काशिकसूक्ष्माणि वस्त्राणि धारितव्यानि यथा इह राजकुले एदृशाहि
महार्हाहि श्रद्धाहि श्रयितव्यं यथेह राजकुले एदृशानि मृष्टानि भोजनानि भो-
क्तव्यानि यथेह राजकुले । अपि तु पुत्र राज्ञस प्रव्राजिकेन भूम्यां तृणसंस्तरिके
श्रयितव्यं वृक्षमूले श्रेयासनं चण्डालपुङ्गवकुलानि पिण्डाय गन्तव्यं क्रुद्धप्रसन्नानां
10 मुखं निरीक्षितव्यं अपि स्वसमानं पि उच्छिष्टं भोजनं भोक्तव्यं । अपि कुम्भवासीये
रमशाना उज्झितचोडका साहर्तव्या अरण्यायतनेहि विहर्तव्यं । तत्र भैरवाणि
शब्दानि श्रूयन्ति सत्यधीदं सिंहशब्दा पि व्याघ्रशब्दा पि मेरुण्डकशब्दा पि ।
त्वं च पुत्र राज्ञस सुकुमारो सुखोचितो राजकुले संवृद्धो त्वं च पुत्र संमर्जितको
वीणावंशपणवमधुरां शब्दां श्रुण्माणो कथं ते रतिर्भविष्यति तं कुहं नाम संभुषि-
15 यसि ॥ तत्र साधु पुत्र राज्ञस इह अन्तःपुरे पंचहि कामगुणेहि क्रीडाहि प्रवि-
चारयाहि किं चाग्नेन प्रात्राज्येन ॥ राज्ञस आह ॥ अखे न सो मम पिता
महाराजकुले संवृद्धो । यशोधरा आह ॥ एवमिदं ॥ राज्ञस आह ॥ अखे
यो कोचित्सम्यग्वदमानो वदे सो सुकुमारो परमसुकुमारो ति तत्सो यो मे पिता

1. M °gavān rāhulam āmañtraya° BM °ti ni°. — 1°. M °hulo ya°. — 2. M rāhulo
dāniñ bha° B °ñako o° M °ñake ospriṣṭho. — 4. M °dāniñ rā° B °hula ha° M °nisharṇo
āha ॥ B °nisharṇo āha ॥. — 5. B putro rāhu° BM °bbisañtuna nāmā dāni° si.e°.

6. M edriṇi kaci° B °kshmañi vastrā° BM °dhāretavyāni | yathā° bhāni° çayyāhi
(M °yyāni) çayitavyaṃ yathēha rājakule(B °le | api tu) edriṇi° spriṣṭā(M °bhāni° bho-
ja° vyāni | ya° le a°. — 8. M °pravrajiteta bhūmyāms triṣa° kshamule sa° çamāksaku°
ya gañṭa° nām sukhañ nirikṣitavyaṃ ॥ aviçvāsamañāni ushiṣṭhañ bhoja° B °api svāsa-
mānāpi ushiṣṭhañ. — 10. M api kuñbhavāsiyo çma° B °mbhavāsiyo çma° M °çānām
jhitacokā sāhatavyā ॥ a° vibhartavyaṃ ta°.

11. BM °bhairavāni çabdāni çruyanti(M °yamti) ॥ sayya° M °siñhaçabdo pi vyāghra-
çabdo pi bheruṇḍakaçabdo pi tvañ° B °ṇḍakaçabdo pi tvañ°. — 13. M °kumārāḥ
sukhopito° B °khopito° M °vṛitto tvañ ca putra samarjji° B °tra samajjitako° M °çruya-
māṇo kathañ te rati bhavi° BM °kuha nāma° B °bhūñishyati ॥ M °bhushyati ॥. —
15. M °iba añṭahpu° B °purehi pañ° kṛīdama pravīcārayati kiñ cānena pravrajena ॥
M °kṛīdama parīcāraya kiñ cānena pravraje |.

16°. B ambe tat so mama pi° M ambe tat samarpito mahā° vṛitto ॥. — 17°. B ambe
ye keci sa samyagyada° M ambe ye keci samyakvadamāno cede so kumāro paramasuku-
māreti ॥ tat so yo çapitā° B °bhūmyā tri° M °myāñstriṇa° B °starikena çayati vri° M °ke-

न सो भूम्नां तृणसंस्कारिके शयति वृक्षमूले शब्दासनं कल्पयति कुलाकुलिषु पिण्डाय
चरति उच्छिष्टानि भोजनानि भुञ्जति अरण्यायतने विहरति न सोऽपि नाम एवं
सुकुमारो एवं सुखोचितो तेनापि अभिसंभुषितं तद्वयं नामिभुषिष्यामः ॥ अपि
च अश्वे कामानवहाय अगारस्थानगारिणं प्रव्रजिष्य अश्ववशं निर्वाणं प्रापयि-
ष्यामो । अपि च अश्वे यद्यच कोचि धृतिमां क्षृतिमां मम एवं तत्र गमयाहि 5
अहमेव प्रव्रजिष्य अश्वेयं पैतृकं मार्गं ॥ यशोधरा आह ॥ पुत्रावशं प्रव्रजि-
ष्यसि ॥ राज्ञ आह ॥ बाढं अश्ववशं ॥ यशोध[347^b]रा आह ॥ नास्ति
मोक्षो ॥ राज्ञ आह ॥ नास्ति ॥ यशोधरा आह ॥ परित्यज्यपि मम च
आर्य्यकं च ज्ञातिवर्गं च ॥ राज्ञो आह ॥ बाढं परित्यजिष्ये ॥ यशोधरा
आह ॥ शृणु पुत्र यदि तावदश्ववशं अगारस्थानगारिणं प्रव्रजसि ततो षड्विं- 10
येहि सुसंवृतगुप्तद्वारेण विहरितव्यं भोजने च ते माचक्षताये भवितव्यं । पूर्वा-
चापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन भवितव्यं । आरव्यवीर्येण ते भवितव्यं ।
स्थानचक्रमनिषद्यायोगमनुयुक्तेन ते विहरितव्यं । अपि मान्सशोषितं ते पुत्र
परित्यजितव्यं । न चैव बुद्धप्रज्ञप्रतिशिक्षापदं अतिक्रमितव्यं । प्रज्ञप्तं च ते पुत्र
भगवतो शिक्षापदं परिपूर्णे धारयितव्यं । अपि जीवितहेतोरपि ते पुत्र अश्वे- 15
तव्यं । अप्राप्तस्य निर्वाणस्य प्राप्तये सुसंवृतेन च ते पुत्र भवितव्यं ॥ तत्कस्य
हेतोः ॥ आगच्छन्ति हि पुत्र स्त्रीमहस्रिका प्रासादिका दर्शनीया भगवतो पाद-
वन्दीयो तेषां ते पुत्र मातृसंज्ञा उपस्थापयितव्या । आगच्छन्ति पुत्र स्त्रीकुमारीयो
प्रासादिका दर्शनीया आभरणभरिता तत्र ते पुत्र च्छन्दो न करणीयो अपि तु ते

çeyati vṛkṣaśhamule çayyā ° lākuleṣhu ° cchishṭhāni bho° BM ° bhuñjati | aranyā° B ° nā-
ma sukumāro eva sukhokhicitā te° BM ° saṁbhūṇitvā tad va° M ° nābhībhāṇiṣhyāmi ||
B ° maḥ a°.

3. M ° vrajishye atya ° aśyāmaḥ || . — 5. M ° dyatra kvacid dhṛi ° mamaivam ° jishyam
anvo°.

8⁴. BM ° si mama ca arya(M ° akāryaṁ)kaṁ. — 9³. M ° bāḍhaṁ tya°. — 10. M yadi
putra çṛiṇu tāvad evatyāçyaṁ B ° jasi || tato° M ° si tatalḥ shadīṁdriyehi° BM ° vṛittagupta°
M ° viharatitavyaṁ bhājanena ca te mātṛijñātā°.

11. M ° pararātrā jā° BM ° yukte bhā°. — 12. BM ālabdha° M ° ryena bha° BM ° vyaṁ
sthā°. — 13¹. BM sthānaṁ caṁ M ° kramaṁ nisha°. — 13². M ° tyajitavyaṁ || . —
14¹. M ° naçcaivam bu ° bhiniçrami°. — 15. BM ° tra ānetavyaṁ aprā°.

16¹. BM ° vṛittena ca°. — 16². M ° hetor āga°. — 17. B ° cchanta hi° M ° cchantar hi
putra stri° BM ° mahelikā prā° M ° pādavaṁdīyo teshāṁ te mātṛiputra u° B ° shām te pu
mātri° vyā ā°. — 18. M āgaccharāṁti pu° B ° gacchati pu° M ° nābhāritā° BM ° cchandā na
ka° M ° khānupaçyanā viharitavyaṁ || amanātmapaçyinā viharatitavyaṁ || ani° B ° khānupa-
çyinā viharitavyaṁ | ani°.

पुत्र तस्मिन् समये दुःखानुपक्षिणा विहरितम् अनित्यानुपक्षिणा विहरितम् ॥ यदि
शक्नोसि-पुत्र राज्ञस्य प्रव्रज्यातो विश्वं विनिवर्तयितुं ततः सप्रसादो भवाहि ॥

अथ खलु राज्ञा शुद्धोद्गेन कथितवस्तुनगरे आणत्तिका दिप्ता । यत्तत्तं
कथितवस्तुनि नगरे सामन्तं द्वादश यौवनानि यत्किंचिद्वन्धं च मात्तं च पुण्यं च
5 पूर्णं च तं सर्वं समुदागच्छ । यत्तत्तं नटनर्तकश्चलनपायिस्त्रिका संनिपातये ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां

अचिरेणाद्धानां कर्मणा दरिद्राणामिति ॥

शुद्धो वचनमात्रेण तं नगरमलंकृतं शोधितं अपगतशर्करकटसं धूपघटिकावि-
10 धूपितं अवसत्तपट्टदामकलापं चिचदुष्यपरिषिप्तं विततवितानं मुक्तपुष्पावकीर्णं ॥

किंकारणा विविधमाख्यभूषणा प्रथमयौवनधरीयो ।

शृंगाटके स्थितानि बह्विनि प्रमदासहस्राणि ॥

प्रासादगर्भनिलया कुमारिका . . . तदा आसि ।

15 मुगिका व त्वरितत्वरिता ओलोकनका निधावन्ति ॥

शुद्धोद्गेनआत्मजस्य पुत्रो बुद्धस्य राज्ञस्यो नाम ।

विजहिय . . . भगवां राज्यं चवहाय प्रव्रजति ॥

1. BM °tuñ tatah(M °tato) aprasādañ bha°. — 3¹. B °rājñe çu° M °rājñe çu° di-
nnāh || B °nnā ya°. — 3². M °stusmin na ° mañtañ dvā ° cid gañdha ca mā°. —

5. M °tanālakā ri° B °pāstvarikāñ sañ° M °svarakā sañ°.

6. B °devānām acireñādyānāñ ka° BM °rīmanāñ da°. — 8. B rājñe vaca° BM °kri-
tañ | ço° B °rkalakāṭha° BM °ṭṭikānidhūpitañ(B °tañ |) avasa(M °vaça)kta° B °dushyañ-
pari° M °kshitañ vitatavi° B °rññañ tada°. — 10. BM tadaho saplame divase grihadvāre
15 maharghā(M °hārḥā) dhūpadhūpāni ubbhayato pi anuttarā sañ(M °sa)myaksañbo-
(M °bu)dhim abhisamābuddho ākāçagamanakāni ea purāṇi idāniñ(M °niñ) vayañ kumāro
abhinīshkramato paçyishyāmah(M °mo) | gāthā ca malā vimalā ca dvavikā pi tato vā(M °lā
catu vikopitañ cā)risikṭasanmri(M °sañsri)ṣṭañ dhūpañ gehadvāra(M °re) nagara kiñ
anaghana(M °nañ)kshatragrihāpi(M °ni) navakāni trikaikokfrñā janasya bhavi(M °bha-
ri)ṭā dā(M °de)hā[348°]ni manujāṭiye nāriye vā(M °cā)raṇyagatām alho(M °thra)jivo pañ-
(M °yañ)ca kiñ°.

13. B °gātake sthi° bahuni pra° BM °ṇi prā°. — 14. B °sāde garbhanilayā kumārīkā
addaça mṛigikā ca tadā āsi mṛi° M °layā kulikā adriço mṛigikā ca tadābhāsi mṛi°. —

15. BM mṛigikā ca tvarita° M °lokanikā nidhyāvañti B °nti çu°.

16. BM °danāṭma° ma vi°. — 17. B vijahiyahi bha° M vijahi vahir bhagavān rājyañ
cāvahā° B °jyañ cāvahā ca pravrajiti pa°.

पटहानि च पीयायो वादेति वरस्वरा प्रमुञ्चति ।
 आहन्वन्ति मृदंगा न चिरं निर्यास्यति कुमारी ॥
 वल्लकिपरिवादिनीयो मधुरं मुमुगुमुन्ति कौणपरिचटिता ।
 न चिरं निर्यास्यति कुमारी ॥
 द्वीपिअजिनेहि विचित्रो सनन्दिघोषो रथो परिच्छतः ।
 अभिरुद्ध रथं अभिमनो कुमारी भिनिष्क्रमति ॥
 कामस्वस्त्वयनानि पाणिघटसहस्रा अभितयशस्त्र । .
 निनंदिसुः अयतो राजलस्य अभिनिष्क्रमन्तस्य ॥
 एते अंशुकशिखरीजाता शाटककम्बलकनिवसा ।
 हस्तिस्तंभवरगता कुमार निर्यान्तमनुयान्ति ॥
 एते अंशुकशिखरीजाता शाटककम्बलकनिवसा ।
 विचित्रसुमधुरमणिता कुमार निर्यान्तमनुयान्ति ॥
 रथयुग्ययानयोजनं समाचितं शिरिये विद्य पञ्चन्ति ।
 पुनः अश्रुपूर्णनयना राज्ञो अन्तःपुरिका दुःखिता ॥
 वारणचक्रोरनयनो संप्रति नगरद्वारमनुप्राप्तः ।
 इच्छो व मरुहि परिवृतो अन्तःपुरिकाहि ललिताहि ॥
 न्ययोधारामं गतं नरुत्तमं नायकं पुरुषसिंहं ।
 उपगम्य कनकवर्णं नरुत्तमं राज्ञो पितरं ॥

5

10

15

1. BM padumañ ca viṇānānānanti(M °ṇā vādañti) sva° B °muñcati ā°. — 2. B āla-yishyanti° M ālishyañti mṛidañgāni ca tañ niryaśyati | ku° B °dañgān na cittañ niryā° māro ma°. — 3. B mallakiparivāñiyo° M °vādaniyo madhukariyo madhurañ gumugu-muñti ko° BM °ghaṭṭitāyo na vicārāñ na(M °yo na cirān na) niryā°. — 4. B °ro dvī°. — 5. M dvipi ajñt vi° B °ajini vi° BM °citrāñi sanandi(M °nañdi)ghoṣho ravo paricchinnaḥ (M °ricchamā) a°.

6. BM °kumār nishkramato kâ°. — 7. M kāmacakrasvastipā° B °svastipāṇi° BM °srāñi ubhaya(M °bhapa)yaśasya ni°. — 8. M ninañditsuh agra° B ninandiñsuh | agra° M °shkra-mañtasya B °ntasya te°. — 9. BM te añṇukaṇṇikhalijālañ(M °jāsañ) tasya ācaranta(M °rañ-ta)kā nicastā(M °catā) ha°. — 10. M °ganā kumārāñ niryāta || anuyāñti || B °ryātañ a°.

11. BM °ṇikhalijātā aṭā(M °ṭā) āvanantaka(M °nañtakā)nivastrā vi(M °strāñi)citrā°. — 12. B °dhuro bha° M °dhurā bharitā ku° BM °ryātañ enujāti(B °ti |). — 13. BM °yu-gā(M °yugya)yaśanaka samacitañ giridevi(M °vi)yo aparehi pu°. — 14. M punar aṇrupū-ṇṇo nayano rājño aṇṭaḥpu° B °nayano | rā° M °khitto B °khitā vā°. — 15. B °cakāra-nayenā sañ° M °koranayana sañ°.

16. BM in(M iñ)dro ca ma° to aṇṭaḥpu° BM °tāhi nya°. — 17. B °gata narutta° M °tañ narotta° B °hañ u°. — 18. M °varṇena narotamañ rāhulo pi° B °varṇṇena naruttamāñ rāhulo pitarāñ va°.

वद्धति च उत्तमयशं यशप्राप्तो मृदुतलेहि जालेहि ।

शीर्षं परिमार्जते च नरर्वभो कुंजरपुच्छ ।

किं राज्ञश्च फलिता नियमप्रेषा त्वं सकलवक्ष्ये ।

विजहिय भवान्तको भव क्षिप्रं स्वर्गेहि निर्वाणं ॥

- 5 भगवां दानि आयुष्मन् शारिपुचमामन्नयति ॥ प्रव्राजेहि शारिपुच राज्ञश्च
कुण्डिको ते भविष्यति ॥ स्वविरो दानि भगवन्तं पृच्छति ॥ कथं भगवं प्रव्राज-
यिष्यं ॥ भगवानाह ॥ यथा शारिपुच आर्ये धर्मेविनये प्रव्रज्या कुमारभूतस्य ॥
भगवाति अहं राज्ञश्चो बुद्धं शरणं गच्छामि धर्मे शरणं [348^b] गच्छामि संघं शरणं
गच्छामि । द्वितीयं पि अहं राज्ञश्चो बुद्धो मे शरणो अग्नयशरणो धर्मे मे
10 शरणो अग्नयशरणो संघो मे शरणो अग्नयशरणो ॥ अहं राज्ञश्चो यावज्जीवं
प्राणातिपातात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवमदत्तादानात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं का-
मेहि मिष्याचारात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं मृषावादात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं
सुरामिरेयमद्यप्रमादस्थानात्प्रतिविरमिष्यं उपासकं मे धारेहि इमेहि पंचहि शिष्या-
पदेहि ॥ अहं राज्ञश्चो बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजामि द्वितीयकं पि बुद्धं भग-
15 वन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजामि तृतीयं पि राज्ञश्चो बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजितो
हमस्मि ॥ अहं राज्ञश्चो यावज्जीवं प्राणातिपातात्प्रतिविरतो वैरमणं आमणेरस्य
शिष्यापदं यावज्जातरूपरजतप्रतिग्रहणशिष्यापदं धारयामि । इमे हि दश शिष्या-
पदानि ॥ स्वविरो दानि राज्ञश्च केशान्योतारेत्वा प्रव्राजेत्वा दक्षिणेन हस्तेन

1. M caṇḍati° BM °uttimayasam yaça(M °saṃçaya)matto mpi °jālehi çl°. — 2. B mā-
rjante° M °rjjate caraṃ nararshabho kuṃjījalapu° BM °putraṃ ki°. — 3. B kin rāhu°
BM °dra sphalitaṃ ni° B °preksho seka° M °kshā sakaruparupam° B °paṃ vi°. —
4. BM °ya bhava bhavanta(M °vaṃta)do sparce°. — 5¹. M atha bhagavān dāniṃ āyu-
shmaṃtaṃ çāliputraṃ āmaṃtrayati ॥ B °ti pra°. — 5². BM pravrajehi çā °hulakā kuṃ-
ḍḍi(M °kuṃḍi)yako°.

6¹. M °dāniṃ bhagavaṃtaṃ pri° BM °ti ka°. — 6². M °gavan pravrajishyaṃ ॥ B °pra-
vrajishyaṃ ॥ — 7². M °çāliputra āyaṃ dha° BM °sya bha°. — 8. BM °ti ॥ ahaṃ
rāhula bu° M °saṃghaçara°. — 9. M °ddho me çaraṇo dharmo° BM °gho me çaraṇo
araṇyaçaraṇo ॥ — 10. BM °prāṇātīpātāṃ viramishyaṃ | yā dānāt pra(B °nān pra)livi-
ramishyaṃ | yā° M °cārād viramishyaṃ | yā° B °cārāt prativiramishyaṃ | yāvanmṛishā°
shyaṃ | yāvajji° M °surāvāireyamadyapramodasthā° BM °dhārehi ॥ i°.

14. M ahaṃ rāhulo buddhaṃ bhagavaṃtaṃ pravrajītaṃ anupravrajito haṃ asmi ॥
B °dvitīyakaṃ pi ॥ bu° jītaṃ anu° haṃ asmiṃ ॥ .

16. M °lo yāvatjivam pra° BM °pātān prativi° M °naṃ çraṇaṇe° B °naṃ çraṇaṇerasya
çikshāpadaṃ | yā° BM °vajjivam rūparajatapra(B °prā)tiśaṣaṣaṇi° çī°. — 17. B imehi
daçehi çikskā° BM °padehi stha°. — 18. M °keçānyavātārītā pravrajītvā da° B °otārītā
pravraje° M °ne hastena çālipu° B °mauṅgalyā° starake u° BM °çetsuḥ | .

शारिपुनो गृहीत्वा वामतो मौल्लस्थायनो तृणसंस्तरकं उपविशेत्सुः ॥ एवं दानि
मगवां कर्तव्य

दिवि भुवि च विश्रुतयशं विनीतगणत्रायकं विपुलप्रशं ।

आवकयुगं दशवली आमन्त्रये करकन्दिकरो ॥

तीक्ष्णा हि इन्द्रियाणि आघ्रास्यति राज्ञो ह्यं धर्मं ।

5

प्रव्रजतु कुमरो सो कृतानुकारी भवतु मह्यं ॥

कालञ्चो शारिसुतो लोकनायकं अवचि ।

प्रव्रजेमि कथमहं राज्ञश्चिरि मान्सजं जिनस्य ॥

लोकमनुकम्पमानो ब्रह्मस्वरो नायको समाख्याति ।

यथ आर्यधर्मविनये प्रव्रज्या कुमारभूतस्य ॥

10

वामेन गृहीत्वा मौल्लस्थायनो दक्षिणेन उपतिष्ठो ।

प्रव्रजेत्वा एतं तृणसंस्तरकं उपविशेत्सुः ॥

सो वल्लयकानि सुवर्णसूत्रं च यस्य काये ओहरति ।

न भूयो चरे दुःखात्तो आर्त्ता स्मरन्ति दशवलस्य ॥

वारणचक्रोरनयनं माता पुत्रं विशालताम्राणं ।

15

उत्सर्गे स्थापयित्वा इमाहि गाथाहि अर्धभाषि ॥

उत्तमप्रावारधरो अनुलेपनरागवासितशरीरः ।

दुःचरकं आमस्यं अत्यन्तसुखीचितेन त्वया ॥

तापीनां प्रमुदितव्यं चोलकखण्डा वचै खनित्वान ।

1. M eve dāniñ bhagavān kartavyo di° B °rttavyā di°. — 3. B °bhuvi va viçrute jaçañ | dvitīyagaṇe çrā° M °bhuvi çruyate yaçañ || dvitīyemaṇe çrā° BM °prajñā çrā°. — 4. BM °yuga daça° M °āmañtraya kara° B °ntara kara°. — 5. M tikshpehi iñdrāni ā° B °hi indrāni ājñōsyati | rā° M °ima dha° BM °rmañ pra°. —

6. M pravrajā° B °vrajetu ku° BM °mārañ kṛi° B °tu | mahyañ kā°. — 7. BM kāla-jñō(M °jñā) tāni suto lo° ci pra°. — 8. M °çirimātsajañ BM °sya lo°. — 9. B °brahmadāsvaro° M °ko sa samānakhyāti || B °khyāti pa°. — 10. B pathāryañ dha° M yathā-yañ ca dha° jyā ca kumārāmbhū° BM °sya vā°. —

11. M vāmena gṛihitvā° BM °mauhgalyā° M °tiṣhyōṇa B °tiṣhyeṇa pra°. — 12. BM °vrājema(M °ma ||) mā ṭri° M °viçātsuḥ B °çetsuḥ ||. — 13. BM eṣha bālāya-(M °lāpa)trakāni° M °ṛṇasutrañ BM °ti na bhū°. — 14. B °yo carim̐ duḥkhavaritā ārttañ sma° M °yo rariñ duḥkhārttā ārtasvaranti° BM °sya vā°. — 15. B °yanā mā° M °yana mā° B °viçāttāmṛakṣaṇ u°. —

16. M ulsaṅga sthā°. — 17. BM uttamañ pi bañdhutadharo° pananāga° M °riro. — 18. M duçcarikañ çṛāvaṇyam aṭyañtasukhāvitena B °tena tra°. — 19. BM trayāṇāñ pra° M °muditayo volakha° B °ditavyā colakha° BM °ṇḍāvacakani(M °kari)tvāna u°. —

उच्छि[349]ष्टं भोक्तव्यं अपि राज्ञः कुम्भदासीये ॥
तुवं सुवर्णपुत्रो ।
उत्तमकाचमसबलो ज्ञाती तुह्यं अभिरमेति ॥
किन्तव पुत्र अरस्त्रेण श्रुत्वा तासां घोषं वीरानां ।
मधुरमञ्जूषोषाणां नकुलकानां ॥
न धारैसि इमस्मिं प्रावचने एहि पुत्र ।
प्रतिगच्छ पराङ्मुखो न हि सुलभं अश्रुतं स्थानं ॥

राजल आह ॥

यदि मातः केचिदुद्घटितञ्चा ममापि तत्र गणयाहि ।
अहमपि हि क्लेशमघनो अनुगंसं पैतृकं मार्गं ॥
निशिशाति नापितो खुरं राजलो च मणिवृद्धं मुञ्चति ।
तदा अभिमनो अनुस्मरन्तो द्विपदश्रेष्ठं ॥
दृष्ट्वा च नं अभिमनं उद्युक्तं शासने दशबलस्य ।
तं प्रापुणाहि क्षिप्रं स्फुर्य निर्वीर्यं सुखं शान्तं ॥
ये ते पुत्रक धर्मा जातिं च जरां च वीतिवर्तेति ।
तां प्रापुणाहि क्षिप्रं इति राजलं अपि सो अवच ॥
तां शिरसिजसङ्गेषां आवक्षितनीलकण्ठसहवर्णा ।

1. B °vyañ | a° M °la kuñbhada° BM °siye tvañ°. — 2. B tvañ suvarṇṇavupure narorimahilikho u° M tvañ suvarṇṇavipulo narorishahilikhā u°. — 3. B °balā nānuta-hya a° M °balā nām nu tuhya abhirasañti B °nti ki°. — 4. BM °putro a° B °tvā ca nā-sām° M °tvā ca tāsām ghoshām vi° BM °nām ma°. — 5. M °nām ca hite ca naku° B °nām hite ca nakulakānām na°.

6. M ta dhamesi° B na dhamesi° M °prāvarapena ehi° B °nena | ehi putra pra°. — 7. M pathigaccham° pāram° kiya hi° B °ccha pāram° kiyo na hi° M °surabha ya cyuta sthānam ॥. — 9. BM °tītajño ma° hi a°. — 10. BM °gāmsemi pai° M °mārga ni° B °mārgam ni°.

11. BM °niḡinati nā° M °to kharām rā° niḡadam° muñcati B °muñcati |. — 12. BM °no anu° M °smarañto dvi° B °creshām dri°. — 13. B °ca nām avima° M °bhishanam° udyuktam° sayenama va hareti dhigam°sāmāsane da° B °ktañ samayena me va hareti dhigamā sāsanē da° BM °sya tam°. — 14. B °puñehi° M °puñehiñ kshi° nām mukham° cāmñti e°. — 15. M ete pu° BM °dharmajā° M °vithivartañti B °va-rttanti tam°.

16. BM tam° prā° M °puñehi° BM °hula api(B °ārpi)kā avaca tam°(M °nañ)°. — 17. BM tam°(M nañ) cīrasijā allekhā | avarṇṇikānte(M °khā avarṇakāñte)hi sahaba-lām u°.

उत्सनेन चहेत्यान मातास्य प्रतिक्रुपति चेष्टां ॥
सा अमुर्षुर्नयना यशोधरा धर्मवेगसंजातः ।
पुत्रं त्वं राजकुशिरिं अपगतकेशशिरं वृद्धान ॥
तं अपगतगृहिलिं दुमरक्तं काषायप्रावृतकं ।
मौनकानुपतिष्या प्रमाजयि राजकुमारं ॥

5

स प्रमजितो ततो वै पुत्रो द्वात्रिंशत्स्रचधरस्य ।
विहरति शिष्याकामो उपतिष्ठं विद्याय स्खलिरं ॥
एवं सति प्रतिष्ठां यो त्वं अद्याय प्रमजित्वान् ।
कामगुणेष्वनपेक्षो चरसे अलिप्तमनो . . . ॥
शास्त्रीकमोदनं युधि अनेकसुरसम्बन्धनोपेतं ।
मुञ्चिस्व शाकियकुले पिण्डाद्ये राजस्यो चरति ॥
तमतिमिरपटलमधनं पुत्रं बुद्धस्य राजस्यं नाम ।
सर्वाश्रयप्रहीनं वन्द्यं शिरसा च मनसा च ॥

10

अथ खलु यशोधरा राजकुलमाता यदा भगवानन्तःपुरिकानां मूले भुजित्वा
ततः यशोधरा राजकुलमाता तासां ज्येष्ठिकानां गौरवेण पश्चिमके दिवसे येन 15
भगवान्तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तं सञ्चावकसंधं भुवेतनाय भक्तेन निमन्त्रेति ।
अधिवासये भगवां तूष्णीमावेन ॥ अथ खलु यशोधरा भगवतस्तूष्णीमावेना-
धिवासनां विदित्वा हृष्टा प्रीतिसौमनस्यजाता संवृत्ता ॥ तस्या एव रा[349^b]-

1. M °gena grihitvá ° praticchipsa° B °praticchiyati ke° BM °çām aṣru°. — 2. BM aṣ-
ru° B °rá dharmāñ vegrasaṃjātām M °jātā. — 3. BM putrasya rá ° keçāñ çirañ dri-
shīvā ta°. — 4. BM tatte pagatagrihalim ° rektakāshā ° takāñ mau°. — 5. BM mauñ-
galyācu(M °lyāvu)patishyo pravṛāja(B °vraje)yi°.

6. BM °jito tatah putro(B °tra) vai dvātrīṃçalla(M °çala)kshaṇadharasya vi°. —

7. B °rati | çī° B °shyām tiçrā°. — 8. M °pañ yas tvañ çra° BM °jitvá ká°. —

9. M °shvanamekshā cara° B °pekshā cara° ptañānase çā° M °ptamānasya çā°. —

10. B °dana çu° M °lina odanañ çuci anakesuparavyaṃ BM °tañ bhuñ°.

11. M °kiyamule° BM °ṇḍāya rā°. — 12. M °timilapatarāmapaṇaṃ BM °trañ || bu°
M °nāmañ B °nāma sa°. — 13. M sarvaçravaṇapra° B °çramaprahinañ nanda° M °nañ
caññdatha° BM °mānasā ||. — 14. M °khalu yaçodharā rābulomātā yadā ° rikānāñ mu-
le bhuñjītvā tato yaço° B °sām yashtikānāñ gau° M °gauravañña° BM °divasa ye ° yitvá
bhagavanta(M °vaññtañ) çrā° B °ghaṃ sucetanā° B °ghaṃ çucetanāya bhakte nima°
M °nimañtreti |.

17¹. M °gavāñ tūshṇibhāven ||. — 17². B °gavantañ tūshṇi° M °gavaññtāñ tūshṇi°
BM °hrishṭa pri° M °saumanajāto sañ°. — 18. M tasyām eva rātryātyayena prabhū°
BM °bhojanīyañ prañītena pratijāgaritvá bahūnāñ(M °huni) ca pratya° M °ṛṇagadhoraso°

सप्ताहं पूर्णो सन्बोधिं बुद्धिवा जातिजराभरणगहनकान्तरस्य पर्यन्तं कृतं । इह
मया क्लेशमारो भणो देवपुष्पमारो भणो इह मम अपरिमितमख्येयप्रसिंहिता
प्रसिद्धिं समृद्धा । इहाहं बोधिद्रुमे अनवरागस्य

[सप्ताहपूर्वं संवृद्धो बोधिं बुद्धित्वं] उत्तमां ।

आसनातो न उत्थेसि सर्वलोकस्य चेतियो ॥

5

देवकोटीसहस्राणि गगणस्त्रिं समागता ।

पुष्पवर्ष [350] प्रवर्षेत्सुः सप्तराचमनूकं ॥

उत्पन्नां पद्भ्यां दिव्यां पुण्डरीकां मनोरमां ।

सहस्रपत्रां रुचिरां तत्र देवा प्रवर्षति ॥

मारुतं दुर्मगा आसि काण्डेन लिखते महीं ।

10

जितो स्त्रि देवदेवेन शास्त्रसिंहिन तायिना ॥

त्रयस्त्रिंश च यामा च तुषिता ये च निर्मिता ।

परनिर्मिता देवा च कामधातुप्रतिष्ठिता ॥

लोहितं चन्दनं दिव्यं अगुरुं तथ चम्पकं ।

दिव्या च पुष्पवर्षाणि अन्तरीक्षातो ओकिरे ॥

15

दिव्यं च रतनचूर्णं अन्तरीक्षातो ओसिरे ।

अबमात्राहि धाराहि बुद्धचेचं स्फुरी इमं ॥

ब्रह्मकोटीसहस्राणि गगनस्त्रिं समागता ।

वर्षति सूक्ष्मं चूर्णं हि दिव्यं लोहितचन्दनं ॥

भूम्यां देवां उपादाय शुद्धावासां स्वयंप्रभां ।

20

1. M °rinita sañ°. — 3. M °drume agraṭāñ prāpto saplāhañ pūrṇaṃ sañbodhi
buddhitrā uttama ā° B °grasya uttamā ā°. — 5. BM °nāto(M °nāno) utthesi sarvasya lo°
M °ceṭiyo ॥ B °tiyo de°.

6. M °koṭisahasrāṇi gagaṇesmiñ samāgatāḥ B °māgatā pu°. — 7. B °shetsuḥ | sa°
M °shetsuḥ sa° tram anunaḥ ॥ B °kañ u°. — 8. M utpalā padu° B °ramāñ sa°. —
9. B °sraputrāñ° M °patrā ruci° B °pravarshetsuḥ | . — 10. M °āsīt kañṭhena likhitañ
mahitñ | B °likhitañ mahitñ | .

11. BM jitosmiñ deva° M °siñhasya tāyino ॥ . — 12. B trayastriṃśā° M °yāmācca
tu°. — 13. BM parinirmitade° M °vācca kāma° B °tishṭā ॥ . — 14. M °tañ cañda°
tha cañpakam | . — 15. M divyācca pushpavarshañ ca añtarikshato oṇire ॥ B °shpa-
varāñ anta°.

16. M °ca ratnacūṛṇaṃ ca añtarikha ca oṇire ॥ . — 17. M °mātrehi dhārehi bu°
B °dhārehi bu° trañ sphāri° M °sphaṭikam imañ ॥ . — 18. M °koṭisahasrāṇi gagaṇe-
smiñ samāgatāḥ ॥ . — 19. B °cūṛṇaṃ di° M °ti pushpacūṛṇaṃ hi di° taṇḍanañ | .
— 20. BM bhūmyā devāṃ upā° M °prabho ॥ .

- एषा परंपरा आसि देवताहि परिस्फुटा ॥
 कृत्तध्वजपताकाहि अन्तरीक्षं परिस्फुटं ।
 करोन्ति पूजनां श्रेष्ठां संबुद्धस्य शिरीमतो ॥
 आभा च विपुला मुक्ता बुद्धचेत्रं परिस्फुटं ।
 5 भवाग्रलोकधातूयो अभिशुद्धा व तिष्ठति ॥
 प्रशान्ता निरया आसि बुद्धरश्मिभि सर्वशो ।
 शीतीभूता च अंगानि सर्वे च सुखिता अभूत् ॥
 येषां नैरयिकं दुःखं परिशीलं तदनन्तरं ।
 निरयेषु अविस्त्रान देवेषु उपपद्यिषु ॥
 10 संजीवे कालसूत्रे च तपने च प्रतापने ।
 प्रशान्तो रौरवे अभिलोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
 अवीच्यामद्य संघाते प्रत्येकनिरयेषु च ।
 प्रशान्तो सर्वशो अभिलोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
 यावन्ता लोकधातूषु प्रत्येकनिरया अभूत् ।
 15 प्रशान्तो सर्वशो अभिलोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
 ये च तिरच्छानयोनीयं मान्तरधरभोजना ।
 मैत्राय स्फुट बुद्धेन न हिंसन्ति परस्परं ॥
 कृत्तध्वजपताकाभिः बोधिवृक्षो अलंकृतो ।
 कूटागारेहि संकम्पो देवपुत्रेहि निर्मितो ॥
 20 खण्डकान्तरका पि च शर्करसिकता चि च ॥
 समन्ता बोधिमण्डातो हेष्टा भूमौ प्रसिद्धिता ॥

1. B *eshāṃ paraṃ* ° M *eshāṇi paraṃparāṃ āmī de* ° BM ° *vatebi pari* ° B ° *sphutā* | . --
 2. BM ° *rikshe pari* ° B ° *sphutaṃ* | . — 3. M *karomī jahatāṃ cre* ° B ° *nti jahanaṃ*
greshatāṃ mambuddhasya ° *crimato* | M ° *sa ca* ° *crimatā* || . — 4. B *ābhāya vi* ° BM ° *pulo*
mukto hu ° B ° *sphutaṃ* | . — 5. B ° *agniṃ guṇḡa va tishṭetsuḥ* | M ° *agniṃ guṇiyā va ti* °.
 6. B *praçānta ni* ° M *praçānta nilayā āsīd bddha* °. — 7. B ° *aṃgānāṃ sa* °.
 8. M ° *nairapikaṃ* ° *tadaṃtaraṃ* | . — 9. B ° *dyitsuḥ* | . — 10. M ° *lasutre* ° *prā-*
pane || B ° *pratapane* | .
 11. B *praçānta rau* ° M *praçāntā rau* ° *agniṃr loka* ° B ° *agniṃr loka* °. — 12. M ° *ghāte*
pra °. — 13. M *praçāntā sa* ° B ° *agni loka* °. — 14. M *yāvaṃto lo* ° B *yāvāt lo* ° M ° *dha-*
tūshṭha pra ° B ° *abhūh* | . — 15. M *praçānto sa* ° B ° *agni loka* °.
 16. M ° *nsaruvirabhojanāḥ* | . — 17. BM *maityāya* ° B ° *ddhena* ° *na hisanti* ° M ° *hi-*
saṃti pa °. — 18. M ° *kāmiḥ yodhivrikshe alaṃkritā* || . — 19. B *gritā* ° M ° *rmitāḥ* || .
 — 20. B *khāṇḍakaṇḍarakā pi ca* ° *çarkaraçikatā* ° M *khāṇḍakaṇḍarakābhic* ° *ca* ° *çarkara-*
sikritā pi ca | .
 21. M *samaṃtā bo* °.

रत्नामयीये भूमीये बोधिमण्डं परिष्कृतो ।
या नामि बुद्धचेचस्य देवपुत्रेहि निर्मिता ॥
देवपुत्रसहस्राणि धरणीये प्रतिष्ठिता ।
धूपनेनां यहेत्वाण पूजयन्ति लोकनायकं ॥
हेष्टा च धरणी सर्वा पद्मेहि च परिष्कृता ।
आम्बुनदसुवर्णस्य बुद्धतेजेण उन्नता ॥
ये चापि व्याधिदुःखार्ता अलेना अपरायणा ।
अरोगा सु[350⁴]खिता भूता बुद्धरश्मिपरिष्कृता ॥
आत्मन्धा रूपा पद्मेन्सु लब्ध्वा चक्षुं विशारदं ।
परस्परं चालपेन्सुः बोधिप्राप्तस्य ताचिनो ॥
रागश्चाप्यपि च दोषो मोहस्य अन्तकीकृतः ।
यं कालं शाक्यसिंहेन प्राप्ता बोधि महर्षिणा ॥
प्रासादा च विमाना च कूटागारा मनोरमा ।
सर्वे ततोमुखा आसि बोधिसत्वस्य ताचिनो ॥
यावन्तो बुद्धचेचसिं नरनारी च किन्नरा ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणः ॥
देवता देवपुत्राश्च देवकन्या च शोभना ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन सो पुरुषोत्तमः ॥
नागाश्चाप्यथ गन्धर्वा यक्षा कुम्भाण्डराक्षसा ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणो ॥
दारका दारिका चैव श्रद्धायं अवरोपिता ।

5

10

15

20

1. M ratnāmanivibhū ° dhimaṇḍe pa° B °dhimaṇḍa pa°. — 3. M °srāṇi ramanīyaṃ pra° B °shūhita dhā°. — 4. M °trāṇi grīhītāna pūjyehi lo° B °nāyaka |. — 5. BM °sa-rve padme°.

6. M °dgatāḥ ||. — 7. M °duḥkhāraṇā parāyaṇānāya ca || B °khārttā aparāyaṇā ala-va° |. — 8. M agārā sukhitā te bhūda buddha° B arāgā sushitā te tu bu°. — 9. M jāṇi-tyaṃdhā rūpa paṇyetsu labdhā ca cūvīcāladaṃ || B °ṇyetsu labdhacakshuṃ°. — 10. M °cā-rayetsuḥ ho° B °cālayetsuḥ ho° M °sya nāyinaḥ ||.

11. B °py avasa do° M °py avaco do° haṇḍānāṭaki° B °ṇca nanta°. — 12. BM °kāle ṇā° M °prāptaṃ ho°. — 13. M prāptāda ca vitāna° ca kirīṃdhe ca mano° B °nā ca kirī-dherā ca mano°. — 14. B °tosukhā° M °āsīd bodhi° yinoḥ ||. — 15. BM yato ca bu° M °kshetresmiṃ° ca kiṇṇarāḥ ||.

16. M °āsī ye° rahiṇā ||. — 17. M °ṇca devakaṃṇyā ca°. — 18. M °āsī ye°. — 19. M °tha gaṃdhārvā yakshā kuṃbhāṇḍarākshasāṃs || B °kshā kuṇḍā rā°. — 20. M °āsī ye° B °yena borshī maha° M °rhiṇā ||.

21. M °caivaṃ ṇayāpaṃ bhavaropitāṃ |.

- ततोमुखा संस्थिहंसु येन बोधि महर्विण्यो ॥
 ये चाप्यामरया दिक्वा विशिष्टा रतनामया ।
 आबद्धा आसि देवानां सर्वे ततोमुखा अभू ॥
 नागानां अथ यक्षाणां पिशाचराक्षसान च ।
 5 अभू आमरया सर्वे येन बोधि निरिङ्गिता ॥
 देवानामथ नागानां यक्षाणां राक्षसान च ।
 ततोमुखा विमानामू येन बोधि महर्विण्यो ॥
 नूपुरा वलया चैव अथ वा पारिहारका ।
 बोधिप्राप्तस्य बुद्धस्य येन बोधि निरिङ्गिता ॥
 10 वलङ्गिता च निष्कानि कण्ठे हारा च शोभना ।
 आबद्धका मनुष्याणां येन बोधि निरिङ्गिता ॥
 मुक्ताहारा च आबद्धा चित्रा च मणिकुण्डला ।
 ओगुण्डिका मुद्रिका च येन बोधि निरिङ्गिता ॥
 यावन्ति बुद्धचेचक्षिं सत्वधातू अवन्तिन्या ।
 15 आनन्ता च अजानन्ता येन बोधि निरिङ्गिता ॥
 वाता च शीतला वाये मञ्जुगन्धा मनोरमा ।
 समन्ता बोधिचेचक्षिं बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥
 एकपुचक्षिं यं प्रेक्षं शुश्रूषा च प्रतिष्ठिता ।
 मातापितृणां इष्टक्षिं एवं आसीत्तद्वनराणां
 20 यावन्ति बुद्धचेचक्षिं देवा नागा च सानुषा ।
 असुरा च कित्तरा यथा सर्वे पश्यन्ति नाचक्ष ॥

1. BM °mukhañ sañsthihesi (B °sthahañsi) ye° M °rshinā ॥ . — 2. B °çishto rata°. M °çishtë ratanāyayā ॥ . — 3. M omet les lignes 3-10. B °nām gā sarve tena mukhā abhūshi ॥ . — 4. B °piçacārākshasānām ॥ . — 5. B cābharanā ° dhi liniñriñgītā ॥ .

6. B °kshānām rākshasānām ॥ . — 7. B °rshinā ॥ . — 8. B °varayā°. — 9. B °ni-
 liñgītā ॥ . — 10. B ācaramjano ca hastā ca kamtho hastā ca çocanā ॥ .

11. M °mamushyā ° niliñgītā ॥ B °niliñgītā ॥ . — 12. BM muktihā° M °barāçca ā°
 ñikuñḍalā ॥ . — 13. BM okuntikā bhadrī° M °bodhiñ nilañgītā ॥ B °niliñgītā ॥ . —

14. M yācānta buddhakshetresmi satvadhātu acimtiyā ॥ . — 15. M jānāntā ca ajānāntā
 ye° niliñgītā ॥ B °niliñgītā ॥ .

16. B vātāya çtalo vāye mañjūga° M °mañjūgañdhā ma°. — 17. M samāntā bu-
 ddbakshetresmiñ bo° B °smiñ buddhaprā° M °yina ॥ . — 18. M °putresmiñ yañ pre-
 mmañ çruçushā° B °mnañ çruçushā°. — 19. B pitriñām ištāya e° āsicca tada° M pi-
 triñā ištāya e° āsinañ tadanañteram ॥ . — 20. M yācānti buddhakshetresmiñ ° gāçca
 mānushāḥ ॥ B °gā manushyā ॥ .

21. M °paçyānti tāyina ॥ .

धूपनेनां ग्रहत्वान् सर्वे तेन सुखस्थिता ।
 पूजन्ति लोकप्रद्योतं [बोधिमण्डे प्रतिष्ठितं] ॥
 अञ्जलीहि नमस्यन्ति गाथाहि च स्तवन्ति ते ।
 पूजां करोति बुद्धस्य बोधिमण्डे प्रतिष्ठिता ॥
 सर्वे आसनं पश्यन्ति लोकनाथं प्रमंकरं ।
 [351] न कश्चिदूरे संजाने व्याममाचे यथा स्थितं ॥
 न कश्चित्पृष्ठतो बुद्धं लोकधातूय पश्यति ।
 सर्वदिशा हि बुद्धस्य समन्ता पश्यति मुखं ॥
 वामदक्षिणपार्श्वेन न कश्चिल्लोकनायकं ।
 संजानति महावीरं सर्वे पश्यन्ति संमुखं ॥
 धूपनं बुद्धचेचरिणि धूपितं च तदनन्तरं ।
 समन्ता बुद्धचेचाणां गन्धेन कोटियो स्फुटा ॥
 न शक्यं गणनां कर्तुं एतिया सत्त्वकोटियो ।
 पश्चित्वा शिरिं बुद्धस्य ये बोधिमभिप्रस्थिताः ॥
 तूणा च ये केचिदस्ति औषधीयो वनस्पतिः ।
 सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्विणो ॥
 को इमां एदृशां धर्मा लोकनाथेन देशिता ।
 श्रुत्वा न सिया तुष्टो अन्धश्च मारपक्षिकात् ॥
 न शक्या सर्वमाख्यातुं वाचाय ऋद्धिभावतः ।
 या शिरी आसि बुद्धस्य बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥

5

10

15

20

1. M dhūpatetrāṇi grihe ° sarvato ca sukhe sthitā | B °tena mukha°. — 2. M pūja-
 yānti lo° B pūjanti lo° M °dyoto nama° B °taṁ añja°. — 3. B °teṇa añjaliṁhi nama-
 syanti | gā° M namasyanti ca añjaliṁ gāthābhi° ca stavānti te ka° B °stavanti te pū°
 — 4. M karoti buddhasya pūjanāṁ || yena bodhi pratishṭhāpya bodhima° BM °shṭhi-
 taṁ | . — 5. B °āsannā pa° M °āsana paçyaṁti° BM °nātha pra°.

6. M °çci dūle saṁtrāne vyonemātre° B °ne vyāmama°. — 7. M °dhātūshu pa°. —
 8. M °sya samañtā darçati mukhaṁ || B °ntā mukha darçati | . — 10. B °jananti ma°
 M °janaṁti mahāviro sarve paçyaṁti saṁ°.

11. M dhupanaṁ° B dhūpana bu° M °kshetresmiṁ° taṁ (tvadanāṁtaraṁ) || . —
 12. M samañtād buddha° ° ṇāṁ gāṁdhena° ° sphutaṁ || . — 13. BM °ṇanā kartuṁ°
 B °etti satva° M °ettikā matvakotiya° pa°. — 14. BM çiri bu° B °bodhi abhi° BM °sthi-
 taḥ | . — 15. B °ca keci° M °ca kenacid asti sarva aushadhi va° B °shadhi vanaspati sa°.

16. M tato abhimukhā āsit yena° B sarve | tato abhimu° B °hashiṇā. — 17. M °i-
 mān edriçā dharmā lo° B °taṁ çru°. — 18. B °tvā namiyā tushṭiṁ a° M °tvānam
 imāṁ tushṭiṁ a° ° kshikān || B °kshikāṁ || . — 19. M °tuṁ cācaya ri° B °cāya riddhi°
 M °shati || . — 20. M yo çiri buddham ākhyāmi bo°.

- येहि च दृष्टो संनुद्धो बोधिमण्डे प्रतिष्ठितः ।
 पूजितश्च महावीरो ते श्रुत्वा तुष्ट पण्डिता ॥
 शीलस्कन्धेन अच्छिद्रा ये च भिक्षू प्रतिष्ठिता ।
 तेषां श्रुत्वा इदं सूचं महार्हं जनेष्यति ॥
 5 मद्रकचान्तिसीरभ्यसंपन्ना अदीनमानसा ।
 अर्थिका बुद्धघ्नाग्नेन तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
 ये हि आश्वासिता सत्त्वा मोक्षेष्वाभि उपद्रुता ।
 बुद्धित्वमुत्तमां बोधिं तेषानुष्टिर्भविष्यति ॥
 येहि ते पुरिमा बुद्धा सत्कृता द्विपदोत्तमा ।
 10 ते इदं सूचं श्रुत्वा तेषानुष्टिर्भविष्यति ॥
 हर्षिता येहि ते सत्त्वा अन्नपात्रेण तर्पिता ।
 ते पीदं सूचं श्रुत्वा बुद्धे काह्नि गौरवं ॥
 येहि ते अधना सत्त्वा धनेन अभिच्छादिता ।
 ते इदं श्रुत्वा सूचं बुद्धे काह्नि गौरवं ॥
 15 येहि च पूर्वबुद्धानां चेतिया मापिता शुभा ।
 उद्विद्धा वरप्रासादा ते खु भविष्यन्ति प्रीणिता ॥
 येहि प्रलुब्धन्तो सद्धमो लोकनाथान् धरिन्ते ।
 त्यजित्वा लाभसत्कारं ते खु भेष्यन्ति प्रीणिताः ॥
 ये ते असंस्कृतायुष्य दण्डकर्मैहि वर्जिता ।
 20 उरसा लोकनाथस्य ते खु भेष्यन्ति हर्षिता ॥

1. M ehi ca dṛi° B yehi ca teli sañ° M °shṭhitā ॥ . — 2. BM pūjitaṇṇa° M °hāci°
 tushṭimañḍitāḥ | . — 3. B nila° M nilakañḍhena° BM °bhikṣu pra° M °shṭhitāḥ | .
 — 4. M °dañ sutrañ° BM °shyaḥ | . — 5. B °drakañ kṣa° M °ka kṣhāñti° mādina-
 mā° B °dinamanasā narā | .

6. M akā bu°. — 7. M ye hi agvāhitā sarve mo°. — 8. B °māñ buddhi te°. —
 9. BM tehi° B °purimāñ bu° M °purimāñ loke buddhe satkṛito dvi° °ttamāñ ॥ .
 10. M °dañ sutrañ ṇṭvāna tushṭhā bhavi°.

11. BM °hi te kṛipāṇā satvā° B °nnapāṇe tarppitā | . — 12. BM °dañ ṇṭvā su-
 (M °su)trañ na° M °buddha kāhiñti gau°. — 13. BM ye pi te ° nena te bhi° —
 14. M °na sutrañ buddhe kāhiñti°. — 15. M ye pi te pūrva ca buddhānāñ ye pi ya-
 nārthini ṇubhā ॥ B °cetiyañi pārthi subhā | .

16. B urddhiddhāc cetaprasāda te shu bha° M udvi — raprasāda tena prasāda te bhavi-
 shyañti prīṇitā ॥ . — 17. B °luhyant° M °jyate saddharmā lo° BM °nāthena dhāraṇo
 (M °ritā) | . — 18. M °tvā lobhasatkāra teshu bheshyañti prīṇitāḥ ॥ B °kāreṇa teshu
 bhe°. — 19. BM °asatkṛitā paṇḍapaṇḍa° hi tarjitā | . — 20. B °teshu bhe° M °teshu
 bheshyañti°.

ये ते मैत्रेय संबुद्धं पश्चिन्वा द्विपदोत्तमं ।
 काह्नि विपुलां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
 ये ते सिंहं महानाभं पश्चिन्वा लोकचेतितं ।
 काह्नि विपुलां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
 केतुस्य लोकनाथस्य ये करिष्यन्ति पूजनां ।
 अर्थिका बुद्धज्ञानेन तेषां हर्षो भविष्यति ॥
 प्रयोतस्य च बुद्धस्य ये करिष्यन्ति पूजनां ।
 अर्थिका बुद्धज्ञानेन तेषां हर्षो भविष्यति ॥
 ज्यो[351^b]तीवरं च ये बुद्धं पश्चिन्वा अपराजितं ।
 महतीं पूजां काह्नि तेषां हर्षो भविष्यति ॥
 सुनेवं लोकप्रयोतं दृष्ट्वा ये सत्करिष्यति ।
 अर्चमानाय पूजाय तेषां हर्षो भविष्यति ॥
 द्वौ बुद्धौ कुसुमनाभौ लोकनाथौ तथागतौ ।
 ये दृष्ट्वा सत्करिष्यन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
 मेरुं च द्विपदश्रेष्ठं संबुद्धं वदतां वरं ।
 ये दृष्ट्वा सत्करिष्यन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
 पुष्पं ये चायसंबुद्धं पश्चिन्वा द्विपदोत्तमं ।
 काह्नि परमां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
 चतुर्णां च नरेन्द्राणां ये संघं सत्करिष्यति ।
 इमस्मिं भद्रकल्पस्मिं ते उदया भविष्यति ॥
 ये गृष्ट्वा लाभसत्कारे जिह्मविज्ञाननिश्रिता ।
 बह्विच्छा तं शृणित्वरन तेषां चासौ भविष्यति ॥

5

10

15

20

1. M °maitraṇya saṃbuddhā pa° B °maitreya saṃ°. — 2. M kāhiṃti vi°. — 3. M ete siṃha mahānāga pa° B ye te siṃha ma° cetiyā |. — 4. M kāhiṃti vi°. — 5. B °sya lolokanā° M °rishyaṃti pūjanāṃ |.

6. M °ti || su (l. 11). — 7. M omet les lignes 7 et 8. B pratyotasya bu°. — 9. Dans M les lignes 9 et 10 sont transposées entre nos lignes 14 et 15. M °ticaraṃ ca°. — 10. B °pūjanāṃ kā° M °pūja kāhiṃti te°.

11. M °netralokapadyoto adriṣṭvā satka° B °dyoto dṛiṣṭvā sa satka°. — 13. M °ku-sumau nāmau° B °nāmo lo°. — 14. M °rishyaṃti te°. — 15. B °creshtbo saṃ°.

16. M °rishyaṃti te°. — 17. M pushpaṃ cā tatra saṃ° B pushpaṃ cāgrasaṃ° M °dotamaṃ ||. — 18. M kāhiṃti pa°. — 19. M °nareṇḍrā° B °ndranāṃ ye° BM °ye saba-sraṃ satka°. — 20. M °kalpesmiṃ°.

21. BM °tkāra(B °ro) jihvāvi°. — 22. B bahiveccā te° ṣru° M bahvacchā tena ṣruṇi-tvā te°.

- ये च संगणिकारामा मयवासे प्रतिष्ठिता ।
विवेकं श्रुत्वा बुद्धेन तेषां च सौमनस्यता ॥
ये च दुःशील श्रुत्वा न एवं बुद्धेन भाषितं ।
नता लोकप्रदीपस्त्रिं तीव्रं काङ्क्षन्ति गौरवं ॥
5 ये ते व्याकृता बुद्धेन बोधिसत्त्वा अनागतता ।
सूत्रता सुखसंवासा तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
येषां विवर्तना नास्ति बुद्धज्ञानातो सर्वशः ।
ते हृदं सूचं श्रुत्वा न भविष्यन्ति सुखिता नराः ॥
ये हि पुरिमबुद्ध सत्त्वसारं
10 मुहकृता सत्कृता पूजिता नरेन्द्रा ।
प्रणतमना श्रिष्ट बुद्धज्ञाने
नरवरवर्यं श्रुत्वा तुष्ट भोक्ता ॥
येषामविकला समन्ता अद्वा
वरगुणकोटिशतेहि ये उपेता ।
15 ये च धारयि धर्मं सुज्जमानं
मुदितमना सुगतस्य शासनस्त्रिं ॥
ये च अचपला अनुद्धता च
अमुखरा अमू अकीर्णवाचा ।
सुसखिलवाचा न मानुपेता
20 जिनवरवर्यं श्रुत्वा तुष्ट भोक्ता ॥
येषामपरित्यक्तं बुद्धज्ञानं

1. BM °gaṇaṃ vāsa pra°. — 2. M viveka ṣru° B °shām sau° BM °syatām | . — 3. M eva duḥ° B evaṃ duḥ°. — 4. BM na te lo° M °kāhīnti. — 5. M °kṛitā bu° gatāḥ | .

6. BM suratā° M °saṃvāso te°. — 7. M eśhām° B °vivarṇatā nāsti° M °jñānasasarga- te | B °rvagate | . — 8. B idaṃ° M imaṃ sutraṃ ca ṣru° vishyānti sukhā naraḥ | . — 9. BM °buddhesū satva° M °sāragu° BM °kṛitā | satkṛitya pī° drā pra°.

11. M °ṇatātmanā viçi° B °nā viçi° jñānena naravaravarṇa° M °jñānena varṇaṃ ṣru° tushṭo bhoṃti | B °tushṭha bhonti | . — 13. B yeshāṃ a° M yeshāṃ avikraraḥ satva ṣra° B °lā satva ṣra° M °petā ya || . — 15. BM ye ca dharayi dharmāṃ lujja- (M °jya)mānaṃ (B °ṇaṃ) mu° M °sanesiṃ.

17. M °ddhanā ca amu° B °khalā abhū | anukī° M °bhūt || anukī° BM °vaca su°. — 19. B sunukhiṃlavacanāmanenupeto jīvaravarṇaṇitvā tu° M sukhikhaṇaṇā anupetā jīna- varṇana ṣru° tushṭo bhoṃti | .

21. M yeshāṃ api pari° jñāna ṣirivajā ca anaṇṭatulyo bodhi ye° B °jñāna riva(?)jā ca a° dhi ye°.

एवं विरजा अनन्ततुल्यबोधि ।

ये च व्रतं चरन्ति अप्रमत्त

जिववरञ्चान् अणित्वा तुष्ट भोति ॥

अथ खलु भगवां सप्ताहस्वाख्येन सिंहासनातो उत्थाय बोधिद्रुमं जागविलो-
कितेन विलोकयन्तो अग्निमिषाये दृष्टीये प्रीतिसुखेन द्वितीयं सप्ताहं अनाहारो 5
अस्त्रासि बोधिद्रुमं अग्निमिषाये दृष्टीये निरीक्षन्तो इह मम बोधिद्रुमे अनवरा-
यस्य जातिजरामरण[352] संसारगहनकान्तरस्य पर्यन्तं कृतं इह मम क्रेशमारो
भयो मृत्युमारो भयो स्कन्धमारो भयो देवपुत्रमारो भयो इह ममापरिमितमसं-
ख्येयप्रणिहिता प्रणिधि समृद्धा इहाहं बोधिद्रुमे लोके अयतां प्राप्तः लोके त्रेष्ठतां
प्राप्तो सत्त्वसारतां प्राप्तः ॥ 10

भगवां सप्ताहं प्रीतिसुखेन बोधिद्रुमं अग्निमिषाये दृष्टीये निधायित्वा तृतीयं
सप्ताहं प्रीतिसुखेन दीर्घं चक्रमं चक्रमे ॥ तेन खलु पुनः समयेन मारो पापीमां
भगवतो अविदूरे संनिषण्णो अभूषि दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी काण्डेन भूमिं
विलिखन्तो अमणो मे गीतमो विषयातो उपातिवृत्तो अमणो मे गीतमो विष-
यातो उपातिवृत्तो ति ॥ अथ खलु तन्त्री च मारधीता अरती च मारधीता 15
येन मारो पापीमांस्तेनोपसंक्रमित्वा मारं पापीमं गाथाये अध्वभाषति ॥

कामं त्वं दुर्मनो तात पुण्यं आनयाम्यहं ।

रागपाशेहि बंधित्वा अरण्यादिव कुंजरं ।

प्रबन्धित्वान् आनेमि वशिको ते भविष्यति ॥

2. BM "tañ carati(B °ti |) a° M °çrutvā tushṭo bhānti ॥ — 4. M °sīṃhāsanaṃ
utthā° M °kayaṃto° B °yanto aminishā° BM °pritisukhañ dvi° M °sthāsi ॥ bo ° shāye
nirikshyato iya ma° BM °saṃsāragrahaṇakān(M °kāñ)lā° M °ryaṃtañ° BM °kṛitañ |
iha° B °çamāro bhagnā mṛi° M °çamāro bhagno devaputramāro bhagno ॥ iha mama
asaṃkhye° gratañ prāpto lokañ çre° B °çreshtatāñ prāpto° M °saratāñ prāptāñ ॥

11. M bhagavān sapta° shāya dṛi°. — 12. M °kha punaḥ° to abhidūraiñ saṃnisha-
syo abhū° B °shi | duḥkhañ durma° M °rmanā vipra° ri kaṇṭhena bhū° BM °li-
khanto çramaṇa me gautta(M °khañto çravaṇo gauta)mo vi° çramaṇo me(M °çrava-
ṇo) gauttamo° M °upāttavṛitteti ॥ — 15. M atha tañci ca mārādhiṭaro aparati°
B °tri ca mārādhitā aparati° M °tvā māro pāpimāñ gāthā adhya° B °rañ pāpimāñ
gā°.

17. M kāma tvañ° B kāma tva du° B °tāta yadi puruṣo ānayamaṇaṃ | M puruṣo
āna°. — 18. M gāvapā° B °kuñjalañ p.a°. — 19. M prabāñdhitvāna ānema vasiko°
B °āneme vaçikto bha°.

अथ खलु मारो पापीमां धीतरो गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अरहां सुगतो लोके न रागेण सुवानथो ।

विषयो मे अतिक्रान्तो तस्माच्छोचाम्यहं भृशं ॥

- अथ खलु ता मारधीतरो पितुर्मारस्त्र वचनं अकरित्वा येन भगवांस्तेनोपसं-
 5 क्रमित्वा भगवन्तं चक्रमन्तमनुचक्रमेन्तुः । पादान्ते भगवन्परिचरेन्ह पादान्ते सुगत
 परिचरेन्ह ॥ भगवां तां न चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंक्षये सम्यक्सु-
 विमुक्तचित्तो ॥ अथ ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्ता मन्तयेन्तुः उच्चा-
 वचं पुष्पाणां कन्दो उच्चावचं पुष्पाणां कन्दः यं नूनं वयं सख्यथापि नाम पंचद-
 शवर्षदेशिका वा षोडशवर्षदेशिका वा एवरूपा एवरूपाणां एकशतं एकशतं चञ्चला
 10 अभिनिर्मित्वा येन अमणो गीतमस्तेनोपसंक्रमित्वा अमणं गीतमं चक्रमन्तमनु-
 चक्रमेन्तुः । पादान्ते भगवं परिचरेन्ह पादां ते सुगत परिचरेन्ह । न च सागं
 गमवां चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंक्षये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ
 खलु ता मारधीतरो एकमन्तमुपसंक्रम्य मन्ता मन्तयेन्तुः उच्चावचं पुष्पाणां कन्दो
 उच्चावचं पुष्पाणां कन्दो यं नूनं वयं सख्यथापि नाम एकप्रसूता वा द्विप्र-
 15 सूता वा एवरूपा एवरूपाणां एकशतं एकशतं निर्मित्वा येन अमणो गीतम-

2. M °gena sa ānaye° B °ṇa sa āneyo vi°. — 3. M °tikrāṇto ta° B °nto | ta° cāma-
 hañ°. — 4. M °lu tāṃ māra° B °tān māra° M °yena bhagavānsten° BM °tvā bhagava-
 taçcaṃ(M °taḥ caṃ)krama(B °mañ)tañ caṃkrametsuḥ | . — 5. M °pādañ te bhagavān
 paricarañḥa yāda pādañ ne su° B °n parivarañḥa pāba pādañ je su° M °riharaca bha°
 B °hañ bha°.

6. M bhavan tāṃ na citrikāreya ya° B °vān sānañ citrikāreya ya° BM °thādipañ anu°
 M °kshayañ sa° B °kshaye sañmyaksañvi°. — 7. BM attha tāṃ māradhi° M °ro ekāntam
 upasañkramā mañtā mañtrayetsuḥ uccāvaca puruṣo cchañdo uccāvanañ puruṣhāṇaṃ
 cchañdo yañ nū° B °ntrayetsuḥ uccāvaca puruṣo cchande uccāvaca pu° ndaḥ ayañ nū°
 M °yañ || sayyathidāñ nā° BM °pañcacaḍavarshañ deçikā vā sho° B °varsho do° M °ṇaṃ
 ekaçatam ekaçatāñ ridhiyā abhinirmittvā yena çravaṇo gantamo teno° B °çatañ ridhiyā
 abhi° ño gauttamañ te° M °mittvā çravaṇaṃ gau° B °ṇaṃ gauttamañ M °kramañtam
 anucañkrameyañ B °ntam anucañkrameye | .

11¹. M °pādañ te bhagavān paricareñbhe || B °vañ paricareñbha pādañ ° rohe na°. —
 11². M °gavān citrikareyañ || ya° B °vañ citrikaraye || ya° BM °ttarañ u° M °padhiṣaṃ°
 ksuvipukravicaḥ || . — 12. M °lu tāṃ māradhi° B °lu tān māradhi° M °kamañtam
 u° mya mañtro mañtrañyetsuḥ || uccāvaca puruṣhāṇaṃ cchañdo yañ nūñāhañ cayañ
 sayya° B °ntrayetsuḥ uccāvacaṃ puruṣaṃ cchando || uccāvaca pu° nūnañ cayañ sayya°
 M °nāma ekaprasatā vā dviprasatā vā evaṃ ° rūpāpāñ ekaçatam ekaçatābhiḥ nirmi°
 yena çravaṇaṃ gauttamañ tenopa° B °nāñ ekaḥ çatañ ekaḥ çatañ sa nirmi° ño gautta-
 mas teno° M °tvā çravaṇa gauttamañ cañkramañtam anu° BM °metsuḥ | .

स्तेनोपसंक्रमित्वा श्रमणं गीतमं चंक्रमन्मनुचंक्रमेन्तुः । पादान्ते भगवन्परिचरेन्ह
पादान्ते सुगत परिचरेन्ह । न च सानं भगवां चित्तीकारये यथापीदं अनुत्तर
उपधिसंघये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य
मन्त्रा मन्त्रयेन्तुः उच्चावचं पुरुषाणां हृन्दो उच्चावचं पुरुषाणां हृन्दो यं नूनं वयं
सद्यथापि नाम मध्यस्त्रियायो एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं ऋद्ध्या अभि- 5
निर्मिणित्वा येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं चंक्रमन्मनुचंक्रमेन्तुः । पादा-
न्ते भगवन्परिचरेन्ह पादान्ते सुगत परिचरेन्ह । न च सानं भगवां चित्तीकारये
सद्यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंघये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधी-
तरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्तुः अहो परमवयोवर्णनिभं अभिनिर्मिणन्ती
अभिनिर्मिण्येयं । यं नूनं वयं जीर्णा भवित्वा वृद्धिका भवित्वा ख्यविरिका भवित्वा 10
पलितिका भवित्वा कुञ्जगोपानसीवका दण्डमवलम्ब्य येन श्रमणो गीतमस्तेनोप-
संक्रमित्वा श्रमणस्व गीतमस्व पादौ शिरसा वन्दित्वा श्रमणं गीतमं प्रत्येका प्रश्नं
पृच्छेम ॥ अथ खलु ता मारधीतरो जीर्णिका वृद्धिका ख्यविरिका पलितिका
कुञ्जगोपानसीवका भवित्वा दण्डमवष्टभ्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः
पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्तुः ॥ एकान्ते स्थिता तन्वी मारधीता 15
भगवन्तं गाथाये अध्यभाषति ॥

कथंविहारी बज्जलीह भिमु

पंचोद्यतीणो तरतीह षष्ठं ।

1. M pādām te bhagavan paricareina pādām te surāta paricaramhe B °hañ na°. —
2. M °gavān citrikareyañ ॥ yathā° B °vām citrikareya yathā° M °ktacitāh ॥ . — 3. M °lu
mān māradhitaro ekāñtām u° B °tān māradhi° M °mya mañitrā mañitrayetsuñ uccāvacañ
puruṣāṇāñ cchañdo yañ ni° B °ntrayetsuñ uccāvaca puru° shāṇāñ cchando | yañ
mū° mūñ ekañ cetañ ekañ cetañ varuṇācetañ ridhyāñ abbi° M °pām ekaçatañ ekaça-
tañ varuṇācetañ riddhyāñ abbi° BM °tvā bhagavantañ(M °nta) cañkramam° anucañ-
(M °nuca)krametsuñ(M °tsuñ ॥) pā°.

6. BM pādām te(M °dām te) bhagavan paricaret hañ | (M °rema) pādām te(M °dām
te) sugata paricaret hañ (M °carāmhe). — 7. M °gavān citrikareyañ ॥ sayya° B °vañ
citrikaraye | sayya° M °ttara u° cittāh ॥ . — 8. M °lu tāñ māradhi° B °lu tāñ māradhi°
M °ro ekāñtām u° M °mya sañitrā mañitrayetsuñ ॥ eko paramo vayañ° B °yetsuñ eko para-
mañ vayañ va° bhañ anirmi° M °bhañ anirmiñāññi abbi°. — 10. B °jirañāñ bhavi°
M °jirañ bhavi° gopāṭaviyañkā daññdam avalañbya yena çravaṇo gautamo teno° B °ño
gautamos te° M °mitvā çravaṇasya gautasasya pā° B °ṇasya gauttamasya pā° M °sā vañ-
ditvā çravaṇa gau° B °ṇañ gauttamañ BM °tyekañ praçñañ pri°.

13. B °lu tāñ māradhi° M °lu tāñ māradhi° litikā ca kuljagopāṇastecañkā bhavitvā
daññdam avashṭhabhya° gavāns teno° sā vañditvā ekāñte asthātsuñ | . — 15. M ekāñ-
te sthita tatñ kumāra° B °ntri kumāra° M °gavañtām gāthāya a°.

17. B °hulhi bhi° M °lhi bhikshuñ | añ° tīrṇā ta°.

कथं ध्यायी बज्जली कामसंज्ञा
परिबाहितो भवति अलब्धगाढा ॥

अथ खलु भगवां तन्त्रीं मारधीतरां गाथाये प्रत्यभाषति ॥

5 अज्ञाय धर्मं अवितर्कध्यायी
नो रण्यते नो सरतीह चीनं ।
एवंविहारी बज्जलीह भिक्षु
पंचोच्चतीर्थो तरतीह षष्ठं ॥
प्रअब्धकायो सुविमुक्तचित्तो
स्मृतिमानकीयो अपनीतमानो ।
10 एवं ध्यायी बज्जली कामसंज्ञा
परिबाहितो भवति अलब्धगाढा ॥

अथ खलु अरती मारधीता भगवन्तं गाथाये अर्थभाषति ॥

[353^a] सोकामितुङ्गो व वनसिं ध्यायसि
चिताय जीवं अभिप्रार्थयन्तो ।
15 आसाद्य याम्या न करोषि साख्यं
कस्माच्छने न करोषि साख्यं ॥

अथ खलु भगवां अरतीं मारधीतारं गाथाये अर्थभाषे ॥

शोकस्य मूलं परिखन्य सर्वं
सर्वं प्रहाय भवसोममाप्स्ये ।

1. B °hulāṃ ká° M °li kāyasaṃ° B °paribāhiro bha° M °parivāro bhavaṃti a° BM °gā-
dhaṃ ॥ . — 3. B °vāṃ mantrin māra° M °vāṃ taṃtri nā° taraṃ gāthāya pra°. —
4. BM anyāya dharmaṃ avita(M °tarkaṃ)kāyaṃ dhyāyino rūjyātino saratīna thinaṃ(M °ti-
ma thiraṃ) । .

6. M °liha viharīha bhikṣuḥ paṃcāhati° B °cohati°. — 8. M °pyo aparetvamāno ॥
B °pyo apureptkamāno । . — 10. BM °hulāṃ ká° ribāhiro bha° B °gāho ॥ M °gāḍhe ॥ .

12. B °lu alati° M °gavaṃtaṃ gā° B °ti so°. — 13. M °ṣokābhitunno vacana° B so-
kābituṇḍo vacana° citta° ca ... jīvaṃ abhi° M °cittāva jīvaṃ ca abhiprārthayaṃto. —
15. BM °grāmyā(B °mya) na karomi saṃkhyāṃ kasmā° romi saṃkhyāṃ ॥ .

17. B °lu aratī māradhītā bhagavantaṃ gā° M °dhitarāṃ gā° bhāshati ॥ . —
18. BM °mūlaṃ pali(M °mūlā pari)khanīyāṃ na sarve(M °rveṇa) sarvāṃ pra° lobha-
jalpaṃ(M °lpaṃ) ॥ a°.

अर्चस्व प्राप्तिं हृदयस्व शान्तिं
ध्यानानुद्युतो सुखसारवुद्धिः ।
तस्मात्पूजने न करोमि साख्यं
साख्यं न संबिद्यते तेन अस्मै ॥

अथ खलु अरती. मारदेवी. भगवन्तं गाथायै अर्धभाषे ॥

5

आच्छेत्स्व तृष्णां गुणसंप्रचारी
बहुच रक्ता करिष्यन्ति च्छन्द ।
बहुं वतायं जनतां सुवेध
आच्छेत्स्व मृत्युराञ्जो
नयिष्यति अक्षुतपदमशोकं ॥

10

अथ खलु भगवां तां मारधीतरी गाथायै प्रत्यभाषति ॥

गिरिं नखेहि खनय अयो द्धनोहि सादय ।
पर्वतं शिरसा हनय अगढे गाढमेषय ।
किमु अन्वेय पापीयो अपि बुद्धासूया सदा ॥

अथ खलु ता मारधीतरी जानाति मां अमणो गौतमो ति दुःखी दुर्मना 15
विप्रतिसारी येन पिता मारक्षेनोपसंक्रमिन्ता पितरं मारं गाथायै अर्धभाषे ॥

अथ मे वर्ध पि तात न रागेण स आनिये ।
विषयं मे अतिक्रान्तः तस्माच्छोचान्यहं भूषं ॥

अन्यो व तात पुष्यो अवीतसंगो अस्माकं तेन क्येण समन्वागतानां पञ्चस्र

1. B °rthasyāprā° M °yasya sānti dhyānāni yu° B °sukhamānabuddhiḥ | . — 3. M tasmā jananaṁ karomi saṁkhyāṁ na saṁvidyate kena vismayam || B °jjane na karomi saṁkhyā saṁkhyā na saṁvidyate kena visma || . — 5. M °ti yevī bhagavaṁtām gā°.

6. B acche° M gacchetva° BM °shṇāṁ gaṇa° B °pravāriṇi° ba° M °cāraṇi° ba° °rishyaṁti° cchaṇḍaṁ || . — 8. BM mahavṛito(M °hagritāṁ) janatāṁ suvedha acche(M °akṣhe)ṭva mṛityurājasya bheshyati acyutapada(M °dam a)ḥokaṁ || .

11. BM °vām tān māra°. — 12. B giriṁ nakhalēhi khaṇatha a° M °riṁ nakhalvehi khaṇatha amodaṁ te khāṇatha B °nte khāṇatha pa°. — 13. M °haratha || agāhe gām eshaṭha B °hanatha | agāhe gāham eshaṭha | . — 14. M kinum anvatha° B kimunvatha° M °piyi a° BM °ddhāsuyā°. — 15. BM °lu tāṁ māradhī° M °craṇaṇo gotamo° B °gauttamo° M °pratimāri°.

17. B °pi tāto na rāgeṇa sa āṇaya vi°. M °pi tāto nabhageṇa sa āraye vi°. — 18. M °yaṁ se atikrāṇito ta°. — 19. BM anyāṁ ca tāta(M °tātaṁ) puru° saṁgo || asmā° B °rūpe-

सो जितं मूर्च्छित्वा प्रपतित्यद्वा उष्णं वास्त्रं शोणितं मुखतो आगच्छे तेनैव च आवा-
धेन कालं अकरिष्यत् चित्तचयं वा प्राप्नुहे अमणो पुनर् तात गीतमो अरहो
विगतरागो विगतदोषो विगतमोहो अभिमूय भूतो ॥

अथ मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमत्वा एकान्ते अस्थासि । एकान्त-
5 स्थितो मारो पापीमां भगवन्तं गाथाये अध्वभाषे ॥

इहागता हर्षयन्ती तन्नी च अरती रती ।

ता प्रणुदे महावीरो तूलं धान्तं व मादतं ॥

इत्यमुक्त्वा च मारो पापीमां दुःखी दुर्मना विप्रतिसारी तच्चैवान्तरहाये ॥

यदा भगवां प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रो भिक्षू भगवन्तमाह्वसुः ॥ कथं भगवं मार-
10 धीतरो भगवन्तमुपसंक्रान्ता अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभन्ता च अवतारं
निर्विद्य प्रत्यवक्रान्ता ॥ भ[353^b]गवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिमेव एता मा-
रधीतरो मम उपसंक्रान्ता अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभन्ता च अवतारं
निर्विद्य प्रत्यवक्रान्ता । अन्यदापि एते उपसंक्रान्ता मम अवतारार्थी अवतारं
गवेषी अलभन्ता च अवतारं निर्विद्य प्रत्यवक्रान्ता ॥ भिक्षू आह्वसुः ॥ अन्य-
15 दापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिनगरे धर्मलब्धो नाम
वाणिजो अभूषि ॥ स समुद्रजातिको सार्धवाहो महासमुद्रमवतरति सिद्धया-
नपात्रो च आगच्छति ॥ तस्य ततो वाराणसीतो पंचमात्रा वाणिज्यज्ञता उपसं-

na sa° M °cyishya so jitañ murcehi° B °cyisya so jidañ mu° BM °~~cyishyañ~~ vā u°
M °shṇaṇ vā svaṇṇita mu° BM °karishyañ citta(M °~~citta~~)kathayañ(B °kshapañ) vā°
M °prāpuṇa cṇavaṇo punas tāta gau° B °bhūbhūya abhūbhūto°

41. M °gavañ teno° ekāñte a°. — 42. M ekāñtathī° B °~~gavañ~~ pāpi° M °gavañtām gā°.

6. M °gato harshayañti tañtri ca a° B °aratt~~ra~~ ca° — 7. B ca puṇu° vira tulāñ
bhrāntasvamā° M ca pramude ca mahācira mulāñ~~ā~~ bhrāntasvamārūlam i°. — 8. B itthañ
catvāra māro° M itthañ catvāra māro° B °rī tantrata° M °rī tadeivāñtarahāya ॥ . —

91. M athā bhagavañ° rmacakrah ॥ bhikshur bhagavañ~~ā~~ āhatsuh ॥ B °bhikshu bha°.

— 92. M kathañ bhagavan mārādhī° gavañtam upasāñkrānto avatārāthi avatārāñ
gaveshi alabhañtā ca tārañ ni° B °sañkrānto | ava° M °tyavakrānto ॥ .

113. B °vaḥ etararhiñm eva etāñ mārādhī° M °vaḥ etarhi eṣha me tāñ mārādhitaro
bhagavañtam upasāñkrāntā avatārāthi a° veshi alabhañtā ca tārañ ni° B °sañkrāntā |
avatārā° tyakrāntā | M °tyakrāntā ॥ . — 13. M °pi upasāñkrāntā mamāvastārāthi°
veshi nirvi° vakrāntā ॥ . — 141. B bhikshu ā° M bhikshu āhatsuh. — 142. M °van
bhaga°. — 152. M °dā bhi° BM °vo bhū°.

16. M °kācṇja° BM °nāma vaṇi° M °bhūshih. — 17. M samudraja° B °rati | si°
BM °cchati ta°. — 18. M °ṇasito pañ° sañkrāntā vayanā api° shyāma ॥ .

क्रान्ता वयं पि त्वद्यैव सार्धं महासमुद्रमवतरिष्यामः ॥ धर्मलब्धो आह ॥ न
यूयं शक्तास्तेन मार्गेण गन्तुं येनाहं गच्छामि ॥ अहं राक्षसीद्वीपस्य मध्येन गच्छा-
मि । ताद्यो च राक्षसीद्यो वाणिजानि उपायशतेहि लोमेति । तत्र बह्वनि
वाणिजशतानि राक्षसीहि लोमिता अनयव्यसनमापद्यन्ति । न शक्यं युष्माभिः
मया समानं गन्तुं ॥ सो दानि धर्मलब्धो सार्धवाहो तेषां पंचानां वाणिजशतानां 5
न करोत्यवकाशं । मा तत्र राक्षसीहि लोमिता अनयव्यसनमापद्यथ ॥ ते दानि
पंच वाणिजशतानि संनिपतित्वा आहन्तुः ॥ अयं धर्मलब्धो वाणिजदो श्रोमचेन
मार्गेण महासमुद्रं गच्छति चेमेन गच्छति चेमेनागच्छति लघुं चागच्छति म्भिषाचो
च आगच्छति । अस्माकं च न किंचिद्वकाशं करोति गमनाय । भवन्तो यादृ-
शको एषो धर्मलब्धो वाणिजको पुण्यवन्तो पुण्यं संगृह्णाति तादृशकं यूयं पि संगृ- 10
ह्णथ यं वेत्स एष इतो वाराणसीतो प्रतिष्ठति तं वेत्स वयं पि प्रस्थास्यामः ॥ तेहि
सर्वेहि यादृश धर्मलब्धो पुण्यं संगृह्णाति तादृशं तेहि पि पंचहि वाणिजशतेहि पुण्यं
संगृहीतं यत्र काले च धर्मलब्धो वाणिजको समुद्रं प्रस्थितो तत्र काले ते पि पंच
वाणिजशता संप्रस्थिता धर्मलब्धेन सार्धवाहेन सार्धं गच्छन्ति ॥ यं कालं तत्र देशं
प्राप्ता यत्र ताद्यो राक्ष[354]सीद्यो ततो धर्मलब्धेन सार्धवाहेन सर्वे ते पंच 15
वाणिजशता शब्दावियान् बुध्यन्ति ॥ भवन्तो इमे सर्वे पंच वाणिजशता मया
सार्धं वाराणसीतो संप्रस्थिता इमं च तं राक्षसीभवनं अस्माभिरनुप्रापुणितव्यं ।
ताद्यो च युष्माकं राक्षसीद्यो बह्वप्रकारं प्रलोभयिष्यन्ति अन्या रूपेहि प्रलोभयि-

1². M °caktāḥ tema mārgena gaṁtūṁ ye° B °ntuṁ | ye°. — 3¹. M °pājāti u °lobhaṁ
ti ||. — 3². B °bahuni vāṇijācatani °sihi pañca vāṇijabi lo° M °sihi lohita° BM °tā
siddhayānapātrā(B °tro) ca ā(M °rā)gacchati bhita° ana(M °naya)vya° M °dyaṁti na°
B °nti na ca°. — 4. M °naṁ gaṁtūṁ ||. — 5. M so dāni dha° B °catāni ca karo°.

6¹. M °kshasibi° B °lohita° M °atayavya° B °m ādyatha ||. — 6². M tadā pañ°
hatsuh ||.

7. B °siddhayātro° M °siddhayānapātrāto ā°. — 9¹. M °d avatāraṁ ka° BM °nāya
bha°. — 9². B bhagavanto | yā° M bhavaṁto yā° nyavaṁto pu° BM °nyaṁ sāṁgrīhṇāti
(M °ti ||) tādrīcaṁ(B °cakaṁ) yūyaṁ pi sāṁgrīhṇatha° M °esho i° BM °sito pratyasthāsi
taṁ °sthāpayishyaṁ(M °shyaṁ |) te°.

11. M °labdhaṁ pu° BM °saṁgrīhṇāti | (B °hṇānti) tā° M °caṁ tehi puṇyaṁ sāṁ-
grīhṇānti tādrīcaṁ tehi pi pañcabi vāṇijakaṇatehi pu° B °caṁ tehiṁ pi pañ° BM °yatra
kālaṁ ca dharma° M °draṁ prasthitaḥ | tatra kālaṁ tehi pañcabi vāṇijacātāni sāṁpra-
sthītāni | dha° B °tatra kālaṁ tehi pañcabi vāṇi° M °gacchaṁti || B °nti yaṁ°. —

14. B °siyo | tato° M °siyo talaḥ dha° buddhyaṁti || B °nti bha°.

16. M bhavaṁto ime° sītāṁ sāṁprasthitaḥ || imaṁ° B °smābhīc ca anu° M °puṇelavyaṁ
tā°. — 18. B °raṁ pralobhayishyanti | anyā rū° M °raṁ pralobhayishyaṁti || anyo rūpāhi

- अनि अन्य शब्देहि अन्य मन्वेहि अन्य रसेहि अन्य स्पर्शेहि तत्र मार्गे विधि-
धानि नानाप्रकाराणि कामकलायानि अभिनिर्मिष्यन्ति आपयं च मार्गेषु
प्रसारितं अभिनिर्मिष्यन्ति । यत्र तु सो कोचित्कामकलायां तत्र न पश्यिष्य ।
तत्र युष्माभिर्न केनचित्क्षोभं कर्तव्यं न केनचित्किञ्चिद्गृहीतव्यं न केनचित्किञ्चित्प्राशि-
5 तव्यं । वृषसहस्राणि नानाप्रकाराणि पुष्पफलोपेतानि अभिनिर्मिष्यन्ति मदनपु-
ष्पेहि च मदनफलेहि च भरितानि मूलतो उपादाय यावत्पुष्पं पत्रफलभारभरिता-
नि पुष्पं वा फलं वा न आनयितव्यं । पुष्करिणीयो च नानाप्रकाराणि अञ्छानि
शुभानि शीतलजलानि सुवर्णवाशिकासंस्कृतानि उत्पलपदुमकुमुदपुण्डरीकसीग-
न्धिकसंस्कृतानि सुखोपतीर्णानि अभिनिर्मिष्यन्ति । तत्र भवतोहि न केनचिद-
10 क्षीपितव्यं न च ततो केनचित्पुष्करिणीहि उदकं वा पत्रं वा उत्पलं वा पुण्डरीकं
वा विसृज्यात्वं वा स्वादयितव्यं ॥ अन्यानि च नानाप्रकाराणि रत्नरतनानि
अभिनिर्मिष्यन्ति । तत्र च युष्माभिर्न केनचित्कहिञ्चिद्विभो उत्पादयितव्यः ।
यो युष्माकं तत्र लोभमुत्पादयिष्यति सो न भूयो जम्बुद्वीपं गमिष्यति । तत्रैव
अनयातो व्यसनमापयिष्यति । यो च ततो राक्षसीमवनातो सर्वतो निरपेक्षो
15 अभिनिष्कमिष्यति सो सिद्धपात्रो स्वस्तिना पुनः आगतो स्वदेशं गमिष्यति ॥

पुष्पं समुदानेतान जम्बुद्वीपातो वाणिजा ।

महासमुद्रं प्रस्थिहेन्तुः यं धनरतनाकरं ॥

pralobhayishyaṁti || anyā ṣabdehi anyā gaṁdhehi || anyā rase° B °yishyanti | anyā ṣa°
M °ṇi kāmakalānāni abhinirmiṣyaṁti || ā° B °ṇāni abhinirmiṣyanti ā° M °ṇishyaṁ-
ti | .

3. B yatra na so ko° M yatra na so kvacit kāmakalānān ta° B °lyāṇāyaṁ ta° . —

4. BM °kenacid grī° M °hitavyaṁ na kenaci prāci° B °kiñcin prāci° . — 5. M °kāraṇi
āyushpa ° ṇishyaṁti || yatra madanapushpe° B °shyanti | madanapushpe° M °lāni mulāto
upādāya yāvatpatraṁpushpaṁ phala° B °pushpaṁ patraṁ phala° .

7. M °ṇiye ca° BM °rāṇi āgacchati ṣu° M °ṣitalāni ca° sūvarṇapāṭukāsāṁstrīnāni utpa-
lapadmakū° saugāṁdhikāsaṁ ṇishyaṁti || , — 9. M °ca tataḥ kenacit pushkari° BM °bi-
ṣamṇiṇālān vaḥ sodāyitavyā || .

11. M °lanāni ca abhi° . — 12. B tatra vaḥ yushmābhir na ke° M tatra vo yushmā-
bhiḥ na kenacit karhicillobhe utpādayishyati | so na° (l. 13) B °hiñcillābho u° vyah yo° .
— 13¹. B °lobha utpādayishyati | so° BM °dvipe ga° M °mishyaṁti || . — 13². M °tatrai-
vānapāto° B °traiva napāto° padyekshyanti | M °shyati | . — 14. M °bhavanānān sarva°
B °sarveto° M °peksha abhi° B °peksho abhikramishyati | so siddhayātro° M °ddhayāna-
pātro° punaḥ svade° .

16. BM °netvā ja° M °pāno vā° BM °jā ma° . — 17. BM °draṁ prārthayētsuḥ
(M °tsuḥ ||) dha° M °ratnāka° BM °raṁ te° .

तेन चाभिरुहित्वान् श्रीगोहेत्वान् सागरं ।
 द्वीपेषु रतं नृह्य स्वस्तिना पुनरागता ॥
 तेषामासि सार्धवाहो पण्डितो अर्चयन्तिको ।
 धर्मसन्धो ति नामेन सो तेषां अनुशासति ॥
 इमं वाणिजा मार्गे राक्षसीयो भयानिका ।
 [354^b] अद्वीये वशितां प्राप्ता मायाधारे च शिचिता ॥
 यत्तासु काहिति क्त्वं बाहो दुष्प्रज्ञवातिको ।
 न सो पुनर्जमुद्वीपं गमिष्यति आत्मनो चरं ॥
 यो च खु तासु अनपेक्षो भविष्यति इह वाणिजो ।
 स्वस्तिना सो वंजुद्वीपं गमिष्यति आत्मनो चरं ॥
 ते मार्गे प्रतिपद्येः यत्र राक्षसियो अभू ।
 ता च तानुपलभेः यत्राधिमुक्तावाणिजां ॥
 रूपेहि अथ शब्देहि स्पर्शगन्धरसेहि च ।
 सुविचित्रेषु कामेषु उपलभेः वाणिजां ॥

5

10

तत्र ये रूपाधिमुक्ता वाणिजा ते रूपेहि लोमिता ये शब्दाधिमुक्ता वाणिजा 15
 ते मनोज्ञगीतवादितशब्देहि लोमिता ये गन्धाधिमुक्ता वाणिजा ते नानाप्रका-
 रेहि सुमनोज्ञगन्धेहि लोमिता ये रसाधिमुक्ता वाणिजा ते पि नानाप्रकारेहि
 रसायेहि लोमिता ये स्पर्शाधिमुक्ता वाणिजा ते नानाप्रकारेहि स्पर्शेहि लोमि-
 ता ॥ सर्वे पंच वाणिजशता आहन्तुः ॥ यस्मार्थाय वयं रात्रिं वा दिवा वा

1. BM tenā cā(M °ca a)bbhi °rañ dvi°. — 2. M °gato B °gato | . — 3. M °ho pā-
 ṇḍito arthaviñnako B °ko dha°. — 4. M °śāñi ennaçā°. — 5. B °kā ri°.

6. M °iddhiye° BM °ptā | (M °ptā) mayācārye va çī°. — 7. M °su bhāticchamāḍaça
 hā° B °ko na°. — 8. M °na so putra ja °mishyaññi ā° BM °notparañ | . — 9. M omet
 les lignes g et 10. B °jo sva°. — 10. B °ti | ā °rañ te°.

11. B °mārgo pra° M °mārge pra° BM °dyetsuñ ya° M °tra ca rākshasi abhūt ||
 B °kshasi abhūt tā°. — 12. M nāvad yathā upalabbetsu rūpehi vi° B tāvannopalabbetsuñ
 yathā vimuktiñ si vāñijañ rū° M °ñijā || . — 13. M aha sparçaça° B rūpehi || aha
 sparçaça° BM °bdehi asparçaçañ° M °seshu ca || B °sehi ca su°. — 14. M °citrakāyeshu
 u° B °tre | shu° M °bhetsu vā° B °bhetsuñ vāñijañ ta°. — 15. BM °pehi lobhā(M °lo-
 bhina°) ye çābdādhimuktā(B °ktā |) vāñijā(M °ñivā) te manojñagī° bdehi lobhā | ye
 gandhā(M °bhina° yi gañdhā)° jñagandhe(M °gañdhe)hi lobhā | ye ra(M °ye ca)sādhimu-
 ktā vāñijā te(B °te pi) nānāprakārehi rasāgrehi lobhā(B °lobhā) | ye sparçā(M °spaçā)-
 dhi° B °prakāre sparçe°.

19¹. B °ñijā çā° M °haṣuñ || . — 19². BM °klišyamānā nā(M °mānā)nāpra° M ka-

परिक्लिष्टमाना नामाप्रकारां कर्माणां अनुतिष्ठिष्येताव्यक्तानिरिहानुप्राप्ता क-
पशब्दगन्धरसस्पष्टव्या । इमहिमेव वयं क्रीडिष्याम अनिरमिष्यामः न भूयो
जंबुद्वीपं गमिष्यामः ॥ धर्मलब्धं सार्धवाहं संदिशन्ति ॥ अस्माकं वचनेन जम्बु-
द्वीपे मित्रघातिसालोहिताणां [आरोग्यं] पृच्छसि एते इमहिमेव वयं अनिरमि-
5 ष्यामः ॥ सार्धवाहो तानाह ॥ भवन्तो न एता मानुषिका राक्षसीयो एता । तं
मया युष्माकं आदित एवीकृतं । एते वयं श्रुवे तं राक्षसीभवनमतिक्रमिष्यामः ते च
युष्माकं राक्षसीयो बह्वप्रकारं लोभयिष्यन्ति । तत्र भवन्तेहि लोभं न कर्तव्यं ।
चक्षुः इच्छ्य चेमेन स्वदेशं गन्तुं मा भवन्तो राक्षसीहि मानुषिका ति चित्तं उत्पा-
देन मा सर्वे अनयातो व्यसनमापयिष्यथ ॥ ते दानि धर्मलब्धेन सार्धवाहेन
10 बह्वप्रकारं वृक्षं त न श्रूयन्ति मोहेन मोहिता ॥

ततः धर्मलब्धो सार्धवाहः स्वकेन परिवारेणातिक्रान्तो च तं सर्वं राक्षसीनि-
र्मितानि भवनानि अन्तरहितानि स्वप्नं च प्रतिभायेन्तुः ॥ ततो पंच वाणिज्य-
तानि पंचहि राक्षसीशत्रेहि सर्वे खादिता अस्त्रीन्यवशेषितानि ॥ पंच वाणि-
ज्यकशतानि भक्ष[355]यित्वा सर्वं तं राक्षसीगणं सन्निपतितं । सन्निपतित्वा
15 आहन्तुः ॥ अयं धर्मलब्धो सार्धवाहो पुनर्पुनः इमेन मार्गेण महासमुद्रमवतरति
लब्धलाभो च पुनःपुनर्बेमेण स्वदेशं गच्छति अन्यानपि वाणिज्यां विग्राहेति मा
एतेन मार्गेणागच्छथ मा राक्षसीहि खल्विष्यथ । का उत्सहति एतं धर्मलब्धं
लोभित्वा भक्षयितुं ॥ तत्र एका राक्षसी बह्वमाया प्रविष्टा याचे बह्वनि वाणि-

rmāmāntā avatishṭhaye çatām ॥ yasyābhi° B °ntām avatishṭhīyesa tāvya° plā } rā° M °ca-
bdañgāmādhara°.

2. B imehi me vāyañ° M imāñhi evañ vāyañ kṛdīshyāñmah | abhiramishyāñmah dha°.
— 3¹. M °dīcāni a°. — 3². M °jambūdvī° BM °nām pri° M °cchati ॥ ete imāñhi yavañ
vāyañ° B °imañhi e°. — 5¹. M °tām āha ॥ — 5². M bhavañto° BM °etām mā° siyo
elena°. — 5³. BM elena ma° M °ditam evo°.

6. M elena vāyañ ṣuceta rākshasibhava° yishyānti | . — 7. M °bhavañtēhi° B °bha-
vantohi lo°. — 8. BM yadi gaccha° M °ksheṃaṃ na svadeṣaṃ gāñtūñ mā bhavañto
rākshasi mānushikāni ci° B °ṣaṃ gantu mā bha° deṭha māñ sarve° M °payishyātha ॥
— 9. M °dāniñ dha° vucyānti na ṣṛiṇvañti māhaivamohitā ॥ B °nti māhevamohitā ॥

11. M °rthavāho svake° pātikrāñto vāyañ rāksha° nāni añtarhitāni sva° yetsuñ |
B °yetsuñ ta°. — 12. B tato tāni pañcāhi rāksha° asthinya° BM °ṣeshitāni pañ°. —
— 13. M °jaṣatā° B °sarve tañ rā° M °yitvā sarvāvañtāñ rā° pañ sañnipa° BM °ti-
tañ sañ°. — 14. M °hatsuñ | B °nsuñ a°. — 15. M °imena mārgēṇa māsasamu° nañ
punañ kshemena svadevāñ gacchati | a° etenā mārgēṇā° khajjatha kā°.

17. B ká unsaha° M °ti ॥ evañ dha°. — 18. B °vishṭhā yā° M °vishṭo jāñye bahú°
B °kshītā sā°.

जशतानि उपलोमिन्वा मचिता । सा ताहि राक्षसीहि उत्साहिता । धर्मलब्धं
लोमेहि तव भर्त्तु मविष्यति ॥ सा तद्व्याभिरूपां स्त्रीमात्मानं अभिनिर्मिषित्वा
धर्मलब्धस्य गच्छंतस्य पृष्ठतो अनुबद्धा तस्य सार्धवाहस्य दर्शनपथेन पुनःपुनो
अभिक्रामति न च सार्धवाहस्य तव स्त्रीयं मनं गच्छति ॥ सार्धवाहः तं पुच्छं
समुद्रपत्तनमवतरित्वा नागाप्रकाराणि रतनानि गृह्य समुद्रातो चेमेण जंबुद्वीपं
प्रत्युत्तीर्णो । सा राक्षसी तेन स्त्रीरूपेण तद्व्याभिरूपेण सार्धवाहस्य धर्मलब्धस्य
वज्रप्रकारं प्रलोमेन्ती पृष्ठिमेन पृष्ठिम् अनुगच्छति ॥

यं वेलं धर्मलब्धो चेमेन वाराणस्यां जानपदं प्राप्तः तव राक्षसी धर्मलब्धस्य
सार्धवाहस्य सदृशं दारकं अभिनिर्मिषित्वा सार्धवाहस्य उपनमेति । यदि त्वं
मम उज्जिह्वा गच्छसि इमं पुच्छं गृह्णाहि को एतं त्वया गतेन उज्जिष्यति ॥ सार्ध- 10
वाहो आह ॥ न एषो मम पुत्रो नापि मे त्वं भार्या अहं च मानुषो त्वं च राक्षसी
वह्नि वाणिज्यकशतानि ये युष्माभिः लोमिता अनयातो व्यसनमापादि ॥ सा
यामेहि च नगरेहि च निगमेहि च जानपदेहि च महाजनस्य गर्हति ॥ एषो मे
धर्मलब्धो अमुकातो पत्तनातो प्रियशब्देहि आनेत्वा इह मे कडुति । इमं पि
पुत्रं न गृह्णाति ममापि न उज्जिष्यति ॥ सो दानि सार्धवाहो महाजनेन स्त्रियाहि 15
च पुच्छेहि च उपलभ्यति । मा सार्धवाह एतां स्त्रियं समुद्रपत्तनातो आनेत्वा
इमं हि मेलेहि एषो ते पुत्रो तव सदृशो ॥ सार्धवाह आह ॥ न एषो मम पुत्रो
नाप्येषा भार्या मम राक्षसी एषा वह्नि वाणिज्यकशतानि एताहि राक्षसीहि
लोमेत्वा खादिता ॥ सापि राक्षसी तस्य जनस्याह ॥ एदृश [355^b] एते
अर्थलब्धा पुरुषा यं वेलं स्त्रियं अनुरक्ता भवन्ति ततो गुणशतानि भाषन्ति यं 20

1¹. BM °tsāhitā dha°. — 1². M °lobhāhi taṃ bhakṣho° B °tava bhakto bhavi° M °shya-
tṛa ॥ . — 2. BM °pābhira(M °ru)pāṇi strī-ātmānaṃ abhiruhitvā sā dharma° M °naḥ
punar akra° B °ca sārthavāhasya | tatra° M °hasya tata strī° naṃ na gacchati ॥ B °cchati
sā°. — 4. M °vāhas taṃ pu° drapenanevatari° B °tanaivatari° M °ṇi ratnāni° kshemena
jau°. —

6. B °stairūpena taru° lobhanti prishṭhimena prishṭhimaṃ° M °lobhānti | prishṭhima
anugacchānti ॥ . — 8. M °kshemaṇina vā° BM °janapado prā° B °meti ya°. —
9. M °ko ekaṃ tva°.

11. M °me tva bhā° ṇija° ° tā ॥ anayāto vāsanāto pādita māṃ° B °sanam opādi mā°.
— 12. B mā grā° M māṃ grā°. — 13. B °labdhāto amu° M °priyaṇatehi ānetvā ime-
hi° (l. 17) B °me cchodḍeti ॥ . — 14. B °grihnāti°. — 15. B so dā sā° bhyati mā°.

16. BM °imehi mille° M °putrā tava cādrīḥ ॥ . — 17¹. B °tro rūpe° M °tro ra pye-
shāṃ bhā° B °bahuni vā° M °ṇija° ° kṣasi lo°. — 19². M yedri° BM °rthabuddhā°
M °nuraktāḥ bhavānti ॥ tā° B °nuraktā bhavanti | tato° M °bhāṣānti yaṃ° bhavānti
taṃ° BM °niyā ca kriyāṃ(M yāma) rākṣa° M °tena ca krusmāmaḥ | .

वेत्तं विरक्ता भवन्ति तं वेत्तं पिशाचनीयो च क्रियामो राक्षसी च अवर्यशतेन
चाकुष्यामः ॥ एवं राक्षसी तं जनकायं पत्नीपयति ॥ एवं सार्धवाहो धर्मलब्धो
धर्मिण्य वाराणसी स्वगृहमनुप्राप्नोति ॥

ततो च वाणिजा आऊः सार्धवाहं निरन्तरं ।

5

यस्त्वार्याय वयं घट्टाम रात्रिदिवमतद्भिताः ।

कथं रूपानधिगच्छेम ते नो बाधिगता इह ॥

आरोम्य वार्यं वदेसि जम्बुद्वीपसि ज्ञातयो ।

इह एवं रमिष्याम नास्ति आगमनं तर्हि ॥

सार्धवाह आह ॥

10

न खलु स्मृतिर्वो अस्ति विपर्यस्ताहो मारिष ।

राक्षसीनां तथ भक्षा नचिरेण भविष्यथ ॥

त्वचं वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।

तुष्टा राक्षसी भविष्यन्ति आहारेण समर्पिता ॥

यो मे न काहिति वचनं पञ्चात्तापी भविष्यति ।

15

अपरे वाणिजा आऊः सार्धवाहं तदनन्तरं ॥

यस्त्वार्याय वयं घट्टाम रात्रिदिवमतद्भिताः ।

कथं शब्दानधिगच्छेम ते नो प्यधिगता इह ॥

आरोम्य वार्यं वदेसि जम्बुद्वीपसि ज्ञातयो ।

इहेव वयं रमिष्यामो नास्ति आगमनं तर्हि ॥

2¹. M °yañ yattiyo yattiyati || B °yañ pattimāpayati | . — 2². M °kshemena va °
prāptaḥ | . — 4. BM °jā eke sārthavāham āha niranta(M °rañita)rañ | . — 5. M °va-
yañ dātana rā° B °ghartena rā° M °m atañdritā || B °tāḥ ka°.

6. M kathañ rupān a ° ma tañ sopādhiḡajāñ iha || B °rūpāñ adhiḡacheme te so dyā°
ha ā°. — 7. M ārogyā cārya° B °āroḡjā cārya° M °si jañbūdvpēdiyañ jñā° B °pasmiñ
jñā° BM °yo i°. — 8. M iham evañ ° shyāmima nāsti gamano tahiñ || B °sti gamanā ta-
hiñ || . — 10. M na khu mati vacanañ paḡcāttāpi bhavishyati || apare pi vāñijā āhuḥ
na ca smṛi° B nañ khu smṛiti nāsti | vi° M °ti nāsti vi° BM °sha rā°.

12. M tvacañ vartme ca māñsañ ca yitva ca ru° B tvacañ vatsañ ca māñ° BM °vo
tu°. — 13. BM °sdyo bha° M °vishyañti ā°. — 14. M yo mañ na kāhisi tāñ vacanañ
paḡcāttāpi bhavishyati || sā° B yo mana kāñhisi tāñ va°. — 15. M sārtha ° danañtareñ.

16. M °rthāya ca vayañ ghartāma rā° B °ghartāma rā° M °dritā || . — 17. B kañ
ca° BM °ma tenāpyadhi°. — 18. BM °gyañ vāryya ca(B °gyañ cārya va)desi jñālayo
(B °yo |). — 19. M °shyāno nā° B °shyāmi nā° gamanā tahiñ || M °gamanāñ tarhi || .

अपरे खु वाणिजा आजः सार्धवाहं तदनन्तरं ।
यस्मात्सार्धं वयं घट्टाम रात्रिदिवमतद्भिताः ।
कथं गन्धानधिगच्छेम ते मं अधिगता इह ॥
आरोम्यं वार्यं वदेसि अनुदीपसि ज्ञातयो ।
इहैव वयं रमिष्याम नास्ति आगमनं तर्हि ॥
अपरे खु वाणिजाजः सार्धवाहं तदनन्तरं ।
यस्मात्सार्धं वयं घट्टाम रात्रिदिवमतद्भिताः ।
कथं रसानधिगच्छेम ते नो अधिगता इह ॥
आरोम्यं वार्यं वदेसि अनुदीपसि ज्ञातयो ।
इह एव रमिष्यामो नास्ति आगमनं तर्हि ॥

5

10

सार्धवाह आह

तं खलु वो न स्मरथ विपर्ययाहो मारिष ।
राक्षसीनां तथ मया नचिरेण भविष्यथ ॥
त्वयं च वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राक्षसी भविष्यन्ति आहारेण समर्पिताः ॥
यं मे न कुर्वथ वचनं मयाज्ञापि भविष्यथ ।
अपरे खु वाणिजा आजः सार्धवाहं तदनन्तरं ।
यस्मात्सार्धं वयं घट्टाम रात्रिदिवमतद्भिताः ।
कथं रसानधिगच्छेम ते मं अधिगता इह ॥

15

1. BM °re khalu vā° M °āha | sā° B °huḥ || sā° M °vāha taranam̐taram̐ B °raṁ ya°.
- 2. BM °ghartāma rā° M °vasam atam̐dritā || . — 3. M °tham̐ gaṁdhāu adhigacchāma te°.
- 4. B sārōgyaṁ cārya vede° dvipasmiṁ jñā° M °gyaṁ cāryya vadesi jam̐būdvipasmiṁ jātayo i°.
- 5. M ihaivaṁ vayaṁ ° shyāmi nā° BM °gamanā tahiṁ || .
6. M °nija āha || sā° B °huḥ || sā° BM °vāha tadananta(M °nam̐ta)raṁ ya°.
- 7. B °ghartāma rā° M °ghatti rātriṁ M °tam̐dritā || . — 8. M °rasāṁ adhigacche° BM °ma tenāpya°.
- 9. B °gyaṁ cārya vede° M °gyaṁ cārya vadesiṁ jam̐būdvipasmiṁ jñā° B °dvipasmiṁ jñā°.
- 10. M °evaṁ ramishyāmaḥ nā° B °shyāmi nā° BM °gamanā tahiṁ || .

12. BM tam̐ khu vo° M °rishā B °rishah̐ rā°.
- 13. B °tha bhakshā ci° M °shyasi || .
- 14. B tvacaṁ ca vartmaṁ ca mām̐ M tvacaṁ vartma ca mām̐ B °vo tu°.
- 15. BM °sīyo bha° M °vishyaṁti ā° rpitā || .
- 16. M yan me na° ṛatāpi°.
- 17. BM °re shu rā° huḥ || sārthavāha tada° M °nam̐taram̐.
- 18. M yasyāya vayaṁ ghar̐to rā° B °ghartāma rā° m̐ atendri° M °m̐ atam̐dritāḥ || .

आरोम्य वार्य वदेसि [356] जंबुद्वीपसि ज्ञातयो ।
इहमेव रमित्यामी नास्ति नो गमनं तर्हि ॥

सार्धवाह आह ॥

- तं खु न क्षुतिर्वो अस्ति विपर्यस्ताहो मारिष ।
राक्षसीणां तत्र मन्त्रा नचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं च वसां च मान्सं च पीत्वान रुधिरं च घो ।
तुष्टा राक्षसी भेष्यन्ति आहारेण समर्पिताः ।
यं मे न कुर्वथ वचनं पञ्चात्तापो भविष्यथ ॥
ततो च वाणिजका सर्वा राक्षसीयो भयानिका ।
आयसे नगरे घोरे प्रतितिष्ठे तदनन्तरं ॥
ता राक्षसीयो समागत्वा मतिं कुर्वन्सु तावता ।
अयं वाणिजको एको आगत्यान पुनर्पुनः ।
स्वस्तिना तरत पारं न तं शक्यति खादितुं ॥
ततो च राक्षसी एका पण्डिता अर्थचिन्तिका ।
बहवो वाणिजा तां उपलोभेत्स्वान खादिता ॥
सा च तां अवच सर्वा मांसमन्त्रा सुदारुणां ।
अहं तं लोभयिष्यामि मम भवो भविष्यति ॥
वाणिजको सागरं तीर्थं सापि उत्तीर्णं राक्षसी ।
पृष्ठतो अनुबन्धेति अनुबद्धा पदंपदं ॥
अयं ते दहरो पुत्रो तव शोकेन मरिष्यति ।
गृह्ण त्वं किंश्च उह्यति औरसो आत्मनो तव ॥

1. B °gyaṁ cārya vede° M °gyaṁ cāryya vade° dvīpesmīṁ jñā° B °dvīpesmī°. —
2. M ihaiva ca ra° BM °shyāmi nāsti vo ga°. — 4. B °khu ra smaratha nāsti° M °khu
na svaratha nāsti cipa° ho māstrisha(?) rā° B °risha rā°. — 5. BM °nām tava bha°
B °kshāya ci° M °shyati ॥ .

6. M tvacaṁ carmaṁ ca mānsaṁ ca rudhiraṁ ca pitvā vo B °cām ca vartmaṁ ca mā°
vo tu°. — 7. M °siyo bhaviṣhyati ॥ ā° rpitā ॥ . - 8. M °kurvetha va° B °paçyāttā°
M °ttāpi bha°. — 9. B °vāpikā sa° yānakā | . — 10. M °ghora paṭiṣṭhe tadanaṁtaraṁ | .

11. BM tāṁ rā° mati ku° M °kurvetsu tāvatā° B °nsu tāgatā | . — 12. M °tvā ca
punaḥ punaḥ | B °rpunaḥ sva°. — 13. BM °çaknoti°. — 14. M °eko paṁṇḍitā artha-
ciṁtikā ॥ B °ntitā | . — 15. M °jā tāye upalobhaṁna khā°.

16. BM sā ca tāṁ ava° B °ca sarvāsām māṁ° M °ruṇā ॥ . — 17. BM ahaṁ na lo°
M °mi mama kshā bhaviṣyatha ॥ . — 18. M °vāṇjo sāga° B °rṇjo so pi u°. —
19. M °nubam̐dheti anubam̐dhā padaṁ° B °ti anubandhā padaṁ°. — 20. M °çoke ma°.

21. B grihetva ki° M grihna tva kisya u - si āsare ātmanaṁ ta° B °ujhyosi o°.

धर्मलब्धो आह ॥

अप्येहि यस्व से भार्या अपुत्रे पुत्रं भाषसि ।
मानुषा न तुवं रक्षी न मां शङ्क्षसि खादितुं ॥
सा च ग्रामेषु निगमेषु राष्ट्रे जनपदेषु च ।
जनजनस्य आख्याति अयं उज्जति मे पति ॥
महाजनो समागम्य स्त्रियश्च पुष्पा पि च ।
पुष्पं परिभाषन्ति कस्मादुज्जसि भार्यरां ॥
चत्रिया ब्राह्मणा वैशा शूद्रा चात्र समागता ।
पुष्पं परिभाषन्ति कस्य उज्जसि भार्यरां ॥

5

धर्मलब्धो आह ॥

10

न मे एषा भारिष भार्या राक्षसेषा भयानिका ।
मनुष्यखादिका रौद्रा एवं जानेधनत्तवे ॥

यत्र कालं महाजनेन उपलभ्यमानो धर्मलब्धो न इच्छति नैव मे एष पुत्रो नैव
मे एषा भार्या राक्षसी एषा निशाचरा राक्षसी तं जनकायं संज्ञापयति । एदृशा
एते अर्थलब्धा पुष्पा तत्रैव सारज्यन्ति तत्रैव विरज्यन्ति । यत्र कालं अर्थिका 15
भवन्ति स्त्रीभिः सततं प्रियश्रुतानि मन्त्रेभिः यत्र कालं विरक्ता भवन्ति ततः राक्ष-
सीयो च क्रियाम पिशाचिनीयो च दुःकुलीना च क्रियाम अप्रियश्रुतेन आक्रु-
ष्टामः ॥ सा दानि स्त्री धर्मलब्धेन अनिच्छियति ॥ अमात्येहि राज्ञो ब्रह्मद-

2. B ayañ hi kasya se° BM °tre putra bhā°. — 3. B mānusho na tuvañ pakṣhī mama
cakṣhyati khā° M mānusho na bhavañ pakṣhī mama cakyaśi° — 4. M °rāṣṭa jana°. —
5. BM jane janasya° M °ayama-ti me patiḥ ॥ B °yañ rijuti me pati | .

6. BM °purusho pi°. — 7. B purusha pa° M °bhāṣamīti ka° BM °d ūjhesi° B °bhā-
ryān | M °bhāryāyāñ ॥ . — 8. B kshetri° M °gatāḥ ॥ . — 9. M °bhāṣamīti kà° B °u-
jhyasi bhāryarañ ॥ M °bhāryarañ ॥ .

11. M na maishā° BM °kṣhasyaishām bha° M °yānakāḥ | . — 12. M mānushā khā-
ditā raudrām e° B manushya khāditā rau° M °netha hetave ॥ . — 13. M °rmaḥlabdhena
icchatī ॥ naivañ me esha putro naivañ me eśhā bhā° B °icchasi | naiva me esha° M °shā
piçāca rāksha° B °çācarā | rāksha°. — 14. M °driṣo ete° shā tatraivañ sā rakṣati ॥
yatra° B °sarakṣhyanti tatraiva virakṣhyanti | . — 15. BM °rthikā bhavati stri° M °bhil-
satato priyaçatāni mañireti yatra° B °ntreti | yatra° M °ktā bhavañti ॥ tato rākshasiyo
ca kriyāna piçācaniyo ce duḥkulino ca kri° B °nti | tataḥ rākshasiyā ca kriyāna pi°
BM °priyaçate ca ā°.

181. M °dāniñ stri° B °bḍheṇa anicchayanti | M °aniccheyati. — 182. B °tañ ma°.

- तस्य निवेदितः ॥ [356^b] महाराज धर्मलब्धेन महासार्धवाहेन समुद्रपत्तनातो
स्त्री आनीता प्रासादिका दर्शनीया परमेण रूपेण समन्वागता समानरूपा न
चायति ॥ धर्मलब्धो जेनचि कारयेन जैव मार्या इच्छति जैव तं पुत्रं ॥ राज्ञा
अमात्रा आयत्ता ॥ शब्दापयष धर्मलब्धं सार्धवाहं ॥ सो दानि अमात्रे राज्ञो
5 सकाशं शब्दापितो शब्दापिता अपि सा स्त्री ॥ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य तां स्त्रियं
पश्चिन्ना अभिरूपां दर्शनीयां उत्तमेन रूपेण समन्वागतां राज्ञो तत्र स्त्रियं अत्यर्थं
अनुरक्तो उत्पन्नो ॥ सो दानि तं सार्धवाहं आह ॥ यदि तव एताये स्त्रिये
अत्रो मम तां देहि ॥ धर्मलब्धो आह ॥ मा महाराज प्रमादं करोहि न एषा
मम मार्या न ममैव पुत्रो । एषा समुद्रातो उपलोभेन्ती मम पृष्ठेन पृष्ठिमं समनु-
10 बद्धा प्रलोभनार्थं । न एषा स्त्री राक्षसी एषा मा महाराज अत्र मग्नं करोहि ॥
सो दानि राजा तत्र स्त्रियं अनुरक्तो तावत्वेन रूपेण च धर्मलब्धस्य न शृणोति ।
यचोक्तं भगवता ॥

रक्तो ह्यर्थं न जानाति रक्तो धर्मं न पश्यति ।

अन्वतमसदा भवति यं रागो सहते नरः ॥

- 15 तेन राक्षसी अन्तःपुरं प्रवेशिता ॥ ताये सार्धं राजा ब्रह्मदत्तो क्रीडित्वा
रमित्वा प्रविचारयित्वा श्रयितो ॥ ताये राक्षसीये सर्वस्य राजकुलस्य ओस्वापनं
कृतं । सपुत्रिकाये राजा खादितो ॥ राजानं भक्षयित्वा सो पुत्रः तत्र राक्षसीनां
मूलं प्रेषितो । आगच्छथ शीघ्रं इमं राजकुलं भक्षयितव्यं ॥ आमुहूर्तस्य सो तं
राक्षसीगणं गृह्णागतो ॥ ताहि ताये राक्षीये सर्वं तं राजकुलं सम्भक्ष्यारवाहिरं

1. M °diko da ° paramarupeṇa° BM °gatā sagarbharūpā°. — 3^a. BM °labdhena kena
kāra° M °ṇena mahāsārthavāhena naivaṁ bhāryām icchati naivaṁ puṁsaḥ°. — 3^a. M °tṛyā
āgatya ca° B °tā ca°. — 4^a. M °bdhaṁ cāhaṁ ॥. — 4^a. M °so dāniṁ amātyo rā° B °caṁ
cābdāpito apito | api sā° M °caṁ cābdāpitaḥ api sā° BM °stri rā°. — 5. BM °sya tāṁ
striyaṁ pa° B °tāṁ rājāṇi tatra striyo atya° M °jño: sa striyo atya° °ipannaṁ ॥.

7^a. BM °di tāvad etā° rtho(B °rtho |) mama tāṁ dehi ॥. — 8^a. B °prasādaṁ°
M °esho mama bhā° B °ryā tava vāne na esha mama bhāryā na mamai°. — 9. B eshāṁ
sāmu° M °palobheṇi mama prishṭhe° B °nti mama prishṭeṇa prishṭemaṁ sa°. —

10. B °si e mā mahā° M °si yushā mā°.

11. M °dāniṁ rā° striyam anuyukto°. — 12. BM °vatā rā°. — 13. M dakto hya°
B raktā hya° jānāti rakto dha°. — 14. BM °ndhastamas ta° BM °bhavati(M °vani) yo
rāgaṁ sva sa° M °naro te°. — 15^a. M °si añtalipu°. — 15^a. M °hmadato kri°.

16. BM °osāpanaṁ B °tāṁ sa°. — 17^a. BM °to rā°. — 17^a. M °putra ta° māle
pre° BM °to ā°. — 18^a. M °grihvāga° BM °to te°. — 19. BM tehi tā° M °sābhyamtare-
bāhira sastri° B °ntaraṁ bāhiraṁ° M °sahasvi sācva jñāye rā° ditaṁ ॥ asthikaramkāni
avaṇeṣhitāni pra° B °kalaṁkā vaṇeṣhikri°.

सखीपुत्रं सकुमारीकं सहस्रं साधं ताये रात्रये सर्वं खादितं चक्षिकरंकानि
अवशेषीकृतानि ॥

प्रमाताये रात्रीये अमात्या राजकुलं गता पश्यन्ति द्वाराणि बद्धकानि । पुरो-
हिता पि आगता भटबलाया आगता श्रेष्ठिनेगमा धर्मसन्ध्यासार्धवाहप्रमुखो वाणि-
ज्यामो आगतो सर्वं सुखरात्रीपुच्छिका यथा अन्वदापि । पश्यन्ति तानि राजकु- 5
लद्वाराणि बद्धकानि ॥ ते अमात्या परस्परं पृच्छन्ति ॥ किमेवायं राजकुलद्वारा
न मुंचन्ति । अन्यकालं राजकुलद्वाराणि मुक्तानि भवन्ति राजकुलं सिक्तसंमृष्टं
भवति आसनप्रसङ्गी च कृता भवति । न कस्यचिच्छब्दं श्रूयसीयति स्त्रीशब्दं वा
पुत्रशब्दं वा हस्तिशब्दं वास्यशब्दं वा एवं विसीर्णे राजकुले एवं महाजनकाये न
कस्यचिच्छब्दो श्रूयति ॥ धर्मसन्ध्या [357^a] सार्धवाहो आह ॥ भवन्तो यूयं न 10
राजकुलातो शब्दं श्रूयिष्यथ । सा राक्षसी अथ दाहणा मान्सशोणितभोजना
प्रवेशिता । ताये अथ महादीनवं उत्पादितं । मुंचपेथ एतानि द्वाराणि याव-
ज्जानाम राजकुलस्य वर्तमानं ॥ अमात्येहि निश्रेणि आनयित्वा पुत्रा आरोपिता
गच्छथ द्वाराणि मुंचथंति ॥ पुत्रा राजकुलं चाकूटा पश्यन्ति च अथ हस्ति-
करंकानि चाक्षकरंकानि च । एते च निवेदयन्ति जनकायस्य ॥ सर्वं इमं राजकुलं 15
खादितं करंकान्येवावशेषितानि ॥ ते दानि वुच्यन्ति अंतरित्वा मुखे एतानि
द्वाराणि ॥ ततो अंतरित्वा द्वाराणि मुक्तानि अमात्या च भटबलाया च नेगमा

3¹. M °triṇiyé a ° paṇyaṁti dvā°. — 3². M °hitāmi āgatā bhattabalāgrā āgato cre°
B °lāgrā āgato | creshṭinai° mo āgamo | sarve° M °kharātripri° BM °thā | a(B °aṁ)nya-
dāpi pa°. — 5. M paṇyaṁti tā° M °ṇi buddha° B °ṇi ca baddhakāni ca te°.

6¹. M °pricchaṁti || . — 6². B kiṁ revā° M cire vāya paja° BM °dvāraṁ na°
M °muṁcaṁti || . — 7. M °laṁ rājadvārāni muktāni bhavaṁti || rājakula siktasaṁsri-
shtaṁ bhavati | na ka° B °shtaṁ bhavati | ā°. — 8. BM na kasyacicchabda cṛuṇi°
M °stricabda puruṣacabdaṁ ha° stirṇo rā° BM °kāyo na° M °cicchabdaṁ cṛuṇya° M °bdo
cruya°. — 10¹. B °sāthavā° M °vāha āha bha°. — 10². M bhavaṁto yū° BM °yaṁ sā
rāja°.

11. M °tra mahādā° B °tra cāruṇā mānsaṇonitebho° M °bhojinā°. — 12¹. M °tpā-
dinaṁ B °ditaṁ muṁ°. — 12². M puṁcāpayatha | yetā° sya cartā° BM °naṁ a°. —
13. B °hi niḥcre° M °cṛepi āna° B °ānayetvā° shā āruṣhitā ga° M °shā ārupitā ga-
cchaṁtha dvā° muṁcayāṁti B °muṁcathanti pu°. — 14. B °kulaṁ cāruḍhā° M °lha
paṇyaṁti || tatra°. — 15¹. BM eteshāṁ ni° M °dayaṁti ja° BM °sya sa°. — 15². B sa-
rve | i° M sarve i° B °cshaṁtāni | .

16. M °dāniṁ buddhyaṁti o° B °ni budhyanti° BM °trā jānatha e° ṇi ta°. —
17. M °tyā bhātṭaba° M °pravishṭo paṇyaṁti° B °aṇvabāhriye pi karaṁkāṇy a° M °va-
cshaṁtāni te° M °stimarāṭhānāṁ aṇvamarāṭhānāṁ pi asthiṁ aṇvachaitāni B °stimāṇṭhānāṁ
aṇvamaṇṭhānāṁ pi°.

च बाहिरराजकुलद्वारं प्रविष्टाः पश्यन्ति च हस्तिबाहिरीये अस्त्रिकरकानि अश्व-
बाहिरीये पि करकान्यवशेषितानि तेषां हस्तिमेष्टानां अश्वमेष्टानां पि अस्त्री-
न्यवशेषितानि । यथा रमशानं एवन्तं बाह्यतो राजकुलं भयभैरवदुर्गन्धं ॥
अभ्यन्तरतो पि राजकुलद्वाराणि मुञ्चित्वा द्वारं प्रविष्टा तत्रैव राज्ञो पि देवीनां
5 पि अस्त्रीन्यवशेषितानि । एवन्तं राजकुलं अभ्यन्तरबाह्यतो रमशानभूतं भयमे-
रवदुर्गन्धं ॥

ततो तेहि अमात्मेहि च नेगमेहि च महाजनकायं संनिपातित्वा तं राजकुलं
साम्भन्तरबाहिरं शोभापितं सित्तसंमृष्टं कारापितं धूपनधूपितं तस्य राज्ञो देवीनां
च सर्वेषां शरीरे पूजा कृता समन्ततो नगरस्य गुह्या स्थापिता चतुरंगवल्कायं
10 निवेशितं हस्त्रिकायं अश्वकायं रथकायं पत्तिकायं ॥ एवन्तं नगरं सजनपदं
रक्षीयति मा कोचि राजा अपराध्येयाति ॥ ते दानि अमात्मा च नेगमा च
जानपदा च संनिपातित्वा मक्कं धारेन्ति परस्परं समन्त्रेन्ति ॥ भवन्तो को इह
अस्माकं वाराणसीये राजा भविष्यति यो शक्येय इमं राज्यं धर्मेण परिपालयितुं ॥
तेषां सर्वेषां राजामात्मानां नेगमजनपदानां च एतदभूषि ॥ नान्यो राजा योग्यो
15 वाराणस्यां स्थापयित्वा धर्मलब्धं सार्धेवाहं । एषो पुण्यवन्तो चाप्रमत्तो च ।
यच्चराणसा अपि न शक्नुवन्ति अवतारमधिगन्तुं । तच्च चिन्तुतं महासमुद्रं
अवतीर्यः सिद्धपात्रो च सर्वकालं चेमेण प्रत्यागतो ॥ तेहि सो धर्मलब्धो सार्ध-
वाहो सर्वसौवर्णमहासिंहासने निषीदापेत्वा राज्ये निषिक्तो ॥

भगवानाह ॥ स्थात्स्वेषु पुनः भिचवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन

3. M °çānam evaṃ bāhya° BM °rājakulasya bha° M °durgamdhām° B °ndham a°. —

4. M abhyatarato pi rājakuradvāni mucī° BM °vishṭo taṃ sarva(M °saṃvā)rajño pi devī-
nāṃ pi asthi(B °sthīn)nya° M °varopitāni | B °tāni e°. — 5. M evaṃ taṃ rāhulaṃ
abhyāntara ° çānaṃ bhūta bha° ravaṃ durgamdhām° ॥

7. M °tyehi nai ° pātavā ° sābhyaṃtara ° raṃ soddhāyitaṃ si° B °dhāpitaṃ | sikta-
sanmṛṣṭaṃ M °saṃṛṣṭa kārāpitaṃ dhūpanadhūpitaṃ B °dhūpakadhū° M °devipa
sarve° B °vikāya sarve° BM °çariraṃ pū° M °samaṃtāntaro naga° B °catulaṅgavarakā-
yaṃ ° çitaṃ | hastikāyam açva° M °stikāyam açvakāyaṃ e°. — 10. M evaṃ taṃ na°
BM °raṃ so ja° M °mā kvacid rājā aparadhya yā te° B °aparadhya yāto | .

11. M °tvā mavaṃ dhāretti parasparaṃ samaceti ॥ B °mantreti | . — 12. M bha-
vaṃto iha ° shyati | yo çakoya imaṃ ° rimālayatuṃ te° B °pālayatuṃ ॥ . — 14¹. M te-
shāṃ rājā. — 14². M °rājā योग्या व° ° sthāyetvā°. — 15. M °nyavaṃto ca apramato
ca.

16¹. M °kshasa api ° knuvaṃti ava ° dhigaṃtuṃ | . — 16². M tatra kṛṣṇabhavyatīrṇo
siddhayanapā ° tyāga tehi°. — 17. B °ho savasau° M °ho sauvarṇe siṃ ° dhāyetvā rājyābhi°
B °bhisiṅko ॥ . — 19². M °punar bhiksha°.

तेन समयेन धर्मलब्धौ नाम सार्धवाह अभूवि । न एतदेवं द्रष्टव्यं । तत्काल
हेतोः । अहं स मिश्रवः तेन कालेन तेन समयेन धर्मलब्धौ नाम सार्धवाह अभू-
वि ॥ या सा राक्षसीमहत्तरिका एता सा मारधीता । (तदा राक्षसीणां मह-
त्तरिका अभून्मुः) तदापि एता ममावतारार्थी अवतारंगवेषी उपसंक्रान्ता [357^b]
न च मम शक्ता अवतारमधिगन्तुं एतरहिं येता ममावतारार्थी अवतारंगवेषी 5
उपसंक्रान्ता नो तत्र नाम मे शक्ता अवतारमधिगन्तुं ॥

अश्रीषीत्खलु यदा राजा महामायायमन्तिके ।
महासमुद्रपारां स्त्रीं धर्मलब्धौ न इच्छति ॥
आणपेसि तदा राजा महामायां तदनन्तरं ।
सचे एष नैच्छति स्त्रीं प्रवेशयान्तःपुरं मम ॥
अन्तरायं विजानित्वा न सानं खाधि राक्षसी ।
सा तत्र पुत्रं प्रेषति राक्षसीणां निवेदकं ।
मचितो खु मया राजा चित्रं आगच्छयन्तये ॥
राक्षसीणां गता पंच रौद्रा रुधिरभोजना ।
सर्वे राजकुलं गत्वा पराक्रमेन्सु यथागतं ॥
पूर्वे निवासं भगवान्पूर्वेजातिमनुसरं ।
जातकमिदमाख्यासि श्रुत्वा भिषूयमन्तिके ।
ते स्तब्धा ते च धातवः तानि आयतनानि च ॥

10

15

1. M naitad e°. — 2. B tan kasya°. — 3. B °kālena dha° M °vāho abhūshi ॥ tat
kasya hetor abhāñ bhikshavo tena kālena tena samayena dharmalabdho nāma sārthavāho
abhūshi | . — 31. M yā so mahattarikā rākshasi etāsāñ māra° B yā sām rā ° ttarikā°.
— 32. M °sinā maha° bhūshi ॥ tadāpi° BM °etā mamā(M °etāñ a)vatārārthi(B °rthi |)
avatāraṅgaveshi upasamkrāntā ca tāñ(M °krāntā na matā) mama çaktitā(M °saktito)
avatāram adhigantuñ | etarahiñ pye(M °gañtuñ etarhyapi etā marārthi(B °mamāva-
tārārthi) avatāraṅgaveshi upasamkrāntā to(M °krānto) tatra nāma ma çaktitā(B °ktito)
avatāram adhigantuñ(M °gañtuñ) ॥ .

7. BM °rājā mātrāṇām anti(M °m añti)ke ma°. — 8. B °pārañ strīñ M °pārañ
strīçabdalaabdhō B °ti ā°. — 9. B °dā mahā° dantarañ | M °nañtarañ. — 10. M sa-
rvesha necchañti strī praveçāñ yathāntaḥ° B sa caisha necchati strī praveço yathāntaḥ°pure
mama a°.

11. M añtarāyañ ° sāla khā°. — 12. B °preshati° M °preshayati rākshasīnā nive-
çana B °kañ bha°. — 13. B °kshitā khu° M °kshitā shu mayā° BM °thatave ॥ (M ve).

— 14. M rāçcashināñ°. — 15. BM °krameshu ya°.

16. B pūrvāñ ni° M °n pūrvāñ jāti samanusrān ॥ B °rañ jā°. — 17. M °khyāmi
çā° B °kshūñāñ santeke | M °bhikshuṇām añtike | . — 18. M te skañdhā te ca ° vaḥ
tāñny āya° B °tāny āyatanāni°.

आत्मानमधिकृत्य भगवां एतमर्थं विधाकरेत् ।
 अथवरायस्मिं संसारे यच्च मे उचितं पुरा ॥
 धर्मसम्बो अहं आसि बाण्डिको अर्धचिन्तको ।
 मारधीतरो राक्षसी एवं धारेण जातकं ॥
 5 एवमपरिमितं बहूदुःखं
 उच्चनीचं चरितं पुराणं ।
 विगतज्वरो विगतशोको
 भगवां मापति भिक्षुसंघमध्ये ॥

धर्मसम्बन्धस्य सार्धबाहस्य जातकं समाप्तं ॥

- 10 कालो नागराजः तर्हिं खु महाचक्रमे भगवन्तं उपसंक्रान्तो ॥ सो दानि भगवतः
 पादौ शिरसा वन्दित्वा एकांशीकृतो प्राञ्जलीकृतो भगवन्तमेतदुवाच ॥ मम
 भगवं भवन्नो पुरिमक्केहि सम्यक्संबुद्धेहि परिमुक्को क्रकुच्छन्नेन भगवता कोणाक-
 मुनिना काश्चपेन साधु भगवानपि मम भवन्नं परिमुञ्जतु अनुकंपामुपादाय ॥
 तथापि भगवां कालस्य नागराजस्य भवन्ने चतुर्थं सप्ताहं प्रीतिसुखेन वीतिगामेति ।
 15 ततो पि भगवां कालस्य नागराजस्य भवन्नातो चतुर्थस्य सप्ताहस्यात्ययेन उत्थितो ॥
 मुचिलिंदो नागराजः पुरिमनुद्धर्षावी भगवतः उपसंक्रान्तो ॥ सो पि
 भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते प्राञ्जलीकृतो भगवन्तं याचति ॥ मम
 भगवं भवन्नो पुरिमक्केहि सम्यक्संबुद्धेहि परिमुक्को भगवता क्रकुच्छन्नेन कोणाक-
 मुनिना काश्चपेन साधु भगवां पि मम भवन्नं परिमुञ्जतु अनुकंपामुपादाय ॥
 20 भगवां मुचिलिंदस्त्रापि नागराजस्य भवन्ने पंचमं सप्ताहं सुनिराहारः प्रीतिसुखेन

1. B cānmāna° M °gavān eta° B °rthañ vyāhare | M °rthañ vyāhare a°. — 2. M °va-
 rāgresini sañ °tra u° B °tra me tushita purā dha°. — 3. B °bdho 'hañ° M °aham āsi
 vā °rthaciñitako | . — 4. M °si etañ dhārāya jā°. — 5. B °ṇaṇ vi°.

7. M °bhagavān bhāsha°. — 9. M iti ṣṛmahāvastuavadāne dharma° B °sya sāthavā°
 M °vāhajā° māpla || . — 10¹. M atha kā° BM °hiñ° kumariñ cañ(B °ca)kra° B °nto
 so°. — 10². M °ni bhagavato pā° B °ṣilasā° ekāṇi°.

11. M mama bhagavan mavano° bhuktehi kra° B °bhukte kra° M °ndena bhagavato
 ko° BM °bhuñjātu°. — 14. M °lasya nāgarasya bhavane caturtha sa° kkena viñhinā°. —

15. M °syābhyayena utthitah°.

16¹. M mucilindo nāgarājo pu° vi bhagavato pāḍau° B °nto so°. — 16². M °vanditvā°
 B °ti māma°. — 17. M mama bhagavan bhavanāto pu° B °vañ° bhavanāto pu° M °kto
 bhagavato kra° BM °bhuñjātu°. — 20. M bhagavān mucī° BM °nirāhāra pri° M °vi-
 thina°.

योतिनामेति ॥ ततोऽपि तद्धि सप्तसहस्रं अक्षयवार्दसं उत्पन्नं सप्ताहं रात्रिदिवं
देवेन वर्षितं मुचिलिदिनापि नागराज्ञा भगवत्तरर्धयोजनकपरिचयेन सप्तकुतं
भगवन्तं भोगेन परिचिपित्वा उपरि विपुलेन फणेशाच्छादेति । यथा च भगवन्तं
विषगंधेन किलिषगन्धेन वा न व्याबाधेयं तत् मुचिलिन्दो नाम नागराज्ञा स्वका-
तो मवनातो उत्तरित्वा भोगेन आच्छायेति शिरिषनसुकृतेन फणेन सप्ताहं वि- 5
पुलपुष्पं प्रसूतं । [358^a] विनिपातेन नागराजेन च पुष्पं प्रसूतं परिदिपि हि
महता परिभोगेन सप्ताहं ॥

यदा भगवान्मन्यवसंबुद्धः दुष्करं चरति नदीये नेरंजनाये तीरे तत्र जगवां दुष्करं
चरन्तो अजपालकेन वृष्टौ ॥ तस्य भगवन्तं उद्यतपं तथ्यन्तं वृद्धा प्रसादमुपस्रं ॥
तेन दानि प्रसन्नचित्तेन भगवन्तमुद्दिश्य न्ययोधपोतो रोपिती ॥ सो तं न्ययोध- 10
पोतं रोपित्वा भगवन्तमुपसंक्रम्य प्राञ्जलीकृतो आह ॥ भगवं इमो मया न्ययो-
धपोतो भगवन्तमुद्दिश्य रोपितो यदा एषो न्ययोधपोतो संबृद्धो भवेया भगवां
संपूर्णकल्पो भवेया ति । ततो मे एतं न्ययोधं अनुग्रहार्थं परिमुञ्चसि ॥ भगवता
तस्माजपालस्य तूष्णीभावेनाधिवासितं । सो दानि तूष्णीभावेनाधिवासनां वि- 15
दित्वा तुष्टो आत्तमना प्रमुदितो प्रीतिसौमनस्यजातो संबृत्तो ॥ सो दानि तं
न्ययोधपोतं कालेन कालं अनुगन्तेति परिगन्तेति परिकीलेति परिकुडुलेति कालेन
च कालं शीतलेन वारिणा अभिष्यंदेति परिष्यंदेति पर्याद्रेति परिधारेति ॥ सो
दानि अजपालेन न्ययोधपोतो चित्रं प्रशाखो संबृत्तो प्रासादिको दर्शनीयो भगवतो

1. BM tato pi bhagavāṁ ta (M °vān ta)hiṁ °kāla (M °kāra)vardalaṁ utpañīnaṁ (M °tpa-
raṁ) saptahi rātriṁdivāṁ deve °rājño bhagavata a (M °vato a)rddhaya° B °kshemena°
M °rikshapeṇa saptakṛityaṁ bha° BM °geṇa parikshi° M °pureṇa phalenācchādītācchā-
desi | B °phaṇenocchā° — 3. BM °dhena khitkrisigadhe (M °khikisigandhe)na vānna-
(M °vāṁna) vyavahayanti || mu° M °ndo nāgarāja svakāto u° geṇācchāye grīghanaṁ
sukṛiteca pha° B °vesi cīrighanaṁ su° phaṇena sa° BM °punyaprasūta° (B °tā ||).

6. M vivipā° BM °jena yo sutaṁ parikshiptā parikshipi (B °pi hi) maha°. — 8. M ya-
dā bhagavan dushkaraṁ caranti nadī° B °vān saṁmyaksaṁbuddhaḥ dushkaraṁ ca cara-
ti | nadī° M °tra bhagavān dushka° japāraṇa tena ajaṁcaranona dṛiṣṭvā prasādam u°
B °japāraṇa tena ajaṁ vālaṇa dṛiṣṭvā tasya°. — 9. B °prasannaṁ utpannaṁ tena°. — 10^a. M te dāni° BM °vantaṁ u° to vāpito so°. — 10^b. B °vantaṁ upa° M °kṛi-
taṁ āha | .

11. BM bhagavaṁ imo (M °van imāṁ) mayā (B °yā mayā) nyagrodhapoto bhagava°
M °gavān saṁpūrṇaṁka° veyasi | B °lpo bhavayāsi | . — 13^a. M °bārtha paribhūñje-
si | . — 13^b. M °tasya ajapārasya tū° vāsanāṁ vi° B °sita so°. — 15. BM °parikhāneti
pari (M °līkṣeti parikude (M °kūḍye)ti kālena ca° M °bhishyandeti parishyandeti paripra-
bhēti parighareti | B °rishyāṁdeti paripradeti parighareti so°.

17. BM °kshipraçākho° M °tejonu° BM °vena ta°.

- तेजानुभावेन ॥ तस्य दानि अजपालस्य न्ययोधयोतं ओशास्त्रप्रशास्त्रं प्रासादिकं
प्रसादनीयं वृद्धा चतिरिव चित्तं प्रसीदति ॥ सो दानि तेन चित्तप्रसादेन च
कुशलमूलेन च कायस्य भेदात्तयस्त्रिंशदेविकाये उपपन्नो न्ययोधो नाम देवपुत्रो
महर्षिको महानुभावो । सो पश्चादुपपन्नो समानो अन्यां पूर्वोत्पन्नांस्त्रयस्त्रिंश-
5 कायिका देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अभिभवति दिव्येनायुषा दिव्येन वर्णेन
दिव्येन सुखेन दिव्येनैश्वर्येण दिव्येन परिवारेण ॥ तस्य समनन्तरोपपन्नस्य एत-
दभूचि । किं मया मनुष्यभूतेन कुशलं कर्म कृतं उपचितं कस्य कर्मस्य विपाकेन
इह चायस्त्रिंशभवने उपपन्नो हं ॥ सो दानि न्ययोधो देवपुत्रो कुशलमूलं सम-
न्वाहरन्तो पश्यति भगवन्तमुद्दिश्य न्ययोधं नदीये नैरंजनाये तीरे रोपितं ॥ सो
10 दानि न्ययोधो देवपुत्रो अनेकदेवपुत्रसहस्रेहि परिवृतः अभिक्रान्तवर्णो अभिक्रा-
न्तवर्णेन केवलकल्पं मुचिलिंदस्य नागराज्ञो भवनं उदारेण वर्णेन ओभासेत्वं येन
भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासि ॥
एकांशीकृतो प्रांजलीकृतो भ[358^b]गवन्तमेतदुवाच ॥ मया भगवन्मनुष्यभूतेन
अजपालेनाजानि पालेन्नेन एषो न्ययोधो रोपितः भगवन्तमुद्दिश्य तेनाहं कुशलमू-
15 लेन मनुष्येभ्यश्च वित्वा भगवन्त्वायस्त्रिंशदेविकाये उपपन्नो । साधु भगवानेते
न्ययोधं परिभुञ्जतु अनुकंपामुपादाय यथा मे महाफलतरं भवेया ॥ अधिवासते
भगवां तस्य देवपुत्रस्य तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु सो देवपुत्रो तूष्णीभावेनाधिवा-
सनां विदित्वा तुष्टो वृष्टो आत्तमनो प्रीतिसौमनस्यजातो भगवतः पादौ शिरसा
वन्दित्वा तृष्कृत्यो प्रदक्षिणं कृत्वा तत्रैव अन्तरहाये ॥
20 भगवान्मुचिलिंदस्य नागराज्ञो भवनातो उत्थित्वा षष्ठं सप्ताहं निराहारी
प्रीतिसुखेनाजपालन्ययोधमूले वीतिगामेसि ॥ ततो अजपालस्य न्ययोधमेवातो

1. M °japārasya ſīya° BM °dikañ prāsāda° B °tām prasādanta so° M °sidanti ॥ . —
2. M °cittēpra° bhedā trayastriṃṣe de° B °bhedās trayastriṃṣā de° BM °vo so°. —
4. M °d upapannaḥ sa° nāmā tṛayastrīm° pañcāhi kāmehi sthā° BM °ti ॥ divyenāyu°
rṇne(M °rṇe)na divyena ṣākhena divyenai° M °ryena di° BM °ṇa ta°. —
7. M °striṃṣe bha°. — 8. M °nyagrodha de° BM °gavato u°. — 9. M °trasahasrairhi
pari° BM °taḥ atikrāntavarṇo(M °rṇo) atikrāntavarṇe(M °rṇe)na kevalaṁ kalpañ°
M °cilindesya° jño bhavanam udā° yena bhagavānsteno° gavato pā° B °nte āsi e°. —
13¹. B °prāñjalikṛito bha°. — 13². M °jāti cārante° B °jāni vārante° M °ropito bha-
gavanta° B °upanno sā°. — 15. BM °bhūñjātu° dāya | yathā° M °phalañ bhavayo. —
16. M °gavān tasya de° BM °bhāvenā ॥ . — 17. BM °viditvā citto hrī(M °tto tu)ḥto°
M °prītisoma° gavato pā° nditvā trishkṛi° B °nditvā ca tri° M °kṣhiṇikṛitvā tatraivānta-
rahāya ॥ . — 20. M °cilindesya° to ucchihitvā° japāranyagrodhamule vithinā°. —
21. M °pārasya nya° B °grodhāmū° kāvanakhaṇḍe° devajake ce° B °ceti | ye° M °vi-
thina°.

वष्टस्य सप्ताहस्यात्मयेन चीरिकावनखण्डे बज्रदेवतके चेतिथे निराहारी प्रीतिसु-
खेन सप्तमं सप्ताहं चीतिनामसि ॥ एवं भगवां सप्तसप्ताहं एकूनपंचाशद्विचरां
निराहारी ॥

उत्तरापथे उक्त्वा ज्ञासाधिष्ठानं । ततो उक्त्वातो अधिष्ठानातो चपुसो च
भक्षिको च नाम सार्धवाहा आद्या महाधना महाभोगा पुण्यवन्तो महापरिवारा 5
दक्षिणापथातो पंचहि धुरशतेहि तेन मार्गेण आगच्छन्ति ॥ तेषां मङ्गलीयानां
वलीवर्दानां पुंगवा एको सुजाताये नक्षत्रे आतको अपरो कीर्तिके ॥ तेषां एवं
नक्षत्राणां नामेन सुजातकीर्तिकनामेन ज्ञायन्ति ॥ सर्वस्य सार्धवाहस्य पुरतो
सार्धवाहस्य यानकं वहन्ति । यत्र मार्गे किंचिद्वयो भवति सिंहभयो व्याघ्रभयो
द्वीपिभयं वा गण्डकभयं वा हस्तिभयं वा वनदेवभयं वा उदकवाहभयं वा चीर- 10
भयं वा तत्र ते न गच्छन्ति ततः ते वाणिजका जानन्ति भयं भविष्यतीति तथा
संहरित्वा चतुर्दिशं प्रधावन्ति समन्तेन अवलोकित्वा ॥ ते दानि वलीवर्दा सुजा-
तकीर्तिका तर्हि चीरिकावनखण्डं चानुग्राप्ता । अत्र चपुषमक्षियाणां च वाणि-
जानां पूर्वज्ञातिसालोहितेहि देवभूतेहि तर्हि चीरिकावनखण्डे अद्विधे निगृहीता
न शक्नोन्ति गन्तुं ॥ तेहि स्थितेहि सर्वे ते पुरुषा सार्धातो मीता तत्र संनद्धा ॥ 15
तेषान्ते देवता पूर्वज्ञातिसालो[359]हिता अन्तरीचगता घोषमुदीरयेन्तुः शब्द-
मनुश्रावयेन्तुः ॥ मा भायथ वाणिजा त्ति न भवति वो उपद्रवं । एष बुद्धो
भगवानिह वनखण्डे प्रतिवसति सप्तहि असंख्येयकल्पेहि प्रादुर्भूतः बज्रजनहिताय
बज्रजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्वार्थाय हिताय सुखाय देवानां च

3. M °gavān sapta °hañ ekunamañcā°. — 4¹. M °the kkaḷaṃ°. — 4². M tataḥ u°
BM °trapasā ca bha° BM °vāho ādhyo mahādhano mahābhogo pu °rivāro da° M °ṇāya-
thāto pañcali dhūraça° B °pañcali puraça°.

6. M °rddānāñ puṅgalā° B °puṅgalā° M °ye nakshettriyaṇa jā° B °kshatriyaṇa jā°
BM °ke te°. — 7. B °jātañ ki° BM °rttināme °nti sa°. — 8. M °purato yāna °vāhati |
B °vāhati ya°. — 9. B °rge kiñcid bhavā bhavati | siñ °ṇḍakabhayañ vā hasi° caura-
bhayañ vā | tatra° M °ccanti | tato te° BM °titi | tathā° M °saṃrahitvā caturdiçañ
saṃpra°.

12. M °prāptāḥ atra°. — 13. B atra ḍapu° M °pusabhallikāyānañ ca° B °līyānañ
ca vāñjānāñ pō° BM °devabhūte tahiñ° M °riddhi nigrihi° B °cakno gantuñ te°
M °knoti gantuñ te°. — 15. B °bhītāto | tatra° M °tra sannaddhāḥ te° B °ddhā te°.

16. M teshāñ te de °sārohitō antarīkshāga° B °hito antarīkshāgato gho °yetsuḥ ca°
M °yetsuḥ ca° BM °vayetsuḥ mā°. — 17¹. BM °ñjānti (B °nti |) na vā iti na vā u°. —
17². M esho bu °vanakhaṇḍe° BM °saptehi a° M °khyehi kalpe °rbbhūto ha °to janaka-
syārthā° ekūnapañcā° BM °ḍaddi (M °ḍadi) yasam anāhārasya tāñ a°.

- मनुष्याणां च तस्यास्य सप्तसप्ताहं एकनपंचाशद्विंशत्या अनाहारस्य । तमाहारेण प्रतिमानेन ततो वः अप्रमेयं कुशलमूर्खं भविष्यति ॥ तेहि दाणि चपुसमक्षिकेहि वाणिजेहि तानं देवतानां वचनं सुत्वा मधुसर्पिसंयुक्तं तर्पणं गृहीतं । ते देवता तेषां वाणिजकानां पुरतो गच्छन्ति । इतो आगच्छथ ॥ ते दाणि वाणिजा तेहि
- 5 देवतेहि भगवतो सकाशमुपनीता ॥ ते तं मधुतर्पणं गृह्य भगवन्तमुपसंक्रान्ता । इमं भगवन्मधुतर्पणं परिभुञ्जतु अस्माकमनुग्रहार्थं ॥ अथ खलु भगवतो एतद्भूषि ॥ किं नु खलु पुरिमका सम्यक्संबुद्धा भाजनप्रतिग्राहका उताहो पाणिप्रतिग्राहका भाजनप्रतिग्राहका सम्यक्संबुद्धा ति ॥ सह चित्तोत्पादेनेव भगवतः चत्वारि महालोकपाला चत्वारि सुवर्णपाचास्त्रादाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता रतन-
- 10 पाचा ति कृत्वा न प्रव्रजितसारूप्यानि भगवां न प्रतिगृह्णाति ॥ ते दाणि रूप्यामयानि पाचास्त्रादाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता । तानपि भगवां रतनपाचासीति कृत्वा न प्रतिगृह्णाति ॥ एवं मुक्तामयानि वैडूर्यामयानि स्फटिकमयानि मुसारगत्वमयानि खोहितिकामयानि तानपि भगवां रत्नपाचासीति कृत्वा न प्रव्रजितसारूप्यासीति कृत्वा न प्रतिगृह्णाति ॥ ते दाणि चत्वारो शैलपाचाणि आदाय
- 15 भगवन्तमुपसंक्रान्ता ॥ अथ खलु भगवतः एतद्भूषि । यदहमेकस्य लोकपालस्य पाचं प्रतिगृह्णीष्यामि त्रयाणां भविष्यति चित्तस्थान्यथात्वं ॥ भगवता सर्वेषां चतुर्णां लोकपालानां चत्वारि पाचाणि प्रतिगृह्णित्वा अंगुष्ठेन आक्रान्ता एकपाचो च अधिष्ठितो । ते दाणि चत्वारो पाचा एकं पाचं सं[359^b]जाता सर्वेषां चतुर्णां पाचाणां चत्वारि पाचकोटीनि दृश्यन्ति । तत्र भगवता चपुसमक्षिकानां वाणि-
- 20 ज्ञानां मधुतर्पणं परिभुञ्जतु ॥

1. B tam anāhā° M °mānetha || tato vo apra° B °meyañ aku° M °çalametam°.

2. B °ni dapushe bha° M °trashusha° BM °devānañ va° B °hitañ te°. — 4¹. B °cchatha te°. — 4². BM °vāñjā(B °jāñ) teli devantehi bha° B °nitā te°. — 5. M caitañ ma° B °krānto |.

6¹. B °smākaññ a°. — 7. BM °rimakā sañmyaksāmbuddhā bhā(M °bhāñ)janapratigrāhaka(M °hatā) u °nipratigrāhato bhā(B °hakā lho)janapratigrāhaka sañmyaksāmbuddhā(M °ddho) ti saha°. — 8. B °tpādo deva(M °vañ) bhagavataḥ(M °vato) catvāri mahā° B °pālo catvāri su °saṃkrāntaḥ ra° M °ntā ratnapātrāṇi kṛitvā ta pravra° B °trā bi kṛi° BM °grihnāti |. — 10. B °krāntān api°.

11. B napi bha° M °gavān ratnapā° B °trāṇi ti kṛi° BM °grihnāti |. — 12. B °ryamayāni sphāti° sālagulva° M °sāgalva° bhagavān ratna° BM °grihnāti ||. — 14. M ta dāni°. — 15¹. M °gavato e°. — 15². B °ham etasya lo°.

16. M °ni pratipratigrāhitvā° B °grihñitvā° gushṭheṇa akṛā° M °gushṭheṇa aprakṛā°. — 18. B °ro pātri e° M °ro pātro ekapātrāñ° BM °jātañ sarve°. — 19. BM °bhuktañ bha°.

भगवां दानि चपुसभल्लिकानां कण्णिजानां मधुतर्पणं पीत्वा प्रत्ययप्रणीतवर्ण-
गन्धरसोपेतं दक्षिणामादिशति ॥

अनेकाकारसंपन्नं तर्पणन्ति प्रवृद्धति ।
वर्णेन चैव संपन्नं गन्धेन च रसेन च ॥
प्रत्ययं च प्रणीतं च एषणीयं च कल्पियं । 5
तर्पणं प्रथमं शास्तु अदेत्सुः चपुसभल्लिया ॥
मधुसर्पिसंयुक्तं तं पिबे च पुरुषोत्तमः ।
तेहि संतर्पितो वीरो प्रतिसंलानउत्थितो ।
तर्पये धर्मवृष्टीये देवगन्धर्वमानुषां ॥
दिशे सोवत्थिकं दिव्यं मंगल्यं चार्थसाधकं । 10
यं श्रुत्वा सुमना सर्वे सर्वार्था साधयिष्यति ॥
स्वस्ति वो द्विपदे भोतु स्वस्ति वो सु चतुष्पदे ।
स्वस्त्यस्तु व्रजतां मार्गे स्वस्ति प्रत्यागतेषु च ॥
स्वस्ति रात्रौ दिवा स्वस्ति स्वस्ति मध्यंदिने स्थिते ।
सर्वत्र स्वस्ति वो भोतु मा च पापं समागमत् ॥ 15
शिरी वो दक्षिणे स्कन्धे शिरी वामे प्रतिष्ठिता ।
शिरी वो अंगमंगेषु मालेव सुप्रतिष्ठिता ॥
भद्रं वो भद्रशिरी वो वाणिजा भद्रमस्तु वो ।
येन केनचित्कार्येण गच्छ पुरिमां दिशां ॥
नक्षत्राणि वो पालेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता । 20
कृत्तिका रोहिणी चैव मृगार्द्रा च पुनर्वसु ॥
पुष्यं च वरनक्षत्रं अश्लेषा भोति सप्तमा ॥

1. M °gavān dāni tra ° tyagrāpaṇi° B °rṇṇagaṇḍhāra° M °rṇṇagaṇḍhāra° B °diçanti | .
- 3. M anekakāra ° vucyati | B °ceati va°. — 4. M °caivaṇṇ saṇṇ ° ndhena va ra° B °se-
na ca pra°. — 5. M °lpaṭaṇṇ | .

6. BM °adetsuḥ tatra trapusa(M °sha)bhaṭṭiyā(M °hikā) | . — 7. M °be purushotta-
maṇṇi | . — 8. BM te ca saṇṇ ° M °tarppato viraḥ pratisaṇṇisina u°. — 9. B °vṛishīye °de°. —
10. BM diçāṇṇ so° M °tṭhitaṇṇ di° BM °sādhikaṇṇ | .

11. M °shyatha | . — 12. B °bhontu sva vo stu° M °bhontu svasti bhontu catupade | .
— 14. M °trau svasti divā°. — 15. M °bhontu mā ca°.

16. BM çiri yo da ° ndhe çiri vā ° B °tisthitāṇṇ | M °tisthitā | . — 17. M °tisthitā |
B °tisthitā | . — 18. M °çiri vāṇi° B °çiri vā vāṇi°. — 20. B °diça dhi°.

21. M °caivaṇṇ mṛigaçirodrā ca pu° B °gādrā ca pu°. — 22. B °traṇṇ ca aḥlesho
bhonti sa° M °bhontu saptamaḥ | .

- इत्येते सप्त नक्षत्रा लोकापाला यशस्विनः ।
 आदिष्टा पुरिमे भागे एतेषां पुरिमा दिशा ॥
 एते वो अधिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
 चेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमे ।
 5 लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
 पुरस्तिमे दिशोभागे अष्ट देवकुमारिका ।
 नन्दोत्तरा नन्दिसेना नन्दिनी नन्दिरक्षिता ॥
 जयन्ती विजयन्ती च सिद्धार्था अपराजिता ।
 तेषामधिपती राजा धृतराष्ट्रो ति नामतः ॥
 10 गंधर्वाधिपती राजा देवेहि स च रक्षितः ।
 सोऽपि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥
 चेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वदेवेहि रक्षिता ॥
 पुरिमस्मिं दिशोभागे चापलं व नाम चेतियं ।
 15 नित्यं ज्वलति तेजेन नित्यं सत्योपयाचनं ।
 सोऽपि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥
 [360°] चेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वचेतियसुरक्षिता ॥
 येन केनचिदर्थेन गच्छथ दक्षिणां दिशं ।
 20 नक्षत्राण्यभिपालेन्तु ये तां दिशामधिष्ठिताः ॥
 मघा चोमे च फाल्गुण्यौ हस्ता चित्रा च पंचमा ।

1. B °pālo ya°. — 2. B adi° M adishṭo purime° BM °diṣāṁ | . — 4. BM kshemā ca saḍi°.

6. B °rikāṁ | . — 7. B nañdurānandise° M mandurānandinandinandisenānandivarasala-kshītā | . — 8. B omēt cette ligne. M nandirānandivaraddhitā ca siddhā °jitā | tā pi ca adhipālentu bhūmiye bhavanena ca | kshemā ca vo diṣo bhontu mā gamo pāpam āgami | labdhāthā ca nivarttetha devakanyāhi rakshitā | te° (l. g). — 9. M °dhipati rājā dhritarāshṭreti° B °dhritarāshṭreṇa nā°. — 10. M gandharvādhipati rājā devehi ca rakshitā | B °hi sa ca rakshataḥ | .

11. BM °pi to a°. — 12. B kshamā ca vo di° M °gami || . — 13. BM °sarve de° kshitaṁ | . — 14. M porimesmiṁ B °diṣabhoge cāpālāṁ M °ge pālāṁ °cetiye | . — 15. M °jvarati° BM °nityā salyo(B °sasyo)payā°.

16. BM °leti bhūmī(B °bhūri)ye°. — 17. B kshām ca vo pā° M °gami | B °mī | la°. — 18. M °rthāya ni° BM °varttatha°. — 19. BM °kshiyā di°. — 20. M °ntu etāṁ dim adhi°.

21. B °ghā cābhe° M °ghā vobhe ca phārguṇyaṁ°.

खाती चैव विशाखा च एतेषां दक्षिणा दिशा ॥
 इत्येते सप्त गच्छन् लोकपाला यशस्विनः ।
 आदिष्टा दक्षिणे भागे एतेषां दक्षिणा दिशा ॥
 ते पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
 चेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निर्वर्तेथ तेहि गच्छन्नेहि रक्षिता ॥
 दक्षिणस्मिं दिशोभागे अष्ट देवकुमारियो ।
 लक्ष्मीमतो शिरीमती यशोमती यशोधरा ॥
 शुभेष्ठिता सुप्रभाता सुविशुद्धा सुव्याकृता ।
 ता पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥
 चेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निर्वर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
 तासामधिपती राजा विरूडको ति नामतः ।
 कुशाण्डाधिपती राजा यमेन सह रक्षतु ॥
 चेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निर्वर्तेथ कुशाण्डेहि सुरक्षिता ॥
 दक्षिणस्मिं दिशोभागे अभिपश्यन् नाम चेतियं ।
 नित्यं ज्वलति तेजेन नित्यं सत्योपयाचनं ॥
 सो पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
 चेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निर्वर्तेथ चेतियेन सुरक्षिता ॥
 येन केनचिदर्थेन गच्छथ पश्चिमां दिशं ।

1. M °caivañ vi° BM °kshīṇāñ dīṇāñ | . — 3. B °dīṇāñ || . — 4. M te pi ca a°. — 5. M °ntu mā ga vo pā°.

6. B lāḍbhā cārthā° M °rthā va ni°. — 7. BM °kshīṇesmiñ° M °kumārīkā | B °riye | . — 8. B lakshmiṇī cīrīmatī yaçamatvā yaçodha° M lakshmiṇī cīrīmatā yaçamati yaçodha°. — 9. B sadrasthitā supra° M çubhesthitā supra° kṛitāḥ | . — 10. M tāñ pi vo abhipāsentu°.

11. B °bhonti mā ca°. — 12. M °devakāñnyā°. — 13. M °virudha° mata | . — 14. M kubhāṇḍādhīpatiḥ rājā° B °mena sanena ca | . — 15. M so pi vā adhipālentū bhūmīye bhavanena ca | kṣie° B °bhonti mā°.

16. M °rthāya ni°. — 17. BM °kshīṇesmiñ° M °cyañti cetiya | . — 18. M °jvarati tejena nityo sa° BM °tyopajācano | . — 19. BM °pālentū bhū°.

21. B °cetiye su° M °tiye ca su° B °kshītā ye°. — 22. B ye kenaci° M ye keci yenaḍ arthe° BM °çcimā dīṇāñ | .

- नक्षत्रा वो भिपालेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥
 अनुराधा च ज्येष्ठा च मूलस्य दृढवीर्यवान् ।
 उभे आषाढे भिजिच्च श्रवणा भवति सप्तमी ॥
 ते पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
 5 चेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
 पश्चिमस्त्रिं दिशोभागे अष्टौ देवकुमारियो ।
 अलंबुषा मित्र[360^b]केशी अरिष्टा सुप्रभायका ॥
 कृष्णा शुक्रा च द्रौपदी ।
 10 ता पि वो अभिपालेन्तु आरोग्येन शिवेन च ॥
 चेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
 तासामधिपती राजा विष्णुपाक्षो ति नामतः ।
 स वो नागाधिपो राजा वरुणेन सह रक्षतु ॥
 15 सो पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
 चेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वनागेहि रक्षिता ॥
 पश्चिमस्त्रिं दिशोभागे अस्त्रो नामेन पर्वतो ।
 आवर्तो चन्द्रसूर्याणां अस्त्रो अर्थ ददातु वो ॥
 20 सो पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥
 चेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वे अस्त्रेन रक्षिता ॥
 येन केनचिदर्थेन गच्छथ उत्तरां दिशां ।

1. B °dhishtitā || M °shthitāḥ | . — 3. M °ākṣādhe abhikṣhicea cṛavaṇe bha° B °cra-
 vaṇo bha° M °ptami. || . — 5. M °diṣo bho°.

7. B pacchimasmiññ diṣṭhāge ashtañ de° M paṇimesmiññ ° ashta de° riyañ | B °ri-
 ye | . — 8. BM alaṇṇavarshā mi° M °risṭo suprabhāsvarah | . — 9. BM ekāna(B °nañ)
 vātavanikā kṛi° M °ṇuklamadopati | B °ṇukrama opati | . — 10. B °rogena ṇi° M °ro-
 gyañna ṇi°.

12. M °bdhārthāñ ya ni° devakaññya° B °kshikā | . — 13. M °virupāksho°. —
 14. M sarvanāgā° B sarvarājādhipo nāgā varu°. — 15. M °vo adhipā° BM °lentu bhu°.

16. M °gami | . — 17. M °rthāya ni° B °sarvaññā°. — 18. M paṇimesmiññ B °di-
 ṇābhā° M °aṣṭanāme°. — 19. M °ndrasuryāññāñ anto a° B °ṇāñ anto arthañ dadā
 bhuvo | M °dadatu me | . — 20. M °adhipā° BM °lentu bhā°.

22. M °rthāya ni° kshitāḥ | . — 23. BM ye kenaci° tṭavā diṣṭāñ(M °ṇaṇñ) | .

नक्षत्रा वो भिपालेनु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥
 धनिष्ठा शतभिषा चैव उभौ प्रोष्ठपदा पि च ।
 रेवत्यथाश्विनी चैव भरणी भवति सप्तमी ॥
 ता पि वो अनुपालेनु भूमीये भवनेन च ।
 चेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्थाश्च निर्वर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रचिता ॥
 उत्तरस्त्रिं दिशोभागे अष्टौ देवकुमारियो ।
 इला देवी सुरा देवी पृथिवी पदुमावती ॥
 आशा श्रद्धा हिरी च श्री समागता ।
 ता पि वो अभिपालेनु भूमीये भवनेन च ॥
 चेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्थाश्च निर्वर्तेथ देवकन्याहि रचिता ॥
 तासामधिपती राजा कुबेर इति नामतः ।
 सर्वयक्षाधिपो राजा राक्षसीहि सह रक्षतु ॥
 सो पि वो अभिपालेनु भूमीये भवनेन च ।
 चेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्थाश्च निर्वर्तेथ यक्षराक्षसरचिता ॥
 उत्तरस्त्रिं दिशोभागे कैलासो नाम पर्वतः ।
 आवासो यक्षसंघानां राक्षसानां निवेशनं ॥
 सो पि वो अभिपालेनु भूमीये भवनेन च ।
 चेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
 लब्धार्थाश्च निर्वर्तेथ यक्षराक्षसरचिताः ॥
 अष्टाविंशति नक्षत्रा सप्तसप्त चतुर्दिशं ।

5

10

15

20

1. B °dhishṭitā | . — 2. M dhanesha ṣa° B dhanishā ṣa° BM °proshṭapa° B °pi ca
3. BM °thāṣvajā caiva bha(B °caiva ta)ruṇi° M °ptamā || . — 4. M °vo adhipā° .
5. BM °bhonti mā° M °gami | .
6. M °rthā ca ni° kṣhitāḥ | . — 7. M uttaresmiñ° BM °asṭāde° riye | . —
8. B hiriñ devi su° M hiri devi su° māvatī || . — 9. M āśā ṣārdhdhā ahiriva ṣitām api samāgato | B °hiri ṣirī tā pi° . — 10. M mā ca vo a° bhūmiye°.
11. M °gami | . — 12. M °rthā ca ni° devakaṃṇyā° . — 14. M °sihi sarakṣhitā || .
15. BM °pāleṇu bhū°.
16. M °diṣo bho° . — 17. M °rthā ca ni° kṣhitāḥ | . — 18. M uttaresmiñ° B °diṣa-
- bhā° BM °kailāṣo nā° . — 20. M °pāleṇu bhū°.
22. B labdhāṣ cārthā ni° M °kṣhitā | . — 23. B asṭaviñ° M °trā ca sapta sa°

सह चन्द्रमसूर्येहि विंशन्नोन्ति अनून[361]कं ॥
 दार्चिश्चदेवकन्यावो अष्ट अष्ट चतुर्दिशं ।
 चत्वारश्च महाराजा लोकपाला यश्चिन्तः ।
 प्रज्वलमानवर्णेन रक्षन्ति ते चतुर्दिशं ॥
 अष्ट अमर्या ब्राह्मणा अष्ट जनपदेषु चिन्तया ।
 अष्ट सद्गुरुका देवा सदा रक्षां करोन्तु वः ॥

- तेषां दानि भगवता त्रीणि शरणमनानि दिन्नानि । गच्छथ बुद्धशरणं गच्छथ
 भगवतः शरणं गच्छथ अनागतं च भगवतो आवकसंघशरणं ॥ ते दानि बुद्धशरणं
 गता धर्मशरणं गता संघशरणं गता ॥ ते दानि आहन्तुः । वयं भगवं वाणि-
 10 जका देशदेशानि च राज्यानि च अखाम । साधु मं भगवां कंचिद्देह धातुं
 यं वयं पूजयेम ॥ भगवता दानि तेषां शीर्षातो पाणिना केशानि ओतारित्वा
 दिन्नानि इमं केशसूपं कारयेथ नखानि च ओतारित्वा दिन्नानि इमं नखसूपं
 कारापेथ शिला च आगमिष्यन्ति तां च शिलां प्रतिष्ठापेथ ॥ तेहि दानि यच्च
 केशस्थाली नाम अधिष्ठानो तद्धिं केशसूपं कारापितं । वालुबी नाम नगरं तद्धिं
 15 नखसूपं कारापितं । शिलुचं नामाधिष्ठानं तच्चापि शिला प्रतिष्ठापिता सा भग-
 वता ऋद्धीये पाणिना क्षिप्ता ॥

भगवता दानि सप्तसप्ताहेहि एकूनपंचाशद्विवसानि निराहारेण चपुषमस्त्रि-

1. M °masuryye °bhoti anunakañ | . — 2. M °devakaññyā vā ashta a°. — 3. M °pā-
 lo ya°. — 4. M °jvalanmānā °nti ca caturddicañ | B °nti catucañ | . — 5. BM puri-
 ma(B °makāñ) dīcāñ dhītarāśtro paçcimāñ(M °çime ca) virupāksho(M °kshah) da-
 kshīñāñ ca virūḍḍhako kuvero u(M °ro co)ttarāñ(B °rā) dīcāñ | ashta çrama(M °çrava)nā
 ashta brā° M °deslu ca | kshatriyo a° B °shu kshetriyā | .

6. B °dā rakshā°karanta° M °ntu vo | . — 7°. M °dināni | B °nnāni ga°. —
 7°. B gacchatha | buddhañ çaraṇaṃ gacchatha dharmaçaraṇaṃ gacchatha | anā°
 M °dharmaçaraṇaṃ gacchatha sañghaçaṇaṃ anā° BM °bhagavatē çrā°. — 8. BM °bhi-
 ddhaçaṇaṃ gatā sañgha°. — 9°. M °haṭṭhaṃ || . — 9°. B °bhagavāñ vā° M °bhagavan
 vāñjakā devedeçā° — 10. M °gavāñ kiñci° B °vāñ kiñci° BM °d darçanaheṭu(M °he-
 to) yañ vayañ piñje(B °yujaye)ma | .

11. BM °pāpi(M °ni)nā keçāni otāritvā dinnāni | imañ(M °māvi idañ) ke °rayetha |
 na °nnāni | i° M °kārapetha çiro va āgamishyañti tāñ B °tāñ ca çilā pra°. — 13. B
 °dāni keça° M °dāni keçaṭṭhāri nā °dhisthānato tahiñ °pañ kārayetha kārapitañ | B
 °tañ çī°. — 14. Omis par B. M °kāropitañ || . — 15. M °çilujvañ nāmādhishṭhitañ
 tatrā° B çilabhvañ nāmā° nañ | tatrā° M °shṭhāpitā so bha °pidḍhi pā°.

17. M aha khalu bhagavāñ dā° B bhagavāñ dā° M °ptāheti ekunapañ °shabhalli-
 kānāñ vā °rppapañ tīlāñ tena bha° B °rppapañ pītēna bha° BM °gavato tathā abhi-
 shauditā(M °ndinā) | .

कानां वाणिजकानां मधुतर्पणं पीतं पीतेन भगवतो ते च अभिषिञ्चिता ॥ ततो
शक्येण देवानामिच्छेय भगवतो हरीतकी उपनामिता । धातूनां मुखं भविष्यति ॥
भगवता दानि सा हरीतकी परिमुक्ता तं च हरीतकीवृक्षं भगवता तत्रैवोद्दिश्ये
रोपितं सा च तं दिवसमेव जातावशाखप्रशाखा महान्तं हरीतकीवृक्षं पुष्पफलोपेतं
संवृत्तं । इमं भगवतो प्रथमं ऋद्धीवृक्षं । या च ततो वृक्षातो हरीतकीयो तानि 5
अथ चेतकीया हरीतकीप्रबाला ति बुध्यन्ति ॥

ततो भगवता उरुविल्लायां षड्वर्षाणि दुष्करं तपं चीर्य ॥ तदा उरुविल्लायां
सेनापतिग्रामातो नगरावलंबिकायै शाणपांसुकूलं भगवतो दुष्करचारिकां चर-
न्तस्य प्रसन्नचित्ताय उपनामितं । यदा भगवं परिपूर्णसंकलयो [361^b] भवेसि
तदा इमं शाणपांसुकूलमनुग्रहार्थाय परिभुञ्जेसि ॥ भगवतो तूष्णीमावेनाधिवा- 10
सनां विदित्वा तुष्टा आत्तमवा पांसुकूलं वृक्षशाखायै ओलंबित्वा भगवतः पादौ
शिरसा बन्धित्वा चिक्कुतं प्रदक्षिणीकृत्वा प्रक्रमि ॥ सा दानि नचिरस्त्रेव काल-
गता भगवतो सन्निका प्रसन्नचित्ता तं पांसुकूलदानं समनुसरन्ती समनन्तरका-
लगता त्रयस्त्रिंशे देवनिकायै उपपन्ना अन्यतरस्य महर्षिकस्य महानुभावस्य देवपु-
त्रस्य विमान अप्सरसां शतसहस्रप्रवरा ॥ सा दानि अप्सरा समन्वाहरति । 15
किं मया मनुष्यभूतायै कुशलमूलं कृतं केवळ्या च दक्षिणा प्रतिष्ठापिता येनाहं
त्रयस्त्रिंशे देवनिकायै उपपन्ना ॥ सा दानि समन्वाहरन्ती पश्यति उरुविल्लायां
सेनापतिग्रामके गवा नाम नगरावलंबिका आसि दुःखिता । तं मया मरणकाले
बोधिसत्वस्य दुष्करं चरन्तस्य प्रसन्नचित्तायै शाणपांसुकूलं दिन्नं तेनाहं कुशलमू-

1. M °gavatā hari°. — 2. BM °nāñ sukhāñ°. — 3. M °ni sà haritaki pa °ktā tañ ca haritakidvepikañ bha° B °ktā tañ ca haritakirdhāñgakañ | bha° M °traiva udde° BM °sam eva(M °vañ) jātāveçākāhā pra° M °khā mahatāñ hari° pushpañ pha° vṛitto | B °vṛitta | . — 5¹. M °piddhivṛikshañ | B °kshañ yā°. — 5². M °tato vṛi° B °yā ca ye tato vṛi° M °to haritakiyo ° cetiyā haritaki pravañāti buddhyanti | B °pravañāti | buddhyanti | .

7¹. B °uluvilvā° M °pañ tiripañ | . — 7². B °dā uluvilvā° M °garāmbikāyena° çayāñ- sukulāñ° B °bikāyo çā° M °ttāye upa° B °ttāya unnāmitāñ | . — 9. B °gavāñ paripū° M °gavāñ paripūñpakalpo° BM °vesi | ta° M °sukulāñ anu° bhuñjasi | . — 10. B bha- gavatā tū° M °bhagavatā tūshñibhā° BM °tushṭo ā° B °ttamanā yāñsu° M °ttamanā pā- ṇḍukulāñ vṛi° olañghayitvā bha° B °olañyitvā bha° M °ndivā triḥkṛityāñ prada°.

13. M °bhagavatā santi° B °ttā teshāñ sukuladā° M °tañ pāṇḍukulāñ dā° smaranti | samananta° B °ntaro kālagatā | tra° M °upapannāñ anya° B °nnā | anya° M °vimāne apsā° sraparivārā | . — 15. BM so dāni apsara samanvāharati(B °nti) kiñ°.

16. M °çalamulāñ° rūpā va dakshīñye pra° B °kshīñye pra° B °upapannāñ | . — 17. M °so dāni° haranti paçya° B °uluvilvā° M °ke çavo nāna naga° BM °valāmbikā | āsi (M °kā āsit |) duḥ B °tā tañ M °khitāñ tañ ma°. — 18. M °cittāya çāpapañcuku lañ dinnāñ | te° B °pāñsukulāñ° lena mānu° M °nushya cyavi° upapannāñ na°.

- लेन मनुष्येषु च्यवित्वा इह त्रयस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना । न च मे तं देयधर्मं
भगवतामद्यापि परिभुक्तं । यद्विममेव देयधर्मं भगवाननुग्रहार्थं परिभुञ्जया
तत् मम महत्फलतरं भवेया ॥ सा दानि अप्सरशतसहस्रपरिवृता महता देवानु-
भावेन महता देवच्छत्रीये त्रयस्त्रिंशं भवनातो वृक्षशाखातो तं शाणपांसुकूलं गृह्य
5 भगवन्तमुपसंक्रान्ता ॥ इमं मया भगवन्तं शाणपांसुकूलं मनुष्यभूताये भगवतो
दुष्करं चरन्तस्य प्रसन्नचित्ताये दिप्तं यदा भगवं परिपूर्णसंकल्यो भवेसि ततो भग-
वन् ममानुग्रहार्थं परिभुञ्जेसि तेनाहं कुशलमूलेन मनुष्येषु च्यवित्वा त्रयस्त्रिंशेषु
देवनिकायेषु उपपन्ना । साधु मं भगवां इमं शाणपांसुकूलं परिभुञ्जतु अनुकंपा-
मुपादाय यथा मे महत्फलतरं भवेया ॥ देवा अन्तरीक्षगता भगवन्तमाहन्तुः ॥
10 मा भगवानिमं शाणपांशुकूलं परिगृह्णातु । वयं भगवतो दिव्यां विकल्पदूष्याणि
दास्यामः ॥ भगवान्तेषां देवतानां विकल्पदूष्यप्रदानानि नाधिवास[369]यति ।
तं गवाये नग्नरावलंबिकाये शाणपांशुकूलं प्रतिगृहीतं देवताशतसहस्रं हि च अन्त-
रीक्षातो चेलचोपाणि च भगवतः कृतानि हृक्कारकिलिकिलानि च अकरोन्तुः ॥
चक्रवर्तिराज्यं परित्यक्तं किं नो पांशुकूलेषु चित्तं रमति ॥
15 भगवां दानि शाणपांशुकूलं धोवितुकामो । उदकेन कार्यं ॥ अथ खलु शक्रेण
देवानामिन्द्रेण पाणीहि नदी खता अद्यापि च पाणिखाता नाम नदी वुञ्चति ॥
शिलापट्टेन कार्यं यच्च तं शाणपांशुकूलं धोविष्यति ॥ चतुर्हि महाराजेहि चत्वारि
शिलापट्टा उपनामिता । भगवता एकच शिलापट्टे तं शाणपांशुकूलं धीतं ॥

1. M °vatām ayā pi° BM °ktañ ya°. — 2. BM °dimevañ de° B °rmañ || bha° M °je-
yā tañ mama maha° BM °(phalañ) tarañ bhāveyā | . — 3. B so dā° BM °vri° mahatā
devānu° M °vena mahānto ri° B °devariddhi° BM °striñçe bha° M °nāto āgatvā tatañ
vri° pāñçukulañ B °sukulañ M °gavantañ opasañkrānto | . — 5. BM °ntañ çāṇa-
pāñçukulañ mā(M °pāñçukulañ ma)nu° M °gavato duṣkarañ BM °nnañ | yadā bha-
gavāñ pa(M °vān pa)ripū° vesi | tato° B °gavā ma° M °vān-ma° B °ribhujesi | te°
BM °lena mānu°.

8. BM sādhu mañ bha° M °gavāñ imañ çā° B °çāṇaṃpāñ M °pāñçukū° BM °bhuñ-
jātu°. — 9. B °rikshe gatā || bha°. — 10¹. B °gavan emañ M °gavāñ emañ çānapāñ-
çukulañ pratigrihituñ devatāçatasahasrehi pari° BM °grihñātu | . — 10². BM °vikalpāñ
dusbyā°.

11. M °gavāñ teshāñ dāni de° BM °nāñ kalpañ dusya°. — 12. B °çāṇaṃ pāñ°
M °çukulañ ° hituñ de° srehi cānta° to caulākshepāni ca bhāveyā | kri° B °to calo-
kshepāni ca bhāveyā kri° BM °netsuñ | . — 14. BM °varttirā° kiñ vo pāñçukule°
M °shu vittañ°. — 15¹. M °gavāñ dāni śānapāñçukulañ | . — 15². M °pāñçu uda°. —
15³. BM °ñi(B °ñi)hi nadi khañ adyāpi ca pāñikhādā nāma° M °vucyati çī°.

17¹. M °tañ śānapāñçukulañ BM °ti ca°. — 17². B °lāpattañ u° M °lāpatta u°
B °mitā bha°. — 18. M °çānapāñçukulañ°.

द्वितीये शिलापट्टे तं पाशुकूलं शोषितं ॥ तृतीये शिलापट्टे भगवता चपुसभक्षि-
कानां शिलुक्षनामनिगम आवासितानां तच्च ऋद्धये पुरतो उत्थितं ॥ तेहि तं
शिलापट्टं तत्रैव चेतिये प्रतिष्ठापितं । अद्यापि गन्धारराज्ये अधिष्ठानं शिला-
नामेन ज्ञायति ॥ चतुर्थे शिलापट्टे भगवता निषीदित्वा तं शाणपांशुकूलं सी-
वितं । यदपि तच्च शिलापट्टं भगवतो अनुसीवननामापये ॥ सर्वे चत्वारो शि- 5
लापट्टा भगवता परिभुक्ता तानि च जम्बुद्वीपे सदेवमानुषस्य लोकस्य चेतियभूता ॥
भगवां दानि तं शाणपांशुकूलं धोवित्वा सीवित्वा च पाणिखातनदीस्त्रायको
ओकसो । स्त्रायित्वा भगवां पाणिखातातो नदीतो उत्तरिष्यतीति अकिलन्तका-
या बुद्धा भगवन्तो अकिलन्तचित्ता तर्हि तीरे ककुभो नाम वृक्षो ओशाखप्रशाखो
प्रासादिको दर्शनीयो यंनामो च वृक्षो तंनामा च वृक्षस्य देवता ककुभो नाम देव- 10
पुत्रो प्रतिवसति । सो देवपुत्रो भगवता ततो नदीतो उत्तरन्नेन आभाष्टो ॥
आहर ककुभ हस्तं ॥ वरविमलकुण्डलधरेण ककुभेन देवपुत्रेण भगवतो बाहा
प्रणामिता । भगवां ककुभस्य देवपुत्रस्य बाहां गृह्य पाणिखातातो नदीतो उत्तीर्णो
समं च भगवता ततो ककुभस्य देवपुत्रस्य बाहातो हस्तं स्वकं अपनीतं तच्च च
वृक्षशाखायां भगवतो पंचांगुलस्य करतलस्य पदं दृश्यति [362^b] ॥ (यं दानि अहं 15
बोधिं आहतहसो च सुंदरो ककुभो नदीका च पाणिखाता शिला च देवेहि
निक्षिप्ता ॥)

ततो भगवां अजपालन्यग्रोधं गतो ॥ भगवानजपालस्य न्यग्रोधमूले विहरन्तो

1. M °ye pi ci ° çukulañ B °lañ soshitañ | . — 1°. B °tiye çilāpaṭṭe bhagavato trapusa ° M °yañ pi çilāpaṭṭe bhagavato trapushabhali ° R °ksbanāmani ° M °tra riddhi ° upakshiptañ || . — 2. B °ṭṭañ tatra taiva ° BM °cetiyañ pra °. — 4. M °tvā tañ sānapāñçukulañ çobhitañ | B °vitañ ya °. — 5°. BM yadyapi ° BM °lāpaṭṭena bha ° BM °anuçīvanānā (M °vanānāñ)padye sa °. — 5°. M °rve çilāpaṭṭā catvāra bha ° B °tvāra çilāpaṭṭo bhagavato pari °.

7. M °tañ sānapāñçukulañ gopitvā çivitvā ca pañishātañ nadisnapako ° B °çukulañ dhaupitvā çivitvā ca ° sto snā °. — 8. M snāpitvā ° B °tvā | bhagavāñ pañikhidāto nadi ° M °khādāto nadi ° B °ttariṣhya ° BM °tiñ | akilantakāyā ° M °bhagavato akilantakacitto tahiñ ° khapraçākha pra ° ca vṛikshā taññāmo ca ° B °rçanīyo ca vṛiksho taññāmo ca ° BM °tā kakubhe kakubho nāma de ° B °ti so °.

11. M °uttiruppor ābhā °. — 12°. M āhaca kakubhas tañ B °hastāñ cala °. — 13°. B calavi ° bāhāñ pra ° M °bāhi prapāmi | B °mitā bha °. — 13. M bhagavāñ kaku ° hya pañishādāto nadi ° tā tatañ kaku ° BM °vṛikshāçā ° B °pañicakulasya kara ° M °pañcapañica-kulasya karatarasya pa ° B °çyati yañ dā °. — 15. B °bodhiñ | ā °. — 16. B °āha ca hasto ca suñ ° M °āha ca hastā ca sundaro ° BM °bho | nadi ° M °kā ra pañikhādo çilo ca de °.

18°. M °gavāñ ajapārasya nya ° to bha °. — 18°. B °japālapālasya ° BM °loka mi-māñseti gañ °.

लोकं मीमांसेति ॥ गम्भीरो अथ मम धर्मः अभिसंबुद्धो निपुणो सुखुभो दुरनु-
बोधी अतर्कावचरो पण्डितवेदनीयो सर्वलोकविप्रत्यनीको । आलयायामो खलु
पुनरयं आलयरतो आलयसमुद्दितो आलयायामायां च प्रजायां आलयरतायां
आलयसमुद्दितायां दुर्दृशमिमं स्थानं यदिदहितु इदंप्रत्ययः प्रतीत्यसमुत्पादः सर्वो-
5 पथिप्रतिनिःसर्गो पूर्वसंस्कारसमयधर्मोपच्छेदः तूष्णाक्षयो विगतरागो निरोधो
निर्वाणं अहं च न परेषां देशयेयं परे खु मे न विभावयेन्सुः सो मे स्या विघातः ॥
यं नूनाहं एको अरक्ष्यपर्वते तूष्णीभूतो विहरेयं । इमा च गाढावो भगवतो
काश्चै विलायि प्रतिभायेन्सुः ॥

प्रतिश्रोतगामिनं मार्गं गम्भीरं दुर्दृशं [मम] ।

10

न रागरक्ता द्रव्यन्ति अलं दानि प्रकाशितुं ॥

कृच्छ्रेण मे अधिगतो अलं दानि प्रकाशितुं ।

अनुश्रोतं हि वुह्यन्ति कामेषु यसिता नराः ॥

भगवां उद्धवित्वायां विहरे नैरजनायासीरे अजपालन्ययोधमूले अचिरामि-
संबुद्धो ॥ अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेव रूपधेतसः
15 परिवर्तितो उदपादि ॥ अधिगतो यदयं मया धर्मो गम्भीरो निपुणो सूक्ष्मो
दुरनुबोधी अतर्कितो अतर्कावचरो पण्डितवेदनीयो सर्वलोकविप्रत्यनीको अहं
च परेषां देशयेयं परे खु च न आजानेन्सु सो मे स्या परमं विघातं । यं नूनाहं

1. M gambhīra ayañ dharma mamābhisañbuddho purimasukhu° B °dho atakāva°
M °rkāvacarā pañḍi ° yo sarve loke pra° B °loke pratyanīyo a°. — 2. BM ālayorā (M °yo
nā) mā khalu punar ayañ ālayato ālaya (M °ātmacarato āra) samuditā ālayārāmāyañ ca pra-
jāyañ ālaya (B °yām ārayara) tāyañ ālayasamuditāyañ da° M °sthānañ yañ idañ hetuñ
imañ pratyā ° īpādo sarvo prañidhiñ pratīñ pūrva° B °dhi prāññā pūrva° BM °cheda
tṛi° B °gatarog° M °hañ ca tañ pareshāñ° BM °yañ pareshu me na° vavetsuñ so me
(M °ma) syā vighātāñ (M °ghāt°) | .

7¹. M °nyapavane tu° BM °reya i°. — 7². BM imāñ ca gāthā (M °thāñ) ca bha°
B °gavatā tāye ve° BM °bhāshetsuñ | . — 9. M °rgañ nāstrirañ du° B °dudṛṣañ na°
M °ṣañ ca rā°. — 10. BM °tuñ kri°.

12. M °ṣṭrehi vuhyañ kā°. — 13. M alha bhaḡavān urn° BM °yāñ hare nai°
M °janāya tīre ajapālasya grodhamule ° buddhā || . — 14. BM °pratisañlayanasya ° m
evaru (M °ru) pa cetasañ°. — 15. M °dhigatañ yad a° BM °mbhīro nipuno cūkshmo du-
ranu (B °rani) bodho atarkito (M °avitarko) atakāvacarō pañḍi° M °lokavīterkaniyo a°
BM °hañ ca pareshu° yañ pareshu (M °shu va) ca nañ ajāñsu (M °tsuñ) | so° M °syā pa-
reshu vacanañ vighātāñ B °ghātāñ | .

17. M yan nuna°.

एको अरण्यायतने तूष्णीं विहरेयं ॥ अथ खलु महाब्रह्मा भगवत इदमेव ख्यं
चेतसो परिवितर्कमाश्रय्य येन शक्रो देवानामिन्द्रो तेनोपसंक्रमित्वा शक्रं देवा-
नामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ एतस्मारिष कौशिक भगवता अत्योत्सुकताये चित्तं नमेति
न धर्मचक्रप्रवर्तने । किं पुनर्वयं मारिष कौशिक येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा
भगवन्तं याचेम धर्मचक्रप्र[363°]वर्तनाय ॥ साधु मारिषेति शक्रो देवानामिन्द्रो 5
महाब्रह्मणो प्रत्यग्रीषीत् ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रो देवानामिन्द्रो सुयामो
देवपुत्रो सुनिर्मितो च देवपुत्रो वसवतीं च देवपुत्रो चत्वारश्च महाराजानो इत्येते
दश यथाधिपतयो दश यच्चमहत्तरका अनेकयचशतपरिवारा अतिज्ञान्ताये रा-
चीये केवलकल्पं न्यग्रोधमूलं वर्णेनीभासयित्वा येन भगवान्स्तेनोपसंकान्ता भगवतः
पादौ शिरसा वन्दित्वा एकमने अस्थान्तुः ॥ एकान्ते स्थितो महाब्रह्मा शक्रं 10
देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ याच मारिष कौशिक भगवन्तं धर्मचक्रप्रवर्तनाय ॥
अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा येन भगवान्स्तेनोपसंक्र-
मित्वा भगवन्तं गाथायै अर्धभाषि ॥

उत्थेहि विजितसंयाम पूर्णभरो त्वं अनृण विचर लोके ।

चित्तं हि ते विशुद्धं यथ चन्द्रो पंचदशरात्रे ॥

15

अथ खलु भगवां तूष्णीं अभूषि नाधिवासेति शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य धर्मचक्र-
प्रवर्तने ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ न खलु मारिष
कौशिक भगवन्तो अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा एवं याचीयन्ति धर्मचक्रप्रवर्तनाये न च
पुनस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा एवं याचिता धर्मचक्रं प्रवर्तयन्ते ॥ एवमुक्ते
शक्रो देवानामिन्द्रो महाब्रह्ममेतदवोचत् ॥ त्वं मारिष महाब्रह्म तेषां पुरिमकानां 20

1. M °hmā bhagavato i° B °cetasā pari° M °jñāpa yena cakro °ndro tenāpasāñ °krañ
devānāñ indro e°. — 3. B eta mā° M °meti ra dha°. — 4. B °gavāñ te° M °sañkra-
sītva°.

6. M °mo ca devaputro sunirmi ° jānā i° M °dhipatayo dāca yakshā mahattarako | ane-
kayakshaçatāparivāro atī° B °ttarakā | anekayakshaçatāpari° BM °kevalañ kalpañ
(B °lyañ) nyagrodhamū(M °mu)le varuṇenābhā° M °sañkrānto bhagavato pā° sthāsul°
B °sthānsul° e°. — 10. BM °cakram indra°.

11. BM °cakrañ pra°. — 12. B °kāñcam u° M °kṛtvā yena bhagavāns teno° B °mi-
tvā bhagavanta gā° M °bhāsheya u°. — 14. M °grāmo pūrṇatāra atūno vi° B °rṇṇa-
bhāra abhūno vi° BM °ke ci°. — 15. BM °ttañ ca te° BM °yathā candro° M °rātra ॥ .

16. M °gavāñ tūshṇi° dhivāsati ça°. — 17°. BM °bhagavānto(M °vato) arhantañ
sañmyaksañbuddho evañ yāci° M °nāye | ye ca pu ° thāgato rhasamya° B °ntañ sañ-
mya° M °buddho e° rmacakra pravartante | B °rttante e°. — 19. B °brahmām e°. —
20. BM tvañ mārisha mahābralañā teshāñ M °kāññ sañmya° brahmañ yavad bha-
ga° BM °rma(M °rimma)cakrañ pra° M °nāya ॥ .

सन्धक्संनुद्धानां दर्शावी तेन हि मारिष महाब्रह्मा याच भगवन्तं स्वयमेव धर्मचक्र-
प्रवर्तनाये ॥ अथ खलु महाब्रह्मा एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा येन भगवां तेनांजलिं
प्रणामयित्वा भगवन्तं गाथाये ध्यभाषे ॥

उत्थेहि विजितसंयाम पूर्णमरो त्वं अनृण विचर लोके ।

5

देशेहि सुगत धर्म आज्ञातारो भविष्यन्ति ॥

अथ भगवां तूष्णी अभूषि ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रो देवानामिन्द्रो सुयामो
च देवपुत्रो संतुषितो च देवपुत्रो निर्मितो च देवपुत्रो वशवर्ती च देवपुत्रो चत्वारो
महाराजा अनेकयक्षशता अनेकयक्षशतपरिवारा भगवतो अनधवासनां विदित्वा
धर्मचक्रप्रवर्तनाय दुःखदीर्घमनस्यजाता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं

10 प्रदक्षि[363^b]णीकृत्वा तच्चैवान्तरहायेन्सु ॥

एत्यमेतं श्रूयति ॥

भगवां उरुवित्वायां विहरति नद्या नैरंजनाया तीरे अजपालन्यग्रोधमूले
अचिरामिसंबुद्धो ॥ अथ खलु महाब्रह्मा अतिक्रान्तवर्णो अतिक्रान्तायां रात्र्यां
केवलकल्पं अजपालन्यग्रोधमूलं वर्णेनोभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भग-

15 वतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्वा एकान्तस्थितो महाब्रह्मा
भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

उत्थेहि विजितसंयाम पूर्णमरो त्वं अनृण विचर लोके ।

देशेहि सुगत धर्म आज्ञातारो भविष्यन्ति ॥

अथ खलु भगवान्महाब्रह्मं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

20

प्रतिश्रुतगामिको मार्गो गभीरो दुर्दृशो [मम] ।

रागरक्ता न द्रव्यन्ति असं ब्रह्मे प्रकाशितुं ॥

2. M °ekāsam u° B °kāṁṣam u° M °saṁga kṛitvā yena bhagavāns tenāñjaliṁ kṛitvā
pranā ° thāye adhya°. — 4. B °jisaṁ BM °pūrṇā(M °ṛṇṇāṁ)bhāra ta anūna(M °anu-
cāsi) vica° M °loka da° B °ke de°. — 5. M daçehi°.

6¹. M °gavān tūṣṇī°. — 6². M °ndro supāma ca devaputro saṁtushitā ca devaputro
nirmīto ca devaputrā vaça° hārājāna anekayakṣhaçatā anekayakṣhaçataparivāro bhagavato
adhivā° B °rivāro bhaga° M °jātā bhagavato pādaṁ ° bhagavantaṁ pra° M °trairvāntarhā-
yasi ॥ B °hāyasi ॥ .

11. BM °cruyati bha°. — 12. M °gavān uru° ° ti | nadyāṁ nai° yās tīre ° śasya nya°. —
13. B °kevalaṁ kalpaṁ° M °kevalaṁ aja° mūlāṁ varṇṇanābhāsayitvā yena bhagavān
tenopa° mitvā bhagavatā pā° ekānte asthād ekāntasthi°.

17. B °ṛṇṇabhāre tā anūno vica° M °ṛṇṇabhārato aruṇo vica° BM °ke de°. —
18. M °dharma ājñātārā bha°. — 19. B °hābrāhma gā° M °brahmā gā°. — 20. BM °r-
driṣo anurāga°.

21. M °rakto na dra° B °ktā-na ukshya°

अथ खलु महाब्रह्मा भगवतरजपालस्य न्ययोधमूले प्रतिषेपं विदित्वा धर्मचक्र-
प्रवर्तनाये दुःखदौर्मनस्वजातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षि-
णीकृत्वा तच्चैवान्तरहाये ॥

एत्यमेतं श्रूयति ॥

भगवां उरुविस्वायां विहरति नद्या नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्ययोधमूले 5
अचिरामिसंबुद्धो ॥ तेन खलु पुनः समयेन मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां
इमानि एवरूपाणि पापकानि अकुशलानि दृष्टिगतान्युत्पन्नानि ॥ वातो न वा-
येया सरितो न स्थन्दिन्सुः गर्भिणीयो न प्रजायेन्सुः पक्षिणो न वीतिपलन्ति
अग्निर्न ज्वलेया चन्द्रमसूर्याणां उन्नमना न प्रज्ञायेन्सुः अंधकारघट्टितं लोकसं-
निवेशं भवेय ॥ अथ खलु महाब्रह्मा मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इमा- 10
न्येवरूपाणि पापकान्यकुशलानि दृष्टिगतानि उत्पन्नानि विदित्वा अतिक्रान्तवर्णे
अतिक्रान्तायां रात्र्यां केवलकल्पं अजपालस्य न्ययोधमूलं वर्णेनोभासयित्वा येन
भगवां तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तस्थितो इमां
गाथां प्रत्यभाषत् ॥

प्रादुरहोसि समलेहि चिन्तितो
धर्मो अशुद्धो मगधेषु पूर्व ।
अपावृतं ते अमृतस्य द्वारं
शृणोन्तु धर्मं विमलानुबुद्धं ॥

15

अथ खलु भगवां महाब्रह्मणो याचनां विदित्वा सामं च प्रत्यात्मं बोधीये ज्ञा-

1. M °bmā bhagavato aja ° ksheyam vidi ° syajātā bhaga ° vāntarhāyah | B °ntarahā-
yo || . — 4. M etthem e° BM °çrūyati bha°. — 5. M °gavān uru° B °ti || nadyā° M °ti
nadyām nai° B °yāttire° BM °ddho te°.

6. BM °nnāni vato°. — 7. BM °vāyeyā | (M °yeyam) sarito na syanditsuh(M °syañti
a) garbhañi ° yetsuh pakshi° M °vitthipata° BM °ndramasūryāṇām u(M °suryāṇām u)dga-
manañ na prajāñ(B °jñāpa)yetsuh aūdhakāradyutayañ lo°. — 10. M °ny evarupāñi°
M °viditvā atikrāntamānushavarūpo° BM °kevalam kalpam° M °pālanyagrodhamule
varṇenābhā° B °mūle varṇenābhā° M °yena bhagavān teno°.

15. B °durahe sa° M °ho samayehi cintito armo° BM °ddho masa(M °maça)thesu pū-
rvam a°.

17. BM °vṛitam amri° M °çṛiṇvantu dharma vi° B °ṇonti dha° BM °malenānu° M °nu-
baddham || . — 19. M °bhagavān mahābrāhma° B °po yācanañ vidi° M °ditvā somañ°
BM °tyāyāñ bo° B °nto adrākshīt | satvā u° M °nto adrākshīt satva u° BM °hinā(M °no)
prañtām adrākshīt sa(M °t | sa)tvā durnā(M °rmanā)kāra du ° rviçodheyā adrākshīt

- नेन सर्वावन्तं लोक[364]मनुत्तरेण बुधचक्षुषाभिविलोकयन्तो अद्राक्षीत्सत्त्वा
उच्चावचां हीनप्रणीतां अद्राक्षीत्सत्त्वा दुराकारा दुर्विनेया दुर्विशोधेया अद्रा-
क्षीत्सत्त्वा स्वाकारां सुविनेयां सुविशोधेयां अद्राक्षीत्सत्त्वा उद्वटिताश्चा विपंशि-
ताश्चानेया पदपरमां अद्राक्षीत्सत्त्वा तीक्ष्णेन्द्रियां च्छेदीन्द्रियां । सत्त्वानां त्रयो
5 राशीयः सम्यक्त्वानियतं राशिं मिथ्यात्वानियतं राशिं अनियतं राशिं ॥ सम्यथापि
नाम चक्षुषां पुद्गलो पद्मिनीतीरे स्थित्वा अल्पकिशरेण पश्येय उत्पलानि पद्म-
मानि च पुण्डरीका वा अन्यानि अन्तोदकानि अन्यानि समोदकानि अन्यानि
उद्वटितां अभुङ्गतां एवमेव भगवां अनुत्तरेण बुधचक्षुषा सर्वावन्तं लोकमभिवि-
लोकयन्तो अद्राक्षीत् ॥ अथ खलु भगवतो एतद्भूषि ॥ देशेयं वाहं धर्मं न वा
10 देशेयं मिथ्यात्वानियतो राशि अभव्यो एतं धर्मं आजानितुं । देशेयं वाहं न वा
देशेयं सम्यक्त्वानियतो राशि आश्चास्वत्येव एतं यं देशेयं । अनियतो राशि सचास्व
धर्मं देशेयं आश्चास्वति नो चे देशेयं न जानिष्यति ॥ अथ खलु भगवां अनियतं
राशिमारभ्य मागधानां च ब्राह्मणगृहपतिकानां इत्येवंरूपाणि पापान्यकुशलानि
दृष्टीगतानि उत्पन्नानि विदित्वा महाब्रह्मणो चाभियाचनां विदित्वा सप्तासंख्येयक-
ल्पसमुदानीतसमुत्पन्नं चात्मनः प्रणिधानं विदित्वा सत्त्वेषु च महाकवणां ओक्रामे-
15 त्वा इमे च मे महेशाख्या देवाधिपतयो लोकेश्वरा उपसंक्रान्ता आर्यधर्मचक्रप्रवर्तनं

stavāsyākārāṁ suvine(M °vive)yaṁ suviṇodheyāṁ(M °dheyā) adrākṣhīṭ satvāṁ ughīṭita-
vyā(M °t || satvā ugghīdīvitajñā) vipaṁcittajñāne(M °citajñāneyā) padaparamāṁ | adrā°
M °kṣhēndriyāṁ madhyēndriyāṁ riddhēndriyāṁ B °ddhindriyāṁ sa°.

4. M °yo rāciyo saṁṇyākparipataṁ rāci mithātvanīyataṁ rāciṁ ānipataṁ rāciṁ ||
B °myaksaṁbuddhanīyataṁ rāci mithātvanīyataṁ rāciṁ || . — 5. B °tvā alvakiṇareṇe
paṇyema utparāṇi padu° M °lpakiṇaleṇa paṇyame utparāṇi vā padmāni vā pu° BM °rikā
vā(B °vā ||) anyāni antodakāni anyā(B °kāni anyāni) mo° M °gavāṇu anu° ntaṁ lokam
abbhilo° B °ntaṁ lokam abbhībhilo°.

9¹. B °gavāṁ eta° M °gavataita° B °shi de°. — 9². BM deṇaya vāhaṁ dharmaṁ
(B °dhamaṁ) na vā de° B °thyāsvanīyataṁ rāci || abha° M °vyo esho dha° BM °rmaṁ
deṇayitum ājā° B °tuṁ de°. — 10. B deṇaya vāhaṁ saṁṇyaktanīyato rāci ājñātam eva
etāya yaḥ alveyaṁ ani° M deṇaya cāhaṁ dharmaṁ na cāyaṁ samya° rāciṁ ājñātam eva
elopayaḥ svasvemaṁ ni°.

11. M niya° BM °rmaṁ deṇayaṁ ājā(M °ja)nishyati | nā ca deṇayaṁ vā janishyati || .
— 12. M °dṛiṣṭigatāni utpannāni viditva ma° BM °hābrāhmaṇā cābhīyā° saplā(M °pla)-
saṁkhyeyakalpa(M °lpe) samudā° tpannaṁ(M °nnaṁ ||) yataḥ praṇi° M °dītvā sarve-
shu° ruṇā o °ine ca mamaheṇākhyo de° B °cvaro upa° BM °saṁkrāntā(B °nto) āryaṁ
dharma(M °ryyaṁ dharmma)cakraṁ pravarttanaṁ yācanti | atha° M °gavāṇu maha-
brāhma° B °hābrāhma° BM °kārsṭhī | ārya(M °ryya)dha° B °cakraṁ pra° BM °nāya
lā ye°.

याचन्ति अथ खलु भगवां महाब्रह्मणो अवकाशमकार्षीत् आर्यधर्मचक्रप्रवर्तनाय ॥
ताये वेलाये भगवान्महाब्रह्माणं गाथाये ध्याये ॥

अपावृतं मे अमृतस्य द्वारं
ब्रह्मेति भगवन्तं ये श्रोतुकामा
अद्यां प्रमुचन्तु विहेठसंज्ञां ।
विहेठसंज्ञो प्रगुणो अभूषि
धर्मो अशुद्धो मगधेषु पूर्व ॥

5

अथ खलु भगवता महाब्रह्मणे अवकाशे कृते अनुत्तरधर्मचक्रप्रवर्तनाय भूम्या
देवा घोषमुदीरयेन्तुः ॥ एवं मारिष ब्रह्मणे भगवतावकाशो कृतो अनुत्तरधर्म-
चक्रप्रवर्तनाय । तं [364^b] भविष्यति बज्जजनहिताय बज्जजनसुखाय लोकानुक- 10
पाय महतो जनकायस्वार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति
आसुराः कायाः दिव्या काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥ भूम्यानां देवानां घोषं श्रुत्वा
चतुर्भहारजकायिका देवा त्रयस्त्रिंश देवा यामा तुषिता निर्माणरती परनिर्मि-
तवश्वती देवा घोषमुदीरयेन्तुः शब्दमनुश्रावयेन्तुः ॥ एवं मारिष भगवता
महाब्रह्मणो अवकाशो कृतो धर्मचक्रप्रवर्तनाय । तं भविष्यति बज्जजनहिताय 15
बज्जजनसुखाय लोकानुकपाय महतो जनकायस्वार्थाय हिताय सुखाय देवानां च
मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुराः काया दिव्याः काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥ इति
हि तेन कालेन तेन समयेन यावद्ब्रह्मलोकं घोष अभ्युन्नतो ॥

एत्यमेतं श्रूयति ॥

2. BM "hābrāhmaṇaṁ" M "thāye pratyabhā". — 3. B "hmeti | bhagavān ye śrotuṁ-
kā" M "gavān ye śro" ṣṛaddhāye muṁ" B "ṣṛaddhā muṁcati | vibekramaṁ saṁ" M "vi-
hekramaṁ saṁ".

6. B saṁjñānapūre kaṁ vihetthakasaṁjñānapūre abhāshi dharmāṁ a° M saṁjñānapure
kam avakāṣaṁ akāśhit vihetthakasaṁjñānapure abhāshi dharmāṁ aṣu ° shu dharmāṁ pū-
rvaṁ || . — 8. B "gavato mahābrāhma" M "kṛita anu" BM "bhūmyāṁ de ° yetṣuḥ || . —
9. M "sha mahābrāhmaṇo bha" B "sha brāhma" M "tā cakrāḥ ° rttanāya taṁ". —
10. BM "ti | bahujanahitāya bahujana(M "nāhi)sukhāya lo" B "nti asurāḥ" M "āsura kā-
yāḥ divyā kāyāḥ abhi".

12. BM bhūmyā(M "myāṁ) devānāṁ" M "yikā devās trayastriṁṣo yamā ° narati
pa° B "naratiya pa° BM "dirayetsuḥ ṣa ° vayetsuḥ || . — 14. BM etaṁ mā ° hābrāhma°
B "dharmāṁ cakra ° ya taṁ". — 15. B "vishyati | bahujanahitāya ba° M "to janakasyā°
B "vishyati a° M "vishyati || āsura kāyāḥ divyā kāyāḥ a°.

17. BM "ghosham abhyu" M "dgataṁ c° B "dgato e° . — 19. B etaṁ athaṁ ṣṛuṣa°
M etaṁ arthaṁ ṣṛuṣa°.

- अथ खलु भगवां प्रवर्तनस्य समये केवरूपा सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयन्तीति ॥
 ये ते सत्वा पूर्वयोगसंपन्ना भवन्ति ते आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । अहं खलु पूर्वयो-
 गसंपन्नो तेनारहाम्यहं आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयितुं । ये ते सत्वा अनुत्तराचारसंपन्ना
 भवन्ति एवरूपा सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । अहं खलु पुनः अनुत्तराचार-
 5 संपन्नो अरहाम्यहं आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयितुं । ये ते सत्वा निवासानुत्तर्यसंपन्ना
 भवन्ति एवरूपा सत्वारार्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा आवेष्टिका भवन्ति
 एवरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा च्युतिसंपन्ना भवन्ति एव-
 10 रूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा गर्भावक्रान्तिसम्पन्ना भवन्ति
 एवरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा गर्भस्थितिसम्पन्ना भवन्ति ये
 ते सत्वा जातिसम्पन्ना भवन्ति ये ते सत्वा लक्षणसंपन्ना भवन्ति ये अनुव्यञ्जनसम्पन्ना
 भवन्ति ये कुशलसंपन्ना भवन्ति ये धृतिसंपन्नाः स्मृतिसंपन्नाः ये प्रखु[365]पस्थि-
 तधर्मसंपन्नाः ये दुष्टधर्मसम्पन्नाः ये लोके अद्या भवन्ति ये लोके लोकप्रविचयस-
 म्पन्नाः सत्वसारसंपन्ना भवन्ति ये स्थानं च स्थानतो अस्थानं चास्थानतो सम्य-
 कप्रज्ञया प्रजानन्ति ये सर्वचगामिनीप्रतिपदान्तचतचगामिनीप्रतिपदां यथाभूतं
 15 सम्यकप्रज्ञया प्रजानन्ति ये नान्नाधातुका च लोके अनेकधातुका च लोके यथाभूतं
 सम्यकप्रज्ञया प्रजानन्ति ये परसत्त्वानां परपुद्गलानां इन्द्रियवीर्यवैमात्रतां यथा-

1. BM °bhagavām pra(M °vān pra)vacanāyasta(M °ste)samaye kevalarū(M °lañru)pā°
 M °pravarttanti ॥ abaiñ (I. 2°). — 2°. B °pūrvam yo ° bhavanti | evañrūpā satvā ārya-
 dharmacakrañ pravarttayañtīti. ॥ ye ca satvā pūrvayogasañpannā° bhavanti te ārya-
 dharmā°. — 2°. M °lu purva° BM °sañjanetavyā antarhi a(M °rhā)smākañ 4°. —
 3. B °cāne sañ M °cāro sampannā° BM °vanti | e°. — 4. M °puar anunācā° B °nañ
 anunācā° BM °pannā ara° M °rmacakrapra°. — 5. B °tātārya ° bhavanti | e° M °pra-
 varitanti | .

6. M °evañrūpā satvāñ āryedha° B °pravarttanti | . — 7. M °rūpā satvāñ ārya°
 B °pravarttanti | . — 8. M ye te satvāñ ga ° krātāsa° B °bhavanti | e° M °bhavanti |
 evañrūpāñ satvārārya° BM °dhamaca°. — 9. BM °rblasthitisañ(M °sañ)pannā bha-
 vanti | ye te satvā jātisam(M °sañ)pannā bhavanti | ye te satvā lakṣaṇasañpannā bhava-
 nti | ye (M °ye te satvā) anuvyañjanasañ(M °sañ)pannā bhavanti | ye (M °ye te satvā)
 ku° M °ḥasañpannā bhavanti | ye te satvā dhi° sthitādharmasañpannāñ ye dushpradhar-
 masampannāñ ye° B °grā bhavanti | ye loka lokapravi° M °vicayasañpannāñ satva°
 BM °sarasāñpannā(M °nnāñ) bhavanti(B °nti |) ye sthānañ(M °sthāsañ) ca sthānato
 asthānañ vā(M °sthānam a)sthānato sañnyakprajñāya prajānanti | ye sarvatragāminīpr-
 tipadāñ(M °dāñ) tatratatragāminī(M °niñ) pratipadāñ yathābhūtañ sañnyakprajñāya
 prajānanti | ye nānādhātukā(M °ke) ca loka anekadhātuke ca (B °ca loka) ya ° jānanti |
 ye parasatvānāñ parapuñ(M °puñ)galā° B °vīryañ vaimātrāpāñ ya° M °vīryañ vaimā-
 trānāñ ya ° tañ sañnyakprajānāti | te evañ dha°.

भूतं सम्यक्प्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये नानाधिमुक्तिका च लोके
अनेकाधिमुक्तिका च लोके यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं
प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्त्वाः सर्वेषां कर्मणां कर्मसमादानानां अतीतानागतानां
प्रत्युत्पन्नानां कृतानामुपचितानामविपक्वानां विपाकप्रत्युत्पन्नानां आयतिविपा-
कवैमात्रतां यथाभूतं सम्यक्प्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सर्वेषां 5
ध्यानसमाधिविमोक्षसमापत्तीनां च सक्लेशव्यवदानं यथाभूतं संप्रजानन्ति ये दि-
व्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन सत्त्वां पश्यन्ति च्यवन्तां उपपद्यन्तां सुवर्णां
दुर्वर्णां सुगतां दुर्गतां हीनां प्रसीतां यथाकर्मोपगमां सत्त्वां संप्रजानन्ति एवंरूपाः
सत्त्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये अनेकविधं पूर्वनिवासं समनुस्मरन्ति ये चाश्र-
वाणां त्रयादनाश्रवां चेतोविमुक्तिं प्रज्ञाविमुक्तिं च यथाभूतं संप्रजानन्ति ये चापि 10
दीर्घायुष्का भवन्ति आजीवसंपन्ना भवन्ति शीलसंपन्नाः समाधिसंपन्ना विमुक्ति-
संपन्ना विमुक्तिज्ञानसंपन्ना नैकम्यसंपन्ना महाकरुणाप्रतिलाभसम्पन्ना बोधिसंपन्नाः
चेतःपर्यायसंपन्नाः ऋद्धिप्रातिहार्यसंपन्ना आदेशनाप्रातिहार्यसंपन्ना अनुशासनी-
प्रातिहार्यसंपन्नाः सर्वकुशलधर्मसमन्वागता ये चार्थप्रतिसंविदप्राप्ता धर्मप्रतिसंवि-
दप्राप्ता निरुक्तिप्रतिसंविदप्राप्ताः प्रतिमानप्रतिसंविदप्राप्ता ये चार्थपंचाङ्गिकसमा- 15
धि[365^b]संपन्नाः पंचज्ञानिकसमाधिसंपन्ना आर्यमहापंचाङ्गिकसम्यक्समाधिसं-

1. B ye nānadhi ° anekā'dhi° BM °tañ saññāya° M °k prajānanti te evañ dha° B °na-
nti | te° M °krañ niva° B °varttanti ye°. — 3. M ye te satvā sa° B °karmāṇāñ°
dāyanānāñ atī° M °dānānām atī° BM °bhūtañ saññāya° M °nanti | tam evañ dha°
B °te evañ dhamaca°. — 5. B °dhyānasamādhiñ vimo° M °dhivimāksahasamāpattināñ
ca saññikle° B °ttināñ ca saññikleṇañ vya° M °dāna yathā° BM °tañ saññprajānanti | ye
di° M °kena satvā paṇyanti cyavantā u° BM °suvarṇāñ(M °rṇā) duvarṇāñ
M °hināñ prahināñ prañi° gāñ satvā saññ° B °jānanti | e° M °rūpā sa° BM °prava-
rttanti | .

9. BM °smaranti | ye cā° M °cāvānāñ kṣa° BM °vāñ cetovimukti prajāñ° B °jā-
nanti | ye cā° śhā bhavanti | āji° BM °ñilañsaññpannāñ sa° M °mādhisaññpannāñ vimu-
ktisaññpannāñ vimuktiññānadarṇasasaññpannāñ naiśkramyasaññpannāñ ma ° mpannāñ bo°
cetapa° BM °nnāñ riddhiprātibhāryasaññpannā(M °nnāñ) ā° M °ryyasaññpannāñ anu° B °dha-
rmasamatvāga° BM °pratisañpra(M °sañpapa)vidaprapṭā(M °ptāñ) M °daprapṭāñ ni°
BM °pratipratisaññ° bhāna(M °bhāna)pratisaññvida(B °dañ)prāptā | M °prāptāñ ye
cāñgikasa° BM °dhisamāpannāñ paññ° M °dhisamāpannāñ ārya° BM °ñigikasya samya-
ksa(M °ksañsa)mā° M °dhisamāpannāñ ye° BM °ya cāpyā(M °ye pyā)ryamahāpaññāñcāññā-
tikasya saññmyaksa° M °dhisamāpannāñ balasampa° BM °śhṭāye ane(B °ana)lakatāye
artha° M °vyākaraṇañ saññpannāñ yaññ pratibalā pa° B °mpannā | yaññ pratibalasañpa-
nnāñ parasaññ viçā° BM °cchedo vikartuñ M °hiteshiññāñ BM °pa nigra(M °rgrā)he-
tuñ | ye pratibalā(M °lāñ) pare° M °khānupradātuñ pradānañ | evañrūpā satvāñ ārya-
dha° B °krañ pravarttati | .

- पन्ना ये चाप्यार्यमहापंचज्ञानिकसम्यक्समाधिप्राप्ताः बलसंपन्नाश्च इन्द्रियसंपन्नाश्च
अङ्गिसंपन्नाश्च ये चापि पौरिये वाचाये समन्वागता विसृष्टाये अनेलकाये
अर्धस्व विज्ञापनीये समन्वागताः प्रज्ञव्याकरणेन सम्पन्ना ये प्रतिबलाः परेषां
वेशारये पि च्छेदं विकर्तुं प्रतिबलाः परेषां अहितेयिणां सह धर्मेण नियहेतुं ये
5 प्रतिबला परेषां सुखानुप्रदानं प्रदातुं एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तन्ति ।
ये ते सत्वाः सर्वबुद्धधर्मेहि समन्वागता भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रव-
र्तन्ति ॥ अहं खलु पुनः सर्वबुद्धधर्मेहि समन्वागतो अरहान्यहं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं ॥
अथ खलु भगवां इममेवरूपमात्मनो गुणसमादानं विदित्वा एतदभूषि ॥ सं
नूनाहमार्थमनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयेयं । को नु खलु मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं
10 देशितं आज्ञानितुं न च मे विहिसये यमिदं धर्मदेशनाये ॥ अथ खलु भगवतो
एतदभूषि ॥ उद्द्रको रामपुत्रो शुद्धो अल्परजो अपरोक्षजातीयो सो च दूरगतो
अतिक्रान्तगतो नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसहजताये धर्मं देशयति । अथ सप्ताहं का-
लगतो उद्द्रको रामपुत्रो महाहानिरुद्द्रको रामपुत्रो ॥ कतमो पि खल्वन्यो पि
सत्त्वो शुद्धो अल्परजो अपरोक्षजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाजा-
15 नितुं न च मे विहेठेया यमिदं धर्मश्रवणाय ॥ आराडो कालामो शुद्धो अल्परजो
अल्परजस्तजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाज्ञानितुं न च मे विहेठये
यमिदं धर्मश्रवणाय । महाहानिराराडस्व अथ त्र्यहं कालगतो आराडो का-
लामो ॥ कतमो पुनरन्यो पि सत्त्वो शुद्धो अल्परजस्तजातीयो यो मे प्रतिबलो
प्रथमं धर्मं देशितमाज्ञानितुं न च मे विहेठये यमिदं धर्मश्रवणाय ॥ अथ खलु
20 भववतो एतदभूषि ॥ पंचका भद्रवर्गिया शुद्धा अल्परजा अल्परजस्तजातीयास्ते

6. B °ddhadharmahi ° bhavanti | c° M °rūpā satvāḥ āryya ° varitauti ॥ . — 7. M °ga-
tah a° B °cakra pra° M °varitūti ॥ B °tuṃ a°. — 8°. M °gavān i° BM °imān evarūpān
ātma°. — 9. B °mañ dharmā deçī M °çayeyāṃ ॥ . — 10. B °shi u°.

11. M uddako nāmapu° B °ko nāmapu° M °tiyo so ° nāsaññāyate na suha°. —
12. M adye saptāhañ kālañ gatañ uddako nāmaputro mahā ajino uddako nāmaputro
B °to udrako nāmaputro mahājino udra nāmaputro ka°. — 13. B kataniāpi kha° M ka-
tamāpi khalvaññya pi satvā çu° B °nyo pi satvā çu° BM °tiyo me° M °mañ dharmā
deçitah ājā° BM °heḥḥaya° B °çramaṇāya | . — 15. M āraḍo kā° BM °mo çrāddho ° lpa-
raska° B °tiyo | yo me° M °mañ dharmam ājā° B °çitaññāñ ājā° M °ḥaye yaññi i°
çramaṇāye B °çramaṇāya ma°.

17. B mahājino āraḍa° M mahātiyo āraḍa° BM °ayaha kāla° B °ālaḍo kālā° BM °mo
ka°. — 18. M °punah anye pi ° lparaskajā° B °mañ dharmā deçī ° ḥaye yaññi i° çra-
maṇāya ॥ . — 19. B °shi pañ°. — 20. M °dravargiyā çu° BM °ddhā alparajā alpara-
ska° (B °jā alparajaka)jāti° lalo pratha° B °tuṃ na [f° 366°] na ca ° yettuh yam i° M °ye-
tsuñ ॥ yem i° B °çramaṇāya ॥ .

मे प्रतिवला प्रथमं धर्मं देशितं आजानितुं | 366° | न च मे विहेठयेन्सुः यमिदं धर्मश्रवणाय । पूर्वमेव दुष्करं चरन्तस्य अनुबन्धेन्सुः । ते च वाराणस्यां विहरन्ति ऋषिपतने मृगदावे ॥ यं नूनाहं वाराणसीं गत्वा वाराणस्यां ऋषिपतने मृगदावे पंचानां भद्रवर्गियानां प्रथमं धर्मं देशयेयं ॥

अथ खलु संबज्जला महेशाख्या शुद्धावासकाधिका देवा येन भगवाम्भेनोपसं-
क्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्नुः । एकान्तस्थितास्ते
भगवन्तमेतदुवाच ॥ यं भगवतो अन्तेवासिनां अभिज्ञातं परिज्ञातं प्रतिवलाद्य
पुनर्वयं भगवतो विविधानि विचित्राणि ऋद्धिप्रातिहार्याणि कर्तुं । येन भगवा-
न्मार्गेण बोधितो वाराणस्यां गमिष्यति ऋषिपतनं मृगदावं अनुत्तरं धर्मचक्रं
प्रवर्तयितुं ततो वयं भगवतो यावच्च बोधि यावच्च वाराणसी नार्गं प्रतिजाग- 10
रिष्यामः समं असमविषमं पाण्डित्यजातं विततवितानं चिचदूष्यपरिचित्रं ओस-
क्तपट्टदामकलापं सिक्तसम्पृष्टं धूपितधूपनं मुक्तपुष्पावकीर्णं सुवर्णवालिकासंस्तृतं
दिव्यमुक्ताचूर्णसंस्तृतं दिव्यस्फटिकचूर्णसंस्तृतं दिव्यसुसारगन्धचूर्णसंस्तृतं दिव्यलोहि-
तिकाचूर्णसंस्तृतं । तत्र च वयं भगवं मार्गे यावच्च बोधिर्ध्यायच्च वाराणसी दिव्या
तालपङ्क्तियो अभिनिर्मिन्निथ्यामः अच्छा समा सैकता सुखोपनीता चित्राणि दर्श- 15
नीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य सुक्ताया वैदूर्यस्य स्फटिकस्य सुसाग-
न्धस्य लोहितिकाया । तत्र च वयं भगवं मार्गे यामदक्षिणतो दिव्यायो नदीयो

१. BM °bañdhotsul | (M °tsul). — २. B °nti | ri° M °shipattano° BM °ve yañ°.
— 3. M °shipattate mri° B °dharma de°. — 5. M °hulo maheçākhyo ce° sakāyi devā
yena bhagavān teno° gavato pa° °sthāsul e° B °sthāsul e°.

6. M °sthitā te bha°. — 7. BM yañ bhagavatā(M °to)ntevāsino abhijñāta parijñātūñ
pra° B °piddhiprā° °ryāni kartūñ ye° — 8. BM °syāñ(M °siñ) gamishyati | pishipata-
(M °tta)nañ° tuñ | tato(M °tatah) va° M °vato yāvaccā varāṇasīñ mārgaṇ° BM °mañ |
samañ asamañ viśamañ pāṇitā(M °lañ)jātūñ° tradishya° oṣaṇṭa(M °oçakṭa)paṭṭa°
siktasanmri(M °sañsri)śiṭaṇ° dhūpita(B °tañ)dhū° M °rñṇavārikāsañsritāñ divyamuktā-
vakirṇaṇ° sañsritāñ divyasphaṭikacūrṇaṇ° sañsritāñ divyamusāgaḷva° B °likāsañ-
skritāñ divyamuktācūrṇaṇ°sañskritāñ° °likacūrṇaṇasañskritāñ° musāracūrṇaṇasañskritāñ°
M °lodiṭṭakacū° B °hitakacūrṇaṇskritāñ | .

14. M °lodi yāvaccā varāṇasīyo divyatālapanṭkiyo abbi° B °ṇasi yā divyā° ktiyā
abhinikāsañskritāñ divyamuktācūrṇaṇ° sañskritāñ divyasphaṭikacūrṇaṇsañskritāñ di-
vyamusāracūrṇaṇsañskritāñ divyalohitīkacūrṇaṇsañskritāñ tatra ca vayañ° bhagavañ
abbi° M °rñiṇishyāmañ ci° B °mañ || acchā° vaiduryya° M °tikāyāñ | .

17. M °yañ mārge° B °vañ yañ mārge° M °kshīṇāto di° B °vyāyā nadi° M °rñiṇi-
shyāmañ | acchāñ sama° B °mañ | acchā saśa saika sukho° BM °nitvā svarṇṇa(B °rñṇaṇ)
vāñ B °sañskritā° M °parapadma° BM °kucapāta(B °pana)sanāliketapālo(M °pāre)vata-
kābha° B °vyādāttrimavri° M °dīmañpiddhikāpācchamañ.

अभिनिर्मिनिस्थामः अच्छा समा सैकता सुखोपनीता सुवर्णवासुकासंस्तुता उत्पल-
पद्मकुमुदपुण्डरीकनखिलनीसौगन्धिकआस्रजम्बुकलकुचपनसनारिकेलपालेवतकभय-
दाडिमवृद्धिकप्रच्छन्ना । तत्र च वयं भगवन्मार्गे याव च बोधिर्याव च वाराणसी
दिव्यानि च्छन्नाणि अभिनिर्मिनि^[366]त्वा दिव्यानि ध्वजानि अभिनिर्मिनिस्था-
मः । दिव्यानि कूटागाराणि अभिनिर्मिनिस्थामः चित्राणि दर्शनीयानि सप्तानां
रत्नानां सुवर्णस्य रजस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसागल्वस्य लोहितिकाया ॥
भगवतो गच्छन्तस्य गमिष्यन्ति तिष्ठन्तस्य तिष्ठन्ति पुरतो च वर्षवलाहका देवपुत्रा
दिव्यानि पुष्पाणि प्राकिरिष्यन्ति मन्दं मन्दं च देवा प्रसारयिष्यन्ति ॥

- भगवति बोधितो वाराणसीमृषिपतनं मृगदावं प्रस्थिते अनन्तरं धर्मचक्रं प्रव-
10 र्त्तयितुं शुद्धावसेहि देवेहि मार्गो प्रतिजागृतो । महतीं चतुरंगिनीसेनामभिनिर्मि-
णित्वा महान्तं हस्तिकायं महान्तमश्वकायं रथकायं पत्तिकायं भगवन्तं वाराणसीं
गच्छन्तं पुरस्करेभ्यः ॥ यावत्सुवर्णानामधिपतयो सुवर्णराजानो अण्डजा वा
जरायुजा वा औपपादुका वा संखेदजा वा ते महान्तं चतुरंगिनीसेनां ऋद्धीये
अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं गच्छन्तं पुरस्करेभ्यः । याव नागानां नागाधिपतयो
15 नागराजानो अण्डजा वा जरायुजा वा संखेदजा वा औपपादुका वा ते महतीं
चतुरंगिनीसेनामृद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं वाराणसीं गच्छन्तं पुरस्करेभ्यः ।
चतुर्महाराजिका देवा त्रयस्त्रिंश यामास्तुषिता निर्माणरति परनिर्मितवशवर्ति
ब्रह्मकायिका देवा महान्तं चतुरंगिनीसेनामृद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं काशिं
गच्छन्तं पुरस्करेभ्यः ॥ अथ खलु भगवां महतीये परिषाये अनेकशताये अनेकस-
20 हस्राये अनेकशतसहस्राये पुरस्कृतो परिवारितो उरुवित्वातो गयां गच्छति गयातो
अपरगयां गच्छति ॥ अपरगयायां सुदर्शनी नाम नागराजा । तेन भगवां

3. M °rge yāvacca bodhi yāvacca vārāṇasīṁ di° B °rāṇasīṁ di° M °vyāni cchatrāṇi
abhiniremittvā divyāni dhva° rmmiṣhyāmaḥ di°. — 5. B °kūtāgrā° M °rmmiṣhyāmo ci°
B °maḥ | ci° M °tikāyāḥ B °tikāyā bha°.

7. M °rshavarāha° kilishyanti || mandam ma° B °sāpayishyanti | . — 9. B bhagava-
tām bo° M bhagavām bo° nāsiṁ rishipattane mṛi° B °patane mṛi° BM °dāve prasthito
anu° tuṁ | çu° B °mārgo pavijāgato | M °mārgo pra°. — 10. B °raṁgini se° M °se-
nām abhi° B °stikāyām mahonta° tikāyām || bha° M °retsulḥ | B °retsulḥ yā°.

12. M °senām rīvarṇṇām adhi° B °dukā vā te ma° M °mahatīm ca° ddiḥye riddhiye
a° vantaṁ kāsīm ga° B °skaretsulḥ | . — 14. M passe les phrases 14 et 17. B yā ca nā-
gānām B °retsulḥ | .

17. B °hārājakā devā tra° senā riddhi° retsulḥ || . — 19. BM °hatiniye parishā(M °ri-
pā)ye anekacatā° skṛito(M °skṛitāye) parivāritā uruvilvato gayām gacchanti gayāto a°
M °cchanti | B °cchati apa°.

u1°. BM rājā te°. — u1°. B °nrito ta° M °nriteto | .

अपरगयायां वासेन भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तर्हि भगवां सुदर्शनस्य नागराक्षो
भवने वसित्वा कृताहारो वशाखां गच्छति ॥ वशालायां नदी नाम ब्राह्मणः ऊङ्-
कजातिको वुञ्चति । सो भगवन्तं गच्छन्तं अपसव्यीकरोति च ऊङ्कन्ति च करोति ॥
भगवां एतस्मिं वसुस्मिं एतस्मिं निदाने एतस्मिं प्रकरणे ताये वेला[367]ये इमं
उदानमुदानये ॥

5

यो ब्राह्मणो बाहितपापधर्मे
निङ्गङ्को निष्कषायो यतात्मा ।
चीणाश्रयो अन्तिमदेहधारी
धर्मेण सो ब्राह्मणो ब्रह्मवादं वदेय ॥

वशालायामन्यतमो गृहपतिः भगवन्तं वासेन च भक्तेन च निमन्त्रेति । तर्हि 10
भगवां वुञ्चो कृतभक्तकृत्यो वशालातो चुन्द्वीलं नाम अधिष्ठानं गच्छति ॥

अद्राक्षीत् उपको आजीवको भगवन्तं दूरतो येवागच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनर्येन
भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवता सार्धं समोदनीयां कथां समोदयित्वा साराय-
णीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते स्थादेकान्तस्थितः उपको आजीवको भगव-
न्तमेतदुवाचत् ॥ परिशुद्धो भगवतो गौतमस्य च्छविर्वर्णो परिशुद्धो पर्यवदातो 15
विप्रसन्नं च मुखवर्णं । सत्यथापि नाम तालस्य पङ्कस्य संप्रति वृन्तच्युतस्य बन्ध-
नाश्रयो परिशुद्धो भवति पर्यवदातो सपीतनिर्भासो च एवमेव भगवतो गौतमस्य
च्छविर्वर्णो परिशुद्धो पर्यवदातो विप्रसन्नो च मुखवर्णो अथ भगवता गौतमेनामृतं

1. M °gavān suda ° ro vaṇālāṁ° BM °cchati va°. — 2. M vaṇālāṁīyām° BM °hmanah
(M °ṇo) kuhako ti vu°. — 3. B °savyokaroti bahuhunti ca° M °vyikaroti | bahivanti va
karoti | . — 4. M °gavān etasmiṁ vastrasmiṁ etasmin nidāne°.

6. B °bāhitaprayadharmo nihuhuhō nishkāśhāyo | yadātmā kshī° M °dharmah nihuhuhā
nishkāpāyo | yato ātmā kshī°. — 8. M °dhāri dhā° B °brāhmaṇa bra° M °brahmāvādāṁ°. — 10¹. M vaṇālā° B °nyate mo gri° M °patir bhaga° B °gavanta vāse°
M °nimantrito B °nimantrite ta°. — 10². BM °gavāṁ vu(M °vān vu)stā kṛitabhakte(M
°kto)kṛityo° M °vaṇālāto cundaviraṁ nā° BM °nāmam adhi ° ti a°.

12. M °kshid upako ājivako bhagavanta dūrato eva | gaccha ° r yena bhagavān teno°
gavato sārddhāṁ° B °daniyāṁ gāthāṁ saṁ° BM °yitvā sārāpaniyāṁ kathāṁ vya° M °sthitō
upako ji° B °jivanto bha° M °in etad avocat | . — 15. M °gauttamasya cchavivarṇo pa-
rya° B °cchavivarṇo°.

16. BM °pratibandhano cyutasya vṛikshā(M °vṛittā)ṣayo° B °ti | parya° BM °evam evaṁ
(B evaṁ eva) bhagavato gauta(M °tta)masya cchavivarṇo(M °rṇnoṁ) pari° B °prasannā
ca° M °prasannō va mu° BM °khavarṇṇā(M °rṇno) ca addhā bha° M °gauttamenāmitaṁ
adhi° BM °gataṁ amṛitavādī(B °vāgi) vā mārgo ॥ .

अधिगतं अमृतगामी च मार्गे ॥ एवमुक्ते भगवानुपकं आजीवकं एतदुवाच ॥
अमृतं मे उपकं अधिगतं अमृतगामी च मार्गे ॥ एवमुक्ते उपको भगवन्तमेतदु-
वाच ॥ कहिं वो भो गीतम ब्रह्मचर्यमुष्यते ॥ एवमुक्ते भगवानुपकं आजीवकं
गाथायि अर्धभाषे ॥

5

सर्वाभिभू सर्वविदो हमस्मि
सर्वेहि धर्मेहि अनोपलिप्तो ।
सर्वज्ञो हं तृष्णाचये विमुक्तो
अहं अभिज्ञाय किमुहि शेषं ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ अनाचार्यो भगवां गीतमो
10 प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथायि अर्धभाषे ॥

न मे आचार्यो अस्ति कश्चित्सदृशो मे न विद्यते ।
एको स्मि लोके संबुद्धो प्राप्नो संबोधिमुत्तमां ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ अहंमिति भगवां गीतमो
प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथायि अर्धभाषे ॥

15

अहं हि अरहा लोके अहं लोके अनुत्तरः ।
सदेवकस्मिं लोकस्मिं सदृशो मे न विद्यते ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ जिने ति भगवां गीतमो[367]
प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथायि अर्धभाषे ॥

20

जिना हि मादृशा भोन्ति ये प्राप्ता आश्रवचयं ।
जिता मे पापका धर्मा तस्मादहं उपकं जिने ॥
पौण्डरीकं यथा वर्णं अनोपे न प्रलिखते ।

1. M evaṁm u° B °kaṁ gā°. — 3¹. M °gauttamo brahmacariyya ushyate | . —
3². M aṭha khalu bha°. — 5. M °rvatido° BM °ham asmiṁ sa °pto sa°.

7. BM °kto haṁ a° B °ddiṇeyya || M °ṇeja || . — 9¹. M °upako ji°. — 9². B °cāryā
bhavāṁ M °gauttamo°. — 10. M °gavāṁ upa° B °pakaṁ aji°.

11. B na te ā° BM °sti manava(M °vi)dyate e°. — 12. B ekosmiṁ eva lo° M ekosmiṁ
ekaloka saṁbuddho loka prāptā sambo° B °ddho lokaprāptā saṁboddhir uttamā | M °ttamā.
— 13². M arhaṇ iti bhagavān gauttamo°. — 14. M °thāye °dha°. — 15. B ahaṁ aho
loke ahaṁ loka anu° M ahaṁ araho loka arhaṁ loka anuttaro | .

16. M °lokesmiṁ°. — 17². M °gauttamo°. — 18. M °upakam āji° thāya °dha°. —
19. B jino hi tādri° M jino hi sādriṇā bho°. — 20. M °d aham upa° B °ka jine | .

21. M. puṇḍa °aropa parilishyate | B °nopaṇ ca paripyaṭe | .

एवं लोके न लिप्यामि तस्मादहं उपकं जिनः ॥

अभिज्ञेयं अभिज्ञातं सद्वक्तव्यं च भाष्यति ।

प्रहातव्यं प्रहीणं मे तस्मादहं उपकं जिनो ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ कहिं भगवां गीतमो यमि-
ष्यसि ॥ अथ खलु भगवां उपकं आजीवकं गाथाये ध्यापये ॥

5

वाराणसीं गमिष्यामि आहनिष्यं अमृतदुग्धुनिं ।

धर्मचक्रं प्रवर्तयिष्यं लोके अप्रतिवर्तियं ॥

यो मे धर्मं अधिगतो विरागोपसमो शिवो ।

तमहं प्रवर्तयिष्यामि हिताय सर्वप्राणिनां ॥

ये चाभ्यतीता संवुद्धा ये च बुद्धा अनागता ।

ये चैतरहिं संवुद्धा बहूनां शिकनाशका ।

धर्मं देशेन्ति सत्त्वानां बुद्धानां एषा धर्मता ॥

10

देवता अन्तरीक्षे गाथां भाषन्ति ॥

यो एवरूपं नरदम्यसारधिं

दृष्ट्वा महर्षिं परिवर्जयेय ।

इक्षोहि पादेहि च सो महाशिरिं

प्रणामये एष अतीवमार्चं ॥

15

चुन्द्वीलायां चुन्दो नाम यक्षो ॥ तेन भगवां स्वके भवने वासेन च भक्तेन च
निमन्त्रितो ॥ भगवां चुन्दस्य यक्षस्य भवने एकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो सारधि-
पुरे लोहितवस्तुके गच्छति ॥ लोहितवस्तुके कमण्डलुको नाम नागराजो । तेन 20

1. BM °hishyāmi° M °jino° ॥ — 2. BM abhijñōya abhijñātām sarve tavyāni ca bhā-
shati | . — 4°. M °bhagavān gaṭṭamo°. — 5. M °gavān upakam āji° ye adhya°.

6. M °ndubbhiḥ B °ndubhiḥ | . — 9. M tad ahañ°. — 10. M °gātāḥ | .

11. B ye ca tālīm ca sañ° M °cattarhi ca sañbuddho ba° B °nāyako | M °nācakaḥ | .
— 12. BM °deçeti hu° M °ddhānām buddhānām esha dharmadā | B °nām evam eshañ
ca dha°. — 13. M °gāthām adhyabhāshati || B °shanti devatā || . — 14. BM ye evarū-
pena naradeva(M °radamya)sārathi dṛi° harshi pari° yeyāni | .

16. B hastehi ca pā° M °dehi ca mahā° BM °esham ativamātrāñ(B °mātra) || . —
18°. M cūṇṇavirāyāñ vando° B cunnadvīlōyāñ° BM °ksbo te°. — 18°. M °gavān svake°
BM °ntrito bhaga°. — 19. M °ro toshi° B °tyo çārathi pure bhagavāñ anyatareṇa lo°
M °pure bhagavāñ anyapuro bhagavāñ anyatareṇa lohitavasturakam gacchati B °gacchanti
lo°. — 20°. M °rājño te° B °jo te°. — 20°. M °gavān svake° B °sena bhakte°.

भगवां स्वके भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवां एकरात्रोषितो
कृतभक्तकृत्यो लोहितकातो गन्धपुरं गच्छति ॥ गन्धपुरे कन्धो नाम यत्रो प्रतिव-
सति । तेन भगवां स्वके च भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि
भगवानेकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो सारथिपुरं गच्छति ॥ सारथिपुरे भगवां अन्य-
5 तरेण गृहपतिना वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवां एकरात्रोषितो
कृतभक्तकृत्यो सारथिपुरातो गंगातीरमनुप्राप्तो ॥ नाविको दानि आह ॥ देहि
तरपण्यं ॥ भगवानाह ॥ कुतो मम समलेष्टुकांचनस्य व्यपगतजातरूपरजतस्य
तरपण्यं ॥ नाविको आह ॥ यदि [368^a] मे देसि तरपण्यन्तरीहसि अथ न
ददसि न तरीहसीति ॥ भगवानाह ॥

10 नो हंसो नर्मदातीरे नाविकं परिपूच्छति ।
स्वकेन बाहुवीर्येण हंसो तरति नर्मदां ॥
इति वदित्वा न संबुद्धो हंसराजिव प्रक्रमे ।
गंगाया तीरे अस्थासि ओघतीर्णो महामुनि ॥

भगवा दानि गंगामुत्तीर्णो वाराणसीमनुप्राप्तः । संखमेधीयं अस्थासि भगवां
15 कालं आगमेति वाराणस्यां पिण्डाय चरितुं ।

न हि विकाले विहरन्ति बुद्धा
काले तु पिण्डाय चरन्ति यामे ।
विकालचारीहि वसन्ति संगे
तस्माद्विकाले न चरन्ति बुद्धा ॥

20 क्षपितने पंचका भद्रवर्गिया विहरन्ति आञ्जातकौण्डिन्यो अश्वकी मद्भक्षो

1. M °tro toshito | tatrāpi bhagavāṁ kṛitabhaktakṛityo rohi ° ndhapuraṁ gacchanti | .
— 2. M gandhapūre° B °ti te°. — 3¹. M °gavān svake ° sena va bhakte°. — 3². B °ga-
vān aikarā° M °ekarātratoshito kṛitabhaktakṛityo sārathipurāto° (L. 6). — 4. B °kṛtena
ca mantrito | . — 5. B °shito kṛitabhakto kṛityo°.

6¹. BM °vikā dā°. — 7². M kuto mama sadeshṭu° B °sṣṭukācanasya vya°. — 8¹. B °vi-
kā ā° M °vika ā°. — 8². BM yadi vā de° B °hasi | athā na da° M °tha vā na da°. —
10. M nāhaṁ°.

11. M °ryena rhaso°. — 12. B °tvāna sa buddho haṁsaṁrāje°. — 13. M °gāye ti°
muṇiṁ || . — 14¹. M °gavān dāni ° ttrṇṇaṁh vā°. — 14². M °ṇikha ° bhagavān kālam
āgāmeti || vā° BM °tuṁ nā°.

16. BM nāpi vikālehi viharanti° (M °raṇṭi) | buddhā° (B °ddho) kāle pi° B °caranti |
grāme vi°. — 18. M °cārehi vasanti saṅjñā tasyād vikāreṇa ca° B °lena ca cara° M
°buddhāh | . — 20. M °shipattane° BM °ājātakauṇḍīnyā a° B °aṇvaki bha° mahārāto

वाष्पो महानामो ॥ भगवां वाराणसीतो पिण्डाय चरित्वा कृतभक्तकृत्यो ऋषि-
पतनं गच्छति ॥ पंचकेहि भद्रवर्गीयेहि भगवान्दृष्टो । दूरतो एवागच्छन्तं दृष्ट्वा
भगवन्तं क्रियाकारं करोन्ति ॥ अयं श्रमणो गौतमो आगच्छति शैथिलिको
बाहुलिको प्रहाणविक्रान्तो न केनचित्प्रत्युत्पातव्यं ॥ भगवां चागच्छति ते च
स्वकेषु स्थानेषु न रमन्ति । सद्यथापि नाम शकुन्ता नीडगता वा वृक्षशाखागता 5
वा हेष्टतो अग्निना संतापियमाना उत्पतेन्तुः एवमेव पंचका भद्रवर्गीया दूरतो
एवागच्छन्तस्य स्वकस्वकेष्वासनेषु रतिं अविन्दन्ता भगवन्तं प्रत्युत्खायेन्तुः प्रत्युन्न-
मेन्तुः । एहि आयुष्मं गौतम स्वागतं आयुष्मतो गौतमस्वानुरागतं आयुष्मतो
गौतमस्य ॥ भगवानाह ॥ भग्ना वो भिक्षवः भद्रवर्गीया प्रतिज्ञा मा भिक्षवो
भद्रवर्गीया तथागतं आयुष्मवादेन समाचरथ ॥ तेषां दानि भगवता शिखा- 10
वादेनाभाष्टानां यत्किंचित्तीर्थकलिंगं तीर्थकगुप्ति तीर्थककव्यं सर्वं समन्तरहितं
चिचीवरा च प्रादुर्भवेन्तुः सुभक्ता च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो
च सानं संस्थिहे सद्यथापि नाम वर्षशतोपसम्पन्नानां भिक्षूणां । एष आयुष्मन्नानां
पंचानां भद्रवर्गीयानां प्रव्रज्योपसंपदा भिक्षुभावो ॥ ते दानि पक्वतैलेन भगवन्तं
निमन्त्रयेन्तुः ॥

15

बुद्धविचिर्णा नाम पुष्किरिणी तहिं भगवां स्नातो जानन्ता च बुद्धा भगवन्तो ॥
अथ ख[36^b]लु भगवतः एतद्भूषि ॥ कतमस्मिं पृथिवीप्रदेशे पुरिमकाः सम्य-
क्संबुद्धा धर्मचक्रं प्रवर्तयेन्तुः ॥ सह पिच्छोत्पादेन भगवतो तं पृथिवीप्रदेशं ओज-

1. M °shipattane gacchati | B °ti pañ°. — 2¹. M °vān dṛiṣṭo bhaga° B °sṭo dū°. —
2². M bha° BM °kālañ ka°. — 3. M °craṇaṇo gauttamo ° ti || cāthilyiko bā° B °thilike
bā° BM °krānto(B °ntā) na kenaciṇ pratyutthāṭavo bha°. — 4. B bhagāñ cā° M °sva-
keshā° B °ke sthānañ punaḥ ramanti sa°. — 5. BM °kunto ni° B °cākhagatā vā he
° gniṇv sañ° M °gniṇvā santāpi ° tpadyetsuḥ | °° B °tpatetsuḥ | e° M °dravargiyā dū°
B °sya svakasvaktāshvā° BM °ntaṇ pratyutstā(B °tthā)yetuḥ pra ° metuḥ | .

8. BM ehi āyushmāñ gauttama(M °ttami) svāgatañ āyushmatā gauttamasyānuraḡata
(M °taḥ) āyushmato(M °tā) gauttamasya || . — 9². M °bhikshavo bhadravargiyā pra °
kshavaḥ bha° B °dravargiyā° M °thānatañ°. — 10. M °dena ābhā° BM °shtānañ ya-
tki(M °yaki)ñcit ti ° guptiñ ti° B °rvañ samanantarāhilañ | tricivare ca prā° M °trivivare
ca prā° BM °rḥhavetsuḥ su° B °mbhakāra prātrā° M °trāṇi prakritisvabhāvāsāñsthitā°
BM °cā iryā(M °ryyā)pathā ca sā ° sthihe | sayya° M °bhikshuḡaṇñ esha°.

13. B °shmatānañ pañ° BM °jyopasampadānañ bhikshu(B °kshū)bhā°. — 14. B °ga-
vanta ni° BM °yetsuḥ bu°.

16. M °vistitṛṇā° ° pushkarīṇiñ tahiñ bhagavān snā°. — 17¹. M °gavān eta°. —
17². M °purimakā sañmya° B °buddho dha° BM °rmacakra pravarttayetsuḥ sa°. —
18. M °ttopāde ° vato ṛishipa° (p. suiv., l. 3).

- मति च ॥ अथ खलु भगवत एतदभूषि ॥ किं नु खलु पुरिमकाः सम्यक्संनुद्धाः
गच्छन्तका धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति तिष्ठन्तो वा निषणा वा शयन्तका वा ॥ सह चित्तो-
त्पादेन भगवतो ऋषिवदने पंच आसना प्रादुर्भूतानि ॥ पंच भद्रवर्गीया भगवन्तं
पृच्छन्ति ॥ किं इमानि भगवन् आसनानि ॥
- 5 भगवानाह ॥ पुष्पिको नामाथं भिन्नो भद्रकल्यो भद्रकल्ये च बुद्धसहस्रेण
उत्पत्तिर्वा ॥ चीणि प्रतीतानि अहं चतुर्थी ॥ क्रकृत्सन्द्वा नवयोजनप्रभो को-
नाकमुनिर्द्वियोजनप्रभो काश्यपो चतुर्थीयोजनप्रभो । अहं सर्वसिद्धार्थी व्यामप्रभो
अजितो द्वादशयोजनप्रभो सिद्धार्थो विंशयोजनप्रभो मैत्रेयो द्वादशयोजनप्रभो
मैत्रीशो अष्टादशयोजनप्रभो सर्वप्रभो दशयोजनप्रभो पृथिवीपालो द्वादशयो-
10 जनप्रभो पृथिवीविजयो चतुर्थीयोजनप्रभो पृथिवीपक्षी त्रियोजनप्रभो जयमित्रो
चतुर्थीयोजनप्रभो सुयीवो द्वादशयोजनप्रभो सुदर्शनी दशयोजनप्रभो सुपक्षी दशयो-
जनप्रभो सर्वजयो अष्टयोजनप्रभो सर्वाभिम् क्रोशयोजनप्रभो सर्वाभिम् अष्टयोज-
नप्रभो सर्वमित्रो द्वियोजनप्रभो अभिज्ञातो द्वादशयोजनप्रभो अतिसूयो चतुर्थीय-
नप्रभो अभिभूयशो योजनप्रभो सुदयो योजनप्रभो सुदर्शनी योजनप्रभो सर्वाभिम्
15 षष्ठियोजनप्रभो वैरोचनी सप्तयोजनप्रभो सर्वपक्षी वैरोचनप्रभो नाम
दशयोजनप्रभो ॥

एवं मया श्रुतं एकस्मिं समये भगवां वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे ।

1¹. B °shī kiñ°. — 1². B kiñ tu kha ° pravarttanti ° shaññāñi vā ça ° ká vā sa°. —
2. M °shipattane° BM °sana prā°. — 3. M °vargiyā°. — 4. M isya bha° B °gavan āsa°
BM °nāni ॥ ॥ bha°. — 5². BM °vo bhadravargiyā ca bhadrakalpo(M °lpe) bu° BM °ddha-
sahasahasre° M °utpādita°.

6². M °ndo navayojanaprabhoḥ ko ° munīḥ dviyojanaprabhoḥ ká ° catuḥyojanaprabhoḥ.
— 7. BM aham asmiñ siddhārtho vyomanaprabho ajito dvādaçayojanaprabho(M °bhoḥ)
siddhārtho(B °rthā) viñçadyo(M °tyo)jananaprabhoḥ(B °bho maitreyo dvādaçayojanapra-
bho maitreyaço aṣṭādaçayojanaprabho | sarvapriyo daçayojanaprabho prithivīpālo dvāda-
çayojanaprabho prithivivijayo caturyojanaprabho prithivīpaçyī triyojanaprabho jayamitro
ca(M °traç ca) turyojanaprabho(M °bhoḥ) sugrivo dvādaçayojanaprabho(M °bhoḥ) sudarça-
no daçayojanaprabho(M °bhoḥ) supācyī(M °çci) daçayojanaprabho(M °bhoḥ) sarvañjayo
aṣṭayojanaprabho(M °bhoḥ) sarvābhībhū(M °bhūḥ) kroçayojanaprabho | (M °bhoḥ) sa
sarvābhībhū no aṣṭayojanaprabho | (M °bhoḥ) sarvamitro dviyojanaprabho | (M °bhoḥ)
abhimāstu dvā(M °bhinābhan dvā)daçayojanaprabho | (M °bhoḥ) abhisūryo(M °bhibhūyo)
caturyojanaprabho | (M °bhoḥ) abhibhūya yaçoyojanaprabhoḥ(B °bho | sudayā yojana-
prabho |) sudarçano(B °nā) yojanaprabho | (M °bhoḥ) sudayāl yojanaprabhoḥ) sarvā-
bhībhūḥ śhaṣṭhiyojanaprabho | (M °bhoḥ) vairocana(B °na) saptaçayojanaprabho | (M °bhoḥ)
janaprabho) sarvapācyī(M °çci) marocanaprabho nāma da(M °maḥ deçayo° M °bhoḥ) | .

17. BM °çrutam eka° M °gavan vārā° BM °ti ॥ ri° M °shipattane° BM °ve ta°.

तत्र भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गीयां आमन्त्रेसि भिच्च इति भगवन् इति
भिच्च भगवन् प्रत्यग्रीषीत् ॥ भगवां सानमेतद्बुवाच ॥ द्वाविमौ भिच्चः प्रव्र-
जितस्त्र अन्तौ । कतमा द्वौ । यज्ञाय कामेषु कामसुखलिकायोगो घाञ्चो
प्राद्युज्जङ्गिको नास्मार्थो नार्यसंहितो नायत्वां ब्र[369]ह्मचर्याये न निर्विदाये न
विरागाये न निरोधाये न आमन्त्राये न संबोधाये न निर्वाणाये संवर्तति यज्ञाय 5
आत्मकिंलमथानुयोगो दुःखो अनार्थो अनर्थसंहितो ॥ इमौ भिच्चः द्वौ प्रव्रजि-
तस्त्र अन्तौ एते च भिच्चो उभौ अन्तावनुपगम्य तथागतस्यार्थस्त्रिं धर्मविनये
मध्यमा प्रतिपदा अनुसंबुद्धा चचुकरणीया उपसमाये संवर्तनिका निर्विदाये वि-
रागाये निरोधाये आमन्त्राये संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥ कतमा सा
भिच्चः तथागतेनार्थस्त्रिं धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अभिसंबुद्धा चचुकरणीया 10
ज्ञानकरणीया उपसमसंवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये आमन्त्राये
संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥ यमिदमार्थाष्टाङ्गिका सत्यधीदं सम्यग्दृष्टिः सत्य-
क्लंकल्पः सम्यग्वाचामः सम्यक्कर्मन्तो सम्यगाजीवः सम्यग्वाक् सम्यक्समृतिः सत्य-
क्लमाधिरियं सा भिच्चः तथागतेनार्थस्त्रिं धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अभिसं-
बुद्धा चचुकरणीया उपसमसंवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये आमन्त्राये 15
संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥

चत्वारि खलु पुनरिस्मानि भिच्चो आर्यसत्यानि । कतमानि चत्वारि ।
सत्यधीदं दुःखमार्यसत्यं दुःखसमुदयो आर्यसत्यं दुःखनिरोधो आर्यसत्यं दुःखनि-

1. M °gavāu āyushmantāṃ pañcakā bhadravārgīyāṃ āmantrayasi °B °pañcakā bhadravar-
gikāṃ āmantrē ° BM °kshava i(M °var i)ti bhagavān iti bhikkhū bha(M °kshur bha)gavanta
(M °vataḥ) pra°. — 2¹. M °vān so taṃ eta°. — 2². BM °ntau ka°. — 3¹. M °tamau ya°
B °dvaṃ pa°. — 3². B pañcād yaṃ kāmēshu kāmāṃ sukhallikānuyogyo grāmye prāthu° M
°līkānuyogyo grāme prāthu° BM °ryo(M °rīyo) nāthasañhito nātibrahmacāryaṃsyā(M °ry-
asya) na nirvi° niro(B °rā)dhāye na grāmanāyā(M °na sāmānyā)ye na saṃbodhā(B °dhā)ye
na nirvāpāye na saṃvarttati ॥ ya(M °yathā)ccāyaṃ ātmakilāmathānuyogaḥ duḥ° hito i°.

6. B °thāgatāryasmiṃ° M °thāgatān āryasmiṃ° dhyame pra° BM °upāsamasāñ-
varttatikā nirvi° M °grāmanāyāye saṃbo° rvānāye saṃ°. — 9. M °kshavas ta° dhamā-
vinaye° BM °upāsamasāñvarttati(M °ti ॥)kā nirvi°.

12. M °ryyāśhāṇḍigikāḥ | sayyathāpi nā saṃmyagdri° B °daṃ saṃmyagdri° BM °shṭiḥ
saṃmyaksamākalpaḥ saṃmyagvyāyāmāḥ(M °ma) saṃmyakka(M °ka)rmānto(M °ntāḥ) saṃ-
myagājīvaḥ saṃmyakvāk saṃ(M °gvākyaṃ saṃ)myaksamṛtiḥ saṃmyaksa(M °gga)madhir i-
(M °dhiḥ) yaṃ sā° M °ddhāc cakshu° upasamañ saṃvarttati ॥ kā nirvi° B °upāsamasā-
mvarttatikā nirvidāye nirāgā° rvānāye samvarttati |.

17¹. M °kshavaḥ ā° B °tyāni ka°. — 17². B °tvāri sa°. — 18. BM °daṃ ॥ duḥkham
āryaṃ(M °ryya)satyāṃ duḥkhasamu° M °dayaṃ āryasamudayo āryasatyāṃ duḥkhaniro-
dhaḡāmni pra° B °dho | āyasatyāṃ duḥkhanirodha°.

रोधगामिनी प्रतिपदार्थसत्त्वं ॥ तच्च भिन्नवः कतमं दुःखं आर्यसत्त्वं ॥ तद्यथा ॥
जातिः दुःखं जरा दुःखं व्याधि दुःखं मरणं दुःखं अप्रियसंप्रयोगं दुःखं प्रियवि-
प्रयोगं दुःखं यं पीच्छन्तो पर्येषन्तो न लभन्ति तं पि दुःखं रूपं दुःखं वेदना दुःखा
संज्ञा दुःखा संस्कारा दुःखा विज्ञानं दुःखं संक्षिप्तेन पंचोपादानस्कंधा दुःखा ।

- 5 इदं भिन्नवः दुःखमार्थसत्त्वं ॥ तच्च कतमो दुःखसमुदयो आर्यसत्त्वं । यायं तृष्णा
पौनर्भविका नन्दीरागसहगता तत्तत्तामिन्नन्दिनी अयं भिन्नवो दुःखसमुदयो
आर्यसत्त्वं ॥ तच्च कतमो दुःखनिरोधो आर्यसत्त्वं । यो एतस्मै तृष्णाये नन्दी-
रागसहगताये तत्तत्तामिन्नन्दिनीये अशेषस्यो विरागो निरोधो त्यागो प्रहाणो
प्रतिनिःसर्गो [369^b] अयं भिन्नवो दुःखनिरोधो आर्यसत्त्वं ॥ तच्च कतमा दुःख-
10 निरोधगामिनी प्रतिपदार्थसत्त्वा । एषैव आर्याष्टाङ्गो मार्गो । तद्यथा सम्य-
गदृष्टिः सम्यक्संज्ञः सम्यग्वाचा सम्यक्कर्मन्तः सम्यग्वाजीवः सम्यग्वाचामः सम्य-
क्संयतिः सम्यक्समाधिः इयं भिन्नवः दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदार्थसत्त्वं ॥

इदं दुःखमिति भिन्नवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानं
उदपासि चक्षुःउदपासि विद्या उदपासि बुद्धि उदपासि भूरिउदपासि प्रज्ञा उद-
15 पासि आलोकं प्रादुरभूषि ॥ अयं दुःखसमुदयो ति इदं भिन्नवो पूर्वं अननुश्रुतेहि
धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि चक्षुःउदपासि विद्या उदपासि बुद्धि-
उदपासि भूरिउदपासि मेधा उदपासि प्रज्ञा उदपासि आलोकं प्रादुरभूषि ॥
अयं दुःखनिरोधो ति मे भिन्नवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात्
ज्ञानमुदपासि चक्षुःउदपासि विद्या उदपासि बुद्धिउदपासि भूरिउदपासि मेधाउद-

1¹. M °kshavo ka °duhkha āryya°. — 2. M jāti duhkhaṃ jarā° BM °maraṇa duhkhaṃ
apriyasamprayogaṃ(M °go) duhkhaṃ priya(M °yavi)prayogaṃ duhkhaṃ yaṃ piccha-
(M °yaṃ prisa)nto parye(M °rya)sha° M °taṃ pi duhkhaṃ vedanā duhkhaṃ saṃjñā
duhkhaṃ duhkhaṃ saṃskārā duhkhaṃ duhkhaṃ vijñānaṃ° B °rūpa duhkhaṃ ve ° skārā duh-
khā duhkha vijñānaṃ duhkha saṃkshi°. — 5¹. M iyaṃ bhikshavo duh°. — 5². BM °tyaṃ
yo°. — 5³. BM yogaṃ trishṇā mauna(B °naḥ)bha ° nī || ayaṃ°.

7¹. M °satyaṃ B °tyo yo°. — 7². M °etaiva tri ° niye aśaṣha° B °cedbhakshayo° M °hā-
nān prati ° ryyasatyo. — 9. BM °katamo duh° M °rodhogā° B °dāryaṃsatya° ||. —
10¹. M °mārgaḥ ||. — 10². BM °thā || saṃmyagdrishtiḥ(B °shṭiḥ) saṃmyaksaṃ° B °lpaḥ
saṃmyagvācā saṃmyakkarṇāntaḥ saṃmyagā° M °lpaḥ saṃmyaksaṃvocaḥ saṃmyakkar-
mantā saṃmyagā° BM °vaḥ saṃmyagvyāyamaḥ saṃmyaksanṛtiḥ saṃmyaksa° M °mādhir
iyaṃ°.

13. M °ksbavo pūrvaṃ ananu° B °naṃ udapāsi | cakshu° M °ddhir udapāsi ālokaṃ
prādurbhūshi ||. — 15. B °samudayeti i° M °yo ti imaṃ bhikshavaḥ purva a° BM °nu-
smṛite M °kāra jñānam u° B °prajñā udapāsi || 4° BM °loka prā°.

18. M °rodheti me bhikshavo pūrve a ° kāra jñānaṃ udapāsi cakshur udapāsi bu °
rir udapāsi me ° loka prā°.

पासि प्रज्ञा उदपासि आलोको प्रादुरभूषि ॥ इयं च दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदा
इति मे भिच्चवो पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानं उदपासि
यावदालोको प्रादुरभूषि ॥ तं खलु पुनरिमं दुःखमार्यसत्त्वं परिज्ञेयं ति मे भिच्चवः
पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि यावदालोको
प्रादुरभूषि ॥ तेन खलु पुनरयं दुःखसमुद्यो आर्यसत्त्वो प्रहातव्यो ति मे भिच्चवः 5
पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि यावदालोकं प्रादु-
रभूषि ॥ अथ खलु पुनरयं दुःखनिरोधो आर्यसत्त्वो साञ्जीकृतो भिच्चवः पूर्वे
अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानमुदपासि यावदालोको प्रादुर-
भूषि ॥ सा खलु पुनरियं दुःख[370]निरोधगामिनी प्रतिपदा र्यसत्त्वा भाविता
मे भिच्चवः पूर्वे अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानमुदपासि यावदा- 10
लोकं प्रादुरभूषि ॥ यावच्चाहं भिच्चवः इमानि चत्वार्यार्यसत्त्वानि एवं त्रिपरिवर्त
द्वादशाकारं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया नाभ्यञ्चासिषं न तावद्दहं अनुत्तरां सम्यक्संबो-
धिमभिसंबुद्धो प्रतिजानेहं नापि ताव मे ज्ञानं उदपासि अकोप्या न मे चेतोमुक्तिः
साञ्जीकृता । यतो अहं भिच्चवः इमानि चत्वार्यार्यसत्त्वानि एवं त्रिपरिवर्त द्वा-
दशाकारं तथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया अभ्यञ्चासिषं अथाहं अनुत्तरां सम्यक्संबोधिम- 15
भिसंबुद्धो ति प्रजानामि ज्ञानं च मे उदपासि अकोप्या च मे चेतोविमुक्तिः प्रज्ञा-
विमुक्तिः साञ्जीकृता ॥

इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमं च पुनः
व्याकरणे आयुष्मतो आज्ञातकौण्डिन्यस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचतुर्विंशुं

1. M °rodheti me bhikshavaḥ duḥkhanirodhaḡā° B °dā || ime bhi° M °dā ime bhi°
crute dha ° kārājñānaṃ ° loke prā°. — 3. BM sa khalu punar ayaṃ duḥkhasamudayo
āryasatyah(M °tyo) prahātavyo(M °rye) ti me bhikshavaḥ pū(M °pu)rvaṃ ananucrutehi
dharmehi yoniḥ manasikārāt jñānam udapāsi yāvad āloko(M °ke) prādur abhūṣhi || taṃ
khalu ° M °duḥkhaṃ ārya° BM °parijñānaṃ ti(M °nanti) me ° M °kshavo pūrvaṃ a ° kārā-
jñāna° BM °si | yā ° M °loke prā°. — 5. BM °prahīṇo(M °ṇe) ti mē ° M °kshavo pū °
loke prādurbhūṣhi || .

7. M °kṛitā bhi° kārāt jñānaṃ uda ° loke prā°. — 9. M sa khalu ° rodho ḡā ° rya-
satyo bhā ° pūrvaṃ a ° kārāt jñānaṃ uda ° loke prā° B °loka prā°.

11. M yāvat cāhaṃ bhikshavo i ° evaṃ hiṃpari° B °ṣākālaṃ yathā° BM °taṃ saṃ-
myakpra ° ttarāṃ(B °rāvāṃ) saṃmyaksaṃ ° M °pi tāvat me jñā ° pyā ca me veto° B °pyā va
ma ce° BM °tā ya°. — 14. B yato | ahaṃ bhi° M °to ° haṃ bhi° BM °taṃ saṃmyak-
prejñā(M °jñā) yā abhyajñāsisamaṃ a(M °sham a)thā ° ttarāṃ(B °ri) saṃmya° M °ddho-
nāṃ pra° B °mi jñāna ca me ° si | ako°.

18. M °shipattane mṛi° B °sniṃ na pu° M °punar vyāka ° jaṃ vigatamalaṃ dha-
rmeshu dharmacakshu viçuddhaṃ || aṣṭā° B °jo vigatamalaṃ dharmeshu dharmacakshu
viçuddhaṃ | .

- अष्टादशानां च देवकोटीनां विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं । इयं च महापृथिवी अतिरिच षड्विकारं कपे किन्नमिव पवं वेधे संप्रवेधे पुरस्तिमस्य अन्तो उन्नमति पश्चिमो च अन्तो ओनमे पश्चिमो च अन्तो उन्नमे पुरस्तिमो च अन्तो ओनमे दक्षिणो च अन्तो उन्नमे उत्तरो चान्तो ओनमे उत्तरो चान्तो उन्नमे
- 5 दक्षिणो चान्तो ओनमे मथो च ओनमे अन्तो उन्नमे अन्तो ओनमे मथो उन्नमे । अप्रमेयं च लोके ओमासमभूषि अतिक्रम्यैव देवानां देवानुभावं नागानां नागानुभावं यक्षाणां यक्षानुभावं या पि ता लोकान्तरिका अन्धकारार्पिता तमिस्रा तमिस्रार्पिता अघा असंविदिता असंविदितपूर्वा यथेमे चन्द्रमसूर्या एवं महर्द्धिका एवं महानुभावा आभया आमां नाभिसंभूयन्ति आलोकेन वालोकं स्फुरन्ति नापि
- 10 च ते ओमासेन स्फुटा अभूषि । अन्ये पि ये तत्र सत्या उपपन्ना ते पि तेनोमासेन अन्यमन्यं संजानेन्सुः । अन्ये पि किल भो सत्या उपपन्ना । अन्ये पि किल भो सत्या उपपन्ना । एकान्तसुखसमर्पिता च पुनस्तत्क्षणं तन्मुहूर्तं सर्वसत्या अभून्सुः ये पि अवीचिमहानिरये उपपन्ना । भूम्या च देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः । एतं मारिष भगवता वाराणस्यां [370^b] ऋषिवदने मृगदावे चिप-
- 15 रिवर्तं द्वादशाकारं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं अप्रवर्त्य केनचिच्छमणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेण वा केनचिद्धा पुनर्लोके सह धर्मेण । भविष्यति बह्वजनहिताय बह्वजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्वार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥

1. M °rañ kampe cchi° BM °m iva patra vedhe sañ° M °pravedho purastime ca anto u° M °purastime ca anto onamo | da° uttare cānto oname | u° BM °madhye ca ona(M °ca uona)me anto unname(M °nto oname |) anto ona(M °unna)me madhyo unna(M °dhye ona)me || .

6. B °aprame ca loka ° atikrañmya me ca devānāñ de° M °yā pi tāñ lokāñtari° BM °ndhakārāpitatvā nimi(M °nirniñ)santirāsāyatavā(M °ntilāyāitavyā) āsañviditā(B °lvā) asañviditapū° M °rvā yatra candra° B °trema candra° BM °sūrya(B °rya |) evañ māha ° hānubhāvā(B °vañ) ābhāya(M °ye) ābhāñ ° nā(B °nābhā)sañ° M °kañ spharan-ti | nāpi° B °kañ °sphulanti nā° . — 10. BM anyā pi ye(B °ye pi) tatva° M °nnā te pi tenābhā ° netsuḥ B °netsuḥ || .

11. M °pannāñ anye ° satvā iha upapañnā e° B °pañnā e° . — 12. B ekānte su° M °ṇañ tatmuhā° BM °pi avacandhā(M °ho) ni° BM °upapañnā(M °nnāñ) bhū° . — 13. B °rayetsuḥ | ṇa° M °rayetsuḥ ṇa ° yetsuḥ || B °yetsuḥ e° . — 14. M evañ mā ° shīpaltane mṛi ° trishpari° B °triparivartitāñ dvā ° tañ | aprakṛityañ | kenacicchra° M °pravatyāñ kenacicchraṇena vā brāhmaṇena kenacid vā puna loka° B °kenacid vo pu° B °rmeṇa bha° .

16. M °to janakasyā° BM °ñāñ ca bhā(B °ho)yishyati | āsura kāyā(M °yāñ) di° B °shya-nti bhū° .

मम्यानां देवानां घोषं श्रुत्वा चतुर्महाराजिका देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनु-
 श्रावयेन्सुः । त्रयस्त्रिंश देवा यामास्तुषिता देवा निर्माखरतयो देवा ब्रह्मकायि-
 का देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः ॥ एवं मारिष भगवता वाराणस्यां
 ऋषिबद्धे मृगद्विषे चिपरिवर्तं द्वादशाकारमनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं अप्रवर्त-
 केनचिच्छमणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेण वा अन्येन वा पुन लोके सह 5
 धर्मेण । तं भविष्यति बह्वजनहिताय बह्वजनसुखाय लोकानुकम्पाय महती जन-
 कायस्वार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च । हायिष्यन्ति आसुराः
 काया दिव्याः काया अभिवर्धयन्ति ॥ आत्तमना आयुष्मन्तो पंचका भद्रवर्गीया
 भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां वि- 10
 हरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च ॥ तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां
 भद्रवर्गीयानामन्त्रयसि ॥ रूपं भिचवो अनात्मा वेदना अनात्मा संज्ञा अ-
 नात्मा संस्कारा अनात्मा विज्ञानं अनात्मा । इदं रूपं चे भिचवः आत्मा अभ-
 विष्यत् न च रूपं आवाधाय दुःखाय संवर्तेत ऋध्याच्च रूपे कामकारिकता एवं
 मे रूपं भवतु एवं मा भवतु यस्माच्च भिचवो रूपं अनात्मा तस्माद्रूपं बाधाय दुः- 15
 खाय संवर्तति न चात्र ऋध्याच्च कामकारिकता एवं मे रूपं भवतु एवं मा भवतु ॥
 इयं वेदना चे भिचवो आत्मा अभविष्यत् न च वेदना आवाधाय दुःखाय संवर्तति
 ऋध्या एवं वेदनाया कामकारिकता एवमे वेदनां भवतु एवं मा भवतु । यस्मा-

1. M °myā dc° BM °hājikā ° dirayetsuḥ ṣa ° yetsuḥ | . — 2. BM °sham udriyetsuḥ
 ṣabdam udriyetsuḥ° M °vayetsuḥ | . — 3. M °shipattane mṛi ° trishparivṛittāṃ dvā°
 B °rttitaṃ | apavartityaṃ kenaciṣṣrama° M °cchraṇaṇa vā ° punaḥ lo° BM °rmeṣa taṃ°.

6. M °nakasyā° BM °pāṇi ca hā°. — 7. B °āyi M °yishyanti | āsura kāyāḥ divyā
 kāyā a° B °rddhishyanti ā°. — 8. M °shmatāṃ paṇi° dravargikā bha° B °rgikā bha°.
 — 10. M alha bha° B bhagavān saṃmya°.

11. M °gavān āyu° B °shmatāṃ paṇicakā bha° M °dravargikānām āma° B °mantraye-
 si || M °yati || . — 12. M rupaṃ ° naṃ anātmā B °naṃ anātmāṃ ce°. — 13. BM ce-
 daṃ rūpaṃ ce bhi(M °ced bhi)ksha° B °vaḥ asmāṃ abhaviṣyat || na ca rūpaṃ ā° M °shyan |
 na ca rūpaṃ ābhāya duḥkhāya sanivattarishyet | va rūpe kāmākārikṛitā evaṃ me rūpaṃ
 bhavatu evaṃ mā bhavatu || yasyācca° B °saṃvartetba riddhyāc ca rūpe kāmākārike tān
 evaṃ me rūpaṃ bhavatu evaṃ mā bhavatu ya° M °tasmād rupaṃ ābā° B °rttati | na°
 M °makārimatā | evaṃ rūpaṃ°.

17. B° imaṃ vedanā ce° M °ced bhiksha° B °vo ātmā abha° M °shyan | na° BM °rtta-
 ti(B °ti |) riddhyā evaṃ vedanāyā° M °makārimatā || evaṃ me vo° B °rikātā evam me°
 mā bhavatu ya°. — 18. M yasmād bhavatu bhikshavo vedanā anātmā° BM °tra riddhya-
 ti kāmākarakātā(M °makārimatā |) evaṃ me° B °nā bhavatu mā bha°.

- मिच्छवः वेदना अनात्मा तस्माद्वेदना आबाधाय दुःखसमुद्भाय संवर्तति न चात्र ऋध्यति कामकारिकता एवं मे वेदना भवतु एवं मा भवतु ॥ इयं संज्ञा चेत् मिच्छवो आत्मा अम[371]विष्यन्न भवति संज्ञा आबाधाय दुःखाय ऋध्यति च कामकारिकता एवं मे संज्ञा भवतु एवं मा भवतु । यस्मांमिच्छवः संज्ञा अनात्मा
- 5 तस्मात्संज्ञा आबाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र ऋध्यति संज्ञाया कामकारिकता एवमेव संज्ञा भवतु ॥ संस्कारा मिच्छवः आबाधाय संस्कारा चेन्मिच्छवः आत्मा अमविष्यन्न चेत् संस्कारा आबाधाय दुःखाय संवर्तन्ति ऋध्या च संस्काराणां कामकारिकता एवं मे संस्कारो भवतु एवं मे मा भवतु । यस्मांमिच्छवः संस्कारा अनात्मा तस्मात्संस्कारा आबाधाय दुःखाय संवर्तन्ति न चात्र ऋध्यति कामका-
- 10 रिकता एवं मे संस्कारा भवन्तु एवं मा भवन्तु ॥ विज्ञानं चेन्मिच्छवो आत्मा अमविष्यत् नेदं विज्ञानमाबाधाय दुःखाय संवर्तति ऋध्येच्च विज्ञानस्य कामकारिकता एवं मे विज्ञानं भवतु एवं मा भवतु । यस्मांमिच्छवो विज्ञानमनात्मा तस्माद्विज्ञानं आबाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र ऋध्यति कामकारिकता एवं मे विज्ञानं भवतु एवं मा भवतु ॥ तस्मादिह मिच्छवो एवं शिचित्तव्यं ॥ यत्किंचिद्रूपं
- 15 अध्यात्मा वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं वा सर्वं रूपं नैतं मम नैषो ह्यस्मि न एतदात्मेति एवमेतं यथामूर्तं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं । या काचिवेदना या काचित्संज्ञा ये केचित्संस्कारा यं कंचिद्विज्ञानं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा

2. M °ced bhiksha° BM °shyan na(M °shyat na) bhavati sañ(B °sa)ññā ā ° khāya° ridhya(M °ddhya)ti ca° M °makārimatā | evañ me° B °jñā bhavatu evañ me mā bhavatu ya° . — 4. M °kshavo saññā anā ° t sañ ābā° BM °tra ridhya° makārimatā | evañ me saññā bhavatu evañ mā bhavatu ॥ .

6. M °bhikshavo ābā ° kshavo ātmā° B °shyat na cai° BM °te sañskāro ābā° B °khāya° sañvartenti° piddhya° ca° M °rittati ridhya° va sañskārānāñ kāmākārigatā ॥ evañ me sañskārā bhavatu evañ mā° B °katā evam eva sañ° . — 8. M °kshavo sañskārā anātma ta ° rittati na° BM °tra ridhya° M °makārimatā | evañ me sañskārā bhavatu evañ mā bhavatu ॥ B °katā evam eva sañ° . — 10. BM vijñānañ bhiksha° M °shya nedañ° B °sañvartenti° i° M °dhye va vijñānañ kāmākārimatā | evañ me° B °cca vijñānañ kāmākārikatā eva me° .

12. B °vo vijñānañ anā° M °vo vijñānañ anā° khāya° samvartita° tra ridhya° rimatā | eva me° B °me vijñānañ me bhavatu e° M °nañ bhavatu mā evañ bhavatu ॥ . —

14°. BM °vā cūkshmañ ° nītañ vā ye dū° B °tānagate pratyunprannañ° M °tañ mama eho ham asmiñ naitañ mama etañ ātmeti | evañ me evañ ya° B °smin na etañ amātmē° .

17. BM °skārā ya(M °ye) kecid vi ° dhyātmañ(B °tma) vā ° vā cūkshmañ° M °rvañ vijñānañ etañ ° smi naita° B °hañ asmiñ na° .

हीनं वा प्रसीतं वा यं दूरे अतिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं वा सर्वं विज्ञानं
नेतं मम नेवो ह्मक्षि न एतमात्रेति । एवमेतं यद्यामृतं सन्धकप्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥
इदमवोचन्नृगवां वाराणस्यां विहरन्तो अश्विदने मृगदावे इमक्षि च पुनर्वाक-
रणे भाष्यभाषे आयुष्मत् आज्ञातकौण्डिन्यखानुपाद्याश्रवेभ्यश्चितं विमुक्तं चतुर्णां
च भिक्षूणां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुः विशुद्धं आयुष्मतो अश्विक्षि मद्रि- 5
कस्य वाप्यस्य महानामस्य, त्रिंशतीनां च देवकोटीनां विरजं विगतमलं धर्मेषु
धर्मचक्षुः विशुद्धं ॥ आप्तमना आयुष्मन्तो पंचका भद्रवर्गिका भगवतो भाषित-
मभ्यनन्दे ॥

भगवान्सन्धकसंबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां
विहर[371^b]ति अश्विदने मृगदावे ॥ तच्च खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्र- 10
वर्गिकां आमन्त्रयसि ॥ सचेत्सन्धय भिक्षवः किंमूलका उत्पद्यन्ति शोकपरिदेव-
दुःखदीर्गमस्योपायासाः संभवन्ति किंजातिका किंप्रभृतिका ॥ एवमुक्ते आयुष्मन्ता
पंचका भद्रवर्गीया भगवन्तमेतदुवाचत् ॥ भवमूलका खलु भगवन्धर्मा भवनेष्विका
भगवत्प्रभवत्वा भगवत्प्रवर्तिशरणा साधु भगवां भिक्षूणामेतमर्थं भाषे । भिक्षू
भगवतो संमुखाच्छ्रुत्वा संमुखात्प्रतिगृहीत्वा तथस्वाय धारयिष्यन्ति ॥ एवमुक्ते 15
भगवां पंचकां भद्रवर्गिकां एतदवोचत् ॥ रूपमूलका भिक्षवः उत्पद्यन्ति शोकप-
रिदेवदुःखदीर्गमस्योपायासास्संभवन्ति रूपजातिका रूपप्रभृतिका । वेदनामूलका
संज्ञामूलका संस्कारमूलका विज्ञानमूलका भिक्षवः उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःख-
दीर्गमस्योपायासाः संभवन्ति विज्ञानजातिका विज्ञानप्रभृतिका ॥

सचेत्सन्धय भिक्षवो रूपं गित्वं वा अगित्वं वा ॥ अगित्वं हि तं भगवं ॥ रूपस्य 20

9. BM 'bhūtañ sañmya'. — 3. M 'shipattane mṛi' puna vyākaraṇe ' ne āyushmatā-
jñā ' dāgrave' B 'dāyavebhya' BM 'bhikshū(M 'kshu)ñāñ vi' dharmaca(M 'rmava)kshu
viçuddhā(M 'ddhañ)ni āyushmato ducca(M 'to 'çva)ki' trimçatitāñ ca de' M 'kotināñ'
rmacakshu vi' BM 'çuddhāni ā'.

7. BM 'ttamāno ā'. — 9. M alha khalu bhagavān sañmya' B bhagavān sañmya'
B 'tam artham abhi' hari[371^b]jshyati | ri' M 'shipattane mṛi'. — 10. M 'gavān
āmuḥma' B 'shmantā pañ' BM 'dravargikām āmantrayesi(M 'yati) |.

11. BM saced anyā' M 'vaḥ kiñmuli' BM 'daumanasyāñ(M 'syo)pā' M 'yāsā sañ'.

— 12. M 'shmantāḥ pañ' B 'dravargikā bha' B 'rgtyā bhavanta' M 'd uvāca ||.

13. BM evaṁmūla' M 'trikā bhagavan tava prabhāva bhaga' dhu bhagavān bhikshuñām
e'. — 14. M 'bhikshur bha' tvā sañmukhān prati' B 'grihitvā ta'. — 15. B 'rgikām e'.

16. M 'kshavar utpa' BM 'bhavati | rū' B 'bhṛitkā ve'. — 17. M vadanā' kshavo
u' syopāyāso sambhavañti || vijñānāñ' B 'sāḥ sañbhavā bhavanti'. — 20^a. M saced anyā-
thā bhikshavaḥ rū' B 'nyathā bhi' BM 'anityāñ vā ā'. — 20^b. M 'gavan |. —
20^c. BM khalu' kshavaḥ(M 'vo) anityāñ vā viditvā caratāñ(M 'rantāñ) prabhañgura-
tāñ vipariñā' padyetsuḥ ā' dāhaghāsa' B 'jvarā sañkle' punabhavikā āyatā āyatāñ'.

- सकु पुनर्मिचवः अभित्यतां विदित्वा चक्षतां प्रमंगुसतां विपरिणामविरामनिरो-
धतां विदित्वा ये क्यप्रत्यया उत्पद्येन्तुः आश्रया विधाता परिदाषा सञ्जरा
सांक्षेयिका पुनर्मिका आयत्तां जातिजराभरणीयासि निरुध्यन्ति । तेषां निरो-
धस्त उत्पद्ये आश्रया विधाता परिदाषा सञ्जरा सांक्षेयिका पौनर्मिका आयत्तां
5 जातिजराभरणीया ॥ सचेत् मन्त्रश्च मिचवो वेदका संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यं
वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हि तं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ साधु मिचवो विज्ञा-
नस्य सक्तु पुनर्मिचवः अभित्यतां विदित्वा चक्षतां प्रमंगुसतां विपरिणामविराम-
निरोधतां विदित्वा ये विज्ञानप्रत्यया उत्पद्येन्तुः आश्रया विधाता परिदाषा
सञ्जरा सांक्षेयिका पौनर्मिका जातिजराभरणीयासि निरुध्यन्ति व्युपशाम्यन्ति
10 प्रहायामयं मच्छन्ति । तेषां निरोधातोत्ययन्ति विज्ञानमूलका आश्रया विधाता
परिदाषा सञ्जरा सांक्षेयिका पौनर्मिका आयत्तां जातिजराभरणीया विज्ञा-
न[372]जातिका विज्ञानप्रभृतिकाः । तस्मादिह यो मिचवः एवं शिषितव्यं ॥
यत्किंचिद्रूपं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा भूषं वा हीनं वा प्रणीतं वा
यं दूरे न्तिके अतीतमनागतं प्रत्युत्पन्नं सर्वं क्यं न एतं मम न एषो ह्मसि न
15 एषो आत्मा ति एवं यो मिचवः शिषितव्यं ॥ या काचिदेदना या काचित्संज्ञा
ये केचित्संस्कारा यत्किंचिद्विज्ञानं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा भूषं
वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे न्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं नेते मम नैषो
ह्मसि नैव आत्मा ति । एवमेतं यथामूर्तं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचन्न-
गवान्वाराण्यसिं विहरन्तो ऋषिष्वदने मृगदावे ह्मसिंस्य पुन व्याकरणे भाष्यमाणि
20 अमुष्माभाज्ञातकौण्डिन्यो बलवशीभावं प्रापुषेसि । चतुर्था मिचूणां अनुपादा-

3. B °rodhāñ na u° M °rodhe utpadyante ācra° B °jvarā sañkīe° M °çikā punarbha°
BM °vikā āratyā jā° B °ñtyā sa°. — 5. BM sacet a(M °d a)nya° B °skāro vi° anityaṁ vā ni°.

6¹. B ni°. — 6². B °puna bhikshavah° M °carantāñ prabhāṅgulatāñ viparināma-
virāgañiro° B °guratāñ viparipā° BM °jñānapratītyo utpadyetsuḥ ācra° B °dāghā sañjva°
M °çikā punarbha° hāṇasastāñ ga° B °hāṇasastāñ BM °gacchati te°. — 10. M °rodho
notpa° BM °dyanti | vijñānamū° B °ñtyāyā vijñānaja° M °bhṛitkā B °bhṛitkās tasma°.

12. M °kshavo e°. — 13. M °t kiñcit rūpañ adhyā° M °hīnañ vā prahīnañ vā pra-
pi° dārañki° rvañ naitaṁ rūpañ mama naiśho ham asmi naiśho ā° B °ham asmiñ na
eśho ā° BM °vañ bho bhī° M °kshavo çī° B °vyañ yā°. — 15. BM °jñā yā(M °ye) kecit
saññ° mnañ naito(M °tañ) mama naiśho ham asmiñ naiśho(M °sho) ā°.

18¹. M °evam evaṁ ya° tañ saññaya°. — 18². M °bhagavatā vārāṇa° shipatlāne mṛi°
saññiñ ca pu° nyo vaśvaçī° B °nyo eala° netaḥ | M °netaḥ. — 20. M °bhīkshuññāñ
anupādāyaçcra° B °ç citāyāni vimu° BM °kīya bhaddrika° M °pañcāṅgikā° B °gikā-
yāñ ca de° M °ññāñ vigatamalañ virajañ dharme° cakṣuñ viçuddhāni B °cakṣuñshi
viçuddhāñāni ā°.

वाग्देव्यवित्तानि विमुक्तानि आयुष्मतो अश्वक्लिष्ट मद्रिक्लिष्ट वाय्वक्लिष्ट महाना-
मक्लिष्ट पञ्चांगिकानां च देवकोटीनां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मवृक्षेषु विशुद्धानि ।
आप्तमना आयुष्मन्ता पञ्चका भद्रवर्गिका भवन्तो माधिराममिव ॥

भगवां सम्यक्संयुजो यदर्थं समुदायतो तमर्थमभिर्भावयित्वा वाराणस्यां वि-
हरति ऋषिवदने मृगदावे । तेन खलु पुनः समयेन ययो भिक्षू वाराणसीं पिच्छाय 5
प्रक्रमे । तेषां भिक्षूणां भगवां चेतसा वित्तानि अचिञ्चयन् शिवदे अनुशासनं
अनुशस्ये ॥ एवं भिक्षवः मनसा करोष एवं मनसीकरोष ईसां वित्तकी वितर्कयथ
आत्मदीपा भिक्षवो विहरथ अनन्यदीपा आत्मशरणा अनन्यशरणा धर्मदीपा
धर्मशरणा अनन्यशरणा । तेहि ततो भिक्षवः आत्मदीपेहि विहरन्तेहि अनन्य-
दीपेहि धर्मदीपेहि धर्मशरणेहि अनन्यशरणेहि योनिशो उपपरीक्षितव्यं किंमूलका 10
उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदीर्घमन्योपायासाः संभवन्ति किञ्जातिका किंप्रभृतिका ॥
एवमुक्ते भिक्षू भगवन्तमेतद्वोचत् ॥ भवमूलका भगवन्धर्मा भवनेत्रिका भगवन्धा-
वप्रभवाः भवप्रतिशर[372^b]णा । साधु भगवां भिक्षूणामेतमर्थं माधे भिक्षू भग-
वतः संमुखाच्छ्रुत्वा संमुखात्प्रतिगृहीत्वा तथत्वाय धारयिष्यन्ति ॥ एवमुक्ते तां
भिक्षू भगवानेतद्वोचत् ॥ रूपमूलका भिक्षवो उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदीर्घ- 15
मन्योपायासाः संभवन्ति रूपजातिका वा रूपप्रभृतिका वा । सचेत् मन्यथ भि-
क्षवः रूपं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ रूपं अनित्यं हीदं भगवन् ॥ साधु भिक्षवः
रूपस्य खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा दुर्बलतां प्रमृग्यतां विपरिणामविरा-

3. B °bhinandah ॥. — 4. M atha bhagavān sammya° B °vāñ sañmya° ti ॥ ri°
M °shipattane mñi°. — 5. BM °yena dvau bhikshū° B °me tra°.

6. B trayo bhikshu. bha° M trayo bhikshur bhagavān cetovasitāyāñ ci° B °cetasāyāñ
ci° M °shihāye ovade āruçā° B °de ānusāsanañ ānuçāse ॥. — 7. M °sā karotha evañ
mānasikarotha | imāñ vitarkā vitarkayatha ātmadipā bhikshavañ viha° B °rkaya | imāñ
vitarkāñ vitarkayatha ātmadvipa bhi° M °tmaçaranā ananyaçaranāñ dharmadvī° BM °nya-
çaranā(M °nāñ) te°. — 9. M °bhikshavo ātma° BM °ntehi ananyadvipehi ananyaçarapehi
dharmadvī° B °ñehi | yo° M °yonico upapariksha° B °kshatavyañ kiñmñ° BM °dauma-
(B °rma)nasopāyāsā(B °sāñ) sañ° jātiko kiñ° B °prabhdūtikā ॥.

12^a. M °kte te bhikshur bhagantam e° B °bhikshu bha°. — 12^b. B bhagavantamūlakā
bhagavān dharmabhavanetrikā bhavantaprabhavañ bhagavatañ prati° M bhavantamā° n
dharmo bhavanetrikā bhagavan prabhavañ bhagavatā prati°. — 13. B °she ॥ bhi°
M °she ॥ bhikshur bhagavato sañmukhācchru° B °gavantañ sañmukhācchru° BM °khān
pratigrihyā pravivekitavā(B °tvāyā) dhā°. — 14. M evaññ ukte° B °ktes tān bhikshū°
M °bhikshu bha°. — 15. M °daumanasyopāyāso sañ°.

16. M saed anyā BM °anīyāñ vā rū°. — 17^a. M °nīya hi°. — 17^b. B sādhū bhi-
kshavañ puruṣaṣya kha° M °dhu. bhikshavo, puruṣaṣya khalu punar bhikshavo anīya°
latāñ prabhaṅgulatāñ vipariṇā° B °gulatāñ vipariṇā° M °vikā āyatya jā° BM °nīya sace°.

- गुणरीयतां विदित्वा ये रूपप्रत्यया उत्पद्यन्ति आश्रया विधाता परिदाया सञ्जरा
 सांक्षेयिका पीनर्मयिका आयत्वा जातिजरामरणीया ते निरुध्यन्ति ॥ सचेत् मन्थ
 भिषवः वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं गित्य वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हीदं
 भगवन् ॥ भगवानाह ॥ साधु भिषवो विज्ञानस्य खलु पुनर्भिषवो अनित्यतां वा
 5 दुर्बलतां प्रमृगणतां विदित्वा ते निरुध्यन्ति अपुत्राभ्यन्ति प्रहाणमस्तं गच्छन्ति । तेषां
 निरोधातो न उत्पद्यन्ति आश्रया विधाता परिदाया सञ्जराः सांक्षेयिका पीनर्म-
 यिका आयत्वा जातिजरामरणीया निरुध्यन्ति । विज्ञानमूलका आश्रया विधाता
 परिदाया सञ्जराः सांक्षेयिका पीनर्मयिका आयत्वा जातिजरामरणीया विज्ञान-
 नजातिका विज्ञानप्रभृतिकाः । तस्यादिह त्रयो भिषवो एवं शिञ्चितव्यं । यत्किं-
 10 चिरूपं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा शूक्ष्मं वा होनं वा प्रणीतं वा यदहरे
 अनित्ये वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं सर्वं रूपं नेतं मम नेषो ह्यस्मिन्नेष आस्मिन्नेष एव-
 मेव तं यद्यामृतं सत्यकप्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचन्मयां वाराणस्यां विहरन्तो
 क्षणिकदने मृगदावे ह्यस्मिन् पुनर्थाकरणे भाष्यमाणे जयो भिषु बलवशीभावं
 प्रापुण्येभ्यः अशीतीनां च देवकोटीनां विरवा विगतमला धर्मेषु धर्मचक्षूणि
 15 विशुद्धानि । आत्तमना ते भिषु भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

- अथ खलु भगवां आषाढमासस्य उत्तरपक्षे द्वादशीयं पञ्चमस्तः पुरस्तात् संमुखो
 निषयो धर्मपीडयायां ह्यायायां अनुराधे नक्षत्रे विजये मु[373] हर्ते अनुत्तरं
 धर्मचक्रं प्रवर्तितं ॥ न खलु पुनर्बुद्धा भगवन्तो सुवर्णमयं वा धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति
 20 रूपमयं वा मुक्तामयं वा वैद्युतमयं वा स्फटिकमयं वा मुसारगन्धमयं वा लो-

2. BM *asamjñā saskā. — 4¹. M sādhu bhikshavaḥ vijñā BM *anityam vā du °
 bhaṁgura(M °la)lām vi ° M °dhyanti teshām (I. suiv.) B °gacchati | . — 5. M °rodhan
 nepadyanti || vijñānamūlatā āra B °vighāto paridāhā samjva ° M °cikā purnarbha ° tyām
 jarā ° ptyā vijñānajatikā (I. 9) B °nti | teshām nirodhān notpadyanti | .

7. B °tyām jarā ° bhṛitikaḥ ta ° M °bhṛitikaḥ ta °. — 9¹. B °kshavo atra ci ° M °kshavo
 ci °. — 9². M °cid rupam adhyā ° M °ntām va yaṁ dūre ° nnaṁ | sarvaṁ ya naitām
 mama naišo ° B °sho ham asmiṁ naiśa ātmeti | e ° M °sha ānmā ti | evam etaṁ ya °
 M °bhūtaṁ sammya °.

12. M °syām rishipattane mṛi ° B °dāve | i ° M °smiṁ ca punar vyā ° bhikshu ha °
 B °bhikshū cala ° prāpūnetsuḥ || a ° M °prāpūnetsuḥ aṣiṁ BM °tinām virajo vigatamaṣiṁ
 dharme ° M °rmacakshur viṣuddham B °ddhāni ā. — 15. M āttamano teli bhikshur

16. BM °vām ākhādhe ° M °paṇḍabhaktah ° B °stān sammu ° M °sharṇpo adhya ° cchā-
 yāyām anurādhe naksha ° ye muhurta anutta °. — 19. M °punah bu ° gavaṁto su °
 BM °rmacakraṁ(B °kra) pravartanti rā ° B °vā sphāti ° M °kamayaṁ vā asogalva ° hitikā-
 mayam vā hidikamayam vā tāmramayam vā dānumayam vā mṛi °.

इतिकामयं वा रीतिकामयं वा तात्त्रमयं वा जोहमयं वा श्रेष्ठमयं वा दासमयं वा मृत्तिकामयं वा । अथ खल्विमान्येव चत्वार्यार्यसत्त्वानि विपरिवर्तं द्वादशाकारं धर्मचक्रं ॥ प्रवर्तते प्रथमं धर्मचक्रप्रवर्तसूत्रे आयुष्मतो आद्यातकीण्डिनस्य विरजो विगतमलं धर्मेण धर्मचक्रवर्तिशुद्धं अष्टादशानां देवकोटीनां च । इत्थं च महापृथिवी अतिरिच षड्विकारं कम्पे प्रकम्पे संप्रकम्पे वेधे प्रवेधे संप्रवेधे दक्षिणतो 5 अभिधायति वामतो पि अभिधायति वामदक्षिणतो पि अभिधायति संहर्षणीयं च कम्पयति दर्शणीयं च कम्पयति तोषणीयं च कम्पयति प्रेमणीयं च प्रह्लादणीयं च निर्वापणीयं च उल्लोकणीयं चासेचनकं चाप्रतिष्कूलं च प्रासादिकं च प्रसदनीयं च निरुद्धेयं च निरुत्तासं च कम्पयति कम्पमाना च पुनर्महापृथिवी न कंचित्सत्त्वं व्याधाति यदिदं चसं वा स्थावरं वा भगवतो ऽनुभावेनाप्रमेयं च लौकिके शोभा 10 समभूषि अतिक्रम्य देवानां देवानुभावं नागानां नागानुभावं यक्षाणां यक्षानुभावं । या पि ता लोकांतरिका अन्धकारार्पिता वा तमसा तमसार्पिता अघा असंभूता असंभूतपूर्वा यत्नेने चन्द्रमसूर्या एवं महर्षिका महानुभावा आभाये आमां नाभि-संभुणन्ति आलोकने वालोकं न स्फुरन्ति ता पि तेनावभासेन स्फुटा अभून्तुः । ये पि तत्र सत्त्वा उपपन्ना ते पृथग्यमन्यं संजानेन्तुः अन्ये पि किल भो इह सत्त्वा 15 उपपन्ना अन्ये पि किल भो इह सत्त्वा उपपन्ना एकान्तसुखसमर्पिता च पुनस्तत्त्वणं तत्पुद्गलं सर्वसत्त्वा अभून्तुः ये पि चावीचिक्लिं महानरंके उपपन्नाः ॥

भगवां धर्मचक्रं प्रवर्तन्तो एकवष्टिं त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातू भावमाय-

2. M °khalvimāny evaṁ catvā° BM °kraṁ pra°. — 3. BM °rtitena pratha° M °mañ dharmacakraṁ pravarttanāsut্রে°. — 4. M imaṁ ca mahā° BM °dvikālaṁ kampe pra- (M °prakaṁpe sapra)kampe vedhe saṁvedhe saṁpravedhe sarvato adhivyāyati vāmato pi abhidhyāyati (B °pi adhivyāyati |) vāmadakshigato pi abhidhyā (B °dhyi) yati saṁharsha° M °loshaniyaṁ ca kaṁpayati | preshaniyaṁ prahlādaṁpi nirvā° B °preshaniyaṁ ca prahlā° M °lokaniyaṁ ca asecanakaṁ cāpatikulaṁ° B °dikaṁ ca prasaniyaṁ ca niru° M °sadanipaṁ ca nirudvetaṁ ca nirudrasaṁ ca kaṁpāti kampamāna° ca || pu° BC °tvaṁ vyāvahati | yad i° B °sthāca vā bha° M °gavato anubhāve° BM °shi | ati° B °mya devānāṁ vānubhāvaṁ nāgānubhāvaṁ yakṣānāṁ° M °kṣhānāṁ yakṣhā°.

12. BM °ndhakāro (M °lo) pitaṁ vā (M °taṁ vā) tamasā tamasāyitatvā aghā (M °gho) aghā (M °gho) asaṁbhūtā asaṁbhūtapūrvā | yatre (M °tra) me candra° B °sūryo e° M °rddhikā evaṁ mahānu° BM °ye ābhā rā (M °bhānā) bhiṣabhu° M °ṇanti | ālokena vā ālokaṁ na sphulanti tāṁ pi tenābhāsena sphuṭāṁ abhūnsuḥ | B °nsuḥ ye°. 15. M °tra satvā upapannāḥ te° BM °saṁjānatsuḥ anye pi kila bho iha satvā upapannā anye (M °nnāḥ a) pi kila bho iha satvā upapanno (M °nnāḥ) e° B °nsuḥ | ye° M °ye pi vācīcsmiṁ° B °vī- clemiṁ° upapannāḥ ||.

18. M ātha bhagavān dharmacakrapravarttanta° B °pravarttanta° BM °shasbhiṁ tri° M °hāsāhasrolo° BM °dhātūṁ bhāshā (M °bhāvā) māṇaṁ svare (M °ra) ṇābhivijñāpe (M °jñā- ye) ti | tato ° ni ye°.

खरेणानिबिज्ञापेति ततो च परेण बुद्धचेष्टाणि । ये च तस्मिन् समये बुद्धा भगवन्तो
तेषां तेषां च परलोकाधातुषु परिषदि धर्मं देश्यन्ति ते भगवतो धर्मचक्रं प्रवर्तन्तस्व
तूष्णीं अभून्सुः ॥ दुःप्रसहो सम्यक्संबुद्धो परिषदि धर्मं देशयति । भगवां दुःप्र-
सहो^[373] तूष्णीं अभूयि बुद्धघोषो च निश्चरति । विस्मिता परिषा भगवन्तं
5 दुःप्रसहं पृच्छति ॥ भगवं बुद्धघोषो निश्चरति । तस्मिन् निश्चरन्ते तूष्णीं अभू-
कनाघो दुःप्रसहो विस्मिता परिषत्कक्षिकं संबुद्धो मेघस्तनितदुन्मुनिश्चरामिन्नो
निश्चरति बुद्धघोषो न जल्पति वादीनां प्रवरो भगवान् ॥ दुःप्रसहो आह ॥

लोकधातु महानाम तत्र शाक्यमुनिर्जिनः ।
धर्मचक्रं प्रवर्तन्ति यस्व घोषो निश्चरति ॥
10 लोकधातुसहस्राणि असंख्येयानि घोषये ।
श्रूयति प्ररुद्धिस्व यथा दूरे य सन्ति के ॥
एवं महानुभावो यं परिपूर्णमनोरथो ।
संविमायं प्रवर्तन्ति संबुद्धो बोधियर्थिनां ति ॥

येन खरेण समन्वागतस्तथागतो ह्ये सम्यक्संबुद्धो वाराणस्यां ऋषिवदने मृगदावे
15 त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तवति सो खरो षष्टिभिराकारैः सम-
न्वागतः । कतमैः षष्टिभिः । गम्भीरस्य तथागतखरो भीमरूपस्य आश्वेयस इद-

1. M °ddhā bhagavantaḥ teshāṁ cāvalokalokadhātushu pariyadi dharmeṁ deṇenti ॥
taṁ bha° B °kraṁ pravarttetasya° M °sya bhūshṇi abhūtsuḥ B °usuḥ duḥ°. — 3°. M du-
shprasaho saṁmya°. — 3°. M °gavān dushprasaho tūshṇim abhū° B °shi | bu° BM °ti
yi°. — 4. B °ti bha°. — 5°. M °gava bu°. — 5°. BM tasmīṁ ṇiṣcarate maharshipā
(M °pāṁ) dharmā(M °rma)cakraṁ vācā tū° B °lokanāthe du° M °shprasaha vismito
pa° BM °riparshat kala(M °t kara)viṁ° M °mañjughosbastanitadundubhīsvaro vigamo°
B °meghastarita° M °ddhaghoshena ja° B °lpati vādīnāṁ°.

8. M °hāmāna°. — 9. BM °pravarttati°. — 10°. M °dhātūsa° asaṁkhyayā°
BM °shayo | .

11. B °ṣṣyati° M °ṣṣyate va° B °ddhiya yathā°. — 12. B °norathā | M °norathā. —
13. BM dvipada(M °daṁ)ṣashto saṁvi° pravarttenti saṁbuddho(M °dhaḥ) bodhiṁnā-
(M °dhinā)rthinaḥ iti | (M °ti) ye°. — 14. B °reṇa samānvāgatās ta° M °s tagato °rha
saṁya° B °rhaṁ saṁmya° M °shipattane mī° trishparivartta dvā° BM °kāraṁ a(M °raim
a)nuttaradharmā° rtlayasi(M °si |) so° M °shashṭhibhi° gato B °gataḥ ka°.

16°. M °shashṭhibhiḥ B °bhiḥ ga°. — 16°. M gambhīrasya tathāgatavarō° BM °bhi-
ma(M °mna)rūpaṇa ajñāyaṇa hri° premāṇiyaṇa ase(B °so)caṇikaṇa(M °kasya) apratīva-
ṇi° draṇa apabhā(B °padbhā)raṇa akalā(M °lā)shaṇa rathanemigho(B °nenirgho)shaṇa
meghastani(B °stari)tameghagharjita(M °rjjitasvarāṇa satya)varaṇa vālavriṣṭi(B °shṭhi)-
stani° M °rjjitasvaraṇa indrasvaraṇa de° lmasvaraṇa anukulasvaraṇa dushlasvaraṇa

संगमश्च प्रेमणीयश्च असेचनकश्च अप्रतिपादीयश्च विमुष्टश्च अप्रतिपक्षश्च अवर्णश्च
अच्छिद्रश्च अप्रागभारश्च अकलावश्च रचनेभिषोषश्च मेघसन्निभेघगर्जितस्वरश्च
वातवृष्टिस्मितसमगर्जितस्वरश्च देवस्वरश्च ब्रह्मस्वरश्च अनुकूलस्वरश्च अदुष्टस्वरश्च
अमूढस्वरश्च अनुत्सन्नश्च अनुत्सदश्च अनुमितश्च अर्षस्वरश्च सत्यस्वरश्च ग्रीमस्वरश्च
पुंगवस्वरश्च सिंहस्वरश्च नागस्वरश्च वृषभस्वरश्च आजानेयस्वरश्च कौश्लस्वरश्च कल- 5
विकस्वरश्च कलस्वरश्च वर्षस्वरश्च मंजुस्वरश्च विज्ञानस्वरश्च अक्षरसंपन्नश्च वि-
ज्ञानसंपन्नश्च मृदुसंपन्नश्च विहारसंपन्नश्च कुशलजातसंपन्नश्च सत्यविहारसंपन्नश्च
कुशलमूलजातसंपन्नश्च सुस्वरसम्पन्नश्च हर्षणीयसंपन्नश्च तन्त्रीस्वरश्च गीतस्वरश्च वा-
दितस्वरश्च कुम्भस्वरश्च पुष्पस्वरश्च अतिस्वरश्च दुन्दुभिस्वरश्च अनुत्तरस्वरश्च तथा-
गतस्वरः ॥ सर्वदिशां पुनस्तथागतस्वरः स्फुरति न कहिंचित्प्रतिहन्त्यते । येन 10
खरेण समन्वागतः तथागतो अहंस्तम्यकसंबुद्धो वाराणस्यां अश्विदने [374]
मृगदावे चिपरिवर्तं द्वादशाकारं धर्मचक्रं प्रवर्तते सो खरो एभिः षष्टिभिः
आकारैः समन्वागतः ॥

अथ खलु महाब्रह्मा ताये वेलाये भगवन् संमुखामिः साख्यमाथामिरभिक्षवे ॥

सत्ससारवरायेष्ट इत्लाकुलसंभवे ।

15

धर्मचक्रं प्रवर्तन्तेन मेदिनी संप्रकम्पिता ॥

उत्पाता च नाम भीष्मा अशीतिं समपद्यथ ।

धर्मचक्रश्च तेजेन अशीतिं पुनर्भूमिजा ॥

ओघपुष्पविचित्रांगा उत्पतन्ति वलाहका ।

काशीहितकरं नार्थ ओकिरेन्नुर्नरोत्तमं ॥

20

anūḍhasvaraṇa anutsaṁnaṇa anutsa° B °daṇa | akshu° BM °tsvaraṇa puṁgavatsva-
(M °puṁgavasva)raṇa siṁ° ājāneyasvaraṇa krauñca (M °kroñca)varaṇa (B °ṇa |)
kala (M °kara)viñ° M °ksharasāṁpannaṇa vijñāsaṁpannaṇa mṛi° stārasaṁpannaṇa
kuṇalajātasampannaṇa satyavistaraṇasampannaṇa satyakūṇalamūlajātasampannaṇa su° rsha-
nīyasvarasaṁpannaṇa tantri° mbhasvaraṇa kumbhasvaraṇa pu° ndubhisvaraṇa cānutta°
thāgatasvaraṇa | .

10¹. M sarvā di° svaro sphuṭati na°. — 10². B °thāgatā arha° M °to °rhaṇa saṁmya°
B °syāñ rishi° M °syāñ rishipattane mṛi° trishpari° rtenī so° ebhir shashthibhir
ākā° BM °gatāḥ ॥ .

14. M °vanta sañ° BM °mukhañ ebhiḥ sā (B °so)ṇā°. — 15. B °ve dha°.

16. M °cakrapra° BM °vartante° B °mpitā u°. — 17. BM °ca name bhi° cittaṁ so-
mavadyatha | . — 18. B °bhūmi o° M °mijam | . — 19. B oghā pu° M °citraṅgā utpa-
dyanti varāhaka | . — 20. BM anekapushpavicitrāṅgā me (M °shpacitrāṅgā na)ghā ksu-
masaṁcayā kāci (M °ci)hi° M °nāthā okiraṇsu nara° B °reṭsur na°.

- गङ्गा इव प्रमुक्ताङ्गी उत्पतन्ति वल्गाहका ।
 हेमकन्धधरा भीमा मेघा कुसुमसंवधया ॥
 सुत्वान नरसिंहस्य धर्मकायमुपस्थितं ।
 सनत्कुमारो विभोति संस्रवामि तथागतं ॥
 5 सो च क्लृतेन वयोऽन प्रमाये सुविजानितं ।
 संस्रवे गगने स्थाने ब्रह्मा सर्वाधेदृशिर्न ॥
 बुद्धसागरपर्यन्तां निषण्णो रतनावतीं ।
 कपिति यो चिसाहसां वजिरं विपसि गीतम् ॥
 आशोकमाचसंविप्ता दिशा दश समन्तातो ।
 10 त्वया आयुधत्रेष्ठस्त्रिं क्षिप्रस्त्रिं पुरुषोत्तमं ॥
 उत्तिष्ठपयन्तो विपर्यासा दृष्टिगहननिश्रितां ।
 नागराजो नरेन्द्राद्यो राजे सिंहगतिर्जिनः ॥
 सिंही यथा असन्नस्यो पर्वतान्तरनिश्रितो ।
 चासयन्तो चरीं सर्वा राजे सिंहगतिर्जिनः ॥
 15 मारपक्षं अश्वाहृत्य मारसेनाद्यसूदन ।
 दक्षिणेन व व्यूहन्तो उच्छ्रयेसि जिनध्वजं ॥
 महारतननिर्घोषा कपते सा न सीदति ।
 स्वरेण वदतोत्थाप्यानुस्रुता वसुधरा ॥
 हेमकाञ्चनवर्णां धातुमुत्तममुत्तमाः ।
 20 मुनिं समन्ता अभिक्किरेन्सुः मेदुगगणमाश्रिताः ॥

1. M °ktāmgi u° B °gi valā° M °varāhakā ॥ . — 2. B °dharā himā meshā ku° M °mā maghā°. — 3. B °rutvā nara° BM °kāyam u° M °pasamsthitum ॥ . — 4. B satku° M °cintayati samstaihā°. — 5. BM sā ca bhū° M °rṇṇena ye jāya suvijānitum° B °rṇṇena yayāye suvijānitum ॥ .

6. M °ve gagane sthā° BM °rṇṇinām ॥ . — 7. BM °paryantañ nisharṇṇaṇ ra°. — 8. BM kaṁpate yo° hasrām vā jana(M °srām jinañ) kshipasi(M °pati) gauttamañ ॥ . — 9. BM āloke mā° vidvān di(M °dvām di)ṇṇā° M °ntataḥ ॥ . — 10. BM tāye āyu° B °creshtasmim kshi° M °creshṭismim kshiptosmim pu° ttamaḥ ॥ B °ttamañ ॥ .

11. M utkshiptayanto°. BM °shtigrahāṇani(M °ṇami)cri°. — 12. B nāga nāga na° M nāgarājā narendrāge rājā simhavatā ji° B °ndrāgreḥ rājos simhavatā ji°. — 13. M omet cette ligne. — 14. M simho yanto a° BM °ariñ sarvām geja simhevātā ji°. — 15. BM °paksho(M °ksho) avyuhatyañ mā° sūdanam da°.

16. BM °ṇena ca vyū° M °vyūhatvañ ucchrayasi jinañ dhvajañ ॥ . — 17. M °ratanirghosho kaṁpate so na si° B °nighosho kaṁ°. — 18. BM °datottadyānusuri(B °sri)lā ca va°. — 19. B °dhātum niccanam uccamaḥ ॥ M °tum uccam avamatha. — 20. B °samāntā abhikiretsuḥ me° M °ntā °bhikimetsuḥ merumgagana samsthitā ॥ .

प्रसन्नचित्तो सुमनो प्राञ्जलिप्रणतेष्टियः ।

धर्मचक्रं अहं श्रुत्वा तेन अस्मि इहागतो ॥

भगवता प्रथमे धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे आश्चातकौण्डिन्यः षष्ठादंशा च देवकोटीयो विनीता ते देवा देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति ॥

सर्वे अश्ररणां स्तन्वा अधितप्ता महद्भया ।

अग्निःसृता असारा च इति भाषति गीतमो ॥

अलं भवां प्रसादाय . . . तत्त्वार्थदर्शिमां ।

बुद्धं वेरभयातीतं अभिक्रमय वन्दनां ॥

5

त्रिंशद्देवताकोटीयो ऋषिवद्गमागता । ते द्वितीये धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे भाष्यमाणे विनीतास्ते पि भवनेषु रोचेन्ता स्वक[374^b]स्वकानि भवनानि गच्छन्ति । 10
तेषां श्रुत्वा पंचाश देवताकोटीयो आगताः ते पि भगवता तृतीये धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे विनीतास्ते पि देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति । तेषां श्रुत्वा अशीति देवताकोटीयो आगता ते पि भगवता चतुर्थे धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे विनीतास्ते पि देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति ॥ 15

अथ खलु शिखरधरो नाम तुषितकायिको देवपुत्रो भगवन्तं ऋषिवद्गन्तं संमुखाभिर्गन्धामिरमिषवे ॥

सगारवो सप्रतीसो ब्रह्मा कृत्वानमजलिं ॥

साधु ते साधुरूपस्य व्यामप्रभा प्रतिपद्यते ।

साधु अर्धान्वितं साध्यं वचनं ते मनोरमं ॥

20

1. BM °cittā su° M °jalīm praṇatendriyāḥ | B °jalīm pramudendriyāḥ dha°. — 2. M °cakram ahañ° BM °tenāsma i°. — 3. M °dharmañ pravarttanañ sūtrañ | ājñā° B °tre | ājñā° M °ṇḍinyo a ° nītāḥ te°.

6. M anisṛitā | asā° bhāṣita gautamo B °gautamo | . — 7. M lañ bha° B °pramadaḥ tatvā° M °dāya satvā° B °mām bu°. — 8. M buddhavaḥ BM °kramañ(B °mañ |) mama vandatām triñ°. — 9. M °shipattanam āgatāḥ | B °gatā te°. — 9. B °rmedhakra° M °cakrampravarttanāsūtre° pi bhagavaneshu rocyantā svaka°.

11. B °ṣṛtvā aḥ (l. 13) M °tyadha° rtanasūtrañ | vi°. — 13. M °āgatāḥ te°.

16. M °shipattanañ° B °mukhañ ābhir gā°. — 18. B āgaravo pratī° M āgauravo sapratīḥ bra° BM °līm sā°. — 19. B sādhu te sādharūpasya vyoma prati° M °sya vyomañ pratima cyutañ B °dyate sā°. — 20. BM °dhur arthā(M °rtho)nvitañ° B °sādhyava° M °canan te ma°.

- साधु अरतिसंबोधः सर्वसन्धिगुह्यान्वितः ।
 साधु चत्वारि सत्त्वानि सत्त्वं प्रवदसे मुने ॥
 साधु ते देवगन्धर्वा पिबन्ति मधुरां गिरां ।
 साधु अप्रतिमं चक्रं प्रवर्तेसि अप्रवर्तितं ॥
 5 तुह्यं लोके समो नास्ति रूपे वर्णे कुले तथा ।
 ईयापये च वीर्ये च ध्याने ज्ञाने तथैव च ॥
 अथ अष्टादश वीर कोटीयो प्रथमे फले ।
 विनीता देवपुत्राणां आसने प्रथमे मुनि ॥
 त्रिंशच्च कोटीयो पुनर्विनीता प्रथमे फले ।
 10 द्वितीय आसने वीर देवपुत्राण मारिष ॥
 पंचाश कोटीयो भूयो आसने तृतीये पुनः ।
 विनीता देवपुत्राणां अपायेषु विमोचिता ॥
 अशीति कोटीयो भूयो श्रोतापत्तिफले विभु ।
 चतुर्थे आसने नीता दुर्गतीषु विमोचिता ॥
 15 तस्मात्ते सदृशो नास्ति मेऽत्राय पुरुषोत्तम ।
 कल्याय च कारुणिको अकुतोभय नरर्षभ ॥
 दिव्या पुरुषशार्दूल उत्पन्नो लोकसुन्दरो ।
 हिताय सर्वसत्त्वानां चिरन्तिष्ठ महामुने ॥
 अचिरस्य राजसुत उत्पन्नो सि नरर्षभ ।
 20 प्रणेता विप्रगुह्यानां अध्वानां नयनं ददा ॥
 नास्मासु कदाचिद्भूत्वा गुरुनरहायतु ।

1. BM °arasañ ° M °yogañ sarvesa° B °taḥ ṣā°. — 2. M °muniñ | . — 4. M ṣṭyu aprati° BM °krañ pravattasi a(M °rt(asya)pra°.

6. B iryā° M iryā°. — 7. B °ashṭāṁdaṣṭāñ dhīo ko° M °viro ko° B °phalañ | . — 8. B °āṣaṇo° BM °muniḥ | . — 9. M triñṣau koṭīyo punaḥ vini°. — 10. M °putreṇa mārishaḥ | .

11. B °koṭīyo bhū° M °bhūyaḥ āsa° punar vini°. — 12. B °trāñāñ u° M °ṇāñ āsane prathame muniḥ | triñṣacca koṭīyo punaḥ vinitā prathame phale | vinitā devaputrāṇāñ apa° ° mocitāḥ | . — 13. B °koṭīyo bhū° M °bhūyaḥ ṣrotā° BM °vibhūḥ | . — 15. BM °shottamaḥ | .

16. BM °ṇika a° M °rshabhaḥ | B °rshabhā dṛi°. — 17. BM dṛiṣṭvā pu° M °rdūra u° B °tpannā loke su°. — 18. B °tishṭhan mahā°. — 19. M °sya mahāsūtā u° B °suto u° M °ṣi vararshabhaḥ | B °rshabho | . — 20. M °ṇetā nīpraṇa ° andhyānāñ na ° dada || .

21. B nāñsu° M nāñsu° bhupaguruṇāntārahāyitūñ | B °bhūta guruṇā nātho antarahā°.

अपर्यन्तं तव स्थानं भवतु लोकनायक ॥
 अपाधा तषास्तीमूता स्वयंभू तव तेजसा ।
 निराकाशी कृतो खनौ त्वां प्राप्य पुष्योत्तम ॥
 यो मिथ्यस्वनिद्यतो राशि पुष्यपुंगवोत्तम ।
 एष अनियतं राशिं त्वां प्राप्य पूरयिष्यति ॥
 यस्याप्यनियतो राशि त्वां प्राप्य सुरवन्दित ।
 पूरयिष्यति सम्यक्तराशिं राजकुलोदित ॥
 अमुतानां च धर्माणां विवृद्धिरुपलभ्यते ।
 त्वां प्राप्य पुष्यादित्यं तमोन्तकरमच्युतं ॥
 तस्य ते भाषमाणस्य भूतां धर्मा अनप्रिय ।
 अभिनन्दति ते भावं सेन्द्रो लोको महामुने ॥
 इति स्तुवन्ति देवगणा वरदं प्रीतिमानसं ।
 अनन्तगुण[375]संपन्नं सार्धवाहनरोत्तममिति ॥

5

10

मिबू भगवन्तमाहंसुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन आयुष्मता आञ्जातकी-
 ण्डिन्येन सर्वप्रथमं धर्म आञ्जातं ॥ भगवानाह ॥ एतस्मैवैष मिबवः पूर्वप्रणि- 15
 धानं ॥ भूतपूर्व मिबवो अतीतमध्वानं राजगृहे नगरे कुम्भकारशालायां प्रत्येकबुद्धेन
 पित्तव्याधिकेन प्रतिश्रयो याचितो । सो तेन कुम्भकारेण उपस्थितो च पित्ताबा-
 धातो मोचितो ॥ तेन दानि प्रत्येकबुद्धेन ये परिचारिता प्रत्येकबुद्धा ते तर्हि
 भार्गवशालां तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पित्तव्याधिकस्य चैमणीयपृच्छा आगता ॥ भार्गवो
 प्रत्येकबुद्धं ततो पित्ताबाधातो मोचित्वा पृच्छति । केन वो प्रथमं धर्म आञ्जातं ॥ 20

1. BM aparya(M °ryya)ntā tava sthātum bhavañtu(M °vatum) lokanāyakah | . —
 2. B °latra kiñhū° M °latra kiñhū° . — 3. M °rgo kṛitvā prā °ttamaḥ | . — 4. BM ya-
 to rāci(M °si) puru° M °shapuñgavapurushottamaḥ B °puñgava ° . — 5. M esho anipa-
 rāst | tvañ prāpya pūramishyanti | B °yato rāci tvañ prāpya purayi° .

6. M °vanditaḥ | B °vanditaḥ pū° . — 7. M purayishyanti samyaktu(?)rāci yato rāja°
 B °ti sañmyaktva(ou °ptka)niyato rāci rāja° BM °ditaḥ | . — 8. B °nāñ ya dha ° vṛiddha
 rūpa° . — 10. B °dharmajinapriyaḥ | M °dharma janapriyaḥ .

11. M °sandra loka ma° B °loka ma° . — 12. M °pritiṃmana° . — 13. M °nasampa-
 nnañ ° vāhañ nara ° ti || karma° (l. 14) . — 14. M °dharma ā° B °rmañ ājñāto || . —
 15. M eshasyai° .

16. M °vo nati° tyekañ bu ° ttavyāñdhitena° B °vyādhitena° M °tiḥreyo yācitaḥ B °cito
 so° . — 17. M °kālena u° B °stbīte ca pi° M °to va pi° . — 18. B te dā ° ye parivāritā°
 M °cālāyāñ tasya pra° B °dhikasya kshamañi° M °kshemañiñi° BM °gatā bhā° . —
 19. M °yo lañ pra° B °cchati ke° . — 20. BM kena vā pra° M °thamañ ājñātañ || .

सो प्रत्येकबुद्धो आह ॥ मया सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चादेतेहि ॥ सो दाणि
मार्गवो प्रणिधानमुत्पादेति । यं मया कुशलमूलमुपचितं तव उपसंख्यानपरिचर्या
कृत्वा तेन कुशलमूलेन अहमपि सर्वप्रथमं बुद्धस्य भगवतो धर्मं देशितमाजानेयं ।
न च लामसत्कारं स्पृहयेयं प्रान्ताणि च श्रद्धासनाणि स्पृहयेयं इतरेतरिण च पि-
15 षड्पात्रेण सन्तुष्टो भवेयं चिरंरेषु च वनखण्डेषु एकस्य मृतमृतस्य शरीरनिक्षेपणं
भवेयं ॥ भगवानाह ॥ स्नात्वा पुनर्भिचवः युष्माकमेवमस्मादन्वः स तेन
कालेन तेन समयेन राजगृहे नगरे मार्गवो अभूवि न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कालं
हेतोः । एष स भिचवः आज्ञातकौण्डिन्यस्वविरस्तेन कालेन तेन समयेन राजगृहे
मार्गवो अभूवि । यं से तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पिताबाधिकस्य प्रतीत्यं दिवं च पा-
10 रिचर्या कृता प्रणिधानं च उत्पादितं यथा तव सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चाद-
न्येहि एवमहं पि सर्वप्रथमं बुद्धस्य भगवतो धर्मं देशितमाजानेयं तस्य कर्मस्य वि-
पाकेन तेनाज्ञातकौण्डिन्येन सर्वप्रथमं धर्मं आज्ञातं पश्चादन्येहि ॥

यं कुशलमूलमुपचितमग्रनवसनमस्यपारिचरियाये ।
तेन कुशलमूलेन पुष्पवरसमागमो भवतु ॥
15 यथा त्वया सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चान्येहि ।
एवमहं सर्वप्रथमं देशितमाजानेयं जिनस्य ॥
अत्येच्छः संतु[375^b]ष्टः इतरेतरपिण्डकेन यायेन्मो ।
प्रथममुखवृंहितमनो न लामसत्कारं स्पृहयेयं ॥
प्रान्तारस्य मृगयूथपर्यटिता पर्वतानि ।
20 तव मम निधनसमये शरीरनिक्षेपणी भवेया ॥

1². B °sarva dha° M °jñātañ pa°. — 1³. M °rgato pra° B °rgavā pra° M °dhānañ
'utpādesi | . — 2. M °tava upasthā° tena cālamū° pi pratha° dharma deçitañ ājā°. —

4. BM °treṇa sa(M °sañ)tushṭo° B °veyaṃ | nijbare° BM °mṛigabhū° bhūteshu ça°.

6°. M °shmakāṃm e° d anyā sa tena kā° B °lvevañ°. — 7. M °hetor eṣha°. —

8. M °kshavo ā° ṇḍinyo sṭhaviro tena kā°. — 9. M °dhitasya pratiçrayena dinnena pā-
ricaryā prakṛi° B °çrayeṇa dinnena ca pāricaryā kṛi° BM °thā tava sarveprathamāñ
(M °me) dharmo° M °hañ pi sarve prathamāñ hu° çito ājāneyā tasya karma° B °jāneya
tasya karma° M °te jñātakau° nyena sarve pra° B °nyena sarvañ pra°.

13. BM yañ mayā ku° M °pavitañ aça° B °citañ aça° M °bhakshaparirariyaē
B °kshyaparicariyo | ye te°. — 14. BM °shavarapurushasa° B °tu ya°. — 15. BM yathā
ca tva° M °sarve pra° BM °paçcād anye°.

16. BM °sarvañ pra° B °thamañ dharmañ.de° BM °nasya a°. — 17. B alpacchaḥ
M alpeçcho santuṣṭo itaretareṇa pi° B °itaretareṇa pi° M °kena jāyanto B °nto pra°. —

18. M °sukhasukhāḥ vṛiṃ° BM °mano lā° B °yeyañ pra°. — 19. BM °yūṭhavighaṭṭi-
(M °ghaṭi)lāni parvatāni(B °rvatāni |) tatra°. — 20. B °kshepaço bha° BM °yā sa°.

सकृत् असकृता वा आयुर्विज्ञानं उभयगता व ।
कस्य जनेति प्रीतिर्धरणिर्जसमे मृतशरीरे ॥

आज्ञातकौण्डिन्यस्य जातकं समाप्तं ॥

मिषू भगवन्तमाहन्तुः ॥ भगवता आत्मपरित्यागानि कृत्वा पुत्रपरित्यागानि
कृत्वा दारापरित्यागानि कृत्वा अर्थपरित्यागानि कृत्वा राज्यपरित्यागानि च 5
कृत्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा आयुष्मन्नाज्ञातकौण्डिन्यः महता
अर्थेन संयोजितः ॥ भगवानाह ॥ न भिषव एतरहिमेव मया एव आज्ञातकौ-
ण्डिन्यो महता अर्थेन संयोजितो । अन्यदापि एषो मया आत्मत्यागं कृत्वा महता
अर्थेन संयोजितः ॥ मिषू आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्य-
दापि भिषवो ॥ 10

भूतपूर्वं अतीतमेध्याने कौशलराजा अभूषि कृतपुण्यो महेशाख्यो महाबलो
महाकौशो महाबाहो । तस्य च राज्यं ऋद्धं अभूषि स्वीतो च सेनो च सुमित्रो
च आकीर्णजनमनुष्यो च सुखितमनुष्यो च प्रशान्तदण्डडिम्बडमरः सुनिगृहीतत-
स्कारो व्यवहारसंपन्नो धर्मेण परिपालयन्तो । तस्य च राज्ञो देशे देशे कल्याण-
कीर्तिशब्दज्ञोको दायकदानपतिसकृत् परानुग्रहप्रवृत्तो परलोकदर्शी ॥ तस्य 15
धार्मिको ति कृत्वा अपरलोकदर्शी काशिराजा तस्य तं कौशलराज्यं अतिक्रामि-
तुकामो चतुरंगं बलकायं संग्रहयित्वा हस्तिकायमश्वकायं रथकायं पत्तिकायं तं
कौशलविषयं आगतो ॥ तस्य कौशलराजस्य अमात्येहि मटबलायेण च काशि-

1. B satkṛitamaskṛitā vā ā° M satkṛitam asatkṛitā vā ā° BM °jñāna ushmagatā(M °gato)
ca ka°. — 2. M °netri pritiñ dharaññiñ raja° B °pritiñ dharañira°. — 3. M iti cṛimabhā-
vastuavadāne ājñā°. — 4°. M atha° bhikshur bhaga° B °nsuḥ bha°. — 4°. B °gavāto
ātma° M °traparityāgāni ca kṛitvā dāraparityāgāni ca kṛitvā arthaparityāgāni ca kṛitvā rā-
jya° ttarā sañmya° yushmatān ājñā° ṇḍiṇyo ma°.

7°. M °vānān āha | . — 7°. M °kshavo etarahiñ evañ mayā° B °etarahiñm e° BM °ji-
tā | . — 8. M °jito || . — 9°. BM bhikshu ā°. — 9°. BM °vo bhū°.*

11. M °rvañ bhikshavo ati° čalo nāma rājā° BM °no ta°. — 12. M °ṛiddhañ sphitāñ
yābhūshi ca kshe° bhiko ca akirañajanamanushyo bahuajanamanushyā ca sukhitanama-
nushyo ca pra° B °rñajanamanushyo ca sushitamanushyo ca pra° mbabbhramarah°
M °mbaḍamara sunigri° skara vya° B °hārasañsañpanna dha° M °ṇa ca pa° BM °para-
yanto ta°. — 14. M °jño deṇe deṇe deṇe kalyā° tkṛito parā° BM °rçi ta°. — 15. M °rmi-
keti kri° BM °lokadarçi kāçi° krāmatukāmo(M °maḥ) caturañgabala(B °rañgañvara)-
kāyañ sañnā(M °sañnā)hayi° B °gato ta°.

18. BM °bhaṭṭaba° M °greṇa so kāçirājā bha° B °ekāçye(?)na palānā sarvo° M °palāsa-
vāñ ba° BM °gro abhinno so°.

- राजो भयो एकांशेन पत्नानो सर्वो बलायो भिन्नो ॥ सो अपरकालेन भूयो चतु-
रंगेन बलकायेन आगतो पुनरपि भयो गतो ॥ एवं सो काशिराजो पुनर्पुनश्च-
तुरंगेन बलकायेन तं कोशलविषयं आगच्छति ॥ तत्र बह्वि प्राणिसहस्राणि
उभयतो अन्यमन्यस्य असिशरशक्तितोमराणि काये उपनि[376]पातेना अनय-
5 न्यसनमापयन्ति ॥ तस्य कोशलराज्ञो धार्मिकस्य सकृपस्य परलोकदर्शिस्य तानि
प्राणसहस्राणि अनयन्यसनमापयन्तानि दृष्ट्वा चित्तस्य संवेगमुत्पन्नं अधिगतं राज्यं
राज्यलोभेन जननिधनं इमं एव रूपं अधर्मं क्रियति ॥ सो संविभो तं राज्यं उज्जि-
स्यै एक अद्वितीयो अज्ञातवेगेन दक्षिणापथं गच्छति तत्र येन केनचिद् व्यवहारेण
आत्मानो वृत्तिं कल्पयिष्यामि ॥
- 10 सो दानि गच्छन्तो अध्वानकिलांतो वातातपसंतप्तो न्ययोधस्य हेष्टा शीतलायां
ह्यायायां विश्रमन्तो आसति अपरो च समुद्रयात्रिको सार्थवाहो विपन्नयानपात्रो
सर्वेण अर्थेन समुद्रे विनष्टेन दक्षिणातो समुद्रातो कोशलं आगच्छति ॥ शृणोति
कोशलराजो धार्मिको सकृपो च परानुग्रहप्रवृत्तो च बह्वि प्राणसहस्राणि पत-
न्तानि धनवीणानभुङ्गरति अर्थमात्राय परियहं करोति इति सो मे अर्थमात्रं
15 दास्यति येन पुनर्थव्यहारं करिष्यामि आत्मानं च पतितं उद्धरिष्यामि ॥ सो
दानि तं कोशलराजं आश्रं कृत्वा दक्षिणापथातो अनुपूर्वेण कोशलराज्ञो विषय-
मनुप्राप्तः ॥ सो तर्हि न्ययोधे कोशलराज्ञो सकाशमागतो ॥ राजा तं सार्थवाहं
पृच्छति । धर्मभाते मा आन्तो सि क्लान्तो वासि विश्रम इमां क्षीतलां न्ययोध-
च्छाया त्वं चाध्वाक्लान्तो ॥ सो दानि आह ॥ धर्मभाता सुखेनो भवतु गमि-
20 ष्यामीति ॥ राजा दानि आह ॥ धर्मभाता ते कर्हि त्वरितं गमनप्रयोजनं यं
नेच्छसि विश्रमिषुं पि ॥ सो दानि आह ॥ अहं भद्रमुख अमुकातो अधिष्ठा-

1. B °paro kâle° M °parakâlo na bhūyaḥ catu °gno gataḥ | B °gno gato e° — 2. M °tu-
raṅgena ba° B °gena varakā° shaye ā° M °shayam āga°. — 3. BM °nipâte tān a°
B °dyanti ta°. — 5. B °larājñā dharmi° M °darçi ca tāni prā° vyasanam āpadyanti
tāni dri° B °nnaṁ °dhigantuṁ rājyañi° M °dhigantu rājyañi° jananidānam imaṁ° B °ja-
nānidānaṁ imaṁ° M °evaṁrūpaṁ°.

7. M so vignaṁ°taṁ° B °ekā advitīyaṁ ajñātavegeṇa da° M °tīyo ajñā° cchanti tatra°
B °cchati | tatra° M °kēcīd vya° lpayati karishyāmi | . — 10. M °ni gacchanto adhyāki-
lātā vātā° B °lāmāt vātā° M °heshto çi° BM °nto āsati apalo ca samudra° M °kshināto ko°.

12. M °rmiko makṣi° BM °paramānu° B °kshinānābhyuddharati sārthamātrā° M °bhyu-
ddharati arthamātroye parigra° rōtū | so me° BM °rthamātrām dā° M °syanti ye°. —
15. M °jaṁ āṇāṁ kṣi°.

17. M °grodho keṣalarājasakā° B °sakācaṁm ā°. — 17. B °ti dha°. — 18. M °cra-
nto vāsi klā° gramaṇa imāni çi° B °imān cītalām nya° M °cchāyāṁ tvaṁ°. —
19. BM °bhrātā te su°. — 20. B °naṁ | yan ne° M °naṁ yaṁ neccha°.

21. B °ho mudrayātriko so | a° M °drajātiko.

जातो सार्धवाहो समुद्रचाचिको । सो ब्रह्मकतो स्वकातो अधिष्ठानातो प्रभूते-
नार्थेन नानाप्रकारं पञ्चमादाद्य समुद्रपक्षिषु युक्तेन यानपात्रेण महान्तं समुद्र-
मोतीर्णो । तत्र मे महासमुद्रे तं यानपात्रं अर्थभरितं विपन्नं फलकेनाहं समुद्रातो
जीवन्तो प्रत्युत्तीर्णो शरीरमात्रेण । सो हं गच्छामि कोशलराज्ञी सकाशं अर्थ-
मात्रस्य अर्थाये येन पुनः व्यवहारं करेयं पतितं चात्मानं उद्धरेयं । एताये आ- 5
शये एवं दूरतो सिं चरन्तो आगतो ॥

सो दानि कोशलराजा तस्य सार्धवाहस्य वचनं श्रुत्वा प्रारोदीदश्रूणि च प्रव-
र्तेति ॥ सार्धवाहो तं आह ॥ भद्रमुख किं रोदसि ॥ राजा आ[376^b]ह ॥
रोदयामि यं त्वं विपन्नयानपात्रो आशभूतो दूरतो मम उद्दिश्य आगतो कोश-
लराजा मम अर्थमात्राये संग्रहं करिष्यति येन पुनर्व्यवहारं च करिष्यामि पतितं 10
चात्मानमुद्धरिष्यामि । मम च तं राज्यं काशिराज्ञा आक्रान्तं शरीरमात्रेण
दक्षिणपथं प्रयातो येन केनचिद्व्यवहारेण आत्मानो वृत्तिं कल्पयिष्यामि । एवं
रोदामि यत्त्वं मम शब्देन एवं दूरं आगतो इमा च मम एदृशा विपत्ती राज्यतो
सिं परिभ्रष्टो ॥ सो दानि सार्धवाहो तं कोशलराजानं गाथाये अर्धमाषे ॥

तव प्रवादेन हि त्यागशूर

15

दूरतो श्रुत्वा इह आगतो सिं ।

मनोरथाशाबलवृंहिता मे

आशा निराशा कृत दर्शनेन ॥ •

राजा आह ॥

मनोरथशतान अहं प्रदाता

20

सदेवमनुजे सदृशो न मे सिं ।

1. B so ahan ta° M° ahañ tato sva° B° sñhñāto abhū° BM° ña mahantena samudrañ
o(M° dram u)ñrñpo(M° rñpo |) tatra°. — 3. BM° trena so°. — 4. M° sya arthāya |
yena pñnar vyavahā° B° ddhareye |. — 5. M° āsāye c° B° dūrato smiñ ca° M° dū-
rato smiñ tvaritam āgataḥ.

7. BM° d aṣṇuñ B° pravarttate || M° pravarttato. — 8². B bhadrāsamōdra kiñ°
M bhadrāsabbhadre kiñ°. — 9. B° dayāmi yaḥ tvañ° M° dayāmi yas tvañ° vipaññayāna-
pā° BM° gato | ko° M° çalarājā arthamātrāye mama sañ° BM° hañ karishyati | ye°
M° rañ ca karishyati | patitañ cānsānam u°.

11. M° kecid vya°. — 13. M° evañ vādāni po tvañ mama ça° dūram āgato imañ
ca° B° gato | imañ ca° M° vipatti rātesmiñ pari° B° sñto so°. — 15. BM tatra pravā-
dena hasiyāgaçūro(M° çāḷa) dū° ihāga° M° to smiñ.

17. B° thāsāba° M° thāsābaraviñ° B° hitāñ ā° M° hitā āsā niraśā kri°. — 20. BM ācā
manoratha(B° thā)çatānāñ a° dātā loke sadē°.

प्राणां त्यजिष्यं तव कारणाद्य
मा मे प्रवादो वितथो भवेद्या ॥

सो दानि राजा तं सार्धवाहं निराशं मूर्च्छित्वा भूम्यां पतितं समाश्वासयति त्वं
दूरतो ममाश्रमाभूतो उद्दिश्य रहगतो अहं तच्च तथा करिष्यामि यथा तव निष्फलं
5 आश्रमनं न भविष्यति । तव कारणेनात्मानं परित्यजिष्यामि ॥ मम पश्चाद्वाहं
बन्धित्वा काशिराज्ञो उपनामिहि । ततो ते काशिराजा तुष्टो प्रभूतं अर्थं दा-
स्यति । कामं अहं आत्मानं परित्यजामि मा पुनस्तव निष्फला ममोद्दिश्य आशा
भवतु ॥ सो दानि सार्धवाहो आह ॥

न उत्सहामि पुरुषर्षभस्य प्रचर्तुं पापं धनकारणार्थं ।
10 यथाश्रवो तादृशं दर्शनन्ते सुदुष्करं क्रियति लोकपण्डित ॥

राजा आह ॥

किं जीवितफलं तेषां येषां लोके श्रवो न महामगो ।

अर्धार्थो न उपगतो भयप्रणयो निवर्तय ॥

कामं श्चुर्भिर्वधिष्यं सुदुष्करं
15 कामं श्चुरहेत्स्यति मुह्य गात्रं ।
कामं हि प्राप्स्वं वेदनामतितीव्रं
दुःखं सहिष्यं मा च ते स्वाप्तिराशा ॥

सो च काशिराजा कौशलराज्ञो जीपितेन नन्दति प्रत्यहस्यैव घोषयति यः कौश-
लराज्ञो शीर्षमानयति तस्य महान्तं दानं ददामीति ॥ यावत्तेन कौशलराज्ञा

1. M °kālanāya ° pramāṅgo vi° B °pramāṅgo vi°. — 3. M °jā tañ sasārthavāhañ
nirmūrcchi° BM °cāvāsayaṭi | tvañ° M °dūrato mamaçobhū ° çya samāgato ihāgato ahañ°
B °hāgato | ahañ tatra kathā kari ° nisphalañ | ā° M °nisphalañ āgamañnañ bha°
B °nañ na karishyāmi ta°. — 5°. M °huñ bandhivā°.

6. M tatas te kā ° bhūtam arthañ°. — 7. M kāmam ahañ° BM °nisphalā | mamoddi-
(M °modi)çya āçā(B °aço) bha°. — 9. M °çya pravarttituñ pā° BM °dhanakaraṇārthañ
(M °rtha) ya°. — 10. BM °çravā tā° M °n te dushka° B °rañ kriya° BM °ṇḍitali° .

12. B °phalan teshāñ yeshāñ loko çra° M °loke çave na° BM °hārāgo(B °go°) . —
13. BM arthārthi na upagatañ bhagnaprāṇa(M °praça)yañ vivarttati | . — 14. BM kā-
mañ çatruhir ba(M °trūhi ba)dhishyañ sadu ° çatruñ(M °trūñ) cchetsyati mama gā°.

16. B °psyañ vadanām iti ti° M °danām iti | ti° B °mā ca tasyāñ nirāçā so° M °ni-
rāṇā. — 18. M sā ca kā ° tyahañ caivañ ghoshayati | yo koçalarājā çī° B °yaḥ koçalarājñā
çishāñ ānayati | tasya ° ntañ dāyañ da° M °nām dāmīti° B °mīti ya°. — 19. M °rājñā u°.

पुनर्पुनरुच्यमानेन स कोशलराजा सार्धवाहेन पञ्चाद्वाङ्मन्त्रं कृत्वा काशिराज्ञो
उपनामितं ॥

काशिराजा आह ॥ अहो अयं राजा शूरश्च कृतयोम्यश्च कथं त्वया वध्वा
आनीतः ॥ यावत्तेन [377] सर्वमात्मनः आनमनकारणं कथितं काशिराजा च
विस्मयजातः आह ॥ न युक्तमस्माकं एवं धार्मिकस्य राज्ञो राज्यमपहर्तुमिति । 5
पुनरपि कोशलराजानं स्वके राज्ये अभिविच्य काशिराज्यं गतः । यावत्तेन कोश-
लराज्ञा सार्धवाहस्य महान्तं धनस्तं धर्त्तमिति ॥

स्वात्स्वस्तु पुनः भिचवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स कोशलराजा । नान्यस्तदा अहं
स भिचवस्तदा कोशलराजा अभूयि ॥ नान्यो द्रष्टव्यः आज्ञातकौण्डिन्यः तदा-
सार्धवाहो अभूयि ॥ तदापि मया आत्मपरित्यागं कृत्वा एवो महता अर्थेन संखी- 10
जितः एतरहिं पि मया बह्वनि दुःखपरित्यागशतानि परित्यजित्वा अनुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा महतार्थेन संयोजितः ॥

समाप्तं आज्ञातकौण्डिन्यस्य जातकं ॥

भिचू भगवन्तमाहन्तुः ॥ भगवता पंच भद्रवर्गीया अन्यतीर्थिकसंश्रिता दारुणेन
दृष्टिओधेन वुह्यमाना ततो दृष्टिगतितु विनिवर्तयित्वा भयभैरवातो संसारसागरा- 15
तो उद्धरित्वा चेमस्थले शिवे श्मे अभये निर्वाणे प्रतिष्ठापितः ॥ भगवानाह ॥ न
भिचवः एतरहिमेव पंचका भद्रवर्गिका मया संसारसागरातो तारिता अन्यदापि
मया एते महासमुद्रातो मययानपात्रा अलेना अचाणा अशरणा अपरायणाः
कृच्छ्रप्राप्ता व्यसनमागता आत्मपरित्यागं कृत्वा महासमुद्रातो स्वस्तिना प्रतिष्ठापि-
ताः ॥ भिचू आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिचवः ॥ 20

3°. M ayañ alio rājā° BM °badhyā ā° M °nito | . — 4. M °sarva ātmano ā° B °thitah
kāci ° smayatah | āha na°.

6°. M °koçalanauñ svake rāje bhi°. — 6°. M yāvarttena ko ° skañndhanā da°. —
8°. M °lu bhikshavañ punar yushmākāñ eva ° rājño nā°. — 8°. M nānyas tadā ko°. —
9. M °kauñḍinyo tadā ārtha ° bhūshih | . — 10. M °tmatyāgañ kṛitvā esho mahatā ar-
theñna sañyojitā | etarahiñ° B °hūni dushyaparityā° M °tyāgāni ça° BM °rām sañmya°
M °rthena samyajitā | .

13. M iti çṛimahāvastuvadāne koçalarājño jātakañ samāptauñ || . — 14°. M aha
bhikshur bhaga°. — 14°. BM °pañca bhadrivargī(B °rgi)yā ° dārune dṛishṭio° M °vu-
cyamā° B °hyamāvā teto dṛi° BM °shṛigateshu° M °yitvā bhayañbhai° B °sthala çiveçane a°
M °çive a° pitā || .

16. M °kshavo etarahiññ evañ pañ° B °him evam eva pañ° saññēdrasāgarāto anya°
M °dāpi mayā evañ mahāsāmudrāto bhagñā ° yañā kṛiccha ° pratisthāpitāh || . —
20°. M °hansur anya°. — 20°. B °gavāñ | M °gavāñ | . — 20°. BM °kshavañ bhū°.

- भूतपूर्वं भिचवो अतीतमध्याने जम्बुद्वीपे वाणिजका धनहेतुना यानपात्रेण महासमुद्रमवतीर्णोत्सेषां तं यानपात्रं मकरेण मत्स्वजातेन भिन्नं तर्हि तर्हि ये केचिद्वाणिजा बाहाहि भवन्ति सार्धवाहे-
नापि किञ्चित्पूर्वं प्रतिपन्नं सोऽपि बाहाहि समुद्रे भवति ॥ तस्य दानि सार्धवाहस्य
5 समीपे पंच वाणिजका बाहाहि सार्धवाहेन सार्धं महासमुद्रे भवन्ति ॥ सार्धवा-
हस्यैतद्भूषि ॥ नास्माभिः शक्यं बाहाहि इमं महासमुद्रं तरितुं इहास्माभिः सर्वेहि
मरितव्यं श्रुतं च मे महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं रात्रिं न प्रतिवसति । यं नूनाहं
देहपरित्यागं कृत्वा इमां पंच वाणिजां इतो महा[377^b]समुद्रातो स्वस्तिना स्थलं
प्रापयेयं ॥ सार्धवाहस्य च शस्त्रं व हस्तगतं आसी । सो तेषां पंचानां वाणिज-
10 कानां आह ॥ मम सर्वे लपथ्य अहं वो स्वस्तिना महासमुद्रातो स्थले प्रतिष्ठाप-
यिष्यामि ॥ ते दानि तच्च उदके अप्रतिष्ठे अनालम्बे सर्वे पंचका वाणिजकाः सार्ध-
वाहस्य लप्ता ततो सार्धवाहेन शस्त्रेण स्वगलकं विकर्तितं न महासमुद्रो मृतकुणपेन
सार्धं रात्रिं प्रतिवसति ॥ अथ खलु भिचवो क्षिप्रमेव महासमुद्रेण तं कुणपं स्थले
वास्थापितं ॥ ते दानि सर्वे पंच वाणिजकाः सागरवेगेन कुणपेन सार्धं स्थलं
15 चिन्ता । इयं ज महापृथिवी अतिरिच संप्रचलिता महंतो च भूतानां निनादो
अभूषि । देवा नागा यक्षा असुरा महासमुद्रे किमिदं ति उदीरिन्तुः । महा-
समुद्रदेवता आह ॥ एषो बोधिसत्त्वो वाणिजकेहि सार्धं यानपात्रेण महासमु-
द्रमवतीर्णः तेषां तं यानपात्रं मकरेण मत्स्वजातेन भिन्नं येहि च वाणिजके-
हि पूर्वं प्रतिपन्नं ते बोधिसत्त्वेनात्मपरित्यागेन महासमुद्रातो स्थलं प्रापिता ।

1. M °pe vāṇijakā dha ° tīrṇo teshāñ ° B °shāñ tañ yānapatra makare ° M °nnañ tahiñ ye ° BM °vāñijā te(B °jā ke)hi pūrvagrihitokteti aññā(B °jñātā) vā apūrvā(B °rvo) bāhāhi plavanti(M °nti) sārīha ° M °dre plavanti | . — 4. B °ni sārthabāhya ° M °bāhāhi sārddhañ sārthavāhena mahāsa ° BM °plavanti sārtha ° . — 5. B °bhūshi nāsmā °.

6. B °iha °smābhiḥ bhavitavyaṃ ṣṭu ° M °smābhis sarve bhavitavyaṃ | ṣṭutañ ° mudre mṛitakūnapena sārddha rā ° B °mṛitakūna ° triñ naṣṭi va ° . — 7. M °stharāñ prā ° . — 9¹. M °sya ca nastrakāñ hastagatañ āsit | B °stravāñ hastagatañ āsi so ° . — 9². M °ja-kāñ ā ° . — 10. M °sarvañ lagna °.

11. B °shthe | anā ° M °pañca vāñijakā sārthavāhāhya ° B °kañ vivartti ° M °mudrāto mṛi ° peṇa sārddha rā ° . — 13. M °lu kshi ° B °mudro tañ ° M °mudre tañ ° . — 14. B °dāni ° garo vegana ku ° M °garā ve ° peṇa sārddhañ talañ kshiptkā || B °rddhañ talañ kshi ° . — 15. M °hāsapri ° pracaritāḥ mahanto ca °.

16¹. BM °nāga yakshā ° M °m idaṇ ti u ° B °udritsuh || . — 17. M °sārddha yāna-pātre ° BM °bhinnan te(M °nnañ te)hi ca vāñijakehi ca pūro pratipannā yehi(M °pan-nehi ca) vāñijakehi pūrvā na(B °na) pratipannās te bo ° M °dhisatvānātma ° pitāḥ mayā °.

मयं प्रमत्तविहारा येहि न समन्वाहृतं एवं दुष्करकारका बोधिसत्त्वा सर्वसत्त्वानां
अनुग्रहप्रवृत्ता ॥

भूतपूर्वमतीतं बोधाय चरन्तो वादिप्रवरो ।
ओतीर्थो लवणजलं तिमिमकरनिसेवितं रम्यं ॥
अथ मत्स्थेन मकरेण भयं पाचं जले समुद्रस्थं ।
सो वाणिजो विसार्थो परिल्लवति सागरे धीरो ॥
अत्राणां अनभिसरां दुःखार्दितां वाणिजा विदित्वा न ।
संचिन्तयति उपायं कथं दुःखितां सुखये सत्त्वा ॥
तस्यासि परिवित्तो श्रुतं मया सागरो मृतकुण्डपेन ।
न संवसति लवणसलिलो तिमिमकरनिषेवितो रजनीं ॥
त्यज्रेयमात्मानं मा वाणिजका सागरे विनश्यन्ते ।
इति दृढमतिस्तु बुद्धी चित्तचरितपारमिगतस्तु ॥
या एष महाकरुणा हितेपी सर्वसत्त्वेषु ।
समुपचिता दीर्घरात्रं सास्त्रं भजहे चित्तसंतानं ॥
सो अवच वाणिजगणं आत्वं त्यजिष्यामि सिष्यथ ममाङ्गे ।
न हि लवणसलिलदेवता धरेति रजनीं मृतशरीरं ॥
तीक्ष्णं ग्रहेत्वं शस्त्रं निवर्तये आत्मनो . . . शरीरं ।
चित्रं समु[378]द्रतीरं वाणिजका सर्वे उपनीता ॥
अतिप्रचलिता गिरिधरा सनगरनिगमा सगैलवणषण्डा ।

5

10

15

1. BM mayā pra ° rā yena sa ° B ° malvāhri ° nān āgra ° M ° vṛittāḥ | . — 3. B ° pū-
rvaṁ ati ° M ° carantaṁ vāhināṁ pra ° B ° vādināṁ pravaro °. — 4. B ° taṁ ramyāṁ || .
— 5. BM alha makareṇa matsyajāt-ena bhagne(M ° gna) yānapātre jale ° M ° mudrasmiṁ
uno ° B ° drasmiṁ ° so °.

6. BM samudra(M ° dre)smiṁ so(M ° mo) vāṇijo hośārtha(M ° rtha pāri)pla ° gāraṁ dhi °.
— 7. BM ° trāṇaṁ a ° tāṁ vāṇijāṁ viditvā saṁ °. — 8. BM ° kathaṁ hi du ° sukāpāye
satvā(M ° tvāṁ) ta °. — 9. BM ° yā kila sāgaro mṛitaku(B ° ro | mṛitakūna)peṇa sārddhaṁ
na °. — 10. BM ° vasatī | lavaṇasa(M ° vaṇaṇa)lilā ti ° janiyaṁ | .

11. B yaṁ nūnāhaṁ tyajemaṁ ātmā ° M ° yan nūnāhaṁ tyajemaṁ ātmā °. M a de plus
une interversion et place, ici, après ātmānaṁ, les mots tyajishyāmi, etc. (l. 15) jusqu'à cāstraṁ
nivartaye (l. 17). — 12. B ° buddhi ci ° M ° dddhir citta °. — 13. BM yo a ° ruṇo hile °
shu sa °. — 14. B ° rghanātraṁ ° M ° tlasantānaṁ. — 15. M so vaca ° B ° ṇaṁ | ātmānaṁ
tya ° M ° ṇaṁ | ātmano ° (l. 17, cf. 11) BM ° ṅge na °.

16. BM ° janī mṛi ° raṁ tī °. — 17. B tīkshṇāṁ gabetva cāstra ni ° M tīkshṇāṁ grīhītva
cāstraṁ nivartaye | mā vā ° BM ° tma ° no nivartaye cāstraṁ kshi °. — 18. BM ° rve samu-
panitā a °. — 19. BM ° cali(M ° ri)lā gurudhā ° M ° niḡamasa ° BM ° shaṇḍe(B ° ṇḍā) sāgara °.

सागर सदानवपुरा समुजगभवना च संभुमिता ॥
 किमिदं ति जगो पर्वतवगदेवता भुजंगा कथयेत्सुः ।
 प्रतिभणे खणसखिलदेवता दुःखिता ॥
 एषो गजसत्वसारो बोधाय चरन्तो वादिप्रवरो ।
 5 उन्नीयो खणसखिलं ममेदं न विदितं प्रमत्ताये ॥
 सो भिन्नयानपात्रो परिपूरति सागरे नरप्रवरो ।
 आत्मं प्रियं परित्यजि परजनपरिभोचनार्थाय ॥
 तस्मैव अनुभावा प्रचलिता वसुधरा ससागरमेव ।
 गुह्यक सदानवपुरा समुजगभवना च संभुमिता ॥
 10 कथं नाम सर्वसत्त्वा शक्ता प्रतिकर्तुं सत्वसाराणां ।
 बोधाय चरन्तानां प्रागेव सर्वज्ञभूतानां ॥
 यस्तु जिनशासनस्त्रिं प्रतिपन्नो भवति सर्वभावेन ।
 एतावता प्रतिकृतं भवति हि गजसत्वसारस्य ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्मिथ्यो युष्माकमेवमस्वादव्यः स तेन कालेन तेन
 15 समयेन सार्थवाहो अभूषि । नेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोरहं स मिथ्यः सार्थवाहो
 अभूषि ॥ नान्ये ते पंच वाणिजकाः । एते ते पंचका भद्रवर्गिकास्तदापि ते एते
 मया आत्मपरित्यागं कृत्वा महासमुद्रातो खलिना खले प्रतिष्ठापिता एतरहिं पि
 मया आत्मपरित्यागं कृत्वा संसारातो तारिता निर्वाणे प्रतिष्ठापिताः ॥

समाप्तं पञ्चकानां भद्रवर्गिकानां जातकं ॥

20 भिषू भगवन्तमाहन्तुः ॥ भगवता सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥

1. BM °dānavapu(M °pū)rañ sabhu ° nāṇca sañkshubhi(M °kshusi)tā ki°. — 2. M °m
 idan ti ja° BM °bhujaḡā° M °yetsuḥ pra° B °yetsuḥ | pra°. — 3. BM °khitā e°. —
 4. BM esha gajasatva ° vādinām(M °nām |) pravaro u°. — 5. M °ṇaḡalilām same°.

6. M °pūrayati° BM °garañ naravaro | . — 7. B °janamocanārthāṇya | . — 8. M ta-
 syaisha manubhāvo pracarita vasundharā° B °syaiva marubhāvo pra ° sāgarañ meru gu°.
 — 9. B °dānavanapurañ sa° M °dānavapūrañ sa° BM °nāḡ ca sañ° M °bhitāḥ | . —
 10. BM °rvasatvā pratikartuñ caktā salva(M °ktāḥ satvā)sārāṇām(M °nām) bo°.

11. B °calantānām prājñe va sarvabhā° BM °nām ya°. — 12. M °cāmanasmiñ°
 BM °ti | sa° B °vena e°. — 13. M etāñ ca prakṛi° B °ti || hi°. — 14°. M °kshavaḥ yu°
 B °shmākam aśyā° B °shi nai°. — 15°. B naivām°. — 15°. M °kshavo sā°.

16°. BM °sthale pratishthāpitā | e° M °sthāpitā | . — 19. M iti ḡṛmahāvastuavadāne
 pañcakā bha ° kañ samāptāñ || . — 20°. M bhikshu bha°. — 20°. B °dhamāñ de°
 M °dharma de°.

भगवानाह ॥ न भिषवः एतरहिं एव अन्यदापि मया भिषवो सदेवमानुषाये
परिषाये धर्मं देशितं ॥ भिषू आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥
अन्यदापि भिषवो ॥

भूतपूर्वं भिषवः अतीतमध्वाने नगरे वाराणसीये काश्रिजनपदे कलभो नाम
राजा राज्यं कारयति रौद्रो निष्कृपो साहसिको ॥ सो दानि अन्तःपुरे उद्यान- 5
भूमिं निर्धाविते अन्तःपुरिकाहिं सार्धं पुष्करिण्यां उदकक्रीडां क्रीडति ॥ उत्पल-
पदुमपुण्डरीकसौगन्धिकानि भञ्जित्वा क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारेत्ता अन्तःपुरेण
सार्धं रतिक्लान्तो ॥ असुप्तेन राज्ञा [378^b] अन्तःपुरो तां उद्यानभूमिं प्रवि-
चीर्णो ॥ चान्तिवादे च्छधि उत्तरकुण्डदीपातो च्छधीये आगत्वा तर्हि उद्यानभू-
मीयं आसति ॥ सो दानि अन्तःपुरिकाहिं तर्हि उद्यानभूमियं अत्यन्तीहि दृष्टो ॥ 10
ता दानि च्छधिं महाभागं दृष्ट्वा प्रसन्नचित्ता पर्युपासन्ति भगवं देशेहि नो धर्मं ॥
सो दानि च्छधी तासामन्तःपुरिकानां धर्मं देशयति । दानकथां शीलकथां स्वर्ग-
कथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां कामेषु भयं ओकारं संकलेशं नैकान्यानुशंसा-
व्यवदानं संप्रकाशयति । दश कुशलां कर्मपथां सुखोदयां लोके देवमनुजानां
शुक्लां सुखविपाकां तासां च्छधिप्रवरो प्रकाशयति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका 15
एकाग्रचित्ता च्छधिं पर्युपासन्ति ॥ राजा च प्रतिविवुद्धो अन्तःपुरं न पश्यति ।
सो दानि रुषितो असिं निष्कोशं कृत्वा अन्तःपुरं पदेन अन्वेषति । पश्यति च
तावो अन्तःपुरिकावो च्छधिं अग्रतो कृत्वा निषणा ॥

सो दानि तमृषिं दृष्ट्वा भूयो अतिरिव रुषितो इमेन मम सर्वमन्तःपुरं दृष्टं ।
सो दानि रुषितो प्रदुष्टचित्तो तमृषिं पृच्छति । को त्वं ॥ च्छधि आह ॥ चा- 20

1. M na bhikshavo cshatarahim evaṃ | anyā° B °kiṇṇ evaṃ a° M °kshavaḥ sa°. —
2^a. M bhikshu āhaṃsuḥ B °nsuḥ a°. — 3. M °kshavaḥ. — 4. M °kshavo at° dhvānaṃ
naga° BM °ro kāḍḍjanapade varāṇasīye kara(B °ye kāla)bho° B °hasriko | . — 5. M °bhū-
mi ni° BM °vito antaḥ° M °sārdḍha u° BM °dakaṃ kriḍāyāṃ kriḍati | (M °danti).
6. M utparadu° B °bhaṃjanto kri° M °bhaṃjita kri° rivāretva a° B °tikrānto o°
M °klāntā o°. — 8. B °ro taṃ u° M °ro tam udyā° pratirṇṇo B °rno kshā°. —
9. M °ddhiyena āgatā tahim udyānabhūmiyaṃ. — 10. B °sā dā° M °bhūmiyaṃ°
BM °ṇvantihī B °ḍṛishṭvo | M °ḍṛishṭāto | .

11. B °pāsanti bhagavāṃ de° M °gavān deḥ° BM °hi yo dha°. — 12^a. M °tāsantaḥ°
dharma de°. — 12^b. M dānakathāṃ svargakathāṃ ṣṭakathāṃ puṇyakathāṃ pu° B °pā-
kekathāṃ kāyeshu° BM °okarasaṃ. — 14. M °khodayaṃ lo° BM °khavipākaṃ tā°. —
15. B te dā° M °citto ri° BM °pāsitaṃ | .

16. B °raṃ paçyati | M °çyasi | . — 17^a. M sā dā° BM °asi nishko(M °shkro)caṃ°
M °tvā aṃtaḥ°. — 17^b. B °ti ca tavo antaḥ° M °rikāvo tam riṣhi anugra°. — 19. M sā
dāni taṃ pi°. — 20^a. B °cittā ta° BM °ti ko°. — 20^b. M riṣir āha | . — 20^c. M °vā-
hismiṃ nandanto | B °vādismiṃ nandantā | .

- निवादी सि नन्दतां ॥ सी दानि मूयस्या माचया दुष्टो आह ॥ यदि चान्ति-
वादी प्रणामेहि अंगुलिं ॥ अविष्ठा अंगुली प्रणामिता ॥ राज्ञा अविष्टेन
अविस्त्र सा अंगुलि छिन्ना ततो यथा माताये पुत्रप्रेक्षेन स्तनेषु चीरं प्रवहेय एवं
तस्य अविस्त्र ततो अंगुलितो चीरं प्रवहति ॥ तत्र सत्वमेवचित्तस्य तेन तस्य
5 एकमेकाये हस्ताये सर्वपंचाङ्गुलीयो छिन्नायो सर्वतो च चीरं स्रवति ॥ राज्ञा
मूयो पृच्छति ॥ किंवादी भवान् ॥ अवि चान्तिमेव व्याकरोति । चान्तिवादी
सि नन्दतां ॥ तेन तस्य अविस्त्र हस्तो छिन्नो ततो पि चीरं स्रवति ॥ राजा
अवि पृच्छति ॥ किंवादी भवान् ॥ अवि चान्तिमेव व्याकरोति । चान्तिवादी
सि नन्दतां ॥ तस्य दानि एवमेव द्वितीयो पि हस्तो छिन्नो अंगुलीतो उपादाय
10 यावत्कफोष्णिको छिन्नो ततो पि सर्वतो चीरं स्रवति छिन्नेच्छिन्नेहि ॥ राजा
पृच्छति । किंवादी [379^a] भवान् ॥ अवि चान्तिमेव व्याकरोति । चान्ति-
वादी सि नन्दतां ॥ एवं पादा पि अंगुलीषु उपादाय यावज्जानुकपर्यन्ता छि-
न्ना ॥ राजा पृच्छति । किंवादी भवान् ॥ अवि चान्तिमेव व्याकरोति । चा-
न्तिवादी सि नन्दतां ॥ तस्य दानि एको कर्णो छिन्नो ततः छिन्नातो चीरं
15 स्रवति ॥ राजा अवि पृच्छति । किंवादी भवां ॥ अवि चान्तिमेव व्याक-

1^a. BM °bhūmyā mā° B °āhā ya°. — 1². M °vādi praçāmelī aṃjaliṃ. — 2^a. M °ri-
shinā aṅgulīnā pra°. — 2². B rājā asi° M rāja asipatreṇa rishisya sā aṅgulīm cchi°. shu
staneshu kshiraṃ pravāhe° BM °ya | e° M °shisya tato 'ṅgulito kshi°. — 4. BM °stāye
hastāto sarva(M °rve) paṃ° M °li cchiṃnāyo sarvatro ca kshiraṃ prasra° B °raṃ çravati || .

6^a. BM kiṃvādi bhavān ri(M °vām ri)shi°. — 6². B °kshāntīyena vyā° M °kshāntivā-
diye yena vyā° BM °ti kshā°. — 6³. BM °vādino smiṃ nandantā(M °nto |) te°. —
7^a. B °rishi hastā cchinna tato° BM °raṃ çravati || . — 8^a. B °vādi bha° BM °vān ri-
shi°. — 8². M °m evaṃ vyā°. — 8³. BM °disimīṃ na° M °ndakām | B °ndantām tena
rishisya varṇnā cchinna tato pi kshiraṃ prasaravanti || bhūyaḥ rājā pricchatī || kiṃvādi bha-
vān rishih kshāntim eva vyākroti | kshāntivādisimīṃ nandantām tasya°. — 9. M bhūyo
rājā pricchatī rishim kiṃvādi bhavām rishih kshāntivādisimīṃ nandantām || tasya karṇo
cchinno tato pi kshiraṃ prasaravati | bhūyo rājā pricchatī kivādi bhavām rishi kshāntim
evam vyākroti | kshāntivādisimīṃ nandantām tasyedāni evaṃ evaṃ dvitīye pi hasto°
B °dāni | evaṃ e° BM °aṅguli(M °li)to u° B °tkalāvita cchinno ta° M °tkalovito pi cchinna
ta° raṃ prasaravati cchinnehi cchinnehi || . — 10. B °cchatī rishi kiṃ°.

11^a. M °bhavān rishih kshā° B °vām ri°. — 11². M °m evaṃ vyā° BM °ti kshā°. —
11³. BM °vādisimīṃ na° M °ndantām | . — 12. BM evaṃ pādām pi aṅgu(M °aṅgu)lī°
B °ya jāva° M °paryamāta cchiṃnā | . — 13^a. BM °ti kiṃ°. — 13². M °vādi bha°
BM °vān rishi°. — 13³. M °ntivādim eva°. — 13⁴. BM °vādisimīṃ nandantā(B °ntām) | .
— 14. BM °ni dvitīyo pi e° B °rṇo cchinna tataḥ° M °rṇo cchinna to kshiraṃ prasra°. —
15^a. B °ti kiṃ°. — 15². M °bhagavān rishi kshā°. — 15³. M °m evaṃ vyā° BM °ti
kshā°.

रोति । चान्तिवादी स्मि नन्दतां ॥ तेन तस्य द्वितीयो कर्णो क्षिप्तो ततो पि
क्षीरं प्रस्रवति अप्रदुष्टचित्तस्य ॥ भूयो राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवां ॥
ऋषिः चान्तिमेव व्याकरोति । चान्तिवादी स्मि नन्दतां ॥ तेन तस्य ऋषिस्त्र
नासा क्षिप्ता ततो पि अप्रदुष्टस्य क्षीरं स्रवति ॥ भूयो राजा ऋषिं पृच्छति ।
किंवादी भवां ॥ ऋषिः चान्तिमेव व्याकरोति । चान्तिवादी स्मि नन्दतां । 5
यदि मे इमं शरीरं पटुशतं निक्षिपेसि पीलुशतं क्षित्वा प्रदुष्टचित्तो तदापि चान्तिं
न विजहेयं ॥

ऋषिणा खण्डखण्डकृतेन देवनागयक्षा शुभिता भूता निनादमकरोन्सुः सत्त्वा च
महाभयं उत्तासं जनयेन्सुः । नेगमजानपदा भूतानां महाभयं बृहन्निनादं नदन्तां
श्रुत्वा ऋषिं प्रणिपित्वा चमायेन्ति ॥ 10

यो ते हस्तां च पादां च कर्णनासां च च्छिन्दति ।
तस्य कृष्य महाब्रह्मे स्वस्थस्य इतरा प्रजाः ॥

ऋषि आह ॥

यो मे हस्तां च पादां च कर्णनासां च च्छिन्दति ।
तस्याप्यहं न कुप्यामि प्रागेव इतरा प्रजाः ॥ 15

देवनागयक्षगन्धर्वा आहन्सुः ॥ ऋषिं चान्तिवादिं उत्तेजिम इमं कलमस्य राज्ञो
राज्यं सराष्ट्रं सजनपदं ऋषीकर्तुं न लभ्यति ।

उह ह्यतु जनपदो स्फीतो राष्ट्रं विनश्यतु ।

ऋषिं यत्र विहेटेन्सुः चान्तिवादिमहिंसकं ॥

1¹. B °vādismiñ nandañtā te° M °di smiñ nandañtā | . — 1². B °ttasya bhū°. —
2¹. BM °ti kiñ°. — 2². M °bhavāñ ṛṣhi kṣhā°. — 3¹. M °m evañ vyā° B °ti kṣhā°. —
3². M °vādismiñ nandañtā B °di smiñ nandañtāñ | . — 3³. B °dushṭhāsyā° M °rañ
prasra°. — 4. B °ti kiñ°. — 5¹. M °bhavāñ ṛṣhi°. — 5². M °m evañ vyā° B °ti kṣhā°. —
5³. B °ntiñvādismiñ nandañtā || M °vādismiñ nandañtā | .

6. BM °rañ yatra cāte nīkshipesi(M °peti) pīlācātāñ(B °tāñ) cchi° M °kṣhānti na°.

8. B ṛṣhiñāñ khaṇḍakhaṇḍāñ kṛi° M °khaṇḍakhaṇḍāñ kṛi° B °ninādaññ a° BM °re-
tsuḥ sa° yetṣuḥ | . — 9. B °dañ dadantaññ M °dañ dantañāñ ṣru° māyenti | . —

11. M ye te° sāñ ca cchinñā cchindanti | B °ndanti | . — 12. M °pyati ma° pra-
jā || . — 13. M ṛṣhir āha || .

16¹. B °āhatsuḥ | . — 16². BM ṛṣhi kṣhā° B °uttasema i° M °uttamemaḥ imañ kālabha°
B °sya rājñā rājyañ BM °ṛṣhi(M °śhiñ)karoti na°. — 18. BM °padā sphītañ rāshṭrañ-
(B °rāshṭhañ) vi° M °naçyatu B °syatu ṛi°. — 19. B °ṭhatsuḥ | kṣhāntiñ mahinsakāñ u°
M °ntiñ āhañ sarvañ.

उह्म्यतु इमं नगरं कालवस्तुं करीयतु ।
 ऋषिं यत्र विहेडेन्सुः शान्तिवादिमदूषकं ॥
 उह्म्यतु अयं राजा सामात्यो सपरिषदो ।
 ऋषिं यत्र विहेडेन्सुः शान्तिवादिमदूषकं ॥

- 5 निगमजनपदा तं भूतानां महासंघोभं बृद्धा भीता ऋषिं प्रणिपत्य याचन्ति
 यो ते हस्तां च पादां च कर्णनासां च च्छिन्दति ।
 तस्यै कृत्य महाब्रह्मै स्वस्वस्तु इतरा प्रजाः ॥

ऋषि आह ॥

- 10 मा भायथ युष्माकं न किञ्चित्पीडा भविष्यति ।
 यो मे हस्तां च पादां [379^b] च कर्णनासां च च्छिन्दति ॥
 तस्याप्यहं न कुप्यामि प्रागेव इतरा प्रजाः ।
 राजा स्वयंकृतकर्मस्य विपाकमनुभविष्यति ॥

ऋषि देवनागयज्ञगन्धर्वाणां आह ॥

- 15 काले न वर्षति देवो बीजा वृक्षा न रोहन्ति ।
 तापदग्धा वातहता ॥
 एवं अभू अतीतस्मिं ऋषि चान्तीय दीपको ।
 तं चान्तीये स्थितं सन्तं काशिराजा अघातये ॥
 तस्य कर्मस्य पशवस्य विपाको कटुको फलो ।
 यं काशिराजा वेदेसि निरयस्मिं समर्पितो ॥

1. M °ddahyañturuñ | i° B °yaturi°. — 2. B rishī ya° M rishih ya° BM °thetsuh kshā°
 M °vādīm adū°. — 3. B °ricchadō | . — 4. B °thetsuh kshā° M °vādīm adū°. —
 5. M °gamajānapadā° BM °shīm pañi°.

7. B °itarā pra° M °itaro prajāñ | rājā et transpose les lignes 8-11 après la ligne 4.
 — 8. M °āhañsuh | .

11. B °Kuryāmi prā° M °pyāsi prāg eva itarī prajāñ | evam abhū° (l. 16, cf. l. 7)
 B °itarī prajāñ || . — 12. B °kritasya karma°. — 13. M °yakshā gandharvānām āhañ-
 suñ | B °āhatsuñ kā°. — 14. M kāle bhavishyati teshām kāle na va° BM °rshati vijā-
 (M °ja) vuttā na rohā(M °ha)nti. — 15. BM pa tu dhatthāvatā(M °tām) hatā | .

16. M ri° (l. 9, cf. l. 11) BM °titta(B °tite)smiñ tasmin rishi° M °kshāntiñ yadiya-
 tah | B °dipato | . — 18. M °rmasya puru° B °lo yañ°. — 19. M °kājirā° B °nirayañ
 sa° M °nirayañ ca pañcasa°.

एषं खु अधिवा चान्तिवादी ऋषी यथा ।

अग्निषु च्छिद्यमानेषु न सो कुप्यति कस्य चित् ॥

सो दानि काशिराजा कलमो अभिना दग्धो अवीचिखं महानरके उपपन्नो ॥

हस्तिनापुरे अर्जुनो नाम राजा सो साधुरूपं विदित्वा प्रश्रं पृच्छति यो शक्यो
चित्तमाराधयितुं सो स्वस्तिना जीवन्तो मुच्यति यो न शक्नोति राज्ञो अर्जुनस्य 5
प्रश्रव्याकरणेन चित्तमाराधयितुं सो राज्ञा अर्जुनेन स्वयं शक्तिना हन्यति ॥
हिमवन्तपार्श्वतो गौतमो नाम ऋषि हस्तिनापुरमागतो पंचाभिर्भ्रातृचतुर्थानलामी
महर्षिको महानुभावो कामेषु वीतरागो ॥ सो दानि ऋषी राज्ञा अर्जुनेन प्रश्रं
पृच्छितो ऋषिणा तं प्रश्रं अत्र सविषमं व्याकृतं राजा च न विजानाति । तेन
सो ऋषि गौतमो महाभागी स्वयं शक्तिना हतो सो पि राजा अर्जुनो अभिना 10
दग्धो शक्तिशूले महानरके उपपन्नो ॥

कलिङ्गेषु दन्तपुरं नाम नगरं । तत्र नारीकेलो नाम राजा राज्यं कारयति
दुष्टो विवर्णो रौद्रो दाहणो साहसिको ॥ सो अमणब्राह्मणा निमन्त्रयित्वा शुन-
खेहि खादयति । तेहि च खादतिहि हसति ॥ सो पि अभिना दग्धो महानरके
उपपन्नो श्लामश्वलेहि अहोरात्राणि खादति ॥ 15

✓ कंपिले नगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा राज्यं कारयति । तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य
पुत्रशतं कुमारानां पुरोहितस्यापि यज्ञदत्तो नाम पुत्रो माणवको पुरोहितकुमा-
रो ॥ दक्षिणापथातो इष्यस्त्राचार्यो शृण्वति । कंपिले नगरे राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य

1. BM °dhivā kshā° M °ntiki vādirishim(?) yathā aṅge°. — 2. M aṅgeshu°. —
3. M °já kālabbho agnida° B °vicismiñ°. — 4. BM °cchati(M °ti |) yo çakro (M °kro
rājñā) cittañ ārádhayituñ(M °tuñ svastinañ ārádhayituñ) sá svasti° M °cyanti yo na
çakno ° jño arjuna praçña° BM °tuñ | so° M °rjjuṇena°.

7. BM °ntaparçveto gauttamo° M °catuddhyānalā° B °lābhi maha°. — 8. M °ni řishih
rājñā arjjuṇena° B °çnañ asaṁvisha° M °tra saṁvisha° B °kṛitañ || rd °nāti te°. —
9. M tena so řih | gauttamo° ktiñā to so pi° BM °çūlena mahā°.

12¹. M kaliṅgeshu° nāma B °rañ ta°. — 12². M tatra nālike° BM °ti | du °siko so°. —
13. M °çravaṇo brāhmaṇo ni ° khādāpeti | . — 14¹. B tahiñ ca° BM °dyañitena
ha°. — 14². BM °nno çā(M °so)maçavalehi°.

16². M °tto nāma putro hitaputro mā° BM °ko purohitakumáro da°. — 18¹. M °ñā-
yathā° R °ishvāstrā° M °shvashtṛāvāryyo çṛiṇoti | B °nvanī | . — 18². M kampillanaga°
B °máro çatā sti | .

- कुमारशतो स्ति । तच्च गच्छामि कपिस्त्रं नगरं तं कुमारशतं इष्वस्त्रज्ञानं शिष्या-
पद्यिष्यामि ततो मे वृत्तिर्भविष्यति ॥ सो दानि कपिस्त्रमागतो पुरोहितस्त्रास्त्रीनो
पुरोहितेनापि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य [380^a] अज्ञापितो ॥ ब्रह्मदत्तो तमाह ॥ इदं
मम कुमारशतं इष्वस्त्रज्ञाने शिष्यापेहि । अहं ते विपुलं वित्तं दास्यामि ॥ सो
5 दानि इष्वस्त्राचार्यो इष्वस्त्रज्ञानं शिष्यापेति पुरोहितपुत्रो पि यज्ञदत्तो तत्रैव
इष्वस्त्रज्ञानं शिष्यति तेहि कुमारैहि सार्धं ॥ ते दानि सर्वावन्तं इष्वस्त्रज्ञानं शि-
क्षिता सर्वेषां च इष्वस्त्रज्ञानेन यज्ञदत्तो विधिष्यते ॥ ते दानि शिक्षिता सराजि-
काये परिषाये पुरतो महतो जनकायस्य दर्शनं देन्ति । कुमारशतं यज्ञदत्तस्य
इषुं क्षिपन्ति यज्ञदत्तो पि मण्डलायेण तानि इषूणि कुमारशतेन क्षिपयित्तानि
10 असंभ्रातानि शरीरे सर्वाणि च्छिन्दति ॥ सर्वा सा सराजिका परिषा यज्ञदत्तस्य
विक्षिता । तस्य दानि शरभंग इति नाम निर्वृत्तं अभूषि ॥
- वाराणस्या उत्तरेण अनुहिमवन्ते साहंजनी आश्रमपदं मूलोपेतं पत्रोपेतं पुष्पो-
पेतं फलोपेतं कीदृक्शामाकभंगप्रासादिकशाकशालूकसंपन्नं अनेकेहि वृक्षसहस्रेहि
पुष्पफलोपेतेहि शोभितं पानीयसंपन्नं ॥ तर्हि काश्चप्यो नाम ऋषिः प्रतिवसति
15 पंचशतपरिवारो सर्वे पंचामिज्ञा चतुर्थानलामिनी महर्षिको महानुभावः ॥ शर-
भंगो पुरोहितपुत्रो तर्हि साहंजनीमाश्रमपदं गत्वा काश्चपस्य ऋषिस्य सकाशे
ऋषिप्रब्रज्यां प्रब्रजितो ॥ तेनापि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विह-
रन्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि उत्पादितानि पंच चा-
मिज्ञा साचीकृता चतुर्थानलामी पंचामिज्ञो महर्षिको महानुभावो शरभंगो
20 ऋषि संवृत्तो सदेवके लोके अभिज्ञातपरिज्ञातकौमारब्रह्मचारी उच्यतपस्याश्रितो

1. M °vriddhir bha°. — 2. B °syālino° M °ttasyāpi allino° ॥ — 3¹. M °tto ttam āha° ॥
— 3². M imañ me ku° B °jñāna °i° M °cikshapeli | — 4¹. BM °mi so°. — 4². B °ca-
ryā tañ° M °traiva ishvastrajñānañ cikshanti | tēhi kumāreṇa sārddhañ B °kumāre sā-
rddhañ te°.

6. BM °ni sarvantañ ° kshito (M °to |) sarve°. — 7. M °kshito sa ° purulo ma°
B °rçanañ de° BM °nti ku°. — 8. M °shuñ kshipanti ya° B °shuñ kshipanti | ya°
M °ishunañ ku° piyañ | tāni a° plāni sarīre sarvāñcchiti | . — 10. M sarvāsāñ sarā°
smīto B °smīta ta°.

11. BM °bhañ sa iti° M °nivrītañ°. — 12. BM °ṇasyāñ u° M °jani nām āçramañ-
padañ mūlopetañ phalopetam pushpopetañ patropetañ ko ° bhañgaprasādikaçakaçāluka-
sampañnañ | one° B °dikaçakaçāsūkasañpannañ ane° M °pāñiyasampañnañ | . —
14. M °cābhijñā caturdhyānalābhino° BM °bhāvā ça°.

16. B °hañjaniñ ā° M °jitāh B °jito te° (L 17). — 17. B °trāpararātrañ yāgarikāyo-
yoga° M °trāpararātra jā° ntena puja° BM °vyāyama° M °ditāni tāni pañca cābhijñā
sā° tto sadevalo° B °devako lo° M °bhijñātāparijñāto kau° brahmañcā° B °gratāpasyaṇi°.

महानागो ॥ सो दरणि दक्षिणापद्यगतो ॥ अस्मकेषु गोदावरी नदी ! तस्मा
कूले कपित्थकं नाम आश्रमं साधेत्वा प्रतिवसति ॥

काश्यपस्य ऋषिस्तु शिष्यो वत्सो नाम पंचशतपरिवारी अनुहिमवन्तो गंगाकूले
आश्रमे प्रतिवसति सर्वे पंचामिक्षा चतुर्थानलाम्बिनो कामेषु वीतरागा उच्छृ-
त्तिका महानुभावा । तत्र दानि वत्सऋषिस्तु वातव्याधि उत्पन्नो ॥ सो अनु-
हिमवन्तो शीतमसहन्तो दक्षिणापद्यं गतो गोवर्धनं नाम नगरं ॥ तत्र दानि दण्डकी
नाम राजा राज्यं कार[380^b]यति अधार्मिको अधर्मराजा दृष्टिविपन्नो विषय-
लोभः मूढो विपरीतदर्शी अमातृक्षो अपितृक्षो अग्रामस्थो अग्रामस्थो दारणो
निष्कृत्यो साहसिको ॥ तेन सो वत्सो ऋषि दृष्ट्वा पांशुना आक्रामापितो अहेठको
अदूषको अनपराधी ॥ तस्य दानि राज्ये विघुष्टो नामाग्रामाख्यो । तेन सो 10
ऋषी ततो पांशुराशितो शीघ्रमेव जीवन्तो उत्खनापितो प्रणिपतित्वा च अनुच-
मापितो । भगवं न मे प्रियं यं राज्ञा साहसं कृतं । साधु भगवं चानुमर्हसि ॥
ऋषि आह ॥ अमात्य गच्छाहि इतो राज्यतो शीघ्रन्ति । अहं सप्तमं दिवसं
कालं करिष्यामि मया कालगते इह राज्ये महादारुणमयं भविष्यति ॥ सो दानि
अमात्यो वत्सस्तु ऋषिस्तु श्रुत्वा सपुत्रदारो सपरिवारो सर्वेण ज्ञातिगणेन सार्धं 15
दण्डकित्स्य राज्यतो अन्यं राज्यं संक्रमति ॥ सप्तराजस्यात्ययेन वत्सो ऋषि काल-
गतो समनन्तरकालगतस्तु ऋषिस्तु भूतानां महासंक्षोभं अभूषि तेहि सराज्यं रात्रीये
भस्मीकृतं नगरं ॥

गंगाय च यमुनाया च अन्तरा काश्यपो ऋषि यज्ञं यजति । तत्र अष्टानवति

1¹. BM °pathāga° B °to a°. — 1². M asmākesu godāvalī na° BM °dī la°. — 1³. B tasya
kūle kasittha° M tasya kule kapiṁsthakam°. — 3. M °tso nānāna pañcaça° BM °ro | a-
nuhi° gaṁgākūle ā° vasatī | sarve° M °lābhīno° vitarāgā dracchavri° B °vitarāgā
drakshaṁ vri° bhāvā ta°. — 5¹. M °ni vatsāṛishisya bhodavyo vyādhir utpa° BM °nno so°. —
5². M °gitaṁ asa° B °lhaṁ gataṁ go° BM °raṁ tatra°.

6. BM °yati | adhā° M °lolo mūdhā vi° mātrijño aṣṛamaṇyo abrahma° B °ṣṛamaṇyo
abrahmaṇyā dā° M °nikripo sā°. — 9. B tena sā vatso° M °tso nāma ri° ākrāmamāpi°
B °kramāyito abeḥhake adū°. — 10¹. BM °rājye nāmagrāmātyo(B °mābhyo) te°. —
10². M °ṛishih ta° cito grīghra° B °tkharāpito pra° anumāpito bla°.

11¹. BM °gavāṁ na° M °rājño sā°. — 12². M °gavāṁ kshāntu° B °gavāṁ kshāntum
abasi ||. — 13¹. M °ṛishir āha ||. — 13². B amātyā ga° M amātyo ga° BM °ṣighravan
ti |. — 13³. M °lagaṭaṁ na i°. — 14. B °ni amātyā vatsyasya ri° M °kisyā rājyato a°
BM °saṁkrāmanto |.

16. M °trasyāsayena vatso° kshobham abhūshi | te° BM °hi so rājā rātri° M °krītaṁ
saṁgaratāṁ ||. — 19¹. M °nāya ca a° ṛishir yajñāṁ°. — 19². M °tāpasahasrāṇi sannip-
ati° BM °lābhino°.

तापससहस्रियो संनिपतितावो पंचाभिज्ञा चतुर्थानलाभिजो सर्वे महर्षिका महा-
नुभावा ॥

- कलिंगेषु दन्तपुरं नाम नगरं तच्च उग्रगतो नाम राजा सो तेषां राज्ञां दाक्षणां
रमां महामयां महाविपत्तिं दृष्ट्वा संजयन्तीमध्यगात् ऋषयो दर्शनाय ॥ संजयन्तीयं
5 भीमरथो नाम राजा । सोऽपि तेषां राज्ञां विपत्तिं दृष्ट्वा संविभो सो तं कलिंग-
राजं पृच्छति । कर्हि गमिष्यसि ॥ सो तमाह ॥ गमिष्यामि ऋषयो दर्शनाय ॥
हस्तिनापुरे अष्टमको नाम राजा राज्यं कारयति । सोऽपि तेषां चतुर्णां राज्ञां
दाक्षणां विपत्तिं दृष्ट्वा चक्षो संविभो सोऽपि प्रस्थितो ऋषयो दर्शनाय ॥ शक्रो
पि देवानामिन्द्रो तेषां चतुर्णां अधार्मिकानां अधर्मराज्ञां दृष्टिविपन्नानां निष्कु-
10 पानां दाक्षणां साहसिकानां विपत्तिं दृष्ट्वा आगतः महता देवतानुभावेन ऋषयो
दर्शनाय ॥

पंच शतानि हिमवन्तपात्रे

मूलफलाहारा ऋषयः पश्यन्तुः ।

उत्करता तापसा शुद्धलूखा

15

सुसंयता उग्रतपा उदारा ॥

ए[381]को अत्र आसी अयि वत्सगोत्रो

वातेहि आवाधेहि कृशो अमूषि ।

हिमवन्तपात्रे असहन्तां शीतं

वनातो सो ओसरे राजधानीं ॥

20

तच्च अमूद्र दण्डकी नाम राजा

अधर्मचारी . . . निविष्टो ।

दृष्टिं ग्रहेत्वा विपरीतसंख्यो

3. M °tra udgato nāma rājā so sañjayañti madhyena rishayo darṣanāya āgacchati | teshāñ ° B °so sañjayati madhyena rishayo darṣanāya ॥ so so āha ॥ rājā bhīmaratho ahañ pi gamishyāmiti ॥ rishayo darṣanāya āgacchati | teshāñ ° BM °rājñāñ nānā imañ mahau- (M °had/bhayañ mahāvi ° shtvā sañja °. — 4. M °sañjayāntīyañ ° BM °jā so °. — 5. M °pattiñ dri ° B °cchati ka °.

6³. M °nāya ॥ so āha ॥ rājā bhīmaratho ahañ pi gamishyāmiti hasti °. — 7¹. B °shṭa- nek °. — 7². M °turṇā rā °. — 8. M °pi devānāmm indro teshāñ varṇñāñ a ° B °rṇñāñ ādhā ° BM °shṭvā āgatah (M °to) rishayo darṣanāya (B °ya |) maha ° M °devānu °.

12. BV °rçvena mū ° çyetsuḥ dra °. — 14. B dracchiratātāpa ° M drañcchiratā tāpasā çuddhatulhā svayamīta ugra ° B °khā svasarōjanatā ugra ° BM °dārā e °.

16. M eko tra āsi | ri ° B °āsi ri °. — 18. BM °hanta çī ° M °dhāntiñ B °niñ ta °. — 20. M °d dantaki rā ° B °ki rā ° M °cāriñ nivishṭo B °ri nirvishṭo dri °.

22. M °ritasāñkoso tam ri ° B °ritasāko ° | so ° BM °nā akrameṣuḥ ta (M °tsus ta) °.

सो तं ऋषिं पांशुना आक्रमेति ॥
 तस्मैव राज्ञो अमु अयमाख्यो
 नामेन विष्णुष्टो अभूवि राज्ये ।
 सो तं ऋषिं उद्धरिय अवोचत्
 न मे प्रियं साधु वमाहि ब्रह्मे ॥
 वत्सो ऋषी तं अवच अमात्यं
 गच्छ इतो मा ते सिया अनर्थः ।
 सप्तरात्रीयेन इतो त्वयेन
 महद्भयं भविष्यति घोररूपं ॥
 ऋषिस्तु च कालगतस्तु तच्च
 भूतानां संबोभो महा अभूषि ।
 तन्तस्तु राज्यं सधर्मे सराष्ट्रं
 एकाय रात्रीय करेन्सु भक्षं ॥
 अथाब्रवीच्छरभंगो तपस्वी
 समागता ऋषयो ।
 न साधुरूपं कृतं दण्डकीना
 गच्छाम वत्सस्तु करोम पूजां ॥
 अथाष्टमको भीमरथो च राजा
 कलिङ्गराजा अथ उद्गतो च ।
 संविप्ता संहृष्टा इदं उवाच
 गच्छामथ ऋषयो दर्शनाय
 पृच्छामथ येन हि तं भवेय ॥
 ते दानि अस्त्रीना चयो नरेन्द्रा
 संविष्टा संविप्ता ऋषीणां समीपं ।

5

10

15

20

2. B °jño abhū | agra° M °jño abhūd agramātyo nyamena vidyushṭo abhūshi | rā° B °jye ४०°. — 4. BM °riya abodha na me°.

6. B vatsā ri° M | vatmo mṛishi° B °ccha | i° nartheḥ M °narthe | . — 8. BM saptā-narātri(B °tri)yena i°. — 10. B ṛishi ca kā° M ṛishiṇca kā° kshobha abhūshi | B °shi ta°.

12. B °dhane sarā° M °dhana sarā° rensuḥ bha° B °retsu bha° BM °smātū ca || . — 14. B °vicchanabhañ so ta° M °bhañ so ta° gatā vishaye | B °gato vishayo | .

16. BM na sādthurūpāya° kinā ācāryaḥ(M °rīyo) āga°. — 18. BM °kaliṁga(M °linga)-rūjā | atha uma(M °udga)ko ca sañvi°. — 20. B °gnā saṁdṛishṭo idam uvā° M °idam uvā° BM °gacchamatba ri° B °nāya | pri°.

23. B °llito tra° M °shṭāsi saṁvigno ri° BM °mīpañ a°.

अलंकृता कुण्डलिनी सुवस्त्रा
वेद्वर्चमुक्ताक्षरखङ्गपाणी ॥

ऋषयो आहन्तुः ॥

5

राजा ऋषिं भाषय के व यूयं
कथं वो जानन्ति मनुष्यलोके ॥

राजानो आहन्तुः ॥

10

अष्टमको भीमरथो च राजा
कलिं गराजा पुनरुन्नतो यं ।
सुसंयता ऋषयो दर्शनाय
इहागता पृच्छितुकामा प्रश्नां ॥

ऋषयो शक्रं अन्तरीचगतं पृच्छन्ति ॥

15

वैहायसं तिष्ठसि अन्तरीचे
ओभासयं पञ्चदशीव चन्द्रो ।
पृच्छाम ते देव महानुभाव
कथं ति जानन्ति मनुष्यलोके ॥

शक्रो आह ॥

20

देवा मे जानन्ति शचीपतीति
मघवन्ति मे आज्ञ मनुष्यलोके ।
सो आगतो देव महानुभाव
सुसंयतां ऋषयो दर्शनाये ॥

1. BM °linā su° B °vaiddrya° M °muktāḥ tara ° ḍgapāṇi ॥ B °ḍgapāṇi ṛi°. —

4. B rājan ṛishiṃ ābhā° M rājan ṛishiṃ mā bhāyatha | ke yā° B °kena yū° M °thāṃ bho jānaṃti ma°.

6. B rājā āhatsuh ॥. — 7. B °tho nā yaṃ kaliṃ° M °tho nāyakaṃ kaliṃ° B °to yaṃ su°. — 9. M susaṃyato ṛi° B °saṃyato risha° tukāma pra° BM °ṇāṃ ṛi°.

11. M °shayoh ṇa° rikshe ga° BM °cchati |. — 12. M °hāyaṃsaṃ ti° ṇi ca radro | B °ṇi ca candro pṛi°. — 14. M °bhāvo kathati jona° nushyāloke |.

16. M ṇakra āha |. — 17. M devo me jā° pati iti maghavānti me ā° B °ṇti ॥ maghavānti me āhuḥ | ma° ke so°. — 19. M °bhāvaḥ su° BM °saṃyātām risha°.

ऋषयो आहन्सुः ॥

पुरंदरो भूतपती पुनर्यौ
देवानामिन्द्रो चिदशानमीश्वरो ।
सो आगतो असुरगणप्रमर्दको
ओकाशमाकांक्षति प्रभं प्रष्टुं ॥

5

दूरा श्रुता मो ऋषयो समायता
सुसंयता वो ऋषयो स आगता ।
पादवन्दका आर्यप्रसन्नचित्ता
अयं सर्वलोके मनुष्यश्रेष्ठो ॥

ऋषि आहन्सुः ॥

10

ऋषीणां गन्धो चिरमावितानां
उपवायति एरितो मारुतेन ।
इतो अपक्रम्य निषीद शक्र
न एष गन्धो सुसहो देवतेहि ॥

शक्रो आह ॥

15

ऋषीणां गन्धो चि[381^b]रमावितानां
उपवायति एरितो मारुतेन ।
शुचिः सुगन्धो चिरमावितानां
न एष गन्धो प्रतिकूल मह्यं ॥

ऋषयो आहन्सुः ॥

20

अयं ऋषिः सरभंगो उदारो
यतो जातो विरतो मेघुनातो ।

2. M purandaro° BM °t punāyañ de° M °m iṣvaraḥ. — 4. M °okāsam ākrāñkshati° B °kshati | praṇaṁ prashṭum dū°.

6. B °rá sūtā mo °sañyatānāñ vo rīshayo samāgatā | M °samyatānāñ vo rīshīñāñ | .
— 8. B susañyatā vo rīshīñāñ pāda° BM °ndakā vo ā° citto yañ sa° ke tvañ ma°
M °creshṭo | B °creshṭa || . — 10. M rīshayo āha | B °hatsulḥ | .

11. BM °gandha ci° B °upāvānyati eritā | mā° M °upāyati etaritā mā° B °na i°. —
13. B °aprakra° °ṣakraṇa e° M °ṣakrañ na esha gandhā su° B °gandhā su°.

16. B °gandhe ci° M °gandha ci° upāyati uttarita mā° B °ti | etarite mārutena ṣu°.
— 18. M ṣuciñ sugandhaḥ ci° nāñ sugandhati vimalena eshaḥ gandha pra° B °nāñ
sugati surnalo na e° kulañ ma° M °kula mokshañ | āyañ°.

21. M °rīshi sa° B °udārā yafo jāto cira° M °yataḥ jā° BM °nāto ā°.

आचार्यं बुद्धीं सुविनीतकृत्यो
सो विह प्रश्नानि वियाकरोतु ॥

[अवधयो आहंसुः ॥]

5 वाशिष्ठ प्रश्नानि वियाकरोहि
याचन्ति त्वां अवधयो साधुरूपमा ।
एषो हि धर्मो मनुजैर्हि पण्डिते
यं वृषमाकांक्षति तस्य भारो ॥

[शरभंग आह ॥]

10 यत्किञ्चि प्रश्नं मनसामिकांक्षय
कृतावकाशानि वदेथ यूयं ।
अहं वो प्रश्नानि वियाकरिष्यं
दृष्टं हि मे तत्त्वमिदं परं च ॥

राजा दानि पृच्छति ॥

15 यथा अभूद्दण्डकि नालिकेरो
अर्जुनो च कलभो च राजा ।
तेषां गतिं ब्रूहि सुपापकर्मणां
कुचोपपन्ना अवधयो विहेठिय ॥

शरभंगो आह ॥

20 यथा अभूद्दण्डकि नालिकेरो
अर्जुनो च कलभो च राजा ।
तेषां गतिं बुध्य सुपापकर्मणां

1. M °po sáviha °viyávaro° B °ni viyovaro° BM °tu ॥ vá°. — 4. BM °çishṭo pra °ka-ro(B °rohi) yāvanti tvañ ri° M °dhurupañ | B °rūpo e°.

6. M °dharmañ ma °ṇḍito yañ° B °ṇḍitá | yañ° BM °bhārā yat kiñ°.

9. BM °cin praçnañ °tha | kri° B °tá ca káni va° BM °yañ a°.

11. BM °praçnañ viyáñ(M °vipá)ka° B °shyañ | dri° BM °me tatva idañ ca pa°.

14. M °ṇḍaki nálikelo arju°.

16. BM °tiñ kruli° M °supáyakarmaññ | kṛitopapanná° heṭhayaḥ | B °heṭhiyo ॥.

19. M °ṇḍaki nálikelo arju° B °rjuná ca ka°.

21. M °tiñ supá° B °budhyati su°.

यचोपपन्ना च्छपीणां विहेठका ॥

च्छपी पांशुनाक्रमि येन दण्डकी

उच्छिन्नमूलो सधनो सराद्रो ।

कुक्कुलं नाम नरकं प्रपन्नो

स्फुलिंगजाला व ततो समुच्छयाः ॥

5

अर्जुनो नरकं शक्तिशूलं

अधोशिरो ऊर्ध्वपादो प्रपन्नो ।

आंगीरसं गौतमं हेठयित्वा

च्छपिं तपस्विं चिरब्रह्मचारिं ॥

यो संयतां प्रव्रजितां विहिंसे

10

अग्नेन पागेन निमन्त्रयित्वा ।

तं नालिकेरं शुनखा परच

प्रसह्य खादन्ति विचेष्टमानं ॥

यो खण्डसो प्रव्रजितं प्रघातयेद्

च्छपिं चान्तीवादिं श्रमणं अदूषकं ।

15

कलमो अवीचिं नरकं प्रपन्नो

महाभितापं कटुकं भयानकं ॥

एतादृशानि नरकानि श्रुत्वा

दृष्ट्वा च राष्ट्रानि समूहतानि ।

धर्मं चरे श्रमणब्राह्मणेषु

20

एवंकरो स्वर्गमुपेयं स्थानं ॥

राजानो आहन्तुः ॥

यन्ते अपृच्छे हसमिधवेसि

अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।

2. BM řiři(B °shī) pañca vatsā 4° M °krami so na daṇḍa° B °krami so ne daṇḍaki u°. — 4. B kukulañ° M kukkule nā° nno āphaliñ°.

6. M °cīro urddhapā° pannāḥ. — 8. B āñgira° M āñgīrasaṃ gauttamañ° pasvi ci°.

— 10. M yo | sañyatā pra° B °jito vi°.

12. M °kelo sunakhā pa° BM °ratrañ prasahya sukhāda° nañ yo°. — 14. B °so vravrajitāñ praghā° M °jitāñ praghātaye | ři° BM °kshāntivā° M °craṇaṇaṃ°.

16. B °vicikañ na° M °vicikañ kalabho avicikañ na° hāvīpākañ ka°. — 18. B °driṇā na° M °driṇāñ na° BM °tāni dha°. — 20. M °craṇaṇa° BM °evañ sva° B °m upayañ sthā°.

23. M yañ te apriccheyāñ abhibhavaṣi a° mi yad ihā kruhi B yañ te apricchañ hañ abhibbhayaṣi anyan te tadihā kruhi kiñ°.

किं सो वधित्वा न कदाचि सोचति
कस्य प्रहाणिं चक्षयो वर्णयन्ति ॥

शरमंगो आह ॥

क्रोधं वधित्वा न कदाचि सोचति
ईर्ष्याप्रहाणिं चक्षयो वर्णयन्ति ।
सर्वस्य उत्तमं परुषं चमेया
एतं बलं दुर्जयमाज्ज सन्तो ॥

राजानो [382] आहन्सुः ॥

शक्यं हि द्वित्रां वचनं चमेतुं
श्रेष्ठस्य वा अथ वा सदृशस्य ।
कथं हि हीनस्य वचं चमेया
आख्याहि मे कौण्डिन्य एतमर्थं ॥

सरमंगो आह ॥

भया हि श्रेष्ठस्य वचः चमेति
संरमहेतोः पण सदृशस्य ।
यो चेह हीनस्य वचं चमेया
एतद्वलं उत्तममाज्ज सन्तो ॥
कथं जानेथ चतुष्टयं
सदृशं च श्रेष्ठं अथ वा च हीनं ।
विरूपरूपेण चरन्ति सन्तो

1. BM *kiñ* | so vadi(M °vandi)tvā ° dācit soca° M °hāniñ ri° yati | . — 4. BM *çresh-
t̥ha*(B °sh̥t̥a)sya va ca(M °ca na) santi kro° dāciechocati | irshyā(M °irshyāñ)pra° M °hāniñ
ri°.

6. BM °sya yukto puruṣaṁ kshami(M °mi)yā° M °hu sañto || . — 9. B *çakshmāhi°*
M *çlakshnāhi°* BM °tuñ | çre° M °tha vā dṛiçasyā.

11. B °cañ ksheme° M °cañ kramayānitāni ākhyāhi me konya° tam a B °kauṇḍi e°. —
13. M çara°. — 14. M bhavāñ çre° B bhayācchresh̥t̥asya° M °vacanaḥ kramanti sarabha-
hetoḥ sadṛi° B °kshamanti sañrambbaheto çadṛiçasya ya°.

16. B yā ce° M yāveha° sya cañkrama | yān etad varañ u° B °yā || e° M °sanno || . —
18. BM *rājā*(M °jāno) āhansuḥ || kathañ jānecchatha(M °ccheva) macchavarā° B °çre-
sh̥t̥aṁ a° M °çresh̥t̥aṁ | a° BM °nañ vi° — 20. BM °nto || tasmā° M °sya ca cañ-
krameyā B °sya tacañ kshakshameyā na°.

तस्माद्धि सर्वस्य वर्चं क्षमेया ॥
न एतमर्थं सहती पि खेना
सराजिका युध्यमानी करेया ।
यं क्षान्तिमां सत्पुरुषो करोति
क्षान्तिमता वोपसमन्ति वीराः ॥

5

राजानो आहन्सुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयामो
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
कतिविधं शीलवन्तं वदेसि
कतिविधं प्रज्ञावन्तं वदेसि ।
कतिविधं सत्पुरुषं वदेसि
कतिविधं च शिरि न जहाति ॥

10

सरभंगो आह ॥

कायेन वाचाय सुसंवृतो यः
मनसा च नो किञ्चि करोति पापं ।
न चापि लोके अहितं करोति
तथाविधं शीलवन्तं वदामि ॥
सर्वाणि अर्थानि पुनर्विनश्चन्ति
कालागतं च न प्रयाति अर्थ ।
न चात्महेतो . . विधं चरेया
तथाविधं प्रज्ञावन्तं वदेमि ॥
यो वे कृतज्ञो कृतवेदि पोसो
कल्याणमित्रो दृढभक्तिरूपो ।

15

20

2. B °hatīm pi° M °senāḥ sa °yuddhamā° B °karayā | . — 4. M ya kshāntimā satpu° BM °rushā karonti kshāntīmāta vo pra(B °vyopa)sa°.

7. M °shitaṁ te °yamaḥ anya te pri° B °yāme | anya ° d idā kruhi | M ° d idāniṁ kruhi. — 9. M °çīlaṁvantaṁ vadāmi kati° B °jñāvantaṁ | taṁ deçi kati°.

11. B °shaṁ vā deçi kati° M °shaṁ vadesi | katividhaṁ sa çiri ua° B °nejjahāti || . —

13. M çara°. — 14. BM °kiñcit karo° B °paṁ na°.

16. B °hita ka° M °vantaṁ karoti | . — 18. BM °kālaga° M °taṁ ca prāyati | arthaṁ B °na prāyeti | arthaṁ na°. — 20. BM °to vidhaṁ°.

22. BM yo cet kṛitajñā yo cet kṛitavedino vo so ka° B °rūpo vya°.

असमक्षं सत्कृत्य करोति कार्यं
तथाविधं सत्पुरुषं वदेमि ॥
एतेहि धर्मेहि चिहि यो उपेतो
संमोदको सखिलो सखणवाचो ।
सगारवो सप्रतीशो हिरिमां
तथाविधं व शिरि न जहाति ॥

5

राजानो आहन्तुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयाम
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
शीलप्रज्ञाशिरिकृतज्ञतानां
किं व नु श्रेष्ठं कुशला वदन्ति ॥

10

सरमंगो आह ॥

प्रज्ञां खु श्रेष्ठां कुशला वदन्ति
नक्षचराजा इव तारकानां ।
शीलं शिरि चैव कुतज्ञता च
प्रज्ञोपका तु प्रवरा भवन्ति ॥

15

राजानो आहन्तुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयामः
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
किमाचरन्तो किमासेवमानो
कथं करो प्रज्ञावां भोति मन्ये ॥

20

1. M °sañesmiñ ° kārya tathā°. — 3. M °rmehi trihi yo ° vācā | B °vācā sagā°. —
5. M sagauravā sapra° B °ravā sapra ° hirimāñ° M °hirimāñ tathā° BM °dhañ vā çì°
B °nājjahātì ॥ .

8. M °yāmañ ayan te° B °yāma | anya° BM °ha kruhi ॥ . — 10. BM çilasya prajñāya
çiri(M °ri)kṛitasajñātā kim-anuçreshtañ ku°.

12. M çara°. — 13. BM °çreshṭhāñ kuçalāñ va ° nāñ çì°. — 15. B °çiriñ cai°
M °çiriñ caivañ kṛitamñjñatām ca ājñāpakā pra° B °jñatām ca ājñopakā pra°.

17. M °jā ā°. — 18. B °mañ anyañ pri° M °mañ anyañ pri ° d ida kruhi B °ha
kruhi ॥ . — 20. M °nto kiñ āsava° B °prajñāñ vā bhonti ma° M °vāñ bhāshitam
anyo ça°.

सरमंगो आह ॥

सेवन्तो वृद्धा निपुणो बड्भ्रुतो
 ओद्याहको च परिपूच्छमानो ।
 श्रुण्वन्तो सत्कृत्य सुभाषितानि
 एवंकरो प्रज्ञावां भोति मन्वे ॥ 5
 सो प्रज्ञानां कामगुणं विपश्चति
 दुःखं अनित्यं [38²^b] विपरिणामधर्म ।
 एवं विपश्चं प्रजहाति च्छन्दं
 महद्भयेषु वधकोपमेषु ॥
 सो वीतरागो सुविनीतदोषो
 मेधाभावनां भावये अप्रमत्तो । 10
 मेचेण चित्तेन हितानुकम्पी
 एवंकरो स्वर्गमुपेति स्थानं ॥
 सुभाषितार्थं इदमेवरूपा
 गाथा इमा सत्पुरुषेण भाषिता । 15
 यो पि इमां सम्म समाचरेया
 अदर्शनं मृत्युराजस्य गच्छे ॥
 सुभाषितान् अनुमोदमाना
 ब्रह्मा च इन्द्रो चिदशा च देवासु ।
 ते वेगजाता मुदिता कृताञ्जली 20
 गच्छेन्सु तद्देवपुरं यशस्विनो ॥
 महार्थियं आगमनं अभूवि
 अष्टमकस्य भीमरथस्य चैव ।

1. M çara°. — 2. M °nipuno ba° B °nipunar ba° BM °çrutânām çilaçiriñ ogrā° B °mānām | . — 4. M çriṇvanto ca sa° B °nto so sa° bhonti manyo | M °manyo | .

6. BM °guṇo vi° B °ti | duḥ° M °pariṇā°. — 8. B °koyameshu | . — 10. B °trāsanañ bhā° M °trāsana bhā°.

12. M °nukañpi e° B °kampī e° BM °m upati°. — 14. M subhāshitārtha ida° rūpāñ gāthān inām sa° B °thā inām sa°.

16. BM yo vi māñ skandha samā° yā āda° cche su°. — 18. BM °shitañ || te n° devās ta°. — 20. B ta ve° M ta vegajānā | adi° jali gaccheṇsu devāḥ devapu° B °cchetsus tad eva pu°.

22. BM kim arthiyañ ā(M °yam ā)ga° B °shi || aṣṭhamaka° M °caivañ.

कलिंगराजस्य च उन्नतस्य
सर्वेषां वा कामरागो प्रहीणो ॥

राजानो आहन्तुः ॥

5

एवं हि एतं परचित्तवेदि
सर्वेषां नो कामरागो प्रहीणो ।
करोहि ओकाशमनुग्रहाये
यथा गतिने अभिसंमुखेन ॥

सरभंगो आह ॥

10

करोमि ओकाशमनुग्रहाये
सर्वेषां नो कामरागो प्रहीणो ।
फरेय कायं विपुलाय प्रीतये
यथा गतिं मे अभिसंमुखेन ॥

राजानो आहन्तुः ॥

15

सर्वं करिष्याम तवेदं वाक्यं
यं यं च मो वक्ष्यसि भूरिप्रज्ञ ।
फरेम कायं विपुलाय प्रीतिया
यथा गतिने अभिसंमुखेन ॥
कृता च वत्सस्य ऋषिस्त्र पूजा
मच्छन्तु ते ऋषयो साधुरूपा ।
ध्याने रता आश्रमे आवसेथ
एतं धनं प्रव्रजितस्य श्रेष्ठ ॥

20

3. B rājā ā° M °āhaṁsuḥ ॥ . — 4. BM °paricittavedi sarveshāñ ká° M °hino | B °no ka°.

6. BM °hi ekā(M °kāñ)cam anubodhanāye | yathāgatan te° M °bhūṇanti. — 8. M ça-ra°. — 9. BM °mi ekāñcam a°.

11. BM hare° M °tha kāmāñ vipulā ca pri °gatañ me° B °gati me° M °ñemah ॥ . — 13. M rājā āhaṁsuḥ ॥ . — 14. M °vākya yañ pañcamā va° B °ca māñ va° BM °si | bhūyaḥ prajāñ ha°.

16. BM hare° M °kāmāñ vi° M °yā yathāgatan te abhiñam̐bhu° B °gatañ te a°. — 18. M °vatsyasyashta shi° B °gaccham̐tu ca řisha° M °ntu ca řishayo so sá° BM °pā dhyā°. — 20. M °āvasatha | e °çreṣṭhāñ | .

पूर्वेनिवासं भगवां पूर्वेजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्त्रा भिषूणमनिके ॥
ते च स्कन्धास्ते च धातवो तानि आद्यतनानि च ।
आत्मानमधिकृत्य भगवानेतमर्थं वियाकरेत् ॥
अनवरायस्मिं संसारे यच्च मे उचितं पुरा ।
अनाथपिण्डिको शक्नो देवराजा शचीपतिः ।
कलिंगराजा आनन्दो धारिपुषो च अष्टको ॥
अथ भीमरथो राजा मौन्रख्यायनो महर्षिको ।
सरभंगो अहं अभूषि एवं धारेय जातकं ॥

5

तदापि मया सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं एतरहिं पि मया सदेवमा- 10
नुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥

सरभंगजातकं समाप्तं ॥

वाराणस्यां त्रिंशद्विंशिका उद्यानभूमिं निर्गता एषां एकस्य माता कालगत्या सा
देवीहि उपपन्ना । ताये धर्मचक्रप्रवर्तने धर्मो अभिगमितो ॥ सा तं पुत्रं स-
[383^a]रति । तस्य दानि सर्वेहि तेहि गोष्ठिकेहि पुत्रस्य प्रेम्नकेन पुत्रप्रेम्नं ॥ वा- 15
राणस्यां काशिका च नाम गणिका उपलब्धा । काशिका च केन कारणेन सा
गणिका काशिका त्ति वुचति ॥ तादृशं सुकर्मविपाकामिनिर्वृत्तं शुभं रूपगतं । सा
सर्वा काशिमूमिं चमति तस्मात्सा काशिका त्ति वुचति ॥ उपार्धकाशिका तस्या
एव काशिकाये भगिनी तस्या पि पूर्वकर्माभिनिर्वृत्तं शुभं रूपगतं यथैव काशिकाये

1. M °nivāsa bha°. — 2. B °çāntā bhi° M °bhikṣuṇa santi°. — 3. B te ca skāṁdhās
te° M °dhātava tānyāya° B °vo tanyāya°. — 4. BM °rtham vyāka°. — 5. B °tra me
tushi°.

6. BM °kro ca rā° M °jā saci°. — 7. BM °çālipu°. — 8. BM °mauṅgalyā°. —
9. M çara°. — 10. M tadāpi mayā sadevamānushāye pariṣhāye dharmma deçitaṁ | e°
dharma de°.

12. M iti çrīmahāvastuavadāne çarabbajā° B sarabbajā°. — 13. M alha vā °çadgoshtī-
kā u° B °bhūmi ni° M °bhūmiṁ nirgato e° BM °nnā tā°. — 14¹. M °cakram pravarttano
dharma a° B °ne dharmā a° BM °to sā°. — 14². B °rati ta°. — 15¹. BM tasya dā° go-
shṭhike°. — 15². BM °çiko ca ° labdham°.

16. BM kāçiko ca ke° M °nikānti vu° B °çikānti vu°. — 17¹. B °çaṁ sakarma° M °çaṁ
carkarma° BM °çubharūpagataṁ sā°. — 17². BM sā sarvam kāçibhū° M °tsā kāçika ti
vu°. — 18. BM evaṁ kāçikāṁ(B °çikaṁ) dāni uparddha° M °evaṁ kāçikāye bha° BM °rmā-
bhiḥ nirvṛi° M °taṁ | yathāivaṁ kāçi° B °taṁ yathai kāçi° BM °lo puraso eko akṣhi te°.

पिङ्गलो पुनरस्मा एको अक्षि । तेन सा कारणेन उपार्धकाशिं चमति ॥ तेहि गोष्ठिकेहि सा काशिका वृद्धति । आगच्छ अस्माकं उपस्थानकारी । सा च ताये देवताये अधिष्ठिता न गच्छति अस्ति मे किञ्चिद्ब्रह्मकार्यं न शक्यं आगन्तुं ॥ ते दानि उपार्धकाशिकां आदाय तामुद्यानभूमिं गता ॥ सापि देवता काशिकाये 5 वेधेय तेषां गोष्ठिकानां दर्शनपथेन देशे अभिक्रमति ॥ ते तां दृष्ट्वा येन काशिका तेन प्रधाविता । देवता अपरिमिताये गतीये गच्छति गच्छन्ती दृश्यति । सा दानि देवता तां गोष्ठिकान्ततो उद्यानभूमीतो अश्विवदनं प्रवेशित्वा भगवतो समीपे अन्तर्हिता ॥ ते दानि गोष्ठिका भगवतः पादवन्दा उपसंक्रान्ता ॥

भगवानाह ॥

10 का नु क्रीडा का नु रती एवं प्रज्वलिते सदा ।
अन्धकारस्मिं प्रक्षिप्ता प्रदीपे न गवेधथ ॥
को नु ह्येषो को नु आनन्दो एवं प्रज्वलिते सदा ।
अन्धकारस्मिं प्रक्षिप्ता आलोकं न प्रकाशथ ॥

ते दानि भगवता सर्वे बलवशीभावे विनीता एहिभिर्बुकाये च प्रव्राजिता उप-
15 संपादिता ॥ एषा आयुष्मतां त्रिंशद्गोष्ठिकानां प्रव्रज्या च उपसंपदा भिर्बुभावो ॥
समाप्तं त्रिंशद्गोष्ठिकानां प्रव्रज्या ॥

1¹. BM °uparddhakāci ksha°. — 1². BM °goshṭhike°. — 2¹. BM °kāri sá°. — 2². B °dhisthitā °sti mo kañci° M °sti me na kiñcit griha°. — 3. BM °uparddhañ kāci-
kāñ ā(M °kāñ ā)daya tam u° B °gatā sā° M, après bhūmim, remplace gatā par na et
omet ici la suite jusques et y compris gacchanti (l. 6). — 4. B °goshṭhikāye daḥ M °goshṭhi-
kāñāñ da° thena tena deḥ B °atikramati te°. — 5. BM te tañ dri° pravādhitā(M °tāl) de°.

6¹. M °vatāñ aparimitāye gatiye gacchati B °tiye gacchati° gacchātāñ dri° BM °çyanti |.
— 6². B so dā° goshṭhikāñ tato u° M °goshṭhikāñ tato u° bhūmilo rishipattanañ praviçi°. — 8. BM °goshṭhikā° M °gavato pādau çirasā vanditāl | sā pi de° M transpose ici le pas-
sage depuis sāpi devatā (l. 4) jusques et y compris gacchati (l. 6) et continue : sā tañ dri-
çyati | yañ dāni na driçyanti sā dāni devakāçikāya goshṭhikāye tato udyānabhūmilo rishi-
vadanāñ praviçitvā antarhitā | te dāni goshṭhikā bhagavato pādāñ vandā upasamkrāntāl ||
bha° (l. 9). — 10. M °ratim e°.

11. M °kshiptāl pra°. — 12. M kā nu ha° B ko nu hasho ko°. — 13. M andhakālasmiñ°
B °prakāçyatha | . — 14. M °rve varavañibhā° BM °pravrajitā° ditā e°. — 15. BM esha
āyushmantāñ triñcadgo(M °triñçago)shṭhikā pra°.

16. M iti çrimahāvastuavadāne triñçagoshṭhikā° B °trimçayūthānāñ M °jyā samāp-
tañ || .

भगवां वाराणस्यां विहरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा अपरे दानि त्रिंश जना ऋषिवदनस्य नातिदूरेण मार्गेण गच्छन्ति । भगवां दानि तेषामनुग्रहार्थाय मार्गस्य समीपे निषण्णो । ते दानि भगवन्तं ब्रूया भगव-
तः पादवन्दा उपसंक्रान्ता भगवता च सर्वे बलवशीभावेन विनीता एहिभिषुकाये
च प्रव्रजिता उपसंपादिता । एषा आयुष्मतां त्रिंशानां जनानां प्रव्रज्या उपसंपदा 5
[383^b] भिषुभावी ॥

भगवां वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां
च विस्तरेण निदानं कृत्वा कोशलेषु द्रोणवसुकं नाम ग्रामं तदिं अपरो ब्रा-
ह्मणमहाशालो आढ्यो महाधनो महामोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूत-
धनधान्यकोशकोशगारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतदासीदासकर्मक- 10
रपीक्षेयो प्रभूतहस्त्यश्वाजगवेडको । तस्य दानि ब्राह्मणमहाशालस्य मैत्रायणी
नाम ब्राह्मणी भार्या प्रासादिका दर्शनीया अशुद्रावकाशा परमाये शुभवर्णपु-
ष्कलतया समन्वागता ॥ तस्या दानि मैत्रायणीये पूर्णो नाम माणवो पुत्रो प्रा-
सादिको दर्शनीयो तक्षणाभिरूपो कृतपुण्यो महेशाख्यो कृताधिकारो पुरिमकोहि
सम्यक्संबुद्धेहि च्छिन्नबन्धनो आच्चातभूतो आर्यधर्माणां चरमभविको ॥ सो मृणो- 15
ति । राज्ञो शुद्धोदनस्य सर्वार्थसिद्धौ नाम कुमारो द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्ष-
णेहि समन्वागतो येहि द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतस्य महापुरुषस्य
द्वे गतीयो भवन्ति न तृतीया । सचेद्गारमध्यावसति राजा भवति चक्रवर्ती
चतुर्दीपेश्वरो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो । तस्य इमानि
सप्त रत्नानि भवन्ति तद्यथा चक्ररत्नं हस्तिरत्नं अश्वरत्नं मणिरत्नं गृहपतिरत्नं स्त्री- 20
रत्नं परिणायकरत्नं सप्तमं पूरं चास्य भवति सहस्रं पुत्राणां शूराणां वीराणां वरां-

1. M atha bha° B °triṃṣayajñā | ri° M °triṃṣayajñā ṛishipattanasya°. — 2. M bhaga-
vān dāni te° BM °pe nisharṇṇo | . — 3. BM °taḥ pādāvandā(M °vañidā) upasaṃkrā°
ditā e°. — 5. BM esha āyushmantām triṃ° M °ṣānām kramānām pra°.

7. M atha bhāga° ṛishipattane mṛi° ṇām ca vimāre° brāhmaṇo mahāṣa° B °dhano
mahābhogo pra° M °dhano mahābhogo prabhūtadhanadhānyo koshṭāgāro prabhūtadhana-
dhānyakoṣakoshṭāro prabhūtadhanadhānyajātārurajatavitto° B °ṣakoshṭāgāro prabhūta-
jātarūpavitto° M °raṇaḥ pra° BM °sheya° prabhūtahastyācagajavedā°.

11. BM °lasya mitrā° B °drāvakaṣṇi pa° M °shkarataya° samanvāgatāḥ | B °gatā ta°. —
13. BM tasya dā° ṇi pūrṇṇo° nyo kṛitamahe° M °kehi saṃmya° BM °ndhano rājānabhū°
B °viko so°. — 15. M sā ṣṛi°.

16. BM rāja ṣu° M °ro dvātriṃṣatīhi mahāpurushalakṣaṇeḥi samanvāgatā ye° B °yehi
dvātriṃṣatīhi mahāpurushalakṣaṇeḥi samatvāga° BM °tritiyā sa°. — 18. B °gārasya
madhyo vasati | rā° M °kravattī ca° BM °tadvipe° M °pmarājo sa° B °nvāgatā bhavanti | .
— 19. B tadypathā° BM °cāsya bhavati | sa° M °ṣulānām vi° BM °rddakānām so°.

गङ्गपिपां परसैन्यप्रमदकानां । सो इमानि चत्वारि महादीपानि अध्यावसति
तद्यथा जंबुद्वीपं पूर्वविदेहं अपरगोदानिकं उत्तरकुशं इमां महापृथिवीं सागरगि-
रिपर्यन्तामखिलामकण्टकामदण्डेनाशस्त्रेणानुत्पीडित्व धर्मेणैवामिनिर्जित्वा अ-
ध्यावसति । सचेत्पुनः अगारतो अनगारियं प्रव्रजति तद्यागतो भवति अर्हं
5 सन्यक्संबुद्धो विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकाविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता
देवानां च मनुष्याणां च विघुष्टशब्दो विघुष्टकीर्तिरेखो अनन्यनेघो अभिमू अन-
भिभूतो आञ्चार्यदर्शी वशी वशवर्ती सो च ऋषिणा महर्षिकेन महानुभावेन
चतुर्हिं कारणेहि एकांशेन [384°] व्याकृतो बुद्धो लोके भविष्यतीति अथान्येहि पि
नेमित्तिकेहि ॥ यदा भगवानभिनिष्क्रान्तो सो पि तदहो येव अभिनिष्क्रान्तो
10 अनुहिमवन्त आश्रमं गत्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो चतुर्थ्यानलामी पंचामिञ्चो
महर्षिको महानुभावो ऋषि संवृत्तो ॥

तस्य दानि एकूनचिंश ऋषिकुमारा शिष्या सर्वे षडंगवेदपारगाः चतुर्थ्यानला-
भिनः पंचामिञ्चा महर्षिका महानुभावा ॥ सो तेषां शिष्याणामाह ॥ बुद्धो
लोके समुत्पन्नो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे मनुष्याणां धर्मं देशयति
15 आदौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वयं सुव्यंजनं केवलपरिपूर्णं परि-
शुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयति ॥

सर्वे अश्रूणा स्तब्धाः अमितज्ञा महामया ।

अविश्वासिका च असारा च इति भाषति गौतमो ॥

यं नूनं वयं माणवकाहो येन वाराणसीमृषिवदनं मृगदावं तेनोपसंक्रमेयाम

1. BM °tvāra mahādvīpāni adhyāvaseti || tadya° M °thā jambudvī ° godāvarikāṁ u°
BM °kuruṁ (M °ru) sāga° lām akaṇṭhakā° M °blinirmiñjitvā°. — 4. M sacen° punar agārīto
anagārī° BM °tathāgato bhavati | ahaṁ sa(M °saṁ)myaksaṁ M °ṇasampanno su°
BM °myaçarāthiḥ° M °ṇāṁ ca vidyusṭṭaḥ° B °rttīrekhā ananya° M °rttīreshā ananya-
nena abhibhūtenābhibhūtena ajñānārtha° B °to ajñānārtha° BM °darṣa vaci vaca(M °sa)-
varṭti° B °titi | athā° M °titi anye° BM °kehi yadā°.

9. M °bhagavān abhinishkranto | so° BM °ho ye ca abhini° M °himavantam ācra° lā-
bhino paṁ° B °lābhi paṁ° M °bhāvā so te° (I. 131).

12. B °gāh | catudhyāna° bhāvā so°. — 13°. B buddho lo samutpaṁṇo vā °harati | ri°
M °ṛishipattane mṛi° ṇāṁ ca dharma de° BM °ṇayati || 4° B °madhyakalyāṇaṁ parya-
vasā° M °svartha su° BM °kevalaṁ paripūrṇaṁ (M °rṇṇa) pariṇu° B °ddhaṁ paryavatātaṁ°
M °dābha brahmacarya saṁ°.

17. M °pā skandhā a° B °yā a°. — 18. M °rā ca ti bhāṣati || gauttami B °tamā° || .
— 19. M °mānavakā ye °ṛishipattanaṁ mṛi° B °dāve teno° M °krameyā | taṁ° BM °gau-
ttamaṁ darṣanāya sā°.

तं भगवन्तं गीतमं दर्शनाय । सद्यः खलु पुनर्भवति तथाकृपाणां तथागतानां
 अर्हन्तानां सम्यक्संबुद्धानां दर्शनाय उपसंक्रमणं पर्युपासना च ॥ साधूपधाया
 त्ति ते माणवका पूर्णस्य ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयन्तं द्वाविंशतीहि
 महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टाद-
 शेहि आवेष्टिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतं दशहि तथागतवस्त्रेहि बलवां चतुर्हि 5
 वेशारब्धेहि सुविशारदो शान्तेन्द्रियो शान्तमानसो उत्तमदमश्मथपारमिप्राप्तो
 परमदमश्मथपारमिप्राप्तः अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अवहिर्यतेन ज्ञानसेन स्थितेन
 धर्मताप्राप्तेन हृदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयूपमिवाभ्युन्नतो सुवर्णयूपं
 वा प्रभासमानं तेजसा श्रियाये ज्वलमानं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये । वृद्धा
 च पुनरस्य अतिरिव मगं प्रसीदे ॥ प्रसन्नचित्तो च पुनर्येन भगवांस्तेनोपसंक्रमि- 10
 त्वा भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्रजेहि मां भगवं
 उपसंपादेहि मां सुगत ॥ अथ खलु भगवां पूर्णं अ[384^b]र्षिं मैत्रायणीपुत्रं
 आत्मचिंशं एहिभिचुकाये अभिभाषे ॥ एष भिचवस्वरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥
 तेषां दानि भगवता एहिभिचुकाये आमाष्टाणां यत्किंचिद्वृषिलिंगं अविगुप्तिं अवि-
 ध्वजं अषिकल्यं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरं च प्रादुर्भूतं सुभका च पात्रा प्रकृतिस्व- 15
 भावसंस्थिता केशा ईर्यापथो च सानं संस्थिहे सव्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां
 भिचूणां । एषा आयुष्मतः पूर्णस्य मैत्रायणीपुत्रस्य आत्मचिंशस्य प्रव्रज्या उपसंपदा
 भिचुभावो ॥

सो दानि आत्मचिंशो भगवता बलवशीभावे विनीतो । सो दानि बलवशी-
 भावप्राप्तो भगवन्तं सम्मुखं इमाहि साकृष्याहि गाथाहि अभिस्तवे ॥ 20

1. BM °bhavati | tathārū° M °ntānāñ sañmya° BM °sanāya | . — 2. BM °dhyāyanti
 te °pūrṇasya bra° B °sañprakāṣayati | tañ dvā° BM °kṣaṇehi samanvāgatañ || aṭi°
 M °dyeḥi suviçāḷado çāntendriyāñ çāntamānasañ uttamadamaçamatthapāramiprāptaḥ an-
 targa° B °plaḥ arhantaḡataḡe indriyehi avahigatena mānāsena sñhi° BM °hṛadamavacchi-
 anāvilo(B °vira) viprasanno° M °ratanayūtham ivābhyudgataḥ suvarṇayūthañ vā prabhā°
 kañ apratikulañ da°.

9. BM °side pra°. — 10. M °ryena bhagavānsteno° tvā bhagavato pādau°.

11. B pravāje° M pravraje° bhagavan upa° BM °gataḥ || . — 12. M °gavān pūrṇaṃ°
 BM °rishi mai° M °ñpūvañ ātmatriṃṇa yehi° B °triṃṇa ehi° M °abhishāsḥ | . —
 13. BM etad bhi(M °tañ bhī)kṣa°. — 14. BM °gavato e° M °d rishiliṅgañ rishigupṭim
 rishidhva° B °gupṭiñ rishidhva° BM °jañ rishiākalpañ° B °hitañ | tricivara° ca prādur-
 bhūto çuñbha° M °rbhūtañ subhakāra pātrā° BM °svabhāvasaṃsthitā(M °sthihe) keçā ca
 sānañ° he || sayya° M °topasampannānāñ bhikṣuṇāñ B °kṣhūṇāñ e°.

17. BM eṣha ā° M °śmato pū° BM °maitryāya° trasya ekūnatrīñ° M °çasya vra°. —
 19¹. M °bhāva vinitā B °nito so°. — 19². M °prāptaḥ bhagavantañ samu° BM °imehi
 sā(M °sa)rūpyehi gāthehi a° M °stavēhi yo°.

- यं तुषितभवने सन्तो हिमशिखरनिभो गजो भवित्वा न ।
 अन्तिममुपेसि गर्भं दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥
 यं च उभयतो उपेतस्त्वा तव जगनी च पिता लोके ।
 महिपतिकुलसंभवो अभू दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥
 5 यं प्रतिमुखसन्तो परिच्यवसि जगं न कस्य चि स्पृशन्तो ।
 पित्तवधिरक्षेप्सणा अलिप्तो दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥
 यं च कनकवर्णं पद्ममाणा परमप्रीतं मनो अनुजनेति ।
 फणिका अनुगता व रक्तसूचं दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥
 यं च प्रकम्पयन्तो वसुधां जायेसि वज्रजनहिताय ।
 10 जातो पादानि सप्त क्रमेसि दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥
 यं पि च जातस्त्र मुने कृत्वं धारयेन्तु गुह्यकाधिपती ।
 उभयतो च वीजनीयो दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥
 यं पि च ते जातमात्र उदुपाना उन्नमे उदकधारा ।
 उष्णा च शीतला च दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥
 15 यं प्रव्रजेसि प्रहाय कामगुणां येव सप्त च रतना ।
 चतुरो च महाद्वीपां दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥
 अवहाय महीं च ज्ञातयो अथ रत्नानि प्रहाय सप्त वरा ।
 जातीमरणस्य कासि अन्तं दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥

1. BM yo tu °bhavana sa° M °khalani° BM °tvāna a°. — 2. B antīmañ upeyi ga° M °peti garbha da °rasmīm sagrotrañ piya me B °gotrañ tañ priya me yañ°. — 3. M yam ubha ° rūpo ja° BM °pitā ca lokanātha ma°. — 4. M mahīpatikulañ sañ° BM °bhavañ abhūshi | da° M °raçmisagotrañ pri° B °tra priya me yañ°. — 5. BM °pa-ri ca řiři jagañ(M °jayañ) akasya cit spriha(M °cin spriça)nto pi°.

6. M °śhīmanā a° BM °liptañ da° M °raçmisagotrañ tañ° B °tran tañ pri° M °yañum me | . — 7. M °varṇṇa paçyamāno pa° B °rṇṇaṇi yasyemāno pa° BM °prītamano(B °nā) a° M °janeti B °janetrī pha°. — 8. BM phali(M °ñi)kani anugata ca rakta° M °raçmi-sagotrañ tañ° B °gotrañ pri° M °yañ mo. — 9. BM °jāyet sa ba °ya jā°. — 10. M °to yadā° BM °krame da° M °raçmisa° BM °gotrañ tañ°.

11. BM °pi jā° M °muna ccha° BM °dhārayetsuḥ gu° M °pati B °patī u°. — 12. M u-bbaye ca °gotro tañ° B °tran tañ pri°. — 13. M yañ priyañ te° B °matrá udu° M °mā-tro udupāno udgametsuḥ uda° B °dgametsuḥ udakadhārāñ M °dhārāñ u°. — 14. M go-trañ tañ° B °gotran tañ pri°. — 15. B °vrajen prahā° M °vrajet prahā° BM °ṇañ ye ca sa° M °pta ratnā ca catu°.

16. BM cature va ma° M °gotrañ tañ° B °tran tañ pri°. — 17. M yañ ava° BM °yo caratha(B °tha |) ratnāni(M °tnāyañ) pra° M °saptañ dhīrāḥ B °pta dhīrā | . — 18. M jāūmāra° BM °kāçi anto da° M °gotrañ tañ° B °tran tañ pri°.

वीर महाश्रामा उन्नमासि भगवतो चित्ते तदा विमुच्यमाने ।

एकान्तसुखी भवेत्सु दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥

अथ सु[385']विनीता जिनेन शान्ता परमप्रीतमना आर्या परिषा ।

शत्रुदमने उपेसि कालं दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥

यथा तव प्रणिधी अभूत्पुरस्ताद्यथ समुदागतो अस्मि लोकनाथ ।

5

प्रणिधी आगमो च ते समृद्धो दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥

तव दशदिशतां गतो प्रणादो जनविषयेषु च नास्मि कोचि तुल्यो ।

परमगतिततो सि धर्मताये दशशतरस्त्रिसगोच तं प्रियं मे ॥

दिध्या भगवान्सुखी अरोगी दिध्या कार्यं इदं तव समृद्धं ।

दिध्या नमुचि हतो त्वया ससैन्यो दिध्या ते विदितमिमं च परं च ॥

10

दिध्या ते सहपति याचेसि दिध्या चास्त्र प्रतिशृणोषि वीर ।

दिध्या धर्मेण धर्मचक्रं दिध्या प्रवर्तये द्वादशानुपेतं ॥

दिध्या नदितो ते सिंहनादो दिध्या ते प्रतिवादो नास्मि क्वचित् ।

दिध्या यं जिनेन धर्मे प्राप्ते दिध्या ते मात्सर्यं नास्मि वर ॥

दिध्या मे अभूषि दिव्यचक्षुः दिध्या श्रीचममानुषमभूषि मे ।

15

दृष्ट्वा हिमवन्तो मृत्युं वा दिध्या ते समिती दृष्ट्वा ॥

1. BM *vira mahi*(M °hi) ā° M °bhāsa unar...āsi bha° B udānam āsi bha° BM °cinte ta ° ne e°. — 2. BM °vetsuḥ da° M °raçmisagotraṁ taṁ° B °gotraṁ taṁ pri°. — 3. B °sunihitā jane° M °sunihitā ji° BM °na çakrapara° B °mapratitamanā ca āryapari° M °nā ca āryapari°. — 4. BM çakradamana upesi kola(M °kālah) da° M °raçmisagotre taṁ° B °tran taṁ pri°. — 5. M °ñidhānaṁ me abhū° B °bhūta purastād yathā samadā° M °bhūt pūrastā yathā samadā° BM °gato āsi | lo ° tha pra°.

6. BM °ñidhi agamo° M °raçmisagotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri°. — 7. M tava diçatām° BM °gato | praṇā(M °praçā)do° M °sti kvaci° B °cit tulyo pa°. — 8. M °raçmisagotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri°. — 9. BM dṛiṣṭvā bha ° gī dṛiṣṭvā kâ° BM °tava saṁvṛiddhyaṁ | (M °ddhaṁ |). — 10. BM dṛiṣṭvā na° M °mu vidhu° BM °sainyo(M °nyā) dṛiṣṭvā ca te viditāṁ imaṁ° raṁ ca dṛi°.

11. BM dṛiṣṭvā te sahaṁpa(M °te mahampa)tiye ātmāpi dṛiṣṭvā cā° M °ñomi viraṁ B °vira dṛi°. — 12. BM dṛiṣṭvā dharme ° cakram(M °kra) dṛiṣṭvā varṭta ° daçāṁgupaṭā | (M °peto). — 13. B dṛiṣṭvā nadito° M dṛiṣṭvā nadito° BM °do dṛiṣṭvā te prṭivādi nāsti kaçcit || . — 14. B dṛiṣṭvā yajitena dharmā yo so dṛiṣṭhyā te sātsa° M dṛiṣṭvā ye jinena dharmayā so dṛiṣṭvā te sātsa° stī varah B °sti viraḥ dṛi°. — 15. B dṛiṣṭvā me° M dṛiṣṭvā me ° divyaṁ cakṣuḥ dṛiṣṭvā çro° B °kṣuḥ dṛiṣṭhyā çotra° BM °nushā abhūshi dṛi°.

16. BM dṛiṣṭvā(B °shtyā) hi° B °mṛityu vā dṛiṣṭvā te samiti dṛiṣṭvā i° M °tyuṁ vā | dṛiṣṭvā te saṁmṛitiṁ dṛiṣṭvā te i°.

- इह मे अभूषि पंचामिह द्रिष्या शिष्या विधेयता अभू ।
 द्रिष्या मो न पापसंगता स द्रिष्या अभूमो धर्मराजा ॥
 द्रिष्या शरणं उपगता स द्रिष्या अभिसमित चतस्रो सत्त्वा ।
 द्रिष्या सुविसारदा ते धर्मे द्रिष्या स बशीभावमनुप्राप्ता ॥
 5 एवं खु तदा जिनस्य पुरतो आयुष्मां पूर्णो कथितमार्गो ।
 वाराणस्यां मृगदावसिं आत्तमनो अनुमोदे धर्मप्राप्तो ॥

आयुष्मतो पूर्णस्य मेचायणीपुत्रस्य वस्तु समाप्तं ॥

- भगवान्स्तम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां
 विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं
 10 कृत्वा अवन्तीषु मर्कटं नाम निगमं तच्च ब्राह्मणमहाशालो राज्ञो उज्ज्वेमकस्य
 तोणेहारकस्य पुरोहितः राजाचार्यो महाधनो महामोगो प्रभूतमोगो प्रभूतस्वा-
 पतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतदासी-
 दासकर्मकरपौरुषेयो प्रभूतहस्त्यश्वाजगवेडको कात्वायनसंगोचो [385^b] । तस्य
 दानि द्वे पुत्रा एको नालको नामेन द्वितीयो च उत्तरो । उत्तरो ज्येष्ठः नालको
 15 कनीयसो पण्डितो निपुणो मेधावी उहटिताज्ञो तीक्ष्णबुद्धिको ॥ तेषां मातुलो
 असितो नाम ऋषी अवन्तीषु विंध्यपर्वते आश्रमपदे प्रतिवसति पंचशिष्यशतपरि-
 वारो मूलफलमकृष्टउच्छ्वृत्तिको पंच भाणवकशतानि मन्त्रवेदां वाचयति ॥

1. M iha ma bhūṣiṁ pañ° B °me bhūṣi pañ° BM °jñā drishyā(M °abhuṣi) ṣishyā
 vidhe ° abhūṣi | . — 2. B drishyā me na° M drishyā mā na° sma | drishyā yañ a°
 B °sma drishyā yañ a° BM °bhomañ dharmarājā(M °jā |). — 3. M drishyā ṣa° B °dri-
 shyā ṣa° sma drishyā a° M °sma drishyā a° BM °same cātaso(B °sra) satyāñ dri. —
 4. B drisma vi° M drishyā sma viṣā° B °dharmā drishyā sma vaṣibhā° M °dharmā
 drishyā sma vasibhāvānu°. — 5. BM °jñishya pu° B °kathitamāgro vā° M °tamārha vā°.
 6. BM °dāve āttamanānumodya dharmapātāñ || . — 7. M iti ṣṛimabhāvasuavadāne
 āyushmatā pūrṇanmai° B °maitryāya° M °sya jātakāñ sa°. — 8. M atha khalu bha°
 BM °vān sañmyaksañbuddhasya ya° M °tañ artha abhi° | ti | ṣishipattane mri° vanti |
 punaḥ kartakāñ nāma ni° B °ntishu | marka° M °ṣālā rājñō° B °ujhe(?)bhakasya toṇe°
 M °purojācāryyo ādya mahādhano mahābhogo prabhūtakōṣo prabhūtabhogo prabhūta-
 padeyo prabhūtadhanadhā° B °svāpadeyo prabhūtadhanadhānyo koṣakoshāgāro° M °ṣa-
 koshtāgāro° jātaruparaja° lyāgayanasā° B °tro ta°.

13. BM °putro eko nāmena dvi° M °yo ca uttaro jye° B °ro u°. — 14. M °jyeshṭho
 nā° B °jyeshṭhaḥ nā° M °niyaṣo paḍito nipuno medhāvī upaghatṭitajñō° B °vī ughaṭṭitajñō
 M °buddhiḥ B °ko te°. — 15. BM °māturo asi° M °riṣiḥ avantishu vindhyaparvata ā°
 BM °de ṛishi prativasati | pañicaci° °krishṭa(M °shṭam)draṁccha° B °ṣatāni | ma°
 BM °dām vāca(B °cya)nti utta°.

उत्तरेष तर्हि गत्वा वेदा अधीता । सो दानि संगीतिं कृत्वा पितुः सकाशं
गतो ॥ सो दानि पितुः पुरतो परेषां च ब्राह्मणाणां वेदपारगाणां अनुयोगं
देति । तस्मानुयोगं देत्तस्य तानि वेदानि नास्तेन सर्वणि शोभूहीतानि ॥ ते-
नापि पितुश्च तेषां ब्राह्मणाणां वेदपारगाणां पुरतो तस्य धाम्नः सकाशातो वेदानि
श्रुत्वा अनुयोगो दिन्नो । तस्य सो पिता ते च ब्राह्मणा वेदपारगा विस्मिता ५
अहो माणवकस्य बुद्धीति ॥ सो दानि मातापितृहि वृद्धति बुद्धो लोके उत्पन्नो
गच्छ प्रव्रजाहीति ॥ सो विन्ध्यपर्वतं गत्वा मातुषस्य असितस्य ऋषिस्त्राश्रमे ऋषि-
प्रव्रज्यां प्रव्रजितो । तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन पूर्वरात्रापररात्रं जाग-
रिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंचामिशा साची-
कृता ॥

10

यदा भगवाननुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रो वाराणस्यां
विहरति ऋषिवदने मृगदावे देवमनुष्याणां अर्थचर्या चरमाणो प्राणशतसहस्रा-
णि अमृतं प्रापयन्तो तदानीवांसिको असितेन ऋषिणा वृद्धति । बुद्धो लोके
उत्पन्नो गच्छ प्राचीनं प्रव्रजाहि ॥ सो दानि ऋषिस्त्राश्रमातो अनुपूर्वेण वाराण-
सीमागतो ॥ वाराणस्यां षट् शास्त्रारप्रतिज्ञा प्रतिवसेन्तुः काशपो पूरणो मस्त- 15
री गोसाविकापुत्रो अजितो केशकम्बली ककुदो कात्यायनो संजयी वेरट्टिकापुत्रो
निर्मन्थो च ज्ञातिपुत्रो ॥ तेषां नास्तेषां शास्त्रारप्रतिज्ञाणां उपसंक्रान्तो न
चास्य चित्तमाराध्यति ॥ चत्वारो महानिधयो संखो वाराणस्यां मिथिलायां
पदुमो कर्लिंगेषु पिंगलो तक्षशिलायां एलपत्रो ॥ वाराणस्यां संखस्य मांसिको
समाजो वर्तते । तर्हि निधानाधिपतयो नागराजानो निमन्त्रितका आगता ॥ 20

1¹. M °ṇa (vakraçatāni mamntravedā efface) tahiṃ gatvā yadā°. — 1². B °gato so°. — 2. M °to apare ° nāmāṃ ve° B °gānām anu°. — 3¹. BM °ntasya nātive°. — 3². BM te cāpi pitu ° to tasyā bhrā° M °dinnā | B °dinnā ta°.

7. M so vindhyāparva° BM °māturasya asi°. — 8. M tena pūjyamānena ghaṭamtena vyā° BM °rvarātrā(M °tro)pararātrāpararātraṃ jā° M °dhyānāni u° BM °ditāni tāni paṃ°.

11. M °ttarā saṃmya° BM °śyām viharanti | ṛṣivada(M °rati | ṛṣipatta)ne mṛi° rthacarya° ca° nto | tadātavāsiko ako asi° B °nto | tadātavāsiko° ccati bu°. — 13. M °lo-ke utpa°. — 14. BM °ṛṣi(B °ṣhī) yathāto a° B °gato vā°. — 15. M °stāro pratijñā° B °stārah pratijñā° setsuḥ | kāçya° M °setsuḥ kāçya° B °skari gosālikaputro aji° M °go-ṣālikaputro aji° keṇakambari kakuṭo kātyā° B °keçakampali° veraṅgikaputro ni° M °ṭṭika-putro nigrattho ca jā° BM °tro te°.

17. M °nto narāsyā° rādhyanti | B °rādhyanti | . — 18. M °sainkha vā° shu piṅga-
lo° B °yām ekaputro vā°. — 20. M tahi nidhā° āgatāh.

तच्च एषपचेय नागराज्ञा प्रज्ञा स्थापिता एतां यो प्रज्ञां विसर्जेति तस्य[386']
धीता च दीयति सुवर्णसहस्रं च ॥

किं स्व अधिपती राजा कथं भोति रजस्वरो ।
कथं स्व विरजो भोति कथं बालो ति वुञ्चति ॥

5 भगवानाह ॥

षष्ठो अधिपती राजा राज्ये भोति रजस्वरो ।
अरक्तो विरजो भवति रक्तो बालो ति वुञ्चति ॥

एषपचो आह ॥

केन सो वुह्यति बालो किं सु नुदति पण्डितो ।
10 योगचेमी कथं भोति तं मे आख्याहि पृच्छितो ॥

भगवानाह ॥

योगेहि वुह्यति बालो योगं नुदति पण्डितः ।
सर्वयोगअसंयुक्तो योगचेमीति वुञ्चति ॥

एषपचो आह ॥

बुद्धवुञ्चेति वुञ्चसि किं स्वप्नं अथ दर्शनं ।
15 निरीक्ष्य भाषेसि तत्त्वं उदीरय छिन्द संशयं ॥

देवता आह ॥

साचं दृष्टो महावीरो भृगदावान्तराश्रितो ।
धर्मश्रेष्ठं प्रकाशेन्तो सिंहो व गिरिकन्दरे ॥

1. M °ṇa nāgayañjēna praçṇāñ pitā | c° B °garājñe praçṇāñ pitā c° tasyā diptyā ca diçiti su° M °tasyā diptyā ca digi(?)ti su°. — 3. B kim adhi° M kiñ adhi° BM °bhoti rāja(M °jā)svaro ka°. — 4. BM °jo kathañ°. —

6. B sbaṣṭho adhipatī rā° ro a°. — 7. M °bāro ti vu°. — 9. BM °vuccati bālo kiñ nuda°. — 10. B yogacchemi ka° M °kshesi kathañ bhonti tañ° khyāsi pricçhati ॥ .

12. B °vuhyeḥi bā° M °bāro yogañ° ṇḍito | . — 13. M sarvayogañ sañ° B sarvaya-gasañ° gacchemi° M °kshemeti°. — 15. BM buddho buddhe vuccasi jānāsi kiñ svapnañ ca na me darçanañ | .

16. BM svapnañ ca nirikṣha bhā° M °cchinde sañ°. — 18. BM svakṣhyañ dṛiṣṭho (B °shṭvo) ma° dāyānta(M °yāñta)roçṛito. — 19. M dharme çreṣṭho pra° B °çreṣṭhañ pra°.

चिरस्र वत द्रक्ष्याम तारकैरिव लघयेः ।
 विचित्रभाचं बुद्धस्य वरबुद्धिनो ॥
 चिरस्र वत ओष्ठ्याम वाणिं ब्रह्मस्वरोपमां ।
 अगित्यं दुःखमनात्तेति सर्वज्ञेशप्रदारणीं ॥
 एतां श्रुत्वा नवघोषां वाणिं ब्रह्मस्वरोपमां ।
 मोक्षं प्राप्स्याम तीर्थेभ्यः आसादेत् नरर्षभं ॥

5

वृहान् लोकार्धचरं महर्षिं
 महायज्ञं काश्यप अर्धदर्शिं ।
 सर्वस्य शुभस्य मूलं
 श्रीलं रक्षामो चमरीव बालं ॥
 हित्वा न पन्थं कुवनान्तराणि
 यथा शास्त्रारं मुनिं नो च हत्वा ।
 खण्डित्वा शिखां परमार्थदर्शिनो
 मार्गं च्युतो वीचिसुपेति कृच्छं ॥
 पतन्ति गात्रेषु गिरिप्रकाशां
 वृष्टिरनन्तविद्धिः ।

10

शटेति गात्राणि दुःखार्दितस्य
 ततो प्रमोचेहि विशालकीर्तिं ॥
 शृणोमि धर्मं न च अहंशमि
 नेचोद्धृतः सूर्यमिवोदयन्तं ।
 आश्वासयादित्यमरीचितेज

15

20

1. B °sya yata dra° BM °ṇaiḥ vi°. — 2. BM °trañ buddha° B °sya parabuddhino
 ci° M °ddhinā vi°. — 3. M vira° BM °sya vada crosbyāmi vā° B °mām a°. — 4. BM °ni-
 tyā duḥ° B °dāraṇi ha° M °dārani | . — 5. BM hantuñ cṛutvā ghoshāñ navāñ gho-
 shāñ vāṇi bra°.

6. B °psyāma tāryebhyaḥ āśādetvā na° M °tiryebhyaḥ ātmā devā naraśhabhaḥ | B °bhañ
 dṛi°. — 7. B °lokārtham° BM °darṣi | . — 9. BM sarva° mōla(M °le) ṣṭaṇṇ ca
 rakshañ ca(B °kshañ cama)mariva bālañ(M °lāñ) echi°.

11. B cchitvāna yatrako vanantarasmim° ya° M cchitvāna patreka vanāntaraṣmim° ya°
 BM °munino akṛitvā(M °kṛiṣṭā) kha°. — 13. B °ṣikṣhāñ | pa° M °ramārthañdarṣino
 svargā cyu° B °rṣinā svargā cyuto vīryam upēha kṛi° M °tovfryyam upaha kṛi° —
 15. M °gātrasya yiripra° BM °kāṣā sābālikā vṛiṣṭim anantabuddhiḥ | (M °ddhiḥ).

17. M °ṣāteṭi gā° kīrti(?) B °kīrtiḥ | . — 19. M °dharma na° BM °trodhṛitāḥ°
 M °ryaṇ ivādayaṇmāñ.

21. M āśvāsayaḍi° rīcatejaḥ | mo° B °shyati | tīrya° āhu i°.

मोक्षो कदा भवेति तिर्यग्भौमिषु ॥
 [मं विकृतसदिहं वृद्धा दुःशीलसंभवं ।
 मथुकाष्ठो वदन्ती पि कौ शीलं न समाचरेत् ॥
 स वै प्रमोदेषु रती न
 मवे सुशीलेष्वचलो ऽचलोपमो ।
 व्याकर्षे त्वं अर्थदृशो मतीमां
 मेचेयगोक्षी भवरागसूदनो ॥

नालको कात्यायनो भगवतः पादौ शिरसा वह्निन्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥

10 पुरोहितो मद्भ्यं पिता तोषेद्द्वारस्थ राजिनी ।
 उत्पादेषु विद्यायुक्तो नक्षत्रेषु गतिंगतो ॥
 तस्मै पिता अचवासि अर्थकामानुकम्पको ।
 बुद्धो खु पुत्र उत्पन्नो गच्छ प्राचीन प्रव्रज ॥
 सो हं भगवन् अनुप्राप्तो साधु त्वं प्रव्रा[386^b]जेहि मां ।
 वैशारद्येहि संपन्ना वाचां भाषे तथागतो ॥
 15 कात्यायनं ब्राह्मणं च एहि भिक्षूति आलपे ।
 सा एतस्य प्रव्रज्या हि अभू च उपसंपदा ॥

आयुषां कात्यायनो आह ॥

अज्ञासि एतं वचनं अस्मिन्नेव ईश्वरतथं ।
 त्वां तु गीतम पृच्छामि सर्वधर्माद्य पारज ॥

2. B °kṛītañ sañde ° vañ a°. — 3. BM °pi ká çí(M °çī)lañ na çubhācaret | . — 4. BM sa ca pramode purato na(M °na yañ)bha° B °ve svaçīleshvabalabalopamo | M °vet svaçīleshu calācalopame | .

6. B °rshate tvatha dri° M °rsha tvarthadri° B °matimāñ maitraya ° danā | . — 8. B °no bhagavañ pá° M °no bhagavato pá°. — 9. M °hitā mahya pi° B °mahya pi° M °tonihā° BM °no u°. — 10. M °tpādīshu vineyuko na° B °vinayukto° M °tiñgatah | B °to ta°.

11. M tañ me pi° BM °avacasi° M °nukañpako | . — 12. M buddheshu tram utpa° B °ccha yāci° vrajā so° M °vraje | . — 13. M °bhavān anu° B °gavān anu° M °prāpte sādhu ca prajāñ nām | B °dhu pravrajāñ. — 14. BM °sañpanno vā°. — 15. M °tyā-yañāñ brā° B °ñañ e° M °laye | .

16. B °vrajyo abhū° M °bhūvanupa°. — 17. BM °yano anyā°. — 18. BM anyāsi e° M °vacanañ asi° BM °thātathā tvañ°. — 19. BM tvañ tu° B °gauttama pricchāmi | sarve dha° M °gauttamañ pricchasi | kātyāyanañ brāhmaṇāñ sarvadharma pāragah | B °gah auā°.

अनगारं उचितं मित्राजीवं चिच्छिर्वतो ।
मुनि प्रबोद्धं धर्मं नीनेयं उत्तमं पदं ॥

मगवानाह ॥

नीनेयं च पृच्छसि नाहं दुःखं दुरभिसंमुखं ।
हन्ता ते तं च पश्यामि संसृज्यस्व दृढो भव ॥
समानमार्गं कुर्यासि ग्रामे आकृष्टवन्दितं ।
मनीषदीर्घं रघेसि चामी चांनुमती भव ॥
उच्चावचा निखरन्ति दाषि अभिशिखा इव ।
नारी मुनिप्रलीभाये ताव तं मां प्रबोधि ॥
विरतो मेघुर्गो धर्मा हित्वा कामं परीवरं ।
अविद्वद्वो असंख्यो ये सत्त्वा जसस्त्रावराः ॥
यथात्मनी तथान्वेषां यथान्वेषां तथात्मनी ।
आत्मानं उपमां कृत्वा नैव हिंसि न घातये ॥
हित्वाभिहं अलिच्छां पि अलिच्छो मीहि निर्वृती ।
त्यज इच्छां च कीमं च धनं सत्ता पृथग्धनाः ।
पण्डितो प्रतिपज्जिय सो तरे मरेकं इमं ॥
ततो राजिविवासाती ग्रामं पिण्डाय शीतरे ।
आहुयं नामिनन्देय अभिहारं च ग्रामतो ॥
न मुनि ग्राममासाद्य कुलेषु सहसा चरे ।

5

10

15

1. B *anāgā*° M *anāgāram upe*° BM *°sya cikshā*° M *°cikirshitā* | B *°kirshito* | . —
2. M *muninā pratyaham dharma maunc*° B *°pratyāhāram dharmaṁ māne*°. — 4. M *°pri-*
chāmi nāla kinti bhagavān dushkaram° B *°nāla kinti bhagavān duḥ*° M *°bhisantuṇaṁ*.
— 5. M *°taṁ vakshyā*° BM *°saṁstavasya dri*°.

6. M *°na bhogaṁ*° BM *°ryāsi ti*(M *°si i*)*mē ākrushṭa vinde*(M *°nda*)*ti* | . — 7. B *°ra-*
kshasi° BM *°kshānte cā*°. — 8. BM *°ccaranti devāṁ*(M *°vā*) *agniçikhāṁ iyaṁ nā*°. —
9. M *°niprarobhāye tā*° BM *°va te māṁ pra*°. — 10. BM *°thuno dharma hi*° B *°kāma-*
paroyacet | M *°kāmaparopayet* | .

11. M *avabuddho asaṁ*° *tvā tatra sthāvarāt* || B *°trase sthā*°. — 12. B *athātmanā ta-*
thānyeshāṁ tathātmano ā° M *athātmanā tathānyeshāṁ tamamoca ā*°. — 13. M *ātmanāṁ* |
u° BM *°hiṁsa na ghā*° M *°taye na hiṁsaye*. — 14. BM *hivām i*(M *°tvā i*)*ha anicchāsa*
aniccho° M *°bhoti ni*°. — 15. BM *°tra çaktā*° B *°prigjanāḥ* | .

16. B *paññitā parivarjeyā so tare tara*° M *°lo parivarjeyāmo tare tara*°. — 17. B *°rā-*
triṁ nivāsato° M *°rātriṁ nivāsivā grā*°. — 18. BM *°bhinandoyā a*°. — 19. M *°muni*
grāmasādyā° B *°muninā grā*° *dya shuleṣhu sahasaṁvaro* | M *°hasamvaro* | .

घासेषी न च्छिन्नकथो न वाचा प्रेषुतां मणे ॥
 स पाचपायी विचरेद्या अमूगो मूगसंमतो ।
 तं तं दानं न निंदिया दातारं नावजानिया ॥
 अदासि इति ते साधु नादासि भद्रमस्तु ते ।
 उभयेनैव सकृशो ब्रह्मत्वं विनिवर्तये ॥
 सो पिण्डधारं चरित्वा वनान्तं अभिरक्षये ।
 जनोदरो भिताहारो अल्पेच्छो स्वादलोलुपः ॥
 सो वृक्षमूलोपगतो आसनोपगतो मुनि ।
 ध्यापयति अतो भवं आत्मानं नातितोषये ॥
 यस्याच सरिता नासि च्छिन्नश्रोतस्य भिषवः ।
 कृत्याकृत्यप्रहीणस्य परिदाघो न विज्यति ॥
 एवं लयनमाख्यातं संबुद्धेन प्रजानता ।
 एको व अभिरमिष्यसि एवं गमिष्यसि दिशो दश ॥
 एवं मौनेयं उपेयसि सुरधारोपमो भव ।
 जिह्वाय तालुमासाद्य तादृशो संयतो भव ॥
 निरामगन्धो असितो वृक्षमूलपरायणो ।
 एकासनस्य शिखासि अमणोपासनस्य च ॥
 श्रुत्वा ऋक्षुरहं ध्यानं ध्यायिनां कामचाग्निनां ।

15

1. M ghātesī no cchinnaḡhāto na° B ghāsesiṇo cchinnaḡhāso na vācā prāpnu bhāṇe |
 M °cā prāpnuṭāṁ°. — 2. M °trapāni vicareyā grāme amukasaṁtato | B °reyā grāme amuko
 amukasaṁgato | . — 3. B taṁ dāna niṁdiyā dātārā bhavatyayaṁ | M taṁ dāna ni-
 nditā dātā | dārālābha bhavatyayaṁ | . — 4. B °iti te sādhanadako bha° M °sādhuḡ
 nandakā bha° stu vo | . — 5. B °yeneva sadriḡo° M °naivam asadri°.

6. BM so pi piṇḍa° B °caritā vanantam° M °cariya carante a° B °raksheye ā°. —
 7. M unnodaro pi trāso alpa° B °daro pi tāso | alpa° BM °syālpalo° B °lupaḡso°. —
 8. B °lopagato | ā° M °muniḡ B °muni dhyā°. — 9. B dhyāyati | ato bhayā ā° M °ya-
 nti ato bhavyā ā° B °ye ya°. — 10. M yasya tra° B °sti | cchi° BM °crotṛasya bhiksha-
 va(M °vaḡ) kri°.

11. BM kṛityo kṛityaprahīṇa(B °na)sya paridāgha(B °ghe)nam acyutaḡ || . —
 12. M °khyāsi buddhena ca pra°. — 13. B eko ca a° M eko abhi° BM °ramishyāmi
 evaṁ gamishyāmi(M °shyati) daḡa diḡa | . — 14. B vāyau naṁ yaṁ upe° M kshu-
 radbhāropamāṁ savāṁ jaineyaṁ ca upeshyasi | bhave ji° B °mo || bhava ji°. — 15. M °hvā-
 ya tālaḡcam āsā° BM °driḡaṁ sōṁyyato bhava(M °va |).

16. M nicāmagandhe asito ca vṛikshamūle pa°. — 17. B ekāḡanasya cikshasi° M °cīshya-
 si° BM °crama(M °craḡa)ṇopasāna°. — 18. M °haṁ vyānaṁ dhyāyinaṁ kāmatyāḡiṇāṁ |
 B °haṁ dhyāna dhyāyinaṁ kāmarāḡiṇāṁ | .

ततो हिरिं च अज्ञां च भूयो [387'] शिष्येय मामकी ॥

न पारं द्विगुणायति नापि चैवं गुणायति ।

उच्चावचा प्रतिपदा आत्मस्तेन प्रकाशिता ॥

तं नदीषु विजानाति रन्ध्रेषु प्रदरेषु च ।

सन्नादयति खु ओघो शान्त एव महोदधिः ॥

यं जनकं तं स्वगतिं यं पूरं शान्तमेव तं ।

जनकुम्भोपमो बालो ब्रह्मपूरो व पण्डितः ॥

यो मुनी बह्व भाषति उपेतं अर्थसंहितं ।

निर्वाणं साक्षात्कुर्याद्य जानन्तो बह्व भाषति ॥

यो च धीरो मितभाषी जानन्तो न बह्व भाषति ।

स मुनी मौनमर्हति स मुनी मौनमध्यमात्ति ॥

नालकप्रज्ञं समाप्तं ॥

भगवा सन्यक्तबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा मथुरायां श्रेष्ठि आढ्यो महाधनो महामोगो प्रभूतस्वापदेयो प्रभूतधन-
धान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्तस्त्राजगण्डको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो । तस्य दानि श्रेष्ठिष्व चित्रन्तरा दारिका जाता ॥
सा दानि अमंगला ति कृत्वा परिव्राजिकाये दिज्ञा । यदा संवृद्धा भवति ततो

1. B tato rirhi ca cūddhāñ° M tato řishiñ ca cūddhāñ ca bhūyo nāmena cikshiya | cikshā parimānena na° B° cikshiya māmēta na°. — 2. BM na pára dviguṇāyati (B° ti |) ná° M° pi cára guṇāyato B° ṇāyatā uccā°. — 3. M° cē pratipadyatā | . — 4. M° nāti grāma-nyena prakācitā || B° āti andhesu pracareshu ca sa°. — 5. M saññādayati punar gho-
shañ cābdañ caivañ mahodadhe | B° ti kunagho cātam eva ma°.

6. M yañ mūlañ na tatañ cātāpi yañ pū° B yañ ūnarkatāñ cātāñtiyañ purañ. —
7. BC° pūro ca pa° M° ṇdilo | . — 8. BM° bahū bhāsha (M° she) ti u° M° sañhati | .
— 9. M° kshā kurvanti yānanto°. — 10. M° ro mṛitābhañitañ ba° B° bhāñitañ
ba° shati sa° M° shanti.

11. M so munih | maunam arha° B° rhati | sa° M° munih mau° BM° gānti bhagavāñ
(M° vān) || . — 12. M iti śrīmabāvastuavadāne ná° BM° praṇā sa°. — 13. M athāna-
ntarañ bhagavāñ sa° B° vāñ sañmya° harati | ři° M° řishipattane mṛi° B° řeshñi
ā° M° řeshñi ādyo mahādhanō BM° dhānyo koçakoshāgāro° M° ttopakarahanastya°
B° cāvājagaçako° M° pauraśheya° | B° sheya° | .

17. BM° řeshñiśya° M° triyañtarā° jātāñ. — 18¹. B° nnā ya°. — 18². M° sañvṛitto
bha° B° sañvṛiddho bhavati | tato nāñ pravraje° M° to tañ pravrajehi ca vallikā te bhe-
shyanti B° ca vallikā te bhavanti dho°.

ता । सप्तमं दिवसं चमुकाये परिव्राजिकस्य दक्षिणापथिकेन ब्राह्मणेन वादिना
सार्धं कथासंवापं भविष्यति ॥ यो त्रीतुकामो सो संगिपततु ॥ तत्र रजिन सम-
न्तेन मंचा वद्धा । महाजनकायो जनपदातो मुला मधुरां आगच्छति ॥

तस्य ब्राह्मणस्य एतदमूषि । कीदृशी सा परिव्राजिका प्र मया सार्धं कथयि-
ष्यति । यं नूनमहं तां परिव्राजिकां पश्येयं ॥ सो दानि कीतूहसेन पृच्छपरिपृ- 5
च्छिकाये तत्तां परिव्राजिकानां आवसथं गतो यत्वा पृच्छति ॥ कतमा सा परिव्रा-
जिका या सा तेन दक्षिणापथिकेन ब्राह्मणेन सार्धं महतीये परिषादे मध्ये कथयि-
ष्यति ॥ तेन ये पृच्छिता तेहि सा परिव्राजिका उपदर्शिता स्वके परिवेषे विसृष्टेन
स्वरेषामिसंस्कारेण स्वाध्यायं करोन्ती ॥ सो ब्राह्मणो तां परिव्राजिकामुपसंक्रम्य
पृच्छति ॥ भवन्ति त्वं मया सार्धं परिषामध्ये कथयसि ॥ सा दानि आह ॥ 10
वाढं कः संदिहः अहं त्वया सार्धं परिषामध्ये कथयिष्यामि अन्वेन वा अद्वावा-
दिना ॥ सो दानि ब्राह्मणो तद्वयो अभिरूपो सापि तद्वया परिव्राजिका अभि-
रूपा तेषां परस्परस्य मूखे सह दर्शनेनातो प्रेक्षं निपतितं ॥ सो दानि ब्राह्मणो
तां परिव्राजिकामाह ॥ भवति अहं त्वया अर्थिको ॥ सा परिव्राजिका आह ॥
अहं त्वया अर्थिका ॥ ब्राह्मणो आह ॥ भवति यत्वेयं तथा करोम चक्षाकाकं 15
परस्परस्य समागमं च भवे परो च न जानेय । वयं तत्र [388¹] परिषामध्ये
अभिसमयं कृत्वा सङ्गपिष्याम । यो अक्षाकं निगृह्येय तेन तस्य शिष्यत्वं उपगन्त-
व्यं । नात्राश्चर्य एतं यं पुरुषेहि स्त्री निगृहीता । अथ पुनर्भवती मम निगृह्येय
ततः अहं सर्वलोकस्य कुतिसतो च परिभूतो च भवेयं द्वांगुलप्रज्ञाये स्त्रीमात्राये त्वं
निगृहीतो ति । भवति तथा करोहि यथाहं भवति निगृह्येयं ततो त्वं मम शिष्या 20

1. BM °vrājakāye° B °nāpathena brā° M °diteṇa sārddha ka°. — 2¹. M °patatuṃ | . —
2². M °ntena paṃcā° B °cā buddhā ma°. — 4¹. M °ṇasyaitad a° B °shi ki°. — 4². M °vrā-
jakā° thayaṭi | . — 5¹. B yaṃ dūram aha tāṃ° M yaṃ dūraṃm aha tāṃ° BM °vrāja-
kāṃ°. — 5². M °ni kolū° B °hareṇa pīcchaparipīcchakā° M °cchikāya taṃ parivṛājakā-
nām āvasatha gato° B °nām āva°.

6. B °mā so parivṛājako yā° M °vrājakā sā te° nāpathake° sārddha maha°. —
8. M °rjitā purimantena vi° B °svake purimante vi° BM °yaṃ karoti || . — 9. M °hma-
ṇoṃ tāṃ° vrājakāṃ° BM °ti bha°. — 10¹. BM °rishama° M °thayishyati || .

11. BM °rishamadhyo° M °mi | anayavyayena cṛa° B °mi | anyenā vā cūddhā°. —
12. M °po so pi taruṇo parivṛājako abhirūpā° B °sāpi taruṇo parivṛāji abhirūpā°. —
13. BM °vrājakā(M°ka)m ā°. — 14². B so pa° BM °vrājakā° M °āsi. — 15³ B °karoma |
yathā° M °karoma | yathālokaṃ° māṃ ca jāneyaṃ B °ro ca jāneya va°.

16. M °bhisamaṃ kri° llayishyati | B °llayishyāma | . — 17. M °hyeyena tasya°. —
18¹. M °ryyaṃ evaṃ yaṃ° strihi nigrihito | . — 18². M aha khaṇa pu° vati sama ni°
B °vati mama ni° M °tato sarva° tsido ca pa° yaṃ vyaṅgula° hiteti | B °hito ti. —
20. B bhavati | tathā ka° cishyo bhavishyati | M °cishyo bhavati.

भविष्यति । तदेवमस्माकं परस्परसमागमं भविष्यति । न च नं कोचि जानि-
ष्यति ॥ सा दानि परिव्राजिका आह ॥ एवं भवतु ॥ सो दानि ब्राह्मणो एवं
ताये परिव्राजिकाये सार्धं संमन्त्रेत्वा निर्धावितो ॥

- ततो सप्तमे च दिवसे तत्र चतुरङ्गे बह्विनि प्राणिसहस्राणि समागतानि राजा
5 माधुरो समागतो कुमारामात्रा समागता श्रेष्ठिप्रमुखं नेगमं समागतं सार्धवाहप्र-
मुखो वाखिज्यामो समागतो पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणपरिषा समागता अष्टादश
श्रेणीभ्यो समागतावो अमणब्राह्मणतीर्थिकगणिका समागतानि ॥ सोऽपि ब्राह्मणो
सर्वस्वतः सापि परिव्राजिका अनेकाहि परिव्राजिकाहि सार्धं समागता । समा-
गत्वा परिषामध्ये स्वकस्वकेषु आसनेषु निषण्णानि ॥ ब्राह्मणो उत्थित्वा सराजिकां
10 परिषां विद्मपेति ॥ भवन्तो ऽस्माभिर्वटुकचापव्यं द्रुतं यमस्त्राभिः स्त्रीभिः सार्धं
संज्ञापमभ्युपागतं । अनास्यर्थं च भवेयं यदहमेतां परिव्राजिकां निगृह्येयं वदेन्सुः
किमचास्यर्थं यं पुरुषेण स्त्री निगृहीता ति । अथ खलु यं एषा परिव्राजिका मम
निगृह्येया ततो हं सर्वलोकास्य कुत्सितो च परिभूतो च भवेयं द्रुगुलप्रज्ञाये स्त्रीमा-
चाये त्वं निगृहीतो त्ति । ततः मम एषा सराजिका परिषा विद्मता । यदि
15 एषा परिव्राजिका परिषामध्ये मम शक्येयं निगृहीतुं ततो मया एतस्मा परिव्राजि-
काये शिष्येण भवितव्यं अथाह एतां परिव्राजिकां परिषामध्ये निगृह्येयं ततो एताये
मम शिष्यत्वमुपगन्तव्यं ॥ सा दानि परिव्राजिका ताये परिषाये पृच्छीयति ।

1. BM °sparañ sa°. — 1². B °ca mañ ko° M °ca mañ kvacij jāni°. — 2¹. B so dā°
vrājakām āha ॥ M °vrājakā°. — 2². M etañ bhavatuñ | . — 3¹. M °hmanaiñ° BM °vrā-
jakā ° rddhañ samanire° B °to sa ca tato°. — 4. M sa ca tato° B °ptamo ca divaso ta°
BM °bahuni prā° kumārāmātyā(M °tya) āgatā creshripamukha nigamañ (B °mukhāni
naigama samāgatañ) sārtha(M °rthañ)vāhapramukhā(M °khañ) vāñija° M °grāmañ
samāgato pu °shā samāgatāñ aṣṭā° creniyo samāgato° cṛaṇaṇabrā° B °cṛamaṇabrāhmaṇo
tīrthikagañi sa°.

7. M so brā° BM °to so pi parivrājakā anekākā(M °nekehi) parivrājakā(M °jako)hi
sā° M °gato B °gatā sa°. — 8. B °tvā | pa° BM °rishanadhye° M °kasvakehi ā° shar-
ṇṇāni B °ṇṇāni brā°. — 9. M °rishā vi° B °peti bha°. — 10. B °r vaṭkacā° M °cāpañ-
lpañ kri° sribhi sārddha sañ°.

11. B °bhaveyañ ya° BM °vrājakām° M °nirgrihneyañ vadetsuñ | ki° B °grihneyañ
vadetsuñ ki° M °shena stri nigrihitañ ti ॥ . — 12. B °esho pa° BM °vrājakā° grihneyā°
M °tato yañ sa° veyañ vyañgu° hīto ti | B °hīto nti | . — 14¹. M tato ma° BM °esha
sa° M °jūnpto B °jūnptā ya°. — 14². BM yadā esha(M °eva) parivrāji(M °ja)kā parishā-
parishamadhye° grihituñ tato(M °tuñ | tatah) mayā | eta(M °yā eka)sya parivrāji-
(M °ja)kāye° tavyañ | athāhañ etañ parivrāji(M °ja)kāñ parishamadhye nigrihneyañ |
(M °hntyañ) tato° M °cishyañ upa°.

17. B so dāni mama pari° M °parivrājakā°.

एष ब्राह्मण एवं जल्पति कथं तव उत्पद्यति ॥ सा दानि आह ॥ एवं भवतूति ॥

ब्राह्मणेन एवं समर्थं कृत्वा प[388^b]परिव्राजिकायै दण्डकं प्रशस्तं परिव्राजिकापि तं ब्राह्मणं समन्याप्रत्यनुभावार्थं उत्तरं प्रत्युत्तरेति । एवमेति वाक्यप्रतिवाक्येहि तं दिवसं चपितं नैव एको एकस्य शक्नोति निगृहीतुं नैव अपरो अपरस्य ॥ एवं यथा एकं दिवसं तथा सप्तरात्रं गच्छति । न च एको एकस्य शक्नोति निगृ- 5
ह्णितुं नापि अपरो अपरस्य ॥ ते मनुष्या ततो परिषातो विकासे विकासे गृहं गता सन्तो स्त्रीभिः पृच्छीयन्ति कुतो यूयं अथ सप्तरात्रं उपादाय विकासे विकासे आगच्छ ॥ ते आहंसुः ॥ न जानथ कस्यार्थाय वयं विकासे आनच्छाम । द-
क्षिणापंथातो ब्राह्मणो आगतो षडङ्गवेदपारगो सर्वशास्त्रेषु गतिंगतो वैयाकरणो अथ सप्तमं दिवसं ताये परिव्राजिकायै सार्धं संलपति न च शक्नोति निगृह्णितुं ॥ 10
ता दानि तेषां स्वामिकानां आहंसुः ॥ एवं पण्डितायो स्त्रीयो को पुत्रो स्त्रिये अयतो बुद्धीये च मीमांसायै ॥ तेषां मनुष्याणां भवति ॥ यदि केनचिदुपायेन सो ब्राह्मणो ताये परिव्राजिकायै परिगृह्णीयेय ततो इमा अस्माकं स्त्रियः सर्व-
कालं परिभवेन्सुः तृणसंज्ञां पि ता उत्पादयेन्सुः ॥ एवन्तं नगरं सर्वं योभूयेन तस्य परिव्राजकस्य योभूयेन तस्या परिव्राजिकायै अनुकूलकं संवृत्तं ॥ अपरं दिवसं 15
परिषाये समागताये ब्राह्मणेन परिव्राजिकायै उत्तरं दिवं ताये च इच्छन्ति ये तमु-
त्तरं न प्रत्यनुमाष्टं ततः जनेन हक्कारा चित्ता ब्राह्मणस्य जयो परिव्राजिका निगृ-
हीता ॥ तेन दानि ब्राह्मणेन सा परिव्राजिका चिदण्डं आरूपयित्वा छत्तोपानहां च गृह्णित्वा ततो परिषामध्यातो शिष्यधर्मेण निष्कासितः ॥ ब्राह्मणो पि परि-

1¹. M °udyadyati ॥ . — 1². BM °tūti brā°. — 2. M °tvā parivrājakāye danda ° ktañ | parivrājakā pi ° B °majya pra° M °majya pratyābabhāvāñ° BM °ttara pratyuddharehi | — 3. M evañ tehi ° pilañ eko ° knoti nigrihitūñ naivañ aparo parasya B °grahetuñ | nai° sya e°. — 5¹. M °eka di°. — 5². B °grihñituñ ॥ nā° M °grihitūñ | nā° BM °sya te°.

6. M °shyā te parishāte vikāle avikāle grihñi gatā° B °gatā santā stri° BM °yūyāñ asya sa° M °ya vikāle avikāle ā°. — 8¹. M °syārthā va ° gacchāmah. — 8². M °tāye creshṭidhītāye pari° BM °rddham saññilapati(M °ti |) na ca° M °nigrihñituñ | B °knoti grihñituñ | .

11¹. M so dā° B te dā° M °mikān āhansuḥ | . — 11². B °ññitāye stri° M °ññitāye stri-
ye ko ° sho striye a ° buddhiye vā mi° B °ddhiye cā mi° BM °sāye te°. — 12². M °pāye-
na brā° grihñīyetañ | tato° B °grihñīyetañ tato° BM °imāñ asmā° M °rvakāle pa°
B °vetsuḥ | triṇa° BM °saññāpita u° B °yetsuḥ | . — 14. BM °rañ sarva yobhūyena ta-
sya parivrājakā bhūyo(B °vrājikā yo bhūyah) na tasya parivrājakāye akāra(M °kāla)kā sañ-
vṛittā(M °vṛitto) | . — 15. M °neṇa parivrājakāye uttarāñ di° cchanti etañ urañ na
pra° B °pratyubhā° M °bhāshyañ | tato jane° BM °na ukkā° M °vrājikā nigrihitto | .

18. M °daṇḍam ārapayi° BM °cchatropā° B °grihñāpo° M °grihñāyetvā ta° BM °risham-
madhyā°. — 19. M °vrājakāye āvasatha gacchati°.

ब्राह्मिकाये अवसथं गच्छति परोपरं च यन्नाभिप्रायं समावच्छति ॥ अग्नीष्टयसं-
न्यातेषु सा परिव्राजिका आपन्नसत्त्वसंपन्ना संवृत्ता ॥

ते दानि मधुराया निर्भय दक्षिणापथे जलपदचारिकां वरमया वयनां वा
इष्टानां वा भासानामन्वयेन चेतवन्नाकामनुग्रहा तर्हि चेतवन्नाकामां राशिं
आवासिता ॥ तत्र समायां सा परिव्राजिका प्रजाता । दारको जातो प्रासा-
दिको दर्शनीयो परमाये शुभवर्णपुष्कलतया स[389]मन्वागतो ॥ तेहि तस्य
सुगुणस्य समाये जातो ति सभिको त्ति नाम कृतं ॥ तेहि दानि मातापितुहि
सौख्यको संवर्धयति ॥ यत्र कस्मै सो माणवको विप्रप्राप्तो संवृत्तो ततो पि
क्षिपिं शिक्षाधिनो अणनां धारणं निक्षेपणं सर्वाणि च परिव्राजकशास्त्राणि अधी-
10 यापितो वादिप्रवादी ॥ सो दानि समुद्रकुक्षिं प्रविष्टो अचक्षे बुद्धं मार्गति । सो
दानि बोद्धुं महाजनपदानि अखन्तो वाराणसीं आगतो अश्विदं मृगदातं
भगवन्तमुपसंक्रान्तो ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा
सारायणीयां कथां वृत्तिसारयित्वा एकान्ते निवसो । सभिको परिव्राजको भग-
15 वन्तं प्रश्नं पृच्छे ॥

कंठाविचिकित्सो आगतो स्मि

प्रश्नं पृच्छितुं अभिकांक्षमाणो ।

तस्य सभिकस्य प्रश्नमेवं पृष्टं

भगवं अक्षुपूर्वमनुलोममनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

20 भगवानाह ॥

1. BM °satvā sañ° M °vṛitto | . — 3. M °rāyāñ ni° B °mya daññāpathañ ja°
M °palhañ ja° caramāññāñ navāññāñ vā da° BM °tavalākam a(M °kaññ a)nu° M °prāpto ta°
sito | B °sitā ta°. — 5¹. BM °yāñ so pa° BM °vrāji° (M °ja)kā prājātā dā°. — 5². M °jā-
tañ prā° māye pushkalatāye cūbhavarṇatāyo samāññvā° BM °gato te°.

6. M °bhāryāye jāto ti sabbhi° BM °konti nā°. — 7. B tehi dāni dāni mā° M °dāvi
mā° saññvārdhāyati | B °saññvārdhāyati | . — 8. B °kālañ so° M °kālañ sa mānavako
vijjāprā° BM °nāñ vāraññāñ ni° M °kshepaññāñ sa° B °to vādipra°. — 10¹. M °ddhe
buddha mā°. — 10². B °janapadāni akanṭhato vā° M °shipattanañ mṛi°.

13. M °bhagavato sārddha maññmodanī° dayitvā sārōpaniyāñ kathañ vya° B °niyāñ
kathañ saññmodayitvā sārōpaniyāñ sārōpayitvā e° BM °sharṇṇo sa°. — 14. B °vrājiko°
BM °cche kām°.

16. B kāññkacit kiñcit sā ā° M kāññkshāyicikitsā° BM °smi iti° (M °ti |) sabbhiko pra-
cṇaññ pricchatu abhi° M °māno B °no ta°. — 18. BM °praṇañ me prishā° ॥ bhagavām
anu(M °vān a)pūrvem anulomam a(M °maññ a)nusandhim a(B °saññdhi a)nudha°.

दूरा सभिका तुक्कमागली छि
प्रभं प्रष्टुमिहामिकांक्षमासी ।
प्रभान्तकरो भवामि ते हं
अनुपूर्वमनुलोममनुसंधिमनुधर्मं व्याकरिष्यामि ॥

एवमुक्ते सभियो परित्राजको भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषि ॥

5

किंप्राप्तमाऊ मिषुणं
सुव्रतं किं सु कथं च दान्तमाऊ ।
बुद्धो ति कथं प्रवुञ्चति
पट्टो मे भगवं अनुपूर्वमनुलोमं अनुसंधिमनुधर्मं व्याकरेहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परित्राजकमेतदुवाच ॥

10

पथेन कृतं आत्मना
अभिनिर्वाणगतो वितीर्यकांचो ।
विभवं च भवं च ज्ञात्वा लोके
उषितवां चीणपुनर्मवो स मिषुः ॥
सर्वचउपेयो स्मृतिमां
न च सो हिंसति कंचि लोके ।
तीर्थो अमणो अनाविजो
उत्सन्नो यो च करोति आश्रवं ॥
यस्येन्द्रियाणि भावितानि

15

1. B °sabbhikaḥ tvam āga° M °sabbhikas tvam āga° BM °si praṇaṃ(M °ṇaṃ) prashtuṃ
ihā kām °ṇo pra°. — 3. BM praṇā(M °ṇaṃ)ntekaro bhavāmi(M °vāpi) te aham anu-
pūrvam a(M °rvaṃ a)nulo° M °anudharma vyā°. — 5. M °bhiko pa° B °shi kiṃ°.

6. BM °prāptaṃ mahābhikṣuṇā iti sabbhiko suvrato praṇaṃ | te sabhi(M °sati)ka
prishṭo(M °shṭho) kiṃ su kathaṃ vadanti(M °nte)m āhuṃ bu°. — 8. B buddho ti su
kathaṃ vuccati || prishṭaṃ me° M buddho ti su kathaṃ pravuccati | priccha me bhagavan
prishṭo anupūrvam anulo° B °vaṃ prishṭo anupūrvā anulo° M °nusandhi anu° rotī | .
— 10. M evaṃ u °gavān sabbhiko pa° tad avocat | .

11. B yaṃ yena kṛi° M jayena kṛi° BM °tmano sabbhiyo hi(M °yo bhi) bhagavāṃ(B °vaṃ)
abhinirvāṇaṃ gato vistirṇa(M °rṇṇe)kāṃkṣho(M °kṣhā) vi°. — 13. BM °jñātvā loka ushi-
taṃ vā kṣhi° M °vo si kṣhu B °si | bhikṣuḥ sa°. — 15. BM °pekṣhāṃ smṛi° ca se
arhanta ciṃki(M °nta kiṃci)loke tī°.

17. M °rṇṇo ṇavaṇo° BM °tsanto yena karoti(B °ti |) āgravaṃ(B °gramaṃ) pa°. —

19. BM paṇḍendriyāṇi(M °yāni) bhā° M °rddhā ca sarvaloke B °loke ni°.

अध्यात्मं वहिर्धा च लोके ।
निर्विध्य इमं परं च लोकं
कालं रक्षति भावितो स दान्तो ॥
कल्याणि विकीर्य केवलानि
संसारदुःखाणि चतूपपातं ।
विगतमलं विरजं अनंगणं
प्राप्तं जातिचयन्तमाहु भिषुं ॥

5

अथ खलु [389^b] सभिको परिव्राजको भगवतो भाषितमभिनन्दित्वा भगव-
न्ममेव उत्तरि प्रश्नं पृच्छे ॥

10

किंप्राप्तिनमाहु ब्राह्मणं
अमणो किं सु कथं सुखातको त्ति ।
विशुद्धो नागो ति कथं प्रवृत्ति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोमं अनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

15

बाहेत्व सर्वपापकानि
विमलो साधुसमाहितो स्थितात्मा ।
संसारमवेत्य केवलं
उषितवां चीणपुनर्भवो स ब्रह्मा ॥
समितावि प्रहाय पुण्यविपाकं
विरतो ज्ञात्व इमं परं च लोकं ।

20

2. B nividya imañ pañcaraloke kalam° M °vidya imañ pañcaralokakācām raksha°.
— 4. M kalpāni vi° B °vivikīrya ° catoyapādañ | M °carāyapādañ | .

6. B vigatamalajo anaṅgaṇo prā° M vigatañ alajañ anaṅgaṇā° kshayañ ta° BM °m
āha bhikshuñ || . — 8. B °lu sa sabbikā pa° M °tvā bhagavam evam utta° cnañ paripri°.
— 10. BM °prāptenam āhu brā(M °na āhur brā)hmaṇo ti sabbhiko crama(M °cra)ṇo
kiñ suḥ ka° takonti vi°.

12. BM °thañ nāgo ti vuccati | pra° M °cnañ bha° BM °gavāñ pri°. — 14. M °ga-
vān sabhi° jakañ eta°. — 15. BM vāhi(M °hiñ)tvam sarvapāpāni sabbhikonti bhagavāñ
vi° B °dhumohito | sthi° M °hitaḥ | sthitānmā B °tmā sañ°.

17. M sañmāram ayatya° śhitamaya kshīnapunarbhava sa hmā B °shita te yañ kshīpañ
punarbhava | sa brahmā sa°. — 19. M sapitāvi prabhāye pu° B °prabhāve puñyāvi°
BM °pākañ nirato jñātvā i° lokañ jñā°.

जातीमरणं उपातिवृत्तो
 अमथो तादि प्रवृत्ति तथत्वा ॥
 विक्षापिथ सर्वपापकानि
 अध्यात्म वहिर्धा च सर्वलोके ।
 देवमनुष्येहि कल्पितानि
 कल्पं नेति पुनरु स्नातको मे ॥
 अगुं न करोति किंचि लोके
 सर्वयोगेहि विसृज्य बन्धनानि ।
 सर्वत्र अनिश्चितो विमुक्तो
 नागो ताधि प्रवृत्ति तथत्वा ।

5

10

अथ खलु समिको परिव्राजको भगवन्मेतदुवाच ॥

किंप्राप्तिममाञ्ज वेदको ति
 अनुविदितं किन्ति कथन्ति वीर्यवा ति ।
 आज्ञेयो कहन्ति नाम भोति
 प्रज्ञं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

15

एवमुक्ते भगवां समिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

वेदानि विचार्य केवलानि
 अमयानां ।
 सो सर्ववेदनासु वीतरागो
 सर्ववेदनामतीत्य वेदको ति ॥

20

1. BM jñātimaraṇaṃ || upādābhivṛitto crama (M °cra)no bhāvayi pra°. — 3. BM kiñ
 snā° M °pāpāni a° B °ni | a° BM °loke de°. — 5. BM °ni kalpa ne° M °punah snā°
 BM °ko me aṅge°.

7. BM aṅgena ka °cilloke °dhanāni sa°. — 9. BM °anisṛito (B °to |) vimukto bhāgo
 tāye pra°.

12. BM °ptināma vedako ti sabhiko anuvidenti ki° M °katham tīti iyaṃ vādi B °than
 tītiravādi ā°. — 14. BM °yo kāhinti (B °hiti) kāma° B °bhoti || pra ° gavāṃ pri°
 M °gavān priṣṭo° B °pūrvam anu° M °anusandhim a° B °nudharma vyā°.

16. M evaṃ u ° gavān sabhi° B °jakaṃ e° M °vācat || . — 17. BM °lāni sa-
 bhiyati (M °bhīyati) bhagavāṃ crama (M °vān cra)vaṇānām | . — 19. B so sacai-
 vaṃ vedanā° M so sarve ve° BM °su tīvraṅgo ° nām adhīya° M °vedako B ° ko ca
 abhā°.

अभावेत् प्रपञ्चनामैश्वर्यं
अध्यात्तं वहिर्धी च रागेभूतं ।
यो समानो रागेभूते बन्धनप्रमुक्तो
अनुविदितो तांश्च प्रवृत्तिं तथत्वा ॥
यः प्रहीयन्बन्धनीं प्रहीयन्वा
सर्वदुःखघ्नं जनेत्वा ।
नान्वाङ् सर्वेषु न रक्षति
विरजो वीर्यवान्प्रवृत्तिं तथत्वा ॥
यस्य बन्धनानि संकृताणि
अध्यात्तं वहिर्धी च सर्वलोके ।
सर्वरागबन्धनप्रमुक्तो
आजनेयो ति तमाहु मूरिप्रज्ञा ॥

अथ खलु समिको परिव्राजको भगवन्तं प्रश्नं पृच्छति ॥

15 चेच्छो खलु पुनर्नाम भवति
इति समिको प्रश्नं पृच्छीत् मुनिः ।
तत्ते मुनी नाम कथं प्रवृत्तिं
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोमं अनुसंधिमनुधर्मे व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवान् समिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

20 चेचाणि सं[३९०]धम केवलाणि
दिव्यं मानुषं च च ब्राह्मं चैव ।

1. B abhavitva ca nāmarū° M ābhavitva yantamarū° tmañ ca vahirdhā° B °rddhāra rogabhū° BM °tam yo°. — 3. B °no rāgasūtre bandhanaprayukto annihīto taye pravu° M °no rāgasu evaṁ bandhana° nuhītitātaye pra° BM °ti || tathatva ya°. — 5. BM ya prahinaba° hāpañ ca sarva° yañ jñāne nā°.

7. BM nārye(M °ryye)na sarva° B °kshati cirajo vi° ti | tathā tra° M °ti | tathā °tra°. — 9. BM °bandhā(B °ndhāni) saṁvṛittāni° ke sa°.

11. BM °rvarā(M °ro)galobhadoshamoha(M °ho)mānamrakshaba° neyo(M °neya) tam āhūr bhū(M °hū | bhū)raprajño ||. — 13. M °jaka bha°. — 14. B kshetrejño° bhavati | i° BM °bhiko bhagavantañ pra° B °ṇaṁ pracche° M °pṛicchetsuḥ mu°.

16. M °muni nāma kathāñ pravu° BM °gavāñ pri° M °lomam anu°. — 19. M ke-trāpi saṁnyama kabalāni || || sabbhiko āha || bhagavān divyañ || B kshetrāni saṁ[390°]-yyama kambalāni || || sabbhiko āha || bhagavāñ di° shāñ pañ ca brā° M °brāhmaṇaṁ kshe° BM °trañ sa sa°.

स सर्वमूलचेचबन्धनात्प्रमुक्तो
 चेचको ताधि प्रवृत्ति तयात्वा ॥
 कोशानि विचार्य केवलाणि
 दिवं मानुषं च ब्रह्मकोशं ।
 स सर्वकोशबन्धनात्प्रमुक्तो
 कुशलो ताधि प्रवृत्ति तयात्वा ॥
 विचार्य उभयाणि ग्रहीषानि
 अध्यात्म वहिर्धा च शुक्लमूलं ।
 कृष्णमूलमुपातिवृत्ती
 पक्वित्ता ताधि प्रवृत्ति तयात्वा ॥
 सतां च असतां च ज्ञात्व धर्म
 अध्यात्म वहिर्धा च मुक्तचित्ती ।
 देवमनुष्येहि पूजियो सो
 संगमसमतीत्य सी मुनि ॥

5

19

अथ खलु समिको परित्राचको भगवन्मेतदुवाच ॥

15

श्रीचियो

. ।

. किं सु नाम भोति

प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोममनुसन्विमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां समिकं परित्राचकमेतदुवाच ॥

20

श्रुत्वा सर्वधर्ममभिज्ञाय

सायं भगवयं च सदेवके लोके ।

1. BM °ndhanān pramu° M °kto kshatrajña tāye pra° B °tāye pra° BM °ti | tathāsmi-
 (M °smiñ) kle°. — 3. BM kleçāni vi ° hmakshetrañ. — 5. BM pramukto ko(M °ke)-
 çabandhanāt || (M °nā) pramukto kuçila tāye ca pravu(M °ca punar u)ccati(M °ti |) tathā-
 smi(M °smiñ) tāni°.

7. BM tāni ubha° M °pāni ātmavahirdhyāni çu° B °lañ u°. — 9. M upāvṛito pa°
 B °mōlañ upānivrī° BM °ṇḍitāye(B °ye pra)vuccati | tathātmā asa°.

11. B asantā ca jñātvā dha° M asañto ca jñātvā dha° BM °cittā de°. — 13. BM °pū-
 jaye so° M °sañmañgala° BM °so mati || . — 15. M °bhiko bhiksho pa° tad avocat | .

16. M çrotiyeshu ca nāmo ānti kiñ su° B çrotriyo khuttunā mamānti ca kiñ su°
 BM °bhoti ca pra° B °gavāñ pri° M °gavān prishṭo ° dharma vyā°. — 20. M evaññim u°
 gavān sabhi°.

21. M çrutvā hi sa° BM °jñāya sabhikonti bhagavantañ sā° loke a°.

- असमो अपरिग्रहो विशुद्धो
अग्निघो तायि तमाङ्ग ओषियन्ति ॥
हित्वा आलयाणि आसयाणि
बन्धनानि अतिवृत्तो नेति ।
गर्भशय्यं अरतो सर्वपापकोहि
आर्यो तायि प्रवृत्ति तथत्वा ॥
यो मे चरणेहि प्राप्तिप्राप्तो
सम्यग्ज्ञात्वा उपेत्य सर्वधर्मा ।
विद्याचरणेन सो उपेतो
चरणवा तायि प्रवृत्ति तथत्वा ॥
दुःखविपाकं यदस्ति किञ्चिद् धर्मं
ऊर्ध्वं अधो तिर्यक् स देवकाक्षिं ।
परिवर्जयित्वा परिज्ञाचारी
मायं मानं च अथो पि क्रोधलोभं ।
पर्यन्तमकासि नामरूपं
तं परिव्राजकमाङ्ग प्राप्तिप्राप्तं ॥

अथ खलु समिको भगवतो सुभाषितमभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तमि-
माहि साकृद्वाहि गाथानिरभिरुचि ॥

- यानि च त्रीणि यानि च षष्टि
अमणप्रवादनिश्चितानि भूरिप्रज्ञ ॥
संज्ञाचरसंज्ञानिश्चितानि

1. B amamo° M agamo° B °ddho anighā tāyi tenāhu; cotriyanti hi° M °yi mo tenāhu
cotriyāñ ti. — 3. M hitvā ālepati | ā° B hitvā ālepati ā° M °āsanāni bandhanāni anivar-
ttishu neti B °ndhanāni anivarttishu neti ga°. — 5. BM garbhaçayya ara(M °çaryya are)-
mo sarva° hi ariyo tāpi pra° B °ti | tathoshāñ esatāñ yo° M °ti tatheshāñ asañitā.

7. M yo me varaṇe° pto sañmya° °dharmā B °rmāñ vi°. — 9. M °dyācaraṇa so°
BM °to ca(B °to va)raṇe vā tāpi pravuccati | ta° B °thā tamā du° M °thātmā.

11. BM °dharma(B °rma ūrddhañ) || atha vīrya(M °ryya) sade° smiñ pa°. —
13. B °varjiyitvā° BM °ri(B °ri |) māryamānañ ca adho pi° B °kroḷalābha parya° M °lo-
bha parya°. — 15. B °kāci nāma kūpetāñ || pa° M °nāma kūpetāñ pa° m āhuḥ prāpta-
prāptā || B °hu || prāptaprāptā || .

17. M °gāthām abhi° B °stave yā°. — 19. M yāni ca triṇi yāni ca shashṭhi° çravaṇa-
pra° BM °jñā saññ°.

21. M °kshayañ sañjñā° B °ksharañ sañjñā° vīrya | orāśasamāgā anta° M °vīryya
orāśasamāgā a°.

ओसरणानि वीर ओसरसि मार्गा ॥
अन्तको सि दुःखस्व पारगो सि धर्माणां
सम्यक्संबुद्धो सि अनाश्रवो सि ।
बुतिमां धृतिमां प्रभूतप्रज्ञो
दुःखस्यान्तकरो खु वीतरागो ॥

5

मुनि मौनेयपदेषु प्राप्तिप्राप्तो अकंपियो ।
अतुल्य आदित्यबन्धु विमुक्तिदो शुभव्रतो ॥
तस्य ते नागनागस्य महावीरस्य भाषतो ।
सर्वदेवतानुमोदन्ति उभौ नारदपर्वता ॥
अहं काञ्चित्तमन्वे[390^b]षि तं मे व्याकार्षि चक्षुमां ।
उपयासा च ते सर्वे विध्वस्ता विनलीकृता ॥
अद्धा मुनि सि संबुद्धो नास्ति नीवरणानि च ।
एवं पुण्ये च पापे च उभयत्र न लिप्यसे ॥
शीतीभूतो दमप्राप्तो बुतिमां सत्यविक्रमां ।
पादां वीर प्रसारहि सभिको वन्दि शास्त्रुनो ॥

10

15

सो दानि भगवता बलवशीभावे विनीतो एहिभिश्चुकाये च प्रव्राजितो उपसं-
पादितो । एषा आयुष्मतो सभिकस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिश्चुभावो ॥

सभिकस्य वस्तु प्रदा च आश्रयवक्ष्या प्रव्रज्या समाप्तं ॥

भगवां वाराणस्यां विहरे वरणाये नदीये पारे शास्ता देवानां च मनुष्याणां
च विस्तरेण निदानं कृत्वा तस्या दानि वरणाये नदीये कूले महान्ययोधवृक्षो 20
मूलवन्तो च स्तम्भवन्तो च शाखापचपलाशवन्तो च प्रासादिको प्रसादनीयो नीलो

2. B °go si | dha° M °ṇāñ sañmya° B °buddhesi anācravo vi° M °si | anācavo vi°. —

4. BM vinucyati(M °tiñ)mañ dhī° prajñā duḥkhasyāntañkaro(M °re)shu vitarāgo mu°. —

6. BM °maunapadeshu akañpiyo akhilam atulya°. — 7. B °muktadañ çubhavra-

tā | M °ktidañ çubhavratāḥ ta°. — 8. BM °shato sa°. — 9. BM °nti obhau°. —

10. BM °hañ rakshitam anve° kshusho ॥ .

11. BM upādāyāsā° M °sarva vidhvastā vilālī° B °stā vilarikṛī°. — 12. B addā mu°

M atha vā mu° buddhañ nānāvaraṇā°. — 13. BM sarve(M °rva) puṇyo ca pāpāyikā u°. —

14. BM cīti(M °ti)bhūta saprāptā cyutī° M °krañmañ | . — 15. M °vīna prasādehi°. —

16. M °bhāva vinito | e° BM °pravrajī° dito e°. — 17. BM esha ā° M °bhāvāḥ ॥ . —

18. M iti çrīmahāvastuavadāne sabhī°. — 19. M atha bhaguvān vārā° BM °tasya

dā° M °diye kule° BM °vṛiksha mu° B °traphalāpalā° M °diko prasamadaniyo° megho

sañkāḥ B °ghasakāḥ ta°.

अञ्जनमेघसंकाशो ॥ तत्र न्ययोधे यदृच्छया पुष्पेण उपयाचितं तस्य च उपया-
चनं समृद्धं । तेन तस्य न्ययोधस्य महापूजासत्कारं कृतं । तस्य दानि पुष्पस्य
वृद्धानुकृतिमापयन्ता अपरापरे च स्त्रियो च तत्र न्ययोधे सत्तोपयाचनं ति कृत्वा
उपयाचन्ति सर्वाये वाराणसीये तं न्ययोधं सत्तोपयाचनातो अभिज्ञातो यो च
5 तत्र न्ययोधे उपयाचति तं तस्य उपयाचनं समृध्यति ।

शुभाये पूर्वचरितो स्ति कोचिद्
अथ च देवप्रणिपातमेति ।
यदृच्छया तं पदमुपनेति
एमेवमेन्ति कुदर्शनानि ॥

वाराणस्यां च नगरे अेष्ठि आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वाप-
देयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्य-
श्वाजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो अपुत्रो । तेन दानि पुत्राय बह्वनि
यष्टोपयाचितशतानि यथा मे पुत्रो भवेयाति न च भवति ॥ ताये दानि अेष्ठि-
भार्याये श्रुतं वरणाये नदीये कूले न्ययोधो सत्तोपयाचनं तत्र यो यं याचति तस्य
15 तं उपयाचनं समृध्यति ॥ ताये दानि अेष्ठिभार्याये तस्य अेष्ठिस्य आरोचितं ।
आर्यपुत्र श्रुतं मे वरणाये नदीये कूले महान्ययोधो सत्तोपयाचनो तत्र यो यं या-
चति तस्य तं समृध्यति । गच्छाम तत्र [391] न्ययोधे पुत्रमुपयाचनेन ।
अेष्ठि सपरिवारो महर्द्धिये समृद्धिये तर्हि न्ययोधं यतो तर्हि कृत्वा तस्य न्ययो-
धस्य महापूजासत्कारं कृत्वा ताये भार्याये सार्धं अेष्ठिना तत्र न्ययोधं उपयाचितं ।

1. BM °ddhañ te°. — 2¹. M °tasya copayācanañ sampiddhañ | tena tasya nya°. —
2². BM °striyā ca tatra nyagrodhe satyo(B °tyopa)yācanañ ti kri °siye tañ nyagrodha
(B. °dha) satyo° M °jñāto abhijñāto yā ca tatra° B °jñāto yā ca tatra°.

6. B subhāse pūrvacaristāsti kiñcid ayañ ca daivañ pra° M °ritāsti kiñcid ayañ ca
devañ pra° BM °pātim e°. — 8. BM °tañ param u° B °panayati | evam enti° M °pana-
matiñ evam enti°. — 10. B °creshṭi ādhyo° M °creshṭi ādyo mahādhanō mahābhogō
prabhūtasvā° BM °dhānyo(M °nyā)koṣakoshāgā° M °ttopakaraṇaḥ prabhūtaha° jagada-
vedā pra° B °vedā pra° M °sheyā a° BM °tro te°.

12. BM °trārthe ba° M °na ca me bhavati | . — 13. BM °creshṭibhā° M °diye ku-
lena mahānya° tyopayāvanā tatra yātrañ yācayati tasya° B °sya te u° M °mriddhyati | .
— 15. BM °ni creshṭibhā° B °creshṭisya° BM °tañ ā°.

16. M °diye kule °grodhamūle satyopayācanā tatra yo yañ jācati | tasya° B °tyopacā-
raṇo tatra yo yañ yāceti | tasya° BM °mriddhyati | (M °ti). — 17. M °grodha pu° cema.
— 18. BM °creshṭi sapari° M °rddhiye tahiñ nyagrodhañ gataḥ tahiñ ° creshṭinā ta°
BM °tra nyagrodha(M °dhe) upa°.

इच्छाम तव मूलातो पुत्रं यदि मे पुत्रो जातो भविष्यति ततो इह देवकुलं प्रतिष्ठा-
पयिष्यं महान्तं च ते पूजासत्कारं करिष्यामीति ।

स्त्रियः समर्था पुत्राया नियुक्तुं
यो तत्र भद्रो स्त्रिय एव मूलं ।
ये चापि संयामहता नरेन्द्रा
तेषां प्यनयो स्त्रिय एव मूलं ॥

5

ताये पि अष्टिभार्याये उपयाचितं ॥ त्वं न्यग्रोधे सत्ययाचनो श्रूयसि । यथा
यथा ते अष्टिना देवकुलं प्रतिश्रुतं पूजासत्कारं च तथा करिष्यामि अथ मे पुत्रं न
दास्यसि ततो ते मूलानि समूलकं छिन्दापयिष्यामि ॥ यन्नामा वृत्रो तन्नामा
वृत्रदेवता तत्र प्रतिवसति । तत्र न्यग्रोधे न्यग्रोधो नाम देवपुत्रो प्रतिवसति ॥ 10
सो दानि देवपुत्रो ताये अष्टिभार्याये तथा उपयाचितो समानो भीतो । अहं न
कस्य चिदेमिनापि आच्छिन्दामि एषा च मे अष्टिभार्या एवं याचति । यदि एतस्मा
पुत्रो न भविष्यति परशुणा मे इमं भवनं छेदापयिष्यति ॥ तेन न्यग्रोधेन देवपुत्रेण
शक्रो देवानामिन्द्रो अधीष्टो । अहं कौशिक नेव कस्यचिदेमिनापि आच्छिन्दामि
मम अष्टिना भवने पूजासत्कारं कृत्वा एवं चोपयाचितं तदिच्छामि तथा क्रिय- 15
माणं यथा तस्य वाराणसीयस्य अष्टिस्व पुत्रो भवेय मा मे तं भवनं छिन्वेया ॥
सो दानि देवपुत्रो शक्रेण देवानामिन्द्रेणाश्रितो । मा माहि तथा करिष्यामि
यथा तस्य पुत्रो भविष्यति तव भवनं न छिन्दिष्यति ॥

1. BM °di se putro jā(M °tro yā)to bhavishyati || tato i ° hām ca te pū°. — 3. BM stri-
yah(M °yo) samasamarthā bhavanti puruṣhāṇi vuktaṁ so tatra bhadrastrīyavevaṁ(M °stri-
yam eva) mū°. — 5. BM °grāmaṁ mahatā ca narendrā(M °ndro) ie ° striyam eva mū°.

7¹. BM °śreṣṭhībhāryāye upajāci° B °taṁ tvaṁ°. — 7². BM °no śrūyati | . — 7³. BM yato
ya(B °to pa)thāto śreṣṭhīnā° M °rīshyati || atha te putraṁ ° te mūlanāri sa° BM °vīshyā-
maḥ | . — 9. M yaṁnāmo vṛikṣho taṁnāmo tatra vṛiddho vṛikṣhade° B yaṁnāma ta-
tra vṛiddho vṛikṣhade° BM °tra pravisati | . — 10. M tatra nyagrodhasya nyagrodho
nā°.

11¹. BM °śreṣṭhībhāryā(M °ryām)ye° B °bhīto a° M °bhīto °hām°. — 11². B °cid a-
cchindāma e° M °cid acchindāmi mama śreṣṭhībhāryā esho ca me e° B °śreṣṭhībha°. —
12. BM °etasya pu° B °vīshyati caṣvareṇa me° M °vīshyati aiṣvareṇa me° B °naṁ
cchadā°. — 13. B °adhīṣṭho | M °adhīṣṭho | . — 14. M °naivaṁ kasyacid acchi° B °pi
acchīṁdāmi° BM °mama śreṣṭhīnā bhavane pu° M °evaṁ vopayācītaṁ | tad icchāmi taṁ-
thā kriyamānaṁ yathā° B °kriyamānaṁ tathā° M °naṣiṁ tasya śreṣṭhīsyā pu° B °śreṣṭhīsyā
pu° cchidyayā || M °cchindeya | .

17¹. BM °sīto mā°. — 17². BM °shyāmi | ya° M °naṁ | cchi° B °naṁ na cchīṁdishya-
ti | .

- तहि दानि चयस्त्रिंशमवने अपरो देवपुत्रो कृतपुण्यो महेशाख्यो महर्षिको महाबुभावो कृतधिकारो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिपक्वकुशलमूलो आसन्न-
मृतो निर्वाणस्य एकजन्मप्रतिबद्धो. अचन्रधर्मो चयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु । सो
शक्रेण देवानामिन्द्रेण वुच्यति । त्वं चयनधर्मो यं च ते चयनधर्मनिमित्तानि
5 प्रादुर्भूतानि अविध्यसि उपपत्तिष्वसि ततो च वाराणस्यां अेष्ठिस्व भार्याये कुचिस्मिं
उपपत्त्याहि ॥ सो दानि देवपुत्रो [391^b] शक्रं देवानामिन्द्रमाह ॥ ममाभि-
प्रायो मनुष्येषूपपत्तित्वा नुद्धस्य भगवतो शासने प्रव्रजिष्यामि प्रव्रजित्वा च दुःख-
स्थानं करिष्यामि ॥ ततो न शक्यं तत्र अेष्ठिकुले उपपत्तितुं यत्कारणं अेष्ठिकुलो वा
प्रमोदकरो अनरायकरो कुशलानां धर्माणां अन्यत्राहं अत्र मध्यमे कुले उपपत्त्या-
10 मि । तहं यथासुखं अविघ्नेन भगवतो शासने प्रव्रजित्वा दुःखस्थानं करिष्या-
मि ॥ अतो तमाह ॥ प्रणिधेहि तुवं तत्र अेष्ठिकुले चित्तं उपपत्तीये अहं तथा
करिष्यामि तुवं ततः अेष्ठिकुलातो अभिनिष्क्रमित्वा भगवतो शासने प्रव्रजिष्य-
सि ॥ तेन देवपुत्रेण शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य वचनेन तत्र वाराणसीयं ओकस्य
अेष्ठिस्व कुले चित्तं प्रणिहितं । सो दानि चयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु च्यत्वा वा-
15 राणसीयं अेष्ठिभार्याये कुचिस्मिं उपपत्तो कालेन समयेन नवानां वा दशानां वा
मासानामवधयेन सा अेष्ठिभार्या प्रजाता ॥

ताये दारको जातो प्रासादिको दर्शनीयो अचुद्रावकाशो परमाये वर्णपुष्क-
लताये समन्वागतो जातमाचस्य च अेष्ठिना रमणीयानि जातकर्माणि क्रियन्ति

1. M °rddhiko mahaçākhyo mahānu° purimakasya saṃmyaksaṃbuddhasya pari° B °pu-
rimake samya° M °mūla āsannabhū° B °lo āçāṃnabhū° BM °ekajātmapra° dharma tra°
shu so°. — 3. M °çakro de° B °devām indre° BM °ṇa budhyati tvaṃ°. — 4. BM tvaṃ
cyavanadharmā(M °rimā) yaṃ° M °prādubbhūtāni tataḥ cyaviśhyasī° | tato° B °dyiśhyasi |
tato° BM °çreṣṭhīsa° B °smiṃ upapadyohi | .

6¹. BM °putrā ça° M °ndram āhaṃ | . — 6². M °prāyaṃ manushyeshūpapayitvā bu°
BM °ne pravrajishyāmi | pra°. — 8. M tataḥ na° BM °kyaṃ(B °kyaṃ |)tatra çreṣṭhī-
kule upapadyituṃ(M °dyatuṃ |) yatkāra(B °ikāla)nam(M °ṇaṃ) çreṣṭhīku(M °kule)
vā pramo(M °prasāda° M °rmāṇā anya° dhyamakule u°. — 10. M °khasyākaṃ kari°.

11¹. M °kro āha || . — 11². BM °dhehi(M °dheṃi) tuvaṃ tatra çreṣṭhīkule ci° M °upa-
pattiśhye āhaṃ° BM °shyaṃ | yathā tuvaṃ tataḥ(M °tato) çreṣṭhīkulā°. — 13. M tena
na devapu° BM °çreṣṭhīsa ku°. — 14. BM °siyaṃ çreṣṭhībharṇyā(B °ryāye) kukṣhi°
M °nno | tena kālena tena samayena navānāṃ māsānā° BM °tyāyena sā(B °so) çreṣṭhī-
bhā° jāta to°.

17. B to | ye dā° M toye dārako jātaḥ prā° śhkaratāye samatvāgato° BM °çreṣṭhīnā
ramaṇiyanī jāta(B °taṃ)karmāṇi(M °rmāṇi) kriyanti çrama(M °nti | çrava)nabrā° M °ni-
yakeshu° nnapānasya khājyabho° BM °çrāṇiyati(M °ti |) tailapraṇāliya(M °nālikā) ca pra°
B °nti | ghrītapraṇāliya° ca pā° M °ghrītapraṇāliya° ca sa° B °liya° ca sa°.

अमणब्राह्मणेषु कृपणवनीपकेषु अन्यस्य च जनकायस्य अन्नपाणखल्वभोज्यगन्ध-
माख्यविलेपनं विश्राणीयति तैलप्रणाखीयो च प्रवाहीयन्ति घृतप्रणाखीयो च पा-
नप्रणाखीयो च ॥ सप्ताहस्याख्येन देवज्ञाब्राह्मणपरिक्लेशं शब्दापिता दारकस्य
नामं करोथ ॥ तेहि तस्य दारकस्य नामं करोन्तेहि तस्य दारकस्य यशोदो ति
नामं कृतं ॥ ते दानि ब्राह्मणा तेन खादनीयभोजनीयेन संतर्पयित्वा संप्रवारयित्वा 5
हिरण्यसुवर्णस्य उत्संगशतानि दत्त्वा विसर्जिता ॥ यशोदस्य चत्वारि धात्रीयो
उपस्थापिताः । एका उद्धतेति च स्नापेति च अपरा स्नानं पायेति अपरा उच्चारप्र-
सावमपकर्षति अपरा अंकेन धारेति ॥ एवं यशोदो कुमारो यथा उत्पन्नं वा
पदुमं वा पुण्डरीकं वा एवं संवर्धयति ॥ यथोक्तं भगवता ।

कृतपुण्या हि वर्धन्ति न्ययोधो व सुभूमियं ।

अनु[392]पन्थको विद्य द्रुमो न अल्पपुण्यो विरह्यति ॥

10

यदा कुमारो विज्ञप्राप्तो संजातो तदा लिपिं शिञ्चितो निक्षेपणं धारणं व्यव-
हारं च । त्रीणि चास्य पितरेण प्रासादानि कारापितानि हेमन्तिको ग्रीष्मिको
वार्षिको षष्टि च स्त्रीषाणां पुण्येः पुनरुपस्थापितं ॥ तेहि च प्रासादेहि यन्त्र-
मन्त्रयुक्तानि सोपानानि कारापितानि पंचहि पुरुषशतेहि अस्त्रीपियन्ति च अप- 15
नीयन्ति च तेहि स्त्रीषाणेहि अस्त्रीपियन्तेहि च अपनीयन्तेहि च अर्धयोजनं शब्दं
गच्छति ॥

द्वितीयकुलिको व्यवहारेण पूर्वदेशं गत्वा आगतो । तस्य दानि श्रेष्ठिना दूतं

3. BM °[yayena dārakasya brāhmaṇasya abhijñā ca]bdā° B °rothe | . — 4. M te dāni
tasya dārakasya nāmaṁ karoṭha | tehi tasya dārakasya yaço° B °ntehi | ta ° taṁ te°. —

5. B °khādaniyo bho° M °khādaniyena bhojaniyena santarpa° B °saṁtapayi ° tsaṁgaḥ
dentiti datvā vi° M °tsaṁgo dadantīti | datvā visarjītāḥ ya°.

6. M yaçodo tasya datta catvāri dhātṛiye u° B yaçodattasya catvā ° tṛiye u° M °pitā e°.
— 7. M eko udva° BM °peti ca aparā staṁ(B °ste)paṁ pāyeti(M °ti ca) aparā uccāra-
praçā(M °grā)vam a° M °rā aṅgena dhārayati | . — 8. M evaṁ dāni yaço° B °çodā ku°
BM °tparaṁ vā padu° M °rddhishyanti || . — 9. BM °tā kṛi°. — 10. M °puṇyo hi°
BM °grodhe va°.

11. BM jāto anu(fol. 392°)pacchako° M °drumā na alapuṇyāni virūhyanti | B °hya-
nti | . — 12. B °piṁ çekshi° paṇaṁ taṁ dhā° M °panan taṁ dhāraṇaṁ vyavahārya |
tāṁ yeshu ca tṛi° B °hāryeshu ca tṛi°. — 13. B °shashtīm ca stri° M °shashtīm ca stri°
puram upa° B °taṁ te°. — 14. B °dehi yantrayantrayuktānāni sopanāni kā° M °ktāni so-
pānāni kārāpitāni tāni paṁ ° shaçatehi allipiyanti | apantiyaṁti ca tehi sopānehi ca
apaniyanti ca allipiyanti arddha° B °shaçatehi allipiyanti ca apaṇiyanti ca te° M °gaccha-
nti | .

18¹. B dvitīye ku° M dvitīye kulake vya°. — 18². BM °çreshṭhina°.

- प्रेषितं । आगच्छ मम पुत्रस्यानुभावं पश्यहीति ॥ सो दानि कुलिको श्रेष्ठिस्त्र
सकाशं आगतो ॥ श्रेष्ठिना सो द्वितीयकुलिको एकपर्यंके उपविश्रापितो । कुमा-
रो पि यशोदो शब्दावितो । सो पितुश्च द्वितीयकुलिकस्य चाभिवन्दनं कृत्वा
तत्रैव पर्यंके उपविश्रापितो । इमे सर्वे त्रयो एकपर्यंके उपविष्टा ॥ राज्ञा श्रेष्ठि-
5 स्त्र दूतो प्रेषितो । अस्ति राजकार्यो सत्सरो शीघ्रमागच्छेति ॥ श्रेष्ठि द्वितीय-
कुलिकस्त्राह ॥ आस त्वं कुमारेण सह अहं याव राजकुलातो आगच्छामि ॥
श्रेष्ठि राजकुलं गतो द्वितीयकुलिको च गृहपति यशोदेन कुमारेण सार्धं आसति ॥
सो दानि तस्मै यशोदेस्त्र श्रेष्ठिपुत्रस्य तां सम्पत्तिं दृष्ट्वा एतद्भूषि । न खल्वयं
घरावासी वा इच्छितव्यो यस्मै दृशो उपभोगपरिमोगो । निःसंशयं अयं कुमारी
10 बुद्धप्रत्येकबुद्धेषु श्रावकमहेशास्त्रेषु च कृताधिकारो इच्छितव्यो दिप्तसर्वाकारो
वासितवासनो कृतपूर्वयोगो असाधारणो अवस्तुप्रकुशलमूलो । सचेत्सो कुमारी
बुद्धं भगवन्तं देवातिदेवं पश्येय अथ महतार्थेन संयुज्येय ॥ गृहपति आह ॥ कुमार
सर्वं खलु यौवनं जरापर्यवसानं सर्वं आरोग्यं व्याधिपर्यवसानं सर्वं जीवितं मर-
णपर्यवसानं सर्वा संपत्ति विपत्तिपर्यवसाना सर्वेहि प्रियेहि मनपेहि नानामावं
15 विनामावं विप्रयोगं चिराद्वाचिराद्वा पितुं पि एतं वा लक्ष्मिपुत्रि एतं वा भवं जहि-
ष्यसि । किं नु खलु ते कुमार भगवां दृष्टो ॥ कुमारी आह ॥ कीदृशो भगवां ॥
गृहपति आह ॥ कुमार देवा[392^b]तिदेवो भगवां तथागतो हं सम्यक्संबुद्धो

1^a. BM °creshṭisya B °sakaṣaṃ BM °to cre°. — 2^a. B °creshṭinā ṣo dvi° M °creshṭino |
so dvitīyo ku °ekaparyyake°. — 3^a. B °vito so°. — 4^a. M so pito so pitu °sya nabhi° tra-
vaṃ paryyake u° B °ryaṇiko u°. — 4^a. M ime so ca tra° B °sarvaṃ tra° M °ekaparyyakaṃ
upavishṭho || B °vishye | . — 4^a. M rājā creshṭiyasya° B °creshṭiya° M °dāto a°. —
5^a. B °satputro ṣi° M °satputro ṣiḥraṃ āga° B °gacchasi | . — 5^a. BM °creshṭi dvi°.

6. M āsu caṃ ku° B °ha | ahaṃ yā ca kumāro rā° M °yavad rāja°. — 7. BM °creshṭi
rā° dena ka ku°. — 8^a. BM °creshṭipu° B °shi na°. — 8^a. B °khalv evaṃ yovāso°
M °khalv evaṃ yovāso° ṣo upabhoga niḥ° B °go niḥ°. — 9. BM °māro buddhe pra°
B °cṛākamahe° M °dinno sarvakāravāsitasano° B °nnasarvakāro vāsitasanā kri° M °ṇo
anava° lamulo B °lo sa°.

11. M sacet sa ku° ntaṃ devāntidevaṃ paṇḍeye | anyā maha° B °ṇyeyam || a.yā ma-
hatārthona saṃ° M °saṃpūjyeyam || B °jyeyam || . — 12^a. M kumāra sarve kha° jarā-
paryyavasānaṃ sarvaṃ dṛogyam vyādhiparyyavasānaṃ sarvaṃ dṛogyam sarvā sampatti
°ryyavasāno sarve° B °saṃpatti vipattiparyyavasāne | sarve° yogaṃ ciraḍ vā kālād vā pi pi-
tuṃ° etā vā bhava jahishyasi | M °yogaṃ virād vā cid vā kālād vā pi pituṃ pi etaṃ vo
jayishyasi | etā vo bhava jahishyasi.

16^a. B kiṃ tu kha° M kin tu kha° dṛishṭyo || . — 16^a. B °āha || ku°(l. 17^a). — 16^a. M ki-
dri° vān griha°. — 17^a. M kumāra devāntideva bha° gato °haṃ saṃmya° BM °dvā-
trīṃṣatīhi mahāpurushalakṣaṇeḥi samanvāgato aṣṭi(B °ṣitīhi mahāpurushalakṣaṇeḥi
samatvāgato aṣṭi)tihi anuvyaṃ° B °ṣobhiteḥi cārīro ashtādaṣeḥi āvenikeḥi bu° M °vāṃ

0

5

17. M° rddhrātresmīm samaye° B° ʕyati ca tantah° M° vinān upagrihya kácit sughoshān kácin naku° B° guhya káci trāṇāñ kácit su° M° t mahatīm kácid vā° d bhraṇāṇikā kácid e° BM° ʕikā kácit mridaṃgāñ(M° daṃgāñ) kácid aliṃgikā kácit pa° M° rañ kácin puruṣa- rasya aṇge bā° B° sva aṃce bā° M° tvā kácid bhanukāñ BM° sāñcillolā° M° gharanti |

कासांचिलाला घरति ॥ कुमारस्व तं दृष्ट्वा विकृतमन्तःपुरं रमशानसंज्ञा उत्पन्ना
अभिनिष्क्रमितुकामो च भगवतो सन्तिके अगारादनगरियं प्रव्रजिष्यामीति ॥

शक्रो देवानामिन्द्रो अनन्तकोहि देवशतसहस्रेहि परिवृतो गन्धमाख्यामादाय
आगतो । देवपुत्रेहि सोपाना अस्त्रीपिता यशोदे च पश्चिमे सोपानके पादतला
5 निक्षिपित्वा देवेहि दिविजं कुसुमवर्षं असृष्टं श्रेष्ठिकुले दिव्यानां कुसुमानां जानु-
माचं ओघं संवृत्तं ॥ कुमारी देवशतसहस्रेण संवृतो वाराणसीतो नगरातो नि-
र्गन्ध्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमे ॥ भगवता प्रभा प्रमुक्ता ॥ अद्राक्षीद्यशोदो कुल-
पुत्रो भगवन्तं वरुणाय नदीये पारे असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये दृष्ट्वा भगवन्तं
अक्षिपादुकेषु उत्तरित्वा भगवन्तं गाथाये ध्यमाये ॥

10

उपद्रुतो सि अमण उपद्रुतो सि मारिष ॥

भगवानाह ॥ एहि कुमार मा भायाहि इदन्तमनुपद्रुतं इमस्मिं धर्मे स्वाख्याते
वीतरागो भविष्यसि ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिर-
सा वन्दित्वा एकान्तनिषण्णः ॥ तस्य यशोदेस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवां प्रसादनीयां
15 कथां कथे । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां ॥
अभिप्रसादेसि यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो भगवतो सन्तिके चित्तमभिप्रसन्नः ॥ तस्य
पुनर्यशोदेस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवां चत्वार्यार्यसत्त्वानि प्रकाशयति । दुःखं आर्यसत्त्व-
माचिचति देशयति प्रज्ञापयति विवरति विभजति उत्तानीकरोति प्रकाशयति ।
दुःखसमुद्यमार्थसत्त्वं । दुःखनिरोधं दुःखनिरोधगामिनीप्रतिपदार्थसत्त्वं आ-

1. M °kṛitām antah ° tpanno abhinishkramitūñ | kāmā ca bha°. — 3. B °dāya
gato de°. — 4. BM °trehi sopādānā(M °nām) alli °codena paṭṭi(M °na ca pacchi)mena
ca sopānakasya pāda° M °pitvāni de° BM °jañ kusumāñ varshañ oṣṣhiṭṭāñ(M °shlāñ)
ṇṣheṭṭikule° M °numātre o° B °tṭañ ku°.

6. M °hasaṃ sañvṛitto vā° B °sreṇaṃ vṛitto vārānasi° M °gavānsten° kramitvā°. —
7¹. B bhagavat° prabhā° M °gavato prabhā muktāñ B °mukto | . — 7². M °tro bhagavañ-
ntaṃ varaṇā° B °pratishkūlañ° M °pratikūlañ° BM °pādakeshu° M °thāye °dhiya°. —
10. BM upadruto smiñ ṇama(M °ṇava)ṇa° B °to smiñ mā° M °rishah || .

11¹. M °ra ma bhā° M °ra ma bhāhi idan tañ anu°. — 13. BM °ṇṣeṭṭiputro° M °ye-
na bhagavānsten° °gavato pā° sharaṇo | B °sharaṇas tasya°. — 15. BM tadyathā || dā°
B °ṇṭlaka svarga° M °rgakathāñ puṇyakathāñ puṇyakathāñ puṇyavi°.

16¹. BM °bhīprasādehi || yaḍodā ṇṣeṭṭipu° sannas tasya°. — 16². M °punañ yaḍo°
BM °ṇṣeṭṭipu° °gavā(M °vām) cchutvā°. — 17. B °cikshiti de° M °cikshishyati de° jñā-
payati prasthāpayati viva° B °tṭānikaro°. — 19¹. M °mudayañ āryya°. — 19². BM °yā-
van pra°.

चिञ्चति यावत् प्रकाशयति ॥ अथ खलु यशोदो अष्टिपुत्रो तत्रैवासने निषण्णो
तिस्रो भिक्षा षड्भिक्षा बलवशीभावं साक्षीकरोति अनेकविधां ऋद्धिं प्रत्यनुभ-
वति ॥

अथ खलु यशोदस्य अष्टिपुत्रस्य मातापितरौ तस्मैव राज्ञ्या अत्ययेन यशोदं
अष्टिपुत्रं अपश्यन्तौ अश्रुकण्ठा रुदन्मुखा महाभ्रातिस्तन्धस्य परिवृता बह्वहि प्रा- 5
णसहस्रेहि सार्धं [393^b] वाराणसीतो निर्यात्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमे य-
शोदं अष्टिपुत्रं अन्वेषन्ता । अद्राक्षीत् यशोदस्य अष्टिपुत्रस्य मातापितरौ नदीये
वरणाये तीरे यशोदस्य मणिपादुकानि दृष्ट्वा च पुनः यशोदस्य रणिपादुकानि
गृह्य मुखेन परिचुम्बेन्सुः रोदेन्सुः क्रन्देन्सुः शोचेन्सुः परिदेवेन्सुः ॥ रोदित्वा
क्रन्दित्वा शोचित्वा परिदेवित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिर- 10
सा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ अद्राक्षीद्भगवां यशोदं अष्टिपुत्रं ॥ यशोदो
अष्टिपुत्रो तथारूपां चेतोसमाधिं समापये यथा न तत्रैव निषण्णस्य मातापितरौ
नादृशेन्सुः न च अन्यो जनकायः ॥ अथ खलु भगवां यशोदस्य अष्टिपुत्रस्य मा-
तापितरं आमन्त्रयति ॥ निषीदथ गृहपते । स्थानमेतं विव्यति यशोदं अष्टिपुत्रं 15
पश्यथ दृष्ट्वा च पुनः यशोदे अष्टिपुत्रे चित्तं प्रसादेय ॥ अथ खलु यशोदस्य अष्टि-
पुत्रस्य मातापितरौ भगवतो पादौ शिरसा वन्दित्वा एकमन्ते निधीदेन्सुः अन्यो च
जनकायो ॥ अथ खलु भगवां यशोदं अष्टिपुत्रं मनसाध्यभाषे । ऋद्धिप्रातिहार्यं
विदर्शेहि ॥

अथ खलु यशोदो अष्टिपुत्रो तालमात्रं वेहायसे संस्थितो अनेकविधं ऋद्धिप्रा-
तिहार्यं विदर्शयन्तो सो एको पि भूत्वा बहवो भवति बहुधापि भूत्वा एको भवति 20

1. BM °çreshtipu° B °sharṇṇo | tistro° M °sharṇṇo tistro° bhijño bala° BM °nekavidhañ
piddhi pra° B °bhavati a°. — 4. BM °lu yaçodasya çreshtiputra° M °dañ çreshtiñ putrañ
sarveshāñ tān adrā° (I. 7) B °dañ çreshtiputrañ apraça° nnuukhi mahā° hūni prā°
sañkrāme || yaço° B °dañ çreshtiputrañ sarveshāñ tā adrā°.

7. BM °kshīt | yaçodasya çreshtiputra° M °tīre yaçodasya manipādukāni gri° BM °khe
ca paricuñbetsuñ rodesuñ krande(M °krañde)tsuñ çocetsuñ paridevetsuñ ro°. —
9. M °yena bhagavan teno° mitvā bhagavato pa°.

11¹. BM °çreshtiputrañ tathārū°. — 11². M °dye | yathā yañ tatraivañ ni°
BM °sharṇṇasya° BM °driçetsuñ(B °tsuñ ||) anyo° M °kāyo | . — 13. M °gavān yaço°
BM °ntrayati ni°. — 14². BM °dañ çreshtiputrañ° M °çreshtiputro ci° B °çodo
çreshtiputro manasā° (I. 17) M °prasideya || . — 15. M °çreshtipu° nsuñ anye ca jana-
kāye | .

17¹. M °çreshtipu° B °sā adhyeshe ri° M °bhāshañ | . — 19. BM °çreshtiputro° vai-
hāyasañ sañsthi° M °nto saikāpi bhūtā bahavo bhavanti | bahu° B °vo bhavanti bahu-
dho pi bhūtā e° M °āvibhāvan tirobhāvan tirokudyan tīrauçailan tīroparva° B °rbhāvan
tīrokudyañ tiloçai°.

- आविर्भावं तिरोकुटं तिरोशैलं तिरोपर्वतेषु असञ्जमानो गच्छति । इमस्मिं च पृथिवीयं उच्चञ्जनमिञ्जनं करोति । सञ्जयापि नाम उदके पि अभिञ्जमानो गच्छति तद्यथापि नाम पृथिवीयं । इमावपि चन्द्रसूर्या एवमहर्षिका एवमहानु-
मावौ पर्यङ्गेन निषलः पाणिना परिमार्जति परामृषति यावद्ब्रह्मलोकं कायेन वशी
वर्तेति । विविधानि च यमकानि प्रातिहार्याणि करोति हेष्टिम् कायं प्रज्वलति
उपरिमतो कायातो शीतस्व वारिस्व पंच धाराशतानि अवन्ति उपरिमो कायो
प्रज्वलति हेष्टिमातो कायातो शीतस्व वारिस्व पंच धाराशतानि स्रवन्ति वामो
पार्श्वो ज्वलति दक्षिणातो पार्श्वो शीतस्व वारिस्व पंच धाराशतानि अवन्ति
दक्षिणो पार्श्वो ज्वलति वामातो पार्श्वो शीतस्व वारिस्व पंच धाराशतानि
अवन्ति ॥

- अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो नीलांजनवर्णं ऋषभमात्मानं ऋद्धीये अभिनिर्मि-
णित्वा पुरस्तिमायां दि[394]शायामन्तरहायति पश्चिमायां दिशायां प्रादुर्भ-
वति पश्चिमायां दिशायां अन्तरहायति पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति दक्षि-
णायां दिशायां अन्तरहायति उत्तरायां दिशायां प्रादुर्भवति उत्तरायां दिशायां
अन्तरहायति दक्षिणायां दिशायां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो
सिंहमृगराजमात्मानमृद्धीये अभिनिर्मणित्वा दाढी बलवां केशरी त्रिखुत्तं सिंह-
नादं नदित्वा पुरस्तिमायां दिशायां अन्तरहायति पश्चिमायां प्रादुर्भवति प-
श्चिमायां दिशायामन्तरहायति पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति दक्षिणातो

1. B °yañ utsajjati majjanañ° M °yañ ujjamati majjanañ°. — 2. BM °dyamāna gacchati || ta° M °nāma ithi° BM °yañ i°. — 3. B °sūryo evañ maha° M °bhāva paryya-kena nisharṇṇo pa° B °nishaṇṇeh pāṇinā parimājjati parā° M °yāvacca brahma° kāyena ca cōbhaleti | B °yena vaço vartteti | . — 5. M °uparimātro kā° uparimo kāyo prajvalite heshimātro kā° tāni cava° B °nti | vāmo pārcevo jva° M °vā me pārcevo cītasya° dakshiṇe pārcevo jva° B °lati | vāmātro pārcevatō pañca°.

11. BM °creshtiputro° M °lāñjana risha° B °rñṇaṃ risha° B °rmiṇi° vā° antarahāyati | pa° M °ccimāyāñ diçāyāñ añtarahāyati | dakshiṇāyāñ diçāyāñ prādurbbhavati | paçci-
māyāñ diçāyāñ antarhāyati° B °hāyati | purastimāyāñ diçāyāñ prādurbbhavati | dakshi-
ṇāyāñ diçāyāñ antarahāyati | uttarāyāñ diçāyāñ prādurbbhavati | uttarāyāñ diçāyāñ
antarahāyati | da° M omet prādurbbhavati uttarāyāñ diçāyāñ B °kshiṇāyāñ di° M °ṇāyāñ
prā°. — 15. BM °creshtiputro° M °tmānam riddhīye° BM °rmiṇi(M °ṇi)tvā dātī balāñ
keçari trikshustañ(M °çariñ trishkṛityāñ) siñhanādañ nanditvā purastimāyāñ diçāyāñ
antarahāyati | (M °çāyāñ antahāyami) paçci° ccimāyāñ diçā(B °çāyāñ) antarahāyati
(B °ntarhāyati |) pu° çāyāñ prādurbbhavati | dakshināto antarhito uttarāto(M °ṇāyāñ)
prādurbbhavati | uttarāto antarhi(M °ntarhi)to dakshināyāñ prādurbbhavati | bhūmyāñ anta-
hi(M °myāñ antarhi)to antarikshe prādurbbhavati | antari°.

अन्तर्हितो उत्तरातो प्रादुर्भवति उत्तरातो अन्तर्हितो दक्षिणायां प्रादुर्भवति
 मूय्यामन्तर्हितो अन्तरीचे प्रादुर्भवति अन्तरीचे अन्तर्हितो धरण्यां प्रादुर्भवति ॥
 अथ खलु यशोदो अग्निपुत्रो सर्वज्ञेन हस्तिनागमात्मानं ऋद्धये अभिनिर्मिणित्वा
 यदुनं इन्द्रगोपशीर्षं सप्ताङ्गसुप्रतिष्ठितं कुमुदवर्णं पुरस्तिमायां दिशायामन्तर्हितो
 पश्चिमायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां अन्तर्हितो पुरस्तिमायां प्रादुर्भूतः दक्षिणातो 5
 अन्तर्हितो उत्तरायां प्रादुर्भूतः उत्तरायामन्तर्हितो दक्षिणायां प्रादुर्भूतः मूय्याम-
 न्तर्हितो अन्तरीचे प्रादुर्भूतः अन्तरीचे अन्तर्हितो मूय्यां प्रादुर्भूतः ॥ अथ खलु
 यशोदो कुलपुत्रो चक्रवर्तिवेषमात्मानमभिनिर्मिणित्वा सप्तरत्नसमन्वागतं चतुर-
 ङ्गेन बलकायेन संपरिवृतो पुरस्तिमायां दिशायां अन्तर्हितो पश्चिमायां प्रादुर्भूतः
 पश्चिमायामन्तर्हितो पुरस्तिमायां प्रादुर्भूतो दक्षिणायामन्तर्हितः उत्तरायां प्रादु- 10
 र्भूतो उत्तरायां अन्तर्हितः दक्षिणायां प्रादुर्भूतो मूय्यामन्तर्हितो अन्तरीचे प्रादुर्भू-
 तः अन्तरीचे अन्तर्हितो मूय्यां प्रादुर्भूतः ॥

अथ खलु यशोदो कुलपुत्रो तालमात्रं अन्तरीचे गच्छति पि तिष्ठति पि निषी-
 दति पि श्रेष्ठमपि कल्पयति परितपति पि परिधमति पि । तद्यथापि ग्रीष्माणं 15
 पश्चिमे मासे संघट्टका नाम वाता वायन्ति एवमेव यशोदो अग्निपुत्रो तालमात्रं
 वेद्वायसमन्तरीचे गच्छति पि तिष्ठति पि निषीदति पि श्रेष्ठमपि कल्पयति परित-
 पति परिधमति पि । एकतालातो द्वितालातो स्थितो ए[39^{4b}]को मूत्वा बज्रधा
 भवति बज्रधा मूत्वा एको भवति । यदा प्रथमे परिवर्तके तथा कर्तव्यं यावत्सप्त-

3. BM °çreshṭiputro °stināgañm ā(M °gañ ā)lmānañ riddhi(M °ddhi)ye abhinirminpi-
 (M °ñi)tvā shaddanta indra° M °gopakaçirsho saptāṅgasupratisthitañ BM °rṇṇaṇ puras-
 timāyāñ diçāyāñ antarhi(B °ntahi)to paçcimāyāñ prādurbbhavati | paçcimāyāñ a(M °yāmim
 a)ntarhito purastimāyā prādurbbhūtaḥ(M °rbhūto |) dakṣhiṇāto antarhito utta °ttarāyām
 antarhi(B °ntahi)to dakṣhiṇāyāñ prādurbbhūtaḥ bhūmyā(B °myām a)ntarhito antari(M °ri-
 kṣhe) prādurbbhūtaḥ(M °taḥ |) antari° M °kshe prādurbbhūto bhūmyāñ prādurbbhūto
 bhavati.

7. B °kravarttve° M °rttveçam ātmā °rniñitvā sapta °ṅgena barakāye° BM °vrito
 purastimāyāñ(B °stimenāñ) diçāyāñ antarhito(M °rhita) paçci °çcimāyām antarhi-
 (B °ntahi)to purastimāyāñ(B °yā) prādurbbhūto(M °rbhūtaḥ) dakṣhiṇāyāñ antarhitaḥ
 (M °rhito) uttarāyāñ prādurbbhūto(M °rbhūtaḥ |) uttarāyāñ a(M °yām a)ntarhitaḥ(M °rhi-
 to) dakṣhiṇāyāñ prādurbbhūto(M °rbhūtaḥ |) bhūmyām antarhitaḥ(B °ntahito) antari°.

13. M °tro tāramātrañ. — 14. M °tṭakā nāmā vāto vāyanti || e° B °tṭakā nāma
 parvatā vāyanti evaṁ ena yaço° BM °çreshṭipu° B °bhramati e°.

17. M °sthitaḥ eko bhū°. — 18. M °rivarttate tathā °t saptatālañ saptatāla-
 lāto shaḍtālāñ shaḍtālāto pañcatāle sthitaḥ pañcatālāto catustālāto tritālāsthito tri°
 B °saptatālāto shaḍtālāñ shaḍtālāto pañ° pañcatālāto catu° tustālāto tritālāsthito tritālā-
 to divitāle sṭhito dvi° dharanyā sthito |.

तालं सप्ततालातो षट्तालं षट्तालातो पंचताले स्थितो पंचतालातो चतुस्ताले चतु-
स्तालातो त्रिताले स्थितो त्रितालातो द्विताले स्थितो द्वितालातो एकताले स्थितो
एकतालातो धरण्यां स्थितो एको पि भूत्वा बङ्गधा भवति बङ्गधापि भूत्वा एको
भवति ॥ इति आविर्भावं तिरोकुड्यं तिरोशैलं तिरोपर्वतेषु असञ्जमानो
5 गच्छति इमं पृथिवीयं उन्मज्जति निमज्जति । धरणीतो अभ्युन्नम्य गच्छति
पि तिष्ठति पि निषीदति पि शय्यामपि कल्पयति परितपति परिश्रमति पि ॥

अथ खलु अन्यतीर्थिकचरकपरिव्राजका चैदण्डिकमानन्दिकगुरुपुत्रकगीतमध-
र्मविद्वज्जवृद्धआवकतृतीया उलूकपक्षिकमगिनी श्रमणा यशोदस्य श्रेष्ठपुत्रस्य
इत्येवमिह एवंपाणि विविधानि विचित्राणि चञ्चिप्रातिहार्याणि दृष्टास्यार्थाद्भुतसं-
10 क्रिप्तसंहरोमजाता अभून्तुः यावत्साख्यातो भगवतो गीतमस्य धर्मविनयो वि-
भूतो दण्डच्छिन्नपिलोतिको अलं अलंकाराय अलं प्रसादाय यच्च हि नाम गृहीतो
अवदातवसनो काशिकशुचिवस्त्रधरो चन्दनानुलिप्तकगात्रो अंगदी कुण्डली एव-
मेव रूपं धर्मं साक्षीकरोति ॥

अथ खलु भगवां ताये वेलाये यशोदं श्रेष्ठपुत्रं आरभ्य इममुदानमुदानये ॥

15 न मुण्डभावो न जटा न पंको
नानासनं थण्डिलशायिका वा ।
रजोजलं वोत्कुटुकप्रहाणं
दुःखप्रमोचं न हि तेन भोति ॥
अलंकृतो वापि चरेय धर्मं
20 चान्तो दान्तो नियतो ब्रह्मचारी ।
सर्वेहि भूतेहि निवार्यं दण्डं
सो ब्राह्मणो सो श्रमणो स भिक्षुः ॥

4. BM °āvibhāvaṃ ti(M °van ti)robhāvaṃ tiroku° M °kudyaṇ tiroṇai° B °kudyaṇ
tiroṇaiyaṃ tiropa°. — 5. B °dati ṣa° M °dati ṣeyyaṃ a° B °lpaṇati | patita°.

7. M °khalu anyatīrthikacanakaparivrajakā te daṇḍi° B °vrājakā tredaṇḍi° BM °traka-
gauttamadharmaṇi° B °ddhaṣṭrākātri° keliibhagīni ṣṛavaṇā° M °ḡini ṣṛavaṇā° B °ṣṛeṣṭhī-
pu° M °ṣṛeṣṭhīputrakasya imāni evaṃrūpāni vividhā° sṭhāromajāto abhūnsuḥ | yāva svā°
BM °gauttamasya° B °ṛmavinaye vivri° BM °lohitiko haṇi arbhikarmāya(M °karmāya)
alaṃ prasā(B °pramā)ḍāya yatra° B °ḡrihitā a° M °ḍāṭaṣa vasano° tro aṅgadi kuṇḍala e°
BM °dharma sā°.

14. M °gavaṇ taye vo° BM °ṣṛeṣṭhīpu° M °imam udānaye || . — 15. B °paṇkā nānā-
sanā thaṇḍilaṣāyina° va ra° M °paṇkā nānāsanārthadiraṣāyino kā°.

17. M kālayājalāṃ vo utkututakaprahā° B °laṃ vo utku° tena bhavati a° M °tena bhava-
ti | . — 19. M °dharmakṣhonto dā°.

21. B °hmanaṣṭra° M °hmanaṣṭraṇo sa°.

अथ खलु भगवां यशोदस्य मातापितॄणां तस्य च जनकायस्य प्रसादनीयां कथां कथये । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां । अभिप्रसादयन्ति यशोदस्य मातापितरौ भगवतो सन्तिके चित्तं तं च महाजनकायं अभिप्रसन्नचित्तौ ॥ भगवां यशोदस्य मातापितॄणां तस्य च महतो जनकायस्य चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति दुःखं दुःखसमुदयं दुःखनिरोधं दुःखनिरोधमार्गं ॥ 5
अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठि[395]पुत्रस्य मातापितॄणां तेष्वेवासनेषु निषण्णाणां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं बहूनां च प्राणिसहस्राणां अधिगता च धर्मा ॥ ते पुनर्यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ भगवन्तमेतदवोदत् ॥ प्रव्राजेहि भगवं यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं उपसंपादेहि सुगत यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं ॥ अथ खलु भगवां एहिभिर्बुकाये आभयि । एहि भिर्बु चर तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ 10

अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवता एहिभिर्बुकाये आभाष्टस्य यत्किंचिद्बृहिलिङ्गं गृह्णिगुप्तं गृह्णिध्वजं गृह्णिकल्पं सर्वमन्तरहाये त्रिचीवरं चास्य प्रादुर्भवेत्सुभक्तं च कंसपात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो चास्य संस्थिहे तद्यथा नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिर्बुस्य । एषा आयुष्मतो यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिर्बुभावो ॥ 15

समाप्तं यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य वक्तुं ॥

भिर्बु भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो आद्यो महाधनो महामोगो श्रेष्ठिकुले उपपन्नो चिप्राधिगमो च गृहस्थभूतेनैव जलवशीभावं प्राप्तं ॥ भगवानाह ॥ एतस्मै भिर्बुवो यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य पूर्वप्रणिधानं ॥

1. M °çodasya çreshtiputrasya mã°. — 2¹. BM tadyathā || dā° BM °vipā(B °pāka)kathāñ abhi°. — 2². B °sādayanti | yaço° M °gavato bhagavato santike cittañ ca ma° BM °uo bha°. — 4. BM °çayati | duhkāsamudayañ duhkhanirodhamārgañ || .

6. BM °çreshtipu° B °pātū teshvavā° M °sharṇṇānām° B °sharṇṇānām° vigatām° viga- tamalañ° BM °hūpām° ca prā° B °srāṇi° a° M °srāṇi° a° BM °rmā° ca pu°. — 8¹. B ca puna° M ca punaḥ yaço° BM °çreshtipu° M °pita bha°. — 8². BM pravrajahi bhagavām yaçodañ çreshtiputrañ u° B °sugatañ yaço° BM °çreshtipu°. — 9. M °she | ehi bhi- kshu caratha tathā°.

11. BM °trasya bhagavato e° B °ābhāslūthasya yat kiñ° BM °d grīhalīṅgañ grīhi(B °gri- ha)gu° M °lpañ ayañ anta° BM °rbhavesuḥ suñbhakañ° B °ca kañ ca pātrañ° M °svabhāvañ sañsthitā° ca keçā iryyāpāthe cā° B °çā iryā° sthihe | tadyathā | nā° kshu- sya e°. — 14. BM °çreshtipu° M °kshurbhāvañ || .

16. M iti çrīmabhāstavavadāne yaço° BM °çreshtipu° M °stuñ samāptañ || . — 17¹. M bhirkshu bha° hatsuḥ || . — 17². B °bhagava karma° BM °do çreshtipu° M °ā- dyo mahādha° BM °çreshtiku° M °dhigato ca grī°. — 19². B °syaicāiva bhi° M °syaisha evañ bhi° BM °çreshtipu°.

- भूतपूर्वं भिक्षवो इहैव वाराणस्यां नगरे क्षीणकुलपुत्रो अभूषि कृच्छ्रवृत्तिको
दरिद्रो परकर्मण वृत्तिं कल्पयति बुद्धानां चानुत्पादाय प्रत्येकबुद्धो लोके उत्पद्यन्ति
बुद्धानामन्तरा दक्षिणेया तूष्णीकशोभना एकचरा खड्गविषाणकल्पा एकमात्मानं
दमेन्ति परिनिर्वापयन्ति दक्षिणीया पुण्यचेचा ॥ ततो भद्रिको नाम प्रत्येकबुद्धो
5 षष्ठिवदनातो कल्पस्थेव निवासयित्वा पाञ्चचीवरमादाय नातिकाले नातिवि-
काले समये प्रातरासे वर्तमाने वाराणस्यां नगरे पिण्डाय प्रविष्टो सुसंवृतो कायेन
सुसंवृतो वाचाय सुसंवृतो मनेन सूपस्थितिकाय स्मृतिये समाहितो एकाग्रचित्तो
सुसंवृत्तिन्द्रियो ॥
सो दानि वाराणसीनगरे पिण्डाय चरन्तो तेन क्षीणकुलपुत्रेण पुण्येण दृष्टो ।
प्रासादिकामिप्रसन्ना देवमनुष्या तस्य क्षीणकुलपुत्रस्य पुरुषस्य । भद्रिकं प्रत्येकबुद्धं
दृष्ट्वा अतीव मग्नं [395⁵] प्रसन्नं प्रसन्नचित्तं गृहं प्रवेशेत्वा गृहे आहारेण प्रति-
मानितो एवं चानेन प्रणिधानमुत्पादितं यं एदृशे दक्षिणेयं अधिकारं कृत्वा
कुशलमूलं मा काञ्चिद्गुर्गतिं वा विनिपातं वा गच्छेयं मा वा कदाचिद्दरिद्रेषु कु-
लेषूपपद्येयं आद्येषु महाधनेषु महाभोगेषु कुलेषूपपद्येयं ॥ सो दानि भद्रिको प्र-
त्येकबुद्धो इममेवरूपं प्रणिधानं विदित्वा हंसराजा विय वैहायसेन प्रक्रान्तो ॥
15 सो दानि पुण्यो तं भद्रिकं प्रत्येकबुद्धं वैहायसेन हंसराजा विय विक्रमन्तं दृष्ट्वा च
तस्य प्रत्येकबुद्धस्य सुहृदन्तो भूयो प्रसन्नचित्तो प्रणिधानमुत्पादेति । एतेषां धर्मा-
णां लाभो भवेयं येषामेष प्रव्रजितो धर्माणां लाभो ॥

भगवानाह ॥ एष भिक्षवः यशोदो ऋषिपुत्रो तेन कालेन तेन समयेन इह वा-

1. M °pūrva bhikshavaḥ i° B °kshinaku° M °shi | kricchravṛtṣhṭiko° na vṛtṣhṭim kalpa°
BM °nān cā(M °nān vā)nupādāye praty° dyanti(M °dyati) | buddhānām antaro dakshi-
neyo tā° B °ekavarā kha° M °lpā | ekam ānmānaṁ dāmeti parini° B °tmānaṁ dayanti
paninirvā° nyakshatrā | . — 4. M tataḥ bhadrīkā nāma praty° B °buddhā ri° M °rishi-
pātānāto kālyasyai° B °danāto kālasyai° BM °dāya nānātikāle nātvikāle samaye(B °same)
prātarāsaṁ vartita° B °sṣṭo susaṁvṛitā kāye° M °sṣṭo susaṁvṛito vāvāya susaṁvṛito ma-
nena supasthi° BM °smṛitisamā° B °tto susaṁvṛittendriyo | .

9. M °rāṇasyān naga° kshinaku° BM °sṣṭo prā°. — 10¹. B °diko bhīpra° M °sanno
de° BM °shasya bha°. — 10². B °naṁ prasanne citte° tvā grihaṁ āhāre° M °tvā
grihaṁ āhāre° tpāditaṁ yam edri° kshīṇoyān adhi° B °ṇeyān adbhīkāraṁ kri° M °māla
mā kaṇṇi durgā° BM °dreshu kuleshu papadyān ādye(B °shūpapadyevaṁ ādhye)shu ma-
hādha°.

14. B °jā visha vai°.

16. M °ddhaṁ vihaṇasena haṁsarajā viya vihaṇasena viya vikra° sṛībhayaṁto bhū°.

— 17. BM eteshān dharmāṇān lābhi(B °bhi) bhaveyān teshān e(M °shān e)sha pra°
M °rmāṇān lābhi | . — 19¹. M °kshavo yaṇo° BM °creshṭiputro te° M °samaye i°.

वाराणस्यां नगरे क्षीणकुलपुत्रो अभूवि । यं सो तत्र प्रत्येकबुद्धे अधिकारं कृत्वा
प्रणिधानमुत्पादितं तस्य कर्मस्य विपाकेन तदुपादाय न कदाचिदुर्ध्वतिविनिपाते-
षूपपन्नो मनुष्येषु च्युतो देवेषु देवमहेशास्त्रो उपपन्नो देवेषु च्युतो मनुष्यमहेशास्त्रो
उपपन्नो इहेव च न पश्चिमे जने तथागतं आरागेत्वा बलवशीभावं प्राप्नो ॥

यशोदजातकं समाप्तं ॥

5

भगवान्सम्यक्संन्यस्तो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभाषयित्वा वाराणस्यां
विहरति ऋषिवदने मृगदावे । तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचका भद्रवर्गिणा-
नामन्त्रयति ॥ मुक्तो हं भिच्चवः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा । चरथ भि-
च्चवः चारिकां मा च दुवे एकेन अगमित्य ॥ सन्ति हि भिच्चवः सत्त्वाः शुद्धा
अत्यरजा अपरोक्षजातिका ते च अश्रवणत्वाद्धर्माणां परिहायन्ति । अहं पि 10
गंसि येन उरुवित्त्वायां सेनापतियामकं जटिलानामनुकंपाय ॥

अथ खलु मारस्य पपिष्ठेतदभूवि ॥ अयं खलु अमणो गौतमो वाराणस्यां
विहरति ऋषिवदने मृगदावे सो पंचकां भद्रवर्गिकां भिच्चूनामन्त्रयति मुक्तो हं
भिच्चवः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा यूयमपि भिच्चवः मुक्ताः सर्वपाशेहि ये
दिव्या ये च मानुषाः चरथ भिच्चवः चारिकां मा च एकेन दुवे अगमि[396]त्य 15
सन्ति भिच्चवः सत्त्वा अत्यरजा अपरोक्षजातिका अश्रवणत्वाद्धर्माणां परिहायन्ति
अहं पि गंसि येन उरुवित्त्वायां सेनापतिधामकं जटिलानामनुकंपाय यं नूनाहं उप-

1. BM yo so° M° buddho adhi° kena tadupāyena kaçci durgatavinipāteshupapannā ma°
heçākhyeshupapanno deveshu cyuto nia° papannā iha vanañ paçci° B° shyeshu cyu° cyuto
mannkhyo mahe° haiva vanañ paçcime jalme tathā° M° āradhetvā ba° B° prāptañ ॥ . —

5. M iti çrīmahāvastuvadāne yaço°.

6. M bhagavān sañmya° B° to tadarthañ M° shipattane mṛi° B° dāve ta°. — 7. M° ga-
vān āyushmantānañ pañcakā bhadrā° B° shmantāñ pañ M° rgiyam āma°. — 8°. M° kshavo
sa° B° vyā ye ye ca mānushā ca° M° shā yūyañ api bhikshavo muktā sarvapāçehi ye divyā
ye ca mānushā ye ca°. — 8°. M ye cara bhi° B carati bhi° BM° rikā mā(M° mo) ca du°
B° kena āgamittha sañ M° kena agamirshya. — 9. B sañsthihi bhi° M° bhikshavo satvāh°
B° lparajo aparekshajātika tvāya açra° M° rokshajātiko açraṇatvā dharmā° BM° hā-
yati a°. — 10. M ahañ game ॥ yena uluvi° B° gañse | ye° lvāyañ senā° BM° grāmakā
ja° M° ṭilonā°.

12°. BM° pāpisthasyai°. — 12°. M° khu çraṇaṇo çantlamo° BM° syāñ viharati | ri°
M° shipattane mṛi° ve ॥ so pañcakā bhadrā° BM° bhikshuñām āmantrayati ॥ mukto°
shā(M° shāye) | yū° M° vyā ye mānushāh° kāñ mā cara ekena duve agamishyañ | santi
bhi° B° ttha | santi bhi° M° vaḥ satvā çuddhā alpa° jātiko açraṇatvā dharmāñām°
BM° hāyati | ahañ pi gañse yena uru(B° ulu)vilvā° M° grāmikañ jaṭilonām anukañpāye ॥
yañ nū° B° nukañpāya ॥ yañ nū° M° rmāye ॥ .

संक्रमेयं विचक्षुर्कमाय ॥ अथ खलु मारो पापीमां भगवन्तं गाथाये ध्यमाषे ॥

अमुक्तो मन्यसे मुक्तो किं तु मुक्तो ति मन्यसि ।

गाढबन्धनबद्धो सि न मे अमण मोक्षसि ॥

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मुक्तो हं सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा ।

एवं जानाहि पापीमं निहतो त्वमसि अन्तक ॥

अथ खलु मारो पापीमां जानाति खलु मे अमणो गीतमो त्ति दुःखी दुमनो विप्रकिञ्चरी तच्चैव अन्तरहाये । इत्यमेतं श्रूयति ॥

- 10 भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च । अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवंपूपो चेतसः परिवित्तो उदपासि । कामा अनित्यदुःखविपरिणामधर्मा ॥ अथ खलु मारस्य पापीयस एतद्भूषि ॥ अयं अमणो गीतमो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे तस्यैकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेव चेतसः परिवित्तो उदपासि कामा अनित्यदुःखविपरिणामधर्मा यं नूनाहं उपसंक्रमेयं विचक्षुर्कमाय ॥ अथ खलु मारो पापीमां येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये ध्यमाषे ॥

दृढो नाम मया पाशो चरति मानसं तव ।

तेन त्वां बन्धयिष्यामि न मे अमण मोक्षसि ॥

1. M °thāye 'dhyā'. — 2. BM °se mukto kiñ tu(M °kim tu) mukto si ma°. — 3. M gādhābandha ° śravaṇa° BM °mokshasi ॥ . — 4. M °gavān mā ° pīmāñ gā°. — 5. M °vyā hi ca mānushāñ e°. — 6. M °piyañ ni ° ntako ॥ B °ntakañ ॥ . — 7. M °śravaṇo gauttamonti duḥkhi dharma° B °monti duḥ° M °traivāntarbito B °hāye e°. — 8. B ettha° M itham evañ cā° B °tañ cūyati ॥ . — 9. M bhagavāñ samya° B bhagavāñ sañmya° M °to tam arthaññ abhi° B °bhisañvādayi° BM °ti | ṛishi°. — 10. M °ekaraho ° m evarū ° udupāsi. — 11. M kāmā parivittarka ani° B °dharma° a° M °dharmañ ॥ . — 12. M °pīmāñ saita°. — 13. M °śravaṇo gauttamo ° ṛishipattāne mri° B °linasya ayaṃ evaḥ cetasaḥ paritarko udapāyi | kāmā M °cetaso parivittarko udupāsi | kāmā ani° B °nityaduḥkhā viparīṇāma-dharma yañ nū° M °dharma° | atha khala māro pāpimāñ yañ nū ° vicakṣuḥka°. — 15. M °thāye 'dhyābhāṣaḥ ॥ . — 17. M dṛidho nāma mayo pāṇo carati mānase B °mānasa te | . — 18. BM na tvañ va(M °vu)ccayisīyā° M °śravaṇa mokshasi ॥ .

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

पंचकामगुणे लोके मनः षष्ठं प्रवेदितं ।

तत्र मे विगतो हृन्दो विध्वस्तो दिनलीकृतो ।

एवं जानाहि पापीमं निहतो त्वमसि अन्तक ॥

अथ खलु मारस्य पापीयस एतद्भूषि । जानाति खलु मे ऋमणो गौतमो 5
ति । दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहाथि । एत्थं एतं श्रूयति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां वि-
हरति ऋषिवदने मृगदावे ॥ अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य
अयमेव चेतसो परिवितर्को उदपासि [396^b] उपधिरनित्यो दुःखो विपरिणाम-
धर्मो ति ॥ अथ खलु मारस्य पापीयस एतद्भूषि ॥ अमणो गौतमो वाराण- 10
स्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेव रूपो
चेतसः परिवितर्को उदपासि उपधिरनित्यो दुःखो विपरिणामधर्मो ति यं नूनाहं
उपसंक्रमेयं विचक्षुर्कर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा
भगवन्तं गाथाये च्यभाषे ॥

नन्दति पुत्रेहि पुत्रिमां

15

गोमिको गोहि तथैव नन्दति ।

उपधीहि नन्दति जनो

न हि सो नन्दति यो निरुपधि ॥

1. M °gavān mārāṁ pāpi gā°. — 2. M °gūṇopeto manah° BM °shashṭhā prave-
ditā | . — 3. B °sto virali° M °sto vilalīkritāḥ | . — 4. M °jānāmi pā °hata tva° BM °a-
ntakāḥ | . — 5¹. M °piyasyaita°. — 5². M jānāmi kha ° ṛavaṇo gauttamo ti B °mo ti
duḥ°.

6¹. M duḥkhi du° B °hāyi e°. — 6². BM °taṁ ṛuya°. — 7. B bhagavān sauṁhya°
M °ksaṁbodhi ya° BM °harati || ṛi°. — 8. M °ekatya raho° B °cetasa parivitariko udu-
pāsi upadhi° M °rko udupāsi | upadhi° BM °duḥkhā vipari° M °dharmeti || . — 10¹. M °pi-
maṁ etad a°. — 10². M ṛavaṇo gauttamo° B °harati | ṛi° M °rīshipattane mṛi° eka-
rasya raho° pratisaṁlayanasya ṣyam evarūpaḥ cetasa parivitarika udupāsi upadhi° B °rko
udupāsi | upadhi° BM °rmo ti | yaṁ nū°.

13. BM °pimaṁ(M °pimi) yena bhagavāṁste(M °vāṁste)no° M °gavaṁtā gāthāye adhya°
B °she na°. — 15. B nandati | putre° BM °māmi gopiko gopi(M °pi)hi ta ° ndati u°.

17. B upadhiti(M °pavithi) nandati ja° M °rupadhiḥ | .

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथायै प्रत्यभाषे ॥

सोचति पुचेहि पुष्पिमां
गोमिको गोहि तथैव सोचति ।
उपधीहि जनो प्रबाधितो
न हि शोचति यो निरुपधिः ॥

5

अथ खलु मारो पापीमां जानाति मां अमणो गौतमो ति दुःखी दुर्मनो विप्र-
तिसारी तत्रैवान्तरहाये । इत्यमेतं श्रूयति ॥

सुविमलविमलस्य निर्मलस्य शुचिस्य
भगवतो ऽमलवर्णो कीर्तितो गौतमस्य ।
तमरहितं प्रदेशं सर्वसत्त्वात्न देति
सर्वजगतः क्रियाभिर्निर्वृतिं प्राप्नुतेति ॥

10

भिषु भगवन्तमाहन्तुः ॥ कथं भगवानुदानं भाषति ॥

यस्मिं न माया वसति न मानं
यो वीतरागो अनिघो निरासो ।
प्रमुन्नक्रोधो अभिनिर्वृतात्मा
सो ब्राह्मणो स अमणो स भिषुः ॥

15

अस्माभिरपि भगवन् कथं पिण्डाय चरितव्यं भवति भिषां देहीति ॥ भगवा-
नाह ॥ न होति तूष्णीभूतेन उद्देशेन ख्यातव्यं । एवमार्याणां याचनं ॥

भूतपूर्वं भिषवो अतीतमध्वाने इहैव वाराणस्यां नगरे राजपुत्रस्य अस्थिसेनो
20 नाम पुरोहितपुत्रो वयस्यो । सो कामेषु आदीनबं बृह्ना परित्राजकप्रव्रज्यां प्रव्र-

1. M °bhagān mā° BM °māro yañ vidātva mārāñ pā° B °bhāshe so°. — 2. BM so-
ceti putre °mām gopibhis tathaiva ca socati | (M °tī) u°. — 4. M upadbihi janā pra-
bodhitā na hi° B °janā praṇodhito° rupedhiḥ ॥ .

6. M °craṇaṇo gauttamo ti dukkhi daumanā tatrairvānta° B °rmano tatrai° BM °hāye
i°. — 7. BM °tañ cṛuya°. — 8. M suvimalavimalasya °cu° BM °gavato māyāvarṇṇo°
B °gauttasya | M °gauttamasya°. — 10. B tam ahasito pra° M tam ahasitasya pra° BM °de-
si sarvajagatakṛitsnābhir nirvṛitiñ(M °tīñ) prā°.

12¹. M bhikshu bha° m āhañsuḥ ॥ B °batsuḥ ॥ . — 12². B kañ bha°. — 13. BM ya-
smiñ gayāyāñ vasati ta mānañ°. — 15. BM pratanukrodho(M °dhe) a° M °rvṛitātma
so° B °hmaṇo °cra° M °hmaṇo aṇraṇaṇo sa bhikshuḥ.

17¹. BM °gavān kathañ°. — 19. M °titam adhyānañ i° BM °sya so°. — 20. M °ji-
taḥ kau° pathe samāda° B °dānavartī°.

जितो कौमारब्रह्मचारी दशकुशलपथसमादायवर्ती वेदपारगो परिव्राजकशा-
स्त्रेषु गतिंगतो ॥ सो दानि राजपुत्री राज्यप्राप्तो सो न अस्थिसेन पुरोहितपुत्रं
गाथाये अर्धभाषे ॥

नेव द्विषन्ति सप्रज्ञा अस्थिसेन वनीपकं ।

ब्रह्मचारि प्रियो मे सि याचे ब्रह्मे यदिच्छसि ॥

5

अथ खलु भिषवो अस्थिसेनो वनीपको गाथाये प्रत्यभाषे ॥

याचेन्तो अप्रियो भवति अदेन्तो भवति अप्रियो ।

तस्मान्नवन्तं न याचामि मा मे विद्वेषणा भवेत् ॥

अथ खलु भिषवः स काशिराजा अस्थिसेनं वनीपकं गाथाये प्रत्यभा[397*]षे ॥

यो हि याचनको सन्तो याचितव्यं न याचन्ति ।

10

परं च पुण्यं त्याज्येति आत्मना च विहन्यति ॥

अथ खलु भिषवः अस्थिसेनो वनीपको तं काशिराजं प्रत्यभाषे ॥

याचनां रोदनमाहु अदानं प्रतिरोदनं ।

तस्मान्नवन्तं न याचामि मा मे आरोदनं भवेत् ॥

न वै याचति सप्रज्ञो नार्यो वेदितुमर्हति ।

15

उद्देश आर्या तिष्ठन्ति एषा आर्याण याचना ॥

अथ खलु भिषवः स काशिराजा अस्थिसेनं वनीपकं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

ददामि ते ब्राह्मण रोहिणीनां

पूर्णं सहस्रं सह पुङ्गवेन ।

4. M naivañ visha ° jñā adhisenañ va° B °jñā sasthisenañ va° BM °kañ bra°. —

5. BM °cāri(M °ri) priyā me si yāci brahme° M °yadicchasi | .

6. M °seno purohitaputro tañ kaśirājāñ gā° B °nipakañ gā°. — 8. M °d bhavanto yācemi° B °vantañ yācā°. — 9. M °kshavo sa°. — 10. M °vyañ na cāti | .

11. BM °ṇyañ tyaje°. — 12. M °nipakañ tañ°. — 13. M yācanañ rodamanāhuḥ adā° B °rodanāñ āhu || a°. — 14. BM °d bha(B °bhaga)vantañ° BM °me aro yā°. —

15. M na ca vai ° prajñā āryave° B °prajñā āryo°

16. M °ddece āryā ti° B °esho āryā° M °esho āryeṇa yācanāt || . — 17. M °bhāsha- ti | . — 18. B °hmaṇa puro° M °hmaṇa purohitānāñ pūrṇṇasahasrañ ahapuṁgavena | B °pūrṇṇasahasrañ mahatpuṁga°.

आर्यो हि आर्यस्य कथं न दद्या
श्रुत्वान् गाथां कथितां सुभाषितां ॥

भगवानाह ॥ नान्यो भिषवस्तदा स काशिराज्ञो अस्थिसेनो नाम पुरोहितपुत्रो
परिव्राजको वयस्यो अभूषि । अहं स तदा अस्थिसेनो परिव्राजको अभूषि ॥

5 अस्थिसेनस्य जातकं समाप्तं ॥

भगवानाह ॥

न वे याचति सप्रज्ञो नार्यो वेदयितुमर्हति ।
उद्देशे आर्यास्तिष्ठन्ते एषा आर्याण याचना ॥

एवं भिषवः पिण्डचारं चरितव्यं ॥ ते दानि भिषू भगवन्तमाहन्तुः ॥ किम-
10 स्नाभिर्मगवं भिषाये लब्धाये वक्तव्यं स्वस्ति स्वस्तीति ॥ भगवानाह ॥ न भिषवो
युष्माभिरादिशितव्यं भिषायां लब्धायां ।

सर्वपापस्याकरणं कुशलस्योपसंपदा ।
स्वचित्तपर्यादापनं एतद्ब्रह्मानुशासनं ॥

ते दानि भिषू ऋषिवदने मृगदावे वर्षोषिता दिशोदिशं चारिकां प्रक्रान्ता ॥
15 ऋषिवदने देवता तेषां भिषूणां स्थानानि चक्रमाणि निषदानि श्रूयानि शून्यानि
निरभिरन्याणि दृष्ट्वा रतिं अविन्दन्ती येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये
प्रत्यभाषे ॥

अरति मे विषये यः स्थायति
शून्यं दृष्ट्वा विविक्तमानुषं ।

1. B āryā hi° BM °thāñ nuda ° thāñ bhavimañ su°. — 3°. B nānye bhi° M °kshavo tadā ° rājñā sasthi° B °rājā asthi° M °hitabuddho pari°. — 4. M °seno nāma pa ° jaka a°. — 5. M iti çrimahāvastuavadāne asthi°.

7. BM nāryo(B °ryā) vedayati nāryo ve° B °yitūñm arhasi | . — 8. M °çe āryyā tishthante | e°. — 9°. M °kshavo pi°. — 9°. M °bhikshur bhagavantam āhañsul° ॥ B °vantam ā°. — 9°. M °smābhiḥ bhagavan bhikshā°. — 10°. M °shmābhiḥ rodisitavyā bhikshā° B °çitavyā bhikshā°.

12. M °çalasyāpasañ°. — 13. B °ryādamañ e° M °ryādamañ e°. — 14. B °kshū rishi° M °rishipattane mṛi ° rshopitāni diço diçañ corikāñ B °prakāntā ri° — 15. B °rishivadano de° M °devatās teshāñ ° sthānāni nishadyāni çayyāni çū ° ndati | yena bhagavān teno° B °ndanti yena bbagavāñ°.

18. B aratiya viya me yanya khyāyati çūnyāñ dṛishṭvā viviktmānasāñ | M arativa vi- shayamanyā ākhyāyati | çūnyāñ dṛishṭvā viviktmānasāñ | .

ते चिचकथा बह्नुता
कहिं ते गीतम आवका गता ॥

भगवानाह ॥

मगधां गता कोशलां गता
वज्जिभूमिं च अधापरे गता ।
मृगका व असंगचारिणो
प्रविविक्ता विहरन्ति भिषवः ॥

5

भगवां प्रस्थितो । नाविकेन भगवन्तं दृष्ट्वा गंगातीरमुपसंक्रमन्तं नावा अस्त्री-
पिता ॥ भगवां नावमारुह्य नाविकमाह ॥

सिंच भिषु इमां नावां मैत्राये सिक्ता ते लघु मेथति । 10
क्षित्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेथसि ॥
सिंच भिषु इमां नावां करुणाय सिक्ता ते लघु मे[397^b]थति ।
क्षित्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेथसि ॥
सिंच भिषु इमां नावां मुदिताय सिक्ता ते लघु मेथति ।
क्षित्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेथसि ॥ 15
सिंच भिषु इमां नावां उपेक्षाये सिक्ता ते लघु मेथति ।
क्षित्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेथसि ॥
मैत्राविहारी यो भिषुः प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं असेचनं च मोचनं ॥
करुणाविहारी यो भिषुः प्रसन्नो बुद्धशासने । 20
अधिगच्छति पदं शान्तं अपृथग्जनसेवितं ॥
मुदिताविहारी यो भिषुः प्रसन्नो बुद्धशासने ।

1. M te cittakathā° B °trakathāñ ba° M °gauttama çrā°. — 4. M sagadhāñ° BM °ko-
çalā gatā vajri(M °vaji)bhūmiñ ca ॥ a ° galā mṛi°.

6. B °gakāñ ca asañ° M °gakāñ ca nañ aṅgarā° B °pratviviktā°. — 8¹. M bhagavān
pratisthito ॥. — 8². M nākitena bha°. — 9. M °gavā nāvam ārūhya°. — 10. M °maitrā-
ya si° BM °ktāye la° B °glu bhoshyati ॥.

11. B cchitvā rā° M cchinā rā° BM °shyati |. — 12. M °kshur imāñ ° ṇa siktā la°.

— 13. M citvā rā° B cchitvā rā° shyati | M °shyati | mai° (l. 18). — 15. B cchitvā rā°.

16. B °ktāye laghu te bhe°. — 17. B cchitvā rā° shyati |. — 18. M °hāri yo bhi-
kshu pra°. — 19. BM °cchanti pa° B °secanamo°. — 20. M °hāri yo bhikshuh pra°.

21. B °cchanti pa° M °cchantu pa° ntañ prithagjanasevanāñ ॥. — 22. M °hāri yo
bhi° çāsano |.

- अधिगच्छति पदं शान्तं अकापुष्वसेवितं ॥
उपेक्षाविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं निर्वाणं पदमच्युतं ॥
धर्मारामो धर्मरतो धर्ममनुविचिन्तयं ।
5 धर्मं समनुस्मरं भिक्षु सद्धर्मान्न परिहायति ॥
उदयचित्तो सुमना अभिभूय प्रियाप्रियं ।
ततो प्रामोद्यबहुलो भिक्षु निर्वाणसन्तिके ॥
न शीलव्रतमात्रेण बाहुश्रुत्येन वा पुनः ।
अथ वा समाधिलभेन प्रान्तश्रुत्यासनेन च ॥
10 सुहृद्यं नैकम्यसुखं अपृथग्जनसेवितं ।
भिक्षु विश्वासमापये अप्राप्ते आश्रयवच्चये ॥
भिक्षु न तावता भवति यावता भिच्छते परां ।
विषमां धर्मा समादाय भिक्षु भोति न तावता ॥
यो च कामां च पापां चाधिहृत्वा ब्रह्मचर्यवां ।
15 निःश्रेणीभूतो सप्रज्ञो स वै भिच्छूति वुञ्जति ॥
यतो चरे यतो तिष्ठे यतो आसे यतो शये ।
यतो संमिजये कायं यतो कायं प्रसारये ॥
यतयायी यतसेव्यो अस्या
यतसंकल्प ध्यायि अप्रमत्तो ।

1. M °dañ çā aprithagjanasevitāñ ॥ muditāvihāri yo bhikshu prasanno buddhaçāsane | adhigacchati padañ çāntāñ akārapuru°. — 2. M °hāri yo°. — 4. BM karmārāmo karina-rato karmam anu° B °cintiyāñ | M °cintiyāñ | . — 5. M °bhikshuḥ saddharmān pari° B °kshu saddharmā°.

6. B udacitto° M udayacitto° B °bhūta abhibhūya pri°. — 7. BM °to pramo° M °dya aprāpte sanirvā° B °hulā bhikshū nirvāṇasya sentike | . — 8. M °ṇa bahuçru-tena°. — 9. BM atha so samā° M °lābhanto prānte çaryyāsa°. — 10. B griheya nai° M spriheya nai°.

11. B °pte açra°. — 12. B bhikshū na tā° M bhikshuṇa tā° yāvatte ca bhi° B °yāvate bhi° BM °bhikshu parāñ | . — 13. B °dharmā sa ° bhikshū bho° M °bhonti na°. — 14. M °māñ pā ° hmacaryyāñ vā | B °hmacaryāñ vā | . — 15. M niçcreñi ° jño sarve bhi° B °vai bhi ti vu°.

16. B yatañ careya tan tisthēya tam āseya tañ çayeya | M yattañ careya tañ nishīhe-yato māseyaato yaçañ | . — 17. B tañ samijjīyeya kāye yatañ kāyañ pra° M tañ same-pjine kāye tañ ca kāye pra° B °raṇe ya°. — 18. B yatavāri yatāsiro siyā yatā sañ° M ya-to vāsivataçirosi sañ° dhyāyi jāyatā | apra° B °dhyāyi | apra° BM °tto a°.

अध्याथरतो समाहितो

एको संतुषितो तमाञ्जु भिषु ॥

चक्षुषा संवरो साधु साधु श्रीवेण संवरः ।

घ्राणेन संवरो साधु साधु जिह्वाय संवरो ॥

कायेन संवरो साधु मनसा साधु संवरः ।

सर्वं संवृतो भिषुः सर्वदुःखा प्रमुच्यते ॥

5

सो दानि भगवता वशीभावेन विनीतो । सिंच भिषु इमां नादां ति आमाष्टस्य
यत्किंचिद्गृहिलिङ्गं गृहगुप्तं गृहध्वजं गृहिकल्यं सर्वं समन्तर्हितं चिचीवरं चास्य
प्रादुर्भवेत् सुभक्तं च पात्रं प्रकृतित्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथं चास्य संस्थिहे
तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिषुस्य ॥ एवं आयुष्मतो गंगेयकस्य नाविकस्य 10
प्रव्रज्या उपसंपदा भिषुभावो ॥

तं तर्हि भ[398]गवां विसर्जयति ॥ सो दानि भगवन्तं आह ॥ यदि भगवं
केनचित्पृच्छियेयं को त्वं ति किं मया भगवं वक्तव्यं ॥ भगवानाह ॥ अमणो पि
त्वं ब्राह्मणो पि त्वं वेदको पि त्वं तारको पि त्वं पारगो पि त्वं ॥

शक्रो देवानामिन्द्रो माणवकवर्णमात्मानं ऋद्धीये अभिनिर्मित्वा प्रासादिको 15
दर्शनीयो शोभनेहि जटेहि नीलेहि नीलमयूरग्रीवसंनिकाशेहि सौवर्णेन यष्टिकम-
ण्डलुना भगवतो पात्रचीवरकुण्डिकमादाय पृष्ठतो गच्छति ॥ जनो आह ॥
को स्वायं माणवको प्रासादिको दर्शनीयो ॥ सो दानि आह ॥

यो वीरो धृतिसंपन्नो ध्यायी अप्रतिपुन्नलो ॥

अर्हन्तो सुगतो लोके तस्याहं परिचारको ॥

20

1. M andhyācara ° eka sa° BM °bhikshuh ॥ . — 3. BM cakshusā samvaro° M °crotena
samvaraḥ | B °na samvaraḥ | . — 4. B prāṇe° BM °na samvaro sādhu sādhu jihvāya
samvaro | . — 5. B °yena samvaro sādhu ma° BM °dhu samvaraḥ(M °ro) sa°.

6. M °tra samvaro bhi° duḥkhāṁ pra°. — 7¹. BM °nito bhi°. — 7². B °bhikshuh | i°
M °nāvā ti ābhātasya yat kiñci° B °ābhāshāsyasya yat kiñcillīṅgaṁ M °dgrihiliṅga grihi-
guptiṁ grihidhvajaṁ grihikalpaṁ B °jaṁ grihikalpaṁ BM °rbhavatsuḥ | (M °vetsuḥ)
suṁ M °svabhāvaṁ saṁsthitā ca keçā iryā° B °keçā iryā° BM °he ॥ tadya° M °topa-
saupanna° BM °kshusya c°. — 10. M °bhāvaḥ | .

12¹. BM tahiṁ°. — 12². M °vantam āha ॥ . — 12³. B °bhagavāṁ ke° M °bhaga-
vān kena cin pricchīyeyāṁ ko tvaṁ ti kiṁ° gavaṁ vaktā°. — 13¹. M çravaṇo pi tvaṁ brā°. —
15. B °rṇṇam ānmānaṁ ri° M °tmānam riddhi° çobhaṇchi jaṭe° B °jateliṁ nile°
M °yūlagrīvehi saṁ° B °sauvarṇṇana yasthi° B °lunā | bha°.

18¹. BM kasyāyaṁ°. — 19. M °dhrītisampanno° puṅgavaḥ | B °pratipuṅgalo | . —
20. B arhan suga° M | arhaṁ suga°.

यो बृहत्मानं तारति धर्मनावाय गौतमो ।
उत्तीर्णो पारगो बुद्धो तस्याहं परिचारको ॥

भगवां पि शक्रं देवानामिन्द्रं विसर्जयति ॥

- अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ किमधिमुक्ता जटिला जटिला खलु जटिला-
- 5 धिमुक्ता ति भगवां जटिलसहस्रं अभिनिर्मित्वा प्रासादिकां प्रसादनीयां महे-
शास्त्रां तेहि संपरिवारितो वैहायसेन च्छेदीये उरुविल्वाकाशपस्य जटिलस्य
उपसंक्रान्तो ॥ उरुविल्वाकाशपः सपरिवारो सार्धं पंचहि जटिलश्चेतेहि जटिल-
सहस्रं बृहद्वा प्रासादिकां च दर्शनीयां च संकोचमापन्नो । इमं वास्माकमाश्रमं
सर्वो उपस्थितो महाजनकायो आगमिष्यति ते चास्माकं अभिप्रसन्ना उरुविल्वा-
- 10 काशपस्य अश्विष्य सपरिवारस्य लोके समसमो नास्ति अयं च अश्वि जटिलस-
हस्रपरिवारो महर्षिको महानुभावो अथैवमिहाश्रमं प्राप्तो सर्वजनकायो एतस्य
अश्विष्य सहस्रपरिवारस्य महर्षिकस्य महानुभावस्याभिप्रसीदियति । अभिप्रसन्ना
च प्रसन्नाधिकारं करिष्यन्ति सत्करिष्यन्ति गुरुकरिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयिष्यन्ति
अपचायिष्यन्ति मम सपरिवारस्य न तथा समन्वाहरिष्यन्ति ॥ अथ खलु भगवां
- 15 उरुविल्वाकाशपस्य अश्विष्य इममेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय स्वयं जटिल-
वेश्मन्तरहायितं च निर्मितं च जटिलसहस्रं ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाशपो
जटिलो तस्मिं जटिलसहस्रे अन्तर्हिते स्वकेन रूपेण च भगवन्तं बृहद्वा तथागतमर्हन्तं
सम्यक्संबुद्धं विद्याचर[398^b]णसंपन्नं सुगतं लोकविदं अनुत्तरं पुरुषदम्यसारथिं

1. M yo pūjyamānañ tāre dha ° gauttamo | . — 2. M tirṇṇo° BM ° hañ parivārako | . — 4². B kiñ adhimukti jaṭilā jaṭilā khalu jaṭilā ti muktā ti bha° M kiñ adhimukti jaṭilo khalu jaṭilo ti muktā ti bhagavān jaṭi ° dikañ pradarṇaniyañ maheṇṇākhiyañ | te° B ° kām pradanīyañ maheṇṇākhiyo tehi saṃparicārikañto vai° M ° vārikañto vai° B ° ddiye uluvilvākāya jaṭi° BM ° nto uru°.

7. M °cyapo sapari ° paññahi jaṭilasahasrañ lū dṛi ° m āpannañ B ° nno i° . — 8. BM imañ cāsmākam ārame sa° M °sarve upasthi° BM °mishyati | tenāsmākāñ° B °prasanno u ° lokam asamasa° BM °nāsti || ayañ° M °pto sarvejanakā°.

12. M abhiprasaṇnā ca ° pūjayishyanti mama sa ° nvaharishyanti || . — 14. M °gavān uru° B °uluvilvā° M °idam e ° so parikitarkam ājūāpaya svayañ jaṭilo ve ° ntarhāyitañ | B °rmitañ jaṭi°.

16. BM °cyapo jaṭilo(M °lā) tena jaṭilasahasreñāntarhi° M °rhanṭa saṃmyaksañ° B °nnañ sugato lokavid anutta° BM °myaṇṇarathīñ ° thāgatabalehi balavāñ caturhi vai° M °ttamadamathaprapāṇā nāgo viya kārītakāraṇo avahirgatena mānase° B °indriyeṇa avahirga° M °jitendriye hradam avāccho anāviro viṃprasanno ratnayūthañ vā abhyu° B °yūshañ vā abhyu ° tejaraṇī° ° kañ apratishkūlañ° M °kañ apratikūlañ darṇanāye B °rṇanāya dṛi°.

शास्त्रारं देवानां च मनुष्याणां च द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं
अशीतिहि अनुव्यञ्जनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशेहि आवेणिकेहि बृधधर्मेहि
समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि बलवन्तं चतुर्हि वैशारदेहि विशारदं प्रासादिकं
प्रसादनीयं च शान्तेन्द्रियं शान्तमानसं उत्तमदमसमथप्राप्तं परमदमशमथप्राप्तं
नागो विय कारितकारणो अवहिरगतेहि इन्द्रियेहि अवहिरगतेन मानसेन स्थितेन
धर्मताप्राप्तेन गुप्तो नागो जितेन्द्रियो हृदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयूपं
व अभ्युन्नतं सुवर्णविम्बमिव प्रभासयन्तं तेजोराशिं शिरीये दीप्यमानं द्वितीयमिव
आदित्यं उदयन्तं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाय । दृष्ट्वा च पुनरुहविल्लाकाशपो
सपरिवारो विस्मितो अभूषि । महर्द्धिको अमणो गीतमो महानुभावो ऽयं अहं
पुनर्महर्द्धिकतरो ॥

अथ खलु सो जनकायो आगतागतो भगवन्तमुपसंक्रमेन्तुः भगवतः पादौ शिर-
सा वन्दित्वा भगवन्तमेव पुरस्करेन्तुः भगवतो दर्शनेन न तृप्येन्तुः ॥ अथ उरुवि-
ल्लाकाशपस्य ऋषिस्त एतदभूषि ॥ अहो पुनर्मे आश्रमातो अमणो गीतमो अ-
न्येन प्रक्रमेया ॥ अथ भगवानुहविल्लाकाशपस्य ऋषिस्त इममेवरूपं चेतसो
परिवितर्कमाज्ञाय तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो संमिञ्जितां वा बाहां प्रसारये 15
प्रसारितां वा बाहां संमिञ्जये एतकेन क्षणवीतिहारेण उरुविल्लाकाशपस्य ऋषि-
स्याश्रमातो वैहायसमभ्युन्नम्य उरुविल्लायां सेनापतिग्रामके प्रत्यस्थासि नद्या
नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले ॥ अथ खलु उरुविल्लाकाशपस्य जटि-
लवृत्तेः अपगतेन जनकायेन एतदभूषि ॥ अहो पुनः अमणो गीतमो इहागच्छे
इहागतो खादनीयं भोजनीयं परिभुञ्जया ॥ अथ खलु भगवां उरुविल्लाकाशपस्य 20
जटिलस्य इमं एवरूपं चेतसः परिवितर्कमाज्ञाय तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो
संमिञ्जितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिञ्जये एतकेन क्षणवीति-
हारेण अजपालस्य न्यग्रोधमूलातो वैहायसमभ्युन्न[399]म्य उरुविल्लाकाशपस्य

8. B °shi ma°. — 9. M °çravaṇo gautta mahānubhāvo yaṇi a° B °r marddhi° M °rddhi-
ko yaṇi ॥ .

11. B °āgatāgatā bha° BM °metsuḥ bhagavataḥ(M °to) pā° M °tvā bhagavantamava-
ntam c° BM °retsuh bha° pyetsuh ॥ . — 12. M atha khalu u °shisyaita°. — 13. M °çra-
vaṇo gauttamo anena pra° B °kramayā ॥ . — 14. M atha khalu bhagavāṁ uru°
B °çyapaçya ri° M °çyapasya çirisya i° BM °jñāya ta ° balavāṁ pu(M °vān pu)rusho
samiññitāṁ vā bāhāṁ prasāraye prasāritāṁ bāhāṁ sami(M° sammimñi)jaye(M °ye |) etta°
M °vithihāre° B °çyapaçya ri° BM °vaihāyasam abhudga° sthāsi(M °si |) nadyāṁ nai°.

18. B °ñilasya vṛtiteḥ | pathaga° M °ñilasya vṛito yathāga° yenaita°. — 19. M °çravaṇo
gauttamo ° cche ihāgataḥ khā°. — 20. M °gavān uru °çyapajāḥ m °cvaññirū ° vittarka°
purushaḥ sañ° BM °ritāṁ(M °tañ) bāhāṁ ° M °saññimñja° vithihāre°.

जटिलस्त्राश्रमे प्रत्यस्त्रासि ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाशपस्य जटिलस्य सपरिवा-
रस्य एतदभूषि ॥ महर्जिको अमणो गीतमो महानुभावो परसत्त्वानां परपुङ्गवानां
चित्तेन चित्तं जानाति महर्जिकतरा च वयं ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाशपो
जटिलो भगवन्तं स्वहस्तेन प्रणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति ॥ अथ खलु
5 भगवां भुक्तावी धीतपाच अपनीतपाशि उरुविल्वाकाशपस्य अधिस्त्र जटिलस्य तं
देयधर्मं इमाद्यानुमोदनाद्यानुमोदये ॥

अभिहोत्रमुखा यज्ञा सावित्री इन्द्रसां मुखं ।

राजा मुखं मनुष्याणां नदीनां सागरो मुखं ॥

नक्षत्राणां चन्द्रो मुखं ।

10 आदित्यो तपसां ऊर्ध्वं तिर्यग्धस्तपस्वतां ।

सदेवकस्य लोकस्य संबुद्धो वदतां वरो ॥

अथ खलु उरुविल्वाकाशपो सपरिवारो वैहायसमन्तरीचे स्थितो अग्निं जुहुति
तेषां तमग्निं न ज्वलति तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येनाभिर्न प्रज्वलति ।
नूनं अमणस्य गीतमस्यानुभावेन ॥ सो दानि अग्निः प्रज्वलितो तेषामेतदभूषि ॥
15 महर्जिको अमणो गीतमो महानुभावो वयं पुनः महर्जिकतरा ॥ तर्हि अपिस्त्रिं
आहुतिं प्रचिपति न च पतति तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येनाभिस्त्रिं आहु-
ती न पतति । नूनं अमणस्य गीतमस्यानुभावेन । यतो सानं एवं भवति अमणस्य
गीतमस्यानुभावो ति ततः सा आहुतिरभिहोत्रस्त्रिं पतति ॥ अग्निं जुहुत्वान्तरी-

1. B °shi ma°. — 2. M °çravaṇo gauttamo° BM °tvānāṁ parapuṁgalā(M °gavā)nāṁ
cittena cittaṁ(B °na cittle)jā ° rddhikataro ca va(B °ca ve)yaṁ | . — 3. M °gavanta sva-
hastena khādani° B °khādaṇiyabho° M °sañtarppayati paricārayati || . — 4. M °pānir
uru ° imāñyānumodanā° B °imāyānumodāyānumodaye | .

7. B °khā yajño sā° M °khā prajñā sā° BM °sām mukhā | . — 8. M °rājā mukhaṁ
cchandasānāṁ nadi ° ro mukhā | . — 9. BM °khaṁ ādi°. — 10. B °sām ūrdhaṁ ti°
M °sām urddhatirryagdhastayovatām B °stapovatām | .

11. BM jagatām gato sa° M °devasya lo ° sañmukho vadatām varaḥ || . — 12. M °lu
uluvilvā° B °junati teshām° M °hvatī | teshām taṁ agniṁ na jvaleti teshā°. —
13. B °bhāvenāgni° M °bhāvo nā °gnir na°. — 14¹. M °çravaṇasya gauttama°. —
14². M °agnir prajva°. — 15¹ B maharddhi çra° M °çravaṇo gauttamo ° punar
maha° BM °tarā taṁ°. — 15². B taṁ agniṁsmiṁ° M tam agniṁsmiṁ° BM °kshipata na°
B °ca patanti te° M °teshām eta°.

16. BM °bhāvenā° M °nāgniṁ āhuti na°. — 17¹. M °çravaṇasya gauttama° BM °vena
yato°. — 17². BM °bhavati | çrama(M °çrava)ṇa° M °gauttama° BM °vo ti | tataḥ
(M °tato) sā° M °āhuti agnihotresmiṁ° BM °ti a°. — 18. M °tvā anta ° shyāñiti na°
ottari° BM °taṁ te°.

ज्ञातो ज्ञोतरिष्ठामो ति न शक्नोन्ति ज्ञोतरितुं ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्याय-
मनुभावो येनान्तरीष्ठातो न शक्नोम आश्रमं ज्ञोतरितुं । नूनं श्रमणस्य गौतमस्या-
नुभावेन ॥ यतः सानं एतदभूषि श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो ति अथ ततो
अन्तरीष्ठातो आश्रमे प्रतिष्ठिता शिविकेषु स्वकस्वकेषु निषीदिष्यामो ति न च तानि
शिविकानि अहश्चेत्सुः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येन वयं शिविकां 5
न दृशेम । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन ॥ यतो सानं एवं भवति श्रमणस्य
गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि शिविकानि अहश्चेत्सुः ॥ तेषामेतदभूषि [399^b] ॥
महर्षिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्षिकतरा ॥ पानीयकरकानि
आदाय उदकहारा गमिष्यामो ति न च तानि करकानि अहश्चेत्सुः ॥ तेषामेत-
दभूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य । यतो सानं एवं भवति 10
श्रमणस्य गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि स्वकस्वकानि करकानि अहश्चेत्सुः ॥
तेषामेतदभूषि ॥ महर्षिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्षिकतरा ॥
करकानि आदाय नैरंजनां नदीं उदकहारिं गता न च शक्नोन्ति तानि करकानि
भरयितुं ॥ तेषां एतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो
सानं एवं भवति श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि करकानि उदकेन 15
भरेत्सुः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ महर्षिको यं श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं
पुनर्महर्षिकतरा ॥ आहारं करिष्यन्ति न च शक्नोन्ति आहारं कर्तुं ॥ तेषामेतद-

1¹. B °shī ka°. — 1². B °bhāvenānta° M °bhāvanānta° knomar ācramaṇi ottarituṇi. —
2. M °gauttama° BM °vena ya°. — 3. M °sātaṇ e° B °shī | cramaṇa° M °shī | cṛavaṇasyā
gauttamasyānu° BM °vo ti ॥ ॥ atha° M °tato ntari° BM °ācramaṇi pratishṭhito cīvi(B °to
viçī)keshu svakasvakeshu nishīdi nishīdisyāmo(M °me)ti | na ca° B °tāni viçikāni adde-
tsuḥ ॥ M °civikāṃ adda°. — 5¹. M teshān eta° BM °shī ka°. — 5². B °yaṇi viçikāṇi°
M °driçāma | .

6¹. M °cṛavaṇasya gauttama° BM °vena ya°. — 6². M °sānam evaṇi° cṛavaṇasya gau-
ttamasyānubhāveti ॥ a° B °ṇasyā gauttamasyānubhāveneti | atha tāni viçikāni addaḥetsuḥ |
M °çetsuḥ te°. — 7. B °shī ma° M °shī kasyā° (I. 10). — 8¹. B °katarā pā°. —
8². B °pāniye karakāni ā° çetsuḥ te°. — 10¹. M °bhāvaṇi nūnaṇi cṛavaṇasya gauttamasya.
— 10². M °yataḥ sā° bhavati | cṛavaṇasya gauttamasyānubhāveneti ॥ atha° B °vo ti ॥
atha° çetsuḥ | M °çetsuḥ.

12¹. M teshān eta° BM °shī ma°. — 12². M °cṛavaṇo gauttamo° puna maha°. —
13. M karaṇkāni ā° B °dāya | nai° hāragatā na° M °hāriṇi gato na° BM °knoti tā° kā-
ni hara°. — 14¹. M teshān eta° B °shī ka°. — 14². M kasyānu° B °syāyanu° M °cṛava-
ṇasya gauttama°. — 14³. M yato sānam evaṇi° cṛavaṇa° gauttamasyānubhāveti | atha°
B °vo ti | atha° kena bhavetsuḥ te° M °kena bharayetsuḥ.

16¹. B °shī ma°. — 16². M °cṛavaṇo gauttamasyāyaṇi° anubhāvo ti ॥ vayaṇi° BM °tarā
ā°. — 17¹. M āharaṇi kari° B °shyati | na çaknoti ā° M °knoti ā° B °karttuṇi te°. —
17². B °shī ka°.

भूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो साजं एवं भवति
श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो न्ति ततः शक्नोन्ति आहारं कर्तुं ॥ तेषामेतद्भूषि ॥
महर्द्धिको श्रमणो गौतमः महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ दृताहारा काष्ठा-
नि पातयिष्यामी ति उत्क्षिपितानि कुठाराणि न शक्नोन्ति निक्षिपितुं ॥ तेषामे-
5 तद्भूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो साजं एवं भवति
श्रमणस्य गौतमस्यायमनुभावो ति अथ तानि कुठाराणि उत्क्षिप्यानि निक्षेपेन्सुः
तानि च काष्ठानि पातयेन्सुः ॥ तेषां एतद्भूषि ॥ महर्द्धिको चं श्रमणो गौतमो
महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतराः ॥

एवं भगवां उरुविल्वाकाश्रपस्य संमुखा चयो भ्रातरां सपरिवारां पंचहि प्रा-
10 तिहार्यंश्चेति विनयेसि । पश्चिमं प्रातिहार्यं ॥ भगवां प्रतिसंलीयितुकामो
उरुविल्वाकाश्रपमाह ॥ काश्रप अच अभिशरणम्हि ते संलियिष्यामीति ॥ उरु-
विल्वाकाश्रपो आह ॥ सो गौतम अभिशरणो अप्रवेशो केनचित् मनुष्येण वा
अमनुष्येण वा अच सरणे दुष्टनागो प्रतिवसति । वयं पि तावदेतं अभिशरणं
दूरे परिवर्जेम तस्य दुष्टनागस्य भयेन ॥ भगवानाह ॥ अनुजानाहि त्वं काश्रप
15 प्रतिसंलियिष्यामि अहमत्रा [400] अभिशरणे ॥ उरुविल्वाकाश्रपो आह ॥ न ते
भो गौतम अभिशरणं अनुजानामि । अच दोष एव आख्यायति एतं अभिशरणं
इमानि च बह्वनि तृणकुटिकापर्णकुटिकाशतानि यत्र भवां गौतमो नन्दति तत्र
प्रतिलीयतु ॥ अथ खलु भगवां उत्थायासनातो उरुविल्वाकाश्रपस्याभिशरणं

1¹. BM °syānubhāvo(M °vañ) nū° M °çraṇasya gauttamasya B °masya ta°. — 1². B ta-
yo sā° M °bhavati | maharddhiko yañ çraṇaṇo gauttamasyānubhāvonti | tato çaknoti ā°
B °bhāvanti | tatañ çaknoti ā° rttuñ te°. — 2°. B °shi ma°. — 3°. M °çraṇaṇo gauttamo
mahā° B °bhāvañ vayanñ° M °punañ maha° BM °tarā kri°. — 3°. B °hāro | kāsthāni
pāṭamishyāmo ti ukshipitā° M °shyāmeti ukshipitā° BM °kuthārāni(M °ni) na° B °çaknoti
nikshipitūñ te°. — 5°. M °çraṇasya gauttama°. — 5°. M °çraṇasya gauttamasyāyam
anubhāveti || a° B °vo ti || aṭha tāni kadhā° M °kuthārā° BM °kshc(M °ksha)petsul-
(B °tsul) | tāni na kā° B °pāṭayetsul | M °pāṭayetsul.

7¹. M teshām eta° BM °shi ma°. — 7°. M °çraṇaṇo gauttamo ° punañ maha°. —
9°. M °gavān uru° mukhāt trayo ° hāryyāçate° B °vinamesi pa°. — 10°. BM °gavāñ pra-
(M °vān pra)tiliyatu°.

11¹. M kāçyapo ato agni° B °pa ato agni° BM °çaraṇañ hi te sañçayi°. — 11°. M °çya-
pam āha || . — 12°. M °gauttamo esho agni° B °gauttamo agni° BM °veshya te(M °te |)na
ke(M °kena)cit manusyena vā atra sa(M °tra ça)raṇa° M °dushthana°. — 13°. M °pari-
tarjema | ta° B °rjema | ta° bhavena || . — 14°. M °mi atrāham agniçaraṇo || . —
15°. M °çyapa ā°. — 15°. M °gauttamo agni° B °gauttamo agni° BM °mi a°.

16°. M °doshō evam ākhyāyasi etañ° B °sha evam ākhyāyasi | etañ° M °bahuni trīna-
kuṭṭikāparṇakuṭṭikāñ çā° gauttamo abhinandati tatra me pra°. — 18°. M °gavān utthā°
B °tthāyasanāto ° nañ prativīçi°.

प्रविशित्वा निषीदे प्रतिसंख्यनाथ ॥ भगवान्दानि अपिशरणे तेजोधातुं समा-
पन्नो । सो दानि भगवतः तेजं असहन्तो यतो भगवतो पात्रं चतुर्हि नहाराजेहि
दिप्तं तत्र ओकसो । भगवता च मैत्र्या स्फुटो दमितो च निर्विषो संवृत्तो न च
भूयो क्रोधं व्यावहति ॥ अपिशरणो भगवतो तेजेन एकज्वालीभूतो दृश्यति ॥
तेषां जटिलानामेतदभूषि ॥ दुष्टनागेन गौतमो अमणो दग्धो अपिशरणो च 5
सर्व आदीप्तं ॥ ते दानि उदकमादाय प्रधाविता अपिशरणं निर्वापयिष्यामो त्ति
अमणं च गौतमं परिमोचयिष्यामो त्ति ॥ भगवां तं नागं दमेत्वा निर्विषं कृत्वा
पात्रेणादाय उरुविल्वाकाशपक्षोपनामयति ॥ उरुविल्वाकाशपो भगवतो पा-
चगतं तन्नागं बृद्धा सपरिवारो विक्षितो । महर्षिको अमणो गौतमो महानुभावो
यत्र हि नाम पक्ष भगवन्मनुष्येण वा अमनुष्येण वा न शक्यं प्रवेष्टुं ति सो अमणस् 10
गौतमस्य तेजेन पर्यादिप्तो ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाशपक्ष संमुखा ते त्रयो
भ्रातरो सपरिवारा भगवता इमेन पश्चिमेन प्रातिहार्येण सर्वे अभिप्रसादिता ॥

दमयित्वा उरगरात्रं उरुविल्वाकाशपक्षमपिशरणं ॥

पात्रेण नीहरित्वा काशपक्षिरियो उपनयसि ॥

एषो स्य पक्ष काशप पर्यादिप्तो स्वतेजसा तेजो ।

15

यस्य भवनं न शक्यं प्रवेष्टुमिह केनचिन्नोके ॥

संहृष्टरोमकूपो उरुविल्वाकाशपो सपरिवारो ।

नरनागेन हि नागो दान्तो उपशमयितो दृष्टो ॥

सो नागो यस्यार्थं महर्षिभवनं आसीद्ः प्रवेशो ।

सो दान्तो निर्विषस्य कृतो यं बुद्धानुभावेन ॥

20

2. B °tejāñ asa° M °tejām asa ° yataḥ bha° turbhi mahā° B °nnañ | ta°. — 3. B bha-
gavāñ ca mai° M bhagavāñ ca mai° B °sphuṭe da° M °sphuṭaṃ demitāñ ca nirvishañ
sañvṛittāñ na vā ca bhū° B °hati ca agni°. — 4. B °ekājvā°. — 5°. M °gauttamo ṣṛa-
vaṇo dagdhe agniṣṛaṇe ca sa°.

6. B °rvāpayishyāmonti ṣṛa° M °rvāpayishyāmonti | ṣṛavaṇāñ ca gauttamo pa° shyāme-
ti | B °shyāmonti ||. — 7. M °trenādā ° ṣyapasya upanā°. — 8. BM °ṣyapa bhagavato
(M °vanto) pā° M °tragatañ tañ nāgañ ° smitaḥ B °smito maha°. — 9. M °rddhiko ṣṛa-
vaṇo gauttamo ° hi nāma sya bha° B °hi nāma yasya bha° shtuñ | so° M °shtuñ so ṣṛa-
vaṇasya gauttama°.

11. BM °sya pramukhā ta tra ° rivāro bha° B °ṣcimena pratihā° M °bhīprāsādikā
B °ditā da°. — 13. BM °jañ | u° B °vilvākāṣyapo a° M °vilvākā agniṣṛaṇesmiñ
B °smiñ pā°. — 14. M °treṇa niha ° ṣirino u° BM °nayasi |. — 15. BM °esho sya kā°
M °dinnā sya tejasātote B °nno sya tejasā tejo ya°.

16. M °jasya°. — 17. BM °vāro na°. — 18. BM °dānto paṣyamāno dṛiṣṭvo | (M °shlo).
— 19. BM esho so nāgo etam arthāñ ° nañ yadya duḥpraveṣo. — 20. BM nara-
(M nava)nāgena so° M °ṛvishakri°.

भगवानाह ॥

- मया विनीते न सन्ति दोषा अचानियतो काश्चप न विद्यते ।
 नमं पतेय पृथिवी फलेय च न बुद्धदान्तो सविषो चरेत् ॥
 विस[400^b]र्जितो भगवता स संवर्तनाग ति पन्नगो भणितो ।
 5 मानुषकायो भूत्वा प्रणिपते चरणेषु सुगतस्य ॥
 शरणं भवाहि नरवर अयं न मे अत्ययो महाप्रभ ॥
 यस्य मम आसि चित्तं प्रदुष्टमपविद्धं प्रत्यक्षं ॥
 बाह्यं कृतं नरोत्तम अपराधो मम अनत्ययो यमहं ।
 तं खलु विनायकवर पुन ते शरणं अहं गच्छे ॥
 10 वेदितु वन्दनीयं बहूशो च प्रदक्षिणीकरित्वान ।
 गुरुगारवेण महता नमस्य नागो अपक्रान्तो ॥

- भगवता उरुविल्वाकाशपो पंचशतपरिवारो नदीकाशपो च त्रिशतपरिवारो
 गयाकाशपो च द्विशतपरिवारो सर्वे त्रयो भातरो पंचहि प्रतिहार्यशतेहि बल-
 वशीभावे विनीता एहिभिर्बुकाये सर्वे प्रव्राजिता उपसंपादिता । एथ भिचवच्चरण
 15 तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिर्बुकाये आमाष्टानां यत्किञ्चिद्दु-
 षिलिङ्गं ऋषिगुप्ति ऋषिध्वजं ऋषिकल्पं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरा च सानं प्रादुर्भ-
 वेत्सुः सुभ्रका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो सानं संस्थिहे तद्यथा
 वर्षशतोपसंपन्नानां भिबूणां । एवमायुष्मन्तानामुरुविल्वाकाशपनदीकाशपगया-
 काशपानां त्रयाणां भातृणां सपरिवाराणां प्रव्रज्या उपसंपदा भिबूभावो ॥

2. BM °nītasya na santi doṣā(M °śho) atyantato kācyapa(M °pasya) vidyate. —
 3. B nāhañ yateyā pri° M nāhañ pateyā pri° BM °leyā yo na buddha(B °ddho)dāntā
 savishā caretsuḥ | . — 4. BM °bhagavatā suvarttamāno ti | (M °māneti) panna ° to mā°.
 — 5. BM mānushabalo bhū°.

6. M caraṇāñ° BM °yañ ca me °mahāñ prajñā ya°. — 7. BM yasyā nama āci(M °āsi)
 ci °duṣṭāñ aravinda(M °vīṇdu) pratyakṣa bā°. — 8. BM bālyākri °ttama(M °mañ) |
 aparādho(M °dhe)nam atyayam ahañ tāñ°. — 9. M °puṇā te° B °puṇā te° M °raṇam
 ahañ°. — 10. M vanditve va° B vaditvañ va° BM °tvāna gu°.

11. M °rugauraveṇa° B °vena maha° BM °aprakrā°. — 12. BM °lvākācyapasya pañ°
 M °dikācyapo ca triṇṇaparivāro ga° BM °dvīṇataparivāro sarva tra° B °bhrātarā pañ°
 M °pañcehi prā°. — 15. B tehi dā° M °bhagavato e° BM °guptiñ ṛishidhvajam ṛishiāka-
 lpañ sa° M °rbhavetsuḥ sumbhakā ca pātra pra° M °bhāvasaṁsthīhe keṇā iryāpāthe sā°
 B °cā iryāpatho °sthite || ta° M °topasampannā° B °kshūñā e°.

18. BM °trayānāñ bhrā° B °bhikṣubhāvo | M °bhāvaḥ | .

तेषां दानि उपसेनो नाम भागिनियो तस्यैव नद्या नैरंजनायासीरे आश्रमं
मापयित्वा पञ्चोपेतं पुष्पोपेतं फलोपेतं तत्रासौ प्रतिवसति त्रिशतपरिवारो चतुर्ध्या-
नलाभी पंचामिञ्चो महर्षिको महानुभावो ॥ तेहि दानि उरुवित्वाकाशपप्रमु-
खेहि भिच्चूहि सर्वन्तं ऋषिमाण्डं अजिनोपानहचीवरा च कठीनका च कमण्डलुं च
नद्यां नैरंजनायां प्रवाहिता । सो अस्माकं भागिनियो उपसेनो एतेन ऋषिभा- 5
ण्डेन सपरिवारो कार्यं करिष्यति ॥ तेहि तं भाण्डं नैरंजनायां वुह्यन्तं दृष्ट्वा
तेहि तं भाण्डं सर्वं उत्कटितं ॥ तस्य दानि उपसेनस्य ऋषिस्त एतद्भूषि । मा
हैव मे मातुलका केनचिद्विहेठिता भविष्यन्ति ॥ सो दानि शीघ्रशीघ्रं त्वरमाण-
रूपो सपरिवारो उरुवित्वाकाशपनदीकाशपनयाकाशपानां आश्रमं आगतो
भगवां च सपरिवारो कृतभक्तकृत्यो । भिच्चुसंधो नद्यां नैरंजनायां पात्राणि नि- 10
मज्जेत्वा शोधे[401']न्ति परिमार्जन्ति ॥

अथ खलु उपसेनो ऋषिर्येन उरुवित्वाकाशपो तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मन्तं
उरुवित्वाकाशपं गाथाये अध्यभाषे ॥

मोहं ते जुह्वतो अपि मोहन्ते सो तपो कृतो ।

यं जहे पश्चिमे काले जीर्णा व उरगो त्वचं ॥

15

अथ खल्युष्मां उरुवित्वाकाशपो उपसेनं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मोहं मे जुह्वतो अपि मोहं मे सो तपो कृतो ।

यं जहे पश्चिमे काले जीर्णा व उरगो त्वचं ॥

सो पि च भगवता सपरिवारो बलवशीभावे विनीतो एहिभिच्चुकाये प्रव्राजि-

1. BM °syaiva nadyān nai ° çrama māpayi° M °tropetañ phalopetañ pushpopetañ
tatrā ° ti | triñçata°. — 3. M °bhikshuhi sa° BM °jinopadarbhacivarā ca katbinakā°
M °ndaru ca nadyān B °hitā so°. — 5. BM °upasono | e° B °shyati te°.

6. M tehi tañ nai ° rvañ ukkaṭṭitañ | B °ukkaṭṭitañ | . — 7¹. M °shisyaita°. —
7². M °haivañ me māturukā kena vihelhikā bha°. — 8. BM mānarū° B °lvākācyapo
nadikācyapo ga° M °vāñ ya sa° B °vāñ ca pari° M °ktakṛitvā B °ktakṛityo bhi°. —
10. BM °pi nirmāpetvā çociñti(M °socinti) pari° M °mārjati ॥ .

12. M °sena rishih yena uruvilvākācyapas teno ° thāye pratyabhā°. — 14. M mo-
han te juhuto agnih mohan te° B °krīto yo°. — 15. BM yo ja ° jirñño ca uragatva-
cañ ॥ .

16. M so pi ca bhagavatā āyushmān uru ° çyapar upasena ri°. — 17. M so hañ mañ
juhuto agnih so hañ me° B °gni moha me°. — 18. BM °jirñño ca uragatvacañ | . —

19. B °nito | ebhi° M °pravraji° BM °dito e°.

तो उपसंपादितो । एष भिक्षुो चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां भगवता एहि-
भिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचिद्विषिलिंगं ऋषिगुप्ति ऋषिध्वजं ऋषिकल्पं सर्वं
समन्तरहितं चिचीवरं सानं च प्रादुर्भूतं सुभक्तं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च
केशा ईर्या च सानं संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एषो
5 आयुष्मतो उपसेनस्य अर्धचिश्रतपरिवारस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुमावो ॥ इदं
भगवतो प्रथमं श्रावकसंनिपातं अर्धचयोद्दश भिक्षुशतानि ॥

- भिचू भगवन्तमाहन्तुः ॥ कस्य भगवं कर्मस्य विपाकेन आयुष्मन्ता उरुवित्वा-
काश्चपनदीकाश्चपगयाकाश्चपा चयो आतरो महर्जिका महानुभावा क्षिप्राधिगमा
च ॥ भगवानाह ॥ एतेषामेव भिक्षवः पूर्वप्रणिधानं बुद्धे श्रीरुप्तस्य कुशलमूलस्य
10 विपाको यत्ते महर्जिका च महानुभावाश्च क्षिप्राधिगमाश्च ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो ती-
तमध्वाने हस्तिनापुरे राजा महेन्द्रो नामामूषि द्रतपुष्यो महेशाख्यो धार्मिको
धर्मराजा सुसंगृहीतपरिवारो दानसंविभागशीलो । तस्य दानि राज्ञो पुष्यो
नाम तथागतो हंसम्यक्संबुद्धो सश्रावकसंघो हस्तिनापुरे याचितको वसति ॥
कलिंगेषु सिंहपुरं नाम नगरं तत्र चयो आतरो एकमातृका राज्यं कारयति ।
15 तेषां दानि तत्र राज्ये रतनं उत्पन्नं ते तं रतनमादाय ततः सिंहपुरातो हस्तिना-
पुरमागता । तेहि तं रतनं राज्ञो महेन्द्रकस्य उपनामितं ॥ सो दानि राजा
महेन्द्रको तेन प्रामृतेन तेषां आतृणां प्रीतो संजातो ॥ सो आह ॥ किं वो करि-
ष्यामि ॥ ते दानि आहन्तुः [401^b] ॥ इच्छामो भगवां पुष्यो अस्माकं नगरे
वर्षावासं वसेय अस्माकमनुकम्पाय । अथैव तेन प्राप्तेन महन्तमापूर्तं कर्तुकामा ॥
20 सो दानि राजा महेन्द्रको आह ॥ पुनो पि भगवां पुष्यो अस्माकं नगरे वसिष्य-

1¹. M °kshavaç cara°. — 1². M °bhagavatā bhikshu ° d rishiliṅga rishiguṇṭiṃ rishigu-
ptiṃ rishidhva° B °d rishiliṅgaṃ rishiguṇṭiṃ rishidhva° BM °rvaṃ samananta° B °traṃ
ca prakṛi ° çā iryā ca māna saṃ° M °çā iryāpāthā ca śānaṃ saṃ° BM °he || tadya ° kshu-
nām e°. — 4. M °rddhatrinṣatparivārosya pra ° bhāvaḥ | B °bhāvo i°. — 5. B °taṃ
sarva trayodaçahi bhi° M °taṃ sarvaṃ trayodaçabbir bhikshu°.

7¹. M °bhikshur bhaga° B °hatsuh || . — 7°. M °kenāyushmaṇ uru° B °yushmatā
u° M °pānām tra° BM °rddhiko mahā°. — 9². B °vaḥ purva° M °ko yan te maha °
bhāva ca kshi° — 10. M °vo 'ti ° re rājā mahendrako nā° BM °shi | kṛi ° çilo ta°.

12. M °to rhaṃ samya° BM °ddho çrāvakaṣaṃghaṃ ha° B °re yācati ko° M °re yāva-
ntiko° B °ti ca ku°. — 14. B kuliṃdeshu ° ekamātrikā rā° M °triko rājyaṃ kārayati || .
— 15. M °jye ratnaṃ u° taṃ ratnaṃ ādā °stiramā° BM °gatvā te°.

16¹. M °tehi taṃ ratnaṃ rā°. — 16². M °prāvṛitena°. — 17². M °kiṃ ka°. —
18¹. M °de dāni āhaṃsuḥ || B °nsuḥ i°. — 18². M °icchāme bha ° saṃ vaseyaṃ a° B °saṃ
vaçeyam a° M °nukaṃpāya || . — 19. BM so dāni āha || adyaiva (B °alpeca) tavena prāple-
(M °prāpnuvate) na ma° M °ntaṃ praputaṃ ka° B °ntaṃ prapūḍhaṃ ka° M °kāmaḥ | .
— 20². M °bhagavān pushpo° B °re vaçishyati | .

ति ॥ यूयमपीमेन पुण्येन संगृहीता भवथ ॥ तेहि दानि भ्रातृहि भगवां पुष्पो
सञ्चावकसंघो तहिं स्वके नगरे याचितो । भगवां तत्रैव वस्सं वुत्तो पारेनिर्वृतो ।
तेहि भगवतो पुण्यस्य निर्वृतस्य शरीरपूजा च स्तूपो च कारितो ॥

राक्षो महेन्द्रस्य महिं प्रशासतो
धर्मेण ज्ञानं च समादायवर्तिनो ।
त्रयो भ्रातरो आसि समानचारिणो
पुत्रा च दारा च तदानुवर्तका ॥
ते एकदा सुसमानचारिणो
धर्मेण वै ऐश्वर्यं अकासि ।
प्रभूतभोगा रतनानुबद्धा
ताव वह्नि वर्षाणि तोपये ॥
ते एकराज्यसमानभोजना
बुद्धं अद्दशेत्सु द्विपदानमुत्तमं ।
नचचन्नामो . . पारमीं गतो
स्वशक्तितो देवमनुष्यपूजितो ॥
परिनिर्वृते कारुणिकसिं शास्तुनि
स्तूपं अकरिम्ह वयं सप्रज्जा ;
सपुत्रदारा सह ज्ञातिबान्धवैः
आर्या च श्रेष्ठा नगरसिं आत्मनो ॥
हस्तीहि अश्वेहि रथेहि पत्तिहि
नृत्येन गतिन च वादितेन च ।

5

10

15

20

1. B "yūyam apimāni pu" M "pimāni pu". — 2. M "bhagavān pushpo grā" B "shpo grāva " tahi sya" BM "to bha". — 3. M "gavān tatraiva vāsaṁ" B "trāivāsaṁ" BM "vṛito te". — 4. BM "hendrakasya " dharmena jñāye ca upādāya vertti(M "va-ttiṇo tra".

6. M "putro ca dā " rttati B "rttakā te". — 8. BM "samānakāriṇo dharmena te aṅgavyayāni(M "ryayāni) ākāriyo(M "ye) pra". — 10. M "bhoge ratnāni bandhanāni tāni bahunā varshāpi toshaya B "nāni bandhanāni | tā bahunā varshāni pi toshaye te".

11. B "bhōjakānubandhaṁ addetsuḥ dvi" M "janānubandhaṁ addaḍḍetsuḥ dvi". —

14. BM "ksatranā(B "trāṇā)mo paramāni gato sugattato de".

16. M "nivṛite" B "vṛito kā" BM "stuno stū" B "paṇi aparcha vayaṇi saprajñō sapu" M "paṇi aparche bhāveyaṇi | saputro saprajñō pu". — 18. M putradāro mahatjñātibāndhavo āyā ca creshṭho nagare ā" B "dāro mahajñātibāndhavā āyāva ere " gare ā". — 20. B a-si" M hastiḥ a" B "ayahi ra" BM "tyena ca gi".

गन्धेन माल्येन विलेपनेन च
पूजां अकरिम्ह वयं महर्षिणो ॥
ते स्तूपपूजाय फलेन संप्रति
कल्या न एम द्वाववति दुर्गा ।
तेनैव कर्मेण महामुने . . .
सर्वे स्म दान्ता तव धीर शसने ॥

समाप्तं आयुष्मन्तानां उरुवित्वाकाशपनदीकाशपगयाकाशपानां जातकं ॥

भगवां उरुवित्वाकाशपस्य आश्रमातो महता भिबुसंधेन सार्धं अर्धचयोद्ग-
भिर्मिबुशुतैर्महर्षिणामाश्रमपदं धर्मारण्यं गतो ॥ तर्हि दानि सप्त जटिलशतानि
10 प्रतिवसन्ति सर्वाणि चतुर्थानलाभोनि पंचाभिज्ञानि सविंशतवर्षिकानि जातीये
सर्वाणि च परिपक्वकुशलमूलानि चरमभक्तिकानि ॥ भगवान्तेषां अनुग्रहार्थं तर्हि
आश्रमपदं गतो । तेषां भगवां जटिलानां धर्मपदेषु सहस्रवर्गं भाषति ॥

सहस्रमपि वाचानां अनर्थपदसंहिता ।

एका अर्धवती श्रेया यां श्रुत्वा उपशाम्यति ॥

15 सहस्रमपि गाथानामनर्थपदसंहिता ।

एका अर्धवती श्रेया यां श्रुत्वा उप[402]शाम्यति ॥

यो शतानि सहस्राणां संग्रामे मनुजा जये ।

यो चैकं जये आत्मानं स वै संग्रामजित् वरः ॥

यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।

20 न सो बुद्धे प्रसादस्य कलामर्धति षोडशीं ॥

1. M mālyena ca vi° B °pūjā a° M °pūjā akāri bhavyeṣu° B °ṇo te°. — 3. M te tu papujā° B °saṃparikalpānamena dvā° M °saṃparikaṇamena dvā° BM °durgā ti°. — 5. B ti nai° M tinaivaṃ ka° mune | sarve samadā° B °mune sarve saṃsmadāntā ta° BM °sare .

7. M iti cṛiṃabhāvastuavadāne āyu° taktāṃ samāptāṃ ॥ . — 8. M atha bhagavān uru° gheṇ sā° ṇyaṃ gataṃ | B °ṇyaṃ gato ta°. — 9. BM °santi | sarvāṇi° M °viṃśaṇ- tavarshakāni jā° B °rvāni ca paripakkaku°.

11. M bhagavāṃ teshāṃ anu° grāmapato | B °pade gato te°. — 12. M °gavān jāṭi° B °sa- havargaṃ° M °sravarshaṃ bhā°. — 13. M °rthaparisaṃ BM °hitānāṃ | . — 14. B e- kam arthaṃ varḡi gre° M ekam arthapadavargi gre° B °tvāṃ upa°. — 15. M °sram api sahasram api gādhyānāṃ artha° BM °hitā e°.

16. B ekārthaṃvāni gre° M °kārthavāni gre°. — 17. B °pāṃ saṃthāme° M °pāṃ saṭhāme°. — 18. BM °jaye cātumānāṃ sarve saṃ° M °grāmajid varāḡ | B °rah yo°. — 19. B °jayet saba°.

यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
 न सो धर्मे प्रसादस्य कलामर्धति षोडशीं ॥
 यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
 न सो संघे प्रसादस्य कलामर्धति षोडशीं ॥
 यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
 सो व संपन्नशीलानां कलां नार्धति षोडशीं ॥
 यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
 न सो स्वाख्यातधर्माणां कलामर्धति षोडशीं ॥
 मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं :
 न सो बुद्धे प्रसादस्य कलामर्धति षोडशीं ॥
 मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
 न सो धर्मे प्रसादस्य कलामर्धति षोडशीं ॥
 मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
 न सो संघे प्रसादस्य कलामर्धति षोडशीं ॥
 मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
 न सो ध्यानप्रसादानां कलामर्धति षोडशीं ॥
 मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
 न सो सम्पन्नशीलानां कलामर्धति षोडशीं ॥
 मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
 न सो स्वाख्यातधर्माणां कलामर्धति षोडशीं ॥
 यो च वर्षशतं जीवे अग्निपरिचरं चरेत् ।
 पत्राहारो क्वावासी करोन्तो विविधं तपं ॥
 यो चैकं भावितात्मानं मुहूर्तमपि पूजयेत् ।
 सा एकपूजना श्रेयो न च वर्षशतं ऊतं ॥
 यत्किंचिदिष्टं च ऊतं च लोके

5

10

15

20

25

1. B "jayet saha". — 2. B "dharmañ pra" M "dharmaṇa". — 3. B "jayecca sa". —
 4. M *pasce les lignes* 4-7. — 5. B "jayetta sa".
 6. B so ca sañ "ṣilānā ka". — 7. B "jayet saha".
 12. B "dharmaprasā kalā".
 16. B *pasce les lignes* 16-17. M "prasādena ka" ṣiñ mā. — 17. M "bhūñjati bho".
 — 18. B "ṣilāyāñ ka". — 20. M na mo svā "dānaprasādena ka".
 21. M yo ca vavarsha "ve agniñ pari". — 22. M padhāhāro cchavovāsi ka° BM "ronti
 vividhañ". — 23. M "bhāvitānsānañ". — 24. BM so eka". — 25. BM yat kiñcit teshāñ
 bahukañ ca loka sarvañ jayati puṇyaprekṣi(M "puṇyaḥ prekṣi") | .

संवत्सरं यजति पुण्यप्रेमी ।

सर्वं पि तं न चतुर्भागमेति

अभिवादनं उज्जुगतेषु श्रेयं ॥

यो च वर्षशतं जीवे दुःशीलो असमाहितः ।

5 एकाहं जीवितं श्रेयं शीलवन्तस्य ध्यायतो ॥ १७

यो च वर्षशतं जीवे कुशीदो हीनवीर्यवान् ।

एकाहं जीवितं श्रेयो वीर्यमारभतो दृढं ॥

यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं बुद्धशासनं ।

एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो बुद्धशासनं ॥

10 यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं धर्ममुत्तमं ।

एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो धर्ममुत्तमं ॥

यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं उदयव्ययं ।

एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो उदयव्ययं ॥

यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं अच्युतं पदं ।

15 एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो अच्युतं पदं ॥

यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं अमृतं पदं ।

एकाहं जीवितं श्रेयं पश्यतो अमृतं पदं ॥

ते च दानि भगवता बलवशी[402^b]भावे विनीता सर्वे च ते परिनिर्वृता ।

तेषां भगवां शरीरपूजां च कृत्वा स्तूपां च धर्मारण्यातो अजपालस्य न्यग्रोध-

20 मागतो ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तदर्थं अभिसंभावयित्वा उरुवित्वायां
विहरति नद्या नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ तेन

2. B sarvavitañ° M sarve ci tañ na catubhāgañ 0°. — 5. M °jivita greyo ci° B °sya vāyato | M °sya vāyatah ॥ .

6. M °ryyavān ekā°. — 7. M °jivita gre°. — 8. M °śāsane | et passe la ligne 9.

11. B °śreṣhṭaṁ pa°. — 12. M °udakavyayaṁ ॥ . — 13. BM °vita gre° M °udakavya°. — 14. B °cyutapadaṁ | M °cyutavyayaṁ | . — 15. BM °jivita gre° cyutapadaṁ | .

16. M °ve apācyam amṛitapadaṁ c°. — 17. M °jivita greyo paçya° mṛitapadaṁ ॥ .

18. M te dā° B tena dā° M °gavatā vaḡibhāvavinītāḡ sarve ca tañ pa° B °nitā | sarve° rviṭā te° M °rvṛitās teshāñ°. — 19. M °bhagavatā śari°.

21. BM bhagavān(B °vā)sañmya° harati | (M °ti) nadyaṁ nai°. — 22. M °punas samayena rājño śreṣhṭhiyasya bimbiçārasya brā° B °jācāryasya n °galasya rātryā pratyushakā° BM °kshaṇāni vācā(B °cāvi)vista°.

खलु पुनः समयेन राज्ञो श्रेणियस्य बिम्बिसारस्य ब्राह्मणो पुरोहितो राजाचार्यो
उपरिप्रासादवरगतो राज्ञ्या प्रत्यूषकालसमये द्वाविंशन्महापुरुषलक्षणानां वाचा-
विस्तरेण स्वाध्यायं करोति ॥ अथोषीत्खलु राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ब्राह्मणस्य
पुरोहितस्य राजाचार्यस्य उपरिप्रासादवरगतस्य राज्ञ्या प्रत्यूषकालसमये द्वाविं-
शन्महापुरुषलक्षणानां वाचाविस्तरेण स्वाध्यायं करोन्तस्य श्रुत्वा च पुनरस्य भग- 5
वतो स्मृति उदपासि ॥ अहो पुनर्मे विजिते बुद्धो भगवां उत्पन्ने तं चाहं भगवन्तं
पश्येयं दृष्ट्वा च पुनर्मे प्रवृत्ते प्रसीदेयं प्रसन्नचित्तो च न पर्युपातेयं सो च मां भगवां
धर्मं देशेय तस्य चाहं धर्मं श्रुत्वा आजानेयं ॥

अथ खलु राजा श्रेणो बिम्बिसारो तस्मैव राज्ञ्यात्ययेन अन्यतरं पुरुषमामं-
यति ॥ एहि त्वं पुरुष क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजयिष्ये युक्तानि च मे प्रति- 10
वेदेहि ॥ साधु महाराज त्वि स पुरुषो राज्ञो श्रेणियस्य बिम्बिसारस्य प्रतिश्रुत्वा
क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजयति युक्तानि च तं प्रतिवेदयति । युक्तानि ते
महाराज भद्राणि यानानि यस्मैदानि कालं मन्यसे ॥ अथ खलु राजा श्रेणो
बिम्बिसारो अन्यतरं भद्रं यानमभिरूढित्वा महता राजद्व्या महता राजानुभावेन 15
महतो जनकायस्य हङ्कारहङ्कारभेरीमृदङ्गणवशंससन्निनादेन राजगृहातो नगरा-
तो निर्यात्वा येनान्यतरा उद्यानभूमौ प्रायासि ॥ अथ खलु राजा श्रेणो बिम्बि-
सारो यावतिका यानस्य भूमि तावतकं यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य पदसा
येव तां उद्यानभूमिं अनुचक्रमन्तो अनुविचरन्तो निषीदे सुवर्णमये पर्यङ्के प्राची-
नाभिमुखो स्त्र्यागारपरिवृतो अमात्यपारिषदपुरस्कृतो ॥ अथ खलु [403^a] रा-

3. M °ñiyo bimbiçārasya brā ° sādavaṛaṇatasya rātryā° B °tryā pratyushrakā° M °triñṇa mahā° BM °kṣhaṇāni vācā° M °rotasya çru° BM °gavanṭaṃ smṛi°.

6. M °jiteshu buddho bhagavān utpadya taṃ° B °tpadya taṃ° B °vṛittāṃ prasi° M °vṛittāṃ prasīdeyaṃ prasannacittoçcemaṃ paryyūpā° B °tto va naṃ paryu° BM °se-
yaṃ | so° M °mān bhagavan dharmaṃ° BM °çyaṃ tasya°. — 9. M °çreṇyā bimbiçāro °
rushiṇyaṃ ā°. — 10. M °rushiṇ kshipram evaṃ bhadrāṇi yojāyehi yānāni yu° B °drāni
yānāni yojāyehi muktā° BM °deli sā°.

11. BM °bārājenti(M °nti |) sa pu° B °rushi rājño° M °jño bimbiçārasya° —
12. M yuktāni ca mahā ° drāni yā° BM °nāni | yasye(M °syi)da° M °kāla ma°. —
13. M °bimbiçāro ° draṃ pāram abhi° B °bhāvena mahatā janakā° BM °sya hikkāra-
pikkāra(B °pikkāraṃ) bbe° M °khasaṃninaḍe ° bhūmiṃ prāyasi || B °prāyosi || .

16. BM °mbisā(M °mbiçā)ro yāvati(M °vatti)kaṃ yānasya bhūmiṃ tāvattī(M °tta)kaṃ
yāne° M °tvā yātāto pratyārūhya° B °dasā ye ca tāṃ° M °dasā yeva tān udyā° BM °ni-
shide | su ° tyapa(M °pā)riṣhadyāpu°. — 19. M °jño bimbiçāla ° nagaraṃ abhivi-
lokayaṃ tasya tasya rājagrihe° BM °rvatāni ca pushkiriṇāṃ(M °shkariṇiṃ) ca pau°
B °paurāṇā cā° M °cāryaṃ ca mṛitā yelāṃ kālagatāṃ samanu° B °tpadya yonimanasikāro
udvā°.

ज्ञो विम्बिसारस्य राजगृहं नगरमभिविलोकयन्तस्य राजगृहेयकानि च पर्वतानि
पुष्करिणीं च पौराणां चार्थकां मृतां प्रेतां समनुस्मरन्तस्य कामेषु जुगुत्सुनो उत्पद्ये
योनिसो मनसिकारो ॥

उद्यानभूमितो निर्यात्वा अङ्गानां राष्ट्रवर्धनो ।

- 5 पर्यक्षिं निषीदेसि अवदातसुवर्णमण्डले ॥
तच्चिधोषाभिनादिता सम्यक्कालप्रबोधना ।
पुष्पिता साला तस्मिं काले संपन्नकुसुमिता वरा ॥
व्यालमृगानुविचीर्णा गोलांगुलनिषेवितां ।
पर्वतां स संवीक्षन्तो पृथुसिंहनिषेवितां ॥
10 निषीदेत्प्राङ्मुखो राजा पौराणानि अनुस्मरन् ।
अश्रुपूर्णेहि नेत्रेहि इमां गायामभाषिथ ॥
तिष्ठ यं पाण्डुरो गिरि कैलासवत्तथैव विपुलो ।
अथ मे पितरो पितामहा प्रेता कालगता अवीततृष्णा ॥
वरा रम्या वना विचित्रा पुष्करिण्यो शिलोच्चयो ।
15 यानीमानि गमापेन्सुः कां नु ते दिशतां गता ॥
तथैवेमानि राष्ट्राणि इमा पृथुस्रवन्ति यो ।
यानीमानि गमापेन्सुः कां नु ते दिशतां गता ॥
तथैवेमानि वस्त्राणि इमा निष्का सकुण्डला ।
यानीमानि गमापेन्सुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
20 इमा पुष्करिणी रम्या नानाद्विजनिकूजिता ।

4. M °bhūmīto° BM °ryātvā magnānām rāshṭra° B °rddhana paryam°. — 5. BM °shī
ditvā ava °ṇḍalam tri°.

6. B trīḥoshe bhinadi° M trishyāme abhinandite saṁmya° BM °bodhana pu°. —
7. M pushpitā ḥalo tasmīn° B sālā tesmīn° ° varā vyā° M °sumitā valā vyā°. — 8. M vyā-
rampi° BM °nuvicaribhāgo nāmṅgula(M °bbāḡemaṁḡu)nīshevitā parva°. — 9. B °saman
vi° M °samāvi°. — 10. BM nishīdet | prāṇmukho rūjā pau° M °rānāni annu° B °rāṇāṇi
anu° BM °smaranto a°.

11. M °bhāshatha ॥ . — 12. B °ṇḍarā giri kailāḥa parvata | tathai° M °kailāḥavat
ta° BM °pulo a°. — 13. M artha ma pitāmaahā° B °me pitarā pitāma° BM °trishṇā va°. —
14. M varo ramyā° pushkarīṇyaḥilo° B °shkirīṇyaḥilo° BM °ccayo yā°. — 15. B yāni-
moni gamāyetsuḥ ॥ kāni te di° M yānimāni nigametsuḥ ॥ kāni te di° BM °gatā ta°.

16. M tathaiva imāni° BM °ṇi imām pri° M °nti | yo yā°. — 17. BM yāni(B °ni)-
māni gamāyetsuḥ(B °tsuḥ |) kā nu te di° M °gatāḥ B °gatā ta°. — 18. M tathaivam
imāni vastrāni imā tikām ḥakuṇḍalām B °nishkāṁ sakuṇḍalām | . — 19. BM yānimāni
gatāyetsuḥ kānī(M °kā) nu°. — 20. BM imām pu° M °shkirīṇīm ramyā nūnāni dvi°.

पुण्डरीकोहि संक्षन्ना कुमुदसौगन्धिकोहि च ।
ये च ते अत्र स्नायेन्सुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
तथैवमासना रम्या दिव्या हरितशद्वला ।
आसन्नोदकसंक्षन्ना शीतच्छाया मनोरमाः ।
यानि ते चात्र गमयेन्सुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
तान्येव प्राणिशतानां निवेशनानि पर्वता ।
इमे च मे प्रचारिता अद्य जन्ममपश्यतो ॥
शून्यता व मे आख्यायन्ति दिशा पि मे नुचारिता ।
एवं मर्त्यजीवितं किंस्व परीत्तं च दुःखसंयुतं ॥
अनन्तरं जीवितस्य मरणं मरणं ध्रुवं ।
जातस्यामरणं नास्ति एतद्धर्मा हि प्राणिनो ॥
गच्छति खेदेन प्राणी प्रतिपन्नो क्वचिज्जनो ।
रात्रिं दिवं च यान्तीह यमदूता शासनाहरा ॥

5

10

अथ खलु अन्यतरस्य राजामात्यस्य एतद्भूषि ॥ राज्ञो किल श्रेष्ठस्य विंवि-
सारस्य दौर्मनस्यमुत्पन्नं को नु खल्वस्यात्पर्यायो येनाहं राज्ञो श्रेष्ठस्य विंवि- 15
सारस्य दौर्मनस्यं प्रतिविनोदयेयं ॥ अथ खलु तस्य राजामात्यस्यैतद्भूषि ॥
राज्ञो [433^b] किल श्रेष्ठस्य विंविसारस्य राजगृहं नगरं प्रियं च मनापं च ।

1. M °ndhikedlōkehi ca | . — 2. BM yena te atra(M °trā) snāyetsuḥ kâ nu". —
3. BM °haritasāhwayo | . — 4. BM °nnodaka-saṁ M °ramā | . — 5. M yāni cātra gātā-
yetsuḥ kiṁ nu" B °māyetsuḥ kiṁ nu".

6. B nānye varapraṇīveṣaṇāni te parvatā | M nānyevaṁ prāṇīveṣatāni varāṇāni te ca
parvatāḥ | . — 7. B ime te ca pracārātām eva adya janātām apaṣyato M °pravāro tāṁ
adya jatmām apaṣyataḥ | . — 8. B ṣuṇyatā ca me brāhmaṇāḥkhyāyati deṣāpi nāṁ te
nucaritaṁ | M ṣuṇyatā ca me brāhmaṇāḥstḥāryati deṣāpitaṁ tena caritāṁ || . —
9. B °martyāna jivitaṁ | kiṁ saraṁ paritaṁ M °martyā janajivanaṁ kiṁ saraṁ parite
ca° BM °duḥkhena saṁ B °tāṁ a°. — 10. BM °ntaratnasya jivitaṁ ma(B °maraṇa)-
raṇaṁ dhru".

11. M °rmaḥbhi prāṇīnāṁ | B °ṇīnāṁ | . — 12. B gacchati khalena° BM °prāṇīno
pratipanno ca ko vijāne rā". — 13. BM °triṁ ca di °yānti(B °nti)ha rājadūtā viya ṣāsa-
(B °ṣāha)nā". — 14¹. M °tyasyaita°. — 14². M °kila manyasya bimbiṣālasya dauma-
nasya° B °lvasyātparyāyāyo yenaḥaṁ M °lvasyātparyāyenāḥaṁ °mbiṣālasya daumanasyaṁ°
daneyaṁ || .

16. M °syaitad abhavat rājño". — 17. M °bimbiṣālasya rājagrihe nagaraṁ ca pri°
BM °manopaṁ ca | .

यन्नूनं अस्माहं पुरतो राजगृहस्य नगरस्य वर्णं भाषेयं ॥ अथ खलु सो राजा-
मात्यो राजं श्रेष्ठं बिम्बिसारं गाथायै अध्यभाषे ॥

पर्वता इमे सलीला इमे रम्या शिलोच्चया ।

ये इमे राजगृहस्त्रिं सित्ता दिविजेन वारिणा ॥

भिन्नकटका च श्रवन्ति

- अथ खलु राजा श्रेष्ठो बिम्बिसारो तं राजामातृयं अपसादये ॥ अस्ति नाम त्वं
मोहपुरुषो यं यदेव वयं विगृहाम तदेव त्वं प्रशंसितव्यं मन्यसि ॥ अथ खलु राज्ञो
श्रेष्ठस्य बिम्बिसारस्य भूयस्या मात्रया कामेषु व्याकुत्सना उत्पद्ये चित्तस्य दुःखदौर्म-
नस्य योनिः सो मनसिकारो ॥ अथ खलु ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्यैतद-
भूषि ॥ राज्ञो किल श्रेष्ठस्य बिम्बिसारस्य दुःखदौर्मनस्यमुत्पन्नं को नु खल्वस्यात्य-
र्यायो येनाहं राज्ञो श्रेष्ठस्य बिम्बिसारस्य दुःखदौर्मनस्यं प्रतिविनोदयेयं ॥ अथ
खलु ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य एतदभूषि ॥ राज्ञो खलु श्रेष्ठस्य बिम्बि-
सारस्य बुद्धो भगवान्प्रियो मनापो च यं नूनाहं तस्य पुरतो बुद्धस्य वर्णं भाषेयं ॥
अथ खलु ब्राह्मणो पुरोहितो राजाचार्यो राजानं श्रेष्ठियं बिम्बिसारं गाथायै
अध्यभाष ॥

लाभो स्ति राष्ट्राधिपते शिरीमतो

आंगस्य राज्ञो मगधाधिपस्य ।

यस्योदपासि विजिते तथागतो

विघुष्टशब्दो हिमवां व पर्वतो ।

20

1'. B nūnaṃ M yan nūnam asyā° B °garasya bhā° — 1°. M °nyāṃ bimbiçālaṃ gā°. — 3. BM atramāliṇo ime ramyā° M °ceaye | . — 4. B ye i rājagrihesmi parvatā si° M °grihesmiṃ parvatā siktā divivije°. — 5. M °nuakākā ca gra° BM °nti kuṇḍja(M °ja-
ra)ra jāta(M °to) girināga ca bho(M °ca parvatā vabhā) cobhati uttamaṃ giri(M °ttama
çivi)lvayaṃ(M °yaṃ ||) obhāsamaṇidharmadhāriṇo || .

7'. M °mbiçālo taṃ B °apamādaye || . — 7°. M °rushaṃ yad eva vayaṃ vighrahāma-
taṃ | tad eva tvaṃ B °vigarbhāma taṃ tade ° vyaṃ anyasi || . — 8. M °mbiçālasya bhū°
mātrāye kâ° B °dyeccitta° M °daumanasyaṃ. — 10. M °yasya rājasya etad a°.

11. BM °kila çrenyasya bimbiçāra(M °bimbiçāla)sya dukkhadaumanasya u(M °syaṃ
u)tpannaṃ(M °nnaṃ |) ko nu khalvasyāṭya pa° M °nyasya bimbiçālasya dukkhadauma-
nasyaṃ. — 13. M °mbiçālasya buddho B °gavā priyo °nūnaṃ ta°. — 15. M °cāryaḥ
rājānaṃ °mbiçālaṃ gā° BM °ye pratyabhā°.

17. BM lābho stu rāshtrā° çirimato aṅga(M °aṅga)sya rājño° M °pasyā° ya°. —
19. M °yasya udupā° B °syodupāsi° M °vidyushṭa° B °hinavān ca parvato M °vān ca parvato ||.

श्रीलेन चान्त्वा तपसा उपेतो
लोकान्तको उषितब्रह्मचर्यो ॥
समागम्य सहस्राणि शतानि नयुतानि च ।
संप्राप्नोति अमृतं शान्तं योगबेममनुत्तरं ॥

अथ खलु राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ब्राह्मणं पुरोहितं राजाचार्यं गाथाये 5
प्रत्यभाषे ॥

प्रियं मे कीर्तये राज्ये प्रियं मे कीर्तये प्रिय ।
प्रियस्य बुद्धस्य लोकअर्थचरस्य ब्राह्मण ॥
ददामि ते ग्रामवराणि षोडश
युक्तानि आजान्यरथानि च दश ।
दासीशतं च गवां शतं च
प्रियस्य बुद्धस्य यशो प्रकीर्तये ॥

10

अथ खलु भगवां मगधेषु चारिकां चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयो-
दशभिर्भिक्षुशतैः येन मगधानां राजगृहं नगरं तदनुसारि त[404"]दनुप्राप्तो तत्रैव
विहरति अन्तगिरिस्त्रिं यष्टीवने उद्याने ॥ अश्रोषीद्राजा श्रेणियो बिम्बिसारो 15
ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य । भगवां क्षिप्रं मगधेषु चारिकां चरमाणो
महता भिक्षुसंघेन सार्धं त्रयोदशभिर्भिक्षुशतैर्येन मगधानां राजगृहं नगरं तदनुसारि
तदनुप्राप्तस्तत्रैव विहरति अन्तगिरिस्त्रिं उद्याने यष्टीवने । श्रुत्वा पुनः अन्यतरं
राजामात्यमामन्त्रयसि । भो भण्ये अमात्य भगवतो बुद्धस्य प्रत्युद्गमनं गमिष्यामि
राजगृहं अलंकारापेहि भद्राणि च यानानि योजापेहि सर्वेहि च राजगृहकोहि 20
ब्राह्मणगृहपतिकोहि सर्वेहि च शिल्पायतनेहि सर्वेहि च श्रेणीहि मया सह भगवतो

1. BM "kshāntiya ta ° shītavāṁ brāhmacāryaṁ (M ° ryaṁ) | . — 3. M "yutāni naya-
tāni ca | B "ca saṁ". — 4. M "prāpto ti a ° yোগacchemam anuttamaṁ || . — 5. M "mbi-
cāro".

7. M "jye priyaṁ me priyasya" B kīrttayo rājye priyaṁ me kīrttaye priyasya". —
8. BM "lokārthaṁ ca ° hmaṇa da". — 9. B "dāti te | grā" M "dāti me grā" B "ṇi yo
upayuktā" M "ājanyorathā".

11. BM dāścātāṁ gāvāṁ ° B "ddhasya pra" M "ddhasya na so pra". — 13. B "sār-
ddhaṁ arddhātā" M "magadhāṁ rā ° prāptas tatrai ° ti | antarjiremiṁ ° B "yashī-
vane". — 15. M "grtvā punar āgro".

16. M bhagavān kila ° rddhaṁ arddhātā ° r yena magadhāṁ rā ° nayaraṁ ° prāptāḥ
tatraivaṁ vi ° BM "ti | a ° shīlīvane gū". — 18. M "punar anyā ° ntrayesi | . — 19. M "ye
amātyo bhaga" B "laṁkāropēhi" M "bhadrāni ca jānāti yojāyēhi sarvehi ca rājagṛibakchi
ca brā ° līkehi ca sarvehi ca cī ° creshthīhi mayā sāha".

बुद्धस्य प्रत्युद्गमनं गन्तव्यन्ति ॥ साधु महाराज त्ति स राजामात्यो अ्रेण्यस्य बिंबि-
सारस्य प्रतिश्रुत्वा बिप्रमेव भद्राणि यानानि योजापेसि राजगृहे घोषणां
कारापेसि चत्वरशृंगाटकअन्तरापणमुखेषु ॥ बुद्धो भगवां राजगृहे अन्तगिरिस्मिं
यष्टीवनं उद्यानं समनुप्राप्नो तच्च सर्वेहि भवन्तेहि राक्षा अ्रेण्येन बिम्बिसारेण सार्धं
5 भगवतो प्रत्युद्गमनं गन्तव्यं ॥

ते दानि घोषणां श्रुत्वा बिप्रमेव राजकुलद्वारे सन्निपतिता कुमारामात्यपारि-
षदाः पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणाः अ्रेष्ठिप्रमुखो निगमो सार्धवाहप्रमुखो वणिजग्रामो
सर्वा च राजगृहका अष्टादश अ्रेणीयो । तद्यथा चक्रिकतालिकगन्धर्विका नटनर्त-
कच्छलभक्षपाणिस्वरिका शोभिका लघका कुंभतूणिका वेलंबका द्विस्त्वलभाणका
10 पंचवटुका गायनका गुणवर्ता ताण्डविका चेतयिका गणिका हास्यकारका भेरिशं-
खमृदंगपाटहिका तूणपणववीणावलकीएकादशयेल्लवायका अन्ये च वज्रवा-
यकरा राजकुलद्वारे सन्निपतेन्सुः सर्वायो च अ्रेण्यो । तद्यथा सौवर्णिकहैरणि-
कप्रावारिका मणिप्रसारका गन्धिका कोशाविका तैलिका घृतकुण्डिका गोलिका
दधिका कार्पासिका खण्डकारका मोदककारका कंडुका समितकारका शक्तुका-
15 रका फलवाणिजा मूलवाणिजा चूर्णकुट्टा गन्धतैलका अट्टवाणिजा आ[404^b]वि-
द्धका गुडपाचका मधुकारका शर्करवाणिजा ये च अन्ये पि व्यवहारिका सर्वा च
शिल्पायतना । तद्यथा लोहकारका ताम्रकुट्टा सुवर्णकारा तड्डुकारा प्रक्षोपका

1. B °mahārājanti sa° M °hārājānti sarājamātyā crenyasya bimbiçārasya prati° B °pram
evam eva bha° M °bhadrāni yā° BM °çriṃgāḷa(B °ta)ke çrama(M °çrava)naabrābhayamū°.
— 3. M °ddho bhagavān rāja° B °ntaçirismiṃ° M °shijvane u° BM °dyāne sama°
M °prāptah tatra ° ntehi rājño çre ° mbiçālena sā°.

6. M °dvāre saṃnipa° B °kumārāmātyā pā ° hitapramukhānāḥ creshitipramukhā ni°
M °shḷhiipramukhā ni ° hapramukhā vanijagrā° B °hapramukhā vañjapramukhā grā°
M °sarvān ca°. — 8. BM °krikamvetaddika(M °tarddikam) gandha ° çobhikā kelukaṃ-
kutūṇikā va(M °kā ca)lavakā olkha(M °otkha)lā bhā° B °rttā taṇḍa° M °rttā tāṇḍavikā
vetayi° BM °ṇikā rantapāyakam bhe° M °mṛidaṇḍapāṭabhiḷā lūnapapanavavi° B °vivallaki-
ekāçayellavāyakā anye° M °ekāçayellāvāyanto | anye ° huvādyekaro rā° B °dyakaro rā°
M °re saṃnipa° BM °tetsuḥ sa ° crenyā |.

12. BM °rṇuḷike hai° M °nyikapragāvāri° BM °golikā dhānyikā kārpa(B °rpā |)si°
kaṃḍukā samitakā(M °takā çaktukā)rakā phala(M °lakārakā) vāpi(B °vāri)jā mūlapavā-
(M °laparā) cūṇṇakuttā gandha° B °tailakā aṭṭivāṇikā(?) ācaṃbikaḡuḡapācākā mādlu°
M °tailakā aṭṭivāṇikā āvaṃbikā ḡuḡapācākā khaṇḡapācākā madhupācākā çarka° sarvān
ca çī°.

17. M °mrakārakā suvarṇakārakā tadvakārā pracodakā ro° B °rṇakārā tadvakārā
praco° M °trapuḷakārakā çīçapittakā yantra° B °trapukārakā çīçapittakā jatukāraka
mālā° M °lākārā purimakārā kumbhakārakā carmakārakā kaṇḡukāro carutā tandraṇvāyavo
ravocakā rakta° B °ndukārakā carutā tantravāyavocakā rakta° M °sūpakā staneṇvāyā citrakāro

रोषणा चपुकारका सीसपिष्टकारा यन्त्रकारका मालाकारा पुरिमकारका
कुम्भकारका चर्मकारा कम्पुकारका वक्ष्यतन्त्रवायका रत्नरजका सूचका तूलवाया
चित्रकारा वर्धकिरूपकारका कालपात्रिका पेशलका पुस्तककारका नापेता
कल्पिका छेदका लेपका स्थपतिसूत्रधारका उत्तकोष्ठकारका कूपखानका मृत्ति-
कावाहका काष्ठवाहका वस्त्रलवाणिजा संबवाणिजा वंशवाणिजा नाविका ओ- 5
डुम्पिका सुवर्णधोवका मोट्टिका एते चान्ये च उच्चावचा जनता हीनोत्कृष्टमध्यमा
सर्वे राजकुले संनिपतेन्सुः ॥

अथ खलु स राजामात्यो संनिपतितं जनकायं विदित्वा भद्राणि यानानि
योजापयित्वा येन राजा श्रेष्ठो बिम्बिसारस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं श्रेष्ठि- 10
यं बिम्बिसारमेतदवोचत् ॥ युक्तानि महाराज भद्राणि यानानि महाजनकायं च
सन्निपतितं । यस्येदानीं देव कालं मन्यसि ॥ अथ खलु राजा श्रेष्ठो बिम्बिसारः
भद्रं यानमभिरुहित्वा मागधकोहि ब्राह्मणगृहपतिकोहि सार्धं द्वादशेहि नयुतेहि
संपरिवृतो महता राजच्छद्दीये महतो जनकायस्य हृक्कारहृक्कारभेरीमृदंगमण्डप-
हंशखसंनिनादेन राजगृहातो नगरातो निर्यात्वा येन अन्तगिरिस्त्रिं यष्टीवनमु- 15
द्यानं तेन प्रयासि ॥

अथ खलु राजा श्रेष्ठो बिम्बिसारो यावदेव यानभूमिस्तावदेव यानेन या-
त्वा यानातो प्रत्योरुह्य पदसा येव येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ
शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदेत् ॥ अप्येकत्या भगवता सार्धं संमोदनीयां
कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदेन्सुः ।
अप्येकत्या भगवतो स्वकस्वकानि मातापितृकानि नामगोत्राणि अनुश्रावयित्वा 20
एकमन्ते निषीदेन्सुः । अप्येकत्या येन भगवांस्तेनांजलिं प्रण[405]मयित्वा

ca vakirūpakārakā kālāpattikā cēlālakā paustavakārakā nāvika kalpakā cchādakā le° B °sūcakā
tunavāyā citrakārā cacakirū° kārāpatrikā cēlālakā paustavakārakā nāpikālpakā cchādakā le°
BM °sthapatiṣṭhānakārakā utta° B °tikāvāhakā ūshavāhakā valvajakā(M °shavāhakā vatkarā)-
vānija cūmālavānija vām° B °vikā āḍavikā suvarṇadhocakā mōttikā e° M °vikā āḍāmbikā
suvarṇadhauvikā mōttikā ॥ e° B °tā hino° sarva rā° BM °tetsuh ॥ .

8. B °yopayi° mbiçālas te° M °mbiçālo teno° yañ biñbisā°. — 10. M °bhadrayānāni°
B °ñi jānāni mahāni ca jana° M °yañ ca sañnipa°.

11¹. M °devaṇ kā° B °kāla ma° M °nyase ॥ . — 11². M °nyo biñbiçāro bhadrañ°
BM °māgadhekehi brā° B °grihapeli sā° M °riddhiye mahato° BM °sya hikkārapikkāra-
bhe° rupāḥasañ(B °pavaṇasañ)kasañ° M °tvā yenānta°.

16. B °mbisāras yāvad eva yānabbū° M °sāro yāvad evaṇ yānabbūmis tāvad evaṇ
yāne° pratyārūhya° B °pratyārūhya° M °yena bhagavānstenō° gavato pā° BM °detsuh a°.

— 18. B apokatya° M apyekatyañ bha° BM °modayitvā sārāpaniyāñ(M °yañ kathāñ)
vya° BM °detsuh ॥ . — 20. BM apyekavatya° M °bhagavatā svaka° ekamantañ ni°
BM °detsuh ॥ . — 21. M °nāmetvā° detsuh ॥ B °detsuh a°.

एकान्ते निषीदेन्सुः । अथेकथा मागधका ब्राह्मणगृहपतिका तूष्णीभूता एकान्ते
निषीदेन्सुः ॥ तेन खलु पुनः समयेन उरुविल्वाकाशपो भगवतो अविदूरे संनि-
षणो अभूषि ॥ अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानामेतदभूषि ।
किं नु खलु उरुविल्वाकाशपो अमणे गीतमे ब्रह्मचर्यं चरति उताहो महाश्रमणो
5 गीतमो उरुविल्वाकाशपे ब्रह्मचर्यं चरति ॥ अथ खलु भगवान्तेषां ब्राह्मणगृह-
पतिकानामिदमेव रूपं चेतसः परिवितर्कमाज्ञाय आयुष्मन्तं उरुविल्वाकाशपं
गाथायै अर्धभाषे ॥

किमेव दृष्ट्वा उरुविल्ववासि
प्रहाय अपिं छश्रको वदानो ।
10 पृच्छामि ते काशप एतमर्थं
कथं प्रहीनं तव अपिहोत्रं ॥

एवमुक्ते आयुष्मानुरुविल्वाकाशपो भगवन्तं गाथायै प्रत्यभाषे ॥
अन्नानि पानानि अथो रसानि
कामां स्त्रियो चाभिवर्दति यज्ञे ।
15 एतं मलन्ति उपधीषु क्षात्वा
तस्मान्न यज्ञे न ऊते रमामि ॥

अथ खलु भगवानायुष्मन्तुरुविल्वाकाशपं गाथायै प्रत्यभाषे ॥
एतेषु त्वं न मनो अकासि
अन्नेषु पानेषु तथा रसेषु ।
20 अपरं नु तं देवमनुष्यश्रेष्ठं
यहिं रतं काशप तुह्य चित्तं ॥

1. B apyekavatya° M apyekatyām mā° BM °detsuh | . — 2. M °puna sama ° to abh-
dūre° B °dūra sam° shi a°. — 3. M °khalu bhagavan teshām brā° B °tikānām e
M °tikānām eta°. — 4. M °khalu uru ° po °gravaṇo gaṇtamo° B °po °gramaṇo gaṇtamo
brahmacariyām carati utā° M °hāgravaṇo gaṇtamo urn° BM °ḥyapo bra°. — 5. B °n te-
teshām° M °hmanekānām i° cetaso pa° B °ntām anuvilvā° BM °thāye pratyabhāshe | .

8. BM °ruvilvāva° B °hāyam agni kri° M °agni kri° dānā | . — 10. B pricchami°
M °ḥyapo e°.

13. B annapānāni artho sām kā° M annapānāni arthe so nishkāmām striyo cābhiva-
ndanti yajñe B °bhivandaṁti yajñe e°. — 15. M °maranti upadhiṣu° BM °tvā tasyāc co
yajñā na hute abhāsi | .

18. B eteshu tena mano° M eteshu tena akosi anyeshu yāne°. — 20. B apare
nu tam de° M apare nu tam de° B °creshṭām yabitarā kā° M °shṭām yāñhi taro kā°
BM °tulyacittam | .

अथ खल्वायुष्मानुरुवित्वाकाशपो भगवन्तं गाथाये प्रथमाये ॥

वृद्धा मुनिं शान्तमनुपधीकं

अकिंचनं सर्वभवेष्वसक्तं ।

अनन्यथाभावमनन्यनेयं

तस्मान्न यथे न ऊते रमामि ॥

5

अथ खलु भगवानायुष्मन्तमुरुवित्वाकाशपं गाथाये प्रथमाये ॥

मोहन्ते जुहितो अपि मोहन्ते सो तपो हृतो ।

यं जहे पश्चिमे काले जीर्णा व उरगो त्वचं ॥

अथ खल्वायुष्मानुरुवित्वाकाशपो भगवन्तं गाथाये प्रथमाये ।

मोहं नो जुहितो अपि मोहं मे सो तपो हृतो ।

10

यं जहे पश्चिमे काले जीर्णा व उरगो त्वचं ॥

अभीहि यज्ञेषु च विप्रमुह्यति

इति स्म मे आसि पुरे अजानतो ।

अन्यस्य जातीमरणानुसारिणो

अपश्यतो उत्तमगच्छुतं पदं ॥

15

सो दानि पश्यामि अनाविलं पदं

सुदेशितं नागवरेण ताथिना ।

अत्यन्तनिष्ठापदमास्पृशे अहं

संसारजातीमरणं प्रहाय ॥

बहू सत्वा विहन्यन्ति करोन्ता विविधां तपां ।

20

निष्ठां अनधिगच्छन्ता अवितीर्णकथंकथा [405^b] ॥

2. M *eteshu tena dhi°* BM *°nuprāyakaṁ a ° shvaçaktaṁ* | . — 4. BM *°bhāvam anva(M °m anyar)theyaṁ ta°* B *°hute na ra°*.

6. B *°bhagavāṁ āyu°*. — 7. M *°juhute agni moham̐ sastapo°*. — 8. BM *°jirṇo ca u°* M *°ragatva°*. — 9. M *°khalu āyu°*. — 10. B *moha no ju°* M *mohan te juhute agni mohan te so°*.

11. BM *°jirṇo ca u°* M *°ragatva°*. — 12. B *°ccati | i°*. — 14. B *°jātīmarāṇā°*.

16. BM *°ni paçyati a°* B *°suvisitaṁ°* M *°suviçitaṁ nāgabalena tāyinaṁ* | . —

18. BM *°padam ādriçe dvaye saṁsā°* B *°tīmarāṇadvayāya | M °tīmarāṇadvayāya |*. —

20. BM *bahu sa°* M *°tvā vihaṁṇyati karonti pūjāṁ vīvidhā tapānāṁ | B °rontāṁ vīvidhā tapāṁ |*

21. M *nishīhā anādigaçchantā avicirṇaṁ kathaṁ* B *°cchantāṁ avicirṇa°* B *°thā (fol. 405^b) di°*.

दीर्घरात्रं कलिष्ठो स्मि दृष्टिसदानसंदितो ।

सर्वग्रन्थेषु मे भगवां परिमोचेसि चक्षुमां ॥

शास्ता मे भगवां श्रावको हं अस्मि सुगते ॥

अथ खल्वायुष्मानुरुवित्त्वाकाशपो उत्थायासनातो एकांशमुत्तरासंगं कृत्वा
5 दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाय भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं
त्रिखुत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पृष्ठतो अस्थासि भगवन्तं मोरहस्तेन वीजयमा-
नो ॥ अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां एतदभूषि । उरुवित्त्वा-
काशपो श्रमणे गौतमे ब्रह्मचर्यं चरति ॥

अथ खलु भगवां तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां धार्म्या कथां प्रणामये ॥
10 रूपं ब्राह्मणगृहपतयो उत्पद्यति पि निरुध्यति पि वेदना उत्पद्यति पि निरुध्यति
पि संज्ञा उत्पद्यति पि निरुध्यति पि संस्कारा उत्पद्यन्ति पि निरुध्यन्ति पि विज्ञानं
उत्पद्यति पि निरुध्यति पि ॥ आर्यश्रावको च ब्राह्मणगृहपतयो रूपं उत्पाद्य-
यधर्मो ति समनुपपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्वन्ति समनुपपश्यति ।
रूपमनित्वन्ति समनुपपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्वन्ति समनुपपश्यन्तो
15 रूपं दुःखं ति समनुपपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं दुःखं ति समनुपपश्यन्तो रूप-
मनात्मेति समनुपपश्यति वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति समनुपपश्यति ॥
सो रूपं अनात्मेति समनुपपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति समनु-

1. M "kilitasya dṛiṣṭiṃ saññā" B "liṣṭasya dṛi" BM "dītā" | . — 3. M "smin su-
gate" | . — 4. M "pya bhagavato pādau" B "nditvā bhagavantaṃ trikṣuttam" M "tri-
shkrityaṃ pra" BM "sthāsi || bha" M "haste vi" B "vijyamāno" | .

7¹. B "shān mādhā". — 7². M "craṇaṃ gauttamo bra" B "craṇane gau".

9. M "shān māgandhakānāṃ brā" dhāmyān kathāṃ".

10. M "yo utpadyati pi niruddhyati pi saññā utpadyati pi saṃskā utpadyati pi niru-
ddhyati pi vijñānam utpadyati pi niruddhyati pi | B "vijñānaṃ utpadyanti pi niruddhyanti
pi ā". — 12. M ārye cṛavako ca brā" BM "dharma(M "rue)ti samanupaṇyati || ve" M "vi-
jñāna anī" BM "paṇyanti rū". — 14. BM rūpam anityanti samanupaṇyanto | vedanā sañ-
ñā saṃskārā vijñānam anityanti samanupaṇyanto | rūpaṃ duḥkhaṃ ti(M "kha ti) sa-
manupaṇyanto(M "nti |) ve " duḥkhaṃ(B "khaṃ ti) samanupaṇyanto(M "nti) rūpam
anātmēti(M "paṃ duḥkhaṃ) samanupaṇyanti(M "nto) | vedanā saññā saṃskārā vijñānaṃ
anātmēti(M "naṃ duḥkhaṃ ti) samanupaṇyanti(M "nto) | .

17. M rūpam anātmēti samanupaṇyanti | vedanā saññā saṃskārā vijñānam ātmēti
samanupaṇyanti so rūpam anātmēti samanupaṇyanto | saññā saṃskārā vijñānam anātmēti
samanupaṇyanto | rūpam udaya" B so rūpaṃ anātmēti samanupaṇyanti saññā saṃskārā
vijñānaṃ "cyanto | rūpam n "yaṃ ti jānāti rā".

पञ्चन्तो रूपमुदयव्ययं ति प्रजानाति । रूपमुदयव्ययं प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमुदयव्ययन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपमनित्वन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्वन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपं दुःखान्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं दुःखं ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपमनात्मेति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति प्रजानाति । प्रजानन्तो किंचिद्वोके न उपादीयति । अनुपादीयन्तो प्रत्यात्ममेव परिनिर्वायति । क्षीणा मे जातिरुचितं त्र[406]क्षप्यं कृतं करणीयं नोपरिमित्यत्वमिति प्रजानाति ॥

अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां एतदभूषि ॥ यतो किल भो रूपमनात्मा वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनात्मा अथ को तर्हि कारको वा कारापको वा उत्थापको वा समुत्थापको वा निक्षेपको वा यो इमां संस्कारां आदीयति वा निक्षिपति वा यस्मिन्ने संस्कारा शून्या अनात्मनीया आत्मेन वा आत्मनीयेन वा ॥ अथ खलु भगवां तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इममेवरूपं चेतसो परिवर्तकमाज्ञाय भिन्नानामन्तरयति ॥ प्रक्षेपेति भिन्नो बालो अभ्युपगतो अनात्मा वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानो मे आत्मा न च पुनरहं एवं वदेमि । अहं सो अत्र कारको वा कारापको वा उत्थापको वा आदीयको वा निक्षेपको वा यो इमां च संस्कारान्निक्षिपति अन्यां च उपादीयति अन्यत्र ॥ अथ खलु संस्कारा एव उत्पद्यन्ति संस्कारा एव निरुध्यन्ति ते च सहेतुका उत्पद्यन्ति सहेतुका एव निरुध्यन्ति ॥ सहेतुका संस्कारप्रतिसंधिर्भबत्सद्यगतो आत्मा ति

1. B rūpam udavya° BM °jñānam udavyayanti prajānanto(M °jānāto) | . — 2. BM rūpam a°. — 31. M °saññā saskāro vi° BM °jānāti pra°. — 4. BM °nto | rū° nāti pra° — 51. M °nto || rūpanātme° BM °nāti pra°. — 52. BM °nto | ve° jānāti prajānantā (M °nto ||) rūpam anityatā(M °mañityate)ti prajānāti prajānanto vedanā saññā saññā (B °jñāsa)skārā vijñāna(B °nām) anityatā(M °nityete)ti prajānāti(M °nāni) pra°.

61. BM °nto | kañci°. — 7. M °kritakarapī B °ñiyān nāpari°. — 91. B °bhūṣit | . — 92. M anupādiyante yataḥ ki° rūpam atmā ve° tñā artha kā ta° B °tha tā tarhi° M °rhi kārako vā karopako vā utthāyako vā samu° B °utthāyako vā sanutthāyako vā ni-kṣhepako vā yo | i° M °imān sañskārā ādi° BM °yasya me° nyā anātmanīyo ātme°.

13. B °grihapatikānām | i° M °idam e° cetasapari° bhikṣuṇāmantra°. — 14. BM prajñapti bhi° M °hāro abhyñ° B °to anātma vedanā saññā saskā° M °sañskāro vi°.

16. BM ayañ so atra kārako vā kāro(M °vā kālā)pako(B °pakā) vā utthāyako vā ādiya-(M °dipa)ko vā ni° M °kṣhipati || ayañ upā° BM °diyati || atha°. — 17. BM atha khalu mānyatra sañskārā eva n(M °evañ u)tpadyanti sañskārā evañ(B °eva) nirudhya(M °ru-ddhya)nti te° M °ruddhyañti sa°. — 19. BM °skārā pratisañdhi(M °sandhi)r bhi° M °kṣhavalā tathā° BM °gato ātmā(M °tme)ti ādityakāni(M °kāni) satvā°.

- आदीयको ति ॥ सत्त्वानां च्युतोपपादं प्रज्ञपयामि ॥ पञ्चाम्यहं भिन्नवः दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुषकेन सत्त्वां च्यवन्तां उपपद्यन्तां सुवर्णां दुर्ववर्णां सुगतां दुर्गतां हीनां प्रणीतां यथाकर्मोपगां सत्त्वां प्रजानामि न च पुनः अहं एवं वदामि । अहं सो अत्र कारको वा कारापको वा उत्थापको वा समुत्थापको वा
- 5 आदीयको वा निक्षेपको वा यो इमां च संस्कारा निक्षिपति अन्यां च उपादीयति अन्यत्र । अथ खलु संस्कारा एव उत्पद्यन्ति संस्कारा एव निरुध्यन्ति ॥ ते च सहेतुप्रत्यया उत्पद्यन्ति सहेतुप्रत्यया निरुध्यन्ति ॥ सहेतुदृष्टी भवाभवदृष्टी ॥ सहेतुसंस्कारसमुदयं भिन्नवो यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया पश्यतो या भवदृष्टिं शाश्वतदृष्टिं सा न भवति । सहेतुसंस्कारनिरोधं च भिन्नवः यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया
- 10 पश्यतो या विभवदृष्टिं उच्छेददृष्टिं सापि न भवति । तेन भिन्नवो उभौ अर्न्तौ अनुगम्य मध्येन तथागतो [406^b] धर्मं देशयति ॥

- अविद्याप्रत्यया संस्कारा संस्कारप्रत्ययं विज्ञानं विज्ञानप्रत्ययं नामरूपं नामरूपप्रत्ययं षडायतनं षडायतनप्रत्ययं स्पर्शः स्पर्शप्रत्यया वेदना वेदनाप्रत्यया तृष्णा तृष्णाप्रत्ययमुपादानं उपादानप्रत्ययो भवो भवप्रत्यया जातिर्जातिप्रत्यया
- 15 जरामरणशोकपरिदेवदुःखदोर्मनस्त्रोपयासा । एवमस्य महतो दुःखस्रङ्गस्य समुदयो भवति ॥ इति पि अविद्यानिरोधात्संस्कारनिरोधः संस्कारनिरोधाद्विज्ञाननिरोधो विज्ञाननिरोधान्नामरूपनिरोधो नामरूपनिरोधात् षडायतननिरोधः षडायतननिरोधात्स्पर्शनिरोधः स्पर्शनिरोधाद्वेदनानिरोधो वेदनानिरोधात्तृ-

1¹. BM "pādiṃ pra" B "yāmi pacyā". — 1². B "bhikṣaḥ di" M "kṣuṣho viṇu" B "ddhenāpikrā" M "shyakena satvānāṃ cya" B "cyavanāṃ upapadya" BM "ntāṃ suvarṇāṃ duvārṇāṃ su" M "hināṃ prahīṇāṃ pravi" "jānanti" | na ca pu" B "jānāti na ca punaḥ ahaṃ punar evaṃ". — 4. BM "ko vā kārōpako vā u" skārā bhikṣipā(B "kṣhiyāti" anyā ca u" M "yoti" || B "yati anyatra atha".

6. M "khalvatra saṃskārā evaṃ utpa" B "skārā evaṃ vadāni utpa" skārā evaṃ nī" M "rudhyanti" | . — 7¹. M "te ca sahetukapratyayā u" "tukapra" B "rudhiyanti sa". —

7². M "sahetukadṛṣṭiḥ bhavābhavadṛṣṭi sa". — 8. BM "sahetu(M "tuka)samāskārāḥ samu" M "kṣhavaḥ yathābhūtaṃ saṃmīya" BṼ "cyati" | yvad dṛṣṭiḥ(B "śṛṣṭi gācyatadṛṣṭi) sa na(M "naṃ) bhavati sa". — 9. B "bhūtaṃ saṃmīya" sāpi na bhavati te". — 10. BM "nugamyāṃ madhye" B "thāgati (fol. 406^b)dha".

12. M "saṃskārapratyayaṃ vijñānā vijñānapratyayaṃ nāmarūpa nāmarūpaṃpratyayaṃ śaḍāyatane śaḍāyatanaṃpratyayaṃ sparṣo spa" BM "rṣapratyayā vedanā(B "dano) vedanā(M "na)pratyayā trishṇā trishṇā(M "trishṇa)pratyayāṃ u(M "yā u)pādānam upādānapratyayā bhavo" M "bhavapratyayā jāti jātipratyayā ja" daumana" BM "sā e". --

15. M "khaskandhasya sa".

16. M "ityapi avidyā" t saṃskāro nirodha saṃskā" B "d vijñānāṃnirodho vijñā" M "d vijñānanirodhaḥ vijñānanirodhāt nāmarūpanirodhaḥ nāmarū" d vedanānirodhaḥ ve" jātinirodhaḥ jā" j jarāmarāṇanirodha" ro" BM "sā nirodhya".

ष्णानिरोधः तृष्णानिरोधादुपादाननिरोधः उपादाननिरोधाद्भवनिरोधः भव-
निरोधाज्जातिनिरोधो जातिनिरोधाज्जरामरणनिरोधो जरामरणनिरोधा
शोकपरिदेवदुःखदीर्घमनस्योपयासा निरुध्यन्ते । एवमस्य केवलस्य महतो दुःख-
स्कन्धस्य निरोधो भवति ॥

इदमवोचन्नृगवान् राजगृहे विहरन्तो अन्तर्गिरिस्त्रिं यष्टीवने उद्याने इमस्त्रिंशः 5
पुनर्व्याकरणे भाष्यमाख्ये राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य तत्रैवासने निषस्यस्य विरजं
विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं एकादशानां च नयुतानां विरजं विगतमलं धर्मेषु
धर्मचक्षुं विशुद्धं ॥ ये पि ते द्वादशनयुता युग्यपाला यानपाला ते पि ततो
पश्चाद्द्वयं शरणं गता धर्म शरणं गताः संघं शरणं गता ॥ आत्तमना ते भिच्चू रा-
जा श्रेण्यो बिम्बिसारो मागधका च ब्राह्मणगृहपतका भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥ 10

भिच्चू भगवन्तमाहन्तुः । किं भगवं कथं इमेन राज्ञा श्रेण्येन बिम्बिसारेण
इमस्य पुरोहितस्य सकाशातो भगवतो श्रवणगतेन विपुलो आच्छादो दिप्तो ॥
भगवानाह ॥ न भिच्चो एतरहिमेव एतेन राज्ञा श्रेण्येन बिम्बिसारेण पुरोहितस्य
सकाशातो मम श्रवणगतेन विपुलो आच्छादो दिप्तो अन्यदापि दिप्तो ॥ भिच्चू
आहन्तुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिच्चो ॥ 15

भूतपूर्वं भिच्चवः अ[407]तीतमध्वानं नगरे मिथिलायां विदेहजनपदे महारा-
जधान्यां राजा अरिन्दमो राज्यं कारोस धार्मिकं धर्मराजा सुसंगृहीतपरिजनों
दानसंविभागशीलो महाबल्लो महाबाह्वो । तस्य षष्टिं नागसहस्राणि सर्वालंका-
रविभूषितानि षष्टिं अश्वसहस्राणि सर्वालंकारविभूषितानि षष्टिं रथसहस्राणि
दीपिचर्मपरिवाराणि सिंहचर्मपरिवाराणि सवैजयन्तिकानि सनन्दिघोषाणि 20

5. BM "he viharati(B "ti | ja" B "ntaraçiristunñ ° BM "dyāne | i" M "smuñ ca pu ° mbi-
çālasya ° BM "çānāñ ca nayatā" B "rmacakshuññhi vi" BM "cuddhāñ ॥ .

8. BM "gyapālo yānapālo te pi ° M "d buddhaçaraṇaṇ gataḥ dharmāçaraṇaṇ gataḥ
saṅgharaṇaṇ gataḥ B "ddhañ çaraṇaṇ gato dha " ghañ çaraṇaṇ gaṭā ā°. — 9. M ātta-
mavā to bhikkhu rā° B "manā to bhi° M "mbicālasya mā° tam abhayanandē ॥ .

11°. BM bhikkhu bha° M "in āhaññsuḥ ॥ B "nsuḥ ka°. — 12°. BM kasya bhagavañ ka-
(M "van ka)ḥhaññ M "yena bhiṃbiçālena i° B "çramaṇa° BM "puleña ā°. — 13°. M na bhi-
kshavaḥ ati° (L 16) B "vo etarahiññ evaṇñ ete° tasya mama çramaṇa° ācchā dinno anya°.

15°. B "vo bhū°. — 16. BM "lāyāñ videha(B "haññ)janapade mahājanapadāyāñ rājā
aninda° M "jyañ kārayesi dhā° B "si | dhā° BM "rijana dā°. — 18. BM ta(M tasya)
shashṭhiñ(M "shṭhiñ) nā° sarvālañ(B "rvāraññ)kāra(B "kālavibhūṣitāni shashṭhi-
(M "ni | shashṭhi)ñm aṇva° B "lañkālavibhū° M "lañkārabhū° BM "shītāni | shashṭhiñ
rathasahasrañi(B "ñi |) dvi° B "ghoshāni ina° M "hāpravālañi n° B. "shashṭhiñ dbe°
BM "hini ta°.

महाप्रवाराणि उच्छ्रितध्वजपताकानि षष्टिं धेनुसहस्राणि वत्सदोहिनी । तस्य षष्टिं कन्यासहस्राणि षष्टिं पर्यंकसहस्राणि सौवर्णमयानि रुक्ममयानि दन्तमयानि ॥ अरिन्दमस्य खलु पुनर्भिचवो राज्ञो षष्टिं सुवर्णपारिसहस्राणि षष्टिं रुक्मपारिसहस्राणि अभून्सुः ॥ अरिन्दमस्य खलु पुनर्भिचवो राज्ञो पितृपितामहानि १५ षष्टिं निधिसहस्राणि षष्टिं नगरसहस्राणि ऋद्धिस्फीतानि अकण्टकानि ॥ अरिन्दमस्य राज्ञो श्रोणो नाम पुरोहितपुत्रो अभूषि त्रयाणां वेदानां पारगो अचरप्रभेदानां इतिहासपंचमानां सनिघण्टुकैटभानां अनुपदकव्याकरणकुशलो ब्राह्मणवेदेषु दश कुशलां कर्मपथां समादायवर्ती कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा अनुहिमवन्तं गत्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेन दानि बाहिरकेण मार्गेण युज्यन्तेन घटन्तेन व्याय- १० मन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पञ्चाभिज्ञा च साचीकृता महर्षिको महानुभावो ऋषी संवृत्तो ॥

अथ खलु भिचवो श्रोणस्य ऋषिस्य दीर्घस्याध्वनो त्वयेन एतदभूषि ॥ राजा अरिन्दमो मम दारकवयस्यो सहपांशुकीडितो तस्य चाद्य चतुराशीति वर्षसहस्राणि महाराज्यं कारयन्तस्य समयो खलु राज्ञो अरिन्दमस्य प्रव्रज्याये यं नूनमस्याहं १५ संचोदयेयं ॥ अथ खलु भिचवो श्रोणको ऋषिस्तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो संमिज्जितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिजये एतकेन क्षणवीतिहारिणानुहिमवंतातो आश्रमातो वैहायसमभ्युद्गम्य महादेवास्रवने प्रत्यस्थासि ॥ अद्रावीन्निचवो अरिन्दमस्य ब्राह्मणपुरोहितो राजाचार्यः श्रोणकं ऋषिं महादेवास्रवने अन्यतमस्मिं आश्रममूले निषण्णं दृष्ट्वा च पुनर्येन श्रोणको ऋषी तेनोपसंक्रमित्वा २० श्रोणकमृषिं साधु च सुधु च प्रतिसंमोदित्वा श्रोणकं ऋषिं अमिवादेत्वा येन

1. B ta sha° M tāḥ shashthiīm kaṁyā ° shashthim paryāṅka° B °shashthiīm paryeka° nṭamayāni a°. — 3. B alinda° M °jño shashthiīm su° B °ṛṇamayāni sahasraṇi shashthi ra° M °shashthiīm rū°. — 4. M alindamasya ° hānidhiīm shashthiīm sahasraṇi shashthiīm na° B °shashthiīm nidhi ° garasahasraṇi riddhisphitāni akanṭhakāni || M °ṛiddhasphitāni akanṭhakāni ||. — 5. M arinda° B °sya rojño cṛeṇo° M °jño cṛeṇyo nāma° BM °shi trayāṇāṁ ca ve° M °go saksha° BM °pañcamānāṁ sanirghaṁtha(M °rghaṇ tha)kaiṭabha-nāṁ anupada(B °pado)ko vya ° cāleshu brāhmaṇadeveshu° M °lām kakarma°.

9. M °rakena mārgēṇa pūjyateṇa gha° B °ñcābhijñā ya sā° M °ṛishinām saṁ°.

13¹. BM °vo cṛeṇyasya ri°. — 12². M rājā aninda° B °krīḍito° M °to tasya codya caturāṣi ° ntasya samaye kha ° jño aninda° B °ndasya pra° M °nūnām tasyā°. — 15. M °kshavaḥ cṛoṇa ṛishih tadya° B °vo cṛeṇako ri° M °sho samūñji vā° BM °sāritām bahām saṁmimijaye(M °ye |) e° M °vithihāre° himavantāto ā ° devāpravane°.

17. M °vo rājño anindamasya brāhmaṇo pu° BM °cāryaḥ cṛe(M °rṇyo cṛo)ṇakām ṛishim mahādevomravane° B °smiñ āmrava(fol. 407^b)ne anyatamasmiñ āmravule nishaṇṇo dṛi° M °sharṇṇo dṛi° B °r yena cṛeṇako° BM °nopasaṁkramitvā cṛeṇaka° B °m ṛishim sā° M °sushthu ca pra ° thilāyaṁ te ° jño aninda ° danāye B °danāya ta°.

मिथिला तेन प्रक्रमे राज्ञो अरिन्दमस्य वेदनाय ॥ तदहो एव च भिन्नवः राज्ञो
अरिन्दमस्य कामेषु व्याकुत्सना उत्पद्ये योनिशो मनसिकारो श्रोणकस्य अपिख्य
दर्शनकामता उदपासि ॥ अथ खलु भिन्नवो राजा अरिन्दमस्ताये वेलायै इमां
गाथामध्यभाषेत् ॥

तस्य ग्रामवरं देहि नारीयो च अलंकृता ।
यो मे श्रोणकमाख्यासि सहायं पान्सुक्तीडकं ॥
तस्य च ब्राह्मणो आसि कुलीनो अध्यापको ।
सुदुःखिदुर्मेन दृष्ट्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥
मह्यं ग्रामवरं देहि नारीयो च अलंकृता !
अहं श्रोणकमाख्यास्यं सहायं पान्सुक्तीडकं ॥
तुह्यं हि ताव विजिते तुह्यं उद्यानभूमिये ।
पुष्पिता फलिता आम्ना तव सो आसते ऋषी ॥

ततो स राजा त्वरमाणी अमात्यमध्यभाषति ॥

क्षिप्रमस्त्राकं योजय कृत्स्ना नागां अलंकृता ।
मेरीपटहा नायन्तु एको शंखो च मध्यमः ॥
वयस्यं द्रष्टुमिच्छामि श्रोणकं पर्युपसितुं ।
नानावृक्षफलोपेतं प्रयासि . . . वनं ॥
राजा ।
. श्रोणको यत्र ध्यायते ॥
तं च सो ऋषिं अहर्षिं सहायं पान्सुक्तीडकं ।
दृष्ट्वा च श्रोणकं तस्मिं इदं वचनमब्रवीत् ॥

1. M "jño aninda° BM "shisya vācneakāmatā nda(M "du)pāsi ॥ . — 3. M "kshavaḥ rājā anindamo tāye ve °gāthān adhyabhāshe | . — 5. BM kasya grāmavalān de° B "mi nori°.

6. BM ko nie° M "yañ pāmçukri° BM °ḍanañ | . — 7. B "no açi ku° BM "ko ma-
ntradharo su°. — 8. BM °duḥkhi durma° M "ida va°. — 9. BM "grāmavalān de°
M "svaraṇkṛitā | . — 10. M "khyāsi sahāyañ pāmçukri° B "yañ prānsu° BM °ḍanañ | .

11. B tuhye etā ca vijite tuhya udyā° M tuhyañ elān ca vijite tuhyañ udyā°. —

12. BM "so sāmyate° M "ṛishiḥ | . — 13. M tataç ca rā° B tato ca rā° M "amātyom
adhyebhā°. — 14. BM "pram asmāñ yo° M "jaye yañ kṛitsnā nāgā alaṇkṛitāḥ ॥ . —

15. B "ṭaha vā° M "ṭaha vādyāstu e° B "ekaçamkko ca dharmā tu ca va°.

16. M bhruvasya dra° B "yasya dra°. — 17. BM "prayāsi buddhaçāsanañ | . —

18. BM rājā çro°. — 19. BM "yate tañ°. — 20. B tañ so ṛishiñ | ḍṛishṭvā sahā° M tañ
sa ṛishiñ | ḍṛishṭvā sahāyañ ṛishiñ ḍṛishṭvā sahāyañ pāmçukri° B °ḍanañ ḍṛi°.

21. B "sniññ idañ°.

कृपणो व कथं भिक्षो मुण्डसंघाटिको धनो ।
समातापितृको ध्यायं वृक्षमूले पि तिष्ठसि ॥

अथ खलु भिक्षवो श्रोणको ऋषि राजानमरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न राज कृपणो भवति धर्मकायस्य श्रियापि च ।
यो च धर्मे समुपक्रम्य तद्वर्मे न रतो नरो ।
स राज कृपणो भवति ज्योतिष्टोमपरायणो ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा अरिन्दमो श्रोणकं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

कथं भवां सुखं शयति वनप्रान्तस्त्रिं श्रोणक ।
कथं अरख्ये विहरन्तो एकाकी रमसे कथं ॥
कथं भगवं कायस्य परितापो न विद्यते ।
रक्षां व ते संविधेमि अथ नगरं नयामि ते ॥

अथ खलु भिक्षवः श्रोणको ऋषि राजानमरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

एकस्य चरतो राज किं मे राष्ट्रं करिष्यति ।
प्रथमं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
यो हं ग्रामातो प्र[408^a]क्रमामि राष्ट्रणि निगमा तत्रा ।
अनपेक्षो व प्रक्रमामि न कोचिदुपसृध्यति ।
द्वितीयं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
पन्थेन गच्छमानस्य ये भोन्ति परिपन्थका ।
पात्रचीवरमादाय सुखं गच्छति सर्वतो ।
तृतीयं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥

1. B kripaṣo va tatvañ bhi° M °ṇo va talio tatvañ bhi° dhanam | B °dhana

2. M °le ca ti° BM °shṭhati || . — 3. M °ṛishi rājānañ anindanañ ḡa°. — 4. BM na rā-jā kri° B °kripaṇo bha° dharmo kāyenasya° M °ṛinakāmasya ṣṇepiyā || . — 5. M °ca dharmam upasañkramya tāñ dharmeṇa ra° B °mya tāñ dharmeṇa ra° M °narah | .

6. B sa rājāñ kri° M sa rājā kri° BM °jyotistama° M °yaṇaḥ || . — 7. M °anindamo°. — 8. BM kahiñ bhagavāñ° M °ntarasmiñ°. — 9. B °arapyo vi°. — 10. M °gavan kāmēshu pari° B °kāmēshu paritāyo na vidyate ra°.

11. BM rakshā ca tena sañbibhemi(B °mi ||) a°. — 12. M °ṛishiḥ rājānam aninda°.

13. M °carate rājāñ kim me rāshṭrañ° B °to rājā kiñ° M °shyasi | . — 15. BM °kra-mesi rā° mā tava | .

16. B °pekshā ca prakramesi na ko° M °pekshāmi prakrame ca kvacid upani ru°.

18. M passe les trois dernières lignes de cette page et les deux premières de la suivante.

मिथिलायां दह्यमानायां नास्य दह्यति किंचन ।
 चतुर्थं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिन्नुणो ॥
 नते कोष्ठसिं ओसरन्ति न कुमेन कुलोपकं ।
 परितिष्ठति एषाणो तेन यायन्ति सुव्रता ।
 पंचमं भद्रमधनस्य अनागारस्य भिन्नुणो ॥
 नानाकुले प्रव्रजितः नानाजनपदाश्रिता ।
 अन्यमन्यं प्रियायन्ति पश्य धर्मस्य धर्मतां ॥

5

अथ खलु भिच्चवः राजा अरिन्दमो ओणकं ऋषिं गथाये प्रत्यभाषे ॥

नित्यं खलु तेषां भद्रं येषां कीर्तिसि ओणक ।
 वयन्तु गृद्धा कामेषु किं करिष्यामि ओणक ॥

10

अथ खलु भिच्चवः ओणको ऋषी राजानं अरिन्दमं गथाये प्रत्यभाषे ॥

उपमान्ते महाराज करिष्यन्तं श्रुणोहि मे ।
 उपमाये इहैकत्या अर्थं जानन्ति पण्डिता ॥
 भूतपूर्वं महाराज कुंजरो षष्ठिहायनो ।
 पतिती गिरिदुर्गेषु गंगावेगेन वृह्यते ॥
 तत्र काको विचिन्तोति अल्पप्रज्ञो अचेतसो ।
 यानं इमं लब्धं भद्रं भद्रो व्यायाम अल्पको ॥
 तस्य रात्रिं दिवं वापि तत्रासि नियतो मनो ।
 खादन्तो नागमान्सानि पिबन्तो भागीरथीजलं ।
 पश्यन्तो वरचिन्त्राणि उपयाति विहंगमो ॥

15

20

2. B caturthasya bha°. -- 3. BM nato koshṭi(M nate koshṭhe)smiñ oṣa(M °saraynti na kuñbho na kulo pi yañ | . -- 4. B °ti meshāṇa tena° M °ti teshāṇāñ tena°.

6. B °vrajito nānāja° BM °dā ṣaṭā(B °tā |). --- 7. B anyamānya pri °sya dharmatā ॥ .
 -- 8. M °kṣavo rājā aninda° bhāṣha. -- 9. BM mtyañ khu teshāñ bhadra(M °dran te) ye° B °kirttasi ṣṛṇako M °rte | ṣṛṇakā | . -- 10. M vayan shu vṛiddhakā° B °gṛiddhakā° M °shyāma ṣṛṇakā ॥ .

11. M °ṇakā pi ° aninda°. -- 12. BM uttamā° B °n tañ ṣṛṇohi me | . -- 15. BM °hyato | .

16. BM °prajñā sacetaso | . -- 17. M yānam idañ la° BM °dro vāyam analpako | .
 -- 18. BM tatra rātriñ° M °divaṇ tatra asya ni° B °trāsya nirato° M °mana. ---
 19. M khādyanto ॥ nāgamāni pi° B °banto ca bhā° BM °girathāñ | (M °thañ) jalañ. --
 20. BM °upayānā vi°.

सा तं भागीरथी गंगा प्रमत्तं कुणपाश्रितं ।
समुद्रं अमिसारेति अगती यच्च पक्षिणां ॥
मकरा (तिमि)तिमिङ्गिला बालं नं वधित्वान खादति ।
कामापेक्षा एवमेव राज प्रपद्यन्ति पुत्रला ॥
तं ते राज अहं ब्रूमि मा राज धर्मे प्रमादय ।
अथ घोररूपं नरकं प्रपतिष्ये अवाविशरो ॥
संजीवं कालसूत्रं च संघातं द्वौ च रौरवौ ।
अथापरं महावीचिं तपनं संप्रतापनं ॥
इत्येते अष्ट महानरका आख्याता दुरतिक्रमा ।
आकीर्णा रौद्रसत्वेहि प्रत्येकं षोडशोत्सदा ॥
चतुर्कर्णा चतुर्द्वारा विभक्ता भागशो मिता ।
उन्नता योजनशतं समन्ता योजनशतं ॥
अथ ये नरकप्रक्षिप्ता अयसा प्रतिकुब्जिता ।
तेषामयोमया भूमि प्रज्वलिता तेजसंयुता ॥
कदर्यतपना घोरा अर्चिमन्तो दुरासदा ।
रोमहर्ष[408^b]णरूपा च भीष्मप्रतिभया दुःखा ॥
महद्भयंकरा सर्वे अर्चिशतसमाकुला ॥
एकैकं योजनशतं आभाये संप्रभासति ॥
यच्च सत्वा बह्व रौद्रा महाकिल्बिषकारका ।
चिरं कालं प्रतर्प्यति अपि वर्षशतान्यपि ॥
अयोमयेहि दण्डेहि स्थूलेहि नरकपालका ।
हनन्ति प्रत्यमित्राणि ये भोन्ति कतकिल्बिषा ॥

1. M "gīratbo gām " kṇapagāri". — 3. BM "ūgilā(M "ūgirā) abalānām bandhitvā". — 4. BM na sāpeksha(B "kṣhe)kaṁ evam evaṁ mahārāja pra(B "ja ye pa)padya" B "nti puṅgalā | M "nti puṅgavo ||. — 5. BM krityā te rujaṁ a(M "jām a)haṁ bravimi mahārāja dharmāṁ pramādaya(M "rmaṁ | pra-sādāye).

6. BM ghora" M "shye || āki" (L 10) B "shye | avāraṁ saṁ". — 7. M *passee les lignes* 7-9. B "vau alhā". — 8. B "viciṁ ta". — 10. BM ākirṇa rau" M "tsade |.

11. B "rdvāra vi" M "ktā bhogaṇitā |. — 13. BM alha so na" B "pratikshtiṭaṁ a" M "ptā āya". — 14. M teshāṁ ayomayi bhū". — 15. M karddayaṁ ta".

16. BM "bhishmaṁ pra" M "bhayaṁ sadā | duḥ" BM "kbā ma". — 17. BM "rā sarva arci(B "reigata)samā". — 18. BM ekaika yo" M "taṁ āyase saṁ" B "prabhosati |. —

19. B "hu bahu rau". — 20. BM ciraṁ bādā pra" M "tapyanti api".

21. M "sthūlo narakapārakā" B "sthūle narakapārakaḥ |. — 22. M haranti pra " lvi-shāh |.

तन्ने हं कीर्तयिष्यामि गाथाये अनुपूर्वशः ।
 ओत्रं मो दत्त्वा सक्तृत्यं शृणोहि मम भाषतो ॥
 संजीवस्मिं च निरये ऊर्ध्वपादां अधोशिरां ।
 प्रलंबयित्वा तच्चान्ति वासीहि परशूहि च ॥
 ततो नखेहि तीक्ष्णेहि आयसेहि स्वयंभुहि ।
 अन्यमन्यं पि पाटेनि क्रुद्धा क्रोधवसानुगा ॥
 असिनो चायसा तेषां तीक्ष्णा हस्तेषु जायिष्या ।
 येहि च्छिन्दन्ति अन्योन्यं प्रदुष्टमानसा नराः ॥
 तेषां संक्षिप्तगात्राणां शीतो वायुः प्रवायति ।
 सर्वाङ्गजनितो तेषां पूर्वकर्मविपाकशः ॥
 एवं तेषामभिज्ञाय श्रेणको तस्य राजिनो ।
 संजीवकन्ति आख्यासि आवासं पापकर्मणां ॥
 संजीवतश्च निर्मुक्ता कुक्कुलमवगाहय ।
 अन्यमन्यं समागम्य दीर्घायतनविस्तरा ॥
 सर्वे ते खु प्रधावन्ति योजनानि अनेकशः ।
 दह्यमाना कुक्कुलेषु दुःखां वेदन्ति वेदनां ॥
 कुक्कुलातो च निर्मुक्ता कुणपं अदगाहय ।
 दीर्घं महन्तं विस्तीर्णं उद्विद्धं शतपीरुषं ॥
 तमेनं कृपया तच्च तीक्ष्णशक्तिमुखा खरा ।
 क्विं भित्तवान् खादन्ति मान्सशोणितभोजना ॥
 कुणपातो समुत्तीर्णा द्रुमां पश्यन्ति शोभनां ।
 हरितपत्रसंक्षन्तान् उपेन्ति सुखार्थिनः ॥

5

10

15

20

1. M "tato hañ". — 2. B "otra mo vāya sa" M "ota mo vāya sa". — 3. M "sañjīve-smiñ". — 4. B "tvā tañ ksheti vā" M "tvā tamaksheti cāsibi pa" B "sili çūhi ca" | .

6. M "nyañ hi pādenti kruddhāñ kro" B "kruddhyañ kro". — 7. BM "año vāyasā" BM "tikṣṇahasteshu ca pāyithā" | . — 8. M "echindati a" mānaso naraḥ" | . — 9. M "sañcchinātrā" B "manātrā" BM "ñāñ mino vāyaḥ pradhāvati" | . — 10. BM "ja-nato".

11. M "teshāñ abhū" BM "rājani" | . — 12. BM "sañjivanti ā". — 13. M "jūvatañ ca" B "ktā kūkula". — 14. B "rghāya na ca vi" BM "starā" | . — 15. BM "teshu ca pra".

16. B "nā kūkuleshu" M "danā" | . — 17. B "kūkulāto" M "rmukto ku" avadāhattha" | . — 18. B "stirṇṇa so viddhañ" M "rñṇañ yo viddhe ça". — 19. M "kṛipayo tātra ti-kṣṇāñ cakti" B "tikṣṇā ça" BM "kharo" | . — 20. BM "bhūtvā" M "janañ" | .

21. M "kūṇapā" B "pāto utirṇṇo dru" M "ttirṇṇo dru" "cyanti çobhanā" | . — 22. M "mā te u" B "peti su".

- तमेन कुलला गृह्णा काकोलुका अयोमुखा
ऊर्ध्ववृक्षे व नां दृष्ट्वा खादन्ति रुधिरस्रक्षिता ॥
यदा च खादिता भोन्ति अस्थीनि अवशेषिता
अथ तेषां हविमान्सं रुधिरं चोपजायते ॥
5. ते च भीत्वा उत्पत्तित्वान् अलेना लेनसंज्ञिनो ।
असिपचवनं घोरं क्षण्यमाना उपागमि ॥
ततो क्षता च आर्त्ता च बहुरुधिरस्रक्षिता ।
असिपचवना मुक्ता यान्ति वैतरणीं नदीं ॥
ते तां च अवगाहन्ति तत्र चारोदकां नदीं ।
10. तेषां च अङ्गमङ्गानि वर्धिता प्रतिविध्यति ॥
ततो अंकुशेहि विज्जित्वा आयसेहि यमपौरुषा ।
उत्क्षिपित्वा नदीतीरे भुंजावेन्ति अयोगुडां ॥
ताम्रलोहं च संतप्तं पायायन्ति विलीनकं ।
तन्नेषां अन्तमादाय अधोभागेन गच्छति ॥
15. एवं पापीयकर्मान्ता [409] निरयं प्रतिपद्यथ ।
अकृत्वा कुशलं कर्म काममार्गानुसारिणः ॥
ये च पापानि कर्माणि परिवर्ज्यन्ति मानुषाः ।
एकान्तकुशलाकारा न ते गच्छन्ति दुर्गतिं ॥
तस्मा दुरूपमागम्य कर्म कल्याणपापकं ।
20. पापानि परिवर्ज्यत्वा कल्याणं आचरे शुभं ॥
अथ वा पुनर्भावेय आर्यं अष्टांगिकं शुभं ।
सर्वदुःखप्रहाणाय ज्ञात्वा धर्मं निरोपधिं ॥

1. M "kolukā a". — 2. B urddhavyṛkṣhe ca nañ dṛi" M "kṣhe ca nañ jivā" kṣhikā |
— 3. B yadī ya khādita bhonti asthinyavaga". — 4. B "cchaviṃā" M "cchaviñ māñsañ
ru" B "rañ cāpa". — 5. B te ca hitvā n" M "alenolena sañ" BM "sañsthitā aśi".

6. M "rañ kūṇapānā" B "kṣaṇyapānā". — 7. B "kṣatā ca ā" BM "rtā ca bāhā ru".
— 9. B te tāñ ava" BM "nti tāñ kṣā". — 10. B teshāñ aṅgamaṅgāni baddhatā pra"
M teshāñ aṅgamaṅgāni varddhatā pratibandhyati |.

11. M tato 'ñkuṣeḥi vijhiñ(?)tvā" BM "āyase ya" M "paurupā |. — 13. M "taptāñ
pāpāyanti". — 14. M tāñ teshāñ patra" B "shāñ patrāñ ādā". — 15. BM esha pā"
M "rmānto ni".

16. M "rma kalyāṇāñ ca pāpakāñ |. — 17. M "rivajjayanti pāpakāñ ||. —
18. M "ṣalokālā na" cchati du". — 19. B tasyā durupam ā" M tasyā durūpam āgamyā
kāmamārgānusāriṇaḥ | B "rma kalpāpāpakāñ |.

21. BM "veyaṃ ā" M "shāṅgika" cu" B "ashāṅgi". — 22. BM "dharma u".

एवंरूपां महाराज सत्वा वेदन्ति वेदनां
नरकेषु पापकर्मान्ता प्रमत्ता बालबुद्धिनो ॥
तन्ते राज अहं ब्रूमि मा राज धर्मे प्रमादय ।
मा घोररूपं नरकं प्रपतिये अवाक्यशरो ॥

संविपमनसो राजा श्रोणकस्य सुभाषितं ।
श्रुत्वा संवेगमापये अमृतरोमहर्षणं ॥
ततो राजा त्वरमाणो अमात्यं अध्यभाषत ।
क्षिप्रं कुमारमानेय दीर्घायुं राष्ट्रवर्धनं ॥
अस्ति मे दहरः पुत्रो दीर्घायु राष्ट्रवर्धनः ।
तं राज्ये स्थापयिष्यामि सो वो राजा भविष्यति ॥
ततो च राजदूता च अमात्या चानुकंपका ।
क्षिप्रं कुमारमानेन्ति दीर्घायुं राष्ट्रवर्धनं ॥

5

10

अथ खलु भिन्नो राजा अरिन्दमो दीर्घायुं कुमारं गाथायै ध्यमाषे ॥

आमन्त्रेमि भवन्तव प्रव्रज्या मम रोचति ।
अहं काको व दुर्मेधो मा कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं नगरसहस्राणि स्फीतं राज्यभकष्टकं ।
तत्पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्वैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं शुवे ।
न हि न संगमन्तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि नागसहस्राणि अत्र सर्वे खलंकृता ।

15

20

1. M "rūpā mahā ° satvān vada° B "uti vedanā na". — 2. BM "tā varabu". —
3. M tañ te rājan āhañ brumī māñ dharmapradāyanā | B tan te rājan āhañ krumi
māñ dharmādharmā pramodaya | . — 4. M gho° B nā gho° avāciro | M "avāsiro | . —
5. M "rājan cro°.

6. B "vedam āpadyate a° M "vega āpadya arbhuta". — 7. M "tvaramāno a° BM "sha-
te | . — 8. BM "rghāyu rā". — 9. M "haro pu° BM "rāshṭhrava° M "rddhanañ | .

11. B "dūtāmātyo nukam° M "tyā canukam°. — 12. M "nekiñ dīrghāyu rāshṭra°
B "rāshṭrañ va". — 13. M "kshavaḥ rājā aninda° ° ye adhya". — 14. BM "ntresi bhava-
nto pra° B "rocanti | . — 15. BM "kākeva du° M "dho mā kāmā tāñ vasam a°.

16. BM "jyam akanṭhakañ | . — 17. M "niryāntayāni". — 19. B "hi nañ sañ"
M "hi no sañ". — 20. BM nāhañ kāko ca durnedho mā kāmānāñ vaça(M "vasa)ñ
anvaḡa(M "gāh) | .

21. B shashṭhi nā° M shashṭhiñ nā° BM "ñi yatra".

- दन्तिनो बलसंपन्ना हेमकल्पितवाससो ॥
 आरूढा प्रासशूलयष्टीतोमरनिगिडायुधा ।
 तां पुत्र प्रतिपद्यास्व राज्यं निर्यातयामि ते ॥
 अथैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं शुवे ।
 न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
 माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगात् ॥
 षष्टिमश्वसहस्राणि सैन्यवा शीघ्रवाहिनी ।
 सर्वालंकारभूषितानि शूरारूढा च सर्वशो ॥

 माहं काको वा दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
 षष्टिं धेनुसहस्राणि सर्वे वत्सोपदोहिनी ।
 तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
 अथैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं शुवे ।
 माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
 षष्टिं कन्यासहस्राणि आ[409^b]मुक्तमणिकुण्डला ।
 तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
 अथैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं शुवे ।
 माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
 षष्टिं पर्यकसहस्राणि सौवर्णरूप्यमयानि च ।
 तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
 अथैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं शुवे ।

1. M "no varasaṁpanno he" B "saṁpanno he" BM "Ipikavāsasā | . — 2. M "ḍhā pāçaṇḍalayashṭīto" B "tomalā nigadāyu" M "nigadāyudhāh | . — 3. M "pratipadyama svarā" B "dyasya rā". — 5. BM "hi naḥ saṁ".

6. M nāhaṁ kāko ca du" B mohaṁ kāko ca du" M "vasam a". — 7. M shashṭhiṁ aṇva "ni sendhavā ṇi" B "sainyavā ṇi". — 8. M "bhūshānāṁ ṇilo rūḍho va sa" B "shītā-nām ṇūro rūḍhā" BM "rvaṇo | mā" (l. 10). — 10. B "ko du" M "ko ca du" vasam a" BM "nvagāh | .

11. M shashṭhiṁ dhe "ni sarvaikaṁṣopavāhini | B "rve kaṁsopado". — 12. B tāṁ pratipadāpādyā" M "pratipadyehi" nirvyāntayā". — 13. M "dyaivam pra". — 14. M nāhaṁ BM "ko ca dumedho" M "vasaṁm a". — 15. B yashṭhi kaṁnyā" M shashṭhiṁ kaṁnyā" BM "kuṇḍalā | .

18. M nāhaṁ kāko ca du" B nahaṁ kāmeca du" M "vasaṁm anvagāt | . — 19. B shashṭhiṁ kaṁnyāsa" M shashṭhiṁ rājāsaha" B "pyamayāṁ | .

21. M "ne garaṇaṁ" B "ne maraṇa ṇu".

न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
 माहं काको व दुर्मेधो कामानां वसमन्वगा ॥
 षष्टि पारिसहस्राणि सौवर्णरूप्यमयानि च ।
 तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
 अथैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं शुवे ।
 न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
 माहं काको व दुर्मेधो कामानां वसमन्वगा ॥
 षष्टि निधानसहस्राणि जातरूपमनल्पकं ।
 तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
 अथैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं शुवे ।
 न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
 माहं काको व दुर्मेधो कामानां वसमन्वगा ॥
 षष्टि निधिसहस्राणि सप्तरत्नमनल्पकं ।
 तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
 अथैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं शुवे ।
 न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
 माहं काको व दुर्मेधो कामानां वसमन्वगा ॥

5

10

15

अथ खलु दीर्घायु कुमारो राजानं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

पुरे श्रुतं मया एतं माता कालगता मम ।
 नैवाहं शक्तो मेष्यामि देवेन विना जीवितुं ॥
 यथा आरण्यकं नागं पृष्ठतो न्वेति पायको ।
 एवं ते अन्वयिष्यामि आदाय तव सुभक्तं ॥

20

1. B °hi naḥ sañ°. — 2. BM nāhañ kākō ca du ° sam añnvagā(M °gāḥ) | .

3. M shashṭhiñ pā°. — 4. B °hi | rā°. — 5. M °dyaivañ pra°.

6. B °hi tat sañga° M °hi naḥ sañ°. — 7. BM nāhañ kākō ca du° B °rmedhā | ká° M °vasam anvagāt | . — 8. B shashṭhi ni° M shashṭhiñ dhā°. — 9. B °dyāma rā°. — 10. M °ṇushe | .

11. BM °hi naḥ sañ°. — 12. BM nāhañ kākō ca du° M °vasam a°. — 13. B *passé les lignes* 13-17. M shashṭhiñ ni°. — 14. M °ryāntayāmi°. — 15. M °dyaivañ pra°.

16. M °hi naḥ sañ°. — 17. M nāhañ kākō ca du°. — 19. BM pare°. — 20. M °hañ ṣlakṣhamishyā° B °hañ ṣaktihishyāmi°.

21. M °to nvañ pāyake | . — 22. B °shyānishyāmi ādāya ca sañ° M °dāya sañ-bhakañ tathā | .

अथ खलु भिष्यो राजा अरिन्दमो अमात्यपारिषदां गाथाये अध्धभाषे ॥

यथा सामुद्रिकां नावां वाणिजान धनार्थिनां ।
मकरो तत्र पाटेय वाणिजा व्यसनं गता ॥
मा वयं अन्तरायं करोम मम ।

इमं कुमारं गृहीत्वा दीर्घायुं राष्ट्रवर्धनं ।
चिप्रमन्तःपुरं नेथ प्रासादं रतिवर्धनं ।
तत्र तं च रमेथ्यन्ति देवकन्योपमा शुभा ॥

10 ततो कुमारं गृहीत्वा महामात्रा यशस्विनः ।
महता राजानुभावेन प्रविशेन्सु मिथिलां पुरीं ॥
ततो खु एका उत्थाय राजकन्या अलंकृता ।
आमुक्तमाख्याभरणा राजानमेतमब्रवीत् ॥
तं नो ब्रवीहि गन्धर्वो शक्रो वासि पुरंदरः ।
राजाणत्तीं ते पृच्छामि ॥
15 कथं त्वमस्माज्जहासि राज्यं स्त्रीतमकष्टकं ।
दीर्घायुं कुमारं तथा सामात्यं सधनधान्यकं ॥

अथ राजा तां राजकन्यां आह ॥

देवो न नागो न गन्धर्वो न शक्रो न पुरन्दरः ।
मानुषो हं उचसो कामेषु श्रुत्वा [410*] ऋषेरनुशासनीं ॥
20 माहं काको व दुर्मैधो कामानां वशमन्वगा ।

1. M "amindamo" B "tyaparipadyaũ ga" M "shadyaũ ga". --- 2. B "drikānā vāpi" M "drikā nāvā vāpijā" ° rthina | . --- 3. M "tra potedyah vāpijāũ vyasavaũ gatah | B "tra ghatayo vā ° gata | . --- 4. B mā ayaũ M mā iyaũ antarāyaũ mama inauũ ku" B "roma mama inauũ | ku".

6. B onet ce vers. --- 8. BM tatra te ca ramishya" M "devakaũnyo" BM "pamo cu". - 9. B "grihñitvā" M "grihñitvā". --- 10. B "rājānu" ° çetsu mithilāyaũ pu" M "çetsu mathurāũ puriũ | .

11. M "ekām utthā ° jakaũnyā alaũkṛitāh | B "jakaũnyā araũkṛitā | . --- 12. BM "muk-tāmā". --- 13. B na vo bra" M na no bra" BM "vimi gandharvā çakro vā sapuraũda-rah | . --- 14. BM rājānatti te(M "titi ta) pricchāmi ka". --- 15. M kathaũ asmāũ jahā-shyasi || rājyaũ B "smājjahāsi || rājyaũ ca sphitaũ ca makaraũḍakaũ | M "kaũḥhakaũ".

16. M "kumāra tathā sāmānyādha" B "dhānyaũ || . --- 17. B "jakaũnyāũ" M "kanyāũ āha || . --- 18. BM devā na va nāgo na vā gandha". --- 19. M "haũ ca uttrastho kā" B "trastho kā" M "risha bhartuḥ sāçreṇi || B "she bhatuḥ çāseni nā" 20. BM nāhaũ kākō ca du" M "rmedhā kā ° vasam anvaḡāt.

अथैव च कुर्यादिष्टं को जाने मरणं भुवे ।
न हि न संगतं तेन बह्मसैन्येन मृत्युना ॥

इत्युक्त्वा स च राजा तस्यैव श्रोणकस्य ऋषेरन्तिकात्प्रव्रजितः ॥

भगवानाह ॥ तत्किं मन्यर्ध्वं भिक्षवो अन्यो सो तेन कालेन तेन समयेन श्रोण-
को नाम ऋषिरभूषि न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स तेन कालेन 5
तेन समयेन श्रोणको नाम ऋषि अभूषि ॥ नान्यो राजा अरिन्दमो द्रष्टव्यो ।
अयं सो राजा श्रोणयो विम्बिसारो ॥ तदापि एषो यो अस्य श्रोणकं कथेसि तस्य
विपुलो दायो दिप्तो । इदानीं पि एतेन पुरोहितपुत्रस्य विपुलो दायो दिप्तो
मम बुद्धस्य वर्णं कथेसि इति ॥

अरिन्दमराजजातकं समाप्तं ॥

10

इदमवोचद्भगवानात्तमना च देवासुरगण्डकिन्नरमहोरगा सा च सर्वावती
पर्यन्ते च भिक्षवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

इति आर्यमहासाधिकानां लोकोत्तरवादिनां पाठेन इति श्रीमहावस्तुअवदानं
समाप्तं ॥

ये धर्मा हेतुप्रभवा हेतुन्तेषां तथागतो ।

15

ह्यवदत्तेषां च यो निरोधो एवंवादी महाश्रमणः ॥

1. M adyaivaṃ ca kuryādiṣṭaṃ ko jāne° B °dyaiva kuryād āptaṃ ko° M °ṣubhaṃ | .
— 2. BM na hi taṃ saṃga° M °tena mahāsai°. — 3. M ityupkā sa° B ityuktā(ou ptkā)
sa° syaiva ṣṛāvākasya rishir antikān pravra° M °ntikāṃ pravrajito || . — 4°. M °ma-
nyedlive bhi° B °manyaḍlive bhi° ṛishir na kha° drashtavyaṃ ta°.

6. M °aninda°. — 7°. M °yo bimbicāro B °ro ta°. — 8. B °dinnā mama bu° rupaṇā
kaṇḍami iti || M °rupaṇā kathayam iti || . — 10. M iti śrīmahāvastuavadāne aninda°
B °ptaṃ || samāptā cet mahāvastuavadānaṃ || ārye ma° (I. 13).

11. M °ttamanā ye ca de° ndan iti || āryama°. — 13. B ārye mahā° M °dināṃ
pāthena iti ṣri° B °thena || ye° (I. 15). — 15. M °gataḥ | B °gato hya°.

16. B °rodha e° M °rodhaḥ e° ṣravaṇaṃ || .

Les manuscrits ajoutent le colophon suivant :

यः शृणोति मुनेर्धर्मं श्रुत्वा चाभिनिवेशति ।
 सर्वपापविनिर्मुक्तो स गच्छति सुखावतीं ॥
 अद्भुता श्रोतव्यं तस्मात्सुगतस्यायं सुभाषितः ।
 नानाविदर्शनैः तैस्ते जिनेन भाषितः पुरा ॥
 5 सो यं सुभाषितं भक्त्या सुगतस्यानुभावतः ।
 मया संपूर्णलिखितं कैवल्यवर्तदेशकः ॥
 अतो यं मम पुण्यं स्यात्सर्वकिल्बिषनाशनं ।
 अपायद्वारनाशार्हं बोधिमार्गोपदेशकं ॥
 तेन पुष्पानुभावेन सर्वभूतानि सर्वशः ।
 10 सर्वक्लेशविनिर्मुक्ता प्रयान्तु हि सुखावतीं ॥
 ये सत्त्वाः अन्धा काणा च तथा कुब्जा विचित्रका ।
 अन्ये पिपासिताः क्षुद्धाः सर्वदुःखनिपीडिताः ॥
 तेन पुण्येन ते सर्वे सर्वसुखसमन्विता ।
 विविधा भोगा संमुक्ता लभन्तु मोक्षमव्ययं ॥
 15 षड्भु गतीषु ये सत्त्वाः मयाः जातिजराकुला ।
 ते सर्वे मम पुण्येन भवन्तु बोधिमार्गगाः ॥
 ये सत्त्वाः बालजातीयाः सद्भर्मेण विवर्जिताः ।
 पापेषु सततं सक्ताः रागदोषेण मोहिताः ॥
 [410^b] ते सर्वे मम पुण्येन भूयो जातिस्मरास्सदा ।
 20 दानशीलादिसंयुक्ता चरन्तु बोधिचारिकां ॥
 राजा भवतु क्षेमावान् चरन्तु मन्त्रिणो नये ।
 वीरा भवन्तु सततं संग्रामे जितशचवः ॥

1. BM °mune dharmañ(M °rmmañ)çru°. — 2. M °pāpañ vi° B °rmuktā sa° M °kto suga°. — 3. M çrotavyaṁ çradhdhayaṁ tasmā °shitañ | . — 4. B °rçane tais taiḥ BM °pu rāḥ || . — 5. M °shito bhaktyā °bhāshitāḥ | .

6. BM °lyavatmade°. — 7. M °to yat mama punyena sarva° B °punya sya°. — 8. B °dvālanāśa° M °dvāraṇāśohaṁ bo°. — 10. BM °vinimuktā°.

11. M °satvā andhakānām ca° B °andhakānām ca° BM °citratā | . — 12. M °sitā kshubdhāḥ sa° B °kshubdhāḥ sa°. — 13. M °punyāna te sarve bhavetsu sukhāsamānvitāḥ | . — 14. BM °bhoga sañ° M °bhuktā la°. — 15. M °magnā jātijalākule | B °kule | .

17. M °bhārajātiye saddha°. — 18. M °shu çatato çaktyāḥ rā° B °satatā çaktāḥ° BM °ga-dveshe° M °hitā || B °tāḥ (fol. 410^b) te°. — 19. B °bhūyā jā° BM °smaras sadā | . — 20. BM °cārakām | .

22. M °bhavatu sa° çatrave || .

काले वर्षन्तु मेघाश्च शस्त्रपूर्णा मही सदा ।
एतन्मे प्रणिधानेन यत्पुण्यं जायते शुभं ॥
तेन पुण्यानुभावेन भवेयं बोधिपारगः ।
संसारार्णवतीर्णाय देहिनां कुशलाय च ॥

शुभमस्तु सर्वदा ॥

5

श्रीमन्नैपालिके वर्षे विन्दुस्तनयहगते ।
मासे आषाढे शुक्लपक्षे पूर्णिमातिथिसंगमे ॥
उत्तराषाढसंयुक्ते योगे इन्द्रसमागमे ।
रवे वासरसंयोगे तस्मिन् एव शुभे दिने ॥
श्रीनन्दाचार्येण स्वार्थं लिखितो यं सुभाषितः ।
श्रीमत्प्रह्लादमुने भक्त्या संपूर्णमगमच्छुभं ॥

10

ग्रन्थप्रमाणं श्लोक २५००० ॥

संवत् ८४२ आषाढमासे शुक्लपक्षे पूर्णमास्यां तिथौ उत्तराषाढानक्षत्रे इन्द्र-
योगे आदित्यवासरेः ध्वजकुहसिधयकाजुरो ॥ ललितपत्तनमहानगरेः जशोध-
रमहाविहारावासितवज्राचार्यकुलिमश्रीनन्दवेदेन स्वहस्तेन लिखितं शुभं ॥ सकी- 15
यावज्जाचार्य श्रीमज्जेन्द्रवज्रयात चोस्त्रविद्या ॥

शुभमस्तु सर्वदा ॥

यादृशी पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशी लिखितं मया ।
यदि शुद्धमशुद्धं वा शोधनीयं महद्बुधैः ॥

शुभमस्तु सर्वदाकालं ॥

20

1. BM °pūrṇṇo mahi°. — 3. M° paragāḥ ॥ . — 5. M °dā ॥ (Fin du manuscrit.)
B omet cette ligne.

7. B °āśhāḍaḍukle pū°. — 8. B uttrāshā°.

11. B °pūrṇṇam āga°. — 13. B °thau uttrāshā°. — 14. Ces dernières lignes, jus-
qu'à la fin, sont simplement transcrites, sans corrections.

COMMENTAIRE.

PAGE 1, LIGNE 3. — तस्य . . . स्य, तस्यास्य, par une répétition dont les exemples sont fréquents ici.

LIGNE 7 et suiv. — Cf. la version en prose, II, 425.

LIGNE 13. — Même dans ce style si souvent abrupt, une lacune, que rien du reste n'annonce dans les mss., est ici certaine. Il faudrait au moins un demi-çloka annonçant que le roi donne un ordre.

LIGNE 16. — अम्य, scil. *assa* = स्यात्.

PAGE 2, LIGNE 1. — Pour le rôle du pûrohita, il faut se reporter à la version en prose.

LIGNE 8. — Ce sont les paroles du roi au prétendu brâhmane.

LIGNE 15. — गच्छेय, le potentiel dans la fonction de l'aoriste.

LIGNE 20. — Je suppose que तस्य se rapporte à Ikshvâku : « la reine, sa femme ».

PAGE 3, LIGNE 4. — Rien n'annonce l'intervention de la bossue, qui n'est pas du tout la femme que réclame le brâhmane et dans la bouche de laquelle la ligne 10 ne s'explique pas. Il serait naturel de substituer अलिन्दा à कुब्जका; mais, — indépendamment du vers 17 ci-dessous, — la même observation s'appliquerait à la l. 15 de la page suivante; or, la réponse du brâhmane, l. 19, exclut toute correction. Il règne dans tout le récit versifié une telle incohérence qu'il faut se contenter de la signaler; on ne saurait essayer d'y porter remède sans des remaniements qui excéderaient les ressources et les droits d'un éditeur. — A la ligne suivante, j'entends : « Tu souhaites être entouré de soins par des jeunes femmes ».

PAGE 4, LIGNE 1. — Il faut admettre que l'indicatif गूहसि remplit la fonction du subjonctif. Pour ce qui est du sens « tresser, entrelacer », il paraît suffisamment garanti par l'emploi analogue de गूह्यति, गूहति, II, 426, 19; 427, 4, et de अत्रगूह्यति, I, 304, 15, q. cf.

LIGNE 10. — C'est dans ce dialogue du roi et du brâhmane que se fait surtout sentir le désordre de notre texte. Il ne vaut pas la peine de s'y arrêter autrement.

LIGNE 11. — J'aurais peut-être dû garder ~~अपम~~, le taureau, comme type d'ardeur amoureuse.

PAGE 5, LIGNE 4. — नो^१ est explétif, comme on pourrait dire en allemand, *meinetwegen* : « Fais donc le jeune homme à ton gré ».

PAGE 6, LIGNE 2. — निवस्व, restitution pédante pour le prâcrit *nivattha*; nous retrouvons ailleurs निवस्व.

PAGE 7, LIGNE 3. — सिंहासुपीड « assez fort pour étrangler un lion », littéralement « pour couper le souffle à un lion », ne me satisfait guère; mais सिंहमुपीड que j'ai tenté plus haut, II, 458, 10, ne donne pas un sens net, et je doute que l'on puisse s'en tirer par सिंहपीड, en prenant मपीड comme je l'ai suggéré. II, p. 568.

LIGNE 15. — Tout ceci n'est rien moins que clair, et se tient à coup sûr assez mal. J'admets que la colère du roi, le reproche qu'il adresse à Alindâ d'avoir contrevenu à sa volonté, se réfère au peu d'enthousiasme marqué par elle à l'égard du soi-disant brâhmane; cette froideur a pour châtiment la laideur du fils promis; mais encore faudrait-il que la chose eût été expliquée au roi, ce qui n'est pas le cas dans l'état présent du texte.

PAGE 8, LIGNE 6. — Pour cette forme singulière मार्याग्, cf. I, 476.

LIGNE 11. — Je comprends comme s'il y avait : °लक्षणां, °वर्णानां उभेयां.

PAGE 9, LIGNE 2. — Ce nom de Prajâpati (ou Prajâvati) qui semble ici (cf. p. 10, l. 4) substitué au nom de Sudarçanâ, fait penser au nom de Prabhâvatî que reçoit l'héroïne dans la version pâlie du Jâtaka.

PAGE 10, LIGNE 15. — अदेक्क्या, restitution pédante d'un prâcrit *adekkhiyo*.

PAGE 13, LIGNE 4. — वासुतोमुखं est une locution adverbiale comme ततोमुखं, अतोमुखं; me fondant sur cette comparaison, je préfère cette lecture à वासुमुखं que nous avons eu, II, 458, 1.

LIGNE 6. — La lecture de ce dernier vers n'est rien moins que certaine. J'ai écrit हस्तात् en pensant au sanscrit हस्त; ce serait comme une répétition de बलेन. Ce qui semblerait appelé ce serait un équivalent de ब्रह्मा, à l'ablatif.

auquel pourrait se rapporter le participe final qu'on écrirait दोषकात्. Mais je n'ai trouvé aucun synonyme probable et qu'admette la mesure.

PAGE 15, LIGNE 7. — Qu'il convienne ou non de conserver l'orthographe प्रतिश्रयं dans le texte, c'est certainement प्रतिश्रयं, c'est-à-dire प्रतिश्रयः qu'il faut comprendre.

LIGNE 9. — Pour अस्तिदा, cf. ci-dessus, II, 461 et la note.

LIGNE 12. — Je comprends एकदुकाये (scil. °द्वि°) : « en une ou deux bouchées ».

LIGNE 18. — « Il est permis à tout le monde, même aux froids, d'habiter le village. »

PAGE 16, LIGNE 1. — Ceci se réfère clairement comme un abrégé à une version plus étendue.

LIGNE 4. — « Quant à Sudarcanā, elle l'écarte, ne prenant pas plaisir (अप्राप्ता, cf. ci-dessus, II, 480, 6 et Jātaka, V, 295, dern. l.) à se faire porter par lui. »

LIGNE 5. — Cf. II, 480, 15 et suiv.

LIGNE 9. — Il faut comparer le vers pâli Jāt., V, 293, 22-23, bien que la lecture du premier pâda m'en paraisse plus que suspecte. J'inclinerais maintenant à lire plus haut (II, 481, 1), comme ici, अग्रतको, c'est-à-dire « marchant jour et nuit, sans prendre, sans trouver de nourriture ». Comparez les préoccupations de la mère de Kuṣa au moment de son départ, un peu plus haut, p. 14, l. 17 et suiv.

PAGE 17, LIGNE 2. — Cf. Jātaka, V, 295, 19.

LIGNE 9. — « Je ne considère pas comme un malheur de l'obtenir en supportant des souffrances », littéralement « une pénitence », c'est-à-dire même au prix de pénibles épreuves.

LIGNE 11. — Pour अयं souffrance, cf. I, 406.

PAGE 18, LIGNE 7. — Dans le vers pâli correspondant (Jāt., V, 294, 1) M. Fausbøll a kāmiki que je ne sais comment construire. Notre leçon कामेहि me semble mériter la préférence, en traduisant : « En comparaison avec ton amour, au prix de ton amour, je ne voudrais pas d'un royaume entier ».

LIGNE 9. — Cf. ci-dessus, II, 483, 6. A la note j'ajouterai que la pièce de bois appelée कर्पिका semble avoir désigné le poteau central qui soutenait toute la charpente. C'est par inadvertance qu'a été maintenue ici la leçon कर्पिकारिणः; c'est, comme plus haut, कर्पिकारे च que je lis. Il ne me semble pas trop hardi d'admettre que le verbe खनति puisse représenter à la fois les deux nuances de signification — creuser, dans le premier hémistiche, dégrossir, tirer de, dans le second — que comporte cette interprétation. Dans le vers correspondant du jātaka

pāli (*Jāt.*, V, 295, 24) la construction, l'application de la comparaison est, malgré l'identité des termes, très différente.

PAGE 19, LIGNE 2. — « Si je te chargeais d'entraves, que pourrait faire pour toi ta famille ? »

LIGNE 16. — Le passage qui commence ici est évidemment dans un désordre qu'accusent directement les répétitions partielles que j'ai reléguées dans les variantes, et qui, je le crains, est irrémédiable. द्वौ आह est inutile, puisque c'est déjà Sudarcanā qui a la parole. En revanche, le distique 20-21 ne peut appartenir qu'à Kuça, quoique rien n'indique le changement d'interlocuteur. C'est pis encore dans la suite, dont le décousu rendrait l'intelligence presque impossible sans la comparaison de la version en prose. Les lignes de prose de la p. 20 semblent du reste garder quelques traces (किं त्वं तादृशं राजानं, तं ह्येतिवा इहमता) d'une condition plus correcte et de leur première forme métrique. A la ligne 17, j'ignore le sens exact de खोलक, mais la forme est garantie par un passage antérieur (II, 193, 14), où j'aurais dû écrire अट्टालखोटकरचिते.

PAGE 20, LIGNE 13. — Ici paraît commencer une réflexion de Sudarcanā : « Mais Kuça est un puissant guerrier; il le faut aviser (समादाय) de la situation. Quand il aura pris les rois, qu'il les aura mis en pièces et leur aura livré bataille, tout sera sauvé. » Pour l'addition de संग्रामं, cf. II, 486, 12. La construction est d'ailleurs incorrecte et abrupte, et le texte reste fort douteux.

PAGE 21, LIGNE 3. — A la rigueur, on peut comprendre ce vers, en admettant que Sudarcanā, pour décider Kuça à défendre son père, proteste que « si quelqu'un lui faisait tort, le roi (son père) ne manquerait pas d'intervenir ». Mais que faire du second distique qui contient la réponse de Kuça et dont le parallélisme général avec le présent vers s'accuse visiblement ? Dans mon incertitude, je n'ai pu que conserver la lecture des mss. sans prétendre en donner une interprétation satisfaisante.

PAGE 23, LIGNE 7. — Je prends एकाग्र, c'est-à-dire एकाग्र, dans son acception pālie (cf. Childers, s. v.), avec la valeur de एकान्त, et je traduis « se faisant tout amical, tout tendre ».

PAGE 24, LIGNE 5. — Cf. II, 517, en bas.

PAGE 25, LIGNE 1. — Je ne reviens pas sur les incohérences soit de nombres, soit, comme ici (प्रतिबिम्बं . . . दृष्टः), de genres.

LIGNE 2. — Nous avons rencontré déjà la locution *आत्मानमुपसंक्रान्तुं* (II, 491-492, de même tout à l'heure, l. 15); nous avons ici *उपक्रान्तुः*, comme dans la locution *आत्मोपक्रमिक* «qui détruit la vie», II, 120, 5.

LIGNE 6. — C'est *विधियेयसि* qu'il faut lire; le signe de l'e est cassé.

PAGE 26, LIGNE 4. — J'ai déjà signalé certains sens secondaires de *प्रदक्षिण* (I, p. 537) et de son corrélatif *वाम*. On en a un autre exemple ici où *प्रदक्षिण* paraît signifier «heureux, favorable, qui tourne bien». — La correction *भार्याय* m'a été suggérée par le *च* suivant. On pourrait à la rigueur se tenir plus rapproché de la tradition en le changeant en *व* et en gardant *भर्ता*; mais cet emploi absolu de *भर्त* ne me paraît pas probable.

PAGE 27, LIGNE 14. — Je n'ai pas voulu toucher à la tradition: mais *अन्ये...* *ज्ञाति*, avec le thème (cf. *वाराणसी*) pour le localif et *अन्ये* par *अन्यस्वां*, est dur, même ici.

PAGE 30, LIGNE 3. — Le génitif *एतेषां* régi par *पश्यामि*, comme souvent.

PAGE 32, LIGNE 4. — Je suis obligé d'entendre *पृथू* dans le sens de «nombreux»; il serait trop aisé de rétablir *बृहः*; *पृथू* mérite d'être conservé, au moins comme *lectio difficilior*. Ce sens est d'ailleurs attesté par d'autres passages.

LIGNE 15. — «Tu as tôt entravé mon plan».

PAGE 33, LIGNE 7. — Cf. ci-dessous la note p. 46, l. 22.

PAGE 34, LIGNE 3. — On peut comparer I, 131, 4, un autre passage où *यावत्* est employé de façon très analogue pour introduire une réflexion, en style direct, qui a pour but d'expliquer et de justifier l'action énoncée.

LIGNE 6. — Pour *ओत्सुक्यन्तं* c'est plutôt *ओत्सुक्यन्तं* de *वह्*, que l'on attendrait; mais la lecture des mss. est constante et presque toutes les bizarreries de forme sont ici possibles.

PAGE 36, LIGNE 19. — *अवेष्टारं*, *अवेष्टारं* «retraite, demeure». Cf. p. suiv., l. 3, et plus bas, p. 40, l. 1.

PAGE 37, LIGNE 5. — La forme *उपस्थापनकारि* attestée par le témoignage des mss. ici et plus bas, ne m'a pas paru pouvoir être éliminée. Nous rencontrons ailleurs une double analogie : soit des adjectifs en *ika* (au féminin) avec un sens futur, soit une sorte d'infinitif en *im*, dépendant d'un verbe de mouvement

comme गच्छति. L'orthographe que j'ai conservée ici se peut expliquer, à la rigueur, dans cette langue indécise et flottante, soit par l'un soit par l'autre tour, comme une formation adjectivale inspirée de ces formations en *ikā*, ou comme un infinitif à désinence neutre normale en *i*. L'emploi parallèle de la forme उपस्थापनकारिका, à la l. 13, recommande plutôt la première hypothèse.

PAGE 38, LIGNE 12. — आच्छादयन्ति «ils donnent», par un prolongement du sens secondaire et dérivé de आच्छाद que nous voyons employé pour dire non pas spécialement «vêtement d'honneur», mais, d'une façon générale, «rétribution, récompense».

PAGE 39, LIGNE 9. — Si l'on ne veut pas admettre que l'absolutif fasse fonction de verbe fini, comme nous avons été déjà amené à le penser pour d'autres passages, il faudrait corriger soit अभिरुहि, soit même अभिरुहिता. — A la l. 11, j'ai conservé विद्यमाना qui se peut à la rigueur entendre : «En proie aux agitations (littéralement : se trouvant dans les agitations) du désir»; mais l'expression est bien faible, et j'inclinerais à lire विद्यमाना.

PAGE 40, LIGNE 16. — Il serait naturel de lire आहता, comme dans les formules parallèles; आगता ne me paraît cependant pas impossible.

PAGE 42, LIGNE 20. — ने — मम. Je considère le premier comme un exemple de plus de l'emploi explétif de la forme enclitique des pronoms ने, नो, वो, etc.

PAGE 43, LIGNE 3. — भोष्मस्वरं que j'ai substitué ici et plus bas aux lectures अहो° ou अहस्वरं n'est qu'un pis-aller provisoire qui ne m'inspire nulle confiance.

PAGE 46, LIGNE 3. — यत्र employé comme serait यत् ; c'est une façon de parler au moins surprenante.

LIGNE 6. — Je n'ai pu, pour cette strophe, reconstituer un texte suivi, même très hypothétique. La suivante n'est guère moins douteuse. Telle qu'elle est, en prenant गिरां वियाहन्तो dans le sens de «portant la parole, enseignant», d'après l'analogie de la page suivante, l. 5, et en admettant que दास्यं soit employé absolument : «Je ferais l'aumône», peut-être en peut-on tirer ce sens : «De faire l'aumône en l'accompagnant de bons conseils, de le voir (le *gācānka*, celui qui me demande) se retirer d'après de moi content et ses desirs satisfaits, — telle serait (telle est) ma joie, ô Dieu aux mille yeux.»

LIGNE 17. — Ici encore, j'ai dû laisser une lacune. On voit seulement que le

Bodhisattva peut être pour les malheureux un port de salut, l'arbre du paradis qui satisfait tous les vœux.

LIGNE 22. — Il paraît certain qu'il y a ici une lacune; elle découle probablement un trouble profond du texte. En effet, la première des strophes suivantes semble se rapporter au moment où le Bodhisattva obtient l'intelligence parfaite et triomphe de Māra, demeurant inébranlé comme une montagne par toutes ses attaques. Les vers qui suivent le montrent se levant au bout de sept jours et annonçant au monde la vertu du mérite accumulé et comment il mène à la délivrance finale. En d'autres termes, il apparaît là dans le rôle de पुण्यार्णवर्णवादिन्. Mais c'est à la tête des deux derniers contes (p. 33, l. 7) que devrait être placé un récit de ce genre pour leur servir d'attache. Dans l'état actuel, ils tombent complètement *ex abrupto*.

PAGE 48, LIGNE 17. — C'est अमात्रज्ञायै que l'on attendrait; mais les mss. sont d'accord et conséquents dans l'autre leçon, qui d'ailleurs ne peut avoir qu'un sens équivalent.

PAGE 50, LIGNE 9. — La formule संबद्धो, etc., se retrouve dans le bouddhisme au midi comme au nord, mais non sans variantes. Cf. plus haut, II, 117, 16, où elle est incomplète. Le sens est partout le même : « La vie laïque est une prison, l'asile du mal; la vie religieuse c'est la liberté ». La formule ordinaire est en pâli, je l'ai rappelé précédemment (cf. Childers, s. v. *rajāpatho*) : *Sambādho gharāvāso rajāpatho abbhokāso pabbajjā. Suttanip. v. 406*, nous avons :

*Sambādho 'yam gharāvāso rajassāyatanaṃ iti
abbhokāso ca pabbajjā.....*

Le pluriel (रजसां) se retrouve dans une paraphrase de cette formule, où le *Jātakanīlā*, p. 181, l. 19, qualifie le गृहवासः : रमद्वेषमोहमर्षसंरम्भमदमानमात्सर्यादिदोषरजसानामपातं.

LIGNE 15. — पिलोतिका, comme en pâli, par exemple *paṭapilotikā, Suttavibh.*, I, 240, 31.

PAGE 51, LIGNE 17. — किं त्वहं = किमित्यहं; किमिति pour introduire le style direct. Cf. p. suiv., l. 1, 16, 19 : किन्ति.

PAGE 52, LIGNE 7. — A la locution यतो अधिकरणं, il faut comparer ततो निदानं. Je traduis littéralement : « En relation avec quoi », c'est-à-dire « parce que... ». — J'ai conservé अनुप्रावेत्सु; que je m'explique comme une orthographe prācritisante pour अनुप्रायेत्सु; un aoriste d'habitude de अनु-प्र-आप्.

PAGE 53, LIGNE 9. — Les mss. portent si souvent la lecture *भारगयति*, au lieu de *भारगयति*, que je n'ose plus être aussi affirmatif que je l'ai été dans une note antérieure, I, p. 458-459, à laquelle je renvoie ici, et que j'ai gardé dans le texte l'orthographe *भारगये*, admettant la possibilité de deux thèmes parallèles, différents quoique de signification très analogue.

PAGE 54, LIGNE 1. — Il est curieux que le *d* adventice, rare dans le sandhi de notre texte, se présente si abondamment dans ce passage, et après *बु* et après tous ces féminins en *d*. — Je prends *सुखम* = *सुखम्* pour *सूक्ष्म*.

PAGE 55, LIGNE 4. — Le thème *हृदयति* ne donne pas un sens bien satisfaisant. Nous sommes, je pense, en face d'une orthographe prâcritisante de *हृदयति*, en pâli *chadḍeti*.

PAGE 56, LIGNE 11. — Il manque un nom sur les sept qui sont annoncés. D'après la version de Beal, *Romant. Leg.*, p. 324, ce serait «Sudharma», à insérer après *धर्मो निविष्ट* «établi».

PAGE 57, LIGNE 6. — La version de Beal désigne cette fête comme «la grande assemblée sur le mont Grihagruha» (p. 326); la version de ce récit donnée par le commentaire du Dhammapada (éd. Fausbøll, p. 120) porte *Giragga*, équivalent pâli de notre forme. — Ce qui est plus obscur, c'est le mot *तपो* dans *तपोशतानि* et *तपोशतेहि*. J'en ignore la signification, l. 10. J'ai écrit °यूनिका d'après le précédent du pâli. Mais nos mss. sont si conséquents dans l'orthographe *तूपिक*, que je regrette de ne l'avoir pas maintenue partout comme je l'ai fait dans la suite. — A la l. 13, *वरपरित्तगृह* est d'explication bien difficile. Si la lecture est exacte, je ne vois d'autre ressource que d'admettre que *परित्त* est une restitution erronée, pour *परित्त*, d'un prâcrit *paritta*; en sorte que, on peut comparer le *parittaggaṃ* (ap. Childers, s. v. *paritta*), les saints personnages seraient désignés ici comme des «asiles excellents des formules de protection». Mais cet emploi métaphorique de *गृह* est invraisemblable.

PAGE 58, LIGNE 17. — En supposant assuré le texte de cette ligne, la traduction n'en est pas évidente. Je ne vois d'autre expédient que de prendre, ce dont je ne puis, du reste, apporter aucun autre exemple, *प्रतिमा* dans le sens figuré de «comparaison, réflexion», et de comprendre : «Mais la grande comparaison (que m'inspire ce spectacle) méditée en esprit, c'est là ce qui me charme». Je pense à un ordre d'idées analogue aux trois fameuses comparaisons (*उपमा*) qui reviennent, comme invitation à la vie religieuse, au nord et au midi (comme *Lal. Vist.*, p. 309

et suiv. *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, p. 240 et suiv.). Mais ce sont des interprétations bien forcées.

PAGE 59, LIGNE 16. — Le verbe, qui devait signifier «trouvera, rencontrera», est tombé.

PAGE 60, LIGNE 1. — Dans la suite, c'est *अन्तर्गिरि* et non *अन्तरगिरि* que portent les mss.

LIGNE 8. — L'auteur a oublié en chemin sa construction comme il arrive souvent. Il faudrait *प्रेक्षमाणं*. De même, p. 64, l. 5 et suiv.

PAGE 61, LIGNE 17. — J'ai conservé la leçon de M, *प्रावृत्तस्य*, qui donne une forme correcte, mais non un sens bien satisfaisant. Quelle importance peut-il y avoir pour Maudgalyāyana à constater que Āriputra est dûment vêtu ?

PAGE 62, LIGNE 8. — *हेतुप्रभावा* est, cela va sans dire, une faute matérielle, pour «प्रभावा».

PAGE 63, LIGNE 10. — Je comprends *अस्तं*, etc. : «C'est assez attendre en vain la foi (que tu n'as pu nous donner)».

LIGNE 13. — «Ce n'est pas en entraînant un, deux ou trois de ces ascètes, c'est en les entraînant tous que s'éloigne Upatishya.»

PAGE 65, LIGNE 8. — *प्रक्षेपेन्तो* pour *प्रक्षेपेन्तं*. J'admets que *प्रक्षेपति* doit avoir ici un sens analogue à celui que prend ce verbe dans la locution *प्रक्षेपमाणं*, c'est-à-dire «étendre, déployer». La question de Āriputra revient donc à demander : «Qu'est-ce qui a de l'étendue ? Qu'est-ce qui a de la durée ? Qu'est-ce qui est sujet à la dissolution ? Qu'est-ce qui se reconstitue ?». Le participe présent qui double chaque verbe fini, doit, je pense, s'interpréter en tournant par «quand, au moment où...» : «qu'est-ce qui s'étend quand quelque chose a de l'étendue, etc.» ; il marque donc qu'il s'agit dans chaque cas d'états transitoires et non permanents. Le Buddha répond que ce sont les quatre *dhātus* ou éléments, c'est-à-dire les éléments du monde matériel, terre, eau, feu et air (Childers, s. v. *dhātu*). Nous avons dans cet exposé comme la base spéculative de la méditation appelée en pâli *catudhātuvavatthānakammaṭṭhāna*, sur laquelle cf. Childers, s. v. *kammaṭṭhānam* et Hardy, *East. Monachism*, p. 242 et suiv. — *चत्वारि धातवो भव्यमानस्यो*, à la l. 11, est un exemple complet de l'incohérence grammaticale de notre texte. — A la l. 13 et suiv., je prends *किंप्रत्यया* comme un ablatif pour «प्रत्ययान्». Le sujet du verbe *त्रायति* et ensuite *तिष्ठति*, etc., est indéterminé, et le tour en quelque sorte

impersonnel : « En vertu de quelle cause se produit la naissance? . . . En vertu de quelle cause se produit la durée? . . . », etc.

PAGE 66, LIGNE 1. — पक्कं se peut à la rigueur construire avec कर्म. Il me semble plus naturel de le prendre substantivement dans le sens de « fruit, fruit mûr », un emploi qui paraît attesté par le pâli *pakkāṃ* (Childers, s. v.).

PAGE 67, LIGNE 1. — Le passage que j'ai relégué au bas de la page est évidemment une glose secondaire amenée par l'indication de la ligne 7, en vertu de laquelle il faudrait insérer ici le *Dirghanakhasûtra*. Pour ce sûtra, cf. *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, 497 et suiv. On voit que la tradition mettait en relation la conversion de Ārīputra et de Maudgalyāyana et la promulgation de ce sûtra. En effet, le récit que donne de cette conversion le commentaire pâli du *Dhammapada* (éd. Fausbøll, p. 120 et suiv.) nous montre (p. 125) Maudgalyāyana porté à la profession religieuse par l'audition du *dhātukammaṭṭhāna*, et Ārīputra par le *Dirghanakhasuttanta*.

PAGE 69, LIGNE 1. — Lisez पस्तिप्यथ.

LIGNE 15. — Régulièrement, il faudrait, ou संय^० रावितानि ou सहसं^० हृतानि.

PAGE 70, LIGNE 11. — Devant l'accord des mss., j'ai admis que, à la rigueur, on pouvait supposer une forme कावय, pour कवय, avec allongement anormal de l'a devant la sifflante.

PAGE 71, LIGNE 16. — सोपवासिक s'explique comme un dérivé équivalent, par le sens, de सोपवास « qui a jeûné ». Plus bas, dans un passage où le mètre semble défendre la lecture des mss. (p. 83, l. 11), nous trouverons मासोपवासिक « qui a (l'apparence d'avoir) jeûné un mois ». Peut-être faudrait-il rétablir ici la même leçon. Cela ne m'a pas paru indispensable.

PAGE 72, LIGNE 12. — Le pâli *adhluteyyo* n'exclut pas la possibilité d'une orthographe parallèle ऋटुत्तिय que semble recommander ici la tradition manuscrite à la ligne suivante.

PAGE 74, LIGNE 18. — J'ai rétabli सहसोपिनीये en m'appuyant sur la tradition d'un passage suivant, p. 82, l. 15. सोपिनि est en quelque sorte une orthographe moyenne entre les deux reflets pâlis, *soppa* et *supina*, de स्वप्न.

PAGE 77, LIGNE 10. — Le commencement du vers est incomplet. Il faudrait mé-

triquement quelque chose comme धर्माचैर्युक्तं तं. D'autre part le mètre recommande à la fin la forme syncopée संज्ञनं que donne M, pour संज्ञननं.

PAGE 78, LIGNE 17. — J'admetts que दां est employé comme =यूयं. Cf. ailleurs, par exemple, p. 85, l. 18.

PAGE 79, LIGNE 4. — En l'absence d'une particule comparative, नन्दने वने, etc., ne se peut prendre que comme apposition : «(véritable) devas dans (un autre) Nandana».

PAGE 80, LIGNE 9. — A prendre le texte tel que je l'ai arrêté, il faudrait admettre que des devas Suyāmas embellissent la forêt de leur présence qu'ils rendent sensible (स्वप्रसिद्धिः). Mais les Suyāmas ne sont pas de simples vanadevatās et tout ceci est bien douteux.

PAGE 81, LIGNE 6. — J'aurais mieux fait d'écrire काचि; la leçon des mss. ne nous autorise pas à penser que le texte ait vraiment ici employé la forme du masculin pour le féminin (il s'agit des Rākshasis). — Si समुद्भूता est la vraie lecture, elle s'expliquerait par la transposition aux nagenses mêmes de l'épithète qui en réalité s'applique à leurs vêtements «gonflés» par l'eau. — Au vers suivant, ताहि वनरक्षिभिः se doit entendre dans la fonction du localif.

LIGNE 12. — «Comme dans le séjour des dieux, le palais (particulier) de Vāsava . . . » Je n'ai qu'une faible confiance dans ce texte.

LIGNE 19. — व्यञ्जनमुपेतं = व्यञ्जनोपेतं. Bien que j'aie conservé la lecture des mss., j'inclinerais plutôt vers une correction व्यञ्जनोपेतं. Sur le barbarisme उपेत, cf. I, p. 628.

PAGE 82, LIGNE 3. — Pour cette énumération d'instruments, cf., entre autres passages, ci-dessus, p. 70, l. 13 et suiv.

LIGNE 14. — उपनयहं optatif de उप-एति, comme *apaneti*. Comp. le v. 17.

LIGNE 18. — Ou il faut admettre que la seconde moitié de l'āryā est construite comme la première, ou, ce qui est ici plus probable, il faut éliminer ग्रथ.

PAGE 83, LIGNE 15. — उत्थेहिष्यन्ति, scil. उत्थेहिष्यं इति : «Au moment où ils se disent : Je vais me relever, ils tombent», etc.

PAGE 84, LIGNE 9. — Cf. ci-dessus, p. 72, l. 5. Malgré l'analogie qui n'est, du reste, que partielle, la restitution est assez hypothétique. En tout cas, je n'oserais

plus affirmer, comme j'ai cru devoir l'admettre au moment où s'imprimait le texte, qu'il y ait ici une lacune.

PAGE 86, LIGNE 6. — स्वचित्त्र° « par les messagers de Yama qui étaient nos propres dispositions d'esprit », c'est-à-dire notre propre folie, notre cupidité qui a été l'agent de notre destruction.

LIGNE 10. — J'ai complété भिन्नयतो d'après l'analogie de la p. 73.

LIGNE 12. — La lecture de la ligne 12 est très douteuse. Au moins est-ce वृद्धेति qu'il faudrait, si l'on osait interpréter : « Celui qui ne repousse pas une demande, une parole, des ordres (s'il n'est qu'un serviteur), encore reste(-t-il) parmi les siens . . . ». Mais याचितं, pour un ordre donné par un maître à son serviteur, n'est guère admissible, en supposant qu'une pareille application de वृद्धेति fût probable.

PAGE 87, LIGNE 19. — Il règne ici, dans la tradition, un trouble évident qui se répercute en incertitude sur la constitution des vers suivants.

PAGE 89, LIGNE 20. — Pour cette formule qui revient à plusieurs reprises on peut se reporter, par exemple, à II, p. 237.

PAGE 90, LIGNE 13. — La comparaison de la version pâlie du Mahāvagga, I, 24, m'a seule permis de restituer ce vers très altéré dans nos mss. — Il en est de même de la strophe suivante, où l'on pourrait aisément, en admettant six pādas au lieu de quatre, se rapprocher davantage de la tradition en ajoutant, comme ligne 17 bis :

तथागता वरं प्राप्ता संबोधिज्ञानमुत्तमं

Dans le quatrième pāda, notre leçon विज्ञानतो me paraît au moins aussi plausible, si ce n'est plus, que le *vijānatañ* pâli : « Comment un homme raisonnable conserverait-il un mauvais sentiment contre ceux qui conduisent les hommes par la loi ? »

LIGNE 19. — शाक्यायनी de शाक्य, comme मोद्धत्यायन de मुद्धल, etc., paraît être la vraie orthographe; nous trouvons cependant parallèlement शाक्ययिनी, par ex., p. 101, l. 18, que je n'ai pas cru devoir éliminer là où cette forme avait pour elle l'autorité des mss.

PAGE 91, LIGNE 19. — Pour expliquer जीवति conformément à l'orthographe régulière, il faudrait entendre, avec अय equivalent à अत्र : « Celui dont l'empire n'est pas de ce monde »; j'estime un pareil emploi de जीव impossible; je prends

donc जीवति soit comme une faute, soit comme une orthographe irrégulière pour जीयति et je traduis : «Celui dont l'empire est au-dessus de toute atteinte, dont Antaka (Māra, la mort) ne peut conquérir l'empire, le Buddha, etc.». — नेत्रिका, au vers suivant, est l'équivalent de भवनेत्रि, pâli *bl wvnetti*, sur lequel, cf I, p. 566.

PAGE 92, LIGNE 13. — Cette phrase ne se construit que péniblement. Je ne parviens à en tirer un sens qu'en admettant que भगवान् est inutilement répété, que ज्ञानान्ति signifie «penser à...», et enfin que l'action de s'asseoir tourné vers son pays natal est considérée comme la manifestation nécessaire du fait que la pensée se tourne vers lui (cf. p. suiv., l. 2); et je traduis en somme : «Depuis que Bhagaval a quitté ce siècle, depuis qu'il a atteint la suprême intelligence, depuis sept ans, — il ne connaît plus sa terre natale; il ne s'est pas, jusqu'à ce moment, assis dans sa direction, fût-ce le temps d'une inspiration et d'une expiration». Encore cette interprétation de श्वास्तप्रश्वास्तधर्मे suppose-t-elle une manière de dire bien contournée.

PAGE 93, LIGNE 2. — Je ne puis rien faire du passage que j'ai éliminé et rejeté dans les variantes. Il paraît métrique. Est-ce quelque morceau déplacé de la rédaction en vers dont nous avons ensuite des fragments? L'introduction du Jātaka pâli (éd. Fausböll, I, p. 87, l. 7) attribue soixante strophes à l'allocution d'Udāyin.

LIGNE 10. — Une version pâlie de ce vers se trouve *Jāt.*, I, p. 87. J'ai rétabli d'après cette comparaison notre texte très altéré, au moins pour les parties où il m'a paru qu'il devait reposer sur une base pareille. Il est clair que le second pâda avait reçu ici une forme particulière. Je l'ai d'autant moins voulu imposer à notre texte sous sa physionomie pâlie que le sens qui paraît s'en dégager (cf. la trad. de Rhys Davids, *Buddh. Birth Stor.*, I, p. 121) me semble médiocrement convaincant. — On peut voir par la strophe de la l. 18, comparée à la strophe 290 du Jātaka (*loc. cit.*), qu'il existait bien réellement des variantes profondes entre les deux traditions.

PAGE 94, LIGNE 5. — Je ne puis rien tirer de सोपनीयं. Je suppose que cette lecture dissimule une forme comme पोषयेय ou quelque dérivé analogue de उपो-सय, et je compare l'*atthaṅguposatha* pâli que Childers, s. v. *atthaṅguposathī*, identifie avec l'*atthaṅgasīla*. «Partout où apparaît le Buddha, la pratique de la vertu s'établit d'elle-même.»

LIGNE 9. — «Les arbres fleuris jusque sur le tronc» (?). Cette explication et cette lecture, la seule qui se soit présentée à mon esprit, me laisse d'autant plus

de doutes que plus bas, p. 98, l. 7, nous retrouverons une leçon *स्थानस्य पुष्पिता वृक्षा* que j'ai cru devoir garder en interprétant : « Les arbres de l'endroit où il (le Buddha) se tient se couvrent de fleurs ». Il est bien probable qu'il faudrait mettre aux deux passages les leçons en harmonie; faut-il donc lire dans le second cas comme ici : *स्थापुष्पपुष्पिता* ?

PAGE 101, LIGNE 6. — De *बडाश्रीति* avec l'*ā* on peut rapprocher le pâli *catuṛā-sīlā*, etc.

PAGE 105, LIGNE 6. — J'ad. nets plutôt ici une lacune qu'un vers de six pādas; outre l'altération grave qui existe certainement dans la ligne précédente et à laquelle je n'ai pu remédier qu'au prix d'une correction assez hardie, nous trouvons plus bas, à la ligne 18, une lacune certaine.

LIGNE 13. — A scander *matīsāro*.

LIGNE 17. — *ब्रह्मविहार्*, quoique au singulier (cf. plus bas, p. 133, l. 6, *नीवर्ण* pour dire « les nivarāṇas »), doit être l'équivalent des « quatre brahmavihāras ». Cf. *Lotus*, V, str. 77 et la note de Kern, SBE, p. 140, et Childers, s. v.

PAGE 106, LIGNE 8. — Plus haut, p. 104, l. 12, le roi est appelé *सत्यवर्धन*; *सत्यमह* n'est qu'un synonyme.

PAGE 107, LIGNE 9. — *सहयेयु*, le locatif pour l'instrumental, comme souvent. — *हस्तोक्त* est stéréotypé dans cette formule sur laquelle cf. II, 68, 20.

PAGE 108, LIGNE 8. — Si nécessaire que me paraisse la restitution *अरूपा* pour obtenir la comparaison annoncée par *सम्यथापि*, il reste surprenant que cette conjonction n'ait pas, devant *उदायी*, un corrélatif tel que *तथा* ou *एवं*.

LIGNE 10. — Ces stances, jusqu'à la l. 22 de la page suivante, sont dans un désordre que trahit la lacune de la l. 13. Il semble qu'elles aient été mises dans la bouche d'Udāyin, qui aurait rappelé (l. 12) son intervention de jadis auprès de Satyamaha ou Satyavardhana. Mais on aperçoit mal ce qui a amené l'insertion des vers qui suivent sur l'« Espérance ».

PAGE 109, LIGNE 20. — J'ai gardé la forme *अङ्गिरस* — pour *आङ्गिरस* — des mss.; elle est attestée par le pâli (cf. Childers).

PAGE 110, LIGNE 4. — De ces vers rapprochez ci-après, p. 123, 8 et suiv.

LIGNE 12. — *अयेयु* est = *अयेयं* à moins qu'on admette, ce qui est ici fort possible, que le locatif fasse fonction de génitif. J'entends : « Comment peux-tu supposer que ce Jina soit accessible à la peur ? »

LIGNE 14. — Ici le roi reprend la parole.

LIGNE 15. — La restitution de cette ligne est fort problématique. Je comprends : «Ce même fils dont tu connais la sagesse incomparable et dont je me proclame le père, de ce fils toi-même tu es le fils...»; les moines bouddhiques sont tous appelés «fils de Çākya».

LIGNE 21. — «A en juger par la description que tu fais de mon fils.»

PAGE 111, LIGNE 9. — J'ai séparé *अनन्ता यं* en admettant que *अनन्ता* se rapporte à *लामा*, pour obtenir la conjonction qui paraît souhaitable. Je me demande s'il ne serait pas préférable d'écrire *अनन्तार्यं* comme épithète de *त्रिसाहस्य*.

LIGNE 20. — Pour la restitution *गान्धर्विकेहि* cf. p. 113, l. 2. Je n'ai pas cru dans ce passage devoir corriger, contre le témoignage des mss., l'orthographe *गन्धर्विक* qui, dans cette langue, est fort admissible.

PAGE 113, LIGNE 2. — De cette énumération rapprochez le passage parallèle p. 442, l. 8 et suiv. Cf. aussi p. 161, l. 3; p. 255, l. 11. C'est sur cette comparaison que se fondent quelques-unes des corrections que j'ai introduites dans le texte. Elle n'écarte pas toutes les difficultés. *वैतालिक* donne un mot correct, mais cette profession est ici très invraisemblable. On pourrait songer à *वे* ou *वैतनिक*; mais des «gens à gages» seraient ici encore plus improbables; *वैतसिक*, dérivé de *वैतर*, ne paraît guère plus satisfaisant. Quelque répétition plus correcte écartera quelque jour cette difficulté et beaucoup d'autres incorrections que je suis, pour le moment, obligé de laisser subsister. Malgré l'orthographe *kumbhathūna* du pâli, j'écris *कुम्भतूणिक* à cause de la conséquence qu'observent nos mss. Je garde *वैलम्बिक* et *द्विस्तुल* par le même motif, bien que je sois lors d'état d'expliquer ces dénominations, et que la seconde, tout au moins, ait un aspect très invraisemblable. *पंचवटुक* reste aussi obscur. Au lieu de *भाण्डविका* j'aurais dû écrire *ताण्डविक*, qui se peut expliquer par «danseur» en se référant à *ताण्डव*.

LIGNE 6. — J'ai, dans cette énumération, gardé, avec la forme que leur prêtent les mss., plusieurs termes que je ne comprends pas et que, n'en découvrant pas l'origine étymologique, je suis très porté à considérer comme fantômes, mais pour lesquels il ne me vient à l'esprit aucune restitution qui me paraisse suffisamment plausible : *कोशविक*, *कण्डुक*, *आश्रीवनीय*.

LIGNE 13. — Je suppose, faute de mieux, que *तदु* est une orthographe précritisante pour le sanscrit *तर्दु*. Je ne sais que faire de *प्रद्योपक* non plus que de *रोषिणो*. Bien entendu, *श्रिण* n'est qu'une orthographe incorrecte pour *सौर*. C'est ce voisinage qui m'a décidé à rétablir ensuite *विष्ट*. J'aurais dû conserver *वरुषवेत्रायक*, dont on peut après tout tirer un sens aussi satisfaisant que de *वरुषतन्त्रवा*. J'ai rétabli *कालपात्रिक* d'après l'analogie du terme identique relevé dans la Mahā-

vyutpatti par le PWB; si j'ai eu raison, il faudrait que le mot fût pris ici dans un sens autre que celui qui est donné par ce vocabulaire. Je n'ai pas besoin de dire avec quelle hésitation je propose उपकोष्ठकार्क «faiseur de greniers à semences» (ou, si l'on maintient पूरक, «remplisseur»).

PAGE 114, LIGNE 4. — La construction est incohérente; les nominatifs श्रेष्ठि-प्रमुखो, etc., devraient être transposés à l'instrumental, dépendant de पुरस्कृतो.

LIGNE 10. — Il faudrait au moins, pour justifier le nominatif धर्मस्वामी, qu'il fût suivi de इति : «il se proclame le maître de la Loi».

PAGE 115, LIGNE 14. — इमं तृतीयं «pour la troisième fois». Cf. इदं तृतीयं, p. 117, l. 9.

PAGE 116, LIGNE 8. — रुषं = रुदनं est pâli.

PAGE 117, LIGNE 22. — Je comprends °संस्थिता आमुः.

PAGE 118, LIGNE 3. — सहस्रंरुद्दि, avec élision métrique, pour सहस्रारुद्दि. Le sens est clair, bien que la construction grammaticale soit incorrecte : «Avec les pieds qui sont tendres, qui ont l'éclat du cuivre, dont les doigts sont reliés par une membrane, qui sont marqués de roues aux mille rais.»

LIGNE 14. — C'est faute de mieux que j'ai écrit प्रशिस्य; ce qui me choque est moins l'incorrection du génitif, qui devrait régulièrement être incorporé dans le composé suivant — nous en avons déjà relevé des exemples — que la couleur rouge, l'éclat rougeâtre que la comparaison attribuerait à la lune.

PAGE 119, LIGNE 12. — त्रिसहस्रमहासहस्र (cf. ci-dessus I, p. 438) et en pâli *sahassi*, *dasasahassi* (Childers) sont des épithètes connues qui, attachées à *loku* ou *lokadhātu*, servent à embrasser un complexe d'univers, d'où en pâli, par abréviation, *sahassiko loko* (Childers, p. 414*). C'est dans ce sens que je comprends ici सहस्र, comme nous avons सदेवक pour सदेवको लोकः : «Comme Ākṣa (brille) entre tous les êtres répandus dans l'univers.» Pour la restitution, cf. ci-dessous p. 122, l. 19; p. 123, l. 2.

LIGNE 19. — अनुध्यायित «qui se préoccupe de...».

PAGE 121, LIGNE 9. — गेष्ठिकतूलिका peut-il s'entendre de «coussins, divans où on est assis de compagnie»?

PAGE 122, LIGNE 21. — Il faut corriger सूत्रान्तवै° et traduire : «Chanté, loué

dans les sūtras et le *vaiyākaraṇa*», en pâli *veyyākaraṇa*. Sur ce mot, cf. Childers. Cette allusion à la littérature bouddhique, à ce moment de la vie du Buddha, est curieusement anachronique.

PAGE 123, LIGNE 17. — Cf. ci-dessus, p. 110, l. 8 et suiv.

PAGE 124, LIGNE 3. — अय्य = स्यात्.

LIGNE 15. — Pour cette construction et cet emploi de स्फूर्ति, cf. *Majjhima Nik.* éd. Trenckner, p. 127, l. 5 et suiv.

PAGE 126, LIGNE 9. — न पुरुषकार्कं भवति अस्माकं : « Notre emploi, notre mission n'est pas remplie. » Je prends स्वर्क comme équivalent de स्वयं et c'est dans ce sens que je le rétablis dans la phrase suivante au lieu de l'intelligible स्वका.

LIGNE 10. — J'ai cru devoir conserver la forme barbare de B : यष्ट pour दष्ट; elle se retrouve dans notre texte. L'expression se rapproche curieusement de notre manière de dire : « Qu'une vie soit sacrifiée. »

LIGNE 12. — Au lieu de प्यालुप्रचिन्तानां, je prie que l'on corrige व्याक्षिप्तचिन्तानां. अग्नि n'est pas indispensable et on se rapproche ainsi plus exactement de la tradition. Pour la locution, cf. *Pañcatantra*. éd. Kosegarten, 117, 14 : भयाद्विक्षिप्तमनस्.

PAGE 128, LIGNE 18. — Je ne décide pas si अकर्त्त est une troisième personne faisant fonction de la première, comme si souvent, ou s'il faut lire अकर्त्त. Je m'en suis tenu sur ce point à la tradition des mss.

PAGE 129, LIGNE 5. — La restitution प्रह्व reste douteuse. Elle se fonde sur le sens de « attaché, dévoué », que les lexiques attribuent au mot (PWB). Naturellement, द्वित्र fait ici calembour dans la bouche du roi.

PAGE 130, LIGNE 10. — Pour la restitution de वनलता, cf. plus bas, p. 132, l. 10. J'aurais préféré écrire उदतशरीरं वन° en appliquant l'épithète à la mère du jeune éléphant, mais la leçon des mss., encore que fautive, me paraît plus favorable à la restitution telle que je l'ai adoptée.

PAGE 133, LIGNE 11. — Scander à la façon pâlie : *gurūsu*.

LIGNE 12. — L'épithète चण्डोय ne concorde guère avec l'épithète रम्य, et je doute fort de cette correction.

PAGE 134, LIGNE 4. — C'est faute de mieux et à titre provisoire que j'ai écrit

° लोलित, que je prends pour une forme abrégée de लोलायित : « Où se jouent les oiseaux et les gazelles. »

LIGNE 7. — दृष्ट est bien faible, même pour ce style, et cache sans doute quelque altération du texte.

PAGE 135, LIGNE 5. — La première proposition finit après le premier दुःखतरं, et le suivant avec अन्ये est le régime de आख्याहि.

LIGNE 11. — पश्चा pour पश्चात्, avec sa finale fondue dans une voyelle suivante, se retrouve ici à plusieurs reprises.

LIGNE 19. — वेहि serait plus correct que येन. Je préférerais du reste lire quelque chose comme ये व तव इमां मन्त्रवर् हृदयस्मि जनेन्ति पीडां, si je voyais le moyen de rétablir une mesure acceptable pour le dernier pāda.

PAGE 136, LIGNE 6. — Les vv. 6-13 interrompent le discours du roi. Ils portent des marques nombreuses d'un complet désordre et ne peuvent être réintégrés en une forme métrique qu'au prix de nombreuses corrections. Ils semblent contenir : les ll. 6-7, un résumé des craintes de la mère; les ll. 8-9, un avertissement des dieux qui lui annoncent ce qui est advenu; les ll. 10-13, des gémissements de la mère sur la fin tragique qu'elle prévoit à l'aventure. Encore suis-je obligé d'admettre que le sujet, dans les ll. 6-7, इष्टे... मन्त्रोक्तम् est mis incorrectement au neutre, et que आविच्छे est un aoriste de आ-विष्.

PAGE 137, LIGNE 15. — J'ai rejeté dans les variantes le fragment de strophe qui, dans les mss., vient encore après cette ligne. Je n'en puis même pas discerner l'intention générale.

PAGE 138, LIGNE 10. — Dans लोकविद् la marque du pluriel est oubliée, exactement comme plus bas dans दग्नाहि तयागतबलेहि बलवत्. Le rédacteur retombe dans la forme du singulier qui, étant plus usitée, lui est plus familière.

PAGE 139, LIGNE 8. — Les mots que j'ai enfermés entre crochets sont ici hors de place, qu'ils aient été amenés par une répétition accidentelle d'un fragment de phrase antérieur ou par une glose destinée à préciser que les Asuras ont disparu, que, partant, Aṣvakin a d'autant plus besoin d'une explication.

PAGE 141, LIGNE 11. — Les deux च dans शुद्धोदनं च सपरिवारं च n'ont pas de raison d'être; je les ai pourtant conservés, jugeant malaisé de mesurer jusqu'où peuvent aller les méprises de notre rédacteur. Si l'on tient à rétablir un contexte relativement correct, le plus simple serait de changer सपरिवारं en परिवारं, le स

ayant pu être amené par le voisinage de शुद्धोदना सपरिवारा dans la phrase suivante.

LIGNE 18. — Cf. ci-dessus, p. 113, 2.

PAGE 142, LIGNE 10. — Les mss. sont si constants dans l'orthographe काल्यस्य pour कल्यस्य que j'ai hésité, la plupart du temps, à la corriger.

PAGE 143, LIGNE 3. — Il faut supposer un इति final après अन्वयमात्रा, en sorte que pratiquement कथं équivaut à यथा : Yaçodharā entoure le Buddha de soins afin qu'il consente à ce que Rāhula demeure dans le monde.

LIGNE 13. — सारोप्य correspond au pâli *sāruppa* «aproprié à...» et est, étymologiquement, identique à सारूप्य.

LIGNE 15. — लुद्रपाक est représenté plus bas par पक्कसुपक्क (p. 154, l. 6) et signifie en effet : «Mûr [au point d'être doux] comme le miel». Cf. I, 339, 8 et la note. लुद्र prend du reste à lui seul le sens de «doux, mûr», comme on peut le voir par la locution लुद्रलुद्राणि फलानि, p. 145, l. 2. Pour अभिष्यन्ता, à la ligne suivante, cf. ci-dessous, p. suiv., l. 6; p. 153, l. 11. J'ai relevé précédemment (I, 30, 5) l'emploi métaphorique de अभिष्यन्दू pour marquer un «débordement» d'excitation et d'agitation.

PAGE 144, LIGNE 15. — अपिबत est une dérivation secondaire et barbare, favorisée sans doute par l'analogie lointaine de अन्वेति, du thème अपवति = ऋपवति sur lequel cf. I, p. 381.

LIGNE 16. — Le nom de *Ekaçrîṅga* remplace ici celui de Rishyaçrîṅga, sous lequel ce conte est mis, comme on s'en souvient, dans l'Épopée, p. ex., *Rāmāyaṇa*, I, 9 et suiv. Mais je ne comprends pas bien l'explication qui en est ici donnée. On en entrevoit l'origine sans trop de peine : *ekaçrîṅga* «unicorne» peut bien désigner le rhinocéros, auquel ses habitudes de vie sauvage et solitaire font comparer régulièrement les pratyekabuddhas (l'un et l'autre sont désignés par l'épithète एकचर); ce serait à cause du genre de vie auquel il était destiné, que l'enfant aurait été nommé *Ekaçrîṅga*, c'est-à-dire le Rhinocéros. Mais je ne vois pas moyen de tirer ce sens du texte tel qu'il nous est ici transmis.

PAGE 145, LIGNE 20. — La restitution इष्टिप्रक्रियास्यानानि est, surtout dans la seconde partie, très problématique. Elle suppose, faute de mieux, que स्थान serait employé dans le sens de संस्था ou संस्थान.

PAGE 147, LIGNE 2. — Le féminin तासां, étant donné le thème du conte, est bien illogique; il faudrait तेषां.

LIGNE 16. — J'ai maintenu इहं en admettant qu'il serait employé comme = इदा, इह, comme ailleurs, I, 327, 6; 328, 1; 358, 14 et suiv.; II, 74, 17, etc. — La leçon उदयं montre comment s'est produite (ici et ailleurs, comme p. 160, l. 16) l'altération de उदज en उदप, par les intermédiaires उदज, उदय, उदप.

PAGE 148, LIGNE 11. — «Un homme avisé acquiert la certitude que le couple a été réuni et heureux dans une vie antérieure.» Cf. plus bas, p. 185, II. 6 et suiv.

LIGNE 13. — Même ici je doute fort de ce génitif °पतिषां pour °पतिनां.

PAGE 149, LIGNE 1. — C'est par inadvertance que la phrase न ते... a été écrite comme de la prose. Elle forme un çloka. La cadence serait meilleure et le sens plus satisfaisant en modifiant le dernier pāda en : किन्तुवं अग्निध्यायसि, «à quoi penses-tu?».

LIGNE 12. — Je regrette de n'avoir pas conservé dans le texte les désinences तावो, °करावो pour तायो, °करायो, dont nous trouvons dans notre dialecte des cas assez nombreux pour les protéger, et tout d'abord dans la phrase même qui suit.

LIGNE 16. — Je ne sais s'il ne vaudrait pas mieux lire avec les mss. कक्केहि (pour वृक्केहि), pour dire : «Avec des paquets de fleurs et de fruits».

LIGNE 18. — C'est avec beaucoup d'hésitation que je rétablis पुद्गिमान्ताङ्गिकचे-तिष्ठ, en comprenant : «Très brillant à l'avant, à l'arrière et dans toutes ses parties».

PAGE 150, LIGNE 13. — J'ai écrit आश्रमे en comprenant : «Ces (véhicules) vont sur l'eau à notre ermitage». J'aurais, je crois, dû lire आश्रमा : «Ces ermitages à nous vont sur l'eau», par analogie avec le char présenté comme उदज.

PAGE 152, LIGNE 3. — Il faut supprimer le च ou admettre qu'il est ici, comme quelquefois, placé avant le mot et qu'il porte sur ce qui suit.

PAGE 153, LIGNE 2. — Childers cite *anuyuñjīyamāna* dans le sens de «interrogé». Dans अननुयुज्यित्वा le य pourrait à la rigueur être pris passivement : «Sans qu'elle eût été interrogée». Mais, comme ailleurs, p. ex. p. 165, l. 11, nous avons अनुयुज्जित्वा, il est plus probable que le य n'est qu'un exposant de classe et le sens tout simplement actif.

PAGE 154, LIGNE 13. — *Kelāyati*, dont केलायना est un *nomen actionis* et केलायन्ती le participe employé au sens passif, est usité en pâli dans le sens de

«nourrir, entretenir», comme *Milindapañha*, p. 73, l. 26; *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, 260. — नं dans cette phrase comme dans la suivante est = ननु comme en prâcrit.

PAGE 155, LIGNE 13. — J'ai gardé सपरिवारिता qui se peut à la rigueur, dans cette langue, expliquer comme une dérivation de सपरिवार. On pourrait aussi corriger संपत्ति°. La forme causative serait au moins superflue.

PAGE 156, LIGNE 13. — Il faut certainement, après प्रदेष्ट, अत्. participe faisant fonction du verbe fini. Mais उद्विक्त est plus que suspect; उपस्थित ou quelque équivalent ferait mieux l'affaire.

PAGE 158, LIGNE 3. — Il y a une lacune dans ce qui précède; Padmâvatî n'a rien dit qui prouve que le cheval soit pour elle un animal inconnu.

LIGNE 9. — यमलक désigne-t-il une poche faite d'une certaine étoffe? Yamalî désigne une étoffe, *Div. Avad.*, p. 276 l. 11.

PAGE 159, LIGNE 5. — J'aurais pu garder la leçon ब्रामच्छेसि, forme contractée de °मच्छेयसि.

LIGNE 19. — Si महत्फलानि est exact, je n'y puis trouver que ce sens : «Ceux-ci (les fruits que nous mangeons dans l'ermitage) qui portent de grands fruits (de mérite) ne me plaisent pas», et la réflexion n'est guère probable dans la bouche de l'enfant que l'on représente comme si naïve.

PAGE 161, LIGNE 4. — Je ne sais comment corriger नट्टराणि. La désinence neutre surprend puisqu'il s'agit non d'objets (auquel cas on penserait à नट्टराणि — नर्तकगृह) mais d'hommes, de danseurs à disposer sur la route. Il est vrai que notre texte ne se fait pas faute d'employer le neutre pour le masculin.

LIGNE 9. — वा qui suit समयो est, bien entendu, = व, एव.

LIGNE 10. — सार्ध déconcerte d'abord. Le sens nécessaire est «de suite, à l'instant». L'emploi de सह, soit en composition, soit en construction avec un cas, pour dire : «En même temps que...» (cf. I, p. 390 et encore *Lotus*, 99^b : सद्यवर्तितं धर्मचक्रं = au moment où il fit tourner la roue de la loi) est-il suffisant pour nous autoriser à croire que le synonyme सार्ध ait pu, absolument, signifier : «Au moment même, sur le champ»?

PAGE 162, LIGNE 10. — L'habitude du mot *sekkho* a pu faciliter la création du causatif incorrect श्रेयसि, que la tradition des mss. nous autorise, je pense, à admettre ici.

LIGNE 17. — एषा प्रतायमानी semble bien être un nominatif absolu comme j'en ai déjà signalé. Cf., p. ex., I, 68, 17.

PAGE 163, LIGNE 9. — Le sens général de तपन (ou तपना que nous trouvons plus bas) «réceptient, boîte» n'est pas douteux; मञ्जूषा est employé comme synonyme p. 166, l. 10. C'est une acception qui n'est, à ma connaissance, relevée par les lexiques ni pour le sanscrit, ni pour le pâli. Le *Div. Avad.* (p. 342, 26; 343, 5) a le mot तपु, que MM. Cowell et Neil proposent avec hésitation de rendre par «chaudron», et que Burnouf (*Introduction*, p. 323, 328) rendait, plus heureusement je pense, par «vase» ou «coupe». Il semble bien que notre तपन se rattache à la même souche. Il est curieux que dans deux énumérations, p. 338 et 342, du *Div. Avad.*, तपु est remplacé par बद्धा; le sens de «couchette, lit» irait à la rigueur ici où il s'agit d'un réceptacle où sont couchés les nouveau-nés. Mais cette acception n'aurait aucune convenance, même la plus lointaine, avec le récit où figure le mot dans le *Div. Avad.*; je ne doute guère qu'il ne faille partout rétablir तपु. La valeur étymologique de तपन ne peut se séparer de la locution que nous trouvons ici तापनीयेन तापयित्वा. तापनीय est connu seulement dans le sens de «d'or, doré». Ici c'est un substantif qu'il nous faut. Il est clair d'abord, et confirmé par le passage parallèle, p. 166, l. 6 (राज्ञव्याये मुद्राये मुद्रित्वा) qu'il faut entendre : «L'ayant soudé au plomb du roi, l'ayant scellé». On en conclurait que तपु et तपन désigneraient un réceptient en métal fondu ou soudé.

PAGE 164, LIGNE 19. — Nous avons eu précédemment (I, 38, 12) la même locution ईर्ष्याप्रकृतेन, mais adjectivement et se rapportant à वादेन. Il faut admettre qu'ici elle est employée substantivement : «par jalousie».

PAGE 165, LIGNE 6. — Cf. p. 177, l. 5. Le *Div. Avad.*, p. 3, l. 24; p. 4, l. 1. a *nishpurusleṇa tūryeṇa* (cf. la note des éditeurs) et le *Mahāvagga*, I, 7, 1, *nippurishi tūryeṇi*. Il s'agit, je pense, de musique ou de danse exécutée, comme l'entend M. Rhys Davids (SBE, XIII, p. 102), uniquement par des femmes.

PAGE 166, LIGNE 12. — प्रटा est une orthographe négligée pour पृष्टा.

PAGE 167, LIGNE 17. — Si le reste des corrections me paraît ici probable, je n'ai écrit परिचरन्तु que par crainte de m'écarter imprudemment de la tradition; à vrai dire, cet impératif faisant fonction de potentiel me paraît improbable.

PAGE 168, LIGNE 16. — अयं, c'est-à-dire «moi», pour इयं, इयमहं.

PAGE 169, LIGNE 15. — C'est un peu en désespoir de cause que j'ai écrit एतादृशी पि नीति : « Je n'ai jamais vu pareille manière de jouer aux échecs ». Il n'est pas dit que la manière de jouer aux échecs de Brahmadatta eût rien de particulier. C'est son dialogue seul avec Padmavati qui est de nature à étonner le roi Kṛīkī et à piquer sa curiosité. Toute cette partie du récit est du reste heurtée et mal liée.

LIGNE 18. — J'ai supposé que संविभज्य pourrait signifier : « En les disposant en bon ordre » ; mais je n'ai qu'un bien faible espoir d'avoir touché juste en écrivant संविभज्य नेमि.

PAGE 171, LIGNE 2. — Pour la restitution de ईयापयेन et toute la formule, cf. ci-après, p. 182, l. 12.

LIGNE 6. — Je prends क्षीयित comme une formation analogue à प्रीयित, du thème प्री.

PAGE 172, LIGNE 4. — C'est la première allusion que nous rencontrons ici à cette circonstance prodigieuse de la naissance de Rāhula. La même tradition se retrouve dans le *Fo-pen-hing-tsi-king*, traduit par Beal (p. 360). Ce livre explique que Rāhula serait né six ans après le départ de son père. De là les doutes qui se seraient produits sur la véritable origine de l'enfant, doutes auxquels la suite va contenir des allusions.

PAGE 173, LIGNE 5. — Pour l'expression उदकं दन्तकाष्ठं पि, il me paraît difficile (cf. la suite) de maintenir l'interprétation que donne, d'après Beal, le traducteur chinois : « De l'eau ou fût-ce un cure-dents ». दन्तकाष्ठं ne s'explique que comme qualificatif de उदकं et pour en marquer une très faible quantité. C'est sans doute une quantité d'eau telle que la pourrait contenir l'intérieur de la tige qui sert de cure-dents.

PAGE 176, LIGNE 3. — Au lieu d'écrire सचे je préférerais avoir conservé सो च, donnant à च, comme assez souvent, un sens adversatif : « Mais il a quitté le monde, etc. ». J'avais construit en pendant यदि . . . सचे . . . , la phrase résumant dans le souvenir de Guddhodana les deux alternatives posées, dès la naissance du prince, par les astrologues ; mais il faudrait un verbe fini avec अभिसंबुद्धो et toute la phrase se construit plus péniblement.

LIGNE 9. — Pour l'expression प्रलाका चारयितुं, cf. *Div. Avad.*, p. 184, l. 15. — कथं . . . उपयतु : « De façon qu'il vienne à l'esprit . . . », cf. I, in p. 311, l. 10. — Pour obtenir une construction possible, il faut substituer, au moins pour le

sens, le causatif प्रव्रजितुं au simple प्रव्रजितुं : « De façon qu'il vienne à l'esprit des Çākya de consacrer leurs fils à la vie religieuse ».

LIGNE 15. — Ce n'est pas la généalogie ordinaire de Devadatta. Cf. Kern, *Der Buddhismus*, I, 151 n.

PAGE 177, LIGNE 1. — Pour la distinction de Çuklodana et Çukrodana, cf. Kern, p. 310.

LIGNE 3. — La forme ordinaire du nom est Bhadrīka, non Bhaṭṭika (Kern, p. 150).

LIGNE 4. — Ceci est en contradiction avec la l. 12. L'histoire qui suit a surtout pour but de décrire la vie de luxe et de mollesse où vit Anuruddha. C'est ce qui se retrouve dans les passages analogues, comme *Cullavagga*, VII, 1. La tradition devait être ici présentée primitivement d'une façon analogue. Il se sera introduit quelque trouble dans le texte. — Au lieu de निष्पुरुषेण नाटकेन, le *Cullav.* porte ici *nippurisehi turīyehi*.

LIGNE 7. — मोहनस्य n'est qu'un pis-aller provisoire en attendant que quelque lecteur mieux inspiré trouve la correction probable pour माहस्सि ou मोहनस्स des mss. — Ce conte des lampes est en relation avec le privilège qui est attribué à Anuruddha dans la vie religieuse d'être, parmi les disciples, le mieux doué de la vue divine : *diḍḍacakkhukānaṃ agga*, *Angutt. Nik.*, I, 114.

LIGNE 17. — परिच्ययिक « qui a un caractère de dépense supplémentaire, accessoire ».

PAGE 178, LIGNE 12. — L'orthographe plus habituelle est सल्लुप्रवाल.

LIGNE 16. — J'ignore quelle partie d'architecture désigne le terme कर्कटक.

PAGE 179, LIGNE 4. — यनेषु et यनेहि devraient être transposés, mais dans ce style barbare les deux cas s'emploient l'un pour l'autre.

LIGNE 13. — अग्रासादिति signifie, je pense : « Il s'approche beaucoup, s'approche de trop près ».

LIGNE 20. — तान्यतिक्रमित्वा, c'est-à-dire dépassant les deux premiers dhyānas.

PAGE 180, LIGNE 4. — Le détail précédent est une addition particulière à notre version. C'est ici que commence ailleurs l'histoire de l'ordination d'Upālī, p. ex., *Cullavagga*, VII, 1, 4.

PAGE 181, LIGNE 3. — C'est, bien entendu, देवदत्त qui dépend de स्थापयित्वा : le Buddha ordonne les cinq cents Çākya, à l'exception de Devadatta.

LIGNE 14. — Nous avons déjà rencontré la locution अयि हि जितं, II, p. 126, l. 9.

LIGNE 18. — Au lieu de आत्मना, c'est नाम्ना ou नामेन qu'il faut lire : «Interpellant le roi Cuddhodana par son nom», et non pas une formule respectueuse et un titre, comme देव.

PAGE 182, LIGNE 18. — L'absolutif कृत्वा, ici et à la fin de la phrase, semble bien être employé dans la fonction du verbe fini.

PAGE 184, LIGNE 6. — Cf. l'énumération analogue *Milindapañha*, éd. Trenckner, p. 59, l. 13; *Div. Avad.*, p. 3, l. 17, etc.

LIGNE 12. — Sur le sens de ओल्लोकेति, je renvoie à I, 391-392. On peut comparer aussi *Div. Avad.*, p. 270, l. 27. Le sujet change; c'est la jeune fille qui, trouvant le galant trop pauvre, le traite en conséquence, bien qu'elle l'aime au fond, भावानुरक्ता.

LIGNE 14. — कौमुदी चातुर्मासी représentent des localités.

LIGNE 17. — याचनकं est une sorte de substantif verbal : «Reçu en mendiant». Cf. p. 204, l. 15 : अस्तांते क्रन्दति.

PAGE 185, LIGNE 6. — Nous avons rencontré la même strophe un peu plus haut, p. 148. La seule différence consiste dans une ou deux variantes que le souci de me rapprocher de la tradition m'a fait considérer comme préférables ici, notamment संवृत्त्या qui serait une forme prâcrita pour समुचित.

LIGNE 16. — Pour la restitution de ce vers, cf. *Jâtaka*, III, 447, v. 36. Au lieu de तपयति j'aurais peut-être mieux fait d'écrire ते (= त्वं) तपयति. La comparaison de la l. 2 de la page suivante rend la chose au moins très douteuse. Le sens général est clair. Le mot difficile est वक्राणि. Le pâli porte *vattāni*, c'est-à-dire वृत्तानि, de वृत्त au sens de *mètre*. En transcrivant वक्राणि, notre rédacteur semble avoir supposé à वक्र quelque sens analogue, que je ne connais pas d'ailleurs. Il n'y avait pas lieu d'éliminer du texte une adaptation qui est au moins curieuse.

PAGE 186, LIGNE 2. — Malgré *Jâtaka*, loc. cit., v. 38, j'ai maintenu अन्तका et अन्तकाश्च, non que le sens en soit très clair, mais on peut imaginer अन्तक dans le sens de «destruction», et le voisinage de विघात protège alors le mot et recommande cette façon de l'entendre.

LIGNE 4. — इत्वरं, «c'est peu de chose que...». कार्य correspond par le sens à *attha* du pâli, विवाद au contraire ne correspond à *vividha* que par une certaine assonance, comme il arrive si souvent.

LIGNE 11. — J'ai relevé (I, 383) l'emploi de उपस्थापयति pour dire «mettre en mouvement, diriger» son esprit, ses sentiments vers... Peut-on, d'après cette analogie un peu générale, entendre ici उपस्थितो : «Je suis tout entier entraîné vers elle»?

PAGE 187, LIGNE 3. — Si j'ai bien rétabli le texte, le sens se dégage : «Il est très malaisé d'atteindre son but; je ne veux pas perdre un instant».

PAGE 190, LIGNE 1. — De ces vers, il faut rapprocher *Jātaka*, III, 450, v. 39-40, qui ne correspondent, du reste, que partiellement. La ligne 6 est surtout curieuse par la ressemblance extérieure qu'elle offre avec le vers correspondant du pâli, ressemblance, en quelque sorte matérielle, qui n'empêche pas que le sens et la construction ne diffèrent profondément de part et d'autre. Si mon texte est exact, la ligne 6 ferait allusion à l'image courante des ténèbres de la nuit et de la passion : «C'est seulement quand on a rejeté tous les désirs qu'on voit, comme un homme qui s'éveille».

LIGNE 7. — Je ne puis entendre ceci qu'en admettant que ते désigne, par un tour assez hardi, «les objets de ces vœux» ou, d'une façon plus concrète, तानि दानानि : «Je désire un don et ces dons m'échoient; les désirs n'en sont pas pour cela éteints; sachant que c'est là tout le fruit du désir (d'être insatiable), il ne faut désirer ni fils, ni bétail, ni argent».

PAGE 191, LIGNE 3. — A cette strophe correspond la strophe 41, p. 450 du *Jātaka*. Il me semble clair que, dans cette rencontre, le texte du Mahāvastu a l'avantage sur la tradition pâlie dans laquelle *udayo*, avec une application au roi qui n'est guère naturelle, a remplacé le nom primitif Upaka auquel, dans le reste du *Jātaka*, a été substitué Nāgabala.

PAGE 192, LIGNE 1. — Je ne vois guère moyen de tirer de मरेहि le sens qui s'impose. Peut-être faut-il lire मेल्लेहि : «repousse, refuse le don d'un village».

PAGE 194, LIGNE 6. — Les lignes que j'ai enfermées entre crochets, n'ont évidemment rien à faire ici. Elles sont cependant curieuses. Elles représentent, en effet, la trace isolée dans notre récit de l'autre version du conte, telle qu'elle s'exprime dans le *Jātaka* pâli (*l. c.*, p. 452, l. 7 et suiv.).

PAGE 195, LIGNE 5. — Cf. *Jātaka*, III, 453, v. 42, 43 et 44.

LIGNE 12. — A सोरख्य le pâli oppose *soracca*. Sur ce mot, cf. Childers et surtout *Milindapañha*, p. 162, l. 28, et la note de Rhys Davids. Si *soracca* est la

lecture régulière du pâli (cf. encore *Mahāvagga*, X, 2, 20, etc.), *सौरभ्य* est la lecture non moins conséquente dans le sanscrit bouddhique. Cf. ci-dessus, II, 354, 1; *Lal. Vist.*, p. 347, l. 16, etc. Je ne pouvais donc songer à rétablir d'autorité dans le texte *सौरभ्य*; je le pouvais d'autant moins que, en elle-même, la forme du nord paraît pour le moins aussi plausible que celle du midi. Non seulement l'interprétation de cette dernière se tire assez péniblement des éléments étymologiques, la métaphore qu'implique *सौरभ्य* et qui correspond chez nous au «parfum des vertus», a pour elle des témoignages indépendants, comme plus haut I, 294, 7, ce vers :

शालिन्नुये तगुरुभिं व्रायन्ति

et ci-dessous, p. 261, l. 4 :

कालानुसारिसदृशं प्रवायन्तं शालिगन्धेन

et plusieurs autres passages analogues (I, 254, 12, etc.).

PAGE 196, LIGNE 6. — Je ne me flatte pas d'avoir donné de cette strophe un texte satisfaisant. Le seul sens que je puisse tirer de la lecture telle quelle que j'ai provisoirement acceptée, est le suivant : «Une femme attriste les hommes par un refus, elle les exalte en obéissant à leurs désirs. C'est le contraire à l'égard des dieux. Tu es repoussé par un être très humble». Le deva lui répond par la vieille formule : «Il faut jouir et tirer profit de ces biens si passagers, la vie, la beauté; déjà tu es sur ton déclin, déjà tu vieillis!»

PAGE 198, LIGNE 17. — Lisez *एके देवपुत्रा*.

PAGE 200, LIGNE 10. — Sur l'épithète *अकालिक*, cf. mes *Inscript. de Piyad.*, I, p. 216 et suiv.

LIGNE 15. — *प्रतिपदं*, parce que les *Çaikshas* se distinguent en sept degrés (Childers, s. v. *sekho*).

PAGE 201, LIGNE 4. — Il faut compléter *प्रनुच* (c'est la même tournure que ci-dessus, p. 200, l. 15) ou quelque équivalent après *सम्यक्संबुद्धो*.

PAGE 202, LIGNE 2. — Il y a une lacune dans le discours d'Indra. Au lieu des «huit merveilles» promises, il n'en énumère que sept.

LIGNE 6. — D'après le passage précédent, p. 200, l. 3-5, il faut, après *अहुतां धर्मां*, compléter *उदाहर*. On ne voit pas, en effet, comment *प्रतिभातु* se construirait avec l'accusatif. Nous allons cependant retrouver la même singularité un peu plus loin, p. 204, l. 5-6.

PAGE 204, LIGNE 3. — J'inclinerais à lire आडा, au lieu de शुडा.

PAGE 206, LIGNE 7. — Dans ce passage, अभिसम्भुषोति a plus spécialement le sens d'« exécuter », qui lui échoit par le détour de « atteindre à . . . ». Cf. I, p. 107.

LIGNE 13. — Sur अग्निन्ये, cf. I, 340, 17 et la note.

PAGE 207, LIGNE 5. — Je comprends : « Mais si quelque autre est (établi) sur notre royaume, il ne prospérera pas autrement que par vous ».

PAGE 208, LIGNE 15. — Ces vers sont dans le plus fâcheux état d'altération. Du premier, je ne puis rien faire. Dans les deux suivants, on entrevoit bien la répartition en sept contrées dont la capitale aurait été créée par ce Mahâgovinda. Malheureusement, tantôt le nom du peuple, tantôt le nom de la ville est perdu ou corrompu.

LIGNE 17. — Je suppose que च est un débris du nom tombé de la ville du Kalinga, de même que योतनं une déformation du nom de celle des Asmakas. Je prends bien entendu अस्मक comme une orthographe inexacte pour l'ordinaire अश्मक. Tous ces noms sont connus par la géographie épique. रोहक ne l'est à ma connaissance que par Div. Avad., p. 344 et suiv. La l. 1 de la p. 209 se compléterait par l'addition de चम्पा.

PAGE 210, LIGNE 13. — Cette partie de la phrase est sûrement corrompue dans les mss. Mais je n'offre que sous toutes réserves des restitutions qui ne s'appuient, malheureusement, sur aucun texte parallèle.

PAGE 211, LIGNE 9. — Lisez ici et à la l. 12 : मधुकल्पं pour मधुरकल्पं.

PAGE 212, LIGNE 11. — Je comprends परिचर्य comme = परिचर्या. Childers (s. v.) cite précisément l'expression mahâbrahmaparicariyâ. J'arrive à ce sens : « Moi qui poursuis un désir dans les hommages que je te rends, (je te demande) à toi qui es exempt de tout désir ». — Je restitue la ligne suivante d'après l'analogie de Jâtaka, IV, 339, 25 ; V, 148, 14.

PAGE 214, LIGNE 3. — Sur अमगन्ध, cf. l'Âmagandhasutta, Suttanip., II, 1.

LIGNE 5. — Je ne puis rien faire de वारिवहा. Je pense qu'il faudrait lire बाहिरका कुक्ला, c'est-à-dire कुक्कुलात् « sortis de l'enfer Kukkula ». Cf. plus loin, 223, 4 ; बाहिरकः कामेषु (= कामेहि) = « étranger au désir ».

LIGNE 8. — Cf. *Suttanip.*, v. 245, dont la comparaison ne me suggère cependant aucune restitution de notre texte qui me paraisse évidente.

LIGNE 18. — La locution ordinaire est तस्माद्ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं बोद्धव्यं, etc. Mais मन्तव्यं n'est pas impossible.

PAGE 216, LIGNE 5. — J'admets une orthographe उपबुस्त pour le précrit उपबुत्थ, comme nous avons à plusieurs reprises निवस्त = निवत्थ.

LIGNE 7. — Je suppose dans हस्मि un localif de ब्रह्म, analogue aux formes amhammi, mahammi qu'atteste Hemacandra (III, 116).

PAGE 217, LIGNE 16. — Un peu plus bas, à la ligne 2 de la page suiv., les mss. portent अभ्याहता, plus loin, p. 222, l. 5, nous retrouvons la leçon अभिसाहिता. Il est peu probable que le texte ait réellement, dans la même formule, employé successivement deux verbes différents. अभिसाहिता serait explicable; j'ai préféré अभिसाहत comme *lectio difficilior*, avec l'allongement compensatif dans la première syllabe, ता pour सं, comme dans सीह pour सिंह et beaucoup d'autres cas. Cf. p. 264, l. 11 : साहन्तव्य.

PAGE 223, LIGNE 2. — Ce passage concorde avec ceux (I, 348, 13; II, 37, 5) où j'ai déjà relevé le mot वेलासिका ou वै°, pour recommander la traduction : « femme du harem, concubine ».

LIGNE 5. — L'orthographe सहवृता dans la locution सहवृताये ou °ताये est conséquente soit dans notre texte, soit dans le *Lal. Vist.* Cf. plus haut, II, 118, 3, et *Lal. Vist.*, 295, 10; 524, 7; al. En pâli, nous trouvons *sahavyatā* et particulièrement dans une expression : « *tāni niyyānikāni niyyanti takkarassa brahmasahavyatīyātī* » (*Tevijjasutta*, Dīghanik. I, p. 237 et suiv.) qui rappelle de très près la formule que nous avons ici. La tradition pâlie semble bien avoir l'avantage sur celle du sanscrit bouddhique qui de *sahavyatā* ou *sahabbatā* aurait restitué par erreur un सहवृता dont la forme, au moins faudrait-il सहवृताता, ne s'explique pas aisément.

LIGNE 18. — Je ne comprends pas l'expression निरूहमार्ग. — A la ligne suiv., उत्कलिता n'est pas non plus sans difficulté. J'ai donc gardé la leçon des mss. Ma conjecture serait de corriger उत्कलिता et d'y voir le participe de उत्कल् pris dans un sens moral et métaphorique : « s'épanouissant ». Cf. उत्कलिका.

PAGE 225, LIGNE 7. — °मणोत्तमा est = मण्युत्तमा.

LIGNE 9. — Je ne puis voir, dans les mots enfermés entre parenthèses, qu'une réflexion d'un lecteur, qui a indûment pénétré dans le texte.

PAGE 226, LIGNE 6. — Nous avons déjà eu ces descriptions typiques de la capitale d'un Cakravartin. Je renvoie à I, p. 194.

PAGE 227, LIGNE 17. — Je ne sais si le rédacteur voulait, en commençant sa phrase, la construire avec un participe ou si le nominatif *तपना est une simple erreur matérielle; mais les incohérences de construction sont, pour un motif ou pour un autre, si fréquentes, que je n'ai pas cru devoir corriger; inversement, un peu plus loin, p. 232, l. 4, le locatif pour le nominatif.

PAGE 234, LIGNE 12. — J'ai remplacé अष्ट° des mss. par सप्त°, qui se trouve dans les autres descriptions. Il n'y a aucun motif de penser que celle-ci se soit écartée de la formule consacrée.

LIGNE 20. — J'hésite sur le sens de क्षेमवैस्तारिक; le plus naturel semblerait de traduire : «qui répand le bonheur» ou, par une interprétation plus technique, «le nirvâṇa»; mais, d'autre part, nous trouvons ici même वैस्तारिक appliqué au dharma (plus loin, 245, 8), et en pâli viññārika seul comme épithète de sāsana (p. ex. Jātaka, I, 29, v. 212) et rapproché de bāhujañña, ce qui paraît impliquer le sens de «très répandu».

PAGE 235, LIGNE 8. — Pour cet emploi de पृथु = बड्ड, cf. entre autres, un exemple tout à fait analogue, Suttanip., p. 444.

PAGE 236, LIGNE 1. — सप्तवर्णाहि serait beaucoup plus simple; c'est précisément pourquoi j'ai conservé la leçon des mss., qui se peut à la rigueur expliquer comme un substantif : «[faites] des sept couleurs, des sept substances précieuses». La persévérance des mss. dans cette lecture, plus bas, p. 238, l. 13; p. 239, l. 13, m'a décidé.

PAGE 240, LIGNE 12. — अमूषि pour भविष्यति montre le peu de soin qui a présidé à la rédaction, au moins dans certaines parties.

PAGE 241, LIGNE 1. — Je doute fort que अवन्दित soit correct. अभिवन्दित°, tout en étant bien faible, serait plus satisfaisant.

LIGNE 5. — Le vers se compléterait facilement en écrivant कीर्तिशब्दो, et mesurant bhagavatō; mais bien d'autres combinaisons sont possibles.

LIGNE 14. — अत्युच्चसाहस्यो serait une façon de dire अत्युच्चगामिन्, cf. p. précéd., l. 2; cf. plus loin, p. 245, l. 7. Mais le vers reste incomplet et par conséquent douteux.

PAGE 242, LIGNE 2. — Cet emploi absolu de प्रभवति se compare d'une part avec

l'usage du verbe appliqué à des fleuves pour dire : «prendre sa source, avoir son origine», de l'autre avec la locution «partir pour la bodhi».

PAGE 244, LIGNE 6. — La gradation décroissante justifie la correction पंचाशत्, dont précisément le vers s'accommode.

LIGNE 10. — Le changement de mètre suffirait à rendre ici suspecte cette stance; elle paraît d'ailleurs exprimer une doctrine qui n'est guère en harmonie avec les notions fondamentales et anciennes du bouddhisme.

LIGNE 17. — अनभिभूता se peut — dans ce style — expliquer à la rigueur : «C'est pourquoi l'invincibilité est son nom», सर्वाभिभू «qui triomphe de tous» est en effet un équivalent de अनभिभू «invincible». La prosodie de ces vers est si libre qu'on peut se demander si la leçon primitive n'était pas सर्वाभिभूति.

LIGNE 18. — सरे, c'est-à-dire correctement सत्सि.

PAGE 245, LIGNE 11. — Si on lit सो प्राक्च°, il faut admettre, pour obtenir une construction régulière, que संज्ञा fait fonction de l'instrumental संज्ञया. J'estime qu'il serait plus aisé de substituer au nominatif सो le génitif से.

LIGNE 18. — Pour entendre अनीर्यी, cf. l'expression *cauririyāpathavirahitaṃ arahattaṃ* que Childers (s. v. *iriyāpatho*) a expliquée trop littéralement en suivant matériellement les commentateurs et dont Burnouf (*Lotus*, p. 297) a certainement indiqué le vrai sens. अनीर्यी revient à : «supérieur aux conditions ordinaires de la vie».

PAGE 246, LIGNE 1. — Je ne comprends pas comment cette explication prétend justifier le nom de Vipacyin.

LIGNE 7. — अचिद्धधराहि bien que réparti sur le deuxième et le troisième pāda, forme un composé.

PAGE 248, LIGNE 4. — Je ne puis rien faire des leçons प्रार्थयतो, प्रार्थयता, प्रार्थयेत् que donnent nos mss. dans ce vers et les précédents; j'ai uniformément rétabli प्रार्थन्तो qui se construit tout naturellement. — D'après ओकिरे हं de la l. 8, il faut prendre toutes ces troisièmes personnes comme faisant fonction de la première; c'est le Buddha qui raconte ses œuvres méritoires à l'égard des Buddhas antérieurs.

PAGE 249, LIGNE 9. — Je ne me flatte pas de comprendre cette stance. Elle me paraît signifier : «Sous cinq (Buddhas) satisfait (sans aspirer plus haut), sous trois, j'ai souhaité le nirvāṇa; mais, les trois m'ont retenu dans le monde (m'ont

détourné d'aspirer au nirvāṇa qui eût empêché sa mission de Buddha) et je renaquis comme un des trente (trois) devas».

LIGNE 12. — Je ne puis comprendre qu'en corrigeant, ici et à la l. 14, नवतिः pendant quatre-vingt-dix kalpas il a été bodhisattva; il est devenu bouddha le quatre-vingt-onzième.

LIGNE 15. — J'entends : «Mais l'héroïsme prépare la bodhi, cette force que n'explique aucun autre (qu'un Buddha).»

LIGNE 19. — Pour समुदानेन्ति, cf. I, p. 400. On peut ajouter les passages analoges du *Div. Avad.*, comme p. 26, l. 21.

PAGE 250, LIGNES 9-13. — Rien n'appelle à cette place cette glorification du livre. Mais les textes bouddhiques du nord sont si prodigues d'éloges de ce genre qu'il n'est pas autrement surprenant qu'une pareille formule se soit intercalée ici.

LIGNE 14. — गुर = पुरा. La restitution de ces deux vers est très hypothétique. Au troisième सविग्रूपचरित, «dont la vie, les allures se heurtent à des obstacles» (allusion à des manifestations analogues à celles que décrit si fréquemment l'épopée, quand, sous l'action de la puissance du *tapas*, le trône d'Indra s'échauffe, etc.) est un tour bien alambiqué, mais, à ce qu'il me semble, admissible dans ce style.

LIGNE 18. — Le mètre suppose mesurée brève la première syllabe de *śāṛva*, comme à la l. 2 de la p. suiv. Avec le second pāda commence le discours de Śakra au Buddha. Je n'insiste pas sur l'incohérence entre les pluriels वे et पतन्ति et le singulier °गुणवाँ. — Au quatrième pāda, दाननिदानं comme épithète de दुःखं, irait mieux; mais la longue nécessaire à la seconde syllabe paraît protéger en ce point la lecture des mss.

PAGE 251, LIGNE 3. — प्रार्थयेत्, la troisième personne pour la seconde, si l'on ne préfère lire वीरः. Je ne puis rien tirer de cette strophe, à moins d'admettre, ce dont je ne puis cependant citer d'autre exemple, que भगवती désigne, comme सुखवती, quelque paradis spécial. — Au troisième pāda, le dernier caractère s'est cassé; c'est कार्य qu'il faut lire : «Je n'ai que faire du séjour de Bhagavatt, moins encore des gens qui y aspirent», c'est-à-dire qui placent si bas leurs aspirations.

LIGNE 15. — Nouvelle réplique du Buddha.

LIGNE 20. — सुखास्ति = सुखमस्ति.

PAGE 252, LIGNE 6. — Cet emploi de याव-ताव dans यावन्तरेषा-तावन्तरं est assez singulier. Le sens n'en peut être douteux.

LIGNE 8. — Cette ligne se traduit bien : «Mon héroïsme ne se laisserait pas décourager (même par une pareille épreuve)»; seul le च s'explique mal. Si c'est, comme je le crains, une simple cheville, il faudrait au moins le changer en व.

PAGE 253, LIGNE 2. — Force nous est de scander *labheyimām ā*.

LIGNE 19. — Je prends परिपूर्णमासा = परिपूर्णा आशा : « Tant que je ne suis pas arrivé à mon but ».

PAGE 254, LIGNE 5. — लंघितबहुभिः me paraît un composé irrégulier pour बहुलंघितैः. Ces sauts nombreux qui mènent d'un bord à l'autre de l'Océan sont les nombreuses naissances ou les œuvres infinies au prix desquelles on arrive à la bodhi.

LIGNE 11. — Il faut lire दृष्टसत्यो. Pour donner à la phrase une allure à peu près régulière, il faudrait remplacer les absolutifs व्याकर्त्त्वा et प्रतिष्ठापयित्वा par des participes : व्याकृता et प्रतिष्ठापिता.

LIGNE 14. — अमोहं, c'est-à-dire अमोघं.

PAGE 255, LIGNE 11. — Cf. plus haut, in 113, 2.

LIGNE 16. — J'ai restitué द्वयोपरान्तिकं un peu à l'aveuglette, faute de quelque passage parallèle décisif. Je suppose que cela veut dire que les quatre personnages marchent sur deux rangs, trois en avant, un seul derrière le Buddha, qui tient le milieu, d'où la comparaison avec un « vol de flamme » formé en flèche.

PAGE 257, LIGNE 3. — La construction est encore une fois incohérente; il faudrait *प्रज्ञापयित्वा गौतमीये.

LIGNE 6. — A यथोपकं « suivant le rang de chacun », comp. उपक = उपग dans le pâli *kulūpaka*.

PAGE 258, LIGNE 5. — Je prends la forme barbare आगच्छयति, comme un passif impersonnel : « Quand il sera possible d'arriver ».

LIGNE 7. — एष्टो scil. अमणो.

LIGNE 9. — Le participe est certainement tombé par erreur. Je ne saurais me porter garant que ce fût उत्पादितं.

LIGNE 10. — Je comprends मातृ° : « Avec un embrassement attendrissant pour une mère ». Mais je suis obligé de postuler pour कपिठका le sens qui nous fait besoin, en m'appuyant plus encore sur l'étymologie que sur l'emploi faiblement documenté du mot pour dire un « collier ».

LIGNE 16. — A la p. 260, l. 12, j'ai, malgré le mètre qui réclame la mesure *pāṭikā*, rétabli comme ici पट्टिका. Je ne puis pour ma part comprendre बद्धपट्टिका que comme = बद्धिपट्टिका : « Lanière de cuir, de chair ».

LIGNE 18. — मासिक est, je pense, pour माषिक : « En morceaux gros comme des karshāpaṇas et des māśhas ».

PAGE 259, LIGNE 10. — Cf. *Rāmāy.* II, 48, 17 : पादच्छाया सुखं भर्तुः तादृशस्य महात्मनः.

LIGNE 20. — Régulièrement il faudrait le génitif पश्यतः; mais le mètre semble exiger पश्यन्तो et nous sommes ainsi amené à admettre une de ces incohérences de construction si fréquentes dans notre texte.

PAGE 261, LIGNE 6. — ध्यान चत्वारि pour चतुर्षु ध्यानेषु est d'une barbarie plus qu'ordinaire, à laquelle convient du reste le nominatif हिमवान् qui se reproduit aussi incorrect dans les vers voisins.

PAGE 262, LIGNE 3. — अनपेक्षी est une erreur matérielle pour अनपेक्षो.

LIGNE 5. — Il faudrait pouvoir compléter अवहाय ou un équivalent.

LIGNE 9. — Complétez स्यात्. Cf. *Lal. Vist.*, p. 277, dern. ligne.

LIGNE 14. — क्षातिगणं forme un composé.

LIGNE 19. — Il faudrait supprimer la ponctuation et sonder les deux propositions en une seule phrase : « Aussitôt que Rāhula... les femmes du harem poussèrent un cri ».

PAGE 263, LIGNE 9. — पर्याप्तः : « C'est assez que... ». C'est क्षातिवर्गं qu'il faudrait probablement compléter.

LIGNE 15. — Le synonyme चुडाकर्म semble indiquer que त्रटाकर्म correspond à la cérémonie ordinairement appelée चोल. Je n'ai pas cru (l. 18) devoir supprimer la forme त्रातिवर्गं à côté de त्रटाकर्म. Quant à कुण्डलवर्धन, je ne puis citer de référence ailleurs à une cérémonie de ce nom.

PAGE 264, LIGNE 10. — Lisez कुम्भदासीये, cf. p. 270, l. 1. — साहर्ष्य comme plus haut अभिसाहृत.

PAGE 265, LIGNE 18. — तेषां, bien entendu pour le féminin.

PAGE 266, LIGNE 2. — सप्रसादो भवाहि : « Fais-moi cette grâce ».

LIGNE 11. — J'ai rejeté dans les variantes quelques lignes dont je ne puis rien faire, bien qu'on y trouve des traces de construction métrique en āryā et que la fin paraisse contenir des questions, inspirées par les préparatifs de fête, analogues à celle par laquelle s'ouvre, l. 13, notre fragment versifié. Tout ce passage est gravement altéré. J'ai dû risquer plusieurs conjectures assez hasardeuses sans parler de diverses lacunes que je ne me suis pas aventuré à combler.

PAGE 267, LIGNE 7. — J'ai gardé पाणिघट des mss. C'est, je le crois, excès de

prudence, et je ne doute guère qu'il ne faille lire पाणिघात "applaudissements".

LIGNE 9. — Peut-on admettre que संयुक्तशिखरीजात caractérise les Çākya comme « transformés en, semblables à des montagnes de vêtements ou de parures » ? La restitution du páda suivant est loin de me satisfaire complètement.

LIGNE 18. — उपगम्य est l'absolutif pour le verbe fini ou, plus vraisemblablement, une orthographe approximative pour उपगमे.

PAGE 268, LIGNE 4. — Cf. p. 270, l. 14.

PAGE 269, LIGNE 3. — La forme correcte serait विनीतश्रावणार्ण. Pour कर्क-न्दकरो, que je ne comprends pas, je ne vois rien de probable à proposer.

LIGNE 13. — Cette stance me paraît certainement transposée. Je n'en puis du moins tirer aucun sens qui se justifie à cette place. ओहर्ति est sans doute une erreur pour ओलगति. Elle s'expliquerait mieux dans le discours que Yaçodharā adresse à son fils pour le détourner de la vie religieuse.

PAGE 270, LIGNE 9. — J'estime que l'orthographe correcte et étymologique (je l'ai rétablie dans d'autres passages) est दुद्यटितात्त, que je traduis, non pas avec le scoliaste de Childers : « Qui comprend ce qui est révélé », mais plutôt : « Qui a l'intelligence épanouie, ouverte ».

LIGNE 13. — Il faudrait un mot, même dans cette rédaction bien heurtée, pour annoncer que le Buddha va prendre la parole. On pourrait lire दशबलो ब्राह्मण scendant *śāsanē*, ou, avec un sandhi irrégulier, दशबलाह.

LIGNE 17. — De शिरसिजसल्लोवां je ne puis tirer de sens. On pourrait lire शिरसि-ज्जां सल्लिख्य; mais सल्लिख्य devrait s'entendre dans un sens voisin de « peigner, arranger », qui me semble médiocrement plausible.

PAGE 271, LIGNE 3. — Si 'केशशिर' est la vraie leçon, c'est encore un composé irrégulier pour शिरःकेश.

LIGNE 4. — C'est sans doute विदुस्सं qu'il faut lire.

LIGNE 14. — भुत्तिव्वा fait fonction de prétérit.

PAGE 272, LIGNE 11. — Il manque ici les participes सन्दर्शिता, etc., qui terminaient la phrase, et les premiers mots, régime des absolutifs, qui commençaient la suivante.

LIGNE 17. — Cf. plus haut, p. 143 et suiv., le « Nalinījātaka ».

LIGNE 18. — Corrigez अनुत्तरं.

PAGE 273, LIGNE 2. — Pour अपरिमितासंख्येय°.

LIGNE 3. — Il y a ici une lacune évidente. J'ai pu rétablir le premier vers grâce à la comparaison d'un passage antérieur (II, p. 349 et suiv.) où toutes les strophes qui vont suivre ont déjà paru avec certaines variantes. J'y renvoie une fois pour toutes.

LIGNE 11. — C'est तायिना qu'il faut lire, comme ici, II, 349, 12.

LIGNE 16. — Je suppose que c'est ओकिरे qu'il faudrait lire ici, comme au vers précédent. Je n'ai pas cependant voulu éliminer ओसिरे-ओशिरे qui ne paraît pas absolument inadmissible. Cf. I, 380.

PAGE 274, LIGNE 7. — अङ्गानि, c'est-à-dire les corps des damnés, est certainement préférable à la leçon अङ्गारा de II, 550, 5. Il en est de même à la l. 9 de च्यवित्त्वान comparé à च सत्त्वा ते de II, 350, 7.

LIGNE 18. — Ce śloka sort de l'analogie des vers environnants. Le sens n'en est pas très net. Il a tout l'aspect d'une addition destinée à affirmer que les sentiments de ces devas à l'égard du Buddha sont ceux d'un fils aimé à l'égard de ses parents. Je l'ai ici laissé dans le texte au lieu de le rejeter en note comme plus haut. On ne saurait, en effet, dans un texte comme celui-ci, avoir la prétention de faire, entre la teneur primitive et les interpolations, un départ bien rigoureux.

LIGNE 19. — निर्मित ici, comme à la l. 2 de la page suivante, n'est satisfaisant que si on l'entend comme signifiant « orné ».

PAGE 278, LIGNE 7. — J'ai écrit ये हि, en admettant que tous ces nominatifs font fonction d'accusatifs. Il vaudrait mieux peut-être, à cause de l'instrumental येहि qui commence les ślokas suivants, écrire de même ici, et l'on aboutirait, en suppléant इति après उपदूता, à une traduction analogue à celle que j'ai, avec toutes sortes de réserves, suggérée pour le passage parallèle : « Les hommes qui ont réconforté les êtres, en se disant : je délivrerai ceux qui souffrent, ces hommes... , etc. ».

LIGNE 17. — प्रलुप्यं ou प्रलुप्यन्तो mériterait certainement d'être, comme ici, substitué à पुल्वं, II, 354, 13.

PAGE 279, LIGNE 12. — अप्रमाणाय du passage parallèle est plus satisfaisant, mais la leçon de nos mss. n'est pas ici inadmissible.

PAGE 280, LIGNE 9. — C'est, bien entendu, येहि qu'il faut lire.

PAGE 281, LIGNE 11. — Pour tout le passage suivant, cf. d'une façon générale Windisch, *Māra und Buddha*, p. 119 et suiv. (*Saṃyutta Nik.* éd. Feer, I, 124 et

suiv.). Je n'ai pas, bien entendu, à instituer ici de comparaison suivie. Je ne relèverai que les détails qui me sembleront importants pour la constitution ou l'intelligence de notre texte.

PAGE 283, LIGNE 17. — Dans ce passage et dans les lignes suivantes, la tradition semble garantir ici un adjectif *बहुलिन्* où l'on pourrait, à la rigueur, chercher le sens de « appliqué ». On peut comparer l'emploi de *बहुलीकार* = réflexion, par exemple, *Lal. Vist.*, 541, 16. Pour le second pāda, je renvoie à Windisch, p. 122, n. 1. Dans les deux derniers, notre texte s'écarte de la tradition pālie, et, à mon sens, plutôt avantageusement; je comprends : « Par quelles méditations le moine qui s'applique échappe-t-il à l'idée du désir où l'on ne peut prendre pied ? ».

PAGE 284, LIGNE 4. — *अवितर्कध्यायी*, allusion au second degré du *dhyāna*. *सति चीनं* « il n'a pas de pensée de paresse », en prenant *चीनं* substantivement au sens abstrait.

LIGNE 14. — Je traduis cette lecture : « Ne désirant la vie que pour le bûcher », c'est-à-dire, ne voyant dans la vie que le bûcher qui en marque le terme, ne pensant qu'à la mort. Je suis loin d'avoir dans ce texte une foi implicite; mais les efforts ingénieux de M. Windisch ne me paraissent pas avoir triomphé des obscurités de la contre-partie pālie.

LIGNE 19. — Je n'ai rien trouvé de mieux que la restitution *माप्स्ये*; elle a au moins l'avantage de nous donner un verbe qui régit *प्राप्तिं* et *प्राप्तिं* : « J'atteindrai le but, la paix du cœur ».

PAGE 285, LIGNE 6. — N'était le mètre, je préférerais *गुणसंप्रचारिणी*, comme épithète de *तृप्ता*, d'après l'analogie de *बुद्धिगुणसंप्रचारिणी* cité par le PWB s. v. *प्रचारिन्*. Mais on peut sans trop de hardiesse appliquer aux hommes eux-mêmes le qualificatif qui rigoureusement porte sur la « soif » dont ils étaient les esclaves. Au reste, tout ce contexte est bien incertain et la comparaison du pāli ne me paraît pas du tout trancher les difficultés. Dans le quatrième pāda, il manque, comme le montre le mètre, un substantif (« l'empire, la puissance », ou quelque chose d'approchant) qui gouverne le génitif *मृत्युराप्ते*.

LIGNE 14. — « Que poursuivez-vous donc, ô méchants ? Votre haine du Buddha sera-t-elle donc éternelle ? »

LIGNE 17. — Je ne puis construire qu'en écrivant *स आनिये* et en prenant ce mot pour un optatif passif : « Cet homme ne saurait être mené par la passion ». On pourrait bien écrire comme plus haut (p. 282, l. 2) *सुखानयो*; mais l'absence de tout pronom dans cette proposition nouvelle est bien dure.

PAGE 286, LIGNE 1. — Je ne sais rien faire de जिद्द; j'ai écrit जितं en pensant à l'exclamation, d'ailleurs inexpiquée encore, अयि हि जितं, comme II, 126, 9, al. — अभिभूय भूतो «a triomphé».

PAGE 287, LIGNE 2. — राक्षसोद्दीपस्य मध्येन est un exemple de plus de ces commencements de la déclinaison périphrastique, si j'ose ainsi dire, qui a triomphé dans les langues modernes de l'Inde; c'est simplement un équivalent de l'accusatif राक्षसोद्दीपं.

LIGNE 16. — Je n'oserais affirmer que बुध्यन्ति ne se puisse ici défendre; je ne doute pourtant guère que la vraie lecture ne soit बुध्यन्ति = उच्यन्ते.

PAGE 289, LIGNE 12. — Ici et deux lignes plus bas, nous sommes obligés de prendre उपलभ् dans le sens de «accueillir» qui a au moins le tort de n'être pas garanti par un usage courant. Il serait aisé de substituer उपलोभन्सु:.

PAGE 290, LIGNE 1. — La forme अनुतिष्ठियेयम् est singulièrement barbare. C'est sans doute अनुतिष्ठियाम qu'il faudrait rétablir.

PAGE 291, LIGNE 16. — La forme ordinaire et correcte serait उपालभ्यति, उपालभ्यते. Mais la même orthographe revient dans la suite, 295, 13.

PAGE 292, LIGNE 2. — Si la Rākshasi obtient créance pour ses calomnies, on s'explique mal que le texte continue en disant que Dharmalabdha «rentre ainsi heureusement chez lui». On attendrait plutôt la négation न पत्नीपयति. Mais ces récits sont parfois d'un tour si heurté et si abrupt qu'il est plus prudent de ne pas trop corriger. Le plus simple serait assurément de supprimer la phrase एवं सार्ध-वाहो, etc. Le récit en prose se continuerait assez bien, p. 295. l. 13, par यत्र कालं, etc. Mais, même ainsi, les premières lignes de cette suite font double emploi et forment répétition.

LIGNE 10. — विपर्यस्त «égaré», en allemand «verkehrt», cf. l'emploi de विपरोत, par exemple, I, 456.

PAGE 293, LIGNE 3. — Il faudrait peut-être rétablir ते नो अघिगता; je pense pourtant que न peut, dans cette langue, représenter मो, comme génitif de वयं (cf. I, p. 601). Nous le retrouvons de même, d'après les mss., à la dernière ligne de cette page, et plus bas, 310, 10, ailleurs encore.

PAGE 294, LIGNE 10. — On ne peut construire qu'en traduisant प्रतिनिष्ठे comme si c'était le causatif. Peut-être faut-il lire प्रतिनिष्ठे.

PAGE 295, LIGNE 2. — अप्येदि = अर्पय : «remets-le à celui dont (यस्यास्य) tu es la femme».

LIGNE 9. — Nous avons déjà rencontré 1, 233, 17, et 234, 8 (cf. p. 476) un accusatif भार्यर् ou भार्यार् que, à en juger par ce passage, j'aurais mieux fait de conserver purement et simplement dans le texte. Je ne puis d'ailleurs, plus qu'alors, rendre compte de cette forme bizarre.

LIGNE 12. — Je ne sais ce que représente cette addition त्वे à la désinence du verbe. Il semble que nous l'ayons de nouveau un peu plus bas, dans अगच्छ्यत्त्वे, p. 299, l. 13.

LIGNE 18. — अनिच्छियति représente-t-il le verbe fini avec l'a privatif? ou le participe passif auquel il faudrait suppléer अस्ति? ou faut-il tout simplement écrire न इच्छियति?

PAGE 296, LIGNE 6. — Le second रास्ते est redondant. Mais de pareilles incohérences de construction, et même de beaucoup plus choquantes, reviennent fréquemment. Cf. 297, 1, la répétition de ताये रात्रिये.

LIGNE 14. — Cf. *Dhammap.*, v. 60 : *yaṃ taṇhā sahate*.

PAGE 299, LIGNE 3. — Les mots entre parenthèses sont à supprimer. C'est une glose maladroite.

LIGNE 11. — Le récit est singulièrement brusqué, probablement par suite de lacunes. J'entends अन्तराय विज्ञानित्वा «prévoyant un obstacle» (tel que l'intervention de Dharmalabdha, par exemple) si elle traînait les choses en longueur, «la rākṣaśī ne les maugea pas», évidemment «elle-même» ou «toute seule»; cette indication étant indispensable, je suppose que, au lieu de सान्, un régime n'étant pas nécessaire, c'est साम् qu'il faudrait rétablir.

PAGE 300, LIGNE 10. — Le *Lal. Vist.*, 488, 16, rapporte à la deuxième semaine qui suit la bodhi cette «longue promenade» du Buddha.

PAGE 301, LIGNE 5. — अच्चायेसि pour अच्चादेसि, comme si souvent खायित pour खादित. Après ce mot il faut rétablir le signe de ponctuation, omis par inadvertance.

LIGNE 16. — Pour परिकूड्वेति ou परिकुदेति des mss., je n'ai rien trouvé de mieux que परिकूडालेति, que je prends comme un dénominatif de कुडाल. Même en admettant cette conjecture, l'orthographe de M par डु n'est pas suffisante pour rendre probable la cérébralisation du groupe dda et j'aurais mieux fait d'écrire परिकूडालेति.

PAGE 303, LIGNE 7. — Quelque constellation que désigne ici le nom de सुजाता, il est sûr que कौत्तिक n'est qu'une restitution sanscritisante pour कित्तिक qui représente réellement कृत्तिक.

LIGNE 8. — C'est सर्वस्य सार्यस्य पुरतो qu'il faut lire : « en tête de toute la caravane ».

PAGE 304, LIGNE 6. — Lisez भगवान्. Les mss. portent du reste भगवन्; mais il faut un sujet à परिभुञ्जतु.

LIGNE 10. — Sur कर् = « penser, réfléchir », cf. I, 585.

LIGNE 17. — J'entends l'expression बहुवेन वाकान्ता en ce sens que le Buddha passe son pouce sur les quatre vases, les marque comme d'une bénédiction, en concevant le vœu que les quatre deviennent un seul vase (एकपात्रो च ब्रधिक्षितो).

PAGE 305, LIGNE 2. — « Il prononce leur récompense », qui n'est autre que cette formule de bénédiction (सौवर्त्यिक) qui doit les protéger en tous lieux et qui suit aux lignes 12 et suiv.

LIGNE 10. — Pour tout ce passage, cf. *Lal. Vist.*, 502, 5 et suiv. Malgré les allusions qui vont suivre aux diverses régions et qui semblent recommander la leçon दिश्रा (स्वस्तिकर्) du *Lal. Vist.* et de nos mss., j'ai écrit दिश्रे (cf. l. 2 : दक्षिणामदिश्रे) parce qu'il faut nécessairement un verbe.

PAGE 306, LIGNES 7-8. — J'ai dû corriger et restituer en m'appuyant sur *Lal. Vist.*, 503, 4-5. Mais les divergences sont, dans le détail, si fréquentes entre les deux textes que cet expédient, inévitable dans le cas présent, offre peu de garanties.

LIGNE 10. — Cf. plus bas in 310, 5.

PAGE 308, LIGNE 9. — J'ai préféré laisser une lacune plutôt que d'introduire ici la leçon du *Lal. Vist.* qui est bien peu vraisemblable.

PAGE 310, LIGNE 5. — Je ne sais à quels noms se réfèrent ces catégories de huit gramaṇas, de huit brāhmanes et de huit rois. Quant aux « huit dieux », on peut croire qu'ils comprennent les quatre Lokapālas, flanqués chacun d'un autre deva; au moins voyons-nous Yama invoqué à côté de Virūdhaka (307, 14) et Varuṇa à côté de Virūpāksha (308, 14); à côté de Dhṛitarāshṭra (306, 10) on pourrait, d'après l'indication contenue dans ce passage même, placer Indra, en corrigeant देवेहि सं च रक्षितः (lecture en elle-même peu admissible et à laquelle le *Lal. Vist.*, 502, 18, oppose सूर्येण सह रक्षतु) en देवेन्द्रेण सह रक्षतु. Quant à Kuvera, si notre texte lui ajoute « les Rākshasas », le *Lal. Vist.*, 406, 11, invoque avec lui « Maṇi-

bhadra, le chef de tous les Yakshas». Il suffit de substituer aux Rākshasas le nom individuel, quel qu'il ait pu être pour notre rédacteur, de leur chef supposé.

LIGNE 15. — Pour ce nom de Çiluksha, cf. plus bas, 313, 2.

PAGE 311, LIGNE 1. — अभिषन्दिता ne peut ici signifier autre chose que «débordant [de satisfaction]». Je puis renvoyer à l'exemple que j'ai emprunté déjà (*in* I, 30, 5) au PWB. L'emploi métaphorique du mot (cf. encore *in* I, 88, 10) explique qu'il puisse être pris successivement dans des sens finalement opposés, — s'irriter ou être rempli de joie, — mais toujours pour exprimer une vive émotion.

LIGNE 6. — J'ai écrit प्रबाला qui donne un mot connu au lieu de प्रवाना dont je ne puis rien faire; mais je ne comprends pas clairement cette fin de phrase. Faut-il écrire चेतकीयो? ou l'adjectif चेतकीय, s'appuyant sur l'emploi de चेतकी, contiendrait-il une sorte de calembour fondé sur चैत्यक «les fruits du Caitya, de l'arbre sacré?» हरीतकीप्रबाल resterait toujours obscur.

LIGNE 8. — Je ne puis rien faire de नगरवलम्बिका (de même l. 18 et p. suiv., l. 12). Nous avons à plusieurs reprises rencontré le mot वेलम्बक (plus haut, 113, 3; 141, 18); il est lui-même pour moi inexpliqué; mais, du moins, on considère comme très probable que, dans les deux cas, nous avons à faire au même terme, et qu'il faudrait ici corriger नगरवलम्बिका; l'entourage où figure वेलम्बक montre dans quelle direction il faut chercher le sens, et que notre नगरवलम्बिका, si tel est bien son titre, devait être une musicienne ou une danseuse.

LIGNE 11. — Corr. घातमना.

PAGE 312, LIGNE 8. — J'ai gardé मं qui se peut prendre (= मो, नो, cf. *in* 293, 3) pour un pluriel faisant fonction de singulier. Mais il serait aussi bien aisé de le corriger en मे, la confusion entre e et am étant dans cette écriture extrêmement fréquente.

LIGNE 10. — J'entends विकल्पदूष्य «des vêtements au choix». Cf. l'expression du Pāṭimokkha relevée par Childers (s. v. *vikappo*) : *civare vikappaṃ āpajjeya*.

LIGNE 16. — पाणिषात est un nom de Tirtha relevé dans le MBh. par le PWB. Dans l'épisode, qu'il transpose d'ailleurs à un autre moment, le *Lal. Vist.* (333, 6 et suiv.) a पाणिहता (पुष्करिणी).

PAGE 313, LIGNE 5. — Si je lis bien, cette pierre s'appellerait भगवतो अनुसीवन.

LIGNE 7. — Cette phrase n'est pas claire pour moi; je ne puis la comprendre qu'en attribuant à प्रतिवसति un sens prégnant : la divinité de l'arbre attend sur la rive en se disant que le Buddha va sortir de l'eau; car les Buddhas ne connaissent pas la fatigue. La scène dans le *Lal. Vist.* (p. 333), transportée avant la bodhi, est

mieux motivée et dans des termes qui justifient bien plus naturellement la suite du récit, telle qu'elle est présentée ici même. Il y est au contraire expressément remarqué que le Bodhisattva est fatigué, épuisé, et que l'intervention de Māra le force à réclamer l'aide de la divinité du Kakubha. Nous avons donc une contradiction directe et qui est sûrement intentionnelle. La fatigue attribuée au Bodhisattva ne se pouvait guère prêter au Buddha parfaitement accompli. Mais, il y a plus, et je vois dans ce cas particulier une influence de la doctrine propre à notre livre sur la transcendence du Buddha (*lokottara*); l'école d'où il procède devait tout particulièrement répugner à supposer chez le Maître aucune défaillance. Le récit a donc été remanié sous cette préoccupation; mais toutes les incohérences n'ont point été écartées.

LIGNE 15. — Ces imaginations de dessins que porteraient les feuilles de certains arbres et auxquels on attribue une origine ou une signification merveilleuses, ne sont pas rares dans les contes. — Je ne puis entendre la phrase finale de ce paragraphe qu'en suppléant un verbe प्राप्नुवं ou quelque équivalent après बोधि, ou en prenant बोधि — ce qui est un procédé bien hasardeux — pour la première personne de l'aoriste : « quand j'atteignis la bodhi ». Quoi qu'il en soit, ce résumé des trois derniers incidents qui viennent d'être rapportés, mis ainsi dans la bouche du Buddha, alors qu'il est partout question de lui à la troisième personne, me semble hors de place.

PAGE 314, LIGNE 2. — आलयागमो, cf. *Lal. Vist.*, 509, 7-8. — अयं scil. लोकः.

LIGNE 9. — Pour ces deux ślokaś; cf. *Lal. Vist.*, 515, 18 et suiv.

PAGE 315, LIGNE 8. — Dans cette locution (cf. plus bas, 316, 13; 317, 11, etc.) le pâli porte *abhikkanto*, *abhikkantā ratti*. J'incline à penser que c'est en effet l'orthographe primitive. Mais les textes du nord donnent si ordinairement अभिक्कान्त que j'ai hésité, malgré la ressemblance des caractères त et भ, à rétablir uniformément la forme अभिक्कान्त, qui devrait, dans le premier cas au moins, être अभिक्कान्त, si l'explication de Childers est fondée.

LIGNE 14. — Dans le passage parallèle, le *Lal. Vist.* (515, 3, 12) substitue au premier vers प्रज्ञाकारो pour notre पूयभरो. Il y faut lire प्रज्ञाकारो ऽनुपपो. Cf. *Mahāvagga*, I, 6.

PAGE 316, LIGNE 15. — Comp. *Lal. Vist.*, 517, 3 et suiv.; *Mahāvagga*, I, 5, et ici même un peu plus bas, 319, 3 et suiv. (*Lal. Vist.*, 520, 19; *Mahāvagga*, I, 7).

PAGE 318, LIGNE 3. — J'ai rétabli l'orthographe कूटितात्त, d'après ce que j'ai

dit plus haut, in p. 270, l. 9, malgré la lecture du *Lal. Vist.* dans le passage parallèle, 520, 2.

PAGE 320, LIGNE 12. — Lisez दृष्य°, c'est-à-dire सृष्य°.

LIGNE 16. — वैमात्रता «la variété, la diversité», comme l'explique la Mahāvya-upatti, ap. PWB s. v. Cf. p. suiv., l. 5.

PAGE 321, LIGNE 6. — Lisez संक्षेप°.

PAGE 322, LIGNE 13. — Le *Lal. Vist.*, 524, 20, s'exprime plus clairement : महाहानिर्वर्तते हदूकस्य रामपुत्रस्य. Nous pouvons dire familièrement, par une ellipse analogue qui, si elle n'est pas correcte, ne laisse pas que d'être intelligible : c'est une grande perte qu'Udraka Rāmaputra.

PAGE 325, LIGNE 2. — Cf. *Mahāvagga*, I, 2 et suiv.

LIGNE 7. — Pour निड्डंक्क, cf. *Mahāvagga*, p. 362.

LIGNE 16. — संप्रति वृन्तच्युतस्य «qui vient de tomber de la branche»; c'est l'équivalent de समनन्तरवृन्तच्युतस्य du *Lal. Vist.*, 526, 82. C'est aussi sur la comparaison du même texte, en même temps que sur les nécessités du sens, que se fonde ma correction वृन्तच्युत et बन्धनाश्रयो.

PAGE 326, LIGNE 5. — Pour cette strophe, cf. *Mahāvagga*, p. 8. Au dernier pāda किम् est une inadvertance. C'est कम् qu'il faut lire, comme le portent les mss.

LIGNE 10. — प्रज्ञानाति = «se donner comme, faire profession de».

LIGNE 11. — Cette ligne est restituée d'après *Lal. Vist.*, 526, ult.

PAGE 327, LIGNE 15. — परिवर्जयति = «satisfaire, rendre favorable». Cf. आवर्जना et ci-dessus, I, 377, 482.

LIGNE 20. — Le *Lal. Vist.*, 528, 4, a रोहितवस्तु; pour un nom de lieu °वस्तु est plus probable.

PAGE 328, LIGNE 18. — Je ne décide pas s'il faut lire व (scil. एव) सन्ति ou वसन्ति; dans les deux cas le sens revient exactement au même et °चारोहि fait, comme si souvent, fonction de locatif.

PAGE 329, LIGNE 4. — अञ्जलिक signifie, je pense, «instable, variable». Le récit du Jātaka (éd. Fausböll, I, 68) a la même épithète, suivie de pahānavibbhaṇṭo au lieu de notre °विक्रान्तो; cf. *Mahāvagga*, I, 6, 32 et suiv.

LIGNE 16. — La forme पुष्किरिणी est trop fréquente dans nos mss. pour que je me sois cru autorisé à la corriger. Elle fait pendant, en sens inverse, au *polakharani* du pâli. — La tournure ज्ञानन्ता च बुद्धा pour dire : «et les Buddhas savent (toute chose)» est, indépendamment de la façon bien abrupte dont cette réflexion est introduite, singulièrement contournée. Le texte ne doit pas être en ordre.

PAGE 330, LIGNE 4. — Ces cinq trônes correspondent aux quatre Buddhas passés ou présents du kalpa et au cinquième, au futur Maitreya. Cependant, aussitôt après, le Buddha est censé professer la théorie postérieure en vertu de laquelle dans un bhadra kalpa il doit naître mille buddhas. En revanche le *Lal. Vist.*, 53a, 4, qui ne fait pas d'allusion à cette doctrine, parle de mille (ou cent) trônes. Au reste, notre texte est ici en désordre. La lacune après चासनानि est évidente. Mais il y a plus, et l'énumération qui suit des nimbes de divers Buddhas a probablement supplanté la description (cf. le *Lal. Vist.*) de la lumière surnaturelle que répand Çâkyamuni au moment de procéder au Cakrapravartana.

PAGE 331, LIGNE 3. — *Lal. Vist.*, p. 540; *Mahāvagga*, I, 6, 17.

LIGNE 8. — J'entends चक्षुर्क्षणीय et ज्ञानर्क्षणीय (l. 10-11) : «qui produit la vue, qui produit la connaissance».

LIGNE 13. — Corr. °कर्मन्तो et चर्यस्मिं à la ligne suivante; il y a eu transposition accidentelle de l'r.

PAGE 333, LIGNE 7. — Entre la phrase ... दुःखसमुदयो ... प्रहातव्यो ति ... प्रादुर्भूषि et le commencement de la suivante, il y a une lacune que j'ai à peine besoin de signaler. Les deux dernières vérités, दुःखनिरोध et दुःखनिरोधगमिनीप्रतिपद्, devraient être énumérées, conformément à la formule précédente, comme साक्षात्कर्तव्य et भावयितव्य; puis les deux premières दुःख et दुःखसमुदय, comme परिज्ञात et प्रहीण (ou un équivalent). Telle est en effet la série des douze étapes, les quatre vérités reprises dans trois énumérations successives : la première les énonce simplement, la seconde les présente comme devant être acquises, la troisième comme acquises. Cf., par exemple, *Lal. Vist.*, 541, 2; 542, 12, où du reste une formule, दुःखं परिज्ञेयं, est encore omise.

PAGE 334, LIGNE 7. — Cf. I, 41, 4 et suiv. et la note, et ci-dessous, 341, 12 et suiv.

PAGE 335, LIGNE 14. — कामकारिकता «la libre production de... la libre disposition sur...».

PAGE 337, LIGNE 13. — Je n'ai pas voulu supprimer cette forme hybride उवाच, intermédiaire entre उवाच et अवोचत्. Il est pourtant probable qu'elle ne repose que sur une erreur de scribe. — भवनेत्रिक peut s'entendre assez bien ici dans ce sens : « Qui a l'existence pour conducteur, pour introducteur », en d'autres termes : « Qui découle de l'existence »; la forme नेत्रिक = नेत्रक n'est pas inadmissible; mais il y a une difficulté; il est malaisé de séparer भवनेत्रिक de भवनेत्री (cf. I, 247, 18), et, s'il en est dérivé, cette explication, qui suppose le sentiment vivant du sens étymologique, tombe d'elle-même. J'estime que cet emploi de भवनेत्रिक est ici très artificiel. La restitution de l'orthographe भवनेत्री, en face du pâli *bhavanetti*, sur laquelle il repose, reste pour moi très sujette à caution.

PAGE 338, LIGNE 1. — A प्रभङ्गुणा comp. le pâli *prabhaṅgaṇa*.

PAGE 340, LIGNE 19. — La construction est rompue, comme souvent. Il serait aisé ici de rétablir प्रवर्तसि.

PAGE 341, LIGNE 3. — J'ai conservé प्रथमं qui peut s'expliquer adverbiallement : « pour la première fois », et qui semble, dans une certaine mesure, protégé par l'erreur même de M; mais il serait bien aisé de rétablir प्रथमे.

LIGNE 6. — अभिधायति est pour moi obscur. Cet emploi du verbe doit pourtant se rattacher à l'acception connue pour अभिधातु (par ex. *Div. Avad.*, 301, 24), en pâli *abhiññātu*, à savoir : « Qui éprouve de la convoitise ». Marque-t-il un mouvement, un soubresaut violent? C'est probable d'après l'ensemble du contexte. — कम्पयति dans le sens du thème simple qui lui succède un peu plus bas.

PAGE 342, LIGNE 5. — Les mots महर्षिणां धर्मचक्रं वाचा, qui ne se construisent pas, ne sont sans doute qu'une glose destinée à expliquer que cette voix du Buddha qui se fait entendre n'est autre que le Dharmacakrapravartana.

LIGNE 13. — J'entends संविभाग « la distribution [de l'enseignement, de la doctrine] ».

LIGNE 16. — Cf. une première énumération des soixante qualités de la voix du Buddha, I, 170, 12 et suiv.; cf. aussi I, 314, 11 et suiv. Les deux énumérations ne concordent du reste que dans un petit nombre d'épithètes.

PAGE 343, LIGNE 2. — अप्रामाद ne me paraît rien moins que certain. Ce mot signifierait quelque chose comme « sans dépression ».

LIGNE 15. — Bien que protégé par le mètre, सम्भवे est pour सम्भवेन.

LIGNE 19. — ओषधुष्य° pour पुष्योष°. Le demi-vers que j'ai éliminé n'est qu'une glose de celui-ci.

PAGE 344, LIGNE 2. — La restitution वज्रिं = वज्रं est recommandée par le *çloka* suivant. La loi que proclame le Buddha serait comparée à la foudre qui ébranlerait « tout le Chiliocosme riche en matières précieuses et qui est enveloppé d'un océan de Buddhas » venus, sans doute, pour écouter la parole qui retentit.

LIGNE 10. — Lisez पुन्योन्नम.

LIGNE 11. — Ces विपर्यास sont les चतुरो विपर्यासाः dont parle le *Lal. Vist.*, 481, 14. Je ne puis dire avec précision les articles qui constituent « les quatre erreurs ».

LIGNE 16. — व्यहन्तो, d'après l'analogie de समूहत् (cf. I, p. 566), est le participe présent de वि-इद्-हन् « dispersant par ses coups ».

LIGNE 19. — La lecture est infiniment problématique. En écrivant ainsi je construis l'accusatif धातुं (scil. लोकधातुं) comme dépendant de समन्तात्.

PAGE 345, LIGNE 18. — Il y a ici quelque trouble dans le texte. Ces vers ne devraient pas être mis dans la bouche du deva Çikharadhara, ou bien alors il faudrait éliminer le premier demi-*çloka*, reste d'un *çloka* entier (dont la seconde moitié est perdue) qui introduisait des stances mises dans la bouche de Brahmā.

PAGE 346, LIGNE 1. — सर्वसन्धिगुणान्वित ne peut guère signifier que « formé par tous les liens des naissances successives »; mais, pour justifier cette épithète et pour justifier surtout l'approbation impliquée par साधु, je ne vois d'autre ressource que de considérer que la qualification s'applique à रतिसंयोग et que l'a privatif qui précède nie tout l'ensemble, ce qui revient à ce sens : « Le détachement de la personnalité dont les chaînes sont faites de tous les liens des naissances accumulées ». Mais l'expédient est, même pour ce style, beaucoup trop violent pour que j'y aie grande confiance.

PAGE 347, LIGNE 11. — Cf. I, 517. — पूर्यति « atteindre, arriver à... ».

LIGNE 19. — Cet emploi de भग्न, comme synonyme de कुम्भकार, m'est d'ailleurs inconnu.

PAGE 348, LIGNE 9. — De même en pâli *pāricariyā*; avec allongement de l'a dans la première syllabe. Plus bas, à la l. 13, cette orthographe paraît protégée par le mètre.

PAGE 349, LIGNE 2. — Je prends जनेति (= जन्यति, जन्यते) pour le passif : « Qui peut éprouver du plaisir dans un cadavre qui n'est que poussière ? ».

LIGNE 14. — C'est परिपालयन्तो qu'il faut lire.

PAGE 351, LIGNE 17. — J'admets qu'il faut comprendre मनोरथा आशा° : « mes desirs s'étaient fortifiés par la force de l'espérance. . . ».

PAGE 352, LIGNE 14. — Si la lecture est exacte, अधिष्य doit être pris au sens passif : « Je serai frappé ».

LIGNE 18. — Séparez तीव्रिते न.

PAGE 354, LIGNE 3. — Je ne puis ni comprendre ni restituer d'une façon probable les mots que les manuscrits nous transmettent sous la forme पूर्वगृहीतोक्ति आसाता वा अपूर्वो. Ils doivent, de façon ou d'autre, équivaloir à la locution suivante, appliquée au Sārthavāha किञ्चित्पूर्व प्रतिपन्न, cf. l. 18-19. Mais cette expression n'est pas très claire pour moi; elle ne peut guère signifier que : « le sārthavāha aussi a fait quelque bien antérieurement » (d'où lui échoit la bonne fortune de pouvoir se sauver en nageant); mais cet emploi absolu de प्रतिपद्, pour dire quelque chose comme « faire le bien », n'est pas consacré. *Paṭipatti* exprime en pâli l'idée de « religion, piété ». Cf. Childers; et *Lotus*, fol. 208° c'est प्रतिपत्ति que Burnouf rend par « attention, application ».

LIGNE 15. — Rétablir च, pour न.

PAGE 355, LIGNE 1. — Cette rénexion édifiante à la fin du récit semble indiquer une version qui a servi à la prédication.

LIGNE 14. — चित्रसन्तान, c'est-à-dire « disposition d'esprit ». Cf. ci-dessus, I, 446. Comp. encore चित्रसन्तति dans l'expression विस्मयावर्जितचित्रसन्तति, *Div. Avad.*, 286, 21, et l'emploi pâli de *santāna*, *santati*, *Jināṇak.* p. 4. Je n'ai pas voulu toucher à भजद्दे, qui ne se peut guère entendre que dans le sens de « impartit, inspira »; mais forme et traduction sont également difficiles et suspectes.

PAGE 356, LIGNE 4. — Nous avons déjà rencontré cette épithète गजसन्ध्वसार, I, 209, 22.

LIGNE 6. — J'entends परिपूरति « il atteint à la perfection », par le sacrifice suprême dont le naufrage est pour le Bodhisattva l'occasion. Je me fonde sur l'emploi pâli de *paripūrati* et *paripūri* (cf. Childers, परिपूरि est aussi employé dans le sanscrit buddhique, comme *Lal. Vist.*, 343, 18). Je ne méconnaiss pas pourtant que, d'ordinaire, c'est à un objet, non à un homme, que s'applique le thème परि-पूर.

PAGE 357, LIGNE 4. — Ce jātaka est conté également *Jāt.*, III, 39 et suiv., et *Jātakamālā*, p. 181 et suiv.

LIGNE 18. — J'ai gardé ici la désinence घात्रो, bien qu'elle soit relativement rare dans notre texte.

PAGE 358, LIGNE 1. — Ni ici ni aux lignes suivantes, 7, 12, je ne puis découvrir un sens naturel au mot नन्दतां, non plus qu'une correction probable.

PAGE 359, LIGNE 6. — J'hésite sur les corrections पट्टशतं et पीलुशतं. Je comprends : « Quand même tu me mettrais le corps en cent lanières et les os en cent morceaux ». Les glossaires donnent pour पीलु le sens de अस्थिखण्ड et aussi le sens d'« atome » (PWB).

LIGNE 16. — La restitution उन्नेत्रेण demeure très douteuse. Le verbe est d'ailleurs connu dans le sens de « exhorter ».

PAGE 360, LIGNE 1. — कालवस्तु « la demeure de Kāla, de la Mort ».

LIGNE 14. — वुत्रा = उत्रा. — A la ligne suivante la phrase ne se termine pas; il y a certainement dans nos mss. une lacune, peut-être assez courte.

PAGE 361, LIGNE 1. — अधिवा . . . donne seulement le commencement d'un mot. On peut supposer pour le sens quelque chose comme : « Sachons être patients comme le rishi Kshāntivādin ».

LIGNE 16 et suiv. — Le *Ṣarabhaṅga-jātaka* est raconté *Jātaka*, V, 125 et suiv. Le rishi *Ṣarabhaṅga* apparaît aussi, on s'en souvient, dans l'épopée. Il y est de même visité par Indra environné de tous les rishis; et, dans le *Rāmāyaṇa*, ces saints personnages se plaignent justement à Rāma des violences exercées contre eux par les *Rākshasas*. Tous les éléments de notre conte se trouvent ainsi rapprochés, quoique dans un cadre et avec des applications très différentes. C'est un curieux et caractéristique exemple de la fluidité des traditions populaires. Les adh. 5 et 6 du l. III du *Rāmāyaṇa* sont à cet égard bons à comparer.

PAGE 363, LIGNE 1. — अस्मक, probablement l'équivalent des *Açmakas* ou *Açvakas*, connus d'ailleurs par la littérature.

LIGNE 4. — La présence de l'anuvāra ne laisse ici aucun doute sur la restitution उक्त्वन्नि. J'inclinerais à rétablir cette forme, même dans divers passages où l'aspect de la tradition m'avait d'abord amené à supposer une orthographe रुक्ञ्, रुञ्.

LIGNE 10. — J'ai rétabli, d'après 365, 3, le nom du ministre tombé ici dans les mss.

LIGNE 14. — J'ai gardé l'incohérence मया कालगते qui n'est pas inadmissible ici; il serait pourtant bien facile de lire ou मया कालगतेन, ou mieux मयि कालगते.

PAGE 364, LIGNE 7. — Dans le Jātaka pâli le nom est *Atthako* (*Ashṭaka*). Ici même cette lecture serait à la page suivante, l. 18, recommandée par le mètre. Elle est directement introduite dans notre texte p. 375, l. 7. Il ne m'a pas paru que ce fût ici une raison suffisante pour la rétablir partout.

LIGNE 21. — निविष्ट «établi dans, habitué à», cf. le pâli *niviṭṭha* ap. Childers. Le substantif qui devait exprimer l'idée d'injustice, de violence, est tombé.

LIGNE 22. — Je prends, dans le composé, संख्य au sens de «réflexion, spéculation».

PAGE 366, LIGNE 1. — A partir d'ici, la correspondance avec le Jātaka devient, dans les parties versifiées, beaucoup plus étroite. Je ne relèverai que ce qui intéresse directement la constitution du texte.

LIGNE 15. — ति = ते dans la fonction de l'accusatif, comme मे à la l. 17.

PAGE 367, LIGNE 6. — Ce sont les rois qui parlent, et अयं de la l. 9 désigne Çarabhaṅga.

LIGNE 11. — Je suppose, malgré l'analogie de I, 294, 7 (cf. I, p. 570), que cette odeur n'est pas le parfum des vertus de ces saints hommes, car on ne voit pas pourquoi il serait désagréable à Indra; il est au contraire naturel que la délicatesse d'un deva se choque des émanations qui peuvent résulter d'un régime d'austérité peu compatible avec une propreté sévère.

LIGNE 18. — Les mots सुगन्धति विमले ou सुगति सुमलो, que j'ai dû éliminer, semblent garder des traces d'un vers à six pādas, analogue à celui du Jātaka (p. 139, l. 6), où ils correspondraient à *surabhiṃ va mālaṃ*, du pâli.

PAGE 368, LIGNE 6. — Si le texte est bien en ordre, je ne vois d'autre traduction que celle-ci : «Car tel est le privilège du sage parmi les hommes : il porte à son choix les fruits de tout arbre»; c'est-à-dire : «Tu es prêt d'avance à résoudre n'importe quelle question». C'est une façon de dire bien contournée.

LIGNE 12. — तच्च, adverbialement, comme II, 134, 4, et ailleurs.

PAGE 369, LIGNE 2. — J'ai corrigé d'après l'analogie de 363, 9. D'autre part, la comparaison du vers pâli *Jāt.*, p. 143, v. 21, conseillerait quelque restitution comme ऋषिं वि वत्सं आक्रमि; mais, si la tradition y semble assez favorable, le mètre s'en accommode moins aisément.

LIGNE 7. — Il faut dans le vers pâli (p. 143, v. 23) corriger *uddhapādo*, comme ici.

LIGNE 21. — J'ai rétabli एवङ्करो d'après la suite, 373, 13, et aussi d'après le pâli, p. 144, v. 25.

LIGNE 24. — Je n'ai guère de doute que बभिमवेसि ne soit erroné. Je l'ai conservé faute de mieux en entendant : « Tu domines là, tu es à la hauteur de la question que je t'ai posée. »

PAGE 370, LIGNE 1. — सो = सु, स्विद्. Dans le vers pâli (p. 141, l. 14) nous trouvons *śū*, où l'allongement purement métrique fait pendant à notre forme सो.

LIGNE 4. — Dans les variantes de cette ligne, il a été omis de noter que, pour वधित्वा, les mss. lisent विदित्वा.

LIGNE 9. — J'aurais mieux fait d'écrire शब्दा, qui est plus près de la tradition et en explique plus aisément la déformation.

LIGNE 18. — Le vers pâli (p. 142, v. 18) porte *catumaṭṭharūpaṃ*, que le commentaire explique *catūhi iriyāpathehi paṭichannasabhāvaṃ*; j'ai, en vertu de ce rapprochement, écrit *channa* au lieu de *maṭṭha*; la leçon se rapproche plus de nos mss. et elle est pour le moins aussi claire que l'autre.

PAGE 371, LIGNE 9. — कथंविधं de la version pâlie (p. 146, v. 26) est assurément bien préférable à notre कतिविधं; mais je ne pouvais corriger contre le témoignage persistant des mss.

PAGE 372, LIGNE 16. — D'après le pâli, p. 148, v. 32, il faudrait rétablir *anvayikā prajñāvatō bhavanti*; mais cette lecture s'éloigne bien sensiblement des mss. Il m'a semblé que l'on pouvait arriver à un sens équivalent en serrant la tradition de plus près. En lisant प्रज्ञोपका = प्रज्ञोपगा, je suis obligé d'admettre que cette épithète représente, d'après l'analogie de *kulūpaka*, le *ṣīla*, etc., comme des « clients », des « inférieurs » de la Sagesse. C'est évidemment une simple conjecture.

PAGE 373, LIGNE 6. — प्रज्ञानं est, bien entendu, une erreur matérielle pour प्रज्ञाव.

LIGNE 14. — Je prends रद्द = रह. Cf. I, 327, 6, al. La version pâlie est ici très divergente (p. 151, v. 43).

LIGNE 20. — Il faut sûrement dans le jātaka pâli (p. 151, l. 8) rétablir comme ici *vegajātā*.

LIGNE 22. — महर्षियं, rétabli dans sa première partie d'après le pâli (p. 149, l. 29), est certainement préférable à la leçon *mahiddhiyaṃ* de ce texte.

PAGE 374, LIGNE 18. — Il ne paraît pas douteux que ce dernier vers ne soit beaucoup plus naturellement placé, comme fait la version pâlie (p. 150, v. 40), dans la bouche de Ārabhaṅga. S'il y a vraiment changement d'interlocuteur, il faudrait à tout le moins, dans notre texte, remplacer च par व.

PAGE 375, LIGNE 15. — Lisez तस्या दानि : « A cause de son amour pour son fils, elle aime tous ses compagnons comme autant de fils. »

LIGNE 17. — Je ne puis entendre अपगत que comme un équivalent de अप, ou tout au plus de अपगत : « telle était sa beauté », expression que je retrouve à l. 19.

PAGE 376, LIGNE 16. — Pour des variantes de cette histoire, cf. *Mahāvagga*, I, 14; Beal, *Rom. Leg.*, p. 287, al.

PAGE 377, LIGNE 1. — On serait tenté de considérer ce paragraphe comme une simple répétition abrégée du récit qui précède. Mais, quoi qu'il en puisse être, nous serions d'autant moins autorisés à l'éliminer du texte que la même particularité se retrouve dans le récit chinois traduit par Beal (*loc. cit.*, p. 288).

LIGNE 15. — Il faut évidemment, pour राजानभूतो qui ne veut rien dire, un mot qui puisse signifier « qui connaît », et gouverner le génitif आर्यधर्माणां. Je ne sais si la restitution आज्ञातभूतो paraîtra répondre complètement à ces exigences.

PAGE 379, LIGNE 3. — La lacune est évidente. Les disciples acquiescent à la pensée de Pūrṇa; ils se rendent au Rishipatana et là « ils voient le Buddha enseignant. . . ».

LIGNE 5. — Le rédacteur oublie ici, à partir de बलवान्, qu'il faudrait l'accusatif. Il est curieux qu'il y revienne avec प्रभासमानं à la l. 9.

PAGE 380, LIGNE 2. — Le dernier pāda dont la lecture, en présence de toutes les répétitions qui suivent, ne peut être douteuse, prouve que nous avons affaire à un ārya dont les deux moitiés sont métriquement semblables.

PAGE 381, LIGNE 1. — Je doute fort que वीर ait ainsi commencé le vers, et cette restitution n'est pour moi qu'un pis-aller. Dans le troisième pāda, l'absence d'un sujet, सत्त्वा, ou quelque équivalent, est aussi assez choquante.

LIGNE 11. — La restitution de याचेत्सि me paraît sûre; il s'agit de la prière que Brahmā adresse au Buddha de faire tourner la roue de la Loi.

LIGNE 16. — Je ne suis pas sûr de bien comprendre ce vers; j'entends : « Après avoir dans (mon ermitage de) l'Himālaya vu Māra (le Tentateur), ô bonheur, j'ai vu ta lutte (contre lui, c'est-à-dire la Victoire que tu as remportée sur lui et le salut qui en découle pour nous). » Mais c'est une façon de dire très bizarre.

PAGE 382, LIGNE 10. — Ces noms, उत्केभक et तोपोहारक, ont un aspect tout à fait barbare. — Le premier semble être un ethnique; il fait étrangement penser à

«Uzbek». Mais il serait sans doute téméraire de rien conclure d'une consonnance qui peut être tout accidentelle.

LIGNE 14. — Ce récit se compose de deux éléments, la conversion de Nāḷaka, et le Nālakapraçṇa, les questions de Nāḷaka. La version chinoise, traduite par Beal (*Rom. Leg.*, p. 275 et suiv.), met au nom de Nārada un récit qui, sauf le Nāladapraçṇa, contient, avec de nombreuses variantes, tous les éléments principaux de notre conte, y compris l'intervention du nāga Elapatra. Le Nālakapraçṇa a sa contre-partie pâlie dans le *Suttanip.*, p. 130 et suiv. Cf. encore *Jātaka*, I, 55-56.

LIGNE 17. — Je prends 'मूलमकृष्ट' comme un sandhi fantaisiste pour 'मूलाकृष्ट'.

PAGE 383, LIGNE 14. — ऋषी यथातो ne peut être exact, mais je doute que ma correction tombe juste. Il doit y avoir quelque restitution plus simple qui m'échappe.

LIGNE 15. — शास्त्रार्प्रतिज्ञा «qui font profession d'être des maîtres». Cf. l'équivalence dans le *Div. Avad.*, 143, 10 : *sarvajñamāninaḥ*.

PAGE 384, LIGNE 3. — Cf. Beal, p. 277. स्व = स्विद् ou सु.

LIGNE 6. — Beal traduit le passage correspondant (p. 278) : «C'est grâce aux six (Abhijñās) qu'un homme devient indépendant». Faut-il, d'après cela, corriger षट्स्यो : «Celui qui est établi dans les six (abhijñās), celui-là est vraiment roi souverain»? Mais on peut d'autre part comparer un vers ultérieur, p. 417, 2, et, d'après मनः षष्ठं प्रवेदितं, prendre que षष्ठ, seul, signifie ici le *manas*, l'esprit, comme supérieur au désir sensuel, et comme étant, à ce titre, le véritable et légitime maître de la conduite.

LIGNE 12. — Ces yogas sont l'attachement au *kāma*, au *bhava*, à la *dṛishṭi*, à l'*avidyā*, cf. Childers, s. v. *yogo*; et l'étymologie donnée ici pour *yogakshemin* correspond exactement à celle qui se trouve au comment. du *Dhammapada* (in v. 23) et que Childers (s. v. *yogakkhemo*) condamne très justement.

LIGNE 15. — Je crains fort de n'avoir pas restitué exactement le texte de ce vers. Tel qu'il est, je propose de traduire littéralement : «Parles-tu ayant vu un songe ou une vue réelle»; c'est-à-dire, ton enseignement est-il pure imagination ou expression de la réalité? C'est une façon de dire peu conforme aux habitudes de langage de l'Inde.

LIGNE 17. — C'est une divinité qui prend la parole au lieu du Buddha et porte témoignage en sa faveur. J'admets, pour me rapprocher des mss., que साक्ष est une formation populaire équivalente à साक्षात्.

PAGE 385, LIGNE 2. — Il est tombé un mot signifiant «corps».

LIGNE 11. — Je comprends : «Coupant le chemin (qui conduit) dans la forêt

redoutable (du saṃsāra), et considérant le muni comme notre maître... », mais il faudrait ensuite une proposition principale. Je suppose que les deux premiers pādas d'une strophe ont été accolés aux deux derniers d'une strophe suivante, et qu'il est tombé quatre pādas, dont les deux premiers terminaient la première et les deux suivants ouvraient l'autre.

LIGNE 16. — Je ne sais rien faire de साधनिका des mss. Supposant qu'il s'agit d'une pluie d'armes ou d'instruments tranchants, j'ai corrigé en अनन्तविद्धि l'अनन्तविद्धि des mss., qui ne me paraît donner aucun sens. — Je prends णातेति comme un dénominatif de घाट pour dire : « Mettre en lambeaux ».

LIGNE 20. — नेत्रोद्धत est, je pense : = उद्धतनेत्र, « à qui on a arraché les yeux », un aveugle. — Le dernier pāda n'aurait pas de sens dans la bouche d'un dieu. Il en est *a fortiori* de même de la ligne suivante (सन्दिह = देह « corps », comme quelquefois dans l'usage régulier); un dieu n'a pas le corps laid ni contrefait. Peut-être cette partie du discours était-elle originairement dans la bouche du nāga Elapatra.

PAGE 386, LIGNE 4. — Sans parler de la lacune, ce vers est très déroutant. Il est sûrement mal placé ici, et l'on ne voit pas à qui il se peut rapporter, ni qui serait destiné à profiter, en avançant Maitreya, de cette prophétie demandée au Buddha.

LIGNE 18. — A partir d'ici, comp. les vers du *Suttanip.*, v. 639 et suiv., qui m'ont fourni nombre de corrections.

PAGE 387, LIGNE 6. — Je n'entends pas bien la traduction de M. Fausböll pour ce vers. Je ne traduis du reste pas comme lui; j'estime que अक्रुष्टवन्दितं devrait, correctement, s'écrire *वन्दितः ici et *vanditā dans la récension palie, et j'interprète : « Montre-toi le même envers qui t'a repoussé ou t'a honoré dans le village (cf. l. 17 et suiv., et surtout 388, 4-5); garde-toi de la rancune (प्रदोष = प्रेक्ष्य)... »

LIGNE 8. — La lecture मुनिप्रलोभाये nous permet de rectifier la traduction de M. Fausböll. Elle montre que les deux parties de la phrase sont liées, et que, comme on devait s'y attendre, उच्चावचा se rapporte à नारी, aux femmes; la comparaison des langues de feu est amenée à la fois par le double sens de उच्चावच, qui, littéralement, signifie « haut et bas » et métaphoriquement « varié, changeant », et par la pensée du feu de la passion qu'elles attisent. Donc « les femmes s'appliquent à (निश्चरन्ति, se mettent en campagne pour) enjôler le muni; elles ne réussissent pas à l'entraîner ».

LIGNE 11. — Le tour ये सत्त्वाः, etc., revient à सत्त्वो हि त्रसस्यावरोहि. Je ne crois pas du tout que cette dernière locution ait, comme le veut Childers, chez les Bud-

dhistes une signification différente de son usage ordinaire : elle vise les animaux et les plantes.

LIGNE 15. — *Paṭipajjati* signifie seul : « Marcher dans la bonne voie ». La forme même de la phrase nous force ici à en séparer — et il faut faire de même dans l'interprétation du texte pâli — यत्र सक्ता पृथग्गुणाः, qui détermine les mots précédents : « Ce désir et cette concupiscence où s'attachent les gens sans vertu ».

LIGNE 18. — Je prends ब्राह्म्य comme un synonyme de ब्राह्मण, que représente le pâli *āvahāna*. अभिहार signifie « les offres, les présents spontanés ».

PAGE 388, LIGNE 1. — Notre lecture me paraît pour le moins aussi plausible que la version pâlie. Il faut seulement admettre que le second न est explétif, ou plutôt que le redoublement de la négation n'a d'autre but que de la rendre plus instante : « Que, dans son désir d'obtenir de la nourriture, il n'interrompe pas ses exhortations pour mendier. »

LIGNE 5. — Notre version nous permet ici, je crois, de rectifier l'interprétation de M. Fausböll. Notre lecture corrige la lecture et par conséquent la traduction du pâli : « Que, se montrant le même pour l'une comme pour l'autre, il écarte toute rudesse. »

LIGNE 9. — La concordance avec le SN. v. 709, n'est que partielle. Je serais disposé à entendre la première partie de l'hémistiche, si la lecture en est certaine : « il détruit (littéralement : il brûle) l'avenir », puisqu'il se prépare au nirvāṇa; quant à la seconde moitié, elle est, par la négation qu'elle introduit, en contradiction expresse avec le texte pâli. Il me semble que la traduction à laquelle elle se prête : « Il ne cherche pas de satisfaction personnelle », est pour le moins aussi plausible que le sens que donne le pâli *attānam abhitoṣayaṃ*. Les avis du Buddha n'ont guère pour objet d'enseigner aux gens la manière d'« enjoy themselves ».

LIGNE 10. — Notre सरिता remplace avantageusement l'obscur *visatā* du pâli, et se lie mieux à la fin du vers : « Où il n'y a pas d'eau il n'y a pas d'assèchement. »

LIGNE 18. — Je ne sais trop comment traduire l'épithète ऋजुरहं, c'est-à-dire, je pense, ऋज्वहं. Le vers pâli (719) repose sur une tradition trop différente pour nous tirer d'embarras.

PAGE 389, LIGNE 1. — मामको ne signifie pas, je pense, « mon disciple » (Fausböll), mais « plein de dévouement, de zèle ».

LIGNE 2. — Je ne réussis pas mieux à tirer un sens convaincant de cette ligne que M. Fausböll de son équivalent pâli (v. 714).

LIGNE 4. — Le sujet de विज्ञानाति est indéterminé : « On voit cela dans les rivières ». Dans la ligne suivante j'ai cru, en corrigeant सु ओघो, pouvoir m'épargner les modifications trop profondes qu'exigerait l'assimilation complète au texte

pâli. Le sens «leur flot retentit» est parfaitement satisfaisant. D'ailleurs l'absence de गति dans le dernier pâda montre que notre version ne repose pas ici sur un type exactement semblable à la rédaction pâlie.

LIGNE 15. — Le héros de cette histoire se nommerait Sobhiya, d'après Beal (p. 280 et suiv.), mais il ressort de l'explication même qui est donnée du nom (p. 281) que c'est *Sabhiya* qu'il faut lire; il se nomme en effet Sabhiya dans le *Sabhiyasutta* du Suttanipâta, p. 90 et suiv.

LIGNE 17. — Je ne connais pas d'ailleurs le mot त्रियन्तर. Dans le récit chinois, cette enfant est jumelle d'un autre enfant mâle. Il semblerait que, ici, त्रियन्तर la désigne comme mise au monde avec deux autres, l'une de trois.

PAGE 390, LIGNE 1. — C'est-à-dire, si la correction वृत्तिका est fondée : «Tu recevras un salaire».

LIGNE 4. — ऋषिसेविता «Instruit dans la science des rishis». Nous avons déjà rencontré la forme सेखीयति.

LIGNE 6. — La locution अग्रमाख्यायति, pour dire «tenir le premier rang», est connue par le pâli. — A la ligne suivante, je pense que la bonne lecture serait वैयाकरणगतिंगतो «familier avec les grammairiens»; il est difficile d'admettre que गतिंगत soit employé absolument.

LIGNE 10. — La restitution स वर्षाकुशलो यो est douteuse. वर्षाकुशल signifierait, bien entendu, «habile dans les lettres», c'est-à-dire «grammairien».

PAGE 391, LIGNE 2. — Au lieu de तत्र रंगेन, on pourrait, sur la comparaison de la page suivante, l. 4, rétablir चतुरंगेन «tout autour d'un emplacement carré...». A la rigueur तत्र रंगेन se peut comprendre «là autour d'une scène...»; cependant la construction devient ainsi encore plus malaisée.

LIGNE 19. — Sur la locution द्वांगुलप्रज्ञा cf. Windisch, *Māra und Buddha*, p. 136 note. — A la ligne suivante, j'ai gardé le second भवति qui se peut à la rigueur prendre comme vocatif en laissant निगृह्य sans régime; au fond, je ne doute guère qu'il ne faille rétablir भवतौ.

PAGE 393, LIGNE 1. — Pour उत्पद्यति cf. ci-dessus, I, 603, al.

LIGNE 2. — प्रशक्त pour प्रसक्त. J'entends que, comme gages respectifs de la convention, le brâhmane attache son bâton à son adversaire et celle-ci le revêt de son manteau. — Sur *paccuddhara*, comme terme technique pour désigner parmi les bouddhistes la remise solennelle d'une robe, cf. Childers. — Je ne suis pas bien sûr du sens de समव्याप्त्यनुभावार्थ; je ne puis traduire que : «Pour s'en servir personnellement au cours de cette réunion».

PAGE 394, LIGNE 9. — धार्षा est représenté dans des énumérations analogues du *Div. Avad.*, par उद्धार.

LIGNE 16. — C'est à partir d'ici que notre texte offre un pendant à *Suttaniff.*, p. 92 et suiv., où je renvoie d'une façon générale.

PAGE 395, LIGNE 6. — C'est sans doute किंवाप्तिन् qu'il faudrait ici, comme dans les répétitions qui suivent et dans le pâli. Je m'en suis tenu à la tradition. Au vers 513, le pâli a l'équivalent, *bhikkhumañ*, de ce singulier accusatif. — सुव्रत est représenté dans le pâli par *sorata*, qu'on serait tenté de corriger en *sovata*, s'il ne correspondait à l'abstrait *soracca*, lequel, nous l'avons vu, est lui-même inconnu à notre texte qui écrit सोरय. *Sorata* est encore éliminé à la l. 18 par un autre tour.

LIGNE 11. — L'e de कृतेन est cassé. — त्वात्त्व n'est pas injustifiable; cependant une leçon comme हित qui se rapprocherait du pâli serait plus satisfaisante.

PAGE 396, LIGNE 5. — Les mss. ayant च, j'ai écrit चतूपपात् ne voulant pas décider s'il n'y aurait pas une confusion remontant au rédacteur. Mais la leçon originale est sûrement चुतूपपात्, c'est-à-dire च्युत्युपपात्, comme dans la version pâlie (v. 517) et ailleurs (cf. par exemple, *Dhammap.*, p. 183).

LIGNE 19. — La leçon पुण्यपात् du pâli est seule conforme à la cadence métrique; le sens en est aussi plus naturel.

PAGE 397, LIGNE 6. — Il faudrait sans doute rétablir पुनः स स्नातको मे, मे signifiant «pour moi, suivant moi»; नेति, c'est-à-dire न एति, comme l'a bien marqué Fausböll. Je doute que कल्प signifie «le temps», c'est-à-dire «l'existence dans le temps»; je comprends «les rites, les cérémonies»; ce mot est amené par une sorte d'allitération pour कल्पितानि. On peut comparer, l. 17 et suiv., le jeu de mots analogue entre *veda* et *vedanā*.

LIGNE 18. — Je n'ai pas voulu combler, sur la seule autorité de la version pâlie, la lacune de nos mss.

PAGE 398, LIGNE 1. — La lecture du pâli *anuviccha* est plus probable à cause de l'allitération puisqu'il s'agit d'expliquer le mot *anuvīdita*. En revanche, *rāga*, à la troisième ligne, est certainement préférable à *roga*.

LIGNE 7. — La correction नान्यान् ne me satisfait guère; le sens qui en ressort: «il protège partout les autres», est bien vague. La comparaison du pâli nous fait ici défaut.

PAGE 399, LIGNE 7. — Notre lecture me semble beaucoup plus explicable que

celle du pâli. उभयानि प्रहीणानि se rapporte aux deux ordres d'actions, bonnes et mauvaises — शुक्लमूल et कृष्णमूल — qui doivent être également écartées par qui veut atteindre au détachement parfait (cf. p. 401, l. 13).

LIGNE 16. — Je ne puis rien restituer de vraisemblable avec ce que donnent les mss. La lacune est d'ailleurs de peu d'importance, le sens général étant bien clair.

PAGE 400, LIGNE 14. — J'aurais dû écrire मार्या; l'orthographe pâlie est ici invraisemblable.

PAGE 401, LIGNE 1. — Cette ligne s'écarte tout à fait de la rédaction pâlie, à laquelle il est difficile de la ramener sans violence et qui est d'ailleurs elle-même extrêmement suspecte. J'ai donc essayé de la restituer; je prends ओसारग, d'après le précédent de *osāreti* en pâli (cf. Childers), dans le sens de « exposition, doctrine », un équivalent de दृष्टि, et ओसरेसि = ओसिरेसि, ओसिरेसि : « Tu as rejeté, ô héros, les doctrines de (ou l'enseignement de) la (bonne) voie. »

LIGNE 11. — Lisez उपायात्ता. — Je me suis, sous l'influence du Suttanipāta et de la lecture de Faushöll, laissé aller à écrire ici et plus bas, p. 417, l. 3, विनलीकृत. Le témoignage de nos mss. aurait dû me préserver de cette erreur; c'est ou विरलीकृत ou mieux, d'après les précédents de la littérature classique, बिदलीकृत qu'il faut rétablir dans les deux passages. C'est la rédaction pâlie qui a ici altéré le texte.

LIGNE 15. — वन्दि, scil. वन्देत् : « Que Sabhika salue les pieds du maître. »

PAGE 402, LIGNE 8. — उपनेति = उपैति pour उप-एति. — La version chinoise (Beal, p. 258) explique plus au long en quoi consiste la chimère des croyants qui attribuent à la puissance de l'arbre ce qu'ils ne doivent qu'à leur karman.

PAGE 403, LIGNE 12. — Je n'ai pas osé corriger एमिनापि qui revient à la l. 14; mais je ne le puis expliquer. Peut-être faudrait-il lire °चिद् मनपि° pour मनापि et, en prenant अचिच्छन्दामि au sens passif, comprendre : « Je n'ai jamais été coupé, blessé, si peu que ce fût, par personne. »

PAGE 405, LIGNE 3. — पट्टिा est bien éloigné de la tradition. Je l'ai rétabli comme étant en quelque sorte le terme technique. Peut-être vaudrait-il mieux écrire समत्था, dont le sens serait équivalent et dont la corruption s'expliquerait plus facilement.

LIGNE 6. — Sur उत्संग, comme nom d'un nombre très élevé, cf. *Lal. Vist.*, p. 168, l. 16.

LIGNE 11. — J'ai peine à croire que la lecture primitive n'ait pas été :

अनुपन्यको विय दुमो अल्पपुण्यो विह(सु)ज्यति.

LIGNE 18. — Je comprends द्वितीयकुलिक « un parent de la femme », c'est-à-dire de la mère de Yaçoda.

PAGE 406, LIGNE 8. — J'entends, en interprétant इच्छितव्य comme une orthographe prâcritisante pour ईक्षितव्य : « Il ne faut pas considérer que celui-ci habitera la maison », demeurera dans le monde.

PAGE 407, LIGNE 6. — Il faut lire *मनसा स्थितेन*.

LIGNE 18. — Cf. le passage analogue, II, p. 159. Les noms des instruments ne sont pas exactement les mêmes, et il y en a plusieurs ici pour lesquels je ne connais pas de passage parallèle.

PAGE 408, LIGNE 9. — Le locatif मणिपादकेषु me paraît faire fonction d'ablatif, et je comprends : « S'échappant de, quittant ses sandales ornées de pierreries ».

PAGE 412, LIGNE 7. — La même énumération अन्य ° परित्राजका se retrouve, par exemple, *Lal. Vist.*, 2, 16. Mais la suite est pour moi pleine d'obscurité. Quelle est cette çramaṇā que उलूकपक्षिकमग्निः semble caractériser comme une adhérente du système vaiçeshika? Comment surtout comprendre le composé où paraissent être associés les deux compagnons avec lesquels elle est en tiers? On entrevoit bien la possibilité d'isoler deux membres, त्रैदपिउक्मानन्दिकगुरुपुत्र et गौतमधर्मचिन्तिकवृद्ध-आवक; mais du premier, même en admettant un sandhi irrégulier, pour °दपिउ-कान°, je ne puis suggérer aucune explication précise et satisfaisante.

LIGNE 10. — यावत् « combien ! ».

LIGNE 11. — Je n'ai noté aucun passage qui me permette de proposer de दपउच्छिन्नपिलोत्तिक une explication certaine. Il semble bien que l'épithète, faisant antithèse à ce qui suit, désigne la loi du Buddha comme obligeant à se vêtir de haillons; mais que signifie danḍacchinna appliqué à ces haillons? Sont-ce des haillons « déchirés par les coups de bâton » appliqués aux criminels qui les ont d'abord portés? Je ne puis croire à une façon de dire si embrouillée.

LIGNE 17. — Le mètre paraît ici protéger l'orthographe रजोजलं contre le pâli *rajojallaṃ* ou *rajovajallaṃ*. Sur ce mot cf. Childers.

LIGNE 21. — Cf. *Dhammap.*, v. 405.

PAGE 415, LIGNE 12. — Lisez पाविड°.

PAGE 417, LIGNE 2. — Cf. *Suttanip.*, v. 171. Le texte de notre première ligne me paraît certainement préférable à celui du texte pâli; outre l'irrégularité du composé *manochattā*, je ne crois pas que des *manogūṇas* puissent être mis sur le même pied que les cinq *kāmagūṇas*. En me référant à une strophe antérieure (p. 384, l. 6), je traduis : « Dans le monde livré aux cinq plaisirs des sens, l'esprit est un sixième (élément) », c'est-à-dire, l'esprit est tout autre chose, bien distinct de et supérieur à ce monde sensible. Ce qui n'empêche que, pour échapper à la douleur, il ne faille, du point de vue bouddhique, s'en détacher comme des plaisirs des sens. — J'ai prié plus haut (in 401, 11) de corriger ici ब्रिदलीकृता.

LIGNE 15. — Pour cette strophe et la suivante, cf. *Suttanip.*, v. 33-34. — Notre texte s'éloigne, dans le détail, du texte pâli; mais je ne vois pas qu'il lui soit inférieur. Il faudrait seulement, pour le mètre, ajouter à la l. 17, après उ-
धीहि, un व (= एव) qui a pu aisément tomber devant न°.

PAGE 418, LIGNE 8. — Cet udāna est présenté bien brusquement. Il manque au moins quelques mots d'introduction. En écrivant क्रियाभिनिर्वृतिं (peut-être क्रियादिनि°?), je comprends : « Il conduit l'univers entier à la délivrance de l'action », par le parfait détachement.

LIGNE 13. — Cf. *Suttanip.*, v. 492, 494.

PAGE 419, LIGNE 15. — Je prends वेदितुं = वेदयितुं « faire connaître », à savoir ses demandes, ses besoins. Cf. p. suiv., l. 7

PAGE 420, LIGNE 12. — Cf. *Dhammap.*, v. 183.

PAGE 421, LIGNE 10. — Il faut comp. *Dhammap.*, v. 369. Notre texte nous donne un curieux exemple d'un vers diversifié et multiplié en plusieurs strophes grâce à des additions qui, d'ailleurs, rompent l'équilibre du mètre, mais rattachent la formule à des catégories scolastiques. — Les vers, l. 18 et suiv., sont de même diversifiés sur le type de *Dhammap.*, 368.

LIGNE 14. — मुदिता est, je pense, non le féminin de मुदित, mais une forme prâcritisante de l'abstrait मृदुता.

PAGE 422, LIGNE 4. — *Dhammap.*, v. 364.

PAGE 423, LIGNE 3. — *Dhammap.*, v. 360-361.

LIGNE 18. — Une correction était nécessaire; j'ai cru devoir tenir compte de l'd des mss. en lisant स्वायं; on le peut expliquer en deux manières, soit comme un pâlisme pour सो अयं, soit comme = स्व (= स्वित्) + अयं.

PAGE 424, LIGNE 8. — Cette phrase est au moins péniblement construite. J'ai cru que le texte pouvait, à la rigueur, être conservé, en comprenant que Kācyapa prévoit comment toute la foule (qui fréquente habituellement son ermitage) va s'en approcher et arriver, etc.

PAGE 426, LIGNE 17. — गीतमस्यानुभात्रो donnerait une construction mieux liée; mais la répétition constante de अनुभावेन ne permet pas de corriger, encore que ce cas ait pu être amené par la substitution, certainement fautive, de अनुभावेन à अनुभावा येन dans la phrase qui précède.

PAGE 428, LIGNE 9. — La locution °काश्यपस्य संमुखा, etc., semble supposer qu'il y a trois frères, en dehors de Uruvilvākācyapa, ce qui est inexact, Uruvilvākācyapa étant l'un des trois, mais le principal, le chef des deux autres. Je ne doute guère que la lecture primitive n'ait été उरुविल्लाकाश्यपप्रमुखा, et, en effet, à la page suiv., l. 11, la tradition est plus qu'à mi-chemin de la bonne lecture quand elle donne उरुविल्लाकाश्यपस्य प्रमुखा.

LIGNE 16. — Je m'explique la locution दोष आख्यायति par l'analogie de अग्रमाख्यायति, pâli *aggam akkhāyati* (cf. Childers), et j'entends, non sans hésitation : « Cette chapelle du feu est [un lieu de] malheur. »

PAGE 430, LIGNE 4. — Je n'ai rien trouvé de mieux que de rétablir संवर्तनाग, qui, par analogie avec संवर्तन्नि, etc., peut bien, hyperboliquement, désigner le serpent comme capable de détruire l'univers.

PAGE 431, LIGNE 2. — Il faudrait sans doute corriger अर्धत्रिंशत्° comme nous aurons tout à l'heure (432, 5). C'est 250 qui est le chiffre consacré pour les disciples d'Upasena (p. ex. Beal, p. 304), et le chiffre corrélatif de 1250 pour les premiers disciples du Buddha.

LIGNE 14. — मोह est, cela va sans dire, une orthographe prâcritisante pour मोघ.

PAGE 432, LIGNE 12. — D'après la rédaction versifiée (p. suiv., l. 14) ce serait पुष्यो qu'il faudrait lire. Si facile et si probable que soit la correction, je me contente de la signaler ici; il n'est nullement certain que les deux versions aient eu exactement le même nom.

LIGNE 19. — C'est en désespoir de cause que j'ai écrit अपूर्त pour अपूर्ण, प्रपुर्ण des mss. Je suis obligé d'admettre अपूर्त ou प्रपुर्त comme équivalent de पूर्त. Mais पूर्त même n'est guère usité que je sache dans la langue bouddhique.

PAGE 433, LIGNE 11. — Si la lecture est exacte, il faut prendre तोष्ये dans le sens du thème simple : « Ils vécurent joyeux. »

LIGNE 15. — देवमनुष्यपूजित devait-il signifier dans la pensée des rédacteurs : « honoré entre les devas et les hommes » ? La suite est très abrupte. Avant de rapporter le vœu des trois frères, il faudrait qu'on nous eût rapporté la construction du stûpa.

PAGE 434, LIGNE 13. — Pour tout ce passage, cf. le *Sahassavagga* du Dhammapada pâli (p. 10 et suiv.). La comparaison de ces deux premières stances avec le texte pâli me semble particulièrement instructive. Ce participe au nominatif avec un substantif au génitif n'est pas sans exemple dans la langue de notre livre. Cette incorrection paraît avoir choqué le rédacteur pâli qui, pour y échapper, est tombé dans une construction au moins aussi inadmissible et qui ne s'explique guère que par le désir de corriger une tradition jugée fautive. Il en résulte pour moi avec beaucoup de vraisemblance que le rédacteur pâli opérait sur un texte dont notre livre a ici conservé plus fidèlement la tradition.

LIGNE 19. — Ce texte s'éloigne du pâli; mais il est très admissible. Nous avons ici un exemple de plus de cette concordance par à peu près et par vague assonnance qui est si caractéristique entre les versions parallèles des textes bouddhiques.

PAGE 438, LIGNE 6. — On ne voit pas bien ce que représente cette musique, तन्त्री, dans les arbres. Il est probable qu'il faudrait ici ou un nom générique, द्विज ou पक्षि, des oiseaux, ou quelque nom d'une espèce particulière.

LIGNE 8. — गोलाकुल est l'orthographe sanscrite. J'aurais pu peut-être écrire गोनाकुल, à l'instar du pâli qui porte *naṅgala* = लाङ्गल et *naṅgultha* = लाङ्गुल.

LIGNE 15. — गमापेन्तु: donne une forme plus régulière que नमायेन्तु: des mss. La traduction n'en est pas plus aisée. Le causatif गमयति ayant le sens de « passer le temps, vivre », je ne vois d'autre ressource que de prendre गमापयति comme une sorte de dérivation au sens actif de cette acception, un peu comme est en allemand *erleben*, à côté de *leben*, ce qui reviendrait à dire « se servir de son vivant » : « Voilà les forêts charmantes, etc., où ils (mes ancêtres) ont vécu; mais eux où sont-ils allés? »

PAGE 439, LIGNE 7. — अथ जन्ममपश्यतो, c'est-à-dire : « malgré tous les êtres qui les remplissent, je n'y vois aujourd'hui pas de (naissance, de) vie » ainsi que l'explique le vers suivant, d'après lequel « tout lui apparaît vide ». Il ne songe qu'à la fin de tout cela, à la mort qui termine la vie, et, dans ces lieux qui subsistent, à ceux qui les ont jadis habités et qui ne sont plus.

PAGE 440, LIGNE 5. — J'ai laissé presque toute cette strophe en blanc, n'ayant pas réussi à rétablir un texte probable. Quelque lecteur sera sûrement mieux inspiré que moi.

PAGE 442, LIGNE 7. — Pour tout le passage suivant, qui renferme plusieurs leçons ou infiniment douteuses ou certainement fautives, je ne peux que renvoyer à l'énumération parallèle de la p. 113 ci-dessus et aux notes dont je l'ai accompagnée.

PAGE 444, LIGNE 8. — Pour cette strophe et les suivantes, cf. *Mahāvagga*, p. 36 et la traduction de Rhys Davids, SBE, t. XIII.

PAGE 446, LIGNE 12. — Il y a un parallélisme évident entre les deux énumérations qui suivent, la première s'appliquant aux « observations » successives (समनुपपश्यति) qui mènent à autant de « connaissances » (प्रज्ञानाति). Il est fort probable que ce parallélisme devait s'accuser plus nettement dans le tour même de la phrase. Je n'ai pas voulu remanier trop gravement le contexte sans nécessité absolue, mais je suis persuadé que la rédaction primitive portait : *इपमुत्पादव्ययधर्मो ति समनुपपश्यति । समनुपपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमुत्पादव्ययधर्मं समनुपपश्यति । समनुपपश्यन्तो इपमनित्यन्ति समनुपपश्यति । समनुपपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमनित्यन्ति समनुपपश्यति । समनुपपश्यन्तो इपं दुःखनि समनुपपश्यति । समनुपपश्यन्तो वेदना — विज्ञानं दुःखनि समनुपपश्यति । समनुपपश्यन्तो इपमनात्मेति समनुपपश्यति । समनुपपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमनात्मेति समनुपपश्यति ॥ सो इपं, etc. (l. 17).*

PAGE 447, LIGNE 8. — नोपरिमित्यत्वं (pour 'परि ३') « il n'y a plus désormais pour moi d'existence ici-bas ». On se souvient (cf. I, 417) que nous avons plus ordinairement ici la forme इच्छत्वं.

LIGNE 14. — Le passage qui suit présente quelques difficultés et me laisse, pour certains détails du texte, quelque perplexité. Et tout d'abord, à la ligne 15, il faudrait, à mon avis, devant वेदना, ajouter इपं, le cinquième des skandhas, et je comprends : « L'ignorant mis en cause, expose, bien qu'il soit réellement sans substance personnelle (अनात्म), que la forme, etc., sont sa substance personnelle, mais moi (le Buddha) je nie que le moi soit l'agent, etc., qui dépose les saṃskāras et en reprend d'autres ailleurs (pour renaitre). Ce sont au contraire les saṃskāras seuls qui se produisent, les saṃskāras seuls qui sont détruits, et ils se produisent sous l'empire d'une cause et ne sont détruits que sous l'empire d'une cause. Le Tathāgata enseigne que, en fait de substance personnelle, de support (de la vie), il n'y a que l'agrégation des saṃskāras sous l'empire d'une cause.

Je vois la mort et la naissance des êtres. Je les vois heureux ou malheureux, suivant le karman, et je nie que le moi soit l'agent, etc., qui... ; seuls les saṃskāras se produisent et sont détruits, et cela sous l'empire d'une cause.» Ici, p. 448, l. 7, il me semble indispensable de corriger सहेतुका en अहेतुका. En effet, le Buddha met en contraste les doctrines dont il se sépare, et à sa doctrine, d'après laquelle le karman est la cause sous l'action de laquelle les saṃskāras se produisent et sont détruits, il oppose des doctrines erronées : «L'hérésie de l'être et du non-être n'admettent pas de cause; celui qui reconnaît, comme il convient, que la production des saṃskāras a une cause, celui-là ne partage pas l'hérésie de l'être, qui attribue à l'être la permanence; celui qui, comme il convient, reconnaît que la destruction des saṃskāras a une cause, celui-là ne partage pas l'hérésie du non-être, de la destruction (ou du nihilisme?). C'est pourquoi le Tathāgata enseigne une doctrine qui tient le milieu entre ces deux extrêmes.» Cette phrase finale fait sans doute allusion à la doctrine des Mādhyamikas, et non plus à cet autre aspect «moyen» de l'enseignement du Buddha dont il a été question précédemment, lequel évite également et de préconiser la satisfaction du désir et d'exagérer l'importance des pratiques ascétiques. Mais c'est probablement ce précédent dans le domaine moral qui a inspiré l'idée de transporter la formule dans le domaine spéculatif.

PAGE 450, LIGNE 3. — Je n'ai pas noté ailleurs le mot पारि; mais la même forme reparait plus bas, 459, 3. D'après पारिपान्, Div. Avad., 221, 28, le terme doit signifier quelque chose comme «vase», ce qui s'accorde assez bien avec l'origine étymologique.

LIGNE 7. — Cf. par exemple, II, 77, 9; 89, 16. Je n'ai pu me résoudre à garder une fois de plus l'orthographe निर्दिष्ट des mss.

PAGE 451, LIGNE 6. — आख्यासि devait être ressenti comme un futur. J'y vois plutôt une forme tronquée pour आख्यास्ये, un futur à désinence de potentiel, qu'un aoriste. On peut comparer, entre autres formes analogues, ci-dessous, 454, 6; 457, 4, la seconde personne उपपत्तिष्ये.

LIGNE 7. — Il faut sans doute lire अधियापको.

LIGNE 17. — Les deux lignes suivantes sont dans un désordre certain. Ici même, malgré les allusions qui vont suivre à des notions spécialement budhiques, assez inattendues dans la bouche d'un rishi, il ne me semble pas probable que बुद्धशासनं puisse être conservé à la fin du vers.

PAGE 452, LIGNE 1. — धनो, c'est-à-dire bien entendu, अयनो. Faut-il de même lire अमातापितृको? Ou bien faut-il comprendre समातापितृको : «alors que tu as une famille ?

PAGE 453, LIGNE 3. — Voici comment je comprends : «Même quand baisse [la provision dans] le grenier, on ne repousse pas le moine ami de la famille [qui vient] avec son vase à aumônes. Il se présente mendiant, les gens de bien vont à lui.» Je suis loin de donner mes corrections pour certaines.

PAGE 454, LIGNE 22. — Lis. कृतकिलिपा. La voyelle est tombée au tirage.

PAGE 456, LIGNE 2. — J'aurais dû citer ce passage, I, 375, à propos des descriptions où l'expression अर्धवृक्ष m'a embarrassé. उर्ध्ववृक्ष «du haut d'un arbre», donne ici un sens satisfaisant. Je ne sais s'il faudrait le rétablir partout, au lieu de अर्धवृक्ष; non-seulement la constance des mss. est à considérer, mais उर्ध्ववृक्ष ne trouve pas dans tous les passages une application aussi naturelle que dans celui-ci.

LIGNE 18. — °कुशलाचारा serait une lecture plus naturelle. — दुहप = द्विहप.

PAGE 460, LIGNE 4. — Le roi veut-il dire qu'il n'entend pas entraîner son fils après lui comme le navire naufragé entraîne dans sa ruine les marchands qui le montent ? C'est bien invraisemblable, et une semblable comparaison serait bien peu respectueuse pour le parti que prend Arindama de renoncer au monde. En tout cas, il me paraît certain qu'il y a ici une lacune sensible dans les mss.

PAGE 463, LIGNE 9. — रविवासर° serait plus correct. Mais il n'est pas impossible que notre scribe ait voulu écrire le génitif रवेः, comme, à la ligne 11, nous avons मुने pour मुनेर.

LIGNE 14. — Lisez, bien entendu, °वासरे. Je ne puis rien faire des caractères suivants : षु कुकुसिधयकातुरो. J'en dois confesser autant de la fin de la phrase de la l. 15-16. — Quand on considère l'incorrection de ces dernières lignes, on ne peut douter que toute la première partie du colophon, depuis le haut de la p. 462, ne soit une formule qui n'émane pas du scribe lui-même, mais qu'il a trouvée en usage pour des cas pareils et qu'il n'a eu qu'à copier.

INDEX DES TROIS VOLUMES.

A

Akanta, I, 123, 12.
 akanishtha, I, 266, 3. 7; II, 314. 3. 9; 319, 7; 349, 2; III, 139, 3.
 Akardama, I, 124, 1.
 akāca, I, n. 508.
 akāla, I, 306, 13.
 akālaka, III, 200, 10; n. 491.
 Akutobhaya, II, 237, 10.
 akopya, II, 139, 6; n. 522; III, 200, 15 al.
 Aklimgagātra, I, 141, 9.
 akshana, I, n. 405; II, 358, 5; 363, 3 al.
 Akshatahuddhi, I, 138, 4.
 Akshatā, I, n. 431.
 aksharapadavyākaraṇa, II, 77, 10; 89, 17 al.
 aksharabaddhalipi (?), I, 135, 8.
 akshudrasattva, II, 57, 19; 59, 23.
 akshudrāvaca, II, 1, 7; 9, 1.
 Akshobhya, I, 139, 5.
 akshauhini, II, 104, 12.
 akhila (contraire de *sakhila*), I, 202, 7.
 agu, III, 697, 7.
 aggañña, I, n. 617.
 Agni, III, 151, 18.
 agniya, I, 340, 15; 341, 10; 342, 6. 16; n. 617; III, 206, 13.
 agnicāraṇa, III, 428, 11 et suiv.

agnihotra, III, 426, 7; 444, 1.
 agratokrita, I, n. 632.
 Agrapurusha, I, 141, 5.
 agram (ākhyāyati), III, 390, 6.
 agravādin, II, 309, 4.
 agracrāvaka, I, 44, 8.
 agracrāvika, I, 248, 19.
 agre (ito), I, 165, 16; 510.
 agrotpāda, II, 399, 9.
 agha, I, 41, 5; 240, 10; n. 405; II, 162, 10 al.
 Añka, I, 141, 5.
 Añga, I, 34, 9; 288, 18 et suiv.; II, 419, 9; III, 209, 1; 438, 4.
 aṅga (shad-), I, 231, 17 al.
 aṅgarin, III, 93, 10.
 Aṅgrasa, III, 109, 20; 239, 5; n. 478.
 Aṅgotama, III, 233, 2.
 acaladhiṣṭi, I, n. 452.
 acalitasumanas, I, 141, 16.
 acchati, II, 379, 5.
 Acyula, I, 113, 17.
 Ajakarna, I, 76, 1.
 ajanya, I, 319, 12; n. 608.
 ajanyaratha, III, 119, 23.
 ajapālanyagrodha, III, 302, 20 et suiv. (cf. 301, 8 et suiv.); 313, 18; 314, 14; 316, 12; 317, 5.
 Ajita, I, 51, 6; 253, 14; 380, 8; 383, 16.
 Ajitacakra, I, 137, 12.
 Ajitapushyala, I, 137, 13.
 Ajitabala, I, 140, 2.
 Ajitasenarāja, I, 140, 11.

ājana (adject. ?), I, 363, 18.
 Añjanaka, III, 33, 12 et suiv.
 aṅjaniya, II, 473, 10; n. 573.
 Añjalimālādhārin, I, 140, 3.
 atavānija (?), III, 442, 15.
 atāṭṭālaka, II, 484, 16.
 atāṭṭa, III, 160, 13.
 atāṭṭaka, III, 19, 17.
 atāṭṭakottaracita, II, 193, 14.
 Atthaka, III, n. 513.
 adilhātiya, II, 312, 10; III, 75, 7 al.
 anvati, I, n. 381.
 anvita, III, n. 483.
 atapa, II, 314, 9; 319, 7; 349, 1; 360, 22.
 atikrāntavarna, III, 317, 11 (cf. *abhikrānta*).
 atigrihṇāti, II, 307, 6. 7.
 atitoshayati (?), III, 388, 9.
 atittiga, I, 133, 12; n. 480.
 atidānapati, II, 363, 12.
 Atideva, I, 200, 10.
 atināmayati, I, 192, 14; III, 348, 16.
 atiniriyati, I, n. 386.
 Atipurusha, I, 138, 13.
 atiprāgas, I, 54, 12; 56, 6; n. 418.
 atibalañ, II, 34, 19.
 atimāna, III, 106, 13; 114, 14; 214, 9.
 Atimāyā, I, 355, 17.
 Atiyacas, I, 197, 3.
 atiriva, I, n. 577; III, 60, 8; 147, 3 al.
 atirekapujā, I, n. 445.
 aticaya, I, n. 487.
 aticayena, I, n. 487.
 Atisūrya, III, 330, 13.

Atula, I, 249, 18; 251, 12.
 attiyati, II, 242, 13; n. 541.
 atyabhiṣkṣhṇaṃ (?), I, n. 450.
 atyaya, II, 105, 13.
 Atyuccasāmin, I, 137, 11;
 III, 240, 2; 243, 5; 244, 1;
 245, 6; 247, 6; 248, 9.
 Atyuccasāhvaya, III, 241, 14.
 Atyultana, III, 239, 2.
 atra, I, n. 450.
 athāparaṃ, II, 148, 5.
 atho, III, 444, 13.
 Adinagāmin, I, 141, 12.
 adriṣasi, I, n. 377; II, 316, 19.
 addaṣa, I, n. 377.
 addhā, III, 401, 12.
 adbhutaṃ (prāptuṃ), I, 8, 15 al.
 adbhutadharma, III, 200, 1 et suiv.
 adya, II, n. 500.
 adyāgreṇa, I, 365, 13.
 adyasañjñā, I, n. 560.
 adhikaṃ, II, 216, 1.
 adhikaraṇa, III, 52, 7, 12; n. 471.
 adhikāra, I, 37, 12; 38, 5; 44, 14; n. 402; III, 241, 12.
 adhikārakarma, I, 337, 19.
 adhimukta, III, 77, 19.
 adhimukti, I, 159, 15; II, 309, 14.
 adhimuktivācītā, I, n. 586.
 adhimūrchita, II, n. 522.
 adhivacana, I, 161, 2; n. 506.
 adhivāsa, I, 253, 4, 5, 6.
 adhivāsayaṭi (avec le génitif de la chose?) I, n. 611.
 adhishthānaka, I, n. 529.
 adhishthita, III, 376, 3.
 adhi-sthā, III, 339, 6.
 adhiyāpita, III, 394, 9.
 adhyardhapauruṣa, III, 340, 18.
 adhyavasāṇa, II, 121, 4, 17 et suiv.
 adhyavasita, II, 139, 11; n. 522.
 adhyātma, I, 228, 5.

adhyācaya, I, 102, 5; 153, 10; 192, 19; II, 298, 14.
 adhvagata, I, 150, 18; 151, 2.
 adhvanamārga, I, n. 479.
 au (négalif devant un verbe fini?), III, 295, 18.
 anagāriya, I, 322, 16 al.
 anagha, II, 9, 16.
 Anaṅgaṇa, II, 271, 13 et suiv.
 ananuṣruta, III, 332, 13 et suiv.
 anantakārikaraṇatā, II, 264, 15.
 Anantaṭoka, I, 141, 11.
 Anantagṇpta, I, 138, 8.
 Anantacchatra, I, 138, 13.
 Anantabuddhi, I, 140, 9.
 Anantamāyā, I, 355, 17.
 anantarātana, I, 55, 9; 56, 15.
 anantavūḍagra, I, 83, 8.
 anandhakārikaraṇatā, II, 399, 14.
 anativar, I, 206, 8, 10; 220, 8, 14, 16; n. 537; III, 10, 2, 4, al.
 anatita, II, 151, 7 (avec le locatif); 155, 11 (avec le datif).
 ananyācya, I, 118, 14; 208, 5; II, 12, 14; III, 110, 12 al.
 ananyapakṣlika, II, 80, 17.
 Anapaviddhakarṇa, I, 140, 4.
 Anabhihātayaṣas, I, 140, 10.
 auabhisara, III, 355, 7.
 aualpaka, II, 77, 10.
 anavakāca, III, 199, 11.
 anavadyabhiru, II, 1, 11.
 anavarāgra, I, 34, 7; III, 273, 3 al.
 anātma, III, 334, 12 et suiv.; 446, 16 et suiv.
 anātmaniya, III, 447, 12.
 Anāthapiṇḍa, III, 224, 11.
 Anāthapiṇḍada, I, 4, 13.
 Anāthapiṇḍika, III, 375, 6.
 anārabdha, I, n. 547.
 anārja, II, 79, 3.
 Anālammbha, I, 138, 10.

anālokiya (?), I, 162, 16.
 anāvarikadharma, I, 33, 7; n. 397.
 Anāviddhavarṇa, I, 140, 5.
 anigba, III, 400, 2; 418, 4.
 anityaṃ, I, 62, 14, 15.
 anityabala, I, n. 424.
 anityasañjñā, I, n. 438.
 anibaddhavadana, I, n. 491.
 Aniyavanta, I, 313, 1.
 Aniruddha, I, 66, 4; 7, 1; n. 427.
 anivartanacaryā, I, 1, 3; 2, 1; 46, 7; n. 367.
 Anivartikabala, I, 138, 12.
 anivartiya, I, 102, 6.
 anivartitabuddhi, I, 78, 8.
 Anihata, I, 123, 17.
 Anihatavarṇa, I, 141, 5.
 anīya, III, 245, 18; n. 495.
 auugata, I, n. 465.
 auugita, I, 45, 16.
 auugitagāthā, I, 42, 5; n. 408.
 auugrihita, III, 147, 11.
 Anugravarṇakṣhemagupta, I, 140, 10.
 auujavati, I, 321, 6.
 Anuddhṛita, I, 124, 9.
 anudhyāpita, III, 119, 19; n. 480.
 anudhyavāsayaṭi, I, 36, 15; 37, 7; n. 401.
 Anupacchinālambha, I, 141, 10.
 anupadaka, III, 450, 7.
 anupadlika, III, 445, 1.
 anupanthaka, III, 184, 5, 405, 11.
 anuparita, II, 237, 12.
 anuparitta, II, 77, 16.
 Anupavadya, I, 136, 14.
 anupacyin, III, 266, 1.
 anupasthita, I, n. 497.
 anupātraṃ, II, 422, 17.
 anupādāya, I, 302, 12; 329, 19; 335, 2; 357, 16; n. 613; III, 337, 4; 338, 20.
 anupādivimukti, I, 69, 15; I, n. 430.
 anupūrvāṃ, III, 394, 19 et

anupūrvā, II, 224, 12.
 anupūrvīya, III, 257, 11 et
 suiv.
 anuprasīdhethi, I, 323, 1; n.
 610.
 anupranibhita, I, 250, 2.
 anubuddha, III, 317, 18.
 anubhāva, II, 193, 8.
 anumodati, II, 98, 6. 7.
 anumodanā (dharma-), I, n.
 594.
 anuyātrā, I, 268, 12; n. 578.
 anuyāna, I, 257, 11; 259,
 1.
 anu-yuj, I, n. 450.
 anuyoga, III, 57, 1; 383, 2
 et suiv.
 Anuraktarāshitra, I, 141, 14.
 Anurāga, III, 169, 18.
 anurāgatām, II, 38, 9 al.;
 n. 400. 550; III, 181,
 17 al.
 Anurādha, III, 340, 18.
 Anurādha, III, 308, 2.
 Anurikta, I, 252, 18.
 Anuruddha, III, 177, 2 et
 suiv.
 anurūpa (construit avec le par-
 ticipe présent?), II, 26,
 10.
 Anurūpāgātra, I, 140, 4.
 anulagnati, III, 73, 4.
 anulomacaryā, I, 1, 3. 12;
 46, 7; 63, 11.
 anuvarga, I, 195, 12; n.
 530.
 anuvartati, II, 216, 12; III,
 168, 1.
 anuvartanā, I, n. 812.
 anuvilita, III, 397, 13; 398,
 4.
 anuvīcati, II, 11, 6.
 anuvyanjana, I, 38, 14; 39,
 12 al.
 anuśāsa, II, 81, 2.
 anuśāsa, III, 221, 3. 5.
 anuśāsanī, I, 238, 5; III,
 51, 17.
 anuśāsanuprātibhāya, III, 137,
 17.
 anuśikshati, II, n. 554.
 anusandhām, III, 394, 19 et
 suiv.
 anuhimavanta, I, 232, 3. 11;

n. 556; II, 65, 1; 77,
 15; 96, 13; 255, 11; III,
 29, 9. 10; 31, 6. 19 al.
 anūnācāra, II, 287, 17.
 anūrjaka, III, n. 467.
 anodaka, I, 339, 8; 340,
 13; 341, 7; 344, 11;
 345, 8; n. 615.
 aneya, II, n. 500; III, 93, 7
 al.
 anelaka, III, 322, 2.
 anelikā, I, 255, 21; n.
 572.
 anokāca, I, n. 517.
 Anotapitagātra, I, 141, 16.
 15.
 anotrāpa, III, 11, 4.
 anotrāpīn, I, n. 462-463.
 anonaddha, II, 23, 9.
 anopa, III, 326, 21.
 anopama, I, 166, 12; II, 12,
 8 al.
 anopālipta, II, 419, 4; III,
 118, 9 al.
 anoma, III, 250, 4.
 Anomiya, II, 164, 18; 166,
 11; 189, 1. 9; 207, 12.
 anosāna, I, 314, 17.
 antahkucāla, I, n. 442.
 Antaka, II, 285, 11; III, 15,
 15; 91, 19; 416, 6.
 antaka, III, n. 489.
 Antakota, II, 465, 9. 13.
 Antagiri, III, 441, 15; 443,
 14.
 antamaçatas, I, 211, 5. 13.
 antamasato, I, 7, 10; n. 375;
 II, 15, 12; III, 92, 14.
 antamaso, I, n. 375.
 antara, I, 256, 7; 258, 10;
 259, 6; 360, 11. 12; n.
 631; II, 101, 13; 113,
 9; 444, 16; n. 510. 522.
 569; III, 272, 17.
 antaratas, I, 203, 12.
 antarpura (= antahpura) II,
 148, 8.
 antarahita, III, 116, 2 et suiv.
 (antarhita, I. 4).
 Antarāgiri, III, 60, 1.
 antarāpanavithi, III, 35, 17;
 37, 3; 390, 9.
 antarāpanamukha, III, 111,
 22; 442, 3.

antarāparinirvāyin, I, 33, 6;
 n. 397.
 antarikshocāra, I, 229, 15;
 240, 4.
 antareña, I, 362, 5. 7; n.
 632; II, 209, 6; 362, 8;
 n. 535.
 antaças, I, 104, 6; n. 395.
 antaso, II, 15, 5.
 antik', III, 461, 3.
 antike, I, 1, 4; 30, 9; 37,
 8. 9; 322, 18; n. 395.
 antimavetarapagāmin, I, n.
 464.
 antishihagupta, II, 390, 1;
 II, n. 563.
 antepura, II, 73, 15; 159,
 11 al.
 anlogata, I, 237, 10.
 antonagara, III, 170, 19.
 anyatirithika, III, 49, 12;
 353, 14; 412, 7.
 anyatra (constr. avec l'in-
 strum.), III, 104, 10.
 anyathāiva, III, 114, 8; 304,
 16 al.
 anyathābhāva, III, 42, 6.
 anyamanyām, I, n. 378.
 anyahiñ, III, 29, 18.
 anyātaka, I, 346, 10. 11.
 12. 13. 17. 18. 19; 347,
 1. 4. 5. 6. 8; n. 620.
 anyena (= anyatra), III, 59,
 18.
 apakuljaka, II, 126, 6; 283,
 1.
 apagala, I, 134, 9.
 apacāyaka, I, 198, 6.
 apacitā, II, 259, 9; 260, 3;
 n. 544.
 apacinoli, II, 335, 12; n.
 557.
 apatrapya, III, 53, 1.
 apada, III, 91, 20; 92, 2.
 apānāmayati, I, 181, 9; n.
 521.
 apamārgaka, I, 176, 8.
 Aparagayā, III, 324, 21.
 Aparagodānika, II, 159, 1;
 378, 2.
 Aparagodāniya, I, 6, 2; 49,
 6; II, 68, 6.
 aparajjukāto, II, 456, 9.
 aparatirithika, I, 87, 5.

Aparājita, I, 112, 11; III, 230, 10.
 Aparājitadhrva, I, 1, 4.
 aparārḍha, III, 186, 14.
 aparikkheda, I, 78, 16.
 aparigraha, III, 400, 1.
 Aparitrishita, I, 141, 13.
 Aparilhinna, I, 137, 4.
 Aparicrotavāhana, I, 139, 6.
 aparejjukāto, III, 255, 14.
 aparekshajātika, III, 415, 10.
 aparyādina, I, 85, 6; 86, 12; 133, 10.
 apavartati (avec l'accus.), III, 32, 18.
 apavāda, I, n. 458.
 apavādaka, II, 132, 9.
 apavijjhati, II, 104, 4.
 apaviddha, III, 430, 7.
 apavidhyati, II, 138, 9; n. 522.
 apasādayati, III, 440, 7.
 apaskaroti, II, n. 560.
 apāvuriyati, II, 158, 1.
 apunāvarta, I, n. 486.
 apetabhāva, II, 67, 5.
 Aprakṛishṭa, I, 141, 15.
 apratigha, I, 271, 7.
 Apratimā, I, 128, 13 et suiv.
 aprativacana, I, 349, 5.
 apratisaṅkhyāya, I, n. 506.
 apratisama, I, 104, 17; n. 459.
 apamāṇacūbha, II, 314, 8; 349, 1.
 apamāṇābha, II, 348, 19; 360, 18.
 aprameya (épith. du Buddha), III, 93, 9 al.
 aprasaṅga, II, 346, 9.
 aprāghbhāra, III, n. 509.
 apsara, I, 149, 17; II, 144, 17; 160, 19; 449, 14.
 apsaras, I, 214, 16; 304, 20; II, 192, 18; 359, 18 et suiv.; III, 109, 18; 314, 15.
 apsara, I, 216, 8; II, 17, 8; 19, 5; 316, 13; 386, 16; 391, 18; III, 81, 1.
 Abhaya, I, 178, 11; 179, 11; 180, 6; II, 2, 11; III, 237, 1.
 Abhayadeva, I, 140, 13.

Abhayapurā, III, 234, 8 et suiv.
 Abhaya, II, 26, 4 et suiv.
 abhavya, I, n. 588. 591.
 abhavyā, II, 121, 9; 122, 5 al.; n. 519.
 abhāvabhūta, II, 341, 92.
 abhikkanta, III, n. 506.
 abhikrānta, I, 301, 5; II, n. 543; III, 96, 19; 100, 20; 171, 2; 197, 15.
 abhikrāntakānta, II, 306, 16.
 abhikrāntapratikrānta, III, 60, 5; 182, 12.
 abhikrāntavarna, II, 257, 9; 258, 7; III, 302, 10; 316, 13; 317, 11.
 abhigvanthati, II, 270, 17.
 abhigghoshaghushṭa, II, 1, 14.
 abhicchāda, III, 193, 8.
 abhicchādana, III, 127, 17.
 abhicchādayati, II, 367, 17.
 abhicchādita, III, 278, 13.
 abhijānāti, I, 57, 7 et suiv.; II, 172, 8.
 Abhiji, I, 2, 3.
 Abhijit, III, 236, 13; 308, 3.
 Abhijñbhikshuvyākaraṇa, I, 2, 5.
 abhijñā, I, 246, 4; III, 145, 15.
 abhijñāta, III, 145, 17.
 abhijñātāparijñāta, I, 355, 7.
 abhijñātasāṅkalpa, III, 155, 1.
 abhidakṣhiṇiyati, II, 416, 11.
 abhidevagghosha (?), I, 198, 3.
 abhidroha, II, 6, 6.
 abhidhārayati, I, n. 582.
 abhidhyā, III, 52, 7.
 abhidhyāyati, III, 341, 6; n. 509.
 abhinanda, II, 28, 4.
 abhinandati, II, 406, 3 et suiv.; 443, 17 (?)
 abhinandate, II, 28, 13.
 abhinandita, III, 36, 4.
 abhinigrihṇāti, II, 124, 2 et suiv.; 126, 6.
 abhinirmāmayati, II, 132, 6. 16.

abhinirvrita, I, 168, 7; 418, 15.
 bhinirvrita, I, n. 512; II, 212, 8; III, 375, 19.
 abhinirharati, I, 228, 13; II, 132, 16; 283, 14 al.
 abhinivega, I, 196, 18; III, 229, 14; 232, 11.
 Abhinmarāshtra, I, 137, 5.
 Abhinnaḥbha, III, 330, 13.
 Abhipāya, III, 307, 17.
 abhiprajñāyukta, II, 270, 16.
 abhibhāvati, II, 220, 1.
 abhibhaveti, III, 369, 23.
 Abhibhūyacas, III, 330, 14.
 abhimanas, III, 259, 5.
 abhimānīn (ou : atimānīn), III, 114, 7.
 abhinukhā (avec le locatif), II, 19, 6.
 Abhimukhi, I, n. 436.
 Abhiya, I, 35, 13; 36, 7 et suiv.; 44, 1 et suiv.
 abhirāga, II, n. 513.
 Abhirapa, I, 139, 14.
 abhirūha, II, 289, 8.
 abhivocati, I, 285, 13.
 abhilāpya (an-), II, 362, 1.
 abhiliyati, II, 21, 5.
 abhivadati, III, 444, 14.
 abhiṇaya, I, n. 388.
 abhishekabhūmi, I, 124, 20 et cf. I, 76, 18.
 Abhishekavati, I, 193, 6.
 abhishyanna, III, 143, 16; 144, 6; 153, 11; 154, 9.
 abhishyandati, I, 30, 4; n. 394.
 abhishyandita, III, 311, 1; n. 505.
 abhisamāskāra, I, n. 391; III, 391; 9.
 abhisamāskāreṇa, II, 126, 7.
 abhisamāskṛita, I, 26, 7.
 abhisamayā, I, 250, 14; 16; 251, 2; n. 567.
 abhisamādiyati, I, 26, 7; n. 391.
 abhisamita, III, 382, 3.
 abhisameti, I, 165, 11; 312, 10; n. 510.
 abhisambhūnati, I, 41, 6.
 230, 9; 240, 11; n. 406; 334, 9.

abhisambhūṇeti, III, 374, 7
et suiv.
abhisambhūṇoti, III, 206, 7-
9; 492.
abhisāhita (?), III, n. 493.
abhisāhita, III, 217, 16;
218, 2; 222, 5; n. 493.
abhisvara, I, 172, 3.
abhihāra, III, 387, 18.
abhiśhāsa, III, 120, 6;
124, 27.
abhiralipi (?), I, 135, 7.
abhiyūṇeti, III, 154, 14;
156, 7.
abhyatita, III, 327, 10.
abhyantara, II, n. 548-
abhyantara, III, 57, 17.
abhyantarimaka, III, 73, 17.
abhyantare, III, 173, 1.
Abhivakāṣa, II, 117, 16;
III, 50, 10.
abhyavahita, II, 241, 1;
432, 11; 483, 4.
abhyākhyāna, I, 44, 13, 15;
45, 11.
abhyābhavati, I, 214, 16; n.
542; II, 13, 9.
Abhyāyatanavacana, II, 43,
15.
abhyāśādeti, III, 179, 12; n.
488.
abhyāse, I, n. 369.
abhyūtkṣīpati, II, 315, 9;
329, 2.
abhyudgatatā(sarvaloka-), II,
356, 20.
abhyupagata, I, 7, 4; n. 433;
II, 248, 6; n. 542; III,
447, 15.
abhyupapatti, I, 133, 18.
amara (= les dieux), I, 200,
5, 13.
Amaragarbha, I, n. 495.
Amaradeva, I, 137, 4.
Amarā, II, 83, 19 et suiv.
amātrajnatā, III, 48, 17; 49;
4.
amānyaprekshita, II, 1, 9.
Amitatejas, I, 136, 16.
Amitalocana, I, 138, 11.
Amitā, I, 352, 14; 355, 20.
Amitaṇḍas, I, 138, 1.
amrita, I, 29, 17; 30, 15;
31, 15; 33, 17; 34, 6;
II, 264, 16; III, 61, 16,
18.
amṛitaprasāda, I, n. 593.
Amṛitaphala, I, 141, 3.
amṛitācāmagarbha, II, 310,
12.
Amṛitodana, I, 352, 13; 355,
20; III, 177, 2.
Ambara, I, 124, 4.
ayaṁ (= iyaṁ), I, n. 457;
II, 7, 11; 10, 14 al.
ayakva (?), II, 465, 2, 13.
ayonija, I, 225, 3.
ayaka, II, 426, 16; III,
264, 2.
Araktapṛavāda, I, 140, 5.
Arajottariya, I, 140, 9.
araṇa, I, 164, 15; 165, 5;
n. 509.
araṇa, II, 292, 17.
arati, I, 75, 19; III, 58, 8;
59, 2; 420, 19.
arati, I, 85, 9.
Arati, III, 281, 15; 284, 12
et suiv.; 286, 6.
arabate, III, 24, 15.
Arāda, II, 200, 13. Cf. Arāda.
arimghātini, II, n. 565.
Ariṇihantri, I, 140, 13.
Arindama, III, 449, 17 et
suiv.
Arimardana, I, 137, 4; 139,
8.
Arishita, III, 231, 1.
Arishitanemi, I, 140, 5.
Arishūta, III, 308, 8.
Aruṇa, II, 415, 14, 18; III,
108, 8.
arunodgamana, II, 430, 6.
arunodghāta, II, 133, 7
284, 26; 422, 6.
Arka, I, 54, 5.
argāda, II, 115, 12.
argalapāṣa, I, 195, 18.
arcamāna, III, 279, 12.
Arcima, I, 198, 16 et suiv.
Arcimat, I, 193, 14; 196,
19.
Arcishmati, I, n. 436.
Arjuna, III, 361, 4 et suiv.;
368, 15; 369, 6.
artiyate, I, 219, 17; n. 547.
artiyati, I, 89, 18; 343, 1;
II, 21, 19; 161, 7 et suiv.

arthacaryā, I, 3, 12.
Arthadarśin, III, 236, 9;
240, 4; 243, 10; 244,
2; 245, 12; 247, 8; 248,
16.
arthavaṇṇa, III, 48, 5, 10.
ardita, II, 71, 1; 145, 11;
434, 8.
ardhacandra, II, 316, 7;
317, 7.
ar. Mahāra, II, 472, 2.
arhat, I., 326, 3 et suiv.
Alakṇḍalabhaṭṭiya, I, 75, 1.
Alaṅkrīta, I, 137, 2.
alamārya (?), II, 130, 13.
Alambushā, III, 308, 8.
alābuṇṇi, III, 68, 6.
alika, II, 70, 2; 71, 2.
alinda, II, 461, 21; 462,
12; n. 571.
Alindā, II, 425, 2 et suiv.;
426, 14 et suiv.; 440, 4
et suiv.; III, 2, 20 et suiv.;
8, 10 et suiv.; 15, 9 et
suiv.
alūha, II, 65, 12; 117, 19.
alena, III, 353, 18 al.
alpācākha (?), I, n. 392.
alpābhāṭa, I, 254, 16.
alpeṇikhyā, I, n. 392.
allina, I, n. 603.
allipita, I, 311, 2; III, 24,
4 al.
allīpiyati, III, 127, 4.
allīpeti, III, 127, 17.
allīyati, III, 24, 5; 127, 8.
avakulja, I, 28, 13; n. 393.
avakubhaka, II, 16, 11 al.
avagāḍha, II, 133, 15.
avagāḍhati, II, 435, 7.
avagīhāyati, I, 304, 15; n.
599.
avacara, I, n. 397.
avatāra, II, n. 508.
avatishṭhati, I, 220, 9; II,
239, 6.
avadyabhiru, I, n. 532.
avadvārāpayati, II, 490,
avadhyanta, I, n. 377.
Avadhyaparamabuddhi,
137, 13.
Avanti, I, 34, 10; II, 419,
9; III, 382, 10, 16.
avapataṭi, II, 36, 16.

avarupta, II, 314, 11; III, 406, 11.
 avarodhāna, I, 165, 17.
 avalambikā, III, 311, 8. 18: 312, 12.
 avalipta, II, 115, 12.
 avalokayati (mukham), II, n. 546.
 Avalokita, II, 257, 13; 294, 2.
 avaloketi, III, 177, 15.
 avavāda, I, n. 601.
 avagesha (adject.), I, n. 375.
 avagākha, III, 311, 4.
 avasakkati, I, 23, 10; n. 389.
 avasānena, II, n. 575.
 avasirati, III, 165, 12. 19.
 avasidati, I, 48, 5; n. 414.
 avasthā, I, n. 560.
 avasruta, I, 88, 7; n. 443.
 avahārayati, I, n. 593.
 avikala, II, 356, 7.
 avikalya, II, 295, 7; n. 550.
 Avikshiptāṅga, I, 137, 6.
 Avigraha, I, 124, 3.
 avitarkadhāyin, III, n. 501.
 aviddasu, II, 369, 5. 16.
 avidyā, III, 65, 15 et suiv.; 448, 12 et suiv.
 avidha, II, 452, 8.
 avidham, II, 462, 15.
 avidhā, II, 450, 5.
 avidhāvidham, I, 303, 19. 21 al.
 avidhāvidhā, I, 301, 19; III, 73, 17 al.
 Avipranashtarāshṭra, I, 138, 6.
 avibhaktashana, I, n. 632.
 Aviraktarāshṭra, I, 140, 2.
 avilakshita, II, 9, 1.
 Avirasa, I, 141, 7.
 avivartacaryā (cf. anivarta*), I, 63, 13; n. 367. 424.
 avivartika, I, 83, 12.
 avivartiya, I, 80, 4.
 Avigushkamūla, I, 141, 13.
 avici, I, 25, 14; 26, 14. 16. 17; 41, 10; 42, 16; 53, 13; 240, 15; III, 369, 16; 454, 8.
 avici, I, 9, 9; 15, 13; 16, 16. 7; III, 274, 12.

avriha, II, 314, 8; 349, 1; 360, 22.
 Avekshita, I, 123, 14.
 avaiivartika, I, 82, 8.
 avaiivartikatā, I, 81, 1.
 avaiivartiya, I, 63, 13; 82, 19; 97, 2; n. 425.
 avraṇa, I, 43, 11.
 açaukiya, I, n. 511.
 açarāṇa, I, n. 463.
 açāstāravādin, I, 254, 1; n. 570.
 acitaka, II, n. 520.
 acitakaparya, II, 126, 18.
 açceci (?), II, 86, 8.
 açeshaprapīta, II, 374, 8.
 Açoka, III, 238, 6.
 açokabhāṇḍa, II, 48, 4.
 açokamaṇḍapa, II, 144, 12.
 Açokasattva, I, 141, 4.
 Açokā, I, 248, 19; 252, 8.
 Açokārāma, III, 241, 4.
 açnati (?), I, 264, 6.
 Açleshā, III, 305, 22.
 Açvaka, I, 34, 10; II, 419, 9.
 Açvakarna, II, 300, 18.
 Açvaki, III, 337, 5; 339, 1.
 Açvakin, III, 139, 5 et suiv.; 328, 20.
 açvamedha, II, 405, 11.
 açvaratna, II, 158, 16.
 açvāroha, III, 102, 5.
 Açvini, III, 309, 3.
 Ashtaka, III, 375, 7.
 ashtapadasama, I, 258, 7; 259, 3.
 ashtamaka, I, 120, 9; 159, 8; n. 470. 502.
 Ashtamaka, III, 364, 7; 365, 18; 366, 7; 373, 23.
 ashtamaṅgala, II, 38, 11.
 ashtāṅga, III, 332, 10.
 ashtāṅgasamavāgata, III, 177, 20.
 ashtāṅgika, I, 120, 9; III, 331, 12 et suiv.; 456, 21.
 ashtāpadavinibaddha, II, n. 552.
 ashtāpadasama, I, n. 555.
 asaṁvaraṇa, I, 204, 5; n. 536; II, 7, 20.
 asaṁvidita, I, 41, 5; n. 405.
 asaṁskrita, II, 144, 3.

asaṁskritāyus, II, n. 559.
 asaṁstava, III, 259, 20.
 Asaukīrṇa, I, 139, 1.
 asaṅgapratibhāna, I, 119, 16.
 asaṅgamānasa, I, 43, 6 al.
 asadhurya, II, 63, 15; n. 509.
 Asamasama, III, 231, 3.
 asambhūta, III, 341, 12.
 Asambhrāntavacana, I, 141, 12.
 Asahiya, III, 237, 8.
 asahyātayin, III, 109, 19.
 asahyasāhi, I, 255, 16; 256, 1; n. 571.
 asāta, I, 5, 9; n. 373; III, 16, 4.
 Asita, II, 30, 8 et suiv.; 8 et suiv.; 48, 2; 144, 8; 151, 12; III, 382, 16 et suiv.; 386, 18.
 Asitabhānu, I, 139, 5.
 asipatravana, I, 7, 8; 11, 16. 12. 2; 21, 13.
 asitaki, II, n. 520.
 asura, I, 190, 6; 209, 7. 257, 4; 264, 19; 297, 3. 350, 9; II, 11, 14; 91, 13; 301, 13; 329, 6. 338, 19; 347, 11; 352, 17; 380, 14; 387, 406, 15; III, 138, 4 et suiv.; 254, 8 et suiv.; 367, 4; 461, 11.
 asuracārīkā, I, 30, 1. 3.
 Asuradeva, I, 141, 2.
 asurapura, I, 30, 2. 12; II, 344, 13.
 asurendra, III, 138, 1.
 asecanaka, I, n. 528.
 Ashkalitaprarāgra, I, 137, 8.
 Asta, III, 308, 18.
 asthāna, I, 180, 2; 192, 12.
 asthānatā, I, 101, 2. 7; n. 455.
 Asthisena, III, 418, 19 et

 Asmaka, III, 208, 17; 363, 1.
 asmād, II, 79, 4 et suiv.; n. 511.

asme (= locat. ou génit.) III, 285, 4.

asmāhi, I, 313, 8.

asva (= svīd), I, 343, 4; n. 412; (= syāt), I, 42, 6. 10 al.; n. 408.

asyāt, III, 88, 17 al.

asūm, (= ayūm) I, 5, 2; 322, 3 al.; n. 417; n. 610; II, 371, 2 al.; (= mām?) II, n. 548.

aharahañ, III, 46, 15.

Ahuhānurāga, I, 141, 7.

ahirika, I, n. 462.

ahu, II, 221, 17; 228, 2.

ahrisvara (?), III, 43, 3 var. 6 var.; 45, 17 var.

aho dharmāñ, I, 236, 18; 237, 3; 241, 12; n. 560; II, 143, 18; 406, 11;

A

ākāṣṭhāt, II, 429, 1. 2; III, 29, 15.

ākārshaṇāt, I, n. 605.

ākārshaṇā, I, 314, 2.

ākāletī, II, 253, 17.

ākāṣa, II, n. 504.

ākīrpa (vilāsa), I, 89, 17.

ākramati, I, 274, 19. 21.

ākramayati, III, 365, 1.

ākramāpāyati, III, 363, 9.

ākramāntakāya (?) (corr. klānta?), II, 130, 19.

ākshepayati, I, 96, 7; n. 450.

ākhyāyita, III, 72, 12.

ākhyānaviddh, III, 122, 17.

ākhyāyati, III, 428, 16; 439, 8; n. 519. 524.

āgaligati, I, 4, 7; 9, 2.

āgama, II, 21, 12.

āgamana, I, 218, 20; n. 546; II, 21, 2.

āgamavastu, I, 318, 7.

āgama, I, 313, 5 al.; n. 562; III, 133, 3. 4 al.

āgalita, I, 264, 20; II, 203, 3.

āgāmīya, II, 405, 16.

āgrih, II, 376, 6.

āgneyamañi, II, 296, 8.

āgrivaniya (?), III, 113, 10.

āghāta, I, 79, 15

āṅga, III, 440, 18.

āṅgrasa, III, 369, 8.

ācīkṣhātī, I, 244, 6; n. 411.

ācchāda, II, n. 515; III, 128, 10; 161, 16.

ācchādana, III, 177, 16.

ācchadayati, III, 38, 12; n. 470.

ācchāya, III, 449, 12. 14.

ācchāvetī, III, 301, 5; n. 503.

ājaniya, III, 130, 7.

ājāneya, III, 120, 5 al.

ājvaka, III, 325, 1.

ājñā, III, 53, 9.

ājñākṛita, I, 311, 4; n. 603.

Ajñātakaṇḍinya, III, 328, 333, 19; 337, 4;

338, 20; 341, 3; 345, 3; 347, 14, 349, 6.

ājñātābhūta, III, 377, 15; n. 515.

ājñāsvimuktacitta, I, 248, 11. 13. 15.

ājatta, I, n. 536.

ājattika, III, 126, 8.

ājattikā, II, 451, 7.

ājā, III, 7, 16.

ājāpaka, I, 362, 4. 6; 363, 2 et suiv.

ājāpetī, III, 125, 19 et suiv.

ājoti, II, 451, 12.

ātmano (= ātmanas), II, 148, 15.

āttamana, II, n. 505.

ātmaniya, III, 66, 8; 447, 13.

ātmapūrvāpara, II, 1, 14; n. 497.

ātmabhāva, I, 245, 3.

ātmabhāvatā, II, 301, 11.

ātmavayishabhitā, II, 261, 5.

Aditya, I, 58, 15; 62, 7; III, 237, 3.

Adityadatta, I, 138, 5.

adityabandhu (ēpith. du Budha), I, 282, 15; II, 306, 14.

ādinava, II, 144, 16; 166, 6 al.

ādipita, I, 33, 11.

ādeya-vacana, I, 270, 6; n. 580.

ādeṇān, I, 238, 5.

ādaṇ karoti, I, 145, 2; 147, 8. 15; 157, 15; 161, 7;

n. 489. 493. 506.

ādharāya, II, n. 548.

ādhipateyya, I, n. 383.

ānantariya, I, 291, 11, n. 51.

āntariya, I, 243, 18.

Ānandā, I, 77, 16; 251, 22;

297, 15; 317, 9. 19 et suiv., 326, 1 et suiv.,

329, 11; 331, 13; 332, 15; 355, 7; II, 157, 9;

237, 11; III, 47, 10 et suiv., 176, 14. 15; 225,

10 et suiv., 241, 4 et suiv., 255, 16; 375, 7.

nandacandra, I, 139, 9.

Ānandamāla, I, 139, 9.

Ānandasthāvira, II, 114, 9; 219, 10.

ānandika, III, n. 522.

ānandikagura, III, 412, 7.

āniṅja, I, 34, 11; n. 399.

āniṅja, I, 228, 11. 15.

āniṅja (adj.), I, 133, 13.

ānisaṁsa, II, 324, 9.

ānupūrvā, II, n. 538.

ānūlonika, I, n. 367.

ānuṇṇāsa, II, 372, 16.

ānuṇṇāsa, II, 373, 18.

ānuṇṇāsa, I, 373, 21.

āpatti, I, 182, 1.

āpadyati, I, 181, 10; n. 522.

āpūta (?), III, 432, 19; n. 524.

ābha, II, 314, 7; 348, 19; 360, 15.

ābhā (= prabhā, nimbe) I, 112, 8.

ā-bhāṣa, I, n. 607.

ābhāṣta, I, 316, 18 et pass.

ābhāsa (crota-), I, 6, 3.

ābhāsvara, I, 52, 4. 5. 7; 63, 7; 338, 15. 18; II,

314, 7; 319, 4; 348, 19.

ābhoga, II, 358, 7; 360, 9; n. 559.

āma, II, 154, 16.

āmaṁsyē, II, 194, 13.

āmagandha, III, 214, 3; 217, 8.
 āmantraṇa, I, 205, 21; III, 188, 1. g.
 āmisha, III, 48, 13.
 āmukhibhūta, I, 245, 17; n. 565.
 āmodaṇya, II, 259, 10 et suiv.; n. 544.
 Āmrāpālikā, I, 261, 15.
 Āmrāpālī, I, 300, 16.
 Āmrāpālīvana, II, 293, 16.
 Āmravana, I, 300, 16.
 āyatana, II, 93, 20; III, 66, 3 et suiv.
 āyatīm, I, n. 420.
 āyāsita, II, 205, 5.
 āyasa, III, 65, 16.
 āyushsaṁskāra, I, n. 473.
 āraṇyaśāstra, II, 33, 11.
 Ārati, II, 240, 3.
 ārabdhavīrya, III, 264, 12.
 ārambaṇa, II, 260, 15 et suiv.; n. 545.
 ārāgayati, I, n. 458; II, 276, 12; 393, 1; III, 53, 9; n. 472.
 ārāgeti, II, 363, 4; 365, 11; III, 415, 4.
 ārājaka, II, 70, 13.
 Ārāda, II, 118, 1 et suiv.; 198, 1; III, 322, 15.
 ārādhaṇa, III, 57, 14.
 ārādhayati, I, 104, 8; n. 458; II, 118, 9; 120, 1; n. 518.
 ārādhiṭa, I, 348, 14; III, 15, 8; 16, 2.
 ārādheti, I, 243, 13.
 ārāva, II, 160, 4.
 ārūpayati, III, 169, 20; 393, 18.
 ārūpeti (= āropayati), III, 149, 17; 150, 1; 160, 7.
 ārūpya (?) (corr. sārūpya?), II, 423, 18; n. 519.
 ārocayati, I, n. 376.
 āropita, I, 247, 9.
 āroha, I, 205, 7.
 Ārjava, I, 154, 1.
 ārjava (adj.), I, 133, 8.
 ārtita, II, 480, 7.
 ārtibhāva, II, 146, 15.

ārdha, I, n. 253, 569.
 ārdra, III, 305, 21.
 ārdrapātra, I, n. 480.
 Ārdravallipratirūpa, I, 141, 5.
 ārdravriksha, I, 7, 5; 11, 12, 12, 15; 17, 9; 20, 12; 24, 9; n. 375; III, n. 528.
 ārya, III, 418, 18; 419, 15; 420, 1.
 āryapaksha, I, n. 485.
 Āryavaṁśaketu, I, 141, 6.
 āryasatya, III, 331, 17 et suiv.; 408, 17.
 āryasmita, II, 280, 15 et suiv.
 Āryāksha, I, 137, 14.
 āryāpavāda, I, 103, 8.
 Āryāvarta, II, 262, 16.
 ālabdha, I, n. 628; II, 479, 10; n. 573.
 ālambaṇa, I, 120, 11; n. 470.
 ālambana, I, 195, 1 et suiv.; n. 529; II, n. 507; III, 227, 7.
 ālaya, III, 200, 11; 314, 2; 400, 3.
 ālayārāma, III, n. 506.
 āliṅga, III, 70, 14; 82, 3; 159, 7.
 āliṅgikā, III, 407, 20.
 āloka, III, 332, 15 et suiv.
 ālokati, I, 165, 7.
 ālokeyati, I, n. 509.
 ālokitavilokita, III, 182, 12.
 ālopa, I, 615; II, 190, 5; n. 571.
 ālopa-kāra, I, 339, 13. 15.
 āvajjati, I, 9, 4.
 āvandita (?), III, 241, 1.
 āvarati, I, 24, 1.
 āvarjana, I, n. 377; II, 423, 18; n. 567.
 āvarjayati, I, 34, 9; n. 398; II, 419, 8.
 āvarjita, II, 297, 7.
 āvartati, III, 47, 14.
 āvāpaka, II, 311, 11.
 āvāsa-cuddha, II, 346, 15.
 āvāsasampanna, II, n. 550.
 āvigalita, I, 154, 12.

āviddhaka, III, 113, 10; 442, 15.
 āviṣhta, I, 315, 3; n. 606.
 āvusā, I, n. 518.
 āvusādayanto (?), I, 176, 7.
 āvusāvo, I, 317, 15. 16 n. 608.
 āvuso, I, 91, 6; n. 447.
 āvirmūhita, I, n. 379.
 āvethitaprákāra, III, 225, 23.
 āvenika, I, 38, 14; 39, 12 al.; n. 505.
 āveṇa-cāla, I, 328, 6. 9. 10. 12. 14. 20; 329, 1; n. 612.
 āveshtati, I, 347, 12; n. 620.
 āvūṅkitavyasahavratā, II, 118, 3.
 Ācā, II, 58, 22 et suiv.; 62, 18; III, 309, 9.
 ācā, 108, 14 et suiv.
 ācābhūta, III, 352, 4.
 ācīti, (catur-), I, n. 423; III, 450, 1; 434 (-śad-), III, 96, 23; 101, 4. 6.
 Ācukārīn, I, 136, 16.
 ācureva, II, 19, 19.
 ācraṇa, II, n. 525.
 ācraṇa, I, 147, 1; 329, 19; 335, 2 al.
 āśādhā, III, 308, 3.
 āśaṅgikathā, I, 214, 4; 17.
 āśaya, III, 400, 3.
 āsurakāya, III, 140, 7. 16.
 āśecanaka, I, 196, 8. 10; 194, 13; 207, 1; n. 528.
 āstara, III, 117, 22.
 āsphānaka, II, 124, 9. 15.
 āsphāra, I, n. 377.
 āsvāda, I, 79, 10; 180, 4; 184, 13; n. 521.
 āsvādayati, I, 344, 12.
 āhāra, III, 65, 17.
 āhosvidam, I, 102, 13. 14; n. 457.
 āhnikakarmika, I, 264, 4.
 āhvaya, III, 387, 18; n. 518.
 āhvayana, II, 57, 15.
 āhvayati, I, 177, 6.

I

ikṣhvāku, I, 98, 11; 100, 1; 348, 10; II, 422, 20 et suiv.; 424, 11 et suiv.; 1, 1, 1 et suiv.; 246, 11; 247, 12; 343, 15.
icchatva, I, 52, 7; 338, 18; n. 417; II, 133, 4.
icchita, III, 24, 19.
icchitavya, III, n. 522.
ijjati, II, 340, 13; 408, 5.
ijas, I, 232, 18.
iṭhāsa, I, 231, 17.
iṭhasapañcana, II, 77, 9; 89, 17 al.; III, 450, 7 al.
iṭham, III, 286, 8.
iṭhatva, III, 447, 8; n. 526.
iṭvara, III, 186, 4.
iḍam (-iḥa), I, 327, 6; 328, 1; III, n. 484.
iḍha, I, 19, 10; 20, 6; n. 385; III, 134, 20.
Indra, I, 103, 1; 157, 9; 3; 245, 9; II, 11, 37, 18; 63, 11; 405, 13; III, 7, 12; 117, 8; 267, 16; 373, 19.
indrakila, I, 292, 14.
indrakīlaka, I, 195, 16.
indrakīlopamucita, II, 261, 3; III, 225, 5.
Indrakūṣa, II, 433, 16.
Indracirpa, I, 139, 7.
Indratejas, I, 136, 14.
Indradhvaja, I, 62, 4; 138, 4; III, 226, 5 et suiv.; 229, 17 et suiv.; 241, 2.
inamūhi (?), I, 185, 20; n. 524.
inamūm(-iḥa), I, 351, 18.
imaliṇ, I, n. 524; II, 463, 2 al.
imo, II, 151, 1; 152, 15; 285, 5; III, 301, 11.
iriyāpatha, II, 157, 1.
Iḥa, III, 309, 8.
Iṣāṇdhara, II, 300, 18.
iṣhika, I, 196, 1.
Indratapaṇā, III, 526, 6 et suiv.; 230, 2.
iṣhikā, I, n. 530.
iṣhika (?), III, 228, 12.

ishtakā, III, 228, 3.
Iṣṭārūpa, I, 39, 11.
iṣṭi(=stri), II, 299, 14; III, 145, 20.
ishtikā, I, n. 563; II, 384, 2.
istri, II, 70, 1.
istriḥ, I, 244, 5; n. 563.
istriya, I, 304, 4.
istriyāgāra, II, 425, 15.
istri, I, 303, 20; III, 26, 21; 84, 8.

I

iti, I, 254, 4, 10.
iryati, III, 118, 18.
irya, I, 302, 10; III, 60, 9; 92, 10 al.
iryāpatha, II, 390, 3; III, 27, 4.
irṣhyā, II, 6, 6.
iṣvara, II, 158, 7; 257, 8.
iṣvaragupta, I, 141, 4.

U

ukkadḍheti, III, 158, 13.
Ukkala, III, 303, 4.
ukkārika, II, 190, 6; II, n. 531; III, 158, 9, 12.
ukkācana, II, 496.
ukkāṣati, II, 281, 13.
ukkāṣana, II, 418, 17.
ukkāṣita, II, 410, 4.
Uggata, III, 364, 3.
Ugra, I, 131, 5.
Ugrasena, II, 177, 9 et suiv.
ucchahga (?), I, 226, 16.
ucchahati, I, 27, 10, 13; n. 392.
ucchāpita, II, 170, 12.
ucchihitva, II, 127, 12; 128, 16; 130, 2; n. 520.
uchru, I, 236, 17; 241, 11; n. 560.
ucchadadriṣṭi, III, 448, 10.
ucchrapayati, I, 337, 3.
uchhraya, II, 63, 14; n. 509.
ucchrapayati, II, 343, 22.
uchhrīti, II, 240, 16; n. 541.
uchhri, II, 127, 10.

ucchoti, II, 126, 7.
ucchāsita, I, 245, 4.
Ujjāṅgala, II, 207, 5, 8.
ujjagata, III, 436, 5.
ujjucita, III, 225, 1.
Ujjeni, II, 30, 7.
ujjibita, III, 156, 13.
Ujjhitapara, I, 141, 2.
Ujjhebbaka, III, 382, 10 et suiv.; n. 515.
uḍara, I, n. 498.
uḍha, II, 161, 8.
utkaddhita, III, 431, 7.
utkarṣaṇa, III, 196, 7.
utkalita (?), III, n. 493.
utkutaka, I, 144, 10, n. 489.
utkutika, I, 213, 7.
utkuṅka, II, 16, 11, 413, 17; n. 498.
utkshipayati, III, 344, 11.
utkshipta, III, 126, 17.
utkshiptaparikha, III, 225, 6.
utkshepa, II, 273, 6; n. 547.
utkhalita, III, 223, 19.
uttaka, II, 457, 14.
uttakoshtakāraka (?), III, 443, 4.
uttapta, I, 106, 1; n. 460.
Uttaptarāṣṭra, I, 139, 13.
uttamārtha, I, n. 562.
Uttara, I, 249, 2; 251, 3; 252, 5; III, 239, 2; 382, 14 et suiv.
Uttarakuru, I, 6, 3; 49, 6; 103, 10; n. 483; II, 68, 7; 159, 1; III, 72, 18; 75, 11; 378, 2.
Uttarakurudvīpa, III, 357, 9.
uttarakururāja, I, 140, 3.
uttarakurulipi (?), I, 135, 6.
uttarati, III, 408, 9.
Uttarāpatha, II, 166, 19.
uttarāpathaka (bhāṣya), II, 175, 5.
uttarārāni, II, 121, 9.
uttari, II, 119, 5; III, 396, 9.
uttariṇ, I, n. 580.
uttarivīṣha, III, 173, 4.
uttaridharna, III, 124, 22.
uttānaka, I, 213, 7; n. 541.
uttānikaroti, III, 408, 18.

Uttiya, I, 36, 3. 8 et suiv.;
44, 10 et suiv.
uttrasati, I, 120, 10.
uttrāsa, I, 79, 13.
utthapeti, III, 3, 16.
utthāpaniya, II, 26, 13.
utpattati, I, 6, 8; II, 243,
11.
utpattita, I, 26, 3; n. 374,
391.
utpathagata, II, 227, 3.
utpadyati, III, 176, 9. 10;
393, 1; n. 487.
utpāna, I, 311, 13; n. 603;
II, 64, 17; 69, 14.
Utpala, III, 235, 16.
Utpalaka, II, 102, 1.
Utpalapadmanetra, I, 138,
13.
Utpalavarnā, I, 251, 21.
utpātyati, II, 335, 9; 403,
14.
utpāta, III, 343, 17.
utpāda, II, 259, 12 et suiv.;
n. 549.
utpādayati, III, 138, 8; 181,
7; 190, 16; 233, 9 al.;
n. 413; II, 315, 12 al.
utpādita (rudhira), I, 224,
17.
utrasta, III, 460, 19.
utsaṅga, II, 421, 16; n. 567;
III, 405, 6; n. 521.
utsaṅgaparvata, I, 352, 20;
n. 625.
utsada, I, 5, 1; 61, 3. 4;
n. 372; II, 305, 1. 18;
306, 2; n. 553.
utsadakūṇa, I, n. 372.
utsadakūṇasañcaya, I, 249,
18; 251, 12; II, 177, 14.
utsadaprāpta, II, 319, 21; n.
554.
utsanna, III, 395, 18.
utsaryati, II, 92, 18.
utsavika, III, 177, 17.
utsahati, II, 90, 6; 91, 19;
92, 14, 147, 3.
utsāraṇa, I, 223, 8.
Udayagāmi, I, 138, 7.
utsāhita, II, 96, 12.
udakarākshasa, II, 77, 17;
450, 5 et suiv.; III, 29, 11.
Udayana, II, 2, 12.

Udāgata, I, 137, 8.
Udāttakīrti, I, 138, 11.
Udāttavasāra, I, 139, 13.
Udāttavarna, I, 137, 15.
udāna, III, 161, 7.
udānāyati, I, n. 617; III,
111, 8.
udāneti, III, 161, 7.
Udāyin, III, 91, 8 et suiv.;
106, 3; 107, 11 et suiv.
Udāragupta, I, 138, 12.
udupāna, I, 220, 20; 308,
5; n. 547; II, 23, 5 al.
Udgata, III, 365, 19; 366,
8; 374, 1.
udgrīhita, I, 52, 1; n. 417.
udghatitājña, III, 270, 9;
318, 3; 382, 15; n. 499,
506.
udghāta, II, 415, 18.
Uddaka, II, 120, 10 et suiv.
uddeti, I, n. 386.
uddhatacarira, III, 130, 10.
uddharati, II, 244, 8; n.
541; III, 350, 14; 351,
5; 365, 4.
uddhrita, I, n. 604.
uddhritadanda, I, 313, 13,
14.
udvojayati, III, 141, 12.
Udraka, II, 119, 8 et suiv.;
200, 8. 13; III, 321, 11.
udvartāpayati, II, 150, 5.
udvāhati, III, 252, 16. 20.
udvāyate, II, 191, 6.
udvijati, II, 153, 3; 155, 9.
udvīlya, I, 266, 14; n. 577.
udvikṣāṇiya, II, 375, 15.
udvejayati, II, 144, 20.
udvedhia, I, 196, 2. 17; n.
531.
Unnata, I, 137, 12.
unnayati, III, 161, 14.
unnajjana, III, 410, 2.
ummūrdhikā, II, 452, 6.
upaka, III, n. 497.
Upaka, III, 184, 1 et suiv.;
325, 12 et suiv.
upakrama, II, 448, 12; 492,
1.
upakramati, II, 492, 8; n.
529; III, 25, 2. 4.
upakramikā, II, 121, 5 et
suiv.

upakrameti, II, 459, 16.
upakshetra, I, 121, 9.
n. 471.
upagata, II, 437, 11; n. 523.
upagūhati, I, 227, 16.
upagūḥa, I, 229, 7.
upacaya, II, 292, 5.
upacāra, I, 176, 13.
Upacitahana, I, 141, 16.
upajānāyati, I, 48, 2; n. 566.
II, 6, 7.
upajāneti, I, 248, 2.
upajānāyati, II, 135, 4.
upajivana, II, 173, 2 et suiv.
upajivin, I, n. 582.
upajīva, I, 361, 4.
Upatishya, III, 56, 1 et suiv.;
269, 11; 271, 5.
upatitha, III, 288, 9.
upadā, I, 169, 9.
upadeśaka, I, 220, 5.
upadeśayati, I, n. 513.
Upadharma, III, 56, 11.
Upadhāna, III, 176, 14.
upadhāna, I, 112, 3; 362,
6; n. 544; II, 259, 14.
upadhī, I, 115, 8; II, 418,
10; III, 314, 4. 5; 417,
9. 17; 444, 15.
upadhīkṣhaya, I, n. 467.
upadhīśāṅkshaya, III, 282,
6. 12 et suiv.
upanāmāyati, I, n. 499; II,
66, 9.
upanāmāyita, II, 168, 6.
upanāmeti, III, 145, 12
suiv.
upanāḥa, II, 56, 1.
upanipatati, II, 216, 7.
upanīyamati, II, 116, 1.
upanīyita, I, n. 600.
upāneti, III, 402, 7; n. 521.
upapāti (vacitā), I, 282, 18.
upapadyatā, II, n. 559.
upapāduka, I, 145, 4; 212,
7.
upapeta, I, 357, 14; II, 63,
15 al.; n. 628.
upamā, II, 121, 1.
upayācana, III, 402, 1 al.
upayācita, III, 10, 5.
uparim, III, 447, 8; n. 526.
uparikoshthaka, I, 327, 12
et suiv.

ritapati, II, 224, 15.
 upa-na, I, n. 540; III, 115, 1 et suiv.
 uparimena, I, 211, 4; II, 15, 14.
 uparudhiyati, III, 452, 16.
 upāla (nom d'un kalpa), III, 233, 17.
 upalakshati, II, 145, 13.
 upalakshiyati, II, 147, 19; 148, 1.
 upavitarka, II, 74, 3.
 upavasta, III, 216, 5.
 upacama, I, 143, 1.
 upacamayita, III, 429, 18.
 Upaganta, III, 237, 11.
 upasamhita, I, 214, 5.
 upasankrama, II, 492, 3.
 upasankramati, II, 174, 3 et suiv.; 492, 1, 4; n. 529; III, 25, 15.
 upasampadā, I, 2, 15; III, 420, 12.
 upasarga, I, 254, 5; II, 286, 4; 417, 16.
 Upasena, I, 138, 9; III, 60, 55 et suiv.; 431, 1 et suiv.
 upastadha, II, 255, 14; 280, 16.
 upastadhatva, I, 5, 9, 12 et suiv.
 upastambha, II, 259, 14.
 upastambhana, II, 292, 6.
 upasthā, I, 336, 15; n. 343.
 upasthāka, I, n. 568.
 upasthāpayati, I, 16, 10; 107, 16; II, 218, 4 (cf. I, 15, 16); III, n. 490.
 upasthita, I, 242, 20; III, 186, 11.
 upasthithati, II, 212, 2 et suiv.
 upaharati, I, 177, 13.
 upahāra, I, 177, 13, 14, 15, 17; 178, 1, 5, 7; 180, 12; 184, 18; 188, 11; 192, 11; n. 518, 523.
 upātivrīta, I, n. 600; III, 281, 14.
 upādāna, II, n. 546; III, 448, 15 et suiv.
 upādī, I, 243, 16.
 upādiyati, I, 233, 11, 17; 234, 8.

upādiyati, III, 447, 6.
 Upādhyāyārājan, I, 141, 10.
 upārdha, I, 49, 12.
 Upārdhakācīkā, III, 375, 18 et suiv.
 Upāli, I, 178, 2; III, 179, 6 et suiv.; 197, 1.
 upāsina, I, n. 479.
 upekshaka, I, 228, 6; n. 553.
 upekshā, I, 228, 9; n. 554.
 Upendra, I, 103, 1.
 Uposhadha, I, 348, 8.
 uposhadha, I, 255, 13; II, 177, 20; III, 97, 20; 98, 2.
 uposhadhika, I, 205, 7.
 uposhadhikā, II, 8, 20.
 uptakoshtakāraka (?), III, 113, 17.
 Upulaka, II, 104, 8.
 uppharati, II, n. 542.
 upphāratī, II, 249, 16.
 ubhato, I, n. 380.
 unumārga, II, 385, 20.
 urasa, III, 278, 20.
 uruvilvavāsin, III, 444, 8.
 Uruvilvā, II, 123, 16; 200, 9, 15; 207, 1; 209, 1; 231, 7; 237, 17; 263, 15; III, 311, 7 et suiv.; 314, 13; 316, 12; 317, 324, 20; 415, 11 et suiv.; 425, 17; 436, 21.
 Uruvilvākācyapa, III, 102, 12, 20; 424, 6 et suiv.; 434, 8; 444, 3 et suiv.
 ulūkapakshika, III, n. 522.
 Ulūkamukha, I, 348, 12; 352, 9, 12.
 ullapati, I, n. 600.
 ullipta, II, 115, 11.
 ullokaniya, II, 378, 8.
 ullokayati, II, 8, 12; 323, 15; 396, 15.
 ullokitamūrdha(an-), II, 307, 5.
 uṣvasati, II, 208, 4, 8, 9.
 ushtivratra, I, 248, 10, 13, 15.
 ushtīsha, II, 307, 4.
 ushmagata, III, 349, 1.
 ushmāyati, II, 124, 4.
 ussāha, II, 457, 19.

U

ūna, III, 215, 15 et suiv.
 ūmodara, III, 388, 7.
 ūrūā, II, 306, 18; III, 261, 1.
 urdhva, I, n. 467.
 ūrdhavyariksha, I, n. 528.
 Ūrdh-saudhī, I, 137, 1.
 ūr-dī, I, n. 548.
 ūhata, I, 247, 17; 354, 4; n. 379, 566; II, n. 566.
 ūhati, I, 218, 18; 221, 20; n. 546; II, 20, 20.
 ūhate, I, 163, 4; n. 502.
 uhanati, II, 404, 14.
 ūhasati, II, 24, 7; 268, 13.
 ūhasita, I, n. 546, 548; II, 208, 13; 268, 13 et suiv.; n. 535.

RI

rijubhāva, II, 97, 10.
 rijurasa, I, 308, 19; III, 201, 4; 388, 18.
 rituparināma, II, 15, 6.
 riddhipāda, I, 74, 4; II, 324, 4.
 riddhiprātīhārya, III, 137, 1.
 riddhindriya, III, 318, 4.
 riddhiyena, II, 76, 14.
 rilla (cf. rillaka et jhallaka), I, 259, 5; III, 57, 9 et pass.
 rillaka, I, n. 555.
 Rishabha, I, 137, 2.
 Rishabbagāmin, I, 137, 2.
 Rishabbhanetra, I, 137, 6.
 Rishikuca, II, 433, 16.
 Rishigupta, I, 137, 11.
 Rishideva, I, 137, 12.
 Rishipātana, I, 359, 17; III, 323, 3 et suiv.; 328, 20 et suiv.
 rishipravrajita, I, n. 626; III, 102, 12 et pass.
 rishipravrajyā, III, 152, 10 al.
 Rishivadana, I, 43, 15; 161, 4; 174, 2; 243, 3; 307,

5; 313, 16 et suiv.; 323, 14 et suiv.; 324, 12; 330, 4; 337, 11; n. 631; III, 330, 3, 17; 337, 10; 339, 4; 345, 16; 376, 7; 377, 2, 7; 378, 14; 382, 9; 383, 12; 389, 14; 394, 11; 414, 5; 415, 7; 416, 10; 420, 14.
 rishisekhita, III, 390, 4.

E

ekakanṭha, I, 245, 14.
 ekacittakṣaṇa, I, n. 554.
 ekatya, I, 23, 9; n. 388; III, 131, 17 al.
 ekadukāye, III, 15, 12.
 ekanāmatā, III, 201, 1.
 ekapadikā, II, 214, 15.
 Ekagriṅga, III, 144, 17 et suiv.; 146, 11 et suiv.
 ekāṃcīkṛita, I, 239, 18; II, 257, 11.
 ekāṃcena, III, 378, 8.
 ekāṃsa, III, n. 468.
 ekāṃsikṛita, I, n. 561; III, 300, 11; 302, 13 al.
 ekādaśā, III, 442, 11.
 ekādāśikā, III, 70, 15; 407, 20.
 ekādāśī, III, 82, 4; 113, 5.
 ekādhyāyī, I, 304, 15.
 ekāntaurava, I, 5, 13.
 ekāvalikā, II, 492, 6 et suiv.
 ekāhatya, II, 74, 15.
 ekinā (instrum.), II, 103, 16; III, 12, 8; 13, 1 (instr. fém.), 235, 11.
 ekotibhāva, II, 131, 18; 283, 8.
 ekotibhūta, III, 212, 16.
 ekotibhāva, I, 228, 5; n. 553, 554; III, 213, 7, 9.
 etarhi, I, 239, 13 al.; n. 349.
 etarahim, I, 238, 16 al.
 etarahesi, I, 38, 13; 39, 1, 3; n. 404.
 etta, III, 61, 1.
 ettaka, I, n. 384; III, 23, 14 al.
 ettika, II, 380, 22.

ettiya, II, 353, 10; III, 277, 13.
 ettha, I, n. 389.
 etthaṃ, III, 316, 11 al.
 eḍḍika, I, n. 549; II, 28, 9; 31, 2 al.
 eḍḍikaka, II, 7, 7.
 eṇināpi, III, 403, 12, 14; n. 521.
 emeva, I, 234, 1; 298, 5; n. 469, 594.
 emevaṇi, III, 402, 9.
 craka, I, n. 385.
 erakavārshikā, I, 19, 11.
 Eravana, II, 275, 7.
 Elapatra, III, 383, 19; 384, 1 et suiv.
 elūkā, I, 195, 15; n. 530; II, 486, 5; n. 574; III, 20, 9; 228, 11.
 eṣṇāyā, III, 305, 5.
 eṣṇāyika, III, 200, 10.
 ebibhikṣhukā, I, 2, 15; n. 368; III, 65, 2 al.; 180, 12; 376, 14, 377, 4; 379, 13 al.

O

okaddhati, III, 29, 13 al.
 okasati, III, 404, 13.
 okasta, I, 232, 2 al.; 245, 4; n. 556.
 okāra, III, 357, 13.
 okrameti, III, 318, 15.
 ogamana, II, 163, 8.
 ogāḍha, III, 119, 2.
 oguṇṭhikā, III, 276, 13.
 ogrāhiaka, III, 373, 3.
 ogha, III, 283, 18.
 Oghaja, III, 231, 5; 237, 1.
 occurita, II, 75, 21.
 oja, I, 210, 19; 253, 3; n. 540; II, 14, 20; 131, 3.
 ojohāraka, I, 253, 3.
 odumpika, III, 443, 5.
 oḍḍita, II, 235, 1, 6; 251, 1, 8 et suiv.
 oḍḍeti, II, 252, 16 et suiv.
 olāreti, III, 179, 9 al.
 ottappa, I, n. 463; II, 357, 14.

ottara, I, 250, 5.
 ottānaka, II, 16, 11.
 onaddhabhayana, II, 171, 10.
 onamati, III, 98, 9.
 onādayati, I, 237, 4.
 opatati, III, 127, 2, 16; 128, 5.
 opayika, I, 203, 13; II, 7, 9.
 opayikā, I, 146, 12.
 opasamika, II, 41, 9.
 opāyila, I, n. 493; II, 56, 7.
 Opura, I, 348, 11; 352, 9.
 omuṇṇati, II, 33, 1.
 omuddhaka, II, 283, 1.
 omūtrehi, III, 3, 16.
 oravati, II, 100, 17.
 orasa, II, 354, 16; III, 55, 1; 294, 21.
 orupta, I, n. 625; III, 164, 18; 432, 9.
 oruptakūcala, III, 155, 6.
 oruhyant (?), III, 34.
 orūpayati, I, n. 513.
 orodana, III, 263, 6.
 olaṅka, II, 244, 10; n. 541.
 oluṇkāyā, III, 104, 3.
 oliyati, I, 216, 5; n. 544.
 olumpika, III, 113, 19.
 olokanaka, III, 266, 15.
 olokayati, I, n. 392.
 olokita (les divers), I, 142, 12.
 olukita, III, 27, 7.
 oloketi, III, 29, 18; 184, 12; n. 489.
 ovadati, III, 206, 2.
 ovāda, I, n. 459; III, 51, 16; 53, 8 al.
 ovāyati, II, 275, 10.
 ovāha, II, 297, 5.
 oṇāka, III, 302, 1; 313, 1.
 oṇirati, I, 143, 13; 200, 9; n. 380, 488; II, 4, 6; 334, 22; 367, 19, 22; 424, 20 al.; III, 1, 6.
 orishta, II, 425, 3.
 oshadhī, II, 56, 20; 58, 13.
 oshiṇa (?), II, 84, 3.
 osakkati, I, n. 389; II, 83, 2.
 osakkita, I, 353, 14.
 osakta, I, 201, 16; III, 141, 16.
 osanna, II, 300, 19.

osara, I, 361, 18. 20. 21;
32, 8 et suiv.
osarāṇa, II, 37, 9; III, 401,
1.
osarati, I, n. 380; II, 108,
7 et suiv.; 222, 1; n. 537;
III, 401, 1; 453, 3.
osārāṇa, III, n. 521.
osirati, I, 24, 1; n. 380; II,
272, 13; 383, 7; 393,
9; III, 1, 4; 273, 16 (?).
osupta, III, 39, 19.
osrijati, I, 201, 20.
osriṣṭa, II, 430, 8; III,
132, 16.
osriṣṭakāya, II, 182, 13.
osopati, II, 31, 21.
osopana, II, 160, 6.
osvāpana, III, 296, 16.
ossajjati, I, n. 473.
oharati, III, 269, 13; n.
499.
ohāra, III, 36, 19; 37, 3;
40, 1; n. 469.
ohārāyati, I, 295, 18. 19.
ohita, II, 136, 18; 137, 16;
286, 10.
ohitacittatā, II, 357, 1.
ohitabhāra, III, 262, 13.
ohitabhārātā, II, 260, 17.

AI

aindramārga, II, 157, 7.
aiṣvaryaṛiddhi, I, n. 511.
aiṣvarya, I, n. 511. 513.

AU

audārika, III, 331, 15. 18.
auddhatya, I, 134, 10.
audvilāya, I, n. 577.
aupanayika, III, 200, 10.
aupapāduka, I, 153, 16;
154, 3; 211, 16; II, 15,
16; III, 324, 15.
aupasamika, II, 33, 3.
Aushadhīn, III, 236, 10.

Kakuda, I, 253, 13; 256,
20; 259, 17; 260, 2 et
suiv.; III, 383, 16.
Kakubha, III, 313, 10 et
suiv.
kakkhatatā, I, n. 616.
kaṅkanaka, II, 475, 10.
kaccha, II, n. 514; III, 13,
3.
kacchula, II, 150, 9.
kaṅcuka, I, 241, 4; n. 559.
kaṅcukiya, III, 47, 4 al.;
155, 20.
katarchu, II, 450, 10; 452,
17; n. 570.
kattikriyati, II, 429, 1.
kattiyati (kattita), I, n. 544.
kattiyamāna, II, 429, 15.
kathāya, III, 69, 11.
kathalla, I, 15, 10; 308, 2;
n. 382; III, 79, 18; 141,
16.
kaddhati, I, n. 545. 597.
kaḍḍhita, II, 75, 3.
kaḍḍhiyati, I, 217, 7.
kaṇṭaka, I, 309, 8; 310, 4.
kaṇṭakathala, II, 350, 18.
Kaṇṭhaka, I, 154, 6 et suiv.;
II, 5, 13; 114, 14; 159,
13 et suiv.; 165, 1; 189,
2 et suiv., 17 et suiv.; 190,
17 et suiv.; III, 120, 4;
262, 5.
kaṇṭhikā, III, n. 497.
kaṇḍuka, III, 113, 9; 442,
14.
Kaṇṭakubja, II, 441, 7;
460, 7.
katividdha, III, 371, 10 et
suiv.
katham, II, 375, 10; III,
143, 3.
kadākhyā, II, 86, 11.
Kanakaparvata, I, 114, 6.
Kanakabimbābha, I, 123,
15.
Kanakanāgarājatejas, I, 140,
9.
Kanakamuni, I, 318, 13. 18.
Kanakarāci, I, 140, 11.

Kanakāksha, I, 138, 6.
kandukāraka, III, 443, 2.
Kandha, III, 328, 2.
Kanyakubja, II, 442, 9;
443, 13; 459, 15; 469,
2 et suiv.; 485, 10; III,
16, 1.
kapāta, I, 195, 17.
Kapitthaka, III, 363, 2.
Kapirāṇa, I, 300, 10.
Kāpila, I, 350, 14 et suiv.;
II, 3°, 10.
Kapilapura, II, 11, 6.
Kapilavasya, I, 47, 15; 155,
18; 239, 7; 351, 19; 352,
5. 10; 353, 1. 18; 354,
9 et suiv.; 357, 1; II, 3,
17; 31, 6 et suiv.; 35,
16; 48, 4 et suiv.; 74, 4
et suiv.; 75, 12; 164, 17;
189, 2; 193, 13; 201, 7;
III, 91, 13 et suiv.; 102,
1 et suiv.; 138, 5; 141,
15; 179, 2; 255, 3 et
suiv.; 262, 15.
kapilavāstavya, III, 90, 19
et suiv.; 101, 17 al.
Kapilāhvaya, I, 43, 15; 143,
11; 164, 12; 205, 11;
337, 11; II, 11, 4; 134,
19; III, 101, 13.
kapha, II, 326, 7.
kabandha, II, 411, 15.
Kamaṇḍaluka, III, 327, 20.
Kamaladhara, I, 141, 4.
Kamālāksha, I, 137, 7.
kampayati, II, 10, 10.
Kampilla, I, 283, 11. 14 et
suiv.; III, 26, 20; 34, 3
et suiv.; 38, 2; 40, 9
(adj.); 158, 6; 160, 8
et suiv.; 170, 13; 361,
16 et suiv.
kambala (aiṣvarya-), I, 268,
16.
Kambalācṣvatara, I, 263,
11. 13.
Kambojaka, II, 185, 12.
Karakandha, I, 352, 11.
karakandikara, III, 269, 4;
n. 499.
karaṅka, II, 410, 17; 411,
2; III, 83, 16; 297, 1. 14.
15 al.

Karaṇḍaka, I, 348, 11; 352, 9.
 karapatra, I, 5, 8.
 karikāra, II, 384, 14.
 karuṇa, III, 210, 7. 10.
 karuṇalābhin, III, 77, 12.
 karuṇāyati, I, n. 437; II, 42, 11.
 Karolapāni, I, 30, 7; n. 394.
 karoti, I, n. 394.
 karoti (réfléchir), I, n. 585.
 karoti, (glānakam) II, 247, 4;
 karkāṭaka, III, 178, 16.
 Kaṅkarabhadra, I, 355, 12;
 Karkari, II, 249, 2 et suiv.; n. 542.
 Karketaṇa, II, 318, 9.
 karṇikā, II, 36, 7; 483, 6; n. 574; III, 18, 9; n. 467.
 karṇikāra, I, 230, 15; 296, 2; II, 483, 6. III, 20, 10.
 kartrima, I, n. 477.
 karpāsika, III, 113, 8.
 karma, III, 79, 15.
 karmakārāpita, I, 18, 2; 22, 14.
 karmaṇiṇi, II, 470, 14.
 karmaṇiyacitta, III, 61, 8.
 karmaṇiṇi, III, 225, 1.
 karmaṇi, I, 225, 11. 15; II, 132, 15 al.
 karman, III, 65, 15 et suiv.
 karmapatha, I, 3, 1; 46, 10 al.
 karmavaṇa, I, n. 480.
 karmasamādāna, II, 132, 9.
 karṣaṇa, I, 355, 11. 12.
 kalakala, I, 254, 4.
 kalantaka, I, n. 571.
 kalandaka (?), I, n. 600.
 Kalandakanivāpa, I, 255, 4; III, 47, 12; 60, 2; 91, 14.
 Kalabha, III, 357, 4; 368, 15; 369, 16.
 kalambukā, I, 341, 6; 345, 11.
 kalikalaha, I, 254, 8.
 kalikālākarni, I, 257, 6.
 Kaliṅga, III, 208, 17; 361, 12; 364, 3; 383, 19; 432, 14 et suiv.

Kaliṅgarājan, I, 177, 14; 178, 10 et suiv.;
 kalpa, I, 205, 15; 298, 14; 299, 22; III, 396, 4; 397, 6; n. 520.
 kalpati (ou kalpeti), III, 60, 18.
 kalpadūṣhya, I, 216, 7; II, 19, 4; 337, 6.
 Kalpadūṣhyagupta, I, 138, 3.
 kalpapuṣpa (?), II, 33, 20.
 kalpayati, I, 135, 10; n. 482; II, 147, 13; 190, 4.
 kalpavipāka, II, n. 551.
 kalpiṇi, III, 305, 5.
 kalyāṇas, II, 441, 14.
 kalyāṇa, I, 348, 8.
 kalyāṇamitra, I, 243, 12; 338, 6; III, 371, 23.
 kalyāṇamitra, I, 313, 5.
 kalyāṇasampanna, II, 288, 10.
 kavacita, II, 295, 5; 299, 13.
 kasya, I, n. 389.
 kaḥlaṇḍaka, III, 258, 18; 260, 14.
 kabintu, II, n. 502.
 kācalindika, I, 152, 16; II, 29, 13.
 kācīlindika, I, 226, 10; 235, 19; II, 307, 2 al.
 Kātyāyana, I, 76, 5 et suiv.; 253, 13; 256, 20; II, 43, 2; III, 382, 13; 386, 8. 15 et suiv.
 kāpuruṣa, I, n. 478.
 kānakārikatā, III, 335, 14 et suiv.
 kāmagaṇa, III, 109, 15.
 Kāmadeva, I, 140, 14; III, 13, 11.
 kāmāvacara, I, 159, 6; 209, 6; II, 2, 3.
 kāmpillaka, III, 156, 12.
 kāyabandhana, I, n. 385.
 kāyaviveka, III, 58, 20.
 kāra (sannidhi-), I, 343, 18.
 -kāra, -kāra, I, n. 619.
 -kāra, I, 344, 14. 15.
 (kāra-kāra-puruṣa), III, 126, 9.
 kāraṇa, II, 219, 12.
 kāravarṇasampanna, II, 288, 13.

kāra, I, 20, 6; 23, 1; 386.
 -kāri, III, 37, 5. 8.
 -kārikā, III, 37, 23.
 kāritakāraṇa, I, n. 560.
 kāriṣhi (?), II, 384, 17 et suiv.
 kāruṇa, I, 51, 2. 3.
 kārttika, III, 72, 88; 85, 7.
 Kāryatāvicāra, I, 141, 6.
 Kāla, II, 37, 13; 265, 7; 300, 10 et suiv.; 302, 14; 304, 5; 308, 2. 4; 397, 9 et suiv.; 400, 10; 403, 4. 18 et suiv.; 409, 19.
 kālaka, I, n. 600.
 kālanirvāṇa, II, 158, 6.
 Kālaparvata, II, 300, 19.
 kālaparvan, II, 125, 12; 126, 18; n. 520.
 kālapātrika, III, 113, 16; 443, 3; n. 479.
 kālavastu, III, 360, 1.
 kālasūtra, I, 5, 7; 9, 8. 12. 15; 13, 4. 10; 17, 7. 8. 9; 20, 11. 12; 42, 16; 53, 13. 373. 384; III, 274, 10; 454, 7.
 Kālāna, II, 118, 1 et suiv.; 198, 1; III, 322, 15.
 kālāṅkata, II, 231, 13; n. 539.
 Kālodāyin, II, 233, 11 et suiv.; 103, 7 et suiv.; 129, 15.
 kālyā, III, n. 483.
 Kāci, I, 34, 9; 271, 19; 286, 22 et suiv.; 305, 6; 397, 7; 323, 12 et suiv.; 359, 20; II, 48, 16; 64, 14 et suiv.; 67, 19; 77, 5; 82, 7; 177, 9; 184, 2; 186, 5; 209, 9; 241, 13; 244, 5; 250, 20; 419, 9; 420, 6; III, 125, 10; 130, 14 et suiv.; 134, 16 et suiv.; 143, 9 et suiv.; 145, 19 et suiv.; 182, 10; 190, 15; 209, 2; 286, 16; 324, 18; 343, 20; 349, 16 et suiv.; 357, 4.
 Kāci (bhūmayah), I, 301, 5.
 kācika, II, 189, 11; 195, 8.
 Kācika, III, 375, 16 et suiv.

Kācikoçala, I, 350, 5. 10.
 18.
 Kācikoçalaka, I, 350, 7.
 Kācipura, II, 42, 5.
 Kācivaḍḍhana, I, 184, 19.
 Kācyapa (le buddha), I, 2, 6; 58, 8; 62, 5; 294, 20; 307, 4 et suiv.; 309, 5 et suiv.; 312-316; 318, 7 et suiv.; 319, 10 et suiv.; 335, 9 et suiv.; II, 265, 14; 266, 3; 300, 6; 302, 22; 304, 13; 336, 12; 400, 17; III, 240, 9; 241, 17; 249, 8; 300, 13. 19; 330, 7; 385, 8.
 Kācyapa (rishi), II, 106, 16 et suiv.; III, 143, 13 et suiv.; 362, 14 et suiv.; 363, 19 et suiv.; (Uruvil-vākācyapa), 444, 10 et suiv.; (Mahākācyapa), I, 64, 14 et suiv.; (gotra), I, 113, 1; 117, 13.
 Kācyapa Pūraṇa, I, 253, 7 et suiv.; 256, 20; II, 200, 10; 207, 2 et suiv.; III, 383, 15.
 Kācyapaçiri (le buddha), III, 243, 16; 244, 7; 246, 9; 247, 11; 429, 14 et suiv.
 kāsanaka, II, 428, 1.
 kāliti, II, 41, 20 et suiv. al.
 kāhisi, III, 3, 13 al.
 kiṃṣya, I, n. 618.
 kiṅkaraniyaka, I, n. 540.
 kiṅkaraniyakapratissamyukta, II, 15, 2.
 kiṅkiṇi, I, 149, 1.
 kiṅkiṇi, I, 195, 6 et suiv.
 kiṅkiṇika, III, 227, 15. 6.
 kintu. (= kim iti), III, 51, 17 et suiv., al.
 kinara, II, 97, 5 et suiv.; 212, 13 et suiv.; 301, 13; 352, 17; III, 58, 18; 71, 20; 133, 14; 157, 8; 275, 15; 461, 11.
 kinari, II, 34, 3; 95, 17; 96, 9 et suiv.; III, 185, 1.
 kimi (= krimi?), I, n. 434.
 kimphala, II, 322, 14.

kirāta, II, n. 503.
 kilāṇjaka, I, n. 600; II, 38, 3; 470, 8; n. 501.
 kilanta, III, 112, 20.
 kilanatha, II, 483, 11; II, 18. 14; 331, 6.
 kilamyati, III, 175, 3.
 kilamati, III, 18, 12.
 kilamayati, III, 19, 15.
 kilāsin, II, 383, 17.
 kilikila, II, 410, 7; III, 312, 13.
 kilikilāyamāna, II, 339, 6.
 kilishṭa, II, 44, 1.
 kiçara(alpa-), III, 318, 6.
 kiçareṇa, II, 286, 9.
 kisara, I, n. 580; II, 216, 6. 9; 227, 5 al.
 kisareṇa, II, 418, 3; III, 31, 13.
 kisa, III, 9, 13.
 Kirtaniya, I, 137, 14.
 Kirtika, III, 303, 7. 8; n. 504.
 kukkula, I, 6, 16; 11. 1. 4. 5; III, 369, 4; 455, 13 et suiv.
 kukkulavat, III, 185, 16.
 kuṇapagaṇa, I, 117, 11.
 kucchati, I, n. 460.
 Kuṅjaragati, I, 137, 1.
 kuṭṭana, I, 6, 5; n. 374.
 kuṭṭina, I, 157, 4.
 kuṇapa, I, 7, 1; 11, 5. 9; III, 455, 17.
 Kuṇḍala, I, 270, 13.
 Kuṇḍalavardhana, III, 263, 16. 18; n. 498.
 Kuṇḍala, I, 253, 1.
 kutas, I, n. 631.
 kuta(?)lipi, I, 135, 6.
 kutūhala, I, 306, 17.
 Kundapushpagandha, I, 141, 5. 9.
 kupyaka, II, n. 534.
 kupyakavana, II, 203, 6.
 kupsara, II, 62, 8; n. 508.
 kubjakā, III, 3, 4 et suiv.
 kubjā, III, 13, 8 et suiv.
 kumāra, I, n. 368.
 Kumāra (Sanātana), III, 211, 6.
 Kumudagandha, I, 140, 12.

Kumbhakāra, III, 190, 15 et suiv.
 kumbhakāçi. II, 58, 3; n. 506.
 kumbhatūpi, II, 15(14). 4.
 kumbhatūnika, II, 153, 17; III, 113, 3; 141, 18; 255, 11; 442, 9; n. 472.
 kumbhatūna (ou tūṇa), II, 52, 15.
 kumbhatūnika, III, 57, 10; 110, 10 (cf. kumbhatūnika).
 Kurubhāṇḍa, I, 257, 5; 350, 9; II, 106, 13; 203, 16; 296, 10; 351, 17; 410, 5; III, 71, 20; 307, 14.
 Kuru, I, 34, 10.
 Kurupaṇḍala, II, 102, 11; 419, 9.
 kulaccha, II, n. 520. 521.
 kulacchayūsha, II, 131, 9.
 Kulanandana, I, 138, 7.
 kulapati, I, 273, 10.
 Lulapurushaka, III, 176, 10 et suiv.
 kulavāçiprāpta, I, n. 533.
 kulika, III, 406, 1.
 kulopake, I, 244, 12; n. 564; III, 453, 3.
 kuvala, II, 60, 19.
 Kuvera, II, 68, 3; 77, 20; 309, 13.
 Kuça, I, 128, 12 et suiv.; II, 433, 19 et suiv.; III, 8, 3 et suiv.; 27, 18.
 Kuçadruma, II, 446, 12 et suiv.; 460, 18; III, 10, 10; 15, 4.
 kuçala(sa-), I, n. 535.
 kuçalacara, I, n. 452.
 kuçalajātasampanna, III, 343, 7 (cf. 8).
 kuçalapunya, I, 81, 1.
 kuçalamūla, I, 81, 2.
 kuçalasampanna, III, 320, 11.
 Kusuma, III, 279, 13.
 Kusumakuça, II, 433, 17.
 Kusumagupa, I, 136, 17.
 Kusumachūḍa, I, 153, 16.
 kusumadāma, I, 137, 1.
 Kusumanāma, II, 355, 8.
 Kusumacāyana, I, 140, 8.

- Kusumahestha, I, 138, 11.
Kusumâ, I, 174, 14; 180, 14 et suiv.
Kusumottariya, I, 141, 7.
Kusumotpala, I, 140, 3.
Kusumbharâja, I, 180, 14.
kusûtra, I, n. 489.
kuham, III, 264, 14.
kûtâgâra, I, 62, 19; 325, 17.
kûra, I, n. 393.
kûlavaha, II, 34, 4.
krikâtikâ, I, 6, 4; 13, 3; 17, 10, 11; 19, 7; 321, 9; n. 374.
Kriki(-kin), I, 303, 5, 7; 305, 2 et suiv.; 307, 7 et suiv.; 309, 4; III, 168, 18 et suiv.; 323, 14 et suiv.
kricchravritti (à corriger pour rukshavri), III, 182, 16.
-krita (pour former le locatif), II, 274, 4; (pour former le génitif) II, 245, 5; n. 542, 547.
Kritâgâda, I, 123, 8.
-krityas (= -kritvas), I, n. 541.
kritâdhikâra, II, 312, 5 al.; n. 549.
kritânukârva, II, 67, 1.
kritântasûnikâ, II, 169, 10; n. 528.
krittikâ, III, 305, 21.
-kritya (périphrase du génitif), II, 113, 9; 478, 10, 12.
-krityato (périphrase du génitif), II, 95, 4.
-krityâ (périphrase du génitif), I, 349, 18; 350, 1; n. 622.
krityâkritya, I, n. 585.
-kritye (périphrase du génitif), II, 446, 14; (périphrase de l'instrumental), II, 97, 13.
kritvas(çata-), II, 294, 18.
krishigrâma, II, 45, 5.
Krishna, II, 407, 16; III, 308, 9.
Krishnabandhu, II, 327, 1, 18; 338, 11; 340, 3 al.
Ketu, II, 307, 7; 354, 21; III, 237, 7; 279, 5.
Ketudhvaja, III, 230, 7.
Ketumatti, III, 240, 12 et suiv.
Ketûtâma, III, 237, 7.
kettaka, I, 50, 14; n. 416.
kêtrîça, II, 99, 1; 422, 10 al.
kelâtyati, III, 154, 3.
kelâyana, III, 154, 13; n. 484.
keva, I, n. 416; III, 242, 7 al.
kevatta, III, 166, 11.
kevattaka, I, 83, 13; 351, 15.
kevarûpa, I, 326, 12; III, 60, 16; 157, 15, 21 al.
kevala, III, 449, 3.
kevalakalpa, II, 213, 17; n. 536; III, 315, 9 al.
kevalin, I, 267, 14.
Keçakambala, I, 253, 14.
Keçakambalin, I, 256, 20; III, 383, 16.
keçaçîra, III, 271, 3; n. 499.
Keçastûpa, III, 310, 12.
Keçasthâli, III, 310, 14.
Keçin, III, 72, 18; 75, 11; 76, 18.
Kaithaba, I, 231, 18; II, 77, 9; 89, 17 al.
Kailâsa, II, 33, 12; 97, 5; 109, 1; 306, 1; III, 309, 18; 438, 12.
kaivalya, III, 131, 7; 10.
Kokanada, I, 325, 1 et suiv.
kotî, I, n. 598; II, 148, 3.
kotisûrya, I, n. 567.
kotisûryaprabhâ (= sûryako-
tiprabhâ), I, 250, 8.
koûi (aparâ), I, n. 472.
kottarâja, I, 231, 15.
Konâkanâma, II, 300, 4; 336, 8.
Konâkamuni, II, 265, 11; 266, 3; 302, 22; 304, 12; 400, 14; III, 240, 9; 241, 17; 243, 16; 244, 7; 245, 9; 247, 11; 330, 6.
kopîna, I, n. 481.
Kola, I, 353, 9 et suiv.; 354, 3, 6, 13.
kolâhala, II, 489, 13.
Kolita, I, 27, 4; 28, 4; 30, 3; 56, 8, 16; 62, 10, 12.
Kolitasthavira, I, 5, 2.
Kolîsova, I, 355, 17.
kovîdâra, I, 32, 4.
Koliya, I, 355, 13, 16; II, 76, 7; III, 93, 20.
Koçala, I, 34, 9; 317, 4, 5; 319, 12; 323, 10; II, 199, 15; 419, 9; III, 101, 15 et suiv.; 349, 11 et suiv.; 377, 8; 421, 13.
koçavika, III, 113, 7; 442, 13.
koçikâra, I, 149, 5; 216, 1; II, 18, 16.
koçikâraka, I, 235, 19; n. 494.
kaukritya, III, 173, 9 al.
Kaundinya, I, 58, 10; 62, 1; 114, 17; III, 370, 12.
Kaundinyagotra, III, 233, 8 et suiv.
kaundinyasagotra, III, 234, 5.
kaumudi, III, 74, 7; 85, 7; 184, 12.
Kauçambi, II, 2, 12.
Kauçika, II, 48, 16; III, 43, 15; 200, 4; 202, 5; 315, 3; 403, 14.
Kakucchanda, I, 294, 19; 318, 13, 18; II, 265, 9; 266, 3; 300, 2; 302, 22; 304, 12; 336, 4; 400, 12; 401, 7; III, 231, 3; 240, 8; 241, 17; 243, 16; 244, 6; 246, 9; 300, 12, 18.
Kakutsanda, I, 2, 6; III, 247, 11; 330, 6.
kripati, I, n. 447.
kriyâ, I, n. 602.
kriyâkâra, III, 329, 3.
kriyâbhînivritti (?), III, 418, 11.
krîdyaka, II, 172, 3.
Kroñîcauça, II, 433, 18.
kroñîka, I, 41, 12; II, 162, 17.
kroshtuka, II, 409, 18.

kleṣa (kileṣa), I, 299, 16.
 kshaṇa, II, 285, 3; 363, 4;
 378, 1; 392, 6 al.
 kshaṇita, II, 252, 14.
 kshaṇena, I, n. 537.
 kshatriya, I, 267, 21; 268,
 12; 271, 16; 278, 16;
 296, 12 et suiv.; II, 139,
 5; 486, 4; 487, 7 et suiv.;
 490, 10; III, 8, 18; 20,
 7; 24, 4; 103, 14 et
 suiv.; 176, 5; 183, 1;
 206, 14 et suiv.; 246, 12;
 247, 3 et suiv.; 247, 17
 et suiv.; 258, 5; 295, 8;
 310, 5.
 kshatriyakula, II, 1, 3 et
 suiv.
 kshatriyāni, III, 21, 1.
 kshapayati, I, 201, 9; 302,
 19.
 kshamati, I, 301, 11; 312,
 6.
 Kshamottara, III, 233, 1.
 Kshāntivāda, III, 357, 9.
 Kshāntivādīn, III, 357, 20 et
 suiv.; 369, 15.
 kshipibati, II, 53, 14.
 kshipta, II, 408, 7.
 kshipāgrava, I, 248, 10 12.
 14 al.
 kshipita, III, 171, 6.
 kshiyati, II, 480, 2.
 Kshirapūrṇānubhas, I, 140,
 9.
 kshirika, II, 137, 1; n. 522.
 -kshutām (= -kṛitvas), I,
 n. 541.
 kshudra, I, 339, 8; 340,
 13; 341, 7; 344, 13.
 345, 8; II, 84, 9. 13.
 16; III, 145, 2.
 kshudrapāka, III, 143, 15;
 144, 5; 153, 10; 154,
 14; n. 483.
 kshudramadhu, II, 107, 4 al.
 kshubdhāsanna (?), I, n. 455.
 kshetra, I, 121, 9. 14; 122,
 1. 2. 9; 124, 4 et suiv.
 kshetra (buddha-), I, n. 471.
 kshetrajña, III, 398, 1
 399, 2.
 kshepayati, I, 146, 5; 202,
 20; n. 492; II, 6, 17.

kshema (adj.), I, n. 549.
 kshemavaitārika, III, 234,
 20.
 Kshemā, I, 251, 21.
 kshoma, III, 121, 10.

KH

khajjaka, II, 461, 21; 462,
 7 et suiv.; III, 127, 5;
 150, 11 al.
 khajjati, I, n. 375. 390.
 khaṇḍakhaṇḍikrita, II, 82,
 16.
 khaṇḍara, I, n. 559.
 Khadraka, II, 300, 18.
 khanati, III, n. 467.
 kharostī (lipi), I, 135, 5.
 kharjaralatikā, II, 475, 16.
 Khaaladhāna, III, 178, 5.
 khalita, II, 367, 15.
 khādītāpita, III, 39, 10. 20.
 khāyati, III, 299, 11.
 khāyita, II, 78, 12; III, 72,
 13; 84, 17.
 khijjate, II, 457, 12.
 klu, I, n. 379; III, 77, 14;
 82, 12 al.
 khuttāka, I, n. 597.
 khuddaka, I, 302, 13; n.
 597.
 khuddika, I, n. 597.
 -khutām, -khutto (= -kṛi-
 tvas), I, n. 541.
 kluṇḍapra, I, 261, 12; n.
 574.
 khaluka, III, 255, 12.
 kho, I, n. 489; II, 130, 12;
 384, 2 al.
 khodaka, II, 484, 16.
 kholaka, III, 19, 17.
 khyāyati, II, 228, 6; III,
 420, 18.

G

gaṇṣāmi, II, 45, 10; 86,
 5; 168, 8; 240, 15.
 Gaganaḡamin, I, 138, 6.
 Gaṅgapāla, III, 191, 8 et
 suiv.
 Gaṅgā, I, 261, 16. 17; 262,

21; 270, 11; II, 48, 18;
 III, 34, 5; 145, 18; 151,
 5; 161, 10; 163, 10;
 166, 6. 10 et suiv. 184,
 17; 186, 15; 202, 12;
 203, 8; 253, 1; 328, 5;
 363, 3. 19; 421, 8; 453,
 15.
 g: chati (avec un participe
 présent), I, n. 388.
 gacchyaṁ (dans le sens de
 'aor.'), III, 2, 15.
 Gajadova, I, 137, 1.
 gajapati, II, 311, 2.
 gajakaraṇika, II, 203, 14.
 gajasattvasāra, I, 209, 22;
 II, 13, 19; III, 356, 4.
 13.
 gaṇa, I, 2, 15. 16.
 gaṇaka, III, 42, 9; 44, 5.
 21.
 gaṇabhojana, III, 48, 6. 11.
 gaṇika, III, 392, 7.
 gaṇḍa (ikṣu-), I, n. 387.
 gaṇḍikā (ikṣu-), I, n. 384.
 -gata, III, 67, 9; 317, 7. 11;
 318, 14; 375, 17. 19;
 III, n. 515.
 gati (des six), I, 42, 17;
 337, 5; II, 368, 12.
 gati (drishṭi-), III, 353, 15.
 gandha (cila-), III, 261, 4.
 Gandhapura, III, 328, 2.
 Gandhamādana, I, 186, 18;
 II, 53, 17; 55, 4.
 gandharva, I, 204, 10; 350,
 9; II, 8, 5; 301, 13;
 351, 17; III, 197, 15;
 306, 10; 346, 3; 359,
 16; 460, 13.
 gandharvagita, I, 141, 2.
 gandharvakāyika, II, 49, 2.
 gandharvapatra, II, 338, 20.
 gandharvika, III, 113, 2;
 442, 8.
 gandharvi, II, 181, 8.
 Gandhāra, III, 313, 3.
 gamayati, II, 51, 20.
 gamāpayati, III, n. 525.
 gaṇāpeti (?), III, 438, 15 et
 suiv.
 Gambhirabuddhi, I, 138, 4.
 gaṇyate, II, 248, 18.
 Gaya, I, 4, 6.

Gayā, II, 120, 17; 200, 9; III, 324, 20.
 Gayākācāyapa, III, 102, 13; 103, 2; 430, 13. 18 et suiv.; 432, 8.
 Gayācīrsha, II, 121, 1; 200, 9.
 garudendra, II, 301, 10. 13.
 garuḍa, I, 350, 9; III, 77, 17; 83, 20; 465, 11.
 gargari, II, n. 520.
 garbha, II, 316, 8.
 garbhacāṅkrama, II, 208, 11.
 garbharūpa, III, 144, 9. 14. 15.
 galatī, II, n. 568.
 galita, I, 171, 11; n. 515. 600; II, 36, 5.
 galli, II, 434, 8.
 Gavā, III, 311, 18.
 gahana, I, 91, 14.
 gāndharva, I, 153, 16.
 gāndharvika, II, 462, 5; III, 111, 20.
 gārava, II, 373, 1; III, 430, 11.
 gāvī, II, 125, 4.
 Giragga, III, n. 472.
 Girika, III, 28, 8.
 girighana, I, 111, 6.
 giriyagra(samāja), III, 57, 6. 12. 15.
 Girivraja, III, 90, 13.
 gudikā, I, 302, 16; III, 462, 6.
 guṇaṁ (kartuṁ), I, 155, 7; n. 498.
 Guṇaketu, I, 137, 10.
 Guṇagupta, I, 137, 11.
 guṇavarṇa, III, 442, 10.
 guṇābhūta, I, 182, 4.
 guṇāyati, III, 389, 2.
 gutti, I, 20, 6; 23, 1; n. 386.
 gupta, III, 92, 9.
 gupta(grihi-), III, 413, 12; III, 423, 8.
 gupta(parivrajaka-), III, 65, 4.
 gupti, III, 329, 11.
 gupti(rishi-), II, 432, 2; III, 430, 16.

gupti(grihi-), II, 234, 4; III, 180, 14; 181, 5.
 gumugumuti, III, 267, 3.
 guru, I, 191, 3; n. 526.
 guruka, I, 89, 12. 13; n. 444; II, 73, 13; n. 511; III, 60, 21.
 gurukṛta, I, 34, 2 al.
 Gurujanapūjita, I, 141, 1.
 gurutva, I, 226, 7; II, 29, 10.
 Gurudeva, I, 141, 12.
 Gururātna, I, 140, 14.
 guruvāsin, III, 5, 4.
 guhati, II, 427, 4.
 guhya, I, 107, 16; II, 319, 1; 329, 9.
 guhyaka, I, 190, 6; II, 203, 17; III, 83, 20; 356, 9; 380, 11.
 gūhati, III, 4, 1; n. 465.
 gūhayati, II, 426, 19.
 Griddhakūta, II, 203, 12; 257, 6; III, 197, 12 et suiv.; 224, 1.
 griddhu, I, n. 521.
 Grīdhakūṭa, I, 34, 2; 54, 9; 75, 8; 193, 8.
 grīhapatī, I, 198, 14; II, 2, 14. 16; III, 96, 23.
 grīhapatiratna, II, 158, 16.
 grīhasūcikāvalī, II, 36, 11.
 grīhiliṅga, I, 228, 2; n. 552.
 grīlānya, III, 165, 1.
 gocaragrāma, II, 123, 19.
 gonikā, II, 115, 16.
 gotrasampanna, II, 1, 7.
 Godāvarī, III, 363, 1.
 godhāmukha, II, 193, 15.
 gopānāsī, II, 125, 14; 127, 1.
 gopānasīvakra, II, 150, 19.
 gopānasivāṅka, III, 283, 11.
 gopitaka, II, 461, 21; 462, 7 et suiv.; n. 571; III, 15, 9 et suiv.
 gomika, III, 417, 16.
 gomukhi, III, 82, 5.
 gomedaka, II, 311, 4; 318, 1.
 golaka, III, 160, 13.
 golika, III, 442, 13.
 Govardhana, III, 363, 6.

govinda(Mahā-), III, 206, 12 et suiv.
 Govinda, III, 204, 9 et suiv.
 goçāliputra, I, 253, 12; 256, 20 (goçāli).
 Goçringī, I, 261, 15; 263, 3. 6; 271, 13 et suiv.; 295, 15.
 goshtika, III, 121, 9; 375, 13 et suiv.
 Gosilikāputra, III, 383, 16.
 Gautama, I, 113, 11; 251, 19; 294, 21; II, 118, 8 et suiv.; 119, 16 et suiv.; 126, 10; 200, 1; 241, 2; 277, 2 et suiv.; 287, 9 et suiv.; 330, 11; III, 63, 7 et suiv.; 90, 13; 109, 22; 282, 10 et suiv.; 325, 18 et suiv.; 361, 7; 369, 8; 386, 19; 418, 9; 421, 2; 424, 1; 425, 9 et suiv.
 Gautama (gotra), III, 245, 10.
 Gautamaka (celiya), I, 300, 9.
 gautamācintika, III, n. 522.
 gautamadharmā, III, 412, 7.
 Gautami, II, 165, 2; III, 116, 8 et suiv.; 137, 13; 142, 6; 256, 13 et suiv.
 Gaura, I, 140, 11.
 gaulika, III, 113, 8.
 Grahakoça, I, 141, 14.
 grahani, I, n. 540; II, 424, 3.
 grāmanīya, II, 487, 14 et suiv.
 grāmālu, II, n. 548.
 grāmāluka, II, 275, 17.
 grāhaya (nimittasya), II, n. 510.

GH

ghatati, III, 450, 9 al.
 Ghatikāra, I, 319, 9 et suiv.
 ghatikāra, II, 150, 16; 152, 10 et suiv.
 ghaṭṭa, III, 81, 12.
 ghaṭṭati, III, 292, 5. 16.
 ghaṭṭita, III, 317, 9.
 ghaṭṭeti, III, 86, 12; 485, 15.

ghara, I, n. 588; III, 289, 8 al.

gharaka, I, n. 387.

gharati, I, 127, 18.

gharāvāta, III, 406, 9.

ghātin, II, 396, 19.

ghāseshin, III, 388, 1.

ghritakundika, III, 113, 8; 442, 13.

ghoṭa(catu-), II, 441, 10.

Ghoshila, II, 2, 13.

ghosheshin (?), II, 79, 18; 80, 1.

ca (proclitique), I, n. 370. 501. 561; III, n. 487.

Cakrādhara, II, 8, 14.

Cakraratna, II, 158, 16.

Cakravartidatta, I, 139, 11.

cakravartin, I, 107, 8 et suiv.

108, 4 et suiv.; 153, 15

158, 12; 193, 14; II, 32.

6 et suiv.; 158, 14 et suiv.

263, 11; 321, 7 et suiv.

III, 102, 15; 107, 3

176, 2; 377, 18 et suiv.

cakravartirāja, I, 267, 8.

cakravāda, I, 6, 1.

Cakravāda, II, 300, 17; 329,

13; 341, 10.

Cakravālagupta, I, 139, 9.

cakrika, III, 113, 2; III,

442, 8.

cakshukaraṇiya, III, 331, 8.

10; n. 508.

cakshutvaparikshā, I, n. 502.

caṅkrama, I, n. 608.

caṭacatāyati, II, 412, 4.

caṭulāyati, III, 164, 4.

Candagiri, III, 130, 4.

Candaparpata, III, 133, 12.

candāla, II, 173, 1 et suiv.;

III, 21, 13.

catuḥpañcamāntara, I, n.

463.

catuḥśāla, I, 308, 18.

catuccanna (?), III, 370,

18.

Caturāṅgabala, I, 117, 3.

Caturāṅgavadana, I, 138, 2.

caturi, II, 20, 5.

caturushu, II, 141, 5.

caturmahārājika (ou cā°), I,

30, 16. 17; 31. 7. 10;

40, 15 al.

caturmahārājakāyika, III, 223,

9; 319, 13; 324, 17.

catūpāta, III, 396, 5.

520.

Candana, II, 25, 13; III,

234, 5.

Candisaka (?), II, 159, 5.

candra, I, n. 429.

Candra, II, 50, 4 et

III, 172, 9 et suiv.

Candratejas, I, 137, 5.

Candrapadma, I, 137, 4.

Candrabhānu, I, 136,

Candraṇubha, I, 139, 11.

Candrābha, I, 137, 5.

Candrima, III, 233, 4; 236,

17.

Candrobhāsa, II, 310, 16.

capalaṁ, II, 5, 11; 18, 10;

28, 8; 136, 8 al.

camu, II, 173, 6 et suiv.; n.

528.

Campaka, II, 177, 13 et

suiv.

caraka, III, 412, 7.

carati (construit avec l'accus.),

I, 242, 13. 17; 252, 4;

n. 410; II, 243, 5 (?);

356, 17; 367, 6; 378.

9. 16 al.; n. 543.

carama, I, 199, 4; 219, 14;

II, 3, 2.

carita, I, n. 580.

caritāvin, II, 218, 14.

carima, I, n. 371; II, 8,

10.

carmaka (caṅkha-), II, 473,

16.

Calamakuta, I, 137, 3.

calācala (= calacala), III, 58,

12.

cavati, III, 42, 18; 43, 10.

14.

cāgin (kāma-), III, 388, 18.

cāturanta, I, 182, 18.

Cāturdeva, I, 140, 11.

cāturnahārājaka, I, 263, 15.

cāturnahārājakāyika, I, 333.

cāturnahārājika, I, 240, 4;

II, 2, 8; 314, 5.

Cāpāla, I, 299, 22 et suiv.;

III, 306, 14 (il faut lire

cāpāla).

Cāmikaragaura, I, 139, 5.

-cāre, II, 21, 19.

-cāraka, II, 46, 17.

cārayati (cālākā), III, n. 487.

cār...a (sarvasattva-), II, 297,

17.

cārīkā, I, 231, 3. 6 al.

Cārugandha, I, 139, 7.

Cārucchara, I, 138, 14.

Cārucchada, I, 137, 8.

Cārudanta, I, 141, 3.

Cārmetra, I, 123, 19.

Cārubbhānu, I, 139, 4.

cāreti, III, 176, 9 et suiv.

cikitsati, II, n. 555.

cita, II, 148, 9.

cittabhūmi, I, n. 461.

cittavaçavartin, I, n. 532.

Cittavistarā, I, 76, 1.

cittāçaya, II, 153, 1.

cittotpāda, I, 110, 4.

Citracchanda, I, 137, 7.

Citramakuta, I, 137, 3.

Citrabhānu, I, 139, 4.

Citrāmāla, I, 137, 11; 141,

14.

Citramālya, I, 141, 11.

Citrāratha, I, 32, 5; 149,

14; 217, 2; II, 19, 16;

181, 7; 451, 20.

Citravarṇa, I, 138, 12.

Citrāçayana, I, 140, 8.

Citrahemajāla, I, 141, 15.

Citrā, III, 306, 21.

Citrācāra, I, n. 452.

citrāntacitta, II, 181, 13.

citrika, II, 279, 16.

citrīkāra, I, 89, 15; n. 444.

cintā (mā), I, 150, 4.

cinna, II, n. 536.

cinnaka (?), II, 211, 14.

ciraṁ (suivi du génitif), I,

n. 399.

cirakodbhava, I, 236, 1.

civāntana, I, n. 440.

civāntara, I, n. 440.

cirasya, I, 237, 16. 17. 18;

246, 6; n. 561.

cishṭayati, II, n. 528.

Cīṇa, I, 171, 14.
cīṇalipi, I, 135, 6.
cīrambhāji, II, 221, 9.
Cunda, III, 327, 18.
Cundadvila, III, 325, 11;
327, 18.
cūdākaraṇa, III, 263, 18.
cūdāmaha, II, 166, 1.
cūṣṇakutṭa, III, 442, 15.
Cūliya, I, 355, 17.
cetahparyāya, III, 321, 13.
cetakiya, III, 311, 6; n. 505.
Cetayika, III, 442, 10.
Ceti, I, 34, 9; 419, 9.
cetiya (= caitya), I, 223, 11;
299, 22 et suiv.; n. 549;
II, 26, 8; 294, 14; 296,
13; 349, 6; 354, 11; 364,
13; III, 273, 5; 278, 15;
306, 14 et suiv.
cetiyaśhūta, III, 313, 6.
cetopraṇidhāna, I, n. 561.
cetovaṇi, I, 34, 12.
ceshtati (avec l'accus.), II,
175, 2; n. 529.
ceshtamāna, II, 385, 17.
ceshtā, I, 107, 6, 7; 151, 8.
caitya, III, 50, 19.
caitra, I, 294, 3.
codayati, I, n. 565.
cola, II, n. 572.
cyutopapāda, (= cyutyupao),
III, 448, 1.

CH

chatachatāya, II, 458, 2; n.
571.
chatachatāye, I, 317, 1; n.
607.
chaddeti, II, 170, 18; III,
291, 14.
chatrapālaka, II, 477, 5.
Chandaka, I, 154, 5 et suiv.
chandagāmin, I, 197, 20.
Chandaka, II, 25, 12; 114,
5; 159, 12 et suiv.; 164,
19 et suiv.; 189, 1 et suiv.
17 et suiv.; 233, 11 et
suiv.; III, 91, 7 et suiv.;
262, 8.
chandika, II, 446, 2.
Channa, II, n. 628.

chambhin (a-), II, 269, 20.
Chambhita, II, 357, 8.
challa, II, 125, 8.
chava, I, 278, 10; n. 583.
chavavāsini, III, 435, 22.
chātraka, I, 340, 12; 345,
7.
chādeti (?), III, 55, 4 et
suiv.
chārikā, II, 325, 9.
chodati, III, 20, 2.
chorayati, II, 483, 3; III,
18, 6.
choreti, II, 391, 22 et suiv.
jagatpradhāna, I, 83, 4.
jagasattvasāra, II, 317, 1;
333, 23.
Jaṅgala, II, 207, 5, 8.
jātākaraṇakarmaṇa, III, 263,
16.
jātākarma, III, n. 498.
jaṭila, III, 415, 11; 424, 4
et suiv., 434, 9 et suiv.
Jāthara, I, 128, 14 et suiv.
Janakshatriya, I, 138, 7.
janana, II, 18, 13; 29, 12;
296, 16.
janapada (les seize), II, 2,
15.
janayati, I, 47, 1. 5. 9; 64,
6; 80, 16; 81, 6 et suiv.
al.; n. 413; (sañ-), n. 491.
janikā, I, 252, 6.
Janisuta, II, 333, 21; 408,
10.
janeti, III, 173, 19.
janta, II, 475, 7.
jantakāra, II, 475, 6 et suiv.;
476, 5.
jantamāśhṭaka, II, 475, 7.
8 et suiv.
jantu, I, n. 477.
jantrakāraka, II, 476, 1; III,
113, 14.
jannanidego, I, 76, 17.
Jamunā, III, 202, 12.
Jambudvīpa, I, 6, 2; 49, 6
al.; 357, 4; II, 2, 15; 19,
6; 30, 19; 31, 1; 35, 1;
68, 6; 110, 8; 154, 17;

158, 18; 213, 17; 230;
11; 372, 8; 388, 15; 492,
9; III, 25, 5; 67, 17; 72,
3; 288, 13. 16; 313, 6;
354, 1; 363, 13; 378, 2.
Jambudhivāja, I, 58, 13; 62,
3.
Jambūnādaparvata (?), I, 200,
15.
Jayanta, III, 238, 9.
Jayantadeva, I, 141, 1.
Jayanti, III, 306, 8.
Jayamitra, III, 330, 10.
jayasamvridhii, II, n. 498.
Jalā, I, 348, 13.
Jali, I, 348, 13.
jāgarikāyoga, I, n. 587; III,
145, 14 al.
jāgrita, II, 32, 1.
-jāta, I, n. 570.
jāta (harsha-), II, 194, 1.
jāta (vega-), II, 194, 2 et
suiv.
jāta (obhāsa-), II, 194, 19.
jāta (auṅga-), II, 73, 3.
jātaka, I, 105, 5.
jātākarma, III, 183, 19.
jātarūpa, III, 169, 2.
Jātavedas, I, 15, 17.
jāti, III, 448, 14 et suiv.
jātn (na), I, n. 456.
jātya, I, n. 579.
jānaka, I, 34, 12.
jānana, II, 345, 14.
jānayati, II, 324, 19.
jānāti, III, n. 477.
Jānustrasta, I, 140, 7.
jāmātika, III, 146, 9. 12.
Jāmbunāda, III, 233, 6.
Jāmbūnada, III, 236, 12;
237, 9.
jāyapatika, III, 26, 20.
jālakā, II, n. 563.
jālatrishṇā, II, 326, 1.
Jālāntara, I, 140, 14.
jālīni, II, 357, 15; III, 92,
1.
jigupsita, I, n. 618.
jita, III, 91, 19.
jitāñ, III, 286, 1.
jitāñ (api hi), II, 126, 9; III,
181, 14; 206, 10. 11;
209, 12; 223, 19.
Jitaṇṭru, I, 136, 16.

jina, I, 3, 12; 34, 12; 43
9; 61, 10; III, 326, 17
et suiv.
Jinakāntāra, I, 140, 10.
Jinavaruttama, III, 236, 14.
Jinavratā, II, 206, 18.
Jigendra, III, 233, 5; 237,
12 et suiv.
jihma, I, n. 407; II, 295, 1;
296, 9; 308, 16 al.; III,
279, 21.
jihmayati, III, 196, 6.
jihmaviññāna, II, 355, 14.
jivāna, II, 85, 5.
jugutsu, III, 438, 2.
jugupsati, 105, 12.
jugupsanā, III, 407, 16.
juhōti, II, 51, 20.
Jetavana, I, 4, 13; 27, 11;
29, 13; 30, 11; 31, 9;
32, 14; 33, 8; 73, 3;
III, 224, 11.
Jenta, I, 348, 13; 349, 6 et
suiv.
Jenti, I, 348, 13 et suiv.
jñāti (les cinq), II, n. 550.
jñātika (Āryapañca-), II, 292,
12.
Jñātiputra, I, 253, 17; 257,
1; III, 381, 17.
jñānakaraviya, III, n. 508.
Jñānaketu, I, 137, 10.
Jñānadhvaja, I, 123, 13.
jñānapūrvāṅgama, I, n. 505.
jñānaskaudha, II, 378, 18;
379, 11.
jñānānuvarṇin, I, n. 505.
jyeshtha, III, 166, 14.
jyeshthātara(ka), I, 356, 13.
15.
Jyeshthā, III, 308, 2.
jyotika, II, 318, 15.
Jyotigupta, I, 140, 7.
Jyotindhara, II, 355, 4.
Jyotipāla, I, 319, 11 et suiv.;
329, 21 et suiv.; 332,
15 et suiv.; 335, 9; 336,
3 et suiv.; III, 204, 12.
jyotiprabhāsa, II, 310, 16.
Jyotīrasa, II, 492, 6 et suiv.
Jyotishka, II, 271, 1.
jyotishoma, III, 452, 6.
Jyotishpāla, I, 2, 8.
Jyotīrasa, III, 25, 4.

Jyotivara, III, 279, 9.
Jvalitayaças, I, 141, 16.

JH

jharjharaka, II, 159, 7.
jhallaka, I, n. 555.

D

ḍamara, III, 125, 14.

DH

ḍhakka, II, 159, 6.

T

tañ sarvañ (adv.), I, n. 602.
tañsukhin, III, 206, 16.
Tantri, III, 281, 15; 283,
15; 284, 3; 286, 6.
tapana, I, 6, 3; 9, 9; 14,
15; 15, 6; 24, 8; 25, 4;
III, 163, 9; 166, 6; III,
274, 10; 454, 8; n. 486.
tapaniya, I, 235, 4.
tapu, III, n. 486.
tapo (?), III, 57, 7 et suiv.;
n. 472.
tama, I, 27, 8.
tamaṣṭimira, II, 396, 19.
tamā tamañ, II, 225, 13.
tamaṇo tamañ, II, 215, 10.
tamiśrāpita, I, n. 405.
tamenam, I, 11, 11; 305,
9; 321, 6 al.; n. 379.
598.
taras, II, 56, 2; n. 506.
taribati (= tarishyati), III,
328, 8, 9.
Taru, I, 188, 12 et suiv.
taruṇa, III, 5, 14.
Tarunārkabāhu, I, 140, 3.
tarkapatha, I, n. 511.
tarpaniya, I, n. 605.
tavañ, II, 20, 3.
tasiṇā, I, 166, 20; n. 512.
tādāvacara, III, 138, 7; 179,
2.

tāpāḍavika, III, 113, 4; 442
10; n. 479.
tādi, II, n. 542; III, 397, 2
tāpaniya, III, 163, 10.
tāmbūla, I, 23, 3.
tāmraakūṭa, III, 113, 12
442, 17.
tāyi, III, 397 10; 398, 4
399, 2.
tāyin, II, 351, 8 et suiv.;
370, 1; n. 543; III, 124;
20 al.
tārāgana, I, 200, 88.
tārācaudra, III, 69, 17.
tārārdhacandra, III, 81, 14.
tālīka, II, 311, 6; III, 442,
8.
tālisa, II, 102, 16; 105, 2;
III, 80, 1.
tāvalā, III, 422, 19.
tāvallaka, III, 115, 10.
tāvantara, III, 252, 7.
tāvantarañ, III, n. 496.
ti (= te), I, n. 411.
tikāṭāṭan, II, 126, 4; 127,
8.
timi, 355, 4.
tiniṅgila, III, 454, 3.
tiniṭtiniṅgila, I, 245, 2, 15
et suiv.; 246, 18; 247,
19.
tiraccha, I, 31, 8, 12.
tiracchāna, I, n. 383; III,
274, 16.
tiracchānagata, I, 17, 5; III,
144, 3; 153, 19.
tiricche, I, 32, 17; 365, 8.
9; n. 633; II, 236, 11.
tiricchāna, II, 350, 14.
tirokudyañ, III, 410, 1.
tiryaḡyoni, III, 133, 8.
tilakālagātra, II, 425, 18.
tilakāhaṭapātra, II, 150, 19
151, 2.
tilakrita, III, 127, 6.
tishthant, I, 302, 18.
tishṭhamāna, I, n. 568.
Tishya, I, 307, 4, 17; II
56, 11; 240, 5; 243, 12;
244, 3; 245, 14; 247, 8;
248, 17.
tikshṇagātra, II, 378, 13.
tikshṇādhyācaya, I, 85, 5;
86, 3.

- tira, I, n. 432.
 tirtha, I, 170, 8; n. 513.
 tirthakara, I, 234, 17.
 tirthika, I, 45, 10; 69, 17;
 106, 8; n. 460; III, 329,
 11; 392, 7.
 tirthikagajana, II, 135, 19.
 tivra, II, 220, 18; 355, 19;
 374, 17, 18; 280, 4.
 tivraṃ, II, n. 537.
 tuṇatuṇāyati, III, 256, 2.
 Tuṇḍaturika, I, 245, 11.
 tuṇhehi, II, n. 497.
 tubhyechi, I, 254, 1; n. 590.
 tumburu, I, n. 386.
 tumhe, III, 73, 9.
 turiya, III, 122, 16.
 tulayati, II, 388, 10; n. 563.
 tulā, I, 195, 11; n. 530; III,
 228, 6.
 tulākoti, II, 147, 11.
 tushārānubaddha, II, 24, 19.
 tushita, I, 4, 3; 33, 3; 40,
 15; 199, 7; 240, 4; 263,
 19; 333, 6; 337, 14; II,
 10, 1; 314, 5; 360, 1;
 III, 223, 10; 319, 13;
 324, 17.
 tushitakāya, I, 4, 2.
 tushitakāyika, I, 174, 1; III,
 345, 16.
 Tushitapura, II, 4, 20.
 tushitābhavana, I, 1, 1; 2,
 9 et suiv.; 142, 3, 11;
 147, 15 al.
 tūṇaka, II, 159, 5.
 tūlikā, III, 121, 9.
 tūṭiya, I, n. 517.
 Triptavasantaṅgandha, I, 137,
 13.
 trishnā, III, 65, 15 et suiv.;
 448, 14 et suiv.
 te (accusatif), I, n. 390. 414.
 516.
 Tejagūptā, I, 139, 13.
 Tejagūptarājan, I, 141, 16.
 tejika, II, 367, 11 al.
 tejodhātu, I, 357, 16, 17;
 n. 556; III, 429, 1.
 tejodhātubhāva, I, n. 557.
 teshu (= teshām), I, n. 452.
 taitakūṇḍika, II, 475, 13.
 Tōṇchāra, III, 386, 9.
 Tōṇchāraka, III, 382, 11.
 Tomara, I, 254, 13 et suiv.;
 256, 3; 288, 6; 290, 1;
 n. 572.
 Toragrīva, I, 154, 1.
 toraṇa, III, 160, 13.
 tti (iti), I, n. 383; III, 205,
 12.
 Tyāgavat, I, 154, 2.
 Trapusha, III, 303, 13; 304,
 2.
 Trapusa, III, 303, 4 et suiv.;
 304, 19; 305, 16; 312,
 1.
 Tramiḍa, I, n. 483.
 tramiḍalipi, I, 135, 7.
 trayastriṃśa, III, 1, 17; 6,
 12, 15; 44, 2; 198, 1;
 203, 15 et suiv.; 223, 9;
 319, 13; 324, 17; 302,
 3; 311, 14 et suiv.; 404,
 1.
 trasati, I, 184, 5; n. 523.
 trāyastriṃśa, I, 30, 8, 9;
 31, 16, 17; 32, 9, 11;
 13, 15; 40, 15; 240, 4;
 262, 1, 3, 9; 263, 18;
 304, 20; 333, 5; II, 190,
 10; 314, 5; 359, 20;
 403, 13; 425, 11; 430,
 12; 452, 1; 492, 2; III,
 198, 15; 200, 3; 302, 8.
 trāyastriṃśadbhavana, II,
 165, 19.
 Triṃśaka, III, 249, 10.
 trikshuttaṃ, II, 425, 3;
 426, 7.
 trikshutto, II, 424, 20.
 trikhattaṃ, I, 212, 5; III,
 111, 8; 139, 4; 410, 16;
 446, 6.
 trikhatto, I, 246, 5, 8.
 tridaṇḍa, III, 393, 18.
 tridaṇḍa, I, 204, 14; 255,
 15; 297, 4; II, 8, 14; 35,
 18; 52, 12; 53, 21; 61,
 12 et suiv.; III, 17, 17;
 117, 8; 367, 3; 373, 19.
 Tridaṇḍarājan, I, 235, 6.
 Tridaṇḍādhīpati, I, 265, 4.
 Tridaṇḍādhīpa, II, 54, 17.
 triparivarta, III, 333, 12;
 334, 15.
 tripushkara, II, n. 534.
 Trimaṅgala, I, 138, 14.
 triyantara, III, 389, 17; n.
 519.
 trīṣabhābhāvavirakta, III, 112,
 5.
 trīṣhaktutaṃ, III, 311, 12.
 trīṣhkrītyaṃ, III, 76, 2.
 trīṣhkrītyas, I, 231, 1; II,
 16, 1, 8; 131, 14; 258,
 2; 259, 1; 268, 3; 313,
 13; 412, 5; III, 302,
 19.
 trīṣhkrītvāṃ, III, 255, 6.
 trīṣhkrītvās, I, 213, 5; II,
 177, 19; 282, 6; III, 76,
 11.
 trīṣhkhuttaṃ, I, 212, 13;
 256, 15; II, 425, 15;
 III, 298, 16.
 trisahasra, I, 235, 7; n. 438.
 471; III, 101, 2.
 trisāhasramahāsāhasra, I, 40,
 6; 214, 12; II, 17, 11;
 III, 341, 18.
 trisāhasrā, I, 80, 9; 236,
 15; 241, 9; III, 111, 9;
 444, 8.
 traidaṇḍika, III, 412, 7; n.
 522.
 traidhātuka, II, n. 502.
 tryadhvacitta, II, 368, 8.
 tvā, I, n. 525.
 tsaru, III, 184, 8.
 tṛaṇḍilāṇḍikā, III, 413, 16.
 Thapakarṇi, I, 245, 3; n.
 514.
 Thapakarṇika, I, 245, 11.
 thapita, III, 36, 12.
 thapeti, III, 122, 14.
 tharu, II, 74, 3.
 thala, III, 32, 2, 11.
 Takshaṇḍilā, II, 82, 9 et suiv.;
 166, 19 et suiv.; 383, 19.
 Tagaraṇḍikhi, III, 233, 7.
 tacchita, I, n. 383.
 tataka, II, 109, 5.
 taitaka, II, n. 572.
 taitakāra, II, 468, 9.
 tattika, II, n. 572.
 tadāga, I, 364, 3.
 tatalamukha, III, 92, 14.
 tatalamukhaṃ, III, 32, 6.
 tatiya, I, n. 568.
 tatonidānaṃ, II, 311, 8;
 369, 19.

tatomukha, II, 303, 9; 352, 1 al.; III, 275, 14 et suiv.
tattaḥ, I, 246, 6; 359, 22 et suiv.; n. 474.
tattvaṃ, II, 140, 20; 134, 4. 11; n. 522; III, 122, 17; 368, 12; n. 513.
tāthātva, III, 397, 2 et suiv.
tadāgrena, I, n. 510.
tadahaḥ, II, 38, 19 et suiv.
tadaho, I, 255, 5.
tadāhiṃ, II, 69, 5.
taddhu, III, n. 479.
taddhukāra (?), III, 442, 17.
taddhukāraka, III, 113, 13.
tadyathā, I, 341, 7; 342, 14 et suiv.; n. 574.

TH

thina, III, 284, 5.
thera, III, 4, 17.

D

daka, III, 29, 13; 160, 2.
dakarākahasa, III, 11, 19; 29, 14. 15; 30, 3.
dakodāraka, II, 152, 13.
dakṣiṇā, III, 183, 11.
Dakṣiṇāpatha, II, 30, 7; III, 350, 8; 361, 18; 363, 6; 390, 8; 394, 3.
dakṣiṇīya, I, 78, 12; 89, 15 al.; n. 437. 445: III, 155, 6.
dakṣiṇeya, III, 194, 4 al.; 414, 3. 4. 12.
dandaka, III, 392, 2.
dandacchinnaṭṭika, III, 412, 11; n. 522.
Dandakin, III, 363, 6 et suiv.; 364, 20 et suiv.; 368, 14; 369, 2.
dadati (saṅgrāmaṃ), III, 20, 16.
dadrura, II, 153, 19; 156, 12.
dadhvika, III, 113, 8.
Dantapura, III, 361, 12; 364, 3.
Dantaṭṭayana, I, 140, 8.

damanaka, I, 249, 13; II, 116, 10.
dayati (?), I, n. 518.
Darada, I, 171, 14; n. 483.
daradalipi, I, 135, 6.
dardaraka, II, 97, 14.
dardura, II, n. 525; III, 407, 21.
darduralipi, I, 135, 7.
darṣana, I, 178, 11. 15.
Darṣanakṣhama, I, 139, 12.
darṣanaçālā, III, 107, 1.
darṣavin, III, 104, 15.
darśimat, I, 184, 16; n. 523.
daṣanaka, I, n. 495; II, 346, 17.
daṣabbhūmika, I, 63, 15. 16.
daṣavarga, I, 2, 15.
Daṣārṇa, I, 34, 10.
Dasyu, I, 171, 14; n. 515.
dahara, II, 78, 18.
dahitvā (= hitvā), II, 365, 6.
dāgha, I, n. 388.
dāghin, III, 103, 20; 261, 10; 410, 16.
dāna, I, 3, 11.
Dānapragura, I, 137, 5.
dānava, I, 200, 17 al.; 214, 4; III, 139, 12; 356, 1. 9.
Dānavakula, I, 138, 4.
dānavagaṇa, III, 89, 7.
dāni, I, n. 385.
Dānavagupta, I, 140, 1.
Dāmodara, I, 138, 1.
dārakavayasya (= daharaka ?), I, 319, 11; 321, 16; 323, 6.
divasaṅgama, II, n. 531.
divasavāra, III, 235, 11.
divasena (adya-), II, 34, 15.
divya, II, 496, 1.
divyacakṣhuḥ, I, 158, 5.
diçatā, I, 204, 6; n. 536.
Diçā, III, 68, 3; 77, 21.
Diçāmpati, III, 197, 9; 204, 8 et suiv.
Dipaṇkara, I, 1, 13; 2, 1; 3, 3; 57, 13; 61 11; 170, 3; 193, 13; 197, 7 et suiv.; 241, 16; 242, 2; 243, 7 et suiv.; 250, 5;

III, 239, 10 et suiv.; 241, 13; 242, 19; 243, 20; 244, 13; 247, 3; 248, 3.
Dipaṇkaravastu, I, 1, 15.
Dipavati, I, 194, 1 et suiv.; III, 239, 11.
dipavriksha, II, 422, 4; II, 177, 7 et suiv.
Diptabhānu, I, 139, 4.
Dīṭṭiṇas, I, 136, 17.
dirghaka, II, n. 503.
Dirghaṇakha, III, 67, 7.
Dirghāyu, III, 457, 9 et suiv.
dirghikā, I, 249, 5 et suiv.
disiyati, II, 467, 8 al.
Duhkhamukta, I, 137, 8.
Duhprasaha, III, 342, 3 et suiv.
dutiya, II, 134, 7.
durabhisambhūṇa, II, 237, 20; 264, 5; 387, 4.
durākāra, III, 318, 2.
Durāroha, I, 154, 2.
Durārohābuddhi, I, 140, 13.
Durārohā, I, 76, 13; 90, 13.
durupeta, I, 28, 7.
durupa, III, 456, 19.
Durjaya, I, 115, 15.
Durjaya, I, 76, 16.
Durmāti, III, 485, 8.
dullabha, III, 109, 5 al.
duve, III, 163, 15 al. (dva, I, 5, 7).
dusbyadharṇasampanna (a-), III, 320, 12.
Dūraṅgamā, I, n. 436.
dūshayati, I, 244, 14.
dūshya, I, 61, 1.
driḍhaṃ, I, n. 548-549; II, 26, 11.
Driḍhadeva, I, 137, 7.
Driḍhadhanu, I, 60, 14; II, 146, 19.
Driḍhabāhu, I, 124, 8.
Driḍhamūla, I, 139, 9.
Driḍhāvīrya, I, 119, 8.
Driḍhagakti, I, 137, 14.
Driḍhasandhi, I, 137, 11.
Driḍhabanu, I, 137, 10.
driṣṭadharma, I, n. 583; III, 211, 15; 212, 2.
driṣṭadharma, III, 212, 5.

- , I, 292, 10; n.
 591.
 Drishtaçakti, I, 137, 7.
 drishu, I, 85, 10 al.; 177, 3; 178, 16; 179, a. 3 al.
 drishti-patha, I, n. 496.
 dekshya, III, 10, 15.
 deydharma, I, 297, 18; III, 312, 1. 2.
 deva, II, 301, 12; 342, 21; III, 117, 8; 223, 17; 310, 6; 319, 8 et suiv.; 359, 8, 16; 461, 11.
 Devakuça, II, 433, 16.
 devagana, III, 89, 7.
 Devagarbha, I, 139, 1.
 devagarbha, II, 202, 6.
 Devagupta, I, 137, 9; 140, 12.
 Devaguru, I, 141, 11.
 Devaciñda, I, 139, 7.
 Devadala, I, 355, 15; 356, 5 et suiv.
 devatā (mahāsamudra-), III, 354, 16.
 devatā (nagara-), II, 164, 6.
 devatā, III, 275, 17.
 devatāntauravāya (?), III, 113, 15.
 Devadatta, I, 128, 14; 131, 12; 132, 7; II, 69, 2; 74, 13 et suiv.; III, 176, 15; 178, 14 et suiv.
 devanagara, I, 32, 10. 13.
 devaputra, III, 275, 2 al.
 Devapurā, III, 235, 18 et suiv.
 Devarājagupta, I, 138, 1.
 Devarājaprabha, I, 141, 6.
 Devalokābhilāshita, I, 138, 1.
 Devasattva, I, 139, 2.
 devasabha, I, 32, 11. 13.
 devasika, III, 255, 3.
 Devasiddhayātra, I, 137, 2.
 devatideva, I, 257, 4; 291, 1.
 devādika (?), II, n. 526.
 Devābharana, I, 138, 3.
 Devābhika, I, 141, 2.
 devārhat, I, n. 397.
 Devālanākṛita, I, 139, 6.
 devendrā, II, 301, 10.
 devopasañhita, I, 249, 13; II, 116, 10.
 decayati, I, 37, 8. 9; n. 450.
 deçedeshu, II, 100, 10; 150, 4 al.
 delharā, II, n. 569.
 daivasika, I, n. 597.
 dosha, II, n. 544.
 dradura, II, 152, 3.
 drākshālatikā, II, 475, 14.
 Druma, II, 97, 5; 108, 5 et suiv.
 Drumakuça, II, 433, 17.
 Drumadhva, I, 123, 16.
 Droṇavastuka, III, 377, 8.
 Draupadi, III, 308, 9.
 dvayoparājika (?), III, 255, 16.
 dvādaçākāra, III, 333, 12; 334, 15.
 dviguṇyati, III, 389, 2.
 Dvijātirāja, I, 140, 12.
 Dvijihva, II, 8, 1.
 dvijihva, II, 11, 14.
 dvitīya, I, n. 609.
 dvitīyakulika, III, 405, 18; 406, 2 et suiv.; n. 522.
 dvitīya, II, n. 522.
 dvistva (?), III, 113, 3; 141, 18; 161, 4; 255, 12; 442, 9; n. 479.
 dvipa (ātma-), I, 334, 2. 12. 18.
 dvipa (dharma-), I, 334, 3. 18.
 dyañgulaprajñā, III, 391, 19; 392, 13; n. 519.

DH

- Dhajamaparājita, III, 230, 9.
 Dhanapatigupta, I, 140, 3.
 dhanishthā, III, 309, 2.
 dhanutsaru, II, 73, 8.
 Dhanuñça, I, 137, 9.
 Dhanyabhānu, I, 139, 13.
 dhamani, III, 83, 12.
 dhamani, III, 75, 3.
 dhamayati (?), I, n. 376.
 dhameñi, I, 8, 3.
 dharāṇimaṇḍa, I, 221, 12; II, 23, 12.
 dharāṇi, III, 228, 5.
 dharāṇindhara, I, 112, 1.
 dharmā, I, 173, 1 et suiv.; III, 66, 16.
 dharmā (adj.), I, 297, 16; 309, 2; 319, 3; 331, 5. 10. 16; 333, 19; n. 574; III, 55, 16; 142, 4; 143, 6; 972, 11.
 Dharmā, III, 56, 11.
 dharmakāya, III, 344, 3; 452, 4.
 Dharmagupta, I, 137, 9; 138, 8.
 dharmacakra, I, 39, 1. 14 al.; 242, 15; III, 334, 15 al.; 340, 19 et suiv.
 dharmacakrapravartana, III, 315, 5 al.
 Dharmacakrapravart masūtra, III, 341, 3; 345, 3. 9. 11. 14.
 dharmacakshus, I, 158, 5; III, 61, 5 al.
 dharmatāprāpta, III, 407, 6 al.
 Dharmadeva, I, 248, 16; 252, 7.
 dharmadeçanāprāthihāya, III, 137, 18.
 Dharmadhātu, I, 137, 10.
 Dharmapada, II, 212, 18; III, 91, 18; 156, 15; 434, 12.
 Dharmapāla, II, 77, 12 et suiv.
 dharmabhrātri, III, 350, 18.
 Dharmameghā, I, n. 436.
 Dharmarāja, I, 138, 2.
 Dharmaruci, I, 246, 3. 14 et suiv.
 Dharmalabha, III, 286, 16 et suiv.; 289, 4 et suiv.
 Dharmacūra, I, 141, 9.
 dharmasañskāradosha, II, 146, 2.
 dharmāranya, III, 434, 9; 436, 19.
 dharmya, I, 329, 14; n. 575.
 dhātu, III, 65, 10 et suiv.; 144, 6; 310, 10; 311, 2.

dhāraṇa, II, 423, 15; 434, 11; III, 184, 7; 394, 9; 405, 12; n. 520.
 dhārayati, I, 57, 3; II, 85, 13; 93, 3 al.; n. 575; III, 215, 14; 337, 15.
 dhāriyati, II, 485, 17; 486, 2; 489, 15 (cf. 489, 1).
 dhārma, II, 387, 5.
 dhārmikathā, I, n. 585.
 dhārmya, I, 322, 6; n. 574; III, 446, 9.
 dhātā, I, n. 521.
 dhutagūṇa, I, 64, 14; n. 426.
 dhutajana, I, 186, 13.
 dhutadhara, I, 71, 12.
 dhutadharma, I, 66, 16; 68, 17; 69, 13; 72, 19 al.
 dhutaraja, I, 66, 20; II, 328, 19.
 dhuradhira, I, 90, 13.
 dhūpanetra, II, 351, 2; 352, 18; n. 528; III, 275, 4; 277, 1.
 dhūpayati (?), I, n. 542.
 dhūmakālika, I, 69, 19; n. 431.
 dhūmayati (?), I, n. 542.
 Dhṛitarāshtra, I, 138, 1; 245, 8; II, 5, 5, 9. 11 et suiv.; III, 235, 1; 306, 9.
 Dhṛitarāshtrapati, I, 136, 16.
 dhovāpanika, II, 466, 17; 467, 4, 7.
 Dhautodana, I, 352, 13; 355, 20.
 dhaureya, II, 364, 16.
 dhyāna, I, n. 552; II, 283, 5 et suiv.; III, 145, 15.
 dhyāpayati, I, 126, 2.
 dhyāpita, I, 357, 17.
 dhyāma, I, 41, 12; 230, 7; 240, 16; n. 407; II, 162, 16; 163, 13; 314, 14.
 dhyāmatā, I, 68, 2; n. 429.
 dhyānābha (?), II, 47, 9.
 dhyāyati, I, 302, 12.
 dhyāyayati, I, 304, 12.
 dhyāyita, II, 18, 15; 174, 11.

Dhruva, I, 174, 14; 184, 19 et suiv.
 dhvaja (parivājaka-), III, 65, 4.
 dhvaja (grihi-), III, 92, 3; 180, 14; 181, 5.
 Dhvajaketu, III, 230, 7.
 Dhvajadhwaja, III, 230, 8; 237, 6.
 Dhvajarucira, III, 230, 6.
 dhvajāgra, I, 230, 10.
 Dhvajottama, III, 230, 4; 237, 5; 238, 7.

N

nañ (= tañ), I, 314, 11; n. 420; II, 479, 3; III, 166, 4; 270, 13.
 nañjotana, II, 304, 20.
 nañ (= nanu), II, 252, 6; 479, 4; n. 509; III, 163, 16; 167, 15; 179, 14; 184, 17; 415, 4.
 nas (explétif), III, n. 466.
 Nakula, II, 159, 4; n. 526.
 nakulaka, III, 70, 15; 82, 5; 270, 5.
 Nakshatragupta, I, 138, 5.
 Nakshatrarāja, I, 137, 14; III, 231, 9.
 nakhali, III, 71, 17; 75, 4.
 Nakhastūpa, III, 310, 12.
 nagarāvalambikā, III, 311, 8, 18; 312, 12.
 naṅgara, I, n. 430.
 naṭa (lakṣhaṇika), II, 175, 3 et suiv.; III, 113, 2; 161, 3.
 nattadhara, III, 161, 4.
 natābhimukha, II, 8, 11.
 nada, II, 413, 20.
 Nadin, III, 325, 2.
 Nadikācyapa, III, 102, 12; 103, 2; 430, 12, 18; 432, 8.
 Nanda, I, 36, 6, 7, 8 et suiv.; II, 257, 7 et suiv.; III, 132, 20.
 Nandajātā, I, 315, 19.
 Nandana, I, 32, 5; II, 156, 6; 181, 7; III, 82, 9.

Nandana (nom d'homme), III, 177, 1.
 Nandanavana, II, 79, 4; 449, 14.
 nandaniya, I, 222, 1.
 nandanta, II, 216, 3.
 Nandā, I, 32, 4.
 Nandika, III, 177, 1.
 Nandigupta, I, 139, 8.
 nandighosha, II, 339, 17; 397, 12; 420, 13; III, 2, 7; 449, 20.
 Nandini, III, 306, 7.
 nandimukhā, II, 133, 7; 415, 18;
 Nandiyāvarta, II, 304, 17.
 Nandirakṣitā, III, 306, 7.
 Nandisenā, III, 306, 7.
 nandi, III, 392, 6, 7.
 nandimukhā, I, 229, 6; n. 554; II, 284, 16.
 Nandottarā, III, 306, 7.
 Namuci, I, 208, 12; 264, 9; II, 238, 6, 18; 413, 2; III, 254, 6; 381, 10.
 Namucibala, II, 10, 20.
 nayanayajña, I, n. 462.
 naraka, I, 5, 1; 9, 6; 244, 19.
 narakakumbha, I, 7, 8; n. 375.
 Naradeva, I, 141, 12.
 naradevagarbha, II, 13, 11.
 Narainpravādha, I, 137, 7.
 naralambaka, I, n. 466, 498; II, 26, 15.
 naravaça (?), I, n. 605.
 narççara, I, 112, 7.
 Naravāhana, I, 141, 13.
 Narmadā, III, 328, 10.
 Nalini, III, 146, 4 et suiv.
 navaka (kula), III, 48, 18; 49, 5.
 navutpattika, III, 179, 7.
 navodaka, I, n. 613.
 nasamuttara, I, 14, 10.
 Nahtnagarbha, I, 138, 10.
 nañ, II, 448, 20; III, 10, 3, 9; 390, 1.
 nāga, I, 208, 6; 211, 16; 214, 3; 264, 17; II, 10, 18; 15, 15; 91, 13; 163, 21 et suiv.; 177, 13 et suiv.; 212, 13 et suiv.;

301, 12; 338, 19; 346, 14; 347, 11; 351, 17; 352, 2; 375, 16; 380, 14; 383, 13; III, 157, 7; 300, 10 et suiv.; 308, 14; 324, 21; 327, 20; 359, 8. 16; 383, 20; 428, 13 et suiv.; 460, 18.
 nāgakanyā, II, 97, 1.
 Nāgakulottama, III, 232, 20.
 nāganandī, II, 264, 3; n. 541. 545.
 nāganandikāla, II, 131, 11.
 Nāgabala, III, 239, 7.
 Nāgabāhu, I, 137, 15.
 Nāgabhuja, I, 95, 1.
 Nāgabhogabāhu, I, 141, 4.
 nāgamani, II, 318, 19.
 Nāgamuni, III, 230, 13.
 nāgavilokita, III, 281, 4.
 nāgavriksha, I, 249, 2.
 nāgini, II, 178, 20.
 nāgendra, II, 301, 10.
 Nāgotatama, III, 233, 2; 239, 6.
 Nāmatideva, I, 98, 1.
 nāmarūpa, III, 400, 15; 448, 12 et suiv.
 nāyaka, I, 103, 4.
 Nārada, II, 42, 19; 43, 2; 55, 3; III, 401, 9; n. 506.
 Nārāyaṇa, II, 305, 20; 329, 12.
 Nārikela (Nālikera), III, 361, 12; 368, 14; 369, 12.
 Nāla, III, 387, 4.
 Nālaka, II, 30, 14; 33, 14; III, 382, 14 et suiv.
 Nālānda, III, 36, 6.
 nālamārya, III, 334, 4.
 nāvāsāṅkrama, I, 212, 21 et suiv.; n. 573.
 nikkatākaccha(?), II, 87, 17.
 nikkālita, III, 31, 15.
 nikkāsa(e)ti, III, 40, 1.
 nikkāṣita, II, 429, 15.
 nikrānta, II, 284, 19.
 nikshipati, III, 358, 6.
 nikshipatbhāra, I, n. 449.
 nikshepaṇa, II, 287, 9; n. 549; III, 348, 5; 394, 9; 405, 12.
 nigamśyati, III, 89, 18.
 nigacchati, II, 366, 14. 18 al.

nigrihnāti, II, 241, 14; III, 130, 17.
 nighaṇṭa, I, 231, 18.
 nighaṇṭu, III, 450, 7.
 nicita, I, 203, 19.
 nityaka, I, n. 602; III, 256, 13.
 nityāntara, II, 140, 16; n. 522.
 nidāna, I, 2, 124, 14; III, 197, 13.
 nidīnaṁ (tato), I, 351, 12; n. 625 (cf. s. v. tatonidānaṁ); (mama), II, 111 1.
 nidānagāthā, I, 4, 11.
 nipatati, III, 258, 7.
 Nipura, I, 348, 11; 352, 9. 11.
 nimajjana, III, 410, 2.
 nimitta, I, n. 418; II, 68, 11.
 nimittagrāhin, III, 52, 6.
 Nimindhara, II, 300, 18.
 nimna(nirvāṇa-), III, 62, 13.
 niyama, III, 268, 3.
 niyuddha, II, 74, 1; 434, 13.
 niyojyati, II, 49, 9.
 Nirāṅkuṣa, I, 141, 9.
 Nirati, II, 101, 9; 108, 6 et suiv.
 nirapeksha, I, 72, 17.
 nirabhiramiya, I, 230, 7; 240, 17.
 niraya (= naraka), I, 9, 10.
 nirayacārikā, I, 4, 15.
 nirargada, II, 237, 20; III, 405, 11.
 nirāmagandha, III, 212, 17; 214, 1; 388, 16.
 nirāmita, II, 162, 5; n. 527.
 nirāmisha, I, 215, 5; n. 543; II, 18, 3; III, 125, 3; 250, 6.
 nirālamba, I, 209, 6; 236, 11 al.
 nirīṅgita, II, 352, 9 et suiv.; 402, 2; III, 276, 5 et suiv.
 nirbhaka, II, 147, 17.
 Nirupaghāta, I, 140, 7.
 nirupavadya, I, 117, 6.
 nirūpadhi, III, 417, 18; 418, 5.
 nirūha, III, 223, 18; n. 493.

nirodaka, II, 178, 10.
 nirodha, I, 127, 5; II, n. 561.
 niropadhī, II, 239, 13; III, 456, 22.
 niropama, I, n. 477.
 nirgaḍa, II, 100, 3; n. 516.
 nirgaṇṭha, II, 77, 9; 89, 17 al.
 Nirgrantha, I, 253, 17; 257, 1; III, 383, 17.
 Nirgranthācira, II, 43, 9.
 nirghāti, I, n. 465.
 nirgāmayati, I, 228, 12.
 nirbandha, III, 168, 15.
 nirmanarati, I, 33, 3; 40, 15; 240, 4; 333, 6; II, 314, 5; 360, 3; III, 223, 10; 319, 13; 324, 17.
 nirmita, I, 179, 10; 181, 9 al.; n. 521; III, 237, 11; 273, 12; 316, 7; n. 500.
 nirvāta, II, n. 553.
 nirvāta (abhisānjātakaṣala-mūla-), II, 312, 6.
 nirvātayati, I, 49, 16; 52, 16; 63, 2 al.; 299, 20; 300, 3. 9. 16. 17.
 nirvuddha, II, 75, 19.
 nirvūha, III, 69, 17; 81, 14.
 nirvambhaṇa, I, 314, 13; n. 605.
 nirvarṇaniya, I, 206, 17; n. 538; II, 10, 10.
 nirvāṇa, II, 285, 21; 286, 8.
 nirvida, III, 331, 4.
 nir-vidh, III, 396, 2.
 nirvṛita, II, 225, 20; III, 214, 6, 13; 387, 14.
 nirvṛiti, III, 418, 11.
 nirvṛita, II, 215, 17. 18.
 nirvṛitti (guṇa-), II, 99, 1.
 niliyati, I, 219, 3.
 nivasta, II, 211, 12; 322, 10; 430, 2; III, 157, 11; 167, 17; 210, 13; 267, 11.
 nivastra, II, 95, 19.
 nivāta, I, 171, 4; 350, 6; 353, 2; n. 514. 623. 626; II, 64, 15; 196, 11; 423, 19.
 nivāsa, I, 109, 6.

nivāsayati, I, 34, 14; 54, 10 al.
 nivāsavāsa, I, 4, 8.
 nivāsanuttarāya, III, 320, 5.
 nivishṭa, I, 126, 11; n. 473;
 III, 56, 11; n. 472. 513.
 nivuttati, II, 172, 6. 7; n.
 528.
 nivṛtta, II, 170, 7.
 niveshṭitavya, III, 178, 3.
 niṣāta, I, 176, 7; n. 518.
 Niṣāntāyu, II, 146, 19.
 niṣātha, I, n. 592.
 niṣcarati, III, n. 517.
 niṣceta, I, 176, 9.
 Niṣcītārtha, I, 136, 17.
 niṣreyasampanna, II, n. 544.
 niṣrāya, I, n. 488; II, 260,
 9; 261, 10.
 niṣṛita, I, 167, 11; n. 456.
 511; II, 355, 14; n.
 501.
 niṣcarāṇa, I, 73, 6; n.
 433.
 niṣcraṇa, II, 280, 1.
 niṣcreṇibhūta, III, 422, 15.
 niṣcreya, II, 292, 3.
 nishadā, II, 433, 3; 482, 7.
 8.
 nishadyā, II, 398, 20; 403,
 1.
 Nishāda, II, 95, 10.
 nishidā, III, 7, 19.
 nishkāsaṭi, I, 361, 3.
 nishkāsayati, III, 164, 5.
 nishkāsaṭa, III, 393, 19.
 nishkāsaṭi, II, 174, 11.
 nishkāsayati, I, 311, 1.
 nishkuttati, II, 242, 12.
 nishkramya, I, 88, 10; n.
 443; III, 407, 17.
 nishthā, I, 270, 10; III, 185,
 9; 445, 21.
 nishthāna, I, 325, 11.
 nishthāpada, III, 445, 18.
 nishpatti, II, 231, 5.
 nishpurusha, II, 147, 19;
 III, 164, 6; 177, 5.
 nishyanda, I, 169, 3; II,
 230, 7; n. 546.
 nishyandita, III, 390, 2.
 nisṛishṭa, III, 170, 12.
 nistarati, I, 82, 6; II, 260,
 11.

nistādayati, II, 76, 1 et suiv.
 nisthapeti, III, 165, 15.
 nisparṇa, II, 484, 13.
 niḥsaṅga, I, 92, 17.
 niḥsandigdhaṇ, II, 2, 16.
 niḥsarāṇa, I, 180, 5; 184,
 15.
 niḥsṛita, III, 345, 6.
 niḥsvanati, I, n. 381.
 niḥatadāṇḍa, II, 424, 13.
 niḥga, II, 374, 23; n. 561.
 nīti, I, 135, 4; 169, 15; n.
 487.
 Nilaka, II, 234, 19 et sui.
 nivarāṇa, I, 147, 15; 248,
 1; n. 493; II, 33, 7; III,
 133, 6.
 neti (?), II, 264, 2.
 netrikā, III, 92, 1.
 netri (dharma-), II, 373, 5;
 III, 234, 12. 17.
 netroddhṛita, III, 385, 20.
 neta, I, n. 605.
 netavarṇa, I, 314, 14.
 netāyaka, II, 85, 12.
 naikḥlanya, I, 196, 2; III,
 228, 13; n. 531.
 naimiṭṭa, III, 59, 3.
 Nairāṇjanā, I, 4, 5; II, 123,
 20; 131, 11; 237, 17;
 263, 16 et suiv.; 294, 9;
 300, 14; 302, 6; 397, 8
 et suiv.; 412, 14; 413, 6;
 414, 5 et suiv.; III, 301,
 8; 314, 13; 316, 12;
 317, 5; 425, 18; 431, 5;
 436, 22.
 nairāṇjika, III, 59, 14.
 naivajiva, I, 18, 8; n. 385.
 naivātma, III, 66, 8.
 naivātmanīya, III, 66, 8.
 naivāsaujñānāsaujñāyatana,
 II, 119, 9; 120, 7.
 naivāsika, III, 33, 4.
 naishkramya, I, 107, 3;
 173, 13; II, 392, 8; III,
 321, 12; 357, 13; 422,
 10.
 naishkramyin, I, 293, 6; n.
 591.
 Nyagrodha, I, 359, 19; 360,
 1 et suiv.; III, 302, 3;
 403, 10.
 Nyagrodharāja, III, 238, 8.

Nyagrodhārāma, III, 101, 14
 et suiv.; 107, 11; 114, 6
 et suiv.; 138, 1. 5; 141,
 17; 179, 3.

P

pakvaṁ, III, n. 474.
 pakvavipakva, I, n. 409.
 paksha, II, 424, 20 al.; III,
 1, 4. 5.
 pakshapariścheda, III, 48,
 13.
 pakṣāpapaksha, I, n. 409-410.
 pacchinaka, III, 222, 15.
 pañcaka, I, n. 433.
 pañcājñānika, III, 321, 16.
 pañcavaṭuka, III, 113, 4;
 255, 12; 442, 10.
 Pañcaṣṭika, II, 49, 3 et suiv.;
 III, 197, 15 et suiv.; 215,
 5 et suiv.
 pañcavarga, I, 2, 16; n. 369.
 pañcāṅgula, I, n. 579.
 Pañcāla, I, 34, 10; III, 26,
 20; 159, 11; 169, 16.
 pañjara, II, 302, 3.
 pataḷa, II, 457, 14. 19.
 patijāgareti, III, 148, 20;
 156, 8.
 patijāgrita, III, 161, 7.
 paṭipākaroti(?), III, 156, 8
 varr.
 paṭipāṭikā, I, n. 626; III,
 181, 11.
 paṭipāṭikāye, I, 354, 16.
 paṭipāṭīya, I, 3, 3; n. 369.
 paṭimodaka, I, 195, 14; n.
 530.
 paṭisandheti, III, 65, 9. 12;
 66, 1.
 paṭisubhati, I, 20, 3.
 paṭṭaṭṭā, III, 210, 13.
 paṭṭaṭṭa, II, 190, 2.
 Paṭṭaṅgacāra, I, 139, 7.
 patimoka, II, 453, 17.
 patissā, I, n. 516.
 pattikā, II, 115, 16.
 patṭipayati, III, 292, 2.
 patṭiyati, II, 410, 9; 208,
 6; 223, 20; n. 517.
 patṭiyita, II, 249, 14.
 padaparama, III, 318, 4.

- padasandhi, I, n. 481.
 padasā, II, 199, 8; III, 115, 11; 437, 17; 443, 17.
 paduma (nom d'un kalpa), 235, 6.
 paduma (un mahānīdhi), III, 383, 19.
 Paduma, III, 233, 7.
 Padumāvati, III, 309, 8.
 Padumuttara, III, 240, 2; 247, 5; 248, 8.
 Padumottara, III, 241, 14; 244, 18.
 padma (un certain sacrifice), II, 237, ap.
 Padmamāla, I, 140, 11.
 Padmarajavarṇa, I, 138, 13.
 Padmavana, I, 215, 11.
 Padmābha, I, 136, 17.
 Padmāvati (Padumā°), III, 155, 7 et suiv.
 Padmottara, I, 58, 1, 7; 61, 16.
 Padmoshṇisha, I, 138, 2.
 padya, III, 395, 11.
 panthalika, III, 82, 16.
 payyaka, II, 426, 16.
 paraṃ, I, n. 476.
 paratas, I, 164, 6; n. 508.
 paranirmitavaçavartin, I, 33, 3; 40, 15; 333, 6; II, 360, 6; III, 223, 11; 319, 13; 324, 17.
 paranirmitavaçavarti, I, 240, 5; II, 314, 5.
 paranirmita, I, 263, 17; 265, 12; III, 273, 13.
 parapañeya, II, 214, 9; n. 536.
 paramantra, I, 13, 8; n. 380.
 paramasukumāra, II, 115, 8 et suiv.
 Paramārthasattva, I, 141, 8.
 paravāda, III, 112, 15.
 parādha (?), I, n. 479.
 parāparajñatā (pudgala-), I, 4, 2; n. 371.
 parābhava, I, n. 82.
 parāmrishṭa, I, 134, 6.
 parāyana, I, 242, 1.
 parikaddhaka, II, 253, 17; 256, 20; n. 543.
 parikaddhati, II, 255, 17 et suiv.
 parikarma, I, 188, 10; n. 525.
 parikarman, I, 218, 4; II, 20, 3.
 parikarmay, I, n. 371.
 parikalpa, II, n. 530; III, 170, 10.
 parikalpayati, I, 3, 12; 77, 7; 120, 11; n. 436, 470.
 parikuḍḍaleti (?), III, 301, 16; n. 503.
 parigrihita, II, 301, 15 et suiv.; 309, 9, 10 et suiv.
 parigrihātī, II, 127, 10.
 parigolhya (?), I, 196, 2; n. 531.
 parighāreti, III, 301, 17.
 paricārayati, I, 32, 6; n. 396.
 paricāriya, III, 212, 11.
 paricāreti, III, 195, 20; 196, 2 al.
 paricāryaṃ, III, n. 492.
 paricyavati, III, 380, 5.
 parijāgaroti, II, 14, 16.
 parijāgrati, I, n. 435.
 parijuñña, II, 161, 15 et suiv.
 parijūṇa, II, 161, 15.
 parijñācārin, III, 400, 13.
 parijñātabhojana, I, 302, 9; n. 597.
 parināmayati, I, 81, 1; 309, 13; n. 439, 602.
 pariñayakaratna, II, 158, 15.
 paritrāṇasaṃpanna, II, 291, 10.
 parinikshepa, II, 278, 4; n. 548.
 Parinditārtha, I, 141, 13; n. 486.
 parinyāsati, II, 6, 18.
 paripanthaka, III, 452, 18.
 Paripātrikā, II, 244, 5.
 paripālayati, I, 202, 1.
 paripīḍatva, I, 153, 9.
 paripūrati, III, 356, 6; n. 511.
 paripūrayati, I, 142, 3; 365, 9.
 paripūrti, I, n. 373.
 paribhāvanā, I, 97, 8.
 paribhāvitva, I, 153, 12.
 paribhāvitavya, I, n. 497.
 paribhoga, I, n. 466.
 Parimaṇḍanārtha, I, 139, 1.
 parimā (?), I, n. 561.
 parimāṃsā, II, 297, 11.
 parivara, I, n. 381, 464; III, n. 507.
 parivarjayati, I, 190, 2; 244, 10.
 parivarta, I, n. 391.
 parivādinī, II, 159, 7.
 parivāhita, III, 284, 2, 11.
 parivātarka (cetaso), I, 51, 9 al.
 parivāṃhita, II, 403, 21.
 parivelhāti, II, 82, 14.
 parivelhita, I, 302, 17.
 parivelhita, I, n. 597.
 parivelhāti, I, 203, 2; II, 6, 19.
 pariveçapayati, II, 435, 11.
 pariveṣhaka, III, 127, 7, 8.
 parivyayika, III, n. 488.
 parivrājaka, III, 59, 9 et suiv.
 parivrājaka pravrajā, III, 59, 19.
 parivrājakaçāstra, III, 59, 12; III, 419, 1.
 Paricūddhakarman, I, 140, 14.
 parishad, I, 8, 11; III, 53, 1.
 parishkāra (les six), I, 34, 4; 49, 10; 52, 13 al.; 295, 17; II, 139, 10.
 parisamanta, III, 144, 1, 2; 155, 9.
 parisamantena, II, 253, 3; III, 126, 2.
 parisara, I, n. 527.
 parisāmanta, II, 211, 6.
 parisāmantena, II, 251, 7, 9 (cf. 250, 11); III, 153, 15.
 parisevin, II, 57, 3.
 parisphuṭa, II, 349, 21, 22; 350, 20; 351, 3, 6; III, 273, 4; 275, 1, 5.
 pariharati, I, 38, 4, 5; 39, 3, 15; 235, 12; 239, 14; n. 403.
 parihāpita (pour paridhā°), II, 170, 12.

parita, II, 49, 17; 145, 8; III, 57, 13.
 paritaggriha, III, n. 472.
 paritacubha, II, 314, 8; 360, 19.
 paritābha, II, 163, 17; 348, 19.
 parēna, III, 342, 1.
 parokshajātiya, III, 321, 11, 14.
 paropahāra, I, n. 519-520.
 parovara, III, 387, 10.
 parnakula, I, 329, 12; n. 611.
 parnakulaka, I, 325, 11.
 parpatāka(bhūmi-), I, 340, 12; 341, 1. 5. 8. 13.
 paryanka, I, 115, 15.
 paryantaka, I, n. 616.
 paryadhigacchati, I, 188, 3.
 paryanta, III, 281, 7.
 paryantasthāyin, II, 314, 10.
 paryavagāhati, III, 153, 2, 5.
 paryavagāheti, III, 165, 11, 18.
 paryādāpana, III, 420, 13.
 paryāpanna, II, 314, 12.
 paryārdreti, III, 301, 17.
 paryāpta, III, 263, 9; n. 498.
 paryāya, I, 35, 7.
 paryāya(dharma-), I, 163, 11.
 paryāyakovidu, II, 405, 6.
 paryāhīdati, I, 353, 4; III, 155, 1.
 paryeshiti, II, 120, 16; n. 518.
 parva, I, 232, 10.
 parvata, I, 54, 5.
 Parvata, III, 401, 9.
 parśuka, II, 125, 13.
 parshad, I, 27, 11 al.
 palujja (?), II, 354, 13.
 pallāṇa, III, 158, 9.
 pallāṇayati, II, 160, 4; n. 526.
 Pavana, I, 154, 1.
 pagcatā (?), I, n. 422.
 paṇḍamañ, I, 67, 12.
 paṇyati (passif), I, n. 549; II, 27, 18; n. 532, 559.
 paṇyati, III, 28, 14.

paṇyin, III, 53, 3.
 Pahlava, I, 371, 14.
 pāṇḍukridaka, III, 451, 6.
 pāṇīyeka, II, 242, 13; n. 541.
 pāṇirāja, I, 276, 6; n. 582.
 pāṇeti, III, 258, 17; 259, 2; 260, 16; 455, 6.
 pāṇa, II, 487, 1; III, 21, 10.
 Pāṇikhatā, III, 312, 16; 313, 7 et suiv.
 pāṇisvara, III, 122, 17.
 pāṇisvaraka, III, 57, 9.
 pāṇisvarika, III, 113, 3; 141, 18; 255, 11; 266, 5 al.
 pāṇisvarya, I, 231, 13; 259, 5; n. 555; III, 166, 3.
 Pāṇḍava, II, 198, 14; III, 438, 12.
 pādaka, I, 194, 20 et suiv.; n. 539.
 pādaphalaka, II, 465, 1. 13; II, 475, 9.
 pādāmaya (danta-), II, 473, 12.
 pādāṅgulivethaka, II, 470, 11.
 pādāstarāṇa, II, 470, 7.
 pādācāya, II, 465, 13.
 pādāugha, I, 149, 11.
 pāpishtha (Māra), III, 415, 12.
 pāpīmat, I, 270, 12; n. 408; III, 28, 1 et suiv.; 33, 3 al.
 pāyin, II, 168, 9.
 Pārāgā, II, 218, 9.
 Pārāṅgata, III, 231, 7.
 pārāmi, I, 215, 4; II, 33, 16.
 pārāmīta, II, 130, 8. 11; n. 521.
 pārāmītā, I, 214, 12; II, 261, 7; III, 226, 2 et suiv.
 pārāmītā (garbhāvakrānti-), II, 17, 11.
 pārāmiṇiprāpta, I, 152, 11 al.
 pārāmi, I, 74, 4; 226, 5 al.; II, 29, 8.
 pārāloka, I, 9, 2.
 pāri, III, 450, 3. 4; 459, 3; n. 527.
 pāricaryā, II, 225, 2; III, 348, 9. 13.

pāripanthika, II, 56, 7.
 pāripātra, I, 32, 4.
 pāripūri, I, n. 373.
 pārīma, I, 261, 17; n. 574.
 pārīma (a-), II, 259, 7 et suiv.
 pārīyātra, II, n. 578.
 pārīvara, II, 8, 7.
 pārīvyayika, III, 177, 17.
 pārīhāni, II, 238, 7; 391, 21; 395, 18.
 pārīhāraka, III, 276, 8.
 pārīhāryaka, II, 470, 10.
 pārīushyaka, I, 82, 4.
 pārīulika, II, 125, 15; 127, 2; n. 520.
 pārāloka, I, n. 376.
 Pālita, I, 248, 20; 252, 9.
 piṅgala, III, 383, 19.
 piccā, I, 21, 14; 24, 4.
 picciyati, I, 24, 3. 5.
 pitriyaputra, III, 133, 1.
 pīthita, III, 122, 5.
 pidhati, I, 353, 1.
 pidhāpeti, III, 126, 18.
 pidhiyati, III, 23, 18.
 piyāla, II, 60, 16.
 pilaksha, I, n. 494; II, 19, 17.
 pilipāpīyati, III, 179, 16.
 Piliyakkha, II, n. 536.
 pilōtika (paṭa-), III, 50, 15; 53, 14 et suiv.
 pilotikā, III, 63, 10; n. 471.
 piṇḍa, I, 214, 4; I, 257, 5; II, 17, 4; 106, 13; 203, 16; 352, 1; 407, 21; 411, 18; 459, 4; 462, 15; III, 12, 6. 17; 15, 16.
 piṇḍi, III, 163, 17 et suiv.
 piṇḍani, III, 292, 1.
 piṇḍānt, III, 163, 18; 164, 3; 295, 17.
 pitaka (visha-), III, 256, 4.
 pilu, III, 359, 6; n. 512.
 pukkasa, II, 487, 2; III, 21, 10; 264, 9.
 pundarika (un sacrifice), II, 237, 20; 405, 11.
 Pundarikānetra, I, 137, 4.
 Pundarikāksha, I, 140, 6.
 Pundarikarajan, I, 141, 1.
 Punyadatta, I, 127, 6.
 punyabhāgiya, II, 419, 4.
 Punyārāci, I, 140, 1.

- Puṇyavānta, III, 33, 15 et suiv.
 putrimat, III, 417, 15.
 pudgala (les huit), I, 291, 16.
 pudgalaparāpara, I, n. 371.
 pudgalaparāparajā, I, 307, 14.
 punarbhavika, III, 338, 3.
 Punarvasu, III, 305, 21.
 pubba, I, 28, 9.
 Purandara, I, 137, 6; II, 54, 19; III, 367, 2; 460, 13.
 purastatas, II, 198, 17; n. 533.
 purāṇa, I, 243, 5.
 Purāṣha, I, 137, 13; n. 485.
 purima, I, 142, 11; n. 461, 554.
 purimaka, II, 257, 13 al.; III, 57, 13.
 purimakāraka, III, 113, 14; 443, 1.
 purimāntāṅgika (?), III, 149, 18.
 purushakāramali, I, 198, 1; II, 1, 12.
 purushajāniya, I, n. 607.
 purushadravya, II, 284, 17.
 purushamedha, II, 405, 11.
 purushayuga, II, 1, 7, 8.
 purushottamacārikā, I, 3, 9.
 purushottamatā, I, 3, 8.
 pure, I, 246, 18; 192, 13; n. 527; III, 459, 19.
 Pushkarasāri (līpi), I, 135, 5.
 pushkarinī, I, 32, 4.
 Pushkalāṅga, I, 140, 12.
 pushkarinī, III, 288, 7; 438, 14, 20; n. 508.
 Pushpa, I, 46, 3; 58, 4; 61, 13; II, 355, 12; III, 239, 7; 279, 17; 432, 12 et suiv.
 Pushpakrita, III, 239, 10.
 Pushpaketu, I, 137, 10.
 Pushpādānta, I, 115, 9.
 Pushpamañjarimandita, I, 140, 4.
 pushpamanditā, I, 76, 14.
 pushpalipi, I, 135, 5.
 Pushpavati, III, 231, 13 et suiv.
 Pushpika, III, 330, 3.
 Pushputtara, III, 239, 8.
 pushpopaga, I, 308, 3.
 pushphasa, II, 326, 2; 331, 18.
 Pushya, III, 240, 6; 241, 16; 243, 13; 244, 3; 245, 16; 247, 8; 248, 19; 305, 22.
 Pushyagupta, I, 138, 6.
 pushyanakshatra, I, 205, 6; II, 8, 20; 158, 3.
 pushyala, I, n. 485.
 pustakarmakāraka, III, 113, 16.
 pustakāraka, III, 113, 16.
 pustakakāraka, III, 443, 3.
 pūga, II, n. 514.
 pūjayati, I, 80, 11; n. 438, 597.
 pūṭivalin, II, 428, 17.
 pūra, I, n. 557; II, 23, 5; 158, 17; 343, 3; 348, 15 al.
 Pūraṇa, II, 200, 11; 207, 2 et suiv.
 pūrayati, I, 602, 11; n. 457; III, n. 510.
 pūrusha, II, 483, 1.
 Pūrṇa, III, 377, 13 et suiv.
 Pūrṇaka, I, 240, 10.
 Pūrṇacandra, I, 124, 6.
 pūrṇabhara, III, 315, 14; 316, 4, 17.
 pūrvaṁ, III, 7, 9.
 pūrvāṅgama, I, 160, 10; II, 359, 8 et suiv.
 pūrvapurushayuga, I, 197, 17.
 pūrvayuga, I, 197, 17.
 pūrvayoga, I, 267, 11; 338, 9; n. 615; II, 259, 11; III, 406, 11.
 pūrvayogasampanna, III, 320, 2; 407, 15.
 pūrvārūpa, I, n. 478.
 Pūrvavideha, I, 6, 2; 49, 6; II, 68, 6; 158, 18; III, 378, 2.
 pūrvasamādinna (sa-), I, n. 541.
 pūrvāntanaya, I, 176, 6; n. 518.
 pūrvāmukhaṁ, II, 30, 18.
 pūrvāṅga, I, 131, 4.
 pūrvejāti, II, 93, 18.
 pūrvenivāsa, II, 93, 18; 133, 5; 300, 12.
 pūrvevāsānivāsa, III, 148, 8; 185, 6.
 pūrvotpāda, II, 259, 12; 265, 5; 279, 20; 291, 12; n. 546.
 pricclhaka, I, n. 542.
 pricclhati (abhiṭvādanāṁ), II, 102, 18.
 pricclhaparipicclhikā, III, 391, 5.
 pricclhika, III, 297, 5.
 pricclhiya (aor.), III, 85, 2.
 prithivī, III, 309, 8.
 prithividevatā, I, 316, 19 et suiv.
 prithivīmṛita, I, 316, 21.
 prithivipagyn, III, 330, 10.
 prithivipāla, III, 330, 9.
 prithivivijaya, III, 330, 10.
 prithu (=prithak), II, n. 545.
 prithu, II, 270, 10; III, 32, 4; 235, 8; 249, 13; 438, 9; n. 569.
 -pristhā (périphr. du locat.), I, n. 624.
 pristhato (kar), II, 69, 17.
 pristhī, I, n. 396.
 pristhima, II, 479, 19; III, 296, 9.
 pristhimena, III, 28, 2 al.
 peṭṭā, I, n. 448.
 peya, I, n. 528.
 peyālāṁ, III, 202, 11; 219, 10 al.
 pelalaka (?), III, 113, 16.
 Pelaraka, II, 161, 2.
 Peliyaksha, II, 212, 15; 216, 4; 226, 14; n. 536.
 Peliya, II, 226, 1.
 peṣalaka, III, 443, 3.
 peṣalikā, II, 90, 12.
 porusha, I, n. 379.
 poshadha (?), I, 255, 6.
 poshadhikā, I, 207, 9; II, 11, 20.
 poshadheya, III, 210, 12; n. 477.
 posa, III, 371, 22.
 Paundarika, III, 236, 16.
 paunarbhavika, III, 338, 4.
 paurajānapada, I, n. 528.

pauruṣha (bahu-), III, 18, 4.
 panrusheya, II, 313, 6 et
 suiv.
 prakaraṇa, II, 419, 16.
 prakāroṭi, II, 373, 13.
 prakarśhiṇ, II, 157, 7; n.
 526.
 prakalpayati, III, 45, 2.
 Prakācavarṇa, I, 137, 14.
 Prakācadharṇa, I, 141, 6.
 prakūpyati, I, 354, 3; n.
 626.
 prakṛita, I, 36, 12; 37, 6;
 44, 13; III, 27, 17; 164,
 19.
 Prakṛiti, I, 232, 16.
 prakṛitīcaryā, I, 1, 3. 5; 46,
 6. 8; 47, 11.
 prakṛiteṇa, III, n. 486.
 prakṛidita, III, 164, 7.
 praguḍha, II, 240, 9.
 pragulma, I, n. 592.
 praguḍhita, II, 117, 13.
 pragraheti, I, 252, 3.
 pracarati, I, 135, 1. 3; n.
 482; II, 203, 17.
 pracalita, III, 1, 11.
 pracāra, III, 154, 2.
 praecopma (?), III, 442, 17.
 prajāna (a-), II, 333, 3.
 prajānaka, III, 119, 21.
 prajānāti, III, 326, 10 et
 suiv.; n. 507. 526.
 Prajāpati, II, 260, 4; 405,
 20.
 prajāpati, III, 9, 2.
 prajāpayati, I, 318, 15 al.
 prajāpita, III, 257, 6.
 prajāpeti, III, 65, 8. 11;
 63, 15; 447, 14; n. 473.
 prajāpti, I, 168, 9; 176,
 18; 311, 5; n. 603.
 prajācakashu, I, 337, 4.
 prajācakashus, I, 158, 5.
 prajāpāyati, III, 53, 13. 16
 et suiv.
 prajāpāyita, III, 93, 3. 4.
 prajāpāramitā, III, 67, 4.
 prajāyati, I, 339, 1 et suiv.;
 340, 2 et suiv.; 342, 2;
 344, 4 et suiv.; II, 301;
 2.
 Prajñāvant, III, 33, 20 et

prajñāskandha, I, 42, 15.
 prajānopaka, III, 372, 16; n.
 514.
 prajvalana, I, n. 588.
 pradīnaka (?), I, 307, 16; n.
 602.
 pradiyati, II, 19, 2. 8.
 prajata, III, 39, 1.
 prajātananas, III, 280, 11.
 prajāyati, II, 160, 19.
 prajāma, I, n. 427.
 prajāli, III, 405, 2.
 prajidhāna, I, 39, 8; 302,
 9; III, 138, 19.
 prajidhāna (kuṣalamūla-), I,
 1, 7; (anuloma-) I, 1, 11.
 prajidhānacaryā, I, 1, 3. 8;
 46, 7.
 prajidhi, I, 65, 11; 66, 15;
 238, 13 et suiv.; n. 367.
 427. 613.
 prajidhicaryā, I, 47, 12.
 pratāpa, I, 6, 13; 58, 9;
 62, 6.
 pratāpana, I, 9, 9; 15, 7.
 12.
 Pratāpavanta, III, 237, 4.
 pratikāṇṭhaṇi, II, 159, 10.
 pratikāṅkshati, II, 6, 10.
 pratikuhjita, I, 9, 14; n.
 377; III, 454, 13.
 pratikūla (subst.), III, 228,
 8.
 pratikrānta, I, 301, 6; III,
 171, 2.
 pratikroṣa, II, 371, 10; n.
 561.
 pratīcāra (?), II, 131, 1.
 pratīcchita, II, 165, 19; 189,
 12.
 pratīcchupati, III, 271, 1.
 pratījāgarati, I, n. 493.
 pratījāgareti, III, 145, 10.
 pratījāgrita, I, 258, 16; 270,
 13; II, 111, 8; 150, 8.
 pratījāgrati, I, 258, 7; 259,
 3.
 pratījānāti, II, 131, 4; III,
 51, 6 et suiv.
 pratījimbhita, I, 149, 16;
 n. 495.
 pratījñāna, I, 161, 15.
 pratīdadhāti, II, 208, 1.
 pratīdvāre, I, 324, 18.

pratinandati, II, 203, 18.
 pratīnāva, II, 90, 11; n.
 514.
 pratīniserga, II, n. 549.
 pratīnīhsarga, III, 61, 4.
 pratīpatti, II, 357, 20.
 pratīpadāni, III, 200, 15.
 pratīpadyati (avec le datif),
 II, 129, 5.
 pratīpanna, III, n. 511.
 pratīpākāroṭi (?), III, 148,
 20 varr.
 pratīpīdā, II, 145, 15.
 pratīpājā, II, 17, 6.
 pratīpūra, I, 60, 5; II, 279,
 3; 371, 15 al.
 pratīprasrabdha, I, 253, 9.
 pratīprasrabhyati, I, 253, 10
 et suiv.
 pratīprasrambhayati, I, 254,
 2.
 pratībuddha, III, 190, 6.
 pratībodhana, I, 98, 10; III,
 122, 22.
 pratībhāgayati, II, n. 567.
 pratībhāgeti, II, 426, 8.
 pratībhāti, I, 267, 10; II,
 203, 1; 204, 5; III, 135,
 6; 200, 4; n. 491.
 pratībhāna, I, 166, 8; 193,
 5 al.; n. 511.
 pratībhānavacita, I, 282, 17;
 n. 586.
 pratībhyati, II, 297, 12;
 480, 13; n. 551; III, 48,
 9; 314, 8.
 pratīmā, III, n. 472.
 pratīmoka, II, n. 570.
 pratīmodaka, III, 228, 7.
 pratīyatta, I, 24, 13; n. 390.
 pratīraja, I, 281, 1; II, 216,
 12. 15.
 pratīvakṛti, II, 403, 15.
 pratīvarati, III, 84, 9.
 pratīvaṇṇiya, III, 343, 1.
 pratīvidhyati, I, n. 376.
 pratīvetihāpayati, II, 171, 12.
 pratīvedha, I, 86, 13; n.
 443.
 pratīvrata, III, 151, 7.
 pratīcāmayati, I, 56, 2; n.
 419.
 pratīcrahḥ, I, n. 570.
 pratīstihapayati, I, n. 462.

pratisthānaka, I, 195, 2 et suiv.
 pratisaṃlāna, III, 305, 8.
 pratisaṃvidā, III, 67, 3; 321, 14. 15.
 pratisaṃvidita, III, 256, 5.
 pratisaṃvedayati, I, 228, 7.
 pratisaṃcīkṣhati, II, 314, 15; n. 553.
 pratisaṃharati, I, 82, 12.
 pratisaṃkhā, II, 283, 14.
 pratisaṃkhāya, II, n. 549.
 pratisandhi, III, 447, 19.
 pratisandheti, III, 65, 14. 19.
 pratisannishapna, I, 92, 15.
 pratisamabhāgatā (a-), II, 260, 15.
 pratisamodayati, III, 114, 8; 117, 3; 160, 4; 180, 18.
 pratisirā, II, 171, 12. 15.
 pratisriyati, I, 181, 1.
 pratisevin, II, 57, 19; 59, 23.
 pratiharati, II, 446, 11.
 pratihārayati, II, 31, 12.
 pratichhati, II, 435, 12. 15. 16.
 pratichchamāna, II, 101, 14.
 pratīta, II, 388, 19.
 pratītyasamutpanna (dharma), III, 61, 3.
 pratītyasamutpāda, II, 416, 20; 417, 5; III, 314, 4.
 pratirna, III, 64, 20.
 pratīsa (sa-), II, 257, 11; 258, 9; 287, 6.
 Pratyakshadeva, I, 141, 7.
 pratyakshadharmā, I, 9, 7.
 Pratyagrārūpa, I, 138, 1.
 pratyabhinandati, II, 17, 2.
 pratyaraha, I, 143, 5.
 pratyarham, I, n. 487.
 pratyavekshaka, I, n. 542.
 pratyahanyati, I, 6, 9 et suiv.
 pratyāgaṇḍhati, I, n. 402.
 pratyāgrīhati (?), I, 231, 11.
 pratyātma (nirvāṇa), III, 447, 7.
 pratyātmavedayitavya, III, 200, 10.
 pratyādegaṇḍ, I, n. 481.
 Pratyāsannabuddhi, I, 138,

pratyāstarāṇa, I, 306, 9; n. 600; II, 113, 17; III, 70, 2; 152, 2.
 pratyāhata, III, 447, 6.
 pratyutkramati, III, 69, 6 et suiv.
 pratyuttara (?), I, n. 368.
 pratyudgamana, I, 257, 10.
 pratyuddhāreti, III, 392, 3.
 pratyupasthita, I, 49, 9; 52, 12; n. 415; II, 95, 7.
 pratyupta, II, 487, 8.
 pratyūshaleca, II, 462, 20.
 pratyekajina, I, 66, 2.
 pratyekaniraya, I, 103, 9; n. 458; II, 350, 10. 12.
 pratyekabuddha, III, 27, 1; 171, 1 et suiv.
 pratyekabrahmā, I, n. 457.
 pratyekabrāhmaṇa, I, 103, 1.
 pratyottara, I, n. 368.
 Prathamarājan, I, 141, 7.
 pradakshina, II, 26, 14; 497, 4; III, 26, 4; n. 469.
 pradakṣiṇacitta, I, 205, 8; 206, 4; n. 537; II, 9, 4. 20.
 Pradakṣiṇārtha, I, 138, 1.
 pradargin, I, 220, 15.
 Pradipa, III, 230, 12.
 pradīśhati (avec un infin.), I, 314, 9.
 pradeva, I, 151, 11; n. 496.
 pradosha (mano-), III, 387, 7.
 Pradyota, I, 58, 3; 61, 12; II, 355, 2; III, 279, 7.
 pradhāna (les quatre), III, 120, 14.
 pradhivopaka (?), III, 113, 13.
 Pranastaduhkha, I, 137, 7.
 prapañcati, II, 221, 2.
 prapañcayati, II, n. 537.
 prapati (?), II, 333, 15; n. 555.
 prapatni, II, 442, 3.
 prapadyati, I, n. 459.
 prapāta (svara-) (?), I, 171, 2; n. 514.
 prapūra, II, 327, 3; 331, 4; 395, 4.
 Prabuddhaṇḍa, I, 138, 10.

prabodhayati, I, 136, 17; III, 390, 4.
 Prabhaṅkara, III, 231, 4.
 prabhāṅguṇatā, III, 336, 1; 339, 18.
 prabharati, I, 329, 3; n. 622; III, n. 494.
 Prabhākara, I, n. 436.
 Prabhāsvara, III, 122, 12.
 prabhīmna, I, 327, 2. 3; n. 612.
 prabhu, I, 174, 14.
 prabhṛta, III, 246, 10.
 Prabhūtabhakarṇa, I, 139, 14.
 Prabhūtavarna, I, 138, 9.
 Pramudita, I, n. 436.
 pramūrchita, III, 1, 11.
 prayoga, I, 232, 7.
 prarūḍa, II, 216, 19; 217, 11; 426, 16; III, 263, 5.
 pralagna, II, 70, 7.
 pralamba, I, 157, 6; 216, 4; II, 19, 1.
 Pralambabāhu, I, 75, 7; 137, 12.
 pralāpa, II, 203, 16.
 pralāveti, III, 150, 5. 9.
 pralīyati, I, 216, 11.
 pralūjjakāla, II, 388, 1.
 pralūjjati, II, 370, 22.
 pralūjjamāna, II, 371, 4.
 pralūjyati, III, 278, 17.
 pralūthita, II, 425, 8.
 Pravaraṅgamati, I, 141.
 pravaraṇā, I, n. 482.
 pravārjita, II, n. 508.
 pravartati, I, 82, 2; 414.
 pravādita (vīṇā), III, 34, 18.
 pravārita, III, 212, 4.
 pravāreṇi, III, 191, 16. 19.
 pravāhita, II, 422, 13; 433, 10.
 pravacārayati, I, 31, 6; 32, 8; 194, 17; n. 396; II, 70, 19.
 pravacāreṇi, II, n. 510; III, 8, 17; 196, 4 al.
 pravacita, II, 346, 3.
 pravijrīmbhita, I, 217, 17; II, 19, 18.
 praviḍhuta, II, 414, 1.

pravuttha, II, 85, 15; n. 513.
 pravrīta, I, n. 519.
 praveṇī, I, 152, 16; 218, 7; 226, 10; 235, 19; II, 20, 6; 29, 13.
 pravāhṛita, II, 104, 17; 208, 13.
 praçakta, III, n. 519.
 praçama, I, 225, 19 al.
 praçamana, I, 200, 13; n. 534.
 praçamayita, I, n. 570.
 praçamanamanorama, II, 4, 10.
 Praçastagunaṛāci, I, 136, 15.
 Praçastavarna, I, 138, 3.
 praçākha, III, 301, 18; 302, 1; 311, 4; 313, 9.
 Praçāntaroga, I, 138, 12.
 praçāmyamāna, I, 262, 5; n. 576.
 prasiṭṭa (= prisiṭṭa), III, 166, 12.
 prashtavya, I, 337, 17; n. 395, 614; II, 341, 18; III, 52, 11 al.
 prashtuṇ (spric), III, 156, 5.
 prasakta, III, 392, 2.
 prasadaniya, I, 238, 11.
 Prasannabuddhi, I, 138, 6.
 Prasannavarna, I, 140, 9.
 prasarati, I, 79, 5; n. 438.
 prasaraniya, I, 207, 1.
 prasahati, I, 210, 11, 15; II, 14, 10, 14; 382, 21; 394, 1 al.
 prasahamāna, II, 203, 6.
 prasahya, I, 255, 11; n. 571.
 praśtika, II, 60, 22.
 praśadaniya, I, 3, 4; III, 302, 2; 401, 21; 408, 14.
 praśarayati, I, n. 380.
 Prasiddharaṅga, I, 138, 14.
 Prasiddhavedana, I, 138, 10.
 prasidati, I, n. 524.
 prasūta, II, 377, 7.
 Praskandaka, II, 207, 5, 8.
 prastārika, III, 113, 7.
 prasyandati, I, 88, 10; n. 443; III, 407, 17.
 prasavyaṇi, I, 360, 20; n. 631.

praharati, II, 424, 1; 125, 3.
 prahāna, II, 124, 1; 238, 4 al.; n. 519; III, 137, 15.
 prahāṇi, III, 370, 2, 5.
 prahita, II, 238, 4.
 prahitātman, II, 118, 11; 120, 3 al.
 Praheti, I, 137, 9.
 prahva (?), III, 129, 5; n. 481.
 prākāṇḍriya, I, 305, 15; n. 600.
 Prāgaṇi, I, 140, 1.
 prāṇjayati, III, 70, 7.
 prāṇjalikṛita, I, 239, 18.
 prāṇa, I, n. 369.
 prātaṇ, I, n. 618.
 prātimoksha, III, 51, 17.
 prātisāmantika, II, 490, 13.
 prātisimaka, II, 485, 3.
 prātilhārya, I, n. 561; III, 137, 17.
 prātilhārya (riddhi-), III, 116, 6, 19.
 prādakṣhiṇiya, I, 236, 12; 241, 6.
 prānta, III, 130, 6.
 prāntaṇyā, II, 212, 9.
 prāpayati, I, n. 395.
 prāpuneṭi, II, 172, 11.
 prāpta (āsanna-), II, 379, 9; 388, 18.
 prāpya, I, 89, 16; 131, 7, 10; 132, 2; n. 478.
 prāmodya, I, 206, 2.
 prāyonnakāla (?), I, 301, 10, 12.
 prāryaka, II, n. 567.
 prāvacaṇa, I, 247, 11; n. 566; III, 234, 20.
 prāvaraṇa, I, 270, 8.
 prāvārika, III, 113, 6; 442, 13.
 prāvṛjya, III, 264, 16.
 prāsādika, II, 210, 10; 211, 14.
 prāsayati, I, n. 507.
 Priyadarçana, I, 114, 12.
 priyamāna, I, 231, 19; n. 556; II, 246, 15; n. 542.
 priyamāna, III, 57, 4.
 priyavādyā, I, 3, 12.
 priyayati, III, 452, 7.

priyāyitavya, II, 479, 1.
 priṇati, III, 259, 14; 260, 3.
 priṇayati, II, 78, 6; III, 66, 6 et suiv.; 131, 3.
 priṇita, II, 354, 12.
 pritisukha, I, n. 552-3; II, 131, 17 et suiv.
 preta, III, 253, 10.
 prevacārikā I, 28, 3, 5.
 pretaloka, I, 28, 4; 29, 13, 14.
 preshayati, I, 202, 14; n. 492; II, 3, 11.
 proshthapada, III, 309, 2.
 plava, II, 109, 6.

PH

phaṭikaphalaka, I, 195, 12; n. 530.
 pharati, III, 124, 15.
 phareti, III, 374, 11, 16.
 phalakasopāna, II, 191, 10.
 phalakastāra, I, 195, 13; n. 530; III, 228, 10.
 phalati, I, 223, 18; II, 349, 17.
 phalabhāgīya, II, 419, 5.
 phalāphala, III, 45, 3; 147, 12; 159, 13.
 phalikaphalaka, III, 228, 9.
 phalesin, III, 93, 11.
 phalopaga, I, 308, 3.
 phāṇikṛita, II, 204, 19; n. 534.
 phāla, II, n. 510.
 Phāḷguṇi, III, 306, 21.
 phāsu (yathā-), III, 169, 9.
 phāsuvihāra, III, 48, 12.
 phushphasa, II, n. 555.
 phela, II, 465, 14.
 phelā, II, n. 571.
 phelika, II, 465, 2, 14.
 phelikā, II, n. 571.

B

badāvāmukha, I, 245, 6.
 baddhamāna, I, 76, 14.
 bandha, I, n. 386.
 Bandhanāntakara, I, 140, 10

Bandhuma, II, 271, 5 et suiv.; III, 230, 16.
 Bandhumati, II, 271, 6.
 Bandhumā, I, 51, 7.
 bala (les dix tathāgata-), I, 38, 15; 39, 13 al.; n. 502.
 balacakravartin, I, 209, 15; 210, 4; II, 13, 12; 376, 23 (?); 377, 17; 389, 3 (?); 391, 9.
 Baladatta, III, 239, 4.
 Balabāhu, I, 137, 15.
 balavaṣṭhāva, I, 51, 2; 246, 4; III, 55, 7 al.; 338, 20; 340, 13.
 balasā, III, 169, 7.
 Balākalpa, II, 207, 5. 8.
 balāhukka, II, 74, 2.
 balikarma, II, 450, 10.
 baliyati, I, 275, 10.
 bahis, I, n. 589.
 bahidhā, I, n. 430.
 bahidhānugata, I, 69, 17.
 bahir (nagarāto), II, 74, 12.
 bahirdhā, III, 50, 7.
 bahirnagara, III, 170, 19; 171, 1.
 Bahudevātaka, III, 303, 1.
 Bahupaksha, I, 154, 1.
 Bahuputraka, III, 50, 19.
 Bahuprabha, I, 140, 7.
 Bahuputracetiva, I, 300, 9.
 Bahurājā, I, 140, 6.
 Bahurāśtra, I, 137, 14.
 bahula, III, 60, 16.
 Bahulakeṣa, I, 140, 4.
 bahulika, III, n. 507.
 bahulin, III, 283, 17; 284, 1, 6; n. 501.
 bahuvādyaka, III, 113, 5.
 bahusamyak, II, 193, 20.
 Bahusena, I, 140, 12.
 bahviyati, II, 423 10.
 bālavyañjana, I, 259, 15; 260, 4 et suiv.
 Bālikā, I, 300, 17.
 Bālikāchavi, I, 300, 17.
 bāhā, I, n. 620; III, 313, 13 et suiv.; 354, 5.
 bāhitaka, I, n. 431; II, 30, 11; 48, 19; III, 152, 11.
 bāhitapāpa, I, n. 600; III, 64, 12.

bāhitapāpadharma, III, 325, 6.
 bāhira (nagarātas), I, 310, 15.
 bāhiraka, I, 284, 1; n. 587; II, 210, 7; III, 223, 4; 450, 9.
 bāhirakavaicāla, I, 256, 9.
 bāhulika, II, 241, 3; III, 329, 4.
 bāheti, III, 396, 15.
 bāhya, I, n. 430-431.
 bāhyatomukhaṁ, III, 13, 4; n. 466.
 bāhyamukhaṁ, II, 458, 1.
 bāhyena, III, 130, 13.
 bimba, II, 470, 10.
 Bimbisāra, I, 256, 14 et suiv.; 261, 17; 263, 19 et suiv.; 264, 12; 286, 17; 288, 3; 289, 16; II, 2, 9; 299, 18; III, 437, 1 et suiv.; 461, 7.
 bimbohana, III, 70, 2.
 buddhakārya, I, 51, 3 et suiv.
 buddhakshetra, I, 205, 11.
 buddhacakshuḥ, I, 158; 5.
 buddhadharma, III, 97, 11.
 Buddhavicirṇā, III, 329, 16.
 Buddhānusmṛiti, I, 163, 11.
 budhita, I, n. 540.
 brīmūhita, III, 351, 17.
 brihatphala, II, 314, 8; 319, 6; 349, 1; 360, 12.
 Brihaspatigupta, I, 138, 6.
 bodha, I, 63, 2. 11. 13; 80, 7 et suiv.; 97, 2; 120, 5 al.; II, 394, 12.
 bodhi (= bodhidruma), I, 249, 2.
 bodhicāryā, I, 252, 4.
 bodhimāṇḍa, III, 278, 1 al.
 bodhiyashūti, II, 268, 2; 282, 1 et suiv.
 bodhisattvagāṇa, II, 293, 17.
 bodhisattvacāryā, I, 1, 2; 46, 6; III, 133, 7.
 bodhisattvapariśad, I, 104, 15. 19; 105, 3.
 bodhi (= bodhidruma), I, 3, 1.

bodhyaṅga, II, 147, 7; 324, 2; III, 112, 13.
 buddhavaṇeyaka, I, 54, 4.
 brahmakāya, I, 240, 3.
 brahmakāyika, I, 33, 3; 40, 16; 263, 21; 284, 5; 333, 7; II, 360, 11; III, 324, 18.
 Brahmakīrti, I, 136, 14.
 Brahmakaṣa, II, 433, 16.
 brahmakoṣa, III, 399, 4.
 Brahmagupta, I, 137, 4.
 brahmacāryavat, III, 422, 14.
 Brahmadatta, I, 271, 19 et suiv.; 283, 14 et suiv.; 359, 20; II, 77, 5; III, 39, 6 et suiv.; 125, 10; 156, 13 et suiv.; 183, 19 et suiv.; 295, 18 et suiv.; 361, 16 et suiv.
 Brahmadvaiṣṭadeva, I, 139, 9.
 Brahmadeva, III, 152, 13.
 Brahmāpariśadya, II, 348, 19.
 Brahmāpariśadya, II, 360, 14.
 brahmapura, II, 191, 13; III, 217, 1.
 brahmapurohita, II, 314, 7; 348, 18; 360, 12.
 brahmaloka, II, 138, 1; III, 212, 13 et suiv.; 319, 18.
 brahmavāṇi (lipi), I, 135, 5; n. 483.
 brahmavāda, III, 325, 9.
 brahmavihāra, I, n. 524; III, 105, 17; n. 478.
 brahmasvara, III, 231, 11.
 Brahmā, I, 245, 9; 265, 14; 297, 7; II, 136, 5; 298, 10; 314, 6; 318, 23; 329, 9; 360, 9; 381, 9; 405, 20; III, 68, 4; 72, 3; 122, 12; 123, 2; 198, 2; 202, 18 et suiv.; 209, 13 et suiv.; 216, 7; 223, 17; 261, 20; 273, 18; 315, 1 et suiv. (spécialement II, 20 et suiv.); 345, 18; 373, 19.
 Brahmāyus, II, 77, 9 et suiv.

Brahmottama, III, 235, 17.
brāhmana, III, 176, 5; 183, 1; 217, 12 et suiv.; 247, 4 et suiv.; 247, 17 et suiv.; 295, 8; 310, 5; 383, 2 et suiv.
brāhmanarāja, III, 172, 10 et suiv.
brāhmanaveda, II, 77, 10; III, 450, 7.
brāhmanaka (les devas), I, 231, 18.
brāhmanya, I, n. 413; III, 221, 4.
brāhmī (lipi), I, 135, 5.

BH

bhaktapadhāna, III, 70, 8.
bhagavati, III, 251, 4. 5. 6; n. 496.
bhagin (?), III, 93, 13.
bhagini (ulūkapakshika-), III, 412, 8.
Bhaṅgakula, II, 251, 6; n. 582.
bhajahe (3^e pers. aor.), III, 355, 14.
bhalla, II, 445, 6, 14 et suiv.
Bhāṭṭika, III, 177, 3.
bhāṇe, I, 320, 3. 6. 14; 321, 1. 11; 322, 11; III, 160, 19; 166, 17; 441, 19 al.
bhadanta, III, 121, 2; III, 243, 17.
Bhadraṅka, III, 328, 20.
bhadrakalpa, I, 248, 6; 336, 6; 337, 2.
Bhadrāgupta, I, 137, 8; 139, 11.
Bhadrātejas, I, 139, 11.
bhadrāmushṭika, II, 274, 16; n. 547.
bhadrāpitha, II, 465, 2. 13.
bhadravargika, III, 337, 7. 11; 353, 17; 415, 13.
bhadravargiya, III, 322, 20; 328, 20 et suiv.
bhadravargiya, II, 241, 2; III, 329, 2. 6 et suiv.; 331, 1 et suiv.; 335, 12 et suiv.; 337, 13; 353, 14; 415, 7.
Bhadrika, III, 337, 5; 339, 1; 414, 4 et suiv.
bhamarika, III, 407, 20.
bhamuka, III, 261, 1.
bharani, III, 309, 3.
bharati, I, n. 555.
bharita, I, 99, 12; 114, 16; 216, 6 al.; n. 453.
Bhāṭṭika, III, 303, 5 et suiv.; 304, 2; 312, 1.
Bhāṭṭiya, III, 303, 13; 305, 6.
bhara, I, 293, 1.
bhava, III, 337, 13 et suiv.; 448, 14 et suiv.
Bhavaketu, I, 140, 9.
bhavacakshus, I, n. 409.
bhavacakshuka, I, 337, 4.
Bhavadevagupta, I, 140, 7.
bhavanud, I, 4, 3.
bhavanetti, II, 229, 20.
bhavanetri, I, n. 566.
bhavanetrikā, III, 337, 13; 339, 12; n. 509.
bhavanetrisarita, I, 247, 18.
bhavanetri, II, 206, 15; 307, 12.
bhavantaḥ (voc.), II, 479, 15.
Bhavavādin, I, 144, 13.
bhavasamyojana, I, 248, 11. 13.
bhavāgra, II, 347, 20; 350, 3; n. 558; III, 274, 5.
bhavāgrapūra, II, 378, 21; 380, 2. 6.
bhavābhavadrīṣṭi, III, 448, 7.
bhavendriya, III, 52, 12.
bhaveyāt, II, 135, 17.
bhavya, I, 249, 11; (avec le datif?) n. 581; II, 228, 7 et suiv.
bhavyotpattika, III, 57, 14.
bhasmāyati, II, 486, 4; n. 574.
bhastrā, II, 86, 2.
bhāgiya, I, 34, 4. 5; n. 398.
Bhāgiratha, III, 239, 5.
Bhāgirathi, III, 453, 19.
bhāṇaka, III, 442, 9.
bhāṇḍaka, III, 70, 16.

Bhāṇakanaka (?) (= kanaka-muni), I, 294, 20.
bhāyati, I, n. 508.
bhāra, I, n. 445.
Bhāradvāja, I, 58, 5 (?); 111, 14; 119, 3; 307, 4. 17; II, 37, 13; III, 347, 19; 348, 2.
bhārgavaçākā, III, 347, 19; 350, 510.
bhāryaraṇi, I, n. 476. 492; III, 8. 6. 9. 1; 295, 7. 9; n. 503.
bhāryaraṇi, I, n. 558.
bhāva, III, 195, 9.
bhāvabhava, I, n. 430.
bhāvabhavaduḥkha, I, 72, 7.
bhāvabhavavīgata, I, 69, 11.
bhāvita, I, 47, 18; I, 225, 17; III, 130, 18.
bhāvitadharma, III, 97, 18.
bhāvitāçāramānasa, I, 81, 17.
Bhāvitātman, III, 236, 18.
bhāshya, II, 175, 5.
Bhikshudeva, I, 138, 9.
bhijje (aor. pass.), III, 77, 16.
bhidyanta, III, 272, 19.
bhinnakalaka, III, 440, 5.
bhinnavṛita, I, n. 533; II, 3, 12.
bhishaka, I, n. 367.
Bhīmaratha, III, 364, 5; 365, 18; 366, 7; 373, 23.
bhīru, II, 240, 5; n. 541.
blīshma, I, 230, 16; (nom de fleur) II, 160, 13; III, 95, 12. 14; 99, 11.
bhukshita, II, 202, 3.
bhujaga, III, 356, 1. 2.
bhujagagana, III, 89, 7.
bhūmjāveti, I, n. 379.
Bhūtapati, III, 367, 2.
Bhūtādhipati, II, 54, 13; 55, 5.
Bhūtārthaketu, I, 139, 12.
bhūti, I, n. 383.
bhūmi (les dix), I, 64, 2; 76, 11; 77, 14. 15 et suiv.; 84, 12 et suiv.; (bodhisattva-), I, n. 436.

Bhūmideva, I, 140, 6.
bhūmya, I, 229, 11; 14; II, 138, 6 et suiv.; III, 334, 13.
bhūyasya, I, 231, 13; n. 556.
bhūyasyamātraṃ, II, 338, 13.
bhūyasyā mātrayā, II, 83, 3; 124, 15; 170, 1 al.; III, 85, 1.
bhūyosya, I, n. 371.
Bhūrisattva, I, 139, 10.
bhedana, II, 278, 1; 269, 15.
Bherava, II, 203, 16.
bhaumya (deva), I, 159, 5.
bhrāmā (= bhrā), II, 44, 8.
bhrūmukha (sa-), II, 297, 3.

M

mañ (nom plur.), III, 72, 8; (acc. plur.), 84, 9; (génit. plur.), 59, 16; 63, 2; 71, 21; 84, 18; 293, 19; 310, 10.
makuta, II, 463, 3 al.
Magadha, I, 34, 9; 289, 12; II, 419, 9; III, 47, 10 et suiv.; 90, 13; 421, 4; 441, 13.
Meghavan, I, 165, 14; 167, 6; III, 366, 18.
Māgha, III, 306, 21.
Maṅgala, I, 248, 7 et suiv.
maṅgalya, I, 137, 13.
maṅjishtha, I, 260, 3 et suiv.
maṅjūshaka, III, 99, 7; (mahā-), I, 9.
Maṅikūṇḍaladhara, III, 141, 3.
Maṇicakra, I, 139, 8.
maṇiprastāra, III, 442, 13.
Maṇimakuta, I, 138, 3.
maṇiratna, II, 158, 16.
maṇivakkala, II, 472, 13.
Maṇivarna, I, 139, 6.
Maṇiviraja, I, 154, 1.
Maṇivishāna, I, 119, 7.
maṇḍa, I, 147, 13; II, 266,

17; (bodhi-), 294, 1, 12; (mahā-), 401, 12.
maṇḍalaka, I, 253, 4.
maṇḍalamāla, II, 274, 13 et suiv.
Matisāra, III, 104, 16 et suiv., I, 34, 9; II, 419, 9.
mathitamāna, I, 65, 7.
mathitamānasa (?), I, n. 426.
Mathurā, III, 389, 15; 390, 8 et suiv.
Madanabala, II, 14, 5.
Madra, II, n. 569.
Madra, II, 441, 7; 442, 3; 460, 8; III, 9, 1; 15, 7.
madhuka, II, 248, 16.
Madhuravadana, I, 140, 2.
madhyadeṣa, I, 198, 13.
madhyadeṣika, I, 2, 13.
madhyima, II, 49, 20.
madhye (périphr. du locatif), I, n. 543; II, 18, 2; 91, 14; 461, 17.
madhyena (périphr. de l'accusatif), III, n. 502.
manasaṅkalpa, (pradushṭa-), I, 5, 4; III, 1, 7.
manasāra, I, n. 378.
manasāraka (pradushṭa-), I, 10, 14.
manasthita (?), III, 407, 6.
manā, II, 450, 16; 451, 1; 453, 3, 8.
manindriya, III, 52, 14.
Manushyadatta, I, 138, 5.
Manushyadeva, I, 138, 4.
Manushyanāga, I, 138, 9.
manojana, I, n. 436.
manomaya, I, n. 539.
Manorama, I, 123, 18; 124, 5.
manovibhu, I, 159, 10; 160, 6 al.; n. 502.
Manoharā, II, 97, 5 et suiv.
mandārava, I, 230, 15.
mandāravagandha, I, 139, 7.
Mandirapura, I, 254, 7.
mama (explétif), I, 101, 13; (= mān), I, n. 547.
maṇḍaṇḍa, I, n. 414. 464; II, 26, 10; III, 262, 2, 11.

mamatas, II, 149, 18; 272, 7.
mamatva, III, 212, 15.
mamātu, II, 148, 18; 449, 2 et suiv.; n. 525.
mayam (= vayan), III, 355, 1.
Mayūrakuca, II, 433, 18.
maye, III, 164, 7.
Maricijāla, I, 140, 10.
maru, I, 44, 4; 71, 18, 21; 72, 11, 15 al.; 241, 12, 18; 268, 15, 16; 297, 8; II, 4, 2, 3 et suiv.; 20, 2; 299, 5; 322, 1; (nom d'un Buddha), 355, 10; 372, 11; 405, 12; III, 79, 4 al.; 267, 16; (sorte de tambour), 443, 13.
maruja, III, 98, 5.
marut, II, 28, 6; III, 82, 9.
maruta, I, 151, 5.
Marudeva, I, 154, 2.
maruputra, III, 71, 1.
marusvarga, II, 388, 9.
markata, III, 382, 10.
Markatahradacetiya, I, 300, 11.
Malla, I, 34, 9; II, 164, 18; 419, 9; III, 262, 8.
Mallabhūmi, II, 189, 9.
mashi, II, 325, 9; 432, 16, 19 al.
maskari, I, 253, 11 et suiv.; 256, 20.
Maskarin, III, 383, 15.
mastaka (périphr. du locatif), I, n. 624.
mastaroga, II, 326, 7.
maṣniya, I, 349, 20.
mahān, I, n. 477.
mahat (adv.), I, n. 520.
mahati, II, 159, 5; III, 407, 19.
mahatphala (?), III, 159, 29.
mahaddūra, III, 134, 11.
mahallaka, I, 262, 18; 302, 3.
Mhā (lokadhātu), III, 342, 8.
mahattarikā, III, 299, 3.
mahākaraṇa, I, n. 533.
Mahākācyapa, II, 114, 12; III, 47, 14 et suiv.

Mahākūṣa, II, 433, 17.
 Mahākūṣa, I, 140, 4.
 Mahāgovindīya (sūtra), III, 197, 9.
 mahājānapada (les seize), III, 394, 11.
 Mahātejas, II, 146, 19.
 Mahādevāmravana, III, 450, 17 et suiv.
 mahādharmaśampanna, II, 289, 18.
 Mahādihva, III, 230, 3.
 mahānāga, II, 397, 9; 14; III, 363, 1.
 Mahānāma, II, 48, 7; 73, 4 et suiv.; 75, 16; 89, 5; 114, 17; 496, 11; III, 26, 12; 152, 16; 177, 2 et suiv.; 329, 1; 337, 6; 339, 1.
 mahānidhi (les quatre), III, 383, 18 et suiv.
 mahānubhoga, III, 143, 14.
 mahāpaka (?), I, n. 459.
 mahāpakṣa, I, 254, 13.
 mahāpradevita, II, 276, 18.
 mahāpuruṣa, I, 142, 14; 146, 14; II, 33, 1. 2; 158, 4, 13; 208, 16.
 mahāpuruṣalakṣaṇa, I, 38, 13; 39, 11 al.; II, 29, 18 et suiv.; 403, 11; III, 437, 2.
 Mahāprajāpati, I, 355, 17; 357, 2; II, 165, 2; 233, 2; III, 116, 7 et suiv.; 129, 18 et suiv.; 142, 6; 152, 15; 256, 13 et suiv.
 mahāprajāpti, III, 204, 3. 6.
 mahāprasāda, III, 231, 8.
 Mahābala, III, 231, 5; 237, 3.
 mahābalaniketa, I, 264, 16. 18; n. 576.
 Mahābuddha, I, 1, 1.
 Mahābrahmā, I, 208, 14; 209, 11; 210, 5; 223, 8; 230, 14. 18; 263, 21; II, 11, 2; 13, 4; 26, 2; 158, 13; 314, 7; 360, 14; III, 343, 14.
 mahābhaga (?), III, 352, 12.

Mahābhāga, I, 124, 10.
 Mahāmāyā, I, 355, 17.
 Mahānūni, III, 230, 14.
 Mahāmaudgalyāyana, II, 190, 16.
 Mahāyaça (nom d'un kalpa), III, 237, 19.
 Mahāyaças, I, 117, 12.
 mahārāja, I, 208, 9; 223, 6; 230, 12; 263, 17; II, 25, 17; 164, 17; III, 72, 3; 315, 7; 316, 7; 429, 2.
 Mahārāja, I, 138, 14.
 Mahāaurava, I, 5, 14; 23, 7.
 Mahārthīya, III, 221, 4. 7; 373, 22.
 Mahārshadica, I, 139, 13.
 Mahāvana, I, 32, 4; 299, 20 et suiv.
 Mahāvanakhaṇḍa, I, 357, 10.
 mahāvācin (?) I, n. 462.
 Mahāvastu, III, 250, 10.
 Mahāvimāna, I, 141, 14.
 mahāvīlokita, II, 1, 1.
 mahāvira, II, 158, 11; 266, 4 et suiv.; 353, 7, 19; 357, 10; 277, 10 al.
 mahācālikā, II, 475, 9.
 mahāsaṃvidhāna, I, 198, 12; II, 2, 7.
 Mahāśammata, I, 348, 4. 8; II, 146, 19.
 mahāśāṅghika, I, 2, 13; III, 461, 13.
 mahāsāra, I, n. 401.
 mahāsāhasralokadhātu, II, 313, 16.
 mahāśīmhaūkkāsita, II, 281, 12 et suiv.
 mahāśīmhavijrīmḥita, II, 281, 7 et suiv.
 mahāśīmhavīlokita, II, 281, 1 et suiv.
 mahāsmṛiti, I, n. 533; II, 337, 2.
 mahāśāsa, II, 20, 20.
 mahīsthāma, I, n. 469.
 mahīmaṇḍa, I, 161, 12.
 Mahendra, II, 55, 18; 460, 8; III, 27, 19; 432, 11 et suiv.; 433, 4 et suiv.

Mahendraka, II, 441, 7 et suiv.; III, 13, 16.
 Maheçvara, I, 197, 5; 200, 17; 209, 1; 224, 3 et suiv.; 264, 2; 263, 17, 19; 357, 7; II, 4, 14; 11, 8; 27, 3. 5; 28, 11 et suiv.; 143, 1; 158, 10; 257, 8; (nom de pierre), 318, 8.
 maboraga, II, 301, 13; 338, 19; 329, 10; 346, 14; 347, 11; 380, 14; 383, 13; III, 461, 11.
 Mahāushadha, II, 83, 20 et suiv.
 māṃsacakṣuṣa, I, 158, 4. 7.
 Māgadha, I, 70, 13; (prātarāça), 307, 15; n. 601; II, 198, 3.
 Māgadhaka, I, 261, 17; III, 255, 14; 317, 6. 11; 447, 9 et suiv.
 Māgadhikā, II, 282, 10; 412, 8.
 Māṇḍavya, III, 153, 7 et suiv.
 Mātali, II, 49, 11 et suiv.
 mātpitrika, II, n. 511.
 mātusmā (abl.), II, 38, 12.
 -mātra, I, n. 496. 501.
 Māthuraka, III, 590, 11.
 māna (les trente-deux), II, 279, 1 et suiv.
 Mānasa, I, 71, 3.
 Māndhātā, I, 348, 9.
 Māndhātṛi, I, 154, 1.
 mānyana, I, n. 532.
 mānaka, III, 389, 1; n. 518.
 Māyā, I, 99, 3; 143, 8; 145, 7; 149, 13 et suiv.; 251, 18; 355, 17. 18; 356, 6 et suiv.; 357, 2; II, 4, 1 et suiv.; 11, 8; 19, 15 et suiv.; 114, 2; III, 26, 12; 109, 12; 247, 12; 418, 13.
 Māyādevī, II, 219, 9; 496, 12.
 Māyācāra, III, 289, 6.
 Māra, I, 42, 3; 221, 13; 230, 10; 240, 19; 270, 12; II, 23, 13; 163, 1. 12; 237, 18 et suiv.;

238, 14; 241, 4 et suiv.;
243, 17; 245, 13; 250,
9. 14 et suiv.; 254, 18;
263, 7; 264, 9 et suiv.;
268, 9 et suiv.; 276, 16
et suiv.; 281, 19 et suiv.;
287, 7 et suiv.; 297, 13;
314, 14 et suiv.; 330, 5
et suiv.; 360, 7; 404, 20
et suiv.; 406, 19 et suiv.;
496, 15; III, 26, 13; 28,
1; 29, 5; 30, 14; 31, 2;
33, 3; 273, 10; 281, 19
et suiv.; 334, 16; 344,
15; 415, 12; 416, 12
et suiv.; 417, 10 et suiv.
māra (kleśa-), III, 273, 2;
281, 7.
māra (devaputra-), III, 273,
2; 281, 8.
māra (mrityu-), III, 281, 8.
māra (skandha-), III, 281, 8.
Māraṅkāya, II, 322, 8.
Māraṅkāraṇḍa, I, 317, 5;
319, 3. 8.
māraṅkāyika, I, 220, 1; II,
22, 2.
māraṅgaṇa, II, 4, 14.
Māraṅgāla, II, 391, 5.
Māradhvaja, I, 58, 5; 61,
14.
mārapakṣhika, II, 353, 15
al.
mārabhavana, I, 230, 7;
II, 163, 13; 314, 6.
mārasenā, II, 182, 14 et
suiv.; 315, 4.
Māruta, II, 17, 3; 381, 3;
n. 562.
Mārgoddyotayitri, I, 141, 3.
mārdava, I, 64, 5; (adj.),
133, 9; (adj.), II, 388,
14; (adj.), 358, 17.
mārśā, I, 41, 1 al.
Mālaka, II, 102, 1; 104, 8.
Mālādhāra, I, 30, 7; n. 394.
Mālādhāri, I, 124, 2.
mālāvihāra, II, 367, 3. 13.
Mālinī, I, 303, 7 et suiv.;
I, 305, 4 et suiv.; 307,
4 et suiv.; 309, 4 et suiv.
mālya, I, 216, 4. 5. 8.
māśtika II, 476, 3 (cf.
yantramāśtika).

māśtadaṇḍaka, II, 475, 7.
māsika, II, 266, 9; n. 546;
III, 258, 18; 260, 14;
n. 497.
māhevaṃ, II, 153, 7.
māhaiva, II, 151, 12 al.
māhaivaṃ, II, 155, 18.
Māhishmatī, III, 208, 18.
Mithilā, I, 287, 5. 17; 288,
4; II, 83, 17; III, 41, 15;
172, 8 et suiv.; 209, 1;
383, 15; 449, 16.
mithyākar, III, 5, 12.
mithyātvanīyatarāci, I, 315,
17.
middha, I, 79, 16.
milāta, II, 126, 4; 127, 8 et
suiv.
milāyati, III, 131, 4. 6.
milāyita, II, 232, 3. 4.
milleti, I, 363, 14.
Migrakāvana, I, 32, 5; II,
451, 20.
Migrakēci, III, 308, 8.
Muktāprabha, II, 310, 18;
317, 15.
Mukṭihāra, II, 317, 3; 337,
3; 342, 22; 352, 10.
mukha (upadeśa-), I, 193,
8.
mukhatas, I, n. 547.
mukhaphullaka, II, 470, 9.
mukhaṅgravanāmukha, III,
390, 19.
mukhullocakāṃ, I, 27, 5; n.
391.
-mukhe (périphrase du loca-
tif), II, 201, 11.
mukholokita, I, n. 507.
Mucilinda, III, 138, 2; 254,
9; 300, 16 et suiv.; 302,
11.
muditā, I, n. 629; II, 362,
5; III, 421, 14. 22; n.
523.
mudrā, II, 423, 15; 434, 11;
III, 184, 7.
mudrālīpi, I, 135, 6.
mudrāstakā, II, n. 553.
muni, I, 71, 10.
Munipravara, III, 230, 15.
munisa, III, 58, 14.
Munihata, II, 273, 9.
mushṭi, II, 77, 2.

musṭisambandha, II, 82,
17.
musā(sāra)galva, I, n. 415.
528.
musāragalva, II, 177, 17;
180, 14.
mūrdhapidhāna, II, 470, 7;
472, 3.
-mūrdhni (périphrase du lo-
catif), II, 6, 21; 7, 4;
33, 13.
Mūla, III, 236, 10; 308, 2.
mūlātas (périphrase de l'a-
blat.), I, 350, 7; n. 624;
III, 403, 1.
mūlapraṇidhi, I, n. 413.
mūle (périphrase du locatif),
III, 39, 2; 76, 16; 391,
13.
mūshotkīra, I, 326, 20.
Mriga(cīras), III, 305, 21.
Mrigadāya, I, 366, 8; n.
633.
Mrigadāva, I, 161, 4; 323,
14 et suiv.; 324, 12; 330,
4; III, 323, 3 et suiv.;
337, 10, al.
Mrigadeva, I, 138, 11.
Mrigapatiskandha, I, 123,
7.
Mrigapatisvara, I, 118, 2.
Mrigarājaghoshā, I, 136, 15.
mrīgava, I, 13, 12; n. 381.
Mrigī, II, 157, 9 et suiv.;
III, 176, 16.
mrīgibhava, II, 428, 10.
mrīṇālaka (ṇāṅka-), II, 473,
14.
mrīṇīkāvāhaka, III, 113, 18.
Mrityu, III, 381, 16; III,
457, 19, et suiv.
mrityupāga, II, 406, 17.
Mrityurāja, II, 241, 9; III,
373, 17.
mridu, I, 228, 11. 15; II,
132, 15 al.
mriducitta, III, 225, 1.
mrīyati, I, n. 527.
mrīyati, II, 79, 4.
mrīṣṭa, II, 201, 16; III,
149, 5; 155, 14; 158,
13; 264, 7.
me (expletif), I, 131, 11;
III, n. 470.

me (= mām), III, 2, 5;
(= mayā), III, 10, 5.

Megha, I, 232, 1; 241, 15;
242, 9; 245, 16; 246,
12.

Meghadatta, I, 232, 1; 246
12.

Meghamānava, I, 2, 1.

Meghasvara, I, 136, 15.

medhā, III, 332, 19.

Meru, I, 178, 3; II, 24,
21; 45, 16; 196, 16;
335, 18; 364, 3; III,
239, 9; 279, 15; 344,
20.

mellati, I, 311, 13.

mellayati, I, n. 607.

mellita, III, 164, 10.

melleti, II, 448, 4; 454,
16; 463, 15; III, 291,
17.

Maitrā, I, n. 517.

Maitrāyaṇī, III, 377, 11 et
suiv.

maitrikaroti, I, 204, 13.

Maitriyaço, III, 330, 9.

Maitreya, I, 51, 7; 59, 2;
60, 11; 63, 5; 354, 17;
III, 240, 11; 241, 2;
243, 19; 246, 16; 247,
15; 279, 1; 330, 8.

maitryā (nomin.), III, 346,
15.

Maitreyagotra, III, 386, 7.

maitrūnagāmin(?), I, n. 482.

mo, I, 306, 15; 345, 6, 15;
351, 3, 7, 9; 355, 4;
(= asmākām), n. 601;
II, 54, 8; n. 531; III, 9,
10; 48, 1; 84, 2, 11;
86, 8; 102, 18; 138, 14;
209, 6, 7.

moṭṭhika, III, 443, 6.

mora, III, 133, 16; 256, 1.

moramba, II, 475, 12.

morahastaka, II, 475, 9.

mohaṁ (= moghaṁ), III,
431, 14, 17; 445, 7 et
suiv.; 254, 14 et suiv.

mohana (?), III, 177, 7.

Maudgalyayana, I, 4, 15; 8,
10, 15; 27, 2; 28, 3; 30,
1, 16; 31, 16; 33, 3; 34,
14, 15; 35, 2, 4, 5, 6, 8.

10, 11, 13, 14; 36, 3, 7,
8 et suiv.; 44, 5; 46, 6
et suiv.; 49, 8 et suiv.;
54, 10 et suiv.; 74, 20 et
suiv.; 193, 13 et suiv.; II,
14, 20; III, 57, 18 et
suiv.; 102, 13; 103, 5;
255, 16; 269, 1, 11; 271,
5; 375, 8.

Mandgalyāyanagotra, III, 56,
16.

mauneya, III, 387, 2, 4; 388,
14.

maushtika, III, 113, 19.

Mleccha, II, 262, 15.

yaṁ (= lorsque), I, n. 375;
II, 144, 6; III, 115, 16.
17; 117, 11; (= yadi),
III, 4, 9; 17, 9.

yaṁsukhin, III, 206, 16.

yaksha, I, 30, 7, 8; 159, 6;
204, 8; 209, 8; 214, 4;
240, 15; 257, 5; 263,
15; 264, 19; 350, 9; II,
8, 3; 11, 16; 91, 13;
106, 13; 112, 6; 161, 3;
240, 17; 260, 10; 301,
13; 323, 17; 338, 18;
340, 7; 351, 17; 352, 2,
17; 407, 21; 410, 5; 419,
19; III, 71, 20; 84, 1;
89, 7; 96, 21; 100, 22;
123, 13; 298, 16; 309,
14, 19; 315, 8; 316, 8;
327, 18; 328, 2; 359, 8,
16.

yakshinī, I, 253, 1.

yakshendra, II, 301, 10.

Yajñakotigupta, I, 140, 14.

Yajñadatta, III, 361, 17 et
suiv.

yata, II, 467, 19.

yatayāyin, III, 422, 18.

yattaka, I, 246, 5; 266, 1;
267, 8; 350, 10; 359,
22 et suiv.; n. 474.

yattikā, I, 126, 12.

yatra, III, n. 470.

yatra hi, I, 55, 12; 57, 2.

yathayidam, I, n. 404.

yathariva, I, n. 382, 577.

yathā, III, 78, 15.

yathākāritatathāvadita, II,
260, 14.

yathācatham, I, 4, 1.

yathamānas, I, 299, 14.

yathopakam, III, 257, 6;
272, 4.

yad (lorsque), I, 338, 13.

yadadbhutaṁ, I, n. 434,
451.

yantrakāra, II, 477, 3.

yantramāshṭaka, II, 475, 10.
11, 13, 17 et suiv.

yantreti, III, 249, 15.

Yama, I, 245, 8; 265, 6,
407, 9; III, 68, 3; 77,
20; 307, 14.

yamaka (prātibhāya), III, 115,
18; 410, 5.

yamadūta, III, 86, 6.

yamapaurusha, I, 12, 5; III,
456, 11.

yamalaka, III, 158, 9, 12;
n. 485.

Yamaloka, II, 370, 4.

Yamunā, III, 203, 8; 363,
19.

Yambhaka, II, 112, 6.

Yavakacchaka, II, 83, 17.

Yaçaketu, I, 137, 7.

Yaçada, II, 106, 9.

Yaçadatta, I, 137, 15.

Yaçarāci, I, 136, 16.

Yaçottara, III, 240, 3; 241,
15; 243, 7; 244, 2; 245;
9; 247, 7; 248, 11.

Yaçoda, III, 405, 4 et suiv.

Yaçodatta, I, 137, 6.

Yaçodharā, I, 128, 13; 153,
14; II, 25, 12; 64, 4, 8

et suiv.; 67, 16 et suiv.;
69, 2 et suiv.; 72, 16;

83, 13; 89, 8, 12; 94,
11, 15; 114, 21; 135,

13; 166, 14; 176, 19;
177, 5 et suiv.; 189, 4;

233, 2 et suiv.; 234, 8 et
suiv.; 237, 10; 496, 13;

102, 4; 116, 2 et
suiv.; 129, 14; 142, 6 et

suiv.; 152, 17; 153, 1 e
suiv.; 170, 4; 258, 3 et

suiv.; 307, 8.

Yaçomati, III, 307, 8.
 yashṭa, III, 126, 10; 402, 13; 445, 5.
 yashṭi, I, 196, 15; 232, 4.
 Yashṭivana, III, 60, 1; 441, 15; 443, 14.
 yahim, III, 68, 2.
 yāgu, I, n. 594.
 yācati, II, 54, 3.
 yācamāna, II, n. 530.
 yātraka, II, 452, 1.
 yāna, II, 362, 8.
 yāpanaka, II, n. 549.
 yāpanakasampanna, II, 289, 9.
 yāpayati, I, 181, 15.
 yāma, I, 33, 3; 40, 15; 240, 4; 333, 6; II, 314, 5; 359, 21; III, 223, 10; 319, 13; 324, 17.
 yāmalaukika, II, 301, 7.
 Yāmagupta, I, 138, 5.
 yāyin, I, 232, 6.
 yāva (= après que), II, n. 575; (combien!), I, 350, 7.
 yāvat (= combien!), I, 301, 16; 303, 8; 365, 7; («jusque», avec le locatif), 365, 16; (combien!), II, 10, 5, 7; III, n. 469, 522.
 yāvatā, I, 348, 16; 422, 12.
 yāvattaka, III, 115, 10.
 yāvattā, II, 180, 9.
 Yāvana, I, 171, 14.
 yāvani (lipi), I, 135, 5; n. 483.
 yāvantara, III, 252, 6.
 yāvantareṇa, III, n. 496.
 yāvasika, II, 264, 6.
 Yugandhara, II, 146, 19; 300, 18.
 yugotpāda, II, 259, 12; 291, 13; 399, 10; n. 544.
 yuvarāja (futur buddha), I, 51, 5; 63, 3.
 yuvarāja, I, 2, 7.
 yushma, I, 313, 8; n. 524; III, 86, 7.
 yemicchakaṁ, III, 29, 8.
 yella (?), III, 442, 11.
 yeva, I, 201, 20; 217, 14; n. 400; III, 53, 9; 91, 7.

yoga, I, n. 615; III, n. 516.
 yogakshema, III, 441, 4.
 yogakshemin, III, 384, 10.
 13.
 yogācāra, I, 20, 9; n. 469.
 Yojanasahasradarṣiṇ, I, 138, 13.
 Yojanābha, I, 138, 2.
 yojanika, I, 42, 2.
 yona (?), II, 175, 7.
 yonikas, I, 4, 7; 12, 11.
 yobhūyena, I, 61, 4; 313, 4; 338, 14, 16; 354, 11 et pass., n. 422.
 yosa, I, 298, 1; n. 594.
 yauvarāja (bhūmi), I, 76, 1.
 yvāgu, I, 111, 10; 335, 9; 336, 17; n. 393; II, 84, 10, 13, 16.

R

Raktacandanagandha, I, 141, 15.
 Rakshita, I, 283, 18.
 raktāṅgi, II, 318, 7.
 raksha, II, 413, 12, 15.
 rakshi, III, 295, 3.
 Racitamāla, I, 141, 16.
 Rajakaratha, I, 139, 5.
 rajokaṇa (?), II, 305, 13.
 rajojala, III, 413, 17; n. 522.
 rañjaniya, I, 275, 9; n. 582.
 rañjāpanika, II, 468, 7, 8, 10.
 rañjāpanīya, II, 468, 2.
 Ratanacūda, I, 118, 16.
 Ratanapārvata, I, 113, 10.
 Ratanamudra, I, 138, 10.
 Ratanacṛīṅga, I, 137, 5.
 Ratanendra, I, 54, 7.
 Rati, III, 286, 6.
 ratna (les sept, du Cakravartin), I, 49, 3; 108, 4 et suiv.; III, 107, 5 et suiv.
 Ratna, I, 62, 16.
 Ratnakaraṇḍaketu, I, 140, 4.
 Ratnakuṇḍa, II, 433, 17.
 Ratnakholaka, I, 186, 17.
 Ratnacāhakra, I, 140, 14.
 Ratnadanda, I, 153, 16.
 Ratnadāma, I, 137, 1.

Ratnapushpa, I, 141, 11.
 Ratnamakuta, I, 137, 2.
 Ratnayūpa, I, 140, 2.
 Ratnarudhiraketu, I, 139, 12.
 Ratnacṛīṅga, I, 138, 11.
 Ratnaçayana, I, 140, 8.
 Ratnalasta, I, 141, 13.
 Ratnāgni, III, 239, 9.
 ramathalipi, I, 135, 7.
 Ramathā, I, 171, 14.
 ramaṇīya, I, 90, 1.
 Rava, I, 348, 8.
 raviṇi, I, 100, 10.
 ravila, I, 160, 14; n. 506.
 raçmipratoda, I, 259, 14 et suiv.
 rasaka, II, 311, 3.
 rasakūṇḍa, II, 85, 1.
 rasati, I, 100, 10.
 rasarasāgrin, II, 306, 4.
 rahatva, II, 308, 11.
 rahaseyyaka, III, 200, 17.
 raheya (manishya), III, 143, 12.
 rākshaṣa, I, 159, 6; 204, 4; 209, 8; 214, 4; 257, 5; 350, 9; II, 7, 19; 11, 15; 91, 13; 106, 13; 203, 16; 296, 10; 351, 17; 352, 2; 407, 21; 410, 5; 411, 14; III, 16, 6; 89, 7; 298, 16; 309, 19.
 rākshasi, I, 185, 4; III, 68, 14 et suiv.; 164, 1; 287, 3 et suiv.; 309, 14.
 Rākshasidvīpa, III, 68, 9 et suiv.; 287, 2 et suiv.
 rājakarṭri, III, 207, 1 et suiv.
 rājakya, II, 48, 5; 112, 9 et suiv.; 469, 4.
 Rājakshetragnpta, I, 140, 11.
 Rājagriha, I, 34, 1; 54, 9, 10 et suiv.; 70, 14; 177, 16; 254, 7; 254, 14 et suiv.; 288, 13 et suiv.; II, 2, 10; 119, 6 et suiv.; 198, 2 et suiv.; 233, 11; 257, 6; 293, 12; 419, 1; III, 47, 11; 56, 6; 59, 9; 90, 11, 18; 197, 11; 224, 1; 347, 16; 437, 15 et

- suiv.; 439, 17 et suiv.; 441, 14 et suiv.
- Rājagrihaka, I, 288, 20 et suiv.
- Rājan (?), I, 140, 13.
- rājanya (= rājakya), II, 452, 1; 463, 3.
- rājabbhatta, II, 167, 14 et suiv.
- rājarshi, I, 210, 9.
- rājavanīca, I, 338, 13.
- Rājahamsagāmin, I, 138, 2.
- rājāna, I, 267, 6; 271, 15; III, 24, 13.
- rājīnām, I, n. 435.
- rādhayati, II, n. 509.
- Rāma, II, 120, 12, 15.
- Rāmaputra, II, 119, 8 et suiv.; 200, 8; 321, 11.
- rāci, I, 97, 19; 175, 14 et suiv.; 315, 17; n. 517; III, 318, 5 et suiv.; 347, 4 et suiv.
- Rāshtradeva, I, 137, 8.
- ✓ Rāshtrapāla, III, 41, 1.
- Rāhu, III, 138, 1; 254, 8.
- Rāhula, I, 128, 13; 153, 8, 14; 170, 4; II, 81, 21; 114, 7; 135, 14; 159, 3 et suiv.; III, 142, 13 et suiv.; 172, 5; 256, 11; 257, 17 et suiv.; 259, 5 et suiv.
- Rāhulabhadra, I, 154, 3; III, 175, 16.
- Rāhulamātā, III, 260, 7.
- Rāhuvamin, I, 140, 1.
- riñcati, I, 197, 1.4; 357, 4, 6; n. 531.
- rukshatva, II, 388, 5.
- rucaka, III, 318, 7.
- ruçi, I, n. 583.
- ruçi (sama-), I, n. 511.
- Rucitabhānu, I, 139, 5.
- rucirā, I, 76, 15.
- rucita, II, 427, 16.
- ruccha, I, n. 433.
- rucyati, II, 464, 10.
- ruṇḍa, II, 218, 13; 224, 10 al.
- ruṇṇa, III, 116, 8.
- Rudradeva, I, 137, 8.
- rūpa, III, 446, 10 et suiv.
- rūpa (tvaramāṇa-), III, 431, 8.
- rūpadhātu, II, 343, 17.
- rūparati, I, 76, 16.
- Rūpavanta, III, 33, 19 et suiv.
- rupāvacara, I, 159, 6.
- rūpiya, III, 120, 17.
- rekha (kīrti-), III, 378, 6.
- Reṇu, III, 204, 11 et suiv.; 206, 15 et suiv.; 215, 8 et suiv.
- Revati, III, 309, 3.
- rocanaṇipicācika, II, 473, 11.
- rocamāna, III, 99, 3. (mahā-) 5.
- rocayati, II, n. 569.
- Roruka, III, 208, 13; n. 492.
- roshin (?), III, 113, 13.
- roshyana (?), III, 443, 1.
- Rohaka, I, 359, 18.
- Rohiṇī, III, 93, 21; 305, 21.
- raurava, I, 9, 8; 14, 5, 9; 24, 5, 7; 42, 16; 53, 13; n. 389; III, 274, 11; 454, 7.
- lakuca, I, 249, 11.
- laktaka, I, n. 575.
- laksha (= lakshana), I, n. 424, 538; III, 115, 4.
- lakshaneya, I, 183, 1.
- lakshadhara, I, 207, 16; III, 271, 6.
- lakshamāna, II, 361, 5.
- Lakshmiputra, I, 141, 4.
- Lakshmimati, III, 307, 8.
- laggati, II, 429, 13.
- lagnati, III, 128, 3; 148, 2; 354, 10.
- lagbu, III, 421, 10.
- laghupremaṇya, II, 24, 18.
- lañcaka, I, n. 467; II, 421, 8; 467, 7; n. 545, 572.
- lapa (sthita-), I, n. 482.
- labdhapūrvāpara, I, 198, 3; n. 533.
- labhyañ, I, 37, 4; n. 402; III, 151, 7.
- labhya (= labhyañ), II, 455, 20; III, 151, 12, 19.
- lambaka, I, 115, 5; 154, 18; 156, 6, 18; n. 466; II, n. 545.
- lambadāma, I, 265, 13.
- Lambadāma, I, 137, 1.
- lambita, III, 28, 7.
- layana, III, 388, 12.
- lalati, II, 162, 5.
- Lalitavikrama, I, 115, 15.
- lahu, III, 159, 5.
- lahuñ, I, n. 548; III, 2, 17.
- lāṅgala, II, 71, 7.
- lābhā, I, 226, 14; n. 550; II, 29, 17.
- lālāghara, I, n. 552.
- lālātika, II, 311, 5.
- lāsaka, II, 84, 15.
- likhita (su-), II, 331, 8.
- Licchavi, I, 254, 15 et suiv.; n. 574; II, 76, 8.
- lipi, III, 184, 6.
- lista (?), I, 24, 13; n. 390.
- lilita, III, 134, 4.
- lujjati, II, 412, 11.
- lujjate, II, 371, 3.
- lujjamāna, II, 371, 13 et suiv.; III, 280, 15.
- lujjita, II, 372, 17.
- lujyamāna, II, 356, 9.
- Lumbiniavana, I, 149, 3; II, 18, 10, 12, 15.
- Lumbini, I, 99, 8; III, 112, 9.
- lumbini (= nom d'arbre?), I, n. 453.
- Lumbiniavana, II, 18, 18; 145, 6.
- lūkha, III, 120, 22 al.; 178, 7; 364, 14.
- lūkbata, II, 208, 2.
- lūkbādhimuktika, II, 313, 9.
- lūkbhāra, II, 460, 15.
- lūka, II, 126, 12; 131, 5; II, n. 509.
- lekhalipi, I, 135, 6.
- Licchavi, I, 254, 13 et suiv.; 261, 19 et suiv.; 270,

12; 271, 10; 288, 7;
290, 1; 295, 15; 297,
16 et suiv.; 299, 19 et
suiv.

Lecchavika, I, 283, 12.
lena, I, 7, 7 et pass.; n. 375;

II, 328, 11.

Lokakshatriya, I, 138, 8.

Lokaguru, I, 123, 11.

lokacetiya, III, 279, 3 al.

lokadhātu, I, 40, 7.

Lokandhara, I, 137, 3.

Lokapati, I, 204, 12; II, 8,
12.

Lokapadma, I, 138, 4.

Lakapariṭrāta, I, 137, 8.

lokapāla, I, 208, 11; 218,

6; 219, 4; 265, 2; II, 21,

6; III, 304, 9.

Lokapālarājan, I, 141, 5.

lokapravicaya, III, 320, 12.

Lokapriya, I, 141, 13.

lokavicaya, II, 290, 1.

lokavijita, II, 417, 4.

lokasamatā, I, 96, 12.

Lokasundara, II, 139, 14.

lokānujñā, I, 78, 17.

lokānūvartanā, I, 168, 8.

lokāntarika, I, 229, 20.

Lokābharana, I, 136, 14.

Lokābhilāshita, I, 136, 16.

Lokālokanibhitamalla, I, 141,
9.

lokottara, I, 159, 3. 4;

167, 17. 18; 168, 1. 2.

3 et suiv.; n. 414. 442;

II, 259, 15.

lokottaraloka, II, 279, 12.

lokottaravādin, I, 2, 13; III,
461, 13.

locayati, III, 124, 17.

loṇa, III, 120, 21.

lomaṇa, III, 70, 1.

loṇiyati, II, 167, 12; n. 528.

lohavaddhaka, II, 90, 15;
91, 3.

Lohitavastuka, III, 327, 20.

lohitākaha, II, 311, 2; 318,
3.

Lohitika, III, 328, 2.

va (=vā), I, n. 371. 590;
II, 105, 7.

va (=iva), II, 6, 19; III,
117, 8.

va (=eva), III, 138, 15.

vakra, III, 185, 17. 19;
n. 489.

vaṅka, I, 96, 5; 164, 14;
n. 450; II, 429, 16; III,
283, 11.

vaṅkāvakāṇa, I, n. 509.

vaṅgalipi, I, 135, 7.

vacanakarṭṭima, I, 129, 13.

vacanopahāra, I, n. 519.
520.

vaci, I, n. 457.

vajira, III, n. 510.

Vajji, I, 34, 9; 264, 13;
326, 2; II, 419, 9; 421,
5.

Vajragupta, I, 139, 13.

Vajrapāṇi, I, 183, 10.

Vajrasaṅghāta, I, 137, 10.

Vajrasena, II, 167, 1 et suiv.

vaṭuka, III, 392, 10.

vaṭta, I, 275, 15; n. 582;
II, 242, 11; 249, 19;
305, 11.

vaṭṭa (su-), II, 306, 5.

vattanaveṇi, II, 125, 16;
127, 4.

vattavāsika, II, 87, 17; n.
514.

vathara, II, 65, 3. 5; n. 509.

vadda, II, 241, 15; 242, 2.
7; 246, 11.

vaddavadda, II, n. 541.

vaṇṇika, I, n. 367.

vatta, I, 63, 17; n. 425.

Vatṣa, I, 34, 9; 115, 10;
II, 419, 9; III, 363, 3 et
suiv.; 364, 16 et suiv.;

374, 18.

Vadatha, I, 184, 3.

vadāna (?), III, 444, 9.

vadi, I, 341, 8. 9. 11; n.
617.

vade, I, 342, 4.

vaddhaka, II, 90, 16; n.
514.

vaddhapaṭṭikā, III, 258, 16;
260, 12.

vadhrayati, I, n. 450.

vaṇṇa, I, n. 447; II, 239,
16.

vanattha, I, 204, 3; n. 536;
II, 17, 8.

vanadevatā, III, 136, 4.

vanapiṇḍāca, II, 452, 8 et
suiv.

vanamāla, II, 244, 6 et suiv.

vanarākshasa, III, 12, 11.

vanarusta (?), I, 236, 1.

vaniyaka (ou "nīpa"), I, 188,
14.

vayaṃ, II, 480, 4; 482, 9;
n. 574; III, 163, 8.

vayvākaraṇa, III, 122, 21.

Varaṇa, III, 401, 19 et suiv.

Varabāhu, I, 137, 6.

Varamakuta, I, 137, 3.

varāhaka, I, 207, 8.

varuṇa, II, 477, 4 et suiv.

Varuṇa, I, 75, 18; 245, 8;
265, 6; III, 168, 3; 308,
14.

Varuṇa (nom d'un buddha),
III, 234, 13.

Varuṇarāja, I, 139, 13.

Varuṇottama, III, 234, 20.

varūthatantravāyaka, III, 113,
15; 443, 2.

varṇa, II, 49, 13; 52, 7.

varṇa (= caste), II, 139, 5.

varṇakuṇḍala, III, n. 519.

varṇapushkaratā, II, 89, 19.

varṇapushkalatā, I, 196, 20.

varṇijita, I, 190, 1; n. 526.

varṭaka (mātri-), III, 131, 20.

varṭana, II, 170, 17.

varṭamāni, III, 74, 16.

varṭayati, I, 268, 17.

varṭayati (vaṇṇe), I, 284, 5
al.

Vartitārtha, I, 139, 1.

vardhakirūpakāraka, III, 443,
3.

vardhāpayati (jayena), I,
289, 8; 310, 2; n. 589.

vardhāpita (jayena), I, 287,
16.

Varshavalāhaka, III, 324, 7.

valaṇṇika, III, 57, 10.

valaṇṇijita, III, 276, 10.

valayā, III, 229, 12.
 Valāha, III, 85, 8.
 valāhaka, III, 343, 19;
 344, 1.
 Valgūyā, I, 196, 15; n.
 531.
 vallakītūlā, III, 82, 5.
 vallakī, I, 227, 17.
 vaça, II, 193, 2.
 vaçavartin, I, 208, 14; 230,
 13; 263, 17; 265, 12;
 n. 532; II, 11, 2; 286,
 7; III, 315, 7; 316, 7;
 378, 7; 407, 13.
 vaçdā (vartati), II, 143, 16.
 Vaçalā, III, 325, 2.
 vaçika, III, 281, 19.
 vaçitā, I, 164, 13; 282, 15
 et suiv.; n. 586.
 vaçin, I, 87, 14; 164, 12.
 13; n. 399. 509. 521;
 II, 385, 16.
 vaçipārami, I, 47, 4; 81,
 13.
 vaçiprāpta, I, n. 399.
 vaçibhāva, I, 70, 20.
 vaçibhūta, I, 47, 3; 69, 2.
 14 al.
 Vaçishtha, II, 195, 12 et
 suiv.
 vasati (constr. avec l'accusat.),
 II, n. 500.
 Vasantaka, II, 103, 16.
 Vasishtha, II, 164, 18; 166,
 11.
 vasudhā, I, n. 435.
 Vasundhara, I, 93, 11; 136,
 14.
 Vasumata, I, 35, 14; 36, 3
 et suiv.; 45, 6.
 Vasuyāma, I, 265, 6.
 vastu, II, 370, 12; III, 401,
 18.
 vassa, III, 433, 2.
 vahati, II, 329, 19; n. 568.
 vā (= iva), I, 4, 6; 99, 3;
 221, 15; n. 371; II, 24,
 2; 47, 14; 332, 20; n.
 510; III, 71, 1; (= vai),
 I, 33: 1; n. 376; (= eva),
 I, n. 375. 388. 512. 590.
 606; II, n. 531, III, 79,
 3; 166, 3.
 vākara, II, n. 572.

Vāgiça, I, 163, 12; 267, 10.
 11; 269, 10.
 vāta (mukha-), II, 315, 6.
 vāna (un oiseau), II, n.
 563.
 Vānārasi, I, n. 516.
 vātushkāra, I, 249, 13; n.
 567; II, 116, 10; n. 518.
 vāditra, I, 196, 18.
 vādin (?), III, 390, 13. 16;
 391, 1.
 vādiça, III, 407, 19.
 vānaprastha, II, 220, 6.
 Vānārasi, I, 174, 2.
 vāmamārga, I, 12, 10; n.
 379.
 vārāṇalekhagāmin, I, 157, 3.
 vāratraka, II, 235, 7. 10.
 Vāravāli (nagara), II, 89, 16
 et suiv.
 Vārāṇasi, I, 161, 4; 190,
 12; 192, 16; 271, 19;
 286, 22 et suiv.; 303, 5;
 307, 16; 323, 13 et suiv.;
 355, 7; 357, 10; 363,
 16; II, 48, 16 et suiv.;
 64, 14 et suiv.; 67, 19 et
 suiv.; 77, 5 et suiv.; 82,
 7 et suiv.; 138, 2; 167,
 1 et suiv.; 177, 9 et suiv.;
 209, 9 et suiv.; 241, 13;
 244, 5; 250, 20; 420,
 6; III, 1, 1; 33, 11; 125,
 10; 130, 18; 143, 11 et
 suiv.; 145, 19 et suiv.;
 168, 18; 170, 13. 18 et
 suiv.; 182, 10 et suiv.;
 209, 2; 286, 16; 323, 2
 et suiv.; 327, 6; 330, 17;
 337, 9; 339, 4; 357, 4;
 362, 12; 375, 13 et suiv.;
 377, 1. 7; 378, 14; 382,
 8; 383, 11. 18; 389, 13;
 394, 11; 401, 19; 414,
 1; 415, 6; 416, 9; 417,
 7; 418, 19.
 Vārāṇasiya, III, 403, 16.
 Vārāṇasiyaka, III, 168, 18.
 vārīka, III, 113, 8.
 vārivaha, III, 214, 5. 12.
 vāroti, II, 493, 11; III, 175,
 9.
 vārdala, III, 301, 1.
 vārshikā, I, 19, 11; n. 385.

Vālāha, III, 85, 11; 89, 20;
 90, 3.
 Vālikārāma, I, n. 595.
 Vāluksha, III, 310, 14.
 Vāshpa, III, 329, 1; 337, 6;
 339, 1.
 vāshpāyati, II, 124, 4; 454,
 11; 455, 18; 456, 22.
 vāsana, I, 34, 5; n. 398; II,
 419, 5.
 vāsava (madhu-), III, 69, 4.
 Vāsava, III, 233, 3.
 vāsītavāsana, III, 179, 7;
 263, 12.
 Vāsishtha, I, 112, 8; 115,
 16; 257, 9. 15 et suiv.;
 283, 13; 286, 14; III,
 368, 4.
 vāsishthāho, I, 38, 4; 271,
 12. 18. 19; 283, 9; 286,
 13. 22; 288, 1 et suiv.;
 289, 12 et suiv.; 300, 1
 et suiv.; n. 403; III, 108,
 7.
 vahana (açva-), II, 454, 20;
 455, 2. 8; (ratha-), 456,
 18.
 vāhina (açva-), II, 454, 19 et
 suiv.; III, 298, 2; (ra-
 tha-), 456, 4 et suiv.;
 (hasti-), II, 453, 10; 458,
 4; III, 298, 1.
 vikaṭa, I, n. 570.
 vikara (?), I, n. 432.
 vikaroti (vikurvati), I, 64, 3.
 vikāpadūshya, III, 312, 10;
 n. 505.
 vikasati, I, 215, 3. 5. 7; n.
 543; II, 17, 19; 18, 2.
 vikasate (avec l'accus.), I,
 83, 5.
 vikāla, I, 243, 18.
 vikāça, II, 104, 9.
 vikiraṇa, II, 269, 15; 278,
 1.
 vikirati, III, 396, 4.
 vi-kurv, I, n. 425.
 vikurvita, II, 33, 4.
 vikūṭaka, III, 407, 19.
 vikopavati, I, 168, 18; 236,
 16; 241, 10; n. 512.
 vikrīdita, I, 178, 8.
 vikshipta, II, 488, 17. 19.
 vikshepa, III, 16, 19.

- vikhalakhalakhalāyati, I, 172, 3; n. 515.
- vigata (?), I, 165, 3.
- vigatareṇu, I, 137, 15.
- Vigatacatru, I, 137, 11.
- vigalita, I, 153, 1; 157, 6; 216, 4; 226, 13 al.; n. 497; II, 19, 1; 29, 16.
- vighatīta, I, 13, 1.
- vighāta, III, 314, 6, 17.
- vighuṭṭha, I, 245, 15.
- vighuṣṭha, II, 364, 20.
- Vighuṣṭha, III, 363, 10; 365, 3.
- vighnarūpa (sa-), III, 250, 16.
- vicakṣukarma, III, 416, 1 et suiv.
- vicaṅkrama, II, 367, 15.
- vicarati, I, n. 408.
- vicarcika, II, 150, 10.
- vicittaka, II, 88, 5.
- vicitraṃ, I, 26, 5; n. 391.
- Vicitrakamata, I, 140, 1.
- Vicintacūta, I, 75, 11.
- Vijaya, I, 112, 17; III, 340, 18.
- Vijayanti, III, 306, 8.
- vijānanta, III, 168, 7.
- vijāla, II, 135, 3.
- vijāta, III, 7, 15; 174, 16.
- Vijitā, I, 348, 12.
- Vijitāvin, III, 41, 15 et suiv.; 44, 9; 231, 2.
- vijñāpta, I, 232, 6; II, 100, 14.
- vijñāpti, I, 311, 6, 17; 360, 14; 361, 11.
- vijñāprāpta, III, 145, 8 et pass.
- vijñāna, III, 446, 11 et suiv.; 448, 12 et suiv.
- vijñāpani, III, 322, 3.
- vijñāpayati, I, 360, 2, 5, 14; n. 557.
- vijñāpeti, I, 311, 20.
- vijñū, II, 45, 1.
- vijñeya, III, 209, 14.
- viṭṭaleti, III, 126, 16.
- vidālatrastasamacita, II, 261, 2; n. 546.
- vitarka, I, 89, 15, 17; n. 470; II, 374, 6; 377, 12.
- vitarka, I, 145, 16; 202, 13.
- vitṛṇa, I, n. 478.
- vidagdhasthūṇā, II, 314, 1; 321, 14; 329, 11; n. 553.
- vidu, II, 299, 8; 300, 7; 372, 8.
- vidurga, II, 201, 15.
- vidū, II, 46, 5.
- Videha, I, 287, 5; III, 209, 1; 449, 16.
- vidyā (les trois), I, 246, 4; III, 55, 6; 67, 6.
- vidyādhara, II, 106, 14.
- Vidyutprabha, I, 136, 14.
- Vidyupratishtha, II, 337, 5.
- vidhamati, II, 374, 16.
- vidhūta, I, 222, 3.
- Vinataka, II, 300, 18.
- vinaya, III, 143, 2; (dharma-), 59, 15, 16, 17; 200, 10; 331, 7.
- vinayapitaka, I, 2, 13.
- vinalīkṛita, III, 401, 11; 417, 3.
- vinābhāva, II, n. 516.
- Vinipāta, III, 301, 6.
- vinipātayati, I, n. 394.
- vinipāteṭi, I, 30, 3.
- vinibaddha, II, 301, 5; II, n. 552.
- vinimicra, I, 200, 13; n. 534.
- vinihṛita, I, n. 456.
- vinishṭha, I, 103, 3; n. 458.
- Vindhya, II, 33, 9; 37, 14; 45, 15; 202, 8; III, 382, 16.
- Vindhyaparvata, II, 30, 9.
- vipakva, I, 43, 1; 53, 15.
- vipaṇcanika, I, n. 538.
- vipaṇcika, II, 159, 6.
- vipaṇcitājñānaya, III, 318, 3.
- vipandita, I, 165, 3; n. 509.
- vipariṇāma, I, 31, 9, 13; 32, 16; 33, 10.
- viparimushati, I, 246, 19; n. 565.
- viparita, I, 101, 12; 202, 10; n. 446; II, 473, 3.
- viparitadarśana, I, 90, 2.
- viparitaparyaya, III, 254, 11.
- viparitasāñjñā, II, 147, 14 et suiv.
- viparītikā, II, 471, 14; 475, 1.
- viparyayāvasthāna, III, 6, 10.
- viparyāsa, III, n. 502.
- viparyāsa, III, 344, 11; n. 510.
- vipaṇyaka, II, 166, 5.
- vipaṇyāna, I, 120, 10.
- vipaṇyāmāna, II, 63, 4.
- vipaṇyin, I, 2, 5; 294, 19; II, 271, 7; III, 240, 6; 241, 16; 243, 14; 244, 4; 245, 18 et suiv.; 247, 10; 249, 1.
- vipaṇyagrahani, I, 211, 6.
- vipātaka, II, 148, 4.
- Vipulatarāṃṇa, I, 139, 2.
- Vipulayāca, III, 238, 8.
- Vipuloja, I, 137, 3.
- vipratīśarin, I, 37, 4; 230, 10.
- vipratyanika, III, 304, 2, 16.
- vipraduṣṭha, I, n. 402.
- vipraveṇayati, II, 146, 14.
- viprahata, II, 167, 2, 4, 15.
- viprahā, I, n. 607.
- vipriya, III, 72, 6; 160, 6.
- vibhajati, III, 408, 18.
- vibhava, I, 135, 13.
- vibhavadṛiṣṭi, III, 448, 10.
- vibhāgiya, II, 212, 20; n. 536.
- vibhāvayati, III, 314, 6.
- vibhāvita, II, 341, 12, 21; 344, 9.
- vibhāṣati, I, 170, 7.
- vibhū, III, 101, 2.
- vibhūti, II, 288, 17.
- Vibhūṣṭha, I, 123, 10.
- Vimala, I, 140, 10.
- Vimalajendra, I, 139, 7.
- Vimalanakuta, I, 137, 3.
- Vimalaṇḍikā, I, 140, 13.
- Vimalā, I, 348, 12; n. 436.
- Vimalottariya, I, 139, 8.
- Vimānārāja, I, 139, 1.
- vimiṇa, I, 216, 15; 237, 6; II, 4, 10; 19, 12.
- Vimukta, I, 137, 2.
- Viraja, III, 231, 11; 234, 6.

viruhyati (?), II, 423, 13; III, 405, 11.
Virūdhaka, I, 245, 9; III, 72, 3; 77, 21; 84, 1; 235, 9; 307, 13.
Virūdhabbhāmi, I, 139, 2.
Virūpākha, I, 245, 9; III, 308, 13.
virocate, I, n. 511.
viroceti, I, n. 437.
vilagnita, II, 266, 13.
vilutendriya, II, 181, 13.
vilumpati, I, n. 604.
vilekha, III, 140, 4.
vilodeti, II, 172, 10.
vilolita, III, 134, 2.
vivata, II, 127, 1 et suiv.
vivadyati, I, n. 378.
vivara, III, 56, 2.
vivarjanā, I, 248, 3.
vi-vart, I, n. 436.
vivarta, I, 63, 6; 229, 2; 268, 8; II, 133, 2.
vivartakalpa, I, 229, 1. 3.
vivartati, I, 79, 9 et suiv.
vivartate, I, 77, 4.
vivartaniya, I, 52, 6.
vivartayati, I, 82, 15.
vivartiya, I, 80, 4.
vivahati, I, 241, 9; 243, 10, n. 562.
vividha, III, 202, 9.
vivritta, II, n. 503.
viveka, I, 96, 6; n. 553-4.
vivekaja, I, 228, 4.
viveshyati, II, 209, 15; n. 535.
Viçākha, I, 359, 19; 360, 1 et suiv.; III, 307, 1.
Viçālaprabha, I, 139, 14.
Viçuddhamati, II, 293, 17; 397, 5.
viçrāṇiyati, III, 405, 2.
Viçvakarma, II, 25, 16; 274, 17 et suiv.
Viçvabhū, I, 294, 19; III, 240, 7; 243, 15; 244, 6; 246, 8; 249, 5.
vishama, I, 107, 1; 108, 15; n. 461.
vishkambha, II, 231, 14.
vishkambhayati, I, 8, 3.
vishkambhita, I, 148, 1.
vishṭa, II, 37, 4.

vishṭambhitā, I, 144, 3.
vishyandati, II, 23, 5.
visamvādaka, II, 145, 19; 147, 17.
visamvādika, II, n. 508.
visārtha, III, 355, 6.
visubhati, I, 27, 8.
visṭrma, I, n. 390; II, n. 543; III, 208, 14.
visnāpayati, III, 397, 3.
vihanyati, I, 304, 3; n. 599; III, 36, 12; 419, 11.
vihanyamāna, II, 92, 2.
vihanyita, I, 155, 14; n. 498.
vihāra, I, 34, 11; n. 399; II, 419, 10 et suiv.
vihārin (maitri-), III, 143, 19.
vihetḥasañjña, III, 319, 5.
vihetḥikā (danta-), II, 473, 12.
viholita, II, 215, 16.
Viṇāravaghosha, I, 141, 2.
vitinata, III, 85, 16.
vitivarteti, III, 270, 15.
vitihāra, I, n. 400.
vitihāra (pada-), III, 162, 6.
vitināmayati, II, 108, 3.
vitilokayati, II, 125, 14.
vitisaṇcarati, II, 124, 12.
vitthi, I, 325, 18.
viragarbha, II, 12, 8.
virāçayana, I, 207, 9; n. 538; II, 11, 20.
virasena, II, 475, 14.
virāsana, I, n. 538.
Virayavanta, III, 33, 16 et suiv.
vuccati, I, n. 387; III, 2, 20.
vuṭṭha, II, 377, 4.
vutta, II, 437, 13. 15 et suiv.; III, 360, 14.
vuddhi (jaya-), III, 24, 6.
vusta, III, 325, 11; 433, 2.
vuhyati, I, n. 618; III, 105, 12 al.; 166, 16.
vuhyate, III, 424, 1; 453, 15.
vuhyanta, III, 105, 8. 11.
vūdagra, I, n. 441. 497.

vikka, II, 326, 2; 331, 18.
vikṣhadevatā, III, 403, 10.
vritta (bhinnā-), I, 199, 14; II, 197, 20.
Vriddhadeva, I, 141, 1.
vriddhacārvaka, III, 412, 8.
vriddhika, III, 324, 3.
vrishabhita (mahā-), II, 277, 8.
vegāpramatta, II, n. 564.
velhaka, II, 470, 8.
velhāti, II, 485, 14.
velhayati, III, 390, 8.
velheti, II, 451, 9.
vena, II, 487, 1; III, 21, 10.
venu, II, 434, 12.
Venuvana, I, 255, 4; III, 47, 12; 60, 2; 91, 14.
vetrapetaka (?), II, 477, 6.
vetramethikā, II, 477, 6.
veda, I, 231, 17; 243, 8; II, 77, 9. 15; 89, 16.
vedaka, III, 397, 12. 20; 407, 11; 423, 14.
vedanā, III, 446, 10 et suiv.; 448, 13 et suiv.
vedaniya, I, n. 391.
vedayita, III, 66, 7 et suiv.
vedādhayana, II, 30, 9.
vedi, I, 217, 4; 227, 13; n. 544; III, 210, 13.
vedikā, I, 269, 14; II, 389, 14.
vedikājāla, I, 194, 18 et suiv.; 217, 5; 227, 13; n. 529. 544. III, 227, 5.
vedhati (sampa-), III, 256, 7.
Vemacitri, III, 118, 2; 254, 9.
Verattiputra, I, 253, 16; 257, 1.
Verattikāputra, III, 383, 16.
Veruṇḍiga, I, 319, 8. 9 et suiv.; 326, 10; 327, 6 et suiv.
verulika, I, 235, 1.
veruliya, I, n. 542; III, 216, 14.
velambaka, III, 113, 3; 141, 18; 161, 4; 442, 9; n. 479.
velambikā, III, n. 505.
velāsikā, II, 37, 5; 223, 2.

veśa, II, 421, 18; 423, 16.
 veśhati, II, 212, 6.
 veśtanaka, II, 311, 11.
 veśtanaventi, II, 231, 17.
 veśhita, II, 82, 11.
 veśheti (?), III, 177, 16;
 178, 1.
 veśita, I, 162, 11; n. 507.
 Vaijyanta, I, 32, 4; 7; II,
 346, 20.
 vaidūrikā, III, 226, 13.
 vaidūrya, II, 177, 17; 180,
 14.
 Vaidūryaṣṭikha, I, 141, 11.
 Vaitaraṇi, I, 7, 12; 12, 2;
 III, 456, 8.
 vaitālika, III, 113, 2.
 Vaideha, I, 287, 9; III, 42,
 16; 44, 9; 172, 8; 176,
 16.
 Vaidehaka, III, 172, 10.
 vaidehamuni, III, 49, 12.
 vaineya, I, 238, 8; n. 416.
 vaineyalā (buddha-), I, 3, 2.
 vaineyavagena, I, 307, 9;
 312, 5.
 vaipaṇṇika, I, 207, 13; n.
 538; II, 12, 3; 17.
 vaimātratā, III, 320, 16;
 321, 5; n. 507.
 vaiyāvṛitya, I, 298, 19; n.
 594.
 Vairāṭiputra, III, 190, 11.
 Vairāṭiputra, III, 59, 9 et
 suiv.
 vairamaṇa, I, 128, 7; 11.
 Vairocana, I, 59, 2; 13; II,
 317, 13; III, 330, 15.
 Vairocanaṣṭakha, III, 330,
 15.
 vaīṣikā, I, 348, 13; 349,
 2; 14; n. 621.
 ✓ vaiśāradya, I, 38, 15; 39,
 13 al.; II, n. 545; III,
 386, 14.
 Vaiśālaka, I, 253, 7 et suiv.;
 261, 14; 19; 262, 2;
 21; 263, 1; 10; 11; 271,
 11 et suiv.; 297, 16 et
 suiv.; n. 570.
 Vaiśālīka, I, 253, 6.
 Vaiśālī, I, 253, 3 et suiv.;
 255, 1 et suiv.; 270, 11;
 283, 7; 290, 6; 9; II,

117, 20 et suiv.; 198, 1;
 293, 16.
 Vaiśāleyaka, I, 257, 19.
 Vaiśālya, I, 257, 7; n. 572.
 vaiśya, I, 267, 21; 279, 4;
 II, 139, 5; III, 295, 8.
 Vaiśravaṇa, I, 245, 8; II,
 159, 14; III, 68, 2; 69,
 18; 77, 20; 105, 2.
 Vaiśravaṇarāja, I, 139, 11.
 Vaiśvānaragupta, I, 140, 2.
 vaiśārika, I, 252, 13; n.
 568-9; II, n. 531; III,
 245, 8; n. 494.
 vaiśārikaśāstra, II, 190, 16.
 Vaiśya, I, 70, 16.
 Vaiśyaparvata, I, n. 432.
 vaiśyāśa, I, 18, 9; n. 385.
 vo, III, 34, 1; 78, 17; 85,
 18; 91, 16; n. 475.
 vocaka (śaṅkha-), II, 473, 15.
 vyakta, I, 205, 7.
 vyaktam, II, 110, 11.
 vyatīśrayati, III, 60, 11 al.
 vyatīśtalipi, I, 135, 6; n.
 484.
 vyapatrapa, I, 179, 17; n.
 520.
 vyapadeśa, II, 29, 11.
 vyapaneti, II, 169, 14; 416,
 18; 417, 3; n. 566.
 vyaparopita, I, 244, 6, 9; 15.
 vyaparopeti, I, 244, 8; III,
 68, 6.
 vyavadāna, I, 160, 2; 204,
 18; n. 504; 527; II, 8,
 13; III, 357, 14.
 vyavadiṇi, III, 50, 8.
 vyākaraṇa, I, n. 627; II,
 257, 13; 293, 13.
 vyākshiptacitta, III, 126, 12.
 Vyāghrapadya, I, 355, 13.
 vyāpadyati, I, n. 394.
 vyāpāda, I, 30, 2; 4; n. 394.
 vyāmotsaṅga, I, 195, 10; n.
 530.
 vyāyamant, II, 30, 11; 210,
 7; 238, 5; III, 152, 11;
 190, 18; 193, 16; 362,
 18; 383, 8; 450, 9.
 vyāyukta, I, 261, 4 et suiv.;
 n. 574.
 vyāvadhya(a-), II, 259, 15;
 279, 9.

vyāvahati, III, 429, 4.
 vyāhata(a-), II, 265, 6.
 vyāharati, I, 72, 21; II, 25,
 10; 143, 1; III, 46, 10;
 47, 5.
 vyuttha, II, n. 538.
 vyutthasthāna, II, 225, 20.
 vyutthita, I, 247, 8; II, 233,
 3.
 vyupaśama, II, 131, 18.
 vyupasaṃsa, II, 153, 1.
 vyūbhanta, III, 344, 16; n.
 510.

Ç

Çaka, I, 171, 14.
 çakatamukha (?), III, 208,
 15.
 Çaktina(?)lipi, I, 135, 6.
 Çaktiçūla, III, 361, 11; 369,
 6.
 çakya (construit avec le datif,
 II, 320, 8; 329, 20.
 çakyā (= çakyaṃ), I, 351,
 10; 13; n. 625; II, 213,
 9; 448, 13; 457, 5; III,
 277, 19.
 Çakra, I, 32, 6; 11; 208,
 13; 223, 8; 230, 11;
 255, 15; 263, 18; 274,
 11 et suiv.; 297, 3; 365,
 16; II, 11, 1; 26, 1; 49,
 6 et suiv.; 54, 2; 165,
 19; 189, 12; 256, 1 et
 suiv.; 298, 10; 319, 1;
 329, 9; 364, 3; 381, 8;
 425, 11 et suiv.; 492, 1
 et suiv.; III, 1, 17 et suiv.;
 25, 3; 42, 15; 45, 5 et
 suiv.; 68, 3; 72, 3; 117,
 8; 119, 12; 122, 19;
 198, 1; 199, 14 et suiv.;
 202, 4; 19 et suiv.; 250,
 16; 261, 18; 311, 2;
 312, 15; 315, 2 et suiv.;
 364, 8 et suiv.; 366, 11
 et suiv.; 403, 14 et suiv.;
 423, 15 et suiv.; 460, 13.
 Çakrapraçnās, I, 350, 8.
 Çakrabhānu, I, 138, 4.
 çakrabhilaṅga, II, 310, 21.
 çakshita, III, 263, 15.

çankin, I, 244, 14.
 Çankhaka, II, 473, 12.
 çankhavalaya, II, 473, 8 et suiv.
 çankhāja, I, 100, 6.
 Çankhika, III, 113, 7.
 çanğeri, II, 19, 3.
 Çacipati, III, 366, 17.
 çatakhattas, II, 45, 2.
 çatagñi, I, 276, 19.
 Çatadru, II, 101, 18; 103, 2; 104, 9; 12; 105, 11.
 Çatadharu, II, 146, 19.
 Çatadharma, III, 56, 11.
 Çatapushpa, III, 231, 10.
 çatapāka, III, 23, 15.
 çatabhishā, III, 309, 2.
 Çatarāçmi, I, 201, 10; 14 et suiv.
 Çatasahasramātri, I, 141, 1.
 çatasāhasrika, III, 38, 8; 10.
 çabavedhiḡandha, II, 213, 5.
 çamayati, II, 93, 6.
 Çamitaçatru, I, 140, 1.
 çamitāvin, I, 316, 5.
 çamikara (?), I, 127, 6; n. 475.
 çavyāita, III, 39, 6; 40, 2.
 çayā, III, 412, 6.
 çarāṇa, III, 161, 8.
 çaraṇagamana, III, 310, 7 al.
 Çarabhaṇḡa, III, 362, 11.
 15 et suiv.; 364, 14 et suiv.; 367, 21; 370, 3 et suiv.
 çarira, I, 215, 16; II, 18, 12.
 çariradeha, I, 247, 1.
 çarirasamucchraya, II, 197, 2.
 çalāka, III, 176, 9 et suiv.
 çālākā, II, n. 547.
 Çavalāçva, I, 140, 12.
 çaça, II, 311, 4.
 Çaçivamāla, III, 236, 16.
 çasta, III, 216, 18.
 Çākārt, I, n. 483.
 kiya, I, 243, 3; 337, 11; 351, 14; 354, 10; II, 24, 5; 33, 8; 35, 19; 199, 6; III, 93, 20; 102, 8; 107, 1; 12; 114, 14; 20 al.; 119, 11; 245, 10.

Çākiyānt, II, 12, 15.
 çakuntika, I, n. 580.
 Çāketa, I, 348, 10; 349, 7; 10; 16; 17 et suiv.; 350, 19.
 çakotavanakhaṇḡa, I, 350, 15 et suiv.
 Çākya, I, 3, 7; 8; 43, 15; 239, 7; 353, 18; 354, 11 et suiv.; 355, 15 et suiv.; II, 18, 7; 3; 25, 11; 35, 10; 48, 7; 76, 6; 77, 2; 3; 115, 8 et suiv.; 303, 2; 315, 16; 401, 2; III, 90, 19 et suiv.; 101, 17 et suiv.; 114, 7; 116, 20 et suiv.; 143, 1; 176, 1 et suiv.; 178, 10 et suiv.; 247, 13; 256, 11.
 Çākyanandijanana, I, 64, 9.
 Çākyamuni, I, 1, 5; 6; 7; 9; 11; 2; 4; 7; 8; 39, 9; 47; 13; 15; 48; 15; 57; 8; 61; 10; 111, 5 et suiv.; 136, 9; 239, 7; 245, 1; 250, 3; 294, 21; (un ancien buddha), III, 238, 10; 240, 4; 10; (un ancien buddha), 243, 9; 245, 11; 248, 14; 342, 8.
 Çākyañini, III, 101, 18; 20.
 Çākyacreshṡhin, II, 193, 16.
 Çākyasiñha, II, 328, 20; 349, 12; 351, 10; III, 241, 15; 275, 12 al.
 Çākyāyāni, III, 90, 29; n. 476.
 Çākyañini, III, 107, 2; 108, 7; 112, 20.
 Çākyendra, I, 99, 2.
 çāteṡi, III, 385, 17.
 çādvalita, III, 69, 10.
 çānta (dhyāna), II, 48, 1; 144, 7; 208, 19.
 çāntacittānutaṡpin, I, 251, 8.
 Çāntarajas, I, 141, 15.
 Çāntareṇu, I, 137, 15.
 Çāntasamādhi, II, 31, 19.
 Çāriputra, I, 45, 7; III, 41, 6; 57, 18 et suiv.; 94, 1 et suiv.; 102, 13; 255, 15; 268, 5; 375, 7.
 Çārisuta, III, 269, 7.

Çārt, III, 56, 9 et suiv.
 çāçvatadrishtī, III, 448, 8.
 çāstra (jina-), I, 101, 4.
 çikshati, III, 213, 5.
 çikshāpāda, I, 211, 14; 231, 18 et suiv.; II, 45, 13; III, 268, 11 et suiv.
 Çikhaṇḡin, II, 190, 11.
 Çikharadatta, I, 141, 14.
 Çikharadhara, I, 174, 1; 345, 16.
 çikharin (aṡiçuka-), III, 267, 11.
 Çikhin, III, 94, 1 et suiv.; 235, 2 et suiv.; 240, 7; 241, 17; 244, 5; 246, 6; 249, 3.
 Çiticūḡa, I, 138, 3.
 Çithilakundala, I, 139, 6.
 çirahpranāma, I, 243, 16; n. 563.
 Çiramakuta, I, 141, 16.
 çirasi (périphr. du loc.), I, n. 624.
 Çirasāhvaya, III, 231, 12; 232, 15.
 Çiri, II, 89, 19 et suiv.
 Çirkā, I, 252, 6.
 Çirigarbha, II, 311, 6; 318, 4.
 çirighana, III, 62, 4; 301, 5.
 Çirprabha, II, 234, 15 et suiv.
 Çirimat, I, 295, 21.
 Çiri, I, 249, 17; II, 57, 2; 62, 18, 21; 16 et suiv.
 Çirimat, I, 305, 18; III, 108, 1; 274, 3.
 Çirtmatī, III, 307, 8.
 Çiluksha, III, 310, 15; 313, 2.
 Çilpavanta, III, 33, 17 et suiv.
 çilpāyatana, III, 111, 20; 113, 12.
 Çiva, I, 245, 8; III, 68, 2; 77, 20.
 Çivadattamāla, I, 141, 14.
 Çivi, I, 34, 10.
 çivikā, II, 107, 4; 96, 17; 216, 17; 227, 6; 455, 13; III, 427, 4 et suiv.

çivikāyāna, II, 116, 20.
 çikara, II, 21, 7.
 çtībhhūta, III, 401, 14.
 çrabhakaroti, II, 411, 3.
 çrabe (pérīph. du loc.), II, 63, 3; 423, 17.
 çlla, I, 145, 14; n. 490; II, 6, 8.
 çlagandha, I, 234, 12.
 çlavrata, I, 292, 3; n. 591; III, 422, 8.
 çlaskandha, II, 353, 20; 356, 20; 357, 5.
 çivāli, I, 248, 19; 252, 8; n. 566.
 Çuka, I, 263, 3. 4.
 çukra, II, 116, 1; 117, 6.
 Çukrá, III, 308, 9.
 Çukrodana, III, 117, 1.
 Çuklodana, I, 352, 13; 355, 19; III, 176, 14.
 çucika, III, 113, 15.
 Çucigātra, I, 137, 9.
 Çucipraroha, I, 141, 1.
 çunthika, III, 113, 10.
 çundāpeya, I, 194, 16; n. 529.
 çundāmanushyāpeya, III, 232, 1.
 Çuddhadanta, I, 141, 3.
 Çuddhavañña, I, 154, 2.
 Çuddhasattva, I, 141, 11.
 Çuddhā, I, 348, 12.
 çuddhāvāsa, I, 33, 4; 35, 1. 2. 3. 4. 8. 9. 12; 54, 13; 55, 2. 3. 6 et suiv.; 150, 10; 197, 1; 208, 14; 227, 6; 264, 1; 357, 3; 366, 9; II, 11, 2; 150, 17; 158, 4; 195, 4; 257, 9; 259, 17; 287, 4; 303, 6; 349, 20; 361, 1; 401, 13; III, 273, 20.
 çuddhāvāsakāyika, I, 45, 14; III, 323, 4.
 Çuddhodana, I, 143, 7; 145, 7; 148, 5 et suiv.; 150, 15 et suiv.; 251, 19; 352, 13; 355, 19; 356, 1 et suiv.; II, 2, 18; 3, 17; 4, 21 et suiv.; 25, 15; 26, 3; 27, 9; 28, 7 et suiv.; 31, 6 et suiv.; 35, 10; 36, 3 et

suiv.; 45, 4; 113, 20; 133, 14; 135, 18; 141, 15 et suiv.; 144, 11 et suiv.; 149, 19 et suiv.; 157, 19; 165, 2; 166, 13; 189, 2; 201, 7; 207, 11 et suiv.; 219, 7; 233, 1 et suiv.; III, 91, 1 et suiv.; 101, 15 et suiv.; 111, 16 et suiv.; 116, 20 et suiv.; 129, 15; 141, 14 et suiv.; 152, 14; 153, 1 et suiv.; 170, 6; 176, 1 et suiv.; 181, 15; 196, 17; 247, 12; 254, 7 et suiv.; 377, 16.
 çunakha, II, 45, 19; 409, 9; III, 361, 13.
 çubha, II, 314, 7; 319, 5; 348, 19; 360, 17.
 çubhakritsna, II, 314, 8; 319, 5; 349, 1; 360, 18.
 Çubhadanta, I, 138, 7.
 Çubhanātha, I, 138, 6.
 Çubheshthitā, III, 307, 9.
 çuve, I, 271, 11; n. 364.
 580; III, 10, 10; 457, 18 et suiv.
 çuветana, I, n. 575.
 çuветanāya, I, 263, 3. 7.
 çuветanāye, III, 257, 1.
 çuvedāni, I, 307, 7. 11; n. 575.
 çuçumāra, II, 246, 8 et suiv.
 çūdra, II, 139, 5; III, 295, 8.
 çūdrabrāhmaṇa, I, 188, 16; I, n. 525.
 çūnya, II, n. 557.
 çūnyatā, II, 363, 9; 357, 17.
 çūra, I, n. 583 et suiv.
 Çūrasena, I, 34, 10; II, 419, 9; 441, 6; 442, 8 et suiv.
 çekhiyati, III, 184, 6.
 çekhtyati, II, 434, 10.
 çekheti, III, 161, 10.
 çeyya, III, 411, 14. 16.
 çeyyasāna, III, 264, 9.
 çesheti, I, 253, 5.
 çaiksha, I, 267, 20; 292, 7; III, 200, 15 al.

çaikshabhūmi, I, 106, 15; I, n. 461.
 çaikshāçaiksha, I, 120, 2.
 çaitthilika, II, 241, 3.
 Çailarājaketu, I, 139, 8.
 çobhāñjana, II, 60, 17.
 çobbhika, III, 113, 3.
 çauṇḍa, I, n. 529.
 Çyāma, II, 220, 11 et suiv.
 Çyāmaka, II, 210, 12 et suiv.
 çyāmaçabala, III, 361, 15.
 Çyāmā, II, 168, 11 et suiv.
 çradddha, I, 248, 4; II, 57, 18; 62, 22; III, 109, 25; 309, 9.
 çradddhāvādin, III, 391, 11.
 çramaṇa (les huit), III, 310, 5.
 çravaṇa, II, 512.
 çravaṇagata, III, 449, 12. 14.
 çravaṇaçilavant, II, 79, 17. 21.
 çravaṇā, III, 308, 3.
 çravaṇāmukha, III, 90, 11.
 çrāddha, III, 77, 10.
 çrāmaṇya, I, n. 413; III, 124, 5.
 çrāmaṇyaka, II, 357, 17 et suiv.
 çrāvaka, I, 245, 13; I, 250, 20; 251, 6.
 Çrāvastī, I, 4, 12; 245, 20; II, 115, 6; 136, 13; III, 224, 10.
 çrāvīkā, I, 251, 21; 252, 8.
 çrāvītaka, I, n. 431.
 çriyā (thème), III, 36, 14; 379, 9.
 Çri, III, 309, 9.
 çrīmat, II, 11, 16.
 çruṇāti, II, 201, 6; III, 71, 14; 165, 15.
 çrutasañcayandhara, I, 68, 5.
 Çrutidhara, I, 67, 19; 68, 1.
 Çrenika, I, 257, 15; 258, 3; 286, 17; 288, 3.
 Çreniya, I, 256, 14 et suiv.; 261, 17; 263, 9 et suiv.; 289, 16; II, 198, 5; III, 437, 1 et suiv.; 461, 7.

çreñi, III, 113, 6; 111, 20;
161, 14; 442, 8 et suiv.
çrēyatara, II, 54, 6. 10.
Çrona, III, 450, 6 et suiv.
Çronaka, III, 450, 15 et
suiv.
Çronakotivimūca, III, 40, 19.
çronibhāṇḍikā, II, 470, 10.
çrotāpatti, 254, 11; 346,
13.
çrotābhāsa, I, n. 374.
çrottriya, III, 400, 2.
çvabhrita, III, 31, 9.
Çvetaketu, I, 337, 14.
Çvetavalāka, III, 394, 4.
Çveturāshtra, III, 235, 2.

SH

shatstha, III, n. 516.
shadāyatana, III, 448, 13 et
suiv.
shadvālaka, II, 157, 19; 161,
3.
Shadvishāṇapāta, I, 140, 12.
shashtha, III, 384, 6; n.
516, 523.
shashthya, I, n. 474.
shodāṇṇasada, I, 5, 1; 244,
19 al.; III, 454, 10.

S

sañramate, I, n. 478.
sañrāgeti, II, 403, 18.
sañroddha, II, 37, 8.
sañlikhita, II, 117, 17; 140,
2 al.; III, 214, 16 al.
sañ-vart, I, n. 436.
sañvarta, I, 52, 4; 63, 6;
229, 1; 268, 8; II, 133,
2.
sañvartaka, I, 236, 15;
241, 9.
sañvartakalpa, I, 229, 1. 3.
sañvartati, I, 246, 13; n.
565.
sañvartate, I, 77, 5.
sañvartita, I, 265, 9.
sañvidita, III, 334, 8.
sañviditva, I, 215, 3.

sañvibhajati, III, 169, 18;
207, 2. 4.
sañvibhajya, III, n. 487.
sañvibhāga, III, 342, 13; n.
509.
sañvibhāgaruci, I, 73, 19.
sañvivardhati, I, 241, 18.
sañvihelhya, II, 183, 22.
sañviçāpayati, II, 430, 6.
sañvulttha, III, 185, 9.
sañvṛita, I, n. 406.
Sañvritaskandha, III, 230,
16.
Sañvrittatejas, I, 140, 7.
sañveçayati, II, 431, 11.
sañçavita, III, 140, 1. 4.
sañçrava, II, 231, 12; n.
539.
sañçliçhya, I, 111, 11; n.
464.
sañsati (?), II, 232, 14. 18.
sañsarati (avec un accus.),
I, n. 507; III, 241, 10.
sañsāra, III, 148, 12.
sañsāranāṭaka, II, 148, 1 et
suiv.
sañsiddati, II, 282, 16.
sañsevanāna, I, 358, 13 et
suiv.
sañskāra, I, 252, 18; 299,
16; II, 288, al.; III, 314, 5;
446, 11 et suiv.; 448, 12
et suiv.
sañskṛita (a-), II, 396, 21;
(bhava), 345, 13.
sañskṛitāyus, III, 278, 19.
sañstaraka, III, 272, 18 al.
sañstarika, III, 264, 8; 265,
1.
sañsthāti, I, 308, 2. 3.
sañsthitam, I, 92, 8.
sañsyandati, III, 201, 15;
202, 13.
sañbhati (duḥkha-), I, 79,
2; 82, 16.
sañbhati, I, n. 437.
sañbharanīya (a-), II, 367,
18.
sañbharati, I, 88, 4 al.
sañbhita, III, 434, 13 et
suiv.
sañbhita, I, n. 449.
sakāçātas, III, 128, 20 et
pass.; 171, 6 al.

sakuçala, II, 5, 16.
sakk, I, n. 626.
saktukāraka, III, 113, 9.
sakhila, I, 314, 12 et suiv.;
II, 371, 8; 395, 6; III,
53, 17; 280, 19; 372, 4.
sakhurapravāra, III, 178,
12.
sakhurapravāta, II, 154, 4;
420, 10; 453, 17; 456,
11; 461, 2.
sakturapravāci, I, 261, 12.
sagarbharupā, II, 210, 11.
sañkaddhati, I, 302, 15.
sañkalati, I, n. 431.
sañkalika (asthi-), I, 21, 9;
22, 2; 24, 9.
sañkalikā, I, n. 387.
sañkaliyati, I, 70, 3.
sañkalpa, I, 108, 11; 134,
5; 201, 13; 218, 1; III,
190, 3.
sañkalpayati, I, 90, 2; n.
371.
sañkileça, III, 357, 13.
sañkiyanta, III, 37, 9.
sañketa, I, n. 437.
sañkramati, I, 84, 13; 91,
2 al.; n. 442.
sañkleçavyavadāna, III, 321,
6.
sañkshiptabuddhi, I, 138,
13.
sañkshiyamāna, II, 268, 12
et suiv.; n. 546.
sañkshopa, I, 133, 7; n.
480.
sañkha, III, 383, 18.
sañkhata, I, 308, 11.
Sañkhamedhi, III, 328, 14.
sañkhiya, III, n. 513.
sañgaganā, I, 70, 11; III,
280, 1.
Sañganikārāma, II, 355, 16;
n. 559.
sañgti, I, 69, 4; II, 316,
13; III, 383, 1.
sañgtitkar, III, 59, 18.
sañgrihita, III, 433, 1.
sañgrihitagrāhin, I, 133,
13; n. 480.
Sañgrihitapaksha, I, 141,
15.
sañgrihīpati, III, 287, 10.

saṅgeri (?), I, 216, 6; n. 544.
 saṅgrahavastu, I, 3, 12; n. 370.
 saṅgrāmaśrīśā, II, 434, 13.
 saṅgha (dhūma-), I, 19, 12.
 saṅghatana, II, 305, 20.
 saṅghatīka, III, 411, 15.
 saṅghatīlā, I, 13, 4.
 saṅghatīlita, I, 194, 12; 243, 11; n. 562.
 saṅghāta, I, 5, 10; 9, 8; 13, 6; 11; 14, 4; 21, 1; 22, 8; 9; 42, 16; 53, 13; 201, 19; n. 535; II, 5, 14; 37, 3; III, 274, 12; 454, 7.
 saṅge, I, n. 610; III, 299, 10 al.
 saṅghambita, III, 194, 17.
 saṅgiya, I, 134, 6; n. 481.
 saṅjyotibhūta, I, n. 373.
 saṅcaya, I, 393, 12.
 saṅcāraka, III, 2, 4. 6.
 saṅcārīma, III, 147, 16.
 saṅ-ci, I, n. 425.
 saṅcita, I, n. 388.
 saṅcitātman, I, 64, 1.
 saṅcitoru, I, 138, 14.
 saṅjana, III, 77, 10; n. 475.
 saṅjanana, I, 202, 2; 214, 15; II, 5, 18; 17, 13.
 saṅjanayati, I, 75, 10; 202, 9; 203, 7. 10; II, 20, 10; 35, 16.
 saṅjanita, III, 139, 20.
 saṅjaneti, I, 145, 10; 446, 6. 9; III, 34, 9.
 Saṅjaya, I, 98, 4 et suiv.
 Saṅjayanti, III, 364, 4.
 Saṅjayi, I, 253, 16; 257, 1; III, 62, 17 et suiv.
 Saṅjayin, III, 59, 9 et suiv.; 90, 4. 11; 383, 16.
 saṅjāta, II, 70, 1; III, 151, 16. 17; 161, 19; 183, 7.
 saṅjanayati, II, 6, 6; 131, 5.
 saṅjaneti, I, 240, 13.
 saṅjīva, I, 5, 3; 9, 8; 10, 9. 18; 11, 1; 16, 8; 17, 6; 42, 16; 53, 13; III, 274, 10; 454, 7; 455, 3.

saṅjñā, II, 147, 13 et suiv.; 268, 6 et suiv.; 404, 17; III, 446, 11 et suiv.
 saṅjñāṁ (kar-), I, n. 504.
 saṅjñāksharasāṅjñā, III, 400, 21.
 saṅjñāpada, I, 215, 6; n. 543; II, 18, 3.
 saṅjñāpayamāna, I, 23, 11.
 saṅjñāpeli, III, 167, 14.
 saṅjñīta, II, 103, 10; n. 375.
 saṅjñīn, I, 7, 7; 11, 15.
 saṅkāyadrishṭi, I, 292, 2.
 saṅkritāṁ, I, 62, 14.
 saṅkritya, I, 162, 3; n. 378. 475; II, 220, 5; III, 372, 1; 373, 4.
 saṅkrityaṁ, III, 455, 2.
 satatasamitāṁ, I, 61, 2; 144, 14; n. 422.
 satya (coordonné à dharma), I, 242, 7.
 satyamiva, I, 140, 7.
 Satyadharmavipulakīrti, I, 136, 13.
 Satyaketu, I, 137, 10.
 Satyanātha, I, 140, 2.
 Satyaprabha, I, 141, 12.
 Satyabhānu, I, 138, 5.
 Satyamaha, III, 106, 8; 108, 12.
 Satyevacana, II, 218, 15 et suiv.
 Satyavardhana, III, 104, 12 et suiv.
 Satyavākya, II, 97, 9; 229, 15 et suiv.
 Satyābhacana, I, 139, 8.
 Satyāvatāra, I, 139, 10.
 satyopayācana, III, 402, 3. 4.
 satvadhātu, III, 276, 14.
 Satvarāja, I, 136, 17.
 Satvasaha, I, 138, 9.
 satvasāra, II, 164, 10; 204, 5; 300, 7 al.; 414, 19; III, 110, 20; 421, 15; 356, 10.
 Sadāmatta, I, 30, 8; n. 294.
 sadṛṣidevi (= devīsadṛṣi), II, 183, 17.
 sadevaka, I, 256, 12; n. 572; II, 400, 12.
 sadbhāva, I, n. 471.

sadya, I, n. 525.
 Sanaṭkumāra, II, 197, 5; III, 212, 10; 344, 4.
 Sanandita, II, 9, 1.
 Sanātana (kumāra) (= sanat-kumāra), III, 210, 6.
 santa, III, 170, 14. 17.
 santati (citta-), III, n. 511.
 santāna, I, 90, 5; 339, 9; 344, 9; n. 446. 616; III, 355, 14; n. 511.
 santikāvacara, III, 49, 18.
 santike, I, n. 395; III, 1, 14; 54, 10; 62, 18 al.; 180, 6; 342, 11; 408, 16 al.
 santulayati, I, 278, 19; n. 584.
 santushita, I, 208, 13; 230, 13; 263, 20; II, 11, 1; 364, 4; III, 316, 7.
 sandahita, II, 222, 7 (cf. 17).
 santhāpayamāna, I, 320, 18; n. 609.
 sandhāvali, I, 55, 8; 56, 14.
 sandhāvita, I, 46, 4.
 sandhigūṇa, III, 346, 1.
 sandhicīlita, I, 91, 5; 110, 16. 18; 127, 15. 18; n. 446.
 sandhita, II, n. 537.
 sandhōyati, II, 162, 5.
 sannāha, III, 253, 21.
 sanniveṣa, I, 52, 6; 338, 17.
 sannicṛita, I, n. 456.
 sapatiṣa, II, 200, 29; n. 533.
 sapīṭha (?), II, n. 568.
 sapūrva, I, 211, 14.
 sapūrvasamādinna, II, 15, 14.
 sapṭakuttaṁ, III, 301, 2.
 Sapṭaparyaguḥā, I, 70, 15; n. 431.
 Sapṭamracotīya, I, 300, 5 et suiv.
 sapratīga, III, 372, 5.
 sapratīga, I, 474, 3; n. 516; III, 345, 18.
 saprasāda, II, 498.

sabbhāga, I, 299, 1.
 sabbhāgacarita, III, 104, 10.
 sabbhāgatā, I, n. 595.
 Sabbhika, III, 394, 7 et
 suiv.
 sabhrūmukha, II, n. 551.
 sama, I, n. 500.
 samañ, I, n. 558.
 samañ (kartuñ), III, 149,
 13.
 samakūta, I, 129, 7; n.
 476.
 samagaveshin (?), II, 205,
 2.
 samagribhūta, II, 170, 14.
 samāṅgītā (?), I, 243, 18.
 samāṅgin, I, 206, 9; n.
 396; II, 10, 7; 14, 1; 22,
 16; 178, 16; 179, 9; III,
 136, 8; 140, 19.
 samāṅgibhūta, I, 31, 6; 32,
 6 al.
 samājñā, III, 7, 3; 245, 13
 et suiv.
 samatā, I, n. 370.
 samatulya, III, 242, 14.
 samadriṣṭhi, I, 137, 7.
 samanupācayati, III, 200, 8
 et suiv.; n. 526.
 samanta, III, 156, 1.
 samantagandha, I, 230, 16;
 138, 12; III, 95, 16. 18;
 99, 15 (mahā-, I. 17).
 Samantagupta, I, 58, 11.
 Samantacandra, II, 317, 19.
 samantāñña, II, 324, 6.
 Samantabhadra, III, 236,
 15.
 samantāloka, II, 310, 17.
 samante, II, 273, 17.
 samanyā (= samājñā), I, n.
 625.
 samanvagin, I, n. 396.
 samanvāharati, I, 245, 10;
 354, 17; n. 564; II, 49,
 4; 96, 3; 97, 10 al.; III,
 161, 11. 17.
 samanvāhrita, III, 25, 3.
 samapaksha, I, 140, 11.
 Samabuddhi, I, 137, 1.
 Samamathita, I, 141, 12.
 samayati, II, 315, 10.
 samaruci, II, 14, 8. 11.
 samarpita, III, 161, 9 al.

samavasthā (vihārin), III, 52,
 5.
 samaya, I, 3, 11; 250, 15;
 251, 1; 370; n. 567; II,
 69, 16.
 samayatas, I, 223, 7; n.
 558.
 samasañvibhāgin, I, n. 588.
 samasamañ, II, 166, 1.
 samā, I, 253, 2.
 samācerati, II, 53, 2.
 samāja, III, 383, 20.
 samājñā, I, 247, 10; 351,
 14; 355, 13; n. 560.
 samājñāpayati, II, 82, 9.
 samādadati, II, 135, 19.
 samādāna, II, 221, 1; III,
 173, 5. 7.
 samādāya, III, 52, 1.
 samādāya variati, I, 3, 1;
 46, 10; 61, 4.
 samādāyavartin, I, 49, 3;
 193, 15; n. 414; III,
 433, 5.
 samādiyati, I, 145, 8; 202,
 5.
 samādhi, I, n. 590; II, 418,
 4; III, 321, 15 et suiv.
 samādāna, III, 81, 18; 131,
 13.
 Samāna, I, n. 588.
 samānārthatā, II, 119, 4.
 samāpadyati, II, 10, 18.
 samāpta, II, 15, 18. 21; 16,
 16.
 samāptapāda, II, 80, 14.
 samita, II, 450, 10.
 samitakāraka, III, 113, 9;
 442, 14.
 samānasukhadulokhatā, I, 3,
 12.
 samāitāvin, I, 1, 10; 48,
 17; 49, 9. 15 et suiv.; 50,
 13 et suiv.; 59, 1; 62, 9;
 III, 239, 3; 396, 19.
 samiti, I, 60, 1; 243, 8;
 262, 11; n. 421.
 samiya, I, 64, 5; n. 426.
 samikshākārin, I, 277, 10.
 Samikshitavadāna, I, 139,
 10.
 samikshitārtha, I, 141, 2.
 samucchraya, II, 310, 20;
 III, 152, 4; 183, 13.

samucchruta, I, 170, 1; n.
 513.
 samucchrutakāya, II, 330, 2.
 sam-ul-karsh, I, n. 520.
 samulkarshayati, I, 178, 1.
 samuttara, I, n. 387.
 samuttarati, II, 125, 3.
 samutthānako, III, 66, 5.
 samutsāhibhūta, II, 243, 7.
 samudāgacchamāna, II, 259,
 8.
 samudāgacchati, I, n. 369.
 samudāgata, I, n. 471; III,
 381, 5.
 samudāgama, I, 159, 4; n.
 370.
 samudācarati, I, n. 441,
 448.
 samudācāra, I, 78, 15.
 samudānita, I, 231, 15.
 samudāniya, I, 35, 11; 57,
 1.
 samudāneti, I, n. 400; III,
 249, 17; 288, 16.
 samuddhanati, II, 134,
 n. 521.
 samudradevatā, I, 245, 9.
 Samudrabuddhi, I, 137, 5.
 samudrayātrika, III, 350,
 11; 351, 1.
 samudrarakṣasa, II, 480,
 16.
 samudvṛtta, III, n. 475.
 samupacarati, I, 101, 3.
 samupādāya, III, 148, 18.
 samupāhṛta, I, 207, 19; n.
 539; II, 12, 9.
 samūhata, I, 354, 2; n.
 566; II, 230, 8; III, 92,
 1; 369, 19.
 samūhāti (?), II, 125, 6.
 samūhita, II, n. 504.
 samūhanati, II, n. 520.
 Samṛiddhayañña, I, 139, 12.
 Samṛiddharāshṭra, I, 137,
 14.
 sameti, I, n. 449; II, n.
 551.
 samodaka, III, 318, 7.
 samonamati, I, n. 543.
 samoharati, I, 298, 9. 14.
 22; n. 594.
 sampannakusumita, III, 438,

samparāya, I, n. 583.
 samparikāleti, II, 254, 2.
 sampācyati, I, 155, 3.
 sampācyamāna, I, n. 498.
 sampāśati, I, n. 393.
 sampuṭa, II, 126, 4.
 sampuṭaka, II, 127, 9.
 sampūra, I, 126, 10; n. 473.
 samprakīrṇa (a-), II, 382, 7.
 sampracārin, III, 285, 6.
 samprajāneti, III, 118, 11.
 samprajāta, I, 150, 6; II, 240, 18; 298, 15; 359, 6; 365, 11.
 samprajānaṁ, II, 283, 9.
 samprajānya, II, n. 498.
 sampratāpana, III, 454, 8.
 sampratita (a-), II, 410, 1.
 samprapūra, II, 380, 18.
 sampravāśati, II, 7, 6.
 sampravādyati, III, 100, 14.
 16.
 sampravārayati, I, 38, 8;
 325, 11; n. 403.
 sampravedhin (a-), II, 300,
 5; 383, 22.
 samprasāda, II, 131, 18.
 sampraskandati, II, 157, 13.
 samprasthita, I, 60, 11.
 sampreshayati (cittaṁ), I, n.
 535.
 Sambara, III, 141, 7.
 sambādha, II, 117, 16; III,
 50, 9; n. 471.
 sambuddha (= sambodhi).
 I, n. 404; II, n. 553;
 (appliqué à un pratyeka-
 buddha), I, 303, 12; 304,
 5, 11; n. 598.
 sambodha, II, 121, 7.
 sambodhisattva, I, 92, 10;
 n. 448.
 sambhāra, I, 239, 5; II,
 286, 7; III, 250, 9.
 sambhāravanta, II, 417, 19.
 sambhārikā, II, 159, 5;
 322, 14.
 sambhāvitva, I, 153, 13.
 sambhuka, II, n. 540.
 sambhūnati, I, 328, 2, 17;
 n. 406; II, 107, 14;
 130, 9, 12; III, 264, 14;
 cf. 265, 3.

sambhū (fém.) (?), I, 120,
 9; n. 469.
 sambhūtabala, II, 296, 1.
 samma, III, 373, 16.
 sammata, I, 342, 17; 348,
 3.
 Sammataraṇmi, I, 139, 12.
 sammantremi, III, 191, 17.
 sammanyati, I, 347, 17;
 348, 1, 2.
 samunījayati, I, 55, 1, 14;
 56, 9; n. 418.
 samunījita, I, 55, 1, 14;
 56, 8.
 sammilayati, I, 247, 6.
 sammilita, I, 245, 19.
 sammukhaṁ, III, 54, 15 et
 suiv.
 sammukhā, I, n. 516.
 sammūrchati, III, 153, 15.
 sammūrchayati, III, 143,
 19.
 sammriçati, I, 359, 2 et
 suiv.
 sammriṣhta, I, 231, 11.
 sammodaka, III, 372, 4.
 sammodika, I, 231, 19; n.
 556.
 sanyak (pour samma = sau-
 mya), I, 319, 18; 320,
 1, 13, 19; 321, 3, 4, 7,
 8; 322, 13, 17, 21.
 samyaksambuddha (= sa-
 myaksambodhi), I, 40, 6.
 samyaksambodhi, I, 239,
 18; 240, 1, 6.
 sayadi, III, 191, 16.
 sayyathā, I, 339, 8 et
 pass.
 sayyathidaṁ, I, n. 415.
 sarati (= smarati), III,
 284, 5.
 sarabha, II, 58, 16.
 Sarasvati, II, 51, 20.
 saritā, III, 388, 10.
 sarvakalpa, III, 124, 2, 7.
 Sarvakālaparvata, II, 270, 9.
 sarvacūrṇa, II, n. 513.
 sarvacūrṇakarma, II, 87, 12.
 sarvacelosamanvāgata, III,
 51, 5.
 sarvatraka, II, 177, 15.
 sarvatratā, I, n. 554; II,
 418, 12.

sarvatratāye, I, 229, 9; II,
 285, 2; III, 213, 15.
 sarvadaṇḍa, I, n. 385.
 Sarvadayā, III, 239, 1.
 Sarvadevagupta, I, 140, 8.
 Sarvandada, III, 250, 14 et
 suiv.
 Sarvaprabha, III, 330, 9.
 Sarvabandha, I, 137, 2.
 sarvabahu, II, 449, 12; n.
 570.
 sarvabhāvena, III, 356, 12.
 sarvabhūtātma, II, n. 533.
 Sarvamitra, III, 330, 13.
 sarvalokottara, I, 186, 14.
 Sarvaçiparāja, I, 141, 13.
 sarvagobhana, II, 451, 16.
 sarvasarvatratāye, II, 133,
 10.
 sarvasantataṁ, I, 97, 20.
 Sarvasaha, I, 137, 4.
 Sarvasiddhārtha, III, 330,
 7.
 sarvāṅgibhūta (?), II, n.
 564.
 Sarvābhībū, I, 2, 3; 36, 6;
 37, 8, 9, 11; 44, 2 et
 suiv.; III, 240, 1; 241,
 13; 243, 1, 21; 244, 16;
 247, 4; 248, 6; 330, 14.
 Sarvārthadarçin, III, 238, 5.
 Sarvārthasiddha, II, 26, 15;
 48, 5; 73, 6; 74, 10 et
 suiv.; III, 111, 17; 176,
 2; 263, 2; 377, 16.
 sarvāvati, II, 314, 14.
 sarvāvanta, II, 309, 6; 313,
 17; III, 55, 18; 167, 17.
 sarveṇa sarva, I, 126, 8.
 sarvena sarvaṁ, II, 260, 6;
 n. 545.
 sarvotuka, III, 69, 12 et
 suiv.; 81, 3.
 sarvopakārin, I, n. 481.
 sarvopadhikshaya, II, 43, 4.
 salila (= salila), II, 142,
 8.
 Salilagupta, I, 140, 1.
 Salilajagaminī, I, 139, 2.
 sallekha, III, 270, 17.
 saha-, I, n. 390. 558.
 saha (adv.), I, n. 548; II,
 194, 1; n. 53.
 sahati, II, 334, 6 et suiv.

sahale, I, 244, 4; III, 296, 14.
 sahadarçanât, III, 260, 1.
 sahanâmadheya, I, 62, 5; n. 423.
 sahapâmçukridanaka, I, 319, 11 et pass.; III, 91, 9 et pass.
 sahapâmçukridita, III, 450, 13.
 Sahampati, III, 382, 11.
 sahalokanâtha, II, 385, 24.
 sahayatâ, III, n. 493.
 sahavratâ, II, 118, 3; 119, 10; III, 223, 5 et suiv.; 322, 12; n. 493.
 sahasâ, I, n. 428.
 sahasârthavâha, II, 393, 14.
 sahasopini, III, 74, 18; 82, 15; 86, 19; 87, 12.
 sahasradâtri, I, 140, 13.
 sahasradharma, III, 5, 6, 11.
 Sahasranayana, III, 84, 1; 77, 2.
 Sahasranetra, III, 46, 13.
 sahasrapika, III, 23, 15.
 Sahasravarga, III, 434, 12.
 sahasrâ, II, 333, 9; 394, 17; n. 557.
 sahasri, II, 2, 8; n. 373.
 Sahâ, II, 319, 12.
 Sahâmpati, II, 63, 11; 136, 4.
 sahâlobadhâtu, II, 379, 21; 380, 1.
 sahita, I, 145, 7; n. 400; II, 5, 21.
 sahetudrîshî (?), III, 448, 7.
 sâkara, I, 229, 4; II, 284, 13.
 sâkshañ, III, n. 516.
 Sâgaradharapurosha, I, 137, 12.
 Sâgararâja, I, 138, 11.
 sâñkuça, I, 21, 14; n. 387.
 sâñkleçika, III, 338, 3.
 sâta, I, 97, 3, 5; II, 480, 6.
 Sâdhumatî, I, n. 436.
 Sâdhuprabha, I, 140, 7.
 Sâdhurîpa, I, 138, 3.
 sânam, I, 9, 2; 7, 4 al.; n.

373; II, 172, 11 et pass.; III, 65, 5; 331, 2.
 sântatya, I, 34, 11; n. 399.
 sândristika, II, 405, 16; III, 195, 11; 200, 10.
 sâpatnaka, I, 16, 9.
 sâbhiilâsham, I, n. 494.
 sâbhyantarabâhira (Vaiçali), I, 290, 9.
 sâmañ, I, 100, 5; 220, 11; 326, 19; n. 368, 455; II, 81, 7; III, 74, 7; 317, 19.
 sâmagri, I, 298, 1.
 sâmatas, II, 144, 19; n. 523.
 sâmantâ, II, 238, 4; III, 265, 4.
 sâmantaka, II, 447, 13.
 sâmante, I, 102, 13, 14; n. 457.
 sâmukkañsika, I, n. 520.
 sâmparâya, III, 214, 17; 218, 6; 222, 9.
 sâmparâyika, I, n. 585.
 sâmbali, I, 272, 7; 273, 13 (câ). 15; n. 580.
 sâyam, I, 307, 15; 342, 1.
 sâyanprâtika, I, 343, 6, 7, 9.
 sârayati, III, 295, 15.
 Sârathipura, III, 327, 19; 328, 4.
 sârâyani, II, 199, 9.
 sârâyaniya, I, 304, 5; n. 599; II, 96, 17; III, 47, 17; 60, 11; 206, 1; 325, 13; 394, 14.
 sârôpya, II, 266, 1; III, 304, 10; 343, 14; 379, 20; 400, 18.
 sâropyâ, III, 143, 13; 200, 17; n. 483.
 sârthavâha (comme nom du Buddha), II, 164, 11; 327, 17.
 sârtham, III, 161, 10; n. 485.
 sârthamvihârika, III, 47, 13.
 sâryamâna, III, 58, 4.
 Sâta, III, 236, 13.
 Sâtarâja, III, 237, 9.
 sâvadanam, I, 301, 9; 327, 8; n. 595.

sâvadya, II, 58, 6; n. 506; III, 399, 22.
 sâvaçceha, I, n. 471.
 sâvahitañ, III, 130, 11.
 Sâvitri, III, 426, 7.
 Sâhâñjanî, II, 210, 1 et suiv.; III, 143, 12 et suiv.; 145, 18; 362, 12 et suiv.
 sâhartavya, III, 264, 11; n. 498.
 sâhasra, III, n. 480.
 sâhasragata, III, 119, 12; 122, 19; 123, 2.
 sâhasralokadhâtu, II, 298, 8.
 sâhasri, I, 148, 17; n. 373.
 sâhika, I, n. 386.
 si (= asi), III, 8, 14; 182, 15.
 Sîmha, I, 289, 18; III, 279, 3.
 Sîmhatejas, I, 137, 13.
 Sîmhanâda, III, 55, 12.
 Sîmhanandi, I, 183, 1.
 sîmhapañjara, II, 446, 20; III, 81, 14.
 Sîmhapura, II, 95, 5; 98, 1 et suiv.; III, 432, 14 et suiv.
 Sîmhapuri, III, 238, 11 et suiv.
 sîmhalatâ, II, 311, 13.
 sîmhasupîṭha (?), II, 458, 10.
 Sîmhasenâpati, I, n. 589.
 Sîmhahanu, I, 123, 9; 352, 13, 13; 355, 19, 20; II, 37, 17; 76, 4.
 sîmhâñikâ, I, 28, 8; n. 393.
 sîmhâsanapîṭha (?), II, 431, 17.
 sîmhâsupîṭha, III, 7, 2, 13; 13, 9; n. 466.
 sîmhilatâ, II, 317, 8.
 sîmhboraska, I, 140, 5.
 sîñcati, III, 421, 10 et suiv.
 sîtasitalocana, I, 140, 5.
 siddhavrata, III, 107, 19.
 Siddhârtha, II, 47, 4; 75, 19; 145, 9; III, 330, 8.
 sindhava, III, 70, 15.
 simbalîmâya, III, 78, 3.
 siyâ, III, 1, 15; 11, 10 al.; 277, 18.

siyātī (?), I, 45, 1 et suiv.
 sīm̐haka, II, 473, 12.
 sīdali, I, 10, 15.
 siphala (?) līpi, I, 135, 7.
 siraka (suvārṇa), III, 50, 15.
 sisapiccatā, III, 113, 13.
 sisapiccatākāra, III, 443, 1.
 Siha, II, 37, 4.
 Sukīrti, I, 136, 14.
 sūkumāra, II, n. 518.
 sukhāṁmuñca, II, 308, 13.
 Sukhaprabha, I, 139, 10.
 sukharātri, III, 177, 14.
 sukhallika (kāma), III, 331, 3.
 sukhasaṁvāsa, II, 358, 3; 423, 19.
 sukhasaṁsarpa, II, 64, 16.
 sukhasalila, III, 81, 4.
 sukhasarpa, I, n. 610; n. 623.
 sukhasarpaṇvihārātā, I, 254, 16.
 sukhuma, II, 297, 1; 349, 19; III, 314, 1.
 sukhendriya, III, 231, 8.
 sukhopadhāna, I, 258, 12.
 sukhopanīta, III, 323, 15; 324, 1.
 Sugandhakāya, I, 141, 11.
 Sugandhikavastra, I, 138, 10.
 Sugupti, I, 137, 14.
 Sugrīva, III, 330, 11.
 sughaṭṭitabhasta, II, 366, 18.
 Sughoṣa, I, 137, 1.
 sughoṣa, II, n. 526.
 sughoṣaki, I, 227, 17.
 Sucandradrīṣṭi, I, 137, 5.
 Sucandrima, II, 95, 5 et suiv.
 sujāta, I, 188, 3; 348, 9, 14 et suiv.; II, 7, 7; 25, 5; 131, 10; 200, 17; 205, 3 et suiv.; III, 231, 6; 235, 10; 263, 15 et suiv.; 303, 8.
 Sujātābuddhi, I, 141, 1.
 sujātānujāta, I, n. 548.
 Sujyeshṭha, I, 136, 15.
 Sūtrītha, I, 141, 9.
 Suteja, II, 64, 15; 66, 7 et suiv.
 sūda, II, 6, 10.

Sudanta, I, 141, 3.
 Sudaya, III, 330, 14.
 Sudarṇana (nagara), I, 262, 2, 3.
 Sudarṇana, I, 32, 9; 13; 111, 13; II, 300, 18; 314, 9; 319, 7; 360, 22; III, 235, 17; 324, 21; 330, 11.
 Sudarṇanā, II, 441, 8 et suiv.; III, 9, 4 et suiv.; 27, 19.
 Sudipā, I, 196, 19.
 Sudurjayā, I, n. 436.
 sudriṇa, II, 349, 1; 360, 22.
 Sudeva, I, 248, 16; 252, 7.
 Sudhanu, II, 95, 1 et suiv.
 Sudharmā, I, 32, 10, 13; III, 198, 2.
 sunakha, I, 15, 1; n. 381; II, 49, 13.
 sunakhi, II, 482, 6; III, 17, 12; 18, 18.
 Sunanda, I, 250, 17; II, 257, 7.
 Sunaya, I, 154, 1.
 Sunidhyāna, I, 141, 5.
 Sunirmūta, I, 123, 6; 208, 13.
 sunirmūta, I, 263, 16; 265, 11; II, 11, 1; 360, 4; III, 315, 7.
 Sunirmūtarūpa, I, 141, 4.
 Sunishṭhita, I, 124, 7.
 Sunetra, I, 137, 12; II, 355, 6; III, 235, 10; 279, 11.
 Sundara, I, 249, 16; 252, 5.
 Sundarananda, I, 75, 1; II, 25, 11; 69, 3; 74, 17 et suiv.; 76, 2; III, 41, 4; 176, 13, 14.
 Sundaravārṇa, I, 136, 15.
 supana, II, n. 548.
 superīta, II, n. 524.
 suparṇa, III, 96, 19; 100, 20.
 Supacāyin, III, 330, 11.
 Supātra, I, 137, 2; III, 125, 14 et suiv.; 128, 14; 234, 7.
 Supārṇva, I, 136, 14; III,

125, 16 et suiv.; 128, 10.
 supina, I, n. 537; II, 8, 12, 4 et suiv.; 133, 2.
 Supāṇṇita, I, 136, 16.
 supeti, II, 423, 7; 424, 12.
 Supratāpa, II, 230, 11.
 Supratishṭhita, II, 161, 11, 230, 12.
 Supratishṭhitacarāṇa, I, 8.
 Supratishṭhitabuddhi, I, 10.
 Suprabha, I, 112, 17; 64, 14; 66, 7.
 Suprabhāsa, I, 59, 1, suiv.
 suprabhāsamaṇi, II, 3, 11.
 Suprabhātā, III, 307, 9.
 Suprabhāyaka, III, 308.
 Supriya, I, 154, 2.
 Suprītyarati, I, 139, 1.
 Subandhu, II, 420, 7 et suiv.
 Subāhu, II, 94, 19 et suiv.
 Subrahma, I, 137, 4.
 subhāti, I, 14, 2, 12; 7; n. 381.
 subhāṣita, II, 255, 7, suiv.; 256, 3 et suiv.
 Subhikṣharāja, I, 141, 8.
 Subhikṣbākānta, I, 138, 8.
 Subhuja, I, 137, 13.
 Subhūti, I, 355, 15; 356, 5; II, 18, 7.
 Subhūṣhitakhaṇḍa, I, 139, 6.
 Sumakuta, I, 137, 3.
 Sumanas, II, 257, 8; III, 345, 1.
 Sumāla, I, 153, 16.
 Sumitrarūpa, I, 138, 5.
 Sumukā, I, 320, 10 et suiv.
 Sumukta, I, 355, 12.
 Sumeru, I, 201, 17; 30, 2; II, 5, 12; 68, 7; 136, 17; 137, 15; 300, 17; 330, 21; 335, 21; 340, 20; 347, 12; 359, 20; 376, 18.
 sunbhaka, III, 65, 5; 9, 9 al.
 Suyaksha, I, 139, 5.

ayāma, I, 208, 13; 230, 13; 263, 19; II, 11, 1; 364, 4; III, 315, 6; 316, 7.
 ara, II, 4, 13; 387, 3; 406, 15.
 arāti, II, 392, 2.
 arabhi (du parfum du çla), I, 294, 7; II, n. 508.
 arabbhicandana, I, 140, 13.
 arā, III, 309, 8.
 aravara, II, 9, 8.
 arāsura, II, 296, 12.
 arucirā, II, 422, 1 et suiv.
 arūpa, I, 92, 13 et suiv.; 94, 2.
 arūpa, II, 255, 11 et suiv.
 arakṣaṇa, I, 139, 6.
 ārabdhā, I, 256, 2.
 ālocana, I, 137, 12.
 āvaca, I, 143, 2; n. 487.
 āvādāna, I, 138, 7.
 āvarṇa (= suparṇa), I, 138, 6; 208, 8; 212, 6; n. 539; III, 324, 12; II, 16, 3; 91, 13; 164, 3 et suiv.; III, 83, 20.
 āvarṇacārin, I, 138, 9.
 āvarṇadhovaka, III, 443, 6.
 āvarṇaviśāṇa, I, 139, 12.
 āvarṇasena, I, 139, 1.
 āvastī (ou susvastī?), I, 291, 3 et suiv.
 āvastika, II, 317, 7.
 āvāstra, I, 154, 1.
 āvānaya, III, 282, 2.
 āvikalpāṅga, I, 140, 2.
 āvikrānta, I, 141, 12.
 āvicakṣaṇagātra, I, 139, 11.
 āvijrimbhita, I, 138, 11.
 āvimaladanta, I, 138, 7.
 āvimāna, I, 153, 16.
 āviçuddha, I, 139, 6.
 āviçuddhā, III, 307, 9.
 āvisriṣṭa, II, 192, 4.
 āve (cvaḥ), II, 446, 5.
 āvetanā, I, 307, 2; n. 601.
 āvetanāni, I, 323, 20; 324, 5.
 āvedha, III, 285, 8.
 āvela, I, 166, 2.
 āvyapeḍeçakṣema, I, n. 550.

Śūryākṛitā, III, 307, 9.
 sūvrata, III, 395, 7; 453, 4.
 sushṭu, II, 81, 16; 103, 8; 126, 7 al.; 430, 4; III, 7, 7.
 susamudgata, I, 43, 9.
 Susoma, I, 137, 5.
 susvastī, I, n. 590.
 Sūkslmavastra, I, 138, 8.
 sūcaka, III, 443, 2.
 sūcikā, I, 194, 20 et suiv.; n. 529; III, 227, 7.
 sūtragraha, II, 37, 2.
 sūtrayati, I, 12, 16; n. 373, 379.
 sūtrānta, III, 122, 21; n. 480.
 sūtrita, I, 5, 7.
 sūtrā, II, 355, 21; 357, 12; 368, 2 al.; III, 280, 6.
 sūtri, I, 65, 7.
 Sūrya, II, 50, 14 et suiv.; III, 172, 9 et suiv.
 Sūryakānta, II, 317, 12.
 Sūryagupta, I, 136, 17.
 sūryavikrānta, II, 310, 15.
 sūryobhāsa, II, 310, 14.
 Sūrishtarūpa, I, 136, 15.
 se (= asya), I, 346, 2; n. 467; II, 108, 1; 145, 2; 369, 2; III, 2, 18; 32, 6 et pass.; 112, 17 al.; (= asyāḥ) II, 15, 1; 426, 11, 17; 446, 4; 459, 2, 12; III, 171, 16, 18; 172, 1.
 sekata, II, 123, 20.
 sekḥita, III, n. 519.
 sekḥiyati, II, 423, 15.
 senāpati, II, 299, 16; 300, 11.
 Senāpatigrāma, II, 123, 16; III, 311, 8.
 Senāpatigrāmaka, III, 415, 11; 425, 17.
 selaka, II, 199, 11.
 sevita, I, 37, 1; n. 402.
 saindhava, II, 420, 11; 464, 3.
 saindhava (sorted d'instrument), III, 82, 3.
 so (= svid), III, n. 514.

sondāmanushyāpeya, III, 227, 3.
 soddeça, I, 229, 4; II, 133, 5.
 sona, I, 129, 9; n. 477.
 sopānaphalaka, I, 249, 8; n. 566.
 sopāntya, III, 94, 5; n. 477.
 sopavāsika, III, n. 474.
 Somacchaitra, I, 138, 5.
 Somadatta, III, 105, 20 et suiv.
 somaprāsa, II, 237, 20.
 soracca, III, n. 490, 520.
 sorata, III, n. 520.
 sovatthika, III, 305, 10.
 saumanasyakā, I, n. 522.
 Saumbhāvatsabāhu, I, 139, 9.
 saurabhya (kṣhānti-), I, n. 570; II, 354, 1; III, 195, 12; 278, 5; n. 490.
 saurabhya-paricuddha, II, 362, 4.
 Sauvira, III, 208, 18.
 Skanda, I, 245, 8; III, 68, 2; 72, 20.
 skandha (prajñā-), I, 53, 12; n. 409; 73, 8; III, 53, 3; 263, 13; (upādāna-), 332, 4; 345, 5; 378, 17.
 skhalita, I, n. 481; n. 506; II, 425, 7.
 stambhita, I, 201, 8; II, 5, 3.
 stimita, I, 224, 7, 19.
 Stimitarājan, I, 141, 1.
 stimitaçabda, II, 27, 7.
 stūpa, I, 61, 1; 268, 4; 269, 14; 302, 12 et suiv.; 304, 12; II, 287, 3; 362, 18 et suiv.; 384, 11, 12; III, 433, 3; 436, 19.
 striyā, III, 27, 4; 283, 5; 291, 15.
 striratna, II, 158, 10.
 strisañña, II, 147, 12.
 Sthapakarṇi, I, n. 564.
 Sthapakarṇika, I, 245, 5, 10.
 sthavira, III, 268, 6.
 sthāna, I, 164, 1; II, 240, 1; 491, 9; (prakriyā), III, 145, 20; 164, 13; 198, 10; 302, 5; n. 483.
 sthāpayitvā, I, 335, 3; n.

614; II, 433, 8 al.; III, 181, 3 al.
sthāvara, III, n. 517.
sthita (mānasa), III, 60, 7.
sthitālaya, I, 134, 10.
sthitālaya, I, n. 515.
sthibati, I, n. 454.
sthūṇā, II, 295, 1.
Sthūlanandā, III, 49, 10 et suiv.; 55, 19 et suiv.
snapeti, III, 135, 13; 154, 15.
snāpayati, II, 78, 1.
Snigdhaḡāṭṭa, I, 141, 8.
snigdhaṇṇī (?), II, 42, 16.
sparca, III, 448, 13 et suiv.
sparcavihāratā, I, 256, 10; 323, 20; 324, 5.
sprihā, I, n. 369.
sprihācitta, I, 3, 4.
sprihālu, I, 79, 13.
spñatati, II, 26, 11.
spharati, I, 230, 3; 240, 12; II, 162, 12; III, 213, 12, 16; 244, 13; 247, 14; 273, 17; n. 481.
sphalati, III, 114, 12.
sphāṭika, II, 16, 18.
sphārayati, I, 313, 17 et suiv.; n. 604.
sphuṭa, I, 240, 12; 270, 13; n. 406, 407, 580; II, 308, 14; 309, 1 al.; 333, 9 al.; 350, 15; III, 274, 17; 277, 12; 429, 3.
sphuṭati, I, 308, 10.
Sphutavikrama, I, 138, 2.
sphuṭita, II, 252, 12.
sphurati, I, 157, 5; n. 500; II, 410, 6; III, 334, 9; 343, 10.
sphoṭika, III, 58, 4.
smar, III, 49, 16.
smṛiti, I, n. 505, 554.
sya (= svid), I, 346, 8, 9, 15; 347, 3; n. 411-12; III, 21, 11 al.; (= asya), III, 1, 3.
syandamānikā, II, 434, 7.
Srajamāladhārin, I, 139, 12.
sравantī, II, 92, 15; III, 438, 16.
sva (= svid), III, 384, 3.

svakām (= svayaṃ), III, 126, 10; n. 481.
Svagnaçāḡkha, I, 138, 14.
svakerna, III, 85, 13.
Svatejādīpta, I, 141, 6.
svayaṃ, I, n. 597.
Svayamprabha, III, 237, 2.
svayambhūsamatā, I, 4, 10.
svayambhūsampanna, II, 293, 2.
svarga, II, 132, 13; 358, 10; 364, 2.
svargakāya, II, 284, 3.
Svalakṣaṇamaṇḍita, I, 138, 2.
Svastika, II, 131, 12 et suiv.; 264, 6 et suiv.; 304, 16; 311, 13; 399, 1; 401, 11; 403, 2.
svastyayana, I, 284, 12, 18 et suiv.; 290, 10 et suiv.; 295, 2.
svastyayanatā, II, 260, 12.
svahastam, III, 142, 2; 257, 9.
svākāra, III, 318, 3.
svāti, III, 307, 1.
svādāyati, I, 339, 11, 12.
svādīyati, II, 145, 3; n. 524.
svāpadeya, III, 389, 15; 402, 10.
svāmāpasampadā, I, 2, 15, 16.
svāmām, I, n. 368; II, 38, 6.
Svāyambhavendra, I, 140, 9.
svo (= çvaḥ), II, 454, 20; (aussi çvo), II, 456, 13.

H

Haṃsakuça, II, 433, 17.
haṃsapradīna, III, 255, 17.
haṃsapradīnika, I, 307, 16.
hakkāra, I, 259, 11; II, 458, 6; III, 114, 5; 116, 7 al.
hakkārabhikkāra, II, 444, 1.
haḡi, I, 18, 1 var. 1; n. 384.
haṇāti (= hanti), II, 81, 6.
hambho, III, 204, 16; 215, 1.
hammi, III, 216, 7; n. 493.
hayana, I, n. 462.

Haryakṣha, I, 75, 15.
Harshadata, I, 137, 15.
Haladdhara, I, 137, 6.
hasta, I, n. 448.
hastatva, II, 182, 4 et suiv.
hasta, III, 306, 21.
Hastikaçirsha, I, 352, 12.
hastigarbhamani, II, 310, 9.
Hastināpura, II, 94, 19; 100, 8 et suiv.; III, 361, 4; 364, 7; 432, 11 et suiv.
hastiratna, II, 158, 16.
Hastiçirsha, I, 348, 12; 352, 9.
hastokta, II, 68, 20; 117, 19; n. 510; III, 107, 9.
hastyāroha, III, 114, 2.
hāni, III, 97, 2; 101, 8.
hāyate, II, 7, 12 et suiv.
hāra, I, n. 631.
hāracandra, I, 227, 15.
Hārabhūshita, I, 138, 10.
Hāraçitalāḡga, I, 139, 10.
hārārdha, I, 227, 14.
hāri, II, 216, 18.
hārim, II, 65, 10, 17; 109, 14; 110, 15; III, 156, 12; 427, 13.
hārin, II, 212, 12, 15; 226, 12.
hābhākāra, I, 266, 14.
hikkāra, I, 259, 11; III, 114, 5.
hita, I, n. 488.
Hiteshin, III, 234, 7; 237, 5.
hitaishianantakārikaranatā, II, 264, 15; 267, 21.
Hitaishin, III, 236, 11.
Himavat, II, 48, 17 et suiv.; 101, 16 et suiv.; 261, 6; III, 440, 20.
Himavata, II, 35, 17.
Himavanta, II, 45, 14; 69, 4, 11 et suiv.; 96, 15; 104, 6 et suiv.; III, 361, 7; 381, 16.
Hiranyadhanyaçirika, I, 139, 14.
Hiri, III, 309, 9.
hīnāyāvartapavṛtta, III, 47, 16.
hīshyati, I, 308, 6; n. 602.
hubuṃ, III, 225, 3.

huhūka, III, 325, 2. 7.
 Hūṇa, I, n. 483.
 hūṇalipi, I, 135, 6.
 hridīmanas, I, 116, 9; n.
 467.
 hethato, II, 438, 16.
 hethā, II, 351, 3; 447, 17;
 448, 7.
 hetu, I, 43, 10; (= hetho),
 I, n. 536.
 hetupratyayacārikā, III, 57,
 45.
 Hetumanta, III, 233, 4.

hetuças, I, 20, 11.
 Hemakroda, I, 137, 5.
 hemajāla, I, 196, 4 et suiv.;
 201, 17; n. 530; III, 227,
 14 et suiv.; 228, 15.
 Hemajālaprabha, I, 141, 3.
 Hemaratha, I, 139, 5.
 hemavanta, III, 261, 8.
 Hemavarṇa, I, 136, 15; 137,
 1; 153, 16.
 heshtā, I, 15, 16; 21, 7 al.
 heshtima, I, 124, 7; II,
 163, 6.

heshtātas, II, 436, 9 al.;
 III, 73, 7; 86, 1.
 heshtīma, III, 115, 19.
 haiva, III, 167, 7.
 horapāthaka, III, 178, 18.
 hohiti, II, 12, 14; 40, 20.
 hohishyati, II, 35, 6.
 hradasayyaka, II, 123, 18.
 hriyāyanti, II, 48, 12.
 H(i)ri, II, 59, 22 et suiv.;
 61, 19; 62, 19 et suiv.

TABLE

DU TROISIÈME VOLUME.

	Pages.
PRÉFACE.....	I
INTRODUCTION.....	V
TEXTE.....	1
Kuçajâtaka (version métrique).....	1
Vṛishabhajâtaka.....	28
Premier Vānarajâtaka.....	29
Deuxième Vānarajâtaka.....	31
Punyavantajâtaka.....	33
Vijitāvijâtaka.....	41
Sûtra de l'ordination de Mahakāçyapa.....	47
Histoire de la conversion de Çāriputra et de Maudgalyāyana.....	56
Histoire des cinq cents marchands.....	67
Le voyage et le séjour de Bhagavat à Kapilavastu.....	90
Kākajâtaka.....	125
Hastinijâtaka.....	129
La conversion des Asuras.....	137
Nalinijâtaka.....	143
Histoire de Padmāvatī.....	153
Histoire antérieure de Padmāvatī.....	170
Histoire de Sūrya et de Candra (histoire antérieure de Rāhula).....	172
L'ordination de cinq cents Çākya.....	176
Histoire d'Upāli.....	179
Histoire de Gaṅgapāla.....	182
Mahāgovindīya sūtra.....	197
Bahubuddhasūtra.....	224
Histoire de Sarvaṃdada.....	250
Histoire de Rāhula.....	254

Les sept semaines qui suivent la Bodhi.....	272
Histoire de Dharmalabdha.....	286
Histoire de Trapusha et Bhallika.....	303
De la Bodhi au Rishipatana.....	311
Au Rishipatana.....	360
Dharmacakrapravartanasûtra.....	330
Première histoire antérieure d'Ajñātakaupḍinya.....	347
Deuxième histoire antérieure d'Ajñātakaupḍinya.....	349
Histoire antérieure des cinq moines.....	353
Histoire de Kaśāntivādin.....	357
Çarabhaṅga-jātaka.....	361
Conversion des trente compagnons.....	375
Conversion de Pūrṇa Maitrāyaṇīputra.....	377
Histoire et questions de Nālaka.....	389
Histoire et questions de Sabbhika.....	389
Histoire de Yaçoda.....	401
Histoire antérieure de Yaçoda.....	413
Vaines tentations de Māra.....	415
Enseignements de Bhagavat.....	418
Histoire d'Asthisena.....	418
Histoire des trois Kāçyapas.....	424
Conversion des sept cents Jātilas (Sahasravarga).....	434
Conversion de Bimbisāra.....	437
Histoire d'Arindama.....	449
INDEX DES TROIS VOLUMES.....	529

